

PETER HOUTZAGERS (RED.)

RUSSISCHE GRAMMATICA

University of Groningen Press

RUSSISCHE GRAMMATICA

PETER HOUTZAGERS (RED.)

Russische grammatica

Auteurs

Adriaan Barentsen

Koenraad Blansaer

Igor Bratus

Ben Groen

Peter de Groot

Wim Honselaar

Peter Houtzagers

Henk Proeme

Jos Schaeken

Maaïke Schoorlemmer

Theo Tielemans

Willem Vermeer

Vincent Wintermans

Correctie en register

Theo Veenhof

University of Groningen Press

Uitgegeven door University of Groningen Press
Broerstraat 4
9712 CP Groningen

Oorspronkelijke uitgave (boek en cd-rom): 2003, Uitgeverij Coutinho.
Onder redactie van Peter Houtzagers

© 2024 Adriaan Barentsen, Koenraad Blansaer, Igor Bratus, Ben Groen, Peter de Groot,
Wim Honselaar, Peter Houtzagers, Henk Proeme, Jos Schaeken, Maaïke Schoorlemmer,
Theo Tielemans, Willem Vermeer en Vincent Wintermans

Omslagontwerp: Bas Ekkers
Vormgeving en opmaak: LINE UP boek en media bv | Riëtte van Zwol

ISBN 9789403430300
ISBN (ePDF) 9789403430294
DOI <https://doi.org/10.21827/648c59eaec4>

Dit werk is verschenen onder de Creative Commons licentie: NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal (CC BY-NC-SA 4.0). De volledige licentievoorwaarden zijn beschikbaar op <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>.

VOORWOORD

Dit is de tweede editie van het boek dat, met dezelfde titel, auteurs en redacteur, in 2003 gepubliceerd werd door uitgeverij Coutinho. Dat boek bevatte een cd-rom waarop een gedeelte van de tekst stond. In deze nieuwe uitgave zijn de boektekst en de cd-romtekst geïntegreerd en vormen ze één geheel.

De nieuwe uitgave is zowel in boekvorm als online beschikbaar. De online tekst is *open access*, dat wil zeggen dat hij gratis toegankelijk is voor iedereen en vrijelijk mag worden gedownload, geprint en gekopieerd. Wel zouden we het waarderen als u, wanneer u gedeelten van de tekst gebruikt in een boek, artikel, scriptie, etc., de bron vermeldt.

De oorspronkelijke editie van dit boek (2003) was het eerste uitgebreide Nederlandstalige naslagwerk over de Russische grammatica sinds B. Raptchinsky's *Russische spraakkunst* uit 1915-1916¹.

Het boek is niet bedoeld voor beginners, maar voor gebruikers die een behoorlijke basiskennis van het Russisch hebben. Men kan hierbij denken aan universitaire studenten vanaf het tweede studiejaar, maar ook aan andere gevorderde belangstellenden. Het is de bedoeling dat het boek al deze gebruikers, zowel tijdens hun studie of cursus als daarna, als vraagbaak zal kunnen dienen.

Het is in principe ingedeeld zoals men van dit genre (niet-Russischtalige grammatica's van het Russisch) verwacht, dat wil zeggen eerst een hoofdstuk over schrift en uitspraak, dan de vormleer, uitgesplitst per woordsoort, vervolgens de hoofdstukken die betrekking hebben op betekenis en zinsbouw.

Wat *Russische Grammatica* onderscheidt van vergelijkbare werken is:

- de uitgebreidheid in het algemeen; voorbeelden hiervan zijn de hoofdstukken over de flexie, waarin veel aandacht wordt besteed aan de accentpatronen van de diverse woordsoorten (substantief, adjectief, werkwoord), maar ook aan hun gebruik (voornaamwoord, telwoord);
- de behandeling van onderwerpen die in werken van dit genre meestal niet of nauwelijks aan bod komen, waarschijnlijk omdat men meent dat dit binnen het bestek

1 De twee delen van Raptchinsky's werk zijn verscheidene malen herdrukt; voor het laatst gebeurde dat met deel I in 1964. Er was in de loop der jaren wel een aantal cursusboeken en overzichtsgrammatica's uitgegeven.

van een algemeen grammaticaboek te ver zou voeren; voorbeelden hiervan zijn de gedeelten over aspectbetekenis, gebruik en betekenis van de diverse werkwoordsvormen, woordvolgorde, naamvalskeuze bij het predikaat;

- het streven van de auteurs om verbanden te leggen die de gebruiker helpen om, waar dat maar enigszins mogelijk is, het Russisch te zien als een samenhangend geheel in plaats van als een verzameling losse feiten; voorbeelden daarvan zijn de behandeling van de flexie van het werkwoord, de aspectbetekenis, de betekenis van het partikel *-ся*.

Er is naar gestreefd niet meer grammaticale en taalkundige termen te gebruiken dan nodig. Er wordt van uitgegaan dat de gebruiker de meest elementaire begrippen uit de Nederlandse zinsontleding kent. Iedere andere term, die de gebruiker mogelijk niet kent, wordt op één plaats in het boek verklaard, waarbij de term in **KLEINKAPITAAL** gedrukt is. In het register achter in het boek wordt naar deze plaats verwezen.

Het opzoeken van onderwerpen in het boek wordt mogelijk gemaakt door een zeer gedetailleerde inhoudsopgave. Paragraaftitels zijn waar mogelijk zo geredigeerd dat de gebruiker een concreet grammaticaal onderwerp makkelijk kan herkennen. Het verband tussen de onderwerpen wordt verder duidelijk gemaakt door een groot aantal verwijzingen. De online versie bevat bovendien een lijst van Russische woorden die in de grammatica worden behandeld.

Het spreekt vanzelf dat niet op elke vraag het antwoord te vinden is met een eenvoudige zoekactie. Er zijn kwesties die niet los te zien zijn van een groter verband, en in zulke gevallen zal de gebruiker voor het antwoord op een vraag ook een iets langere uiteenzetting moeten lezen. Het verdient aanbeveling om na de aanschaf van het boek, of na het downloaden van de online-versie, enige tijd te besteden aan het doornemen ervan, om zich vertrouwd te maken met de algemene structuur en de opzet van de hoofdstukken.

De *Russische Grammatica* is, zoals gezegd, een uitgebreid naslagwerk en is niet zo opgebouwd als een kant-en-klaar leerboek. Dit neemt niet weg dat veel gedeelten als lesmateriaal te gebruiken zijn. In zulke gevallen zal de docent ofwel met de cursist moeten afspreken welke gedeelten niet gekend hoeven te worden (bijvoorbeeld als de hoofdstukken over de flexie gebruikt worden voor grammaticalesen), ofwel aanvullend materiaal moeten aanbieden (bijvoorbeeld als het hoofdstuk over de betekenis van het aspect wordt gebruikt voor een werkcollege aspectologie).

Sommige passages zijn in kleiner schrift afgedrukt. Deze passages bevatten informatie die, naar de inschatting van de auteurs, voor veel lezers gedetailleerder is dan nodig. De lezers zouden deze bij het lezen kunnen overslaan, tenzij zij werkelijk ‘het naadje van de kous’ willen weten.

In de vertalingen van Russische voorbeelden wordt voor de weergave van Russische woorden en eigennamen de ‘Bezemer-translitteratie’ gebruikt.²

Totstandkoming van de eerste editie (2003)

Het idee voor het schrijven van *Russische Grammatica* ontstond in 1992. De initiatiefnemers waren de Leidse slavisten Ilonka Velding, Vincent Wintermans en Hans Kruyzen. Zij waren betrokken bij uitgeverij Postscriptum, die juist het boek *Cyrrillische letterkunde* het licht had doen zien. Directe aanleiding voor hun initiatief was het feit dat op dat moment de grammatica van Tauscher en Kirschbaum, die op Nederlandse universiteiten veel gebruikt werd in het onderwijs Russisch, niet meer leverbaar was. Ook speelde de gedachte een rol dat het tijd werd dat er weer eens een Nederlandstalige grammatica van het Russisch zou verschijnen en dat daar een taak voor de Nederlandse slavistiek lag. Het werd al snel duidelijk dat het project voor één auteur te groot zou zijn en er werd een team van auteurs samengesteld, vooral uit de Nederlandse, maar ook uit de Belgische en Russische slavistiek, die elk bereid waren een of meer gedeelten voor hun rekening te nemen. In de beginjaren was de coördinatie en de bewaking van de voortgang van het project in handen van de mensen van Postscriptum. Hun is bijzondere dank verschuldigd, want het is zeker dat zonder hun initiatief en inzet dit boek er niet was geweest.

In het najaar van 1996 werd ik redacteur en daarna heb ik mij gericht op de sturing en coördinatie van het project als geheel, en daarnaast heb ik mijn best gedaan om ervoor te zorgen dat het boek één geheel zou worden en zou aansluiten bij de (veronderstelde) behoeften van de doelgroep. Bij de redactie heb ik weliswaar gestreefd naar eenheid, maar niet gepoogd alle sporen uit te wissen van het feit dat het boek door verschillende auteurs is geschreven. Kleine verschillen in stijl en toon zijn aanwezig. Ook zijn, mits dit niet schadelijk was voor de begrijpelijkheid en het gebruiksgemak van het boek, niet alle inhoudelijke accentverschillen weggewerkt.

2 Dit is een niet-wetenschappelijke translitteratie die zijn naam ontleent aan het boek *Een geschiedenis van Rusland: van Rurik tot Gorbatsjov* van J.W. Bezemer (eerste druk 1984).

In 2003 is de correctie van de laatste versie verzorgd door Theo Veenhof, docent Russisch aan de ITV Hogeschool voor Tolken en Vertalen in Utrecht en professioneel corrector. Ik wil de auteurs bedanken voor de samenwerking, voor hun bereidheid hun bijdragen te leveren, elkaars stukken te becommentariëren en over commentaar op hun eigen stukken van gedachten te wisselen.

Gedurende de elf jaar (1992-2003) die het project geduurd heeft, hebben ook anderen een bijdrage aan de kwaliteit van de *Russische Grammatica* geleverd, meestal in de vorm van commentaar op de eerste versies van hoofdstukken of op eerdere versies van het boek die op enkele Nederlandse universiteiten in syllabusvorm hebben gecirculeerd. In de eerste plaats moet hier Nel Keijsper genoemd worden, die veel stukken uitgebreid en kritisch becommentarieerd heeft. Verder ben ik dank verschuldigd aan Valentina Barentsen-Orljanskaja, Raja van den Bercken, Olga Borik, Assinja Demjanowa, Dmitrij Feoktistov, Lidija Ignatkina, Irina Kadukova, Vladimir Klimonov, Aleksandr Lubotski, Harry Pijnenburg, Eddy Ruys, Sergej Tsymljakov, Svetlana Vjatkina en aan de vele studenten Slavische Talen in Nederland op wie eerdere versies van deze grammatica 'uitgeprobeerd' zijn en die in veel gevallen opbouwende kritiek hebben geleverd en fouten hebben gesignaleerd.

Tweede editie (2024)

Deze tweede editie is zowel digitaal verschenen als op papier. De digitale versie is voor iedereen gratis beschikbaar via DOI <https://doi.org/10.21827/648c59eaecec4>.

Behalve de integratie van de boek- en de cd-romtekst is er ten opzichte van de oorspronkelijke editie inhoudelijk niets veranderd, met uitzondering van de correctie van een aantal fouten die wij zelf in de afgelopen eenentwintig jaar hadden ontdekt of die door oplettende gebruikers onder onze aandacht waren gebracht. Ik heb me vrijwel kunnen beperken tot het controleren of deze lange en vrij ingewikkelde tekst correct in de nieuwe layout was overgezet. Ik dank mede-auteur Henk Proeme voor zijn hulp daarbij.

De auteurs

De auteurs van het boek zijn of waren (bijna iedereen is inmiddels gepensioneerd) in meerderheid werkzaam als docent bij Nederlandse universiteiten. De auteurs zijn dr. Adrie Barentsen (Slavisch Universiteit van Amsterdam), drs. Koenraad Blansaer (Universiteit van Amsterdam, Gent en Leuven), prof. Igor Bratus (Universiteit van St.-Petersburg), dr. Ben Groen (Slavisch Universiteit Leiden), drs. Peter de Groot (Slavisch Rijksuniversiteit Groningen), dr. Wim Honselaar (Slavisch Universiteit van Amsterdam), dr. Peter Houtzagars (Slavisch Rijksuniversiteit Groningen), dr. Henk Proeme (Slavisch Universiteit Leiden), prof. dr. Jos Schaeken (Slavisch Universiteit Leiden), dr. Maaïke Schoorlemmer (Algemene Taalwetenschap Universiteit Utrecht), drs. Theo Tielemans (Slavisch Universiteit Leiden),

dr. Willem Vermeer (Slavisch Universiteit Leiden), drs. Vincent Wintermans (Universiteit Leiden). De genoemde affiliaties tekenen de situatie ten tijde van het verschijnen van de eerste editie in 2003.

Theo Tielemans, onze collega uit Leiden, die de meesten van ons al heel lang kenden, is helaas in april 2023 overleden.

Hieronder is te zien wie welk(e) gedeelte(n) heeft geschreven.

Hoofdstuk 1	Schrift en uitspraak	Houtzagers
Hoofdstuk 2	Het substantief	Groen
Hoofdstuk 3	Het adjectief	Blansaer, Houtzagers
Hoofdstuk 4	Het voornaamwoord	Tielemans
Hoofdstuk 5	Het telwoord	Tielemans
Hoofdstuk 6	De werkwoordsvormen	Vermeer
Hoofdstuk 7	De aspectvorming	Vermeer
Hoofdstuk 8	De betekenis van het aspect	Barentsen
Hoofdstuk 9	De werkwoorden van beweging	Barentsen
Hoofdstuk 10	Het gebruik van de werkwoordsvormen	
10.1	Inleiding	Houtzagers
10.2	Aspectkeuze in de verleden tijd	Barentsen
10.3	Het gebruik van het partikel <i>бы</i>	Proeme
10.4	Het gebruik van het gerundium	Barentsen
10.5	Het gebruik van de infinitief	Proeme
10.6	Het gebruik van de gebiedende wijs	Barentsen
10.7	Het gebruik van de deelwoorden	Wintermans
Hoofdstuk 11	Reflexieve werkwoorden	Honselaar
Hoofdstuk 12	Het bijwoord	Schaeken
Hoofdstuk 13	Het voorzetsel	Houtzagers
Hoofdstuk 14	Het gebruik van de naamvallen	Schoorlemmer
Hoofdstuk 15	Bijzonderheden van de zinsbouw	
15.1	Predicatie: de vorm van het naamwoordelijk gezegde en de bepaling van gesteldheid	Schoorlemmer
15.2	Zinnen zonder onderwerp	Houtzagers
15.3	Zinnen zonder werkwoordelijk gezegde	Houtzagers
Hoofdstuk 16	Woordvolgorde	Bratus
Hoofdstuk 17	Leestekens, hoofdletters en woordafbreking	Proeme
Hoofdstuk 18	Woordvorming	Schaeken
Hoofdstuk 19	Het voegwoord, de samengestelde zin	De Groot, Houtzagers

INHOUD

Voorwoord	V
Lijst van afkortingen en symbolen	XXXIX
1 Schrift en uitspraak	1
1.1 Inleiding	1
1.1.1 Verschillen tussen klank- en spellingssysteem	1
1.1.2 Fonologische notatie	1
1.1.3 Fonetische notatie	2
1.2 Medeklinkers	2
1.2.1 Inventaris	2
1.2.2 Medeklinkers aan het eind van het woord	4
1.2.3 Assimilatie stemhebbend – stemloos	5
1.2.4 Assimilatie hard – zacht	6
1.2.5 Volledige assimilatie	7
1.3 Klinkers	8
1.3.1 Geaccentueerde klinkers	8
1.3.2 Ongeaccentueerde klinkers: het samenvallen van /a/ en /o/	8
1.3.3 Ongeaccentueerde klinkers: het samenvallen van /i/, /e/ en /a/	9
1.3.4 Ongeaccentueerde klinkers: de situatie aan het wordeind	9
1.4 Spellingsregels: algemeen	10
1.4.1 Weergave van hard en zacht in de spelling	10
1.4.2 De letters <i>e</i> en <i>ə</i>	10
1.4.3 De spelling van het foneem /j/	11
1.4.3.1 Aan het begin van een woord of na een klinker	11
1.4.3.2 Na een medeklinker	11
1.4.3.3 De letter <i>ǰ</i>	12
1.4.4 Weergave van zachte medeklinkers en /j/ in de verbuiging	12
1.5 Spellingsregels: bijzonderheden	13
1.5.1 Hoe worden /i a u/ gespeld na <i>ж, ш, ч</i> en <i>у</i> ?	13
1.5.2 Hoe wordt /i/ gespeld na <i>к, з</i> en <i>х</i> ?	13
1.5.3 Hoe wordt /i/ gespeld na <i>ц</i> ?	14
1.5.4 De spelling van uitgangen na <i>ж, ш, ч, у</i> en <i>ц</i>	14
1.5.5 De spelling van uitgangen na zachte medeklinkers	14
1.5.6 Substantieven op ongeaccentueerd <i>-ий, -ия</i> en <i>-е</i>	14
1.6 Verschillen tussen spelling en uitspraak in een aantal afzonderlijke woorden	15
1.6.1 <i>ч</i> als [š] uitgesproken	15
1.6.2 <i>з</i> als [x], [ɣ] of [h] uitgesproken	15
1.6.3 Weglaten in medeklinkercombinaties	16
1.6.4 Dubbele medeklinkers	16

1.7	Notatiesystemen in dit boek	16
1.7.1	Algemeen	16
1.7.2	De /j/	17
2	Het substantief (zelfstandig naamwoord)	19
2.1	Grammaticale kenmerken van het substantief	19
2.1.1	Algemeen over flexie en grammaticale kenmerken	19
2.1.2	Geslacht	20
2.1.2.1	Algemeen over geslacht	20
2.1.2.2	Mannelijk	21
2.1.2.3	Vrouwelijk	22
2.1.2.4	Onzijdig	23
2.1.2.5	Tweeslachtige substantieven	23
2.1.2.6	Het geslacht van gesubstantiveerde adjectieven	24
2.1.2.7	Het geslacht van afkortingen	24
2.1.3	Beziëld – onbeziëld	25
2.1.3.1	Het belang van het kenmerk beziëld – onbeziëld	25
2.1.3.2	Welke substantieven zijn beziëld?	26
2.1.3.3	Welke substantieven zijn onbeziëld?	26
2.1.3.4	Ambivalentie beziëld – onbeziëld	26
2.1.4	Getal	27
2.1.4.1	Algemeen over getal	27
2.1.4.2	Alleen enkelvoud	27
2.1.4.3	Alleen meervoud	28
2.1.5	Naamval	29
2.1.6	Flexie	29
2.1.6.1	Algemeen over flexie	29
2.1.6.2	Welke substantieven zijn onverbuigbaar?	30
2.1.6.3	Welke leenwoorden zijn verbuigbaar?	30
2.1.6.4	Pluralia tantum: flexieklasse niet altijd vast te stellen	31
2.1.7	Accent	31
2.2	De verbuiging van flexieklasse ⟨1M⟩	33
2.2.1	Flexieklasse ⟨1M⟩: uitgangen	33
2.2.1.1	Flexieklasse ⟨1M⟩: standaarduitgangen en uitgangsvarianten	33
2.2.1.2	Flexieklasse ⟨1M⟩: spellingvarianten van de uitgangen	34
2.2.2	Flexieklasse ⟨1M⟩: vluchtige klinker	36
2.2.2.1	Hoe ziet het rijtje eruit?	36
2.2.2.2	Hoe is te zien of een klinker vluchtig is?	37
2.2.3	Flexieklasse ⟨1M⟩: bijzonderheden in de stam	38
2.2.3.1	Woorden met <i>-ин</i> in het enkelvoud: <i>анличанин</i> , Npl <i>анличане</i>	38
2.2.3.2	Woorden als <i>медвежонок</i> , Npl <i>медвежата</i>	39
2.2.3.3	Woorden met j-uitbreiding in het meervoud: <i>стул</i> , Npl <i>стулья</i>	39
2.2.3.4	<i>человек</i> en <i>ребёнок</i>	41
2.2.3.5	<i>сосед</i> en <i>чёрт</i>	42
2.2.3.6	<i>цветок</i>	43
2.2.3.7	<i>Господь</i> , <i>Христос</i>	43
2.2.4	Flexieklasse ⟨1M⟩: bijzonderheden in de uitgang	43
2.2.4.1	Nominatief meervoud op <i>-á</i> : <i>адрес</i> , Npl <i>адреса</i>	43
2.2.4.2	Genitief meervoud zonder uitgang: <i>солдат</i> ‘soldaat’, Gpl <i>солдат</i>	45

2.2.4.3	Vocatief: <i>Бо́же!</i>	46
2.2.4.4	Verbuiging van woorden als <i>домішко</i> en <i>доміще</i>	46
2.2.4.5	<i>цыга́н</i>	46
2.2.4.6	<i>подмасте́рье</i>	46
2.2.5	De accenttypen van flexieklasse ⟨1M⟩	47
2.2.5.1	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {a}	47
2.2.5.2	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {b}	48
2.2.5.3	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {c}	48
2.2.5.4	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {d}	50
2.2.5.5	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {e}	50
2.2.5.6	Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {f}	51
2.2.6	Flexieklasse ⟨1M⟩: de tweede genitief (G2)	51
2.2.6.1	Uitgangen; welke woorden hebben een tweede genitief?	51
2.2.6.2	Gebruik van de tweede genitief	52
2.2.6.3	Voorkeur voor de G1 of de G2	54
2.2.7	Het gebruik van de meervoudsvormen van <i>год</i> ‘jaar’	54
2.2.7.1	Napl <i>го́ды</i> en <i>го́да</i>	54
2.2.7.2	Gpl <i>лет</i> en <i>годо́в</i>	54
2.3	De verbuiging van flexieklasse ⟨1N⟩	55
2.3.1	Flexieklasse ⟨1N⟩: uitgangen	55
2.3.1.1	Flexieklasse ⟨1N⟩: standaarduitgangen en varianten	55
2.3.1.2	Flexieklasse ⟨1N⟩: spellingvarianten van de uitgangen	56
2.3.2	Flexieklasse ⟨1N⟩: vluchtige klinker bij uitgangsloze Gpl	58
2.3.3	Flexieklasse ⟨1N⟩: bijzonderheden in de stam	59
2.3.3.1	Klinkerwisseling <i>e – ě</i>	59
2.3.3.2	Woorden met <i>j</i> -uitbreiding in het meervoud: <i>де́рево</i> , Npl <i>де́ревья</i>	59
2.3.3.3	Woorden met invoeging <i>-ec-</i> in het meervoud: <i>не́бо</i> , Npl <i>небе́са</i>	60
2.3.3.4	<i>ко́лено</i> , Npl <i>ко́лени</i>	60
2.3.3.5	<i>су́дно</i> , Npl <i>су́да</i>	60
2.3.3.6	<i>о́ко</i> en <i>у́хо</i>	60
2.3.4	Flexieklasse ⟨1N⟩: bijzonderheden in de uitgang	61
2.3.4.1	Afwijkende Npl op <i>-u</i> : <i>плéчи</i> , <i>брю́хи</i>	61
2.3.4.2	Afwijkende Npl op <i>-a</i> : <i>войска́</i> , <i>облака́</i> , <i>облачка́</i>	61
2.3.4.3	Afwijkende Gpl op <i>-ov/-ev</i>	61
2.3.4.4	Gpl op <i>-ei</i>	62
2.3.4.5	Woorden op <i>-ué</i>	62
2.3.5	De accenttypen van flexieklasse ⟨1N⟩	62
2.3.5.1	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {a}	62
2.3.5.2	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {b}	63
2.3.5.3	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {c}	64
2.3.5.4	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {d}	64
2.3.5.5	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {e}	65
2.3.5.6	Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {f}	65
2.4	De verbuiging van flexieklasse ⟨2⟩	66
2.4.1	Flexieklasse ⟨2⟩: uitgangen	66
2.4.1.1	Flexieklasse ⟨2⟩: standaarduitgangen en varianten	66
2.4.1.2	Flexieklasse ⟨2⟩: spellingvarianten van de uitgangen	67
2.4.2	Flexieklasse ⟨2⟩: vluchtige klinker bij uitgangsloze Gpl	69
2.4.3	Flexieklasse ⟨2⟩: bijzonderheden in de stam	70
2.4.3.1	Wisseling <i>e – ě</i>	70

2.4.3.2	Onverwacht harde -н in de Gpl	70
2.4.3.3	<i>курица</i>	71
2.4.3.4	<i>дядя</i>	71
2.4.4	Flexieklasse ⟨2⟩: bijzonderheden in de uitgang	71
2.4.4.1	Afwijkingen in de Gpl	71
2.4.4.2	Vocatief	72
2.4.4.3	Woorden van het type <i>доміна</i>	73
2.4.5	De accenttypen van flexieklasse ⟨2⟩	73
2.4.5.1	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {a}	73
2.4.5.2	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {b}	74
2.4.5.3	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {c}	74
2.4.5.4	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {d}	74
2.4.5.5	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {e}	76
2.4.5.6	Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {f}	76
2.5	De verbuiging van flexieklasse ⟨3F⟩	77
2.5.1	Flexieklasse ⟨3F⟩: uitgangen	77
2.5.2	Flexieklasse ⟨3F⟩: vluchtige klinker	78
2.5.3	Flexieklasse ⟨3F⟩: bijzonderheden in de stam	78
2.5.3.1	<i>мать</i> en <i>дочь</i>	78
2.5.3.2	<i>цёрковь</i>	79
2.5.4	Flexieklasse ⟨3F⟩: bijzonderheid in de Ipl-uitgang	79
2.5.5	De accenttypen van flexieklasse ⟨3F⟩	79
2.5.5.1	Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {a}	79
2.5.5.2	Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {b}	79
2.5.5.3	Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {e}	80
2.5.5.4	Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {f}	80
2.6	De verbuiging van flexieklasse ⟨3M⟩	81
2.7	De verbuiging van flexieklasse ⟨3N⟩	81
2.8	De verbuiging van pluralia tantum	82
2.8.1	Npl op -ы/-и, Gpl op -ов/-ёв/-ев: <i>выборы</i> 'verkiezingen', <i>выборов</i>	82
2.8.2	Npl op -ы/-и, Gpl op -ей: <i>родители</i> 'ouders', <i>родителей</i>	82
2.8.3	Npl op -ы/-и, Gpl geen uitgang: <i>брюки</i> 'broek', <i>брюк</i>	83
2.8.4	Npl op -а/-я, Gpl op -ов/-ёв/-ев: <i>лесá</i> 'steiger', <i>лесóв</i>	83
2.8.5	Npl op -а/-я, Gpl op -ей: <i>зеленя́</i> 'jonge scheuten (van graan)', <i>зеленéй</i>	83
2.8.6	Npl op -а/-я, Gpl geen uitgang: <i>черни́ла</i> 'inkt', <i>черни́л</i>	83
2.9	Substantieven als <i>полбутылки</i> 'een halve fles'	84
2.9.1	Verbuijing van samenstellingen met <i>пол-</i>	84
2.9.2	Gebruik van samenstellingen met <i>пол-</i>	85
2.9.2.1	Algemeen	85
2.9.2.2	Gebruik met adjectieven en voornaamwoorden	85
2.9.2.3	Gebruik met werkwoordsvormen	85
2.9.2.4	Vaste uitdrukkingen	86
2.9.3	<i>пóлдень</i> '12 uur 's middags' en <i>пóлночь</i> 'middernacht'	86
2.9.4	Andere substantieven gevormd met <i>пол/полу-</i>	86
2.10	De verbuiging van eigennamen	87
2.10.1	Personennamen	87

2.10.2	De vorming van vadersnamen	88
2.10.3	Aardrijkskundige namen	89
2.11	De tweede locatief (L2)	89
2.11.1	Uitgangen; welke woorden hebben een tweede locatief?	89
2.11.2	Gebruik van de tweede locatief	91
2.11.3	Wanneer moet de L1 gebruikt worden?	92
3	Het adjectief (bijvoeglijk naamwoord)	95
3.1	Welke vormen kan een adjectief hebben?	95
3.2	Welke soorten adjectieven zijn er?	96
3.2.1	Kwalitatief, relationeel, enz.	96
3.2.2	Woorden die qua vorm adjectieven zijn	98
3.3	Van welke adjectieven kunnen welke vormen gemaakt worden?	98
3.3.1	Algemeen	98
3.3.2	Geen korte vorm	99
3.3.3	Alleen korte vorm	100
3.3.4	Geen niet-samengestelde comparatief	101
3.4	Het gebruik van het adjectief in de zin	101
3.5	Verbuiging van de lange adjectieven	102
3.5.1	Standaarduitgangen	102
3.5.2	Spellingvarianten	103
3.6	Attributief gebruik van de lange vormen	106
3.7	Possessieven: <i>мамина книга, отцов дом</i>	109
3.8	Familienamen op <i>-ин/-ын</i> en <i>-ов/-ев/-ев</i>	111
3.9	Adjectieven van het type <i>рыбий</i> 'vissen-'	112
3.10	Onverbuigbare adjectieven	112
3.11	Vorming van de korte vorm	113
3.11.1	Uitgangen	113
3.11.2	Verandering in de stam	115
3.11.2.1	Harde <i>-н</i> in de KV M	115
3.11.2.2	Geheel andere stam in de korte vorm	115
3.11.2.3	<i>солёный</i>	115
3.11.3	De vluchtige klinker	116
3.11.3.1	Welke adjectieven hebben een vluchtige klinker in de KV M?	116
3.11.3.2	Bij welke adjectieven is de vluchtige klinker geaccentueerd?	116
3.11.3.3	Indien ongeaccentueerd: welke klinker wordt ingevoegd?	117
3.11.4	Adjectieven met een stam op <i>-нн-</i>	118
3.11.4.1	Adjectieven zonder gelijkkluidend voltooid deelwoord	118
3.11.4.2	Adjectieven met een gelijkkluidend voltooid deelwoord	120

3.12	Het accent van de korte vorm	122
3.12.1	Algemeen	122
3.12.2	Hoofdaccenttypen	122
3.12.3	Nevenaccenttypen	125
3.12.4	Mogelijke accentcombinaties in de lange en korte vorm	128
3.13	De keuze tussen de lange en de korte vorm	128
3.13.1	Wanneer lange vorm?	128
3.13.1.1	Lange vorm: in attributief of substantivisch gebruik	128
3.13.1.2	Lange vorm: als bepaling van gesteldheid	128
3.13.1.3	Lange vorm: andere koppelwerkwoord dan <i>быть</i> en na de infinitief van <i>быть</i>	128
3.13.1.4	Lange vorm: als het over het weer gaat	129
3.13.1.5	Lange vorm: als het adjectief geen korte vorm heeft	129
3.13.1.6	Lange vorm: als het adjectief in een bepaalde betekenis geen korte vorm heeft	129
3.13.1.7	Lange vorm: als de korte vorm iets anders betekent	130
3.13.2	Wanneer korte vorm in het predikaat?	130
3.13.2.1	Korte vorm: als het adjectief geen lange vorm heeft	130
3.13.2.2	Korte vorm: als de lange vorm een andere betekenis heeft	130
3.13.2.3	Korte vorm: als de eigenschap op enigerlei wijze beperkt wordt	130
3.13.2.4	Korte vorm: als er sprake is van overmaat	131
3.13.2.5	Korte vorm: als er sprake is van wederkerigheid	132
3.13.2.6	Korte vorm: in algemene of absolute uitspraken	132
3.13.2.7	Korte vorm: geen onderwerp of onderwerpen als <i>это, всё</i> , enz.	132
3.13.2.8	Korte vorm: als het adjectief voorafgaat aan het onderwerp	133
3.13.2.9	Korte vorm: in bepaalde vaste uitdrukkingen	133
3.13.3	Overige gevallen van keuze tussen de lange en korte vorm	133
3.13.4	Het algemene betekenisverschil tussen lange en korte vorm in het predikaat	135
3.13.5	Gebruik van <i>как, какой, так</i> en <i>такой</i>	136
3.14	De niet-samengestelde comparatief	136
3.14.1	Algemeen	136
3.14.2	De niet-samengestelde comparatief op <i>-e</i>	137
3.14.3	De niet-samengestelde comparatief op <i>-ee</i>	138
3.14.3.1	Welke adjectieven hebben deze uitgang?	138
3.14.3.2	Het accent	139
3.14.4	De niet-samengestelde comparatief op <i>-ше</i>	139
3.14.5	Niet-samengestelde lange vormen van de comparatief	139
3.14.6	Gebruik van de niet-samengestelde comparatief	140
3.15	De superlatief	142
3.15.1	De niet-samengestelde (lange) vorm van de superlatief	142
3.15.1.1	Vorming	142
3.15.1.2	Gebruik	143
3.15.2	De andere superlatiefvormen	143
3.15.2.1	<i>Самый</i> + stellende trap	143
3.15.2.2	<i>Наиболее</i> + stellende trap lange of korte vorm	144
3.15.2.3	Comparatief + <i>всего/всех</i>	144

4	Het voornaamwoord	145
4.1	De verschillende soorten voornaamwoorden	145
4.2	Persoonlijk voornaamwoord	145
4.2.1	Inventaris, verbuiging	145
4.2.2	Gebruik	146
4.3	Wederkerig voornaamwoord (<i>друг друга</i> , enz.)	148
4.4	Wederkerend voornaamwoord (<i>себя́</i> , enz.)	149
4.4.1	Vorm en gebruik	149
4.4.2	Vaste uitdrukkingen met <i>себя́</i>	152
4.5	Bezittelijk voornaamwoord	153
4.5.1	Algemeen	153
4.5.2	Verbuiging	153
4.5.3	Gebruik van de niet-reflexieve bezittelijke voornaamwoorden	154
4.5.4	Gebruik van <i>свои́</i>	154
4.5.5	<i>Свои́</i> als adjectief	156
4.5.6	Zelfstandig gebruik van <i>свои́</i> en <i>своё</i>	157
4.5.7	Vaste uitdrukkingen met <i>свои́</i>	157
4.5.8	Weggelaten bezittelijk voornaamwoord	157
4.6	Aanwijzend voornaamwoord	158
4.6.1	<i>Э́тот</i>	158
4.6.1.1	Verbuiging van <i>э́тот</i>	158
4.6.1.2	Gebruik van <i>э́тот</i>	158
4.6.1.3	Zelfstandig gebruik van <i>э́то</i>	160
4.6.2	<i>Се́й</i>	161
4.6.2.1	Verbuiging	161
4.6.2.2	Gebruik	161
4.6.3	<i>То́т</i>	162
4.6.3.1	Verbuiging	162
4.6.3.2	Gebruik	162
4.6.3.3	<i>Не то́т</i> 'de verkeerde'	166
4.6.4	<i>То́т же</i> 'dezelfde', <i>оди́н и то́т же</i> '(een en) dezelfde'	167
4.6.5	<i>Тако́й</i>	168
4.6.6	<i>Тако́й же</i> 'dezelfde, hetzelfde, van hetzelfde soort'	170
4.6.7	<i>Таково́й</i> 'zulk een, zo een'	170
4.6.8	<i>Тако́в, такова́, таково́, таково́й</i> 'zo, van dien aard'	170
4.7	Vragend voornaamwoord	171
4.7.1	<i>Кто́</i> 'wie'	171
4.7.2	<i>Что́</i> 'wat'	172
4.7.3	<i>Како́рый</i> 'welke'	173
4.7.4	<i>Како́й</i> 'welke, wat voor een'	174
4.7.5	<i>Како́в, какова́, каково́, каковы́</i>	174
4.7.6	<i>Чей́</i> 'wiens, van wie'	175

4.8	Betrekkelijk voornaamwoord	175
4.8.1	Algemeen	175
4.8.2	<i>Котóрый, кой</i>	175
4.8.3	<i>Кто</i>	177
4.8.4	<i>Что</i>	178
4.8.5	<i>Како́й</i>	178
4.8.6	<i>Каковóй</i>	179
4.8.7	<i>Чей</i>	179
4.8.8	Bijwoord in plaats van betrekkelijk voornaamwoord	180
4.9	Bepalend voornaamwoord	180
4.9.1	<i>Весь</i>	180
4.9.2	<i>Сам</i> 'zelf'	182
4.9.3	<i>Сáмый</i>	183
4.9.4	<i>Ка́ждый</i> 'ieder, elk'	184
4.9.5	<i>Вся́кий</i> 'elk; allerlei; enig'	185
4.9.6	<i>Любо́й</i> 'ieder, elk'	186
4.9.7	<i>Кто ... , кто ...</i>	186
4.10	Ontkennend voornaamwoord	187
4.10.1	Algemeen	187
4.10.2	Ontkennende voornaamwoorden met prefix <i>ни-</i>	187
4.10.2.1	Tussenplaatsing van voorzetsels	187
4.10.2.2	Combinaties van ontkennende voornaamwoorden/bijwoorden	188
4.10.2.3	<i>Никто́</i> 'niemand'	188
4.10.2.4	<i>Ничто́</i> 'niets'	189
4.10.2.5	<i>Никако́й</i> 'geen enkel, helemaal geen'	190
4.10.2.6	<i>Нико́й</i>	191
4.10.2.7	<i>Ни о́дин</i> 'niet één'	191
4.10.2.8	<i>Ниче́й</i> 'niemands'	191
4.10.2.9	Ontkennende bijwoorden	192
4.10.3	Ontkennende voornaamwoorden met prefix <i>не-</i>	192
4.10.3.1	Verbuiging	192
4.10.3.2	Gebruik	193
4.11	Onbepaald voornaamwoord	195
4.11.1	Algemeen	195
4.11.2	Voornaamwoorden met de suffixen <i>то</i> en <i>-нибудь</i>	195
4.11.2.1	Welke voornaamwoorden zijn het?	195
4.11.2.2	Het betekenisverschil tussen <i>-то</i> en <i>нибудь</i>	196
4.11.2.3	Zinstypen en de keuze voor <i>-то</i> of <i>нибудь</i>	197
4.11.3	Voornaamwoorden met suffix <i>-либо</i>	199
4.11.4	Voornaamwoorden met het prefix <i>ко́е-</i>	199
4.11.5	Voornaamwoorden met prefix <i>не-</i>	200
4.11.5.1	Algemeen	200
4.11.5.2	<i>Не́кий</i>	201
4.11.5.3	<i>Не́который</i>	201
4.11.6	Vragend in plaats van onbepaald voornaamwoord	202
4.11.7	<i>Кто-кто, что-что, где-где</i>	202

5	Het telwoord	203
5.1	Hoofdtelwoorden: verbuiging en betekenis	203
5.1.1	Overzicht niet-samengestelde hoofdtelwoorden	203
5.1.2	ноль/нуль	204
5.1.3	один	206
5.1.4	два/две, три, четыре, полтора/полторы	207
5.1.5	оба/обе	208
5.1.6	Verbuiging van telwoorden op -ть, -т of -мь	209
5.1.7	Verbuiging van сорок, девяносто, сто en полтораста	210
5.1.8	Verbuiging van 200 tot 900	210
5.1.9	Verbuiging van тысяча, миллион, миллиард en триллион	211
5.1.10	Verbuiging van x-duizend, x-miljoen, enz.	211
5.1.11	Verbuiging van samengestelde telwoorden	211
5.2	Hoofdtelwoorden in verbinding met naamwoorden	212
5.2.1	Telwoord + substantief	212
5.2.2	Telwoord + attributieve bepaling + substantief	216
5.2.3	Hoofdtelwoorden in 'nummering'	219
5.3	Verzameltelwoorden	220
5.3.1	Verbuiging van verzameltelwoorden	220
5.3.2	Gebruik van verzameltelwoorden	220
5.4	Onbepaalde telwoorden	223
5.4.1	Algemeen	223
5.4.2	Verbuiging onbepaalde telwoorden	224
5.4.3	Gebruik onbepaalde telwoorden	225
5.4.4	Gebruik van onbepaald telwoord als bijwoord	226
5.5	Aanduiding van getallen bij benadering	227
5.6	Breuken	228
5.6.1	Vorm en verbuiging	228
5.6.2	Substantieven na breuken	229
5.7	Congruentie van onderwerp en gezegde	230
5.8	Rangtelwoorden	231
5.8.1	Overzicht	231
5.8.2	Verbuiging rangtelwoorden	232
5.8.3	Gebruik rangtelwoorden	232
5.9	Leeftijdsaanduiding	232
6	De werkwoordsvormen	235
6.1	Oriëntatie	235
6.1.1	De opbouw van een werkwoordsvorm	236
6.1.2	Zijn alle Russische werkwoorden onregelmatig?	237

6.1.3	Stam en uitgang	237
6.1.4	Twee groepen werkwoordsvormen	238
6.1.5	Aspect en werkwoordsvormen	239
6.1.6	Veranderingen binnen de stam; medeklinkerwisseling	239
6.1.7	Accentwisseling	241
6.1.8	De wisseling <i>-e- → -ě-</i>	241
6.1.9	Onvolledige werkwoorden	241
6.2	De infinitief en de Algemene Accentregel	242
6.2.1	De vorm van de infinitief	242
6.2.2	Zeven soorten infinitief	242
6.2.3	Het accent van de infinitief	243
6.2.4	De Algemene Accentregel	243
6.3	Composita en reflexieve werkwoorden	244
6.3.1	Algemene regel voor composita en reflexieven	244
6.3.2	Uitzonderingen bij composita	244
6.3.3	De vorming van reflexieve werkwoorden	244
6.3.4	Uitspraakregels voor <i>-ся/-сь</i>	245
6.3.5	Verandering van het accent door toevoeging van <i>-ся/-сь</i>	245
6.4	De verleden tijd (VT)	245
6.4.1	De regelmatige verleden tijd	246
6.4.2	Onregelmatige verleden tijden	246
6.4.2.1	De uitgangen van de onregelmatige verleden tijd	246
6.4.2.2	Om welke werkwoorden gaat het?	246
6.4.3	Onregelmatig accent in de verleden tijd	247
6.4.4	Accenterugtrekking op prefixen of ontkenning	248
6.4.5	Accent aangetrokken door <i>-ся/-сь</i>	249
6.4.6	Overzicht van onregelmatigheden in de verleden tijd	249
6.5	Het presens	249
6.5.1	e-uitgangen en i-uitgangen	250
6.5.2	De stam in het presens	251
6.5.3	Het accent in het presens	252
6.5.4	Wat moet men weten om een presens te kunnen vervoegen?	253
6.5.5	Afwijkende presensuitgangen	254
6.6	Indeling in flexieklassen	254
6.7	De gebiedende wijs (GW)	277
6.7.1	Algemeen	277
6.7.2	Regel voor de vorming van de gebiedende wijs	277
6.7.3	Onregelmatigheden	279
6.7.4	Meervoud	280
6.8	Deelwoorden en gerundia	280
6.8.1	Algemeen over deelwoorden en gerundia	280
6.8.2	Het tegenwoordig actief deelwoord (TAD)	282
6.8.3	Het verleden actief deelwoord (VAD)	283
6.8.3.1	VAD bij regelmatige verleden tijd	283
6.8.3.2	VAD bij onregelmatige VT. VT M niet op <i>-л</i>	283

6.8.3.3	VAD bij onregelmatige verleden tijd. VT M op -л	284
6.8.4	Het tegenwoordig passief deelwoord (TPD)	285
6.8.5	Het verleden passief deelwoord (VPD)	286
6.8.5.1	De uitgang -анный/-янный	286
6.8.5.2	De uitgang -ённый/-енный	287
6.8.5.3	De uitgang -тый	289
6.8.5.4	Werkwoorden op -еть die volgens краснеть gaan (C1)	290
6.8.5.5	De korte vorm van het verleden passief deelwoord	291
6.8.6	Het imperfectief gerundium (IGe)	292
6.8.7	Het perfectief gerundium (PGe)	294
6.8.7.1	Het PGe bij een VAD op -вший	294
6.8.7.2	Het PGe bij een VAD niet op -вший maar ший; moderne vorming	294
6.8.7.3	Het PGe bij een VAD niet op -вший maar ший; traditionele vorming	295
6.8.8	Alternatieve gerundiumvormen	295
6.9	Vormvariatie bij prefixen	296
6.9.1	Spellingsverschijnselen	296
6.9.2	Prefixen met een ingevoegde -o-	297
6.9.2.1	Ingevoegde -o- en vluchtige -o-	297
6.9.2.2	Prefixen met een vluchtige klinker in het presens	297
6.9.2.3	Prefixen met een vluchtige klinker in de infinitief	298
6.9.2.4	Prefixen met een vluchtige klinker: -честь en жець.	298
6.9.3	Wegval van в- na об-	299
6.9.4	Verschijnselen in verband met вы-	299
6.10	Rijties	300
6.11	Aanhang: meer informatie over onregelmatigheden	306
7	De vorming van aspectparen	313
7.1	Inleiding	313
7.2	Perfectivering met lege prefixen of -нуть	314
7.2.1	Algemeen	314
7.2.2	Opmerkingen over de vorm	315
7.3	Afgeleide imperfectieven (1): drie suffixen	315
7.3.1	Imperfectivering met -ыва-/ -ива-	316
7.3.2	Imperfectivering met -а-/ -я-	316
7.3.3	Imperfectivering met -ва-	317
7.4	Afgeleide imperfectieven (2): overzicht per werkwoordsklasse	317
7.4.1	Algemeen	317
7.4.2	Klasse A (meerlettergrepige inf. op -ать/-ять)	318
7.4.3	Klasse B (meerlettergrepige infinitief op -ить)	319
7.4.3.1	Regel	319
7.4.3.2	Steun bij de keuze van het suffix	319
7.4.3.3	Onregelmatigheden	320
7.4.4	Klasse B rest	321
7.4.5	Klasse C1 (краснеть)	322
7.4.6	Klasse C2 (гореть)	322

7.4.7	Klasse C3 (<i>мереть</i>)	322
7.4.8	Klasse C rest	322
7.4.9	Klasse D1 (infinitief op <i>-уть</i>)	323
7.4.9.1	Regel	323
7.4.9.2	Complicaties bij de vorming	323
7.4.9.3	Speciale gevallen en uitzonderingen	323
7.4.10	Klasse D rest	324
7.4.11	Klasse E (<i>колоть</i> : inf. op <i>-оть</i> ; presens <i>-ю, -ет</i>)	324
7.4.12	Klasse F (<i>нести</i> : inf. niet op klinker + <i>-ть</i>)	324
7.4.13	Klasse G (eenlettergrepige inf. op <i>-ать/-ять</i> en <i>-ыть/-ить</i>)	325
7.4.13.1	Subklasse G1	325
7.4.13.2	Subklasse G2	326
7.4.13.3	Subklassen G3/G4/G5/G6	326
7.4.13.4	Subklasse G7	326
7.4.13.5	Subklasse G8	326
7.4.13.6	Subklasse G rest	326
7.5	Perfectieve simplicia	327
7.5.1	Perfectieve en imperfectieve simplicia op <i>-нуть</i>	327
7.5.2	Meerlettergrepige perfectieve simplicia op <i>-ить</i>	327
7.5.3	Perfectieve simplicia behorende tot andere groepen	328
7.6	Onregelmatigheden	328
7.7	Onvolledige of overcomplete aspectparen	330
7.7.1	Imperfectieven zonder corresponderend perfectief	330
7.7.1.1	Simplicia zonder perfectieve tegenhanger	330
7.7.1.2	Composita die geen AI zijn en toch imperfectief	330
7.7.1.3	Afgeleide imperfectieven zonder bijbehorend perfectief	331
7.7.2	Perfectieven zonder corresponderend imperfectief	331
7.7.3	Aspect-trio's	331
7.8	Biaspectuele werkwoorden	331
7.8.1	Simplicia op <i>-ировать, -ировать</i> en <i>-изовать</i>	331
7.8.2	Simplicia op <i>-овать/-евать</i>	332
7.8.3	Composita op <i>-овать/-евать</i>	332
7.8.4	Speciale gevallen	332
8	De betekenis van het werkwoordsaspect	333
8.1	Inleiding	333
8.2	De betekenis van perfectief en imperfectief: een eerste impressie	335
8.2.1	'Situatiewisseling' tegenover 'constantheid'	335
8.2.2	Imperfectief: terminatief of aterminatief	336
8.2.3	Imperfectief terminatief: procesvariant	337
8.2.4	Imperfectief terminatief: herhalingsvariant	338
8.3	De betekenis van perfectief en imperfectief: nadere precisering	339
8.4	De relatie tussen de aspectbetekenissen en het systeem van de vormen voor de toekomstige tijd	340

8.5	Verschillende typen terminativiteit	341
8.5.1	Processueel-transformatief (<i>составить^p</i>)	341
8.5.2	Momentaan-transformatief (<i>найти^p</i>)	344
8.5.3	Relatieve terminus (<i>повыситься^p</i>)	347
8.5.4	Semelfactief (<i>махнуть^p</i>)	349
8.5.5	Delimitatief en perduratief (<i>посидеть^p; просидеть^p</i>)	350
8.5.6	Samenvattend over de typen terminativiteit	351
8.6	Prefixen en terminativiteit	352
8.7	Prefixen en aspectvorming; perfectivering en imperfectivering	353
8.8	Nieuwe werkwoorden tegenover Aktionsarten	354
8.9	Lege prefixen	356
8.10	Aspect-trio's	358
8.11	Imperfectief en het weergeven van een eenmalige complete handeling; <i>presens historicum</i>	360
8.12	Tests voor het vaststellen van een aspectpaar; het Maslov-criterium	362
8.13	Het gebruik van de aspecten	363
8.14	Aspect en tijdsbepalingen	364
8.15	Imperfectief aspect bij open herhaling	366
8.16	Perfectief aspect bij open herhaling: particularisering	368
8.17	Aspect en gesloten herhaling	371
8.18	Aspect en ontkenning	373
9	De werkwoorden van beweging	377
9.1	Inleiding	377
9.2	Overzicht van de werkwoorden van beweging	379
9.3	Nadere beschouwing van het betekenisverschil tussen gericht en niet-gericht	381
9.3.1	Zinnen met een richtingsbepaling	381
9.3.2	Zinnen zonder richtingsbepaling	387
9.3.3	'Categoriaal' gebruik van niet-gerichte werkwoorden	390
9.4	Afleidingen van gerichte werkwoorden met het prefix <i>no-</i>	391
9.4.1	Gevallen zonder eindpuntsbepaling	391
9.4.2	Gevallen met eindpuntsbepaling	392
9.5	Afleidingen van gerichte werkwoorden met andere prefixen; imperfectivering	395

9.6	Perfectieve afleidingen van niet-gerichte werkwoorden	398
9.6.1	Delimitatief <i>no-</i>	399
9.6.2	Ingressief <i>za-</i>	399
9.6.3	Saturatief <i>na- ... -ся</i>	399
9.6.4	Perfectieve afleidingen met het prefix <i>c-</i>	400
9.6.5	Perfectieve afleidingen met het prefix <i>из-</i>	401
9.6.6	Homonieme vormen	401
10	Het gebruik van de vormen van het werkwoord	403
10.1	Inleiding	403
10.2	Aspectkeuze in de verleden tijd	404
10.2.1	Narratief en retrospectief gebruik van de verleden tijd; concentratie op de handeling	404
10.2.2	Narratief gebruik	406
10.2.2.1	Algemeen	406
10.2.2.2	Aandachtspunten bij het vertalen	407
10.2.2.3	Gesloten herhaling	408
10.2.2.4	Redenen om imperfectief te kiezen bij een terminatieve handeling	408
10.2.3	Retrospectief gebruik van het perfectief: 'perfectum-gebruik'	409
10.2.3.1	Algemeen	409
10.2.3.2	Contrast met het Nederlands	410
10.2.4	Retrospectief gebruik van imperfectief: 'algemeen-feitelijke betekenis'	410
10.2.4.1	Terminus niet bereikt of onduidelijkheid daaromtrent	411
10.2.4.2	Terminus wel bereikt: het 'existentiële type'	411
10.2.4.3	Terminus wel bereikt: het 'actionele type'	414
10.2.4.4	Samenvatting	415
10.3	Het gebruik van het partikel <i>бы</i>	415
10.3.1	Het partikel <i>бы</i> in hoofdzinnen	416
10.3.1.1	De plaatsing van <i>бы</i> in hoofdzinnen	416
10.3.1.2	Het gebruik van <i>бы</i> in hoofdzinnen (algemeen)	417
10.3.1.3	Denkbeeldige situatie: VT-vorm + <i>бы</i>	417
10.3.1.4	Denkbeeldig: bescheiden terughoudendheid (VT-vorm + <i>бы</i>)	418
10.3.1.5	Denkbeeldig/gewenst: uitdrukkingen van het type <i>надо бы</i>	419
10.3.1.6	Gewenste handeling: opdrachten, raadgevingen, enz. in de conditionalis	420
10.3.1.7	Gewenste handeling: directe uitdrukking van een wens met <i>бы</i>	421
10.3.1.8	Partikels en voegwoorden gecombineerd met <i>бы</i>	422
10.3.2	Het gebruik van <i>бы</i> in bijzinnen	424
10.3.2.1	Voorwaardelijke bijzinnen	425
10.3.2.2	Concessieve bijzinnen	425
10.3.2.3	Betrekkelijke bijzinnen	425
10.3.2.4	Finale bijzinnen en infinitiefconstructies	425
10.3.2.5	Gevolg aanduidende bijzinnen met <i>так что</i>	426
10.3.2.6	Gevolg aanduidende bijzinnen met <i>что</i> : werkelijk gevolg	427
10.3.2.7	Gevolg aanduidende bijzinnen met <i>чтобы</i> : denkbeeldig gevolg	427
10.3.2.8	Een gevolg waarvan de realiseerbaarheid in het geding is: <i>чтобы</i>	428
10.3.2.9	'Streven in zeer ruime zin': <i>чтобы</i>	428
10.3.2.10	Bijzin bij <i>ждать</i> : (<i>когда, пока, что</i> of <i>чтобы</i>)	429
10.3.2.11	Vrees: drie mogelijkheden	429

10.3.2.12	Na ontkende werkwoorden van waarneming: <i>чтобы</i> of <i>что</i>	430
10.3.2.13	Na ontkende uitdrukkingen met de betekenis 'niet voor waar aannemen/ betwijfelen': <i>чтобы</i> of <i>что</i>	431
10.3.2.14	Onderwerpszin bij negatieve hoofdzin: meestal <i>чтобы</i> , soms <i>что</i>	433
10.3.2.15	Oorzakelijke bijzinnen: <i>не потому, чтобы...</i> vs. <i>не потому что...</i>	433
10.3.3	<i>То, чтобы</i> + infinitief als nominalisering	433
10.3.4	<i>Бы</i> los van de conditionalis	434
10.3.4.1	<i>Как будто (бы), будто (бы)</i> en synoniemen	434
10.3.4.2	<i>Хоть бы/ хотя бы</i>	435
10.3.4.3	<i>Не то чтобы</i> 'niet zozeer/ niet echt'	435
10.4	Het gebruik van de gerundia	436
10.4.1	De Gerundiumconstituent (GC)	436
10.4.2	Een structureel verschil tussen de Russische gerundiumconstituent en de Nederlandse bepaling van gesteldheid met een deelwoord	437
10.4.3	Vergelijking van de gerundiumconstituent met alternatieve constructies	438
10.4.4	Commentaar met betrekking tot de diverse varianten in de Nederlandse vertaling	440
10.4.5	Beknpte bijzinnen met een voorzetsel als vertaling van een gerundiumconstituent	441
10.4.6	Gerundiumconstituenten met een complexere structuur	443
10.4.7	Grammaticale vorm van de centrale handeling	444
10.4.8	Minimale gerundiumconstructies, interpunctie en idiomatisering	446
10.4.9	Andere vormen van idiomatisering. Elliptisch gebruik van een gerundiumconstructie	447
10.4.10	Gerundia en 'relatieve tijd': ligging van de gerundiumhandeling ten opzichte van de centrale handeling	448
10.4.11	De imperfectieve gerundiumconstituent	449
10.4.11.1	De gerundiumconstituent drukt een bijkomende handeling uit	450
10.4.11.2	De gerundiumconstituent drukt concrete omstandigheden zoals tijd of plaats van de centrale handeling uit	452
10.4.11.3	De gerundiumconstituent drukt het kader uit waarbinnen een uitspraak plaatsvindt	452
10.4.11.4	De gerundiumconstituent drukt de geestestoestand van de handelende persoon uit	452
10.4.11.5	De gerundiumconstituent drukt een omstandigheid met een oorzakelijke of concessieve bijmaak uit	453
10.4.11.6	De gerundiumconstituent geeft een nadere omschrijving van de wijze waarop de centrale handeling verloopt	453
10.4.11.7	De gerundiumconstituent drukt een associatie uit die wordt opgeroepen door de centrale handeling	454
10.4.11.8	De gerundiumhandeling is de 'vulling' van de centrale handeling	454
10.4.11.9	De gerundiumhandeling geeft het effect of een evaluatie van de centrale handeling weer	455
10.4.11.10	De gerundiumhandeling drukt de intentie van de uitvoerder van de centrale handeling uit	455
10.4.12	De perfectieve gerundiumconstituent	456
10.4.12.1	De gerundiumhandeling gaat vooraf aan de centrale handeling; zwak verband tussen de gebeurtenissen	456
10.4.12.2	De gerundiumhandeling gaat vooraf aan de centrale handeling; sterker verband	457

10.4.12.3	Nadruk op de resulterende toestand van de gerundiumhandeling die samenvalt met de centrale handeling	458
10.4.12.4	De gerundiumhandeling is de ‘vulling’ van de centrale handeling	460
10.4.12.5	De gerundiumhandeling geeft het effect of een evaluatie van de centrale handeling weer	460
10.4.12.6	Andere gevallen van verknoping van de gerundiumhandeling en de centrale handeling	461
10.4.13	Het aspect van het gerundium bij herhaalde handelingen	463
10.4.13.1	Alleen de gerundiumhandeling wordt herhaald	463
10.4.13.2	Zowel de gerundiumhandeling als de centrale handeling zijn herhaald	464
10.4.14	De rol van het aspect bij een ontkenkende gerundiumconstituent	468
10.5	Het gebruik van de infinitief	471
10.5.1	Algemeen	471
10.5.1.1	Aspect	471
10.5.1.2	Afhankelijke en onafhankelijke infinitieven	471
10.5.1.3	Datiefonderwerpen	472
10.5.2	Het gebruik van de afhankelijke infinitief (algemeen)	473
10.5.2.1	De imperfectieve infinitief	473
10.5.2.2	De perfectieve infinitief	473
10.5.3	Infinitief na ‘fasewerkwoorden’: altijd imperfectief	474
10.5.4	Inf. bij werkwoorden van beweging: imperfectief of perfectief	475
10.5.5	Infinitief na substantieven: imperfectief of perfectief	476
10.5.6	Werkwoorden waarna alleen een perfectief werkwoord past	476
10.5.7	Perfectieve infinitieven met betrekking tot meermalige gebeurtenissen	476
10.5.7.1	Perfectief bij gesloten herhaling + <i>суммарное значение</i>	477
10.5.7.2	Particularisering (of exemplarisch gebruik)	477
10.5.7.3	Plaats van de bepaling bij particularisering	478
10.5.7.4	Particularisering bij woorden als <i>любитьⁱ, любитель</i>	478
10.5.7.5	Particularisering met <i>мочьⁱ</i>	479
10.5.8	Het aspect van de infinitief na bevestigende modale woorden	479
10.5.8.1	Eenmalige handeling: meestal perfectief	480
10.5.8.2	Nadruk op (begin van de) handeling: imperfectief	480
10.5.9	Negatieve uitdrukkingen van ‘moeten’, ‘willen’	481
10.5.10	Negatieve uitdrukkingen van ‘kunnen’ met infinitief	482
10.5.10.1	<i>нельзя/ не мочьⁱ</i> + perfectieve infinitief	482
10.5.10.2	<i>нельзя/ не мочь</i> + imperfectieve infinitief	483
10.5.10.3	Extra voorbeelden	484
10.5.10.4	<i>Невозможно</i> + infinitief	486
10.5.10.5	Ook de infinitief zelf kan ontkend zijn	486
10.5.11	Zinnen met een <i>не</i> -voornaamwoord/bijwoord + infinitief	486
10.5.12	Onafhankelijke infinitieven: algemeen. Infinitiefzinnen	487
10.5.13	Onafhankelijke infinitieven die niet een infinitiefzin vormen	488
10.5.13.1	Infinitief in nominale rol	488
10.5.13.2	Handelingen opgenoemd door middel van onafhankelijke infinitieven	489
10.5.13.3	De nominatief + infinitiefconstructie	489
10.5.13.4	Infinitieven na <i>чтобы, прежде чем, перед тем как</i> en <i>если</i> . Infinitief zonder <i>если</i> als formulering van voorwaarde	490
10.5.14	Infinitiefzinnen en hun betekenis: algemeen	492
10.5.15	Infinitiefzinnen met niet-stuurbare situatie/handeling: voorspelling	492
10.5.16	Infinitiefzinnen van het type <i>быть быре</i> : voorspelling	493

10.5.17	Infinitieszinnen met stuurbare handeling: verschillende mogelijkheden	493
10.5.18	Bevestigende niet-vragende infinitiefzinnen: noodzaak	494
10.5.18.1	Imperfectieve bevestigende infinitiefzinnen	494
10.5.18.2	Perfectieve bevestigende niet-vragende infinitiefzinnen	495
10.5.19	Ontkennende niet-vragende infinitiefzinnen – zowel perfectief als imperfectief	495
10.5.19.1	Imperfectieve ontkennende infinitiefzinnen: onmogelijkheid	495
10.5.19.2	Imperfectieve ontkennende niet-vragende infinitiefzinnen	496
10.5.20	Infinitus pro imperativo – infinitief in plaats van gebiedende wijs	498
10.5.21	Vragende infinitiefzinnen: algemeen	499
10.5.22	Vragende infinitiefzinnen met vraagwoorden	499
10.5.22.1	Vragen waarin alles behalve het vraagwoord oud nieuws is: imperfectief	500
10.5.23	Infinitieszinnen met algemene vragen (ja/nee-vragen) – met en zonder <i>ли</i>	500
10.5.23.1	Algemene vragen zonder <i>ли</i>	500
10.5.23.2	Algemene vragen met <i>ли</i>	501
10.5.23.3	<i>He</i> (perfectieve infinitief) <i>ли</i> ?	501
10.6	Het gebruik van de gebiedende wijs	501
10.6.1	‘Directief gebruik’ en ander gebruik van de gebiedende wijs	501
10.6.2	Varianten van het directieve gebruik	503
10.6.3	Aspectkeuze bij de gebiedende wijs	503
10.6.3.1	Factoren bij de aspectkeuze die ook bij andere werkwoordsvormen een rol spelen	503
10.6.3.2	Factoren bij de aspectkeuze die specifiek zijn voor de gebiedende wijs	505
10.6.3.3	Aspectkeuze bij ontkenning	509
10.6.4	Andere bijzonderheden bij de directief gebruikte gebiedende wijs	512
10.6.4.1	Gebruik van <i>ты</i> en <i>вы</i>	512
10.6.4.2	De enkelvoudsvorm bij een meervoudige hoorder	513
10.6.4.3	Het partikel <i>-ка</i>	513
10.6.4.4	<i>Давáй(те)</i>	514
10.6.5	Directieve constructies bij de eerste en derde persoon	515
10.6.5.1	Directieven bij de eerste persoon meervoud (‘Laten we ...’)	515
10.6.5.2	Directieven met de eerste persoon enkelvoud (‘Laat ik/mij ...’)	517
10.6.5.3	Directieven met de derde persoon: ‘Laat hij/zij/het ... Laten zij ...’	519
10.6.6	Overdrachtelijk gebruik van de gebiedende wijs	520
10.6.6.1	Vervloeking	521
10.6.6.2	Verbod achteraf	521
10.6.6.3	Pseudo-toestemming	521
10.6.6.4	Uitdaging	522
10.6.6.5	Algemeen over conditioneel-concessief gebruik	522
10.6.6.6	Algemeen-persoonlijk conditioneel gebruik	523
10.6.6.7	Conditioneel gebruik bij concrete personen	524
10.6.6.8	Concessief gebruik	525
10.6.6.9	Potentieel-necessitief gebruik bij een algemeen-persoonlijke gebiedende wijs	526
10.6.6.10	Necessitief gebruik bij andere personen	528
10.6.6.11	Gebruik als wensvorm	529
10.6.6.12	De narratieve of dramatische gebiedende wijs	529

10.7	Het gebruik van de deelwoorden	531
10.7.1	Algemeen over deelwoorden	531
10.7.1.1	Schrijftaal en gesproken taal, Russisch en Kerkslavisch	531
10.7.1.2	In hoeverre is een deelwoord een adjectief?	531
10.7.1.3	Deelwoorden en betrekkelijke bijzinnen	532
10.7.2	Predicatief en attributief gebruik	533
10.7.3	Tijd	533
10.7.4	Aspect in deelwoorden	534
10.7.4.1	Algemeen	534
10.7.4.2	Imperfectief verleden passief deelwoord	535
10.7.5	Woordvolgorde	535
10.7.6	Overgang van deelwoorden naar andere woordsoorten	536
10.7.6.1	Deelwoord wordt substantief	536
10.7.6.2	Deelwoord wordt adjectief	536
11	Reflexieve werkwoorden	539
11.1	De vormkant van de reflexieve werkwoorden	539
11.2	Geprefigeerd-reflexieve werkwoorden	539
11.3	Aspect-tegenstelling bij reflexieve werkwoorden	542
11.4	De betekenis van reflexieve werkwoorden	543
11.5	De betekenis van <i>-ся</i>	544
11.5.1	De term 'reflexief': vorm of betekenis?	544
11.5.2	De betekenis van <i>-ся/-сь</i> : eenheid en verscheidenheid	545
11.6	Persoonlijk reflexief	546
11.6.1	Passief	546
11.6.2	Half-passief	547
11.6.3	Manifesterend-passief	548
11.6.4	Reactief	549
11.6.5	Wederkerend	550
11.6.5.1	Extern-wederkerend	550
11.6.5.2	Reciproque-wederkerend (wederkerig)	551
11.6.5.3	Intern-wederkerend	551
11.6.5.4	Karakteriserend-intransitief	552
11.6.5.5	Wederkerend met geïmpliceerd object	553
11.6.5.6	Benefactief-wederkerend	553
11.7	Onpersoonlijk reflexief	554
11.7.1	Onpersoonlijk vs. persoonlijk	554
11.7.2	Half-passief	555
11.7.3	Reactief	556
11.7.4	Manifesterend	557
11.8	Relatie tussen concrete werkwoorden en betekenis categorieën	558

12	Het bijwoord	559
12.1	Inleiding	559
12.1.1	De functie van het bijwoord	559
12.1.2	De betekenis van het bijwoord	559
12.1.3	De vorming van het bijwoord	559
12.2	De vorming van het bijwoord	560
12.2.1	Van adjectieven afgeleide bijwoorden	560
12.2.1.1	Bijwoorden op <i>-o/-e</i>	560
12.2.1.2	Bijwoorden op <i>-u</i> (eventueel plus prefix <i>no-</i>)	560
12.2.1.3	Bijwoorden op <i>-omy/-emy</i> plus prefix <i>no-</i>	560
12.2.1.4	Bijwoorden uit voorzetsel plus Asg F op <i>-yio</i>	561
12.2.1.5	Bijwoorden uit voorzetsel plus oude korte vormen	561
12.2.2	Van substantieven afgeleide bijwoorden	561
12.2.2.1	Bijwoorden uit vormen van de Isg	561
12.2.2.2	Bijwoorden uit voorzetsel plus substantief	561
12.2.3	Van voornaamwoorden afgeleide bijwoorden	562
12.2.4	Van telwoorden afgeleide bijwoorden	562
12.2.4.1	Van hoofdtelwoorden afgeleide bijwoorden	562
12.2.4.2	Van rangtelwoorden afgeleide bijwoorden	562
12.2.4.3	Van verzameltelwoorden afgeleide bijwoorden	562
12.2.5	Van werkwoorden afgeleide bijwoorden	563
12.2.6	Van bijwoorden afgeleide bijwoorden	563
12.2.6.1	Ontkennende bijwoorden	563
12.2.6.2	Onbepaalde bijwoorden	563
12.3	De trappen van vergelijking van het bijwoord	564
12.3.1	De comparatief van het bijwoord	564
12.3.2	De superlatief van het bijwoord	564
13	Het voorzetsel	565
13.1	Inleiding en indeling	565
13.1.1	Algemeen	565
13.1.1.1	Waarvoor worden voorzetsels gebruikt?	565
13.1.1.2	Voorzetsels en naamval	566
13.1.1.3	Nazetsels	566
13.1.2	Primaire en secundaire voorzetsels	567
13.1.3	Invoeging van <i>н-</i>	568
13.1.4	Betekenis	568
13.2	Vormvarianten, accent	569
13.2.1	Variant met <i>-o</i>	569
13.2.2	<i>o</i> en <i>об</i>	569
13.2.3	Accent op voorzetsel	570
13.2.4	Nevenaccent op voorzetsel	570
13.3	Ruimtelijk gebruik van <i>в, из, на, с, к, у</i> en <i>от</i>	571
13.3.1	<i>В, на, из</i> en <i>с</i>	571
13.3.2	<i>К, у</i> en <i>от</i>	572

13.3.3	Niet altijd steun aan basisbetekenis	572
13.3.4	Keuze tussen <i>в</i> en <i>на</i> (1)	573
13.3.5	Keuze tussen <i>в</i> en <i>на</i> (2)	575
13.3.6	Keuze tussen <i>в</i> en <i>на</i> (3)	577
13.3.7	Keuze tussen <i>в</i> en <i>на</i> (4)	578
13.4	Ruimtelijk gebruik van <i>за</i>, <i>из-за</i>, <i>под</i>, <i>из-под</i>, <i>над</i> en <i>нёред</i>. Overzicht van de opponerende reeksen van ruimtelijke voorzetsels	578
13.4.1	<i>За</i> en <i>из-за</i>	578
13.4.2	Overzicht opponerende reeksen	578
13.5	Ruimtelijk gebruik van <i>чёрез</i>, <i>сквозь</i> en <i>по</i>	579
13.5.1	<i>Чёрез</i>	579
13.5.2	<i>Сквозь</i>	579
13.5.3	<i>По</i>	580
13.6	Temporeel gebruik van <i>в</i> en <i>на</i>	581
13.6.1	Gewone tijdsbepalingen	581
13.6.2	Speciale tijdsbepalingen	585
13.6.2.1	<i>в</i> + A	585
13.6.2.2	<i>на</i> + A	586
13.7	Oorzakelijk gebruik van <i>из-за</i>, <i>от</i>, <i>с</i>, <i>из</i>, <i>по</i> en <i>за</i>	586
13.7.1	<i>Из-за</i> + G	586
13.7.2	<i>От</i> + G	587
13.7.3	<i>С</i> + G	587
13.7.4	<i>Из</i> + G	587
13.7.5	<i>По</i> + D	588
13.7.6	<i>За</i> + I	588
13.8	Overig gebruik van de primaire voorzetsels	589
13.8.1	<i>без</i> + G	589
13.8.2	<i>в</i> + A	589
13.8.3	<i>в</i> + L	591
13.8.4	<i>для</i> + G	591
13.8.5	<i>до</i> + G	592
13.8.6	<i>за</i> + A	592
13.8.7	<i>за</i> + I	595
13.8.8	<i>из</i> + G	596
13.8.9	<i>из-за</i> + G	596
13.8.10	<i>из-под</i> + G	596
13.8.11	<i>к</i> + D	597
13.8.12	<i>крóме</i> + G	598
13.8.13	<i>мёржду</i> + I	598
13.8.14	<i>на</i> + A	598
13.8.14.1	Ruil, betaling, besteding, enz.	598
13.8.14.2	Maat/mate	599
13.8.14.3	Richting, bestemming, doel	599
13.8.14.4	Varia	600
13.8.15	<i>на</i> + L	601
13.8.16	<i>над</i> + I	601
13.8.17	<i>о</i> + A	602

13.8.18	<i>o</i> + L	602
13.8.19	<i>om</i> + G	603
13.8.20	<i>népeð</i> + I	604
13.8.21	<i>no</i> + D	605
13.8.22	<i>no</i> + A	607
13.8.23	<i>no</i> + L	607
13.8.24	<i>noð</i> + A	608
13.8.25	<i>noð</i> + I	609
13.8.26	<i>npu</i> + L	609
13.8.27	<i>npo</i> + A	610
13.8.28	<i>páðu</i> + G	611
13.8.29	<i>c</i> + G	611
13.8.30	<i>c</i> + A	612
13.8.31	<i>c</i> + I	612
13.8.32	<i>y</i> + G	613
13.8.33	<i>chépez</i> + A	613
13.9	Enkele bijwoordelijke voorzetsels met de genitief	614
13.10	Enkele bijwoordelijke voorzetsels met andere naamvallen dan de genitief	615
13.11	Enkele andere secundaire voorzetsels	616
13.11.1	Met primair voorzetsel als laatste component	616
13.11.2	Afgeleid van werkwoorden:	617
13.11.3	Overig	617
14	Het gebruik van de naamvallen	619
14.1	De nominatief	619
14.1.1	Nominatief op grond van de functie in de zin	619
14.1.2	Nominatief na voorzetsels	619
14.2	De genitief	620
14.2.1	Genitief op grond van de functie in de zin	620
14.2.1.1	Partitieve genitief	620
14.2.1.2	Genitief van negatie	620
14.2.1.3	Zinsnegatie en werkwoorden van afwezigheid of niet-bestaan	622
14.2.2	Genitief in complementen van nomina	622
14.2.3	Dubbele genitief	623
14.2.4	Genitief op grond van rectie	624
14.2.4.1	Rectie door adjectieven	624
14.2.4.2	Rectie door getalsuitdrukkingen	625
14.2.4.3	Rectie door werkwoorden	625
14.2.4.4	Rectie door voorzetsels	627
14.2.4.5	Rectie door werkwoord + voorzetsel	627
14.2.5	Vertaling van het Nederlandse 'van'	628
14.3	De datief	629
14.3.1	Datief op grond van de functie in de zin	629
14.3.1.1	Meewerkend voorwerp	629
14.3.1.2	Datief als 'subject' in onpersoonlijke zinnen	630

14.3.2	Datief in complementen van nomina	631
14.3.3	Datief op grond van rectie	631
14.3.3.1	Rectie door adjectieven	631
14.3.3.2	Rectie door adjectieven: overmaat	631
14.3.3.3	Rectie door werkwoorden	632
14.3.3.4	Rectie door voorzetsels	633
14.3.3.5	Rectie door werkwoord + voorzetsel	633
14.4	De accusatief	634
14.4.1	Accusatief op grond van de functie in de zin	634
14.4.1.1	Lijdend voorwerp	634
14.4.1.2	Bepaling van tijd	635
14.4.1.3	Accusatief in onpersoonlijke zinnen	637
14.4.2	Accusatief nooit in complementen van nomina	637
14.4.3	Accusatief op grond van rectie	637
14.4.3.1	Rectie door adjectieven	637
14.4.3.2	Rectie door werkwoorden	637
14.4.3.3	Rectie door voorzetsels	637
14.4.3.4	Rectie door werkwoord + voorzetsel	637
14.5	De instrumentalis	639
14.5.1	Instrumentalis op grond van de functie in de zin	639
14.5.1.1	Instrumentalis in het predikaat	639
14.5.1.2	Bepalingen	639
14.5.1.3	Agens in een passieve zin	640
14.5.1.4	'Agens' in onpersoonlijke zinnen	640
14.5.2	Instrumentalis in complementen van nomina en adjectieven	641
14.5.2.1	Instrument, middel	641
14.5.2.2	Agens	641
14.5.3	Instrumentalis op grond van rectie	641
14.5.3.1	Rectie door adjectieven	641
14.5.3.2	Rectie door werkwoorden	641
14.5.3.3	Rectie door voorzetsels	643
14.5.3.4	Rectie door werkwoord + voorzetsel	643
14.6	De locatief: rectie door werkwoord + voorzetsel	644
14.7	Vocatief	646
15	Bijzonderheden van de zinsbouw	647
15.1	Predicatie; de vorm van het naamwoordelijk gezegde en de bepaling van gesteldheid	647
15.1.1	Algemeen over predicatie	647
15.1.2	Primaire predicatie: soorten predikaten ² en subjecten	648
15.1.3	Primaire predicatie: onpersoonlijke zinnen	649
15.1.4	Primaire predicatie: koppelwerkwoorden	650
15.1.5	De naamval van primaire predikaten ² met het koppelwerkwoord <i>быть</i>	650
15.1.5.1	Tegenwoordige tijd, niet-finiete vormen	650
15.1.5.2	Verleden en toekomstige tijd: participerend standpunt	651

15.1.5.3	Verleden en toekomstige tijd: afstandelijk standpunt	652
15.1.5.4	Nadere toelichting bij de naamvalskeuze	653
15.1.5.5	Specifieke gebruiksgevallen	654
15.1.5.6	Wat is eigenlijk het predikaat ² ?	656
15.1.6	Modificatie	657
15.1.7	Secundaire predicatie	658
15.1.7.1	Algemeen	658
15.1.7.2	Facultatieve secundaire predicatie: hoofdlijnen	659
15.1.8	Facultatieve secundaire predicatie in finiete zinnen	661
15.1.8.1	Het predikaat ² komt bij het finiete werkwoord	661
15.1.8.2	Het predikaat ² komt bij een infinitief in een finiete zin	662
15.1.8.3	Het secundair predikaat ² bij een infinitief (nominatief-controle)	663
15.1.8.4	Het secundair predikaat ² bij een infinitief (geen nominatief-controle)	663
15.1.9	Facultatieve secundaire predicatie bij gerundia, deelwoorden en adjectieven	665
15.1.9.1	Het predikaat ² komt bij het gerundium	666
15.1.9.2	Predikaten ² in infinitief-uitdrukkingen bij gerundia	666
15.1.9.3	Predikaten ² in infinitief-uitdrukkingen bij een actief deelwoord of een adjectief	667
15.1.10	Facultatieve secundaire predicatie: samenvatting	667
15.2	Onpersoonlijke zinnen	668
15.2.1	Inleiding	668
15.2.2	De structuur van onpersoonlijke zinnen; indeling	669
15.2.3	Onpersoonlijke zinnen met de genitief (hoeveelheid)	670
15.2.4	Ontkende onpersoonlijke zinnen met de genitief (afwezigheid, niet bestaan)	671
15.2.5	Onpersoonlijke zinnen met datief + accusatief (<i>нужно, слышно, жаль</i> , enz.)	673
15.2.6	Ontkende onpersoonlijke zinnen met datief + genitief (<i>не нужно, не требуется, не слышно</i> , enz.)	674
15.2.7	Onpersoonlijke zinnen met de datief (gevoelens, zin, noodzaak, mogelijkheid)	675
15.2.8	Onpersoonlijke zinnen met de accusatief (fysiek of psychisch proces)	678
15.2.9	Onpersoonlijke zinnen met accusatief + instrumentalis (natuurkrachten e.d.)	678
15.2.10	Onpersoonlijke zinnen met <i>c</i> + instrumentalis (<i>с билéтами у нас трудно</i>)	679
15.2.11	Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: omstandigheden in een ruimte	679
15.2.12	Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: geur	679
15.2.13	Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: lichamelijke of geestelijke gewaarwording	680
15.2.14	Onpersoonlijke zinnen met <i>o</i> + locatief (<i>о нём было написано в газéтах</i>)	680
15.2.15	Onpersoonlijke zinnen met het werkwoord in de derde persoon meervoud	680
15.2.16	Onpersoonlijke zinnen met het werkwoord in de tweede persoon enkelvoud	681
15.3	Zinnen zonder werkwoordelijk gezegde	682
15.3.1	Algemeen	682
15.3.2	Voorbeelden	683

16	Woordvolgorde	685
16.1	Inleiding	685
16.2	Woordvolgordepatronen in de bevestigende zin	687
16.2.1	Woordvolgordepatroon 1	687
16.2.2	Woordvolgordepatroon 2	688
16.2.3	Woordvolgordepatroon 3	689
16.2.4	Woordvolgordepatroon 4	690
16.2.5	Woordvolgordepatroon 5	690
16.2.6	Woordvolgordepatroon 6	690
16.3	Expressieve stijl	691
16.4	De rol van partikels in de woordvolgorde	692
16.5	De woordvolgorde in vraagzinnen	692
16.5.1	Ja-nee-vragen	693
16.5.2	Andere vraagzinnen	693
16.6	Directe rede	694
17	Leestekens, hoofdletters en woordafbreking	695
17.1	Leestekens: algemeen	695
17.1.1	De leestekens in het Russisch	695
17.1.1.1	De punt (<i>точка</i>) bij afkortingen	695
17.1.1.2	De haakjes (<i>скобки</i>) – hun vorm	695
17.1.1.3	Het verbindingsstreepje (<i>дефис</i>) en de gedachtestreep (<i>тире</i>)	696
17.1.1.4	Vorm en gebruik van de aanhalingstekens (<i>кавычки</i>)	696
17.1.1.5	Aanhalingstekens en ander leestekens direct achter elkaar	697
17.1.1.6	Andere combinaties van leestekens	698
17.2	Het gebruik van de komma	698
17.2.1	De komma bij nevenschikkende voegwoorden	699
17.2.1.1	Meerplaatsvoegwoorden: <i>и ... и</i> , enz.	699
17.2.1.2	<i>и, да, да и, или, либо, а</i>	699
17.2.1.3	<i>но</i>	700
17.2.1.4	Tegenstelling tussen zinsdelen	700
17.2.2	De komma bij bijzinnen	700
17.2.2.1	Samengestelde voegwoorden: <i>потому что</i> , enz.	701
17.2.2.2	Bijzin in hoofdzin samengevat	701
17.2.2.3	Gedachtestreep in plaats van komma	702
17.2.3	De komma bij bijvoeglijke bepalingen	702
17.2.3.1	Beperkend en uitbreidend gebruikte bijvoeglijke bepalingen	702
17.2.3.2	Beperkende bijvoeglijke bepalingen: meestal geen komma's	703
17.2.3.3	Uitbreidende bijvoeglijke bepalingen: ingesloten door komma's	703
17.2.3.4	Niet-beperkende bepaling zonder komma's bij het onderwerp	704
17.2.4	De komma bij gerundia en bij andere bijwoordelijke bepalingen	704
17.2.4.1	Bijkomende handeling	704

17.2.4.2	Vaste uitdrukkingen	705
17.2.4.3	Als voorzetsel gebruikt gerundium	706
17.2.4.4	Voegwoord tussen komma's	706
17.2.4.5	Door komma's ingesloten bijwoordelijke bepaling	707
17.2.5	De komma bij vergelijkingen	707
17.2.5.1	Geen komma vóór <i>как</i> (enz.) in naamwoordelijk gezegde en dergelijke	708
17.2.5.2	Vaste vergelijkingen: als regel geen komma	708
17.2.5.3	<i>не</i> of bijwoord voor <i>как</i> : geen komma	708
17.2.5.4	Geen komma voor <i>как</i> 'in de hoedanigheid van/ als zijnde'	709
17.2.5.5	Altijd door komma's ingesloten uitdrukkingen met <i>как</i>	709
17.2.6	De komma bij woorden zonder grammaticale binding met andere zinsdelen	709
17.2.6.1	<i>Вводное слово/словосочетание</i> – altijd tussen komma's	710
17.3	Het gebruik van de gedachtestreep	711
17.3.1	Gedachtestreep tussen onderwerp en naamwoordelijk gezegde	711
17.3.1.1	Voor gezegde inleidend <i>это, вот</i> , enz. is gedachtestreep verplicht	711
17.3.1.2	Geringe kans op misverstand: geen gedachtestreep voor gezegde	712
17.3.1.3	Pronomen als gezegde en/of onderwerp: geen gedachtestreep	712
17.3.1.4	Ook indien niet verplicht is gedachtestreep meestal mogelijk	713
17.3.2	De weergave van directe rede	713
17.4	Hoofdletters en kleine letters	714
17.4.1	Voornaamwoorden	714
17.4.2	Eigennamen van personen en dieren	715
17.4.2.1	Oorspronkelijke eigennaam als soortnaam gebruikt: kleine letter	715
17.4.2.2	Van eigennaam afgeleide possessieve adjectieven: hoofdletter	715
17.4.2.3	Met <i>-ск-</i> van eigennamen afgeleide adjectieven: kleine letter	715
17.4.3	Aardrijkskundige namen	715
17.4.3.1	Oorspronkelijke soortnamen en namen van windstreken	716
17.4.3.2	Soortnaam als onderdeel van samengestelde naam: kleine letter	716
17.4.3.3	Afgeleide adjectieven en namen van bewoners: kleine letter	716
17.4.4	Namen van instellingen en dergelijke: eerste woord met een hoofdletter	716
17.4.4.1	Afkortingen	717
17.4.4.2	Namen van feest- en herdenkingsdagen en dergelijke: hoofdletter	717
17.4.4.3	Historische gebeurtenissen, periodes, bewegingen: hoofdletter	717
17.4.4.4	Hoge vs. lagere status binnen de Russische maatschappij	718
17.5	Woordafbreking	718
17.5.1	Afbreken op de grens van delen van een samengesteld woord	718
17.5.2	Afbreken in de overige gevallen	719
17.5.3	Wat verder niet mag	720
18	Woordvorming	721
18.1	Inleiding	721
18.1.1	Het procédé	721
18.1.2	Vorm	722
18.1.3	Gebruik en betekenis	724

18.2	Het substantief	725
18.2.1	Prefigering	725
18.2.2	Suffigering	725
18.2.2.1	Mannelijke levende wezens	726
18.2.2.2	Vrouwelijke levende wezens	727
18.2.2.3	Levenloze, concrete substantieven	729
18.2.2.4	Abstracte substantieven	730
18.2.2.5	Suffixen met een subjectieve waarde	732
18.2.2.6	Samenvatting: meerduidige suffixen	734
18.2.3	Samenstelling	735
18.2.3.1	Samenstellingen van twee substantieven	735
18.2.3.2	Samenstellingen van twee verschillende woordsoorten	736
18.2.3.3	Afgekorte samenstellingen	737
18.3	Het adjectief	738
18.3.1	Prefigering	739
18.3.2	Suffigering	740
18.3.2.1	Het suffix <i>-H-</i>	741
18.3.2.2	Kwalitatieve adjectieven in het algemeen	742
18.3.2.3	Kwalitatieve adjectieven gevormd van deelwoorden	742
18.3.2.4	Kwalitatieve adjectieven: suffixen met een subjectieve waarde	744
18.3.2.5	Relationele adjectieven in het algemeen	744
18.3.2.6	Possessieve adjectieven	746
18.3.2.7	Categoriale adjectieven	746
18.3.3	Samenstelling	747
18.3.3.1	Samenstellingen van twee adjectieven of twee substantieven	747
18.3.3.2	Samenstellingen van twee verschillende woordsoorten	747
18.4	Het werkwoord	747
18.4.1	Prefigering	748
18.4.2	Suffigering	755
19	Het voegwoord, de samengestelde zin	757
19.1	Inleiding en indeling	757
19.1.1	Wat is een samengestelde zin? Wat is een voegwoord?	757
19.1.2	Nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden	758
19.1.3	De betekenis van voegwoorden	759
19.1.4	Concretisatoren en correlaten	760
19.1.5	Enkelvoudige en samengestelde voegwoorden. Afgrenzing van het begrip 'voegwoord'	760
19.1.6	Eenplaats- en meerplaats-voegwoorden (reeksvormers)	761
19.1.7	Wat wordt in dit hoofdstuk besproken?	761
19.2	Nevenschikkende voegwoorden	762
19.2.1	Nevenschikking: algemeen	762
19.2.1.1	Wat is nevenschikking?	762
19.2.1.2	De verbinding	762
19.2.1.3	De leden	763
19.2.2	Het voegwoord <i>u</i> 'en'	763

19.2.3	De reeksvormer <i>и ... и (... и)</i> 'én ... én (... én)'; de tweeplaatsvoegwoorden <i>не только ... но и</i> 'niet alleen ... maar ook' en <i>как ... так (и)</i> 'zowel ... als'	765
19.2.4	De reeksvormer <i>ни ... ни</i> 'noch ... noch'	765
19.2.5	Het voegwoord <i>да</i> 'en, maar'	766
19.2.5.1	<i>да</i> 'en'	766
19.2.5.2	<i>да</i> 'maar'	766
19.2.5.3	Samenstellingen	767
19.2.6	Het voegwoord <i>а</i> 'en, maar'	767
19.2.7	Het tegenstellende voegwoord <i>но</i> 'maar'	768
19.2.8	Het tegenstellende voegwoord <i>же</i> 'echter'	769
19.2.9	Het bijwoord <i>однако (однако же)</i> 'doch, echter'	769
19.2.10	Het disjunctieve voegwoord <i>или (иль)</i> 'of'	769
19.2.11	De reeksvormer <i>или ... или (... или)</i> 'of ... of (... of)'	770
19.2.12	Het disjunctieve voegwoord <i>либо</i> 'of'	770
19.2.13	De reeksvormer <i>либо ... либо (... либо)</i> 'ofwel ... ofwel (... ofwel)'	771
19.2.14	De reeksvormer <i>ли (...ли) ... (и)ли</i> 'óf ... óf (... óf)'	771
19.2.15	De reeksvormer <i>то ... то</i> 'nu eens ... dan weer'	771
19.2.16	De reeksvormers <i>то ли ... то ли</i> en <i>не то ... не то ...</i> 'of(wel) ... of(wel)/ misschien ... misschien, niet ... niet'	772
19.2.17	Het voegwoord <i>а то</i> 'of; anders'	772
19.3	Onderschikking	773
19.3.1	Algemeen over onderschikking	773
19.3.2	Verbindingsmogelijkheden met <i>то, что/чтобы</i>	773
19.3.3	Inhoudelijke bijzinnen	774
19.3.3.1	Voegwoorden	775
19.3.3.2	Vraagwoorden	776
19.3.4	Betrekkelijke bijzinnen	777
19.3.4.1	Het antecedent is een substantief of voornaamwoord	777
19.3.4.2	Het antecedent is een hele zin	778
19.3.5	Bijzinnen van tijd	778
19.3.5.1	<i>Когда</i> 'als, wanneer, toen'	778
19.3.5.2	<i>Как</i>	779
19.3.5.3	<i>Пока (до тех пор, пока)</i>	780
19.3.5.4	Eenduidige voegwoorden die gelijktijdigheid aangeven	781
19.3.5.5	Eenduidige voegwoorden die voortijdigheid aangeven	782
19.3.5.6	Eenduidige voegwoorden die natijdigheid aangeven	784
19.3.5.7	Vaste zinswendingen	786
19.3.6	Bijzinnen van wijze of mate	787
19.3.6.1	Vergelijking	787
19.3.6.2	Verwijzing naar het gevolg	788
19.3.7	Voorwaardelijke bijzinnen	790
19.3.7.1	Irrealis	790
19.3.7.2	Potentialis	791
19.3.7.3	Pseudo-potentialis	791
19.3.8	Oorzakelijke bijzinnen	792
19.3.8.1	Eigenlijk oorzakelijk en argumenterend	792
19.3.8.2	De meest gebruikelijke oorzakelijke voegwoorden	792
19.3.8.3	Andere niet-samengestelde voegwoorden	794
19.3.8.4	Andere samengestelde voegwoorden	794

19.3.8.5	Plaats van de bijzin	795
19.3.8.6	Opsplitsing	795
19.3.9	Bijzondere gevallen van oorzakelijkheid	796
19.3.9.1	Motivatie	796
19.3.9.2	Oorzakelijk + toegeving	797
19.3.9.3	Oorzakelijkheid + twijfel (<i>ли</i>)	797
19.3.10	Doelaangevende bijzinnen	798
19.3.11	Bijzin van gevolg	799
19.3.11.1	Onderschikkende zinnen met <i>так что</i>	799
19.3.11.2	Nevenschikkende zinnen	799
19.3.11.3	Verbindingen met <i>стóит/стóило</i> en <i>достáточно</i>	800
19.3.12	Toegevende bijzinnen	802
19.3.12.1	Toegeving in onderschikkende samengestelde zinnen	802
19.3.12.2	Toegeving in nevenschikte zinnen	805
Geraadpleegde literatuur		807
Register		813
Zoekwoorden		819

LIJST VAN AFKORTINGEN EN SYMBOLEN

A	accusatief	VT	verleden tijd
AI	afgeleid imperfectief	WVP	woordvolgordepatroon
CENTRH	centrale handeling		
D	datief	*	onjuiste, hypothetische of gereconstrueerde vorm
DE	determinant		
F	vrouwelijk (femininum)		In paragraaf 6.6 bij werkwoorden van flexieklasse G heeft het sterretje een aparte betekenis, zie aldaar (p. 273).
G	genitief		
G1	eerste genitief		
G2	tweede genitief		
GC	gerundiumconstituent	**	stilistisch lager dan de neutrale standaardtaal: informeel, plat, onverzorgd of folkloristisch
GERH	gerundiumhandeling		
GW	gebiedende wijs		
<i>i</i>	imperfectief	†	verouderd of stilistisch hoger dan de neutrale standaardtaal
I	instrumentalis	//	fonologische notatie
IGe	imperfectief gerundium	[]	fonetische notatie
Ksl.	Kerkslavisch	{a}	accenttype a
KV	korte vorm	<1>	flexieklasse 1
L	locatief		
L1	eerste locatief		
L2	tweede locatief		
LV	lange vorm		
M	mannelijk (masculinum)		
N	onzijdig (neutrum)		
N	nominatief		
<i>p</i>	perfectief		
P	predikaat		
PGe	perfectief gerundium		
pl	meervoud (pluralis)		
S	subject		
sg	enkelvoud (singularis)		
TAD	tegenwoordig actief deelwoord		
TPD	tegenwoordig passief deelwoord		
VAD	verleden actief deelwoord		
VPD	verleden passief deelwoord		

1 SCHRIFT EN UITSPRAAK

1.1 Inleiding

Voor het beschrijven van het klank- en schriftsysteem van een taal is een bepaald minimum aan technische termen en begrippen nodig. Lezers die voornamelijk geïnteresseerd zijn in praktische informatie kunnen de klein gedrukte gedeelten overslaan.

1.1.1 Verschillen tussen klank- en spellingssysteem

In veel talen zegt de spelling slechts gedeeltelijk iets over de uitspraak. Een berucht voorbeeld is het Engels. Als men deze taal leert, heeft men voor de uitspraak van een nieuw woord bijna nooit genoeg aan het schriftbeeld. (Het omgekeerde geldt ook: als men de uitspraak van een Engels woord kent, weet men nog helemaal niet hoe men het moet spellen.)

In het Nederlands en Russisch liggen de zaken eenvoudiger, maar ook hier vereist de stap van spelling naar uitspraak de nodige voorkennis. Dit is te zien wanneer men de Nederlandse woorden *manen* en *mannen* vergelijkt. De spelling suggereert dat de klinkers in deze twee woorden identiek zijn en dat in het tweede woord een dubbele (of extra lange) *n* uitgesproken zou moeten worden. In werkelijkheid echter zijn de geaccentueerde klinkers verschillend en de medeklinkers hetzelfde. De spelling van het Russische *лук* 'ui' en *люк* 'luik' doet vermoeden dat deze twee woorden verschillende klinkers bezitten, terwijl in werkelijkheid het verschil in de eerste medeklinker zit ('hard' tegenover 'zacht', zie 1.2.1 en 1.4.1). Een ander voorbeeld uit het Russisch: de klank *j* wordt in de woorden *яблоко* 'appel', *чьи* 'wiens (meervoud)' en *май* 'mei' op drie verschillende manieren weergegeven (zie 1.4.3).

1.1.2 Fonologische notatie

Uit het voorgaande is duidelijk dat wanneer taalkundigen het klanksysteem van een taal willen weergeven, de gebruikelijke spelling vaak een gebrekkig hulpmiddel is. Daarom nemen zij nogal eens hun toevlucht tot andere notatiesystemen. Eén daarvan is de FONOLOGISCHE NOTATIE. Klanken in fonologische notatie worden tussen schuine strepen (/ /) geplaatst. De tekens in de fonologische notatie staan voor FONEMEN.

Hieronder zal geprobeerd worden om, zonder al te theoretisch te worden, duidelijk te maken wat hiermee bedoeld wordt. Fonemen kan men beschouwen als de bouwstenen van het klanksysteem van een taal. Een voorbeeld: hoewel het Russisch tien letters bezit voor het weergeven van klinkers (*а, я, э, е, ъ, и, о, ё, у* en *ю*), heeft het onder het accent maar vijf klinkerfonemen (*/a/, /e/, /i/, /o/ en /u/*). In niet-geaccentueerde lettergrepen valt bovendien het verschil tussen een aantal

klinkerfonemen weg. De reden waarom het Russisch zoveel klinkerletters heeft, is dat deze letters, naast het weergeven van de klinker in kwestie, nog andere functies hebben, zoals het aangeven of de voorafgaande medeklinker hard of zacht is (zie 1.4.1). Klinkers en medeklinkers worden ook respectievelijk **VOCALEN** en **CONSONANTEN** genoemd.

Wanneer men zegt dat het Russisch onder het accent vijf klinkerfonemen heeft, wil dit niet zeggen dat er, wat de klinkers betreft, onder het accent slechts vijf verschillende *klanken* voorkomen. De uitspraak van een foneem kan variëren. De uitspraak van de /e/ in het woord *śmom* ‘die (mannelijk enkelvoud)’ verschilt duidelijk van die in het woord *śmu* ‘die (meervoud)’. De klinker in *śmom* is vergelijkbaar met die in het Nederlandse *best*, de klinker in *śmu* met die in het Nederlandse *beest*. Dit komt doordat de /e/ zich aanpast aan de hard- of zachtheid van de erop volgende medeklinker. Een ander zeer duidelijk voorbeeld van hoe de concrete uitspraak van een foneem afhankelijk kan zijn van de omgeving, is de uitspraak van de /i/ na harde medeklinkers (bv. in *бѳть* ‘zijn’, *цѳрк* ‘circus’), en na zachte medeklinkers (bv. in *бѳмѳ* ‘slaan’, *цѳмѳ* ‘schild’).

Er zijn twee redenen waarom men, ondanks het verschil in klank, toch spreekt van één foneem.

- De verschillende uitspraak van het foneem is voorspelbaar op grond van de positie in het woord. Verschillende positionele varianten die corresponderen met één foneem noemt men **ALLOFONEN**.
- Er is geen enkel woord in het Russisch waarvan men de betekenis kan veranderen door de klank van de /e/ in *śmom* te vervangen door de klank van de /e/ in *śmu*. Men zegt ook wel: het verschil tussen deze twee klanken is **NIET-BETEKENISONDERSCHIEDEND** (of **NIET-DISTINCTIEF**).

1.1.3 Fonetische notatie

In 1.1.2 is al verteld dat een foneem niet hetzelfde is als een klank. Een foneem correspondeert in het algemeen met een aantal concrete klanken.

Indien men de concrete klanken van een taal nauwkeurig wil weergeven, kan dat met behulp van de **FONETISCHE NOTATIE**, die te herkennen is aan vierkante haken ([]). Voorbeelden: de /e/ in *śmom* noteert men fonetisch meestal als [ɛ], die in *śmu* als [e]; de /i/ in *бѳть* en in *цѳрк* noteert men veelal als [i], de /i/ in *бѳмѳ* en in *цѳмѳ* als [i̯].

1.2 Medeklinkers

1.2.1 Inventaris

In de tabel hieronder zijn de medeklinkers van het Russisch weergegeven. Ook worden hier afgekort de wetenschappelijke termen gegeven voor de kenmerken die de verschillende fonemen van elkaar onderscheiden.

Fonemen vormen een systeem van tegenstellingen die men meestal **FONOLOGISCHE OPPOSITIES** noemt. Elk foneem staat op grond van een of meer kenmerken in oppositie met elk ander foneem. De fonologische kenmerken die een rol spelen in het Russische consonantsysteem komen gedeeltelijk overeen met die in het Nederlandse consonantsysteem.

Dit zijn ARTICULATIEPLAATS (verticaal in de tabel: LABIAAL, DENTAAL, PALATAAL, VELAAR), de oppositie STEMHEBBEND – STEMLOOS en ARTICULATIEWIJZE (horizontaal in de tabel: OCCLUSIEF, FRICATIEF, AFFRICAAT, NASAAL, LATERAAL, TRILLER, GLIJKLANK). Occlusieven noemt men ook wel PLOFKLANKEN, fricatieven WRIJFKLANKEN. Affricaten bestaan uit een plof- en een wrijfgedeelte.

Niet alle consonanten doen mee aan de oppositie stemhebbend – stemloos. De fonemen /m m' n n' l l' r r' j/ worden wel stemhebbend uitgesproken, maar zijn niet-distinctief stemhebbend. Daarentegen hebben /š š: č č x x'/ geen stemhebbende tegenhanger (over /x/ zie echter 1.6.2).

Het verschil HARD – ZACHT (in de tabel 'ha' en 'za') bezit het Nederlands niet. Bij het uitspreken van een zachte medeklinker wordt het voorste deel van de tong (niet de tongpunt) opgeheven naar het harde verhemelte, zoals bij het uitspreken van de [i]. Mensen voor wie het Russisch nog betrekkelijk nieuw is nemen dit vaak waar als een lichte *j*-klank. Als twee medeklinkers hetzelfde zijn afgezien van de tegenstelling hard – zacht, wordt in fonologische notatie de zachte medeklinker met een apostrof geschreven, bijvoorbeeld: de /t/ is hard, de /t'/ is zacht. In de Russische spelling kunnen zachte consonanten herkend worden aan het erop volgende letterteken (zie 1.4.1).

De Latijnse term voor het harde verhemelte is 'palatum'. Daarom wordt een zachte medeklinker ook wel GEPALATALISEERD genoemd (niet te verwarren met 'palataal', de benaming van de articulatieplaats tussen 'dentaal' en 'velaar').

articul. plaats	wijze	occl		fric		affr		nas		lat		tril		glij
		ha	za	ha	za	ha	za	ha	za	ha	za	ha	za	
lab	stl	p	p'	f	f'									
lab	sth	b	b'	v	v'			m	m'					
den	stl	t	t'	s	s'	c								
den	sth	d	d'	z	z'			n	n'	l	l'	r	r'	
pal	stl			š	š:		č							
pal	sth			ž										j
vel	stl	k	k'	x	x'									
vel	sth	g	g'											

De fonemen /č š: š ž c/ corresponderen met de letters *ч, ш, щ, ж* en *ц*. Zij kennen geen tegenstelling hard – zacht. De eerste twee zijn altijd zacht: ze kennen geen harde tegenhanger. De laatste drie zijn altijd hard: ze kennen geen zachte tegenhanger. De dubbele punt in /š:/ geeft lengte aan. Dit foneem klinkt als een lange zachte /š/. Soms vertonen /č š: š ž c/ een gemeenschappelijke eigenaardigheid (zie bv. 1.5.4). Daarom worden ze zo nu en dan met één term aangeduid: RUISKLANK.

Het foneem /j/ is altijd zacht. Over de spelling van het foneem /j/ zie 1.4.3.

Enkele opmerkingen:

- De fonemen /j č š: š ž c/ zijn dus niet-distinctief zacht, en dat is de reden waarom ze zonder apostrof geschreven worden; /š ž c/ zijn niet-distinctief hard.
- In de mond van sommige sprekers klinkt /š:/ in bepaalde woorden als [šč'] (zie ook 1.2.5).

- Strikt fonologisch geredeneerd is er alles voor te zeggen om /š: c/ niet als aparte fonemen te beschouwen maar als combinaties van fonemen. Het beeld dat in dit hoofdstuk wordt gegeven is in dit opzicht dus gesimplificeerd.

Voorbeelden:

fo- neem	spelling	fonol. not.	betekenis	fo- neem	spelling	fonol. not.	betekenis
/p/	пыл	/píl/	gloed	/pʹ/	пил	/pʹíl/	hij dronk
/f/	фон	/fon/	achter- grond	/fʹ/	фён	/fʹon/	föhn
/b/	был	/bil/	hij was	/bʹ/	бил	/bʹíl/	hij sloeg
/v/	вол	/vol/	os	/vʹ/	вёл	/vʹol/	hij bracht
/m/	мыло	/mílo/	zeep	/mʹ/	мыло	/mʹílo/	lief
/t/	тёмный	/tómnyj/	mat, lusteloos	/tʹ/	тёмный	/tʹómnyj/	donker
/s/	сыт	/sit/	verzadigd	/sʹ/	сýто	/sʹító/	zeef
/d/	Дýня	/dúnʹa/	Doenja	/dʹ/	дýна	/dʹúna/	duin
/z/	тормозá	/tormozá/	rem (mv.)	/zʹ/	тормозý	/tormozý/	(al) rem- mend
/n/	нос	/nos/	neus	/nʹ/	нёс	/nʹos/	hij droeg
/l/	стол	/stol/	tafel	/lʹ/	столь	/stolʹ/	zoezer
/r/	ров	/rov/	greppel	/rʹ/	рёв	/rʹov/	geloei
/k/	кот	/kot/	kater	/kʹ/	ткёт	/tkʹot/	hij weeft
/g/	гáдкий	/gádkij/	vies	/gʹ/	гимн	/gʹimn/	hymne
/x/	хор	/xor/	koor	/xʹ/	хýмик	/xʹímʹik/	chemicus
/š/	шаг	/šag/	stap	/š:/	щётка	/š:ótka/	borstel
/ž/	жаль	/žalʹ/	jammer	/č/	чýдо	/čúdo/	wonder
/c/	царь	/carʹ/	tsaar	/j/	бой	/boj/	gevecht

Aan het eind van het woord en vóór andere medeklinkers spelen bepaalde kenmerken geen rol. Aan het eind van het woord valt bijvoorbeeld het verschil tussen stemhebbende en stemloze medeklinkers weg. In de volgende paragrafen wordt hierover meer verteld.

Het wegvallen van fonologische opposities in bepaalde posities noemt men ook wel NEUTRALISATIE: aan het eind van het woord is de oppositie stemhebbend – stemloos GENEUTRALISEERD. In wetenschappelijke werken worden in fonologische notatie fonemen waarbij een of meer opposities zijn geneutraliseerd met aparte tekens aangegeven, meestal met hoofdletters. In dit boek is hiervan afgezien.

1.2.2 Medeklinkers aan het eind van het woord

Aan het eind van het woord speelt, net als in het Nederlands, het verschil stemhebbend – stemloos geen rol. Medeklinkers die er in de spelling uitzien alsof zij stemhebbend zijn, worden aan het eind van het woord stemloos uitgesproken.

Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
спит	[sp'it]	hij slaapt	СПИД	[sp'it]	aids
овёс	[ʌv'os]	haver	вёз	[v'os]	hij bracht
серп	[s'erp]	sikkel	серб	[s'erp]	Serviër
топь	[top']	moeras	дробь	[drop']	hagel
путь	[put']	weg	грудь	[grut']	borst

Er zijn ook medeklinkers die niet-distinctief stemhebbend zijn (/m m' n n' l l' r r' j/). Deze staan buiten de oppositie stemhebbend – stemloos, en er wordt dan ook aan het eind van het woord niets geneutraliseerd. Deze medeklinkers worden aan het eind van het woord gewoon stemhebbend uitgesproken. Dit werkt overigens precies zo als in het Nederlands.

1.2.3 Assimilatie stemhebbend – stemloos

Medeklinkers die direct op elkaar volgen kunnen elkaars uitspraak beïnvloeden. Dit noemt men ASSIMILATIE. In het Russisch is het bij assimilatie altijd zo dat een medeklinker zijn voorganger (in het schriftbeeld de 'linkerbuurman') beïnvloedt.

Dit noemt men REGRESSIEVE ASSIMILATIE. Het Nederlands heeft bij bepaalde combinaties van medeklinkers PROGRESSIEVE ASSIMILATIE, zoals men kan horen aan de uitspraak van de *z* als [s] in het woord *opzetten*.

Toegepast op het kenmerk stemhebbend – stemloos betekent dit, dat opeenvolgende medeklinkers homogeen worden uitgesproken, hetzij stemhebbend, hetzij stemloos, afhankelijk van de laatste medeklinker.

(In de volgende voorbeelden treft men voor de ongeaccentueerde klinkers een aantal nog onbekende tekens aan. Deze worden verklaard in 1.3.2 en 1.3.3.)

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
кни́жка	[kn'íškə]	boekje	с Бори́сом	[zɔlɪr'ísəm]	met Boris
без Та́ни	[b'istán'ɪ]	zonder Tanja	про́сьба	[próz'bə]	verzoek
под сто́лом	[pətstlóm]	onder de tafel	от Бори́са	[ʌɔbɪrísə]	van Boris

In bepaalde gevallen dringt deze assimilatie ook door in de spelling. Dit gebeurt met voorvoegsels op *z/-c-*: *воз-/вос-*, *вz-/вс-*, *раз-/рас-*, *из-/ис-* en *без-/бес-*. Voorbeelden: *возраже́ние* 'tegenwerping', *восхище́ние* 'verrukking', *взрыв* 'explosie', *вспомни́ть* 'zich herinneren', *разбить* 'stukslaan', *расста́ться* 'afscheid nemen'.

Deze regel geldt niet wanneer /v/ of /v'/ de laatste medeklinker van de cluster is:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
творе́ц	[tvɪr'éc]	schepper	дворе́ц	[dɔvɪr'éc]	paleis

Vóór de niet-distinctief stemhebbende consonanten /m m' n n' l l' r r' j/ vindt geen regressieve assimilatie plaats: *смо́ква* 'vijg' [smókɤ], *плюну́ть* 'spugen' [pl'únut'].

1.2.4 Assimilatie hard – zacht

De assimilatie hard – zacht is in het hedendaags Russisch bezig te veranderen en daardoor ingewikkeld en niet helemaal consistent. Om een werkelijk goed beeld van deze materie te geven zou elke medeklinkercombinatie apart onder de loep moeten worden genomen, en dat zou in het bestek van dit boek te ver voeren. Hieronder worden enkele vuistregels gegeven:

- Vóór zachte labialen kunnen harde dentalen zacht worden, maar ook hard blijven:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
дверь	[dʲv'er'], [d'v'er']	deur	в избѐ	[vizb'ě], [viz'b'ě]	in de hut
сфѐра	[sf'érə], [s'f'érə]	sfeer	смех	[sm'ɛx], [s'm'ɛx]	lach

- Vóór zachte dentalen en palatalen (niet vóór /r'/) worden /s z t d n/ meestal zacht. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
шесть	[šes't']	zes	кóнчить	[kónč'it']	beëindigen
во сне	[vʌs'n'ě]	in de slaap	здесь	[z'd'es']	hier
жѐнщина	[žénš':inə]	vrouw	стенá	[s't'iná]	muur

Toch zijn soms twee varianten mogelijk, bijvoorbeeld:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
консѐрвы	[kʌns'érvi], [kʌn's'érvi]	conserven	слѝва	[s'l'ivə], [s'l'ivə]	pruim

Tegenover het voorbeeld *слѝва* hierboven staan twee andere met een dentaal vóór /l/, één met assimilatie en één zonder:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
ѐсли	[jes'l'i]	indien	тлеть	[tl'et']	rotten

- In overige gevallen blijft assimilatie meestal achterwege, in de volgende woorden bijvoorbeeld worden de /t/, de /m/, de /p/ en de /v/ niet zacht uitgesproken, hoewel ze gevolgd worden door een zachte medeklinker:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
три	[tr'i]	drie	птѝца	[pt'ícə]	vogel
на зѐмлю	[nʌz'ém'l'u]	op de grond	дерѐвня	[d'irévnə]	dorp

Indien men streeft naar een geheel correcte uitspraak, kan men steun vinden bij een normatief uitspraakwoordenboek (*орфоэпический словарь*), waarin de geadviseerde uitspraak van elk afzonderlijk woord wordt weergegeven.

1.2.5 Volledige assimilatie

Vóór een palataal past een medeklinker zich in sommige gevallen zodanig aan, dat hij met zijn ‘rechterbuurman’ één geheel gaat vormen. We onderscheiden de volgende gevallen:

- 1) /z s ž š/ + /š/ wordt een (harde) [š:] (een dubbele punt geeft lengte aan); voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
без шума	[biš:úmə]	zonder lawaai	с шумом	[š:úməm]	met lawaai

- 2) /z s ž š/ + /ž/ wordt [ž:]; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
без жены́	[biž:ini]	zonder vrouw	с жено́й	[ž:inój]	met vrouw
жжёт	[ž:ot]	het brandt	сжёт	[ž:ok]	hij verbrandde
éзжу	[jéž:u]	ik rijd			

In de woorden *жжёт* en *эзжу* bevindt de lange [ž:] zich binnen de stam en niet op de grens tussen twee woorden of tussen voorvoegsel en stam, zoals in de andere voorbeelden. In een bepaalde variant van het Standaardrussisch (OUDMOSKOUSE UITSPRAAKNORM) wordt de lange [ž:] dan zacht uitgesproken [ž:']. Deze uitspraak was een groot gedeelte van de twintigste eeuw de norm voor werkelijk verzorgd Russisch, maar raakt steeds meer in onbruik.

- 3) /z s ž š/ + /č/ wordt uitgesproken als (zachte) [šč']; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
вешу́щатый	[višnúšč'i't ij]	sproetig	с чашкой	[šč'áškəj]	met een kopje

Binnen een woord (dat wil zeggen niet op de grens tussen een voorzetsel en het erop volgende woord) spreekt men in niet al te zeldzame woorden ook vaak [š:] uit, anders dus dan in *вешу́щатый* hierboven. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
сча́стье	[š':ást'ji]	geluk	разно́счик	[rʌznóš':ik]	bezorger

1.3 Klinkers

1.3.1 Geaccentueerde klinkers

Onder het accent heeft het Russisch vijf klinkerfonemen:

foneem	spelling	fonol. not.	betekenis	foneem	spelling	fonol. not.	betekenis
/a/	там	/tam/	daar	/e/	шлем	/šl'ɛm/	helm
/i/	шить	/šit'/	naaien	/o/	стол	/stol/	tafel
/u/	кнут	/knut/	knoet				

Met deze vijf klinkerfonemen corresponderen in het alfabet niet minder dan tien letters. Deze letters (*a, я, э, e, ы, u, o, ё, y* en *ю*) hebben, naast het weergeven van de klinker in kwestie, nog andere functies (zie 1.4).

De concrete uitspraak van de vijf klinkerfonemen wordt zeer sterk beïnvloed door de hard- of zachtheid van de omringende medeklinkers. Het meest opvallend is het verschil tussen een /i/ na een harde en een /i/ na een zachte consonant (zie 1.1.2).

Meer voorbeelden van allofonische variatie: de allofoon van /a/ tussen twee zachte medeklinkers (in fonetische notatie: [ä]), bijvoorbeeld in het woord *пять* 'vijf', komt voor het Nederlandse oor soms dicht in de buurt van de *e* in *melk*. De allofoon van /u/ tussen twee zachte medeklinkers ([ü]), bijvoorbeeld in *тюлень* 'zeehond', komt voor het Nederlandse oor soms dicht in de buurt van de *u* in *bureau*. In 1.1.2 werd een voorbeeld gegeven van allofonen van /e/.

1.3.2 Ongeaccentueerde klinkers: het samenvallen van /a/ en /o/

Buiten het accent vallen de verschillen tussen bepaalde klinkers weg en houdt men minder dan vijf klinkers over. (Dit geldt nadrukkelijk voor het klanksysteem, niet voor het schrift.) Het verschijnsel van het wegvallen van verschillen tussen klinkers buiten het accent heet REDUCTIE of KLINKERREDUCTIE. Het resultaat van de samenvallende /a/ en /o/ wordt op twee manieren uitgesproken, afhankelijk van de positie in het woord. De twee varianten worden gewoonlijk aangeduid met de symbolen [ʌ] en [ə].

- De variant [ʌ] is een a-achtige klank. Deze hoort men:
 - in *de eerste* lettergreep vóór het accent; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
подно́с	[pʌdnós]	dienblad	самá	[sʌmá]	zelf (vrouwelijk)

- aan het begin van het woord; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
анана́с	[ʌnʌnás]	'ananas'	органи́ст	[ʌrgan'íst]	organist

- De variant [ə] (vergelijkbaar met de *e* in Nederlands *geluk*) hoort men in overige posities. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
упáла	[upáɫə]	zij viel	комиссáр	[kəm'ísár]	commissaris

1.3.3 Ongeaccentueerde klinkers: het samenvallen van /i/, /e/ en /a/

Na zachte medeklinkers vallen buiten het accent /i/, /e/ en /a/ samen in één klank. Deze klank wordt gewoonlijk weergegeven met [ɪ]. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
лесá	[l'ísá]	bossen	чеснóк	[č'isnók]	knoflook
лисá	[l'ísá]	vos	частотá	[č'istátá]	frequentie
лягýшка	[l'igúškə]	kikker	чистотá	[č'istátá]	properheid

Ook na de altijd harde medeklinkers /š ž c/ vallen /i/ en /e/ samen. In deze positie is de uitspraak echter [i]. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
цепóчка	[cɪpókčəkə]	kettinkje	цыплёнок	[cɪpl'ónək]	kuiken
шестóй	[šístój]	zesde			

Bij enkele woorden vinden we (althans volgens de voorgeschreven uitspraak) ook een ongeaccentueerde [i] waar we [ɪ] verwachten. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
жалéть	[žil'ét']	betreuren	лошадéй	[ləšid'éj]	paard (genitief mv.)

1.3.4 Ongeaccentueerde klinkers: de situatie aan het wordeind

Er zijn enkele posities waarin de samenval iets minder ver gaat dan beschreven wordt in 1.3.3. Deze posities zijn:

- na een zachte medeklinker en helemaal aan het eind van het woord en
- vóór een /t/ die aan het eind van het woord staat.

In deze posities vallen de klinkers /i/ en /e/ samen tot [ɪ], maar /a/ wordt uitgesproken als [ə] en blijft dus verschillend van de andere twee. Het gaat hier meestal om grammaticale uitgangen. Voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
бóли	[ból'ɪ]	pijn (meervoud)	в́идит	[v'íd'it]	hij ziet
пóле	[pól'ɪ]	veld	éдет	[jéd'it]	hij rijdt
пóля	[pól'ə]	veld (genitief)	в́идят	[víd'ət]	zij zien

Er zijn ook andere gevallen waarin gespecialiseerde boeken de uitspraak [ə] voor de letter *a* – maar ook voor *e* – voorschrijven (meestal in grammaticale uitgangen).

1.4 Spellingsregels: algemeen

1.4.1 Weergave van hard en zacht in de spelling

De zachtheid van een medeklinker kan worden aangegeven door:

- de klinkerletters *я, е, и, ё* en *ю* (na de medeklinker waar het om gaat). In de tabel hieronder worden voorbeelden gegeven. Van de woorden in de linkerkolom is de eerste medeklinker zacht, van de woorden in de rechterkolom is de eerste medeklinker hard:

eerste medeklinker zacht			eerste medeklinker hard		
spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
мят	/m'at/	gekreukt	мат	/mat/	schaakmat
мел	/m'el/	krijt	мэр	/mer/	burgemeester
мил	/m'il/	lief	мыл	/mil/	hij waste
мёл	/m'ol/	hij veegde	мол	/mol/	pier
дюна	/d'una/	duin	дума	/dúma/	parlement

- het zachte teken (*ь*); voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
мать	/mat'/	moeder	ско́лько	/skól'ko/	hoeveel
сталь	/stal'/	staal	резьба́	/rez'ba'/	snijwerk

Dit alles geldt niet voor letters die klanken aangeven die alleen hard of zacht voorkomen, zoals *ч* of *ш*. Ook na deze letters kan het zachte teken voorkomen; het geeft alleen geen informatie over de hard- of zachtheid. De keuze van de klinkerletters na dit soort letters is alleen een spellingkwestie (zie 1.5).

Vóór de spellingverandering van 1917-18 werd het harde teken ook gebruikt aan het eind van het woord om aan te geven dat de voorafgaande consonant hard was.

1.4.2 De letters *е* en *э*

Het in 1.4.1 beschreven principe wordt nogal eens doorbroken door *е* en *э*. In oorspronkelijk Russische woorden komt de combinatie hard + /e/ niet voor, en de letter *э* vindt men alleen aan het begin van het woord in *этом* 'deze, die' en in uitroepen als *эх*.

In leenwoorden komt de combinatie hard + /e/ wel voor, maar de letter *э* wordt lang niet overal geschreven waar men hem zou verwachten. In de volgende voorbeelden wordt de letter *е* gespeld na een harde medeklinker:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
кафе́	/kafé/	café	стюардэ́сса	/st'uardéssa/	stewardess
те́ннис	/ténn'is/	tennis			

De letter *э* wordt wél gebruikt in:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
мэр	/mer/	burgemeester	каратэ́	/karaté/	karate

Hiernaast zijn er ook nog leenwoorden waar de medeklinker die voorafgaat aan de letter *e* zacht is geworden; voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
музѐй	/muz'ej/	museum	дефе́кт	/d'ef'ékt/	defect

De juiste uitspraak van leenwoorden kan men opzoeken in een uitspraakwoordenboek. Voor de meest gangbare woorden voldoet ook een gewoon woordenboek.

Aan het begin van het woord wordt in leenwoorden de letter *э* wel consequent gebruikt, bijvoorbeeld *эго́ист* 'egoïst', *эконо́м* 'econoom'.

1.4.3 De spelling van het foneem /j/

1.4.3.1 Aan het begin van een woord of na een klinker

Aan het begin van een woord of na een klinker wordt de combinatie /j/ + klinker weergegeven door de letters *я*, *е*, *ё* en *ю*. Voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
я́сли	/jásl'i/	crèche	мо́я	/mojá/	mijn (F)
е́ст	/jest/	hij eet	по́ехал	/pojéxal/	hij vertrok
ё́лка	/jólka/	spar	да́ём	/dajóm/	wij geven
Ю́рий	/júr'ij/	Joeri	ка́юта	/kajúta/	kajuit

1.4.3.2 Na een medeklinker

Als de /j/ wordt voorafgegaan door een medeklinker, is dat in de spelling te zien aan de combinatie medeklinker + zacht of hard teken + een van de letters *я*, *е*, *и*, *ё* en *ю*. Het zachte teken duidt dan aan dat de medeklinker voorafgaand aan de /j/ zacht is. Het harde teken geeft aan dat de medeklinker voorafgaand aan de /j/ hard is.

Het harde teken is vrij zeldzaam. Het komt alleen voor op de grens van een voorvoegsel en de rest van het woord en in een klein aantal leenwoorden, zoals *конъю́кту́ра* 'conjunctuur'. Voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
ста́тья	/stat'já/	artikel	бьѐм	/b'jom/	wij slaan
се́мья	/s'em'já/	gezin	обьѐм	/objóm/	omvang

Indien *в*, *с* of *з* wordt gevolgd door een hard teken (*ѣ*) en in leenwoorden van het type *конъю́кту́ра* (zie boven) kan gekozen worden tussen een harde of zachte uitspraak, bijvoorbeeld in *вѣезд* 'het inrijden' ([vjest], [v'jest]), *сѣездить* 'heen en weer rijden' ([sjéz'd'it'], [s'jéz'd'it']), *разъяснить* 'ophelderen' ([rəz'jis'n'ít'], [rəz'jɪsn'ít']). In het moderne Russisch is de harde uitspraak duidelijk de overhand aan het nemen.

Na *ц*, *ч*, *ж* en *ш* komt ook de combinatie zacht teken + *я*, *е*, *и*, *ё* en *ю* voor. Het zachte teken duidt daar geen zachtheid aan, maar alleen *j* + klinker: *ц*, *ч* zijn namelijk altijd zacht, *ж* en *ш* altijd hard. Voorbeeld: de /š/ in *шью* 'ik naai' is hard: [šju].

Vergelijk met en zonder zacht of hard teken:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
отъѣзд	/otjézdz/	vertrek	отец	/ot'éc/	vader
питьѐ	/pit'jó/	drinken	утѐс	/ut'ós/	klip

Voor een goede uitspraak van het Russisch is het belangrijk onderscheid te maken tussen zachte medeklinker + klinker en (harde of zachte) medeklinker + j + klinker (/ta/, /t'a/, /tja/, /t'ja/). Bij de harde en zachte /s/ en /z/ is het bovendien belangrijk om het verschil met /š/ en /ž/ in de gaten te houden (/sa/, /s'a/, /sja/, /s'ja/, /ša/, /šja/).

1.4.3.3 De letter ъ

Na een klinker vóór een medeklinker of aan het eind van het woord wordt voor /j/ de letter ъ gebruikt. Voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
бой	/boj/	strijd	ма́йка	/májka/	shirt

In buitenlandse woorden kan de letter ъ ook in andere posities gebruikt worden; voorbeelden:

spelling	fonol. not.	betekenis	spelling	fonol. not.	betekenis
майо́р	/majór/	majoor	Нью- Йо́рк	/n'jujórjk/	New York

1.4.4 Weergave van zachte medeklinkers en /j/ in de verbuiging

Het Russisch heeft dus nogal verschillende manieren om zachtheid en het foneem /j/ weer te geven in de spelling. Binnen de verbuiging of vervoeging van één woord kunnen die manieren elkaar afwisselen, waardoor de grammatica er soms gecompliceerder uitziet dan zij is. Vergelijk de volgende drie woorden. Van alle drie wordt eerst de nominatief enkelvoud gegeven, dan de genitief.

In dit boek worden meestal de Latijnse namen van de naamvallen gebruikt: NOMINATIEF, GENITIEF, DATIEF, ACCUSATIEF, INSTRUMENTALIS en LOCATIEF (soms ook PREPOSITIONALIS genoemd). De afkortingen voor de naamvallen in combinatie met enkel- of meervoud (SINGULARIS en PLURALIS) luiden 'Nsg', 'Gsg', etc. Zie ook de afkortingenlijst voor in het boek.

De Gsg-uitgang luidt in alledrie de gevallen /a/. De Nsg heeft geen uitgang. Vergelijk:

студѐнт	Gsg студѐнта	student	de letter <i>a</i> geeft de Gsg-uitgang weer
учѐтель	Gsg учѐтеля	leraar	de <i>я</i> geeft zachtheid van de /l/ + de Gsg-uitgang weer
май	Gsg ма́я	mei	de letter <i>я</i> geeft de /j/ van de stam + de Gsg-uitgang weer
соловѐй	Gsg соловья́	nachtegaal	<i>ь</i> + <i>я</i> geven de /j/ van de stam + de Gsg-uitgang weer

1.5 Spellingsregels: bijzonderheden

1.5.1 Hoe worden /i a u/ gespeld na ж, ш, ч en щ?

De letters ж en ш geven altijd harde medeklinkers aan, de letters ч en щ geven altijd zachte medeklinkers aan. De keuze van de klinkerletter geeft daarom geen informatie over de uitspraak. Na deze letters wordt nooit ы, я of ю geschreven, maar altijd u, a of y. Voorbeelden:

госпожа́	mevrouw	(Nsg)
госпожи́	mevrouw	(Gsg)
госпожу́	mevrouw	(Asg)
кры́ша	dak	(Nsg)
кры́ши	dak	(Gsg)
кры́шу	dak	(Asg)
свеча́	kaars	(Nsg)
свечи́	kaars	(Gsg)
свечу́	kaars	(Asg)
пи́ща	voedsel	(Nsg)
пи́щи	voedsel	(Gsg)
пи́щу	voedsel	(Asg)

In leenwoorden komen hierop soms uitzonderingen voor, bijvoorbeeld *жюри́* ‘jury’, *пара-шют* ‘parachute’.

1.5.2 Hoe wordt /i/ gespeld na к, з en х?

Na к, з en х wordt nooit ы gespeld, maar steeds u. Dit is overigens meer dan alleen een spellingsregel: /k g x/ komen niet hard voor vóór /i/. Vergelijk de volgende woorden waarin de stam aan het wordeind en vóór /a u/ hard is, maar zacht vóór /i/:

бог	god	(Nsg)
бога́	god	(Gsg)
бо́гу	god	(Dsg)
бо́ги	god	(Npl)
язы́к	taal	(Nsg)
языка́	taal	(Gsg)
языку́	taal	(Dsg)
языки́	taal	(Npl)

Ook ю en я komen (zowel in de spelling als in de uitspraak) niet voor na з, к en х, behalve zo nu en dan in leenwoorden, bijvoorbeeld *кюре́* ‘pastoor (in Frankrijk)’, *зя́яр* ‘ongelovige (vanuit moslimstandpunt)’. De letter ы komt na к, з en х wel voor in buitenlandse aardrijkskundige namen en eigennamen, bijvoorbeeld *Кыргыста́н* ‘Kirgizistan’.

1.5.3 Hoe wordt /i/ gespeld na *ц*?

In de stam van een woord kan men zowel *u* als *ы* tegenkomen. Voorbeelden:

цирк	circus	цини́зм	cynisme
цыплёнок	kuiken	цыга́н	zigeuner

In uitgangen wordt *ы* geschreven, bijvoorbeeld *отцы́* 'vaders'.

Voor de uitspraak is de keuze tussen *u* en *ы* irrelevant: *ц* is altijd hard en de klinker erna klinkt hetzelfde, namelijk [i].

1.5.4 De spelling van uitgangen na *ж, ш, ч, щ* en *ц*

In de Russische grammatica is er een aantal uitgangen waarvan de eerste klinker variatie vertoont tussen *o*, *ë* en *e*. Zo is de uitgang van de mannelijke substantieven in de Isg *-ом/-ём/-ем*; die van de Lsg mannelijk van adjectieven is *-ом/-ем*; die van de derde persoon presens is in bepaalde werkwoordsklassen *-ёт/-ет*.

Indien de stam uitgaat op *ж, ш, ч, щ* of *ц* gelden de volgende regels:

- geaccentueerde werkwoordsuitgangen: *ë*, bijvoorbeeld *течу́т* 'het stroomt';
- geaccentueerde uitgangen van substantieven of adjectieven: *o*, bijvoorbeeld *врачо́м* 'arts' (Isg), *большо́м* 'groot' (Lsg M);
- ongeaccentueerde uitgangen: *e*, bijvoorbeeld *пла́чет* 'hij huilt', *ме́сяцем* 'maand' (Isg), *бо́льшем* 'groter' (Lsg M).

Uitzondering: *Ильи́ч, Ильичё́м* 'zoon van Ilja'. De locatief van het voornaamwoord *что* 'wat' is *чём*. In woordstammen wordt het foneem /o/ soms als *o* en soms als *ë* geschreven. Voorbeelden: *ше́лк* 'zijde', *че́рт* 'duivel', *щётка* 'borstel', maar *ожо́г* 'brandwond', *медвежо́нок* 'berenjong'.

1.5.5 De spelling van uitgangen na zachte medeklinkers

Na zachte medeklinkers (niet *ч* en *щ*, zie 1.5.4, maar wel /j/) is de regel voor de spelling van de uitgangen die in 1.5.4 werden aangeduid als volgt:

- geaccentueerde uitgangen worden gespeld met *ë*, bijvoorbeeld *ру́блём* 'roebel' (Isg), *верне́т* 'hij geeft terug', *даё́т* 'hij geeft';
- ongeaccentueerde uitgangen worden gespeld met *e*, bijvoorbeeld *си́нем* 'grijs' (Lsg M); *медве́дем* 'beer' (Isg), *чита́ет* 'hij leest'.

1.5.6 Substantieven op ongeaccentueerd *-ий, -ия* en *-ие*

Bij substantieven op ongeaccentueerd *-ий, -ия* en *-ие* wordt in verbogen vormen overal waar men de uitgang *-e* verwacht *-и* gespeld. Voorbeelden:

ге́ний	Lsg ге́нии	genie
а́рмия	DLsg а́рмии	leger
зда́ние	Lsg зда́нии	gebouw

Dit geldt ook voor woorden op *-ия*, bijvoorbeeld *лейкеми́я* 'leukemie', DLsg *лейкеми́и*.

1.6 Verschillen tussen spelling en uitspraak in een aantal afzonderlijke woorden

1.6.1 ч als [š] uitgesproken

- Dit gebeurt in een aantal woorden vóór /n/. Voorbeelden:
 - *конечно* ‘natuurlijk’ [kɔn’ěšnə] (maar niet in *конечный* ‘eind-’);
 - het bijwoord *нарочно* ‘opzettelijk’ [nɔrɔšnə] (maar niet in het bijbehorende adjectief *нарочный*);
 - *скучно* ‘vervelend’ [skúšnə] (ook in de lange vorm *скучный* en soms zelfs in de korte vorm mannelijk *скучен*);
 - *яичница* ‘omelet’ [jijíšn’icə];
 - *прáчечная* ‘wasserij’ [práč’išnəjə].
- Verder in vadersnamen op -*ична*, bijvoorbeeld *Ильична* ‘dochter van Il’ja’ [il’jin’išnə].
- Soms zijn er twee uitspraakmogelijkheden: *булочная* ‘bakkerij’ [búləč’nəjə], [búləšnəjə].
- Ten slotte in *что* ‘wat’ [što] en een aantal hiervan afgeleide woorden: *чтобы* ‘opdat’, *что-то* ‘iets’, *ничто* ‘niets’; maar niet in *нечто* ‘iets’.

1.6.2 з als [x], [ɣ] of [h] uitgesproken

- In het woord *Бог* ‘God’ wordt de laatste letter soms als [x] uitgesproken. In de verbogen vormen, zoals de Gsg *Бóга*, zijn er twee mogelijkheden: [g] of [ɣ]. Met [ɣ] wordt de stemhebbende variant van [x] bedoeld. De eerste mogelijkheid is de meest gebruikelijke.
- In *Госпóдь* ‘Heer’ en verbogen vormen, en in de uitroep *гóсподи* is naast [g] ook [ɣ] mogelijk. In dit geval is [ɣ] de meest gebruikelijke uitspraak.
- Uitspraak van de letter *з* als [ɣ] komt (als tweede mogelijkheid) voor bij enkele woorden die tot de sfeer van de kerk behoren of hiertoe oorspronkelijk behoorden, bijvoorbeeld *блáго* ‘heil, zegening’ en samenstellingen hiermee. Het woord *Госпóдь* hierboven is het enige waarbij dit algemeen gebruikelijk is.
- In enkele leenwoorden als *зáбитус* ‘habitus’ wordt de *з* als [h] uitgesproken. In *бухгáлтер* ‘boekhouder’ klinkt de combinatie *хз* als [h].
- Ook in TUSSENWERPSELS (uitroepen, geluidsnabootsingen, enz.) als *агá*, *эгé*, *огó* en *зон* klinkt de *з* als [h].
- In de woorden *мýгкий* ‘zacht’ en *лéгкий* ‘licht’ (ook in *мýгче* ‘zachter’, *лéгче* ‘lichter’) wordt *з* als [x] uitgesproken. Dit gebeurt echter niet vóór een klinker, zoals in de korte vorm mannelijk *мýжок*, *лéжок*.
- De substantieven *кóготь* ‘klauw’, *нóготь* ‘nagel’ en *дéготь* ‘teer’ hebben in de verbogen naamvallen een ouderwetse uitspraakvariant, waarin de *з* als [x] wordt uitgesproken. De hedendaagse uitspraak is [k]: Gsg *кóгтя* → [kókt’ə], [kóxt’ə].
- Mensen van Zuid-Russische, Wit-Russische of Oekraïense origine spreken de *з* zeer vaak als [ɣ] of [h] uit. Dit is niet in overeenstemming met de norm.

1.6.3 Weglatingen in medeklinkercombinaties

In de combinaties *-стн-*, *-здн-*, *-стл-* wordt meestal de middelste medeklinker niet uitgesproken; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
извѣстно	[IZV'ÉSŃƏ]	bekend	пóздно	[pÓznə]	laat
счáстлив	[š':ás'l'if]	gelukkig			

In de combinaties *-ств-* en *-ндск-* worden respectievelijk de *в* en de *д* meestal niet uitgesproken; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
чúвство	[č'ústvə]	gevoel	ирлáндский	[irlánsk'ij]	Iers

1.6.4 Dubbele medeklinkers

In bepaalde gevallen worden twee identieke medeklinkers die direct op elkaar volgen uitgesproken als één lange medeklinker:

- Bij prefixen en voorzetsels; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
оттогó	[At:ʌvó]	daarom	ссýлка	[s:iłkə]	verban- ning
от дýди	[ʌd:'ád'i]	van oom	ввeстí	[v:is't'í]	invoeren

Dit gebeurt overigens alleen als de twee medeklinkers in kwestie niet gevolgd worden door nog een medeklinker. Er wordt bijvoorbeeld geen lange [s] uitgesproken in *рассказáть* 'vertellen'.

- Tussen klinkers waarvan de eerste geaccentueerd is; voorbeelden:

spelling	uitspraak	betekenis	spelling	uitspraak	betekenis
гúппа	[grúp:ə]	groep	А́нна	[án:ə]	Anna
мáсса	[más:ə]	massa	мгнóвѣнно	[mgnʌv'én:ə]	plotseling

Daarentegen wordt in een woord als *одíннадцáть* 'elf' slechts één korte [n] uitgesproken.

1.7 Notatiesystemen in dit boek

1.7.1 Algemeen

Om het boek makkelijker in het gebruik te maken, worden buiten dit hoofdstuk de fonologische en fonetische notatie zoveel mogelijk vermeden. Dat wil zeggen dat, overal waar dat mogelijk is, gewerkt zal worden met de gebruikelijke Russische spelling. Er wordt van uitgegaan dat de gebruiker de Russische spellingsregels goed kent en dat hij, wanneer een uitgang 'spellingsvarianten' vertoont (zie 2.2.1.1), weet wanneer hij welke variant moet kiezen. Bijvoorbeeld: wanneer

gezegd wordt dat de uitgang van de Gsg van mannelijke substantieven van de eerste flexieklasse *-a/-я* luidt, zal men moeten weten dat men bij de substantieven *учитель* 'leraar' en *май* 'mei' de variant *-я* moet kiezen en in het eerste geval het zachte teken en in het laatste geval de *ÿ* moet weghalen voordat men de uitgang toevoegt (zie 1.4.4). Iets dergelijks, maar dan ingewikkelder, doet zich voor bij de juiste keuze tussen *-omy* en *-emy* bij adjectieven in de Dsg mannelijk of onzijdig. Men wordt verondersteld te weten dat men de variant *-emy* kiest indien de uitgang ongeaccentueerd is en bovendien de stam op een zachte medeklinker (inclusief /j/, *ч* en *ш*) of op *ш, щ* of *ж* eindigt (zie 1.5.4 en 1.5.5).

In wetenschappelijk georiënteerde grammatica's wordt in de vormleer vaak een MORFONOLOGISCHE NOTATIE gebruikt (tussen ⟨⟩). Uitgangen als *-omy/-emy* worden dan bijvoorbeeld gepresenteerd als ⟨omu⟩.

1.7.2 De /j/

De /j/ wordt op nogal wat verschillende manieren gespeld en soms verwijst één letter naar /j/ + een klinker (zie 1.4.3). Hierdoor is het, als men wil vasthouden aan de gebruikelijke Russische spelling, erg lastig om over de /j/ te spreken als één ding, bijvoorbeeld als men het wil hebben over woorden met een stam op /j/. In het geval van de /j/ zal dus soms afgeweken worden van de gebruikelijke Russische spelling.

2 HET SUBSTANTIEF (ZELFSTANDIG NAAMWOORD)

2.1 Grammaticale kenmerken van het substantief

2.1.1 Algemeen over flexie en grammaticale kenmerken

Een Russisch SUBSTANTIEF (zelfstandig naamwoord) heeft een grammaticaal geslacht. Bovendien is het beziel of onbeziel (deze termen worden verklaard in 2.1.3). De meeste substantieven hebben zes naamvalsvormen in het enkelvoud en zes in het meervoud. Deze vormen hebben soms verschillende varianten (verschillende uitgangen of accentmogelijkheden). Een lijst van alle vormen van een substantief heet PARADIGMA.

Behalve 'substantief' noemt men het zelfstandig naamwoord ook dikwijls NOMEN (naamwoord), meervoud NOMINA. Bij de termen 'substantief' en 'nomen' horen de bijvoeglijke naamwoorden SUBSTANTIVISCH en NOMINAAL.

De verbuiging (van bijvoorbeeld substantieven) en de vervoeging (van werkwoorden) noemt men samen FLEXIE. Flexie is het maken van de verschillende grammaticale vormen van éénzelfde woord en bestaat uit het toevoegen van UITGANGEN aan de STAM van dat woord. Voorbeeld: in Nsg *кóмната* 'kamer', Gsg *кóмнаты* is de stam *комнат-*, de Nsg-uitgang is *-а*, de Gsg-uitgang is *-ы*. Naast flexie bestaat ook DERIVATIE, de afleiding van nieuwe woorden. Derivatatie bestaat uit het toevoegen van PREFIXEN (voorvoegsels) en/of SUFFIXEN (achtervoegsels) aan de WORTEL van een woord. Voorbeeld: in *интерес* 'interesse', *интересный* 'interessant' en *заинтересовать* 'interesseren' is *интерес* steeds de wortel (in het substantief *интерес* is het ook de stam), *-н-* is een suffix, *-ый* de Nsg-uitgang van het adjectief, *за-* is een prefix, *-ова-* is een suffix en *-ть* is de uitgang van de infinitief. Het toevoegen van een prefix of een suffix heet respectievelijk PREFIGEREN en SUFFIGEREN. Naast derivatie is woordvorming ook mogelijk door SAMENSTELLING, dat betekent het samenvoegen van verschillende woordwortels, bijvoorbeeld *носорог* 'neushoorn' is een SAMENGESTELD substantief. Het geheel van flexie en woordvorming noemt men MORFOLOGIE (ook wel 'vormleer').

NB. De term 'samengesteld' heeft, naast de betekenis die hierboven werd uitgelegd, de betekenis 'bestaande uit meer dan één woord'. Zo bestaan er 'samengestelde comparatiefvormen', 'samengestelde telwoorden' en 'samengestelde werkwoordsvormen'.

Op basis van de uiterlijke verschijningsvorm van de uitgangen en op basis van het accentpatroon worden de substantieven ingedeeld in FLEXIEKLASSEN en ACCENT-TYPEN.

Samenvattend spelen bij de verbuiging van het Russische substantief zes kenmerken een rol. Hieronder een kort overzicht, met de labels voor de diverse vormen.

- (GRAMMATICAAAL) GESLACHT: mannelijk (M), vrouwelijk (F) of onzijdig (N). De labels zijn gebaseerd op de Latijnse termen MASCULINUM, FEMININUM en NEUTRUM. Er bestaan ook TWEESLACHTIGE substantieven (MF, zie 2.1.2.5). Het grammaticale geslacht kan verschillen van het 'natuurlijke' geslacht, bijvoorbeeld wanneer het mannelijke woord *врач* 'arts' op een vrouw slaat (zie 2.1.2.2).
- Beziel – onbeziel: zie 2.1.3.

- **GETAL:** enkelvoud (sg) of meervoud (pl). De Latijnse termen zijn ‘singularis’ en ‘pluralis’.
- **Naamval:** nominatief (n), genitief (g), datief (d), accusatief (a), instrumentalis (i) en locatief (l). In combinatie met de labels voor getal hebben we dus: Nsg, Gsg, Dsg, Asg, Isg, Lsg, Npl, Gpl, Dpl, Apl, Ipl, Lpl.
- **Flexieklasse:** het label staat tussen puntige haken. Het bestaat uit een cijfer + soms een label voor het geslacht. De flexieklassen zijn:
 - ⟨1M⟩, bijvoorbeeld *стол* ‘tafel’, Gsg *стола*;
 - ⟨1N⟩, bijvoorbeeld *окно́* ‘raam’, Gsg *окна́*;
 - ⟨2⟩; deze substantieven zijn vrouwelijk, mannelijk of tweeslachtig, bijvoorbeeld F *жéнищина* ‘vrouw’, Gsg *жéнищины*, M *дéдушка* ‘grootvader’, Gsg *дéдушки*, MF *коллéга* ‘collega’, Gsg *коллéги*; het geslacht heeft geen invloed op de verbuiging;
 - ⟨3F⟩, bijvoorbeeld *тетра́дь* ‘schrift’, Gsg *тетра́ди*;
 - ⟨3M⟩; alleen het substantief *пу́ть* ‘weg’, Gsg *пути́*;
 - ⟨3N⟩, bijvoorbeeld *вре́мя* ‘tijd’, Gsg *вре́мени*.

Met aanduidingen als ‘flexieklasse ⟨1⟩’ zonder toevoeging ‘M’ of ‘N’ wordt bedoeld ‘⟨1M⟩ en/of ⟨1N⟩’. In plaats van ‘flexieklasse’ zal vaak kortweg **KLASSE** worden gezegd.

Het Russisch bezit ook een groot aantal **ONVERBUIGBARE** substantieven, meestal buitenlandse leenwoorden. Deze behoren niet tot een flexieklasse.

- **Accenttype:** het label bestaat uit een letter tussen accolades, bijvoorbeeld {a}, {b}. Er zijn zes accenttypen (zie 2.1.7). In plaats van ‘accenttype {a}’, enz. zal vaak kortweg ‘**TYPE** {a}’, enz. worden gezegd.

De wetenschappelijke term voor de zes kenmerken hierboven is **GRAMMATICALE CATEGORIEËN**.

2.1.2 Geslacht

2.1.2.1 Algemeen over geslacht

Zoals aan de volgende voorbeelden te zien is, is het grammaticaal geslacht van het substantief van **SYNTACTISCH** belang, dat wil zeggen van belang voor andere woorden in de zin en voor de zin als geheel. (**SYNTAXIS** betekent ‘zinsbouw’). Het bepaalt namelijk het geslacht (en ook het getal en de naamval) van de bijvoeglijke bepalingen die ermee worden gecombineerd. Voorbeelden:

M	э́тот большо́й до́м	dit grote huis
F	э́та большо́я ко́мната	deze grote kamer
N	э́то большо́е окно́	dit grote raam

Men zegt ook wel dat deze bepalingen met het substantief **CONGRUEREN** (**CONGRUENTIE**).

Ook het werkwoord in de verleden tijd, het voltooid deelwoord en het adjectief in het naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde congrueren in geslacht met het substantief. Voorbeelden:

M	мужчина пришёл	de man kwam aan
F	женщина пришла	de vrouw kwam aan
M	магазин открыт	de winkel is open
N	окно открыто	het raam is open
M	студент умный	de student is slim
F	студентка умная	de studente is slim

Ook voor de flexie kan het geslacht van belang zijn: het kan bepalen tot welke flexieklasse het substantief behoort, een mannelijk substantief op een zacht teken behoort bijvoorbeeld – behoudens één uitzondering – tot flexieklasse ⟨1M⟩ (*день* ‘dag’, Gsg *дня*), een vrouwelijk substantief op een zacht teken behoort tot flexieklasse ⟨3F⟩ (*тень* ‘schaduw’, Gsg *тени*).

Het geslacht in het Russisch is alleen in het enkelvoud van belang, zowel morfologisch als syntactisch. Op grond van meervoudsvormen kan de flexieklasse niet worden vastgesteld en de woordvormen die met het substantief congrueren zijn exact hetzelfde voor alle drie de geslachten. Voorbeelden:

M	эти большие дома́	deze grote huizen
F	эти большие комнаты́	deze grote kamers
N	эти большие окна́	deze grote ramen

Om deze reden kan het geslacht van substantieven die slechts in het meervoud voorkomen niet worden vastgesteld en is het bovendien irrelevant.

Hieronder wordt verteld hoe men het geslacht van de substantieven kan bepalen. Dit gaat deels op grond van hun betekenis, deels op grond van hun vorm.

2.1.2.2 Mannelijk

De volgende substantieven zijn mannelijk:

- Alle woorden die mannelijke personen of mannelijke dieren aanduiden, onafhankelijk van hoe ze eruitzien of tot welke flexieklasse ze behoren. Voorbeelden:
 - Flexieklasse ⟨1⟩: *оте́ц* ‘vader’, *учи́тель* ‘onderwijzer’, *подмасте́рье* ‘gezel’, *жеребе́ц* ‘hengst’.
 - Flexieklasse ⟨2⟩: *дядя́* ‘oom’, *Ко́ля* ‘Kolja’, *судья́* ‘rechter’, *коти́шка* ‘kater’.

Ook onverbuigbare woorden die mannelijke personen of dieren aanduiden zijn grammaticaal mannelijk, bijvoorbeeld *маэ́стро* ‘maestro’. Over onverbuigbare woorden zie 2.1.6.2.

- Alle woorden, die tot flexieklasse ⟨1⟩ behoren (zie 2.1.6.1) en in de Nsg geen uitgang hebben, bijvoorbeeld *сто́л* ‘tafel’, *тиге́р* ‘tijger’, *трамва́й* ‘tram’, *де́нь* ‘dag’.

Dit betekent dat alle woorden die op een medeklinkerletter zonder zacht teken eindigen mannelijk zijn: deze behoren namelijk altijd tot flexieklasse ⟨1⟩. Aan woorden die in de Nsg op een zacht teken eindigen, zoals *де́нь*, valt aan de buitenkant niet te zien of ze mannelijk of vrouwelijk zijn. Woorden op een zacht teken kunnen namelijk zowel tot flexieklasse ⟨1⟩ als ⟨3⟩ behoren. Het enige dat men kan vaststellen is het volgende:

- Substantieven die gevormd zijn met de suffixen *-тель* en *-арь* zijn altijd mannelijk.
- Ook de maanden van het jaar – *январь, февраль, (март), апрель, (май), июнь, июль, (август), сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь* – zijn allemaal mannelijk.
- Daarentegen zijn woorden gevormd met het suffix *-ость* en woorden op *-чь, -шь, -ць* en *-жь* allemaal vrouwelijk (zie 2.1.2.3).
- Substantieven die met een verkleinings- of vergrotingsuffix van een mannelijk substantief zijn afgeleid, bijvoorbeeld *домішко* ‘huisje’, *доміще* ‘zeer groot huis’ (afgeleid van *дом* ‘huis’). Voor de vorming van dit soort woorden zie 18.2.2.5, voor de verbuiging zie 2.2.4.4.

Mannelijke substantieven die uitgebreid worden met het vergrotingsuffix *-ин-* (bv. *дом* ‘huis’, *доміна* ‘zeer groot huis’, *дождь* ‘regen’, *дождіна* ‘flinke regenbui’) vertonen bijzonderheden met betrekking tot geslacht en verbuiging (zie verder 2.4.4.3).

- Het substantief *путь* ‘weg’ van flexieklasse ⟨3⟩.
- Onverbuigbare substantieven die dieren aanduiden, bijvoorbeeld *грізли* ‘grizzlybeer’ *шимпанзэ* ‘chimpansee’, *какаду* ‘kaketoe’, *фламінго* ‘flamingo’. Op deze regel zijn enige uitzonderingen.

In contexten waarin het vrouwelijk-zijn van een dier relevant is, zijn deze diernamen wel vrouwelijk, bijvoorbeeld *кенгуру корміла детёныша* ‘de kangoeroe voedde haar jong’.

- Een bijzonder geval wordt gevormd door beroepenaanduidingen die in principe kunnen slaan op mannen of vrouwen, maar die in een concrete situatie verwijzen naar een vrouw. Er bestaat een snel verouderende norm dat bijvoorbeeld *врач* ‘arts’ (klasse ⟨1⟩), *судья* ‘rechter’ (klasse ⟨2⟩) of *атташе* ‘attaché’ (onverbuigbaar) altijd mannelijk zijn, ook als ze op een vrouw slaan. Er is echter in het hedendaagse Russisch een duidelijke tendens om in zulk soort gevallen vrouwelijke uitgangen van de verleden tijd en van de korte vorm van het adjectief te gebruiken. Kortom, over een vrouwelijke arts zegt men volgens de oudere norm: *наш новыі врач пришёл/болел* ‘onze nieuwe dokter is gekomen/ziek’, tegenwoordig is het echter gebruikelijker om te zeggen: *наш новыі врач пришёл/больна*. Het merkwaardige aan deze variant is dat het geslacht grammaticaal zowel mannelijk als vrouwelijk is.

Er is een derde variant: *наша новая врач пришёл/больна*, waarin ook de attributieve bepalingen (zie 3.1) vrouwelijk zijn. Deze variant wordt door de meeste ontwikkelde sprekers als onjuist beschouwd. Dit gebruik is overigens tot de nominatief beperkt.

Behalve beroepenaanduidingen die zowel op mannen als vrouwen kunnen slaan heeft het Russisch (net als het Nederlands) ook specifiek vrouwelijke beroepenaanduidingen, bijvoorbeeld *лаборантка* ‘laborante’.

2.1.2.3 Vrouwelijk

De volgende substantieven zijn vrouwelijk:

- Alle substantieven die tot flexieklasse ⟨2⟩ behoren, behalve wanneer ze mannelijke personen of dieren aanduiden, bijvoorbeeld *комната* ‘kamer’, *земля* ‘aarde’, *женщина* ‘vrouw’, *семья* ‘gezin’, *собака* ‘hond’, *свинья* ‘varken’.
- Alle woorden van flexieklasse ⟨3⟩, met uitzondering van *М* *путь* ‘weg’ (zie 2.6) en de tien onzijdige woorden die gaan als *имя* en *время* (zie 2.7). Voorbeelden: *тень* ‘schaduw’, *тетрадь* ‘schrift’.

Deze vrouwelijke substantieven uit flexieklasse ⟨3⟩ eindigen in de NASg allemaal op een zacht teken. Zoals gezegd in 2.1.2.2 kan men aan substantieven op *-ь* niet

zonder meer zien of ze mannelijk of vrouwelijk zijn, omdat ze zowel tot flexieklasse ⟨1⟩ als ⟨3⟩ kunnen behoren. Het volgende kan men echter wel zeggen:

- Substantieven op *-чь, -шь, -ць* en *-жь* zijn allemaal vrouwelijk. Het zachte teken heeft geen fonetische waarde. Substantieven op *-ч, -ш, -ц* en *-ж* zijn allemaal mannelijk. Voorbeeld: *ночь* ‘nacht’ is vrouwelijk, terwijl *меч* ‘zwaard’ mannelijk is.
- Verreweg de meeste woorden op een zachte consonant, met name de vele honderden die gevormd zijn met het suffix *-ость*, zijn vrouwelijk.
- Onverbuigbare woorden die vrouwen aanduiden, bijvoorbeeld *леди* ‘lady’, *мадам* ‘madame’ en, in specifiek vrouwelijke contexten, ook dieren (zie 2.1.2.2).

2.1.2.4 Onzijdig

De volgende woorden zijn onzijdig:

- Alle woorden die tot flexieklasse ⟨1⟩ behoren en op *-о, -е, -ё* eindigen, bijvoorbeeld *окно* ‘raam’, *море* ‘zee’, *дело* ‘zaak’, *бельё* ‘wasgoed’.
- De tien substantieven van flexieklasse ⟨3N⟩ van het type *имя* ‘naam’, Gsg *имени*, *время* ‘tijd’, Gsg *времени* (zie verder 2.7). (Hiertoe behoort ook het substantief *дитя* ‘kind’.)
- Het overgrote deel van de onverbuigbare leenwoorden (behalve als ze personen of dieren aanduiden, zie 2.1.2.2 en 2.1.2.3), bijvoorbeeld *меню* ‘menu’, *радио* ‘radio’, *такси* ‘taxi’, *пальто* ‘jas’.

Het woord *кофе* ‘koffie’ werd tot voor kort als mannelijk beschouwd maar is in het hedendaags Russisch zowel mannelijk als onzijdig.

Een aantal onverbuigbare leenwoorden wordt naar geslacht ingedeeld op grond van het ‘hyperoniem’ waartoe ze semantisch behoren. Wat ‘hyperoniem’ betekent, zal uit het volgende duidelijk worden. *Токио* is mannelijk, omdat *город* ‘stad’ mannelijk is, zo ook *Кипри* → *остров* ‘eiland’, *Миссисипи* → *штат* ‘staat’, *торнадо* → *ветер* ‘wind’, *бри* → *сыр* ‘kaas’, *Фигаро литерёр* → *журнал* ‘tijdschrift’, *Накануне* → *роман* ‘roman’, *бенгали* → *язык* ‘taal’. *Колорадо* is vrouwelijk, omdat *река* ‘rivier’ vrouwelijk is; zo ook *авеню* → *улица* ‘straat’, *Килиманджаро* → *гора* ‘berg’, *Гоби* → *пустыня* ‘woestijn’, *салями* → *колбаса* ‘worst’, *кольраби* → *капуста* ‘kool’, *Морнинг Стар* → *газета* ‘krant’, *Муму* → *повесть* ‘novelle’.

NB Indien met *Миссисипи* niet de staat maar de rivier wordt aangeduid, is het woord vrouwelijk, indien met *Колорадо* niet de rivier maar de staat wordt aangeduid, is het woord mannelijk.

- Woorden die in ZELFNOEMFUNCTIE als substantief worden gebruikt zijn ook onzijdig, bijvoorbeeld *его* ‘*нет* было неприемлемо’ ‘zijn “nee” was onaanvaardbaar’, *наше* ‘*победа*’ было слышно по всему городу’ ‘ons “victorie” was door de hele stad te horen’. De woorden tussen aanhalingstekens kan men hier interpreteren als ‘het woord X’, ‘de uiting X’.

2.1.2.5 Tweeslachtige substantieven

Een aparte groep wordt gevormd door woorden die zowel mannelijk als vrouwelijk kunnen zijn. Deze substantieven noemen we ‘tweeslachtig’ (MF). Ze verwijzen altijd naar mannelijke of vrouwelijke personen (zijn dus ook altijd bezielde, zie 2.1.3) en zijn dienovereenkomstig mannelijk of vrouwelijk. Deze woorden behoren tot flexieklasse ⟨2⟩, of zijn onverbuigbaar. Voorbeelden: *коллега* ‘collega’, *калёка* ‘kreupele’, *левша* ‘linkshandige’, *сирота* ‘wees’, *зулу* ‘Zoeloe’, *коми* ‘Komi (man/vrouw)’.

Veel van deze substantieven zijn expressief en typisch voor de spreektaal, bijvoorbeeld *заныда* ‘vervelende zeur’, *со́ня* ‘slaapkop’, *пла́кса* ‘huilebalk’, *грязну́ха* ‘smeerkees’. Voorbeelden van gebruik:

M	кру́глый сирота́	volle wees (jongen)
F	кру́глая сирота́	volle wees (meisje)

Deze tweeslachtige substantieven moeten onderscheiden worden van beroepenaanduidingen als *врач* ‘arts’ of *судья́* ‘rechter’ (zie de laatste opmerking van 2.1.2.2).

2.1.2.6 Het geslacht van gesubstantiveerde adjectieven

GESUBSTANTIVEERDE ADJECTIEVEN zijn woorden die qua vorm adjectieven zijn, maar functioneren als substantieven. Vergelijk het Nederlandse woord *stille* in de betekenis ‘agent in burger’. Het geslacht van gesubstantiveerde adjectieven stemt overeen met de vorm, bijvoorbeeld M *больной* ‘patiënt’, *целко́вый* ‘één roebel’, F *столова́я* ‘eetkamer, cafetaria’, *запята́я* ‘komma’, *ва́нная* ‘badkamer’, N *живо́тное* ‘dier’, *буду́щее* ‘toekomst’, *шампа́нское* ‘champagne’, *морóженое* ‘ijsje’, *лёгкое* ‘long’.

Deze woorden worden als adjectieven verbogen. Bij ‘beziel’ zijn dezelfde regels van kracht als bij het substantief (zie 2.1.3.1).

2.1.2.7 Het geslacht van afkortingen

- 1) Algemene regel: het geslacht hangt af van het ‘grondwoord’ waarop de afkorting is gebaseerd. Bijvoorbeeld СССР ‘USSR’ (*Сою́з Советских Социалисти́ческих Респу́блик*) en МГУ ‘MGU’ (*Моско́вский госуда́рственный универси́тет*) zijn mannelijk, omdat *сою́з* ‘unie’ en *универси́тет* ‘universiteit’ mannelijk zijn; ООН ‘VN’ (*Организа́ция Объединённых На́ций*) is vrouwelijk, omdat *организа́ция* ‘organisatie’ vrouwelijk is; *завка́федрой* ‘hoofd van de vakgroep’ (*заве́дующий/ заве́дущая ка́федрой*) is tweeslachtig, omdat *заве́дующий* of *заве́дущая* ‘bestuurder, hoofd’ resp. mannelijk en vrouwelijk zijn; МФ ‘Ministerie van Financiën’ (*Министе́рство фи́нансов*) is onzijdig, omdat *министе́рство* onzijdig is.
- 2) Sommige afkortingen zijn ACRONIEMEN geworden. Dit betekent dat zij gevoeld worden als een ‘gewoon’ woord: ze worden niet letter voor letter uitgesproken, maar als één woord, en soms worden ze verbogen. Bij acroniemen zijn er twee mogelijkheden: (a) geslacht als wanneer het een ‘gewoon’ woord was geweest of (b) geslacht in overeenstemming met regel (1). Voorbeelden: ГЭС ‘waterkrachtcentrale’ (*гидроэ́лектроста́нция*) kan mannelijk zijn en is dan verbuigbaar volgens flexieklasse ⟨1⟩. Het kan ook vrouwelijk zijn, omdat *ста́нция* ‘station’ vrouwelijk is. In dat geval is het onverbuigbaar: vrouwelijke woorden die eruitzien als mannelijke woorden worden niet verbogen (vergelijk 2.1.6.2). Hetzelfde principe geldt voor РОКК ‘Russische Rode Kruis’ (*Росси́йское Обще́ство Кра́сного Креста́*); dit is hetzij mannelijk en verbuigbaar (flexieklasse ⟨1⟩), of onzijdig (*обще́ство* ‘genootschap, vereniging’ is onzijdig) en onverbuigbaar.
- 3) Er zijn ook acroniemen die de band met het grondwoord geheel hebben verloren en volledig als zelfstandig woord functioneren. Voorbeelden: de oorspronkelijke afkortingen БАМ ‘Bajkal-Amoer-lijn’ (*Байка́ло-Аму́рская маги́стра́ль*) en вуз ‘instituut voor hoger onderwijs’ (*вы́сшее уче́бное заве́дение*) zijn mannelijk, hoewel *маги́стра́ль* vrouwelijk is en *заве́дение* onzijdig. Hier horen ook woorden die geen grondwoord hebben, zoals *бомж* ‘persoon zonder vaste woon- of verblijfplaats’ (*без опреде́ленного ме́ста жи́тельства*).
- 4) Het is niet voorspelbaar volgens welke van de hier gegeven regels een acroniem wordt gebruikt. Voorbeelden: МИД ‘Ministerie van Buitenlandse Zaken’ (*Министе́рство иностра́нных дел*) is ⟨1M⟩, maar in kranten ook wel onzijdig; ФИАТ ‘Fiat (fabriek)’ is mannelijk en onverbuigbaar, maar «*фиа́т*» ‘Fiat (auto)’ is ⟨1M⟩.

2.1.3 Beziëld – onbeziëld

2.1.3.1 Het belang van het kenmerk beziëld – onbeziëld

Welke substantieven BEZIELD en welke ONBEZIELD zijn vindt men in 2.1.3.2 en 2.3.1.3. Het kenmerk beziëld – onbeziëld is soms van morfologisch en soms van syntactisch belang; het kan gaan om de keuze van de juiste accusatief-uitgang van het substantief zelf, maar ook om de keuze van de juiste vorm van een bijvoeglijke bepaling. De regels zijn als volgt:

- 1) Bij alle substantieven (en gesubstantiveerde adjectieven) die het kenmerk 'beziëld' bezitten, is de Apl gelijk aan de Gpl; voorbeelden:

Я ви́дел ма́льчиков и де́вушек.	Ik zag de jongens en de meisjes.
Я ви́дел живóтных.	Ik zag de dieren.
Я ви́дел ра́неных.	Ik zag de gewonden.

- 2) Voor mannelijke substantieven van flexieklasse ⟨1⟩ geldt ook in het enkelvoud Asg = Gsg, bijvoorbeeld:

Я ви́дел ма́льчика.	Ik zag de jongen.
---------------------	-------------------

- 3) Dit geldt eveneens voor begeleidende adjectieven en voornaamwoorden en tevens voor gesubstantiveerde adjectieven; voorbeelden:

Я ви́дел твоего́ ста́ршего сы́на.	Ik zag je oudste zoon.
Я ви́дел э́тих же́нщин.	Ik zag die vrouwen.
Я ви́дел ра́неного.	Ik zag de gewonde.

- 4) Hoewel mannelijke substantieven van flexieklasse ⟨2⟩ een aparte Asg-uitgang hebben, geldt de regel Asg = Gsg wel voor voornaamwoorden en adjectieven die deze woorden bepalen; bijvoorbeeld:

Я ви́дел твоего́ больно́го дя́дю.	Ik zag jouw zieke oom.
-----------------------------------	------------------------

- 5) Bij de overige substantieven (en gesubstantiveerde adjectieven) is Asg = Nsg en Apl = Npl, behalve bij de substantieven van flexieklasse ⟨2⟩. Deze klasse heeft een aparte Asg-uitgang; voorbeelden:

Я ви́дел э́то пи́сьмо.	Ik zag die brief.
Я ви́дел э́ти пи́сьма.	Ik zag die brieven.
Я ви́дел э́то живóтное.	Ik zag dat dier.
Я ви́дел э́тот сто́л.	Ik zag die tafel.
Я ви́дел э́ти сто́лы.	Ik zag die tafels.
Я ви́дел твою́ сестру́.	Ik zag jouw zuster.

- 6) Er is een beperkt aantal constructies met het voorzetsel *в* + Apl die een uitzondering vormen op regel (1): *идти́ в солда́ты* 'soldaat worden', *избира́ть в депута́ты* 'tot afgevaardigde(n) kiezen', *идти́ в го́сти к* 'op bezoek gaan bij', *игра́ть в ку́клы* 'met poppen spelen'.

2.1.3.2 Welke substantieven zijn bezielde?

De volgende substantieven bezitten het kenmerk 'bezielde':

- 1) Substantieven die verwijzen naar personen en dieren, bijvoorbeeld *брат* 'broer', *заместитель* 'plaatsvervanger', *девочка* 'meisje', *красавица* 'schoonheid', *телёнок* 'kalf', *слон* 'olifant', *корова* 'koe', *птица* 'vogel', *сумасшедший* 'gek', *сумасшедшая* 'gekkin', *животное* 'dier', *насекомое* 'insect', *лицо* 'persoon', *существо* 'wezen, schepsel'.

Hiertoe moeten ook gerekend worden:

- substantieven zoals *мертвец* 'dode', *мёртвый*, *мёртвая* 'dode (man/vrouw)', *покойник*, *покойница* 'overledene (man/vrouw)', *убитый*, *убитая* 'vermoorde man, vrouw', *утопленник*, *утопленница* 'verdrongen man, vrouw';
 - substantieven die verwijzen naar religieuze, mythologische, bovennatuurlijke, enz. wezens, bijvoorbeeld *ангел* 'engel', *Меркурий* 'Mercurius', *вампир* 'vampier', *дьявол* 'duivel', *леший* (Gsg *лешего*) 'bosgeest', *богиня* 'godin', *Бог* 'God', *чудовище* 'monster, gedrocht', *русалка* 'waternimf';
 - romanhelden, auteurs, en dergelijke. Voorbeelden: *он читает Обломова* 'hij leest Oblo-mov', *я люблю Тургенева* 'ik houd van Toergenev'.
- 2) Personificaties en metaforisch gebruik. Het gaat hier om woorden die oorspronkelijk verwijzen naar voorwerpen, maar slaan op een persoon of op iets dat als persoon gezien wordt, bijvoorbeeld *мешок* 'onhandig figuur', *член* 'lid (van organisatie)', *звезда* '(film)ster', *кукла* 'pop' (zie ook 2.1.3.4 (3)), *робот* 'robot', *паразит* 'parasiet (persoon)'.
 - 3) Namen van speelkaarten en schaakstukken, bijvoorbeeld *валёт* 'boer', *конь* 'paard', *король* 'koning', *слон* 'loper', *туз* 'aas', *кóзырь* 'troef(kaart)'.

2.1.3.3 Welke substantieven zijn onbezielde?

De volgende substantieven bezitten het kenmerk 'onbezielde'.

- 1) Substantieven die verwijzen naar voorwerpen, bijvoorbeeld *стол* 'tafel', *книга* 'boek', *Марс* 'Mars (planeet)', *член* 'lid, ledemaat'. (In tegenstelling tot *мертвец* 'dode' (zie 2.1.3.2) is *труп* 'lijk' onbezielde.)
- 2) Substantieven die verwijzen naar bomen, planten en lagere organismen. Voorbeelden: *дуб* 'eik', *роза* 'roos', *гриб* 'paddestoel', *водоросль* 'alg'.
- 3) Verzamelnamen (zie ook 2.1.4.2), bijvoorbeeld *народ* 'volk', *стадо* 'kudde', *армия* 'leger', *жюри* 'jury'.

2.1.3.4 Ambivalentie bezielde – onbezielde

Ambivalentie in de categorisering bezielde – onbezielde komt voor in de volgende gevallen:

- 1) Substantieven die verwijzen naar dierlijk voedsel. Er wordt verschil gemaakt tussen 'het dier als dier' en 'het dier als voedsel'. In *он поймал трёх рыбок* 'hij ving drie visjes' is het lijdend voorwerp bezielde, maar in *он съел три рыбки* 'hij at drie visjes' is het onbezielde. Bij 'het dier als voedsel' komt echter ambivalentie in gebruik voor. Zo kan men in de *Грамматический словарь* van А.А. Зализняк bij *устрица* 'oester' (als voedsel) het kenmerk 'bezielde/onbezielde' aantreffen, terwijl *селёдка* 'haring' (als voedsel) uitsluitend als 'onbezielde' staat aangegeven. Regels zijn hier moeilijk te geven.
- 2) Benamingen voor micro-organismen. Voorbeelden: *бактерия* 'bacterie', *вирус* 'virus', *амёба* 'amoëbe'. In de *Грамматический словарь* vinden we het eerste woord als 'bezielde/onbezielde', het tweede als 'onbezielde' en het derde als 'bezielde'.

- 3) Sommige gevallen van personificatie. In de *Грамматический словарь* vinden we *тип* 'type (persoon)' als 'bezield', *характер* 'karakter, personage' als 'onbezield' en *персонаж* 'personage' als 'bezield/onbezield'. Woorden als *кукла* 'pop', *марионетка* 'marionet' worden meestal als bezield opgevat, althans als men ermee speelt: *одевать куклол* 'poppen aankleden', maar *шить куклы* 'poppen naaien'. Ambivalentie in één en dezelfde context vindt men in *запускать бумажный змей* / *бумажного змея* 'een papieren vlieger oplaten'.
- 4) Substantieven die oorspronkelijk levende wezens aanduiden, maar die ook kunnen slaan op voorwerpen, behouden in de spreektaal in het laatste geval vaak de categorisering 'bezield'. Voorbeelden van zulke woorden: *дворник* 'portier (persoon); ruitenwischer', *москвич* 'Moskoviet; Moskvich (auto)'.

2.1.4 Getal

2.1.4.1 Algemeen over getal

Het Russische substantief kan in het algemeen vormen voor enkelvoud en voor meervoud onderscheiden. Niet elk substantief heeft echter enkel- en meervoudsvormen. Een substantief dat alleen in het enkelvoud voorkomt heet SINGULARE TANTUM (meervoud: SINGULARIA TANTUM). Een substantief dat alleen in het meervoud voorkomt heet PLURALE TANTUM (meervoud: PLURALIA TANTUM).

Hiernaast bezit het Russisch onverbuigbare substantieven, die voor het hele paradigma maar één enkele vorm hebben (zie 2.1.6.2).

2.1.4.2 Alleen enkelvoud

Net als het Nederlands bezit het Russisch woorden die in principe alleen in het enkelvoud voorkomen. Het gaat hier onder andere om:

- STOFNAMEN, dat wil zeggen woorden die iets aanduiden dat naar vorm en hoeveelheid niet afgebakend is (niet 'telbaar' is), bijvoorbeeld *мёд* 'honing', *молоко* 'melk', *соль* 'zout', *чугун* 'gietijzer';
- VERZAMELNAMEN, dat wil zeggen woorden die een aantal gelijksoortige eenheden aanduiden, bijvoorbeeld *бельё* 'linnengoed', *дичь* 'wild', *листва́* 'gebladerte', *молодёжь* 'jeugd' (groep jeugdigen);
- woorden die abstracte begrippen aanduiden, bijvoorbeeld *белизна́* 'witheid', *гордость* 'trots', *терпение* 'geduld', *молодость* 'jeugd (periode)'.

Dit betekent niet dat substantieven die tot deze groepen behoren nooit meervoudsvormen kunnen krijgen. Meervoudsvormen van substantieven uit deze groepen zijn weliswaar zeldzaam, maar het is zeker niet ondenkbaar dat ze toch voorkomen. Een voorbeeld: woorden als *вода́* 'water', *соль* 'zout', *вино́* 'wijn' zijn stofnamen, maar wanneer zij gebruikt worden voor variëteiten zijn meervoudsvormen goed mogelijk, bijvoorbeeld *красные вина́* 'rode wijnen', *минеральные воды́* 'soorten mineraalwater', *разные соли́* 'verschillende zouten'. Dit loopt allemaal min of meer parallel aan het Nederlands.

Wat betreft singularia tantum vertoont het Russisch twee belangrijke afwijkingen ten opzichte van het Nederlands:

- 1) Bepaalde woorden voor groente en fruit zijn in het Russisch een singulare tantum, terwijl ze dat in het Nederlands niet zijn. Om één stuk groente of fruit aan te

duiden heeft het Russisch dan aparte woorden. Voorbeelden: *горо́х* ‘erwten’, *горо́шина* ‘erwt’; *карто́фель* ‘aardappels’, *виногра́д* ‘druiven’, *виногра́дина* ‘druif’; *карто́фелина/карто́шка* ‘aardappel’ (*карто́шка* betekent ‘aardappel(s)').

Soms wordt in het Russisch een woord als stofnaam en als singulare tantum gebruikt, terwijl het wel over meervoudsvormen beschikt. Voorbeeld: *килогра́мм ви́шни/мали́ны* (Gsg) ‘kilo kersen/frambozen’, terwijl Npl *ви́шни/мали́ны* ook bestaat. Met ander fruit: *килогра́мм я́блок/груш* (Gpl) ‘kilo appels/peren’.

- 2) Er zijn substantieven die in Nederlands singularia tantum zijn maar in het Russisch in het meervoud kunnen worden gebruikt: *холо́д* ‘koude’, Npl *холода́* ‘langdurige strenge kou’; *мороз* ‘vorst’, Npl *морозы́* ‘langdurige strenge vorst’; *снег* ‘sneeuw’, Npl *снега́* ‘massa’s sneeuw’.

2.1.4.3 Alleen meervoud

Woorden die alleen in het meervoud voorkomen kennen we uit het Nederlands al: *verkiezingen, conserven, onkosten, chemicaliën, zemelen* enz. Wanneer men zulke woorden in het Russisch vertaalt heeft men een goede kans dat ze in het Russisch ook pluralia tantum zijn: *вы́боры, консе́рвы, затра́ты/изде́ржки/расхо́ды, химика́лии/химика́ты, о́труби*. Er is echter ook alle kans van niet: *omstreken* is vaak *окре́стности* maar het enkelvoud bestaat ook, van het Nederlandse *bescheiden* bestaat geen enkelvoud, maar van het Russische *докуме́нты* wel.

Het Russisch bezit veel meer pluralia tantum dan het Nederlands. Helaas is lang niet altijd te voorspellen wanneer iets in het Russisch een plurale tantum is. Dit is een factor om rekening mee te houden als men nieuwe Russische woorden tegenkomt. We kunnen hier niet meer doen dan enkele van de belangrijkste categorieën van Russische pluralia tantum te geven.

Naar hun betekenis kunnen we een aantal groepen van pluralia tantum onderscheiden. Alleen de laatste twee groepen (de allerlaatste is een restgroep) komen gedeeltelijk met het Nederlands overeen:

- Voorwerpen die bestaan uit twee gelijke delen of die symmetrisch gevormd zijn: *брю́ки* ‘broek’, Gpl *брюк*; *воро́та* ‘poort’, Gpl *воро́т*; *но́жницы* ‘schaar’, Gpl *но́жниц*; *очки́* ‘bril’, Gpl *очко́в*; *плéчики* ‘klerenhangar’, Gpl *плéчиков*.
- Voorwerpen die uit min of meer gelijksoortige onderdelen bestaan: *джу́нгли* ‘jungle’, Gpl *джу́нгли*; *дрова́* ‘brandhout’, Gpl *дров*; *де́ньги* ‘geld’, Gpl *де́нег*; *око́вы* ‘boeien, ketenen’, Gpl *око́в*; *часы́* ‘klok’, Gpl *часо́в*; *ша́хматы* ‘schaak(spel)’, Gpl *ша́хмат*.
- Aanduidingen voor een periode: *су́тки* ‘etmaal’, Gpl *су́ток*; *су́мерки* ‘schemering’, Gpl *су́мерек*; *бу́дни* ‘weekdagen’, Gpl *бу́дней*; *кани́кулы* ‘vakantie’, Gpl *кани́кул*.
- Spijzen: *о́воци* ‘groente’, Gpl *овоще́й*; *фру́кты* ‘fruit’, Gpl *фру́ктов*; *сли́вки* ‘room’, Gpl *сли́вок*; *щи́* ‘koolsoep’, Gpl *щей*.
- Familiegebeurtenissen: *по́хороны* ‘begrafenis’, Gpl *похоро́н*; *имени́ны* ‘naamdag’, Gpl *имени́н*.
- Ingewikkelde gebeurtenissen: *ро́ды* ‘bevalling’, Gpl *ро́дов*; *хло́поты* ‘inspanningen’, Gpl *хлопо́т*.

- Aardrijkskundige namen: *Афины* ‘Athene’, Gpl *Афи́н*; *Гимала́и* ‘Himalaya’, Gpl *Гимала́ев*; *Балка́ны* ‘Balkan’, Gpl *Балка́н*. Soms komt dit overeen met het Nederlands: *А́льпы* ‘Alpen’, Gpl *Альп*; *Карпа́ты* ‘Karpaten’, Gpl *Карпа́т*.
- Varia: *переговóры* ‘onderhandelingen’, Gpl *переговóров*; *аплодисме́нты* ‘applaus’, Gpl *аплодисме́нтов*; *консе́рвы* ‘conserven’, Gpl *консе́рвов*; *черни́ла* ‘inkt’, Gpl *черни́л*; *мемуа́ры* ‘memoires’, Gpl *мемуа́ров*, en de woorden die aan het begin van deze paragraaf zijn genoemd.

Nog twee andere opmerkingen:

- Ook gesubstantiveerde adjectieven kunnen een plurale tantum zijn, bijvoorbeeld *ме́сячные* ‘menstruatie’, *новобра́чные* ‘pasgehuwden’, *родные* ‘verwanten’, *да́нные* ‘gegevens’, *на́личные* ‘contant geld’, *зерно́вые* ‘graangewassen’. Deze pluralia tantum worden geheel als adjectieven verbogen.
- Naast ‘echte’ pluralia tantum zijn er ook woorden waarvan het enkelvoud zeldzaam is, bijvoorbeeld *инициáлы* ‘initialen’, Gpl *инициáлов*; *медикаме́нты* ‘geneesmiddelen’, Gpl *медикаме́нтов*. In Russische woordenboeken wordt bij dit soort woorden het meervoud als basisvorm genomen.

In 2.1.2.1 werd al gezegd dat het geslacht van pluralia tantum niet vast te stellen is. Hetzelfde geldt voor de flexieklasse. Voor vormen en accentklassen van de pluralia tantum, zie 2.8.

2.1.5 Naamval

Het Russisch kent zes naamvallen: nominatief, genitief, datief, accusatief, instrumentalis en locatief. De labels voor deze naamvallen zijn N, G, D, A, I en L. Sommige substantieven hebben, naast deze zes naamvallen, nog een tweede genitief (G2; zie 2.2.6) of een tweede locatief (L2; zie 2.11).

Er is geen enkel paradigma dat voor alle naamvallen verschillende uitgangen kent. De vorm *углу́* ‘hoek’ is bijvoorbeeld Dsg en L2, de vorm *черты́* ‘lijn’ is Gsg en Npl, *черте́* is Dsg en Lsg.

Naast de zes genoemde naamvallen is er op beperkte schaal nog een zevende aanwezig: de vocatief. Zie hierover 2.2.4.3, 2.4.4.2 en 14.7.

Voor de functies van de diverse naamvallen zie Hoofdstuk 14.

2.1.6 Flexie

2.1.6.1 Algemeen over flexie

De overgrote meerderheid van de Russische substantieven behoort tot de flexieklassen ⟨1⟩, ⟨2⟩ of ⟨3⟩. De als substantieven gebruikte adjectieven worden verbogen als adjectieven. Er zijn ook onverbuigbare substantieven. Deze horen niet bij een bepaalde klasse. Hieronder een korte beschrijving van elke flexieklasse.

- Tot klasse ⟨1⟩ behoren mannelijke en onzijdige substantieven, bijvoorbeeld *сто́л* M ‘tafel’, *автомоби́ль* M ‘auto’, *окно́* N ‘raam’.
- Tot klasse ⟨2⟩ behoren vrouwelijke, mannelijke en tweeslachtige substantieven. De mannelijke en tweeslachtige woorden van deze klasse zijn altijd beziel. Voorbeelden: *ко́мната* F ‘kamer’, *дядя́* M ‘oom’, *пла́кса* MF ‘huilebalk’.

- Tot klasse ⟨3⟩ behoort een groot aantal vrouwelijke substantieven en slechts één mannelijk substantief. Deze leden van klasse ⟨3⟩ hebben een stam op een zachte consonant of een palataal en NASg eindigt steeds op een zacht teken. Voorbeelden: *трудность* F ‘moeilijkheid’, *путь* M ‘weg’.
- Klasse ⟨3N⟩ bestaat uit een tiental onzijdige substantieven op -мя met een stamuitbreiding in alle andere vormen dan de Nsg. Voorbeeld: *время* ‘tijd’, Gsg *времени*.
- Onverbuigbare substantieven zijn meestal buitenlandse leenwoorden en eigennamen.

2.1.6.2 Welke substantieven zijn onverbuigbaar?

De volgende groepen van substantieven zijn als regel onverbuigbaar:

- Leenwoorden en buitenlandse namen die eindigen op een klinker (behalve op medeklinker + ongeaccentueerde *a/я*, zie 2.1.6.3), bijvoorbeeld *трема* ‘trema’, *буржуа* ‘bourgeois’, *динамо* ‘dynamo’, *кафе* ‘café’, *интервью* ‘interview’, *колибри* ‘kolibrie’, *Дюма* ‘Dumas’, *Зоя* ‘Zola’, *Гарсиа* ‘Garcia’, *Гёте* ‘Goethe’, *Шоу* ‘Shaw’, *Бордо* ‘Bordeaux’, *Баку* ‘Bakoe’, *Чили* ‘Chili’.
- Substantieven en eigennamen die eindigen op een consonant maar verwijzen naar vrouwelijke personen. Voorbeelden: *мадам* ‘madame’, *Жорж Санд* ‘George Sand’, (*Натасша*) *Гинзбург* ‘(Natasja) Ginzburg’.
- Russische eigennamen die teruggaan op een verbogen vorm: *Бессмертных*, *Живаго*, *Хитрово*. Aan de twee laatste voorbeelden is te zien dat deze eigennamen niet noodzakelijk identiek zijn met een verbogen vorm in het hedendaagse Russisch.
- Oekraïense familienamen op -ко, bijvoorbeeld *Королёнка*, *Головко*.

In informele taal komt men wel veel verbogen vormen van namen als *Королёнка* tegen. De verbuiging gaat dan volgens flexieklasse ⟨2⟩.

2.1.6.3 Welke leenwoorden zijn verbuigbaar?

Omdat de meeste onverbuigbare substantieven leenwoorden en buitenlandse eigennamen zijn, zou men kunnen denken dat leenwoorden in principe onverbuigbaar zijn. Dit is niet waar. De volgende leenwoorden en buitenlandse eigennamen worden verbogen:

- Woorden die eindigen op een consonantletter zonder zacht teken (tenzij zij slaan op een vrouwelijke persoon, zie 2.1.6.2). Deze woorden zijn mannelijk en behoren tot klasse ⟨1⟩: *айсберг* ‘ijsberg’, *апартейд* ‘apartheid’, *макдоналдс* ‘McDonalds’, *Ибсен* ‘Ibsen’, *Кёльн* ‘Keulen’, *Лейден* ‘Leiden’.
- Woorden die eindigen op een consonantletter + zacht teken behoren ofwel tot klasse ⟨1M⟩ of tot klasse ⟨3F⟩. Voorbeelden:
 - klasse ⟨1M⟩: *коктейль* ‘cocktail’, *вестибюль* ‘vestibule’;
 - klasse ⟨3F⟩: *вермишель* ‘vermicelli’, *медаль* ‘medaille’, *параллель* ‘parallel’.

Het gaat hier meestal om woorden op -ль (de zachte *l* moest de Franse of Duitse *l* benaderen), maar niet altijd, bijvoorbeeld *шампунь* ‘shampoo’, Gsg *шампуня*.

- Leenwoorden met een stam op consonant + ongeaccentueerde *-a/-я* zijn vrouwelijk en behoren tot klasse {2}: *ри́кша* ‘riksja’, *хроноло́гия* ‘chronologie’.
- Leenwoorden die als pluralia tantum worden beschouwd: *катако́мбы* ‘catacomben’, Gpl *катако́мб*; *макаро́ны* ‘macaroni’, Gpl *макаро́н*; *А́льпы* ‘Alpen’, Gpl *Альп*; *Афи́ны* ‘Athene’, Gpl *Афи́н*.

2.1.6.4 Pluralia tantum: flexieklasse niet altijd vast te stellen

In het meervoud verschillen de uitgangen van de flexieklassen niet sterk van elkaar. Daarom is bij pluralia tantum de flexieklasse lang niet altijd met zekerheid vast te stellen. Een overzicht van de vormen en accentklassen van de pluralia tantum wordt gegeven in 2.8.

2.1.7 Accent

Er zijn zes hoofdtypen:

{a} accent op de stam in alle vormen van enkelvoud en meervoud;

{b} accent op de uitgang in alle vormen van enkelvoud en meervoud;

{c} accent op de stam in het enkelvoud, op de uitgang in het meervoud;

{d} accent op de uitgang in het enkelvoud en op de (laatste lettergreep van de) stam in het meervoud;

{e} accent op de stam in het enkelvoud en de Npl, op de uitgang in de rest van het meervoud;

{f} accent op de uitgang in het enkelvoud en in het meervoud behalve de Npl. In de Npl is het accent op de (eerste lettergreep van de) stam.

Hieronder zijn de hoofdaccenttypen in schema gebracht. De blokjes en rondjes hebben de volgende betekenis:

○ ongeaccentueerde stam

□ ongeaccentueerde uitgang

● geaccentueerde stam

■ geaccentueerde uitgang

Klemtoon op de uitgang noemen we EINDACCENT, klemtoon op de stam STAM-ACCENT.

type:	{a}	{b}	{c}	{d}	{e}	{f}
Nsg	● □	○ ■	● □	○ ■	● □	○ ■
Gsg	● □	○ ■	● □	○ ■	● □	○ ■
Dsg	● □	○ ■	● □	○ ■	● □	○ ■
Isg	● □	○ ■	● □	○ ■	● □	○ ■
Lsg	● □	○ ■	● □	○ ■	● □	○ ■
Npl	● □	○ ■	○ ■	● □	● □	● □
Gpl	● □	○ ■	○ ■	● □	○ ■	○ ■
Dpl	● □	○ ■	○ ■	● □	○ ■	○ ■
Ipl	● □	○ ■	○ ■	● □	○ ■	○ ■
Lpl	● □	○ ■	○ ■	● □	○ ■	○ ■

Opmerkingen over het schema:

- 1) Er worden geen accusatiefvormen genoemd. Deze vormen zijn meestal gelijk aan de nominatief of genitief, afhankelijk van het kenmerk beziend – onbeziend. Alleen flexieklasse ⟨2⟩ (*жéнщина*) heeft aparte Asg-uitgangen. In enkele gevallen vertoont het accent in de Asg van klasse ⟨2⟩ eigenaardigheden (zie 2.4.5.4 en 2.4.5.6). Een andere vorm die in het schema niet voorkomt is de L2, de (altijd eindgeaccentueerde) Lsg op *-ý/-jó* bij bepaalde substantieven van klasse ⟨1M⟩ (zie 2.11).
- 2) Het kan gebeuren dat het schema uitgangaccent aangeeft, maar de vorm in kwestie geen uitgang heeft. Dit gebeurt het meest in de Nsg van ⟨1M⟩-woorden en in de Gpl van ⟨1N⟩- en ⟨2⟩-woorden. Bij deze vormen komt het accent automatisch op de stam. Indien zo'n vorm wel een 'vluchtige klinker' bevat (zie 2.2.2, 2.3.2, 2.4.2), kan men er bij 'uitgangaccent' in beginsel van uitgaan, dat het accent op de vluchtige klinker valt. Dit is bijna altijd het geval in de Nsg van ⟨1M⟩-woorden en altijd het geval in de Gpl van ⟨1N⟩- en ⟨2⟩-woorden van type {b} (vast uitgangaccent). In de Gpl van ⟨1N⟩- en ⟨2⟩-woorden van typen {c}, {e} en {f} (wisselend accent) komen nogal eens uitzonderingen voor: het schema geeft uitgangaccent aan, maar de vluchtige vocaal is niet geaccentueerd. Bij type {d} komt ook het omgekeerde wel eens voor: het schema geeft stamaccent aan, maar het accent ligt op de vluchtige klinker. Zie voor ⟨1M⟩ 2.2.5.1 en 2.2.5.2, voor ⟨1N⟩ 2.3.2 en voor ⟨2⟩ 2.4.2.
- 3) Het schema geeft alleen een beeld van de verdeling van het accent tussen stam en uitgang. Een eventuele accentverplaatsing binnen de stam is hier dus niet zichtbaar. Voorbeeld: *дéрево* 'boom', Npl *дeрéвья*. Dit woord behoort tot accenttype {a}. Accentverplaatsingen treden slechts bij enkele woorden op. Zij zijn meestal verbonden met bijzonderheden in de verbuiging en daarom komt men ze vanzelf tegen bij de behandeling van de flexie.
- 4) Er zijn betrekkelijk veel gevallen waarin het accent terugtrekt op het voorzetsel, bijvoorbeeld *зá городом* 'buiten de stad (rust)', *зá город* 'buiten de stad (richting)'. Dit komt vooral voor bij substantieven van type {c} en {f}. Accentterugtrekking op het voorzetsel is niet regelmatig en men kan de gevallen het beste leren als vaste combinaties van geaccentueerd voorzetsel + ongeaccentueerd substantief. De belangrijkste van deze combinaties staan genoemd in 13.2.3. In de meeste gevallen kan men ook kiezen voor ongeaccentueerd voorzetsel + geaccentueerd substantief.
- 5) De accenttypen zijn nogal ongelijk over de flexieklassen verdeeld. Zo komt type {d} bij ca. 140 vrouwelijke woorden van klasse ⟨2⟩ voor (bijvoorbeeld *звездá* 'ster', Npl *звéзды*), maar slechts bij ca. 25 mannelijk woorden van klasse ⟨1⟩ (bijvoorbeeld *лист* '(boom)blad', Gsg *листа́*, Npl *ли́стья*). Deze laatste groep vertoont bovendien, zoals aan het voorbeeld te zien is, eigenaardigheden in de verbuiging. Dit soort verbanden tussen accent en morfologische eigenaardigheden komt veel vaker voor.

De overweldigende meerderheid van de Russische substantieven behoort tot type {a}. Toch behoren veel frequente woorden tot andere typen. Nieuwe woorden die in de taal worden opgenomen of met prefixen en suffixen worden gevormd uit andere woorden komen meestal in type {a} terecht, in beperktere mate ook in de typen {b}, {c} en {d}.

Flexieklassen en accenttypen waarin nieuwe en nieuwgevormde woorden terecht kunnen komen, noemt men ook wel PRODUCTIEF of OPEN. Het meest productieve accenttype is dus type {a}. De productiviteit van de accenttypen verschilt per flexieklasse. Zo is type {b} in flexieklasse <1> veel productiever dan in flexieklasse <2>. Flexieklassen en accenttypen waarin geen nieuwe en nieuwgevormde woorden terecht kunnen komen, noemt men NIET-PRODUCTIEF of GESLOTEN.

Het onderscheid tussen productieve en niet-productieve klassen is ook van toepassing op andere woordsoorten, zoals het werkwoord (zie 6.6).

In de hierna volgende behandeling van de verbuiging van het substantief worden per flexieklasse accentregels gegeven. Hierbij zal veelvuldig verwezen worden naar de hier gegeven indeling in accenttypen.

Van de accentregels kunnen heel gemakkelijk afwijkingen worden aangetroffen, met name in uitdrukkingen, spreekwoorden, poëzie en informeel taalgebruik. Dit kan verschillende oorzaken hebben. De belangrijkste is dat de plaats van het accent in een aantal delen van het taalsysteem aan het veranderen is. Deze veranderingen treft men niet alleen aan bij het substantief, maar ook bij de korte vormen van het adjectief en bij het werkwoord.

2.2 De verbuiging van flexieklasse <1M>

2.2.1 Flexieklasse <1M>: uitgangen

2.2.1.1 Flexieklasse <1M>: standaarduitgangen en uitgangsvarianten

Bij de behandeling van de verbuiging van het substantief zullen voor elke flexieklasse eerst de STANDAARDUITGANGEN worden gegeven. Dit zijn meestal de uitgangen die voorkomen na stammen die op een harde consonant eindigen en waar niets mee aan de hand is in termen van spellingsregels. Voorbeeld: bij flexieklasse <1M> de rijtjes van *стол* 'tafel', Gsg *столá* en *завóд* 'fabriek', Gsg *завóда*. Hierna worden de voornaamste UITGANGSVARIANTEN gegeven. Dit zijn uitgangen die in veel woorden voorkomen en die niet af te leiden zijn uit de standaarduitgangen. Voorbeeld: de Gpl-uitgang van <1M>-woorden met een zachte stam of een stam op *-ж*, *-ч*, *-щ* of *-ш* die *-eŭ* luidt. Vervolgens worden de SPELLINGVARIANTEN gepresenteerd. Deze zijn eigenlijk met behulp van de spellingsregels af te leiden uit de standaarduitgangen, maar omwille van de duidelijkheid worden ze toch in de vorm van een rijtje gegeven. Voorbeeld: *медвѣдь* 'beer', Gsg *медвѣдя*.

In de tabel hieronder vindt men de standaarduitgangen, geaccentueerd en ongeaccentueerd.

Standaarduitgangen: слон 'olifant', заво́д 'fabriek'

	enkelvoud		meervoud	
	eindaccent	stamaccent	eindaccent	stamaccent
N	слон	заво́д	слонЫ́	заво́ды
G	слонá	заво́да	слонóв	заво́дов
D	слонú	заво́ду	слонáм	заво́дам
A	слонá	заво́д	слонóв	заво́ды
I	слонóм	заво́дом	слонáми	заво́дами
L	слонé	заво́де	слонáх	заво́дах

Opmerkingen:

- De uitgangen van de Asg en de Apl zijn gelijk aan Gsg en Gpl wanneer het substantief bezielid is, en gelijk aan de Nsg en Npl wanneer het substantief onbezielid is (zie 2.1.3.1).
- In de tabel (en ook in de tabellen in de volgende paragraaf) komen twee uitgangen niet voor: die van de tweede genitief (G2) en van de tweede locatief. Deze twee vormen worden behandeld in 2.2.6 en 2.11.

UITGANGSVARIANT

Er is één belangrijke uitgangsvariant (niet af te leiden uit de spellingsregels):

De Gpl-uitgang van stammen op een zachte consonant of *-ш, -ж, -ч* of *-щ* is *-ей*. Dit geldt niet voor stammen op *-j*. Voorbeelden:

врач 'arts', Gpl *врачéй*; *пляж* 'strand', Gpl *пляжéй*; *рубль* 'roebel', Gpl *рублéй*; *медведь* 'beer', Gpl *медведéй*.

2.2.1.2 Flexieklasse <1M>: spellingvarianten van de uitgangen

Als men de standaarduitgangen en de uitgangsvariant van de Gpl kent (zie vorige paragraaf), kan men de andere paradigma's afleiden met behulp van de spellingsregels (zie 1.4.4 en 1.5). Voor de overzichtelijkheid zijn in de tabellen hieronder ook de voorbeelden met standaarduitgangen opgenomen.

Vetgedrukt zijn de varianten die niet af te leiden zijn uit de spellingsregels. Onderstreept zijn spellingsverschijnselen die extra aandacht verdienen.

Met uitgangsanscent:

	standaard	zachte medekl.	-к, -г, -х	-ч, -ш, -щ, -ж
Nsg	слон	рубль	язы́к	врач
Gsg	слонá	рубля́	языка́	врача́
Dsg	слонú	рублю́	языку́	врачу́
Asg	слонá	рубль	язы́к	врача́
Isg	слонóм	рублём	языко́м	врачо́м

Lsg	слонé	рублé	языкé	врачé
Npl	слонý	рублý	языкý	врачý
Gpl	слонóв	рублéй	языкóв	врачéй
Dpl	слонáм	рублýм	языкáм	врачáм
Apl	слонóв	рублý	языкý	врачéй
Ipl	слонáми	рублýми	языкáми	врачáми
Lpl	слонáх	рублýх	языкáх	врачáх
	'olifant'	'roebel	'taal'	'arts'

Met stamaccent:

	standaard	zachte medekl.	-к, -г, -х	-ч, -ш, -щ, -ж
Nsg	завóд	медвéдь	урóк	пляж
Gsg	завóда	медвéдя	уро́ка	пля́жа
Dsg	завóду	медвéдю	уро́ку	пля́жу
Asg	завóд	медвéдя	уро́к	пля́ж
Isg	завóдом	медвéдем	уро́ком	пля́жем
Lsg	завóде	медвéде	уро́ке	пля́же
Npl	завóды	медвéди	уро́ки	пля́жи
Gpl	завóдов	медвéдей	уро́ков	пля́жей
Dpl	завóдам	медвéдям	уро́кам	пля́жам
Apl	завóды	медвéдей	уро́ки	пля́жи
Ipl	завóдами	медвéдьми	уро́ками	пля́жами
Lpl	завóдах	медвéдях	уро́ках	пля́жах
	'fabriek'	'beer'	'les'	'strand'

Met uitgangssaccent:

	-ц	-й met vl. klinker	-ий	overige op -й
Nsg	кузнéц	муравéй	кий	лишáй
Gsg	кузнеца́	муравья́	ки́я	лиша́я
Dsg	кузнецу́	муравью́	кио́у	лишаю́
Asg	кузнеца́	муравья́	кий	лишáй
Isg	кузнецо́м	муравьё́м	киё́м	лишаё́м
Lsg	кузнеце́	муравьé	киé	лишаé
Npl	кузнецы́	муравьи́	кий	лишáй
Gpl	кузнецо́в	муравьё́в	киё́в	лишаё́в
Dpl	кузнеца́м	муравья́м	ки́ям	лишáям
Apl	кузнецо́в	муравьё́в	кий	лишáй
Ipl	кузнеца́ми	муравья́ми	ки́ями	лишáями
Lpl	кузнеца́х	муравья́х	ки́ях	лишáях
	'smid'	'mier'	'keu'	'korstmos'

Кий kan in het enkelvoud ook stamaccent hebben: Gsg *ки́я*, Dsg *кио́у*, Isg *киё́м*, Lsg *киú*.

Met stamaccent:

	-ц	-й met vl. klinker	-ий	overige op -й
Nsg	ме́сяц	у́лей	ге́ний	слу́чай
Gsg	ме́сяца	у́лья	ге́ния	слу́чая
Dsg	ме́сяцу	у́лью	ге́нию	слу́чаю
Asg	ме́сяц	у́лей	ге́ния	слу́чай
Isg	ме́сяцем	у́льем	ге́нием	слу́чаем
Lsg	ме́сяце	у́лье	ге́нии	слу́чае
Npl	ме́сяцы	у́льи	ге́нии	слу́чайи
Gpl	ме́сяцев	у́льев	ге́ниев	слу́чаев
Dpl	ме́сяцам	у́льям	ге́ниям	слу́чаям
Apl	ме́сяцы	у́льи	ге́ниев	слу́чайи
Ipl	ме́сяцами	у́льями	ге́ниями	слу́чаями
Lpl	ме́сяцах	у́льях	ге́ниях	слу́чаях
	'maand'	'bijkorf'	'genie'	'geval'

Het meervoud van *ме́сяц* kan in bepaalde gevallen uitgangaccent hebben, bijvoorbeeld *месяца́ми/ по це́лым месяца́м* 'maandenlang'.

Woorden als *мураве́й* en *у́лей* hebben een vluchtige *e* in de Nsg (zie 2.2.2). In de verbogen vormen verdwijnt deze en wordt de *j* op een andere manier gespeld.

2.2.2 Flexieklasse ⟨1M⟩: vluchtige klinker

2.2.2.1 Hoe ziet het rijtje eruit?

Veel substantieven die in de Nsg eindigen op *-o*, *-ë* of *-e* + medeklinker verliezen deze *o*, *ë* of *e* in alle vormen die een uitgang hebben. Voorbeelden:

Nsg	звоно́к	Gsg	звонка́	bel
Nsg	ле́д	Gsg	льда́	ijs
Nsg	ка́мень	Gsg	ка́мня	steen

Een dergelijke klinker die verdwijnt in alle vormen met een uitgang noemt men een **VLUCHTIGE KLINKER**. Het invoegen van een vluchtige klinker noemt men **KLINKERINVOEGING**.

In sommige gevallen leidt het Russische spellingssysteem ertoe, dat paradigma's met een vluchtige klinker er ingewikkelder uitzien dan zij eigenlijk zijn. Een voorbeeld is één van de rijtjes van 2.2.1.2:

Nsg	мураве́й	Gsg	муравья́	mier
-----	----------	-----	----------	------

Nog een voorbeeld. Bij verdwijnen van de vluchtige klinker kan een /j/ in de stam plotseling zichtbaar worden in de vorm van de letter *й*:

Nsg	кита́ец	Gsg	кита́йца	Chinees
Nsg	ручеёк	Gsg	ручейка́	beekje

Bij het verdwijnen van een vluchtige *ě* of *e* blijft soms de zachtheid van de voorgaande medeklinker in de spelling zichtbaar. De regel is dat de zachtheid zichtbaar blijft:

- als de medeklinker vóór de vluchtige vocaal een *л* is, zie hierboven het voorbeeld *лѣд*, Gsg *льда*;
- bij alle medeklinkers vóór *ј*, zie hierboven het voorbeeld *муравѣй*, Gsg *муравья*;
- bij verkleinwoorden op *-рѣк* en *-нѣк*; voorbeelden:

Nsg	зверѣк	Gsg	зверька́	beestje
Nsg	конѣк	Gsg	конька́	paardje

In andere gevallen verdwijnt de zachtheid van de medeklinker vóór de vluchtige *ě* of *e*; voorbeelden:

Nsg	костѣр	Gsg	костра́	kampvuur
Nsg	отѣц	Gsg	отца́	vader

Een afwijkende vluchtige klinker zien we in het substantief *заяц* 'haas', Gsg *зайца*.

2.2.2.2 Hoe is te zien of een klinker vluchtig is?

Op grond van de Nsg-vorm is meestal niet voorspelbaar of een *о*, *ě* of *e* vluchtig is. Een vluchtige klinker is aanwezig:

- altijd in verkleinwoorden op *-ок*, *-ѣк* en *-ек*, bijvoorbeeld *городок* 'stadje', Gsg *городка́*; *огонек* 'vuurtje', Gsg *огонька́*; *кофеек* 'koffie', Gsg *кофейка́*; *человѣчек* 'mannetje', Gsg *человѣчка*;
- bij de meeste woorden die eindigen op *-ец*, bijvoorbeeld *голландец* 'Nederlander', Gsg *голландца*; *алтаец* 'Altaier', Gsg *алтайца*; *образец* 'model', Gsg *образца́*.

Uitzonderingen zijn woorden waarbij uitval van de *e* tot onuitspreekbare vormen zou leiden: *беглец* 'vluchteling', Gsg *беглеца́*; *мертвец* 'dode', Gsg *мертвеца́*; *подлец* 'smeerlap', Gsg *подлеца́*; *мудрец* 'wijze', Gsg *мудреца́*; *кузнец* 'smid', Gsg *кузнеца́*; *хитрец* 'slimmerd', Gsg *хитреца́*.

Verder zijn geen regels te geven. Dit blijkt uit de volgende voorbeelden:

met vluchtige vocaal:	рот	Gsg	рта	mond
zonder:	пот	Gsg	пота́	zweet
met vluchtige vocaal:	цветок	Gsg	цветка́	bloem
zonder:	знаток	Gsg	знатокá	expert
met vluchtige vocaal:	ручѣй	Gsg	ручьá	beek
zonder:	музѣй	Gsg	музѣя	museum

In de meeste gevallen zal men dus voor elk apart woord op *-о*, *-ě* of *-e* + medeklinker moeten leren of het een vluchtige klinker bezit of niet. De belangrijkste woorden met een niet-voorspelbare vluchtige klinker zijn:

вѣтер, Gsg вѣтра	wind	огонь, Gsg огня́	vuur
дѣготь, Gsg дѣгтя	teer	орѣл, Gsg орла́	adelaar
день, Gsg дня	dag	осѣл, Gsg ослá	ezel
заём, Gsg займа́	lening	пень, Gsg пня́	boomstronk

ка́мень, Gsg ка́мня	steen	пéпел, Gsg пéпла	as
ковёр, Gsg ковра́,	tapijt	посóл, Gsg послá	ambassadeur
кóготь, Gsg кóгтя	klauw	пáрень, Gsg пáрня	jongeman
козёл, Gsg козла́	geitenbok	ров, Gsg рва	greppel
кóрень, Gsg кóрня	wortel	свёкор, Gsg свёкра	schoonvader
лев, Gsg льва	leeuw	úгол, Gsg угла́	hoek
лёд, Gsg льда	ijs	úголь, Gsg у́гля	steenkool
лоб, Gsg лба	voorhoofd	úзел, Gsg узла́	knoop
лóкоть, Gsg лóктя	elleboog	úровень, Gsg у́ровня	niveau
но́готь, Gsg но́гтя	nagel	хребéт, Gsg хребта́	bergrug

Bij enkele woorden is de vluchtige klinker facultatief, bijvoorbeeld *бобр* of *бобёр* 'bever'; Gsg *бобра́*; *мох* 'mos', Gsg *мха* of *моха*.

2.2.3 Flexieklasse ⟨1M⟩: bijzonderheden in de stam

2.2.3.1 Woorden met *-ин* in het enkelvoud: *анличáнин*, Npl *англичáне*

Een aantal substantieven heeft in het enkelvoud een suffix *-ин*, dat in het meervoud verdwijnt. De Npl-uitgang is meestal *-е*, de Gpl is – op één uitzondering na – uitgangsgeloos. Al deze substantieven betreffen mannelijke personen.

Voorbeelden: *англичáнин* 'Engelsman', *армянáин* 'Armeniër', *гражданáин* 'burger', *болгáрин* 'Bulgaar'

Nsg	англичáнин	армянáин	гражданáин	болгáрин
Gsg	англичáнина	армянáина	гражданáина	болгáрина
Npl	англичáне	армянé	гражданé	болгáры
Gpl	англичáн	армянáн	гражданáн	болгáр
Dpl	англичáнам	армянáнам	гражданáнам	болгáрам

De eerste drie van de gegeven voorbeelden vertonen alleen accentverschillen. Alle substantieven in de tabel behoren tot accenttype {a} (accent nergens op de uitgang). De woorden *армянáин* en *гражданáин* hebben ieder hun eigen accentverschuiving binnen de stam.

- De volgende woorden gaan als *англичáнин*: *датчáнин* 'Deen', *египтя́нин* 'Egyptenaar', *киевля́нин* 'inwoner van Kiev', *крестья́нин* 'boer', *молдова́нин* 'Moldaviër', *парижа́нин* 'Parijzenaar', *северя́нин* 'noorderling', *россия́нин* 'inwoner van de Russische Federatie'. Alleen dit type is productief.
- Onder meer de volgende woorden gaan als *армянáин*: *дворя́нин* 'edelman', *славя́нин* 'Slaaf', *христиа́нин* 'christen'.
- Volgens *гражданáин* gaat alleen nog *согражданáин* 'medeburger'.
- Zoals *болгáрин* gaan ook *тата́рин* 'Tataar' en *хазáрин* 'Chazaar'.

Het substantief *бо́ярин* 'bojaar' heeft Npl *бо́яре*; *ба́рин* 'landheer' heeft Npl *ба́ры* en *ба́ре*.

Vast accent op de eerste lettergreep heeft *ри́млянин* 'Romein', Npl *ри́мляне*, Gpl *ри́млян*.

De volgende twee veelvoorkomende substantieven vertonen eigen onregelmatigheden:

De woorden *господѣн* 'heer, meneer' en *хозяѣн* 'baas, heer des huizes'

Nsg	господѣн	хозяѣн
Gsg	господѣна	хозяѣна
Npl	господѣа	хозяѣева
Gpl	господѣ	хозяѣев
Dpl	господѣам	хозяѣевам

Het woord *господѣн* behoort tot accenttype {c}, *хозяѣн* tot type {a}.

Niet alle substantieven die eindigen op *-н* behoren hier. Sommige woorden op *-н* zijn volkomen regelmatig, bijvoorbeeld *бедуѣн* 'bedoeien', Npl *бедуѣны*, Gpl *бедуѣнов*. Andere woorden zijn onregelmatig, maar op een andere manier dan hier behandeld, bijvoorbeeld *грузѣн* 'Georgiër', dat alleen een onregelmatige Gpl heeft: Npl *грузѣны*, Gpl *грузѣн* (zie 2.2.4.2).

2.2.3.2 Woorden als *медвежѣнок*, Npl *медвежѣата*

Met behulp van het suffix *-ѣнок/-ѣнок* kan men in het Russisch woorden afleiden die verwijzen naar jonge dieren. Voorbeelden: van *медведѣ* 'beer' kan men *медвежѣнок* 'berenjong' vormen, van *кот* 'kater' *котѣнок* 'jong katje'. In een enkel geval kunnen dit soort woorden ook naar mensen verwijzen: *китаѣец* 'Chinees', *китаѣѣнок* 'Chinees kind'. Details over de afleiding van deze woorden vindt men in Hoofdstuk 18.

Het bijzondere aan de verbuiging van deze groep woorden is dat:

- het suffix in het meervoud verandert in *-ѣт/-ѣт*;
- de Npl de uitgang *-а* heeft;
- de Gpl uitgangslu is.

De laatste klinker van het suffix *-ѣнок/-ѣнок* is vluchtig.

Voorbeelden: *медвежѣнок* 'berenjong', *котѣнок* 'kattenjong'

Nsg	медвежѣнок	котѣнок
Gsg	медвежѣнка	котѣнка
Npl	медвежѣата	котѣята
Gpl	медвежѣт	котѣят
Dpl	медвежѣатам	котѣятам

Alle woorden van deze groep behoren tot accenttype {a}.

2.2.3.3 Woorden met j-uitbreiding in het meervoud: *стул*, Npl *стулъя*

Een aantal substantieven voegt een *я* toe vóór de meervoudsuitgangen.

Uitgangen:

- De Npl heeft steeds de uitgang *-я*;

- de Gpl heeft de uitgang *-ов/-ев* als de meervoudsuitgangen ongeaccentueerd zijn, en is uitgangsluus als de meervoudsuitgangen geaccentueerd zijn.

Accent:

- Als de uitgangen ongeaccentueerd zijn, ligt het accent op de laatste stamlettergreep (vergelijk de onzijdige woorden in 2.3.3.2).
- Deze groep substantieven gaat volgens één van de volgende vier accentpatronen: {a} met vast stamaccent, {a} met accentverschuiving binnen de stam, {d} of {c}.

Voorbeelden: *стул* {a} 'stoel', *ко́лос* {a} 'aar', *кол* {d} 'paal', *муж* {c} 'echtgenoot'

Nsg	стул	ко́лос	кол	муж
Gsg	сту́ла	ко́лоса	кола́	му́жа
Npl	сту́лья	коло́сья	ко́лья	му́жья
Gpl	сту́льев	ко́лосьев	ко́льев	му́жéй
Dpl	сту́льям	ко́лосьям	ко́льям	му́жьям

De eerste drie groepen bestaan uit woorden die voorwerpen aanduiden, met uitzondering van *брат* en *собра́т*. De substantieven van de laatste groep slaan op personen.

- De volgende substantieven gaan als *стул*:

ком, Npl ко́мья	kluit	брат, Npl бра́тья	broer
зуб, Npl зу́бья	tand (van zaag e.d.)	собра́т, Npl собра́тья	medemens
клин, Npl кли́нья	wig	брус, Npl бру́сья	balk

- De volgende substantieven gaan als *ко́лос*:

ко́рень, Npl корéнья	wortel	обод, Nsg ободья́	velg
по́вод, Npl пово́дья	teugel	ка́мень, Nsg каме́нья	steen

Deze meervoudsvormen van *ка́мень* zijn verouderd; het gangbare meervoud is *ка́мни*, *каме́й*.

- De volgende twee substantieven gaan als *кол*:

лист, Gsg листа́,	blad (boom)	лоску́т,	vod
Npl ли́стья		Gsg лоскута́,	
		Npl лоску́тья	

- De volgende drie substantieven gaan als *муж*:

де́верь, Gsg де́веря,	zwager	друг, Gsg дру́га,	vriend
Npl деверья́,	(broer van de man)	Npl друзья́,	
Gpl деверéй		Gpl друзéй	
князь, Gsg князя́,	vorst		
Npl князья́,			
Gpl князéй			

Het woord *де́верь* wordt tegenwoordig bijna niet meer gebruikt.

- Het woord *прут* ‘twijg’ kan volgens *стул* of volgens *кол* gaan: Gsg *пру́та/прута́*, Npl *пру́тья*;
- het woord *су́к* ‘tak’ kan volgens *кол* gaan, Gsg *су́ка*, Npl *су́чья*, maar het meervoud komt ook voor zonder *j*-invoeging: *суки́*, *суко́в*.

Sommige personenaanduidingen vertonen bijkomende onregelmatigheden:

- Het woord *сын* ‘zoon’ voegt in het meervoud behalve *j* ook *-ов-* in: Gsg *сы́на*, Npl *сыно́вья*, Gpl *сыно́вьи*.
- Het woord *ку́м* ‘peetvader’ gaat net als *сын*, maar heeft een onregelmatige Gpl: Gsg *ку́ма*, Npl *кумо́вья*, Gpl *кумо́вьёв*.
- Het woord *зять* ‘schoonzoon (man van de dochter)’ heeft alleen een onregelmatige Gpl: Gsg *зятья́*, Npl *зятья́*, Gpl *зятьёв*.

Sommige van de hier genoemde substantieven hebben twee meervoudsvormen met een betekenisverschil:

зуб	зу́бы	зубо́в	tand (van mens/dier)
	зу́бья	зу́бьев	tand (van zaag e.d.)
по́вод	по́воды	по́водов	aanleiding
	пово́дья	пово́дье́в	teugel
ко́рень	ко́рни	корне́й	wortel
	корё́нья	корё́ньев	wortel (eetbaar)
ли́ст	ли́сты	листо́в	blad papier
	ли́стья	ли́стьев	blad (van boom)
му́ж	му́жи	му́же́й	man (zie onder)
	му́жья	му́же́й	echtgenoot
сы́н	сы́ны	сыно́в	zoon (zie onder)
	сыно́вья	сыно́вьи	zoon

De vormen *му́жи* en *сы́ны* worden gebruikt in overdrachtelijke en verheven contexten als: *de mannen van de wetenschap*, *de zonen des vaderlands*.

2.2.3.4 человек en ребёнок

1) Verbuiging

Deze twee substantieven hebben verschillende stammen in enkel- en meervoud. Beide hebben bovendien een uitzonderlijk accentpatroon in het meervoud, dat niet tot enig accenttype behoort.

Nsg	челове́к	ребёнок
Gsg	челове́ка	ребёнка
Npl	лю́ди	де́ти
Gpl	люде́й	детёй
Dpl	лю́дям	де́тям
Apl	люде́й	детёй
Ipl	людьми́	детьми́
Lpl	лю́дях	де́тях

De regelmatige meervoudsvormen van *ребёнок*: Npl *ребя́та*, Gpl *ребя́т*, Dpl *ребя́там* komen ook voor. Deze vormen worden meestal gebruikt als een groep wordt aangesproken: ‘kinderen!’, ‘jongens!’, ‘jongelui!’.

Oorspronkelijk hoort bij Npl *дети* de Nsg *дети́*. Dit woord is sterk verouderd en komt alleen nog in specifieke contexten voor (zie 2.7).

Het verschijnsel dat verschillende delen van een paradigma een geheel verschillende stam hebben noemt men wel SUPPLETIE.

2) Gebruik Gpl *челове́к* of *люде́й*

In bepaalde gevallen wordt in de Gpl niet de vorm *люде́й* maar *челове́к* gebruikt. Deze vorm komt alleen na telwoorden voor, in die gevallen dat een Gpl vereist is:

- Na telwoorden ‘5’ en hoger als deze in de nominatief of accusatief staan: *пять челове́к* ‘vijf mensen’, *ты́сяча челове́к* ‘1000 mensen’;
- na *ско́лько* ‘hoeveel’, *не́сколько* ‘enkele’ en *сто́лько* ‘zoveel’: *ско́лько челове́к?* ‘hoeveel mensen?’;
- na telwoorden ‘2’ en hoger als deze in de genitief staan: *до двух/пяти́ челове́к* ‘tot twee/vijf mensen’.

Naast *челове́к* is de vorm *люде́й* ook mogelijk:

- Als telwoord (lager dan 1000) en substantief gescheiden zijn door een adjectief, bijvoorbeeld *трёх взро́слых челове́к/люде́й* ‘drie volwassen mensen (genitief)’.

De vorm *люде́й* moet worden gebruikt:

- Als telwoord (1000 of hoger) en substantief gescheiden zijn door een adjectief, bijvoorbeeld *ты́сяча че́стных люде́й* ‘1000 eerlijke mensen’;
- na de meervoudsvormen van 1000 en na de substantieven *миллио́н* ‘miljoen’, *миллиа́рд* ‘miljard’, bijvoorbeeld *ты́сячи люде́й* ‘duizenden mensen’, *с ты́сячами люде́й* ‘met duizenden mensen’;
- na *мно́го* ‘veel’, *ма́ло* ‘weinig’, *немно́го* ‘een paar’, *нема́ло* ‘vrij veel’: *мно́го люде́й* ‘veel mensen’.

3) Meervoudsvormen *челове́ки*, *челове́ков*, etc.

Behalve de vormen die bij (1) en (2) genoemd werden, komen ook de regelmatige meervoudsvormen van *челове́к* voor: Npl *челове́ки*, Gpl *челове́ков*, Dpl *челове́кам*, Ipl *челове́ками*, Lpl *челове́ках*. Deze vormen worden met name gevonden in uitdrukkingen: *все мы лю́ди*, *все мы челове́ки* ‘we zijn allemaal maar mensen’, *лове́ц челове́ков* ‘visser van mensen’ (bijbel).

2.2.3.5 *сосе́д* en *че́рт*

Twee substantieven hebben een harde stam in het enkelvoud en een zachte stam in het meervoud: *сосе́д* ‘buurman’ en *че́рт* ‘duivel’. Ze behoren respectievelijk tot accenttype {a} en {e}:

Nsg	сосе́д	че́рт
Gsg	сосе́да	че́рта
Npl	сосе́ди	че́рти
Gpl	сосе́дей	черте́й
Dpl	сосе́дям	чертя́м

Het woord *че́рт* heeft soms een afwijkend accent in de Gsg (zie 2.2.5.3 (2)).

2.2.3.6 *цветок*

Het substantief *цветок* 'bloem' verliest in het meervoud het suffix *-ок*. In het meervoud overlapt het paradigma gedeeltelijk dat van *цвет* 'kleur', Npl *цвета́*. Het eerste substantief behoort tot accenttype {b}, het tweede tot {c}:

Nsg	цвЕтОк	цвЕт
Gsg	цвЕткА	цвЕтА
Npl	цвЕтЫ́	цвЕтА́
Gpl	цвЕтО́в	цвЕтО́в
Dpl	цвЕтА́м	цвЕтА́м

2.2.3.7 *Господь, Христос*

Het substantief *Господь* 'Heer' (in religieuze context) heeft in verbogen vormen een harde stam en accentverschuiving naar de eerste lettergreep: Gsg *Господа́*. Het behoort tot accenttype {a} met accentverschuiving binnen de stam (zie ook 1.6.2). Het substantief *Христос* 'Christus' (type {b}) heeft in de verbogen vormen een verkorte stam: Gsg *Христа́*.

2.2.4 Flexieklasse (1M): bijzonderheden in de uitgang

Een aantal afwijkende uitgangen is al in 2.2.3 behandeld bij de substantieven met bijzonderheden in de stam. Hieronder volgen groepen woorden die alleen wat hun uitgangen betreft bijzonder zijn.

2.2.4.1 Nominatief meervoud op *-а́*: *адрес*, Npl *адреса́*

1) Algemeen

Een groot aantal mannelijke substantieven heeft in de Npl de uitgang *-а́/-я́*. Bij de Npl-uitgang *-а́/-я́* hoort vast accent op alle meervoudsuitgangen. Omdat deze woorden bovendien allemaal het accent in het enkelvoud op de stam hebben, behoren zij tot accenttype {c}.

Er zijn twee uitzonderingen: *рука́в* 'mouw', Gsg/Npl *рукава́* en *обшла́г* 'manchet', Gsg/Npl *обшлага́* (beide type {b}).

Voorbeelden:

адрес 'adres', *край* 'rand, streek', *учи́тель* 'leraar', *коло́кол* 'klok'.

Nsg	а́дрес	край	учи́тель	коло́кол
Gsg	а́дреса	кра́я	учи́теля	коло́кола
Npl	а́дреса́	края́	учите́ля	коло́кола́
Gpl	а́дресо́в	краёв	учите́лей	коло́коло́в
Dpl	а́дреса́м	края́м	учите́ля́м	коло́кола́м

Zo gaan ook:

бе́рег	oever	же́мчуг	parel	по́езд	trein
бок	zijde	лес	bos	профе́ссор	professor
век	eeuw	ма́стер	meester	рог	hoorn
вече́р	avond	но́мер	nummer;	снег	sneeuw
			hotelkamer		

глаз	oog	о́стров	eiland	сорт	soort
го́лос	stem	па́рус	zeil	те́терев	korhoen
го́род	stad	па́спорт	paspoort	то́поль	populier
дире́ктор	directeur	пе́репел	kwartel	хо́лод	koude
до́ктор	dokter	по́вар	kok	цвет	kleur
дом	huis			я́корь	anker

2) Variatie met betekenisverschil

Een aantal substantieven heeft een Npl op *-á/-я* naast *-ы/-и*, met verschillende betekenissen. Het meervoud op *-á/-я* gaat volgens accenttype {c}, dat op *-ы/-и* volgens type {a}. Voorbeelden:

ла́герь	лагеря́	лагере́й	kamp
	ла́гери	ла́герей	kamp (bv. politiek)
о́браз	образа́	образо́в	icoon
	обра́зы	обра́зов	vorm, gestalte
по́яс	пояса́	поясо́в	gordel
	поя́сы	поя́сов	(geografische) zone
сче́т	счета́	счетово́в	rekening
	сче́ты	сче́тов	telraam (pl. tantum)
то́рмоз	тормоза́	тормозо́в	rem
	то́рмозы	то́рмозов	rem (bv. op ontwikkeling)
учи́тель	учителя́	учителе́й	leraar
	учи́тели	учи́телей	leermeester
хлеб	хлеба́	хлебо́в	graan
	хле́бы	хле́бов	brood

Voor de Npl-vormen *го́ды* en *го́да* zie 2.2.7.1.

Het woord *мех* heeft een Npl-uitgang *-и* en vormt dus een uitzondering op de accentregel die hierboven werd gegeven: Npl *мехи́/меха́*, Gpl *мехо́в* 'blaasbalg'; Npl *меха́*, Gpl *мехо́в* 'bont'. Het substantief *тон* 'toon' heeft meervoud *тона́*, *тоно́в* als het een kleurschakering aanduidt en *то́ны*, *то́нов/тоно́в* als het om muziek gaat.

3) Varianten met stilistisch verschil

Soms zijn er varianten zoals hierboven beschreven, maar is er niet zozeer sprake van een betekenisverschil als van een stilistisch verschil. Meestal is de Npl op *-ы/-и* de 'neutrale' vorm. Voorbeelden:

а́втор	автора́	авторо́в	auteur (plat)
	а́вторы	а́кторов	auteur (neutraal)
ве́тер	ветра́	ветро́в	wind (poëtisch)
	ве́тры	ве́тров	wind (neutraal)
кла́пан	клапанá	клапано́в	ventiel (vaktaal)
	кла́паны	кла́панов	ventiel (neutraal)
реда́ктор	редакторá	редакторо́в	redacteur (spreektaal)
	реда́кторы	реда́кторов	redacteur (neutraal)

2.2.4.2 Genitief meervoud zonder uitgang: *солдát* 'soldaat', Gpl *солдát*

Verschillende groepen substantieven van klasse ⟨1M⟩ zonder uitgang in de Gpl zijn hierboven al behandeld:

- De woorden van het type *англичáнин*, uitgezonderd *шурин* (zie 2.2.3.1).
- Alle substantieven van het type *медвежóнок*, Npl *медвежáта* (zie 2.2.3.2).
- Vijf substantieven met een *j*-uitbreiding in het meervoud: *муж*, *дéверь*, *друг*, *князь*, *сын* (zie 2.2.3.3).

De laatste twee letters van de vorm *мужéй* worden niet als uitgang beschouwd, maar als vluchtige *e* + de *j* die al in de stam aanwezig was.

Eén groep wordt in 2.2.4.4 behandeld:

- Woorden met de verkleinende en vergrotende suffixen *-ушко/-ушко* en *-ище*.

Hier volgt een overzicht van de overige gevallen:

- 1) Een aantal woorden die een nationaliteit of een militair aanduiden: *грузín* 'Georgiër', Npl *грузíны*, Gpl *грузín*. Evenzo gaan onder andere *румýн* 'Roemeen', *тýрок* 'Turk', *партизán* 'partizaan', *солдát* 'soldaat', *цыгáн* 'zigeuner', Npl *цыгáне* (zie 2.2.4.5). Deze woorden behoren allemaal tot accenttype {a}.

Sommige van deze substantieven hebben naast een uitgangloze Gpl een variant met een uitgang (-ов), bijvoorbeeld *мадьár* 'Hongaar', Gpl *мадьáров/мадьáр*. Zo ook onder meer: *гусáр* 'huzaar', *кадét* 'cadet'. Voor *человéк* zie 2.2.3.4.

- 2) Een aantal woorden die dingen aanduiden die in paren voorkomen of uit een aantal gelijksoortige delen bestaan. Deze woorden behoren tot verschillende accenttypen:

- a) *вáленок* 'viltlaars', *ботíнок* 'schoen', *погóн* 'epaulet'. Het plurale tantum *кédы* 'tennisschoenen' heeft de Gpl-varianten *кédов* en *кед*;
- b) *сапóг* 'laars', *чулóк* 'kous'. Het woord *носóк* 'sok' heeft de Gpl-varianten *носкóв* en *носóк*;
- c) *глаз* 'oog', *раз* 'keer';
- d) *глазóк* 'oogje', Gpl *глазók*; *зубóк* 'tandje', Gpl *зубók*; *рожóк* 'hoortje', Gpl *рójек*.

Dit geldt alleen in de betekenis 'oogje, etc. van mens of dier'. In de afgeleide betekenissen, zoals *глазók* 'oogje/tringetje', *зубók* 'tandje (van zaag e.d.)', *рожók* 'jachthoorn' zijn de meervoudsvormen regelmatig en is het accenttype {b}: *глазкí*, *глазкóв*; *зубкí*, *зубкóв*; *рожкí*, *рожкóв*. Bij flexieklasse ⟨1N⟩ zullen we zien dat er een accentverschil is tussen *ушко* 'oortje (van mens/dier)' en *ушкó* met onder andere de betekenis van 'oog (van naald, etc.)' (zie 2.3.5.2).

- e) *вóлос* 'haar', Gpl *волóс*.

- 3) Een aantal woorden die eenheden van gewicht, maat, geld en dergelijke aanduiden: *ампéр* 'ampère', *ватт* 'watt', *вольт* 'volt', *герц* 'herz'. Deze woorden behoren allemaal tot accenttype {a}.

Грамм 'gram' en *килогрáмм* 'kilo' hebben minder frequente Gpl-varianten *грáммов* en *килогрáммов*.

- 4) Enkele woorden die groenten en fruit aanduiden, hebben twee Gpl-varianten: uitgangloos en met de uitgang -ов. Dit zijn onder andere *абрикóс* 'abrikoos', *банáн*

'banaan', *апельсін* 'sinaasappel', *помидор* 'tomaat', *баклажін* 'aubergine', *мандарін* 'mandarijn', *гранат* 'granaatappel'. Deze woorden behoren allemaal tot accenttype {a}.

Indien een collectieve hoeveelheid wordt aangegeven, wordt eerder de uitgangsloze variant gebruikt. De variant met uitgang heeft de voorkeur wanneer de vruchten als afzonderlijke voorwerpen worden gezien. Voorbeeld: *кило апельсін* 'een kilo sinaasappelen', *пять апельсінів* 'vijf sinaasappelen'.

2.2.4.3 Vocatief: *Бóже!*

De VOCATIEF is de vorm waarin de aangesproken persoon staat. Een paar <1M>-substantieven hebben een aparte vocatiefvorm, bij alle andere substantieven staat de aangesproken persoon in de nominatief. Het betreft enige woorden uit de sfeer van de Russisch-Orthodoxe kerk: *Бог* 'God' (type {e}), vocatief *Бóже!*; *Господь* 'Heer' (type {a}), vocatief *Господи!*; *Отец* 'Vader' (type {b}), vocatief *О́тче!* Deze vocatiefvormen komen ook voor in uitroepen, zoals *бóже мой!* 'mijn hemel!', *Господи!* 'heremijntijd!'

2.2.4.4 Verbuiging van woorden als *домішко* en *доміще*

Woorden van klasse <1M> met de verkleinende suffixen *-ушк-/ушк-* en het vergrotende suffix *-ищ-* kan men eenvoudig verbuigen als <1M>-substantieven. Er zijn echter enkele nevenvormen volgens flexieklasse (2). Deze woorden behoren allemaal tot accenttype {a}.

Verbuiging *домішко* 'huisje' en *доміще* 'zeer groot huis':

	enkelvoud		meervoud	
N	домішко	доміще	домішки	доміщи/доміща
G	домішка/ домішки	доміща/доміщи	домішек	доміщ
D	домішку/ домішке	доміщу/доміще	домішкам	доміщам
A	домішко	доміще	домішки	доміщи/доміща
I	домішком/ домішкой	доміщем/ доміщей	домішками	доміщами
L	домішке	доміще	домішках	доміщях

De substantieven met vergrotingsuffix die bezielend zijn, hebben in de Npl uitsluitend de uitgang *-и*, bijvoorbeeld *волчіще* 'zeer grote wolf', Npl *волчіщи*, Gpl *волчіщ* (voor *доміна* zie 2.4.4.3).

2.2.4.5 *цыгán*

Het substantief *цыгán* 'zigeuner' heeft Npl *цыгáne*, Gpl *цыгán*. In poëtisch taalgebruik kan men voor dit woord ook regelmatige vormen aantreffen: Npl *цыгány*, Gpl *цыгánів*. Dit woord behoort tot accenttype {a}.

2.2.4.6 *подмастэ́рыя*

Het <1M>-substantief *подмастэ́рыя* 'leerling, gezel' heeft Npl *подмастэ́рыя*, Gpl *подмастэ́рыяв*. Dit woord behoort tot accenttype {a}.

2.2.5 De accenttypen van flexieklasse ⟨1M⟩

2.2.5.1 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {a}

Paradigma van *завод* ‘fabriek’:

	enkelvoud	meervoud
N	заво́д	заво́ды
G	заво́да	заво́дов
D	заво́ду	заво́дам
A	заво́д	заво́ды
I	заво́дом	заво́дами
L	заво́де	заво́дах

Dit type heeft stamaccent in het hele paradigma. Het komt soms voor dat het accent binnen de stam verschuift, bijvoorbeeld *ко́лос* ‘aar’, Npl *коло́сья* (zie 2.2.3.3). Dit gebeurt slechts in een kleine minderheid van de gevallen en is vaak verbonden met andere bijzonderheden in de verbuiging.

Dit accentpatroon hebben verreweg de meeste substantieven van deze klasse. Ook vrijwel alle nieuwe woorden komen in dit type terecht: *эскалатор* ‘roltrap’, *Комсомол* ‘Communistische Jeugd’.

Een uitzondering hierop wordt gevormd door de leenwoorden op *-аж*, die tot type {b} kunnen behoren, bijvoorbeeld *гараж* ‘garage’, Gsg *гаража́*.

Indien men met een redelijke kans van slagen wil kunnen voorspellen of een substantief tot dit accenttype behoort, kan men het beste leren welke woorden tot de andere accenttypen behoren: bij typen {b} tot en met {f} horen in het algemeen duidelijke kenmerken en/of niet al te lange lijsten woorden. De restgroep is dan type {a}.

Hiernaast kunnen nog enkele andere opmerkingen van nut zijn:

- Vrijwel alle substantieven met een niet-geaccentueerde vluchtige klinker in de Nsg behoren tot type {a}. Het gaat hierbij in de eerste plaats om woorden op niet-geaccentueerd *-ец* en *-ок*, bijvoorbeeld *голлáндец* ‘Nederlander’, *остáток* ‘overblijfsel’.
Drie woorden met een niet-geaccentueerde vluchtige klinker in de Nsg behoren tot type {b}: *ýгол* ‘hoek’, Gsg *угла́*; *ýгорь* ‘aal’, Gsg *угря́*; *ýзел* ‘knoop’, Gsg *узла́*. Het woord *ýголь* ‘kool (delfstof)’ heeft in de Gsg *ýгля/угля́* en kan volgens {a}, {b} of {e} gaan. Twee woorden met een geaccentueerde vluchtige klinker behoren tot type {a}: *заём* ‘lening’, Gsg *за́йма*, *наём* ‘het huren’, Gsg *на́йма*.
Het Russisch bezit paren woorden die alleen qua accent verschillen: *за́мок* ‘slot (kasteel)’, Gsg *за́мка* (type {a}); *замо́к* ‘slot (op deur)’, Gsg *замка́* (type {b}).
- Woorden die eindigen op niet-geaccentueerd *-арь/-ярь*, *-ик* (inclusief *-чик*, *-щик*, *-ник*) en *-ич* behoren in de regel ook tot type {a}, bijvoorbeeld *библиотéкарь* ‘bibliothecaris’, *та́зик* ‘kommetje’, *я́щик* ‘doos’, *Ива́нович* ‘zoon van Ivan’.
- Bij de behandeling van substantieven met bijzonderheden in de stam of uitgang (2.2.3 en 2.2.4) werd vrijwel altijd het accenttype vermeld, en de grote meerderheid behoorde tot type {a}:

- alle woorden van de typen *англича́нин* (2.2.3.1), *медвежо́нок* (2.2.3.2), *солда́т* (2.2.4.2), *доми́шко* en *доми́ще* (2.2.4.4);
- een gedeelte van de woorden met een *j*-uitbreiding, zoals *бра́т* (2.2.3.3);
- de woorden *сосе́д* (2.2.3.5), *Госпо́дь* (2.2.3.7), *цыга́н* (2.2.4.5) en *подмасте́рье* (2.2.4.6).

2.2.5.2 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {b}

Paradigma van *стол* 'tafel':

	enkelvoud	meervoud
N	сто́л	сто́лы
G	стола́	сто́лов
D	сто́лу	сто́лам
A	сто́л	сто́лы
I	сто́лом	сто́лами
L	сто́ле	сто́лах

Dit type heeft het accent op de uitgang in alle vormen die een uitgang bezitten. In uitgangloze vormen ligt het accent op de laatste klinker van het woord.

Een uitzondering hierop wordt gevormd door enkele woorden met een niet-geaccentueerde vluchtige klinker in de Nsg: *у́гол* 'hoek', Gsg *угла́*; *у́горь* 'aal', Gsg *угря́*; *у́зел* 'knoor', Gsg *узла́*.

De volgende woorden behoren tot dit accenttype:

- Vrijwel alle woorden die in de Nsg eindigen op geaccentueerd *-éц*, *-о́к/-ёк*, *-а́рь/-я́рь*, *-и́к/-ни́к/-щи́к*, *-и́ч*, *-а́ч*, *-а́к/-я́к*, *-у́к/-ю́к*, *-ы́к*, *-у́н*, *-ы́ш*, *-ё́ж*, *-а́ш*, *-а́ж*. In het algemeen (maar niet altijd) gaat het hierbij niet alleen om suffixen. Voorbeelden: *оте́ц* 'vader', *городо́к* 'stadje', *января́* 'januari', *ящи́к* 'koetsier', *Ильи́ч* 'zoon van Pja', *силла́ч* 'krachtpatser', *баши́мак* 'schoen', *сунду́к* 'hutkoffer', *язы́к* 'taal', *болту́н* 'kletskou', *малы́ш* 'dreumes', *черте́ж* 'schets', *каранда́ш* 'potlood', *гара́ж* 'garage'.
- Een groot aantal woorden waarbij men dit aan de vorm niet kan zien, bijvoorbeeld *сто́л* 'tafel', *бы́к* 'stier', *во́л* 'os', *вра́ч* 'arts', *но́ж* 'mes', *ру́бль* 'roebel', *топо́р* 'bijl', *тру́д* 'arbeid', *хвост* 'staart'.

2.2.5.3 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {c}

1) Algemeen over type {c}

Paradigma van *дуб* 'eik':

	enkelvoud	meervoud
N	ду́б	ду́бы
G	ду́ба	ду́бов
D	ду́бу	ду́бам
A	ду́б	ду́бы
I	ду́бом	ду́бами
L	ду́бе	ду́бах

Dit type heeft stamaccent in het enkelvoud en uitgangaccent in het meervoud.

Dit accentpatroon wordt gevonden bij:

- Substantieven met een Npl op *-á/-я́*, bijvoorbeeld *дом* ‘huis’; Npl *дома́, учи́тель* ‘leraar’, Npl *учи́теля́*. Dit zijn er ongeveer 130 (zie verder 2.2.4.1).
- Een aantal andere woorden met bijzonderheden in de stam of uitgang die in vorige paragrafen werden behandeld, bijvoorbeeld *госпо́дин* ‘meneer’ (zie 2.2.3.1) en *му́ж* ‘echtgenoot’ (zie 2.2.3.3).
- Ongeveer 100 andere substantieven, alle eenlettergrepig en eindigend op een harde consonant of *-й*. Deze woorden zijn vrijwel allemaal onbezield. De belangrijkste zijn:

бой	gevecht	плуг	ploeg	суп	soep
бор	naaldbos	раз	keer	сыр	kaas
гол	goal	род	geslacht; familie	хор	koor
долг	schuld; plicht	рой	zwerm	чай	thee
дуб	eik	ряд	rij, reeks	час	uur
жир	vet	сад	tuin	шаг	stap
круг	kring, cirkel	след	spoor	шар	bol
мир	wereld	слой	laag	шкаф	kast
нос	neus				

- Een aantal substantieven kan twee accentpatronen hebben:
 - *порт* ‘haven’ kan volgens {c} of {e} gaan;
 - *пру́д* ‘vijver’ en *мост* ‘brug’ kunnen volgens {c} of {b} gaan; in de Lsg voorafgegaan door *в* of *на* hebben zij echter steeds de ‘tweede locatief’ (zie 2.11).
- Er zijn twee woorden *пол*. Het ene betekent ‘vloer’ en gaat volgens type {c}, het andere betekent ‘sekse’ en gaat volgens type {e}. Het woord *под* gaat volgens type {c} in de betekenis ‘geslacht, familie’ en volgens type {e} in de betekenis ‘soort’. Het plurale tantum *ро́ды* ‘bevaling’ behoort daarentegen tot accenttype {a}.

2) Accentafwijking in de Gsg

Zeven ⟨1M⟩-substantieven van accenttype {c} en één van type {e} hebben in bepaalde verbindingen eindaccent in de Gsg. Het gaat om *ряд* ‘rij, reeks’, *шар* ‘bal’, *шаг* ‘stap’, *след* ‘spoor’, *час* ‘uur’, *чёрт* ‘duivel’ (type {e}), *хуй* ‘lul’.

Eindaccent in de Gsg treedt meestal op na enkele getalsaanduidingen die de Gsg vereisen: *два* ‘twee’, *три* ‘drie’, *четы́ре* ‘vier’, *полто́ра* ‘anderhalf’ en het prefix *пол-* ‘half’. Soms gaat het om verbindingen met *без* ‘zonder’ of met de ontkenkende woorden *ни*, *нет* ‘niet eens, er is/zijn geen’. De verbindingen met eindaccent in de Gsg zijn niet voor alle genoemde substantieven dezelfde:

- Eindaccent alleen na *два*, *три*, *четы́ре*: *три ряда́* ‘drie rijen’, *четы́ре шара́* ‘vier ballen’, *четы́ре шага́* ‘vier passen’.
- Eindaccent na *два*, *три*, *четы́ре*, *без*, *ни*, *нет*: *два следа́* ‘twee sporen’, *без следа́* ‘spoorloos’, *ни следа́* ‘geen enkel spoor’, *нет и следа́* ‘er is geen spoor’.
- Eindaccent na *два*, *три*, *четы́ре*, *чётвёрть*, *пол-*, *полто́ра*: *два часа́* ‘twee uur’, *чётвёрть часа́* ‘kwartier’, *полчаса́* ‘halfuur’, *полто́ра часа́* ‘anderhalf uur’.

- Alleen eindaccent na *ни*: *ни черта́* ‘geen donder’ (familiair), *ни хуя́* ‘geen bal’ (zeer grof).

Vergelijk met normaal accent: *а́втор ря́да рабо́т* ‘de auteur van een reeks werken’, *в течéние ча́са* ‘gedurende een uur’.

2.2.5.4 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {d}

Paradigma van *лист* ‘blad (van boom)’:

	enkelvoud	meervoud
N	ли́ст	ли́стья
G	листа́	ли́стьев
D	листу́	ли́стям
A	ли́ст	ли́стья
I	листо́м	ли́стьями
L	листе́	ли́стьях

Dit type heeft uitgangaccent in het enkelvoud en stamaccent in het meervoud.

Slechts ca. 20 substantieven hebben dit accentpatroon. Al deze woorden vertonen bijzonderheden in hun verbuiging. Het gaat om:

- Een aantal van de substantieven met een *j*-uitbreiding in het meervoud, zoals *лист* (zie 2.2.3.3).
- Drie substantieven met een uitgangsloze Gpl (*глазо́к, зубо́к, рожа́к*; zie 2.2.4.2).

2.2.5.5 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {e}

Paradigma van *волк* ‘wolf’:

	enkelvoud	meervoud
N	во́лк	во́лки
G	во́лка	во́лков
G	во́лку	во́лкам
A	во́лка	во́лков
I	во́лком	во́лками
L	во́лке	во́лках

Dit type heeft stamaccent in het enkelvoud en de Npl en uitgangaccent in de overige vormen.

Tot type {e} behoren:

- Ongeveer 45 substantieven, waaronder:

Бог	God	го́сть	gast	лебе́дь	zwaan
вор	dief	гро́м	donder	лом	breekijzer
во́лос, Gpl волос	haar	зве́рь	wild dier	сло́г	syllabe
го́лубь	duif	зуб	tand	че́рт	duivel

- Eén groep vormt min of meer een eenheid binnen dit type. Dit zijn woorden met een vluchtige klinker gevolgd door een zachte medeklinker:

камень	Npl камни, steen Gpl камней	корень	Npl корни, wortel Gpl корней
коготь	Npl когти, klauw Gpl когтей	локоть	Npl локти, elleboog Gpl локтей
ноготь	Npl ногти, nagel Gpl ногтей	парень	Npl парни, knul Gpl парней

- Het woord *ветер* 'wind' kan volgend type {e} of {a} gaan. Bovendien bezit het in poëtisch taalgebruik een variant *ветра́* (type {c}). Het woord *уголь* 'steenkool' kan in de betekenis 'delfstof' volgens {a} of {b} gaan, in de betekenis 'stukje kool' volgens {a} of {e}.
- Het woord *год* 'jaar' heeft in de Npl *годы́* (type {e}) of *года́* (type {c}). Zie ook 2.2.7.1.
- Over de woorden *пол*, *род* en *порт* zie de opmerkingen bij type {c} (2.2.5.3). Het woord *гусь* kan volgens type {c} of {f} gaan. Over *тон* zie 2.2.4.1 (2).

2.2.5.6 Flexieklasse ⟨1M⟩, accenttype {f}

Paradigma van *ко́нь* 'paard':

	enkelvoud	meervoud
N	ко́нь	ко́ни
G	ко́ня	ко́ней
D	ко́ню	ко́ням
A	ко́ня	ко́ней
I	ко́нѣм	ко́ня́ми
L	ко́не	ко́ня́х

Dit type heeft stamaccent in de Npl en uitgangaccent in de hele rest van het paradigma.

Hiertoe behoren naast *ко́нь* alleen *зво́здь* 'spijker', *гу́сь* 'gans' en *червь* 'worm'. Het woord *гу́сь* kan ook volgens type {e} gaan.

2.2.6 Flexieklasse ⟨1M⟩: de tweede genitief (G2)

2.2.6.1 Uitgangen; welke woorden hebben een tweede genitief?

Meer dan 500 substantieven van klasse ⟨1M⟩ hebben een TWEDE GENITIEF (afgekort: G2), waarvan de uitgang dezelfde is als van de datief -у/-ю. Het accent is ook gelijk aan die van de gewone genitief (G1) en de datief. (In tegenstelling tot de L2 (zie 2.11) heeft de G2 dus niet steeds uitgangaccent.) Het aantal woorden dat G2 heeft breidt zich nog steeds uit. De volgende woorden hebben een G2-vorm:

- Vrijwel alle stofnamen. Voorbeelden:

бензи́н, G2 -у	benzine	кофе́ёк, G2 -ейку́	koffie (verkleinwoord)
----------------	---------	--------------------	---------------------------

виногра́д, G2 -у	druiven	ме́д, G2 -у	honing
воск, G2 -у	was	одеколо́н, G2 -у	eau-de-cologne
камамбе́р, G2 -у	camembert	рокфо́р, G2 -у	roquefort
карто́фель, G2 -ю	aardappels	таба́к, G2 -у́	tabak
кипято́к, G2 -ткú	kokend water	чесно́к, G2 -у́	knoflook

Opvallende uitzonderingen (zonder G2) zijn *овёс* 'haver' en *хлеб* 'brood, graan'.

- Veel andere woorden, zoals:

аппети́т, G2 -у	eetlust	след, G2 -у	spoor
ве́тер, G2 -тру	wind	ряд, G2 -у	rij
во́здух, G2 -у	lucht	сме́х, G2 -у	lach
го́лос, G2 -у	stem	час, G2 -у	uur
поря́док, G2 -дку	orde	шаг, G2 -у	stap

Uit de voorbeelden hierboven blijkt dat ook leenwoorden G2-vormen hebben.

Substantieven met een G2-vorm zijn altijd onbezielde.

2.2.6.2 Gebruik van de tweede genitief

Opmerking vooraf: het gebruik van de G2 is meestal facultatief, dat wil zeggen dat in het algemeen in plaats van de G2 ook de G1 (de gewone genitiefvorm) kan worden gebruikt. Dit geldt niet voor vaste uitdrukkingen (zoals bij (3) en (4) hieronder).

Hieronder de voornaamste gevallen waarin de G2 kan worden gebruikt.

- 1) Bij stofnamen als het gaat om een aanduiding van hoeveelheid:

- Na woorden die expliciet een hoeveelheid uitdrukken; voorbeelden:

мно́го сне́гу	veel sneeuw
кусо́к са́хару	een klontje suiker
тарелка́ супу	een bord soep

- In gevallen waarin niet expliciet een hoeveelheid wordt aangeduid, maar waarin de spreker wel een hoeveelheid in gedachten heeft; voorbeelden:

Она́ доба́вила са́хару.	Zij voegde suiker toe.
Мы да́ли ко́рму.	Wij gaven voer.

(In deze voorbeelden gaat het niet om de hele voorraad suiker of voer die voorhanden is, maar slechts om een deel ervan.)

- Bij veel werkwoorden met het prefix *на-* is de betekenis 'een grote hoeveelheid' al ingebouwd; voorbeelden:

Они́ надéлали шу́му.	Zij maakten (heel wat) herrie.
Он наéлся чесно́ку.	Hij at (zoveel) knoflook (als hij wilde).

- Met ontkenning:

Мы не да́ли ко́рму.	Wij gaven geen voer.
Нет сы́ру.	Er is geen kaas.
Они́ оста́лись без са́хару.	Zij kwamen zonder suiker te zitten.

Strikt genomen gaat het hier ook om een hoeveelheid, namelijk helemaal niets.

De genitief van hoeveelheid heet PARTITIEVE GENITIEF. Het gebruik van de partitieve genitief is niet beperkt tot woorden die een aparte G2-vorm hebben. Bij andere woorden en in het meervoud komt de partitieve genitief ook voor (zie 14.2.1.1).

2) In sommige verbindingen met voorzetsels, vooral c:

с испугу/испуга	van schrik
сó смеху/со смéха	van het lachen
с/до чáсу дня	vanaf/tot één uur 's middags

3) In veel min of meer vaste uitdrukkingen. Soms trekt het accent terug op het voorzetsel:

с бóку нá бок	van de ene zij op de andere
не показывать вíду	niets laten merken
не упускáть из виду/ из вíду	niet uit het oog verliezen
с глáзу нá глаз/ на глáz	onder vier ogen
бéз году недéля	heel korte tijd, nauwelijks
не хватáет дýху	de moed niet hebben
нўжно до зарéзу	het is dringend nodig
концá-крáю нет	er komt geen eind aan
отбóю нет от éтого	je kunt er niet van afkomen
ни рáзу	niet één keer
ни склáду ни лáду	zonder reden, zonder logica
ни слўху ни дýху	taal noch teken
емў не до смéху	hij heeft geen reden tot lachen
ни шáгу	geen stap

4) In een enkel geval drukken de G2 en G1 een verschillende betekenis uit.

- Soms volgt het verschil in betekenis uit de gebruiksregels van de G2; voorbeelden:

Нет лéсу.	Er is geen timmerhout.
Нет лéса.	Er is geen bos.
недостáток чáю	tekort aan thee (hoeveelheid)
недостáток чáя	gebrek van de thee (kwaliteit)

In *Нет лéса* is *лес* geen stofnaam. In *недостáток чáя* drukt de genitief geen hoeveelheid uit. In de voorbeelden hierboven met G2 kan de G2 natuurlijk door de G1 worden vervangen.

- Soms volgt het verschil in betekenis niet uit regels; voorbeelden:

уйтí из дому на рабóту	het huis uitgaan naar z'n werk
уйтí из дóма	zijn gezin verlaten
óколо чáсу	ongeveer één uur (tijdstip)
óколо чáса	ongeveer een uur (tijdsduur)

5) In ouder of regionaal gekleurd taalgebruik kan men nog allerlei andere gevallen aantreffen.

2.2.6.3 Voorkeur voor de G1 of de G2

In 2.2.6.2 werd al gezegd dat de G2 bijna altijd facultatief is (vervangen kan worden door de G1). Soms zijn bij de keus tussen G1 en G2 syntactische of stilistische overwegingen van belang. Voorbeelden:

- Als het substantief is voorzien van een adjectief treedt eerder de G1 op:

стакáн cháю/чáя	een glas thee
стакáн крѣпкого чáя	een glas sterke thee

- In wetenschappelijke en zakelijke stijl wordt de G2 weinig gebruikt, maar in de spreektaal, literatuur en journalistiek komt de G2 frequent voor.
- Bij verkleinwoorden afgeleid van stofnamen met uitgangssaccent in de Gsg is het niet mogelijk de G2 door de G1 te vervangen:

Хотíte коньячкú?	Wilt u een cognacje?
сварíte кофе́йкú	koffiezetten
Дава́йте вме́сте чайкú попьём!	Laten we samen een kopje thee gaan drinken!

2.2.7 Het gebruik van de meervoudsvormen van год 'jaar'

2.2.7.1 NApl гóды en годá

Het substantief год 'jaar' heeft twee NApl-varianten, die in het gebruik niet geheel vrij uitwisselbaar zijn. De NApl гóды is verplicht in twee gevallen:

- Wanneer год niet gebruikt wordt in de letterlijke betekenis 'jaar (365 dagen)', maar in de betekenis 'jaren, tijd, periode', bijvoorbeeld в егó гóды 'in zijn tijd', в те гóды 'in die jaren', в гóды войны́ 'in de oorlogsjaren', в гóды юности 'in de jeugdjaren'.
- Wanneer naar een decennium wordt verwezen: в сороковы́е гóды/ в сороковы́х годáх 'in de jaren veertig'.

In de overige gevallen zijn beide NApl-vormen mogelijk, bijvoorbeeld годá/гóды прошлú 'de jaren gingen voorbij'.

2.2.7.2 Gpl лет en годóв

Ook in de Gpl heeft год twee vormen: годóв en лет.

De vorm годóв wordt gebruikt als het gaat om decennia: собы́тия сороковы́х годóв 'de gebeurtenissen van de jaren veertig'.

De vorm лет wordt gebruikt in overige gevallen:

- Na de telwoorden '5' en hoger (als deze telwoorden zelf in nominatief of accusatief staan): пять лет 'vijf jaar', в пять лет 'in vijf jaar'.
- Na onbepaalde telwoorden als скóлько, нѣско́лько, мнóго, bijvoorbeeld скóлько тебѣ лет? 'hoe oud ben je?', скóлько лет, скóлько зим! 'wat hebben wij elkaar lang niet gezien!'.
- In andere gevallen waarin een genitief vereist is: до трѣх/пяти́ лет 'tot drie/vijf jaar', де́вочка восьми́ лет 'een meisje van acht jaar', с де́тских лет 'sinds de kinderjaren', после́ дългих лет 'na lange jaren'.

Alle andere vormen dan de Gpl worden van de normale stam van год afgeleid.

Er is ook een meervoud *летá, лет, летáм* (accenttype {b}). Dit betekent ook 'jaren', maar wordt vrijwel alleen gebruikt als men bedoelt 'leeftijd', bijvoorbeeld *в твоú летá* 'op jouw leeftijd'.

Verder is er een volledig paradigma van *лэто* 'zomer' (accenttype {a}).

2.3 De verbuiging van flexieklasse <1N>

2.3.1 Flexieklasse <1N>: uitgangen

2.3.1.1 Flexieklasse <1N>: standaarduitgangen en varianten

Voor de termen 'standaarduitgangen', 'varianten' en 'spellingvarianten' zie 2.2.1.1.

In de tabel hieronder vindt men de standaarduitgangen, geaccentueerd en ongeaccentueerd.

Standaarduitgangen: *вещество* 'materie', *правило* 'regel':

	enkelvoud		meervoud	
	eindaccent	stamaccent	eindaccent	stamaccent
N	веществó	п ráвило	веществá	п ráвила
G	веществá	п ráвила	вещэств	п ráвил
D	веществú	п ráвину	веществáм	п ráвилам
A	веществó	п ráвило	веществá	п ráвила
I	веществóм	п ráвилом	веществáми	п ráвилами
L	веществé	п ráвиле	веществáх	п ráвилах

VARIANTEN

Hieronder volgen enkele uitgangsvarianten die niet kunnen worden afgeleid met behulp van de spellingsregels. Nummer (4) en (5) hebben betrekking op zeer kleine groepjes substantieven.

- Substantieven met een stam op *-к* hebben in de Npl de uitgang *-и*. Voorbeelden: *озеркó* 'meertje', Npl *озеркиú; яблокó* 'appel', Npl *яблокии*.
De zeer weinige woorden met een stam op *-х* of *-з* (bijvoorbeeld *эчо* 'echo', *úжó* 'juk') hebben de standaarduitgang *-а*.
- Substantieven met een stam op *-к* en eindaccent in het meervoud hebben in de Gpl de uitgang *-óв*. Voorbeelden: *озеркó* 'meertje', Gpl *озеркóв; очкó* 'punt (bv. bij spel)', Gpl *очкóв*.
- Substantieven met een stam op medeklinker + *-j* hebben in de Gpl een vluchtige vocaal met twee varianten: geaccentueerd *-é-*, ongeaccentueerd *-и-*. De *j* van de stam wordt zichtbaar in de vorm van de letter *й*. Voorbeelden: *нумьé* 'drank', Gpl *нумьéи; уцэлье* 'kloof', Gpl *уцэлийи*. Vergelijk klasse <2>, 2.4.1.1 (2).
- Het enige substantief op *-иэ* eindigt in de Gpl op *-иэв*: *остриэ* 'scherp (v.e. mes)', Gpl *остриэв*.
- De enige twee substantieven op zachte medeklinker + *-е* hebben in de Gpl de uitgang *-эй*: *мóре* 'zee', Gpl *морэйи; нóле* 'veld', Gpl *полэйи*.

2.3.1.2 Flexieklasse ⟨1N⟩: spellingvarianten van de uitgangen

Indien men de standaarduitgangen en de vier varianten uit de vorige paragraaf kent, kunnen de volgende paradigma's worden afgeleid met behulp van de spellingsregels (zie 1.4 en 1.5). Voor de overzichtelijkheid zijn de voorbeelden met standaarduitgangen ook in de tabellen hieronder verwerkt. Niet van elke groep woorden komt elke accentvariant voor.

Vetgedrukt zijn de varianten die niet af te leiden zijn uit de spellingsregels.

Onderstreept zijn spellingsverschijnselen die extra aandacht verdienen.

De bovenste rij in elke tabel geeft informatie over de klanken waar de stam op eindigt.

Met uitgangsansaccent:

	standaard	zachte medeklinker	-к
Nsg	веществó		озеркó
Gsg	веществá		озеркá
Dsg	веществú		озеркú
Asg	веществó		озеркó
Isg	веществóm		озеркóm
Lsg	веществé	komt niet voor	озеркé
Npl	веществá		озеркѝ
Gpl	вещэ́ств		озеркó в
Dpl	веществáм		озеркáм
Apl	веществá		озеркѝ
Ipl	веществáми		озеркáми
Lpl	веществáх		озеркáх
	'element'		'meertje'

Met stamaccent:

	standaard	zachte medeklinker	-к
Nsg	п ráвило	мо́ре	яблоко
Gsg	п ráвила	мо́ря	яблока
Dsg	п ráвину	мо́рю	яблоку
Asg	п ráвило	мо́ре	яблоко
Isg	п ráвилом	мо́рем	яблоком
Lsg	п ráвиле	мо́ре	яблоке
Npl	п ráвила	моря́	яблоки
Gpl	п ráвил	морѐ́й	яблок
Dpl	п ráвилам	моря́м	яблокам
Apl	п ráвила	моря́	яблоки
Ipl	п ráвилами	моря́ми	яблоками
Lpl	п ráвилах	моря́х	яблоках
	'regel'	'zee'	'appel'

Met uitgangaccent:

	-ч, -ш, -щ, -ж	-ц	-и- + -ј-	medekl. + -ј-
Nsg	плечó	словцó	остриё	питьё
Gsg	плечá	словцá	острия	питья
Dsg	плечú	словцú	острию	питью
Asg	плечó	словцó	остриё	питьё
Isg	плечó <u>м</u>	словцó <u>м</u>	остриём	питьём
Lsg	плечé	словцé	острие	питье
Npl	(плéчи)	словцá	острия	питья
Gpl	плеч	словéц	остриёв	питéй
Dpl	плечáм	словцáм	остриям	питьям
Apl	(плéчи)	словцá	острия	питья
Ipl	плечáми	словцáми	остриями	питья́ми
Lpl	плечáх	словцáх	остриях	питья́х
	'shoulder'	'woordje'	'scherp'	'drank'

Met stamaccent:

	-ч, -ш, -щ, -ж	-ц	-и- + -ј-	medekl. + -ј-
Nsg	чудóвище	блю́дце	здáние	ущéлье
Gsg	чудóвища	блю́дца	здáния	ущéлья
Dsg	чудóвищу	блю́дцу	здáнию	ущéлью
Asg	чудóвище	блю́дце	здáние	ущéлье
Isg	чудóвищ <u>ем</u>	блю́дц <u>ем</u>	здáнием	ущéль <u>ем</u>
Lsg	чудóвище	блю́дце	здáни <u>и</u>	ущéлье
Npl	чудóвища	блю́дца	здáния	ущéлья
Gpl	чудóвищ	блю́дец	здáни <u>й</u>	ущéл <u>ий</u>
Dpl	чудóвищам	блю́дц <u>ам</u>	здáни <u>ям</u>	ущéль <u>ям</u>
Apl	чудóвища	блю́дца	здáния	ущéлья
Ipl	чудóвищ <u>ами</u>	блю́дц <u>ами</u>	здáни <u>ями</u>	ущéль <u>ями</u>
Lpl	чудóвищ <u>ах</u>	блю́дц <u>ах</u>	здáни <u>ях</u>	ущéль <u>ях</u>
	'monster'	'shoteltje'	'gebouw'	'kloof'

Opmerkingen:

- Zoals *мо́ре* gaat verder alleen *но́ле* 'veld'.
- De vorm *плéчи* is onregelmatig. Er zijn geen woorden met een stam op -ч, -ш, -щ of -ж en een geaccentueerde NApl-uitgang.
- Het woord *остриё* is het enige substantief op -иё. Woorden als *здáние* zijn daarentegen zeer talrijk (bijvoorbeeld alle van werkwoorden gevormde substantieven op -ние).
- De Gpl-vorm *здáний* is uitgangsleloos, maar de *ј* in de stam wordt nu zichtbaar in de spelling.

- De Gpl-vormen *nutěŭ* en *уцѣлуй* zijn uitgangsluus. De twee laatste letters zijn: een vluchtige klinker + de *j* van de stam die nu in een andere vorm zichtbaar wordt in de spelling. De vluchtige klinker *-u-* is de ongeaccentueerde variant van *-é-* (zie vorige paragraaf).

2.3.2 Flexieklasse ⟨1N⟩: vluchtige klinker bij uitgangsluuz Gpl

Ook onzijdige substantieven hebben vaak een vluchtige klinker in uitgangsluuz vormen. Het gaat hierbij – in tegenstelling tot de woorden van klasse ⟨1M⟩ – steeds om de Gpl. Voorbeelden: *письмо́* ‘brief’, Npl *письма*, Gpl *писем*; *окно́* ‘raam’, Npl *окна*, Gpl *окон*.

Wanneer de stam van een ⟨1N⟩-woord eindigt op twee of meer medeklinkers en de Gpl geen uitgang heeft, kan men drie vragen stellen:

- Heeft het woord in de Gpl een vluchtige klinker?
- De grote meerderheid van de substantieven met een stam op meer dan één medeklinker heeft een vluchtige klinker in de Gpl. Toch is klinkerinvloeging maar gedeeltelijk voorspelbaar.
- Bij woorden op *-кó/-ко*, *-цó/-це* en *-ѣ/-ѣ* vindt klinkerinvloeging in het algemeen plaats. Voorbeelden: *окошко́* ‘raampje’, Gpl *окошек*; *блюдице́* ‘schoteltje’, Gpl *блюдеи*; *питьѣ́* ‘drank’, Gpl *питѣй*. (Uitzonderingen: *солнце́* ‘zon’, Gpl *солни*; *во́йска* ‘leger’, Gpl *войск*.)
- Klinkerinvloeging vindt meestal plaats *вóор л, р* en *н*, bijvoorbeeld *весло́* ‘roeiriem’, Gpl *вёсел*; *ведро́* ‘emmer’, Gpl *вёдер*; *пятно́* ‘vlek’, Gpl *пятен*.

Maar: *не́дра* ‘binnenste van de aarde’, Gpl *недр*.

Bij een paar onzijdige substantieven, alle met een stam op een medeklinker + *л*, is klinkerinvloeging facultatief: *ру́сло* ‘bedding’, Gpl *русел/русл*; *ремесло́* ‘ambacht’, Gpl *ремёсел/ремёсл*; *ду́ло* ‘holte’, Gpl *ду́пел/ду́пл*; *ды́шло* ‘disselboom’, Gpl *ды́шел/ды́шл*. De vormen zonder ingevloegde klinker komen meer voor in informeel taalgebruik.

- Klinkerinvloeging vindt niet plaats in het suffix *-ство*, bijvoorbeeld *чу́ство* ‘gevoel’, Gpl *чувств*.
 - Zo ja, is de vluchtige klinker geaccentueerd?
- In principe is de vluchtige klinker geaccentueerd als de Dpl, Ipl en Lpl eindaccent hebben. Anders is hij ongeaccentueerd. Bij accenttypen {c} en {d} zijn er enige uitzonderingen. Hieronder bekijken we de toestand per accenttype:
- De vluchtige klinker is nooit geaccentueerd in accenttype {a} en altijd geaccentueerd in type {b}. Voorbeelden: {a} *блюдице́* ‘schoteltje’, Gpl *блюдеи*; {a} *уцѣлье́* ‘kloof’, Gpl *уцѣлуй*; {b} *сло́вцо* ‘woordje’, Gpl *сло́вѣи*; {b} *питьѣ́* ‘drank’, Gpl *питѣй*.
 - Bij typen {c} en {f} heeft men, zoals verwacht, een geaccentueerde vluchtige klinker, bij {d} een ongeaccentueerde. Voorbeelden: {c} *се́рдце* ‘hart’, Npl *серди́а*, Gpl *серде́и*; {f} *крыльцо́* ‘bordes’, Gpl *крыле́и*; {d} *долото́*, ‘beiteltje’, Npl *долоти́ца*, Gpl *долоте́и*; {d} *копье́* ‘lans’, Npl *копья́*, Gpl *копий*; {d} *бедро́* ‘heup’, Npl *бе́дра*, Gpl *бе́дер*. Maar: {c} *ма́сло* ‘vet’, Npl *масла́*, Gpl *ма́сел*; {d} *кольцо́* ‘ring’, Npl *кольца́*, Dpl *коле́и*; *яйцо́* ‘ei’, Npl *яйца́*, Gpl *яйц*.
 - Bij type {e} komt geen vluchtige klinker voor (dit type bevat alleen *о́ко* en *у́хо*).

- Welke klinker wordt ingevoegd?
 - Als vluchtige klinkers komen *-o-*, *-e-* en *-u-* voor.
 - *-o-* komt als vluchtige vocaal alleen ongeaccentueerd voor; *-o-* wordt ingevoegd direct vóór of na *к, з* of *х*, maar niet na *ш, щ, ч* of *ж* (de laatste clausule volgt uit een spellingsregel, zie 1.5.4). Voorbeelden: *ведёрко* ‘emmertje’, Gpl *ведёрок*; *окно* ‘raam’, Gpl *окон*; *стекло* ‘glas’, Gpl *стёкол*. Maar na *ш*: *окошко* ‘raampje’, Gpl *окошек*.
 - *-u-* wordt ingevoegd ongeaccentueerd vóór *ј* en in *яйцо* ‘ei’, Gpl *яйц*. Voorbeeld: *ущёлье* ‘kloof’, Gpl *ущёлий*. (Uitzondering: *ружьё* ‘geweer’, Npl *ружья*, Gpl *ружей*.)
 - *-e-* wordt ingevoegd in de overige gevallen. Het is dus mogelijk dat een medeklinker vóór de vluchtige klinker zacht wordt, terwijl hij in de rest van het paradigma hard is. Voorbeelden: *пятно* ‘vlek’, Gpl *пятен*; *ведро* ‘emmer’, Gpl *ведер*.
 - De enige eenlettergrepige Gpl-vorm met een vluchtige klinker heeft een ingevoegde *-o-*: *зло* ‘kwaad’, Gpl *зол*.

Veel ⟨1N⟩-woorden – ook op *-це* en *-ко* – hebben wel degelijk een uitgang in de Gpl (zie 2.3.1.1 (2) en 2.3.4.3). Op deze substantieven zijn de regels over klinkerinvoeging natuurlijk niet van toepassing.

2.3.3 Flexieklasse ⟨1N⟩: bijzonderheden in de stam

2.3.3.1 Klinkerwisseling *e – ë*

Veel ⟨1N⟩-substantieven met een accentverschuiving hebben een KLINKERWISSELING (ook kortweg WISSELING genoemd) tussen een ongeaccentueerde *-e-* en een *-ë-* in de stam. Voorbeelden: *ведро* ‘emmer’, Npl *ведра*, Gpl *ведер*; *озеро* ‘meer’, Npl *озёра*, Gpl *озёр*.

2.3.3.2 Woorden met *ј*-uitbreiding in het meervoud: *дерево*, Npl *дерёвья*

Een kleine groep onzijdige substantieven voegt een *-ј-* toe aan de stam vóór de meervoudsuitgangen. De Npl heeft de regelmatige uitgang *-я*, de Gpl krijgt *-ев*. Het accent ligt bij de meervoudsvormen op de laatste lettergreep van de stam (vergeleijk de mannelijke substantieven in 2.2.3.3).

Voorbeelden: *крыло* ‘vleugel’, *дерево* ‘boom’:

Nsg	крылó	дéрево
Gsg	крылá	дéрева
Npl	крылъя	дерéвья
Gpl	крылъяев	дерéвьяев
Dpl	крыльям	дерéвьям

Het substantief *крыло* behoort tot accenttype {d}. De belangrijkste substantieven die zo gaan zijn *перо* ‘pen, veer’, Npl *пéрья*; *дно* ‘bodem (bv. van pot)’, Npl *дóнья*; *звенó* ‘schakel’, Npl *звёнья*.

Шило ‘priem’ behoort tot accenttype {a}. Net zo gaat *колéно* ‘verbindingsstuk’, Npl *колéнья* (zie ook 2.3.3.4).

Дéрево behoort als enige tot accenttype {a}, met een accentverplaatsing binnen de stam.

2.3.3.3 Woorden met invoeging -ec- in het meervoud: *не́бо*, Npl *небеса́*

Twee substantieven voegen in het meervoud -ec- in. Het zijn *не́бо* ‘hemel’ en *чудо́* ‘wonder’. Beide behoren tot accenttype {c}. De vormen zijn: Gsg *не́ба*, *чудо́а*, Npl *небеса́*, *чудеса́*, Gpl *небесэ́*, *чудесэ́*, Dpl *небесам́*, *чудесам́*.

Het verouderde woord *дрéво* ‘boom’ krijgt hetzelfde suffix: Npl *древеса́*, Gpl *древесэ́*. In de niet-verouderde combinatie *родослóвное дре́во* ‘stamboom’ zijn de meervoudsvormen regelmatig: Npl *дрéва*, Gpl *древ*.

2.3.3.4 *колéно*, Npl *колéни*

Eén onzijdig substantief heeft een harde stam in het enkelvoud en een zachte in het meervoud. Bovendien zijn de uitgangen van de Npl en de Gpl onregelmatig: *колéно* ‘knie’, Gsg *колéна*, Npl *колéни*, Gpl *колéней*, Dsg *колéням*.

Na voorzetsels en na een comparatief heeft de Gpl geen uitgang: *до колéн* ‘tot de knieën’, *от колéн* ‘vanaf de knieën’, *между колéн* ‘tussen de knieën’, *встать с колéн* ‘opstaan (uit knielende houding)’, *вьше колéн* ‘tot boven de knieën’. In het meervoud heeft dit woord ook de betekenis ‘schoot’: *на колéнях* ‘op schoot’.

Колéно heeft in het enkelvoud enkele ‘homoniemen’ (andere woorden die er precies hetzelfde uitzien). Vergelijk: *колéно* ‘bocht (in rivier)’, Npl *колéна*, Gpl *колéн*; *колéно* ‘verbindingsstuk, knie (techn.)’, elleboog (van pijp), Npl *колéнья*, Gpl *колéньев*. In het meervoud zijn er dus drie varianten.

2.3.3.5 *судно́*, Npl *суда́*

Het woord *судно́* ‘schip’ (accenttype {c}) verliest de -н- in het meervoud en heeft een onregelmatige Gpl-uitgang: Gsg *судна́*, Npl *суда́*, Gpl *судов*, Dpl *судам́*.

In het enkelvoud heeft dit woord een (regelmatig) homoniem: *судно́* ‘ondersteek (po voor zieken)’, Gsg *судна́*, Npl *судна́*, Gpl *суден*, Dpl *суднам́*.

2.3.3.6 *о́ко* en *у́хо*

De twee enige ⟨1N⟩-substantieven van accenttype {e} vertonen een MEDEKLINKERWISSELING en enkele onregelmatige uitgangen: *о́ко* ‘oog’ en *у́хо* ‘oor’:

Nsg	о́ко	у́хо
Gsg	о́ка	у́ха
Npl	о́чи	у́ши
Gpl	очéй	ушéй
Dpl	очám	ушám

Medeklinkerwisselingen (verandering van de laatste medeklinker van de stam) komen vooral bij het werkwoord zeer veel voor, maar ook in de comparatief van adjectieven (zie respectievelijk 6.1.6 en 3.14.1). Dikwijls zullen we kortweg van ‘wisseling’ spreken.

2.3.4 Flexieklasse (1N): bijzonderheden in de uitgang

2.3.4.1 Afwijkende Npl op -u: *плéчи, брjúхи*

Naast de woorden met een stam op -к (zie 2.3.1.1 (1)), hebben nog vijf woorden een Npl op -u. Drie daarvan zijn al behandeld: *колéно, óко* en *ýхо* (zie 2.3.3.4 en 2.3.3.6). De overige twee zijn: *плéчó* (type {f}) ‘schouder’, Gsg *плéчá*, Npl *плéчи*, Gpl *плеч*, Dpl *плечáм* en *брjúхо* (type {a}) ‘buik, pens (v. dier)’, Gsg *брjúха*, Npl *брjúхи*, Gpl *брюх*, Dpl *брюхам*.

Het woord *брjúхо* komt niet veel voor en vooral de meervoudsvormen hebben een min of meer theoretische status.

2.3.4.2 Afwijkende Npl op -a: *войскá, облакá, облачкá*

Drie substantieven met een stam op -к zijn een uitzondering op de regel dat zulke stammen een Npl op -u hebben. Alle drie behoren tot accenttype {c}. Het zijn *вóйско* ‘legermacht’, *óблако* ‘wolk’ en *óблачко* ‘wolkje’:

Nsg	вóйско	óблако	óблачко
Gsg	вóйска	óблака	óблачка
Npl	войскá	облакá	облачкá
Gpl	войск	облакóв	облачкóв
Dpl	войскáм	облакáм	облачкáм

Alleen *вóйско* heeft niet de Gpl op -óв die men verwacht bij eindaccent en een stam op -к (zie 2.3.1.1 (2)).

2.3.4.3 Afwijkende Gpl op -ов/-ев

In 2.3.1.1 (2) werd reeds gezegd dat substantieven met een stam op -к en eindaccent in het meervoud in de Gpl de uitgang -ов hebben. Verder had een aantal van de substantieven die hierboven behandeld zijn een Gpl-uitgang op -ов/-ев (zie 2.3.3.2, 2.3.3.4, 2.3.3.5 en 2.3.4.2). Er zijn er echter nog meer:

- Diminutieven op -ико, bijvoorbeeld *лíчи́ко* ‘gezichtje’, Gsg *лíчи́ка*, Npl *лíчи́ки*, Gpl *лíчи́ков*, Dpl *лíчи́кам*; *колéсико* ‘wielkje’, Gsg *колéсика*, Npl *колéсики*, Gpl *колéсиков*, Dpl *колéсикам*.
- Het woord *дрéвко* ‘vlaggenstok’, Gsg *дрéвка*, Npl *дрéвки*, Gpl *дрéвков*, Dpl *дрéвкам*.
- Sommige woorden op -ье, bijvoorbeeld *плáтье* ‘kleding, jurk’, Npl *плáтья*, Gpl *плáтьев*; Npl *лохмóтья* (plurale tantum) ‘lompjes’, Gpl *лохмóтьев*.
- Een aantal woorden heeft twee varianten, bijvoorbeeld *верхóвье* ‘bovenloop (v.e. rivier)’, Gpl *верхóвьев/верхóвий*; *подпóлье* ‘kelder, kruipruimte (onder vloer)’, Gpl *подпóльев/подпóлий*.
- Bij woorden met twee varianten kan stilistisch verschil bestaan, bijvoorbeeld *ýстьe* ‘mondging’, Npl *ýстья*, Gpl *ýстьев/ýстий* (archaïsch); *уцéлье* ‘kloof’, Npl *уцéлья*, Gpl *уцéлий/уцéльев* (plat).
- Veel woorden op -ье hebben uitsluitend een uitgangloze Gpl, bijvoorbeeld *воскресéнье* ‘zondag’, Gpl *воскресéний*.

- Sommige verkleinwoorden op *-це*, bijvoorbeeld *болотце* ‘moerasje’, Npl *болотца*, Gpl *болотцев*.
- Ook hier vinden we varianten, met en zonder stilistisch verschil, bijvoorbeeld *ведёрце* ‘emmertje’, Npl *ведёрца*, Gpl *ведёрцев/ведёрцев*; *колénце* ‘knieltje’, Npl *колénца*, Gpl *колénцев/колénцев*; *блю́дце* ‘schotel(tje)’, Npl *блю́дца*, Gpl *блю́дец/блю́дцев* (plat); *полотénце* ‘handdoek’, Npl *полотénца*, Gpl *полотénцев/полотénцев* (plat).
- Sommige van deze verkleinwoorden hebben uitsluitend de regelmatige uitgangslouze Gpl, bijvoorbeeld *зёркальце* ‘spiegeltje’, Npl *зёркальца*, Gpl *зёркалец*.

2.3.4.4 Gpl op *-ей*

Vijf reeds behandelde <1N>-substantieven hebben een Gpl op *-ей*:

- *мо́ре* en *по́ле*, de enige twee onzijdige substantieven met een stam op een zachte medeklinker (zie 2.3.1.1 (5));
- *колёно* (zie 2.3.3.4);
- *о́ко* en *у́хо* (zie 2.3.3.6).

2.3.4.5 Woorden op *-и́е*

Er zijn enkele woorden op *-и́е*, die allemaal filosofisch/religieus getint zijn. Deze woorden vertonen een paar afwijkende uitgangen. Voorbeeld: NAsg *жити́е* ‘heiligenleven’, Gsg *жити́я*, Dsg *жити́ю*, Isg *жити́ем*, Lsg *жити́и*, NPl *жити́я*, Gpl *жити́й*, Dpl *жити́ям*, Ipl *жити́ями*, Lpl *жити́ях*.

Op dezelfde wijze gaan: *быти́е* ‘het zijn’, *инобыти́е* ‘andersheid’, *небыти́е* ‘niet-zijn’ en het archaïsche woord *питу́е* ‘het drinken’.

2.3.5 De accenttypen van flexieklasse <1N>

2.3.5.1 Flexieklasse <1N>, accenttype {a}

Paradigma van *зда́ние* ‘gebouw’:

	enkelvoud	meervoud
N	зда́ние	зда́ния
G	зда́ния	зда́ний
D	зда́нию	зда́ниям
A	зда́ние	зда́ния
I	зда́нием	зда́ниями
L	зда́нии	зда́ниях

Dit type heeft accent op de stam in het hele paradigma. In twee gevallen komt accentverplaatsing binnen de stam voor, bijvoorbeeld *о́зеро* ‘meer’, Npl *озёра*; *де́рево* ‘boom’, Npl *дерéвья*.

Tot dit type behoort de overgrote meerderheid van woorden met een meerlettergrepige stam en stamaccent in de Nsg. Verreweg de meeste woorden met een eenlettergrepige stam hebben een beweeglijk accent. Specifieker geformuleerd gaat het bij type {a} om:

- Een grote groep woorden die afgeleid zijn door middel van suffixen. Indien substantieven gevormd zijn met suffixen *-ло, -ство, -ище, -це, -ко, -ние, -тие* en *-ствие* en in de Nsg stamaccent hebben, blijft het accent in het hele paradigma op de stam en behoort het woord dus tot dit type. Vooral de groep woorden op *-ние* is zeer groot. Voorbeelden: *одеяло* ‘deken’, *количество* ‘hoeveelheid’, *зрелище* ‘schouwspel’, *болотце* ‘moerasje’, *яблочко* ‘appeltje’, *сообщение* ‘mededeling’, *понятие* ‘begrip’, *препятствие* ‘hindernis’.
- Een aantal woorden die niet afgeleid zijn of in het huidige Russisch niet meer als zodanig gevoeld worden. Voorbeelden: *блюдо* ‘schotel’, *колéно* ‘knie’, *крéсло* ‘fauteuil’, *лéто* ‘zomer’ (zie ook 2.2.7.2), *коры́то* ‘trog’.

Accentafwijking bij *ýтро*

Het substantief *ýтро* ‘ochtend’ behoort tot accenttype {a}, maar in verbogen vormen ligt het accent op de uitgang na sommige voorzetsels en in een aantal tijdsbepalingen: *до утра́* ‘tot de ochtend’, *с утра́* ‘sinds de ochtend’, *к утра́* ‘tegen de ochtend’, *по утра́м* ‘gewoonlijk ’s morgens’, *утра́ми* ‘gewoonlijk ’s morgens’, *в 11 часóв утра́* ‘om elf uur ’s morgens’. Vergelijk met stamaccent: *в течéние утра́* ‘in de loop van de ochtend’.

2.3.5.2 Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {b}

Paradigma van *вещество́* ‘materie’:

	enkelvoud	meervoud
N	вещество́	вещества́
G	вещества́	веще́ств
D	веществу́	вещества́м
A	вещество́	вещества́
I	вещество́м	вещества́ми
L	веществе́	вещества́х

Dit type heeft uitgangaccent in het hele paradigma.

Tot dit type behoren alleen woorden die gevormd zijn met bepaalde suffixen en met een geaccentueerde uitgang in de Nsg. Dit zijn:

- De meeste ⟨1N⟩-woorden op *-ство, -цó, -кó*. Voorbeelden: *божество́* ‘godheid’, *письмецо́* ‘briefje’, *очко́* ‘punt’, *ушко́* ‘oog (van naald e.d.)’.

Een uitzondering op *-ство* is *меньшинство́* (type {d}) ‘minderheid’, Npl *меньшинства́*.

Met name woorden op *-цó* behoren nogal eens tot een ander type: *лицó* ‘gezicht’ (type {d}), Npl *лица́*; *кольцо́* ‘ring’ (type {d}), Npl *кольца́*. De woorden op geaccentueerd *-цó* en *-кó* zijn overigens niet talrijk.

Het woord *ушко́* moet onderscheiden worden van *ушко/ушко́* ‘oortje’; dit woord heeft twee accentmogelijkheden in het enkelvoud, maar stamaccent in het meervoud {a/d}: Npl *ушки́*, Gpl *ушек*. Vergelijk de verschillen in accent bij *глазо́к* en *зубо́к* in hun verschillende betekenissen (zie 2.2.4.2 (2)).

- De woorden op *-иé* uit 2.3.4.5.

2.3.5.3 Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {c}

Paradigma van *сло́во* ‘woord’:

	enkelvoud	meervoud
N	сло́во	слова́
G	сло́ва	слов
D	сло́ву	слова́м
A	сло́во	слова́
I	сло́вом	слова́ми
L	сло́ве	слова́х

Dit type heeft stamaccent in het enkelvoud en uitgangaccent in het meervoud. Tot dit type behoren de meeste niet-afgeleide substantieven met stamaccent in de Nsg. Het zijn er ongeveer 20, waarvan al behandeld zijn: *не́бо* en *чу́до* (2.3.3.3), *су́дно* (2.3.3.5), *во́йско*, *о́блако* en *о́блачко* (2.3.4.2), *мо́ре* en *по́ле* (2.3.1.1, 2.3.1.2). Verder nog:

де́ло	zaak	пра́во	recht	сло́во	woord
ме́сто	plaats	се́рдце, Gpl серде́ц	hart	ста́до	kudde
мы́ло	zeep	си́то	zeef	те́ло	lichaam

Een onverwacht accentpatroon zien we in het meervoud van *ма́сло* ‘olie, boter’, Npl *масла́*, Gpl *масел*, Dpl *маслам*, waar de vluchtige vocaal van de Gpl ongeaccentueerd is (zie ook 2.3.2), en in de Gpl van *кру́жево* ‘kant’, Npl *кружева́*, Gpl *кружев*, Dpl *кружевам*. Vergelijk met regelmatig accent: *зе́ркало* ‘spiegel’ (ook type {c}), Npl *зеркала́*, Gpl *зеркал*, Dpl *зеркалам*.

2.3.5.4 Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {d}

Paradigma van *вино́* ‘wijn’:

	enkelvoud	meervoud
N	вино́	ви́на
G	вина́	вин
D	вино́у	ви́нам
A	вино́	ви́на
I	вино́м	ви́нами
L	вине́	ви́нах

Dit type heeft uitgangaccent in het enkelvoud en stamaccent in het meervoud. In het algemeen valt in de Gpl het accent niet op de vluchtige klinker, bijvoorbeeld *письмо́* ‘brief’, Npl *пи́сьма*, Gpl *пи́сем*, Dpl *пи́сьмам*. Maar: *кольцо́* ‘ring’, Npl *ко́льца*, Gpl *коле́ц*, Dpl *ко́льцам*; *яйцо́* ‘ei’, Npl *яйца́*, Gpl *яи́ц*, Dpl *яйцам*.

Tot dit type behoren de meeste niet-afgeleide ⟨1N⟩-substantieven met eindaccent in de Nsg. Dit zijn er ongeveer 65:

- Een aantal reeds behandelde woorden, bijvoorbeeld die met *j*-uitbreiding in het meervoud (*крыло́*, Npl *кры́лья*, zie 2.3.3.2).

- Verder onder andere:

ведр ^о	Npl вѣдра, Gpl вѣдер	emmer
весл ^о	Npl вѣсла, Gpl вѣсел	roeieriem
вин ^о	Npl вѣна, Gpl вин	wijn
волоkn ^о	Npl вол ^о кна, Gpl вол ^о кон	vezel
гнезд ^о	Npl гнѣзда, Gpl гнѣзд	nest
долот ^о	Npl дол ^о та	beitel
зерн ^о	Npl зѣрна, Gpl зѣрен	korrel, graan
колес ^о	Npl колѣса	wiel
копѣ	Npl к ^о пья, Gpl к ^о пий	lans
лиц ^о	Npl л ^и ца	gezicht
меньшинств ^о	Npl меньш ^и нства	minderheid
окн ^о	Npl ^о кна, Gpl ^о кон	raam
письм ^о	Npl п ^и сьма, Gpl п ^и сем	brief
пятн ^о	Npl п ^я тна, Gpl п ^я тен	vlek
ребр ^о	Npl рѣбра, Gpl рѣбер	rib
ремесл ^о	Npl ремѣсла, Gpl ремѣсел	ambacht
решет ^о	Npl решѣта	zeef
ружьѣ	Npl р ^у жья, Gpl р ^у жей	geweer
седл ^о	Npl сѣдла, Gpl сѣдел	zadel
сел ^о	Npl сѣла	dorp
стекл ^о	Npl стѣкла, Gpl стѣкол	glas
сукн ^о	Npl с ^у кна, Gpl с ^у кон	laken
числ ^о	Npl ч ^и сла, Gpl ч ^и сел	getal
ядр ^о	Npl ядра, Gpl ядер	kern

- Over *ушк^о/ушко* 'oortje' zie de opmerking in 2.3.5.2.

2.3.5.5 Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {e}

Dit zijn slechts twee ⟨1N⟩-substantieven: *око* en *ухо* (zie 2.3.3.6). Deze hebben stamaccent in het enkelvoud en Npl en eindaccent in de rest van het meervoud.

2.3.5.6 Flexieklasse ⟨1N⟩, accenttype {f}

Paradigma van *крыльц^о* 'bordes':

	enkelvoud	meervoud
N	крыльц ^о	кр ^ы льца
G	крыльц ^а	кр ^ы лец
D	крыльц ^у	крыльц ^а м
A	крыльц ^о	кр ^ы льца
I	крыльц ^о м	крыльц ^а ми
L	крыльц ^е	крыльц ^а х

Dit type heeft eindaccent in het hele paradigma behalve de Npl.

Het gaat hier, afgezien van *крыльц^о*, alleen om *плеч^о* 'schouder', Npl *плѣчи*, Gpl *плеч*, Dpl *плеч^ам* (zie 2.3.1.2).

2.4 De verbuiging van flexieklasse ⟨2⟩

De overgrote meerderheid van de substantieven die tot deze klasse behoren is vrouwelijk. Een klein gedeelte is mannelijk of tweeslachtig. Dit zijn alleen woorden die verwijzen naar personen.

2.4.1 Flexieklasse ⟨2⟩: uitgangen

2.4.1.1 Flexieklasse ⟨2⟩: standaarduitgangen en varianten

Voor de termen ‘standaarduitgangen’, ‘varianten’ en ‘spellingvarianten’ zie 2.2.1.1.

In de tabel hieronder vindt men de standaarduitgangen, geaccentueerd en ongeaccentueerd.

Standaarduitgangen: *чёрта́* ‘lijn’, *жéница* ‘vrouw’:

	enkelvoud		meervoud	
	eindaccent	stamaccent	eindaccent	stamaccent
N	чёрта́	жéница	чёрты́	жéницы
G	чёрты́	жéницы	чёрт	жéщин
D	чёртэ́	жéнице	чёрта́м	жéницам
A	чёрту́	жéнчину	чёрты́	жéщин
I	чёрто́й	жéнщиной	чёрта́ми	жéницами
L	чёртэ́	жéнице	чёрта́х	жéницах

Opmerkingen:

- De uitgang van de Apl is gelijk aan die van de Gpl wanneer het substantief beziel is, en gelijk aan die van de Npl wanneer het substantief onbeziel is (zie 2.1.3.1). In het enkelvoud speelt het kenmerk beziel – onbeziel geen rol, omdat deze flexieklasse een aparte Asg-uitgang bezit.
- De Isg-uitgang *-ой/-ей/-ёй* heeft een nevenvorm *-ою/-ею/-ёю*, die men vooral tegenkomt in literair, poëtisch en folkloristisch taalgebruik. Voorbeeld: *сестра́* ‘zus’, Isg *сестро́й/сестро́ю*.

In enkele uitdrukkingen is de uitgang *-ою/-ею* de enig mogelijke, bijvoorbeeld *волею судéб* ‘door een speling van het lot’.

VARIANTEN

Er zijn twee varianten die niet met behulp van de spellingsregels kunnen worden afgeleid:

- 1) De Gpl-uitgang van bepaalde woorden luidt *-éй*. Het gaat hier om woorden die een stam op een zachte consonant of *-ч*, *-ш*, *-щ* of *-ж* hebben en bovendien tot accent-type {b}, {e} of {f} behoren (uitgangsaccent in de Gpl).

Voorbeelden:

до́ля {e}	Npl до́ли, Gpl доле́й, Dpl до́лям	deel
запа́дня {b}	Npl запа́днй, Gpl запа́днэй, Dpl запа́дням	val, strik

ноздря́ {f}	Npl нóздри, Gpl ноздрéй, Dpl ноздря́м	neusgat
левша́ {b}	Npl левши́й, Gpl левше́й, Dpl левша́м	linkshandige

Voor uitzonderingen met betrekking tot de Gpl-uitgang *-eй* zie 2.4.4.1.

- 2) Substantieven met een stam op medeklinker + *j* hebben in de Gpl een vluchtige vocaal met twee varianten: geaccentueerd *-é-*, ongeaccentueerd *-u-*. De *j* van de stam wordt zichtbaar in de vorm van de letter *й*. Voorbeelden: *статья́* ‘artikel’, Gpl *стате́й*; *гостья́* ‘(vrouwelijke) gast’, Gpl *госте́й* (vergelijk klasse (1N), 2.3.1.1).

2.4.1.2 Flexieklasse (2): spellingvarianten van de uitgangen

Indien men de standaarduitgangen en de varianten uit de vorige paragraaf kent, kunnen de volgende paradigma’s worden afgeleid met behulp van de spellingsregels (zie 1.4 en 1.5). Voor de overzichtelijkheid zijn in de tabellen hieronder ook de voorbeelden met standaarduitgangen opgenomen.

Niet van elke groep woorden komt elke accentvariant voor.

Vetgedrukt zijn de varianten die niet af te leiden zijn uit de spellingsregels. Onderstreept zijn spellingsverschijnselen die extra aandacht verdienen.

De bovenste rij in elke tabel geeft informatie over de klanken waar de stam op eindigt.

Met uitgangaccent:

	standaard	zacht	-з, -к, -х	-ш, -щ, -ч, -ж
Nsg	черта́	западня́	сайга́	левша́
Gsg	черты́	западни́	сайги́	левши́
Dsg	черте́	западне́	сайге́	левше́
Asg	черту́	западню́	сайгу́	левшу́
Isg	черто́й	западне́й	сайго́й	левшо́й
Lsg	черте́	западне́	сайге́	левше́
Npl	черты́	западни́	сайги́	левши́
Gpl	черт	западне́й	сайг	левше́й
Dpl	черта́м	западня́м	сайга́м	левша́м
Apl	черты́	западни́	сайг	левше́й
Ipl	черта́ми	западня́ми	сайга́ми	левша́ми
Lpl	черта́х	западня́х	сайга́х	левша́х
	‘lijn’	‘val, strik’	‘antilope’	‘linkshandige’

Met stamaccent:

	standaard	zacht	-з, -к, -х	-ш, -щ, -ч, -ж
Nsg	же́нщина	ня́ня	доро́га	кры́ша
Gsg	же́нщины	ня́ни	доро́ги	кры́ши
Dsg	же́нщине	ня́не	доро́ге	кры́ше
Asg	же́нщину	ня́ню	доро́гу	кры́шу
Isg	же́нщиной	ня́ней	доро́гой	кры́шей

Lsg	жѣнщине	ня́не	дорóге	крýше
Npl	жѣнщины	ня́ни	дорóги	крýши
Gpl	жѣнщин	ня́нь	дорóг	крýш
Dpl	жѣнщинам	ня́ням	дорóгам	крýшам
Apl	жѣнщин	ня́нь	дорóги	крýши
Ipl	жѣнщинами	ня́нями	дорóгами	крýшами
Lpl	жѣнщинах	ня́нях	дорóгах	крýшах
	'vrouw'	'kindermeisje'	'weg'	'dak'

Met uitgangaccent:

	-ц	-и- + -ј-	medekl. + -ј-	klinker + -ј-
Nsg	маца́	(судия́)	статья́	колея́
Gsg	маца́ы	(судий)	статья́и	колея́и
Dsg	маца́е	(судий)	статья́е	колея́е
Asg	маца́у	(судию́)	статья́ю	колея́ю
Isg	маца́оѝ	(судие́й)	статья́еѝ	колея́еѝ
Lsg	маца́е	(судий)	статья́е	колея́е
Npl	маца́ы	(судий)	статья́и	колея́и
Gpl	мац	(судий)	статья́и	колея́и
Dpl	маца́ами	(судия́м)	статья́ам	колея́ам
Apl	маца́ы	(судий)	статья́и	колея́и
Ipl	маца́ами	(судия́ми)	статья́ами	колея́ами
Lpl	маца́ах	(судия́х)	статья́ах	колея́ах
	'matse'	'rechter'	'artikel'	'wagenspoor'

Met stamaccent:

	-ц	-и- + -ј-	medekl. + -ј-	klinker + -ј-
Nsg	у́лица	а́рмия	го́стя	иде́я
Gsg	у́лицы	а́рмии	го́стыи	иде́и
Dsg	у́лице	а́рмии	го́стые	иде́е
Asg	у́лицу	а́рмию	го́стью	иде́ю
Isg	у́лицеѝ	а́рмиеѝ	го́стыеѝ	иде́еѝ
Lsg	у́лице	а́рмии	го́стые	иде́е
Npl	у́лицы	а́рмии	го́стыи	иде́и
Gpl	у́лиц	а́рмий	го́стий	иде́и
Dpl	у́лицам	а́рмиям	го́стыам	иде́ям
Apl	у́лицы	а́рмии	го́стий	иде́и
Ipl	у́лицами	а́рмиями	го́стыями	иде́ями
Lpl	у́лицах	а́рмиях	го́стыах	иде́ях
	'straat'	'leger'	'(vr.) gast'	'idee'

Opmerkingen:

- Woorden van het type *судия* behoren voornamelijk tot de taal van de Russisch-Orthodoxe Kerk en niet tot het moderne Russisch. De Gsg, Dsg en Lsg hebben afwijkende uitgangen. Het gangbare woord is *судья* (type {d}).
- De Gpl-vormen *статей* en *гостий* zijn uitgangsgeloos. De twee laatste letters zijn: een vluchtige klinker + de *j* van de stam die nu in een andere vorm zichtbaar wordt in de spelling. De vluchtige klinker *-u-* is de ongeaccentueerde variant van *-é-* (zie vorige paragraaf).

2.4.2 Flexieklasse (2): vluchtige klinker bij uitgangsgeloze Gpl

Ook substantieven van klasse (2) hebben vaak een vluchtige klinker in uitgangsgeloze vormen. Het gaat hierbij steeds om de Gpl. Voorbeelden: *сосна* 'grove spar', Npl *сосны*, Gpl *сосен*; *бутылка* 'fles', Npl *бутылки*, Gpl *бутылок*.

Wanneer de stam van een (2)-woord eindigt op twee of meer medeklinkers en de Gpl geen uitgang heeft, kan men zich drie vragen stellen:

- Heeft het woord in de Gpl een vluchtige klinker?
- De grote meerderheid van de substantieven met een stam op meer dan één medeklinker heeft een vluchtige klinker in de Gpl. Toch is klinkerinvloeging maar gedeeltelijk voorspelbaar:
- Bij woorden op medeklinker + *-ка, -ля, -ня, -ца* en *-ья* vindt klinkerinvloeging in het algemeen plaats. Voorbeelden: *сказка* 'sprookje', Gpl *сказок*; *капля* 'druppel', Gpl *капель*; *спальня* 'slaapkamer', Gpl *спален*; *овца* 'schaap', Gsg *овец*; *статья* 'artikel', Gpl *статей*.
- Dit geldt ook voor woorden op *-вна* en *-сна*: *царевна* 'dochter van de tsaar', Gpl *царевен*; *сосна* 'grove spar', Gpl *сосен*.
- Verder vindt klinkerinvloeging meestal niet plaats in woorden op harde medeklinker + *-ра, -ма, -ла* en *-на*. Voorbeelden: *зебра* 'zebra', Gpl *зевр*; *игла* 'naald', Gpl *игл*; *волна* 'golf', Gpl *волн* (maar: *сестра* 'zuster', Gpl *сестёр*; *кукла* 'pop', Gpl *кукол*; *метла* 'bezem', Gpl *метел*).
- Geen klinkerinvloeging vindt plaats in woorden op medeklinker + *-ва* of *-ба*, bijvoorbeeld *тыква* 'pompoen', Gpl *тыкв*; *клятва* 'eed', Gpl *клятв*; *изба* 'boerenhuis', Gpl *изб*; *просьба* 'verzoek', Gpl *просьб*.
Maar: *судьба* 'lot', Gpl *судеб* (verouderd) *судёб*; *свадьба* 'bruiloft', Gpl *свадеб*; *усадьба* 'landgoed', Gpl *усадеб*/*усадьб*.

- Zo ja, is de vluchtige klinker geaccentueerd?

In principe is de vluchtige klinker geaccentueerd als de Dpl, Ipl en Lpl eindaccent hebben. Anders is hij ongeaccentueerd. Bij accenttype {d} zijn er enige uitzonderingen. Hieronder bekijken we de toestand per accenttype:

- De vluchtige klinker is nooit geaccentueerd in accenttype {a} en altijd geaccentueerd in type {b}. Voorbeelden: {a} *девушка* 'meisje', Gpl *девушек*; {b} *кабарга* 'muskusdier', Gpl *кабарог*. Bij type {d} verwacht men een ongeaccentueerde vluchtige klinker, bijvoorbeeld *весна* 'lente', Gpl *вёсен*. Maar: *сестра* 'zuster', Gpl *сестёр*

(over type {d} zie verder 2.4.5.4). De {d/f}-woorden *доска́* ‘plank’ en *копна́* ‘hooimijt’ hebben Gpl *до́сок* en *ко́пен/копё́н*.

- Type {c} bevat slechts één woord, zonder vluchtige klinker. Bij type {e} en {f} is de enige vluchtige klinker geaccentueerd (*деревня́* ‘dorp’ (type {e}), Gpl *дереве́нь; серьга́* ‘oorring’ (type {f}), Gpl *серёг*).
- Welke klinker wordt ingevoegd?
 - 1) Ongeaccentueerd
 - a) -o- wordt ingevoegd direct vóór of na *к, г* of *х*, maar niet na *ш, щ, ч* of *ж* (de laatste clausule volgt uit een spellingsregel, zie 1.5.4). Voorbeelden: *ку́хня* ‘keuken’, Gpl *ку́хонь; вы́ставка* ‘tentoonstelling’, *вы́ставок*. Na *ш, щ, ч* of *ж*: *де́вушка* ‘meisje’, Gpl *де́вушек*;
 - b) -u- wordt ingevoegd vóór *ј*. Voorbeeld: *го́стья* (vrouwelijke) ‘gast’, Gpl *го́стий*;
 - c) -e- wordt ingevoegd in de overige gevallen. Het is dus mogelijk, dat een medeklinker vóór de vluchtige klinker zacht wordt, terwijl hij in de rest van het paradigma hard is. Voorbeelden: *весна́* ‘lente’, Gpl *весе́н; ка́пля* ‘druppel’, Gpl *ка́пель*.
 - 2) Geaccentueerd
 - a) -o- wordt ingevoegd direct vóór of na *к, г* of *х*; *кабарга́* ‘muskusdier’, Gpl *каба́рог; доска́* ‘plank’, Gpl *до́сок*. Na een zachte medeklinker echter -ě-, bijvoorbeeld *серьга́* ‘oorring’, Gpl *серёг*. Maar: *кочерга́* ‘pook’, Gpl *кочерёг*;
 - b) -o- wordt bovendien ingevoegd na *ш, щ, ч* of *ж*, bijvoorbeeld *княжна́* ‘dochter van een vorst’, Gpl *княжо́н*;
 - c) -e- wordt ingevoegd vóór een zachte medeklinker, -j- of of -ц-, bijvoorbeeld *деревня́* ‘dorp’, Gpl *дереве́нь; статья́* ‘artikel’, Gpl *стате́й; овца́* ‘schaap’, Gpl *ове́ц*;
 - d) -ě- wordt ingevoegd in de overige gevallen, bijvoorbeeld *сестра́* ‘zuster’, Gpl *сестёр*; *копна́* ‘hooimijt’, Gpl (*ко́пен*)/*копё́н*.

Uit de voorgaande twee opmerkingen blijkt dat het mogelijk is dat een medeklinker vóór de vluchtige klinker zacht wordt, terwijl hij in de rest van het paradigma hard is.

2.4.3 Flexieklasse (2): bijzonderheden in de stam

2.4.3.1 Wisseling e – ě

Veel (2)-substantieven met een accentverschuiving hebben een wisseling tussen een ongeaccentueerde -e- en een -ě- in de stam. Voorbeelden: *сестра́* ‘zuster’, Npl *се́стры*, Gpl *сестёр*, Dpl *се́страм*; *метла́* ‘bezem’, Npl *ме́тлы*, Gpl *ме́тел*, Dpl *ме́тлам*.

2.4.3.2 Onverwacht harde -н in de Gpl

Substantieven met stamaccent en eindigend op medeklinker + -ня verharden deze *н* van de stam in de Gpl. Al deze substantieven hebben klinkerinvoging. Voorbeelden: *пе́сня* ‘lied’ en *ви́шня* ‘kers’:

Nsg	пе́сня	ви́шня
Gsg	пе́сни	ви́шни

Npl	пéсни	вѐшни
Gpl	пéсeн	вѐшен
Dpl	пéсням	вѐшням

Zo gaan ook onder andere *бáсна* ‘fabel’, *бáшня* ‘toren’, *кунáльня* ‘badinrichting’, *сóтня* ‘honderdtal’, *спáльня* ‘slaapkamer’, *черéшня* ‘(zoete) kers’, *читáльня* ‘leeszaal’.

Substantieven met eindaccent en eindigend op *-ня* hebben de uitgang *-ѐй* (zie 2.4.1.1 (1)).

Woorden als *бáня* ‘badhuis’ vallen niet onder deze regel, omdat vóór *-ня* een klinker staat. De Gpl is dan regelmatig: *бань*.

Uitzonderingen (met zachte *-н* in de Gpl): *бáрышня* ‘jongedame’, Gpl *бáрышень*; *боáрышня* ‘dochter van een bojaar’, Gpl *боáрышень*; *дерéвня* ‘dorp’, Gpl *деревéнь*; *кúхня* ‘keuken’, Gpl *кúхонь*.

2.4.3.3 кúрица

Het substantief *кúрица* ‘kip’ kan in het meervoud een kortere stam hebben: Npl *кúры*, Gpl *кур*, Dpl *кúрам*, naast de regelmatige vormen *кúрицы*, *кúриц*, *кúрицам*.

2.4.3.4 дядя

Het substantief *дядя* ‘oom’ kan in het meervoud op twee manieren verbogen worden:

- *дяди*, *дядей*, *дядям*: accenttype {a} met onregelmatige uitgang *-ей*. Dit meervoud kan gebruikt worden in twee betekenissen: ‘broer van vader/moeder’ en ‘meneer (gezegd door een kind)’;
- *дядья*, *дядьёв*, *дядьям*: accenttype {c} met stamverandering en uitgangen die doen denken aan die van *зять* ‘zwager’ (zie 2.2.3.3). Dit meervoud kan alleen gebruikt worden in de betekenis ‘broer van vader/moeder’.

2.4.4 Flexieklasse ⟨2⟩: bijzonderheden in de uitgang

2.4.4.1 Afwijkingen in de Gpl

In 2.4.1.1 (1) werd de volgende uitgangsvariant gegeven:

- De Gpl-uitgang van bepaalde woorden luidt *-ѐй*. Het gaat hier om woorden die:
- a) een stam op een zachte consonant of *-ч*, *-ш*, *-щ* of *-ж* hebben en bovendien
 - b) tot accenttype {b}, {e} of {f} behoren (uitgangssaccent tenminste vanaf de Dpl).

Op deze regel zijn twee soorten uitzonderingen:

- Onverwacht de uitgang *-ей*: substantieven zonder uitgangssaccent maar met Gpl-uitgang *-ѐй*:
- Een aantal mannelijke en tweeslachtige woorden van flexieklasse ⟨2⟩, bijvoorbeeld *дядя* ‘oom’, Npl *дяди*, Gpl *дядей*, Dpl *дядям* (zie 2.4.3.4); *юноша* ‘jongeman’, Gsg *юноши*, Gpl *юношей*, Dpl *юношам*. Hier horen ook nog enige substantieven die minder frequent zijn, zoals *бáтя* ‘vader (spreektaal en dialect)’, *магарáджа* ‘maharadja’, of die tweeslachtig zijn en tot de spreektaal behoren, zoals *зюзя* ‘sloom persoon; dronkelap’, *рóвня* ‘gelijke’.

- Enkele vrouwelijke woorden van flexieklasse ⟨2⟩, zoals *кэгля* ‘kegel’, Npl *кэгли*, Gpl *кэглей*, Dpl *кэглям*.
- Enkele substantieven die eindigen op een zachte consonant hebben beide Gpl-varianten: *тётя* F ‘tante’, Gpl *тётей/тётъ* (volgens sommige bronnen is de laatste vorm plat). Andere voorbeelden zijn: *лю́тня* F ‘luit’, Gpl *лю́тен/лю́тней*, *ню́ня* MF ‘snotteraar, huilebalk’, *пустомéля* MF ‘kletskaus; windbuil’, *со́ня* MF ‘slaapkop’, *ца́пля* F ‘reiger’.
- De woorden *пéсна* ‘lied’ en *ста́вня* ‘(venster)luik’ hebben parallelvormen die volgens flexieklasse ⟨3⟩ gaan: Nsg *песнь* (verouderd), Nsg *ста́вень*, Gpl *пéсней*, Gpl *ста́вней*. De Gpl-vormen volgens flexieklasse ⟨2⟩ zijn regelmatig: *пéсен* en *ста́вен*.
- Onverwacht geen uitgang *-ей*: substantieven met uitgangaccent maar met een uitgangsloze Gpl:
- *госпожа́* ‘mevrouw’(type {b}), *дерéвня* ‘dorp’ (type {e}) en *просты́ня* ‘laken’ (type {f}):

Nsg	госпожа́	дерéвня	просты́ня
Gsg	госпожи́	дерéвни	просты́ни
Npl	госпожи́	дерéвни	просты́ни
Gpl	госпо́ж	деревéнь	просты́нь/-не́й
Dpl	госпожа́м	деревня́м	просты́ням

- Sommige woorden hebben twee accentmogelijkheden. Volgens de regel hebben ze dan ook twee Gpl-varianten. Voorbeelden: *ба́ржа́* ‘aak’ (type {a} of {b}), Gsg *ба́ржи́*, Npl *ба́ржи́*, Gpl *барж/баржéй*, Dpl *ба́ржа́м*.
- Het substantief *свечá* heeft een regelmatige Gpl *свечéй*, maar ook een variant *свеч* (verouderd/poëtisch), zoals in het spreekwoord: *игра́ не сто́ит свеч* ‘het sop is de kool niet waard’.
- Het substantief *шестерня́*, Npl *шестерни́*, Dpl *шестерня́м* heeft twee Gpl-vormen, afhankelijk van de betekenis: Gpl *шестерéн* (onregelmatig) ‘tandwiel’, *шестерне́й* (regelmatig) ‘span van zes paarden’.

2.4.4.2 Vocatief

In 2.2.4.3 werden reeds enkele ⟨1M⟩-woorden genoemd met een aparte vocatief (de vorm waarin de aangesproken persoon staat). Het ging hier om woorden uit de sfeer van de kerk. Bij ⟨2⟩-woorden is de situatie anders. Daar wordt zeer frequent een vocatief gebruikt die juist kenmerkend is voor gesproken taal. Het gaat zowel om vrouwelijke als om mannelijke woorden. Deze vocatief heeft geen uitgang. Voorbeelden:

Nsg	vocatief	betekenis
ма́ма	мам	maama
Ната́ша	Ната́ш	Natasja
Ду́ня	Дунь	Doenja
Пе́тя	Пе́ть	Petja
дядя́ Ко́ля	дядь Ко́ль	Oom Kolja

Voorwaarde voor het gebruik van deze vocatief is wel dat er een zekere mate van intimiteit bestaat tussen de degene die roept en de aangeroepene.

2.4.4.3 Woorden van het type *доміна*

Onbezielde substantieven met het vergrotingssuffix *-ин-*, afgeleid van mannelijke woorden, behoren tot flexieklasse ⟨2⟩. In de spreektaal kunnen ze als mannelijk of als vrouwelijk worden beschouwd. Dit kan men zien als ze worden voorafgegaan door een bijvoeglijke bepaling (adjectief, voornaamwoord, e.d.).

Paradigma van *эта/этот доміна* ‘dit enorme huis’:

	enkelvoud	meervoud
N	эта/этот доміна	эти доміны
G	этой/этого доміны	этих домін
D	этой/этому доміне	этим домінам
A	эту доміну/этот доміно	эти доміны
I	этой/этим доміной	этими домінами
L	этой/этом доміне	этих домінах

Opmerkelijk is vooral de Asg. De mannelijke variant van de Asg wordt als plat beschouwd.

2.4.5 De accenttypen van flexieklasse ⟨2⟩

Verreweg de grootste accenttypen zijn {a} en {d}. Enkele vuistregels:

- Als de Nsg stamaccent heeft, kan men er vrijwel zeker van zijn dat het hele paradigma onveranderd stamaccent houdt (type {a}).
- Als de Nsg uitgangaccent heeft, ligt het accent over het algemeen in het hele meervoud op de stam (type {d}).
- Een uitzondering op deze vuistregels wordt gevormd door het nogal kleine type {b}, dat meestal goed herkenbaar is, en een beperkt aantal frequente woorden die tot type {e} behoren en die men dus het beste uit het hoofd kan leren.

2.4.5.1 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {a}

Paradigma van *карта* ‘kaart’:

	enkelvoud	meervoud
N	карта	карты
G	карты	карт
D	карте	картам
A	карту	карты
I	картой	картами
L	карте	картах

Dit type heeft het accent op de stam in het hele paradigma. Alle substantieven van klasse ⟨2⟩ met stamaccent in de Nsg behoren tot accenttype {a}: *книга* ‘boek’, *комната* ‘kamer’.

Uitzonderingen: het enige substantief dat tot type {c} behoort en de twee substantieven die tot type {e} behoren (zie 2.4.5.3 en 2.4.5.5).

Tot type {a} behoren onder meer:

- bijna alle verkleinwoorden, bv. *комнатка* ‘kamertje’, *ручка* ‘handje’;

- bijna alle andere afleidingen op *-ица, -ня* en *-ка*, bijvoorbeeld *красáвица* ‘schoonheid’, *читáльня* ‘leeszaal’, *обработка* ‘afwerking’;
- vrijwel alle leenwoorden, bijvoorbeeld *опера́ция* ‘operatie’, *систéма* ‘systeem’.

2.4.5.2 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {b}

Paradigma van *черта́* ‘lijn’:

	enkelvoud	meervoud
N	черта́	черты́
G	черты́	черт
D	черте́	черта́м
A	черту́	черты́
I	черто́й	черта́ми
L	черте́	черта́х

Dit type heeft het accent op de uitgang in het hele paradigma. Het aantal woorden met dit accenttype is betrekkelijk gering. We noemen er een aantal:

- De woorden *госпожа́* ‘mevrouw’, *кишка́* ‘darm’, *кочерга́* ‘pook’, *статья́* ‘artikel’, *мечта́* ‘droom’. Het substantief *скамья́* ‘(zit)bank’ kan volgens {b} of {d} gaan.
- Het aantal woorden op *-ня́* in dit type is relatief groot, bijvoorbeeld *западня́* ‘val, strik’, *шестерня́* ‘tandwiel’.
- Veel woorden die meestal tot dit type worden gerekend zijn singularia tantum (zie 2.1.4.2), zodat het verschil met {d} of {f} niet tot uiting kan komen, bijvoorbeeld *длина́* ‘lengte’, *тоска́* ‘zwaarmoedigheid’. Hierbij horen de meeste woorden op *-ня́* en *-изна́*, bijvoorbeeld *беготня́* ‘geren’, *белизна́* ‘witheid’.

2.4.5.3 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {c}

Dit type heeft in het enkelvoud het accent op de stam, in het meervoud op de uitgang.

Hiertoe behoort slechts één mannelijk substantief. Het gaat om *дядя́* ‘oom’, met de meervoudsvariant Npl *дядья́*, Gpl *дядьёв*, Dpl *дядья́м* (zie verder 2.4.3.4).

2.4.5.4 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {d}

Paradigma van *жена́* ‘echtgenote’:

	enkelvoud	meervoud
N	жена́	жёны
G	жены́	жён
D	жене́	жёнам
A	жену́	жён
I	жено́й	жёнами
L	жене́	жёнах

Dit type heeft in het enkelvoud het accent op de uitgang, in het meervoud op de laatste lettergreep van de stam. Later in deze paragraaf wordt een subtype genoemd met stamaccent in de Asg.

- De meeste en meest voorkomende woorden met eindaccent in de Nsg behoren hiertoe. Het gaat om ± 120 substantieven. De voornaamste zijn:

вдовá	weduwe	лунá	maan
верстá, Npl вёрсты	werst (1,06 km.)	метлá, Npl мётлы, Gpl мётел	bezem
веснá, Npl вёсны, Gpl вёсен	lente	осá	wesp
высотá, Npl высóты	hoogte	пилá	zaag
главá	hoofdstuk	плитá	plaat, fornuis
глубинá, Npl глубíны	diepte	пчелá, Npl пчёлы	bij
длинá	lengte	сиротá (MF), Npl сирóты	wees
дугá	boog	скалá	rots
дырá	gat	скулá	jukbeen
женá, Npl жёны	echtgenote	снохá	schoondochter (van vader)
звездá, Npl звёзды	ster	совá	uil
змея́	slang	соснá	den
иглá	naald	средá	milieu
игрá	spel	странá	land
избá	boerenhuis	стрекозá, Npl стрекóзы	libel
икрá	kuit (in beide bet.)	толпá	menigte
козá	geit	травá	gras
колбасá, Npl колбáсы	worst	трубá	pijp, buis; trompet
косá	zeis; vlecht	тюрьмá, Gpl тюрем	gevangenis
лисá	vos		

- Een aantal substantieven kan zowel volgens type {d} als {f} gaan: *блoхá* ‘vlo’, *волнá* ‘golf’, *войнá* ‘oorlog’, *дoскá*, Gpl *дóсoк* ‘plank, plaat’, *рeкá* ‘rivier’.
- Men moet er alert op zijn dat de vluchtige vocaal in de Gpl geaccentueerd kan zijn, bijvoorbeeld *землá* ‘aarde’, Gpl *земéль*; *овцá* ‘schaap’, Gpl *овéц*; *свинья́* ‘varken’, Gpl *свинéй*; *семья́* ‘gezin’, Gpl *семéй*; *сестрá* ‘zuster’, Gpl *сестёр*; *скамья́* ‘(zit)bank’, Gpl *скамéй* (ook type {b}); *судья́* ‘rechter’ (M), Gpl *судéй*.

Het substantief *судьбá* ‘lot, noodlot’ heeft Gpl *судеб*, naast archaïsch *судéб* (zie 2.4.2).

Subtype met stamaccent in de Asg

Enige vrouwelijke substantieven van type {d} hebben stamaccent in de Asg. Voorbeeld: *водá* ‘water’:

	enkelvoud	meervoud
N	водá	вóды
G	водЫ́	вóд
D	водé	вóдам
A	вóду	вóды
I	водóй	вóдами
L	водé	вóдах

Zo gaan ook: *душá* ‘ziel’, *землá* ‘aarde, grond’, *спинá* ‘rug’, *зимá* ‘winter’, *ценá* ‘prijs’. De woorden *стенá* ‘muur’ en *средá* ‘woensdag’ hebben ook stamaccent in de Asg, maar kunnen bovendien volgens type {f} gaan. Dit heeft dus alleen gevolgen in het meervoud. In het geval van *стенá* is accentpatroon {f} verouderd.

2.4.5.5 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {e}

Dit type heeft stamaccent in het enkelvoud en de Npl, en eindaccent in de rest van het meervoud. Het gaat slechts om twee substantieven: *дерéвня* ‘dorp’, Npl *дерéвни*, Gpl *деревéнь*, Dpl *деревн́ям* (zie ook 2.4.3.2 en 2.4.4.1); *до́ля* ‘(aan)deel’, Npl *до́ли*, Gpl *доле́й*, Dpl *доля́м*.

2.4.5.6 Flexieklasse ⟨2⟩, accenttype {f}

Paradigma van *слезá* ‘traan’:

	enkelvoud	meervoud
N	слезá	слéзы
G	слезЫ́	слéз
D	слезé	слезáм
A	слезú	слéзы
I	слезóй	слезáми
L	слезé	слезáх

Dit type heeft uitgangaccent in het enkelvoud, stamaccent op de eerste lettergreep van de Npl, en uitgangaccent in de rest van het meervoud (voorzover niet uitgangsluys). Ook hier is een subtype met stamaccent in de Asg (zie hieronder).

Tot type {f} behoren ± 30 substantieven, waaronder: *зубá* ‘lip’, *просты́ня* ‘laken’ en *свечá* ‘kaars’, Gpl *свечéй*. Een aantal woorden kan ook volgens type {d} gaan: *блoхá* ‘vlo’, *серьгá* ‘oorring’, Gpl *серéг*, *волнá* ‘golf’, Gpl *волн*, *стрoкá* ‘regel, lijn’.

Subtype met stamaccent in de Asg

Ongeveer 20 vrouwelijke substantieven hebben stamaccent in de Asg. Voorbeeld: *рукá* ‘hand’:

	enkelvoud	meervoud
N	рукá	ру́ки
G	рукí	рук
D	рукé	рукáм
A	ру́ку	ру́ки
I	рукóй	рукáми
L	рукé	рукáх

Dit accent hebben nog drie andere woorden die een lichaamsdeel betreffen: *бородá* ‘baard’, Asg *бóроду*; *головá* ‘hoofd’, Asg *гóлову*; *ногá* ‘been, voet’. Andere leden van dit subtype: *горá* ‘berg’, *сторонá* ‘zijde, kant’, Asg *стóрону*. De substantieven *щекá* ‘wang’ en *полосá* ‘strook’ hebben twee accentvarianten in de Asg: *щѣкú*, *пóлосú*. Het woord *доскá* ‘plank, plaat’ heeft ook twee varianten in de Gpl: Asg *дóскú*, Gpl *дóсók*.

Het woord *река́* ‘rivier’ heeft twee accentvarianten in de Asg en kan zowel volgens type {f} als {d} gaan: Asg *ре́кú*, Npl *ре́ки*, Gpl *рек*, Dpl *ре́кáм*.

Een afwijkende Gsg-accentvariant komt voor in de uitdrukkingen: (по) *óбе стóроны/сторонý* ‘(volgens) beide kanten/partijen’, *на все четы́ре стóроны* ‘naar alle kanten, waarheen men maar wil’.

2.5 De verbuiging van flexieklasse ⟨3F⟩

2.5.1 Flexieklasse ⟨3F⟩: uitgangen

Deze klasse kent alleen substantieven die in de Nsg eindigen op een zacht teken. Er zijn twee groepen:

- woorden op een zachte medeklinker;
- woorden op *-жь, -шь, -чь, -щь*.

De verschillen in uitgangen tussen deze twee groepen zijn geheel te verklaren uit de spellingsregels:

	zachte medeklinker		<i>-жь, -шь, -чь, -щь</i>	
	uitg. acc.	stamacc.	uitg. acc.	stamacc.
Nsg	любо́вь	тетра́дь	вошь	брошь
Gsg	любви́	тетра́ди	вши	бро́ши
Dsg	любви́	тетра́ди	вши	бро́ши
Asg	любо́вь	тетра́дь	вошь	брошь
Isg	любо́вью	тетра́дью	во́шью	бро́шью
Lsg	любви́	тетра́ди	вши	бро́ши

Npl	любвѝ	тетра́ди	вши	бро́ши
Gpl	любвѣй	тетра́дей	вшей	бро́шей
Dpl	любвѣм	тетра́дям	вшам	бро́шам
Apl	любвѝ	тетра́ди	вшей	бро́ши
Ipl	любвѣми	тетра́дьми	вшáми	бро́шами
Lpl	любвѣх	тетра́дях	всах	бро́сах
	'liefde'	'schrift'	'luis'	'broche'

Opmerkingen:

- Alle substantieven met vast eindaccent hebben een vluchtige vocaal in de NAsg en Isg.
- De Isg-uitgang komt niet geaccentueerd voor.
- Het woord *вошь* is beziel, dus Apl = Gpl.

De Isg-uitgang is dus steeds *-ью*. Na *-ж-*, *-ш-*, *-ч-*, *-щ-* geeft het zachte teken slechts aan dat een /j/ wordt uitgesproken. Het geeft geen informatie over de hard- of zachtheid van de voorafgaande medeklinker.

2.5.2 Flexieklasse ⟨3F⟩: vluchtige klinker

De volgende substantieven van deze flexieklasse vertonen een vluchtige klinker: *вошь* 'luis', *ложь* 'leugen', *любовь* 'liefde', *рожь* 'rogge', *церковь* 'kerk'.

Zoals te zien in bovenstaande paradigma's vindt klinkerinvloeging plaats in de NAsg en Isg.

Het substantief *любовь* heeft een poëtische variant met vaste klinker: GDLsg/NApl *любо́ви*. De meisjesnaam *Любовь* behoudt de klinker in alle naamvallen, bijvoorbeeld GDLsg *Любо́ви*.

2.5.3 Flexieklasse ⟨3F⟩: bijzonderheden in de stam

2.5.3.1 *мать* en *дочь*

De substantieven *мать* 'moeder' en *дочь* 'dochter' voegen in de verbuiging *-ер-* toe aan de stam. Ze behoren beide tot accenttype {e}:

NAsg	ма́ть	до́чь
GDLsg	ма́тери	до́чери
Isg	ма́терью	до́черью
Npl	ма́тери	до́чери
Gpl	матерѣй	дочерѣй
Dpl	матерѣм	дочерѣм
Ipl	матерѣми	дочерѣми/-рѣми́

Over de Ipl zie 2.5.4.

2.5.3.2 *цѣрковь*

Het substantief *цѣрковь* kan vanaf de Dpl zowel een harde als een zachte stam hebben. Het behoort tot accenttype {e}:

	enkelvoud	meervoud
N	цѣрковь	цѣркви
G	цѣркви	цѣрквѣй
D	цѣркви	цѣрквám/-вѣм
A	цѣрковь	цѣркви
I	цѣрковью	цѣрквáми/-вѣми
L	цѣркви	цѣрквáх/-вѣх

De vormen met een harde stam in de Dpl, Ipl en Lpl horen bij verouderend taalgebruik.

2.5.4 Flexieklasse ⟨3F⟩: bijzonderheid in de Ipl-uitgang

Een paar substantieven – alle accenttype {e} – hebben twee Ipl-varianten:

NAsg	дверь	дочь
Ipl	дверья́ми/дверьми́	дочеря́ми/дочерьми́

Het zijn: *дверь* ‘deur’, *дочь* ‘dochter’, *зверь* ‘(wild) dier’ en *лошадь* ‘paard’. De tweede variant is meer literair en minder frequent dan de eerste.

In sommige uitdrukkingen is de tweede variant echter verplicht: *плеть* ‘zweep’, *бить плетью́* ‘geselen’; *кость* ‘bot’, *лечь костью́* ‘sneuelen; zich uitsloven (vaak ironisch)’. Ook deze twee woorden behoren tot accenttype {e}.

2.5.5 De accenttypen van flexieklasse ⟨3F⟩

Accenttypen {c} en {d} komen bij deze flexieklasse niet voor.

2.5.5.1 Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {a}

Dit type heeft vast accent op de stam. Voor voorbeelden zie de paradigma’s van *тетрадь* en *брошь* in 2.5.1.

De meeste substantieven van klasse ⟨3F⟩ behoren hiertoe. Dit zijn een zeer groot aantal woorden gevormd met het productieve suffix *-ость/-есть* (bv. *трудность* ‘moeilijkheid’, *глупость* ‘domheid’, *тяжесть* ‘gewicht’, *свежесть* ‘versheid’), maar ook veel niet-afgeleide woorden: *медь* ‘koper’, *жизнь* ‘leven’, *шерсть* ‘wol’. Ook veel aardrijkskundige namen (bv. *Обь* ‘Ob’, *Сибирь* ‘Siberië’, *Астрахань* ‘Astrakan’) behoren hiertoe, en bovendien bijna alle leenwoorden van flexieklasse ⟨3F⟩: *медаль* ‘medaille’, *акварель* ‘aquarel’. (De meeste niet-afgeleide eenlettergrepige woorden behoren tot type {e}.)

2.5.5.2 Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {b}

Dit type heeft overal accent op de uitgang, behalve in de Isg. Voor voorbeelden zie de paradigma’s van *любовь* en *вошь* in 2.5.1.

Slechts enkele ⟨3F⟩-substantieven behoren hiertoe, allemaal met een vluchtige *-o-* in de NAsg en Isg. Het zijn: *любовь* ‘liefde’, *вошь* ‘luis’, *ложь* ‘leugen’, *рожь* ‘rogge’.

2.5.5.3 Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {e}

Paradigma van *бровь* ‘wenkbrauw’:

	enkelvoud	meervoud
N	бровь	бро́ви
G	бро́ви	брове́й
D	бро́ви	бровя́м
A	бровь	бро́ви
I	бро́вью	бровя́ми
L	бро́ви	бровя́х

Dit type heeft stamaccent in het enkelvoud en de Npl, en eindaccent in de rest van het meervoud.

Hiertoe behoren de meeste niet-afgeleide eenlettergrepige woorden van deze flexieklasse. Het zijn er ongeveer 80, waaronder alle woorden die behandeld zijn in 2.5.3 en 2.5.4. Verder:

вeсть	bericht	роль	rol
ветвь	tak	сеть	net, netwerk
вещь	ding	скáтерть	tafellaken
власть	macht; autoriteit	скóрость	snelheid
дробь	breuk (rekenkundig)	смерть	dood
крéпость	vesting	соль	zout
мéлочь	kleinigheid	стéпень	graad, mate
мышь	muis	страсть	hartstocht
но́вость	nieuws	тень	schaduw
ночь	nacht	треть	derde deel
о́бласть	district	цепь	ketting
о́чередь	beurt, rij	часть	deel
плóщадь	plein	чéтверть	kwart
пóвесть	vertelling	щель	kloof, spleet
речь	spraak, rede		

Enkele woorden kunnen zowel volgens type {e} als volgens type {f} gaan: *степь* ‘steppe’, *ось* ‘as, spil’, *печь* ‘kachel; oven’.

2.5.5.4 Flexieklasse ⟨3F⟩, accenttype {f}

Paradigma van *грудь* ‘borst’:

	enkelvoud	meervoud
N	грудь	гру́ди
G	груди́	груде́й
D	груди́	грудя́м
A	грудь	гру́ди
I	гру́дью	грудя́ми
L	груди́	грудя́х

Dit type heeft eindaccent in het enkelvoud (behalve de Isg), stamaccent in de Npl, en eindaccent in de rest van het meervoud.

Slechts enkele ⟨3F⟩-substantieven behoren tot dit type. Het zijn *глушь* ‘dicht struikgewas, uithoek’, *зрудь* ‘borst’, en enkele woorden die zowel volgens type {f} als volgens type {e} kunnen gaan: *ось* ‘as, spil’, *печь* ‘kachel, oven’, *степь* ‘steppe’.

2.6 De verbuiging van flexieklasse ⟨3M⟩

Dit is maar één substantief, met eindaccent volgens type {b}: *путь* ‘weg’:

	enkelvoud	meervoud
N	пу́ть	пути́
G	пути́	путе́й
D	пути́	путя́м
A	пу́ть	пути́
I	путём	путя́ми
L	пути́	путя́х

Uitdrukkingen met het woord *путь*: *счастливого пути!* ‘goede reis!’, *каким путём?* ‘hoe?, op welke wijze?’, *на обратном пути* ‘op de terugweg’. De Isg *путём* fungeert ook als voorzetsel (met genitief): ‘door middel van, met behulp van’.

2.7 De verbuiging van flexieklasse ⟨3N⟩

Paradigma's van *время* ‘tijd’ en *знамя* ‘vaandel’:

	enkelvoud		meervoud	
N	время	зна́мя	времена́	знаме́на
G	вре́мени	зна́мени	време́н	знаме́н
D	вре́мени	зна́мени	времена́м	знаме́нам
A	время	зна́мя	времена́	знаме́на
I	вре́менем	зна́менем	времена́ми	знаме́нами
L	вре́мени	зна́мени	времена́х	знаме́нах

Tot deze klasse behoren slechts tien substantieven, allemaal eindigend op *-мя*. Negen daarvan gaan net als *время* en behoren tot accenttype {c}; alleen *знамя* behoort tot type {a}, met accentverschuiving binnen de stam.

De overige leden van deze klasse zijn:

бре́мя	last	пле́мя	volk, stam
вѣ́мя	uier	се́мя	zaad
ѣ́мя	voornaam	стре́мя	stijgbeugel
пла́мя	vlam	те́мя	kruin

De Gpl van *се́мя* en *стре́мя* is onregelmatig: *семя́н, стрема́н*.

In gesproken Russisch wordt in plaats van *ско́лько времени* ‘hoe laat is het?’ vaak *ско́лько вре́мя* gezegd.

Het woord *дитя́* 'kind'

Dit woord behoort ook tot klasse ⟨3N⟩, maar vertoont een aantal onregelmatigheden. Verbogen naamvallen zijn overigens zeldzaam. Deze luiden in het enkelvoud: GDLsg *дитя́ти*, Isg *дитя́теи́/дитя́тею*. Het meervoud is *дѣти* (zie 2.2.3.4). Het normale woord voor 'kind' is *ребѣнок*. Het woord *дитя́* is sterk verouderd maar wordt soms nog overdrachtelijk gebruikt: *дитя́ прирѣды́* 'kind van de natuur', *дитя́ своего́ вѣка́* 'kind van zijn tijd'.

2.8 De verbuiging van pluralia tantum

Eerder in dit hoofdstuk werd al gezegd dat het bij pluralia tantum niet mogelijk is om vast te stellen tot welk geslacht ze behoren, en dat ook het bepalen van de flexieklasse meestal niet mogelijk is (zie 2.1.2.1, 2.1.4.3 en 2.1.6.4). In de praktijk zorgt dit niet voor veel problemen:

- Het niet kennen van het geslacht leidt niet tot grammaticale fouten: bepalingen waarmee een woord in het meervoud moet congrueren hebben geen verschillende vormen voor de verschillende geslachten.
- In het meervoud verschillen de uitgangen van de flexieklassen niet sterk van elkaar. Het is voldoende om de Npl en de Gpl te kennen. Dan weet men men namelijk de enige uitgangen die in het meervoud wel eens problematisch zijn, en ook het verloop van het accent.

Hieronder wordt een overzicht van de pluralia tantum gegeven, uitgaande van de verschillende combinaties van Npl + Gpl.

De overgrote meerderheid van de pluralia tantum behoort tot de accenttypen {a} of {b}. Tot type {e} behoren er ruim 25.

2.8.1 Npl op *-ы/-и*, Gpl op *-ов/-ѣв/-ев*: *вы́боры* 'verkiezingen', *вы́борѡв*

Accenttype {a}. Voorbeelden:

алиме́нты	alimentatie	отхо́ды	afval
аплодисме́нты	applaus	переговѡры	onderhandelingen
Гава́йи, Gpl Гава́йев	Hawai	плѣчики	klerenhanger
джи́нсы	spijkerbroek	припа́сы	voorraden
доспе́хи	wapenrusting	ро́ды	bevalling
мемуа́ры	memoires	сче́ты	telraam
обье́дки	etensresten, klikkjes	фру́кты	fruit

Accenttype {b}. Voorbeelden:

близнецы́	tweeling	усы́	snor
весе́ы	weegschaal	ушки́	macaroni
духи́	parfum	часы́	horloge
очки́	bril	штаны́	broek
рожки́	macaroni	щипцы́	tang

2.8.2 Npl op *-ы/-и*, Gpl op *-ей*: *родите́ли* 'ouders', *родите́лей*

Accenttype {a}. Voorbeelden:

бу́дни, Gpl -дней/-ден	weekdagen	коле́ни	schoot
гра́бли, Gpl -блей/-бель	hark	пла́вни	uiterwaarden
джу́нгли	oerwoud	роди́тели	ouders

качѣли	schommel, wip	схóдни	looplank
ясли	crèche, ruif		

Accenttype {e}. Voorbeelden:

вóжжи	leidsels	óвоци	groente
дрóжжи	gist	сáни	slee
клéщи	nijptang	сéни	voorhuis, hal
кúдри	krullen	сóпли	snot

Accenttype {b} is kleiner: *клеци́/клéщи* 'nijptang', Gpl *клеци́й*; *щи* 'koolsoep', Gpl *щей*.

De paradigma's *дéти* en *лúди* hebben een afwijkend accentpatroon (zie 2.2.3.4 (1)).

2.8.3 Npl op -ы/-и, Gpl geen uitgang: брjúки 'broek', брjúк

Accenttype {a}. Voorbeelden:

А́льпы	Alpen	катакóмбы	catacomben
Афíны	Athene	макарóны	macaroni
бакенбáрды	bakkebaarden	но́жницы	schaar
брjúки	broek	носýлки, Gpl -лок	brancard
бúсы	halssnoer	окóвы	boeien, ketenen
бúтсы	voetbalschoenen	плáвки, Gpl -вок	zwembroek
вíлы	hooivork	потёмки, Gpl -мок	duisternis
галóши/калóши	overschoenen	слýвки, Gpl -вок	room
именíны	naamdag	сúмерки, Gpl -рек	schemering
канíкулы	vakantie	сýтки, Gpl -ток	etmaal
Карпáты	Karpaten	шáхматы	schaak

Accenttype {e} is kleiner. Voorbeeld: *пóхороны* 'begrafenis', Gpl *похорóн*, Dpl *похоронáм*.

Afwijkende accentpatronen hebben *дéньги* 'geld', Npl *дéнег*, Dpl *дeньгáм*; *хлопóты* 'moeite, drukte', Gpl *хлопóт*, Dpl *хлопóтам*.

2.8.4 Npl op -а/-я, Gpl op -ов/-ёв/-ев: лесá 'steiger', лесóв

Accenttype {a}: *корéнья* 'eetbare wortels', *лохмóтья* 'lompen, vodden', *хлопýя* 'vlokken'.

Accenttype {b}: *бегá* 'harddraverij, wedrennen', *потрóхá* 'ingewanden', *лесá* 'steiger'.

2.8.5 Npl op -а/-я, Gpl op -ей: зеленя́ 'jonge scheuten (van graan)', зеленéй

Geen andere voorbeelden.

2.8.6 Npl op -а/-я, Gpl geen uitgang: чернýла 'inkt', чернýл

Accenttype {a}. Voorbeelden:

ворóга	poort	прéния, Gpl прéний	dispuut, twistgesprek
нédра (землí)	binnenste (der aarde)	свédения	kennis, mededelingen
перýла	leuning	чернýла	inkt

Accenttype {b}: *дрóвá* 'brandhout', *устá* 'mond, lippen (archaisch/roëtisch)', *летá* 'jaren' (zie 2.2.7.2).

2.9 Substantieven als *полбутылки* 'een halve fles'

2.9.1 Verbuiging van samenstellingen met *пол-*

Van zeer veel substantieven uit alle flexieklassen kan een ander substantief worden gevormd met het prefix *пол-* 'half'. Deze vorming is productief (zie 2.1.7), dat wil zeggen dat dit soort samenstellingen door de sprekers vrijelijk gevormd kan worden. De betekenis van het nieuwgevormde woord is voorspelbaar: 'de helft van ...', 'een half/halve...'. Voorbeelden per flexieklasse:

- <1M> *полдня* 'halve dag', *полгода* 'halfjaar', *полкилограмма* 'halve kilo', *полметра* 'halve meter', *полчаса* 'halfuur';
- <1N> *полдела* 'het halve werk', *полслова* 'half woord';
- <2> *полдороги* 'halve weg', *полдожины* 'half dozijn', *полкомнаты* 'halve kamer', *полминуты* 'halve minuut', *полцены* 'halve prijs';
- <3F> *полжизни* 'half leven', *полчетверти* 'half kwart(ier)', *полночи* 'halve nacht';
- <3M> *полпути* 'de halve weg'.

Ook onverbuigbare substantieven kunnen dit prefix aannemen: *полкило* 'halve kilo'.

De woorden *полдня* 'halve dag' en *полночи* 'halve nacht' moeten niet worden verward met *полдень* 'middag' en *полночь* 'middernacht'. Voor *полдень* en *полночь* zie 2.9.3.

In de voorbeelden hierboven werd steeds de Nsg van de verbinding met *пол-* gegeven. Deze Nsg bestaat uit *пол-* + de Gsg van het oorspronkelijke woord. De Asg is steeds gelijk aan de Nsg, ook bij <2>-substantieven. De rest van de verbuiging is geheel regelmatig, dat wil zeggen de uitgang is dezelfde als die van het oorspronkelijke woord in dezelfde vorm. Voorbeelden:

Nsg	полдня́	полбу́тылки	полно́чи
Gsg	полдня́	полбу́тылки	полно́чи
Dsg	полдню́	полбу́тылке	полно́чи
Asg	полдня́	полбу́тылки	полно́чи
Isg	полднѐм	полбу́тылкой	полно́чью
Lsg	полднѐ	полбу́тылке	полно́чи
Npl	полднѝ	полбу́тылки	полно́чи
Gpl	полднѐй	полбу́тылок	полно́чѐй
Dpl	полдня́м	полбу́тылкам	полно́ча́м
Aprl	полднѝ	полбу́тылки	полно́чи
Ipl	полдня́ми	полбу́тылками	полно́ча́ми
Lpl	полдня́х	полбу́тылках	полно́ча́х

Opmerkingen:

- Verbuiging:
 - De rijtjes hierboven zijn gegeven om het systeem van de verbuiging van dit soort woorden te illustreren. Lang niet alle vormen zal men in de praktijk tegenkomen.
 - In formelere taal wordt het prefix *пол-* in alle verbogen vormen *полу-*: Gsg *полудня́*, Dsg *полудню́*, Npl *полуднѝ*, Gpl *полуднѐй*, enz.
- Accent:
 - Het accentpatroon van deze woorden is hetzelfde als dat van de corresponderende woorden zonder *пол-*.
 - In 2.2.5.3 (2) werd verteld dat *час* 'uur' (type {c}) in bepaalde gevallen uitgangssaccent heeft. Dit accent ziet men ook in de de NAsg van *полчаса́* 'halfuur'. Andere vormen: Gsg *получа́са*, Dsg *получа́су*, Npl *получа́сы*, Gpl *получа́сов*.
 - Het prefix *пол-* draagt een nevenaccent en de *-o-* wordt daarom in de regel niet gereduceerd (over reductie zie 1.3.2).
- Spelling:

- Een koppelteken tussen *пол-* en het volgende substantief is noodzakelijk wanneer het substantief begint met een *л-* of een klinkerletter, of wanneer het substantief een eigennaam betreft of een levend wezen. Voorbeelden: *пол-літра* 'halve liter', *пол-огурца* 'halve komkommer', *пол-Москвы* 'half Moskou', *пол-барана* 'halve ram'.

2.9.2 Gebruik van samenstellingen met *пол-*

2.9.2.1 Algemeen

De verbogen vormen worden zelden gebruikt, vooral wanneer het om eigennamen en levende wezens gaat. Indien nodig kan altijd de volle vorm *половина* 'helft' worden gebruikt:

с половиной Москвы́	met half Moskou
с половиной рыбы́	met een halve vis

2.9.2.2 Gebruik met adjectieven en voornaamwoorden

- In de spreektaal kan *пол-* van het substantief worden gescheiden door een adjectief:

пол столовой ло́жки	halve eetlepel
пол куриной котле́ты	halve kippenkotelet

- Wanneer de samenstelling met *пол-* in de NAsg staat, staan adjectieven en voornaamwoorden in de NApl:

пе́рвые полчаса́	het eerste halfuur
эти полго́да	dit halfjaar
че́рез ка́ждые полме́сяца	om de halve maand

Uitzondering: de adjectieven *до́брый* 'goed', *ли́шний* 'nog een, extra', *по́лный* 'vol', *це́лый* 'heel' staan in de NApl of Gpl:

це́лые/-ых полчаса́	een vol halfuur
че́рез до́брые/-ых полго́да	over een goed halfjaar

- Wanneer de samenstelling met *пол-* in een andere vorm staat is er volledige congruentie:

в течéние э́того получа́са	in de loop van dat halve uur
----------------------------	------------------------------

2.9.2.3 Gebruik met werkwoordsvormen

- Wanneer de samenstelling met *пол-* geen bijvoeglijke bepalingen heeft, staat het predikaat in het (onzijdig) enkelvoud:

Про́йдёт полго́да.	Een halfjaar zal voorbijgaan.
Оста́лось полведра́ воды́.	Er bleef een halve emmer water over.
Полде́ла сде́лано.	De helft van het werk is gedaan.
Полжизни́ про́жито.	De helft van het leven is voorbij.

- Wanneer de samenstelling met *пол-* wel bijvoeglijke bepalingen heeft, staat het predikaat in het meervoud:

Пе́рвые полчаса́ про́шли незаме́тно.	Het eerste halfuur ging ongemerkt voorbij.
Про́йдены́ послéдние полкиломе́тра.	De laatste halve kilometer is afgelegd.

2.9.2.4 Vaste uitdrukkingen

Э́то ещё полбе́ды.	Dat is nog niet zo erg.
Она́ была́ на полго́ловы́ вы́ше его́.	Zij was een halve kop groter dan hij.
Э́то ещё полде́ла.	Dat is nog maar de helft.
за полдн́я	binnen een halve dag
верну́ться с полдо́роги	halverwege terugkeren
на полдо́роге	halverwege
Мо́жно вас на полсло́ва?	Kan ik u even spreken?
ни полсло́ва	geen woord
пону́ять с полу́сло́ва	met een half woord begrijpen
за полце́ны	voor de halve prijs

2.9.3 *пóлдень* '12 uur 's middags' en *пóлночь* 'middernacht'

In de verbuiging neemt het prefix de vorm *полу́-* aan. Er bestaat ook een variant zonder *-у́-*, met geaccentueerd *но́л-*:

NAsg	<i>пóлдень</i>		<i>пóлночь</i>	
Gsg	полу́дня	по́дня	полу́ночи	по́лночи
Dsg	полу́дню	по́дню	полу́ночи	по́лночи
Npl	полу́дни	по́дни	полу́ночи	по́лночи
Gpl	полу́дней	по́дней	полу́ночей	по́лночей
Dpl	полу́дням	по́дням	полу́ночам	по́лночам

Deze paradigma's moeten niet verward worden met die van *полдн́я* 'halve dag' en *полно́чи* 'halve nacht' (zie 2.9.1).

2.9.4 Andere substantieven gevormd met *пол/полу-*

De samenstellingen met *пол-* in 2.9.1 waren productief en de betekenis was voorspelbaar. Dit geldt niet voor een ander type samenstellingen met *пол-* of *полу-*. Vergelijk:

productief, betekenis voorspelbaar		niet productief, betekenis niet voorspelbaar	
полго́да	halfjaar	полуго́дие	semester
полме́сяца	halve maand	полуме́сяц	halve maan
пол-о́строва	half eiland	полуо́стров	schiereiland

Om de substantieven aan de rechterkant van de tabel te kennen moet men ze apart leren. Hun verbuiging en accent zijn gelijk aan die van het woord zonder *полу-*. Bijvoorbeeld: de Npl van *полуо́стров* is *полуо́стровá*, omdat *о́стров* 'eiland' de Npl *о́стровá* heeft.

In 2.9.1 werd verteld dat het productieve type verbuigingsvarianten met *полу-* heeft. In de verbogen naamvallen kunnen dus soms vormen van beide typen samenvallen.

2.10 De verbuiging van eigennamen

2.10.1 Personennamen

Russische personennamen zijn onder te verdelen in drie groepen:

- Voornamen, bijvoorbeeld *Ива́н, Васи́лий, Ве́ра, Татъя́на, Любо́вь, Рахи́ль*. Deze worden verbogen volgens flexieklassen ⟨1⟩, ⟨2⟩ of ⟨3⟩, bijvoorbeeld Gsg *Ива́на, Васи́лия, Ве́ры, Та́ни, Любо́ви, Рахи́ли*.

De voornamen hierboven zijn gegeven in hun volledige (onverkorte) vorm, dat wil zeggen in de vorm waarin ze ook in officiële documenten voorkomen en waarin ze gecombineerd kunnen worden met een vadersnaam en eventueel familienaam. Bijna alle namen hebben ook een ‘standaardverkleinvorm’, waarmee elke drager van die naam in de meeste informele situaties wordt aangesproken. Voorbeeld: de meeste mensen die *Григо́рий* heten worden door hun familie en vrienden nooit met *Григо́рий* aangesproken; de standaardverkleinvorm is *Гри́ша*, en hiernaast bestaat er nog een grote variëteit aan liefkozende (*Грише́нька*) of juist pejoratieve (*Гри́шка*) varianten. Voor een niet-moedertaalspreker is het niet eenvoudig om te weten wanneer deze emotioneel gekleurde varianten gebruikt kunnen worden. Wel is het aan te raden om de standaardverkleinvorm (soms heeft ook deze varianten) van de meest voorkomende namen te leren. Hieronder nog enkele voorbeelden. Langere lijsten zijn onder andere te vinden in Gerhart 2001:

voornaam	verkleinvorm	voornaam	verkleinvorm
Алекса́ндр	Са́ша	А́нна	А́ня
Алексе́й	Але́ша	Валенти́на	Ва́ля
Бори́с	Бо́ря	Екатери́на	Ка́тя
Васи́лий	Ва́ся	Еле́на	Ле́на
Ви́ктор	Ви́тя	Ири́на	И́ра
Влади́мир	Воло́дя	Ли́дия	Ли́да
Евге́ний	Же́ня	Любо́вь	Лю́ба
Ива́н	Ва́ня	Мари́я, Ма́рья	Ма́ша
Михаи́л	Ми́ша	Наде́жда	На́дя
Никола́й	Ко́ля	Ната́лья	Ната́ша
Пе́тр	Пе́тя	О́льга	О́ля
Серге́й	Серёжа	Светла́на	Све́та
Ю́рий	Ю́ра	Татъя́на	Та́ня

Zoals in de tabel hierboven is te zien, gaat de vorming van deze verkleinvormen niet volgens vaste regels. Zowel de standaardverkleinvormen als de emotioneel gekleurde varianten worden verbogen volgens flexieklasse ⟨2⟩.

- Vadersnamen, bijvoorbeeld *Ива́нович, Васи́льевич, Ива́новна, Васи́льевна*. Deze worden verbogen volgens flexieklassen ⟨1⟩ of ⟨2⟩, bijvoorbeeld Gsg *Ива́новича, Васи́льевича, Ива́новны, Васи́льевны*. Voor de vorming van vadersnamen zie de volgende paragraaf.

- Achternamen, bijvoorbeeld *Петрѳв, Пушкін, Достоевский, Толстой, Шостакѳвич, Глінка, Потебня*.
- De achternamen op *-ов/-ев/-ѳв* en *-ин/-ын* worden gedeeltelijk als adjectieven verbogen en gedeeltelijk als substantieven (zie 3.8).
- Achternamen op *-ий/-ый* en *-ѳй* worden geheel als adjectieven verbogen (zie 3.5).
- Andere achternamen op een medeklinker worden verbogen volgens flexieklasse <1>, behalve wanneer ze verwijzen naar een vrouw (zie 2.1.6.2).
- Russische achternamen op *-а/-я* gaan volgens flexieklasse <2>, onverschillig of het om een man of een vrouw gaat.
- Bepaalde familienamen (meestal buitenlandse) worden niet verbogen. Zie hierover 2.1.6.2.

2.10.2 De vorming van vadersnamen

Zowel mannen als vrouwen hebben een VADERSNAAM, die door middel van een suffix wordt afgeleid van de voornaam van de vader. De keuze van het suffix hangt ervan af of deze voornaam eindigt op een medeklinker of een klinker.

- Indien de voornaam van de vader eindigt op een medeklinker, gaat de vadersnaam van de zoon uit op *-ович/-евич*, die van de dochter op *-овна/-евна*:

-ович/-евич *Борисович* 'zoon van Boris', *Петрѳвич* 'zoon van Pjotr',
Алексѳевич 'zoon van Aleksej', *Григорьевич* 'zoon van Grigori',
Игорьевич 'zoon van Igor' (*Игорь*)

-овна/-евна *Борисовна* 'dochter van Boris', *Петрѳвна* 'dochter van Pjotr',
Алексѳевна 'dochter van Aleksej', *Григорьевна* 'dochter van Grigori',
Игоревна 'dochter van Igor'

Opmerkingen:

- Afwijkend zijn *Святославич* en *Святославна* 'zoon/dochter van Svjatoslav' (suffix *-ич*) en *Яковлевич*/*Яковлевна* 'zoon/dochter van Jakov' (*-вле* i.p.v. *-во*).
 - In de spreektaal wordt ongeaccentueerd *-ович* meestal uitgesproken als *-ыч*, *-евич* als *-ич*: *Борисыч*, *Алексѳич*. Geaccentueerd *-евна* wordt in de spreektaal uitgesproken als *-вна*: *Алексѳвна*, *Николѳвна*. Wanneer in een literair werk spreektaal wordt weergegeven, kunnen vadersnamen ook zo geschreven worden. Ook andere, sterker verkorte varianten van vadersnamen komen voor.
 - Van namen op *-ий* afgeleide vadersnamen gaan meestal uit op *-ьевич/-евна* (zoals *Григорьевич*, *Григорьевна* hierboven, ook *Васильевич*, *Васильевна*), maar soms op *-евич/-евна*, bijvoorbeeld *Дмитриевич*, *Дмитриевна*. Soms zijn beide varianten mogelijk.
 - Indien de voornaam van de vader eindigt op geaccentueerde *-ѳ́/-ѳ́я*, gaat de vadersnaam van de zoon uit op *-ѳ́ч*, die van de dochter op *-ѳ́нична* (*-чн-* wordt hier uitgesproken als *-шн-*):
- ѳ́ч, -ѳ́нична* *Ильѳ́ч* 'zoon van Ilja' (*Ильѳ́я*), *Ильѳ́нична* 'dochter van Ilja',
Лукич 'zoon van Loeka' (*Лука*), *Лукинична* 'dochter van Loeka'
- Indien de voornaam van de vader eindigt op een ongeaccentueerde *-а/-я*, gaat de vadersnaam van de zoon meestal uit op *-ович/-евич*, die van de dochter op

-овна/-евна; het betreft hier weinig voorkomende jongensnamen als *Гаврі́ла* en *Кири́ла* (*Гаврі́лович*, *Кири́ловна*, etc.). Bij enkele namen (waaronder het bekende *Никі́та*) luidt de vadersnaam *-ич*, die van de dochter *-ична* (*-ичн-* wordt ook hier uitgesproken als *-ин-*):

-ич, *-ична* *Никі́тич* ‘zoon van Nikita’, *Никі́тична* ‘dochter van Nikita’.

2.10.3 Aardrijkskundige namen

- Aardrijkskundige namen op *-ин/-ын* en *-ов/-ев/-ёв* (bv. *Ха́рьков*, *Пу́шкин*) worden geheel regelmatig verbogen als substantieven van flexieklasse ⟨1M⟩. Hierin wijken zij dus af van personennamen met dezelfde suffixen (zie vorige paragraaf).
- Aardrijkskundige namen op *-ино/-ыно* en *-ово/-ево/-ёво* (bv. *Шереме́тьево*, *Пу́шкино*) kunnen regelmatig verbogen worden als substantieven van flexieklasse ⟨1N⟩, maar zij kunnen ook onverbogen blijven.
- Andere aardrijkskundige namen op een medeklinker of een ongeaccentueerde *-а/-я* worden geheel regelmatig verbogen als substantieven van flexieklasse ⟨1M⟩, ⟨2⟩ of ⟨3F⟩, bijvoorbeeld *Гонко́нг* ‘Hongkong’, Gsg *Гонко́нга*; *Гаа́га* ‘Den Haag’, Gsg *Гаа́ги*; *Тверь* ‘Tver’, Gsg *Тве́ри*.
- Veel aardrijkskundige namen zijn pluralia tantum, bijvoorbeeld *А́льпы* ‘Alpen’, Gpl *Альп*; *Афи́ны* ‘Athene’, Gpl *Афи́н*; *Гимала́и* ‘Himalaya’, Gpl *Гимала́ев*.
- Er bestaan ook aardrijkskundige namen die verbogen worden als adjectieven, bijvoorbeeld *Гро́зный* ‘Grozny’.
- Bepaalde buitenlandse aardrijkskundige namen zijn onverbuigbaar. Zie hierover 2.1.6.2.

2.11 De tweede locatief (L2)

2.11.1 Uitgangen; welke woorden hebben een tweede locatief?

Ruim 150 substantieven van klasse ⟨1M⟩ en ± 35 substantieven van klasse ⟨3F⟩ hebben een TWEDE LOCATIEF (L2).

De uitgang van de L2 is voor de klasse ⟨1M⟩ een altijd geaccentueerde *-у́*, voor klasse ⟨3F⟩ een altijd geaccentueerde *-и́*. Voorbeelden:

сад	tuin	в саду́	in de tuin
степь	steppe	в степи́	in de steppe

Bij klasse ⟨3F⟩ is het verschil tussen de ‘gewone locatief’ (L1) en L2 dus alleen een kwestie van accent (de L1 van *степь* is *сте́ни*).

Substantieven met een L2:

- zijn altijd onbezielde;
- zijn meestal eenlettergrepig;
- behoren vaak tot accenttypen met beweeglijk accent. Bij klasse ⟨1M⟩ gaat het hier meestal om type {c}, bij klasse ⟨3F⟩ om type {e}.

De belangrijkste substantieven met een L2 zijn:

<1M>

аэропóрт	luchthaven	óтпуск {c}	vakantie
бал {c}	bal (dansfeest)	пар {c}	stoom
бéрег {c}	oever	пир {c}	feest
бой {c}	strijd	плен	gevangenschap
бок {c}	zij, kant	плот	vlot
бор {c}	naaldbos	пóвод {c}	teugel, leiband
борт {c}	boord (schip)	пол {c}	vloer
быт	dagelijks leven	полк	regiment
верх {c}	top	порт {c/e}	haven
глаз {c}	oog	пост	ambt, vasten
год {c/e}	jaar	пот {c}	zweet
Дон	de Don (rivier)	пруд {b/c}	vijver
дым {c}	rook, walm	пух	dons
жар	hitte	пыл	vuur, hartstocht
жир {c}	vet	ров	greppel
клей {c}	lijm	рот	mond
край {c}	kant, rand	ряд {c}	rij
круг {c}	kring, cirkel	сад {c}	tuin
Крым	de Krim	след {c}	spoor
лёд	ijs	снег {c}	sneeuw
лоб	voorhoofd	сыр {c}	kaas
луг {c}	weide	тыл {c}	achterland
мел {c}	krijt	ýгол	hoek
мир {c}	aards bestaan	хмель	roes
мозг {c}	hersenen	час {c}	uur
мост {b/c}	brug	шаг {c}	stap
мох	mos	шкаф {c}	kast
нос {c}	neus		

<3F>

глубь	diepte	пыль	stof
грудь	borst	Русь	(het Kievse) Rusland
грязь	modder	связь	(ver)band, contact
даль	verte	сеть {e}	net
дверь {e}	deur	степь {e/f}	steppe
кровь {e}	bloed	тень {e}	schaduw
мель	ondiepte	цепь {e}	ketting
ночь {e}	nacht	шерсть {e}	wol
печь {e/f}	kachel, oven	щель {e}	spleet

2.11.2 Gebruik van de tweede locatief

De L2 wordt gebruikt na de voorzetsels *в* en *на*, en wel in de volgende gevallen:

- Als *в* en *на* in hun letterlijke (plaatselijke) betekenis gebruikt worden. Voorbeelden:

в шкафу́	in de kast	в кругу́	in een cirkel/kring
в снегу́	in de sneeuw	в Крыму́	op de Krim
во рту́	in de mond	в Клину́	in Klin
на краю́ города	aan de rand v.d. stad	на шкафу́	op de kast
на снегу́	op de sneeuw	на Дону́	aan de Don

- Als het substantief verwijst naar een tijdsduur. De voorzetsels *в* en *на* + L2 worden dan in een tijdsbetekenis gebruikt. Voorbeelden:

в 1920-м году́	in 1920	в посту́	gedurende de vasten
на пя́том часу́	tijdens het vijfde uur	в кото́ром часу́?	(om) hoe laat?
полёта	van de vlucht	во второ́м часу́	na enen

- Als het substantief verwijst naar een situatie of naar bepaalde omstandigheden. De voorzetsels *в* en *на* + L2 hebben dan een dienovereenkomstige betekenis. Voorbeelden:

в бою́	in de strijd	в быту́	in het dagelijks leven
в пылу́	in hartstocht	во хмелю́	in een roes
в плену́	in gevangenschap	в тени́	in de schaduw
на балу́	op het bal	на ветру́	op de wind
на весу́	hangend	на ходу́	al lopend

- In gevallen als de volgende, die dicht bij het letterlijke (plaatselijke) gebruik staan:

в мелу́	onder het krijt	в крові́	onder het bloed
в клею́	onder de lijm	в пыли́	onder het stof
в шелку́	helemaal in zijde	пря́ники на меду́	kruidkoek met honing
обу́вь на клею́	gelijmde schoenen		

- In een groot aantal vaste verbindingen en uitdrukkingen met de voorzetsels *в* en *на*:

на своём веку́	in (mijn/zijn/...) tijd
быть на верху́ блаже́нства	in de zevende hemel zijn
име́ть в виду́	op het oog hebben, bedoelen
на по́лном газу́	plankgas
ни в одно́м глазу́	broodnuchter, klaarwakker
как бельмо́ на глазу́	een doorn in het oog
быть в ладу́ с	in overeenstemming/harmonie zijn met
На миру́ и смерть красна́.	Gedeelde smart is halve smart.
идти́ на поводу́ у	aan de leiband lopen/ onder de plak zitten bij

ему́ на роду́ напи́сано...	hij was voorbestemd om...
быть на следу́	op het spoor zijn
в по́лном соку́	in de kracht van (mijn/zijn/...) leven
вариться́ в со́бственном соку́	geheel geïsoleerd zijn (in leven/werken)
быть на хоро́шем/дурно́м счету́ у	goed/slecht aangeschreven staan bij
быть в ходу́	in trek/zwang zijn
на по́лном ходу́	in volle vaart
широ́к в кости́	stevig gebouwd
а́нгел/дья́вол во плоти́	vleesgeworden goedheid/slechtheid
в связа́и с	in verband met

2.11.3 Wanneer moet de L1 gebruikt worden?

De L1 moet gebruikt worden:

- Na andere voorzetsels dan *в* en *на* die de locatief regeren. Dit zijn *о*, *при* en soms *по* (zie Hoofdstuk 13). Vergelijk:

Он сиди́т в саду́. (L2)	Hij zit in de tuin.
Он говори́т о са́де. (L1)	Hij praat over de tuin.

- Na *в* en *на*, indien deze voorzetsels in andere betekenissen gebruikt worden dan beschreven werd in de vorige paragraaf, bijvoorbeeld wanneer een werkwoord of substantief een vaste verbinding met *в* of *на* vormt. Vergelijk:

Он гуля́ет в лесу́. (L2)	Hij wandelt in het bos.
В се́ти (L2) оказа́лась ры́ба.	In het net bleek een vis te zitten.
недоста́ток в ле́се (L1)	gebrek aan hout
Он разбира́ется в ле́се. (L1)	Hij heeft verstand van bos.
Техни́ки сосре́доточили́сь на се́ти. (L1)	De technici concentreerden zich op het net(werk).

- In een aantal uitdrukkingen. Hier wordt de L1 meestal overdrachtelijk gebruikt. Voorbeelden:

в поте́ лица́	in het zweet des aanschijns
в све́те бу́дущих иссле́дований	in het licht van toekomstige studies
во цве́те лет/сил	in de bloei van zijn/haar/... leven

Vergelijk met letterlijke betekenis:

в поту́	in het zweet, bezweet
на (я́рком) свету́	in fel licht
в (по́лном) цвету́	in (volle) bloei (bloesem)

- In bepaalde deelbetekenissen van bepaalde woorden. Soms heeft een woord meer dan één betekenis en wordt in de ene betekenis L2 gebruikt en in de andere L1. Voorbeelden:

в госуда́рственном стро́е	in het staatsbestel
---------------------------	---------------------

стоять в строю	in het gelid staan
в ряде случаев	in een aantal/ reeks van gevallen
стоять в (первом) ряду	in de (eerste) rij staan
в виде + genitief	in de vorm van, bij wijze van
ввиду того, что	met het oog op het feit dat
в угле треугольника	in de hoek van een driehoek
стоять в углу	in de hoek staan

In de laatste twee voorbeelden gaat het om het verschil tussen 'hoek' in wiskundige zin en 'hoek' in de alledaagse betekenis.

- Bij bepaalde woorden als het substantief voorzien is van een bijvoeglijke bepaling:

в снегу	in de sneeuw
в пушистом снеге	in de donzige sneeuw
в дыму	in de rook
в густом дыме	in dichte rook

Helaas is dit verschijnsel in woordenboeken en grammatica's niet altijd goed terug te vinden en is de informatie ook niet eenduidig.

- Bij sommige substantieven is de kwestie nogal gecompliceerd. Voorbeeld: het woord *край* betekent 'rand' of 'streek'. In de eerste betekenis heeft het L1, behalve in de verbinding *на краю* 'aan de rand' (zonder bijvoeglijke bepaling) en *на самом краю* 'helemaal aan de rand'. Vergelijk: *на переднем крае* 'aan de voorste rand'. In de tweede betekenis heeft het L2. Voorbeelden: *в краю* 'in de streek', *в нашем краю* 'in onze streek', *в родном краю* 'in de geboortestreek'. Maar: *в горном крае* 'in een bergachtige streek'. Met het woord *круг* 'kring': *в замкнутом круге* 'in een gesloten kring', *в семейном кругу* 'in de familiekring'

3 HET ADJECTIEF (BIJVOEGLIJK NAAMWOORD)

3.1 Welke vormen kan een adjectief hebben?

Een volledig paradigma van een ADJECTIEF (bijvoeglijk naamwoord) bevat een flink aantal vormen. In het overzicht hieronder worden geen verschillende varianten voor geslacht, getal en naamval gegeven. Niet bij elke vorm bestaan al deze verschillen overigens.

Overzicht van het paradigma van *ва́жный* 'belangrijk':

		stellend: 'belangrijk'	comparatief: 'belangrijker'	superlatief: 'belangrijkst'
LV	niet-samen- gesteld	ва́жный (1)	–	важне́йший (6)
	samengesteld	–	бо́лее ва́жный (3)	са́мый ва́жный (7) наибо́лее ва́жный (8)
KV	niet-samen- gesteld	ва́жен (2)	важне́е (4)	–
	samengesteld	–	бо́лее ва́жен (5)	важне́е всех/всего́ (9) наибо́лее ва́жен (10)
bijw.	niet-samen- gesteld	ва́жно (11)	важне́е (4)	–
	samengesteld	–	бо́лее ва́жно (12)	важне́е всех/всего́ (9) наибо́лее ва́жно (13)

Opmerkingen:

- De afkortingen LV en KV staan voor LANGE VORM en KORTE VORM. 'Bijw.' betekent 'bijwoord'.
- De lange vormen (nrs. 1, 3, 6, 7 en 8) worden verbogen volgens de kenmerken geslacht, getal, naamval en beziel – onbeziel. De labels voor naamval en getal zijn dezelfde als bij het substantief, maar worden uitgebreid met een aanduiding voor geslacht, bijvoorbeeld Nsg N, Gsg F.
- De korte vormen die in de tabel op *-н* eindigen (nrs. 2, 5 en 10) worden alleen verbogen naar geslacht en getal. Omdat in het meervoud de geslachten zich niet van elkaar onderscheiden, zijn er voor de korte vormen slechts vier labels nodig: M, F, N en pl.
- De korte vormen op *-ее* (nrs. 4 en 9) worden niet verbogen.

- Alleen de lange vormen kunnen worden gebruikt als bijvoeglijke bepaling, bijvoorbeeld *важный вопрос* ‘een belangrijke kwestie’. Dit gebruik noemen we ook ATTRIBUTIEF.
- Zowel de lange als de korte vormen kunnen worden gebruikt als naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde, bijvoorbeeld *вопрос важный/важен* ‘de kwestie is belangrijk’. Dit gebruik noemen we ook PREDICATIEF. (Afgeleid van PREDIKAAT, wat ‘gezegde’ betekent). Tussen deze twee varianten bestaat een betekenisverschil. Het betekenisverschil tussen lange en korte vorm in predicatieve positie kan bij sommige adjectieven en in sommige contexten betrekkelijk subtiel zijn. Zie hierover verder 3.13.
- Met SAMENGESTELD wordt bedoeld dat de betreffende vorm uit meer dan één woord bestaat.
- Net als in het Nederlands zijn er drie trappen van vergelijking: de stellende trap, de COMPARATIEF (vergroten trap) en de SUPERLATIEF (overtreffende trap). De stellende trap is het ‘gewone’ adjectief: niet vergrotend en niet overtreffend.
- De vormen met *наиболее* (nrs. 8, 10 en 13) horen bij formeel taalgebruik.
- De niet-samengestelde lange superlatiefvorm *важнейший* (nr. 6) kan niet zonder meer gebruikt worden in plaats van *самый важный* (nr. 7). De laatste is de meest neutrale superlatiefvorm. Over verschillen in gebruik en betekenis zie 3.15.1.2 en verder.
- De vormen *более важен* en *более важно* (nrs. 5 en 12) zijn minder gebruikelijk dan hun niet-samengestelde tegenhanger *важнее* (nr. 4).
- In de vormen *более важный, более важен* en *более важно* (nrs. 3, 5 en 12) kan men *более* vervangen door *мнее*. De betekenis wordt dan ‘minder belangrijk’. In nrs. 8, 10 en 13 kan men *наиболее* vervangen door *наименее*. De betekenis wordt dan ‘minst belangrijk’.
- Het bijwoord (nr. 11) is vaak gelijk aan het onzijdig van de korte vorm, maar niet altijd. Soms worden bijwoorden gevormd met behulp van combinaties van prefixen en suffixen. Zie verder Hoofdstuk 8.
- Er bestaan ook onverbuigbare adjectieven, bijvoorbeeld *бордо* ‘bordeauxrood’, *квит* ‘quitte’ (zie 3.10).

3.2 Welke soorten adjectieven zijn er?

3.2.1 Kwalitatief, relationeel, enz.

Het is in Russische grammatica’s gebruikelijk de adjectieven in twee hoofdgroepen te verdelen: KWALITATIEVE en RELATIONELE adjectieven. Om die reden wordt daar in deze paragraaf kort aandacht aan besteed. De termen ‘kwalitatief’ en ‘relationeel’ en de wetenschappelijke benamingen van de subgroepen van de relationele adjectieven (zie hieronder) zullen buiten deze paragraaf niet gebruikt worden.

De indeling in kwalitatief en relationeel is voornamelijk van theoretisch belang, maar in twee opzichten heeft zij soms praktische waarde:

- Relationele adjectieven moeten in het Nederlands vaak vertaald worden met iets anders dan een adjectief.
- Relationele adjectieven hebben vaak niet een volledig paradigma. Voor een gedeelte volgt dit direct uit hun betekenis, maar niet altijd.

Het volgende onderscheidt kwalitatieve en relationele adjectieven van elkaar:

- Relationele adjectieven zijn altijd van andere woorden afgeleid. Een relationeel adjectief verwijst naar een verband (relatie) tussen het woord waar het van is afgeleid en het woord waar het in de zin bij hoort. Voorbeeld: het adjectief *вчера́шний* 'van gisteren' is afgeleid van *вчера́* 'gisteren'. De functie van *вчера́шний* in *вчера́шняя газéта* is het leggen van een verband tussen *вчера́* en *газéта* 'krant'. In de Nederlandse vertaling moet men een relationeel adjectief vaak vertalen met iets anders dan een adjectief: *вчера́шняя газéта* 'de krant van gisteren', *насто́льная ла́мпа* 'bureaulamp', *ма́мина ко́мната* 'de kamer van mijn moeder', *рабо́чий день* 'werkdag'.
- Een kwalitatief adjectief duidt direct een eigenschap aan van het woord waar het bij hoort, zonder te verwijzen naar een ander woord, bijvoorbeeld *бе́лый дом* 'een wit huis', *плохо́й писáтель* 'een slechte schrijver', *све́жая газéта* 'een nieuwe krant'.

Het is belangrijk erop te wijzen dat de semantische grenzen tussen kwalitatieve adjectieven en relationele adjectieven soms onbestendig zijn. Relationele adjectieven kunnen gebruikt worden in kwalitatieve zin: *сердéчная болéзнь* 'hartziekte' (relationeel) vs. *сердéчный человек* 'een hartelijk mens' (kwalitatief); *дéтский сад* 'kleuterschool' (relationeel) vs. *дéтская на́ивность* 'kinderlijke naïviteit' (kwalitatief); *золотые зу́бы* 'gouden tanden' (relationeel) vs. *золото́е се́рдце* 'een hart van goud' (kwalitatief).

Van relationele adjectieven kan men in het algemeen geen niet-samengestelde comparatief maken. Wat betreft de relationele adjectieven die hierboven werden genoemd zal men dit over het algemeen niet erg vinden, omdat men ook niet snel op het idee zal komen om daar een comparatief van te vormen. Toch zijn er wel degelijk relationele adjectieven waarvan men een comparatief zou willen vormen en waarbij de niet-samengestelde comparatief onmogelijk is.

Zo is het weliswaar geen probleem om van *сердéчный* in kwalitatieve zin (zie boven) een niet-samengestelde comparatief te vormen, maar bij *дéтский* is dit uitgesloten.

De relationele adjectieven kan men weer onderverdelen in drie groepen:

- 1) POSSESSIEVE (bezittelijke) adjectieven, bijvoorbeeld *ма́мина кни́га* 'het boek van mijn moeder'. Deze vertonen enkele bijzonderheden in de verbuiging (zie 3.7).

Van de possessieve adjectieven kunnen alleen de lange vormen van de stellende trap (nr. 1 uit het overzicht in 3.1) gevormd worden en het bijwoord (nrs. 11, 12 en 13).

- 2) CATEGORIALE adjectieven, bijvoorbeeld *ры́бий глаз* 'vissenoog'. Deze adjectieven verwijzen naar een diersoort of (minder vaak) naar categorieën mensen. Ook deze vertonen bijzonderheden in de verbuiging (zie 3.9).

Van de categoriale adjectieven kunnen alleen de lange vormen van de stellende trap (nr. 1 uit het overzicht in 3.1) gevormd worden en het bijwoord (nrs. 11, 12 en 13).

- 3) Overige relationele adjectieven, bijvoorbeeld stoffelijke adjectieven of aanduidingen van nationaliteiten, verwijzing naar plaats of tijd: *деревянный дом* ‘een houten huis’, *французский писатель* ‘een Franse schrijver’, *вчерашняя газета* ‘de krant van gisteren’.

3.2.2 Woorden die qua vorm adjectieven zijn

Vijf groepen woorden die hierboven niet genoemd werden zijn qua vorm (geheel of gedeeltelijk) gelijk aan adjectieven. Het zijn:

- 1) Rangtelwoorden. Deze worden verbogen als de lange vormen van een adjectief (zie 3.5). Alleen *третий* ‘derde’ wordt verbogen als *рыбий* (zie 3.9). Voor het gebruik van de rangtelwoorden zie Hoofdstuk 5.
- 2) Gesubstantiveerde adjectieven, bijvoorbeeld *рабочий* ‘arbeider’, *парикмахерская* ‘kapperszaak’, *морозное* ‘ijs(je)’. Deze worden verbogen als lange vormen van een adjectief (zie 3.5).
- 3) Russische achternamen op *-ый*, *-ой* en *-ий*. Ook deze worden verbogen als lange vormen van een adjectief (zie 3.5).
- 4) Russische achternamen op *-ин*, *-ын*, *-ов*, *-ёв* en *-ев*. Deze worden gedeeltelijk verbogen als lange vormen van een adjectief en gedeeltelijk als substantieven (zie 3.8).
- 5) Deelwoorden. De uitgangen komen geheel overeen met die van de adjectieven. Over de vorming en de accentpatronen van de deelwoorden (LV en KV) zie 6.8, over hun gebruik zie 10.7.

De eerste vier groepen woorden hierboven hebben geen andere vormen dan de lange vorm van de stellende trap (nr. 1 uit de tabel in 3.1). De vijfde groep heeft ook korte vormen van de stellende trap en – in een enkel geval – een bijwoord.

3.3 Van welke adjectieven kunnen welke vormen gemaakt worden?

3.3.1 Algemeen

In 3.2 werd al bij enkele groepen adjectieven vermeld dat zij niet een volledig paradigma bezitten:

- De adjectieven van het type *мáмин* en die van het type *рыбий*. Deze hebben alleen de lange vormen van de stellende trap (nr. 1 uit het overzicht in 3.1) en het bijwoord (nrs. 11, 12 en 13).
- Rangtelwoorden, gesubstantiveerde adjectieven en achternamen. Deze hebben geen andere vormen dan de lange vorm van de stellende trap (nr. 1 uit de tabel in 3.1).

Hiernaast zijn er betrekkelijk grote groepen adjectieven die één of beide van de volgende vormen niet kunnen maken:

- a) De korte vormen van de stellende trap, bijvoorbeeld *важен* (nr. 2 uit het overzicht in 3.1, en uiteraard ook nrs. 5 en 10). Bij sommige adjectieven is alleen de KV M onmogelijk.

- b) De niet-samengestelde comparatief, bijvoorbeeld *важнѐе* (nr. 4 uit het overzicht in 3.1, en uiteraard ook nr. 9).

Aan deze kwestie kleven drie problemen:

- 1) Russische grammatica's en sprekers van het Russisch zijn het hier lang niet altijd over eens.
- 2) Veel Russische grammatica's en sprekers van het Russisch maken onderscheid tussen verschillende graden van onmogelijkheid: 'van adjectief X kan vorm Y niet gemaakt worden', 'van adjectief X kan vorm Y moeilijk gemaakt worden', 'van adjectief X is vorm Y in principe mogelijk maar hypothetisch'.

Dit soort oordelen over taalvormen doet misschien merkwaardig aan, maar is eigenlijk vrij normaal. Taalbewuste sprekers van het Nederlands kennen ook gevallen waarin een vorm van een adjectief weliswaar mogelijk, maar 'niet gebruikelijk', 'niet fraai' of 'oneigenlijk' is. Voorbeeld: de comparatief van het Nederlandse adjectief 'hemelsblauw'. In het Nederlands kan men zeggen: 'de lucht is vandaag nog hemelsblauwer dan gisteren', maar toch zullen veel mensen dit soort vormen afkeuren, minder fraai vinden, vermijden in geschreven taal, enz.

- 3) De groepen adjectieven waarvan sommige vormen niet gemaakt kunnen worden zijn meestal niet geheel te vangen in omschrijvingen van het type: 'alle adjectieven die eindigen op ...' of 'alle adjectieven gevormd met ...'. Op dit soort regels zijn bijna altijd uitzonderingen, en deze uitzonderingen zijn niet zelden veelvoorkomende adjectieven.

De regels in de volgende paragrafen moeten dan ook niet gezien worden als strikte voorschriften, maar eerder als waarschuwingen bij welk soort adjectieven men welk soort probleem kan verwachten. Men kan de vorm in kwestie hier beter vermijden of anders een moedertaalspreker raadplegen.

Gelukkig zijn er veel gevallen waarin het probleem 'kan ik die vorm maken?' zich niet voordoet. Dit kan twee oorzaken hebben:

- De betekenis van het adjectief. Voorbeeld: van stoffelijke adjectieven, zoals *деревянный* 'houten', zal men niet zo gauw een comparatief willen maken.
- De intuïtie die men ontwikkeld heeft na enige studie van het Russisch. Voorbeeld: als men een bepaalde hoeveelheid Russisch gelezen, gehoord en gesproken heeft, zal men niet meer snel de neiging hebben om van hetzelfde *деревянный* 'houten' een korte vorm te maken.

Een zeer kleine groep adjectieven heeft alleen korte vormen (zie 3.3.3).

3.3.2 Geen korte vorm

De volgende adjectieven hebben geen korte vorm:

- 1) Adjectieven op *-ский*, *-скóй*, *-цкий* en *-цкóй*, bijvoorbeeld *голлáндский* 'Hollands', *людскóй* 'menselijk', *исторический* 'historisch', *русский* 'Russisch', *рыбáцкий* 'vissers-'.

De adjectieven *брóский* 'opvallend', *но́ский* 'slijtvast' en *плóский* 'vlak' hebben wel een korte vorm, maar zijn dan ook niet gevormd met *-ский* maar met *-кий*.

De adjectieven op *-ический*, bijvoorbeeld *исторический* 'historisch', *логический* 'logisch', *прозаический* 'prozaïsch' hebben vaak synoniemen op *-ичный*, bijvoorbeeld *историчный*, *логичный*, *прозаичный*. Deze hebben wel korte vormen.

- 2) Van werkwoorden afgeleide adjectieven op *-лый*, bijvoorbeeld *бывáлый* 'ervaren', *запоздáлый* 'vertraagd', *умéлый* 'kundig'.
Uitzonderingen zijn enkele adjectieven met een eenlettergrepige stam: *зрéлый* 'rijp', *тухлый* 'rot', *смéлый* 'dapper', *дряхлый* 'gammel'.
- 3) De meeste afgeleide adjectieven op *-ний*, bijvoorbeeld *внéшний* 'uiterlijk', *кра́йний* 'uiterst', *пóздний* 'laat'. (Voor enkele uitzonderingen zie 3.11.2.1.)
- 4) Adjectieven met het verkleinende suffix *-еньк/-оньк*, mits dit suffix geen accent heeft: *бéленький* 'mooi wit', *свéженький* 'lekker fris/vers', *лёгонький* 'lekker licht'.
Meer over dit soort adjectieven in Hoofdstuk 18.
Uitzondering: adjectieven op *-ёхонький* of *-ёшенький*, bijvoorbeeld *новёхонький*, *новёшенький* 'nieuw'.
- 5) De meeste adjectieven op klinker + *-ный* die oorspronkelijk voltooide deelwoorden zijn, bijvoorbeeld *в́язанный* 'gebreed', *р́езанный* 'gesneden'.
Korte vormen van deze adjectieven zouden te veel op voltooide deelwoorden lijken (die in de KV M ook op één *-н* uitgaan). Uitzonderingen: *ра́ненный* 'gewond', *учённый* 'geleerd'.
- 6) De meeste afgeleide adjectieven op *-овый*, *-евый*, *-ово́й*, *-ево́й*, bijvoorbeeld *ма́ссовый* 'massa-; massaal', *передово́й* 'progressief', *делово́й* 'zakelijk', *кори́чневый* 'bruin'.
- 7) Verreweg de meeste adjectieven op *-о́й*, vooral wanneer zij van een ander woord afgeleid zijn. Deze regel overlapt delen van regels (1) en (6). Voorbeelden: *родно́й* 'verwant, eigen, geboorte-', *надувно́й* 'opblaasbaar', *голубо́й* 'blauw'.
De KV F, N en pl van *голубо́й* bestaan wel, maar zijn zeer ongebruikelijk.
De meeste afgeleide adjectieven op *-о́й* lenen zich sowieso niet voor predicatief gebruik, bijvoorbeeld *ручно́й* 'hand-', *стени́ой* 'muur-'.
- 8) Stoffelijke adjectieven, bijvoorbeeld *желе́зный* 'ijzeren', *деревя́нный* 'houten'.

3.3.3 Alleen korte vorm

Het enige adjectief met alleen korte vormen dat in neutraal spraakgebruik voorkomt is M *рад* 'blij', F *ра́да*, N *ра́до*, pl *ра́ды*.

Verder nog:

- adjectieven met het verkleinend suffix *-ёньк/-о́ньк-* (mits geaccentueerd). Voorbeelden: *строго́нек* 'wat streng', *слабе́нек* 'slapjes'. Deze adjectieven zijn kenmerkend voor archaïsch, poëtisch of folkloristisch taalgebruik;
- adjectieven met het verkleinend suffix *-ёхоньк/-ёшеньк-*. Voorbeelden: *одинёхонек* 'alleen', *радёхонек* 'blij'. Deze adjectieven horen bij poëtisch of folkloristisch taalgebruik;
- *горáзд* 'goed (ergens in)' (plat), *люб* 'dierbaar' (archaïsch, poëtisch of folkloristisch).

Deze adjectieven hebben niet alleen geen lange vormen, maar ook geen comparatief.

Aparte vermelding verdient het adjectief M *до́лжен*, F *должна́*, N *должно́*, pl *должны́* dat in het Nederlands vertaald wordt met het werkwoord 'moeten': *я до́лжен* 'ik moet', *они́ должны́ бы́ли* 'zij moesten'. Het adjectief *до́лжный* betekent 'vereist'.

3.3.4 Geen niet-samengestelde comparatief

In het algemeen geldt dat voor de meeste adjectieven die in 3.3.2 genoemd werden (geen KV) de niet-samengestelde comparatief in principe mogelijk is, maar wel ongebruikelijk. Zeer vaak geldt dat de betekenis zich niet leent – of alleen in heel gezochte contexten – voor een comparatief.

De volgende adjectieven hebben geen niet-samengestelde comparatief:

- 1) Adjectieven op *-ский, -ской, -цкий* en *-цкой*, bijvoorbeeld *исторический* ‘historisch’, *русский* ‘Russisch’, *бро́ский* ‘opvallend’, *вёский* ‘zwaarwegend’, *но́ский* ‘slijtvast’. De enige uitzondering is *плóский* ‘vlak’.

Dit is dezelfde groep die genoemd werd in 3.3.2 onder (1). Een groot aantal van de daar genoemde voorbeelden is hier niet te gebruiken omdat de betekenis zich niet leent voor een comparatief. De woorden *бро́ский* en *но́ский* hebben dus wel een korte vorm maar geen niet-samengestelde comparatief. Wat in 3.3.2 (1) gezegd werd over de adjectieven op *-ический*: dat in de korte vorm ‘geleend’ kon worden van de synoniemen op *-ичный*, geldt ook voor de comparatief.

- 2) Adjectieven met het verkleinende suffix *-еньк-* (of *-оньк-*), mits dit suffix geen accent heeft: *бэленький* ‘mooi wit’, *свэженький* ‘lekker fris/vers’, *лёгонький* ‘lekker licht’. (Dit is dezelfde groep als in 3.3.2 (4). Alleen de daar geldende uitzondering gaat hier niet op.)
- 3) De adjectieven *зóрдый* ‘trots’, *вётхий* ‘oud’.
- 4) Adjectieven op *-кий, -гий, -хий* van het type *длиннору́кий* ‘langarmig’, *коротконо́гий* ‘kortbenig’, *чернобрю́хий* ‘zwartbuikig’.
- 5) Adjectieven die bestaan uit *не-* ‘niet-’, *полу-* ‘half-’, *сверх-* ‘buitengewoon’ + een adjectief met beweeglijk accent of stamverandering in de comparatief, *недóбрый* ‘niet goed’, *непросто́й* ‘niet eenvoudig’ (vergelijk de comparatief van de niet-ontkende adjectieven: *добрéе, прóще*).

3.4 Het gebruik van het adjectief in de zin

Het adjectief kan worden gebruikt:

- Attributief, dat wil zeggen als bijvoeglijke bepaling, bijvoorbeeld *тёплая одéжда* ‘warme kleding’. Hier kunnen alleen de lange vormen worden gebruikt. Deze congrueren in geslacht, getal, naamval en beziel – onbeziel (indien van toepassing) met het woord waar het adjectief bij hoort.
In bepaalde vaste uitdrukkingen komen attributief gebruikte en verbogen korte vormen voor. Deze stammen uit oudere stadia van het Russisch (zie 3.11.1, laatste opmerking).
- Predicatief, dat wil zeggen als (deel van het) gezegde, in een zin met een onderwerp. In dit geval wordt het gebruikt in combinatie met een koppelwerkwoord.
- Als het koppelwerkwoord *быть* ‘zijn’ is, wordt het in het tegenwoordige tijd weggelaten. Er kunnen zowel lange als korte vormen van het adjectief gebruikt worden: *одéжда была́ тёплая, тёплой, теплá* ‘de kleding was warm’, *одéжда тёплая, теплá* ‘de kleding is warm’. Korte vormen congrueren in geslacht en getal met het onderwerp, de lange vormen ook. Wat de naamval betreft hebben de lange vormen in alle tijden en modi behalve de tegenwoordige tijd de keus tussen de nominatief en de instrumentalis (zie hierover Hoofdstuk 15.1). In de tegenwoordige tijd staat de lange vorm in de nominatief.

- Als het koppelwerkwoord niet *быть* 'zijn' is, wordt vrijwel alleen de instrumentalis van de lange vorm gebruikt (zie 3.13.1.3).
- Predicatief, dat wil zeggen als (deel van het) gezegde, in een zin zonder onderwerp in de nominatief. Het adjectief staat hier altijd in de korte vorm onzijdig, bijvoorbeeld *ему было тепло* 'hij had het warm', *ему будет тепло* 'hij zal het warm hebben', *ему тепло* 'hij heeft het warm'. Ook hier wordt het adjectief voorafgegaan door een koppelwerkwoord in het (onzijdig) enkelvoud, dat in de tegenwoordige tijd weggelaten wordt.
- Als bepaling van gesteldheid, bijvoorbeeld *он вернулся больным* 'hij keerde ziek terug' (zie 3.13.1.2). De vorm *больным* heet hier 'bepaling van gesteldheid' omdat zij zowel iets zegt over het onderwerp van de zin (hoe was hij eraantoe?) als over het gezegde (hoe keerde hij terug?).
- Bijwoordelijk: als bepaling bij een werkwoord of een ander adjectief: *он был тепло одет* 'hij was warm gekleed'.

Meer over het gebruik van de lange en korte vormen vindt men respectievelijk in 3.6 en 3.13.

3.5 Verbuiging van de lange adjectieven

3.5.1 Standaarduitgangen

In de tabellen in deze paragraaf vindt men de standaarduitgangen van de lange adjectieven. In de volgende paragraaf vindt men de spellingvarianten. (Voor de termen 'standaarduitgangen' en 'spellingvarianten' zie 2.2.1.1.)

Enkele opmerkingen vooraf:

- Volgens de paradigma's hieronder worden niet alleen de stellende trap, maar ook de comparatief en superlatief van de lange vormen verbogen. Dus: niet alleen *важный* 'belangrijk', maar ook *более важный*, *важнейший*, *самый важный* en *наиболее важный* (zie het overzicht in 3.1).
- Binnen het paradigma van de lange vorm verandert het accent nooit.
- Uitgangsvarianten die niet uit de spellingsregels af te leiden zijn kent de flexie van de lange adjectieven niet. Wel moet even stilgestaan worden bij het verschil tussen de geaccentueerde en ongeaccentueerde standaarduitgang in de Nsg M: *-ой* tegenover *-ий*.

Geaccentueerde uitgangen: *живой* 'levend':

	М	Ф	Н	pl
N	живо́й	жива́я	живо́е	живы́е
G	живо́го	живо́й	живо́го	живы́х
D	живо́му	живо́й	живо́му	живы́м
A	= N/G	живу́ю	живо́е	= N/G
I	живы́м	живо́й/живо́ю	живы́м	живы́ми
L	живо́м	живо́й	живо́м	живы́х

Ongeaccentueerde uitgangen: *но́вый* ‘nieuw’:

	М	Ф	Н	pl
Н	но́вый	но́вая	но́вое	но́вые
Г	но́вого	но́вой	но́вого	но́вых
Д	но́вому	но́вой	но́вому	но́вым
А	= N/G	но́вую	но́вое	= N/G
І	но́вым	но́вой/но́вою	но́вым	но́выми
Л	но́вом	но́вой	но́вом	но́вых

Van de twee vormen in de Isg F is de eerste (op *-ой*) stilistisch neutraal, de tweede (op *-ою*) poëtisch/archaisch.

Bijzonderheden in de uitspraak:

- In de Gsg M N-uitgang *-ого/-его* wordt de *-з-* als [v] uitgesproken.
- Een enkele keer hoort men de uitgang van de Nsg M niet als [-ij] uitgesproken maar als [-əj]. Uit de mond van deze sprekers klinkt de Nsg M van *но́вый* net als de GDILsg F *но́вой*. Bij de meeste adjectieven valt deze afwijkende uitspraak van de Nsg M niet erg op, want het verschil tussen [-ij] en [-əj] is gering. Bij adjectieven met een stam op *-з-, -к-, -х* is het verschil echter opvallender, want vóór [-əj] blijft de laatste stammedeklinker hard, bijvoorbeeld Nsg M *до́лгий* ‘lang’ klinkt [dóləj] in plaats van [dólg’Ij]. De uitspraak met [-əj] kan op twee dingen wijzen: (1) sporen van een dialectachtergrond; (2) de Oudmoskouise uitspraaknorm, die door de meeste ontwikkelde sprekers als verouderd wordt beschouwd (zie ook 1.2.5).

3.5.2 Spellingvarianten

Als men de standaarduitgangen kent (zie vorige paragraaf), kan men de volgende paradigma’s afleiden met behulp van de spellingsregels (zie 1.4 en 1.5).

Eén opmerking vooraf:

- Het Russisch heeft geen adjectieven met een stam op een zachte medeklinker en met geaccentueerde uitgangen. Adjectieven van het type *сі́ний* ‘blauw’ hebben dus geen tegenhangers met uitgangsansaccent. (Hetzelfde geldt voor de – zeer kleine – typen *ку́цый* ‘gecoupeerd’ en *дли́нноше́ий* ‘langhalzig’.)

Stam op een zachte medeklinker, stamaccent: *сі́ний* ‘blauw’:

	М	Ф	Н	pl
Н	сі́ний	сі́няя	сі́нее	сі́ние
Г	сі́него	сі́ней	сі́него	сі́них
Д	сі́нему	сі́ней	сі́нему	сі́ним
А	= N/G	сі́нюю	сі́нее	= N/G
І	сі́ним	сі́ней/сі́нею	сі́ним	сі́ними
Л	сі́нем	сі́ней	сі́нем	сі́них

Vrijwel alle adjectieven met een stam op een zachte medeklinker zijn afgeleid en eindigen op medeklinker + *-ний*. Wat dit laatste kenmerk betreft zijn de enige uitzonderingen *ка́рий* ‘bruin (van ogen)’ en *сі́ний* ‘blauw’. Veel van deze adjectie-

ven zijn nogal frequent. Bovendien worden ze in het Nederlands vaak vertaald met iets anders dan een adjectief. Daarom is het nuttig enkele ervan paraat te hebben. Hieronder wordt een aantal belangrijke adjectieven op *-ний* gegeven.

Met tijdsbetekenis:

осённый	herfst-	прошлого́дный	van verleden jaar
зёмный	winter-	у́тренний	ochtend-
весённый	lente-	вечёрный	avond-
лётный	zomer-	сего́дняшний	van vandaag
семилётный	zevenjarig	за́втрашний	van morgen
многолётный	veeljarig	вчера́шний	van gisteren
однолётный	eenjarig	ра́нный	vroeg
нового́дный	nieuwjaars-	по́здний	laat
древ́ный	oud	да́вный	van langgeleden
тогда́шний	toenmalig	неда́вный	van kortgeleden
пре́жний	vorig	послед́ний	laatste
ны́нешний	huidig	предпослед́ний	voorlaatste

Tegenover een groot aantal afleidingen op *-годный* staat er één met een harde *-н-*: *ежего́дный* 'jaarlijks'.

Met plaatsbetekenis:

бли́жний	dichtbij	вну́тренний	binnenste
да́льний	ver	зде́шний	van hier/lokaal
кра́йний	uiterst	сосе́дный	naburig
сре́дний	middelste	дома́шний	huis-
за́дний	achterste	посторо́нный	neven-, vreemd
пере́дний	voorste	трёхсторо́нный	driezijdig
ве́рхний	bovenste	многосторо́нный	veelzijdig
ни́жний	onderste	всесторо́нный	van alle kanten
вне́шний	buitenste		

Varia:

ли́шний	overtollig	доче́рный	dochter-
изли́шний	onnodig	за́мужний	getrouwd (van vrouw)
и́скренний	oprecht		

Stam op -з, -к, -х, uitgangsanscent: *сухой* 'droog':

	М	F	N	pl
N	сухой	сухая	сухое	сухие
G	сухого	сухой	сухого	сухих
D	сухому	сухой	сухому	сухим
A	= N/G	сухую	сухое	= N/G
I	сухим	сухой/сухойю	сухим	сухими
L	сухом	сухой	сухом	сухих

Stam op -з, -к, -х, stamaccent: рѣдкий 'zeldzaam':

	М	Ф	Н	pl
N	рѣдкий	рѣдая	рѣкое	рѣкие
G	рѣкого	рѣкой	рѣкого	рѣких
D	рѣкому	рѣкой	рѣкому	рѣким
A	= N/G	рѣкую	рѣкое	= N/G
I	рѣким	рѣкой/-ою	рѣким	рѣкими
L	рѣком	рѣкой	рѣком	рѣких

Stam op -ж, -ш, uitgangssaccent: большóй 'groot':

	М	Ф	Н	pl
N	большóй	большáя	большóе	больш́ие
G	большóго	большóй	большóго	больш́их
D	большóму	большóй	большóму	больш́им
A	= N/G	большóю	большóе	= N/G
I	больш́им	большóй/-óю	больш́им	больш́ими
L	большóm	большóй	большóm	больш́их

(Geen adjectieven met een stam op -ч of -щ en uitgangssaccent.)

Stam op -ж, -ч, -ш, -щ, stamaccent: хорóший 'goed':

	М	Ф	Н	pl
N	хорóший	хорóшая	хорóшее	хорóшие
G	хорóшего	хорóшей	хорóшего	хорóших
D	хорóшему	хорóшей	хорóшему	хорóшим
A	= N/G	хорóшую	хорóшее	= N/G
I	хорóшим	хорóшей/-ею	хорóшим	хорóшими
L	хорóшем	хорóшей	хорóшем	хорóших

(De enige woorden met een adjectivische verbuiging en een stam op -щ zijn de tegenwoordig actieve deelwoorden. Deze hebben altijd stamaccent en gaan volledig als хорóший.)

Stam op -ц, stamaccent: кúцкий 'gecoupeerd':

	М	Ф	Н	pl
N	кúцкий	кúцая	кúцее	кúцые
G	кúцего	кúцей	кúцего	кúцых
D	кúцему	кúцей	кúцему	кúцым
A	= N/G	кúцую	кúцее	= N/G
I	кúцым	кúцей/-ею	кúцым	кúцыми
L	кúцем	кúцей	кúцем	кúцых

(Er bestaat geen tegenhanger met uitgangssaccent.)

Tot dit type behoren alleen кúцкий en samenstellingen met -лúцкий, bijvoorbeeld белолúцкий 'met een wit (bleek) gezicht'.

Stam op *-j*, stamaccent: *длинноше́ий* 'langhalzig':

	М	Ф	Н	рl
Н	длинноше́ий	длинноше́яя	длинноше́ее	длинноше́ие
Г	длинноше́его	длинноше́ей	длинноше́его	длинноше́их
Д	длинноше́ему	длинноше́ей	длинноше́ему	длинноше́им
А	= N/G	длинноше́юю	длинноше́ее	= N/G
І	длинноше́им	длинноше́ей/-ею	длинноше́им	длинноше́ими
Л	длинноше́ем	длинноше́ей	длинноше́ем	длинноше́их

(Er bestaat geen tegenhanger met uitgangssaccent.)

Tot dit type behoren slechts samenstellingen op *-ше́ий*. Nog een voorbeeld: *кривоше́ий* 'met een kromme hals'.

3.6 Attributief gebruik van de lange vormen

In de volgende tabellen vindt men voorbeelden van congruentie tussen een attributief gebruikt adjectief en een substantief.

Mannelijk onbeziend: *круглый стол* 'een ronde tafel':

enkelvoud		meervoud	
круглый	стол	круглые	сто́лы
круглого	стола́	круглых	сто́лов
круглому	столу́	круглым	сто́лам
круглый	стол	круглые	сто́лы
круглым	сто́лом	круглыми	сто́лами
круглом	столе́	круглых	сто́лах

Mannelijk beziend: *больной мальчик* 'een zieke jongen':

enkelvoud		meervoud	
больной	ма́льчик	больные́	ма́льчики
больного́	ма́льчика	больных	ма́льчиков
больному́	ма́льчику	больным	ма́льчикам
больного́	ма́льчика	больных	ма́льчиков
больным	ма́льчиком	больными́	ма́льчиками
больном	ма́льчике	больных	ма́льчиках

Vrouwelijk onbeziend: *синяя лампа* 'een blauwe lamp':

enkelvoud		meervoud	
синяя	ла́мпа	синие́	ла́мпы
синей	ла́мпы	синих	ла́мп
синей	ла́мпе	синим	ла́мпам
синюю	ла́мпу	синие́	ла́мпы
синей	ла́мпой	синими́	ла́мпами
синей	ла́мпе	синих	ла́мпах

Vrouwelijk beziend: *краси́вая де́вушка* ‘een mooi meisje’:

enkelvoud		meervoud	
краси́вая	де́вушка	краси́вые	де́вушки
краси́вой	де́вушки	краси́вых	де́вушек
краси́вой	де́вушке	краси́вым	де́вушкам
краси́вую	де́вушку	краси́вых	де́вушек
краси́вой	де́вушкой	краси́выми	де́вушками
краси́вой	де́вушке	краси́вых	де́вушках

Onzijdig onbeziend: *но́вое окно́* ‘een nieuw raam’:

enkelvoud		meervoud	
но́вое	окно́	но́вые	о́кна
но́вого	окна́	но́вых	о́кон
но́вому	окну́	но́вым	о́кнам
но́вое	окно́	но́вые	о́кна
но́вым	окно́м	но́выми	о́кнами
но́вом	окне́	но́вых	о́кнах

Onzijdig beziend: *ва́жное лицо́* ‘een belangrijk persoon’:

enkelvoud		meervoud	
ва́жное	лицо́	ва́жные	ли́ца
ва́жного	лица́	ва́жных	лиц
ва́жному	лицу́	ва́жным	лицам
ва́жное	лицо́	ва́жных	лиц
ва́жным	лицо́м	ва́жными	ли́цами
ва́жном	лице́	ва́жных	лицах

Zoals te zien is in de tabellen, hangt de vorm van de accusatief in het meervoud en het mannelijk enkelvoud ervan af of het substantief beziend of onbeziend is. Zie verder 2.1.3.1.

De volgende verschijnselen verdienen bijzondere aandacht:

- Mannelijke woorden van flexieklasse ⟨2⟩ (altijd beziend) worden precies zo verboden als vrouwelijke substantieven van het type *же́нщина*. Toch hebben adjectieven die deze woorden bepalen dezelfde vorm als wanneer ze bij een woord van flexieklasse ⟨1⟩ zouden staan. Vergelijk bijvoorbeeld het paradigma van *больно́й де́душка* ‘een zieke grootvader’ hieronder met dat van *больно́й ма́льчик* hierboven.

больно́й де́душка ‘een zieke grootvader’:

enkelvoud		meervoud	
больно́й	де́душка	больны́е	де́душки
больно́го	де́душки	больны́х	де́душек
больно́му	де́душке	больны́м	де́душкам
больно́го	де́душку	больны́х	де́душек
больны́м	де́душкой	больны́ми	де́душками
больно́м	де́душке	больны́х	де́душках

- Het Russisch kent een flink aantal onverbuigbare substantieven. Al deze woorden hebben een grammaticaal geslacht (zie 2.1.1 – 2.1.2), zijn beziel of onbeziel, en in elke concrete context hebben zij een getal en een naamval. Hoewel het substantief in het hele paradigma dezelfde vorm houdt, heeft een bijbehorend adjectief dezelfde vorm die het zou hebben als het substantief verbuigbaar was. Dus:

молодо́й флами́нго ‘een jonge flamingo’:

enkelvoud		meervoud	
молодо́й	флами́нго	молоды́е	флами́нго
молодо́го	флами́нго	молоды́х	флами́нго
молодо́му	флами́нго	молоды́м	флами́нго
молодо́го	флами́нго	молоды́х	флами́нго
молоды́м	флами́нго	молоды́ми	флами́нго
молодо́м	флами́нго	молоды́х	флами́нго

- Aanduidingen van beroepen en functies die in principe kunnen slaan op mannen of vrouwen – bijvoorbeeld *врач* ‘arts’, *судья́* ‘rechter’, *атташе́* ‘attaché/-chee’ – maar die in een concrete situatie verwijzen naar een vrouw, hebben bijzondere congruentieregels, waarbij attributieve en predicatieve bepalingen zich soms verschillend gedragen (zie 2.1.2.2, laatste opmerking).
- Voór tweeslachtige substantieven, bijvoorbeeld *сирота́* ‘wees’, congrueert een attributief adjectief zoals bij *больно́й де́душка* wanneer het substantief op een man slaat, en zoals bij *краси́вая де́вушка* wanneer het substantief op een vrouw slaat (zie 2.1.2.5).
- Een adjectief kan ook een gesubstantiveerd adjectief bepalen, bijvoorbeeld *знамени́тый учёный* ‘de befaamde geleerde’.
- Een attributief gebruikt adjectief kan het substantief of voornaamwoord waarop het betrekking heeft voorafgaan, bijvoorbeeld *он весёлый человек* ‘hij is een vrolijk mens’, *знамени́тый учёный умер* ‘de befaamde geleerde is overleden’ of er, al dan niet tussen komma’s geplaatst, op volgen: *он человек весёлый и симпатичный* ‘hij is een vrolijk en aardig mens’, *учёный, знамени́тый во всё́м ми́ре, умер* ‘de wereldberoemde geleerde is overleden’. Heel dicht bij het laatste gebruik ligt de bijstelling, bijvoorbeeld *Эти дни, со́лнечные и я́сные, наве́гда оста́лись в его́ па́мяти* ‘Die dagen, zonnig en helder, bleven hem altijd bij’.

3.7 Possessieven: *ма́мина кнѳ́га, отцо́в дом*

Er bestaan twee groepen possessieve adjectieven, met een iets verschillende verbuiging:

- Op *-ин* (heel soms *-ын*). Deze worden afgeleid van substantieven op *-а/-я* die personen aanduiden, vrijwel altijd informele varianten van eigennamen of aanduidingen van familierelaties. Voorbeeld: *Пѳ́тины очкѳ́* ‘Petja’s bril’, *тѳ́тина кнѳ́га* ‘tantes boek’.
- Op *-ов/-ев* (heel soms *-ѳ́в*). Deze worden afgeleid van mannelijke substantieven (vaak eigennamen) op een medeklinker die een persoon aanduiden. Voorbeeld: *ада́мово я́блоко* ‘adamsappel’. Deze possessieve adjectieven komen in veel vaste uitdrukkingen voor, maar zijn verder minder gebruikelijk dan die op *-ин*.

Zie over de afleiding van possessieve adjectieven 18.3.2.6. Over het gebruik van hoofdletters zie 17.4.2 en 17.4.2.2.

Adjectieven met andere suffixen kunnen ook onder meer een bezittelijke betekenis hebben, naast *отцо́в* ‘van vader’ (minder gebruikelijk) bestaat bijvoorbeeld *отцо́вский* ‘vaderlijk, vader(s)-, vaders’. Wat hun verbuiging betreft vormen deze adjectieven geen aparte categorie.

Paradigma van *ма́мин* ‘(mijn) moeders’:

	М	Ф	Н	пl
Н	ма́мин	ма́мина	ма́мино	ма́мины
Г	ма́миного/-а	ма́миной	ма́миного/-а	ма́миных
Д	ма́миному/-у	ма́миной	ма́миному/-у	ма́миным
А	= Н/Г	ма́мину	ма́мино	= Н/Г
І	ма́миным	ма́миной/-ою	ма́миным	ма́миными
Л	ма́мином	ма́миной	ма́мином	ма́миных

Opmerkingen:

- Zoals te zien in de tabel, bevat het paradigma vormen die doen denken aan de verbuiging van het substantief.
- In het hedendaagse Russisch zijn de uitgangen *-а* en *-у* van de Gsg en Dsg M N ongebruikelijk. In vaste verbindingen en uitdrukkingen worden echter alleen de korte uitgangen gebruikt.
- Als het substantief waarvan het is afgeleid vast eindaccent heeft (type {b}), heeft het adjectief dat ook. Dit komt overigens zelden voor. Voorbeeld: *княжѳ́нѳ́н* (van *княжѳ́на*) ‘van de dochter van de vorst’, Nsg F *княжѳ́нѳ́на*, Npl *княжѳ́нѳ́ны*.
- Twee possessieve adjectieven met uitgangsansaccent, *ильѳ́н* en *фомѳ́н*, hebben een Lsg M N uitgang op *-ѳ́*. Deze adjectieven komen alleen voor in vaste verbindingen, bijvoorbeeld *ильѳ́н день* ‘H. Elia (kerkelijke feestdag: 20 juli)’, en *фомѳ́на неде́ля* ‘paasweek’.

Voorbeelden:

дѳ́дин	ooms	нѳ́нин	van het kindermisje
ма́м(к)ин	мама’s	Та́нин	Tanja’s
до́чкин	van de dochter	Со́нин	Sonja’s

дѣдушкин	opa's	Вáнин	Vanja's
пáпин	papa's	старúхин	van het oude vrouwtje
папáшин	papaatjes	кóшкин	poezen-

Enkele vaste verbindingen:

сúкин сын	klootzak	мáменькин сынóк	moedersjongetje
показáть кúзькину	iemand zijn vet	с гúлькин нос	minder dan niets
мáть	geven	трóицын день	Trinitatis
фíлькина грáмота	waardeloos vod papier	шемýкин суд	oneerlijke recht-zitting

Paradigma van *отцóв* 'vader(s)', van vader':

	М	F	N	pl
N	отцóв	отцóва	отцóво	отцóвы
G	отцóва	отцóвой	отцóва	отцóвых
D	отцóву	отцóвой	отцóву	отцóвым
A	= N/G	отцóву	отцóво	= N/G
I	отцóвым	отцóвой/-ою	отцóвым	отцóвыми
L	отцóвом	отцóвой	отцóвом	отцóвых

Opmerkingen:

- De parallelvormen in de Gsg M en N ontbreken.
- Deze possessieve adjectieven zijn veel minder productief dan die van het type *мáмин* en worden voornamelijk in vaste verbindingen gebruikt. Vooral de verbogen vormen zijn zeldzaam.

Voorbeelden in vaste verbindingen:

áвгиевы коню́шни	Augiasstal	гóрдиев у́зел	gordiaanse knoop
дамóклов меч	het zwaard van Damocles	кэ́сарево сечéние	keizersnede
дúхов день	pinkstermaandag	сизíфов труд	Sisyfusarbeid
герáклова сíла	herculische kracht	тантáловы мýки	Tantaluskwelling
крокодýловы слёзы	krokodillentranen	пíррова побéда	Pyrrus-overwinning
Магеллáнов пролív	Straat van Magellaan	нóев ковчéг	de Ark van Noach
солóмоново решéние	Salomonsoordeel	эвклíдова геомéтрия	euclidische meetkunde
адáмово я́блоко	adamsappel	Бéрингов пролív	Beringstraat
ахиллэ́сова пятá	achilleshiel	евстáхиева трубá	buis van Eustachius

Buiten vaste verbindingen komen deze adjectieven vooral voor in academisch taalgebruik. Voorbeelden:

Да́лева систе́ма	Dal's systeem van	хамелео́нова	een kameleontisch
лекси́ческих	lexicale nesten	способно́сть к	vermogen tot
гне́зд		превраще́нию	metamorfose
эйнште́йна	Einsteins theorie	шекспи́ровы	Shakespeares
тео́рия.		трагедии	treurspelen

3.8 Familienamen op *-ин/-ын* en *-ов/-ёв/-ев*

Deze achternamen zijn oorspronkelijk ook possessieve adjectieven, en ook zij vertonen enkele uitgangen die doen denken aan die van substantieven. Er zijn echter verschillen:

- De achternamen op *-ин/-ын* en die op *-ов/-ёв/-ев* worden op exact dezelfde wijze verbogen.
- De uitgangen van de Gsg en Dsg M zijn anders dan die van de possessieve adjectieven op *-ин*. De uitgang van de Lsg M verschilt van die van alle possessieve adjectieven.

Paradigma van de achternaam *Никитин*:

	М	Ф	pl
N	Никитин	Никитина	Никитины
G	Никитина	Никитиной	Никитиных
D	Никитину	Никитиной	Никитиным
A	Никитина	Никитину	Никитиных
I	Никитиным	Никитиной/-ою	Никитиными
L	Никитине	Никитиной	Никитиных

Paradigma van de achternaam *Павлов*:

	М	Ф	pl
N	Павлов	Павлова	Павловы
G	Павлова	Павловой	Павловых
D	Павлову	Павловой	Павловым
A	Павлова	Павлову	Павловых
I	Павловым	Павловой/-ою	Павловыми
L	Павлове	Павловой	Павловых

Opmerkingen:

- Het meervoud wordt ook gebruikt in gevallen als het volgende: *Антон и Вера Павловы* 'Anton en Vera Pavlov'.
- Vadersnamen (zie 2.10.1) worden verbogen als substantieven. Voorbeeld: de datief van *Вера Петро́вна Па́влова* is *Вере Петро́вне Павловой*.

- Er bestaat nog een derde categorie woorden, gevormd met de suffixen *-ин/-ын* en *-ов/-ёв/-ев*. Dit zijn geografische namen als *Харьков* en *Бородинó*. Deze worden geheel als substantieven verbogen (zie 2.10).

3.9 Adjectieven van het type *рыбий* 'vissen-'

Deze adjectieven noemt men 'categoriaal' (zie 3.2.1). Ze worden afgeleid van substantieven die levende wezens aanduiden, meestal dieren. Vaak ondergaat de laatste medeklinker van de stam een verandering (zie Hoofdstuk 18). Voorbeelden: *рыбы глаза* 'vissenogen', *медвѣжья шкура* 'berenvacht', *листья шуба* 'een jas van vossenbont', *рыбачьи сѣти* 'vissersnetten', *охóтничьи рассказы* 'jagersverhalen'.

Paradigma van *рыбий* 'vissen-':

N	рыбий	рыбья	рыбье	рыбьи
G	рыбьего	рыбьей	рыбьего	рыбьих
D	рыбьему	рыбьей	рыбьему	рыбьим
A	= N/G	рыбью	рыбье	= N/G
I	рыбьим	рыбьей/-ею	рыбьим	рыбьими
L	рыбьем	рыбьей	рыбьем	рыбьих

Ook dit paradigma bevat uitgangen die doen denken aan het substantief. Dit zijn de nominatief en de accusatief (mits deze niet gelijk is aan de genitief). De Nsg M is een uitgangslotse vorm met een vluchtige *-и*. De stam eindigt op *-j*. Deze is in de Nsg M zichtbaar als *-й* en in de andere vormen als *-ь*. Het paradigma van *рыбий* is goed vergelijkbaar met dat van het substantief *муравѣй* 'mier' (zie 2.2.1.2).

Meer voorbeelden:

бóжий	'gods-, van God'	мы́ший	'muizen-'
во́лчий	'wolven-'	соба́чий	'honden-'
ко́зий	'geiten-'	коро́вий	'koe-, koeien-'

Het rangtelwoord *трѣтий* 'derde' heeft dezelfde verbuiging, bijvoorbeeld Gsg M *трѣтьего*, Nsg F *трѣтья*.

3.10 Onverbuigbare adjectieven

Bepaalde adjectieven kunnen niet worden verbogen. Dit zijn altijd leenwoorden, en hun aantal neemt toe.

Voorbeelden:

аллѣгро	allegro	бордо́	bordeauxrood
гала́	gala	сомо́н	zalmkleurig
мажо́р	majeur	бру́тто	bruto
плиссе́	geplisseerd	не́тто	netto
баро́кко	barok	фри́	gefrituurd
модѣ́рн	art nouveau	со́те	gesmoord

суахіли	Swahili	микст	gemixt
эсперáнто	Esperanto	пик	piek-, spits-
беж	beige	комильфó	comme il faut

In tegenstelling tot verbuigbare adjectieven worden de meeste onverbuigbare adjectieven:

- alleen attributief gebruikt;
- bij attributief gebruik na het woord geplaatst waar zij bij horen. Voorbeelden: *стиль модéрн* ‘art nouveau’, *картóфель фри* ‘frietten’, *часы пик* ‘spitsuur’, *рубáшка пикé* ‘een piqué overhemd’. Een uitzondering wordt gevormd door adjectieven die verwijzen naar etnische groepen of volkeren, enz. Deze staan vóór het substantief waar zij bij horen, bijvoorbeeld *кóми литерату́ра* ‘Komi-letterkunde’, *хи́нди язы́к* ‘Hindi’, *у́рду язы́к* ‘Urdu’, *зу́лу язы́к* ‘Zoeloe’, enz. Soms kan betekenisverschil tussen voor- en achterplaatsing bestaan: zo is *кóми язы́к* ‘het Komi’, maar *язы́к кóми* ‘de taal van het Komi-volk’. In de laatste combinatie is *кóми* een substantief, vergelijk *язы́к голла́ндцев и флама́ндцев* ‘de taal van de Nederlanders en Vlamingen’.

3.11 Vorming van de korte vorm

Een groot aantal adjectieven heeft geen korte vorm (zie onder andere 3.3.2). Alles wat hieronder gezegd wordt over de vorming van de korte vorm geldt voor die adjectieven natuurlijk niet.

3.11.1 Uitgangen

De korte vorm van een adjectief heeft maar vier verschillende verschijningsvormen: één voor elk geslacht in het enkelvoud en één voor alle geslachten samen in het meervoud.

Standaarduitgangen: *тёмный* ‘donker’, *суровый* ‘wreed’:

	geaccentueerde KV-uitgangen	ongeaccentueerde KV-uitgangen
LV Nsg M	тёмный	суровый
KV M	тёмен	суров
KV F	темна́	сурова́
KV N	темно́	сурово́
KV pl	темны́	суровы́

Opmerkingen:

- Wat in de tabel gezegd wordt over accent van de uitgangen is natuurlijk niet van toepassing op de KV M, die uitgangsløos is.
- Zoals te zien is in het paradigma van *тёмный*, is in de KV M een vluchtige klinker mogelijk. Deze is meestal ongeaccentueerd. Hierover meer 3.12.

Hieronder worden de spellingvarianten van de uitgangen getoond. Deze zijn allemaal voorspelbaar op grond van de spellingsregels (zie 1.4 en 1.5).

Toelichting op de tabellen:

- Van de stammen op *-ш, -ч, -ж* worden zowel uitgangsvarianten met uitgangssaccent als met stamaccent getoond, omdat dit voor de spelling uitmaakt.
- Bij stammen op *-з, -к, -х* is het verschil tussen stamaccent en uitgangssaccent voor de spelling niet relevant.
- Bij adjectieven van het type *сѣний* zou het interessant zijn een variant te kunnen tonen met uitgangssaccent in de KV N. Deze komt echter niet voor.
- De paradigma's van *куцый* en *длинношеѣй* hieronder zijn voor de volledigheid gegeven. Dit zijn (naast enkele andere samenstellingen met *-шеѣй*) de enige adjectieven met een stam op *-ц* of *-ј*.

Stam op zachte medeklinker: *сѣний* 'blauw'; stam op *-з, -к, -х*: *редкий* 'zeldzaam':

	zachte medeklinker	-з, -к, -х
LV Nsg M	сѣний	редкий
KV M	синь	редок
KV F	синя́	редка́
KV N	сѣне	редко
KV pl	сѣни	редкі́

Stam op *-ш, -ч, -ж*: *хороший* 'goed', *похожий* 'gelijkend op':

	geaccentueerde KV-uitgangen	ongeaccentueerde KV-uitgangen
LV Nsg M	хоро́ший	похо́жий
KV M	хоро́ш	похо́ж
KV F	хороша́	похо́жа
KV N	хорошо́	похо́же
KV pl	хороши́	похо́жи

Stam op *-ц*: *куцый* 'gescoupeerd'; stam op *-ј*: *длинношеѣй* 'met lange hals':

	-ц	-ј
LV Nsg M	ку́цый	длинношеѣ́й
KV M	куц	длинношеѣ́й
KV F	ку́ца	длинношеѣ́я
KV N	ку́це	длинношеѣ́е
KV pl	ку́цы	длинношеѣ́и

In het Oudrussisch werden de korte vormen ook attributief en zelfstandig gebruikt en bovendien verbogen. In een aantal vaste uitdrukkingen vindt men hier nog sporen van, bijvoorbeeld *средь бѣла дня* 'op klaarlichte dag', *по бѣлу свѣту* 'door de wijde wereld', *на босѣ нѣгу* 'blootsvoets', *от мала до велика* 'klein en groot'. Ook in de volkspoëzie komen verbogen korte adjectiefvormen voor: *добра молодца* 'goede flinke knaap', *на добра коня* 'op een goed paard', *по чѣсту полю* 'over het open veld'.

3.11.2 Verandering in de stam

3.11.2.1 Harde *-н* in de KV M

Een aantal adjectieven heeft een zachte *-н* in de stam in alle vormen, maar krijgt een harde *-н* in de KV M. Dit zijn de volgende adjectieven:

LV Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
бескра́йний	бескра́ен	бескра́йня	бескра́йне	бескра́йни	grenzeloos
дре́вний	дре́вен	дре́вня	дре́вне	дре́вни	oud, antiek
изли́шний	изли́шен	изли́шня	изли́шне	изли́шни	onnodig

Samenstellingen:

-ле́тний	-ле́тен	-ле́тня	-ле́тне	-ле́тни	-jarig
-сторо́нный	-сторо́нен	-сторо́нняя	-сторо́нне	-сторо́нни	-zijdig

Bijvoorbeeld:

мно́голе́тний мно́голе́тен мно́голе́тня мно́голе́тне мно́голе́тни veeljarig
всесторо́нный всесторо́нен всесторо́нняя всесторо́нне всесторо́нни veelzijdig

ook hard in de KV F, dubbelvormen in de KV N en pl:

и́скренний	и́скренен	и́скренна	и́скренне/ -нно	и́скренни /-нны	oprecht
------------	-----------	-----------	--------------------	--------------------	---------

Bedenk dat de meeste adjectieven met stam op een zachte *-н* geen korte vorm hebben (zie 3.3.2 (3)). De adjectieven die in deze paragraaf genoemd werden zijn, samen met *су́хий*, vrijwel de enige met een korte vorm.

In de tabel is te zien dat adjectieven met een stam op *-нн*- soms wel en soms geen vluchtige klinker in de KV M hebben. Indien zij geen vluchtige klinker hebben, verliezen zij één *-н* in de KV M. Zie hierover verder 3.11.4.

3.11.2.2 Geheel andere stam in de korte vorm

Bij twee adjectieven verschilt de stam van de korte vorm van die van de lange vorm:

LV Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
большо́й	вели́к	велика́	велико́	велики́	groot
мале́нький	мал	мала́	мало́	малы́	klein

Net als *большо́й* gaan *небольшо́й* 'niet groot' en *пребольшо́й* 'zeer groot'. (Zoals gezegd in 2.2.3.4 heet dit verschijnsel 'suppletie'.)

3.11.2.3 *солёный*

De adjectieven *солёный* 'gezouten' en *несо́лёный* 'ongezouten' hebben een geheel eigen stamverandering: KV M (*не*)со́лон, KV F (*не*)солонá, KV N (*не*)со́лоно, KV pl со́лонь, maar: *несо́лоны*.

3.11.3 De vluchtige klinker

3.11.3.1 Welke adjectieven hebben een vluchtige klinker in de KV M?

Zeer veel adjectieven met een stam die eindigt op meer dan één medeklinker hebben een vluchtige vocaal in de enige uitgangsloze vorm, de KV M. Het gaat hier om:

- Alle adjectieven met een stam op medeklinker + *-к-, -з-* of (harde of zachte) *-н-*. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	betekenis
вѣрный	вѣрен	trouw
искренний	искренен	oprecht
яркий	ярок	helder
дóлгий	дóлог	lang

Opmerkingen:

- De groep adjectieven met een stam op medeklinker + harde *-н-* is zeer groot, omdat *-н-* een productief suffix is waarmee adjectieven van andere woordsoorten worden gevormd.
- Adjectieven met een stam op *-нн-* hebben soms wel en soms geen vluchtige klinker. Als zij geen vluchtige klinker hebben verliezen zij één *-н-* in de KV M. Zie hierover verder 3.11.4.
- De afgeleide adjectieven op *-ский/-скóй* doen hier niet mee, omdat ze geen korte vorm hebben.
- De volgende adjectieven met een stam op medeklinker + *-л-* of *-р-*:

Nsg M	KV M	betekenis
злой	зол	boosaardig
кíслый	кíсел	zuur
свѣтлый	свѣтел	licht
тѣплый	тѣпел	warm
óстрый	остѣр	scherp; snedig, gevat
хíтрый	хитѣр	sluw

Vergelijk: *сиплый* 'hees', KV M *сипл*; *быстрый* 'snel', KV M *быстр*.

Opmerkingen:

- Het adjectief *óстрый* heeft ook een KV M zonder vluchtige klinker: *остр*. Deze vorm heeft alleen de letterlijke betekenis 'scherp'.
- Een vluchtige klinker is mogelijk maar niet verplicht in: *взрóслый* 'volwassen', KV M *взрóсел/взросл* en *шóстрый* 'kweik, levendig', KV M *шустѣр/шустр*. Het laatste woord is verouderd.

3.11.3.2 Bij welke adjectieven is de vluchtige klinker geaccentueerd?

Dit is een klein groepje adjectieven, die men het beste uit het hoofd kan leren:

Nsg M	KV M	betekenis
злой	зол	boosaardig
смешнóй	смешóн	grappig
сíльный	силѣн	sterk
дурнóй	дурѣн/дúрен	slecht, lelijk
úмный	умѣн	verstandig

хмельно́й	хмельён	aangeschoten
хи́трый	хитёр	sluw
о́стрый	остёр	scherp; snedig, gevat
шу́стрый	шустёр/шустр	kwiek, levendig

De KV M *зол* is de enige die slechts één lettergreep telt. Het accent op de vluchtige klinker is hier natuurlijk automatisch.

3.11.3.3 Indien ongeaccentueerd: welke klinker wordt ingevoegd?

- Vluchtige *-o-* wordt ingevoegd vóór *-к-* of *-г-*, maar niet na een zachte medeklinker of *ш, щ, ч* of *ж*. De laatste clauseule volgt uit een spellingsregel (zie 1.5.4). Na een zachte medeklinker of *ш, щ, ч* of *ж* is de ingevoegde klinker *-e-*.

Voorbeelden:

Nsg M	KV M	betekenis
гро́мкий	гро́мок	luid
зо́ркий	зо́рок	scherpziend
кре́пкий	кре́пок	sterk
ло́вкий	ло́вок	handig
мя́гкий	мя́жок	zacht
ро́бкий	ро́бок	schuchter
сла́дкий	сла́док	zoet
то́нкий	то́нок	fijn
у́зкий	у́зок	smal
я́ркий	я́рок	helder
ле́гкий	ле́жок	licht
до́лгий	до́лог	lang

Voorbeelden na een zachte medeklinker of *ш, щ, ч* of *ж*:

Nsg M	KV M	betekenis
го́ркий	го́рек	bitter
тя́жкий	тя́жек	zwaar
бо́йкий	бо́ек	behendig
кле́йкий	кле́ек	kleverig
сто́йкий	сто́ек	standvastig
полнёхонький	полнёхонек	boordevol

- Verder wordt een vluchtige *-o-* ingevoegd in het adjectief *по́лный* 'vol', KV M *по́лон*.
- Vluchtige *-u-* treedt alleen op bij het adjectief *достóйный* 'waardig', KV M *достóин*. Het verschil met een vluchtige *-e-* is in de uitspraak uiteraard niet te horen.
- In alle overige gevallen is de ingevoegde klinker *-e-*. Zoals in de voorbeelden hieronder te zien is, wordt in zeer veel gevallen een medeklinker vóór de vluchtige klinker zacht, terwijl hij in de rest van het paradigma hard is.

Voorbeelden:

Nsg M	KV M	betekenis
бе́дный	бе́ден	arm
бле́дный	бле́ден	bleek
ва́жный	ва́жен	belangrijk
ве́рный	ве́рен	trouw
вкúсный	вкúсен	smakelijk
голо́дный	го́лоден	hongerig
ра́вный	ра́вен	gelijk
споко́йный	споко́ен	rustig
стра́шный	стра́шен	vreselijk
те́сный	те́сен	nauw
тру́дный	тру́ден	moeilijk
холо́дный	хо́лоден	koud
це́нный	це́нен	waardevol
че́стный	че́стен	eerlijk
я́сный	я́сен	duidelijk
кíслый	кíсел	zuur
те́плый	те́пел	warm
больно́й	бо́лен	ziek
во́льный	во́лен	vrij
дово́льный	дово́лен	tevreden

Meer voorbeelden zijn te vinden in 3.11.2.1.

3.11.4 Adjectieven met een stam op *-нн-*

Adjectieven met een stam op *-нн-* hebben soms wel en soms geen vluchtige klinker in de KV M. Indien zij geen vluchtige klinker hebben, verliezen zij in de KV M één *-н-*. Voorbeeld: *бессмысленный* 'zinloos', KV M *бессмыслен*. We moeten twee groepen adjectieven onderscheiden:

- adjectieven waarvoor in het Russisch een voltooid deelwoord bestaat dat exact hetzelfde luidt, bijvoorbeeld *отвлечённый* 'abstract' (adjectief), *отвлечённый* 'afgeleid' (voltooid deelwoord van *отвлéчь*);
- adjectieven waarbij dat niet het geval is, bijvoorbeeld *необыкновенный* 'ongewoon' (hiervan bestaat geen gelijkkluidend voltooid deelwoord).

3.11.4.1 Adjectieven zonder gelijkkluidend voltooid deelwoord

- Als het accent in de lange vorm op de laatste lettergreep van de stam ligt, dan bezit de KV M een vluchtige vocaal. Alle vormen van het paradigma behouden de dubbele *-нн-*. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	KV F	betekenis
неизме́нный (не)	неизме́нен (не)обыкнове́нен	неизме́нна (не)обыкнове́нна	onveranderlijk (on)gewoon
обыкнове́нный			

несомнённый	несомнёнен	несомнённа	niet aan twijfel onderhevig
(не)постоянный	(не)постоянен	(не)постоянна	(on)bestendig
откровенный	откровенен	откровенна	openhartig
современный	современен	современна	eigentijds

Hetzelfde geldt voor een adjectief met twee accentmogelijkheden: *одновременный* 'gelijktijdig', *одновременен*, *одновременна*.

- Als het accent in de lange vorm niet op de laatste lettergreep van de stam ligt maar eerder in het woord, dan bezit de KV M geen vluchtige vocaal. Eén -n- gaat verloren. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	KV F	betekenis
безжизненный	безжизнен	безжизненна	levenloos
бесчисленный	бесчислен	бесчисленна	ontelbaar
бессмысленный	бессмыслен	бессмысленна	zinloos
боллезненный	болезнен	болезненна	ziekelijk
неожиданный	неожидан	неожиданна	onverwacht
самоуверенный	самоуверен	самоуверенна	zelfverzekerd

De twee adjectieven op ongeaccentueerd *-енный* die een korte vorm hebben zijn *искренний* 'oprecht', KV M *искренен*, KV F *искренна* en het weinig voorkomende *выспренный* 'verheven, bombastisch', KV M *выспрен*, KV F *выспренна*. *Искренний* is dus een uitzondering op de regel; bovendien heeft de KV een harde stam.

Opmerkingen:

- Er zijn meer adjectieven op ongeaccentueerd *-енный* (zoals *утренний* 'ochtend-', maar daarvan is de KV M (overigens met vluchtige klinker) hypothetisch.
- Het enige adjectief op ongeaccentueerd *-инный* is ook een uitzondering op de regel: *подлинный* 'authentiek', KV M *подлинен*, KV F *подлинна*.
- Een aantal adjectieven dat volgens de regels hierboven geen vluchtige klinker zou moeten hebben (accent niet op laatste stamlettergreep) heeft twee varianten: één zonder en één met vluchtige klinker. De variant met vluchtige klinker is minder gebruikelijk. Het gaat hier voornamelijk om adjectieven op *-ственный*, maar ook om enkele andere, waaronder *медленный* 'langzaam'. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	KV F	betekenis
бесчувственный	бесчувствен бесчувственен	бесчувственна	gevoelloos
дружественный	дружествен дружественен	дружественна	vriendschappelijk
естественный	естествен естественен	естественна	natuurlijk, spontaan
искусственный	искусствен искусственен	искусственна	kunstmatig
нравственный	нравствен нравственен	нравственна	zedelijk, moreel

отвѣтственный	отвѣтствен отвѣтственен	отвѣтственна	verantwoordelijk
своеврѣменный	своеврѣмен своеврѣменен	своеврѣменна	tijdig
мѣдленный	мѣдлен мѣдленен	мѣдленна	langzaam

maar:

немѣдленный	немѣдлен	немѣдленна	onmiddellijk
-------------	----------	------------	--------------

- Enkele adjectieven die volgens de regels hierboven wel een vluchtige klinker zouden moeten hebben (accent wel op laatste stamlettergreep) hebben ook twee varianten. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	KV F	betekenis
сокровѣнный	сокровѣн сокровѣнен	сокровѣнна	verborgen
вдохновѣнный	вдохновѣн вдохновѣнен	вдохновѣнна	geïnspireerd

3.11.4.2 Adjectieven met een gelijkkluidend voltooid deelwoord

Als er in het Russisch bij een adjectief een voltooid deelwoord bestaat dat in de lange vorm gelijkkluidend is, is de situatie meestal als volgt:

- In de KV M zijn het adjectief en het deelwoord gelijkkluidend: geen vluchtige klinker, één *-н-*;
- In de KV F, N en pl heeft het adjectief een dubbele *-нн-*, het voltooid deelwoord heeft slechts één *-н-*;
- Als de LV Nsg M eindigt op *-ѣнный*, heeft het deelwoord uitgangaccent, het adjectief niet.

Voorbeelden:

Accent niet op laatste stamlettergreep in de lange vorm

adjectieven		deelwoorden	
возвѣщенный	hoogstaand, verheven	возвѣщенный	verhoogd
возвѣшен, возвѣшенна, -нно, -нны		возвѣшен, возвѣшена, -но, -ны	
Zo gaan ook:			
заслуженный	verdienselijk, lofwaardig	заслуженный	verdiend
образованный	beschaafd, ontwikkeld	образованный	ontwikkeld
растерянный	in de war, verstrooid	растерянный	verloren

связанный	onvrij, gedwongen	связанный	ge-/verbonden
сдёржанный	terughoudend, beheerst	сдёржанный	tegegehouden
увёренный	zeker, overtuigd	увёренный	overtuigd, overreed

LV Nsg M OP -ённый

adjectieven

отвлечённый	abstract
отвлечён, отвлечённа, -нно, -нны	

Zo gaan ook:

напряжённый	gespannen
определённый	beslist, zeker
убеждённый	zeker

deelwoorden

отвлечённый	afgeleid
отвлечён, отвлечена́, -но́, -ны́	

напряжённый	op-/aangespan- nen, belast
определённый	bepaald, vast- gelegd
убеждённый	overtuigd

Voorbeeld van verschil in betekenis:

- *его рассуждение слишком отвлечённо* 'zijn oordeel is te abstract';
- *его внима́ние было отвлечено́ неожиданным стуком* 'zijn aandacht werd gewekt door een plotseling geklop'.

Niet in alle gevallen is de grens tussen de betekenis van het adjectief en die van het voltooid deelwoord scherp te trekken. In de voorbeelden hierboven ziet men dan ook dat de Nederlandse vertalingen soms gedeeltelijk samenvallen.

- Er zijn gevallen waarin grammatica's en woordenboeken weliswaar een onderscheid maken tussen een adjectief en een voltooid deelwoord, maar waarin beide zeer dicht bij elkaar staan in vorm en betekenis. Het adjectief heeft hier, net als het deelwoord, slechts één *-н-* in alle korte vormen en, als de LV Nsg M uitgaat op *-ённый*, ook uitgangssaccent. Ook de vertaling naar het Nederlands is meestal identiek. Voorbeelden:

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
искущённый	искущён	искушена́	-но́	-ны́	beproefd, getest
заключённый	заключён	заклучена́	-но́	-ны́	gevangen, opgesloten
лишённый	лишён	лишена́	-но́	-ны́	berooft (van)
сопряжённый	сопряжён	сопряжена́	-но́	-ны́	verbonden (met)
подвёрженный	подвёржен	подвёржена	-но	-ны	onderhevig aan, onderworpen aan
обязанный	обязан	обязана	-но	-ны	verplicht
призванный	призван	призвана	-но	-ны	geroepen, genood

Naast dit alles bezit het Russisch nog een aantal adjectieven die lijken op een voltooid deelwoord, maar waar toch niet een gelijkkluidend voltooid deelwoord tegenoverstaat. Hun stam eindigt namelijk – ook in de lange vorm – op slechts één *-н-*. Voorbeelden: *ра́ненный* ‘gewond’, *жа́ренный* ‘gebakken’, *учёный* ‘geleerd’, *ло́манный* ‘kapot’, *суше́нный* ‘gedroogd’. De corresponderende voltooide deelwoorden zijn *ра́ненный*, *жа́ренный*, *уче́нный*, *ло́манный*, *суше́нный*. Deze voltooide deelwoorden zijn afgeleid van imperfectieve werkwoorden, behalve *ра́ненный* (*ра́нить* heeft beide aspecten).

3.12 Het accent van de korte vorm

3.12.1 Algemeen

In de volgende paragrafen zullen de accentpatronen van de korte vorm worden bekeken. Op grond van die patronen worden de adjectieven verdeeld in drie hoofdaccenttypen ({a}, {b} en {c}) en een aantal nevenaccenttypen. Als een adjectief behoort tot een van de nevenaccenttypen, wil dat zeggen dat het in vergelijking met een hoofdaccenttype een of meer *extra* accentmogelijkheden heeft: op een of meer korte vormen kan het accent zowel op de stam als op de uitgang liggen. Zo’n extra accentmogelijkheid wordt in het label van het nevenaccenttype aangeduid met een apostrof. Voorbeeld: nevenaccenttype {c’} lijkt op hoofdaccenttype {c}, maar in één van de vormen (de KV pl) is er een extra accentmogelijkheid.

Advies bij het leren

Als men dit boek als leerboek gebruikt, kan men het beste in het begin de apostrofs van de nevenaccenttypen negeren. Voorbeeld: leer eerst de adjectieven van nevenaccenttype {c’} als behorend tot hoofdtype {c}, want dan maakt men in het actieve gebruik al geen fouten. Als men dan later de puntjes op de i wil zetten, kan men zich gaan verdiepen in de *extra* accentmogelijkheden.

3.12.2 Hoofdaccenttypen

Op grond van het accent in de korte vorm zijn de adjectieven te verdelen in drie hoofdaccenttypen: {a}, {b} en {c}. De kenmerken zijn:

- Type{a}: Accent op de stam in alle korte vormen.
- Type{b}: Accent op de uitgang in alle korte vormen (behalve de KV M, die geen uitgang heeft).
- Type{c}: Accent op de uitgang in de KV F, verder accent op de stam.

In stamgeaccentueerde vormen ligt bij type {c} en de bijbehorende nevenaccenttypen het accent op de eerste lettergreep van de stam, bijvoorbeeld *дорого́й* ‘duur’, *дешё́вый* ‘goedkoop’, KV M *доро́г, дешёв*. (Prefixen als *не-* ‘niet’ en *пре-* ‘in zeer hoge mate’ worden niet tot de stam gerekend: *предоро́г, недёше́в*.)

Opmerkingen:

- Als de KV M een vluchtige klinker bevat, draagt deze meestal niet het accent. Indien de vluchtige klinker geaccentueerd is, behoort het adjectief vrijwel altijd tot accenttype {b}. Omgekeerd is in accenttype {b} de vluchtige klinker vaak ongeaccentueerd.

De adjectieven met een geaccentueerde vluchtige klinker kunnen het beste apart worden geleerd (zie 3.11.3.2).

- Een adjectief dat gevormd is met *не-* ‘niet-’ of *полу-* ‘half-’ heeft niet noodzakelijk hetzelfde accentpatroon als hetzelfde adjectief zonder dit prefix. Voorbeelden: *жа́ркий* ‘heet’ behoort tot hoofdtype {c}, *нежа́рский* ‘niet heet’ daarentegen tot neventype {a}'; *пья́ный* ‘dronken’ behoort tot neventype {c}', *полу́пья́ный* ‘halfdronken’ daarentegen tot hoofdtype {c}.

In het volgende schema wordt een en ander geïllustreerd en van voorbeelden voorzien.

Legenda:

- ongeaccentueerde stam
- geaccentueerde stam
- ongeaccentueerde uitgang
- geaccentueerde uitgang

Schema van de hoofddaccenttypen:

	{a}	<i>краси́вый</i> 'mooi'	{b}	<i>смешно́й</i> 'grappig'	{c}	<i>молодо́й</i> 'jong'
KV M		(краси́в)		(смешо́н)		(моло́д)
KV F	● □	краси́ва	○ ■	смешна́	○ ■	молода́
KV N	● □	краси́во	○ ■	смешно́	● □	молодо
KV pl	● □	краси́вы	○ ■	смешны́	● □	молоды

Hieronder volgt voor elk van de hoofddaccenttypen een aantal adjectieven.

Hoofddaccenttype {a}

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
абсу́рдный	абсу́рден	абсу́рна	абсу́рно	абсу́рчны	absurd
акти́вный	акти́вен	акти́вна	акти́вно	акти́вны	actief
благода́рный	благода́рен	благода́рна	благода́рно	благода́рны	dankbaar
бога́тый	бога́т	бога́та	бога́то	бога́ты	rijk
ве́жливый	ве́жлив	ве́жлива	ве́жливо	ве́жливы	beleefd
дово́льный	дово́лен	дово́льна	дово́льно	дово́льны	tevreden
лени́вый	лени́в	лени́ва	лени́во	лени́вы	lui
могу́чий	могу́ч	могу́ча	могу́че	могу́чи	machtig
похо́жий	похо́ж	похо́жа	похо́же	похо́жи	gelijkend op
ревни́вый	ревни́в	ревни́ва	ревни́во	ревни́вы	jaloers
соли́дный	соли́ден	соли́дна	соли́дно	соли́дны	solide
талантливый	талантлив	талантлива	талантливо	талантливы	talentvol
фигти́вный	фигти́вен	фигти́вна	фигти́вно	фигти́вны	fictief

Met accentverschuiving in de stam:

счасти́вый	сча́стлив	сча́стлива	сча́стливо	сча́стливы	gelukkig
------------	-----------	------------	------------	------------	----------

Hoofdaccenttype {b}

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
больно́й	боле́н	больна́	больно́	больны́	ziek
большо́й	вели́к	велика́	велико́	велики́	groot
горя́чий	горя́ч	горяча́	горячо́	горячи́	heet
зло́й	зол	зла	зло	злы	kwaadaardig
лёгкий	лёгок	легка́	легко́	легки́	licht
ма́ленький	мал	мала́	мало́	малы́	klein
по́лный	по́лон	полна́	полно́	полны́	vol
ра́вный	ра́вен	равна́	равно́	равны́	gelijk
све́тлый	све́тел	светла́	светло́	светлы́	licht
смешно́й	смешо́н	смешна́	смешно́	смешны́	grappig
те́мный	те́мен	темна́	темно́	темны́	donker
те́плый	те́пел	тепла́	тепло́	теплы́	warm
тяже́лый	тяжел	тяжела́	тяжело́	тяжелы́	zwaar
у́мный	умён	умна́	умно́	умны́	slim
хмельно́й	хмелён	хмельна́	хмельно́	хмельны́	dronken
хоро́ший	хоро́ш	хороша́	хорошо́	хороши́	goed; KV leuk om te zien
чёрный	чёрен	черна́	черно́	черны́	zwart
широ́кий	широ́к	широка́	широко́	широки́	breed

De korte vorm van *вели́кий* 'groot (figuurlijk)' lijkt op die van *большо́й*, maar behoort tot neventype {a}. De korte vorm van *широ́кий* 'breed' behoort tot type {b} in de betekenis 'te breed', maar tot type {c} in de betekenis 'breed'.

Hoofdaccenttype {c}

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
гла́дкий	гла́док	гладка́	гла́дко	гла́дки	glad
гнило́й	гнил	гнила́	гнило́	гнилы́	rot
гро́мкий	гро́мок	громка́	гро́мко	гро́мки	luid
дешё́вый	дешев	дешева́	деше́во	дешевы́	goedkoop
ди́кий	дик	дика́	ди́ко	ди́ки	wild
до́лгий	до́лог	долга́	до́лго	до́лги	lang
дорого́й	до́рог	дорога́	до́рого	до́роги	duur
жа́лкий	жа́лок	жалка́	жа́лко	жа́лки	zielig
жа́ркий	жа́рок	жарка́	жа́рко	жа́рки	heet
живо́й	жив	жива́	жи́во	жи́вы	levend
крат́кий	краток	кратка́	крат́ки	крат́ко	kort
ни́щий	нищ	нища́	ни́ще	ни́щи	arm
(пра́вый)	прав	права́	пра́во	пра́вы	gelijk hebbend

развито́й	ра́звит	развита́	ра́звито	ра́звиты	ontwikkeld
ро́бкий	ро́бок	робка́	ро́бко	ро́бки	schuchter
свято́й	свят	свята́	свя́то	свя́ты	heilig
си́ний	синь	синя́	си́не	си́ни	blauw
сла́дкий	сла́док	сладка́	сла́дко	сла́дки	zoet
слепо́й	слеп	слепá	слéпо	слéпы	blind
стра́нный	стра́нен	странна́	стра́нно	стра́нны	vreemd
сы́тый	сыт	сыта́	сы́то	сы́ты	verzadigd
холосто́й	хо́лост	холоста́	хо́лосто	хо́лосты	ongetrouwd
це́лый	цел	целá	це́ло	це́лы	intact

3.12.3 Nevenaccenttypen

Zeer veel adjectieven hebben in een of meer korte vormen een tweede accentmogelijkheid; *ва́жный* 'belangrijk' bijvoorbeeld, kan in de KV pl kiezen tussen stamaccent en uitgangaccent: *ва́жны* of *важны́*. De adjectieven met meer dan één accentmogelijkheid in de korte vorm zijn verdeeld in nevenaccenttypen. De labels van de nevenaccenttypen lijken op die van de hoofdaccenttypen, maar voor elke extra accentmogelijkheid bevat het label één apostrof. We onderscheiden de volgende vier nevenaccenttypen:

- Nevenaccenttype{a'}: Accent op de stam in alle korte vormen, maar de KV F kan ook uitgangaccent hebben.
- Nevenaccenttype{b'}: Accent op de uitgang in alle korte vormen, maar de KV pl kan ook stamaccent hebben.
- Nevenaccenttype{c'}: Accent op de uitgang in de KV F, verder accent op de stam. Hiernaast kan de KV pl ook uitgangaccent hebben.
- Nevenaccenttype{c''}: Accent op de uitgang in de KV F, verder accent op de stam. Hiernaast kunnen de KV N en de KV pl ook uitgangaccent hebben.

Hieronder is dit alles in schema gezet en van voorbeelden voorzien.

Legenda:

- ongeaccentueerde stam
- geaccentueerde stam
- ongeaccentueerde uitgang
- geaccentueerde uitgang

Schema van de nevenaccenttypen

	{a'}	<i>а́лый</i> 'rood'	{b'}	<i>све́жий</i> 'vers, fris'	{c'}	<i>ва́жный</i> 'belangrijk'	{c''}	<i>бе́лый</i> 'wit'
KV M		(ал)		(свеж)		(ва́жен)		(бел)
KV F	● ■	а́ла	○ ■	свежа́	○ ■	важна́	○ ■	бела́
KV N	● □	ало́	○ ■	свежо́	● □	ва́жно	● ■	бело́
KV pl	● □	а́лы	● ■	свежи́	● ■	ва́жны́	● ■	белы́

Hieronder volgt voor elk van de nevenaccenttypen een aantal adjectieven.

Nevenaccenttype {a'}

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
бу́рный	бу́рен	бу́рна	бу́рно	бу́рны	storm-achtig
вели́кий	вели́к	вели́ка	вели́ко	вели́ки	groot(s)
жесто́кий	жесто́к	жесто́ка	жесто́ко	жесто́ки	wreed
зрѐлый	зрел	зрѐла	зрѐло	зрѐлы	rijp
ми́рный	ми́рен	ми́рна	ми́рно	ми́рны	vredig
пра́вый	прав	пра́ва	пра́во	пра́вы	rechts
ско́льзкий	ско́льзок	ско́льзка	ско́льзко	ско́льзки	glad
це́нный	це́нен	це́нна	це́нно	це́нны	kostbaar
че́ткий	че́ток	че́тка	че́тко	че́тки	precies

De korte vorm van *большо́й* lijkt op die van *вели́кий*, maar behoort tot hoofdtype {b}.

Nevenaccenttype {b'}

Dit zijn maar twee adjectieven:

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
о́бщий	о́бщ	о́бща	о́бщо	о́бщй	gemeenschappelijk
све́жий	свеж	свежа́	свежо́	свежи́	vers, fris

Nevenaccenttype {c'}

Dit type is groot en omvat bovendien een groot aantal veelvoorkomende adjectieven. Enkele hiervan worden hieronder gepresenteerd in tabelvorm, een groter aantal wordt onder de tabel genoemd.

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
бе́дный	бе́ден	бе́дна	бе́дно	бе́дны́	arm
бле́дный	бле́ден	бледна́	бле́дно	бле́дны́	bleek
бли́зкий	бли́зок	близка́	бли́зко	бли́зкй	dichtbij
бы́стрый	быстр	быстра́	бы́стро	бы́стры́	snel
ве́рный	ве́рен	верна́	ве́рно	ве́рны́	trouw
весѐлый	вѐсел	весела́	вѐсело	вѐселы́	vrolijk
вкус́ный	вкусен	вкусна́	вкусно́	вкусны́	lekker
глу́пый	глуп	глупа́	глу́по	глу́пы́	dom
го́лый	гол	гола́	го́ло	го́лы́	bloot
го́рдый	горд	горда́	го́рдо	го́рды́	trots

Volgens neventype {c'} gaan verder (met vluchtige klinker):

бо́йкий	flink	кис́лый	zuur	скро́мный	bescheiden
ви́дный	zichtbaar	коро́ткий	kort	ску́чный	vervelend
вла́жный	vochtig	кре́пкий	sterk	сло́жный	ingewikkeld

вóльный	vrij	крупный	groot	слы́шный	hoorbaar
вредный	schadelijk	ловкий	handig	стра́шный	verschrikkelijk
го́дный	geschikt	мелкий	klein	тесный	nauw
голо́дный	hongerig	мра́чный	somber	то́нкий	dun
го́рький	bitter	мя́кий	zacht	то́чный	precies
гру́стный	droevig	ни́зкий	laag	тру́дный	moeilijk
грязный	vies	ну́жный	nodig	холо́дный	koud
длин́ный	lang	по́льный	vol	че́стный	eerlijk
дурно́й	lelijk	ре́дкий	zeldzaam	я́ркий	helder
жи́рный	vet	ре́зкий	heftig	я́сный	duidelijk
звучный	helder- klinkend	си́льный	sterk		

Volgens nevenaccenttype {c'} gaan verder (zonder vluchtige klinker):

бо́дрый	monter	но́вый	nieuw	сухо́й	droog
глухо́й	doof	плохо́й	slecht	тве́рдый	hard
гру́бый	grof	просто́й	eenvoudig	ти́хий	stil
густо́й	dicht	прямо́й	recht	то́лстый	dik
до́брый	goedhartig	пусто́й	leeg	тре́звый	nuchter
зеле́ный	groen	пья́ный	dronken	тупо́й	bot
кру́глый	rond	скупо́й	gierig	хра́брый	moedig
круто́й	steil	сла́бый	zwak	худо́й	mager
ми́лый	lief	сме́лый	dapper	чи́стый	schoon
мо́крый	nat	соле́ный	gezouten	чу́ждый	vreemd
му́дрый	wijs	стро́гий	streng	ще́дрый	gul

Nevenaccenttype {c''}

Nsg M	KV M	KV F	KV N	KV pl	betekenis
бе́лый	бел	бела́	бе́ло	бе́лы	wit
высо́кий	высо́к	высока́	высоко́	высо́ки	hoog
глубо́кий	глубо́к	глубока́	глубоко́	глубо́ки	diep
гре́шный	гре́шен	гре́шна́	гре́шно́	гре́шны́	zondig
дале́кий	дале́к	далека́	далеко́	дале́ки	ver
длин́ный	длин́ен	длинна́	длинно́	длинны́	lang
же́лтый	же́лт	желта́	же́лто́	же́лты́	geel
крас́ный	крас́ен	красна́	красно́	красны́	rood
ме́ртвый	ме́ртв	мертва́	ме́ртво́	ме́ртвы́	dood
о́стрый	о́стёр/о́стр	о́стра́	о́стро́	о́стры́	scherp
пе́стрый	пе́стр	пестра́	пе́стро́	пе́стры́	bont (veelkleurig)
ста́рый	стар	стара́	ста́ро́	ста́ры́	oud

тѣсный	тѣсен	тесна́	тѣсно́	тѣсны́	nauw
у́зкий	у́зок	узка́	у́зко́	у́зки́	smal
хи́трый	хитѐр	хитра́	хи́тро́	хи́тры́	slim
широ́кий	широ́к	широка́	широ́ко́	широ́ки́	breed

De korte vorm van *длинный* 'lang' behoort tot neventype {c} in de betekenis 'te lang', maar tot type {c} in de betekenis 'lang'. Hetzelfde geldt *тѣсный* en *у́зкий*: 'te nauw', 'te smal' → neventype {c}.

3.12.4 Mogelijke accentcombinaties in de lange en korte vorm

Over de mogelijke combinaties van accentpatronen in de lange en korte vorm is het volgende te zeggen: als de lange vorm stamaccent heeft (Nsg M op *-ый* of *-ий*) kan het accent van de korte vorm volgens elk van de drie hoofdaccenttypen {a}, {b} of {c} gaan, en ook volgens elk van de vier nevenaccenttypen {a'}, {b'}, {c'} en {c''}. Als de lange vorm uitgangaccent heeft (Nsg M op *-ой*) zijn de accentmogelijkheden in de korte vorm beperkter: de korte vorm gaat volgens hoofdtype {b} of {c} of volgens neventype {c'} of {c''}.

3.13 De keuze tussen de lange en de korte vorm

3.13.1 Wanneer lange vorm?

3.13.1.1 Lange vorm: in attributief of substantivisch gebruik

Zoals gezegd in 3.1 kan attributief (dat wil zeggen als bijvoeglijke bepaling) alleen de lange vorm worden gebruikt, bijvoorbeeld *ва́жный вопро́с* 'een belangrijke kwestie'. In attributieve positie is er dus geen keuze tussen lange en korte vorm. Dit geldt ook adjectieven die als substantief worden gebruikt, bijvoorbeeld *учѐнный* 'geleerde'.

In bepaalde vaste uitdrukkingen komen attributief gebruikte en verbogen korte vormen voor. Dit zijn overblijfsels uit oudere stadia van het Russisch (zie 3.11.1, laatste opmerking).

3.13.1.2 Lange vorm: als bepaling van gesteldheid

Het gaat hier om zinnen als 'hij kwam dronken thuis', 'zij ligt ziek in bed'. In dit soort zinnen wordt gekozen voor de nominatief of de instrumentalis van de lange vorm. Na werkwoorden als 'zitten' of 'liggen' en na werkwoorden van beweging zonder prefix (*идти́*, *ѐхать*, enz.) komt overwegend de nominatief voor. Als er sprake is van een meer dynamische situatie kan naast de nominatief ook voor de instrumentalis worden gekozen. Voorbeelden:

Он сто́ял молчали́вый.	Hij stond en zweeg.
Ма́ть лежи́т больна́я.	Moeder ligt ziek in bed.
Он верну́лся домо́й пья́ным/пья́ный.	Hij kwam dronken thuis.
Он уше́л голо́дным/голо́дный.	Hij ging hongerig weg.

3.13.1.3 Lange vorm: andere koppelwerkwoord dan *быть* en na de infinitief van *быть*

In combinatie met andere koppelwerkwoorden dan *быть* wordt vrijwel altijd de instrumentalis van de lange vorm gebruikt. Het gaat om werkwoorden als:

быва́ть	(gewoonlijk) zijn	остава́ться/оста́ться	(achter)blijven
---------	-------------------	-----------------------	-----------------

вѳглядеть	eruitzien	считáтся	beschouwd worden als
дѳлаться/сдѳлаться	worden	станови́ться/стать	worden
казáться/ показáться	schijnen, lijken	явля́ться	zijn
оказываться/ оказáться	blijken (te zijn)	притворя́ться/ -и́ться	zich voordoen (als)

Hetzelfde geldt na de infinitief van *быть*. Voorbeelden:

Он всегда остаётся спокойным.	Hij blijft altijd rustig.
Она выглядит очень молодой.	Zij ziet er erg jong uit.
Он считается очень способным.	Men vindt hem heel begaafd.
Фильм показáлся мне интересным.	De film leek me interessant.
Надо быть всегда внимательным.	Je moet altijd opletten.

De korte vorm of de nominatief van de lange vorm zijn hier overigens niet uitgesloten. Met *выглядеть* is een bijwoord (bv. *молодо*) gebruikelijker.

3.13.1.4 Lange vorm: als het over het weer gaat

Bij de beschrijving van weersomstandigheden wordt de lange vorm duidelijk vaker gebruikt dan de korte vorm. Voorbeelden:

Зима в этом году на редкость мягкая.	De winter is dit jaar zeldzaam zacht.
Вечер был морозный/морозным.	Het was een avond met vorst.
Август выдался сухой и тёплый.	Augustus viel droog en warm uit.
Погода прекрасная.	Het weer is prachtig.
Дни были холодные.	De dagen waren koud/ Het waren koude dagen.

3.13.1.5 Lange vorm: als het adjectief geen korte vorm heeft

Veel adjectieven hebben geen korte vorm, bijvoorbeeld die op *-ский* (zie 3.3.2). In dit soort gevallen komt dus automatisch alleen de lange vorm in aanmerking. In bepaalde gevallen kan een korte vorm 'geleend' worden van een adjectief met dezelfde betekenis dat wel een korte vorm heeft, het adjectief *логический* bijvoorbeeld kan de korte vorm 'lenen' van *логичный* (zie 3.3.2 (1)).

3.13.1.6 Lange vorm: als het adjectief in een bepaalde betekenis geen korte vorm heeft

Wanneer een adjectief meer dan één betekenis heeft, dekt de korte vorm vaak maar een deel hiervan, meestal alleen de meest concrete, letterlijke betekenis. Het adjectief *глухой*, bijvoorbeeld, heeft in de lange vorm allerlei betekenissen:

глухой старик	een dove oude man
в глухой провинции	in een provincienest/uithoek
глухой согласный	een stemloze medeklinker
глухой звук	een doffe klank

глухой переулок	een doodlopende straat
глухая стена	een blinde muur

Alleen in de eerstgenoemde betekenis (doof) kan de korte vorm worden gebruikt. Meer voorbeelden: *видный* heeft alleen een korte vorm in de betekenis ‘zichtbaar, te zien’, niet in de betekenis ‘aanzienlijk’; *бедный* heeft alleen een korte vorm in de betekenis ‘arm (onbemiddeld)’, niet in de betekenis ‘arm (zielig)’; de korte vorm van *благодарный* ‘dankbaar’ kan alleen gebruikt worden als het slaat op mensen, niet op woorden als ‘werk’; de korte vorm van *гениальный* ‘geniaal’ kan alleen gebruikt worden als het slaat op mensen, niet op woorden als ‘roman’; *больной* heeft alleen een korte vorm in de betekenis ‘ziek’, niet in de betekenis ‘ziekelijk’; *живой* heeft alleen een korte vorm in de betekenis ‘levend, in leven’, niet in de betekenis ‘levendig’.

3.13.1.7 Lange vorm: als de korte vorm iets anders betekent

Bij bepaalde adjectieven betekent de lange vorm iets anders dan de korte vorm.

Voorbeelden:

должный	vereist	он должен	hij moet
плохой	slecht	плох	er slecht aan toe
согласный	overeenkomstig	согласен (с)	het eens (met)
хороший	goed	хорош	(meestal:) leuk om te zien
злой	boosaardig	зол	boos

Voor bepaalde betekenissen is men hier dus op de lange vorm aangewezen, voor andere op de korte vorm.

3.13.2 Wanneer korte vorm in het predikaat?

3.13.2.1 Korte vorm: als het adjectief geen lange vorm heeft

Een zeer klein aantal adjectieven heeft geen lange vorm. Het bekendste voorbeeld is *рад* ‘blij’. Zie verder 3.3.3.

3.13.2.2 Korte vorm: als de lange vorm een andere betekenis heeft

In 3.13.1.7 werden voorbeelden gegeven van adjectieven waarbij de lange vorm en de korte vorm verschillende betekenissen hebben. Bij deze adjectieven is men dus voor sommige betekenissen op de korte vorm aangewezen.

3.13.2.3 Korte vorm: als de eigenschap op enigerlei wijze beperkt wordt

Soms wordt in een zin de eigenschap die door het adjectief wordt aangeduid beperkt: er wordt aangegeven in hoeverre, in welk opzicht, of ten opzichte van wie of wat de eigenschap van toepassing is. In dit soort gevallen wordt de korte vorm gebruikt. Voorbeeld:

Он глух к моим просьбам.	Hij is doof voor mijn verzoeken.
Он глух на левое ухо.	Hij is doof aan zijn linkeroor.

In de tweede zin is de persoon van wie sprake is niet geheel doof, maar slechts gedeeltelijk. In de eerste zin is hij zelfs helemaal niet doof in de letterlijke zin van het woord, maar wel – in figuurlijke zin – in een bepaald opzicht.

Om deze reden zal men in het algemeen een korte vorm gebruiken wanneer het adjectief een of meer andere woorden in de zin regeert (al of niet in combinatie met een voorzetsel). Voorbeelden:

Пусты́ня бедна́ водо́й.	De woestijn is arm aan water.
Он мне до́рог.	Hij is me dierbaar.
Ко́мната полна́ госте́й.	De kamer is vol met gasten.
Ты о́чень строга́ к себе́.	Je bent erg streng voor jezelf.
Она́ равна́ ему́.	Ze is tegen hem opgewassen.
Он досто́ин награ́ды.	Hij is een beloning waard.
Он бли́зок к и́стине.	Hij is dicht bij de waarheid.
Мы о́чень обяза́ны вам за по́мощь.	Wij zijn u zeer verplicht vanwege uw hulp.
Она́ равноду́шна к сла́достям.	Zij geeft niets om zoetigheid.
Она́ сердита́ на сестру́.	Zij is boos op haar zuster.

De beperking waarvan hierboven sprake was kan ook uitgedrukt worden door een infinitief of een bijzin. Voorbeelden:

Я сча́слива сде́лать э́то для вас.	Ik ben blij dat ik dit voor u kan doen.
Я спосо́бен э́то сде́лать.	Ik ben in staat om dit te doen.
Я скло́нен э́то сде́лать.	Ik ben geneigd om dit te doen.
Он прост, как его́ кабинéт.	Hij is net zo eenvoudig als zijn studeer-kamer.
Э́тот райо́н изве́стен как ро́дина Че́хова.	Deze streek is bekend als de geboorte- grond van Tsjechov.
По́весть увлекáтельна тем, что в ней захвáтывающий сюже́т.	Het verhaal is boeiend omdat het een spannend onderwerp heeft.

Uitzondering: als het adjectief voorafgegaan wordt door andere adjectieven in de lange vorm, wordt de lange vorm gebruikt. Dus met korte vorm:

Леса́ вокру́г на́шей дере́вни бога́ты зве́рем и пти́цей.	De bossen rondom ons dorp zijn rijk aan dieren en vogels.
--	---

Maar met lange vorm:

Леса́ вокру́г на́шей дере́вни густы́е, непроходи́мые, бога́тые зве́рем и пти́цей.	De bossen rondom ons dorp zijn dicht, ondoordringbaar en rijk aan dieren en vogels.
---	---

3.13.2.4 Korte vorm: als er sprake is van overmaat

De korte vorm wordt dikwijls gebruikt om aan te geven dat de eigenschap in overmaat aanwezig is. De Nederlandse vertaling is dan 'te' + adjectief. Voorbeelden:

Э́ти боти́нки мне узки́.	Die schoenen zijn me te nauw.
Он уже́ стар для э́того.	Hij is daar al te oud voor.

Стол высо́к для ребё́нка.	De tafel is te hoog voor een kind.
Наш дом вели́к для на́шей семьи́.	Ons huis is te groot voor ons gezin.
Вода́ холодна́ для купа́ния.	Het water is te koud om te zwemmen.
Пла́тье ей немно́жко свобóдно.	De jurk zit haar wat te ruim.

Het is niet noodzakelijk dat de korte vorm gevolgd wordt door een datief of door *для* + G. Ook op andere manieren kan uit de context duidelijk zijn dat sprake is van overmaat. Voorbeelden:

Ты мо́лод(, чтóбы) меня́ учи́ть.	Je bent te jong om mij de les te lezen.
Он мо́лод занима́ть э́тот пост.	Hij is te jong voor die post.
Шкаф высо́к, он не пройде́т в ко́мнату.	De kast is te hoog; hij kan de kamer niet in.

In sommige gevallen is het mogelijk maar niet noodzakelijk de korte vorm als een overmaat te interpreteren. Voorbeeld:

Я был ещё мо́лод, ничегó не знал об э́том.	Ik was nog (te) jong, ik wist daar niets van.
--	---

Zie ook 14.3.3.2.

3.13.2.5 Korte vorm: als er sprake is van wederkerigheid

Soms duidt een adjectief een eigenschap aan die niet op zichzelf kan worden gezien, maar alleen in een relatie van wederkerigheid. Dan wordt de korte vorm gebruikt. Voorbeelden:

Э́ти у́лицы параллельны́.	Die straten lopen evenwijdig.
Пе́тя и Са́ша неразлу́чны.	Sasja en Petja zijn onafscheidelijk.
Э́ти слúчайи аналогичны́.	Deze gevallen zijn vergelijkbaar.
На́ши си́лы равны́.	We zijn aan elkaar gewaagd.

3.13.2.6 Korte vorm: in algemene of absolute uitspraken

In zinnen die door de spreker bedoeld zijn als uitspraken met een algemene geldigheid treft men in de regel de korte vorm aan. Voorbeelden:

Простра́нство беско́нечно.	De ruimte is oneindig.
Душа́ бессме́ртна.	De ziel is onsterfelijk.
Земля́ велика́ и прекра́сна.	De aarde is groot en prachtig.
Жизнь́ трудна́.	Het leven is moeilijk.
Любо́вь слепа́.	Liefde is blind.
Мир те́сен.	De wereld is klein.

Bij de laatste twee voorbeelden zou men de korte vorm ook kunnen toeschrijven aan het feit dat het vaste uitdrukkingen betreft.

3.13.2.7 Korte vorm: geen onderwerp of onderwerpen als *э́то*, *всё*, enz.

Soms spelen de grammaticale eigenschappen van het onderwerp een rol. De lange vorm is uitgesloten:

- als het onderwerp uit een infinitief bestaat;
- als het onderwerp een van een werkwoord afgeleid substantief is (voor deze afleidingen zie 18.2.2.4);
- als het onderwerp een bijzin is (onderwerpszin);
- met het onderwerp *то*(, *что*) '(het feit) dat';
- met het onderwerp *это* 'dit, dat';
- met het onderwerp *всё* 'alles';
- in zinnen zonder onderwerp;
- met als onderwerp het betrekkelijk voornaamwoord *кто* 'wie';
- met als onderwerp *что* 'wat'.

Voorbeelden:

Сидеть дома скучно.	Thuis zitten is saai.
Купание в жаркий день приятно.	Zwemmen op een warme dag is fijn.
Хорошо, что ты пришёл.	Goed dat je gekomen bent.
То, что он сказа́л, было́ очень глупо.	Wat hij zei was heel dom.
Это́ несправедливо́.	Dat is niet eerlijk.
Всё́ было́ правильно́.	Alles was juist.
Здесь холодно́.	Het is hier koud.
Прав тот, кто́ искренен.	Gelijk heeft hij die oprecht is.
Что́ хорошо́ и что́ плохо́?	Wat is goed en wat is slecht?

3.13.2.8 Korte vorm: als het adjectief voorafgaat aan het onderwerp

Voor een woordvolgorde waarin het predicatieve adjectief voorafgaat aan het onderwerp, wordt alleen gekozen als het adjectief in een korte vorm staat. Voorbeelden:

Очень ва́жен вопро́с снаб́жения.	Heel belangrijk is de kwestie van de bevoorrading.
Велики́ успе́хи пятиле́тки.	Groot zijn de successen van het vijfjarigenplan.

Zinnen als hierboven zijn kenmerkend voor enigszins formele (meestal journalistieke, bureaucratische of literaire) stijl.

3.13.2.9 Korte vorm: in bepaalde vaste uitdrukkingen

Voorbeelden:

Он верну́лся цел и невредим.	Hij keerde ongedeerd terug.
У стра́ха глаза́ велики́.	(lett. :) Angst heeft grote ogen.
Мал золотни́к, да до́рог.	(ongeveer:) Iets kleins kan toch heel kostbaar zijn.
С ним шу́тки плохи́.	Met hem valt niet te spotten.

3.13.3 Overige gevallen van keuze tussen de lange en korte vorm

Indien wat in 3.13.1 en 3.13.2 werd vermeld niet van toepassing is, hangt de keuze tussen de lange en de korte vorm er in het algemeen van af, of het gaat om:

- 1) Een blijvende (LV) of een tijdelijke (KV) eigenschap (als het adjectief tenminste een eigenschap aanduidt die zowel tijdelijk als blijvend kan zijn). Voorbeeld:

Я здоровый, могу работать.	Ik ben een gezond mens, ik kan werken.
Я уже здоров, сегодня пойдú на работу.	Ik ben alweer gezond, ik ga vandaag naar mijn werk.

In de eerste zin gaat het om een persoon met een goede constitutie, die niet aan ernstige kwalen lijdt en niet vaak ziek is. Op het moment dat de uitspraak gedaan wordt zou het kunnen zijn dat hij ziek is. In de tweede zin gaat het om de gezondheidstoestand van iemand op een bepaald moment. De persoon in de tweede zin kan een ziekelijk mens zijn, maar op dit ogenblik is hij niet ziek.

Soms leidt deze tegenstelling 'blijvend' tegenover 'tijdelijk' tot een verschillende Nederlandse vertaling van het Russische adjectief:

Она больная.	Zij is ziekelijk.
Она больна.	Zij is ziek.

Opmerkingen:

- In het vorige voorbeeld had *здоров* overigens ook met 'beter' vertaald kunnen worden.
- In 3.13.1.6 zijn 'ziek' en 'ziekelijk' 'verschillende betekenissen' genoemd. Of men iets 'verschillende betekenissen' noemt of een onderscheid maakt tussen 'blijvendheid' en 'tijdelijkheid' van dezelfde eigenschap is natuurlijk slechts een kwestie van definitie.

Nog een voorbeeld:

Она молчаливая, больше любит слушать.	Ze is zwijgzaam en luistert liever.
Она весь вечер была молчалива и с неохотой отвечала на вопросы.	Ze was de hele avond zwijgzaam/stil en antwoordde met tegenzin als iemand iets vroeg.

- 2) Een constatering (LV) of een oordeel (KV). Voorbeeld:

Китайский язык трудный.	Chinees is moeilijk.
Китайский язык труден.	Chinees is moeilijk.

De zinnen in dit voorbeeld worden op dezelfde manier in het Nederlands vertaald, maar toch wordt in beide zinnen op een verschillende manier tegen de kwalificatie 'moeilijk' aangekeken. In de eerste zin (met LV) wordt gesteld dat er een verzameling moeilijke talen bestaat en dat het Chinees daartoe behoort, in de tweede zin (met KV) wordt de eigenschap 'moeilijk' zonder omwegen (zonder verwijzing naar de moeilijkheid van andere talen) aan de Chinese taal toegekend. Met name in dit geval is het betekenisverschil tussen de lange en de korte vorm natuurlijk subtiel.

Algemene opmerking

Zowel wanneer het gaat om 'blijvend' tegenover 'tijdelijk' als wanneer het gaat om 'constatering' tegenover 'oordeel', moet men erop bedacht zijn dat het hedendaagse Russisch vaker dan men misschien zou verwachten kiest voor de lange vorm. Als bijvoorbeeld (tijdelijke) stemmingen van mensen worden aangeduid, is in het moderne Russisch een lange vorm gebruikelijker dan een korte vorm:

Почему́ ты такой гру́стный? Waarom ben je zo verdrietig?

Gebruik van de korte vorm (*так гру́стен*) klinkt hier uitgesproken ouderwets. Werkelijk betrouwbare regels zijn hier niet te geven, en het juiste gebruik van de lange en de korte vorm zal men voor een groot gedeelte moeten leren door ruime ervaring met geschreven en gesproken Russisch.

3.13.4 Het algemene betekenisverschil tussen lange en korte vorm in het predikaat

In het voorafgaande (3.13.1 t/m 3.13.3) leek het alsof de keuze tussen de lange en de korte vorm steeds afhing van andere factoren, de ene keer van 'tijdelijk' tegenover 'blijvend' (3.13.3), de andere keer van de grammaticale eigenschappen van het onderwerp (3.13.2.7); weer een andere keer ging het erom of het adjectief andere woorden in de zin regeerde (3.13.2.3). In deze paragraaf zal getracht worden een aantal van deze criteria onder één noemer te krijgen.

Bij de keuze tussen de lange en de korte vorm in het predikaat heeft men er vaak steun aan, wanneer men zich de lange vorm in het predikaat voorstelt als een attributieve bepaling bij een substantief dat weggelaten is. Voorbeeld: de zin ...

Моя́ тётя у́мная. Mijn tante is slim.

... kan men het beste zien als:

Моя́ тётя у́мная же́нщина. Mijn tante is een slimme vrouw.

... waarbij het woord *же́нщина* is weggelaten. Met andere woorden: in de eerste zin wordt het onderwerp (*моя́ те́тя*) voorgesteld als behorende tot een verzameling mensen (vrouwen) en binnen die verzameling wordt zij gekwalificeerd als slim. Nog een voorbeeld. In de zin ...

Кита́йский язы́к тру́дный. Chinees is moeilijk.

... zou men kunnen zeggen dat eigenlijk het woord *язы́к* weggelaten is:

Кита́йский язы́к – тру́дный язы́к. Chinees is een moeilijke taal.

Het Chinees wordt voorgesteld als een moeilijke representant binnen een groep van vergelijkbare zaken (talen dus).

Bij de zinnen hieronder wordt het onderwerp van de zin niet vergeleken met een groep soortgelijke mensen of zaken, maar wordt de eigenschap zonder omwegen aan het onderwerp toegekend:

Моя́ тётя умна́. Mijn tante is slim.

Кита́йский язы́к тру́ден. Chinees is moeilijk.

Nu is in deze gevallen het verschil tussen de zin met een lange vorm en de zin met een korte vorm nogal subtiel. Het gaat om twee enigszins verschillende manieren van 'tegen de zaak aankijken': omdat de lange vorm verwijst naar een klasse van vergelijkbare personen/objecten en in het geval van de korte vorm zo'n verwijzing niet bestaat, zal de lange vorm iets eerder opgevat worden als een constatering (er is een soort consensus over wat slimme mensen/ moeilijke talen zijn, en hier hebben we er een) en de korte vorm als een oordeel dat voor rekening van de spreker komt (zie 3.13.3 (2)).

De lange vorm en de korte vorm leveren niet noodzakelijk een verschillende vertaling in het Nederlands op. Omgekeerd zal, wanneer men deze zinnen van het Nederlands in het Russisch vertaalt, er meestal geen sprake zijn van een gedwongen keuze voor de lange vorm of voor de korte vorm.

Algemeen betekenisverschil:

Als er een keuze tussen lange en korte vorm is, verwijst de lange vorm naar een klasse vergelijkbare objecten, personen, dieren, enz. waartoe het onderwerp behoort. De korte vorm doet dat niet.

Wanneer men de subparagrafen van 3.13.1 en 3.13.2 (vanaf 3.13.1.5) nog eens doorneemt, zal men zien dat het hier gegeven algemene betekenisverschil dikwijls een verklaring geeft voor het gebruik van de lange en de korte vorm.

Voorbeelden:

- In 3.13.3 (1) werd gezegd dat bij bepaalde adjectieven de LV een blijvende eigenschap weergaf en de korte vorm een tijdelijke eigenschap. Ook een aantal voorbeelden waarbij de korte vorm een andere betekenis had dan de lange vorm of de korte vorm maar een van de betekenissen met de lange vorm deelde (3.13.1.5 en 3.13.1.6) wees diezelfde kant op: de korte vorm specialiseerde zich ook daar vaak in het weergeven van een tijdelijke eigenschap of toestand. Dit is goed te combineren met het hierboven voorgestelde algemene betekenisverschil: het verwijzen naar een klasse van vergelijkbare objecten, enz. gaat makkelijker als het om een permanente dan als het om een tijdelijke eigenschap gaat.
- In 3.13.2.3 en 3.13.2.4 werd de eigenschap die door het adjectief werd aangeduid niet gelykwaardig aan een klasse vergelijkbare objecten, enz., maar aan iets anders. Bij de zin *стол высо́к для ребёнка* behoort de tafel niet tot de klasse van hoge tafels (hij kan zelfs vrij laag zijn), hij is alleen in de gegeven context hoog.
- Iets dergelijks is het geval in 3.13.2.5. Evenwijdigheid bestaat alleen als minstens twee dingen dat ten opzichte van elkaar zijn. Daarom bestaat niet een 'klasse van evenwijdige straten', waartoe een straat wel of niet kan behoren.
- In 3.13.2.6 en 3.13.2.7 is het in het algemeen moeilijk of zelfs onmogelijk om zich bij het onderwerp (bv. *De ruimte of alles*) een klasse vergelijkbare objecten voor te stellen.

Niet in alle gevallen kan men de keuze tussen lange en korte vorm tot dit algemene betekenisverschil herleiden (zie o.a. 3.13.2.8 en 3.13.3, laatste opmerking). Deze gevallen zal men als aparte eigenaardigheden moeten leren.

3.13.5 Gebruik van *как*, *како́й*, *так* en *тако́й*

In combinatie met de korte vorm worden *как* en *так* gebruikt, in combinatie met de LV *како́й* en *тако́й*. Voorbeelden:

Как она́ краси́ва!	Wat is ze mooi!
Кака́я она́ краси́вая!	Wat is ze mooi!
Она́ так краси́ва!	Ze is zo mooi!
Она́ така́я краси́вая!	Ze is zo mooi!

3.14 De niet-samengestelde comparatief

3.14.1 Algemeen

In deze paragraaf gaat het om vorm (4) uit het schema in 3.1. Er zijn drie uitgangen:

- *-e* (voorafgegaan door medeklinkerwisseling);
- *-ee*;
- *-ше* (deze uitgang hebben slechts zes adjectieven).

Wat hieronder gezegd wordt geldt alleen voor adjectieven die een niet-samen-gestelde comparatief kunnen vormen. Er zijn er zeer veel die dat niet kunnen (zie 3.3.4).

3.14.2 De niet-samengestelde comparatief op -e

1) De uitgang -e hebben adjectieven met een stam die eindigt op -z-, -к- en -х-. Hierbij treden de volgende medeklinkerwisselingen op:

-z-	→	-ж-
-к-	→	-ч-
-х-	→	-ш-
-ск-	→	-щ-

Voorbeelden:

бо́йкий	бо́йче	levendig	ло́вкий	ло́вче	handig
ги́бкий	ги́бче	flexibel	ме́лкий	ме́льче	fijn (niet grof)
глухо́й	глу́ше	doof; dof			
го́рький	го́рче	bitter	ме́рзкий	ме́рзче	smerig
гро́мкий	гро́мче	luid	мя́гкий	мя́гче	zacht
дорого́й	доро́же	duur, dierbaar	пло́ский	плóще	vlak
жа́ркий	жа́рче	heet	стро́гий	стро́же	streng
жё́сткий	жё́стче	hard	сухо́й	су́ше	droog
звóнный	звóнче	helder klinkend	ти́хий	ти́ше	stil
кре́пкий	кре́пче	sterk	туго́й	ту́же	strak
ле́гкий	ле́гче	licht	я́ркий	я́рче	helder

Opmerkingen:

- *плóский* is het enige adjectief met een stam op -ск- dat een niet-samengestelde comparatief kan vormen;
 - bij *ме́лкий* en *го́рький* hierboven ziet men een wisseling tussen hard en zacht in de voorlaatste stammedeklinker;
 - in overdrachtelijke betekenis heeft *го́рький* de onregelmatige comparatief *го́рше*.
- 2) Ook de meeste adjectieven met een stam op -д-, -т- of -ст- hebben deze uitgang, met de volgende medeklinkerwisselingen:

-д-	→	-ж-
-т-	→	-ч-
-ст-	→	-щ-

Voorbeelden:

бога́тый	бога́че	rijk	твёрды́й	твёрже	hard
густо́й	гу́ще	dicht	то́лстый	то́лще	dik
молодо́й	моло́же	jong	ча́стый	ча́ще	vaak
просто́й	про́ще	eenvoudig	чи́стый	чи́ще	schoon

Een aantal adjectieven met een stam op -д- of -(с)т- heeft echter een comparatief op -ее (zie 3.14.3). Er is dan geen medeklinkerwisseling. Voorbeelden:

жёлтый	желтее	geel	развитой	развitéе	ontwikkeld
пустой	пустее	leeg	худой	худее	mager

Naast *худой* ‘mager’ bestaat een gelijkkluidend adjectief *худой* ‘slecht’. Dit laatste adjectief heeft een comparatief *хуже*, die meestal gebruikt wordt als comparatief van *плохой* ‘slecht’.

- 3) Bij een aantal adjectieven op *-кий* of *-ойкий* moet men eerst *-к-* of *-ок-* van de stam verwijderen alvorens de comparatief te vormen. De medeklinkerwisselingen zijn dezelfde als beschreven onder (1) en (2). Er komen er echter twee bij:

-з-	→	-ж-
-с-	→	-ш-

Voorbeelden:

близкий	ближе	nabij	короткий	короче	kort
высокий	выше	hoog	низкий	ниже	laag
гадкий	гаже	afschuwelijk	редкий	реже	zeldzaam
гладкий	глаже	glad, egaal	узкий	уже	smal
жидкий	жиже	vloeibaar	широкий	шире	breed, wijd

Bij de *-р-* van *широкий* treedt geen medeklinkerwisseling op, maar dat is bij deze medeklinker ook niet mogelijk.

Bij *глубокий* ‘diep’ en *сладкий* ‘zoet’ vertoont de vorming van de comparatief verdere onregelmatigheden: *глубже*, *слаще*.

In het geval van *поздний* ‘laat’ wordt vóór de vorming van de comparatief eerst de *-н-* verwijderd: *позже*. Naast *позже* bestaat overigens een comparatief *позднее*.

- 4) Eén adjectief met een stam op *-в-* doet ook mee (met medeklinkerwisseling): *дешёвый* ‘goedkoop’, comparatief *дешевле*. (Maar in overdrachtelijke betekenis: *дешевее*.)
- 5) Zoals aan de voorbeelden in deze paragraaf te zien is, is de comparatief-uitgang *-е* steeds ongeaccentueerd.

3.14.3 De niet-samengestelde comparatief op *-е*

3.14.3.1 Welke adjectieven hebben deze uitgang?

Adjectieven met een stam op een andere medeklinker dan *-з-*, *-к-* en *-х-* hebben in de comparatief de uitgang *-е*. Deze uitgang heeft een variant *-ей*, die in minder neutraal spraakgebruik veel voorkomt (bv. in informele taal, literatuur).

Voorbeelden:

голубой	голубее	blauw	скромный	скромнее	bescheiden
грубый	грубее	grof	слабый	слабее	zwak
живой	живее	levendig	смешной	смешнее	grappig
злой	злее	kwaadaardig	счастливый	счастливее	gelukkig
красивый	красивее	mooi	сырой	сырее	vochtig

све́жий све́жее vers удо́бный удо́бнее gerieflijk

Over adjectieven met een stam op *-m-*, *-d-* en *-ct-* zie 3.14.2 onder (2).

3.14.3.2 Het accent

Als in de stellende trap de uitgang geaccentueerd is, is hij dat in de comparatief ook:

голубо́й голу́бее blauw развито́й развите́е ontwikkeld

Als in de stellende trap uitgang ongeaccentueerd is, moet men kijken naar het aantal lettergrepen in de stam. Telt de stam slechts één lettergreep, dan heeft de comparatief uitgangaccent, telt de stam meer dan één lettergreep, dan heeft de comparatief stamaccent. Voorbeelden vindt men in de eerste tabel van deze paragraaf.

Een klein aantal adjectieven met een meerlettergrepige stam heeft toch uitgangaccent in de comparatief:

весёлый	веселе́е	vrolijk	ро́зовый	розове́е	roze
голо́дный	голодн́ее	hongerig	солёный	солон́ее	gezouten
горя́чий	горяче́е	heet	тяжё́лый	тяжел́ее	zwaar
здоров́ый	здоров́ее	gezond	холо́дный	холодн́ее	koud
зелёный	зелене́е	groen			

3.14.4 De niet-samengestelde comparatief op *-ше*

Acht adjectieven hebben een comparatief met de uitgang *-ше*. Het gaat hier om:

большо́й	больш́е	groot	ра́нный	ра́ньше	vroeg
далёкий	да́льше	ver	ста́рый	ста́рше	oud
до́лгий	до́льше	lang	то́нкий	то́ньше	dun
ма́ленький	ме́ньше	weinig	хоро́ший	лу́чше	goed

Vijf van deze adjectieven kunnen in de comparatief in plaats van *-ше* ook de uitgang *-ее* hebben: *боле́е*, *ме́нее*, *да́лее*, *до́лее* en *ра́нее*. Deze comparatieven op *-ее* worden minder gebruikt dan die op *-ше*, meestal als bijwoord. *Бо́лее* en *ме́нее* hebben een bijzondere functie bij de vorming van respectievelijk de samengestelde comparatief en de ‘verkleinende’ trap (zie 3.1).

3.14.5 Niet-samengestelde lange vormen van de comparatief

Acht adjectieven hebben een niet-samengestelde lange (verbuigbare) comparatief-vorm. Dit is een vorm die in het schema in 3.1 niet voorkomt. Het gaat hier om vier paren adjectieven met betekenissen die aan elkaar tegenovergesteld zijn:

большо́й	больш́ий	groot	ма́ленький	ме́нший	weinig
молодо́й	мла́дший	jong	ста́рый	ста́рший	oud
хоро́ший	лу́чший	goed	плохо́й	ху́дший	slecht
высо́кий	вы́сший	hoog	ни́зкий	ни́зший	laag

Behalve *бóльший* en *мéньший* kunnen deze vormen zowel een comparatief als een superlatief uitdrukken; *вы́сший* bijvoorbeeld kan ‘hoger’ betekenen, maar ook ‘hoogst’. Ter aanduiding van een superlatief kan *наи-* voorgevoegd worden (ook bij *бóльший* en *мéньший*): *наимéньший*, *наихúдший*. *Вóбр лúчший* en *хúдший* kan ook *сáмый* geplaatst worden, bijvoorbeeld *сáмый лúчший*.

Van *молодóй*, *стáрый*, *высо́кий* en *ни́зкий* kan ook de samengestelde lange comparatiefvorm gebruikt worden (nr. 3 uit het schema in 3.1): *бóлее вы́сокий*, enz. Van alle acht kan ook de samengestelde lange superlatiefvorm gebruikt worden (nr. 7 uit het schema in 3.1): *сáмый хоро́ший*, *сáмый ни́зкий*, enz.

In het geval van *молодóй*, *стáрый*, *высо́кий* en *ни́зкий* heeft de niet-samengestelde lange comparatief (*вы́сший*, enz.) een wat beperktere betekenis dan de samengestelde lange comparatief (*бóлее вы́сокий*, enz.).

De vormen *млад́ший* en *стáрший* worden gebruikt als het gaat om anciënniteit of om vergelijking van de leeftijd binnen een bepaalde groep mensen. Voorbeeld: de vorm *стáрший* gebruikt men wel in:

мой стáрший брат	mijn oudste/oudere broer
стáрший лейтенáнт	oudste luitenant (rang in Russische leger)
стáрший сотру́дник	hoofdmedewerker
Кто из вас стáрший?	Wie van u is de hoogste in rang/ de oudste?

... maar niet in:

Сего́дня на лéкцию ходи́ли бóлее стáрые студéнты чем вчера́.	Vandaag waren er oudere studenten op college dan gisteren.
--	--

De vormen *вы́сший* en *ни́зший* worden voornamelijk gebruikt in overdrachtelijke zin en in vaste uitdrukkingen. Voorbeelden:

вы́сшее образо́вание	hoger onderwijs
вы́сшее/ни́зшее кáчество	de hoogste/laagste kwaliteit
вы́сшие/ни́зшие органн́змы	hogere/lagere organismen
в вы́сшей стéпени	in de hoogste mate

3.14.6 Gebruik van de niet-samengestelde comparatief

1) De niet-samengestelde comparatief is niet verbuigbaar en dus in de eerste plaats bestemd voor predicatief gebruik. Toch kan hij in informeel taalgebruik attributief voorkomen als bepaling bij het onderwerp of lijdend voorwerp van de zin. De comparatief wordt dan na het woord geplaatst waar het bij hoort en wordt gewoonlijk voorafgegaan door *по-* (zie ook (3) hieronder). Voorbeelden:

Он нáнял кварти́ру побóльше стáрой.	Hij huurde een groter huis dan het oude.
Покажи́те мне костю́м подешéвле.	Kunt u me een goedkoper pak laten zien?
У меня́ есть дела́ пова́жнее.	Ik heb belangrijker dingen te doen.

In dit soort gevallen drukt de comparatief vaak niet een sterkere, maar slechts een sterke mate van een bepaalde eigenschap uit. Het is dus niet een echte vergroten- de trap. Voorbeelden:

Я люблю чай покрѣпче.	Ik houd van lekker sterke thee.
Вошёл офицер постáрше.	Er kwam een wat oudere officier binnen.

Het gebruik van een comparatief- of superlatiefvorm om een hoge graad van iets aan te duiden (zonder dat sprake is van een vergelijking) noemt men ook wel ELA- TIEF.

- 2) Met het Nederlandse voegwoord *dan* na de comparatief correspondeert het Rus- sische *чем*. Na de niet-samengestelde comparatief kan in plaats van *чем* + nomi- natief of accusatief ook de genitief zonder *чем* gebruikt worden:

Ива́нов о́пытнее Никола́ева/ чем Никола́ев.	Ivanov is meer ervaren dan Nikolajev.
Ива́нов бо́лее о́пытен, чем Никола́ев.	Ivanov is meer ervaren dan Nikolajev.
Твоя́ кварта́ра лу́чше моёй/ чем моя́.	Jouw huis is mooier dan het mijne.
Он зна́ет твою́ кварта́ру лу́чше моёй/ чем мою́.	Hij kent jouw huis beter dan het mijne.

Wanneer gebruik van de genitief zonder *чем* misverstanden zou geven, wordt deze constructie vermeden:

Э́та кварта́ра лу́чше, чем её́.	Dit huis is mooiere dan het hare.
Ива́н зна́ет Петра́ лу́чше, чем Вади́м.	Ivan kent Pjotr beter dan Vadim (Pjotr kent).
Ива́н зна́ет Петра́ лу́чше, чем Вади́ма.	Ivan kent Pjotr beter dan (hij) Vadim (kent).

- 3) Het prefix *no-* voor een comparatiefvorm heeft in het algemeen de betekenis 'een beetje', bijvoorbeeld:

Он помоло́же меня́.	Hij is wat jonger dan ik.
Als het echter gaat om wensen, bevelen of aansporingen werkt <i>no-</i> juist verster- kend en heeft het ongeveer de betekenis 'zo ... mogelijk', bijvoorbeeld:	
Иди́ побыстрѐе!	Kom/loop vlug(ger)/ zo vlug als je kan!
Хозя́ева хоте́ли, чтóбы мы побольше рабо́тали и помѣньше зараба́тывали.	De bazen wilden dat we zo lang moge- lijk werkten en zo weinig mogelijk ver- dienden.

- 4) Veelvoorkomende combinaties met de comparatief:

гора́здо/намно́го лу́чше	veel beter
ещѐ лу́чше	nog beter
все́ лу́чше (и лу́чше)	steeds/almaar beter
как мо́жно лу́чше	zo goed mogelijk
значи́тельно лу́чше	aanzienlijk beter

несравнимо/несравненно лучше	onvergelijkelijk veel beter
явно лучше	duidelijk beter
куда лучше	veel en veel beter
как нельзя лучше	zo goed, het kan niet beter
немного/несколько лучше	wat/ een beetje beter
чуть/чуть-чуть моложе	ietsje jonger
старше на два года	twee jaar ouder
двое/ в два раза дольше	twee keer zo duur
Чем больше, тем лучше.	Hoe meer, hoe/ des te beter.

3.15 De superlatief

3.15.1 De niet-samengestelde (lange) vorm van de superlatief

3.15.1.1 Vorming

In deze en de volgende paragraaf gaat het over vorm nr. 6 uit het schema in 3.1. Deze superlatief wordt gevormd door toevoeging van *-ейш-* of *-айш-* + uitgang aan de stam van het adjectief.

De variant *-айш-* wordt toegevoegd aan stammen op *-з-*, *-к-* of *-х-*. Deze medeklinker verandert respectievelijk in *-ж-*, *-ч-* of *-ш-*. Het suffix *-айш-* is altijd geaccentueerd. Voorbeelden:

великий	величайший	groot	крепкий	крепчайший	sterk
высокий	высочайший	hoog	строгий	строжайший	streng
глубокий	глубочайший	diep	тихий	тишайший	stil

Aan andere stammen wordt *-ейш-* toegevoegd. Indien de stam meerlettergrepig is, ligt het accent over het algemeen op de stam. Voorbeelden:

древний	древнейший	oud	красивый	красивейший	mooi
крупный	крупнейший	groot	интересный	интереснейший	interessant
новый	новейший	nieuw	счастливый	счастливейший	gelukkig

Superlatieven met onregelmatig accent:

богатый	богатейший	rijk	тяжёлый	тяжелейший	zwaar
---------	------------	------	---------	------------	-------

De volgende vormen vertonen onregelmatigheden:

близкий	ближайший	dichtbij	маленький	малейший	klein
большой	величайший	groot	мелкий	мельчайший	klein
дорогой	дражайший	dierbaar	низкий	нижайший	laag
короткий	кратчайший	kort	тяжкий	тягчайший	zwaar

Opmerkingen:

- Veel adjectieven bezitten een dergelijke superlatiefvorm niet, waaronder *хороший* 'goed', *плохой* 'slecht' en *молодой* 'jong'.
- In de betekenis 'duur' kan van *дорогой* deze superlatiefvorm niet gebruikt worden.
- Het Russisch bezit een adjectief *дальнейший*. Wat de vorm betreft is dit de niet-samengestelde superlatief van *дальный* 'ver', qua betekenis lijkt het meer op een comparatief. Men

kan *дальнейший* het beste beschouwen als een apart adjectief met de betekenis ‘verder’. Voorbeelden van gebruik: *в дальнейшем* ‘in het vervolg’, *без дальнейших объяснений* ‘zonder verdere uitleg’.

Vóór de niet-samengestelde superlatief kan – ter verdere versterking – het prefix *наи-* geplaatst worden.

3.15.1.2 Gebruik

Zoals reeds in 3.1 werd opgemerkt, is de niet-samengestelde superlatief kenmerkend voor boekentaal. Hij staat bijna altijd in attributieve positie.

De niet-samengestelde superlatief wordt meestal elatief gebruikt (zie 3.14.6 (1)).

Voorbeelden:

Эта интереснейшая мысль.	Dat is een buitengewoon interessante gedachte.
величайший учёный	een zeer groot geleerde
редчайший слúчай	een uitermate zeldzaam geval
строжайшие мэры	buitengewoon strenge maatregelen
серьёзнейшая проблема	een bijzonder ernstig probleem

Als uit het zinsverband duidelijk blijkt dat sprake is van een vergelijking, kan deze vorm ook als echte superlatief gebruikt worden. Voorbeelden:

старейший среди депутатов	de oudste onder de afgevaardigden
умнейший из братьев	de slimste van de broers
одна из популярнейших актрис	een van de populairste filmactrices van
мировóго кино	de wereld

Ook in verbinding met het prefix *наи-* kan zowel sprake zijn van elatieve betekenis als van een echte superlatief. Het prefix heeft een versterkende werking.

Hiernaast komt de niet-samengestelde superlatief voor in vaste zinswendingen.

Voorbeelden:

с глубочайшим уважением	met de allermeeeste hoogachting
чистейший вздор	baarlijke nonsens
кратчайший путь	de kortste weg
в кратчайший срок	op de kortste termijn
до мельчайших подробностей	tot in de kleinste details
нет ни малейшего сомнения	het lijdt niet de minste twijfel of

De vorm *ближайший* is niet beperkt tot boekentaal, bijvoorbeeld:

ближайшая остановка	de dichtstbijzijnde halte
в ближайшее время	in de naaste toekomst

3.15.2 De andere superlatiefvormen

3.15.2.1 *Сáмый* + stellende trap

De superlatief met *сáмый* is een stilistisch neutrale vorm. Voorbeelden van gebruik:

<i>сáмая дешёвая кнйга</i>	het goedkoopste boek
<i>сáмые простые мётоды</i>	de simpelste methodes
<i>сáмое высóкое дёрево</i>	de hoogste boom
<i>это дёрево сáмое высóкое</i>	die boom is het hoogst/de hoogste
<i>сáмый приятный день</i>	de fijnste dag/ een allerplezierigste dag

Aan het laatste voorbeeld is te zien dat ook deze vorm elatief gebruikt kan worden.

Ook vóór de comparatief/superlatief-vormen *лúчийший* en *хúдший* kan *сáмый* worden geplaatst (zie 3.14.5). Voorbeelden:

<i>сáмый лúчийший студёнт</i>	de (aller)beste student
<i>сáмые лúчие намерёния</i>	de allerbeste bedoelingen
<i>Это не сáмый хúдший вариант.</i>	Dat is niet de slechtste variant.

3.15.2.2 *Наибóлее* + stellende trap lange of korte vorm

Deze superlatief is kenmerkend voor boekentaal. Hij wordt alleen gebruikt in echte superlatief-betekenis (niet elatief, dus). Voorbeelden:

<i>наибóлее желáтельный резульáт</i>	het meest wenselijke resultaat
<i>Этот резульáт наибóлее желáтельный/-лен.</i>	Dat resultaat is het meest wenselijk(e).
<i>Наибóлее вáжен вопрóс снабжёния.</i>	Het belangrijkste is het vraagstuk van de bevoorrading.

3.15.2.3 Comparatief + *всего́/всех*

Deze vorm is stilistisch neutraal en wordt hetzij predicatief, hetzij bijwoordelijk gebruikt. Voorbeelden:

<i>В музе́е много краси́вых карти́н, но вот э́та краси́вее всех.</i>	Er zijn veel mooie schilderijen in het museum, maar dat daar is het aller-mooist(e).
<i>Он поёт лúчше всех.</i>	Hij zingt het best.

De keuze tussen *всего́* en *всех* hangt ervan af, waarmee vergeleken wordt. Wordt iemand/iets vergeleken met een aantal soortgelijke mensen/dingen, dan wordt *всех* gekozen, anders *всего́*. Voorbeeld:

<i>Бори́с ча́ще всех нас ходит в кино́.</i>	Boris gaat het vaakst van ons allemaal naar de film.
<i>Бори́с ча́ще всего́ ходит в кино́, в теа́тре бывáет ре́дко.</i>	Boris gaat meestal (lett. het vaakst) naar de film, in de schouwburg is hij zelden.

4 HET VOORNAAMWOORD

4.1 De verschillende soorten voornaamwoorden

In het Russisch kunnen de volgende voornaamwoorden worden onderscheiden:

- persoonlijk voornaamwoord, bijvoorbeeld я 'ik', ты 'jij';
- WEDERKERIG of RECIPROQUE VOORNAAMWOORD: dit zijn de verschillende vormen van друг другá (genitief – accusatief) 'elkaar';
- WEDERKEREND of REFLEXIEF VOORNAAMWOORD: dit zijn de verschillende vormen van себя́ (genitief – accusatief) 'me(zelf), je(zelf), zich(zelf), enz.';
- bezittelijk voornaamwoord, bijvoorbeeld мой 'mijn', твой 'jouw';
- aanwijzend voornaamwoord, bijvoorbeeld этот 'dit, deze, dat, die';
- vragend voornaamwoord, bijvoorbeeld кто 'wie';
- betrekkelijk voornaamwoord, bijvoorbeeld который 'die, dat';
- bepalend voornaamwoord, bijvoorbeeld сам 'zelf';
- ontkennend voornaamwoord, bijvoorbeeld никто́ 'niemand';
- onbepaald voornaamwoord, bijvoorbeeld что-то 'iets'.

Sommige ontkennende en onbepaalde bijwoorden (bv. никогда́ 'nooit', никогда́ 'er is geen tijd om ...', когда́-то, когда́-нибудь 'ooit, eens') vertonen in vorm en gebruik parallellen met voornaamwoorden. Om die reden zullen ze ook in dit hoofdstuk worden besproken.

Het voornaamwoord wordt ook wel PRONOMEN genoemd (meervoud PRONOMINA). Het bijbehorende adjectief luidt PRONOMINAAL, bijvoorbeeld 'pronominale flexie'.

4.2 Persoonlijk voornaamwoord

4.2.1 Inventaris, verbuiging

Persoonlijke voornaamwoorden worden onderscheiden naar persoon (1, 2 en 3) en getal (sg en pl). In de 3e persoon enkelvoud wordt bovendien onderscheid gemaakt naar geslacht (M, F en N).

De verbuiging is als volgt:

	1sg	2sg	3sg M	3sg F	3sg N	1pl	2pl	3pl
N	я	ты	он	она́	оно́	мы	вы	они́
G	меня́	тебя́	его́	её́	его́	нас	вас	их
D	мне	тебе́	ему́	ей	ему́	нам	вам	им
A	меня́	тебя́	его́	её́	его́	нас	вас	их
I	мно́й	тобо́й	им	ей	им	на́ми	ва́ми	и́ми
L	мне	тебе́	не́м	ней	не́м	нас	вас	них

Naast de instrumentalis мно́й, тобо́й en ей kent het Russisch de facultatieve vormen мно́ю, тобо́ю en ё́ю. Мно́ю en тобо́ю worden voornamelijk gebruikt in de

schrijftaal, in het bijzonder in passieve zinnen. *Ёю* daarentegen is niet beperkt tot de schrijftaal en ook niet tot passieve zinnen: deze vorm kan overal worden gebruikt waar hij niet afhankelijk is van een voorzetsel. Voorbeelden:

Из всего мно́ю сказа́нного смонти́ровали лишь трёхминутный кусо́к.	Uit alles wat ik heb gezegd hebben ze slechts een stukje van drie minuten gemonteerd.
Э́то была́ пе́рвая больни́ца в Москве́. Москвичи́ и тепе́рь ёю по́льзуются.	Dat was het eerste ziekenhuis in Moskou. De Moskovieten maken er ook nu nog gebruik van.

In spreektaal wordt na de voorzetsels *у* en *от* in plaats van *ней* vaak *ней* gebruikt: *у ней, от ней*. Voor geschreven taal wordt deze vorm als incorrect beschouwd.

De verbogen vormen van *он, она́, оно́, они́* krijgen een *н-* voorgevoegd als ze worden voorafgegaan door een voorzetsel (NB: dit geldt ook als er een meervoudsvorm van *весь* tussen staat): *с ни́ми, у неё́, к нему́, ми́мо него́, во́зле них, прóтив него́, для всех них*. Voorvoeging van *н-* blijft achterwege bij voorzetsels die zich betrekkelijk recent hebben ontwikkeld uit andere woordsoorten, zoals *благодаря́* ‘dankzij’, *вопреки́* ‘ondanks, tegen’, *вслед* ‘na, achterna’, *навстрéчу* ‘tegemoet’, *напереко́р* ‘ondanks’, *относи́тельно* ‘met betrekking tot’, *подобно́* ‘evenals, analoog aan’, *согласно́* ‘overeenkomstig’, *соответственно́* ‘overeenkomstig’, en bij voorzetselconstructies als *при по́мощи* ‘met behulp van’, *со сто́роны* ‘van de kant van’, *за исклю́чением* ‘met uitzondering van’; voorbeelden: *благодаря́ ему́, напереко́р ему́, за исклю́чением её́* (zie ook 13.1.3).

In de literatuur van de negentiende eeuw kan men verbindingen tegenkomen als *прóтив их, ми́мо его́, ме́жду ими́*. In het moderne Russisch worden deze vormen niet meer als correct beschouwd.

4.2.2 Gebruik

Afhankelijk van de spreesituatie zijn *я* en *ты* mannelijk of vrouwelijk.

Wanneer *вы* wordt gebruikt met betrekking tot één persoon (beleefdheidsvorm), staat het werkwoordelijk deel van het gezegde in het meervoud. Het naamwoordelijk deel van het gezegde daarentegen staat dan in het enkelvoud (mannelijk of vrouwelijk, al naargelang het geslacht van de aangesprokene), met uitzondering van de korte vorm van het adjectief, *оди́н* en het verleden passief deelwoord. Voorbeelden:

Вы преподава́тель?	Bent u leraar?
Вы преподава́тельница?	Bent u lerares?
Если вы бу́дете и́скренним и че́стным, ва́ши отноше́ния не испóртятся.	Als u oprecht en eerlijk zult zijn, zal uw relatie niet stukgaan.
Тамара Ива́новна, вы сего́дня не така́я весе́лая, како́й вы бы́ли вчера́.	Tamara Ivanovna, u bent vandaag niet zo vrolijk als u gisteren was [како́й is hier Isg F].

Мне ка́жется, вы недово́льны моёй
рабо́той.

Вы оди́н?

Вы не должны́ бо́яться.

Вы влюбле́ны в него́?

Volgens mij bent u niet tevreden over
mijn werk.

Bent u alleen?

U hoeft niet bang te zijn.

Bent u verliefd op hem?

In zakelijke of formele brieven wordt *вы* (beleefdheidsvorm tegen een of meer personen) met een hoofdletter geschreven.

De keuze tussen *он*, *она́* en *оно́* wordt in principe bepaald door het grammaticale geslacht van het woord waarnaar wordt verwezen. Wanneer er echter discrepantie bestaat tussen het grammaticale geslacht en het natuurlijk geslacht, dan wordt de keuze bepaald door het natuurlijk geslacht. Dit doet zich met name voor bij woorden die een beroep of functie aanduiden, zoals *врач* 'arts', *дирéктор* 'directeur', *судья́* 'rechter'. Deze substantieven kunnen zowel met betrekking tot mannelijke als vrouwelijke personen worden gebruikt. Wat betreft hun grammaticale geslacht vertonen ze eigenaardigheden (zie 2.1.2.2, laatste opmerking):

Где твой брат? Он пошёл на рабо́ту.

Э́то моя́ сестра́. Её зову́т Ира.

Где моя́ кни́га? Она́ на столе́.

Где моё письмо́? Оно́ на шкафу́.

Меня́ встрети́ла дире́ктор. – Нельзя́
тере́ять вре́мя – сказа́ла она́.

Waar is je broer? Hij is naar zijn werk.

Dat is mijn zus. Ze heet Ira.

Waar is mijn boek? Het ligt op de tafel.

Waar is mijn brief? Die ligt op de kast.

Ik werd verwelkomd door de directeur.
'We mogen geen tijd verliezen,' zei ze.

Let erop dat in het Nederlands ten aanzien van personen soms 'het' wordt gebruikt, waar het Russisch *он*, *она́* of *оно́* gebruikt (zie ook *кто* voor Nederlands 'wat' in 4.7.1):

Он хоте́л стать врачо́м и стал им.

Hij wilde dokter worden, en is het ook
geworden.

Nederlandse verbindingen als 'jij en ik', 'u en ik', 'hij en ik', 'Ivan en ik', 'jij en hij/ u en hij', 'jij en je vriend/ u en uw vriend', 'zij en haar man', 'hij en zijn broer/ zij en haar broer' worden in het Russisch gewoonlijk uitgedrukt door *мы с тобой*, *мы с ва́ми*, *мы с ним*, *мы с Ива́ном*, *вы с ним*, *вы с дру́гом*, *о́ни с му́жем*, *о́ни с бра́том*:

Мы с тобо́й погово́рим за́втра.

We (= jij en ik) zullen morgen eens
even praten.

Я не могу́ предста́вить себя́ жено́й
врача́. О чём бы мы с ним гово́рили?

Ik kan me mezelf niet voorstellen als
doktersvrouw. Waarover zouden wij
moeten praten?

– Тише ты, сказа́л председа́тель и
посмотрéл на дверь. – Э́то нас с
тобо́й не каса́ется.

'Stil jij,' zei de voorzitter en hij keek
naar de deur. 'Dit gaat jou en mij niet
aan.'

- Зачём вы с ним из Ташкента в Баку прилетели? Кто он вам? –
Одноклассник, сказал я. ‘Waarom bent u samen vanuit Tsjkent naar Bakoe gekomen? Wat is hij van u?’
‘Een klasgenoot,’ zei ik.
- Да, да, вспоминаю, насмешливо сказал Ика, – ты нам рассказывал эту историю: вы с ним убили волка. ‘Ja, ja, ik herinner het me,’ zei Ika spottend, ‘dat verhaal heb je ons al eens verteld: jullie hebben samen een wolf gedood.’

4.3 Wederkerig voornaamwoord (друг друга, enz.)

N	–
G	друг друга
D	друг другу
A	друг друга
I	друг другом
L	друг (о) друге

Het wederkerig voornaamwoord *друг друга* vertoont grote overeenkomst met het Nederlandse voornaamwoord *elkaar*. Het komt voor in zinnen waarin sprake is van een wederkerige handeling. Met ‘wederkerige handeling’ wordt bedoeld dat de bij de handeling betrokken personen of zaken (afwisselend of tegelijkertijd) de handeling zowel verrichten als ondergaan. Voorbeeld: in de zin *Piet en Jan helpen elkaar* helpt Piet Jan en Jan Piet. Zowel *elkaar* als *друг друга* slaan terug op het meervoudige SUBJECT (onderwerp) van de wederkerige handeling, maar hebben zelf de grammaticale functie van OBJECT (lijdend voorwerp). Dit laatste verklaart de afwezigheid van een nominatiefvorm van *друг друга*.

Een opmerking over de terminologie: ‘object’ betekent ‘voorwerp’. In grammatica’s – ook in deze – wordt vaak het woord ‘object’ gebruikt als afkorting van DIRECT OBJECT (lijdend voorwerp). Andere voorwerpen (bv. het meewerkend voorwerp) zijn ook objecten.

Uiteraard kunnen de diverse vormen van *друг друга* in ‘zelfnoemfunctie’ ook als onderwerp worden gebruikt (zie 2.1.2.4, laatste opmerking).

Hieronder een aantal voorbeelden van het gebruik van *друг друга*. Een eventueel voorzetsel komt tussen de beide elementen in te staan:

- Почему вы не помогаете друг другу? Waarom helpen jullie elkaar niet?
Он молча смотрели друг на друга. Zwijgend zaten ze naar elkaar te kijken.
Он часто думали друг о друге. Ze dachten vaak aan elkaar.
Царский дом России и королевский Het Russische tsarenhuis en het Neder-
– Нидерландов были тесно связаны landse koningshuis waren nauw met
друг с другом. elkaar verbonden.
Корабли врезались друг в друга. De schepen boorden zich in elkaar.

Hierboven werd gezegd dat *друг друга* terugslaat op het subject van de wederkerige handeling. Met ‘subject’ wordt hier bedoeld het zogenaamde LOGISCH SUBJECT

of AGENS (meervoud AGENTES), dat wil zeggen: de persoon of zaak die de handeling verricht. Meestal (zoals in alle voorbeelden hierboven) komt de agens overeen met het grammaticale onderwerp van de zin, maar niet altijd. In de volgende twee voorbeelden slaat *друг друга* terug op respectievelijk een agens in de datief en een niet-uitgedrukte agens:

Нам надо помогать друг другу.
Надо побольше говорить друг с другом.

We moeten elkaar helpen.
We (jullie, enz.) moeten meer met elkaar praten.

- Een voornamelijk tot de spreektaal beperkte variant van *друг друга* is *друг дружки*. De verbuiging is: G *друг дружки*, D *друг дружке*, A *друг дружку*, I *друг дружкой*, L *друг о дружке*. Voorbeelden:

Они убедили друг дружку в том, что надо поворачивать обратно.

Zij wisten elkaar ervan te overtuigen dat ze moesten omkeren.

Арабские женщины в странах Залива во время приветствия обычно не пожимают руки друг дружке.

Arabische vrouwen in de Golflanden geven elkaar bij het begroeten meestal geen hand.

- In werkwoorden als *встречаться* 'een ontmoeting hebben', *знакóмиться* 'kennismaken', *переписываться* 'corresponderen', heeft het suffix *-ся* een functie die op het eerste gezicht vergelijkbaar is met *друг друга*. De overeenkomst is gelegen in het feit dat deze werkwoorden verwijzen naar handelingen waarbij per definitie meerdere personen/zaken betrokken zijn. Dit hoeft echter niet te betekenen dat de betrokken personen of zaken zowel subject als object zijn. In de zin *Маша познакóмилась с новым директором* wordt Masja voorgesteld als de persoon die een handeling verricht met betrekking tot de nieuwe directeur (en niet vice versa). Alleen bij een onderwerp in het meervoud ontstaat automatisch het idee van wederkerigheid: *Мы уже познакóмились* 'We hebben al kennismemaakt (met elkaar)'. Overigens is het heel goed mogelijk om in dergelijke zinnen wederkerigheid extra te benadrukken door middel van *друг друга*: *Они давно подружались друг с другом* 'Ze zijn allang bevriend met elkaar'. Over werkwoorden op *-ся* zie verder Hoofdstuk 11.

4.4 Wederkerend voornaamwoord (*себя*, enz.)

4.4.1 Vorm en gebruik

N	–
G	себя
D	себе
A	себя
I	собой
L	себе

Het wederkerend (of reflexief) voornaamwoord *себя* vertoont overeenkomsten – maar ook belangrijke verschillen – met het Nederlandse voornaamwoord *zich* (*-zelf*). Beide komen voor in zinnen waarin sprake is van een wederkerende handeling. Met 'wederkerende handeling' wordt bedoeld dat de bij de handeling betrokken personen/zaken de handeling ondergaan die zijzelf verrichten. Voor-

beeld: in de zin *Piet en Jan helpen zichzelf* helpt Piet Piet en Jan Jan (vergelijk de wederkerige handeling in 4.3).

Zowel *zich* als *себя* slaan terug op de agens (zie 4.3) van de wederkerende handeling, maar hebben zelf de grammaticale functie van object. Dit laatste verklaart de afwezigheid van een nominatiefvorm van *себя*. Een zeer belangrijk verschil tussen *себя* en *zich* is, dat *себя* ook gebruikt wordt wanneer het terugslaat op een eerste of tweede persoon.

- In 4.5.4 zullen we zien, dat het gebruik van *себя* ook niet helemaal parallel loopt aan het gebruik van het reflexieve bezittelijk voornaamwoord *свой*.
- Uiteraard kunnen de diverse vormen van *себя* in ‘zelfnoemfunctie’ ook als onderwerp worden gebruikt (zie 2.1.2.4, laatste opmerking).
- Naast de instrumentalis *собой* bestaat ook nog de vorm *собо́ю*. Deze vorm wordt in het moderne Russisch nog slechts zelden gebruikt.

– Пора́ возвраща́ться домо́й, сказа́л я себе́.	‘Tijd om terug naar huis te gaan,’ zei ik bij mezelf.
Я его́ вы́зову к себе́.	Ik zal hem bij me roepen.
18 ноя́бря 1918 го́да Колча́к объ́вля́ет себя́ верхо́вным пра́вителем Росси́и.	Op 18 november 1918 roept Koltsjak zich uit tot opperste heerser van Rusland.
Же́ну я все́гда беру́ с собо́й на чемпио́наты.	Ik neem mijn vrouw altijd mee naar de kampioenschappen.
И, счита́я, что доста́точно расска́зал о себе́, спроси́л: “Вы дово́льны?”	En omdat hij vond dat hij genoeg over zichzelf had verteld, vroeg hij: ‘Zo genoeg?’
Со́фья Андре́евна усади́ла меня́ рядо́м с собо́й на дива́н.	Sofja Andrejevna liet me naast zich plaatsnemen op de bank.
Ната́лья не поста́вила пе́ред собо́й це́ли получи́ть от вы́ставки осбо́бую вы́году.	Natalja had zich niet ten doel gesteld flink te verdienen aan de tentoonstelling.

In de voorbeelden hierboven werd de agens waarop *себя* terugslaat steeds uitgedrukt door het onderwerp van de zin. Dit hoeft echter niet. Zinnen met een gebiedende wijs bevatten meestal geen onderwerp. De agens is hier in het algemeen de aangesprokene. Ook zinnen die niet een grammaticaal onderwerp in de nominatief bezitten kan *себя* op de agens terugslaan. Voorbeelden:

Закро́й за собо́й дверь!	Doe de deur achter je dicht!
Поме́ньше ду́майте о себе́ и побольше́ о други́х.	Jullie moeten wat minder aan jezelf denken en wat meer aan anderen.
Что мне взять с собо́й?	Wat moet ik meenemen?
Если госуда́рство не хо́чет обеспе́чить тебя́ рабо́той, то поче́му бы тебе́ не приду́мать рабо́ту себе́ само́му?	Als de staat je niet van werk wil voorzien, waarom zou je dan geen werk voor jezelf verzinnen?

Een complicatie kan ontstaan wanneer in één zin sprake is van twee (of meer) handelingen, zoals in zinnen met een infinitief of met een deelwoord. Als de agen-

tes in de hele zin identiek zijn, zoals in de volgende voorbeelden, is het duidelijk hoe *себя* moet worden geïnterpreteerd:

Такой роскоши мы не можем себе позволить. Een dergelijke luxe kunnen we ons niet permitteren.

В Ржевск часто приезжали гости – люди, считавшие себя единомышленниками Толстого. Er kwamen vaak gasten naar Rzevsk: mensen die zich beschouwden als gelijkgezinden van Tolstoj.

Wanneer echter de agens niet identiek zijn, ontstaat een probleem. Nu zal de hoorder/lezer met behulp van de context moeten vaststellen op welke agens *себя* terugslaat.

In de volgende zinnen is duidelijk dat *себя* verwijst naar de agens van de infinitief c.q. het deelwoord en niet naar het onderwerp van de zin:

Возьмём у него интервью, в котором попросим рассказать о себе. Laten we hem een interview afnemen, waarin we hem vragen over zichzelf te vertellen.

Хрущёв никогда, разумеется, не руководствовался христианским заветом забыть о себе и думать о других. Chroesjtsjov liet zich uiteraard nooit leiden door het christelijke gebod zichzelf weg te cijferen en aan anderen te denken.

Кто будет вспоминать жалких пигмеев, сволочь, именующую себя “старой ленинской гвардией”? Wie zal er later nog terugdenken aan die jammerlijke dwergen, dat gespuis dat zich ‘oude Lenin-garde’ noemt?

Daarentegen in:

Больной не дал медсестре сделать себе укол. De patiënt liet zich geen spuitje geven door de zuster.

... slaat *себя* op de agens van de hoofdhandeling, op het onderwerp dus, en niet op de agens van de in de infinitief genoemde handeling.

Overigens zou de laatste zin ook anders kunnen worden geïnterpreteerd, namelijk ‘De patiënt stond niet toe dat de zuster zich een spuitje gaf’. Om deze ambiguïteit te vermijden is het beter om *себе* te vervangen door *ему*.

Себя kan ook worden verbonden met een substantief of adjectief dat een handeling impliceert. Hierbij verwijst *себя* altijd naar de agens van die impliciete handeling:

Именно к этому времени относятся первые воспоминания Чонкина о себе и окружающем мире. Juist uit deze periode dateren de eerste herinneringen van Tsjonkin aan zichzelf en de wereld om hem heen.

Мы знаем людей всегда довольных собой. We kennen mensen die altijd tevreden zijn met zichzelf.

4.4.2 Vaste uitdrukkingen met *себя*

Себя treedt op in een groot aantal vaste uitdrukkingen, waarvan we er hier slechts enkele noemen.

- *себе* 'onverstoorbaar, zonder acht te slaan op de omgeving':

Взял деньги и идёт себе дальше.	Hij pakt het geld en loopt gewoon verder.
Лежали себе на койках, тихо разговаривали.	We lagen op ons gemak op onze britsen en praatten zachtjes.
- *у себя* 'daar waar je thuis bent, op een plaats die van je zelf is';
- *к себе* 'naar de plaats waar je thuis bent, die van je zelf is'. Voorbeelden:

Где он? Он у себя в комнате.	Waar is hij? Hij is op zijn kamer.
Кондукторша заперлась у себя в купе.	De conductrice had zich in haar coupé opgesloten.
Джон уехал к себе в Америку.	John is weer terug naar Amerika.
Глен пригласил меня к себе на квартиру.	Glen nodigde me bij zich thuis uit.
Я пойду к себе в номер.	Ik ga naar mijn kamer.
- *не по себе* 'niet op z'n gemak':

Мне как-то не по себе стало.	Op de een of andere manier voelde ik me niet op mijn gemak.
------------------------------	---
- *ничего себе* 'niet slecht, aardig':

ничего себе музыка	een aardig muziekje
--------------------	---------------------
- *хорош собой* 'mooi, knap';
- *не помня себя от ...* 'buiten zichzelf van ...'. Voorbeelden:

Виктор тоже закричал, не помня себя от ужаса при мысли о том, что сейчас произойдёт.	Viktor begon ook te schreeuwen, buiten zichzelf van ontzetting bij de gedachte aan wat zo meteen zou gebeuren.
--	--
- (*петь, бормотать*) *себе под нос* 'voor zich uit (neuriën, mompelen)':

Он как всегда поёт себе что-то под нос.	Hij zit zoals altijd voor zich uit te neuriën.
---	--
- *представлятьⁱ* – *представить^p себе* 'zich voorstellen (zich een voorstelling maken)';
- *вообразитьⁱ* – *вообразить^p себе* 'zich voorstellen'. Voorbeelden:

Он без футбола не представлял себе жизни.	Een leven zonder voetbal kon hij zich niet voorstellen.
Она, кажется, вообразила себе, что такой вопрос я могу решить тут же.	Schijnbaar had ze zich voorgesteld dat ik zo'n vraag ter plekke kon oplossen.

NB: vergelijk *представлятьⁱ* – *представить^p себя* ‘zich presenteren (in de rol van)’:

Покро́вский хотéл предста́вить себя́ Pokrovskij wilde zich presenteren als
храни́телем ленини́зма. de hoeder van het leninisme.

- *представлятьⁱ* – *представить^p собо́й* ‘voorstellen, vormen, zijn’:

Терри́тория, занима́емая ко́рпусом, Het door het legerkorps bezette terrein
представля́ла собо́й гига́нтское bestond uit een enorm moeras.
болóто.

- *чу́вствовать себя́* ‘zich voelen’:

Вы здесь, по-ви́димому, чу́вствуете U voelt zich hier zo te zien als een vis in
себя́ как ры́ба в воде́. het water.

- *вести́ себя́* ‘zich gedragen’:

Сего́дня он вёл себя́ пло́хо. Vandaag heeft hij zich slecht gedragen.

- *показа́ть себя́* ‘zich bewijzen, zijn waarde bewijzen’:

Он ско́ро пока́жет себя́. Hij zal weldra zijn waarde bewijzen.

4.5 Bezittelijk voornaamwoord

4.5.1 Algemeen

Qua betekenis zijn de bezittelijke voornaamwoorden onder te verdelen in:

- NIET-REFLEXIEVE BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN; deze hebben dezelfde onderscheidende kenmerken als de persoonlijke voornaamwoorden (zie 4.2):

	1sg	2sg	3sg M	3sg F	3sg N	1pl	2pl	3pl
pers.	я	ты	он	она́	оно́	мы	вы	они́
bez.	мой	твой	его́	её́	его́	наш	ваш	их

- Het REFLEXIEF BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD *свой*. Dit is niet aan een bepaalde persoon gerelateerd, het kan verwijzen naar de eerste, tweede en derde persoon, zowel enkelvoud als meervoud.

4.5.2 Verbuiging

	enkelvoud						meervoud	
	M		F		N			
N	мой	наш	моя́	на́ша	моё́	на́ше	мои́	на́ши
G	моего́	на́шего	моёй	на́шей	моего́	на́шего	мои́х	на́ших
D	моему́	на́шему	моёй	на́шей	моему́	на́шему	мои́м	на́шим
A	= N/G	= N/G	мою́	на́шу	моё́	на́ше	= N/G	= N/G
I	мои́м	на́шим	моёй	на́шей	мои́м	на́шим	мои́ми	на́шими
L	моём	на́шем	моёй	на́шей	моём	на́шем	мои́х	на́ших

Als *мой* worden ook *твой* en het reflexieve bezittelijk voornaamwoord *свой* verbogen, als *наш* wordt ook *ваш* verbogen. *Его́, её́* en *их*, die van oorsprong genitiefvormen van de corresponderende persoonlijke voornaamwoorden zijn ('van hem', 'van haar', 'van hen'), worden niet verbogen.

NB: de bezittelijke voornaamwoorden *его́, её́* en *их* krijgen – in tegenstelling tot de persoonlijke voornaamwoorden *он, она́, оно́* en *они́* – geen *н-* na voorzetsels. Vergelijk:

У него́ (persoonlijk voornaamwoord) Hij heeft een broer.
есть брат.

У его́ (bezittelijk voornaamwoord) Zijn broer heeft een datsja in de buurt
брата́ есть дача́ недалеко́ от Москвѣ́. van Moskou.

In zakelijke of formele brieven wordt *ваш* (beleefdheidsvorm tegen een of meer personen) met een hoofdletter geschreven.

4.5.3 Gebruik van de niet-reflexieve bezittelijke voornaamwoorden

De verbuigbare bezittelijke voornaamwoorden congrueren naar geslacht, getal en naamval met het substantief waar zij bijhoren:

Твоего́ отца́ нет дома́?	Is je vader niet thuis?
На́до помо́чь моему́ де́душке.	We moeten mijn grootvader helpen.
На́ша дочь уже́ ходи́т в шко́лу.	Onze dochter gaat al naar school.

Vergelijk met de onverbuigbare bezittelijke voornaamwoorden:

Мы говори́ли с его́ ма́мой.	We hebben met zijn moeder gesproken.
Мы говори́ли с её́ отца́м.	We hebben met haar vader gesproken.
Мы сто́яли пе́ред их до́мом.	We stonden voor hun huis.

Net als bij de persoonlijke voornaamwoorden *он, она́, оно́* (zie 4.2) hangt de keuze tussen *его́* en *её́* af van het geslacht van het woord waar het naar verwijst, waarbij het gaat om de 'bezitter' en niet om het 'bezetene':

о́бщество и его́ чле́ны	de vereniging en haar leden
стра́на и её́ жи́тели	het land en zijn bewoners

Nederlandse verbindingen als 'uw en mijn', 'jouw en zijn', 'Petja's en jouw', 'mijn en zijn', 'haar en zijn' worden in het Russisch meestal uitgedrukt door *наш с вами́, ваш с ним, ваш с Петей, наш с ним, их с ним*:

Так ко́нчился наш с ним разгово́р. Zo eindigde ons gesprek.

4.5.4 Gebruik van *свой*

Het reflexieve bezittelijk voornaamwoord *свой* congrueert ook met het woord waar het bij hoort. Het kan gebruikt worden met betrekking tot de derde persoon, maar ook met betrekking tot de eerste en tweede persoon, zowel enkelvoud als meer-

voud. Evenals het reflexieve persoonlijk voornaamwoord *себя* wordt *свой* gebruikt om te verwijzen naar de agens van de handeling.

Voor de keuze tussen de niet-reflexieve bezittelijke voornaamwoorden en *свой* gelden de volgende hoofdregels:

- 1) Derde persoon enkelvoud of meervoud: als de 'bezitter' identiek is met de agens van de handeling, moet *свой* worden gebruikt. Vervanging van *свой* door *его*, *её* of *их* leidt tot betekenisverandering. Vergelijk:

Игорь забыл свою книгу.

Igor heeft z'n (eigen) boek vergeten.

Игорь забыл его книгу.

Igor heeft zijn boek vergeten (d.w.z. het boek van een ander).

В одиннадцать она пошла в свою комнату.

Om elf uur ging zij naar haar (eigen) kamer.

В одиннадцать она пошла в её комнату.

Om elf uur ging zij naar haar kamer (d.w.z. de kamer van een ander).

- 2) Eerste of tweede persoon enkelvoud of meervoud: als de 'bezitter' identiek is met de agens van de handeling, mag *свой* worden gebruikt. In de praktijk blijkt er, zeker in de tweede persoon, een duidelijke voorkeur voor *свой* te zijn:

Я забыл мою/свою книгу.

Ik heb mijn boek vergeten.

Я очень устал от своей первой поездки.

Ik was erg moe van mijn eerste reis.

В 10 часов я распрощался со своими друзьями.

Om tien uur nam ik afscheid van mijn vrienden.

Где ты оставил твою/свою ручку?

Waar heb je je pen laten liggen?

Wat regel (2) betreft loopt het gebruik van *свой* dus niet parallel aan dat van *себя*: bij een reflexieve handeling mag *себя* nooit vervangen worden door *меня* of *тебя*.

Zoals gezegd slaat *свой* terug op de agens. Deze valt niet altijd samen met het onderwerp van de zin. Zo fungeert in zinnen met een gebiedende wijs de aangesprokene als de agens. In zinnen zonder grammaticaal onderwerp in de nominatief wordt de agens vaak uitgedrukt door de datief of wordt hij in het geheel niet uitgedrukt:

Спроси своего брата.

Vraag het aan je broer.

Берегите своё здоровье.

Pas goed op uw gezondheid.

Вам надо принести с собой свои книги.

Jullie moeten je boeken meebrengen.

Продать свою машину? Ни в коем случае!

Mijn auto verkopen? Geen denken aan!

In een bijzin verwijst *свой* naar de agens van de handeling die in die bijzin wordt uitgedrukt:

Я знаю, что ты любишь свою/твою сестру.

Ik weet dat je van je zuster houdt.

Я зная́ю, что он лю́бит свою́ сестру́. Ik weet dat hij van zijn zuster houdt.

Omdat *свой* altijd moet verwijzen naar de agens, kan het daar zelf geen deel van uitmaken. Daarom kan *свой* nooit worden gebruikt in het onderwerp. Dus de zin ‘Tanja en haar zus zijn gisteren teruggekomen uit Smolensk’, waarin ‘haar zus’ deel uitmaakt van het onderwerp, luidt in het Russisch: *Вчера́ Тя́ня и её́ сестра́ верну́лись из Смоле́нска.*

Ook bij samengestelde zinnen als ‘Ivan wist niet waar zijn zus geweest was’ moet men hierop bedacht zijn. Hier maakt ‘zijn’ deel uit van het onderwerp van de bijzin. De vertaling luidt dan ook: *Ива́н не знал, где́ была́ его́ сестра́.*

Wanneer *свой* deel uitmaakt van het object van een ‘niet-finiete werkwoordsvorm’ (infinitief, deelwoord, zie 10.1 voor deze term) is het soms onduidelijk naar welke agens het verwijst. Voorbeeld:

Профе́ссор попроси́л ассисте́нта прочита́ть свой рефе́ра́т.	De professor vroeg zijn assistent zijn referaat te lezen.
--	--

Zonder verdere context kan men niet uitmaken of *свой* in deze zin verwijst naar de agens van de hoofdhandeling (*профе́ссор*) of naar de agens van de infinitief (*ассисте́нт*). In een dergelijk geval verdient het aanbeveling de constructie zodanig te wijzigen dat het probleem wordt vermeden:

Профе́ссор попроси́л ассисте́нта, что́бы он прочита́л свой рефе́ра́т.	De professor vroeg zijn assistent zijn referaat te lezen (d.w.z. het referaat van de assistent).
--	--

Профе́ссор попроси́л ассисте́нта, что́бы он прочита́л его́ рефе́ра́т.	De professor vroeg zijn assistent zijn referaat te lezen (d.w.z. het referaat van de professor).
--	--

In de praktijk is het slechts zelden een probleem om *свой* goed te interpreteren. Meestal zorgt de context (binnen de zin of daarbuiten) voor duidelijkheid. Voorbeelden:

Меня́ попроси́ли расска́зать о своёй рабо́те.	Ze vroegen me over mijn werk te ver- tellen.
--	---

Wanneer beide agenten identiek zijn, doet het probleem zich uiteraard niet voor, bijvoorbeeld:

Они́ бу́дут де́лать всё, что́бы спасти́ свою́ шку́ру.	Zij zullen alles doen om hun huid te redden.
--	---

4.5.5 *Свой* als adjectief

Свой kan ook adjectief-betekenis hebben. In dat geval hoeft het niet terug te slaan op de agens en kan het ook deel uitmaken van het onderwerp.

- ‘eigen, niet van een ander’:

У меня́ своя́ маши́на.	Ik heb een eigen auto.
------------------------	------------------------

Его мечта – откры́ть своё де́ло.
Сво́я рубашка́ бли́же к те́лу.

Zijn droom is een eigen zaak te openen.
Het hemd is nader dan de rok.

- ‘behorend tot de eigen groep, kenmerkend voor de eigen groep’:

Э́то свой челове́к.
Его́ с ра́нных лет влекло́ к своему́
по́лу.

Dat is iemand van ons.
Van jongs af voelde hij zich aangetrok-
ken tot personen van het eigen geslacht.

4.5.6 Zelfstandig gebruik van *сво́й* en *своё*

- *сво́й* ‘de eigen mensen, de kring waartoe men behoort’:

Мы отмеча́ли э́тот день в кругу́
свои́х.

We hebben die dag gevierd in eigen
kring.

- *своё* ‘wat van jezelf is’:

Ты своего́ от чужо́го не отлича́ешь?

Ken jij niet het verschil tussen mijn en
dijn?

4.5.7 Vaste uitdrukkingen met *сво́й*

- *в свою́ очередь* ‘op zijn beurt, van zijn kant’;
- *называ́ть ве́щи свои́ми имена́ми* ‘de dingen bij hun naam noemen’;
- *своего́ ро́да* ‘in zekere zin; een soort van’;
- *стоя́ть на своём* ‘niet toegeven, voet bij stuk houden, op zijn standpunt blijven staan’;
- *в своё вре́мя* (verleden tijd) ‘indertijd, vroeger’; (toekomstige tijd) ‘mettertijd, te zijner tijd, als het moment daar is’:

Пошёл бы в своё вре́мя в учи́лище,
был бы уже́ ста́ршим лейтена́нтом.

Als ik indertijd naar de militaire academie was gegaan, dan was ik al eerste luitenant geweest.

Она́ регуля́рно снабжа́ла меня́ при-
гласи́тельными биле́тами в короле́в-
скую ло́жу Алберт-Хо́лла. Но об э́том
– в своё вре́мя.

Ze voorzag me vaak van vrijkaartjes voor de koninklijke loge van de Albert Hall. Maar daarover later.

4.5.8 Weggelaten bezittelijk voornaamwoord

Vergeleken met het Nederlands wordt in het Russisch het bezittelijk voornaamwoord vaak weggelaten. Voorwaarde is wel dat uit de context duidelijk moet zijn wie de ‘bezitter’ is. Dit is onder meer het geval wanneer het gaat om substantieven die verwantschapsrelaties aanduiden. Maar ook bij substantieven die zaken aanduiden die permanent in het bezit zijn van een persoon of nauw met die persoon worden geassocieerd, zoals lichaamsdelen en kledingstukken, wordt het bezittelijk voornaamwoord vaak weggelaten of wordt het bezit uitgedrukt door een (constructie met een) persoonlijk voornaamwoord:

Ма́ма сказа́ла, что́бы я пришёл домо́й во́время.	<i>Mijn moeder zei dat ik op tijd thuis moest komen.</i>
Она́ трево́жно взгляну́ла на бра́та.	<i>Zij wierp een bezorgde blik op haar broer.</i>
Роди́тели согласи́лись. Но они́ не могли́ уеха́ть ра́ньше, чем у сестры́ и бра́тьев окóнчатся экза́мены.	<i>Mijn ouders gingen akkoord. Maar zij konden niet weg voor de examens van mijn zus en broers waren afgelopen.</i>
Рука́ у неё бы́ла прохла́дная.	<i>Haar hand was koel.</i>
Он ушиб себе́ ко́лено.	<i>Hij heeft zijn knie bezeerd.</i>

4.6 Aanwijzend voornaamwoord

4.6.1 Э́том

4.6.1.1 Verbuiging van э́том

	enkelvoud			meervoud
	М	Ф	Н	
Н	э́тот	э́та	э́то	э́ти
Г	э́того	э́той	э́того	э́тих
Д	э́тому	э́той	э́тому	э́тим
А	= N/G	э́ту	э́то	= N/G
И	э́тим	э́той	э́тим	э́тими
Л	э́том	э́той	э́том	э́тих

4.6.1.2 Gebruik van э́том

- Э́том kan wijzen op een persoon of zaak die zich in de omgeving van de spreker bevindt (Nederlands *deze, dit, die, dat*). In veel leerboeken wordt de suggestie gewekt als zou э́том overeenkomen met ‘deze, dit’ en *мом* met ‘die, dat’. Dit is echter niet het geval. Nederlands ‘deze’ en ‘dit’ worden gebruikt met betrekking tot zaken die onder handbereik zijn, ‘die’ en ‘dat’ met betrekking tot zaken die zich op enige afstand bevinden. In het Russisch wordt dit onderscheid echter alleen gemaakt wanneer er een noodzaak is om zaken met elkaar te contrasteren. Zo’n contrast wordt dan uitgedrukt door vormen van *мом* tegenover vormen van э́том te stellen:

Ты зна́ешь э́ту де́вушку?	Ken je dit/dat meisje?
Да́йте мне, пожа́луйста, э́тот сло́варь.	Geef u mij alstublieft dat woordenboek.
Вам на́до пройт́и не в э́ту, а в ту дверь.	U moet niet deze, maar die deur nemen.
На э́том берегу́ Енисе́я Красноя́рск, а на том – го́ры.	Aan deze oever van de Jenisej ligt Krasnojarsk, en aan die (aan de overkant) zijn bergen.

- *Э́том* wordt ook gebruikt om een eerder genoemde persoon of zaak aan te duiden:

<p>– Ты чита́л «Анну Каре́нину»?</p> <p>– Нет, у меня́ э́той кни́ги нет.</p> <p>В 1697 году́ Пётр I прове́л неде́лю в Заанда́ме. Скро́мный до́мик в э́том го́роде и сейча́с называ́ется До́миком ца́ря Петра́.</p> <p>В нача́ле револю́ции я служи́л сле́дователем уголо́вного ро́зыска. Ка́ждый гражда́нин, уме́ющий чита́ть и писа́ть, мог поступи́ть на э́ту слúжбу.</p>	<p>Heb je <i>Anna Karenina</i> gelezen?</p> <p>Nee, ik heb dat boek niet.</p> <p>In 1697 bracht Peter I een week door in Zaandam. Het bescheiden huisje in die stad heet ook nu nog Tsaar Peterhuisje.</p> <p>Bij het begin van de revolutie was ik werkzaam als onderzoeksleider bij de recherche. Elke burger die kon lezen en schrijven kon gaan werken bij die dienst.</p>
---	--
- Ook kan *э́том* een tijdstip of periode aanduiden dat/die samenvalt met het spreekmoment of een periode waarvan het spreekmoment deel uitmaakt (Nederlands *deze, dit*):

<p>В э́том году́ ожида́ется хоро́ший урожа́й.</p> <p>Э́тим ле́том мы е́дем в Ита́лию.</p> <p>Э́тим ле́том мы бы́ли в Ита́лии.</p>	<p>Er wordt dit jaar een goede oogst verwacht.</p> <p>Deze zomer gaan we naar Italië.</p> <p>Deze zomer zijn we in Italië geweest.</p>
---	--
- Verder kan men *э́том* gebruiken om te wijzen op een eerder genoemd(e) tijdstip of periode (Nederlands *die, dat*). Door het gebruik van *э́том* wil de spreker aangeven dat de gebeurtenis zich heeft afgespeeld binnen zijn eigen waarnemingsveld, eventueel dat hij zelf betrokken is geweest bij de gebeurtenis. Het is ook mogelijk dat slechts de suggestie van betrokkenheid wordt gewekt bij de hoorder/lezer. Dit laatste doet zich vooral voor bij de beschrijving van historische gebeurtenissen:

<p>Я по́мню э́то ле́то потому́, что э́тим ле́том я в пе́рвый раз в жи́зни почувствовало́ к себе́ уваже́ние.</p> <p>Она́ вошла́ в ко́мнату. Как раз в э́ту мину́ту кака́я-то де́вочка открýла дверь из кúхни.</p> <p>Надо сказа́ть, что опера́ция 1937 го́да не была́ стихийной. В пе́рвой полови́не э́того го́да во мно́гих тю́рьмах Сою́за произошло́ переобору́дование.</p> <p>Зима́ в э́том году́ начала́сь ра́но, и уже́ в са́мом нача́ле октября́ положение́ наполео́новской а́рмии ста́ло траги́чным.</p>	<p>Ik kan me die zomer herinneren, omdat ik die zomer voor het eerst van mijn leven respect voelde voor mezelf.</p> <p>Ze kwam de kamer in. Precies op dat moment deed een meisje de keuken-deur open.</p> <p>Gezegd moet worden dat de operatie van 1937 niet uit de lucht kwam vallen. In de eerste helft van dat jaar vond in veel gevangnissen van de Sovjet-Unie een herinrichting plaats.</p> <p>De winter begon vroeg dat jaar, en al in het begin van oktober werd de toestand van Napoleons leger tragisch.</p>
---	--

4.6.1.3 Zelfstandig gebruik van *это*

- De onzijdige vorm *это* wordt zelfstandig gebruikt ter verwijzing naar een eerder genoemde zin of situatie (Nederlands *dit, dat, er..., hier..., daar...*).

То, что вам пѣред сосѣдами стыдно, это понятно. Dat u zich schaamt tegenover de burens is te begrijpen.

Вы хотите бѣстро разбогатѣть, но не знаете, как это сдѣлать. U wilt snel rijk worden, maar weet niet hoe u dat moet aanpakken.

Я просил её не выступать с речами, на этом настаивали власти. Ik had haar gevraagd geen redevoeringen te houden, daarop hadden de autoriteiten aangedrongen.

Он сказал, что после возвращения из Сою́за никак не может найти работу; а семья его из-за этого еле сводила концы с концами. Hij zei dat hij na zijn terugkeer uit de Sovjet-Unie absoluut geen werk kon vinden; en zijn gezin wist daarom nauwelijks de eindjes aan elkaar te knopen.

- Zelfstandig gebruik komt verder voor ter verwijzing naar een persoon of zaak in de omgeving van de spreker in zinnen als:

Что это? Это компьютер. Wat is dit? Dit is een computer.

Это не их дело. Dit is hun zaak niet.

Это мои книги. Dat zijn mijn boeken.

Это была его жена. Dat was zijn vrouw.

Это были Таня и Борис. Dat waren Tanja en Boris.

NB: in verleden en toekomstige tijd wordt de vorm van *быть* bepaald door het substantief:

Это была наша учительница. Dat was onze lerares.

Это были мои родители. Dat waren mijn ouders.

- In de spreektaal kan *это* gebruikt worden om te verwijzen naar iets dat de aangesprokene bekend is (al of niet uit de context). In de volgende voorbeelden is de Nederlandse weergave van *это* gecursiveerd:

Кто это разбил чашку? Wie *is het die* het kopje gebroken heeft?

Что это вы делаете? Wat doet u *daar*?

Ты знаешь Морозова? Это он основал эту школу. Ken je Morozov? Hij *is het die* deze school heeft gesticht.

Вдруг он услышал голос. Это его мать звала его из кухни. Plotseling hoorde hij een stem. *Het was* zijn moeder *die* hem riep uit de keuken.

4.6.2 *Ceŭ*

4.6.2.1 Verbuiging

	enkelvoud			meervoud
	М	Ф	Н	
N	сей	сия	сие	сии́
G	сего́	сей	сего́	сих
D	сему́	сей	сему́	сим
A	= N/G	сию́	сие	= N/G
I	сим	сей	сим	си́ми
L	се́м	сей	се́м	сих

4.6.2.2 Gebruik

Hoewel *ceŭ* als stilistisch neutraal aanwijzend voornaamwoord inmiddels in onbruik is geraakt, komt men het in hedendaags Russisch nog geregeld tegen in enkele vaste verbindingen:

до сих пор	tot nog toe; tot op de dag van vandaag
по сей день; до сего́ времени	tot op de dag van vandaag
ни с того́, ни с сего́	zonder enige aanleiding
сию́ мину́ту; сию́ секунду	terstond
си́льные ми́ра сего́	de machtigen dezer aarde
ма́лые ми́ра сего́	de kleine man
он не от ми́ра сего́	hij is niet van deze wereld; hij leeft in een droomwereld
сия́ ча́ша его́ миновала́	deze beker is aan hem voorbijgegaan

Voorbeeldzinnen:

До сих пор, как вспо́мню, не могу́ удержаться от сме́ха.	Tot op de dag van vandaag kan ik mijn lachen niet bedwingen als ik eraan terugdenk.
Беги́те к гла́вному врачу́, буди́те его́ сию́ секунду́.	Ga vlug naar de hoofdarts, maak hem meteen wakker.

Ook in bepaalde formuleringen uit ambtelijke correspondentie wordt *ceŭ* nog gebruikt:

сего́ го́да	dit jaar
с получе́нием сего́	na ontvangst van dit schrijven

Voorbeeldzinnen:

Я, Бори́с Андре́евич Ка́рпов, сим удостоверя́ю, что...	Hierbij bevestig ik, Boris Andrejevitsj Karpov, dat...
С получе́нием сего́ вам надлежи́т неме́ленно яви́ться к уполномо́ченному НКВД.	Na ontvangst van dit schrijven dient u zich onverwijld te melden bij de gevolmachtigde van de NKVD.

4.6.3 Tom

4.6.3.1 Verbuiging

	enkelvoud			meervoud
	M	F	N	
N	ТОТ	та	ТО	те
G	ТОГО	ТОЙ	ТОГО	тех
D	ТОМУ	ТОЙ	ТОМУ	тем
A	= N/G	ту	ТО	= N/G
I	ТЕМ	ТОЙ	ТЕМ	тѐми
L	ТОМ	ТОЙ	ТОМ	тех

4.6.3.2 Gebruik

- *Tom* wordt gebruikt wanneer de spreker expliciet wil uitdrukken dat de persoon/zaak zich niet in zijn onmiddellijke omgeving, maar op afstand bevindt (Nederlands 'die, dat'):

Ты видел, какие взгляды бросают на тебя женщины? Особенно вон та, посмотри. Heb je gezien hoe de vrouwen steeds naar jou kijken? Vooral die daarginds, kijk maar.

Dikwijls treffen we *tom* aan in een omgeving waarin sprake is van een contrast, soms uitgedrukt in de vorm van de tegenstelling *этом – том*:

Этот словарь мой, а тот твой. Dit woordenboek is van mij en dat is van jou.

Виктор представил себе уютный вечерок: этот столик придвинут к тому вон дивану... Viktor had zich een gezellig avondje voorgesteld: dit tafeltje tegen die bank daar geschoven...

Чонкин держал в поле зрения обе дороги – верхнюю и ту, что шла вдоль берега. Tsjonkin hield beide wegen in het oog: de bovenste en de andere, die langs de oever liep.

Wanneer een ruimte door een of andere barrière gescheiden is, is de tegenstelling *этом* vs. *том* als het ware impliciet aanwezig. Hier wordt *том* gebruikt om te verwijzen naar dat deel van de ruimte waar de spreker zich niet bevindt. In het Nederlands wordt hiervoor meestal 'de ander' gebruikt:

по ту сторону улицы	aan de andere kant van de straat
на том берегу	op de andere oever, aan de overkant
на той стороне/ по ту сторону реки	aan de andere kant van de rivier
по ту сторону стойки	aan de andere kant van de balie
на той стороне стола	aan de andere kant van de tafel

Vergelijkbaar hiermee is de uitdrukking *том свет* 'de/een andere wereld':

На ногáх? А мне говорíли: Мíшка на Ben je weer op de been? En tegen mij
тот свет собрáлся. zeiden ze: Misjka is bezig af te reizen
naar de andere wereld.

- Met *том* kan ook worden verwezen naar een eerder genoemd tijdstip of periode. *Том* geeft aan dat de beschreven gebeurtenis geen deel uitmaakt van het waarnemingsveld van de spreker: hij was daar niet zelf bij betrokken, het is voor hem een hele tijd geleden, enz.:

В то врéмя Тúrция, вступи́вшая в In die tijd had Turkije, dat aan de zijde
войну́ на сторонé Гермáнии, открýла van Duitsland de oorlog was ingegaan,
Босфо́р для неме́цких воéнных de Bosporus opengesteld voor Duitse
кораблéй. marineschepen.

- Met name met betrekking tot personen wordt *том* ook vaak zelfstandig gebruikt. *Том* is dan onderwerp van de zin en verwijst naar het object van de voorafgaande zin. Het gebruik van *том* zorgt er hier voor dat ambiguïteit vermeden wordt:

Она́ и Нíнке жа́ловалась, а та над Ze klaagde ook bij Ninka, maar die
ней то́лько смея́лась. lachte haar alleen maar uit.

Он задержа́л э́того граждáнина. И тот Hij hield die burger aan. En deze
в мили́ции созна́лся, что э́то он bekende op het politiebureau dat hij
осенью сломáл замо́к. het was die in de herfst het slot had
opengebroken.

Она́ выкла́дывала сво́й рубл́и по Ze legde haar roebels een voor een
одно́му, ка́ждый раз оста́навливаясь neer, waarbij ze telkens stopte en naar
и гл́ядя на Ра́йсу в надéжде, что та Raisa keek, in de hoop dat die zou
ска́жет "хвáтит". zeggen: 'Genoeg.'

Валéра дал ма́льчику стака́н воды́, Valera gaf de jongen een glas water,
тот стал постепéнно успока́иваться. waarop hij geleidelijk tot rust begon te
komen.

Het gebruik van *том* in dit soort zinnen is niet altijd verplicht. In de volgende zin bijvoorbeeld kan *том* worden vervangen door *он*, aangezien door het geslachtsverschil direct duidelijk is wie er wordt bedoeld:

Она́ совсе́м настíгла вóра, но тот (он) Zij had de dief al praktisch ingehaald,
в послéдний момéнт избáвился от maar die wist zich op het laatste
предмéта вожделéния, в́ронив moment te ontdoen van het voorwerp
колбасу́ на трамва́йные рэльсы. dat zijn begeerte had opgewekt, door
de worst op de tramrails te laten vallen.

- *Том* kan worden gebruikt in het ANTECEDENT van een beperkende betrekkelijke bijzin. Het fungeert dan als signaal dat de volgende bijzin als beperkend moet worden geïnterpreteerd.

Met 'antecedent' wordt hier het zinsdeel bedoeld waarnaar het betrekkelijk voornaamwoord terugwijst, bijvoorbeeld *De man* in *De man die je daar ziet is mijn vader* of *de pen* in *Van wie is de pen waar hij mee schrijft?*

Men onderscheidt gewoonlijk (a) 'uitbreidende' en (b) 'beperkende' betrekkelijke bijzinnen. (a) Een UITBREIDENDE BETREKKELIJKE BIJZIN bevat informatie die geldt voor het gehele antecedent en slechts dient als aanvullende informatie. Voorbeeld: 'De verkoop van bromfietsen, die een gevaar vormen voor de argeloze voetganger, moet worden gestaakt.' Bedoeld wordt dat de verkoop van *alle* bromfietsen moet worden gestaakt. Weglating van de bijzin verandert niets aan de strekking van de hoofdzin. (b) Een BEPERKENDE BETREKKELIJKE BIJZIN vindt men in 'Bromfietsen die zijn opgevoerd, moeten in beslag worden genomen.' Hier wordt bedoeld dat *alleen de opgevoerde* bromfietsen in beslag moeten worden genomen, de overige mogen blijven rijden. De bijzin bevat noodzakelijke informatie waardoor de omvang van het antecedent beperkt wordt.

Vergelijk de volgende zinnen:

Он сидёл за столиком, который был покрыт белой скатертью.	Hij zat aan een tafeltje, waarop een wit kleed lag (uitbreidende bijzin).
Он сидёл за тем столиком, который был покрыт белой скатертью.	Hij zat aan het tafeltje waarop een wit kleed lag (d.w.z. de andere tafeltjes hadden geen wit kleed; beperkende bijzin).

Nog twee opmerkingen over het gebruik van *mom* in antecedenten van betrekkelijke bijzinnen:

- In het antecedent van een uitbreidende bijzin kan *mom* niet worden gebruikt. *Tom* levert hier of een incorrecte zin op, of verandert de strekking van de zin (de uitbreidende bijzin wordt een beperkende bijzin).
- In het antecedent van een beperkende bijzin is *mom* alleen verplicht wanneer weglating tot een onjuiste interpretatie zou kunnen leiden. Als dat niet mogelijk is, zoals in de volgende zinnen, kan het zonder problemen worden weggelaten:

Исследователи убийства Кеннеди пока́ должны по крупи́цам собира́ть (те) фа́кты и дета́ли, кото́рые так и́ли ина́че связа́ны с э́той трагедией.	De onderzoekers van de moord op Kennedy moeten voorlopig stukje bij beetje de feiten en details verzamelen die op een of ander manier verband houden met deze tragedie.
Я хоро́шо по́мню (то) воскресе́нье, когда́ мы вме́сте э́здили за́ город.	Ik kan me de zondag dat we samen de stad uit zijn geweest goed herinneren.

- Zelfstandig gebruikt *mom*, *mo* en *me* kunnen fungeren als antecedent van een betrekkelijke bijzin in de volgende verbindingen:

тот, кто	degene die
те, кто	degenen die
то, что	datgene wat, (dat) wat

NB: **та, кто* is niet mogelijk. Voorbeeldzinnen:

Он не из тех, кто легко соглашается забыть. Hij is niet iemand die makkelijk vergeet. (lett.: Hij hoort niet tot degenen die gemakkelijk bereid zijn te vergeten.)

Люди всегда глупеют, когда говорят с теми, кто рангом выше. Mensen worden altijd dommer wanneer ze spreken met degenen die hoger zijn in rang.

Я нашёл то, что мне было нужно. Ik had gevonden wat ik nodig had.
Надо быть готовым к тому, что отрицательное покачивание головой болгаринном означает как раз его согласие с тем, что ему говорят. Men moet erop bedacht zijn dat het ontkenkende hoofdschudden van de Bulgaar juist instemming betekent met datgene wat er tegen hem gezegd wordt.

Het gebruik van *тот, кто* met betrekking tot een vrouwelijke persoon wordt vermeden. In een zin als 'Zij is niet degene bij wie je moet zijn met zulke problemen' zal men liever een substantief invoegen om het probleem te omzeilen: *Она не тот человек, к которому надо обращаться с такими проблемами.*

In de bovenstaande zinnen ging *тот* steeds vooraf aan de betrekkelijke bijzin. Dit kan worden beschouwd als de normale volgorde. Omkering is evenwel mogelijk:

Кто ест скорее, тот больше съест. Wie het snelst eet, krijgt het meest.
Чего боялись, то и случилось. Waar ze al bang voor waren, is ook gebeurd.

- Zelfstandig gebruikt *то* dient vaak ter aankondiging van een bijzin die begint met het voegwoord *что* 'dat', *чтобы* '(op)dat' of een vragend voornaamwoord of bijwoord. *То*, waarvan de betekenis wordt geconcretiseerd in de volgende bijzin, vult hier als het ware de plek op die normaliter wordt ingenomen door een naamwoord. Het staat ook in de naamval (met of zonder voorzetsel) die dat naamwoord zou hebben:

Меня потрясло то, что Сергей стал моим начальником. Het feit dat Sergej mijn chef was geworden, was een schok voor mij.
Я убеждён в том, что он прав. Ik ben ervan overtuigd dat hij gelijk heeft.

Вся его энергия направлена на то, чтобы не выдать смертельный ужас. Al zijn energie is erop gericht zijn doodsangst niet te laten merken.
Ваша задача состоит в том, чтобы следить за работой приборов. Uw taak bestaat erin om de werking van de instrumenten in de gaten te houden.

На следующее утро, Юля поняла, почему никто не предупредил её заранее о том, что будет. De volgende morgen begreep Joelja waarom niemand haar van tevoren had gewaarschuwd voor wat er zou komen.

Сáше бы́ло протѝвно еѝ жемáнство и то, как шептáлись и смея́лись онѝ с мў́жем в его́ ко́мнате.

Haar aanstellerij en de manier waarop zij en haar man in zijn kamer zaten te fluisteren en te lachen, stonden Sasja tegen.

Женá генерáла бы́ла пораженá тем, как бы́ло обста́влено задержáние.

De vrouw van de generaal was verbijsterd door de manier waarop de aanhouding in haar werk ging.

Он оста́вил сообщéние о том, где его́ мў́жно найтѝ.

Hij had bericht achtergelaten, waar men hem kon vinden.

Het gebruik van *то* in deze constructies is niet altijd verplicht. Met name wanneer de bijzin fungeert als het onderwerp van de hoofdzin, zoals in het eerste voorbeeld hierboven, kan *то* eventueel worden weggelaten. *То* moet worden weggelaten wanneer de bijzin begint met het voegwoord *что* en fungeert als lijdend voorwerp bij de hoofdzin:

Она́ сказа́ла, что не придёт. Ze zei dat ze niet zou komen.

Hetzelfde *то* treffen we onder andere ook aan in:

- bepaalde samengestelde voegwoorden (zie 19.3.2):

пéред тем, как	voordat
после того́, как	nadat
для того́, чтóбы	opdat, om te
ввиду́ того́, что	gezien het feit dat
по мéре того́, как	naarmate

- de uitdrukking *делó в том, что...* 'de kwestie is namelijk, dat...'

4.6.3.3 *He том* 'de verkeerde'

In verbinding met *не* heeft *том* soms de betekenis 'de verkeerde, een ander dan was bedoeld, niet de juiste':

Э́то был не тот слў́чай.	Dat was een ander geval.
Вы принесли́ не тот словáрь.	U hebt het verkeerde woordenboek meegebracht.
Ты идёшь не в ту стóрону.	Je loopt de verkeerde kant op.
Тут я понимáю, что он прѝнял меня́ не за того́.	Nu begrijp ik dat hij me voor een ander heeft aangezien.

Vergelijk het gebruik van *не* in:

не так	verkeerd, niet op de goede manier
не тудá	verkeerd, niet naar de juiste plaats

Voorbeeldzinnen:

Кáжется, я дéлал чтó-то не так.	Zo te zien heb ik iets verkeerd gedaan.
Вы меня́ не так пў́няли.	U hebt me niet goed begrepen.

Вы не тудá попали.

U bent verkeerd verbonden.

Я срáзу пóнял, что не тудá заéхал.

Ik begreep meteen dat ik verkeerd was gereden. (Ook (figuurlijk): ... dat ik iets verkeerd had gezegd.)

4.6.4 *Тот же 'dezelfde', одѐн и тот же '(een en) dezelfde'*

Тот же en *одѐн* и *тот же* drukken beide uit dat zaken identiek zijn. Er is echter verschil in gebruik, dat te maken heeft met de manier waarop de informatie over het 'identiek zijn' aan de hoorder wordt gepresenteerd. *Тот же* wordt gebruikt wanneer er iets (of iemand, een verschijnsel, enz.) gepresenteerd wordt en gezegd wordt dat het in een bepaald opzicht identiek is aan iets anders dat eerder genoemd is, nog genoemd gaat worden of de hoorder bekend is:

Андрѐй э́хал в том же вагóне, что и я. Andrej zat in dezelfde wagon als ik.

Олѐг живѐт на ўлице Крáсикова. Вáля Oleg woont in de Krasikovstraat. Valja живѐт на той же ўлице. woont in dezelfde straat.

Одѐн и *тот же* wordt gebruikt wanneer twee of meer dingen (mensen, handelingen, periodes, enz.) gepresenteerd worden en gezegd wordt dat zij in een bepaald opzicht identiek aan elkaar zijn:

Андрѐй и я э́хали в однóм и том же Andrej en ik zaten in dezelfde wagon. вагóне.

Олѐг и Вáля живѹт на однóй и той же Oleg en Valja wonen in dezelfde straat. ўлице.

Meer voorbeelzinnen met *тот же*:

Онá игра́ет ту же роль, что и в Ze speelt dezelfde rol als vorig jaar. прóшлом годѹ.

Э́то тот же костю́м, в котóром он был Dat is hetzelfde pak als hij vorige week aan had. на прóшлой неде́ле.

Он сказа́л э́то тем же то́ном, какѐм Hij zei dat op dezelfde toon als waarop прóшлый раз говорѐл о том, что hij vorige keer had gesproken over het Черня́к ужé не секретáрь райкóма. feit dat Tsjernjak geen districtssecretaaris meer was.

Получѐв телегра́мму о болéзни отцá, Toen ik een telegram kreeg dat mijn я в тот же день по́ехал к нему́. vader ziek was, ging ik dezelfde dag naar hem toe.

За калѐткой помолча́ли, потóм тот Achter het hekje bleef het even stil, же жѐнский гóлос спросѐл: – А вы кто daarna vroeg dezelfde vrouwenstem: такóй бѹдете? 'En wie mag u dan wel zijn?'

Meer voorbeelzinnen met *один и тот же*:

Она всё играет одну и ту же роль.	Ze speelt steeds dezelfde rol. (D.w.z: vroeger speelde ze die rol en ook nu speelt ze die rol.)
Он танцует без конца под одну и ту же пластинку.	Hij danst zonder op te houden op dezelfde grammofoonplaat.
Я на протяжении многих лет играю в одних и тех же залах.	Gedurende vele jaren speel ik in dezelfde zalen.
<i>Тó же</i> en <i>однó</i> и <i>тó же</i> worden ook zelfstandig gebruikt:	
Порядок, порядок, порядок! Он соблюдал его сам и требовал того же от других: дома, на улице, на службе...	Orde, orde en nog eens orde! Hij betrachtte zelf orde en eiste hetzelfde van anderen: thuis, op straat, op het werk...
Луна и Солнце – это одно и то же, на мой взгляд, просто ночью из-за холода это светило светит иначе.	Maan en Zon, die zijn volgens mij hetzelfde, alleen 's nachts schijnt dat hemellichaam anders vanwege de kou.
Door toevoeging van <i>самый</i> wordt de betekenis van <i>тот же</i> versterkt tot 'precies dezelfde':	
Он сделал ту же самую ошибку, что и вчера.	Hij heeft precies dezelfde fout gemaakt als gisteren.

4.6.5 *Такой*

Такой wordt verbogen als een adjectief. Het verwijst naar een eerdergenoemde of nog te noemen eigenschap (Nederlands 'zulk', 'zo', 'zo'n', 'dergelijk').

Такой kan zowel attributief als predicatief worden gebruikt. Omdat het van zich zelf geen korte vormen heeft, worden hiervoor de korte vormen van *таковой* gebruikt (zie 4.6.8):

Такой президент нам нужен.	Zo'n president hebben we nodig.
Никому не приходило в голову, что я такой.	Het was bij niemand in het hoofd opgekomen dat ik zo was.
Конечно, он не слышал ничего в своём шлеме, да ещё на такой скорости.	Natuurlijk hoorde hij niets met z'n helm op, en nog wel bij zo'n snelheid.
Такая девушка, как Таня, стихов своему дружку не напишет.	Een meisje als Tanja gaat geen gedichten schrijven voor haar vriendje.
Мать испекла такой торт, как любил отец.	Moeder bakte zo'n taart als vader lekker vond.
Каfé было именно таким, каким ему полагалось быть.	Het café was precies zoals het hoorde te zijn.

Результаты получились такие, каких следовало ожидать. De resultaten waren zo als men mocht verwachten.

Туман был такой, что ничего кругом не было видно. De mist was zo dicht, dat er om ons heen niets was te zien.

Однажды произошёл такой инцидент. Op 'n keer vond het volgende incident plaats.

In verbindingen met een adjectief komt *такóй* overeen met het Nederlandse 'zo' of 'zo'n':

Она считала Борю бессердечным и все удивлялась, откуда у него такой чёрствый характер. Ze vond Borja harteloos en ze verbaasde zich er steeds over hoe het kwam dat hij zo'n hardvochtig karakter had.

Такой интересной книги я давно не читал. Het is langgeleden dat ik zo'n interessant boek heb gelezen.

Let op de vertaling van Nederlands 'zo' voor adjectieven en bijwoorden. Voor de lange vorm van het adjectief wordt *такóй* gebruikt, voor de korte vorm en voor bijwoorden *так*:

Она такая красивая. Zij is zo mooi.
Мы вам так благодарны! We zijn u zo dankbaar!
Почему вы пришли так поздно? Waarom bent u zo laat gekomen?

Такое kan ook zelfstandig worden gebruikt in de betekenis 'zoiets, zulke dingen':

Почему вы написали обо мне такое? Waarom hebt u zulke dingen over mij geschreven?

Я не думаю, что такое может повториться. Ik denk niet dat zoiets een tweede keer kan gebeuren.

Такóй en *такое* worden soms gecombineerd met *кто*, respectievelijk *что* tot de betekenis 'wie, wat voor iemand, wat (voor iets)'. Merk op dat *такóй* congrueert met het substantief of persoonlijk voornaamwoord in de zin:

Кто он такой? Wie is hij? Wat is hij voor iemand?

Кто она такая? Wie is zij? Wat is zij voor iemand?

Кто такая эта девушка? Wie is dat meisje?

Кто такой этот Колья? Wie is die Kolja?

Кто вы такой? Wie bent u?

Кто вы такие? Wie zijn jullie?

Что это такое? Wat is dat voor iets?

Что такое случилось? Wat is er gebeurd?

4.6.6 *Такоў же* 'dezelfde, hetzelfde, van hetzelfde soort'

Anders dan *тот*, dat identiteit uitdrukt, geeft *такоў* aan dat zaken soortgelijke of vergelijkbare eigenschappen bezitten:

Сдэлайце четвёртое упражнэньне: онó тако́е же, как трэ́тье.	Maak oefening vier: die is hetzelfde als oefening drie.
Он тако́й же, как его́ брат.	Hij is hetzelfde als zijn broer.
Сего́дня тако́й же мороз, как и вчера́.	Vandaag vriest het even hard als gisteren.
У меня́ тако́й же размер́ обуви, как у тебя́.	Ik heb dezelfde maat schoenen als jij.
Я выпил бутылку пива в ба́ре – тако́го же невкусно́го, как и в Мíнске.	Ik dronk in een bar een fles bier, even vies als in Minsk.

4.6.7 *Таково́й* 'zulk een, zo een'

Таково́й wordt verbogen als een adjectief. De lange vorm onderscheidt zich in stilistisch opzicht van *тако́й*: *таково́й* wekt de indruk van verheven, enigszins ouderwets taalgebruik. De verbinding *как таково́й* 'als zodanig' is stilistisch neutraal:

Я вспóмнил, как он говорíт “таково́й” вме́сто “тако́й” – из любви́ к вы́сокому сти́лю.	Ik herinnerde me hoe hij 'zulk een' in plaats van 'zo'n' zei, uit voorliefde voor een verheven stijl.
Сме́рти как таково́й он не бо́ится, он бо́ится страда́ния, кото́рое предшэ́ствует ей.	De dood als zodanig vreest hij niet, hij is bang voor het lijden dat eraan voorafgaat.

4.6.8 *Такóв, такова́, таково́, таково́ы* 'zo, van dien aard'

Такóв, такова́ enz. zijn formeel de korte vormen van *таково́й*. In tegenstelling tot *таково́й*, dat als verouderd kan worden beschouwd, zijn *такóв, такова́, таково́, таково́ы* echter stilistisch neutraal. Ze fungeren als korte vormen bij *тако́й* en worden daarom uitsluitend predicatief gebruikt:

Тако́ва жизнь!	Zo is het leven!
Тако́вы беспоща́дные зако́ны исто́рии, тако́в зако́н индустриализа́ции.	Dat zijn de meedogenloze wetten van de geschiedenis, zo luidt de wet van de industrialisatie.
Друго́й на ме́сте Юры, веро́ятно, поступи́л бы ина́че: сказа́л, объ́ясни́л. Но Юра́ тако́в, како́в е́сть.	Een ander zou in Joera's plaats anders hebben gehandeld: hij zou het hebben gezegd, het hebben uitgelegd. Maar Joera is nu eenmaal zoals hij is.

Такóв komt ook voor in de uitdrukkingen:

Како́в поп, тако́в и прихо́д.	Zo meester, zo knecht.
-------------------------------	------------------------

... и был такóв.

Он стяну́л с прила́вка па́лку колбасы́
и был такóв.

... en weg was hij.

Hij jatte van de kraam een worst en
weg was hij.

4.7 Vragend voornaamwoord

4.7.1 *Кто* 'wie'

N	кто
G	кого́
D	кому́
A	кого́
I	кем
L	(о) ко́м

Кто wordt gebruikt met betrekking tot levende wezens, dat wil zeggen mensen en dieren.

Wanneer *кто* fungeert als onderwerp van de zin, dient het werkwoord in het enkelvoud te staan. In de verleden tijd staat het werkwoord in de mannelijke vorm, ook als uit de context blijkt dat de vraag betrekking heeft op vrouwelijke personen. (Voor het betrekkelijk voornaamwoord *кто* zie 4.8.3.)

Кто э́то сказа́л?

Wie heeft dat gezegd?/ Wie hebben dat gezegd?

У кого́ ты был?

Bij wie ben je geweest?

Ли́ля спроси́ла, кому́ я дал слова́рь.

Lilja vroeg aan wie ik het woordenboek had gegeven.

Я не зна́ю, с кем он говори́л.

Ik weet niet met wie hij heeft gesproken.

Кто из студéнток сдал заче́т по
разго́ворной пра́ктике?

Wie van de studentes is er geslaagd
voor het tentamen spreekvaardigheid?

Что ты говори́шь? Кто вы́шел за́муж?
Еле́на?

Wat zeg je? Wie is er getrouwd? Jelena?

Wanneer men vraagt naar dieren kan eventueel ook *что* worden gebruikt; hier is het gebruik van *кто* en *что* niet nauwkeurig af te grenzen. Er zijn diverse factoren die op deze keuze van invloed zijn. Als de spreker een zekere affiniteit heeft met het dier, zal hij zeker *кто* gebruiken. Ook wordt bij voorkeur *кто* gebruikt wanneer er sprake is van een bepaalde activiteit bij het dier/ de dieren. Verder wordt vaker *что* gebruikt naarmate het dier kleiner is:

Кто/Что там летíт? Лебе́дь и́ли гу́сь?

Wat vliegt daar? Een zwaan of een gans?

Что там у теб́я на руке́? Комáр и́ли муха́?

Wat zit daar op je arm, een mug of een vlieg?

Кто теб́я укуси́л? Комáр и́ли оса́?

Wat heeft je gestoken? Een mug of een wesp?

Merk op dat men bij het vragen naar iemands beroep of bezigheden in het Nederlands 'wat' gebruikt, maar in het Russisch *кто*:

Кто это? Это Борис.

Wie is dat? Dat is Boris.

Кто он? Он журналист.

Wat is/doet hij? Hij is journalist.

Кем ты хочешь быть?

Wat wil je worden?

Кто komt voor in enkele uitdrukkingen en woordverbindingen:

ВОТ КТО

dat is de man die..., dat zijn de mensen die...

мáло кто

er zijn maar weinig mensen die...

рédко кто

het gebeurt zelden dat iemand...

Кто когó?

Wie denk je dat er gaat winnen? Wie is de sterkste?

Voorbeeldzinnen:

Достоéвского – вот когó читáть студéнтам!

Dostojevski, dat is wat de studenten moeten lezen!

Но из цéнтра их не сдв́инешь – мáло кто соглашáется уезжáть в благоустрóенные кварт́иры в нóвые райóны.

Maar je krijgt ze niet weg uit het centrum, weinigen zijn maar bereid te vertrekken naar de van alle gemakken voorziene woningen in de nieuwe wijken.

Мáло кому́ удав́алось удив́ить Мю́ллера.

Er waren maar weinig mensen die het lukte Müller te verbazen.

Посмóтрим ещ́е, кто когó.

We zullen nog wel eens zien wie er wint.

- Voor *кто* ..., *кто* ... 'de een ..., de ander ...; sommigen ..., anderen ...' zie 4.9.7.
- Voor *кто* in de betekenis van *кто-нибудь* zie 4.11.6.
- Voor constructies van het type *У него́ есть когó спрос́ить об́ этом́* 'Hij heeft iemand om het aan te vragen' zie 4.10.3.2.
- Voor *кто-кто* zie 4.11.7.

4.7.2 *Что* 'wat'

N	что
G	чегó
D	чемú
A	что
I	чем
L	(о) чём

Что wordt gebruikt om te vragen naar zaken. Soms kan het ook worden gebruikt met betrekking tot dieren (zie 4.7.1).

Что случи́лось?
 С чего́ начинáть?
 Чему́ вы удивля́етесь?
 О чём вы с ним говори́ли?
 Ма́ть не понима́ла, что так си́льно
 интере́совáло её ребё́нка.

Wat is er gebeurd?
 Waar moet ik beginnen?
 Waarover verbaast u zich?
 Waarover hebben jullie gesproken?
 De moeder begreep niet wat haar kind
 zo hevig boeide.

Uitdrukkingen, vaste verbindingen:

что
 вот что ...
 чего́
 ма́ло что

hoe gaat het met ...?
 dat is het, wat ...
 waarom, met welk doel
 maar weinig, niet veel

Voorbeeldzinnen:

Ну, что сосе́ди?
 Вот что на́до сде́лать.
 А что случи́лось? Случи́лось вот что.

En, hoe gaat het met de burenen?
 Dat is wat er gebeuren moet.
 En wat gebeurde er? Ik zal je zeggen
 wat er gebeurde.

Чего́ ты ме́длишь?
 Ма́ло что измени́лось у них с того́
 дня.
 Он ма́ло что себе́ позволя́л.

Waarom treuzel je nou?
 Er was sinds die dag maar weinig ver-
 anderd bij hen.
 Hij permitteerde zich maar weinig.

- Voor *что* in de betekenis van *что-нибудь* zie 4.11.6.
- Voor constructies van het type *У него́ есть чем пи́сать* 'Hij heeft iets om mee te schrijven' zie 4.10.3.2.
- Voor *что-что* zie 4.11.7.

4.7.3 *Кото́рый* 'welke'

Кото́рый wordt verbogen als een adjectief. Meestal wordt het gebruikt als betrekkelijk voornaamwoord. Als vragend voornaamwoord speelt het slechts een marginale rol. Vragend *кото́рый* wordt tegenwoordig voornamelijk gebruikt in enkele vaste uitdrukkingen:

- *кото́рый час?* 'hoe laat is het?';
- *в кото́рый раз* 'voor de zoveelste keer':

– Вас ни в чём не подозрева́ют, – в
 кото́рый раз повто́рял он, – про́шу
 вас, не волну́йтесь.

'U wordt nergens van verdacht,' her-
 haalde hij voor de zoveelste keer, 'alstu-
 blieft, maakt u zich niet ongerust.'

De oorspronkelijke betekenis 'welke (uit een bepaald aanbod), de hoeveelste (uit een reeks)' wordt tegenwoordig meestal uitgedrukt door *како́й*:

Невозмо́жно бы́ло опреде́лить, како́й
 из двух языко́в родно́й для неё.

Het was onmogelijk vast te stellen
 welke van de twee talen haar moeder-
 taal was.

Очевидно, вы ещё не решили, какое из моих предложений принять.	Blijkbaar hebt u nog niet besloten welke van mijn voorstellen u moet accepteren.
--	--

4.7.4 *Какой* 'welke, wat voor een'

Какой wordt verbogen als een adjectief. Het wordt gebruikt om te vragen naar het kenmerk van een persoon/zaak. Ook de betekenis 'welke (uit een bepaald aanbod), de hoeveelste (uit een reeks)' wordt tegenwoordig meestal uitgedrukt door *какой*:

Какая сегодня погода? Я удивился: "Позвольте, какое отношение имеет к ресторанам «Мишлен»?" Миллер знал, какую роль сыграл Скоблин в деле Тухачевского. Он сразу вспомнил, когда и при каких обстоятельствах он с ним встречался. – В каком классе ты учишься? – спросила девочка.	Wat voor weer is het vandaag? Ik vroeg verbaasd: 'Neem me niet kwalijk, maar wat heeft Michelin met restaurants te maken?' Miller wist welk rol Skoblin had gespeeld in de zaak Toechatsjevski. Hij herinnerde zich meteen, wanneer en onder welke omstandigheden hij hem had ontmoet. 'In welke klas zit je?' vroeg het meisje.
--	--

Какой kan ook worden gebruikt in uitroepen om een bepaald kenmerk te benadrukken:

В кастрюле варится суп. И какой суп! – Какой хлеб! – сказал я. – А помните, во время войны был какой хлеб?	In de pan staat soep op. En wat voor soep! 'Wat een brood!' zei ik. 'Herinneren jullie je nog wat voor brood we in de oorlog hadden?'
---	--

4.7.5 *Каков, какова, каково, каковы*

Каков fungeert als korte vorm van *какой* en wordt dus uitsluitend predicatief gebruikt:

Я не знаю, каков будет результат. Ну, а каково ваше впечатление об англичанах? Каково же было их удивление, когда они обнаружили своё жильё в целости и сохранности.	Ik weet niet wat het resultaat zal zijn. En, wat is uw indruk van de Engelsen? Hoe groot was hun verbazing toen ze hun huis volledig intact aantroffen.
--	---

4.7.6 Чей 'wiens, van wie'

	enkelvoud			meervoud
	М	Ф	Н	
Н	чей	чья	чьё	чьи
Г	чье́го	чьей	чье́го	чьих
Д	чьему́	чьей	чьему́	чьим
А	= Н/Г	чью	чьё	= Н/Г
І	чьим	чьей	чьим	чьими
Л	чьём	чьей	чьём	чьих

Чей wordt gebruikt om te vragen naar de eigenaar:

Чей это́ дом? Van wie is dat huis? (lett.: Wiens huis is dat?)

Чья это́ кни́га? Van wie is dat boek?

Чьи это́ кни́ги? Van wie zijn die boeken?

Let erop dat in de bovenstaande zinnen *это́* niet congrueert met het substantief. Het betreft hier immers het zelfstandige *это́*: vergelijk Чей *это́* дом? *Это́* наш дом.

В чей а́дрес напра́влены его́ угро́зы? Aan wiens adres zijn zijn dreigementen gericht?

Чью же диктату́ру осу́ществляет Ста́лин? Пролетари́ат беспра́вен. Wiens dictatuur probeert Stalin te verwezenlijken? Het proletariaat is rechteloos.

В чьём до́ме вы живёте? In wiens huis wonen jullie?

На чьей вы сторо́не? Aan wiens kant staat u?

4.8 Betrekkelijk voornaamwoord

4.8.1 Algemeen

Het Russisch kent geen speciale vormen voor het betrekkelijk voornaamwoord. Als betrekkelijk voornaamwoord kunnen verschillende vragende voornaamwoorden worden gebruikt. Het belangrijkste is *ко́торый*, dat als vragend voornaamwoord marginaal is. Verder *како́й*, *кто*, *что* en *чей*. Ook de vragende bijwoorden *где*, *куда́*, *отку́да* en *когда́* kunnen worden gebruikt om een betrekkelijke bijzin in te leiden (zie 4.8.8).

4.8.2 *Кото́рый, кой*

Dit voornaamwoord wordt gebruikt wanneer het antecedent een substantief is. *Кото́рый* richt zich in geslacht en getal naar het antecedent; de naamval wordt bepaald door de functie die het vervult in de bijzin:

Он хотёл познакомиться с человеком, который писал ему.

У него было лицо, которое невозможно забыть.

Стёпка махнул рукой по направлению дороги, по которой мы шли вчера.

Я понимал, что ещё не готов к той роли, которую должен играть.

Тон незнакомца его беспокоил: это был не тот тон, к которому Вадим привык.

Наконец наступила весна, которую все так долго ждали.

Они жили в деревянных домах, вокруг которых строили толстые земляные стены.

Первые шесть лет, о которых у Ивана не осталось никаких воспоминаний, он прожил в бедности.

Wanneer *котóрый* fungeert als bijvoeglijke bepaling bij een substantief, staat het altijd achter dat substantief. Dit is ook het geval wanneer *котóрый* afhankelijk is van een infinitief:

Мы вышли на широкую улицу, по обеим сторонам которой стояли двухэтажные дома.

Его память хранила мельчайшие подробности событий, свидетелем которых он был.

Квартира, ключи от которой он увёз с собой, так и оставалась закрытой до его возвращения.

Он пошёл на концерт пианиста, слушать которого для него было большое удовольствие.

Wanneer het betrekkelijk voornaamwoord fungeert als onderwerp of lijdend voorwerp, wordt in spreektaal soms *что* gebruikt:

Не люблю типов, что (= которые) задают такие глупые вопросы.

Hij wilde kennismaken met de man die hem had geschreven.

Hij had een gezicht dat je onmogelijk vergeet.

Stjopka zwaaide met zijn arm in de richting van de weg waarlangs we gisteren hadden gelopen.

Ik begreep dat ik nog niet klaar was voor de rol die ik moest spelen.

De toon van de onbekende maakte hem ongerust: dat was niet de toon waaraan Vadim gewend was.

Eindelijk brak de lente aan, waarop iedereen zo lang had gewacht.

Ze woonden in houten huizen, waaromheen ze dikke aarden wallen bouwden.

De eerste zes jaar, waaraan Ivan helemaal geen herinneringen waren bijgebleven, had hij in armoede geleefd.

We kwamen uit in een brede straat, aan beide kanten waarvan huizen stonden met één verdieping.

Zijn geheugen bewaarde de kleinste details van de gebeurtenissen waarvan hij getuige was geweest.

De woning, waarvan hij de sleutels had meegenomen, bleef dus dicht tot hij terugkwam.

Hij ging naar een concert van een pianist, naar wie hij met veel plezier luisterde. (lett.: ... naar wie te luisteren voor hem een groot genoeg was.)

Ik houd niet van types die zulke domme vragen stellen.

Экстёрнами назывáлись те мáльчики, что учились дóма и тóлько кáждый год сдавáли экзáмены при гимнáзии.

'Externen' was de benaming voor de jongens die thuis studeerden en alleen elk jaar examens aflegden aan het gymnasium.

Een verouderd synoniem van *котóрый* is Nsg M *кой*, Nsg N *ко́е*, Npl *ко́и*, Gsg MN *ко́его*, Gpl *ко́их*, enz. Voorbeeld:

события, ко́им я был свидéтель

gebeurtenissen waar ik getuige van was

4.8.3 Кто

Кто wordt gebruikt wanneer het antecedent bestaat uit een voornaamwoord of uit een zelfstandig gebruikt adjectief, bijvoorbeeld *пéрвый* of *едíнственный*.

Не ошибáется тóлько тот, кто ничегó не дéлает.

Alleen degene die niets doet, maakt geen fouten.

В áрмии чáсто так: выдвигáется не тот, кто достóин, а от когó нáдо избáвиться.

In het leger gaat het vaak zo: niet degene die het verdient wordt bevorderd, maar degene die men kwijt wil.

Часáми он рассказывáл истóрии кáждому, кто был соглáсен егó слúшать.

Urenlang vertelde hij verhalen aan ieder die maar wilde luisteren.

Если ктó-нибудь придёт, когó ты не знáешь, не открывáй дверь.

Als er iemand komt die je niet kent, doe dan de deur niet open.

Марк – едíнственный, ко́му удалóсь отсю́да вýбраться. Емú повезлó.

Mark is de enige die hieruit heeft weten te komen. Hij heeft geluk gehad.

Ook wordt *кто* gebruikt wanneer het antecedent niet vertegenwoordigd is door een apart woord maar als het ware is ingesloten in het betrekkelijk voornaamwoord. Men spreekt dan van INGESLOTEN ANTECEDENT. In het onderstaande voorbeeld staat *кто* voor *тот, кто*:

Блажéн, кто вéрует.

Zalig is hij die gelooft.

Кто kan zowel verwijzen naar een antecedent in het enkelvoud als naar een antecedent in het meervoud. Wanneer *кто* fungeert als onderwerp van de bijzin, staat het gezegde volgens de grammaticale norm in het enkelvoud, en in de verleden tijd in de mannelijke vorm:

Зал притíх. Те, кто *вышел* покурíть, вернóлись.

De zaal was stil geworden. Degenen die naar buiten waren geweest om te roken, waren teruggekeerd.

Все, кто *ходи́л* на занýтия, сдáли экзáмен.

Iedereen die op de colleges is geweest, is geslaagd voor het tentamen.

In de praktijk echter zijn, als het antecedent in het meervoud staat, meervoudsvormen na *кто* niet ongebruikelijk.

Soms komen we zinnen tegen waarin *тот* fungeert als antecedent, terwijl desondanks *котóрый* wordt gebruikt als betrekkelijk voornaamwoord. Dit is alleen mogelijk indien *тот*

wordt gebruikt als bepaling bij een weggelaten substantief (het substantief wordt weggelaten, omdat het eerder is genoemd). Voorbeeld:

Дѣвки засмеялись, а та, котóрая прáвила лошадьмí, прокричала в отвѣт. De meiden begonnen te lachen, en de ene die de paarden mende, schreeuwde terug.

4.8.4 Что

Что wordt gebruikt wanneer het antecedent wordt gevormd door een voornaamwoord of door een zelfstandig gebruikte onzijdige vorm van een adjectief, bijvoorbeeld *едíнственное* of *пѣрвое*. Ook wordt *что* gebruikt wanneer het antecedent bestaat uit een hele zin en wanneer het antecedent is ingesloten:

Вот всё, что я могу рассказáть вам о нём.	Dat is alles wat ik u over hem kan vertellen.
Он вѣрит всему, что я говорю.	Hij gelooft alles wat ik zeg.
Всё, чего я добýлся от него, бýло обещáние помочь мне в ётом предпрíятии тóлько когдá Лина уедет.	Al wat ik bij hem kon bereiken, was de belofte dat hij mij pas zou helpen bij de onderneming als Lina was vertrokken.
Он всегда делýлся с другóими тем, что имёл.	Hij deelde altijd wat hij had met anderen.
Одýн за другóим мы подходýли к ящíку, стрóя всýкие догáдки о том, что в нём таýтся.	De een na de ander liepen we naar de kist, terwijl we probeerden te raden wat erin verstopt zat.
Он помотáл головóй, увíдев нёчто такóе, чего увíдеть вóвсе не ожидáл.	Hij schudde zijn hoofd, toen hij iets zag, dat hij absoluut niet verwacht had te zien.
Ей казáлось, что ёто едýнственное, что спасёт её сына.	Zij had de indruk dat dit het enige was dat haar zoon zou kunnen redden.
Он был óчень молчалýв, что нас удивýло.	Hij was erg stil, hetgeen ons verbaasde.
Что случýлось, никогдá бóльше не повторýтся.	Wat is gebeurd, zal nooit weer gebeuren.

4.8.5 Какóй

Door de betrekkelijke bijzin met *какóй* wordt de aard van het antecedent gespecificeerd. Terwijl de bijzin met *котóрый* antwoord geeft op de vraag ‘welke?’, geeft de bijzin met *какóй* antwoord op de vraag ‘wat voor?’ In het Nederlands wordt, zoals ook blijkt uit de vertaling van de volgende voorbeelden, in dit soort gevallen meestal geen betrekkelijk voornaamwoord gebruikt, maar een voegwoord:

Ёто бýли лóуди, какóих рѣдко увíдишь в нáших местáх.	Het waren mensen zoals je ze zelden ziet in onze contreien.
И срáзу я почúвствовал такýю злóбу, такýю нѣнависть, какóй никогдá у меня́ нѣ было.	En ik voelde meteen een woede en een haat zoals ik nog nooit had gevoeld.

Комната оказалась именно такой,
какой ожидал её увидеть.

Погода такая, какой в октябре
ожидают трудно.

Мать испекла такой торт, как любил
отец.

Anders dan *котóрый*, dat altijd in getal (en geslacht) congrueert met zijn antecedent, kan *како́й* in het meervoud staan, terwijl het antecedent enkelvoud is:

Стоял тёплый весенний день, какие
бывают только на юге.

В первый раз он увидел столицу
мировой державы, город, каких он
не знал.

De kamer bleek precies zo te zijn als ik
had verwacht (die) te zien.

Het was zulk weer als je in oktober
nauwelijks kunt verwachten.

Moeder bakte een taart zoals vader
hem lekker vond.

Het was een mooie lentedag, zoals die
alleen maar in het zuiden voorkomen.

Voor de eerste keer zag hij de hoofd-
stad van een wereldmacht, een stad
zoals hij die niet kende.

4.8.6 Каковóй

Каковóй is stilistisch gekenmerkt als verouderd en/of plechtstatig. Het wordt tegenwoordig weinig meer gebruikt:

Маленькая Голландия снова подтвердила
своё бесспорное лидерство в такой
ключевой сфере общественной и личной
жизни, каковой является секс.

Het kleine Nederland heeft opnieuw zijn
onbetwiste voortrekkersrol bevestigd op
zo'n cruciaal gebied van het maatschappe-
lijk en persoonlijk leven, als seks.

4.8.7 Чей

Чей kan alleen gebruikt worden wanneer het antecedent een persoon is. Als betrekkelijk voornaamwoord komt *чей* voornamelijk in de schrijftaal voor:

Вид мёртвых товарищей, чьи тела
распростёрлись на траве, вызвал у
многих слёзы.

Кроме отца, она была единственным
человеком, в чью преданность он
верил.

Уже вскоре оказалось, что Дмитрий
недостойный преемник царя, чьим
сыном он себя объявил.

De aanblik van hun dode kameraden,
wier lichamen lagen uitgestrekt op het
gras, bracht velen in tranen.

Afgezien van zijn vader, was zij de
enige persoon in wiens toewijding hij
geloofde.

Als spoedig bleek Dmitri geen waardig
opvolger van de tsaar, tot wiens zoon
hij zich had uitgeroepen.

In gesproken taal wordt in plaats van *чей* meestal de voorkeur gegeven aan de genitief van *котóрый*. Let erop dat de genitief-vorm altijd achter het substantief staat:

Слава, родители которого умерли,
жил в детском доме.

Девочки, мать которых умерла, жили
в детском доме.

Slava, wiens ouders waren overleden,
woonde in een kindertehuis.

De meisjes, van wie de moeder was over-
leden, woonden in een kindertehuis.

4.8.8 Bijwoord in plaats van betrekkelijk voornaamwoord

Net als in het Nederlands wordt, wanneer door de betrekkelijke bijzin een ruimtelijke relatie wordt gepreciseerd, in plaats van een voorzetsel + betrekkelijk voornaamwoord vaak een bijwoord gebruikt om de bijzin in te leiden. In het Russisch zijn dat *где* 'waar', *куда* 'waarheen', *откуда* 'waarvandaan':

Она жила в большой комнате, из которой/ откуда у неё был прекрасный вид на море.

Он подошёл к площади, откуда навстречу ему шло много народа.

Дом, где она жила, был недалеко от вокзала.

В небольшой комнате, куда я вошёл, было довольно темно.

Ze woonde in een grote kamer vanwaar ze een prachtig uitzicht had op de zee.

Hij liep naar het plein, vanwaar hem veel volk tegemoetkwam.

Het huis waar ze woonde, stond niet ver van het station.

In het kamertje dat ik binnenging, was het tamelijk donker.

Wanneer het antecedent samen met de betrekkelijke bijzin een tijdsbepaling vormt (antwoord geeft op de vraag 'wanneer?'), moet *когда* worden gebruikt om de bijzin in te leiden:

Это случилось в тот день, когда его брат уехал в Америку.

Придёт время, когда вы признаёте, что я был прав.

Dat gebeurde op de dag dat zijn broer naar Amerika vertrok.

Er komt een tijd dat u zult erkennen dat ik gelijk had.

4.9 Bepalend voornaamwoord

4.9.1 *Весь*

	enkelvoud			meervoud
	М	Ф	Н	
Н	весь	вся	всё	все
Г	всего	всей	всего	всех
Д	всему́	всей	всему́	всем
А	= N/G	всю	всё	= N/G
И	всем	всей	всем	всёми
Л	всём	всей	всём	всех

Als bijvoeglijke bepaling bij een substantief geeft *весь* aan dat de gehele persoon of zaak wordt omvat (Nederlands 'de hele, het hele, al de, al het, alle'):

Весь стол был заставлен бутылками пива.

Он работал весь день.

De hele tafel stond vol met flessen bier.

Hij heeft de hele dag gewerkt.

Вся ко́мната была́ заста́влена
тяжёлой старомо́дной ме́белью.
Оказа́лось, что по́чта откры́та всю
ночь.

Тем вре́менем уже́ совсе́м стемне́ло.
Звёзды́ были́ тепе́рь рассы́паны по
всему́ не́бу.
Пра́здновали поку́пку всей семье́й.

Он познако́мил меня́ со все́ми
свои́ми друзья́ми.

Я заме́тил, что во всех ко́мнатах
наше́й кварта́ры го́рйт свет.

NB: *весь* mag niet worden verward met *цeлый* 'een heel, een hele'. Vergelijk:

Он съел весь хлеб.

Он съел целый́ хлеб.

Wanneer *весь* de betekenis 'helemaal' heeft, staat het meestal achter het woord dat het bepaalt:

И́ра, иди́ домо́й, ты вся промо́кла.
Тут я уви́дел, что нас нагоня́ет
мотоци́кл с коля́ской, а за руле́м
Серге́й Орло́в, весь в ко́же, и в
мотоциклéтном шлéме.

Zelfstandig *все* 'iedereen, allen, allemaal':

Оказа́лось, что все́ уже́ зна́ют э́ту
но́вость.

Тепе́рь всем нам я́сно, куда́ на́до
идти́.

Он попроща́лся со все́ми.

Zelfstandig *всe* 'alles':

Всё в по́рядке.

От твоего́ бра́та мо́жно все́го
ожидáть.

Ну́жно прóсто поéхать к Ви́те и
рассказа́ть ему́ обо́ все́м.

Она́ должна́ быть гото́вой ко́ все́му.

De hele kamer stond vol met zware,
ouderwetse meubels.

Het bleek dat het postkantoor de hele
nacht open was.

Intussen was het helemaal donker
geworden. De sterren waren nu ver-
strooid over de hele hemel.

De aankoop werd met de hele familie
gevierd.

Hij heeft me voorgesteld aan al zijn
vrienden.

Ik merkte dat in alle kamers van onze
woning licht brandde.

Hij heeft *al het* brood opgegeten.

Hij heeft *het hele* brood opgegeten.

Hij heeft *een heel* brood opgegeten.

Ira, ga naar huis, je bent doornat.

Op dat moment zag ik dat wij werden
ingehaald door een motor met zijspan,
met Sergej Orlov aan het stuur, hele-
maal in het leer en met een motorhelm
op.

Het bleek dat iedereen dat nieuwtje al
wist.

Nu is ons allemaal duidelijk waar we
heen moeten.

Hij heeft van iedereen afscheid genomen.

Alles is in orde.

Van jouw broer kun je alles verwachten.

Ze moet gewoon naar Vitja gaan en
hem alles vertellen.

Ze moet op alles voorbereid zijn.

Uit *всѣ* hebben zich diverse nieuwe betekenissen ontwikkeld, zoals:

прежде всего	vóór alles, vooral
всѣ	steeds
всѣ	afgelopen/klaar/ dat was het
всѣ ещё	nog steeds
всего	slechts, maar

Voorbeeldzinnen:

Прошёл час, а я всё ещё ждал
телефонного звонка.

– Убил женщину, и за это всего два
года! – возмутилась Зоя.

Er was al een uur voorbij, en ik wachtte
nog steeds op een telefoontje.

‘Hij heeft een vrouw vermoord, en daar
krijgt hij maar twee jaar voor!’ zei Zoja
verontwaardigd.

4.9.2 Сам ‘zelf’

	enkelvoud			meervoud
	M	F	N	
N	сам	самá	самó	сáми
G	самого	самóй	самого	самíх
D	самому	самóй	самому	самíм
A	= N/G	саму	самó	= N/G
I	самíм	самóй	самíм	самíми
L	самóm	самóй	самóm	самíх

De vorm Asg F *самоѐ* geldt als verouderd.

Door middel van *сам* ‘zelf’ wordt:

- de identiteit van iemand of iets benadrukt, of
- uitgedrukt dat het onderwerp van de zin de handeling op eigen kracht (zonder hulp van buiten) uitvoert.

In de regel staat *сам* ná een persoonlijk voornaamwoord, maar vóór vormen van *себя* en vóór een substantief. Wanneer *сам* de betekenis heeft ‘op eigen kracht, uit zichzelf’ staat het ná het substantief:

Когда товарищ Сталин говорил “есть предложение”, это означало, что предложение исходит от самого товарища Сталина.

Он сказал это самому Андрееву.

Я давно уже был предоставлен
самому себе.

Wanneer kameraad Stalin zei ‘Er ligt een voorstel’, dan betekende dat dat het voorstel van kameraad Stalin zelf kwam.

Hij heeft dat tegen Andrejev zélf gezegd.

Ik was al lang op mijzelf aangewezen.

Мы в́ыпили по сто́пке в́иски, по
второ́й и, наконéц, Глен в́ывел
машину́, что́бы само́му отвезти́ меня́
на вокза́л.

We hadden een glaasje whisky gedron-
ken, daarna nog een tweede, en ten
slotte had Glen zijn auto naar buiten
gereden om mij zelf naar het station te
brengen.

Я говори́ла с ней само́й.
Таких докуме́нтов нема́ло и у нас, и в
самы́х Соеди́нных Штата́х.

Ik heb met haar zelf gesproken.
Zulke documenten zijn er heel wat,
zowel bij ons als in de Verenigde Staten
zelf.

Он сам э́то сде́лал.
Мы должны́ бы́ли са́ми достава́ть
себе́ еду́.

Hij heeft dat zelf gedaan.
We moesten zelf voor ons eten zorgen.

Двери́ са́ми откры́лись.

De deuren gingen vanzelf open.

Uitdrukkingen met *сам*:

- само́ собо́й разуме́ется
- сам не свой
- сам по себе́

het spreekt vanzelf
zichzelf niet
op zichzelf; vanzelf, op eigen kracht

Voorbeeldzinnen:

Э́та дурь у Гла́дышева со вре́менем
пройде́т сама́ по себе́.

Die gekte van Gladysjev zal mettertijd
van zelf wel overgaan.

Она́ [му́зыка Шостако́вича] хороша́ и
сама́ по себе́, и тем ещё́, что
Шостако́вич опира́ется на наро́дные
мело́дии.

Ze is zowel mooi van zichzelf, alsook
door het feit dat Sjostakovitsj zich
baseert op volksmelodieën.

4.9.3 *Самый*

Самый, dat verbogen wordt als een adjectief, heeft de volgende functies:

- vorming van de superlatief (zie adjectief);
- versterking van *э́тот* en *тот* (*же*):
 - *э́тот самый́* 'juist deze';
 - *тот самый́* 'juist de; (precies) dezelfde';
 - *тот же самый́* 'precies dezelfde':

Сомне́ний не́ было – верну́лся тот
са́мый Ми́шка, кото́рого все
по́мнили и люби́ли.

Er was geen twijfel mogelijk: dezelfde
Misjka die iedereen zich herinnerde en
van wie iedereen hield, was terug.

В ту са́мую мину́ту он воше́л в
ко́мнату.

Net op dat moment kwam hij de kamer
in.

Он сде́лал ту же са́мую оши́бку, что и
вчера́.

Hij heeft precies dezelfde fout gemaakt
als gisteren.

- (bij substantieven in plaats- en tijdsbepalingen) het aangeven van de uiterste grens. Voorbeelden:

в са́мом нача́ле	helemaal aan het begin
с са́мого утра́	vanaf de vroege ochtend
до са́мого конца́	helemaal tot het eind
до са́мого дна́	helemaal tot op de bodem
к са́мой стене́	tot vlak bij de muur
в са́мом це́нтре	midden in het centrum
над са́мой водо́й	vlak boven het water
У са́мого че́рного хо́да в оте́ль	Vlak bij de achteringang van het hotel
находи́лась бу́дка телефо́на-	stond een telefooncel.
автома́та.	
Дава́й начне́м с са́мого нача́ла, с	Laten we helemaal bij het begin begin-
причи́ны.	nen, bij de oorzaak.
Пе́ред са́мым турни́ром я заболéл	Vlak voor het toernooi kreeg ik de bof.
сви́нкой.	

4.9.4 *Ка́ждый* 'ieder, elk'

Ка́ждый wordt verbogen als een adjectief.

Het verwijst naar ieder afzonderlijke lid van een verzameling van 'gelijksoortigen':

Ка́ждый из нас иде́т сво́им путе́м.	Ieder van ons gaat zijn eigen weg.
Тепе́рь Кли́н – го́род Ча́йко́вского.	Tegenwoordig is Klin de stad van Tsjajkovski.
Зде́сь ка́ждый жи́тель зна́ет егó му́зыку, егó биогра́фию.	Hier kent iedere inwoner zijn muziek, zijn levensverhaal.
Ка́ждое из зде́сь поса́женных дере́вьев нужда́ется в ухóде.	Elke hier geplante boom heeft verzorging nodig.
Из ка́ждой зарпláты он откла́дывал де́ньги на покóпку но́вой маши́ны.	Van elk salaris zette hij geld opzij voor de aanschaf van een nieuwe auto.
Теле́гин писа́л Да́ше ка́ждую неде́лю.	Telegin schreef Dasja elke week.
Таки́м о́бразом, в Москве́ бы́ли осведомле́ны о ка́ждом ша́ге Тро́цкого и егó сторо́нников.	Zodoende was men in Moskou op de hoogte van elke stap van Trotski en zijn medestanders.
Реба́та зна́ют обо́ мне́ все́, как я зна́ю все́ о ка́ждом из ни́х.	Mijn kameraden weten alles van mij, zoals ik alles weet van ieder van hen.

Ка́ждый kan alleen worden gebruikt in het enkelvoud, behalve bij pluralia tantum en bij verbindingen met telwoorden:

Ка́ждые кани́кулы он провóдит в Шве́ции.	Hij brengt elke vakantie in Zweden door.
Мы встре́чались ка́ждые два́ дня.	We ontmoetten elkaar om de twee dagen.

4.9.5 *Всякий* 'elk; allerlei; enig'

Всякий wordt verbogen als een adjectief. Het verwijst naar elke persoon of zaak, hoe verschillend ze onderling ook mogen zijn:

Он <i>и</i> считаю <i>т</i> , что всякая раб <i>о</i> та хороша <i>́</i> .	Ze zijn van mening dat elk werk goed is.
Он мно <i>г</i> о сде <i>л</i> ал для реконструкци <i>и</i> страны <i>́</i> и, как всякий великий исторический де <i>я</i> тель, наложи <i>л</i> на эпоху отпеча <i>т</i> ок своёй личн <i>о</i> сти.	Hij heeft veel gedaan voor de wederopbouw van het land en, zoals elke grote historische figuur, heeft hij het stempel van zijn persoonlijkheid gezet op het tijdperk.
Всякому растёни <i>ю</i> нужна <i>́</i> влага.	Elke plant heeft vocht nodig.
Сюда <i>́</i> приезжаю <i>т</i> всякие туристы.	Er komen hier allerlei toeristen.
Надо быть гото <i>в</i> ым ко всяким неож <i>и</i> данностям.	Men moet op alle (mogelijke) eventualiteiten voorbereid zijn.
Она <i>́</i> рассказывала всякие гл <i>у</i> пости.	Ze vertelde allerlei onzin.

Каждый en *всякий* zijn soms onderling verwisselbaar, met dien verstande dat bij *всякий* altijd een nuance van onbepaaldheid aanwezig is: 'ieder, wie dan ook/ elke, welke dan ook':

Теперь ка <i>ж</i> дому/всякому ясно, кто он та <i>к</i> о <i>й</i> .	Nu is iedereen duidelijk wat voor iemand hij is.
Ка <i>ж</i> дый/Всякий мо <i>ж</i> ет научитьс <i>я</i> танцевать – способно <i>с</i> ть к та <i>н</i> цу заложена в челове <i>к</i> е природой.	Iedereen kan leren dansen: de aanleg voor dansen heeft de mens van nature meegekregen.
Он <i>и</i> обращаю <i>т</i> ся ко мне за ка <i>ж</i> дой мелочью.	Ze komen om elk kleinigheid bij me.
Он <i>и</i> обращаю <i>т</i> ся ко мне за всякой мелочью.	Ze komen bij me om welke kleinigheid dan ook.
Я вспоминаю об это <i>м</i> всякий/ <i>ка</i> ждый раз, когда проезжаю здесь.	Telkens als ik hier voorbijkom, denk ik er weer aan.

Na *без* 'zonder' kan uitsluitend *всякий* worden gebruikt. De Nederlandse vertaling is dan meestal 'enig':

без всякой пользы	zonder enig nut
без всякого контро <i>л</i> я	zonder enige controle
без всякого сомне <i>н</i> ия	zonder enige twijfel
без всяких докумен <i>т</i> ов	helemaal zonder papieren

De onzijdige vorm *всякое* betekent, indien zelfstandig gebruikt, 'allerlei, van alles':

В жи <i>з</i> ни всякое быва <i>е</i> т.	Er gebeurt van alles en nog wat in het leven.
--	---

Twee veel voorkomende uitdrukkingen met *всякий* zijn:

- *на всякий случай* ‘voor alle zekerheid’;
- *во всяком случае* ‘in elk geval’.

4.9.6 Любóй ‘ieder, elk’

De betekenis van *любóй* is ‘wie/welke je maar kiest, wie/welke je ook neemt als voorbeeld, welke zich ook voordoet’:

Вы мóжете заходить в любóй день недели.

U kunt elke dag van de week bij me langskomen.

У неё готóвый ответ на любóй вопрос.

Ze heeft op elke vraag een antwoord klaar.

Чёрные ту́фли подходят к любóму костюму.

Zwarte schoenen passen bij elk pak.

Эрик сказа́л, что он шофёр и готóв вы́полнить любóе приказáние.

Erik zei dat hij chauffeur was en dat hij bereid was elke opdracht uit te voeren.

В Баку́, как и в Москвё, почти́ любóй ча́стник готóв заменить́ вам такси́.

Net als in Moskou, is in Bakoe vrijwel iedere particulier bereid voor u als taxi op te treden.

Вы вправе́ задава́ть мне любóые вопросы́.

U hebt het recht mij elke vraag te stellen.

Я соглашусь на любóые услóвия.

Ik ga met elke voorwaarde akkoord.

В любóую мину́ту betekent ‘elk moment’:

В любóую мину́ту дом мóжет рúхнуть. Het huis kan elk moment instorten.

4.9.7 Кто ..., кто ...

In de constructie *кто...*, *кто...* heeft *кто* zijn functie als vragend voornaamwoord geheel verloren. De betekenis is ‘de een ..., de ander ...’ of ‘sommigen ..., anderen ...’:

Кольчúгин собра́л де́ньги. Кто вы́ложил трё́шку, а кто и де́сятку.

Koltsjoegin pakte het geld bij elkaar. Sommigen hadden een biljet van drie roebel tevoorschijn gehaald, anderen zelfs een biljet van tien.

И действíтельно (Талды́кин был прав) наро́д в э́тот раз понемно́гу сопротивля́лся и приходíлось на ка́ждого воздействовать по отдéльнойности (кому́ в ше́ю, кому́ под зад).

En inderdaad (Taldykin had gelijk) deze keer stribbelde het volk een beetje tegen, en men moest ieder afzonderlijk bewerken (de een moest bij zijn nekvel worden gevat, de ander had een schop onder zijn achterste nodig).

In spreektaal komt deze functie ook in een andere vorm voor, en wel in verbindingen van *кто* en een ander vraagwoord, zoals:

- *кто что* ‘de een dit, de ander dat; sommigen dit, anderen dat’;
- *кто где* ‘de een hier, de ander daar; sommigen hier, anderen daar’;

- *кто куда* ‘de een hierheen, de ander daarheen’;
- *кто когда* ‘de een op dit, de ander op dat tijdstip’;
- *кто как* ‘de een zus, de ander zo; ieder op zijn eigen manier’:

Я поехал на базу. Там никого не было, Ik ging naar de werkplaats. Daar was
все использовали день отгула и niemand, ze hadden allemaal een vrije
разбрелись кто куда. dag opgenomen en waren alle kanten
uit gezwermd, de een hierheen, de
ander daarheen.

Обратно возвращались по двое, по Ze kwamen terug met z’n tweeën, of
трое, кто когда кончал обедать. met z’n drieën, ieder op het moment
dat ze klaar waren met eten.

Они спали под скамейками на Ze sliepen onder banken op stations en
вокзалах и доставали себе еду, кто probeerden ieder op hun manier aan
как мог. eten te komen.

4.10 Ontkennend voornaamwoord

4.10.1 Algemeen

Het Russisch kent twee typen ontkennde voornaamwoorden:

- Ontkennde voornaamwoorden gevormd met behulp van het ongeaccentueerde prefix *ни-*: *никто* ‘niemand’, *ничто* ‘niets’, *никакой* ‘geen enkele’, *ни один* ‘niet één’, *ничей* ‘niemands’. Kenmerkend voor dit type is de DUBBELE ONTKENNING, dat wil zeggen herhaling van de ontkenning in de vorm van het PARTIKEL *не* vóór het gezegde, bijvoorbeeld *никто этого не знает* ‘niemand weet dat’ (zie echter de opmerking over *без* in 4.10.2.1). In een ‘er is niet’-zin wordt **не есть* vervangen door *нет*, bijvoorbeeld *никого нет* ‘er is niemand’.

Partikels zijn hulpwoorden die dienen voor het uitdrukken van ontkenning (bv. *не, ни*), voor het maken van bepaalde woordvormen (bv. *бы* voor het maken van de conditionalis, zie 10.3), of voor het geven van een bepaalde subjectieve kleuring aan een vraag of een andere uiting (bv. *разве, ли, ведь, же*).

- Twee voornaamwoorden gevormd met het geaccentueerde prefix *не́-*: *не́кого*, *не́чего*. Bij deze ontkennde voornaamwoorden is geen ‘dubbele ontkenning’. Het gebruik van deze voornaamwoorden is iets gecompliceerder, daarom worden pas in 4.10.3 voorbeelden gegeven. Deze ontkennde voornaamwoorden moeten niet worden verward met de onbepaalde voornaamwoorden met *не́-*, zoals *не́кто*, *не́что*, *не́который* (zie 4.11.5).

4.10.2 Ontkennde voornaamwoorden met prefix *ни-*

4.10.2.1 Tussenplaatsing van voorzetsels

Wanneer een ontkennd voornaamwoord van dit type afhankelijk is van een voorzetsel, wordt dit tussen *ни-* en het tweede bestanddeel geplaatst; de drie delen worden dan los van elkaar geschreven. Fonetisch blijven de drie bestanddelen

echter een eenheid vormen, met slechts één geaccentueerde lettergreep. Voorbeelden: *ни о ком* 'over niemand', *ни о чём* 'nergens over'.

Zowel wat betreft de 'dubbele ontkenning' (zie 4.10.1), als wat betreft de tussenplaatsing van het voorzetsel is *без* 'zonder' een uitzondering: *он верну́лся без ничего́* 'hij keerde zonder iets terug'.

4.10.2.2 Combinaties van ontkenkende voornaamwoorden/bijwoorden

In het Nederlands is het meestal niet mogelijk meerdere ontkenkende voornaamwoorden (en ontkenkende bijwoorden) in één zin te gebruiken. (Waar dit wel mogelijk is, verandert de strekking van de zin in het tegendeel: 'Hij drinkt nooit niets' betekent 'Hij drinkt altijd wel iets'.) Wanneer we 'Ik heb er nooit over gesproken' en 'Ik heb er met niemand over gesproken' samenvoegen, wordt in het Nederlands 'niemand' automatisch vervangen door een onbepaald voornaamwoord: 'Ik heb er nooit met iemand over gesproken'. In het Russisch echter moeten in zo'n geval twee ontkenkende voornaamwoorden/bijwoorden worden gebruikt. De 'dubbele ontkenning' (zie 4.10.1) blijft ook hier gehandhaafd: *Я об этом никогда́ ни с кем не говори́л*.

4.10.2.3 Никто́ 'niemand'

N	никто́
G	никого́
D	никому́
A	никого́
I	никем
L	ни (о) ко́м

Voorbeeldzinnen:

Кто по́нял, что он сказа́л? Никто́?

Никто́ не понима́л, в чём де́ло.

Кро́ме Лены́, никого́ не́ было до́ма.

Таки́х сапо́г ни у ко́го нет.

Он никому́ не расска́зывал про то, что произо́шло в институ́те.

Мы никого́ не ви́дели.

Он ни в ко́го не ве́рит.

– С кем вы говори́ли?

– Ни с кем.

Я никогда́ ни с кем не говори́л об э́том.

Wie heeft er gesnapt wat hij zei? Niemand?

Niemand snapte wat er aan de hand was.

Behalve Lena was er niemand thuis.

Zulke laarzen heeft niemand.

Hij had niemand verteld wat er op het instituut was gebeurd.

We hebben niemand gezien.

Hij gelooft in niemand.

'Met wie heeft u gesproken?'

'Met niemand.'

Ik heb er nooit met iemand over gesproken.

Никто́ wordt ook als substantief gebruikt in de betekenis 'een persoon zonder enige betekenis, een niemand'. In dat geval wordt de verbinding tussen *ни-* en het tweede bestanddeel niet verbroken door een voorzetsel. Ook blijft dubbele ontkenning achterwege:

Более други́х надёжны Мо́лотов,
Кага́нович и Вороши́лов: не претен-
дуют на самостоя́тельность. Без него́
о́ни никто́.

Het meest betrouwbaar zijn Molotov,
Kaganovitsj en Vorosjilov: die maken
geen aanspraak op zelfstandigheid.
Zonder hem stellen ze helemaal niks
voor.

Она́ меня́ за нико́го счита́ет.

In haar ogen stel ik niets voor.

4.10.2.4 *Ничто́* 'niets'

N	ничто́/ничего́
G	ничего́
D	ничему́
A	ничто́
I	ничём
L	ни (о) чём

De nominatief *ничто́* moet worden gebruikt als onderwerp van een zin waarin het naamwoordelijk deel van het gezegde wordt gevormd door een adjectief. Verder wordt *ничто́* bij voorkeur gebruikt wanneer het gezegde bestaat uit een transitief werkwoord; bij een intransitief werkwoord daarentegen wordt het onderwerp meestal uitgedrukt door *ничего́*.

De accusatief *ничто́* komt alleen voor na voorzetsels; het lijdend voorwerp kan uitsluitend worden uitgedrukt door de genitief-vorm *ничего́*:

Ничто́ не вечно́, ничто́ не
бесконечно́.

Niets is eeuwig, niets is oneindig.

Ничто́ тебе́ не помо́жет.

Niets kan jou nog helpen.

Ничто́ (ничего́) не даётся да́ром.

Je krijgt niets voor niets.

Ничего́ (ничто́) не измени́лось.

Er was niets veranderd.

Не беспоко́йся, с тобо́й ничего́ не
случи́тся.

Maak je niet ongerust, er zal niets met
je gebeuren.

В э́той статье́ ничего́ но́вого нет.

Er staat niets nieuws in dat artikel.

Из э́того ничего́ не вы́шло.

Daar is niets van terechtgekomen.

Мы ничего́ не ви́дели.

We hebben niets gezien.

Я прошу́ вас нико́му́ ничего́ не
говори́ть.

Ik verzoek u niemand iets te zeggen.

Он ни во что́ не ве́рит.

Hij gelooft nergens in.

Он стара́лся ни о чём не ду́мать.

Hij probeerde nergens aan te denken.

Ничто́ kan ook als substantief worden gebruikt. In dat geval is er geen dubbele ontkenning. Betekenis:

- ‘niets, dat wil zeggen (persoon of zaak) zonder enige waarde, zonder enige betekenis’:

Да́вка в ташкэ́нтском аэропорту́
ничто́ по сравне́нию с баки́нским
автовокза́лом.

Het gedrang op de luchthaven van
Tasjkent is niets vergeleken met het
busstation in Bakoe.

Без труда́ челове́к ничто́.

Zonder werk is de mens niets.

Без редакцио́нного удостове́рения и
па́спорта я вдруг почу́вствовал себя́
го́лым и безору́жным, я сра́зу стал
просто́ым челове́ком, никéм и ничéм.

Zonder perskaart en zonder paspoort
voelde ik me plotseling naakt en onge-
wapend, ik was meteen een gewoon
mens geworden, een niemand, een nul.

- ‘het niets’, dat wil zeggen de afwezigheid van wat dan ook, de totale leegte. In deze betekenis komen geen verbogen vormen van *ничто́* voor. Ook wordt *ни-* niet door een voorzetsel gescheiden van het tweede bestanddeel:

Ме́жду соверше́нно плóским не́бом и
плóской землёй – дым, уходя́щий в
ничто́.

Tussen de helemaal vlakke hemel en de
vlakke aarde stijgt rook op, die ver-
dwijnt in het niets.

Ничто́/ничего́ komt voor in enkele vaste verbindingen, zoals:

Ничего́ не подéлаешь!
Мно́го шу́ма из ничего́.
ни за что́
ни за что́
ничего́

Niets aan te doen!
Veel geschreeuw en weinig wol.
vergeefs, voor niets
voor geen prijs; nooit
heel behoorlijk

Voorbeelden:

Он у́мер ни за что́.
– Как живёшь? – Ничего́.

Hij is voor niets gestorven.
‘Hoe gaat het?’ ‘t Gaat wel.’

4.10.2.5 *Никако́й* ‘geen enkel, helemaal geen’

Никако́й wordt op dezelfde manier verbogen als *како́й*.

De letterlijke betekenis van *никако́й* is ‘geen enkele soort (van) ...’. Het woord na *никако́й* wordt dus ‘kwalitatief’ ontkend. Vaak echter raakt het kwalitatieve element op de achtergrond en fungeert *никако́й* eenvoudig als versterking van de ontkenning:

Холо́дный у́жин лу́чше, чем никако́го
у́жина.

Koud eten is beter dan geen eten.

Он не обрати́л на неё никако́го
внима́ния.

Hij besteedde geen enkele aandacht
aan haar.

Э́то не вызы́вает никако́го сомне́ния.

Dat lijdt geen enkele twijfel.

Я не знаю никакого Шу́рова.	Ik ken helemaal geen Sjoerov.
У него́ нет никаких книг.	Hij heeft helemaal geen boeken.
Он не мог ответить ни на какой вопрос.	Hij kon op geen enkele vraag antwoord geven.
Такое не увидишь ни в каком театре.	Zoiets krijg je in geen enkel theater te zien.
Никакие лекарства тут не помогут.	Hier helpen geen medicijnen.
ни за какие деньги	voor geen geld

4.10.2.6 *Нико́й*

Нико́й komt tegenwoordig uitsluitend voor in enkele vaste verbindingen:

- *ни в каком случае* 'in geen geval';
- *никаким образом* 'in geen geval, absoluut niet'.

4.10.2.7 *Ни оди́н* 'niet één'

Ни оди́н wordt op dezelfde manier verbogen als *оди́н*. De beide bestanddelen worden altijd los van elkaar geschreven.

Door middel van *ни оди́н* wordt een zaak 'kwantitatief' ontkend (vergelijk *никакой*): 'zelfs niet één':

Ни оди́н студент мне не позвонил.	Niet één student heeft me opgebeld.
В книге́ нет ни одной иллюстра́ции.	In het boek staat niet één afbeelding.
И можешь быть споко́йна: ни одному́ человеку́ Лена об э́том не ска́жет.	En je kunt gerust zijn: Lena zal dat geen mens vertellen.
Я не верю́ ни одному́ его́ сло́ву.	Ik geloof niet één woord van hem.
Ни на одно́ письмо́ я не получи́л отве́та.	Ik heb op geen enkele brief antwoord gekregen.

De vormen van *оди́н* worden soms weggelaten in zinnen als de volgende:

В книге́ нет ни иллюстра́ции.	In het boek staat niet één afbeelding.
-------------------------------	--

In de tegenwoordige tijd van zinnen van het type 'er is niet ...' mag *нет* worden weggelaten:

В книге́ ни одной иллюстра́ции.	In het boek staat niet één afbeelding.
На у́лице ни души́.	Er is geen mens op straat.

4.10.2.8 *Ниче́й* 'niemands'

Ниче́й wordt verbogen als *чей*. Wanneer *ниче́й* wordt gebruikt als naamwoordelijk deel van het gezegde, blijft het verwachte *не* ('dubbele ontkenning') achterwege:

Э́тот велосипе́д был ниче́й.	Die fiets was van niemand.
Мне не ну́жно ничьё́х сове́тов.	Ik heb van niemand adviezen nodig.

Он не терпит ничьего
вмешательства.
Нет, дружок, ни за чьей спиной не
спрячешься.

Hij duldt niemands inmenging.
Nee, vriendje, je kunt je achter nie-
mands rug verschuilen.

Vaste uitdrukkingen met *ничей*:

- *ничья земля* 'niemandsland';
- *ничья (партия)* 'gelijkspel';
- *сыграть вничью* 'gelijk spelen':

Я сыграл вничью.
– Какáя из вáших многочисленных
побéd стála для вас сáмой трудной?
– Ничья на чемпионáте СССР 1987
гóда.

Ik heb gelijk gespeeld.
'Welke van uw talrijke overwinningen
was voor u de moeilijkste?'
'Het gelijkspel tijdens het kampioen-
schap van de USSR in 1987.'

4.10.2.9 Ontkennende bijwoorden

Deze bijwoorden hebben, net als de hierboven behandelde ontkennende voor-
naamwoorden, dubbele ontkenning. Het gaat om:

нигдé	nergens	ника́к	absoluut niet
никуда́	nergens heen	никогда́	nooit
ниотку́да	nergens vandaan	ниско́лько	absoluut niet

Voorbeelden:

Э́тим ле́том я нигдé не́ был.
“Вы о́чень обиделись?”
“Ниско́лько.”
Э́то тебе́ ниско́лько не́ поможет.
Э́то никуда́ не́ годится́.

Deze zomer ben ik nergens geweest.
'Bent u erg beledigd?'
'Absoluut niet'.
Dat zal je beslist niet helpen.
Dat is nergens goed voor.

4.10.3 Ontkennende voornaamwoorden met prefix *не-*

4.10.3.1 Verbuiging

N	–	–
G	не́кого	не́чего
D	не́кому	не́чему
A	не́кого	не́чего
I	не́кем	не́чем
L	не́ (о) ком	не́ (о) чем

Net bij de voornaamwoorden die gevormd zijn met *ни-* komt een voorzetsel tussen de beide samenstellende delen. Ook hier vormen de drie bestanddelen fonetisch een eenheid met slechts één geaccentueerde lettergreep. De geaccentueerde lettergreep is bij dit voornaamwoord echter altijd *не-*. Merk op dat ook de locatief van

нэ́чего als gevolg hiervan geen *ě* maar een *e* bevat. Voorbeelden: *нэ́ у ко́го, нэ́ к кому́, нэ́ с кем, нэ́ о ком, нэ́ к чему́, нэ́ о чем.*

4.10.3.2 Gebruik

Deze voornaamwoorden worden gebruikt om aan te geven dat een handeling niet kan worden verricht als gevolg van het ontbreken van een persoon of zaak. Ze komen uitsluitend voor in zinnen zonder grammaticaal onderwerp in de nominatief.

Er bestaan twee zinstypen waarin deze voornaamwoorden gebruikt worden:

- 1) De eerste variant wordt gebruikt om aan te geven dat iemand een handeling niet kan uitvoeren als gevolg van het ontbreken van een persoon of zaak.
 - De persoon die de handeling niet kan uitvoeren staat in de datief. Dit element is overigens niet verplicht: het blijft achterwege als er niet van een bepaalde persoon sprake is (Nederlands ‘men’), en ook als uit de context duidelijk is op wie de zin betrekking heeft.
 - De handeling die niet kan worden uitgevoerd, wordt uitgedrukt door een infinitief.
 - De ontbrekende persoon/zaak wordt weergegeven door (een vorm van) *не́кого* s.q. *нэ́чего*. Door de infinitief wordt bepaald welke naamval van *не́кого/нэ́чего* moet worden gebruikt en eventueel met welk voorzetsel.
 - Verleden of toekomst wordt altijd uitgedrukt door *бы́ло* of *бу́дет* (derde persoon onzijdig).

De structuur van de zin ziet er dus als volgt uit:

datief + *не́*-woord + (*бы́ло/бу́дет*) + infinitief

Voorbeelden:

Мне нэ́чего стыди́ться.

(стыди́ться чегó?)

Er is niets waarover ik me moet schamen.

Нам нэ́чего бы́ло теря́ть.

(теря́ть что?)

We hadden niets te verliezen.

– Нет, ребята, – сказа́л он.

– Вы, коне́чно, как хоте́те, а мне там де́лать нэ́чего.

‘Nee, jongens,’ zei hij. ‘Jullie kunnen natuurlijk doen wat jullie willen, maar ik heb daar niets te zoeken.’

Бори́су нэ́ у ко́го бы́ло попроси́ть сигаре́тку.

(проси́ть у ко́го?)

Er was niemand aan wie Boris een sigaretje kon vragen.

Молодо́му поколе́нию нэ́ у ко́го бу́дет учи́ться.

(учи́ться у ко́го?)

De jonge generatie zal niemand meer hebben om bij te studeren.

Мне здесь нэ́чему учи́ться.

(учи́ться чему́?)

Ik kan hier niets leren.

Не́кого бы́ло спроси́ть об э́том.

(спроси́ть ко́го?)

Er was niemand om het aan te vragen.

Нéчем б́ыло писáть.
(писáть чем?)

Er was niets om mee te schrijven.

Нам нé о чем говорíть.
(говорíть о чéм?)

We hebben niets om over te praten.

Er bestaan ook ontkennde bijwoorden die vergelijkbaar zijn met *нéкого* en *нéчего*:

- *нéкогда* ‘geen tijd (om te...)’;
- *нéкуда* ‘geen plaats (om te...), nergens heen’;
- *нéгде* ‘geen plaats (om te...), nergens’;
- *нéзачем* ‘geen reden (om te...)’:

Сержáнты смóтрят на меня
удивлénно, но мне нéкогда им
объясн́ять.

De sergeants staan verbaasd naar mij te
kijken, maar ik heb geen tijd het hun uit
te leggen.

Мне нéкогда.

Ik heb geen tijd.

Оказáлось, что мне нéгде ночевáть.
Наб́ились, как сéльди в бóчку, нóгу
нéкуда в́ытянуть.

Het bleek dat ik nergens kon overnachten.
We zaten als haringen in een ton, ik kon
nergens mijn been kwijt.

Емú нéкуда б́ыло обрат́иться за
пóмощью.

Hij kon nergens terecht om hulp.

Вы у меня побúдьте. Домóй вам идт́и
нéзачем.

Blijft u nog even bij me. Waarom zou u
naar huis gaan?

- 2) De tweede variant wordt gebruikt om aan te geven dat een persoon ontbreekt om een handeling uit te voeren. Deze ontbrekende persoon wordt uitgedrukt door *нéкому*. De structuur van deze variant ziet er als volgt uit:

нéкому + (*б́ыло/бúдет*) + infinitief

Voorbeelden:

Нéкому б́ыло дойт́ь корóв.

Er was niemand om de koeien te melken.

Помóчь мне нéкому, да я и не хочú
искáть пóмощи ни у когó.

Er is niemand om mij te helpen, en trouwens ik wil bij niemand om hulp vragen.

И, когдá придёт твой час, Марк,
тогдá ты вспóмнишь Сáшу, но бúдет
пóздно. Теб́я тóже нéкому бúдет
защищáть.

En wanneer jouw tijd gekomen is, Mark, dan zul je weer aan Sasja denken, maar het zal te laat zijn. Er zal dan ook niemand zijn om jóu in bescherming te nemen.

Beide varianten kennen ook een bevestigende tegenhanger. Om uit te drukken dat ‘er is voldaan aan een bepaalde voorwaarde, zodat een handeling kan plaatsvinden’, wordt de zin als volgt opgebouwd:

(*y* + genitief) + ‘vraagwoord’ + *ест́ь* (*б́ыло/бúдет*) + infinitief

(Met 'vraagwoord' wordt hier een vorm van de vragende voornaamwoorden *кто* of *что* bedoeld, dan wel *где* of *куда*.) Voorbeelden:

Есть чем гордиться.	Er is iets om trots op te zijn.
Было над чем подумать.	Er was iets om over na te denken.
У нас было о чём говорить.	We hadden iets om over te praten.
У него есть к кому обратиться за помощью.	Hij kan bij iemand terecht om hulp.
У него есть чем писать.	Hij heeft iets om mee te schrijven.
У неё есть где спрятаться.	Ze heeft een plek om zich te verbergen.

In plaats van *у* + genitief kan soms ook de datief worden gebruikt:

Нам есть о чём говорить.	We hebben iets om over te praten.
Так ведут себя те, кому есть что скрывать.	Zo gedragen zich degenen die iets te verbergen hebben.

Als men wil aangeven dat 'er een persoon beschikbaar is om iets te doen', kan de volgende constructie worden gebruikt:

кому + *есть* (*было/будет*) + infinitief

Voorbeelden:

На Волгоканале национальные газёты выходят на четырёх языках – татарском, туркменском, узбекском и казахском. Так есть кому их читать!	Aan het Wolgakanaal verschijnen de kranten in vier talen: het Tataars, het Turkmeens, het Oezbeeks en in het Kazachs. Er zijn dus echt wel mensen om ze te lezen!
--	---

4.11 Onbepaald voornaamwoord

4.11.1 Algemeen

Hieronder worden ook voorbeelden opgenomen van onbepaalde bijwoorden die op dezelfde manier worden gevormd en gebruikt als de onbepaalde voornaamwoorden.

Onbepaalde voornaamwoorden worden net zo verbogen als de vragende voornaamwoorden waarvan ze zijn afgeleid, met uitzondering van de voornaamwoorden met prefix *не́-* (zie 4.11.5).

4.11.2 Voornaamwoorden met de suffixen *то* en *-нибудь*

4.11.2.1 Welke voornaamwoorden zijn het?

Het gaat om de volgende voornaamwoorden en bijwoorden:

Voornaamwoorden:

кто́-то	кто́-нибудь	iemand
что́-то	что́-нибудь	iets
како́й-то	како́й-нибудь	een of ander, een
че́й-то	че́й-нибудь	iemand's

Bijwoorden:

где-то	где-нибудь	ergens
куда-то	куда-нибудь	ergens heen
откуда-то	откуда-нибудь	ergens vandaan
когда-то	когда-нибудь	ooit
как-то	как-нибудь/как-нибۇдь	op de een of andere manier; ooit
как-то раз		eens, op 'n keer
почему-то	почему-нибудь	om de een of andere reden

4.11.2.2 Het betekenisverschil tussen *-то* en *нибудь*

Het suffix *-то* drukt een ander soort onbepaaldheid uit dan *-нибудь*. Hieronder zal getracht worden dit uit te leggen.

We beginnen met *-то*. In de zin:

Кто-то звонíл.

Er heeft iemand gebeld.

... is, gezien vanuit het perspectief van de spreker, sprake van een onbekende die heeft gebeld; echter, objectief gezien, is er sprake van een *bepaalde* persoon: het staat immers vast dat er is gebeld. En de beller kan uiteraard alleen maar een reëel, concreet persoon zijn. Een dergelijke 'relatieve onbepaaldheid' wordt uitgedrukt door voornaamwoorden met het suffix *-то*.

Wanneer je een zin hebt als 'Ik heb iets voor je meegebracht', mag je aannemen dat de spreker wel degelijk weet wát hij heeft meegebracht. Hij wil het alleen op dit moment niet nader benoemen. Omdat het gaat om een concreet, reëel voorwerp, moet *что-то* worden gebruikt: *Я тебе что-то принёс*.

Bij *-нибудь*, daarentegen, is geen sprake van een concreet voorwerp of een concrete persoon. In de zin:

Если кто-нибудь придёт, скажи, что
меня нет.

Als er iemand komt, zeg dan dat ik er
niet ben.

... is er nog niet gebeld, en misschien wordt er zelfs helemaal niet gebeld. Op het spreekmoment bestaat er bij niemand enig idee omtrent de identiteit van de persoon die misschien zal bellen. Deze 'absolute onbepaaldheid' wordt uitgedrukt door voornaamwoorden met *-нибудь*.

Bovendien kunnen de voornaamwoorden met *-нибудь* onverschilligheid uitdrukken ten aanzien van de persoon/zaak: 'wie dan ook', 'wat dan ook', 'waar dan ook'.

Het is niet altijd precies aan te geven wanneer voor *-то* en wanneer voor *-нибудь* moet worden gekozen. Er bestaan gevallen waarin ze onderling verwisselbaar zijn: ze hebben wel ieder hun eigen betekenis, maar dat wil niet zeggen dat verwisseling altijd een ongrammaticale zin oplevert.

4.11.2.3 Zinstypen en de keuze voor *-то* of *нибудь*

Als gevolg van hun specifieke betekenissen hebben *-то* en *-нибудь* ieder een duidelijke voorkeur voor bepaalde zinstypen. De volgende regels moeten worden gezien als leidraad, aan de hand waarvan in de meeste gevallen een juiste keuze kan worden gemaakt.

- 1) Voornaamwoorden met *-то* worden gebruikt om te verwijzen naar concrete, reële gebeurtenissen. Dit betekent dat ze met name worden gebruikt in bevestigende zinnen met een gezegde in de tegenwoordige of verleden tijd, mits de zin verwijst naar een concrete, eenmalige handeling:

Он про́дал кому́-то свой дж́инсы за 30 рублёй.	Hij had aan iemand voor 30 roebel zijn spijkerbroek verkocht.
О том, что Земля́ враща́ется, Чо́нкин слы́шал ра́ньше. Не по́мнил, от ко́го и́менно, но от ко́го-то слы́шал.	Dat de aarde draait had Tsjonkin al eerder gehoord. Hij herinnerde zich niet van wie, maar hij had het van iemand gehoord.
В коридо́ре сто́яли милицио́нёры. Оди́н сиде́л и что́-то писа́л.	In de gang stonden agenten. Eén agent zat iets te schrijven.
Над го́родом бы́ла кака́я-то стра́нная тишина́.	Boven de stad hing 'n vreemde stilte.
Вдруг я услы́шал чьё́-то шаги́.	Plotseling hoorde ik iemands voetstappen.
Зо́щенко ка́к-то сказа́л: “Ма́ленький чита́тель – э́то у́мный чита́тель, с бо́льшим чу́вством ю́мора”.	Zosjtsjenko heeft 'ns gezegd: 'De jonge lezer is een slimme lezer, met een groot gevoel voor humor.'

- 2) Voornaamwoorden met *-нибудь* worden gebruikt:

- In vraagzinnen:

Кто́-нибудь помо́жет мне?	Kan iemand mij helpen?
Ты сказа́ла кому́-нибудь, что мы е́дем на да́чу к друзья́м?	Heb je tegen iemand gezegd dat we naar de datsja van vrienden gaan?
Тебе́ ну́жно что́-нибудь?	Heb je iets nodig?
Вы надёньте на́ нос очки́ и гляди́те полу́чше – нет ли там ещё́ каки́х-нибудь други́х следо́в.	Zet uw bril op uw neus en kijk eens goed of er daar misschien nog andere sporen zijn.

- In zinnen waarin een voorwaarde wordt uitgedrukt:

Если кто́-нибудь догада́ется, что ты де́вочка, ты проигра́ла.	Als iemand raadt dat je een meisje bent, heb je verloren.
---	---

- In zinnen waarin een wens, eis of een mogelijkheid wordt uitgedrukt:

Расскажи́те что́-нибудь интере́сное.	Vertel eens iets interessants.
Вор слома́л замо́к, что́бы укра́сть каку́ю-нибудь це́нную вещь.	De dief heeft het slot opengebroken om iets kostbaars te stelen.

Я мечта́л то́лько об одно́м: найт́и
где-нибу́дь тёплый уголо́к и
погрéться.

Ik droomde maar van één ding: ergens
een warm plekje vinden en me een
beetje warmen.

- 3) In zinnen waarin sprake is van een handeling in de toekomst wordt meestal een voornaamwoord met *-нибу́дь* gebruikt:

Он что́-нибу́дь придúмает.
Я что́-нибу́дь принесú на úжин.

Hij bedenkt wel iets.
Ik zal iets meebrengen voor het avond-
eten (ik weet nog niet wat).

Wanneer echter de spreker wil aangeven dat er een concrete handeling zal plaatsvinden, dat wil zeggen een handeling waarvan hij op een of andere manier op de hoogte is, maar waarvan aan hém bepaalde details onbekend zijn, zal hij een vorm met *-то* gebruiken. Vergelijk:

Где Бори́с бу́дет отдыха́ть в э́том
году́?
Он, наве́рное, поéдет куда́-нибу́дь на
юг.

Waar gaat Boris dit jaar op vakantie?
Hij gaat waarschijnlijk ergens naar het
zuiden (hij zal wel naar een of ander
zuidelijk land gaan, dat doet hij immers
meestal).

Ка́жется, он поéдет куда́-то на юг.

Naar het schijnt gaat hij ergens naar
het zuiden (ik heb er iets van gehoord,
maar waar hij precies naartoe gaat, dat
weet ik niet).

Vergelijk ook:

И хотя́ в городке́ не́ было ещё
ско́лько-нибу́дь заме́тных
изменéний, лю́ди чу́вствовали, что
ско́ро настúпят ка́кие-то но́вые
временá.

En hoewel er in het stadje nog geen
enkele verandering viel te bespeuren,
voelden de mensen dat er weldra
nieuwe tijden zouden aanbreken.

- 4) In zinnen die verwijzen naar zich herhalende handelingen kan zowel *-то* als *-нибу́дь* voorkomen. Dit hangt af van de vraag of het onbepaalde voornaamwoord slaat op verschillende personen/zaken, dan wel steeds op dezelfde. In het eerste geval wordt *-нибу́дь* gebruikt, in het tweede *-то*.

Vergelijken we de volgende zinnen:

Он всегда́ но́сит ка́кие-нибу́дь кни́ги.

Hij heeft altijd boeken bij zich (steeds
andere).

Он всегда́ но́сит ка́кие-то кни́ги.

Hij heeft altijd boeken bij zich (altijd
dezelfde).

Он стра́шный обжо́ра и всегда́ берёт
себе́ у ко́го-нибу́дь ли́шнюю пор́цию.

Hij is een vreselijke schrokop en altijd
pikt hij bij iemand een extra portie.

Я расчищ́ал от сн́ега троту́ары,
корми́л в цир́ке лошаде́й, и иногда́
получа́л за э́то чтó-нибудь пое́сть.

Учител́я тогда́ ста́вили отмётки за
ка́ждый спр́ошенный ур́ок. Они́
ста́вили како́й-нибудь балл – от
пятёрки до едини́цы вклю́чительно.

Ik ruimde sneeuw op stoepen, ik
voerde paarden in het circus en soms
kreeg ik daarvoor iets te eten.

Leraren gaven toen cijfers voor elke
overhoring. Ze gaven een cijfer van vijf
tot en met een.

4.11.3 Voornaamwoorden met suffix *-либо*

Dit type kan worden gevormd van dezelfde vraagwoorden als hierboven.

Deze voornaamwoorden zijn synoniem met de voornaamwoorden met *-нибудь* in de betekenis 'wie dan ook', 'wat dan ook', enz. Het gebruik is voornamelijk beperkt tot de schrijftaal:

Конечно́, ни Ни́на, ни кто́-либо
друго́й не мо́жет помо́чь Са́ше.
Я уже́ нача́л поды́скивать себе́
кварты́ру, но не уве́рен, что смогу́
подобра́ть чтó-либо прили́чное.
Сейча́с бо́льше, чем когда́-либо, он
убежде́н в своёй непогреш́имости.

Natuurlijk, noch Nina, noch iemand
anders kan Sasja helpen.

Ik ben al begonnen een woning te
zoeken, maar ik ben er niet zeker van
of ik iets fatsoenlijks kan vinden.

Hij is nu meer dan ooit overtuigd van
zijn onfeilbaarheid.

4.11.4 Voornaamwoorden met het prefix *ко́е-*

Het gaat om de volgende voornaamwoorden en bijwoorden:

ко́е-кто́	enkelen; iemand (de spreker wil niet zeggen wie)
ко́е-чтó	een paar dingen; iets (de spreker wil niet zeggen wat)
ко́е-како́й	enkele, een paar; een of ander (ongunstig)
ко́е-где́	hier en daar
ко́е-куда́	naar een paar plaatsen
ко́е-когда́	af en toe
ко́е-ка́к	slordig, maar zozo; nauwelijks, met moeite

In de linkerkolom hierboven zien we in elk woord twee geaccentueerde klinkers. Het voornaamste accent ligt op *ко́е-*, op het tweede gedeelte ligt een nevenaccent. De klinker onder het nevenaccent wordt niet gereduceerd (over reductie zie 1.3.2). Onverbogen *ко́е-что* en *ко́е-кто* kunnen ook zonder nevenaccent worden uitgesproken, de ongeaccentueerde *-o* wordt dan wel gereduceerd.

Als *ко́е-что* en *ко́е-кто* onderwerp van de zin zijn, ook als ze meervoudsbetekenis hebben, staat het predikaat in het enkelvoud:

Ко́е-кто́ отсу́тствовал

Enkele mensen waren afwezig.

Bij voorzetsels wordt het prefix *ко́е-* van het tweede woorddeel gescheiden. De vormen met *ко́е-* kunnen verwijzen naar verschillende (meestal maar enkele) personen, zaken, plaatsen, etc. maar kunnen ook worden gebruikt wanneer de spre-

ker weliswaar op de hoogte is van personen, zaken, plaatsen, etc., maar deze verder niet wil specificeren. *Кóе-како́й* kan daarnaast een negatieve betekenis hebben. De betekenis van *кóе-ка́к* is wat afwijkend en kan het best afzonderlijk geleerd worden:

Он встрéтил кóе-кого́ из сво́их друзéй. Hij kwam enkele van zijn vrienden tegen.
Считáлось, что мы в пёрвой грúппе, Men ging ervan uit dat we in groep 1
хотя́ по вóзрасту кóе-кому́ порá уже zaten, hoewel sommigen op grond van
бýло учíться в шестóй. hun leeftijd al in groep 6 hadden
moeten zitten.

Она́ кóе-что записывала.

Zij schreef het een en ander op.

Я напишú об éтом детектíвную пó-
весть, и там бýдет всё прáвда, крóме
имён и ещё кóе-каких деталéй.

Ik ga hierover een detective schrijven en
daarin zal alles waar gebeurd zijn, behalve
de namen en nog een paar details.

Он подруж́ился кóе с како́ими
товáрищами.

Hij had vriendschap gesloten met een
paar van zijn collega's.

Кóе-где светíлись óкна.

Hier en daar scheen licht door de ramen.

Али́мов кóе-как отды́шался.

Alimov kon maar nauwelijks op adem
komen.

4.11.5 Voornaamwoorden met prefix *нé-*

4.11.5.1 Algemeen

Het gaat om de volgende voornaamwoorden en bijwoorden:

нéкто	iemand, een zekere
нéчто	iets
нéкоторый	enkele, enige, een zekere
нéкий	een zekere
нéсколько	enkele, 'n paar
нéкогда	eens, vroeger, langgeleden

Van *нéкто* en *нéчто* bestaan alleen de onverbogen vormen, dat wil zeggen van *нéкто* de nominatief, van *нéчто* de nominatief en accusatief.

Нéкто, *нéчто* en *нéкий* worden vrijwel uitsluitend gebruikt in schrijftaal. *Нéкто* en *нéчто* verwijzen naar concrete personen/zaken. Anders dan bij *кто-то* en *что-то* is de persoon/zaak waarover wordt gesproken bij de spreker min of meer bekend. (Bij *кто-то* en *что-то* kan dit het geval zijn, maar hoeft het niet.)

Нéкто en *нéчто* worden vrijwel altijd verbonden met een bepaling. Bij *нéкто* is die bepaling vaak een achternaam, eventueel voorafgegaan door de functie.

нéкто пра́порщик Го́лицын	een zekere vaandrig Golitsyn
нéкто я́вно жéнского пóла	iemand (een zeker persoon), duidelijk van het vrouwelijk geslacht
нéкто, похóжий на боксёра Акéева	iemand, lijkend op de bokser Akejev

Установи́ли, что уби́тым явля́ется
не́кто Ю.А. Рыбако́в.

Men stelde vast, dat de vermoorde een
zekere J.A. Rybakov was.

Случи́лось не́что необыкновенное.
Я счита́ю ну́жным сообщи́ть вам
не́что о само́м себе́.

Er is iets heel bijzonders gebeurd.
Ik acht het noodzakelijk u iets over
mijzelf mee te delen.

4.11.5.2 *Некий*

	enkelvoud			meervoud
	М	Ф	Н	
Н	не́кий	не́кая	не́кое	не́кие
Г	не́когого	не́коей/не́кой	не́когого	не́коих/не́ких
Д	не́кому	не́коей/не́кой	не́кому	не́коим/не́ким
А	= Н/Г	не́кую	не́кое	= Н/Г
І	не́коим/не́ким	не́коей/не́кой	не́коим/не́ким	не́коими/не́кими
L	не́коем/не́ком	не́коей/не́кой	не́коем/не́ком	не́коих/не́ких

Некий heeft dezelfde betekenis als *некто*. Het kan echter, in tegenstelling tot *некто*, elke functie in de zin vervullen. Een ander verschil is dat het eventueel kan worden gebruikt met betrekking tot zaken:

26 мая приме́рно в 10.30 не́кий
Алексе́й Попов ...

Op 26 mei omstreeks 10.30 uur heeft
een zekere Aleksej Popov ...

Вот смотре́йте. Не́кий челове́к вме́сте
с гру́зчиками выгружа́ет из самолёта
гроб ...

Moet u eens kijken. Een zeker persoon
is samen met sjuowers bezig een
doodskist uit een vliegtuig te laden...

С не́коего моме́нта всё измени́лось.

Vanaf een zeker moment is alles veran-
derd.

В рука́х он не́с не́кий обтека́емый
предме́т.

In zijn handen had hij een (zeker)
gestroomlijmd voorwerp.

4.11.5.3 *Некоторый*

Некоторый wordt verbogen als een adjectief. Het wordt op twee manieren gebruikt:

- in het meervoud verwijst het naar een beperkt aantal personen/zaken, behorend tot bepaalde groep; Nederlands 'enkele(n), een paar';
- in het enkelvoud verwijst het naar substantieven waarvan de spreker de intensiteit of hoeveelheid niet wil of kan specificeren, in het Nederlands 'een zekere (mate van)'. Deze betekenis zien we ook in *некоторое время* 'enige tijd':

Де́ти не зна́ют э́тих зако́бристих
взро́слых слов, а не́которые из них,
те, кто поме́ньше, да́же не смо́гут их
вы́говорить.

Kinderen kennen deze lastige woorden
van volwassenen niet, en sommigen,
die nog echt klein zijn, kunnen ze zelfs
niet eens uitspreken.

Нéкоторое врéмя мы мóлча смóтрéли друг на дрúга.	Enige tijd zaten we zwijgend naar elkaar te kijken.
нéкоторая гóрдость	een zekere trots
с нéкоторым нетерпéнием	met enig ongeduld
с нéкоторым изумлéнием	met enige verbazing, met een zekere verbazing

4.11.6 Vragend in plaats van onbepaald voornaamwoord

In spreektaal worden *кто* en *что* dikwijls gebruikt als synoniem van *кто-нибудь*, respectievelijk *что-нибудь*:

Пусть éтим дéлом занимаéтся кто другóй, с меня хвáтит.	Laat iemand anders zich maar met die zaak bezighouden, ik heb er genoeg van.
Если кто и знáет, то тóлько она́.	Als iemand het weet, is zij het.
Товáрищ старшина́, из ба́ни звоня́т.	Kameraad adjudant, telefoon van het badhuis.
Спра́шивают: мы́ло са́ми бу́дете получа́ть или пришлéте когó?	Ze vragen of u de zeep zelf komt halen of dat u iemand stuurt.

4.11.7 Кто-кто, что-что, где-где

Deze voornaamwoorden/bijwoorden bestaan dus uit twee gelijke delen. Beide delen zijn geaccentueerd. Deze combinaties komen voor in een specifiek type zin. Voorbeelden:

Уж кто-кто, а он-то знáет, что из éтого ничегó не вы́йдет.	Als er iemand is die weet dat hier niets van terecht komt, is hij 't.
Что-что, а уж éто мне извéстно допóдлинно.	Als ik iets zeker weet, dan is het dat.
Уж где-где, а в рéсторáне «На́поли» вку́сную пи́ццу поéсть мóжно.	Als je ergens lekkere pizza's kunt eten, is het wel in restaurant Napoli.

Кто-кто, что-что en *где-где* kunnen in deze constructie worden beschouwd als onvolledige zinnen waarin het gezegde (nog) niet wordt genoemd. Wat het gezegde is blijkt pas in het vervolg. De vorm van *кто-кто* en *что-что* wordt bepaald door de functie die het vervult in die onvolledige zin. Wanneer in het tweede deel van de zin een ontkenning staat, kan deze constructie dikwijls het best worden vertaald met ... *is wel de laatste die* ...

Meer voorbeelden met *кто-кто* en *что-что*:

Антóн и Вáря вырази́тельно перегляну́лись: кому́-кому́, а Лíze не сто́ило бы так говорíть!	Anton en Varja keken elkaar veelbetekend aan: Liza was wel de laatste die zoiets mocht zeggen.
Уж к кому́, к кому́, а к Антóну мóжно обра́щаться с таки́ми проблéмами.	Als er iemand is bij wie je terecht kunt met zulke problemen, is het Anton wel.
Уж с кем, с кем, а с ним я бы не стал обсу́ждать таки́е слóжные вéщи.	Hij is wel de laatste met wie ik zulke gecompliceerde zaken zou bespreken.
Уж в ком, в ком, а в нём я впло́нэ увéрена.	Als er iemand is van wie ik volledig zeker ben, dan is hij het wel.
Уж чегó-чегó, а éтого от Пётки не ожида́л!	Dat is wel het laatste dat hij van Petka had verwacht!

5 HET TELWOORD

5.1 Hoofdtelwoorden: verbuiging en betekenis

5.1.1 Overzicht niet-samengestelde hoofdtelwoorden

0 ноль of нуль	30 тры́дцать
1 оди́н, одна́, одно́, одни́	40 со́рок
2 два, две	50 пятьдеся́т
3 три	60 шестьдеся́т
4 четы́ре	70 се́мьдеся́т
5 пять	80 во́семьдеся́т
6 шесть	90 девяно́сто
7 семь	100 сто
8 во́семь	200 двéсти
9 де́вять	300 тры́ста
10 де́сять	400 четы́реста
11 оди́ннадцатъ	500 пятьсо́т
12 двена́дцатъ	600 шестьсо́т
13 трина́дцатъ	700 семьсо́т
14 четы́рнадцатъ	800 восе́мьсо́т
15 пятна́дцатъ	900 девятьсо́т
16 шестна́дцатъ	1000 ты́сяча (vaak uitgesproken als <i>ты́ща</i>)
17 семна́дцатъ	1.000.000 миллио́н
18 восе́мна́дцатъ	1.000.000.000 миллиа́рд
19 девятна́дцатъ	1.000.000.000.000 триллио́н
20 два́дцатъ	

Uit de vorm kunnen we opmaken dat we bij de telwoorden 11 tot en met 19, de tientallen (behalve *со́рок*) en de honderdtallen, etymologisch gezien te maken hebben met samenstellingen. Bij de tientallen en de honderdtallen wordt dit ook bevestigd door de manier waarop ze worden verbogen. We moeten ze echter niet verwarren met de echte samenstellingen, zoals die hieronder worden besproken.

Merk op dat de telwoorden 15 tot en met 19 alleen een zacht teken hebben aan het eind, dus niet na het eerste bestanddeel. Bij 50, 60, 70 en 80 is dit precies omgekeerd.

Tot de hoofdtelwoorden behoren verder nog *оба/обе* 'beide', *полтора/полторы* 'anderhalf', en *полтораста* 'anderhalf honderd, honderdvijftig'.

Ноль/нуль, *ты́сяча*, *миллио́н*, *миллиа́рд* en *триллио́н* zullen we hier ook bespreken, hoewel ze eigenlijk meer gemeen hebben met substantieven. Zo beschikken zij, in tegenstelling tot de echte telwoorden, over meervoudsvormen

en zijn ze gekenmerkt qua geslacht. Daar komt bij dat er duidelijke verschillen zijn in de manier waarop ze worden verbonden met substantieven (zie 5.2.1).

- Incidenteel wordt in plaats van *милли́ард* wel *билли́он* gebruikt. Ook hiervoor geldt dat het niet overeenkomt met Nederlands 'biljoen': Russisch *билли́он* = *милли́ард* = 10^9 (duizend x miljoen), Nederlands 'biljoen' = 10^{12} (miljoen x miljoen).
- We dienen er rekening mee te houden dat *трилли́он* in het Russisch een andere waarde vertegenwoordigt dan Nederlands 'triljoen': Russisch *трилли́он* = 10^{12} (miljoen x miljoen), Nederlands 'triljoen' = 10^{18} (miljoen x miljoen x miljoen).

Samengestelde hoofdtelwoorden worden opgebouwd volgens het patroon honderdtal + tiental + eenheid. Voorbeelden:

21	два́дцать о́дин, два́дцать одна́, два́дцать о́дно, два́дцать о́днѝ
32	три́дцать два, три́дцать две
68	шестьдеся́т во́семь
118	сто восемна́дцать
542	пятьсо́т со́рок два
814	восемьсо́т четы́рнадцать
1495	ты́сяча четы́реста девяно́сто пять

In verbindingen van het type x-duizend, x-miljoen en x-miljard staan *ты́сяча*, *милли́он* en *милли́ард* in de genitief (na *два/две*, *три* en *четы́ре* Gsg, na overige telwoorden Gpl). Voorbeelden:

2012	две ты́сячи двена́дцать
3834	три ты́сячи восемьсо́т три́дцать четы́ре
5415	пять ты́сяч четы́реста пятна́дцать
18.250	восемна́дцать ты́сяч двести́ пятьдеся́т
220.860	двести́ два́дцать ты́сяч восемьсо́т шестьдеся́т
4.840.000	четы́ре милли́она восемьсо́т со́рок ты́сяч
2.850.900.000	два милли́арда восемьсо́т пятьдеся́т милли́онов девяты́со́т ты́сяч

5.1.2 ноль/нуль

	enkelvoud		meervoud	
N	ноль	нуль	ноли́	нули́
G	ноля́	нуля́	ноле́й	нуле́й
D	нолю́	нулю́	ноля́м	нуля́м
A	ноль	нуль	ноли́	нули́
I	ноле́м	нуле́м	ноля́ми	нуля́ми
L	ноле́	нуле́	ноля́х	нуля́х

Met betrekking tot de keuze *нуль/ноль* moeten we onderscheid maken tussen NAsg en de overige vormen. Bij de verbogen vormen constateren we een zekere voor-

keur voor *нуль*. In NAsg is de keuze stilistisch bepaald: *нуль* wordt met name gebruikt in wiskundige en technische context, in de overige gevallen heeft *ноль* de voorkeur. Voor het aanduiden van de temperatuur zijn zowel *нуль* als *ноль* mogelijk. Voorbeelden:

$ax^2 + b = 0$ (а икс квадрát плюс бэ равняется нулю)	$ax^2 + b = 0$
Матч кончился со счётом 4:0 (четыре:ноль).	De wedstrijd is geëindigd in 4-0.
Его телефон 930708 (девятьсто три ноль семь ноль восемь).	Zijn telefoonnummer is 930708.
Московское время – ноль часов три минуты.	De Moskouse tijd is nul uur en drie minuten.
Стрелка стояла на нуле.	De wijzer stond op nul.
Он поставил двадцать пять долларов на ноль.	Hij had 25 dollar gezet op de nul (bij roulette).
Температура в Омске ноль/ноль градусов.	De temperatuur in Omsk is nul graden.
Термометр показывал тридцать градусов ниже нуля/ноля	De thermometer gaf dertig graden onder nul aan.
<i>Нуль</i> en <i>ноль</i> komen voor in een aantal vaste verbindingen. Zoals hieronder te zien zijn ze niet altijd onderling verwisselbaar:	
абсолютный нуль	het absolute nulpunt
круглый/совершенный ноль	een complete nul (m.b.t. een persoon)
сводить/свести к нулю	tot nul reduceren
сводиться/свестись к нулю	tot nul reduceren, zijn betekenis geheel verliezen
В будущих войнах роль кавалерии сведётся к нулю.	In toekomstige oorlogen zal de rol van de cavalerie tot nul zijn gereduceerd.
начинать с нуля	met niets beginnen
быть равным нулю	gelijk aan nul zijn, volstrekt niet van belang zijn
Роль партийных организаций практически равна нулю.	De rol van de partijorganisaties is praktisch nul.
ноль внимания (на + А)	geen enkele aandacht (voor)
Wel verwisselbaar zijn <i>нуль</i> en <i>ноль</i> in de volgende uitdrukkingen:	
стричь под ноль/нуль	helemaal kaalknippen
ноль/нуль без палочки	een complete nul (persoon)

5.1.3 *одѐн*

	М	F	N	pl
N	одѐн	одна́	одно́	одни́
G	одногó	одно́й	одногó	одни́х
D	одномú	одно́й	одномú	одни́м
A	= N/G	одну́	одно́	= N/G
I	одни́м	одно́й	одни́м	одни́ми
L	одно́м	одно́й	одно́м	одни́х

De meervoudsvormen worden gebruikt bij pluralia tantum: *одни́ но́жницы* ‘één schaar’.

Одѐн gedraagt zich hetzelfde als adjectieven en voornaamwoorden, dus ook bij *одѐн* hangt de keuze A = N of A = G samen met de categorie bezielde – onbezielde van het bijbehorende substantief. Denk eraan dat dit ook opgaat wanneer *одѐн* deel uitmaakt van een samengesteld telwoord:

Она́ купила́ то́лько одѐн журнал.	Ze heeft maar éé́n tijdschrift gekocht.
Я ви́дел то́лько одногó студѐнта.	Ik heb maar éé́n student gezien.
Мы пригласи́ли три́дцать одногó гóстя.	We hebben 31 gasten uitgenodigd.

Behalve als telwoord wordt *одѐн* ook gebruikt als voornaamwoord. Het kan dan de volgende betekenissen hebben:

- ‘alleen, niet vergezeld door anderen, zonder hulp van anderen’:

Мне стра́шно бы́ть одному́.	Ik ben bang om alleen te zijn.
Этот мешо́к тяжѐлый. Я одѐн его́ не понесú.	Die zak is zwaar. Ik ga hem niet alleen dragen.

- ‘alleen, niemand anders dan, niets anders dan’:

Я одѐн зна́ю, что э́то неправда.	Alleen ik weet dat dat niet waar is.
Он хо́дит по морóзу без ша́пки и в одно́м то́лько то́нком сви́тере.	Hij loopt in de vrieskou zonder muts en met alleen maar een dunne trui aan.
От неѐ одни́ неприятности.	Met haar heb je alleen maar problemen.
в одни́х ста́рых джинсах	met alleen een oude spijkerbroek aan

- ‘een, een zekere’:

в одѐн прекра́сный день ...	op een goeie dag ...
Этот слúчай произошёл неда́вно в одно́м провинциáльном городкѐ.	Dit voorval heeft onlangs plaatsgevonden in een provinciestedje.

- De onzijdige vorm *одно́* kan worden gebruikt in de betekenis ‘één ding’:

Она́ хоте́ла то́лько одногó: чтóбы всё сейча́с же разъя́снилось.	Zij wilde maar éé́n ding: dat alles direct zou worden opgehelderd.
--	--

Verbindingen met *оди́н*:

- *оди́н и тот же, одно́ и то же* ‘dezelfde, hetzelfde’ (zie ook 4.6.4):

Онѝ учѝлись в однѝм клáссе. Ze zaten in dezelfde klas.
 Борѝс и Пѝтр живѝт на однѝй ѝлице. Boris en Pjotr wonen in dezelfde straat.
 Это всё одно́ и то́ же. Dat is allemaal hetzelfde.

- *Оди́н ..., другѝй ...* ‘de een ..., de ander ...’; *однѝ ..., другѝе ...* ‘sommige(n) ..., andere(n) ...’:

Перелѝт чѝрез Атлантѝческий океáн De vlucht over de Atlantische Oceaan
 с одно́го континѝнта на другѝй van het ene continent naar het andere is
 прошѝл успѝшно. goed verlopen.
 Их компáния всё врѝмя менѝлась, Hun gezelschap wisselde voortdurend,
 однѝ уходѝли, другѝе приходѝли ... sommigen gingen weg, anderen
 kwamen ...

- *однѝм слѝвом* ‘kortom’;
- *беда́ (никогда́) не (при)ходит одна́* ‘een ongeluk komt nooit alleen’;
- *как одѝн человек* ‘als één man; iedereen, niemand uitgezonderd’;
- *оди́н на одѝн* ‘alleen, onder vier ogen (spreken); een tegen een (vechten)’;
- *по одному́* ‘één voor één; in één rij’:

Она́ выклáдывала своѝ рублѝ по Ze telde haar roebels een voor een uit.
 одному́.

вѝстроиться в колѝнну по одному́ zich opstellen in rijen van één

- *все до одно́го* ‘iedereen, niemand uitgezonderd; tot de laatste man’;
- *все до однѝй* ‘iedereen, niemand uitgezonderd; tot de laatste vrouw’;
- *как одна́ мину́та* ‘in een mum van tijd’.

5.1.4 *два/две, три, четы́ре, полтора́/полторы́*

N	два/две	три	четы́ре	полтора́/полторы́
G	двух	трѝх	четырёх	полўтора
D	двум	трѝм	четырёх	полўтора
A	= N/G	= N/G	= N/G	полтора́/полторы́
I	двумѝя	трѝмѝя	четырёхмѝя	полўтора
L	двух	трѝх	четырёх	полўтора

De keuze *два/две* en *полтора́/полторы́* wordt bepaald door het erop volgende substantief: *два* en *полтора́* worden gebruikt bij mannelijke en onzijdige substantieven, *две* en *полторы́* bij vrouwelijke substantieven:

два журна́ла/письма́ маар две кнѝги
 полтора́ метра́/ведра́ маар полторы́ бутылки

Wanneer *два/две, три* en *четыре* worden gebruikt met substantieven die het kenmerk 'bezield' bezitten is A gelijk aan G, bij substantieven met het kenmerk 'onbezield' is A gelijk aan N. In samengestelde telwoorden daarentegen is A altijd gelijk aan N. Dus:

Мы проехали два километра.
Он выпил две рюмки водки.

We hadden twee kilometer afgelegd.
Hij heeft twee glaasjes wodka gedronken.

Она пригласила двух друзей.
Она пригласила двух подруг.

Ze heeft twee vrienden uitgenodigd.
Ze heeft twee vriendinnen uitgenodigd.

(Merk op dat de categorie bezield – onbezield ook een rol speelt bij vrouwelijke substantieven.)

Maar:

Она пригласила двадцать два друга.

Ze heeft tweeëntwintig vrienden uitgenodigd.

Она пригласила двадцать две подруги.

Ze heeft tweeëntwintig vriendinnen uitgenodigd.

Ook na het voorzetsel *по* in DISTRIBUTIEVE (verdelende) betekenis (zie 13.8.22) is bij deze telwoorden A gelijk aan de nominatief. Wat met 'distributief' bedoeld wordt blijkt uit het volgende voorbeeld:

За каждым столом сидело по две девушки.

Achter elke tafel zaten twee meisjes.

Incidenteel komt men nog wel verbindingen tegen als *прожэменовать двадцать двух студентов* '22 studenten examineren', waarin de regel A = G (bij levende wezens) ook wordt toegepast ten aanzien van samengestelde telwoorden. Gezaghebbende Russische grammatica's keuren deze variant weliswaar niet direct af, maar merken wel op dat hij inmiddels als verouderd overkomt.

Vaste verbindingen:

- *в двух словах* 'beknopt, in het kort';
- *на два слова* (uitnodigen, binnengaan en dergelijke) voor een kort gesprek, om iets te zeggen, om even iets te bespreken';
- *ни два ни полтора* 'vlees noch vis'.

5.1.5 *оба/обе*

N	оба	обе
G	обоих	обеих
D	обoим	обеим
A	= N/G	= N/G
I	обoими	обеими
L	обоих	обеих

De keuze *оба/обе* wordt bepaald door het geslacht van het substantief: *оба* wordt gebruikt bij mannelijke en onzijdige substantieven, *обе* bij vrouwelijke substantieven:

оба столá/письмá maar

обе газéты

Wanneer *оба/обе* worden gebruikt met substantieven die het kenmerk 'bezield' bezitten geldt A = G, bij substantieven met het kenmerk 'onbezield' geldt A = N:

Надо купíть *оба* словаря́.

Je moet beide woordenboeken kopen.

Он прочитáл *обе* статьи́.

Hij heeft beide artikelen gelezen.

Я узна́л *обо́их* студéнтов.

Ik herkende beide studenten.

Она́ пригласи́ла *обе́их* подру́г.

Ze heeft beide vriendinnen uitgenodigd.

Оба heeft ook nog een genitief-vorm *обо́его*; deze vorm wordt uitsluitend gebruikt in de vaste verbinding *обо́его по́ла* 'van beiderlei kunne'.

In spreektaal worden het geslachtsonderscheid in GDIL niet altijd gemaakt; er is hier zelfs sprake van een zekere verdringing van de stam *обе́-* door *обо́-* (*по обо́им сторона́м* in plaats van *по обе́им сторона́м*). Dergelijke verbindingen zijn echter niet conform de norm.

Оба en *обе* worden vaak als voornaamwoord gebruikt: als bepalend voornaamwoord (bij een persoonlijk voornaamwoord), of als persoonlijk voornaamwoord. Ook hier geldt de regel dat *оба* wordt gebruikt bij mannelijke en onzijdige substantieven, *обе* bij vrouwelijke. Wanneer 'beide' betrekking heeft op een mannelijk én een vrouwelijk substantief wordt *оба* gebruikt:

– Прекра́сные пейза́жи, – сказа́л он.

'Prachtige landschappen,' zei hij. 'Ik

– Я покупа́ю *оба* и пове́шу их у себя́ в кабинéте.

koop ze allebei en hang ze op in mijn werkkamer.'

Оказа́лось, что *обе* они́ ро́дом из Ми́нска.

Het bleek dat ze beiden afkomstig waren uit Minsk (vrouwen).

Им обо́им бы́ло лет за со́рок.

Ze waren beiden over de veertig (man of man + vrouw).

Vaste verbindingen met *оба*:

- *смотре́ть/гляде́ть в оба* (*гла́за*) 'goed uitkijken naar; goed opletten';
- *билéт в оба конца́* 'retourtje';
- *уплетáть за обе щеки́* 'naar binnen werken (van voedsel)'.

5.1.6 Verbuiging van telwoorden op *-ть, -т* of *-мь*

N	пять	во́семь	пяти́надцать	пяти́десят	во́семьдесят
G	пяти́	восьми́	пяти́надцати	пяти́десяти	восьми́десяти
D	пяти́	восьми́	пяти́надцати	пяти́десяти	восьми́десяти
A	пять	во́семь	пяти́надцать	пяти́десят	во́семьдесят
I	пяти́ю	восьми́ю	пяти́надцатю́	пяти́десятью́	восьми́десятью́
L	пяти́	восьми́	пяти́надцати	пяти́десяти	восьми́десяти

Welke telwoorden worden hoe verbogen?

- Als *пять* worden verbogen: 5 tot en met 10, 20, 30 (accent op de uitgang). Let op de vluchtige klinker bij *вóсемь*.
- Als *пятна́дцать* worden verbogen: 11 tot en met 19 (accent op de stam).
- Als *пятьдеся́т* worden verbogen: 50, 60, 70 en 80 (beide bestanddelen worden verbogen, accent op de uitgang van het eerste bestanddeel). Let op de vluchtige klinker in het eerste bestanddeel bij *вóсемьдеся́т*.

Naast de instrumentalis-vormen *восемью́* en *восемью́десятью* komen ook de varianten *восьмью́* en *восьмью́десятью* voor. Volgens de Academische Grammatica worden de laatste vormen vooral gebruikt in de gesproken taal.

In het moderne Russisch is er een tendens om de instrumentalis-vormen *пятью́десятью*, *шестью́десятью*, *семью́десятью* en *восемью́десятью* te vervangen door *пяти́десятью*, *шести́десятью*, *семи́десятью* en *восьми́десятью*. Hoewel de gezaghebbende grammatica's deze vormen voor de geschreven taal als incorrect beschouwen, is wel sprake van een zekere mate van acceptatie.

5.1.7 Verbuiging van *сорок*, *девяно́сто*, *сто* en *полтора́ста*

N	со́рок	девяно́сто	сто	полтора́ста
G	сорока́	девяно́ста	ста	полу́тораста
D	сорока́	девяно́ста	ста	полу́тораста
A	со́рок	девяно́сто	сто	полтора́ста
I	сорока́	девяно́ста	ста	полу́тораста
L	сорока́	девяно́ста	ста	полу́тораста

Soms wordt *сто* gebruikt als substantief (als synoniem van *со́тня* 'honderdtal'). Het heeft dan als GDIL-vormen *сот*, *стам*, *ста́ми*, *стах*. Deze vormen komen dikwijls voor in combinatie met *не́сколько* en *мно́го*. Feitelijk zijn alleen de verbindingen met NA van *не́сколько* en *мно́го* (dus *не́сколько сот* en *мно́го сот*) in het moderne Russisch heel gebruikelijk en stilistisch neutraal.

Verbindingen als *с не́сколькими ста́ми рублёй*, *в не́скольких стах ме́тров* gelden als spreektaal; in geschreven taal verdient het aanbeveling om *со́тня* te gebruiken, dus: *с не́сколькими со́тнями рублёй*, *в не́скольких со́тнях ме́тров*.

Dat we hier te maken hebben met een als substantief gebruikt *сто* blijkt uit het feit dat het in alle naamvallen de Gpl regeert (zie ook 5.2.1).

5.1.8 Verbuiging van 200 tot 900

N	двэ́сти	три́ста	четы́реста	пятьсо́т
G	двухсо́т	трёхсо́т	четырёхсо́т	пятисо́т
D	двумста́м	трёмста́м	четырёхста́м	пятиста́м
A	двэ́сти	три́ста	четы́реста	пятьсо́т
I	двумяста́ми	тремяста́ми	четырьмяста́ми	пятьюста́ми
L	двухста́х	трёхста́х	четырёхста́х	пятиста́х

Als *пятьсот* worden verbogen: 600, 700, 800, 900. Naast de instrumentalis *восемьюстами* is met name in gesproken taal *восемьюстами* zeer gebruikelijk.

In spreektaal hoort men soms de instrumentalis-vormen *пятистами*, *шестистами*, *семистами*, *восемистами*. Voor de schrijftaal worden deze vormen niet als correct beschouwd.

5.1.9 Verbuiging van *ты́сяча*, *миллио́н*, *миллиа́рд* en *триллио́н*

N	ты́сяча миллио́н
G	ты́сячи миллио́на
D	ты́сяче миллио́ну
A	ты́сячу миллио́н
I	ты́сячью/ты́сячей миллио́ном
L	ты́сяче миллио́не

Миллиа́рд en *триллио́н* worden verbogen als *миллио́н*. *Ты́сяча* beschikt over twee instrumentalis-vormen: *ты́сячью* en *ты́сячей*; de eerste moet worden gebruikt wanneer het fungeert als telwoord (ter aanduiding van de waarde 1000), de laatste wanneer het als substantief fungeert in de betekenis 'een duizendtal'. Overigens kunnen we constateren dat *ты́сячью* een zekere neiging vertoont om *ты́сячей* te verdringen:

Произво́дство огра́ничено ты́сячью ста De productie is beperkt tot 1125 ton staal.
двадцатю́ пятью́ то́ннами ста́ли.

с ты́сячей посто́янных жи́телей met 'n duizendtal permanente bewoners

5.1.10 Verbuiging van x-duizend, x-miljoen, enz.

In deze verbindingen gedragen *ты́сяча*, enz. zich precies zoals substantieven; de vorm wordt dus bepaald door het voorafgaande telwoord (zie 5.2.1):

N	две ты́сячи пять ты́сяч три миллио́на
G	двух ты́сяч пяти́ ты́сяч трёх миллио́нов
D	двум ты́сячам пяти́ ты́сячам трём миллио́нам
A	две ты́сячи пять ты́сяч три миллио́на
I	двумя́ ты́сячами пятью́ ты́сячами тремя́ миллио́нами
L	двух ты́сячах пяти́ ты́сячах трёх миллио́нах

5.1.11 Verbuiging van samengestelde telwoorden

Volgens de schrijftaalnorm dienen alle elementen in een samengesteld telwoord te worden verbogen. De verbuiging van 23.652 ziet er dan als volgt uit:

N	два́дцать три ты́сячи шестьсо́т пятьдеся́т два
G	двадцати́ трёх ты́сяч шестисо́т пяти́десяти́ двух
D	двадцати́ трём ты́сячам шестиста́м пяти́десяти́ двум

A	два́дцать три ты́сячи шестьсо́т пятьдеся́т два
I	двадцатьо́у тремя́ ты́сячами шестьюста́ми пятьюдесятью́ двумя́
L	двадвату́ трёх ты́сячах шестиста́х пятидеся́ти двух

De verbuiging van lange samenstellingen is natuurlijk op de eerste plaats een probleem van de gesproken taal. Per slot van rekening is het zeer ongebruikelijk dergelijke constructies volledig uit te schrijven. In gesproken taal blijkt men zich zelden aan de strenge norm te houden; naarmate de verbinding langer wordt, blijven meer tussenliggende bestanddelen onverbogen.

De volgende regels kunnen hierbij als uitgangspunt dienen:

- wanneer de verbinding begint met x-duizend (x-miljoen) wordt dát deel in elk geval verbogen;
- in elk geval het laatste bestanddeel en bij voorkeur ook het voorlaatste bestanddeel worden verbogen.

Dus *c 3575 солда́тами* kan op de volgende manieren worden gelezen:

- strikt volgens de norm: *c тремя́ ты́сячами пятьюста́ми семьюдесятью́ пятью солда́тами;*
- correct: *c тремя́ ты́сячами пятьсо́т семьюдесятью́ пятью солда́тами;*
- acceptabel: *c тремя́ ты́сячами пятьсо́т се́мьдесят пятью солда́тами.*

Een variant als *c три ты́сячи пятьсо́т се́мьдесят пятью солда́тами*, die men in spreektaal soms wel kan horen, wordt over het algemeen als incorrect ervaren.

5.2 Hoofdtelwoorden in verbinding met naamwoorden

5.2.1 Telwoord + substantief

Wanneer de verbinding ook attributieve bepalingen (adjectieven, voornaamwoorden) bevat en vóór gesubstantiveerde adjectieven, zie 5.2.2.

In verbindingen tussen telwoorden en substantieven zijn twee syntactische principes werkzaam: congruentie (zie 2.1.2.1) en RECTIE. Bij congruentie past het telwoord zich aan aan het substantief; de vorm van het substantief is zodoende bepalend voor de vorm van het telwoord: staat het substantief in de genitief, dan staat ook het telwoord in de genitief, staat het in de datief, dan staat ook het telwoord in de datief, enz. Bij rectie daarentegen is het telwoord (bij een samengesteld telwoord het *laatste* bestanddeel) bepalend voor de vorm van de ermee verbonden naamwoorden; de naamwoorden zijn dus ondergeschikt aan het telwoord.

De term 'rectie' wordt lang niet alleen bij telwoorden gebruikt. De bekendste gevallen van rectie vindt men bij het voorzetsel (een voorzetsel РЕГЕЕРТ een bepaalde naamval), maar ook bij werkwoorden, adjectieven en substantieven komt rectie voor. Voorbeelden: het adjectief *дово́лен* КВМ 'tevreden' regeert de instrumentalis, het werkwoord *позво́нитъ* 'opbellen' de datief.

De vraag welk type verbinding we moeten gebruiken kan als volgt worden beantwoord:

- De substantieven *нуль/ноль, т́ысяча, милли́он, миллиар́д, трилли́он* regeren in alle naamvallen Gpl.

NB: wat de vormen van *т́ысяча, милли́он*, enz. zélf betreft, daarvoor gelden de regels van het substantief.

N	т́ысяча/милли́он рублёй	две т́ысячи рублёй
G	т́ысячи/милли́она рублёй	двух т́ысяч рублёй
D	т́ысяче/милли́ону рублёй	двум т́ысячам рублёй
A	т́ысячу/милли́он рублёй	две т́ысячи рублёй
I	т́ысячей/милли́оном рублёй	двумя́ т́ысячами рублёй
L	т́ысяче/милли́оне рублёй	двух т́ысячах рублёй

Voorbeelden:

Швейца́рия получи́ла ноль очко́в.

Zwitserland kreeg nul punten.

Они́ собра́ли по т́ысяче до́лларов с челове́ка.

Ze haalden per persoon duizend dollar op.

Они́ владе́ли тридцатью́ т́ысячами гекта́ров земли́.

Zij bezaten dertigduizend hectare land.

вме́сте с т́ысячами други́х же́нщин

samen met duizenden andere vrouwen

Она́ обма́ну́ла бо́лее 20 (двадцати́)

Ze heeft meer dan twintigduizend

т́ысяч челове́к в о́бщей сло́жности на сýмму от 1 (одно́го) до 4 (четырёх) трилли́онов рублёй.

mensen opgelicht voor een bedrag van alles bij elkaar een tot vier biljoen roebel.

Двигате́ль выдаёт 220 л.с. (двэ́сти два́дцать лошади́ных сил) при 5000 об./мин. (пяти́ т́ысячах оборо́тов в мину́ту).

De motor levert 220 pk bij 5000 toeren per minuut.

Vergelijk:

... при пяти́ т́ысячах шестиста́х оборо́тах в мину́ту.

... bij 5600 toeren per minuut.

NB: De Isg *т́ысячью* (zie 5.1.9) congrueert met het substantief.

Vergelijk:

с т́ысячью́ рубля́ми

met duizend roebel

с двумя́ т́ысячами́ рублёй

met tweeduizend roebel

- Het telwoord *оди́н* (en alle samenstellingen waarin *оди́н* het laatste bestanddeel is) congrueert in alle naamvallen, zowel enkelvoud als meervoud, met het substantief:

N	(сто девяно́сто) оди́н студе́нт	(сто два́дцать) одна́ студе́нтка
G	(ста девяно́ста) одно́го студе́нта	(ста два́дцати́) одной́ студе́нтки
D	(ста девяно́ста) одно́му студе́нту	(ста два́дцати́) одной́ студе́нтке

A	(сто девяно́сто) одно́го студéнта	(сто два́дцать) одну́ студéнтку
I	(ста девяно́ста) одни́м студéнтом	(ста два́дцатью) одной студéнткой
L	(ста девяно́ста) одно́м студéнте	(ста два́дцати́) одной студéнтке

Voorbeelden:

одни́м бы́стрым движе́нием	met één snelle beweging
пло́хо слы́шать одни́м у́хом	met één oor slecht horen
це́на одних швейца́рских часо́в	de prijs van één Zwitsers horloge
на одних но́сильках	op één draagbaar

- Voor de overige telwoorden gelden de volgende regels:

Na NA van het telwoord staat het substantief in de genitief: na *два/две, три, четы́ре, оба/обе, полтора́/полторы́* in Gsg, na overige telwoorden in Gpl.

De NA van *два/две, три* en *четы́ре* kan niet worden gebruikt met pluralia tantum. Deze vormen veronderstellen immers bij het substantief een Gsg, een vorm waarover een plurale tantum niet beschikt. In GDIL daarentegen zijn er geen belemmeringen. In NA moet in plaats van *два/две, три, четы́ре* een verzameltelwoord worden gebruikt (zie 5.3). Hetzelfde zou ook moeten gelden voor *полтора́/полторы́*. Incidenteel kan men echter wel een verbinding tegenkomen als *полтора́ су́ток* 'anderhalf etmaal'.

Volgens de normen kan *оба/обе* in geen enkele naamval worden gebruikt met pluralia tantum. Dit hangt samen met het feit dat dit telwoord niet alleen in NA, maar ook in GDIL verschillende vormen heeft voor het mannelijk en het onzijdig aan de ene en het vrouwelijk aan de andere kant, terwijl van een plurale tantum het geslacht niet is vast te stellen. In spreektaal echter, waar het geslachtsonderscheid in GDIL niet altijd wordt gemaakt (zie 5.1.5), kan men desondanks verbindingen aantreffen als *у обо́их воро́т* 'bij beide doelen'.

Als het substantief vóór het telwoord is geplaatst en door middel van een koppelwerkwoord is verbonden met het telwoord wordt altijd, dus ook bij *оди́н, два/две, три, четы́ре*, Gpl gebruikt. In dit geval is dus ook *оди́н* door rectie verbonden met het substantief:

Враче́й в больни́це бы́ло четы́ре, а ме́дсесте́р то́лько одна́.	In het ziekenhuis waren vier artsen, maar slechts één verpleegster.
---	---

In GDIL congrueert het telwoord met het substantief. Het substantief staat hierbij altijd in de meervoudsvorm (óók na *два/две, три* en *четы́ре*).

Let erop dat bij *два/две, три, четы́ре* (echter niet in samenstellingen!) en bij *оба/обе* de categorie 'bezieldheid' een rol speelt:

N	два́ дня	две́ газéты	со́рок две́ газéты
G	двух́ дней	двух́ газéт	со́рока́ двух́ газéт
D	двум́ дням	двум́ газéтам	со́рока́ двум́ газéтам

A	два дня	две газéты	сóрок две газéты
I	двумя дня́ми	двумя газéтами	сорока́ двумя газéтами
L	двух днях	двух газéтах	сорока́ двух газéтах

N	два ма́льчика	о́бе же́нщины	сóрок две же́нщины
G	двух ма́льчиков	обе́их же́нщин	сорока́ двух же́нщин
D	двум ма́льчикам	обе́им же́нщинам	сорока́ двум же́нщинам
A	<i>двух ма́льчиков</i>	<i>обе́их же́нщин</i>	<i>сóрок две же́нщины</i>
I	двумя ма́льчиками	обе́ими же́нщинами	сорока́ двумя же́нщинами
L	двух ма́льчиках	обе́их же́нщинах	сорока́ двух же́нщинах

N	три́дцать дней	сóрок ма́льчиков	шестьдеся́т же́нщин
G	тридцати́ дней	сорока́ ма́льчиков	шестьдеся́ти же́нщин
D	тридцати́ дням	сорока́ ма́льчикам	шестьдеся́ти же́нщинам
A	три́дцать дней	<i>сóрок ма́льчиков</i>	<i>шестьдеся́т же́нщин</i>
I	тридцатью́ дня́ми	сорока́ ма́льчиками	шестью́десятью же́нщинами
L	тридцати́ днях	сорока́ ма́льчиках	шестьдеся́ти же́нщинах

Voorbeeldzinnen:

Прошло́ полтора́ часа́.

Er was anderhalf uur voorbijgegaan.

Прошло́ о́коло полу́тора часо́в/су́ток.

Er was ongeveer anderhalf uur/etmaal voorbijgegaan.

от четырёх ме́сяцев до полу́тора лет

(straffen, variërend) van vier maanden tot anderhalf jaar

Прошло́ полторы́ неде́ли.

Er was anderhalve week voorbijgegaan.

Прошло́ о́коло полу́тора неде́ль.

Er was ongeveer anderhalve week voorbij.

в полу́тора киломе́трах от дере́вни
бо́лее полу́тора миллио́нов солда́т
Он был туг на о́ба у́ха/ слеп на о́ба
гла́за.

op anderhalve kilometer van het dorp
meer dan anderhalf miljoen soldaten
Hij was doof aan beide oren/ blind aan
beide ogen.

по обе́им сторо́нам
обе́ими рука́ми

aan beide kanten
met beide armen

в обо́их слúчаях
пóсле восьмí часóв
на четырёх язы́ках
Награди́ли ордена́ми всегó сто
се́мьдесят два челове́ка.
Он обеща́л прийти́ к се́мь часа́м.

Он вы́играл о́коло шестисóт
до́лларов.
Он зарабо́тал бо́лее полу́тора́ста
гу́льденов.

De telwoorden 100 tot 900 kunnen worden gebruikt als substantief in de betekenis 'x-honderdtal'. In dat geval regeren ze in alle naamvallen Gpl. Het substantivisch gebruikte *сто* heeft aparte GDIL-vormen (zie 5.1.7). Voorbeelden:

со ста до́лларами (telwoord)	met honderd dollar
со ста́ми до́лларами (substantief)	met honderden dollars
с пятьюста́ми до́лларами (telwoord)	met vijfhonderd dollar
с пятьюста́ми до́лларов (substantief)	met ('n) vijfhonderd dollar

in beide gevallen
na acht uur, na achten
in vier talen
Slechts 172 man kregen een onderscheiding.
Hij had beloofd tegen zeven uur te komen.
Hij had ongeveer zeshonderd dollar gewonnen.
Hij had meer dan honderdvijftig gulden verdiend.

5.2.2 Telwoord + attributieve bepaling + substantief

In deze paragraaf zullen we aangeven welke vorm bijvoeglijke bepalingen (in de vorm van adjectieven en voornaamwoorden) aannemen in verbindingen van telwoorden en substantieven. Voor gesubstantiveerde adjectieven, zoals *учёный* 'geleerde', *столовая* 'eetzaal', *морóженое* 'ijsje', gelden dezelfde regels als voor gewone adjectieven.

We onderscheiden de volgende gevallen:

- bijvoeglijke bepalingen vóór de telwoord-substantiefverbinding;
 - bijvoeglijke bepalingen tússten telwoord en substantief, ofwel telwoord gevolgd door een gesubstantiveerd adjectief.
- Ad (a) Vóór NA van een telwoord staat de bijvoeglijke bepaling in Npl, in GDIL congrueert het met de rest van de verbinding:

ка́ждые два часа́	elke twee uur
ка́ждые две мину́ты	elke twee minuten
э́ти три ме́сяца	deze drie maanden
э́ти пять неде́ль	deze vijf weken
последние́ шесть лет	de laatste zes jaar
пóсле пёрвых пяти́ представлени́й	na de eerste vijf voorstellingen
за пёрвые два ме́сяца э́того го́да	in de eerste twee maanden van dit jaar
пригласи́ть э́тих двух студéнтов	die twee studenten uitnodigen
в э́тих двух/се́ми городáх	in deze twee/zeven steden
об э́тих пяти́ статья́х	over deze vijf artikelen

Een bijzonder geval vormen *добрый*, (*не*)*полный* en *целый*, wanneer deze worden gebruikt om aan te geven dat de volledige waarde het getal geldt (of net niet de volledige waarde in het geval van *неполный*). Vóór NA van het telwoord staan zij altijd in Gpl, behalve vóór *полтора/полторы*, waar zowel Gpl als Npl mogelijk is:

добрых два дня	goed twee dagen
целых три километра	de hele drie kilometer
ширина в неполных два метра	een breedte van niet helemaal twee meter/ bijna twee meter
целых/целые полторы недели	de volle anderhalve week

Wanneer een bijvoeglijke bepaling onmiddellijk vóór een van de substantieven *тысяча*, *миллион*, enz. staat, congrueert het met dat substantief:

первая тысяча подписчиков	de eerste duizend intekenaars (onderwerp)
первой тысяче подписчиков	aan de eerste duizend intekenaars
первую тысячу подписчиков	de eerste duizend intekenaars (lijdend voorwerp)

- Ad (b) In GDIL congrueert het adjectief met het substantief:

в течение двух последних месяцев	gedurende de afgelopen twee maanden
спуститься по четырём деревянным ступеням	de vier houten treden afdalen
познакомиться с двадцатью новыми студентами	kennismaken met de twintig nieuwe studenten
выступление перед ста тридцатью учёными	een voordracht voor honderddertig geleerden
в двух/семь сибирских городах	in twee/zeven Siberische steden
в тридцати новых домах	in dertig nieuwe huizen
об одной интересной статье	over één interessant artikel

Na NA van telwoorden gelden voor de vorm van het adjectief de volgende regels:

- Na (samenstellingen met) *один* congrueert een adjectief met het substantief. Een gesubstantiveerd adjectief gedraagt zich als een gewoon adjectief. Men moet er als het ware een substantief bij denken:

Он купил один французский журнал. Hij heeft één Frans tijdschrift gekocht.
Приехал двадцать один учёный. Er zijn eenentwintig geleerden gekomen.

- Na NA van *оба/обе*, *полтора/полторы* en (samenstellingen met) *два/две*, *три*, *четыре* staat het adjectief bij *mannelijke en onzijdige substantieven* in Gpl. Het adjectief congrueert dus slechts in naamval, maar niet in getal met het substantief:

Два старых друга часто вспоминали детские годы. De twee oude vrienden haalden vaak herinneringen op aan hun kinderjaren.

В деревне построили (сорок) два
новых дома.

In het dorp hebben ze twee(ënveertig)
nieuwe huizen gebouwd.

Уже прошло полтора рабочих дня.
Оба последних дня прошли в
напряжённом ожидании.

Er was al anderhalve werkdag verstreken.
De beide laatste dagen verstreken in
gespannen afwachting.

In de negentiende-eeuwse literatuur ziet men dat soms ook bij mannelijke en onzijdige substantieven Npl wordt gebruikt (*два милые лица*). Dit wordt tegenwoordig als verouderd beschouwd.

Bij *vrouwelijke substantieven* kan het adjectief zowel in Npl als in Gpl staan. In het eerste geval is er dus helemaal geen sprake meer van congruentie, in het tweede geval slechts van gedeeltelijke congruentie. In sommige grammatica's wordt een voorkeur uitgesproken voor Npl, indien bij het vrouwelijke substantief Gsg en Npl hetzelfde accent hebben (vgl. Gsg *комнаты* – Npl *комнаты*), daarentegen voor Gpl indien deze vormen verschillend zijn (vgl. Gsg *косы* – Npl *косы*). Verder lijkt ook een eventueel voorzetsel een rol te spelen: na distributieve constructies met *по* (zie 13.8.22) heeft Gpl de voorkeur, in *на две равные части* daarentegen moet Npl worden gebruikt:

В моей квартире две маленькие/
маленьких комнаты.

Mijn woning heeft twee kleine kamers.

У неё две рыхлых/рыхлые косы.
две столовые/столовых ложки
по две столовых ложки
по три полных тарелки

Ze heeft twee blonde vlechten.
twee eetlepels
elk twee eetlepels
elk drie volle borden

Voor gesubstantiveerde adjectieven gelden ongeveer dezelfde regels als voor gewone adjectieven: mannelijke en onzijdige substantieven staan in Gpl, vrouwelijke substantieven staan in Npl. Wat de laatste betreft is Gpl eventueel mogelijk wanneer de verbinding fungeert als lijdend voorwerp. Ook wordt bij voorkeur Gpl gebruikt na het distributief gebruikte voorzetsel *по*. In breuken moet altijd Gpl worden gebruikt (zie 5.6):

Она купила четыре мороженных.
Открыты две парикмахерские.
Он открыл две парикмахерские/
парикмахерских.

Ze kocht vier ijsjes.
Er zijn twee kapperszaken geopend.
Hij heeft twee kapperszaken geopend.

В каждом районе будет открыто по
три прачечных.

Ik elke wijk zullen drie wasserettes
worden geopend.

Vergelijk ook:

Приехали две русские.
Приехали двое русских (zie 5.3).

Er zijn twee Russinnen gekomen.
Er zijn twee Russen gekomen.

- Na NA van telwoorden hoger dan '4' staat het adjectief altijd in Gpl:

Прошло шесть тяжёлых недель.

Er waren zes zware weken voorbijgegaan.

Она́ уже прочита́ла во́семь ру́сских ромáнов. Ze heeft al acht Russische romans gelezen.

5.2.3 Hoofdtelwoorden in 'nummering'

Wanneer een hoofdtelwoord wordt gebruikt om een object of gebeurtenis te onderscheiden van soortgelijke objecten of gebeurtenissen, wordt het niet verboden. We zien dit o.a. in adressen, bij typeaanduidingen («Бóинг-747», «МиГ-23», «Вóльво-850»), vluchtnummers (рейс 122), bij namen van evenementen (Олимпиáда-88 'de Olympische Spelen van 1988'):

на борту́ ИЛа-86 (во́семьдесят шесть)	aan boord van de IL-86
подóбно МиГу-23 (двáдцать три)	zoals een Mig-23
прибы́ть ре́йсом 122 (сто двáдцать два)	arriveren met vlucht 122
продáжа запчастéй для «Вóльво-244» (двéсти sóрок четýре)	verkoop van reserveonderdelen voor een Volvo 244
ли́деры движе́ния «Ха́ртия-77» (се́мьдесят семь)	de leiders van Charta-77
в кварти́ре но́мер двáдцать два на Фру́нзенской на́бережной sóрок во́семь	in woning nr. 22 aan Froenzekade 48

Ook in temperatuuraanduidingen van het type 'plus 28', 'min 30' wordt het telwoord niet verboden:

Температу́ра упáла до мíнус 45 (sóрок пять).	De temperatuur is gedaald tot – 45°.
--	--------------------------------------

Om te verwijzen naar paginanummers, artikelen in wetboeken, bus- en tramlijnen, zitplaatsen in schouwburgen en dergelijke kan eventueel een onverbogen hoofdtelwoord worden gebruikt. Vaker echter gebruikt men in deze gevallen een rangtelwoord (dat natuurlijk moet congrueren met het substantief):

Продолже́ние на стр. 28 (на страни́це двáдцать восьмо́й/ двáдцать во́семь).	Wordt vervolgd op blz. 28.
статья́ 58 (пятьдеся́т восьма́я/во́семь)	artikel 58
по статье́ 244-й (двéсти sóрок четвё́ртой)	op grond van artikel 244
éхать на трамва́е 6 ((но́мер) шесть)/ на шестóм трамва́е	met tram 6 gaan
ряд 6 = ряд (но́мер) шесть/ шестóй ряд	rij 6
место 20 = ме́сто (но́мер) двáдцать/ двадца́тое ме́сто	stoel 20
Мы сидéли в трéтьем ряду́.	We zaten op de derde rij.

5.3 Verzameltelwoorden

VERZAMELTTELWOORDEN is de benaming voor een beperkt aantal telwoorden (van 2 tot en met 10) met een afwijkende verbuiging en zeer specifieke gebruiksmogelijkheden.

5.3.1 Verbuiging van verzameltelwoorden

N	дво́е	че́тверо
G	двои́х	четверы́х
D	двои́м	четверы́м
A	= N/G	= N/G
I	двои́ми	четверы́ми
L	двои́х	четверы́х

Op dezelfde manier als *дво́е* wordt *трё́е* verbogen; als *че́тверо* worden verbogen: *пя́теро, ше́стеро, се́меро, во́сьмеро, де́вятеро* en *де́сятеро*.

Verzameltelwoorden kunnen niet worden gebruikt als deel van een samengesteld telwoord. Verbindingen als **два́дцать дво́е су́ток*, die men incidenteel kan tegenkomen, moeten als incorrect worden beschouwd.

5.3.2 Gebruik van verzameltelwoorden

De nominatief en accusatief van verzameltelwoorden regeren de Gpl (dit geldt ook voor de nominatief en accusatief van *дво́е, трё́е* en *че́тверо*). In de overige naamvallen is er congruentie tussen telwoord en substantief. Adjectieven congrueren volledig (in getal en naamval) met het substantief:

Там бы́ли дво́е студё́нтов.

Er waren daar twee studenten.

На́до ещё́ купи́ть дво́е но́жниц.

Ik moet nog twee scharen kopen.

Slechts in enkele situaties is een verzameltelwoord verplicht. Meestal zijn ze slechts een alternatief voor het gewone telwoord. Dit is vrijwel altijd het geval bij een getal hoger dan 4 en meestal ook in GDIL. Vanaf *се́меро* neemt het gebruik van verzameltelwoorden sterk af.

In de volgende gevallen moet een verzameltelwoord worden gebruikt:

- Met de persoonlijke voornaamwoorden *мы, вы* en *они́* en de verbogen vormen daarvan:

Для них четверы́х гроб был я́вно тяжё́л.

Voor hen viere was de kist duidelijk te zwaar.

Мы трё́е оста́лись до́ма.

Wij drieën bleven thuis.

Я зна́ю то́лько вас трои́х.

Ik ken alleen jullie drieën.

Нас бы́ло че́тверо.

We waren met ons viere.

Их бы́ло пя́теро.

Ze waren met z'n vijven.

In de laatste zin kan *пятеро* worden vervangen door *пять человек*. Dat is trouwens de enig mogelijke constructie wanneer het getal hoger is dan 10:

Их было пять/двадцать человек. Ze waren met hun vijven/twintigen.

- Als zelfstandig, dat wil zeggen niet met een substantief verbonden, telwoord met betrekking tot personen:

но́мер на дво́их	een tweepersoonskamer
сто́лик на четверы́х	een tafeltje voor vier personen
есть за дво́их	voor twee eten
Нам ну́жно тро́их в ло́дке: дво́их на	We hebben drie man nodig in de boot:
вёслах и одно́го на руле́.	twee aan de riemen en een aan het roer.
У С.М. аресто́вали му́жа и трёх	Van S.M. werden haar man en drie broers
бра́тьев (и тро́е из четверы́х не	gearresteerd (en drie van de vier zijn niet
верну́лись).	teruggekeerd).
Пятеры́х из них он хорошо́ знал.	Vijf van hen kende hij goed.

Voor hogere getallen, waarvoor geen verzameltelwoord voorhanden is, worden omschrijvingen gebruikt als *двенáдцать человек*, *двáдцать лиц* en dergelijke:

зал, рассчита́нный на пятьдеся́т лиц een zaal, berekend op vijftig personen

- In de nominatief en accusatief bij pluralia tantum. Verplicht zijn alleen *дво́е*, *трóе* en *че́тверо*. Voor 5 en hoger en in GDIL is een verzameltelwoord ongebruikelijk:

Прошло́ дво́е су́ток.	Twee etmalen waren verstreken.
Прошло́ о́коло двух су́ток.	Er waren ongeveer twee etmalen verstreken.
Прошло́ семь су́ток.	Zeven etmalen waren verstreken.
Он купи́л дво́е но́жниц.	Hij heeft twee scharen gekocht.
цена́ двух щипцо́в	de prijs van twee tangen
Он купи́л пять но́жниц.	Hij heeft vijf scharen gekocht.

Als gevolg van het feit dat verzameltelwoorden niet in samenstellingen kunnen voorkomen moeten voor 22, 23, 24, 32, enz. omschrijvingen worden gebruikt.

Vijvoorbeeld:

Зако́нчились двáдцать вторы́е	Tweeëntwintig etmalen waren verstreken
су́тки.	(lett. Het tweeëntwintigste etmaal was voorbij).
двáдцать две шу́тки но́жниц	tweeëntwintig (stuks) scharen

- In de nominatief bij mannelijke en tweeslachtige substantieven van flexieklasse <2>. In GDIL zijn zowel verzameltelwoorden als gewone telwoorden mogelijk. De laatste hebben echter de voorkeur. Ook bij 5 en hoger worden gewoonlijk gewone telwoorden gebruikt:

дво́е мужчи́н	twee mannen
с двумя́/дво́ими мужчи́нами	met twee mannen

две де́вушки и трóе ю́ношей	twee meisjes en drie jongens
пять мужчи́н/ пя́теро мужчи́н	vijf mannen

Bij tweeslachtige substantieven kan de optie verzameltelwoord – gewoon telwoord dienen als indicatie voor het geslacht. Voorbeelden:

че́тверо сирóт	vier wezen (mannelijke of mannelijke en vrouwelijke)
четы́ре сироты́	vier (vrouwelijke) wezen

In de volgende gevallen kunnen zowel gewone telwoorden als verzameltelwoorden worden gebruikt:

- In de nominatief bij gesubstantiveerde adjectieven die verwijzen naar mannelijke personen of een gemengde groep personen. In dit geval hebben verzameltelwoorden de voorkeur. In GDIL daarentegen wordt de voorkeur gegeven aan gewone telwoorden:

че́тверо рабо́чих	vier arbeiders
пя́теро знако́мых	vijf kennissen
с двумя́ знако́мыми	met twee kennissen

- In de nominatief bij mannelijke substantieven van flexieklasse ⟨1⟩ die verwijzen naar personen. In GDIL hebben gewone telwoorden de voorkeur:

трóе друзе́й/ три дру́га	drie vrienden
В приё́мной уже́ жда́ло меня́	In de spreekkamer zaten al zes mensen op me te wachten.
ше́стеро люде́й.	Ze heeft drie kinderen.
У неё́ трóе дете́й/ три ребё́нка.	We zijn met drie broers.
Нас трóе бра́тьев.	een vader van twee kinderen
оте́ц дво́их/дво́ух дете́й	In de groep telde hij acht mannen en vrouwen.
В гру́ппе он насчита́л восьмеро́х мужчи́н и же́нщин.	

Door middel van een verzameltelwoord kan soms worden uitgedrukt dat er een zekere onderlinge relatie bestaat tussen de genoemde personen, terwijl het gewone telwoord in dat opzicht neutraal is. Voorbeelden:

пя́теро дете́й	vijf kinderen (van een gezin)
пять дете́й	vijf kinderen
Семья́ у председа́теля была́ большо́я: жена́, постоя́нно страда́вшая	De voorzitter had een groot gezin: een vrouw die constant last had van haar
по́чками, и ше́стеро дете́й, кото́рые	nieren en zes kinderen die eeuwig vuil
вечно́ ходи́ли грязные́ ...	rondliepen ...

Bij woorden die verwijzen naar personen met een hoge functie of rang kunnen geen verzameltelwoorden worden gebruikt. Dus niet *трóе министров*, maar *три министра*.

Hoewel het over het algemeen als incorrect wordt beschouwd om verzamelwoorden te verbinden met substantieven die vrouwelijke personen aanduiden, blijken dergelijke combinaties toch geregeld voor te komen, met name wanneer in dezelfde context al een mannelijk substantief is gebruikt:

В гру́ппе он насчитáл восьмеры́х мужчи́н и же́нщин.	In de groep telde hij acht mannen en vrouwen.
Вме́сте с На́дей их бы́ло се́меро: че́тверо парне́й и трое́ де́вушек.	Samen met Nadja waren ze met z'n zevenen: vier jongens en drie meisjes.

Overigens zullen waarschijnlijk veel native speakers in deze zinnen de voorkeur geven aan gewone telwoorden (met uitzondering van *се́меро*).

- (In spreektaal) bij substantieven die zaken aangeven die gewoonlijk paarsgewijze voorkomen. Stilistisch neutraal is hier het gebruik van *на́ра*:

трое́ боти́нок/ три па́ры боти́нок	drie paar schoenen
пя́теро чуло́к/ пять пар чуло́к	vijf paar kousen

- (In spreektaal) bij substantieven die jonge dieren aanduiden. Stilistisch neutraal is het gewone telwoord:

трое́ котя́т/ три котё́нка	drie jonge katjes
----------------------------	-------------------

5.4 Onbepaalde telwoorden

5.4.1 Algemeen

Tot de ONBEPAAALDE TELWOORDEN rekenen we *много́* 'veel, grote hoeveelheid, groot aantal', *немного́* 'niet veel, een beetje', *мáло* 'weinig', *немáло* 'niet weinig, heel wat', *ско́лько* 'hoeveel', *не́сколько* 'enkele, een paar', *сто́лько* 'zoveel'. Ook *доста́точно* 'genoeg' kan hiertoe worden gerekend.

Naast de hier genoemde telwoorden beschikt het Russisch nog over enkele vormen die eigenlijk thuishoren bij de voornaamwoorden, maar op praktische gronden het beste op deze plaats kunnen worden besproken. Dit betreft: *много́е* 'veel, veel dingen', *немного́е* 'niet veel, niet veel dingen', *много́ие* 'veel, vele, velen', *немного́ие* 'weinig, weinigen', *не́который* 'enige, 'n zekere', *не́которые* 'enkele, een paar' (zie ook 4.11.5).

Ско́лькие en *сто́лькие*, die men in oudere teksten nog wel kan tegenkomen, moeten tegenwoordig als verouderd worden beschouwd.

In de spreektaal worden onbepaalde hoeveelheden dikwijls weergegeven door *ку́ча* 'een hoop', *ма́сса* 'een massa', *у́йма* 'een heleboel'. Hierbij gaat het om gewone substantieven die ook als zodanig functioneren, dat wil zeggen in alle naamvallen de genitief regeren:

наде́лать ку́чу глу́постей	een hoop onzin produceren
Он зарабо́тал ку́чу де́нег.	Hij heeft een hoop geld verdiend.

Чемодáнчик занимаёт ма́ссу ме́ста.	Het koffertje neemt een hoop ruimte in beslag.
Там мо́жно найти́ ма́ссу интере́сного.	Daar is een heleboel interessants te vinden.
До четырёх у меня́ у́йма вре́мени.	Tot vier uur heb ik tijd zat.
У меня́ была́ у́йма дел.	Ik had een heleboel te doen.
Он знал у́йму стихо́в Есе́нина.	Hij kende een hoop gedichten van Jesenin.

(*Ма́лый* en *нема́лый* zijn adjectieven en worden in dit overzicht buiten beschouwing gelaten.)

5.4.2 Verbuiging onbepaalde telwoorden

De onbepaalde telwoorden *ма́ло*, *нема́ло* en *доста́точно* hebben alleen een vorm voor NA. Zij kunnen zodoende alleen gebruikt worden als onderwerp en als lijdend voorwerp. Hetzelfde geldt voor *немно́го*, zij het dat dit woord beschikt over de vorm *немно́гим*, die wordt gebruikt bij comparatieven:

Приведено́ нема́ло доказа́тельных аргу́ментов.	Er zijn heel wat steekhoudende argumenten aangevoerd.
Рестора́нов я на своём веку́ повида́л доста́точно.	Restaurants heb ik in mijn leven genoeg gezien.
Жить в де́тских дома́х бы́ло немно́гим лу́чше, чем жить на у́лице.	In kindertehuizen leven was niet veel beter dan op straat leven.

Мно́гое, *немно́гое*, *мно́гие*, *немно́гие*, *не́который*, *не́которые* worden verbogen als adjectieven. De overige worden als volgt verbogen:

N	мно́го	ско́лько	не́сколько	сто́лько
G	мно́гих	ско́льких	не́скольких	сто́льких
D	мно́гим	ско́льким	не́скольким	сто́льким
A	= N(/G)	= N(/G)	= N(/G)	= N(/G)
I	мно́гими	ско́лькими	не́сколькими	сто́лькими
L	мно́гих	ско́льких	не́скольких	сто́льких

Bij *мно́го*, *ско́лько*, *не́сколько* en *сто́лько* kán de categorie 'bezieldheid' worden uitgedrukt, maar over het algemeen wordt de voorkeur gegeven aan A = N:

Он посети́л мно́го (мно́гих) друзе́й. Hij bezocht veel vrienden.

Мно́го, *ско́лько*, *сто́лько* en *не́сколько* hebben alle vier een bijzondere vorm voor de datief die uitsluitend wordt gebruikt na het voorzetsel *по* in distributieve functie: *по мно́гу*, *по ско́лку*, *по сто́лку*, *по не́сколку*. Let erop dat het substantief na deze verbinding in Gpl staat:

Ло́шадь рабо́тает ле́том и зимой́ по мно́гу часо́в.	Het paard werkt zomer en winter vele uren (d.w.z. per dag).
По ско́лку рубли́й пришло́сь на ка́ждого?	Hoeveel roebel kreeg ieder?

5.4.3 Gebruik onbepaalde telwoorden

Мно́гое en *немно́гое* worden uitsluitend zelfstandig gebruikt, zodat hun vorm wordt bepaald door de functie in de zin. *Не́который* (sg) wordt altijd attributief gebruikt en het congrueert met het substantief. *Мно́гие*, *немно́гие* en *не́которые* kunnen zowel zelfstandig worden gebruikt, als attributief. In het eerste geval wordt hun vorm bepaald door de functie in de zin, in het tweede congrueren ze met het substantief:

К сожалéнию, я могу́ сообщíть вам
очень немно́гое.

Я мно́гому научíлся здесь.

Это говорíт о мно́гом.

Мы óба немно́гого доби́лись.

с не́которой иро́нией
че́рез не́которое вре́мя
оди́н из мно́гих

В Совéтском Сою́зе полкóвник был
извéстен лишь óчень немно́гим.

не́которые из них

Мно́гие деся́тки т́сяч крестья́н
бы́ли в́сланы в Сибíрь.

Он подо́в́нул к себе́ немно́гие
вэ́щи, лежа́вшие на сто́лик.

не́которые докумéнты из л́чного
архíва

Helaas kan ik u slechts heel weinig
(dingen) meedelen.

Ik heb hier veel (dingen) geleerd.

Dat zegt veel.

Wij hadden beiden niet veel/ weinig
bereikt.

met een zekere ironie
over/na enige tijd
een uit/van velen

In de Sovjet-Unie was de kolonel
slechts aan zeer weinigen bekend.
enigen van hen

Vele tienduizenden boeren werden
naar Siberië verbannen.

Hij schoof de weinige dingen naar zich
toe die op het tafeltje lagen.

enkele documenten uit zijn persoonlijk
archief

Wanneer *мно́го*, *немно́го*, *мáло*, *немáло*, *доста́точно*, *ско́лько*, *не́сколь-ко*, *сто́лько* worden verbonden met substantieven, gelden dezelfde regels als bij telwoorden:

- Na NA staat het substantief in Gsg of Gpl. Of het enkelvoud dan wel het meervoud moet worden gebruikt hangt af van de vraag of het begrip wel of niet telbaar is: wanneer het niet telbaar is moet het enkelvoud worden gebruikt, wanneer dat wel het geval is het meervoud:

Он в́пил мно́го п́ва.

Онí уде́ляли ему́ мно́го внимáния.

В Лéйдене у́чится мно́го
лимбúржцев.

Во вре́мя поéздки я купи́л мно́го
книг.

Пройде́т ещé немáло лет, пре́жде чем
я ...

Hij heeft veel bier gedronken.

Ze schonken veel aandacht aan hem.

Er studeren in Leiden veel Limburgers.

Tijdens mijn reis had ik veel boeken
gekocht.

Er zullen nog heel wat jaren voorbij-
gaan, voordat ik ...

В странé нéсколькó ты́сяч писáтелей. In het land zijn enkele duizenden
schrijvers.

Она́ перевелá нéсколькó францúзских Ze heeft een paar Franse toneelstukken
пéс. vertaald.

- In GDIL kunnen *немнóго, máло, немáло, достáточно* niet worden gebruikt; zij kunnen immers niet worden verboden. Voor de overige geldt volledige congruentie (in naamval en getal) tussen onbepaald telwoord en substantief. Het substantief staat hierbij in het meervoud. Een belangrijke consequentie hiervan is dat niet-telbare substantieven niet kunnen worden gebruikt in GDIL na onbepaalde telwoorden. Verbindingen als ‘in veel water’ zullen dan ook moeten worden omschreven, bijvoorbeeld *в большóм колíчестве воды́*:

во мнóгих отношéниях	in veel opzichten
во мнóгих концéртных зáлах	in veel concertzalen
нéскольким сéмьям	aan enkele gezinnen
позабáвить нéсколькими пéснями	vermaken met een paar liedjes
в стóльких кнíгах	in zoveel boeken
у скóльких людéй	bij hoeveel mensen
о нéскольких вопрóсах	over enkele vragen

Een speciale opmerking is nodig ten aanzien van het verschil tussen *мнóго* en *мнóгие*, respectievelijk *нéсколькó* en *нéкоторыe*.

Мнóго duidt op een groot aantal, een grote hoeveelheid zonder meer, *мнóгие* daarentegen betekent ‘niet allemaal, maar wel een groot gedeelte van de groep/klasse/verzameling’. Dezelfde relatie bestaat tussen *нéсколькó* en *нéкоторыe*: *нéсколькó* ‘een gering aantal (zonder meer)’, *нéкоторыe* ‘niet allemaal, maar slechts enkele(n) uit de groep/klasse/verzameling’:

М.А. знал, что увíдит среди делегáтов мнóго/нéсколькó стáрых товарищей.	М.А. wist dat hij tussen de afgevaardigden veel/enkele oude kameraden zou zien.
Мнóгие/Нéкоторыe из егó стáрых товарищей ужé úмерли.	Vele/Enkele van zijn oude kameraden waren al overleden.

5.4.4 Gebruik van onbepaald telwoord als bijwoord

Мнóго, немнóго, máло, немáло, достáточно, скóлькó, нéсколькó, стóлькó kunnen ook als bijwoord worden gebruikt:

Вчера́ я мнóго рабóтал.	Ik heb gisteren hard gewerkt.
– Мóжет, тебé не стóит стóлькó курíть? – сказáл ей Сергéй.	‘Misschien moet je niet zo veel roken,’ zei Sergej tegen haar.
Он немнóго подумáл и ...	Hij dacht even na en ...
Понемнóгу все разошлíсь.	Geleidelijk aan ging ieder zijns weegs.

Aan de bovenstaande voorbeelden is te zien dat de Nederlandse vertaling niet altijd dezelfde is als wanneer het telwoord 'gewoon' als telwoord gebruikt wordt. Meer voorbeelden:

мáло-помáлу	beetje bij beetje
мáло что	weinig, er is maar weinig dat
Мы мáло что о нём знáли.	We wisten maar weinig van hem.
мáло ли + G	er zijn zoveel ... (die)
мáло ли что	(1) alsof het wat uitmaakt(e) (dat) (2) je weet het maar nooit

5.5 Aanduiding van getallen bij benadering

Een 'ongeveer'-aantal kan op verschillende manieren worden uitgedrukt.

- Door inversie, dat wil zeggen verwisseling van telwoord en substantief. Let erop dat een eventueel voorzetsel, anders dan in het Nederlands, bij het telwoord blijft:

Мы ждáли их часá два.	We hebben een uur of twee op hen gewacht.
Там рабóтало человек двáдцать. недéли чéрез две (vgl. чéрез две недéли	Daar werkten een man of twintig over/na een week of twee over/na twee weken)
Она́ пришлá часóв в дéсять.	Ze is om een uur of tien gekomen.
Онí живúт киломéтрах в десyтí от гóрода.	Ze wonen een kilometer of tien van de stad.
Я ушёл минúт за дéсять до концá фíльма.	Ik ben een minuut of tien voor het eind van de film weggegaan.

- Door de bijwoorden *примéрно* en *приблизítельно*:

примéрно два процéнта людéй	ongeveer twee procent van de mensen
примéрно в шестídесyти киломéтрах от гóрода	ongeveer zestig kilometer van de stad
приблизítельно в дéсять часóв	omstreeks tien uur

- Door het voorzetsel *óколо* + G:

óколо двух мéтров	ongeveer twee meter
Я ждал егó óколо двух часóв.	Ik heb ongeveer twee uur op hem gewacht.

- Door het voorzetsel *c* + A:

Я получил c полсóтни дóлларов.	Ik heb zo'n vijftig dollar gekregen.
--------------------------------	--------------------------------------

Óколо en *c* kunnen alleen worden gebruikt ter vervanging van een telwoord-substantiefverbinding in nominatief of accusatief. In andere naamvallen moet men gebruikmaken van inversie, dan wel van *примéрно* of *приблизítельно*.

De voorzetsels *óколо* en *c* kunnen eventueel worden gecombineerd met inversie:

лет óколо пятídесyти назáд	ongeveer een jaar of vijftig geleden
----------------------------	--------------------------------------

Пришлó человек с дéсять.

Er was zo'n man of tien gekomen.

- Door omschrijvingen met *с лишним* 'ruim', *с чем-то* 'en nog wat', *с небольшим* 'ruim, en een beetje':

пять с лишним сýток
чéрез час с небольшим

ruim vijf etmalen
na ruim een uur

Емý сóрок с небольшим.

Hij is ruim veertig.

- Door omschrijvingen van het type *вóсьмь-дéвять* 'acht à negen'. De twee telwoorden worden verbonden door een streepje. De vorm van het substantief wordt bepaald door het tweede telwoord. In deze constructie is inversie mogelijk:

один-два рáза в день
рассказáть одну-две смешные
истóрии
в двáдцать пять-двáдцать семь лет

een à twee keer per dag
een of twee grappige verhalen vertellen

в двух-трéх местáх
покупáть четы́ре-пять книг в недéлю
Прошлó мину́ты две-три.

op twee, drie plaatsen
vier, vijf boeken per week kopen
Er waren een minuut of twee, drie voor-
bijgegaan.

Э́то отня́ло у нас полторы-две
мину́ты, не бо́льше.

Dat kostte ons anderhalf, twee minuten,
niet meer.

Bij verbindingen van het type 'een à twee minuten (uren, dagen, weken maanden, jaren)' blijft de vorm van *один* achterwege. Bovendien wordt *два/две* achter het substantief geplaatst:

за день-два
(vgl. за два дня
ен дня за два
на год-два
за последние год-два
в течение го́да-двух
чéрез недéлю-две
не мéньше недéли-двух
Он придёт чéрез час-полтора́.

binnen een, twee dagen
binnen twee dagen)
binnen een dag of twee
voor een, twee jaar
gedurende de afgelopen een, twee jaar
gedurende een, twee jaar
over een à twee weken
niet minder dan een, twee weken
Hij komt over een à anderhalf uur.

5.6 Breuken

5.6.1 Vorm en verbuiging

Breuken bestaan uit een teller, uitgedrukt door een hoofdtelwoord, en een noemer, uitgedrukt door een rangtelwoord. De noemer is grammaticaal vrouwelijk (hierbij moet als het ware het woord *до́ля* 'deel' worden gedacht), zodat bij een teller met de waarde 1 of 2 de vorm *одна́*, respectievelijk *две* wordt gebruikt. Wat betreft de

verbuiging, gedragen breuken zich als verbindingen van telwoorden en adjectieven. Wel moet men erop letten dat na NA van *две, три* en *четыре* de noemer in Gpl staat (waar een regulier adjectief bij een vrouwelijk substantief meestal in Npl staat). Verbuiging van 1/9, 2/9 en 6/9:

N	одна́ девя́тая	две девя́тых	шесть девя́тых
G	одной́ девя́той	двух девя́тых	шести́ девя́тых
D	одной́ девя́той	двум девя́тым	шести́ девя́тым
A	одну́ девя́тую	две девя́тых	шесть девя́тых
I	одной́ девя́той	двумя́ девя́тыми	шестью́ девя́тыми
L	одной́ девя́той	двух девя́тых	шести́ девя́тых

Qua betekenis verwant aan de breuken zijn *половина* 'half', *треть* 'een derde', en *четверть* 'een kwart'. *Половина* wordt verbogen als een substantief van flexieklasse ⟨2⟩, *треть* en *четверть* volgens flexieklasse ⟨3⟩.

Wanneer een breuk wordt voorafgegaan door een heel getal, wordt dit als volgt verbonden:

одна́ це́лая и шесть девя́тых	een zes negende
две це́лых и три се́дмьих	twee drie zevende
трина́дцать це́лых и четы́ре пя́тых	dertien vier vijfde

In GDIL worden alle elementen van de samengestelde breuk verbogen. Verbuiging van 13 4/5:

N	трина́дцать це́лых и четы́ре пя́тых
G	трина́дцати це́лых и четырёх пя́тых
D	трина́дцати це́лым и четырёх пя́тым
A	= N
I	трина́дцатью це́лыми и четырьмя́ пя́тыми
L	трина́дцати це́лых и четырёх пя́тых

5.6.2 Substantieven na breuken

Een breuk regeert in alle naamvallen de genitief. Meestal is dit Gsg. Dit hoeft echter niet altijd het geval te zijn. Vergelijk:

де́вять де́сятых го́рода	negen tiende (deel) van de stad
де́вять де́сятых горо́дов	negen tiende (deel) van de steden

Bij verbindingen van een hoofdtelwoord met *с полови́ной* richt het daaropvolgende substantief zich naar het hoofdtelwoord:

два с полови́ной ли́тра	tweeënhalve liter
пять с полови́ной ли́тров	vijfenhalve liter
о́коло двух с полови́ной ли́тров	ongeveer tweeënhalve liter

5.7 Congruentie van onderwerp en gezegde

Wanneer het onderwerp van de zin een telwoord bevat, rijst met het oog op het gezegde de vraag naar het getal en het geslacht van dat onderwerp. Alleen bij een onderwerp met *один* is het duidelijk: het onderwerp wordt als enkelvoud behandeld en het geslacht wordt bepaald door het geslacht van het substantief. Hetzelfde geldt voor samenstellingen waarvan *один* deel uitmaakt:

В междунаро́дных соревновáниях по бóксу уча́ствовал два́дцать о́дин представитель из шести́ стран.	Aan de internationale bokswedstrijden namen eenentwintig vertegenwoordigers uit zes landen deel.
--	--

In de overige gevallen kan het onderwerp zowel enkelvoud als meervoud zijn (is het enkelvoud dan is het onzijdig).

De keuze enkelvoud – meervoud is niet scherp af te grenzen. Er is hoogstens een aantal factoren aan te wijzen die invloed schijnen te hebben op deze keuze:

- Bij leeftijdaanduiding is het onderwerp altijd enkelvoud (onzijdig), behalve wanneer het getal eindigt op *один*:

Ему́ испо́нилось два́дцать четы́ре го́да.	Hij werd vierentwintig.
---	-------------------------

Её́ до́чке был о́дин год.	Haar dochtertje was een jaar.
---------------------------	-------------------------------

Ему́ испо́нился два́дцать о́дин год.	Hij werd eenentwintig.
--------------------------------------	------------------------

- Wanneer het onderwerp een van de telwoorden *два*, *три* of *четы́ре* bevat, is er een sterke voorkeur voor het meervoud:

Две соба́ки, бе́лая и че́рная, нача́ли ла́ять на меня́.	De twee honden, een witte en een zwarte, begonnen naar me te blaffen.
---	---

- De enkelvoudsvorm wordt gebruikt om het getal te benadrukken, respectievelijk het onderwerp als één geheel voor te stellen; de meervoudsvorm daarentegen individualiseert als het ware het onderwerp, het onderwerp wordt voorgesteld als een aantal afzonderlijke elementen. Bij aanwezigheid van *всего́*, *то́лько*, *лишь* in het onderwerp, die het (geringe) aantal benadrukken, wordt de enkelvoudsvorm gebruikt:

В магази́не рабо́тает 15 челове́к.	In de winkel werken 15 man. (D.w.z. het personeelsbestand bedraagt 15 personen.)
------------------------------------	--

В семье́ Сафо́новых росло́ де́сять дете́й.	In het gezin Safonov groeiden tien kinderen op.
--	---

- Wanneer het telwoord fungeert als aanduiding voor een globaal aantal, staat het gezegde meestal in het enkelvoud:

Погру́жено 250 конте́йнерных домо́в.	Er zijn 250 wooncontainers ingeladen.
--------------------------------------	---------------------------------------

- Het meervoud wijst op een zekere mate van activiteit van de in de handeling genoemde personen of voorwerpen, het enkelvoud daarentegen op passiviteit. Bij

werkwoorden waarvan de betekenis deze passiviteit impliceert, zoals *быть*, *существовать*, *стоять* en dergelijke, zien we dan ook dat bij voorkeur de enkelvoudsvorm wordt gebruikt:

На улице стояло десять машин. In de straat stonden tien auto's.
По улице бегали десять мальчиков. Er renden tien jongens over straat.

- Wanneer het onderwerp een aanduiding betreft voor tijd, gewicht, afstand staat het gezegd gewoonlijk in het enkelvoud:

Прошло десять лет. Er waren tien jaar voorbijgegaan.

- Wanneer het onderwerp bijvoeglijke bepalingen bevat in de vorm van aanwijzende of bepalende voornaamwoorden (*эти*, *все*, *каждые*), of adjectieven, wordt de meervoudsvorm gebruikt:

Эти две-три минуты показались ему Die twee-drie minuten leken hem wel
часом. een uur.

5.8 Rangtelwoorden

5.8.1 Overzicht

1 первый	22 двадцать второй
2 второй	30 тридцатый
3 третий	40 сороковой
4 четвертый	50 пятидесятый
5 пятый	60 шестидесятый
6 шестой	70 семидесятый
7 седьмой	80 восьмидесятый
8 восьмой	90 девяностый
9 девятый	100 сотый
10 десятый	120 сто двадцатый
11 одиннадцатый	145 сто сорок пятый
12 двенадцатый	200 двухсотый
13 тринадцатый	300 трехсотый
14 четырнадцатый	400 четырехсотый
15 пятнадцатый	500 пятисотый
16 шестнадцатый	600 шестисотый
17 семнадцатый	700 семисотый
18 восемнадцатый	800 восьмисотый
19 девятнадцатый	900 девятисотый
20 двадцатый	1000 тысячный
21 двадцать первый	1000.000 миллионный

5.8.2 Verbuiging rangtelwoorden

Rangtelwoorden worden verbogen als adjectieven met een harde stamconsonant. Een uitzondering vormt *мрѣтуй*, dat wordt verbogen als de adjectieven van het type *рѣбуи* (zie 3.9).

Samengestelde rangtelwoorden worden afgeleid van hoofdtelwoorden. Ze worden opgebouwd volgens het patroon duizendtal – honderdtal – tiental – eenheid, waarbij *alleen het laatste bestanddeel* van de samenstelling ook de feitelijke vorm heeft van het rangtelwoord. Anders dan bij de hoofdtelwoorden wordt bij rangtelwoorden alleen het laatste bestanddeel verbogen.

5.8.3 Gebruik rangtelwoorden

Rangtelwoorden functioneren in syntactisch opzicht als adjectieven, hetgeen betekent dat ze volledig congrueren met het substantief waarmee ze een eenheid vormen:

Мы сидѣли в двѣдцать пѣрвом рядѹ.	We zaten op de eenentwintigste rij.
Онѧ родилѧсь в тѣсяча девѧтьсѣт сѣрок трѣтьем годѹ.	Ze is geboren in 1943.

5.9 Leeftijdsaanduiding

Leeftijd wordt gewoonlijk uitgedrukt door een constructie waarin de persoon (het dier, de stad) in de datief staat en het telwoord in de nominatief. Letterlijk vertaald betekent dit 'Aan hem zijn x jaren'. Hieruit blijkt dat het 'aantal jaren' het onderwerp is van de zin en zodoende bepalend voor de vorm van het gezegde. De vorm van *год* wordt bepaald door het telwoord. Hierbij gelden de normale regels van telwoord-substantiefverbindingen, dus na *один* komt Nsg *год*, na *два*, *три* en *четыре* Gsg *года*, na overige Gpl *лет*:

Скѣлько вам лет?	Hoe oud bent u?
Мне двѣдцать лет.	Ik ben twintig jaar.
Сѧше оѣн год.	Sasja is één jaar.
Мѣте ужѣ два гѣда.	Mitja is al twee.
Еленѣ двѣдцѧть оѣн год.	Jelena is eenentwintig.
На вид емѹ сѣрок.	Hij ziet eruit als veertig.
Гѣроду ужѣ тѣсяча пѧтьсѣт лет.	De stad is al vijftienhonderd jaar oud.

Het gezegde wordt weergegeven door een vorm van *быть* 'zijn' of van het perfectieve werkwoord *исполниться* 'worden' (lett. 'verwezenlijken, vervuld worden'). In de verleden tijd worden altijd onzijdige vormen gebruikt, behalve na (samenstellingen met) *один*, waar een mannelijke vorm moet worden gebruikt:

Тѧмѧре был двѣдцѧть оѣн год.	Tamara was eenentwintig jaar.
Борѣсу бѣло двѣдцѧть два гѣда.	Boris was tweeëntwintig jaar.

Ме́сяц наза́д егó сы́ну испо́нилось
два́дцать пять лет.

Een maand geleden is zijn zoon vijfen-
twintig geworden.

Ей е́два́ испо́нилось де́вятна́дцать
лет.

Ze was amper negentien.

В а́вгусте мне до́лжно́ бы́ло
испо́лниться со́рок лет.

In augustus zou ik veertig worden.

Het werkwoord *испо́лниться* wordt ook gebruikt om aan te geven hoe lang gele-
den een of andere gebeurtenis heeft plaatsgevonden:

16-ого ию́ня э́того го́да испо́лнится
140 лет со дня ро́ждения́ Констан-
ти́на Бальмо́нта.

Op 16 juni dit jaar zal het 140 jaar gele-
den zijn dat Konstantin Balmont werd
geboren.

24-ого ию́ня испо́лнится 187 лет со
того́ дня, как францу́зская а́рмия
перешла́ ре́ку Не́ман.

Op 24 juni zal het 187 jaar geleden zijn
dat het Franse leger de rivier de Neman
overstak.

Een andere manier om leeftijd aan te duiden is met behulp van *идти́/ пойти́*.
Let op dat hier een rangtelwoord moet worden gebruikt:

Ребе́нку и́дет пе́рвый год.

Het kind is nog geen een.

Ма́льчику и́дет се́дьмо́й год.

De jongen is zes/ moet nog zeven
worden.

Ве́ре поше́л пята́дцатый год.

Vera is veertien geworden (haar vijf-
tiende jaar is begonnen).

Overige varianten:

Ему́ е́ще́ нет се́ми́ лет.

Hij is nog geen zeven.

Ба́бушке бы́ло под де́вяно́сто.

Oma was tegen de negentig.

На́шей сосе́дке за ше́стьдеся́т.

Onze buurvrouw is over de zestig.

Ей со́рок с чем-то.

Ze is ruim veertig.

На ви́д ему́ мо́жно да́ть лет три́дцать.

Je geeft hem een jaar of dertig.

Он ви́глядит мо́ложе сво́их лет.

Hij ziet er jonger uit dan hij is.

с восе́мна́дцати лет

vanaf achttien jaar

до двена́дцати лет

tot twaalf jaar, onder de twaalf

6 DE WERKWOORDSVORMEN

6.1 Oriëntatie

Dit hoofdstuk gaat over de vormen die van elk afzonderlijk werkwoord kunnen worden gemaakt. Zoals gebruikelijk in Russische grammatica's, gelden leden van aspectparen als verschillende werkwoorden (voor de vorming van aspectparen zie Hoofdstuk 7).

Buiten beschouwing blijft alles wat te maken heeft met samengestelde werkwoordstijden: *бóдy* + infinitief, combinaties met *бyл/б* en *бýло*, combinaties van vormen van *бyть* met passieve deelwoorden.

Het hoofdstuk bestaat uit de volgende onderdelen:

- 6.1 Oriëntatie
- 6.2 De infinitief en de Algemene Accentregel
- 6.3 Composita en reflexieve werkwoorden
- 6.4 De verleden tijd (VT)
- 6.5 Het presens
- 6.6 Indeling in flexieklassen
- 6.7 De gebiedende wijs (GW)
- 6.8 Deelwoorden en gerundia
- 6.9 Vormvariatie bij prefixen
- 6.10 Rijtjes
- 6.11 Aanhang: lijsten onregelmatigheden

Niet alle onderdelen zijn even belangrijk en ze moeten op verschillende manieren gebruikt worden:

- 6.1, 6.2 en 6.3 hebben een oriënterend karakter. Er staan vooral dingen in die:
 - eigenlijk vanzelf spreken, maar nu eenmaal ergens moeten worden gezegd;
 - hier alleen aangekondigd worden en pas later gedetailleerd behandeld;
 - op andere plekken los van elkaar worden behandeld en waarvan het zinnig is de samenhang te zien.
- 6.4 en 6.5 behandelen in algemene lijnen het presens en de verleden tijd, zonder in te gaan op de vraag hoe ze met de andere werkwoordsvormen samenhangen. Voor de term 'presens' zie 6.1.4.
- 6.6 is het centrale deel van het hoofdstuk. Het behandelt hoe de vormen van de infinitief, de verleden tijd en het presens met elkaar samenhangen. Daartoe worden de werkwoorden in groepen onderverdeeld.
- 6.7 en 6.8 behandelen de gebiedende wijs, de deelwoorden en de gerundia, die over het algemeen door middel van regels van andere vormen zijn af te leiden.
- 6.9 behandelt de vormveranderingen die kunnen optreden wanneer een prefix wordt toegevoegd, hetzij in het prefix zelf, hetzij in de stam.

- 6.10 dient als illustratie van het voorafgaande. Het laat aan de hand van een aantal voorbeelden zien hoe de verschillende werkwoordsvormen tot volledige paradigma's worden gecombineerd.
- 6.11 wordt in het vervolg meestal aangeduid als 'Aanhang'. De Aanhang geeft voor geïnteresseerden meer informatie over onregelmatigheden die in de hoofdtekst niet volledig worden behandeld. Er wordt steeds als volgt naar verwezen: '[zie Aanhang]'. Men vindt het gedeelte dat men zoekt onder het nummer van de paragraaf waarin de verwijzing voorkomt.

6.1.1 De opbouw van een werkwoordsvorm

Russische en Nederlandse werkwoordsvormen bestaan in beginsel uit dezelfde drie onderdelen:

bestanddelen van een werkwoordsvorm			
	prefix	stam	uitgang
Nederlands	ver-	-zoek-	-en
Russisch	по-	-ста́в-	-ить

In 6.1.3 zullen we zien dat men over de scheiding tussen stam en uitgang in Russische werkwoorden (zoals *поставить* hierboven) verschillend kan denken.

- Vier overeenkomsten tussen Nederlands en Russisch:
 - Een prefix kan ontbreken, bijvoorbeeld *zoeken*, *ста́вить* (net als *поставить* betekent dit '(neer)zetten').
 - Aan een prefix kan nog een prefix worden toegevoegd, bijvoorbeeld *verkopen* → *doorverkopen*, *поднять* 'optillen' → *приподнять* 'een beetje optillen'.
 - Sommige werkwoorden komen niet zonder prefix voor, bijvoorbeeld *beginnen* en *начать* bestaan, **ginnen* en **чать* bestaan niet.
 - Sommige vormen hebben geen uitgang, bijvoorbeeld (*ik*) *verzoek*, (*ты*) *поставь* 'zet neer (gebiedende wijs)'.
- Vier verschillen tussen Nederlands en Russisch:
 - Het Russisch heeft geen 'scheidbare' prefixen zoals in het Nederlandse *opzoeken*, *ik zoek op*, *ik heb opgezocht*.
 - In het Russisch is een prefix nooit onderdeel van de vervoeging, zoals *ge-* in het Nederlandse verleden deelwoord: *werken* → *gewerkt*. (Door toevoeging van een prefix kan wel een aspecttegenhanger worden gevormd, maar, zoals gezegd in 6.1, worden leden van één aspectpaar in dit hoofdstuk als verschillende werkwoorden behandeld.)
 - In het Russisch kunnen prefixen in de loop van de vervoeging veranderingen ondergaan, bijvoorbeeld *разобрать* → *разберу́* (zie 6.9).
 - In het Russisch kunnen de meeste uitgangen worden uitgebreid met het reflexieve element *-ся/-сь* (zie 6.3).

enkele termen	
term	betekenis
SIMPLEX (meervoud: SIMPLICIA)	werkwoord niet voorzien van prefix
COMPOSITUM (meervoud: COMPOSITA)	werkwoord wél voorzien van prefix
geprefigeerd	voorzien van prefix
REFLEXIEF WERKWOORD	werkwoord voorzien van het reflexieve element -ся/-сь

6.1.2 Zijn alle Russische werkwoorden onregelmatig?

Russische werkwoorden hebben meer vormen dan Nederlandse en er zijn meer onregelmatigheden. Dat geeft sommigen het gevoel dat ieder werkwoord onregelmatig is, zodat men bij ieder nieuw werkwoord dat men tegenkomt eigenlijk een groot aantal vormen van buiten zou moeten leren.

De werkelijkheid is anders. De meeste werkwoorden zijn regelmatig en de meeste vormen zijn aan de hand van regels te maken. En áls een werkwoord onregelmatig is, betreft het bijna altijd één bijzonderheid, zodat men beter die ene bijzonderheid kan leren dan hele series vormen die gewoon de regels volgen.

Daar komt nog bij dat veel complicaties weinig praktisch belang hebben. Ze kunnen beperkt zijn tot woorden of vormen die niet noodzakelijk tot iemands actieve taalgebruik behoren. In zulke gevallen is het voldoende om ze te kunnen herkennen. Lang niet alle onregelmatigheden hoeft men paraat te hebben.

6.1.3 Stam en uitgang

Om een werkwoordsvorm te kunnen maken moet men drie dingen weten:

- 1) de uitgang;
- 2) de stam waarachter de uitgang wordt geplaatst;
- 3) het accent.

Hoewel dit voor de hand ligt, zitten er problemen vast aan (1) en (2):

- a) De Russische spelling combineert vaak in één letter informatie die tegelijkertijd bij stam en uitgang hoort. Voorbeeld:
 - In (я) *сидѣ* 'ik zit' bevat de letter *y* uitsluitend de informatie dat de uitgang /-u/ is.
 - In (я) *идѣ* 'ik ga' bevat de letter *y* eveneens de informatie dat de uitgang /-u/ is, maar bovendien dat de laatste medeklinker van de stam hard is.
 - In (я) *звонѣ* 'ik bel op' bevat de letter *ю* de informatie dat de uitgang /-u/ is en bovendien dat de laatste medeklinker van de stam zacht is.
 - In (я) *даѣ* 'ik geef' bevat de letter *ю* de informatie dat de uitgang /-u/ is en bovendien dat de stam uitgaat op de medeklinker /j/.

Kortom, de letters -*y* en -*ю* geven hier steeds dezelfde uitgang weer, begeleid door steeds wisselende informatie over de stam. Om iedere keer precies aan te geven wat stam en wat uitgang is, zou een fonologische notatie moeten worden

gebruikt. Dat gebeurt hier niet, want wie de spelling doorziet, heeft zo'n notatie niet nodig.

- b) Het ligt niet altijd voor de hand wat stam en wat uitgang is. Wat is de uitgang van de infinitief *писáть* 'schrijven'? Als men *говори́ть* 'spreken' en *сиде́ть* 'zitten' ernaast legt, zou men zeggen dat de uitgang *-ть* is, maar dat stuit op problemen, want de *-a-* van *-ать*, de *-u-* van *-уть* en de *-e-* van *-еть* verdwijnen in bepaalde vormen, bijvoorbeeld *пишý* 'ik schrijf', *говориó* 'ik spreek', *сиджу́* 'ik zit', en horen kennelijk dus niet bij de stam van het werkwoord. Is de uitgang van de infinitief dan misschien *-ать*, *-уть* en *-еть* en dus verschillend per werkwoord? Of, zo niet, wat zijn die *-a-*, *-u-* en *-e-* dan? Wil men deze vragen beantwoorden, dan verzandt men al gauw in puur academische discussies.

Gezien deze achtergrond wordt alleen bij uitzondering expliciet ingegaan op de vraag hoe de stam er in een gegeven geval precies uitziet en wordt waar mogelijk met de spelling gewerkt. Daarbij gelden de volgende afspraken:

- De gebruiker moet precies weten hoe de Russische spelling werkt. Dit is uiteengezet in 1.4 – 1.5. Uitgangen en dergelijke worden steeds gegeven in hun verschillende spellingvarianten, gescheiden door een schuine streep, bijvoorbeeld '*-y/-ю*', dit betekent: 'de uitgang is *-u*;/ hij wordt afhankelijk van de omstandigheden gespeld als *-y* of als *-ю* in overeenstemming met de spellingsregels'.
- Alleen bij uitzondering wordt een fonologische notatie gebruikt, steeds om over een stam of uitgang te kunnen spreken waar de spelling dat bemoeilijkt. Deze notatie staat dan tussen schuine strepen, bijvoorbeeld */j/, /l'/, /r'/, /n'/* (zie 1.1.2).

6.1.4 Twee groepen werkwoordsvormen

De werkwoordsvormen vallen in twee groepen uiteen:

de twee groepen werkwoordsvormen			
naam van de vorm	afk.	naam van de vorm	afk.
infinitief	inf.	presens	–
verleden tijd	VT	gebiedende wijs	GW
verleden actief deelwoord	VAD	tegenwoordig actief deelwoord	TAD
verleden passief deelwoord	VPD	tegenwoordig passief deelwoord	TPD
perfectief gerundium	PGe	imperfectief gerundium	IGe

Men moet er rekening mee houden dat in dit hoofdstuk de term PRESENS gebruikt wordt voor die vormen die bij een imperfectief werkwoord op het heden slaan en bij een perfectief werkwoord meestal op de toekomst, bijvoorbeeld van het werkwoord *чита́ть*ⁱ 'lezen' de vormen *чита́ю*, *чита́ешь*, etc. en van *прочита́ть*^p 'lezen' de vormen *прочита́ю*, *прочита́ешь*, etc. Wat de vormen betreft gaat het hier om één werkwoordstijd, en het is nuttig om er één woord voor te hebben.

In de linkerkolom staan alle verleden vormen plus de infinitief, in de rechterkolom alle tegenwoordige (of presens-)vormen, waaronder de gebiedende wijs. Ter-

wijl de verschillende vormen binnen iedere kolom nauw met elkaar samenhangen, kunnen er tussen de twee kolommen grote verschillen bestaan.

Een belangrijk verschil tussen Nederlands/Engels/Duits/Frans en Russisch. In het Nederlands hangt de vorm van de infinitief samen met het presens (*lopen* → *wij lopen*). In het Russisch hangt de infinitief daarentegen samen met de verleden tijd (*использовать* → *использовал*). In het Nederlands heeft men extra informatie nodig om de verleden tijd te kunnen vormen (*lopen* → *wij liepen*, maar *kopen* → *wij kochten* en *hopen* → *wij hoopten*). In het Russisch is juist extra informatie nodig om het presens te vormen.

Voorbeeld: het werkwoord *использовать* ‘gebruiken’ heeft in de linkerkolom de vorm *использо́ва-* en in de rechterkolom de vorm *использу́-*:

illustratie van de twee groepen werkwoordsvormen			
vorm	voorbeeld	vorm	voorbeeld
infinitief	использовать ^{i/p}	presens (1sg)	использую
VT (M)	использовал	GW (sg)	используй
VAD	использовавший	TAD	использующий
VPD	использованный	TPD	используемый
PGe	использовав	IGe	используюя

Infinitiefkolom en presenskolom kunnen op verschillende manieren met elkaar samenhangen. Een volledig overzicht van de mogelijkheden volgt beneden (6.6). Kent men infinitief en presens, dan zijn de overige vormen meestal aan de hand van regels te maken.

6.1.5 Aspect en werkwoordsvormen

Werkwoorden kunnen perfectief, imperfectief en biaspectueel (zie 7.8) zijn, hier aangegeven door kleine hooggeplaatste lettertjes na een werkwoordsvorm:

markering van het aspect		
markering	betekenis	voorbeeld
<i>i</i>	imperfectief	чита́тъ ⁱ
<i>p</i>	perfectief	бро́сится ^p
<i>i/p</i>	biaspectueel	использо́вать ^{i/p}

Het aspect heeft meestal geen invloed op de vorm. Wel is het zo dat het soms van het aspect afhangt of een bepaalde vorm gemaakt kan worden. Dit is met name het geval bij de deelwoorden en de gerundia (zie 6.8).

6.1.6 Veranderingen binnen de stam; medeklinkerwisseling

Klinkerwisselingen binnen de stam (zoals bv. bij de Nederlandse ‘sterke’ werkwoorden: *wij lopen*, *wij liepen*) komen ook in het Russisch voor. De meeste zijn beperkt tot kleine aantallen onregelmatige werkwoorden en komen bij de behandeling van de indeling aan de orde (6.6).

Eén soort wisseling is veel algemener en wordt daarom centraal behandeld: de medeklinkerwisseling. In bepaalde gevallen wisselt de laatste stammedeklinker (soms: de laatste twee stammedeklinkers) van de infinitief met een andere medeklinker in andere vormen van het werkwoord. Dit gebeurt volgens een vast schema:

medeklinkerwisseling	
oorspronkelijke medeklinker	gewijzigde medeklinker
К, Т	Ч
Г, Д, З	Ж
С, Х	Ш
СК, СТ	Щ
б, п, в, ф, м,	б, п, в, ф, м + /л'/
р, л	/р'/, /л'/

- 1) Andere dan de genoemde medeklinkers ondergaan geen medeklinkerwisseling. Dit zijn (a) de 'ruisklanken' ш/ж/щ/ч/ц; (b) de /j/; (c) de н.
- 2) In enkele gevallen vindt een niet-voorspelbare medeklinkerwisseling plaats, bijvoorbeeld *послать*^p 'sturen', presens 1sg *пошлю́*. Zulke gevallen (het zijn er weinig) worden apart genoemd.
- 3) Bij ongeveer 50 werkwoorden vindt in het geval van -m- en -ð- medeklinkerwisseling plaats volgens het zogenaamde 'Kerkoslavische' model:

Kerkoslavische medeklinkerwisseling	
oorspronkelijke medeklinker	gewijzigde medeklinker
Т	niet ч, maar щ
Д	niet ж, maar жд

In dit boek worden met enige regelmaat de termen KERKSLAVISCH en KERKSLAVISME gebruikt. Het kan hierbij gaan (zoals hier) om medeklinkerwisselingen in de flexie van werkwoorden, maar ook om andere zaken zoals woordvorming of betekenis. Als een bepaald verschijnsel 'Kerklavisch' of een 'kerkoslavisme' wordt genoemd, wordt bedoeld dat het afkomstig is uit invloed van de taal van de Russische kerk, die bij de invoering van het christendom in de tiende eeuw uit Bulgarije is geïmporteerd. De oorsprong van het Kerklavisch is dus niet-Russisch. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat een verschijnsel dikwijls een Kerkoslavische en een 'normale', 'Russische' of 'echt Russische' variant kent.

- 4) Medeklinkerwisseling kan voorkomen in de volgende vormen:
 - het gehele presens en alle daarvan afgeleide vormen (zie 6.5.2);
 - een deel van de vormen van het presens (zie 6.5.2);
 - het VPD (zie 6.8.5.2).
- De wisseling tussen harde en zachte stammedeklinker die vaak voorkomt in het presens, bijvoorbeeld 1sg *стáну* 'worden', 2sg *стáнешь*, valt buiten wat in dit hoofdstuk verstaan wordt onder 'de medeklinkerwisseling'. Zie hiervoor 6.5.1.
- Voor meer bijzonderheden zie Aanhang.

6.1.7 Accentwisseling

Ook de plaats van het accent kan in de loop van de vervoeging veranderen. Alle gevallen van accentwisseling komen verderop aan de orde.

Bij accentwisseling kan de stam als gevolg van de klinkerreductie (zie 1.3.2) in verschillende vormen nogal verschillend klinken, vergelijk *спросить*^p 'vragen', 3sg *спросит*. Doordat de klinkerreducties in de spelling niet worden uitgedrukt, heeft accentwisseling voor het geschreven woordbeeld geen gevolgen, met twee typen uitzonderingen:

- Als een *e* door een accentwisseling het accent krijgt, kan hij in principe behalve een *é* ook een *ě* worden (zie verder 6.1.8).
- In twee gevallen wordt de verbinding *-pa-* tot *-po-*, namelijk bij het werkwoord *растёт* (zie 6.6 F (8)) en het prefix *раз-* (zie 6.9.1).

6.1.8 De wisseling *-e-* → *-ě-*

Een *-e-* kan onder twee omstandigheden in een *-ě-* veranderen:

- Als hij door een accentwisseling het accent krijgt.
- Bij de (zeldzame) werkwoorden met een infinitief op *-чь* (zonder accentwisseling).

Regel: de wisseling *-e-* → *-ě-* is (met één uitzondering) beperkt tot vormen die van de infinitief zijn afgeleid, dat wil zeggen tot de linkerkolom van de tabellen in 6.1.4.

Omdat de *ě* onder normale omstandigheden niet geschreven wordt, komt de wisseling *-e-* → *-ě-* in normaal geschreven Russisch niet in het schriftbeeld tot uiting.

Bijzonderheden:

- 1) De groepen vormen waarin *-e-* → *-ě-* mogelijk is zijn:
 - De VT van de werkwoorden op *-ереть* (zie 6.6 C3), *-тёт* en *-чь* (beide zie 6.6 F) en de direct daarvan afgeleide vormen, namelijk het VAD op *-ший* (zie 6.8.3.2-3) en het PGe op *-ши* (zie 6.8.7.2-3).
 - Het VPD op *-анный* (6.8.5.1) en *-тый* (6.8.5.3), maar nooit dat op *-ённый/-енный* (6.8.5.2).
- 2) Het enige geval van *-e-* → *-ě-* in een vorm die niet van de infinitief is afgeleid is het IGe *лѐжа* van *лежать* 'liggen' (zie 6.8.6).
- 3) Wanneer de wisseling *-e-* → *-ě-* na *-ц-* plaatsvindt, wordt niet *-ě-* (resp., in normaal geschreven Russisch, *-e-*) maar *-ó-* (resp. *-o-*) geschreven. Dit doet zich in de praktijk uiterst zelden voor (zie *закольцованный* in 6.8.5.1).

6.1.9 Onvolledige werkwoorden

Van sommige werkwoorden bestaan niet alle vormen die men zou verwachten. De belangrijkste gevallen zijn (in volgorde van behandeling):

- Het presens en alle daarvan afgeleide vormen bij afgeleide werkwoorden op *-ать/-ять* die een gewoontehandeling aanduiden, benevens *видать* en *слыхать* (zie 6.6 A overzicht (1)).

- De 1sg presens bij een klein aantal werkwoorden met i-uitgangen, vooral wanneer deze als gevolg van medeklinkerwisseling zou moeten uitgaan op *-жу* (zie 6.6 B1 (4), C2 (5), G7).
- De infinitief van het simplex **мочь* (zie 6.6 onder F (8)).
- De GW van *эхать* (zie 6.7.3).
- Het presens en alle daarvan afgeleide vormen van de verouderde werkwoorden van het type *†объя́ть* (zie 6.6 G rest (1)).
- Bepaalde deelwoorden en gerundia van bepaalde werkwoorden, afhankelijk van aspect of transitiviteit (zie 6.8.1).

Werkwoorden kunnen TRANSITIEF (OVERGANKELIJK) of INTRANSITIEF (ONOVERGANKELIJK) zijn. Transitieve werkwoorden kunnen een lijdend voorwerp hebben (bv. *чита́ть* 'lezen', *люби́ть* 'houden van'), intransitieve werkwoorden niet (bv. *спать* 'slapen', *завéдовать* + D 'leiding geven aan').

- Het TPD van een groot aantal werkwoorden (zie 6.8.4).
- Het VPD van het simplex *верну́ть* (zie 6.8.5.3).
- Het IGe in enkele belangrijke groepen van gevallen (zie 6.8.6).

Los hiervan staat natuurlijk het verschijnsel dat bepaalde vormen niet of moeilijk kunnen voorkomen omdat zij een onder normale omstandigheden weinig zinvolle mededeling opleveren, bijvoorbeeld 'ik sneeuw' of 'ik ruis'. Dit werkt in het Russisch en het Nederlands hetzelfde en men heeft er geen last van.

6.2 De infinitief en de Algemene Accentregel

6.2.1 De vorm van de infinitief

de vorm van de infinitief		
de inf. gaat normaal uit op:	-ть	постáвить, бы́ть, красть
de inf. gaat in bepaalde gevallen uit op:	-ти́, -ти, -чь	нести́, вы́нести, помо́чь

Opmerkingen:

- Ongeaccentueerd *-ти* komt vrijwel alleen voor wanneer het prefix *вы-* het accent naar zich toetrekt. zie 6.3.2 (1) en 6.9.4.
- †/**Bij hoge uitzondering treft men in antiek of folkloristisch taalgebruik ongeaccentueerd *-ти* of *-чи* aan in plaats van *-ть* of *-чь*. Iets minder uitzonderlijk is het omgekeerde: *-ть* in plaats van *-ти́*, waarvoor zie 6.6 F (*нести́*).

6.2.2 Zeven soorten infinitief

De werkwoorden kunnen in zeven groepen worden verdeeld op grond van bepaalde eigenschappen van de infinitief. Uitgaande van deze zeven groepen wordt verderop (6.6) de vorming van het presens behandeld. Drie eigenschappen zijn van belang:

- 1) Eindigt de infinitief op klinker + *-ть*?
- 2) Zo ja, wat is die klinker?
- 3) Als die klinker *а/я* of *и/ы* is: is de infinitief eenlettergrepig of meerlettergrepig?
NB: hierbij tellen eventuele prefixen en het reflexieve element *-ся/-сь* niet mee.
Voorbeeld: *начаться* 'beginnen' heeft een eenlettergrepige infinitief, want *на-* is een prefix en *-ся* het reflexieve element.

Zo ontstaan zeven mogelijkheden:

zeven soorten infinitief		
letter	inf. eindigt op	voorbeelden
A	-ать/-ять (meerlettergrepig)	писа́ть, гуля́ть, ду́мать, се́ять
B	-ить (meerlettergrepig)	постави́ть, реши́ть, ошиби́ться
C	-еть	име́ть, ви́деть, хоте́ть, деть
D	-уть	верну́ться, кри́кнуть, дуть
E	-оть	боро́ться, моло́ть
F	niet op klinker + -ть	нести́, укра́сть, помо́чь
G	-ать/-ять of -ыть/-ить (eenlettergrepig)	дать, поня́ть, бы́ть, пи́ть

De letters A tot en met G dienen alleen om te kunnen verwijzen naar *zichtbare eigenschappen van de infinitief* zonder die eigenschappen steeds weer te moeten opsommen. Ze voegen geen informatie toe en hebben geen diepere betekenis.

6.2.3 Het accent van de infinitief

Voor het accent van de infinitief geldt:

Het accent van een infinitief is *in het algemeen* niet te voorspellen.

Veel suffixen en woordvormingspatronen brengen hun eigen accentuatie met zich mee. Op grond hiervan is in veel gevallen het accent van een infinitief toch te voorspellen. Aangezien dit niet een kwestie van flexie maar van woordvorming is, blijft het hier buiten beschouwing.

6.2.4 De Algemene Accentregel

Vanuit de infinitief is het accent van de andere vormen meestal te voorspellen. Men moet dan wel de regels kennen die bij de betreffende flexieklasse horen.

Eén regel geldt daarbij algemeen:

De ALGEMENE ACCENTREGEL: heeft een werkwoord in de infinitief het accent op een andere dan de laatste lettergreep, dan blijft het accent in alle andere vormen op diezelfde lettergreep liggen.

Voorbeelden: *ду́матьⁱ*, *попрóбовать^p*, *рэзатьⁱ*, *слы́шатьⁱ*, *вы́учить^p*, *уви́деть^p* en vele duizenden andere. (Voor de twee (marginale) uitzonderingen zie Aanhang.)

NB: alle accentregels die verderop gegeven worden, gelden dus alleen voor gevallen die niet onder de Algemene Accentregel vallen. Als er bijvoorbeeld staat

dat werkwoorden op *-еть* in het presens het accent op de uitgang hebben, dan geldt dat niet voor *увидеть*, want dat valt al onder de Algemene Accentregel.

6.3 Composita en reflexieve werkwoorden

6.3.1 Algemene regel voor composita en reflexieven

Composita en reflexieven hebben – behoudens uitzonderingen – in alle opzichten dezelfde vervoeging en hetzelfde accent als het corresponderende simplex, indien dat bestaat. Dit betekent onder meer dat alleen bij uitzondering het accent op prefixen of het reflexieve element *-ся/-сь* valt.

6.3.2 Uitzonderingen bij composita

In de volgende gevallen heeft toevoeging van een prefix ondanks de regel toch invloed op de vorm of het accent:

- 1) Het prefix *вы-* ‘tevoorschijn, naar buiten, uit-’ heeft het accent in perfectieve werkwoorden en in *выглядеть* ‘eruitzien’ (zie 6.9.4).
- 2) Bij die werkwoorden op *-нуть* waarbij het element *-ну-* in de verleden tijd wegvalt, kan het mannelijk van de VT het element *-ну-* in bepaalde gevallen facultatief houden. Dit gebeurt bij simplicia en bij composita waarvan de VT M zonder *-ну* eenlettergrepig is (zie 6.6 D1a (4)).
- 3) Bij een klein aantal werkwoorden is vorm en/of accent van het presens bij verschillende composita verschillend. De meest voorkomende gevallen zijn meerlettergrepige werkwoorden op *-ить* (zie 6.6 B1).
- 4) Bij enkele onregelmatige werkwoorden verplaatst het accent zich in bepaalde vormen van de VT (in onverzorgde gesproken taal ook in andere vormen) naar het prefix, bijvoorbeeld *начал, начало, начали, **начала, **начать* (zie 6.4.4).
- 5) In bepaalde gevallen krijgt in het verleden passief deelwoord (VPD) het prefix het accent (zie 6.8.5.2-3, 6.8.5.5).
- 6) Individuele uitzonderingen:
 - *пáдать/-па́дать* (zie 6.6 A1);
 - *висéть/зави́сать* (zie 6.6 C2);
 - *гля́нуть/-гляну́ть* (zie 6.6 D1);
 - *идтí/-йтí* (zie 6.6 F rest (1));
 - *-ня́ть* (zie 6.6 G rest (1));
 - *-былá/зabы́ла* (zie 6.6 G rest (5)).

6.3.3 De vorming van reflexieve werkwoorden

Een gegeven vorm wordt reflexief door toevoeging van *-ся* of *-сь*.

Regel: *-ся* wordt toegevoegd na medeklinkers, *-сь* na klinkers.

Voorbeelden:

niet-reflexief	reflexief
ГОТÓВИТЬ	ГОТÓВИТЬСЯ
неСТÍ	неСТÍСЬ
стричь	стричьСЯ

Uitzonderingen:

- In deelwoorden komt ook na klinker altijd *-ся* (zie 6.8.1).
- In perfectieve gerundia op *-в* (het normale geval) wordt voor het *-сь* van het reflexief *-ши-* ingevoegd, zodat het uitgaat op *-вшись* (zie 6.8.7.1).
- **In de GW komt het onder bepaalde omstandigheden voor dat ook na medeklinker niet *-ся* maar *-сь* wordt toegevoegd (zie 6.7.2).
- †/**In poëtische, folkloristische of antiek gekleurde taal kan *-ся* na klinker voorkomen (waar de regel *-сь* voorspelt), vaak om in gedichten aan het gewenste aantal lettergrepen te komen, bijvoorbeeld *о́на влюбля́лася* in plaats van het normale *о́на влюбля́лась* (Poesjkin, *Евгений Онегин* 2/29), of: *До чего́ любóй хоро́ш – / Я не призна́юся. / Мигнет се́реньким глазко́м – / Я не рассуе́юся* (tsjastoesjka).

6.3.4 Uitspraakregels voor *-ся/-сь*

De *-с-* van het reflexieve element *-ся/-сь* wordt onder bepaalde omstandigheden hard uitgesproken, hoewel de spelling een zachte uitspraak suggereert. De situatie is als volgt:

- De geschreven groepen *-тся* en *-ться* worden altijd uitgesproken met harde /t/ en harde /s/. Voorbeeld: inf. *гото́виться*, presens 3sg *гото́вится*, 3pl *гото́вятся*.
- †/**In ouderwets-formeel of juist onverzorgd taalgebruik kan ook in de andere gevallen een harde /s/ worden uitgesproken in plaats van de zachte /s'/ van de normale uitspraak, die overeenkomt met de spelling. Aangezien deze uitspraak nog vrij kort geleden normaal geaccepteerd was, kunnen er in gedichten regels voorkomen die eruitzien alsof ze niet goed rijmen, maar dat wel degelijk doen, bijvoorbeeld: *Там, там, под се́нью ку́лис, / Младые́ дни мо́й несли́сь* (Poesjkin, *Евгений Онегин* 1/18).

6.3.5 Verandering van het accent door toevoeging van *-ся/-сь*

Bij hoge uitzondering heeft toevoeging van het reflexieve element *-ся/-сь* ondanks de regel toch invloed op het accent:

- Bij werkwoorden met een beweeglijk accent in de verleden tijd kan het reflexieve element *-ся/-сь* in de verleden tijd het accent naar zich toetrekken (zie 6.4.5).
- Bij een zeer klein aantal meerlettergrepige werkwoorden op *-ить* beïnvloedt toevoeging van het reflexieve element *-ся/-сь* het accent van het presens (zie 6.6 B1 (7)).

6.4 De verleden tijd (VT)

De verleden tijd wordt niet vervoegd naar persoon en getal, maar naar geslacht en getal. Er zijn vier vormen: mannelijk, vrouwelijk, onzijdig en meervoud. De meeste verleden tijden worden volgens een simpele regel uit de infinitief gevormd.

Bij een klein aantal verleden tijden is de vorming en/of het accent onregelmatig. Deze onregelmatigheden zijn voor de praktijk van groot belang, want ze:

- komen voor bij sommige van de meest gebruikelijke werkwoorden;
- spelen een rol bij de vorming van het VAD en het PGe;
- spelen een rol bij de accentuering van het VPD op *-мый*.

6.4.1 De regelmatige verleden tijd

Regel voor de vorming van de regelmatige verleden tijd: infinitief minus *-ть* plus *-л, -ла, -ло, -ли*. Het accent blijft liggen waar het in de infinitief ligt.

infinitief	betekenis	M	F	N	pl
illustraties van de regelmatige verleden tijd					
чита́ть ⁱ	lezen	чита́л	чита́ла	чита́ло	чита́ли
смея́ться ⁱ	lachen	смея́лся	смея́лась	смея́лось	смея́лись
говори́ть ⁱ	spreken	говори́л	говори́ла	говори́ло	говори́ли
постро́ить ^p	bouwen	постро́ил	постро́ила	постро́ило	постро́или

De VT ziet er dus uit als de korte vorm van een adjectief, maar met één belangrijk verschil: in het meervoud wordt de *-л-* zacht (niet **-лы* maar *-ли*).

6.4.2 Onregelmatige verleden tijden

6.4.2.1 De uitgangen van de onregelmatige verleden tijd

Het gaat hier steeds om gevallen waarin de VT-uitgang wordt gevoegd achter een stam op een medeklinker. Hierbij geldt de volgende regel:

Wordt de uitgang van de verleden tijd toegevoegd aan een stam op een medeklinker (behalve *-т-, -д-* of *-н-*) dan vervalt in het mannelijk de *-л*, zodat de vorm geen uitgang heeft; de overige vormen zijn regelmatig.

Voor werkwoorden met een stam op *-т-, -д-* of *-н-* zie de laatste opmerking in 6.4.2.2.

6.4.2.2 Om welke werkwoorden gaat het?

- Sommige werkwoorden op klinker + *-ть* verliezen in de verleden tijd die klinker. Werkwoorden op *-нуть* verliezen soms *-ну-*. De stam waaraan de uitgangen van de VT worden toegevoegd gaat dan uit op een medeklinker. Concreet zijn het de volgende werkwoorden:
 - Het unieke werkwoord (-) *шиби́ть* 'hard meppen': VT-uitgang gevoegd achter infinitief minus *-ить* (zie B rest1).
 - Een groepje bestaand uit vier/vijf werkwoorden op *-е́реть*: VT-uitgang gevoegd achter infinitief minus *-еть* (zie C3 *тепе́ть*).
 - Enkele tientallen werkwoorden op *-нуть*: VT-uitgang gevoegd achter infinitief minus *-нуть* (zie D1a *привы́кнуть*).

voorbeelden				
klasse	infinitief	betekenis	VT M	VT overig
B rest1	ошибѣться ^p	zich vergissen	ошибся	ошиблась enz.
C3	терѣть ⁱ	wrijven	тѣр	тѣрла enz.
D1a	привѣкнуть ^p	gewend raken	привѣк	привѣкла enz.

- Bij werkwoorden niet op klinker + *-ть* (groep F) is de medeklinker waarop de stam uitgaat meestal niet aan de infinitief af te zien. Welke medeklinker het is, wordt duidelijk als men (bijvoorbeeld) de 1sg van het presens kent: bij *нести́* (1sg presens *несу́*) is het een *-с-*, bij *вести́* (*веду́*) een *-д-*, bij *помощь* (*помогу́*) een *-з-* enz. (zie 6.6 F). De uitgangen van de verleden tijd worden gevoegd achter de zo verkregen stam, waarbij echter een eventuele *-т-*, *-д-* of *-н-* uitvalt.

voorbeelden					
klasse	infinitief	betekenis	pres. 1sg	VT M	VT overig
F	грызть ⁱ	knagen	грызу́	грыз	грызла, enz.
F	стричь ⁱ	knippen	стригу́	стриг	стригла, enz.
F stam op -Т-, -Д-, -Н-	красть ⁱ	stelen	краду́	крал	крала, enz.

6.4.3 Onregelmatig accent in de verleden tijd

Bij enkele kleine groepjes werkwoorden wijkt het accent van de verleden tijd af van de algemene regel in 6.4.1. Er zijn vier typen afwijkingen:

- 1) vast stamaccent op andere lettergreep dan infinitief;
- 2) vast eindaccent (behalve natuurlijk in het mannelijk, dat geen uitgang heeft);
- 3a) beweeglijk accent: eindaccent alleen in het vrouwelijk;
- 3b) als (3a), maar eindaccent facultatief ook in het onzijdig.

illustratie van de drie onregelmatige accenttypen in de VT							
type	inf.	bet.	M	F	N	pl	aantal
1	минуть ^p	voorbijgaan	ми́нул	ми́нула	ми́нуло	ми́нули	1
2	нести́ ⁱ	dragen	не́с	несла́	несло́	несли́	37
3a	быть ⁱ	zijn	был	была́	было	бы́ли	ca. 25
3b	дать ^p	geven	дал	дала́	дало́	да́ли	2

Type 1 is van marginaal belang (zie 6.6, D1a punt (5)), maar typen 2, 3a en 3b zijn belangrijk omdat ze vooral bij buitengewoon gebruikelijke werkwoorden voorkomen. Deze werkwoorden worden bij de behandeling van de flexieklassen (6.6) steeds apart genoemd. Hieronder volgt alvast een kort overzicht, zodat men weet waar men een verleden tijd met een onregelmatig accent kan verwachten:

- Vast eindaccent komt voor bij:
 - alle 22 werkwoorden met een infinitief op *-ти́*;

- alle 16 werkwoorden met een infinitief op *-чь* behalve *стричь*ⁱ ‘knippen’ en *-стичь* ‘bereiken, inhalen’;
- het werkwoord *-цесть* ‘lezen, tellen, rekenen’.
- Beweeglijk accent komt voor bij:
 - het simplex van het werkwoord *родить*^{i/p} ‘baren’ indien perfectief (B1);
 - twee van de werkwoorden op *-ереть* (C3);
 - een of twee werkwoorden op *-сть* (*клясть* ‘vervloeken’ en facultatief *прясть* ‘spinnen’);
- iets minder dan de helft (21 of 22) van de werkwoorden met een eenlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* of *-ыть/-ить* (zie de behandeling van de flexieklassen G1, G1a, G4, G6, G8, G8a, G rest).

Verleden tijden met een beweeglijk accent (3a/b) kunnen soms bijkomende onregelmatigheden hebben waarbij prefixen, de ontkenkende partikels *не* en *ни* en het reflexieve *-ся/-сь* betrokken zijn (zie 6.4.4. en 6.4.5). Voor een lijst van werkwoorden met een beweeglijk accent zie Aanhang.

6.4.4 Accentterugtrekking op prefixen of ontkenning

Bij ca. tien van de ca. vijftientig werkwoorden met beweeglijk accent in de verleden tijd (3a/b) trekt het accent terug op het prefix, respectievelijk de ontkenning (*не* of *ни*). Deze terugtrekking vindt plaats in alle verleden-tijdsvormen behalve het vrouwelijk. Het gaat om composita of ontkend gebruik van de volgende werkwoorden:

<i>-мереть</i> ‘sterven’ (C3)	<i>лить</i> ‘gieten, schenken’ (G4)
<i>-переть</i> ‘(met een sleutel) openen/sluiten’ (C3)	<i>жить</i> ‘leven, wonen’ (G6)
<i>клясть</i> ‘vervloeken’ (F)	<i>-нять</i> ‘nemen’ (G rest1)
<i>-чать</i> ‘beginnen’ (G1b)	<i>дать</i> ‘geven’ (G rest4)
<i>пить</i> ‘drinken’ (G4)	<i>быть</i> ‘zijn’ (G rest5)

illustratie van terugtrekking op prefix en/of ontkenning in de VT

inf.	betekenis	M	F	N	pl
начать ^p	beginnen	начал	началá	начало	начали
быть ⁱ	zijn	не́ был	не́ былá	не́ было	не́ были

In onverzorgde gesproken taal kan men terugtrekking op het prefix bij deze werkwoorden ook tegenkomen in het vrouwelijk (*начала*). Soms hebben zelfs de infinitief (***начать*) en andere vormen (bv. VAD ***начавши*, PGe ***начав*) terugtrekking.

Bijzonderheden:

- Terugtrekking op de ontkenning komt, behalve bij *быть*, alleen (facultatief) voor bij *дать*^p ‘geven’.
- De terugtrekking is meestal maar bij een klein deel van de composita verplicht, verder is zij facultatief [zie Aanhang]. De belangrijkste gevallen worden bij de behandeling van de flexieklassen (6.6) genoemd.

- Eén compositum van *бить* 'slaan' (regelmatig VT accent) heeft facultatief accentterugtrekking op het prefix (zie 6.6 G4 (4)).

6.4.5 Accent aangetrokken door -ся/-сь

In verleden tijden met een beweeglijk accent kan het reflexief element *-ся/-сь* het accent naar zich toetrekken. Dit gaat als volgt:

illustratie van accentverschuiving op -ся/-сь in verleden tijden met beweeglijk accent		
	actief	reflexief
infinitief	нача́ть	нача́ться
VT M	нача́л	нача́лся
VT F	нача́ла	нача́лась
VT NVT N	нача́ло	нача́лось
VT pl	нача́ли	нача́лись

Verplicht is dit verschijnsel alleen bij enkele van de composita van *-чать* (G1b) en *взять/-нять* 'nemen' (G rest1). Bij de andere verleden tijden met een beweeglijk accent is het facultatief, waarbij accent op *-ся* in het mannelijk in principe verouderd is en eindaccent in de andere vormen (als in *нача́лось*) als fraaier geldt dan stamaccent [zie Aanhang].

6.4.6 Overzicht van onregelmatigheden in de verleden tijd

overzicht van onregelmatigheden in de VT		
werkwoord(en)	klasse	in welk opzicht?
роди́ть	B1	accent
-шиби́ть	B rest(1)	vorm
vier/vijf werkwoorden op -ере́ть	C3	vorm en (soms) accent
enkele tientallen werkwoorden op -нуть	D1a	vorm
alle werkwoorden met een inf. niet op klinker + -ть	F	vorm en accent
ongeveer de helft van de werkwoorden met een eenlettergrepige inf. op -а́ть/-я́ть en -ы́ть/-и́ть	G	accent

6.5 Het presens

Het presens heeft in beginsel zes verschillende vormen, drie voor het enkelvoud en drie voor het meervoud, afgekort als volgt: 1sg, 2sg, 3sg, 1pl, 2pl, 3pl. Voor de specifieke betekenis waarin de term 'presens' in dit hoofdstuk wordt gebruikt, zie 6.1.4.

6.5.1 e-uitgangen en i-uitgangen

Er zijn (behoudens enkele uitzonderingen, zie 6.5.5) twee soorten uitgangen. We noemen deze E-UITGANGEN en I-UITGANGEN. Beide soorten kunnen op drie verschillende manieren geaccentueerd worden. Zoals eerder gezegd is de stam waarachter de uitgangen gevoegd worden niet altijd aan de infinitief af te zien en niet altijd in alle vormen van het presens gelijk (zie 6.1.3-4, 6.1.6).

	e-uitgangen		i-uitgangen	
	actief	reflexief	actief	reflexief
1sg	-у/-ю	-усь/-юсь	-у/-ю	-усь/-юсь
2sg	-ёшь/-ешь	-ёшься/-ешься	-ишь	-ишься
3sg	-ёт/-ет	-ётся/-ется	-ит	-ится
1pl	-ём/-ем	-ёмся/-емся	-им	-имся
2pl	-ёте/-ете	-ётесь/-етесь	-ите	-итесь
3pl	-ут/-ют	-утся/-ются	-ат/-ят	-атся/-яты

Bijzonderheden:

- De meeste flexieklassen hebben e-uitgangen. Slechts de volgende vijf klassen hebben i-uitgangen: A4 (*крича́ть*), B1 (*говори́ть*), C2 (*горéть*), G7 (*мститъ*), G8 (*спать*). Tot klasse B1 behoren echter veel werkwoorden, en daarom komen i-uitgangen toch veel voor.
- De twee varianten van de 2sg tot en met de 2pl bij de e-uitgangen hierboven hebben te maken met het accent: onder het accent steeds *-ě-*, ongeaccentueerd altijd *-e-*.
- †In antieke kerkelijke stijl (en ook in ouderwetse en/of incompetent gemaakte poëzie) komt het bij de geaccentueerde e-uitgangen soms voor dat niet *-ě-*, maar *-é-* wordt uitgesproken.
- Spelling. De spelling van de klinker waarmee de uitgang begint volgt de bekende regels. Maar let op: ook na ruisklanken (*ч, ш, ж, щ*) wordt onder het accent *-ě-* (resp. *-e-*) geschreven en niet *-o-*, bijvoorbeeld *печёт* (resp. *печет*), *стрижёт* (resp. *стрижет*) en niet, zoals bij het nomen zou gebeuren, **печóт*, **стрижóт* (zie 1.5.4).
- De reflexieve vormen volgen de regel voor de keuze tussen *-ся* en *-сь* (zie 6.3.3). Voor de schaarse gevallen dat het accent van het reflexief afwijkt zie 6.6 B1.
- Het kan zin hebben de volgende regelmatigigheden in het achterhoofd te houden:
 - e-uitgangen. De stam voorafgaand aan de uitgangen *-у/-ю* (1sg) en *-ут/-ют* (3pl) gaat nooit uit op een (gewone) zachte medeklinker afgezien van /l'/ en /r'/. De stam kan dus wel uitgaan op (a) een harde medeklinker, (b) een ruisklank (*ч, ш, ж, щ*), (c) een zachte /l'/ of /r'/, (d) een /j/. Gaat de stam voorafgaand aan de uitgangen *-у* en *-ут* uit op een harde medeklinker, dan wordt die voor de *-ě/-e-* van de overige uitgangen verzacht (zoals de spelling duidelijk laat zien).
 - i-uitgangen. De stam voorafgaand aan de uitgangen (ook de 1sg *-у/-ю*) gaat nooit uit op een harde medeklinker (afgezien van één buitengewoon marginale uitzon-

dering). De stam kan dus wel uitgaan op: (a) een zachte medeklinker, (b) een ruis-klank (*ч, ш, ж, щ*), (c) een /j/.

- **Buiten het accent vervalt in de uitspraak het verschil tussen /e/ en /i/ (zie 1.3.3) en dus ook tussen de e- en i-uitgangen, afgezien van de 3pl. Sprekers van het Russisch moeten op school moeizaam leren wanneer je *-e-* en wanneer *-и-* schrijft. Het verschil tussen de twee typen uitgangen is buiten het accent dus alleen in de 3pl te horen. Daardoor komt het voor dat de uitgang *-ят/-ют*, niet overeenkomstig de regel dus, wordt gebruikt bij werkwoorden met i-uitgangen, bijvoorbeeld **они *постáвют* in plaats van они *постáвят*. Dit geldt tegenwoordig als fout en wordt door schrijvers soms gebruikt als middel om personages te karakteriseren als onontwikkeld. Ironisch genoeg gold het nog aan het begin van de twintigste eeuw juist als aanbevelenswaardig.
- **In de regionale taal van veel gebieden is de /t/ van de uitgangen van de derde personen zacht. Schrijvers van literatuur gebruiken vormen als **он *говоритъ* of **они *говорятъ* dan ook soms om personages te karakteriseren als boers en ongeletterd.

6.5.2 De stam in het presens

De precieze stam waarachter de uitgangen van het presens worden gevoegd is niet altijd aan de infinitief af te zien (zie 6.1.4). Er zijn verschillende patronen, die in 6.6 worden besproken.

Medeklinkerwisseling (volgens het schema in 6.1.6) hangt af van het soort uitgangen waarmee men te maken heeft:

- Bij e-uitgangen vindt medeklinkerwisseling plaats in:
 - het hele presens (en de daarvan afgeleide vormen), of
 - alleen in de vormen waarvan de uitgang met *-e-* of *-ě-* begint (dit uitsluitend indien de stam uitgaat op *-к-* of *-г-*).
- Bij i-uitgangen vindt medeklinkerwisseling uitsluitend plaats in de 1sg.

Medeklinkerwisseling is bij de volgende klassen aan te treffen:

werkwoordsklassen met medeklinkerwisseling in het presens	
klasse	beperkingen
A3 <i>искáть</i>	het hele presens
B1 <i>говорíть</i>	alleen de 1sg
C2 <i>горéть</i>	alleen de 1sg
E <i>колóть</i>	het hele presens
F <i>нестí</i>	bij stammen op <i>-к</i> of <i>-г</i> voor uitgangen beginnend met <i>e/ě</i>
G	enkele werkwoorden, details per geval verschillend

De Kerkoslavische wisseling *m – щ* komt voor bij een klein aantal werkwoorden uit A3 (*искáть*) en B1 (*говорíть*). De corresponderende Kerkoslavische wisseling *д/жд* komt in de moderne taal in het presens niet voor.

6.5.3 Het accent in het presens

Er bestaan drie mogelijkheden:

de drie accenttypen in het presens		
mogelijkheid	omschrijving	afk.
VAST STAMACCENT	vast accent, niet op de uitgang	{s}
TERUGTREKKEND ACCENT	in 1sg eindaccent; in alle andere vormen accent op de (laatste) stamlettergreep	{t}
VAST EINDACCENT	eindaccent in alle vormen	{e}

illustratie van de drie accenttypen in het presens						
	{s}		{t}		{e}	
inf.	чита́ть	ста́вить	писа́ть	держа́ть	смея́ться	говори́ть
bet.	lezen	zetten	schrijven	vasthouden	lachen	spreken
1sg	чита́ю	ста́влю	пишу́	держу́	смею́сь	говору́
2sg	чита́ешь	ста́вишь	пи́нешь	де́ржишь	смеё́шься	говори́шь
3sg	чита́ет	ста́вит	пи́шет	де́ржит	смеёт́ся	говори́т
1pl	чита́ем	ста́вим	пи́шем	де́ржим	смеём́ся	говори́м
2pl	чита́ете	ста́вите	пи́шете	де́ржите	смеёт́есь	говори́те
3pl	чита́ют	ста́вят	пи́шут	де́ржат	смею́тся	говору́т

Welk werkwoord welk accent heeft, blijkt uit de indeling (zie 6.6). Hier zitten wel bepaalde lijnen in, die men bij het bestuderen van de indeling in het achterhoofd kan houden:

- Werkwoorden op klinker plus *-ть* die in het presens die klinker houden (bv. *чита́ть* → *чита́ю*, *красне́ть* → *красне́ю*, *наду́ть* → *надую́*) hebben vrijwel altijd vast stamaccent. (De enige uitzondering is *гни́ть* 'rotten' (G4).)
- Werkwoorden op klinker plus *-ть* die in het presens die klinker afwerpen (bv. *иска́ть* → *ищу́*, *крича́ть* → *кричу́*, *говори́ть* → *говору́*) hebben vrijwel nooit vast stamaccent.
 - Dit geldt natuurlijk niet voor de werkwoorden die onder de Algemene Accentregel vallen en altijd vast stamaccent hebben.
 - De uitzonderingen zijn (a) de (talrijke) werkwoorden van het type *рисова́ть* (zie 6.6. A2 (3)); (b) *колеба́ть* en enkele totaal verouderde werkwoorden (zie 6.6 A3 (4)).
- Werkwoorden met een infinitief niet op klinker plus *-ть* (d.w.z. groep F) hebben op vijf uitzonderingen na vast eindaccent.
- Terugtrekkend accent komt voor bij:
 - bijna alle werkwoorden die volgens *иска́ть* gaan (A3);
 - een groeiend aantal werkwoorden (meer dan 100) die volgens *говори́ть* gaan (B1);
 - ongeveer twintig werkwoorden die als uitzonderingen over verschillende klassen verspreid zitten:
 - twee werkwoorden die volgens *крича́ть* gaan (A4);
 - het werkwoord *стелíть* (B rest (2));
 - drie werkwoorden die volgens *горéть* gaan (C2);
 - zes werkwoorden die volgens *махну́ть* gaan (D1);

- alle (vijf) werkwoorden die volgens *колóть* gaan (E);
- van de infinitieven niet op klinker plus *-ть* (F) alleen bij **мочь*;
- van de eenlettergrepige werkwoorden op *-ать/-ять* en *-ыть/-ить* (G) alleen bij: *спать* (met variaties), *стлать* (= *стелить*), *знать* en een deel van de composita van *-нять*.

6.5.4 Wat moet men weten om een presens te kunnen vervoegen?

Om een regelmatig presens correct te kunnen vervoegen (e- of i-uitgangen, stam met inbegrip van eventuele medeklinkerwisseling, accent), is het genoeg om twee vormen te kennen, namelijk:

- de 1sg;
- de 2sg, 3sg, 1pl of 2pl. Deze vormen zijn altijd van elkaar af te leiden door het laatste stuk van de uitgang (*-шь, -т, -м* of *-те*) te vervangen door dat van de gewenste vorm. In het vervolg wordt steeds de 3sg gegeven.

De 3pl is op basis van de volgende regels te vormen:

- 1) bij e-uitgangen voegt men *-т* achter de uitgang *-у/-ю* van de 1sg;
- 2) bij i-uitgangen vervangt men de uitgang *-ит* van de 3sg door *-ат/-ят*, in overeenstemming met de spellingsregels, dat wil zeggen *-ат* na ruisklanken (*ш, ж, ц, ч*) en *-ят* in alle andere gevallen;
- 3) voor beide typen uitgangen geldt: heeft de 3sg een terugtrekkend accent, dan heeft de 3pl dat ook.

illustratie van de vorming van de 3pl presens				
infinitief	betekenis	pres. 1sg	pres. 3sg	pres. 3pl
нести ⁱ	dragen	несу́	несёт	несу́т
помо́чь ^p	helpen	помогу́	помо́жет	помо́гут
писа́ть ⁱ	schrijven	пишу́	пи́шет	пи́шут
чита́ть ⁱ	lezen	чита́ю	чита́ет	чита́ют
смея́ться ⁱ	lachen	смею́сь	смеётся	смею́тся
говори́ть ⁱ	spreken	[говору́]	говори́т	говори́т
стоя́ть ⁱ	staan	[стою́]	стои́т	стои́т
летéть ⁱ	vliegen	[лечу́]	лети́т	летя́т
спроси́ть ^p	vragen	[спрошу́]	спро́сит	спро́сят
слы́шать ⁱ	horen	[слы́шу]	слы́шит	слы́шат
спать ⁱ	slapen	[сплю́]	спит	спят

Toelichting bij de tabel:

- Bij werkwoorden met i-uitgangen is de 1sg tussen haken gezet omdat die voor de vorming van de 3pl niet nodig is. Let erop dat de 1sg van werkwoorden met i-uitgangen in principe medeklinkerwisseling heeft en dus verwarring kan stichten.
- Bij sommige werkwoorden met een e-presens kan een medeklinkerwisseling voorkomen in alle vormen behalve de 1sg en 3pl (hier geïllustreerd door *помо́чь*).

Omdat de regel voor de afleiding van de 3pl bewerkelijk is, wordt bij de behandeling van de flexieklassen (6.6) steeds de 3pl ook gegeven. Dat dient alleen ter illustratie: door de regel goed toe te passen kan men die vormen zelf maken.

6.5.5 Afwijkende presensuitgangen

Acht werkwoorden hebben afwijkingen op het punt van de presensuitgangen. Deze gevallen komen in de loop van de indeling in 6.6 aan de orde, als volgt:

behandeling van afwijkende presensuitgangen			
type inf.	werkwoord	betekenis	behandeld onder
A	бежа́ть	rennen	A rest5
	†вопи́ять	ten hemel schreien	A rest6
C	хотéть	willen	C rest4
F	есть	eten	F rest2
G	†чти́ть	eren	G rest2
	**сса́ть/сца́ть	pissen	G rest3
	да́ть	geven	G rest4
	бы́ть	zijn	G rest5

6.6 Indeling in flexieklassen

Dit is het centrale deel van het hoofdstuk. Bedoeling is te laten zien volgens welke patronen infinitief en presens aan elkaar gekoppeld kunnen zijn. Zo'n patroon heet een 'flexieklasse'.

Als uitgangspunt dienen de zeven soorten infinitief: A tot en met G (zie 6.2.2). Per soort infinitief zijn de voorkomende klassen genummerd en voorzien van een werkwoord dat als representant van de klasse dient: *чита́ть* A1, *рисува́ть* A2, *иска́ть* A3 enz.; aan het eind volgt zo nodig een 'rest' (bv. 'A rest (1)') waarin losstaande uitzonderingen aan de orde komen in opklimmende mate van onregelmatigheid, zodat het werkwoord 'zijn' helemaal aan het eind komt: G rest (5).

Vijf van de klassen zijn open (ook wel 'productief' genoemd, zie 2.1.7), dat wil zeggen daarvan kunnen in beginsel nieuwe exemplaren worden gemaakt door middel van woordvormingspatronen die volgens de klasse in kwestie gaan.

open werkwoordsklassen	
klassennummer	voorbeeld
A1	чита́ть
A2	рисува́ть
B1	говори́ть
C1	красне́ть
D1	махну́ть

Van geen van de andere klassen kunnen nieuwe exemplaren worden gemaakt. Veel van de belangrijkste Russische werkwoorden gaan vanzelfsprekend volgens gesloten klassen.

NB: men moet erop bedacht zijn, dat als ergens accentregels worden gegeven, deze alleen slaan op werkwoorden die niet onder de Algemene Accentregel vallen (zie 6.2.4).

A Meerlettergrepige infinitief op *-ать/-ять*: overzicht

overzicht werkwoordsklasse A					
klasse	voorbeeld	aantal	uitg.	accent	bijzonderheden
A1	чита́ть	open	-e-	{s}	
A2	рисова́ть	open	-e-	{s}	bij tweelettergr. infinitief: {e}
A3	иска́ть	ca. 100	-e-	{t}	medeklinkerwisseling
A4	крича́ть	ca. 35	-i-	{e}	
A5	дава́ть	3	-e-	{e}	
A rest	minder dan tien werkwoorden, waaronder <i>éхать</i> en <i>бежа́ть</i> .				

Bijzonderheden:

- Tot geen enkele klasse behoren twee groepen werkwoorden waarvan het presens en de daarvan afgeleide vormen niet voorkomen:
 - Werkwoorden die eruitzien als afgeleide imperfectieven (zie Hoofdstukken 7 en 8), maar die afgeleid zijn van imperfectieve werkwoorden en een gewoontehandeling aanduiden. In geschreven taal komen deze werkwoorden weinig voor.

illustraties afgeleide werkwoorden die gewoonte aanduiden		
infinitief	betekenis	afgeleid van
си́живать ⁱ	plegen te zitten	сиде́ть ⁱ 'zitten'
бра́нивать ⁱ	plegen uit te foeteren	брани́ть ⁱ 'uitfoeteren'
езжа́ть ⁱ	plegen te rijden	э́здить ⁱ 'rijden'

- De werkwoorden *слы́хатъⁱ* 'horen' en *вида́тъⁱ* 'zien'. Deze verschillen van de vorige groep doordat zij geen gewoonte aanduiden en doordat hun composita perfectief zijn (bv. *услы́хатъ^p*, *увида́тъ^p*).
Het betekenisverschil tussen deze werkwoorden en de 'neutrale' woorden voor 'horen' en 'zien' (*слы́шатъⁱ*, *ви́дятьⁱ*) is niet geheel duidelijk.
- In het VPD van werkwoorden met een meerlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* moet men bedacht zijn op de mogelijkheid dat er een wisseling *-e- → -ë-* plaatsvindt (zie 6.8.5.1).

A1 чита́ть: infinitief *-ать/-ять*; presens *-аю/-яю, -ает/-яет*

illustraties klasse A1 (чита́ть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
чита́ть ⁱ	lezen	чита́ю	чита́ет	чита́ют
гуля́ть ⁱ	wandelen	гуля́ю	гуля́ет	гуля́ют
рабо́татъ ⁱ	werken	рабо́таю	рабо́тает	рабо́тают
ка́шлять ⁱ	hoesten	ка́шляю	ка́шляет	ка́шляют
сия́ть ⁱ	stralen	сия́ю	сия́ет	сия́ют

Bijzonderheden:

- 1) Dit is de klasse waartoe de meeste werkwoorden behoren. Rond de helft van de werkwoorden gaat volgens *читáть*. Daaronder zitten allerlei afleidingen, waaronder alle 'afgeleide imperfectieven' (zie 7.1) op *-ать/-ять*, met uitzondering van de drie werkwoorden die volgens A5 *дава́ть* gaan en (facultatief) †*внима́ть* (A rest (4)).
- 2) Unieke complicatie: de composita van *па́даться*ⁱ, afgeleid imperfectief bij *пасть*^p 'in de strijd) vallen, omkomen, sneuvelen' en *упа́сть*^p 'vallen' hebben het accent op de laatste lettergreep, bijvoorbeeld *напа́даться*ⁱ 'aanvallen' (afgeleid imperfectief bij *напа́сть*^p), *распа́даться*ⁱ 'uit elkaar vallen' (bij *распа́сться*^p).

Naast dit alles bestaat er een werkwoord *-па́даться*^p (let op het accent), waarvan het simplex niet voorkomt. Deze composita betekenen 'achter elkaar (niet tegelijkertijd) vallen'.

A2 *рисова́ть*: infinitief -овать/-евать; presens -ую/-юю, -уют/-юет

illustraties klasse A2 (<i>рисова́ть</i>)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
<i>рисова́ть</i> ⁱ	tekenen	рисую́	рису́ет	рису́ют
<i>эвакуи́ровать</i> ^{i/p}	evacuëren	эвакуи́рую	эвакуи́рует	эвакуи́руют
<i>воева́ть</i> ⁱ	oorlog voeren	вою́ю	вою́ет	вою́ют
<i>ночевáть</i> ⁱ	overnachten	ночу́ю	ночу́ет	ночу́ют
<i>сова́ть</i> ⁱ	ergens instoppen	сую́	суё́т	сую́т
<i>плевáть</i> ⁱ	spugen	плюю́	плюё́т	плюю́т
<i>жева́ть</i> ⁱ	kauwen	жу́ю	жуё́т	жу́ют

Bijzonderheden:

- 1) Volgens *рисова́ть* gaan alle werkwoorden op (ongeaccentueerd) *-овать/-евать* en (geaccentueerd) *-ова́ть/-ева́ть*, behalve *зева́ть*ⁱ 'gapen' (A1) en de afgeleide imperfectieven op *-ева́ть*, die volgens *читáть* (A1) gaan omdat afgeleide imperfectieven dat nu eenmaal altijd doen (zie onder A1), bijvoorbeeld *успева́ть*ⁱ (afgeleid imperfectief bij *успе́ть*^p 'slagen, kans zien te, enz.'): *успева́ю*, enz.

Volgens *рисова́ть* gaan vele honderden werkwoorden en er komen steeds nieuwe bij. Dit zijn vooral woorden die (uiteindelijk via Duitse werkwoorden op *-ieren*) ontleend zijn (en nog steeds ontleend worden) aan West-Europese talen. Enkele voorbeelden uit duizenden: *транскриби́ровать*, *абсорби́ровать*, *абстраги́ровать*, *центрифуги́ровать*, *парафрази́ровать*, *коллективизи́ровать*, *эмансипи́ровать*.

- 2) Accent (infinitief). In de infinitief ligt het accent nooit op de voorlaatste lettergreep, dus het is (ongeaccentueerd) *-овать/-евать* (bv. *эвакуи́ровать*), hetzij (geaccentueerd) *-ова́ть/-ева́ть*. (Er is één werkwoord op *-ова́ть*: *здоровáться*ⁱ 'groeten'. Dit gaat volgens A1 (*читáть*)).

- 3) Accent (presens). Het presens heeft bij drie- of meerlettergrepige infinitief {s} en bij tweelettergrepige infinitief {e}, vergelijk de tabel [zie Aanhang].

A3 *искáть*: infinitief *-ать/-ять*; presens *-у/-ю, -ет/-ѐт*

illustraties van spellingvarianten bij klasse A3 (<i>искáть</i>)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
<i>искáть</i> ⁱ	zoeken	ищú	ищет	ищут
<i>сéять</i> ⁱ	zaaien	сéю	сéет	сéют

Bijzonderheden:

- Er gaan ongeveer 100 werkwoorden volgens *искáть*, die op grond van de infinitief niet te onderscheiden zijn van werkwoorden die volgens *читáть* (A1) gaan, zodat men ze in principe als uitzondering moet leren [voor een lijst zie Aanhang]. Er zijn echter regelmatigheden:
 - Er gaan volgens *искáть* enkele herkenbare groepjes werkwoorden:
 - alle werkwoorden met een infinitief op geaccentueerde klinker plus *-ать*, bijvoorbeeld *сéять*ⁱ 'zaaien', *надéяться*ⁱ 'hopen', *лáять*ⁱ 'blaffen', *тáять*ⁱ 'dooien';
 - werkwoorden op *-áть* en (ongeaccentueerd) *-ать* die geluiden aanduiden: 'huilen', 'koeren', 'tsjilpen', 'kakelen', 'borrelen', 'mompelen', 'fluisteren' en dergelijke.
 - Veel werkwoorden die in het verleden volgens *искáть* gingen, zijn mettertijd naar *читáть* (A1) overgegaan. Die overgang is nog steeds gaande en sommige werkwoorden zitten er op dit moment tussenin [zie Aanhang]. Voorbeelden:
 - *двúгать*ⁱ 'verschuiven, verplaatsen; (overdrachtelijk) in beweging brengen, vooruitbrengen' gaat normaal volgens *читáть* (*двúгаю*, enz.), maar bij overdrachtelijk gebruik volgens *искáть* (*двúжу*, enz.);
 - *махáть*ⁱ 'zwaaien' gaat normaal volgens *искáть* (*машú*, *мáшет*, *мáшут*), maar alternatief volgens *читáть* (*махáю*, enz.) in onverzorgde gesproken taal en in GW en IGe.
- Medeklinkerwisseling: afgezien van enkele uitzonderingen (zie onder (5)) vindt in het hele presens medeklinkerwisseling plaats volgens de tabel in 6.1.6.

De Kerkoslavische medeklinkerwisseling *m – ц* komt bij vier werkwoorden voor: *трепетáть*ⁱ 'beven, sidderen', *клеветáть*ⁱ 'lasteren', *скрежетáть*ⁱ (*зубáми*) 'tan-denknarsen', *ронтáть*ⁱ 'morren'.

illustraties van (normale en Kerkoslavische) medeklinkerwisseling bij klasse A3 (<i>искáть</i>)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
<i>плáкать</i> ⁱ	huilen	плáчу	плáчет	плáчут
<i>шептáть</i> ⁱ	fluisteren	шепчú	ше́пчет	ше́пчут
<i>трепетáть</i> ⁱ	beven	трепещú	трепéщет	трепéщут
<i>двúгать</i> ⁱ	in beweging brengen	двúжу	двúжет	двúжут
<i>глодáть</i> ⁱ	kluiven	гложú	гло́жет	гло́жут

рѣзать ⁱ	snijden	рѣжу	рѣжет	рѣжут
чесать ⁱ	krabben	чешу́	чѣшет	чѣшут
пахать ⁱ	ploegen	пашу́	пáшет	пáшут
искать ⁱ	zoeken	ищу́	ѝщет	ѝщут
хлестать ⁱ	met de zweep slaan	хлещу́	хлѣщет	хлѣщут
сыпать ⁱ	strooien	сыплю	сыплет	сыплют
дремать ⁱ	sluimeren	дремлю́	дрѣмлет	дрѣмлют

- 3) Accent (presens): werkwoorden die volgens *искать* gaan hebben terugtrekkend accent (zie voor illustraties de tabellen), behalve de uitzonderingen opgesomd onder (4).
- 4) Uitzonderingen: afwijkend accent (vast eindaccent of vast stamaccent) en/of ontbreken van medeklinkerwisseling komt voor bij een stuk of tien werkwoorden [zie Aanhang], waarvan de belangrijkste zijn:
- *сосатьⁱ* 'zuigen': *сосу́, сосѣт, сосу́т* (geen medeklinkerwisseling, {e});
 - *оратьⁱ* 'schreeuwen': *ору́, орѣт, ору́т* (geen medeklinkerwisseling, {e});
 - *смеятьсяⁱ* 'lachen': *смею́сь, смеѣтся, смею́тся* ({e});
 - *колебатьⁱ* 'doen schommelen': *колѣблю, колѣблет, колѣблют* ({s}).
- Opmerking: *стонатьⁱ* 'steunen, kreunen' heeft geen medeklinkerwisseling (*стону́, стóнет*) omdat bij -н- nooit medeklinkerwisseling voorkomt (zie 6.1.6).
- 5) Problemen bij andere vormen: vrij veel werkwoorden hebben geen IGe (zie 6.8.6); *колебать* en *щекотать* hebben een onregelmatig VPD (zie 6.8.5.1).

A4 *кричатъ*: infinitief -ать/-ять; presens -у/-ю, -ит

illustraties van klasse A4 (<i>кричатъ</i>)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
кричатъ ⁱ	schreeuwen	кричу́	кричѣт	кричáт
слышать ⁱ	horen	слышу́	слышит	слышат
стоять ⁱ	staan	стою́	стоѣт	стоя́т

Bijzonderheden:

- 1) Volgens *кричатъ* gaan ongeveer 35 werkwoorden [zie Aanhang]. De vorm van de infinitief en de betekenis vertonen wel een aantal gemeenschappelijke kenmerken, maar zoals men hieronder zal zien zijn deze niet voldoende om er zeker van te kunnen zijn dat men met een A4 werkwoord te maken heeft. De kenmerken sluiten bijvoorbeeld *получать* 'krijgen' en *сиять* 'schitteren', die volgens A1 gaan, niet uit.
- Bij werkwoorden die volgens *кричатъ* gaan, gaat aan het -ать/-ять van de infinitief altijd een ruisklank (ч, ш, ж, щ) vooraf of, in twee gevallen (*стоятьⁱ* 'staan' en *боятьсяⁱ* 'bang zijn'), een klinker (d.w.z. de stam gaat uit op /-j/).
 - Werkwoorden die volgens *кричатъ* gaan, hebben – met één uitzondering (*слышатьⁱ* 'horen') – het accent in de infinitief op de laatste lettergreep.

- 25 van de 34 werkwoorden die volgens *кричать* gaan, duiden een geluid aan. De enige die dat niet doen zijn: *лежать*ⁱ 'liggen', *дрожать*ⁱ 'trillen', *держать*ⁱ '(vast) houden', *молчать*ⁱ 'niet spreken, zwijgen', *торчать*ⁱ 'uitsteken; rondslingeren; (zonder goede reden) rondhangen', *дышать*ⁱ 'ademen, ademhalen', *слышать*ⁱ 'horen', *бояться*ⁱ 'bang zijn', *стоять*ⁱ 'staan'.
- 2) Accent (presens): het presens heeft {e}, afgezien van twee gevallen van {t}:
 - *держать*ⁱ 'vasthouden, houden': *держу*, *держит*, *держат*;
 - *дышать*ⁱ 'ademhalen, ademen': *дышу*, *дышит*, *дышат*.

A5 *давать*: infinitief -*авать*; presens -*аю*, -*аёт*

illustratie van klasse A5 (давать)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
давать ⁱ	geven	даю	даёт	дают

Bijzonderheden:

- 1) Volgens deze klasse gaan drie belangrijke afgeleide imperfectieven:
 - *давать* (afgeleid imperfectief van *дать*^p en composita daarvan);
 - *-знавать* 'kennen (afgeleid imperfectief van de composita van *знать*)', bijvoorbeeld *узнавать*ⁱ 'herkennen': *узнаю*, enz.;
 - *-ставать* 'gaan staan' (afgeleid imperfectief van de composita van *стать*)', bijvoorbeeld *вставать*ⁱ 'opstaan': *встаю*, enz.
- 2) Problemen bij andere vormen. Zeer uitzonderlijk is het volgende: in GW, TPD en IGe gaan deze werkwoorden volgens A1 *читать*, dus met behoud van *-ва-*, bijvoorbeeld GW *давай*, TPD *даваемый*, IGe *давая* (zie 6.7.3 (2), 6.8.4, 6.8.6).

A rest

- 1) *ехать*ⁱ 'rijden': *еду*, *едет*, *едут* (e-uitgangen gevoegd achter een afwijkende stam). Geen GW en IGe;
- 2) †*живописать*ⁱ 'schilderen (in de zin: met verf afbeelden)': *живописую*, *живописует*, *живописуют*;
- 3) *блистать*ⁱ 'schitteren' gaat normaal volgens A1 *читать*, maar heeft daarnaast de vormen *блещу*, *блещет*, *блещут* (dus volgens A3 *искать*, maar met vervanging van *-и-* in de stam door *-е-*, wat overigens in de uitspraak niet te horen is, als gevolg van de reductieregels);
- 4) †*внимать*ⁱ 'luisteren (afgeleid imperfectief van *внять*^p): †*внёмлю*, †*внёмлет*, †*внёмлют*. Ook regelmatig volgens A1 (*читать*);
- 5) *бежать*ⁱ 'rennen, hollen; vluchten': *бежу*, *бежит*, *бежут*. Afwijkende uitgangen (vermenging van e- en i-uitgangen); onregelmatig patroon van medeklinkerwisseling. (Anders gezegd: afgezien van de onregelmatige 1sg en 3pl gaat dit werkwoord regelmatig volgens A4 *кричать*.) Geen IGe;
- 6) †*вопить*ⁱ 'roepen; ten hemel schreien': *вопию*, *вопиёт* (-é- i.p.v. -ё-!), *вопиют*.

A Meerlettergrepige infinitief op *-ать/-ять*: raadgeving bij het leren

Het hoofdprobleem is het grote aantal verschillende klassen. Men kan vermijden bij ieder nieuw werkwoord dat men tegenkomt de klasse er apart bij te moeten leren door de volgende vragen af te werken:

1) Is het werkwoord een afgeleid imperfectief?

Zo ja, dan gaat het volgens *читáть* A1, afgezien van vier uitzonderingen (de drie werkwoorden van de klasse *дава́ть* A5 en *†внима́ть* A rest (4)). Zo nee, ga dan door naar de volgende vraag.

2) Gaat het werkwoord uit op *-овать/-евать*?

Zo ja, dan gaat het vrijwel zeker volgens *рисова́ть* (A2).

Is het werkwoord nu nog niet aan de orde geweest, dan kan het volgens *читáть* A1, *иска́ть* A3 of *крича́ть* A4 gaan. Meestal zal het eerste het geval zijn, dus: gaat een werkwoord onverhoopt volgens *иска́ть* A3 of *крича́ть* A4, dan moet dat feit er apart bij worden geleerd.

Men kan zich nog meer leerwerk besparen door als volgt verder te gaan:

a) Gaat het uit op *-шать, -жать, -чать, -цать* en ligt het accent niet op de laatste lettergreep?

Zo ja, dan gaat het met uitzondering van *слы́шать* A4 volgens *читáть* A1.

b) Gaat het uit op *-шать, -жать, -чать, -цать* en ligt het accent wél op de laatste lettergreep?

Zo ja, dan kan het volgens *читáть* A1 en *крича́ть* A4 gaan. Duidt het een geluid aan, dan zal het in het algemeen volgens *крича́ть* A4 gaan. Als het geen geluid aanduidt, dan gaat het met zes uitzonderingen (*лежа́ть, дрожа́ть, держа́ть, молча́ть, торча́ть, дыша́ть*) volgens *читáть* A1.

c) Gaat het uit op een klinker + ongeaccentueerd *-ять* (bv. *се́ять*)?

Zo ja, dan gaat het volgens *иска́ть* A3.

d) Gaat het uit op een klinker + geaccentueerd *-ять* (bv. *си́ять*)?

Zo ja, dan gaat het volgens *читáть* A1, met drie uitzonderingen: *смея́ться* (A3), *боя́ться* (A4) en *стоя́ть* (A4).

Is het nu nog niet aan de orde geweest, dan kan het alleen volgens *читáть* A1 of *иска́ть* A3 gaan. Over het algemeen zal het eerste het geval zijn, dus: gaat een werkwoord volgens *иска́ть* (A3), dan moet dat feit er als een bijzonderheid bij worden geleerd.

B Meerlettergrepige infinitief op *-ить*: overzicht

overzicht werkwoordsklassen met meerlettergrepige infinitief op <i>-ить</i> (B)					
klasse	voorbeeld	aantal	uitg.	accent	bijzonderheden
B1	говори́ть	open	-i-	{t}/{e}	medeklinkerwisseling in 1sg
B rest	vier werkwoorden, waaronder <i>-шиби́ть</i> en <i>стелы́ть</i>				

B1 *говорить*: infinitief -ить; presens -у/-ю, -ит

illustraties klasse B1 <i>говорить</i> (gevallen zonder medeklinkerwisseling)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
говори́ть ⁱ	spreken	говору́	говори́т	говори́ят
стро́ить ⁱ	bouwen	стро́ю	стро́ит	стро́ят
положи́ть ^p	(neer)leggen	положу́	поло́жит	поло́жат

Bijzonderheden:

- 1) Met vier uitzonderingen (zie B rest) gaan alle meerlettergrepige werkwoorden op -ить volgens *говорить*. Dat zijn er veel. Na A1 (*читать*) is dit de klasse waartoe de meeste werkwoorden behoren, en men kan ervan uitgaan dat ongeveer een kwart van de werkwoorden die men tegenkomt volgens deze klasse zal gaan.
- 2) Medeklinkerwisseling volgens de tabel in 6.1.6 vindt uitsluitend plaats in de 1sg (zoals bij i-uitgangen normaal is, 6.5.2).

normale en Kerkoslavische medeklinkerwisseling bij klasse B1 (говори́ть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
по́ртить ⁱ	verknoeien	по́рчу	по́ртит	по́ртят
посети́ть ^p	bezoeken	посещу́	посети́т	посети́ят
буди́ть ⁱ	wekken	бужу́	бу́дит	бу́дят
грози́ть ⁱ	dreigen	грожу́	грози́т	грози́ят
проси́ть ⁱ	verzoeken	прошу́	про́сит	про́сят
пусти́ть ^p	laten (gaan, enz.)	пущу́	пу́стит	пу́стят
руби́ть ⁱ	(hout) hakken	рублю́	ру́бит	ру́бят
купи́ть ^p	kopen	куплю́	ку́пит	ку́пят
корми́ть ⁱ	voeden	кормлю́	ко́рмит	ко́рмят
ста́вить ⁱ	(neer)zetten	ста́влю	ста́вит	ста́вят

- 3) Kerkoslavische medeklinkerwisseling. Bij ca. twintig werkwoorden op -ить [zie Aanhang] komt de Kerkoslavische medeklinkerwisseling *m – ц* voor (de Kerkoslavische medeklinkerwisseling *д – жд* ontbreekt volledig).

Bij een klein aantal werkwoorden hebben sommige composita de Russische en andere de Kerkoslavische medeklinkerwisseling. Meestal blijkt uit betekenis en/of stilistische waarde duidelijk genoeg welke de Russische en welke de Kerkoslavische wisseling hebben. Voorbeelden:

- Van het werkwoord (-)свети́ть 'lichtgeven, bijlichten; schijnen' hebben alleen de composita *освети́ть^p* 'verlichten; licht werpen op, verduidelijken' en *просвети́ть^p* 'door onderwijs, voorlichting e.d. verheffen' de Kerkoslavische medeklinkerwisseling (*освещу́, освети́т*).
- Het werkwoord -глоти́ть heeft twee composita waarvan één wel en één niet de Kerkoslavische wisseling heeft: *проглоти́ть^p* (-глочу́, -глоти́т) 'doorslikken' en *поглоти́ть^p* (-глочу́, -глоти́т) 'verzwelgen; absorberen'.

- 4) Bij bepaalde werkwoorden bestaat onzekerheid over de medeklinkerwisseling. In onverzorgde gesproken taal kan wisseling dan wegblijven en in de standaardtaal wordt de 1sg vermeden [zie Aanhang]. Dit alles is maar bij één echt belangrijk werkwoord aan de orde:
- *-бедúть*, bijvoorbeeld *убедúть^p* ‘overtuigen’, *победúть^p* ‘(gevecht of wedstrijd) winnen’.
 - Een voorbeeld van een werkwoord dat uitsluitend in minder verzorgde gesproken taal voorkomt en dus de 1sg rustig zonder medeklinkerwisseling kan vormen, is ***лямзитъⁱ* ‘jatten, ratsen’, ***лямзю*, ***лямзит*, enz.
- 5) Accent (presens): bij werkwoorden die volgens *говорúть* gaan moet men per werkwoord als afzonderlijk feit erbij leren of het accent in het presens al dan niet terugtrekt [zie Aanhang]. Om de gedachten te bepalen kan men de volgende tendensen in het achterhoofd houden:
- Terugtrekking komt vooral veel voor bij oorspronkelijk Russische (dus niet Kerkoslavische) werkwoorden met eenlettergrepige stam of *-оро/-ере/-оло-*. Juist de gewoonste woorden hebben grote kans op terugtrekking en men moet in principe terugtrekking als regelmatig zien en eindaccent als uitzonderlijk.
 - Terugtrekking is in opmars. Men zal dus in minder verzorgd gesproken Russisch vaak {t} horen bij werkwoorden die volgens alle woordenboeken {e} hebben; een berucht voorbeeld is *звонúтьⁱ* ‘bellen’, officieel {e} (*звонúт*), maar in levende taal vaak {t}: ***звóнит*. Anderzijds zal men in poëzie van enkele generaties geleden {e} tegenkomen bij werkwoorden die nu {t} hebben, bijvoorbeeld *изменúть^p* ‘verraden’, volgens de woordenboeken met {t} *измéнит*, maar bij Poesjkin altijd †*изменúт*. Men zal merken dat verschillende woordenboeken en grammatica’s verschillende informatie verstrekken. Volledige zekerheid bestaat op dit punt dus niet.
- 6) Soms hebben verschillende composita van eenzelfde werkwoord een verschillend accent. Meestal heeft dit een navoelbare reden: óf er zijn twee verschillende werkwoorden in het spel die er toevallig hetzelfde uitzien (‘homoniemen’), óf een werkwoord heeft Russische en Kerkoslavische composita, waarbij in het algemeen de Russische composita terugtrekking zullen hebben en de Kerkoslavische vast eindaccent [zie Aanhang]. Voorbeelden:
- *(-)садúть* ‘neerzetten, planten’: normaal {t}; {e} hebben uitsluitend: †*насадúть^p* in de Kerkoslavische betekenis ‘(een opvatting of ideologie) ingang doen vinden’ en *досадúть^p* ‘ergeren’, dat als een afzonderlijk werkwoord moet worden beschouwd;
 - *будúтьⁱ* ‘wekken, wakker maken’: normaal {t}; enkele composita met overdrachtelijke betekenissen hebben {e}, namelijk *возбудúть^p* ‘(o.a.) (gevoelens) opwekken’, *побудúть^p* uitsluitend in de betekenis ‘tot iets aanzetten’, *пробудúться^p* ‘ontwaken, wakker worden’ uitsluitend bij overdrachtelijk gebruik, bijvoorbeeld van gevoelens;
 - *валúтьⁱ*: twee homonieme werkwoorden, het ene met de betekenis ‘omgooien’ {t}, het andere met de betekenis ‘zich in grote hoeveelheid voortbewegen, massaal opdringen’ {e};

- (-)чинить: de Russische betekenissen ‘herstellen, oplappen’ en ‘slijpen’ hebben {t}; de overige betekenissen, in het bijzonder de Kerkslavische betekenis ‘doen, verrichten’, hebben {e};
 - косить: twee homonieme werkwoorden, het ene met de betekenis ‘met een zeis maaien’ {t}, het andere met betekenissen met het element ‘scheef, schuin’ (bv. ‘scheeftrekken, scheel zien’) {e}.
- 7) Eindaccent bij toevoeging van -ся/-сь. Bij hoge uitzondering veroorzaakt toevoeging van -ся/-сь dat een werkwoord dat normaal {t} heeft plotseling {e} krijgt. De gevallen zijn:
- (-)ложить, bijvoorbeeld положить^p {t} ‘neerleggen’ (положит), maar ложитьсяⁱ {e} ‘gaan liggen’ (3sg ложится);
 - (-)садить, bijvoorbeeld посадить^p {t} ‘neerzetten; planten’ (посадит), maar садиться {e} ‘gaan zitten’ (3sg садится);
 - курить ‘roken’ heeft altijd {t}, maar куриться kan in de betekenis ‘rook uitstoten’ facultatief {e} hebben: курится.
- 8) **In onverzorgde gesproken taal kan een -а- in vormen met teruggetrokken accent (in strijd met de norm) in een -ó- veranderen, bijvoorbeeld платитьⁱ ‘betalen’: **плóтит; посадить^p ‘neerzetten, planten’: **посóдит (i.p.v. het correcte плáтит, посáдит). Dit geldt tegenwoordig als plat, maar was nog vrij kort geleden, althans in Moskou, correct en zelfs chic.
- 9) Unieke uitzonderingen:
- родить^{i/p} ‘baren, ter wereld brengen’ (рожú, родит, родят) heeft uitsluitend wanneer het perfectief wordt gebruikt in de verleden tijd een beweeglijk accent (zie 6.4.3): родил, родила, родило, родили, met de bijbehorende variatie in het reflexief (zie 6.4.5): родился/родилсь, родилась, родилось/родилось, родились/родились. Bij imperfectief gebruik en in de composita is het accent regelmatig;
 - мучитьⁱ ‘kwellen’ en меритьⁱ ‘meten’ gaan helemaal regelmatig, maar kunnen facultatief het presens volgens A1 (читáть) vormen alsof de infinitief op -ать/-ять uitgaat: мучаю enz.; меряю, enz. De infinitieven **мучать en **мерять komen ook voor, maar gelden als onverzorgd;
 - умертвить^p ‘doden, van het leven beroven’ heeft een unieke medeklinkerwisseling: умерщвлю, умертвít.
- 10) Problemen bij andere vormen: er zijn enkele complicaties die samenhangen met medeklinkerwisseling en accentterugtrekking:
- Bij werkwoorden met een terugtrekkend accent in het presens trekt in het TAD het accent meestal niet terug, maar soms wel (zie 6.8.2).
 - Werkwoorden op -дить kunnen in het VPD de Kerkslavische medeklinkerwisseling д/жд hebben (zie 6.8.5.2).
 - Bij werkwoorden met een terugtrekkend accent in het presens volgt het accent van het VPD meestal dat van het presens, maar soms niet (zie 6.8.5.2).

B rest

- 1) Uniek is *-шибѣть* 'hard slaan': *-шибѹ, -шибѣт, -шибѹт*; de verleden tijd is onregelmatig: *-шибѣ, -шибѣла, -шибѣло, -шибѣли*. Voorbeeld: *ошибѣтъся*^P 'zich vergissen': *ошибѹсь, ошибѣтся, ошибѹтся; ошибѣся, ошибѣлась, ошибѣлось, ошибѣлись*. (Het prefix *о-* betekent soms 'mis-'. Eigenlijk betekent *ошибѣтъся* 'misslaan').
- Drie werkwoorden gedragen zich alsof ze volgens *искать* A3 gaan, maar dan met een infinitief op *-ить*:
- *стелѣтъ*ⁱ 'uitspreiden': *стелѹ, стелѣт, стелѹт*. Alternatieve infinitief: *стлать* (zie G1(a));
 - †*зыбѣтъ*ⁱ 'zachtkens doen golven': *зыблѹ, зыблѣт, зыблѹт*;
 - †*зѣждѣтъся*ⁱ 'gebaseerd zijn, zich baseren': *зѣждѣтся, зѣждѹтся*.

B Meerlettergrepige infinitief op -ить: raadgeving bij het leren

Men kan er in principe van uitgaan dat een meerlettergrepig werkwoord op *-ить* volgens *говорѣть* (B1) gaat, {t} heeft en in de 1sg regelmatige medeklinkerwisseling vertoont volgens de tabel in 6.1.6. Wat de andere vormen betreft: normaal heeft het werkwoord in het TAD geen terugtrekking en in het VPD wel.

Men moet evenwel rekening houden met een aantal andere mogelijkheden, waarvan de volgende de belangrijkste zijn:

- 1) Als de infinitief uitgaat op *-нуть* kan Kerkoslavische medeklinkerwisseling (*m – n*) optreden in 1sg en VPD.
- 2) Als de infinitief uitgaat op *-дѣть* kan Kerkoslavische medeklinkerwisseling (*ð – жд*) optreden in het VPD (maar nooit in de 1sg!).
- 3) Ondanks de regel is er een gereede kans dat een werkwoord {e} heeft.
- 4) Verschillende composita van eenzelfde werkwoord kunnen zich op het punt van medeklinkerwisseling en accentterugtrekking verschillend gedragen.
- 5) TAD en VPD wijken in een minderheid van de gevallen van de regel af.

C Infinitief op -еть: overzicht

overzicht werkwoordsklassen met infinitief op -еть					
klasse	voorbeeld	aantal	uitg.	accent	bijzonderheden
C1	краснѣть	open	-e-	{s}	
C2	горѣть	ong. 40	-i-	{e}	
C3	терѣть	4/5	-e-	{e}	onregelmatige VT
C rest	vijf werkwoorden, waaronder <i>петь, дѣть, реве́тъ, хоте́тъ</i>				

Voor ***еть* zie F.

C1 краснѣть: infinitief -еть; presens -ею, -еет

illustraties klasse C1 (краснѣть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
краснѣть ⁱ	roder worden, zich rood aftekenen	краснѣю	краснѣет	краснѣют
смѣть ⁱ	durven	смѣю	смѣет	смѣют

Bijzonderheden:

- 1) De meeste werkwoorden die volgens *краснѣть* gaan zijn intransitieve afleidingen van adjectieven en (minder vaak) substantieven, bijvoorbeeld *красный* 'rood' → *краснѣть*ⁱ 'rood/roder worden, rood aanlopen; zich rood aftekenen, te zien zijn (van iets roods)'; *ржавый* 'roestig' → *ржавѣть*ⁱ 'roestig worden'. De klasse geldt als 'open' omdat er volgens het model *красный* → *краснѣть* nieuwe werkwoorden kunnen worden gemaakt, wat overigens weinig gebeurt. Afgezien van afleidingen van het type *красный* → *краснѣть* zijn er ongeveer twaalf werkwoorden die volgens *краснѣть* gaan, waaronder enkele buitengewoon belangrijke: *имѣть*ⁱ 'hebben', *смѣть*ⁱ 'durven', *умѣть*ⁱ 'kunnen (in de zin: weten hoe iets moet)', *успѣть*^p 'erin slagen te, op tijd komen om', *грѣть*ⁱ 'verwarmen, opwarmen', *жалѣть*ⁱ 'medelijden/spijt hebben' [zie Aanhang].
- 2) Accent (infinitief): in de praktijk zal men niet vaak een werkwoord van deze klasse tegenkomen dat in de infinitief het accent niet op de laatste lettergreep heeft.
- 3) Problemen bij andere vormen: de vorming van het VPD hangt van het aantal lettergrepen af (zie 6.8.5.4).

C2 горѣть: infinitief -еть; presens -у/-ю, -ит

illustratie klasse C2 (горѣть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
горѣть ⁱ	branden	горю́	горѣ́т	горѣ́ят

Bijzonderheden:

- 1) Volgens deze klasse gaan ongeveer 45 werkwoorden, waarvan bijna de helft een geluid aanduidt [zie Aanhang].
 Waarschuwing: het gevaar bestaat dat men deze klasse verwart met het veel talrijkere B1 (*говорѣть*), waardoor men vormen gaat maken als infinitief **горѣть*, verleden tijd **горѣл*.
- 2) Accent (infinitief): het *-еть* van de infinitief heeft bij deze klasse altijd het accent, met uitzondering van *вѣдетъ*ⁱ 'zien', *обѣдетъ*^p 'beledigen', *завѣсетъ*ⁱ 'afhangen (van)'.
- 3) Medeklinkerwisseling volgens de tabel in 6.1.6 vindt plaats in de 1sg (zoals bij i-uitgangen normaal is).

illustraties van medeklinkerwisseling in klasse C2 (горéть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
летéть ⁱ	vliegen	лечу́	летíт	летя́т
вíдеть ⁱ	zien	вíжу	вíдит	вíдят
висéть ⁱ	hangen	вишу́	висíт	вися́т
свистéть ⁱ	fluiten	свищу́	свистíт	свистя́т
хрипéть ⁱ	schor spreken	хриплю́	хрипíт	хрипя́т
шумéть ⁱ	lawaaï maken	шумлю́	шумíт	шумя́т

- 4) Accent (presens): altijd {e}, behoudens drie gevallen van {t}:
 • *смотрéтьⁱ* '(onderzoekend) kijken': *смотрю́, смотрит, смотрят*;
 • *терпéтьⁱ* 'verdragen, dulden': *терплю́, терпит, терпят*;
 • *вертéтьⁱ* '(laten) ronddraaien': *верчу́, вёртит, вёртят*.
- 5) Vermijding van de 1sg: bij enkele minder belangrijke werkwoorden die volgens *горéть* gaan, wordt de 1sg vermeden [zie Aanhang].
- 6) Unieke complicatie:
 • *висéтьⁱ* 'hangen' heeft één compositum waarvan het accent niet met het simplex overeenstemt: *зависéтьⁱ* 'afhangen (van)'.

C3 *терéть*: infinitief -*ерéть*; presens -*ру́*, -*рёт*

illustratie klasse C3				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
терéть ⁱ	wrijven	тру́	трёт	трут

Bijzonderheden:

- Volgens *терéть* gaan alleen de onder het volgende punt opgesomde vier/vijf werkwoorden.
- Onregelmatige verleden tijd. De -e- van de infinitief valt uit; er vindt een wisseling -e- – -ë- plaats. Ook kan de verleden tijd een beweeglijk accent hebben, meestal met terugtrekking op het prefix. Uitgesplitst:
 - терéтьⁱ*: *тру́*, enz.; VT *тёр, тёрла, тёрло, тёрли*. Evenzo de composita;
 - умерéть^p* 'sterven, doodgaan': *умру́*, enz.; VT *умер, умерла́, умерло, умерли*. Het simplex ***мерéтьⁱ*, dat in verzorgde taal niet voorkomt, heeft een vast accent: *мёр, мёрла, enz.*;
 - (-) *перéть*; achter dit werkwoord gaan twee verschillende woorden schuil, waarvan het ene betekent 'leunen, steunen, tegen iets aanduwen' of 'zich met onweerstaanbare kracht voortbewegen' en het andere 'met een slot afsluiten'. De eerste hebben in de verleden tijd vast accent, de tweede beweeglijk accent, met terugtrekking op het prefix:
 - уперéть^p* 'tegen iets aan zetten; jatten': *упру́*, enz.; VT *упёр, упёрла, enz.*;
 - заперéть^p* 'op slot doen, met een slot afsluiten': *запру́*, enz.; VT *запер, заперла́, заперло, заперли*;
 - простерéть^p* 'uitstrekken': *простру́*, enz.; VT *простёр, простёрла, enz.*

3) Problemen bij andere vormen:

- Van deze werkwoorden komt het IGe niet voor (6.8.6).
- Het feit dat de VT van deze werkwoorden onregelmatig is heeft gevolgen in het VAD (6.8.3.2) en het PGe (6.8.7.2-3).
- Voor het afwijkende gedrag van prefixen zie 6.9.2.

C rest

- 1) *петь*ⁱ 'zingen': *пою́, поёт, пою́т*. Geen IGe;
- 2) *дeть*^p '(in iets) stoppen/doen': *дeну́, дeнет, дeнут*;
- 3) *рeвeть*ⁱ 'brullen': *рeвeу́, рeвeт, рeвeут*;
- 4) *хотeть*ⁱ 'willen'. Onregelmatige presensuitgangen: *хочу́, хочeшь, хочeт, хоти́м, хоти́тe, хотя́т*, dat wil zeggen in het enkelvoud e-uitgangen (met medeklinkerwisseling) en in het meervoud i-uitgangen; in onverzorgde gesproken taal komt ook het meervoud met e-uitgangen voor: ***хочeм, **хочeтe, **хочут*. Geen IGe.

C Infinitief op -eть: raadgeving bij het leren

Bij werkwoorden met een infinitief op *-eть* is het zelden nodig om de klasse er apart bij te leren. Men bespaart zich leerwerk door de volgende vragen af te lopen:

- 1) Gaat het werkwoord uit op *-epetъ*? Zo ja, dan gaat het volgens *тepетъ* C3.
- 2) Is het afgeleid van een adjectief of substantief en betekent het '... worden/zijn' of 'zich als ... aftekenen'? Zo ja, dan gaat het volgens *кpacнeть* (C1).
- 3) Duidt het een geluid aan? Zo ja, dan gaat het volgens *зopетъ* (C2).

Is het nu nog niet afgefallen, dan moet men erbij leren of het gaat volgens *кpacнeть* (C1) of *зopетъ* (C2). Meestal zal het tweede het geval zijn. Het gaat om kleine aantallen (ongeveer 12 volgens C1 en 25 volgens C2).

D Infinitief op -yть: overzicht

overzicht werkwoordsklassen met infinitief op -yть					
klasse	voorbeeld	aantal	uitg.	accent	bijzonderheden
D1	махнyть	open	-e-	{e}	
D1a	привыкнyть	ong. 60	-e-	n.v.t	onregelmatige VT
D rest	дyть, -yть				

D1 махнyть: infinitief -нyть; presens -нy, -нет

D1a привыкнyть: evenzo, maar verlies van -нy- in de verleden tijd

Bijzonderheden:

- 1) Volgens D1/D1a gaan alle werkwoorden op *-нyть*. Deze klasse is 'open' of 'productief' doordat het suffix *-нyть* gebruikt wordt om een bepaald soort perfectieve werkwoorden te vormen bij werkwoorden die een klank- of lichteffect of een beweging aanduiden, bijvoorbeeld *крикнyть*^p 'schreeuwen' (bij *крича́ть*ⁱ), *кивнyть*^p 'knikken' (bij *кива́ть*ⁱ), *моргну́ть*^p 'met een oog knippen, knipogen' (bij *морга́ть*ⁱ), *ки́нуть*^p 'gooien' (bij *кида́ть*ⁱ) (zie 7.2, 8.5.4).

illustraties klasse D1/D1a махnúть/привы́кнуть				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
махnúть ^p	zwaaien	махnú	махнёт	махnúт
трóнуть ^p	(aan)raken	трóну	трóнет	трóнут
гнуть ⁱ	(doen) buigen	гну	гнёт	гнут
привы́кнуть ^p	gewend raken	привы́кну	привы́кнет	привы́кнут

2) Accent (presens). Altijd {e}, behoudens zes gevallen van {t}:

- *тяnúтьⁱ* 'trekken': *тяnú*, *тя́нет*, *тя́нут*;
- *тоnúтьⁱ* 'zinken; verdrinken': *тоnú*, *то́нет*, *то́нут*;
- *обманúть^p* 'bedriegen': *обманú*, *обма́нет*, *обма́нут*;
- (-)гляnúть, bijvoorbeeld *взгляnúть^p* 'kijken, de blik op iets richten een blik werpen': *взгляnú*, *взгля́нет*, *взгля́нут*. NB: het simplex heeft een ander accent dan de composita: *гля́нуть^p*;
- (-)мяnúть, bijvoorbeeld *упомяnúть^p* 'vermelden': *упомяnú*, *упомя́нет*, *упомя́нут*;
- *мину́ть^p* 'voorbijgaan (van tijd)': *ми́нет*.

3) Verlies van -ну- in de verleden tijd (klasse D1a, *привы́кнуть*) komt voor bij ongeveer 60 werkwoorden op -ну́ть [zie Aanhang]. Deze gevallen zijn globaal genomen te herkennen aan drie eigenschappen:

- Zij hebben altijd al in de infinitief stamaccent; met andere woorden: heeft de infinitief het accent op -ну́ть (bv. *махnúть*, *тяnúть*), dan weet men zeker dat -ну- niet afvalt.
- Zij zijn in on geprefigeerde vorm altijd imperfectief; met andere woorden: is een on geprefigeerd werkwoord op -ну́ть perfectief (bv. *махnúть^p*, *трóнуть^p*), dan weet men zeker dat -ну- niet afvalt.
- Zij zijn meestal intransitief en duiden een overgang aan van een instabiele naar een stabiele toestand: 'opdrogen, verdrogen', 'stollen', 'vastvriezen', 'verzakken', 'aftakelen', 'omkomen, creperen', 'verstommen, stilvallen', 'uit het zicht verdwijnen', 'aansterken (na ziekte)', 'aan iets gewend raken' en dergelijke.

Uitzonderlijke gevallen van werkwoorden die in de VT -ну- verliezen:

- Twee intransitieve werkwoorden waarbij het element van overgang tussen toestanden ontbreekt:
 - *пахnúтьⁱ* 'geuren';
 - *-бе́гнуть*, bijvoorbeeld *прибе́гнуть^p* (к) 'zijn toevlucht nemen tot, terugvallen op'.
- Enkele Kerkoslavische werkwoorden, bijvoorbeeld:
 - *-ве́ргнуть* 'werpen', bijvoorbeeld *отве́ргнуть^p* 'verwerpen';
 - *-то́ргнуть*, bijvoorbeeld *отто́ргнуть^p* 'ontrukken, losrukken';
 - *воскрéснуть^p* 'uit de doden opstaan'.
- Twee werkwoorden kunnen ook in de infinitief het element -ну- missen en gaan dus alternatief zowel volgens *привы́кнуть* als volgens een andere klasse:
 - *сты́нутьⁱ* / *сты́тьⁱ* (zie G3) 'afkoelen, van de kou verstijven, stollen', VT *сты́л/сты́нул*, *сты́ла*, enz.;

- *-сти́знуть/-сти́чь* (zie F), bijvoorbeeld *доссти́знуть^p /доссти́чь^p* ‘bereiken’, VT *доссти́з, доссти́гла*, enz.

illustraties van klasse D1a (привы́кнуть): verlies van -ну- in de VT			
infinitief	betekenis	sg M	overige vormen
привы́кнуть ^p	gewend raken	привы́к	привы́кла, привы́кло enz.
гáснуть ⁱ	uitdoven	гас/гáснул	гáсла, гáсло, enz.

- 4) Facultatieve handhaving van *-ну-*. De tabel illustreert de volgende regel: is het mannelijk enkelvoud eenlettergrepig, dan kan het element *-ну-* facultatief bewaard blijven: *гас* naast *гáснул* (zie 6.3.2 (2)). († In de negentiende eeuw was handhaving van *-ну-* wijder verbreid dan nu.)
- 5) Unieke complicaties:
 - *мину́ть^p* ‘voorbijgaan (van tijd)’ heeft in de verleden tijd stamaccent (6.4.3) wanneer het synoniem is aan *исполниться* in constructies die het bereiken van een leeftijd aanduiden, bijvoorbeeld *ей мину́ло* (= *исполнилось*) *семь лет* (zie ook 5.9);
 - *вя́нутьⁱ* ‘verleppen, verwelken’ is het enige werkwoord dat *-ну-* verliest na een klinker, zodat in het mannelijk de *-л* niet afvalt: *вял/вя́нул, вя́ла*, enz.;
 - *вы́нуть^p* ‘iets ergens uit halen, tevoorschijn halen’ is op zich regelmatig, maar vermeldenswaard omdat het het enige Russische werkwoord is dat eruitziet alsof het alleen bestaat uit een prefix (*вы-*) en een suffix (*-нуть*).
- 6) Problemen bij andere vormen:
 - Van werkwoorden op *-нуть* komt het IGe niet voor (6.8.6).
 - De onregelmatige verleden tijd van de werkwoorden die *-ну-* afwerpen heeft gevolgen in het VAD (6.8.3.2) en het PGe (6.8.7.2-3).

D rest

дутьⁱ ‘blazen, waaien’: *ду́ю, ду́ет, ду́ют*.

Evenzo: *-уть* ‘schoeisel aan- of uittrekken’, bijvoorbeeld: *обу́ть^p* ‘(iemand) schoeisel aantrekken’, *обу́ю, обу́ет, обу́ют*.

D Infinitief op *-уть*: raadgeving bij het leren

Alle werkwoorden op *-нуть* gaan in het presens volgens *махну́ть/привы́кнуть* (D1/D1a). Het probleem zit in de verleden tijd, waar *-ну-* kan uitvallen. Men kan dit per geval als uitzondering leren, maar ook rekening houden met de volgende omstandigheden:

- Als de infinitief eindaccent heeft (bv. *махну́ть*) valt *-ну-* nooit uit.
- Bij simplicia die perfectief zijn (bv. *трону́ть*) valt *-ну-* nooit uit.
- Als het werkwoord het betekenselement ‘overgang tussen twee toestanden’ bevat, valt *-ну-* in principe wel uit, behalve (facultatief) als de resulterende vorm daardoor eenlettergrepig zou zijn.

Е колóть: infinitief op *-отъ*; presens *-ю, -ет*

illustratie klasse E (колóть)				
infinitief	betekenis	1sg	3sg	3pl
колóть ⁱ	steken, prikken	колю́	ко́лет	ко́лют

Bijzonderheid:

Volgens *колóть* gaan vier van de vijf werkwoorden op *-отъ*: *колóтьⁱ*, *борóтьсяⁱ* 'strijden', *полóтьⁱ* 'wieden', *порóтьⁱ* 'tornen'. Afwijkend gaat *молóтьⁱ* 'malen': *мелю́, мéлет, мéлют*.

F нестí: infinitief niet op klinker + *-ть* algemeen

illustratie basisschema klasse F (нестí)					
infinitief	betekenis	VT	1sg	3sg	3pl
нестí ⁱ	dragen	нёс, неслá, неслó, неслí	несу́	несёт	несу́т

Ongeveer 50 werkwoorden hebben een infinitief die niet op klinker plus *-ть* uitgaat, maar op: medeklinker plus *-ть*, op *-тí* (meestal voorafgegaan door medeklinker) of *-чь* [zie Aanhang].

†/** In plaats van *-тí* komt soms *-ть* voor, bijvoorbeeld †/** *принéсть*. Dit gebeurt vooral in gedichten, bij negentiende-eeuwse schrijvers, en bij schrijvers die personages willen karakteriseren als onontwikkeld.

F Bijzonderheden

- 1) Uitgangen: e-uitgangen. Eén uitzondering: *естьⁱ* 'eten' heeft onregelmatige uitgangen (zie F rest (2)).
- 2) De stam is meestal niet aan de infinitief af te zien. De eindmedeklinker(s) van de stam moet(en) er daarom in het algemeen bij worden geleerd. Er zijn de volgende mogelijkheden:

mogelijke stamsluitende medeklinkers bij klasse F (нестí)		
infinitief op	laatste stammedeklinker	bijzonderheden
-зть of -зтí	altijd -з-	geen
-сть of -стí	-с-, -б-, -т-, -ст-, -д-, -н-	-т-, -д- en -н- vallen uit in VT
-чь	-к-, -г-, -гн-	-к- en -г- wisselen voor -e-/ë- van uitgang met -ч- en -ж-

- 3) Soms is de laatste medeklinker van de stam niet in alle vormen gelijk (nog afgezien van de infinitief):
 - Als de stam uitgaat op *-к-* of *-з-*, vindt medeklinkerwisseling plaats vóór uitgangen die met *-e-/ë-* beginnen.
 - Als de stam uitgaat op een *-м-*, *-д-* of *-н-*, dan valt deze in de verleden tijd uit.

varianties bij klasse F (нести́), afhankelijk van laatste medeklinker van stam					
infinitief	betekenis	VT	1sg	3sg	3pl
грызть ⁱ	knagen	грыз, грызла, епз.	грызу́	грызёт	грызúт
везти́ ⁱ	op wielen vervoeren	вёз, везла́, везло́, везли́	везу́	везёт	везúт
нести́ ⁱ	dragen	нёс, несла́, несло́, несли́	несу́	несёт	несúт
грести́ ⁱ	roeien, harken	грёб, гребла́, -блó, -бли́	гребу́	гребёт	гребúт
плести́ ⁱ	vlechten	плёл, плела́, плелó, плели́	плету́	плетёт	плету́т
класть ⁱ	neerleggen	клаг, кла́ла, кла́ло, кла́ли	кладу́	кладёт	кладúт
вести́ ⁱ	(persoon) brengen	вёл, вела́, велó, вели́	веду́	ведёт	ведúт
клясть ⁱ	vervloeken	клял, кляла́, кля́ло, кля́ли	клянú	клянёт	клянúт
печь ⁱ	bakken	пёк, пекла́, пекло́, пекли́	пеку́	печёт	пеку́т
беречь ⁱ	bewaren, sparen	берёг, берегла́, -гло́, -гли́	берегу́	бережёт	берегу́т

4) Accent (presens): het presens heeft vast eindaccent. Uitzonderingen:

- vast stamaccent hebben *лезть*, †*отвёрзть*, *сесть*, *лечь* en *-стичь* (zie onder);
- terugtrekkend accent heeft **мочь* (zie onder).

5) Accent (VT): in de verleden tijd hangt het accent samen met de vorm van de infinitief:

- bij inf. op *-ть* en *-сть* vast stamaccent. Uitzonderingen: *прясть*, *клясть*, *-честь* (zie (8));
- in andere gevallen (d.w.z. inf. op *-ти* en *-чь*) vast eindaccent. Uitzonderingen: vast stamaccent hebben *стричь* en *-стичь* (zie (8)).

6) Wisseling *-e* – *-ë*: bij inf. op *-ти* en *-чь* ondergaat een *-e* die in de VT M het accent krijgt de wisseling *-e* → *-ë*, bijvoorbeeld *вести́* → *вёл*, *нести́* → *нёс*, *везти́* → *вёз*, *печь* → *пёк*, *беречь* → *берёг*.

7) Problemen bij andere vormen:

- Werkwoorden met een infinitief op *-чь* hebben geen IGe (6.8.6).
- De onregelmatige verleden tijd brengt complicaties met zich mee bij de vorming van VAD (6.8.3.2-3) en PGe (6.8.7.2-3).

8) Individuele bijzonderheden. Kleine afwijkingen van de gegeven regels komen voor bij de volgende werkwoorden:

- *лезть*ⁱ ‘klauteren, klimmen; gaan’: *лэзу, лэзет, лэзут; лез, лэзла, лэзло, лэзли*. Afwijkend: {s} in presens. Geen IGe;
- †*отвёрзть*^p ‘openen’: *отвёрзу, отвёрзет, отвёрзут; отвёрз, отвёрзла* enz. Afwijkend: {s} in presens;
- *прядь*ⁱ (-d-) ‘spinnen’: *пряду́, прядёт, прядут; прядл, прядла́, прядло, прядли*. Afwijkend: het facultatief beweeglijke accent van de verleden tijd;
- *сесть*^p (-d-) ‘gaan zitten’: *сяду, сядет, сядут; сел, села́, село, сели*. Afwijkend: de klinker en {s} in het presens;
- *-честь* (-t) ‘lezen, tellen, rekenen’, bijvoorbeeld *прочёсть*^p, *прочту́, прочтёт, прочтут; прочёл, прочла́, прочло́, прочли́*. Uitleg: de stam is /čt-/; in de infinitief en de VT M wordt een vluchtige klinker ingevoegd, in de VT verdwijnt (regelmatig) de -т-. Geen VAD. Voor het afwijkende gedrag van prefixen zie 6.9.2.4;
- *клясть*ⁱ (-n-) ‘vervloeken’: *клянú, клянёт, клянут; клял, кляла́, кяло, кяли*. Afwijkend: het beweeglijke accent van de verleden tijd. Afwijkend VPD (zie 6.8.5.3). Het compositum *проклясть*^p ‘vervloeken’ trekt in de verleden tijd het accent op het prefix terug: *про́клял, прокляла́, про́кляло, про́кляли*;
- *растú*ⁱ (-st-) ‘groeien’: *расту́, растёт, растут; рос, росла́, росло́, росли́*. Afwijkend: de spelling van de stamklinker: in presens -а-, in de verleden tijd -о-.
- ***етú/еть*ⁱ ‘neuken’ gaat behalve in de infinitief helemaal als *зрестú*: *ебу́, ебёт, ебут; ёб, ебла́, enz.*;
- *толóчь*ⁱ (-k-) ‘fijnstampen’: *толку́, толчёт, толкут; толók, толкла́, толкло́, толкли́*. Uitleg: de stam is /tolk-/; waarbij in de infinitief en de VT M tussen de /l/ en de /k/ een vluchtige klinker wordt ingevoegd;
- *стричь*ⁱ (-g-) ‘knippen’: *стригу́, стрижёт, стригут; стриг, стригла́* enz. Afwijkend: stamaccent in de verleden tijd;
- *жечь*ⁱ (-g-) ‘verbranden’: *жгу, жжёт, жгут; жёг, жгла́, жгло́, жгли*. Uitleg: de stam is /žg-/; in de infinitief en de VT M wordt een vluchtige o/e/ě ingevoegd. Voor het afwijkende gedrag van prefixen zie 6.9.2.4;
- *лечь*^p (-g-) ‘gaan liggen’: *лягу, ляжет, лягут; лёг, легла́, легло́, легли́*. Afwijkend zijn de klinker en {s} in het presens;
- **мочь*ⁱ (-g-) ‘kunnen’: *могу́, мо́жет, мо́гут; мог, могла́, могло́, могли́*. Twee afwijkingen: (1) het presens heeft {t}; (2) de infinitief van het simplex komt alleen in woordenboeken voor;
- *-стúчь* (-g-/gn-), bijvoorbeeld *достúчь*^p (naast *достúгнуть* D1a) ‘bereiken’: *достúгну, достúгнет, достúгнут; достúг, достúгла́, enz.* Afwijkingen: in het presens gaat de stam uit op -гн-, in de verleden tijd op -г-.

F rest

- 1) *идтú*ⁱ ‘lopen, gaan, komen’ heeft een stam op -д-: *иду́, идёт, идут*; de verleden tijd is van een totaal andere stam gevormd: *шёл, шла́, шло́, шли*.

NB: in de composita wordt de *u-* van de stam vervangen door een *ǔ-*, als volgt: *-ǔтú, -ǔду́, enz.*, bijvoorbeeld *пойтú*^p ‘beginnen te lopen, enz.’: *пойду́, пойдёт,*

пойдут (VT normaal: *пошёл, пошла*, enz.). Bij het compositum *прийти* 'komen, verschijnen' valt in het presens de *-и-* helemaal weg: *приду*, enz. (vergelijk *принять* (G rest (1)));

- 2) *есть*ⁱ 'eten': *ем, ешь, ест, едим, едите, едят; ел, ела, ёло, ёли*. Totaal onregelmatige presensuitgangen (vergelijk *дать*, G rest (4)). Geen IGe.

F Werkwoorden met infinitief niet op klinker +*-ть*: raadgeving bij het leren

Men bespaart zich leerwerk door het basisschema goed te kennen, dat wil zeggen het rijtje van *нести* plus de bijbehorende regels. Bij een nieuw werkwoord met een infinitief niet op klinker plus *-ть* hoeft men dan alleen de laatste medeklinker van de stam te leren. Men moet wel bedenken dat er een redelijke kans is (30%) dat het betreffende werkwoord bijkomende onregelmatigheden vertoont.

G Eenlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* en *-ыть/-ить*: overzicht

overzicht klassen met éénlettergrepige inf. op <i>-ать/-ять</i> of <i>-ыть/-ить</i> (G)						
klasse	voorbeeld	aantal	uitg.	accent presens	accent VT	bijzonderheden
G1	ждать	10	-e-	{e}	bew.	veel afwijkingen; geen IGe
G1a	братъ	4	-e-	{e}	bew.	invoeging vluchtige klinker
G1b	жать	5	-e-	{e}	stam	invoeging -н- of -м-; geen IGe
G2	знать	2	-e-	{s}	stam	(eigenlijk als <i>читатъ</i>)
G3	стать	3	-e-	{s}	stam	presens -ну, -нешь; geen IGe
G4	пить	7	-e-	{e}	bew./stam	presens <i>пью, пьёшь</i> ; geen IGe
G5	мыть	6	-e-	{s}	stam	presens <i>мою, моёшь</i> , etc.
G6	жить	3	-e-	{e}	bew.	invoeging -в-
G7	мстить	8	-i-	{e}	stam	(eigenlijk als <i>говоритъ</i>)
G8	спать	2	-i-	{e}	bew./stam	i-vervoeging; geen IGe
G8a	гнать	1	-i-	{e}	bew.	i-verv.; vluchtige klinker
G rest	vijf werkwoorden, waaronder <i>взять/-нять, дать</i> en <i>быть</i>					

- 1) De 54 werkwoorden met een eenlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* en *-ыть/-ить* vallen uiteen in een groot aantal kleine klassen.
- 2) Bij iets minder dan de helft van de werkwoorden van deze groep is het accent in de verleden tijd beweeglijk (d.w.z. de VT F heeft eindaccent). Soms vertoont het accent verdere complicaties in de composita en het reflexief (zie 6.4.3-5). In de onderstaande lijst worden deze werkwoorden gevolgd door een sterretje, bijvoorbeeld *ждать*ⁱ * [zie Aanhang 6.4.3].

G1 *ждать*^{i*} ‘wachten’: *жду, ждѣт, ждут; ждалá*; geen IGe

- 1) Evenzo: *жрать*^{i*} ‘vreten’; *рвать*^{i*} ‘(ver)scheuren; (onp.) braken’; *врать*^{i*} ‘liegen’.
- 2) Kleine afwijkingen:
 - a) *ржать*ⁱ ‘hinniken; hard lachen’ heeft vast stamaccent in de verleden tijd: *ржáла*;
 - b) ***срать*ⁱ ‘schijten’ heeft vast stamaccent in de verleden tijd (*срáла*) en heeft alternatieve presensvormen met invoeging van een vluchtige *o/ě/e* en facultatief medeklinkerwisseling en accentterugtrekking: *сру/серю́/серу́, срѣт/сѣрет, срут/сѣрют/сѣрут*;
 - c) *лгать*^{i*} ‘liegen’: *лгу, лжѣт, лгут; лгалá*. Medeklinkerwisseling voor uitgangen die met *-e/-ě-* beginnen;
 - d) *ткать*^{i*} ‘weven’: *тку, ткѣт, ткут; тка́ла*. Twee bijzonderheden: geen medeklinkerwisseling en de verleden tijd heeft facultatief beweeglijk of vast stamaccent;
 - e) (-)слáть, bijvoorbeeld *послáть^p* ‘zenden, sturen’: *пошлю́, пошлѣт, пошлѣт; послáла*. Twee bijzonderheden: een bijzondere medeklinkerwisseling in het gehele presens en vast stamaccent in de verleden tijd;
 - f) *попράть^p* ‘vertrappen, met voeten treden’: *попράла* (komt in het presens bijna niet voor).
- 3) Grotere afwijkingen (G1a en G1b):
 - a) invoeging van vluchtige *o/e/ě* in het presens (en, in verband daarmee, afwijkend gedrag van prefixen, zie 6.9.2.3, en wél een IGe):
 - *брать*^{i*} ‘nemen’: *беру́, берѣт, берут; бралá*;
 - Evenzo: *драть*^{*} ‘afscheuren’;
 - *звать*^{i*} ‘roepen; noemen’: *зову́, зовѣт, зовут; звалá*;
 - *стлать*ⁱ ‘uitspreiden’: *стелю́, стѣлет, стѣлют; стлáла* (de infinitief van dit werkwoord luidt aanzienlijk vaker *стелѣть*, zie B rest).
 - b) invoeging van een *-н-* of *-м-* in het presens (en, in verband daarmee, afwijkend gedrag van prefixen, zie 6.9.2.2): *жать*ⁱ ‘maaïen, oogsten’: *жну, жнѣт, жнут; жáла*; geen IGe.
Evenzo:
 - *мять*ⁱ ‘verkreukelen’ (*мну, enz.*); *-пять*, bijvoorbeeld *распáть^p* (*распну́ enz.*) ‘kruisigen’;
 - *-чáть*, bijvoorbeeld *начáть^{p*}* (transitief) ‘beginnen’: *начну́, начнѣт, начнут; начáл, началá, начáло, начáли*. De verleden tijd heeft beweeglijk accent. In sommige composita trekt het accent in de daarvoor in aanmerking komende vormen op het prefix terug;
 - *жать*ⁱ ‘drukken, persen, knellen’: *жму, жмѣт, жмут; жáла*.

G2 *знать*ⁱ ‘kennen, weten’: *знáю, знáет, знáют; знáла*

Evenzo: *шлѣтьсяⁱ* ‘rondhangen’.

NB: afgezien van deze twee gevallen hebben werkwoorden met een eenlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* nooit een presens van het type *-аю/-яю*, *-ает/-яет*.

G3 *стать*^p 'worden; beginnen': *ста́ну, ста́нет, ста́нут; ста́ла*

Evenzo: *застра́ять*^p 'blijven steken', *сты́ть*ⁱ 'afkoelen, door afkoeling verstijven, stollen' (alternatief: *сты́нуть*ⁱ).

G4 *пить*ⁱ * 'drinken': *пью, пьёт, пьют; пи́л; geen IGe*

Voor het afwijkende gedrag van prefixen zie 6.9.2.2.

- 1) Evenzo: *лить*ⁱ * 'gieten, schenken'; *вить*ⁱ * 'winden; vlechten'.
- 2) Evenzo, maar stamaccent in de VT F: *бить*ⁱ 'slaan' (*би́ла*) en *шить*ⁱ 'naaien' (*ши́ла*).
- 3) Kleine afwijkingen:
 - *гнить*ⁱ * 'rotten': *гнио́, гниёт, гниют; гни́л;*
 - †*почи́ть*^{i/p} (pf.) 'overlijden, ontslapen'; (ipf.) 'rusten': *почи́ю, почи́ет, почи́ют.*
- 4) Terugtrekking op het prefix in de VT M, N en pl (zie 6.4.4) komt voor in:
 - *запи́ть*^p alleen in de betekenis 'beginnen zich te bedrinken', bijvoorbeeld *запи́л, запи́ли*; in enkele andere composita van *пить* en *лить* is terugtrekking facultatief;
 - *проби́ть*^p facultatief en uitsluitend in de betekenis 'slaan (van een klok e.d.)': *проби́л, проби́ла, проби́ло, проби́ли*; dit is het enige geval waarin accent op een prefix gecombineerd wordt met stamaccent in de VT F.

G5 *мыть*ⁱ 'wassen': *мо́ю, моёт, моют; мы́ла*

- 1) Evenzo: (-)*кры́ть*ⁱ 'bedekken, openen/sluiten', bijvoorbeeld *откры́ть*^p 'openen'; *вы́ть*ⁱ 'huilen, loeien'; *ры́ть*ⁱ 'spitten, graven'; *ны́ть*ⁱ 'zeuren'.
- 2) Licht afwijkend: *брить*ⁱ 'scheren': *бре́ю, бре́ет, бре́ют.*

G6 *жить*ⁱ * 'leven, wonen': *живу́, живёт, живут; жи́л;*

- 1) Evenzo: *плы́ть*ⁱ * 'drijven, zwemmen'; *слы́ть*ⁱ * 'bekend staan als'.
- 2) Terugtrekking op het prefix in de VT M, N en pl komt voor in enkele composita van *жить*: *зажи́ть*^p in de betekenis 'zelf in de kosten van levensonderhoud beginnen te voorzien'; *ожжи́ть*^p 'herleven'; facultatief in de meeste andere composita van *жить*.

G7 *мстить*ⁱ 'wreken': *мщу, мстит, мстят; мсти́ла*

Evenzo: *продли́ть*^p 'langer laten duren, verlengen' (*продлю́, продли́т, продля́т*); *льсти́ть*ⁱ 'vleien' (*льщу, льстит*); *-нзи́ть*, bijvoorbeeld *пронзи́ть*^p 'doorstéken, -bóren' (*пронжу́, пронзи́т*); *зли́ть*ⁱ 'kwaad maken'; *сни́ться*ⁱ 'dromen, in een droom verschijnen'; †*мни́ть*ⁱ 'menen, geloven'; *затми́ть*^p (geen 1sg) 'donker maken'.

Opmerking: deze acht werkwoorden gaan volgens *говори́ть* (B1), hoewel ze een eenlettergrepige infinitief hebben. Ze hebben altijd vast eindaccent in het presens en nooit beweeglijk accent in de verleden tijd.

G8 спатъⁱ* ‘slapen’: сплю, спит, спят; спалá; geen IGe

- 1) Evenzo, maar met vast accent in de verleden tijd: мчатъⁱ ‘voortdrijven’: мчу, мчит, мчат; мчáла.
- 2) Evenzo, maar met invoeging van vluchtige o/ě/e: гнатъⁱ* ‘nazitten; voort-drijven’: гоню, гóнит, гóнят; гналá. Voor vormveranderingen bij prefixen zie 6.9.2.3.

G rest

Vijf werkwoorden wijken totaal af; vier daarvan hebben onregelmatige presens-uitgangen:

- 1) *взять* en *-нять* ‘nemen’.

Взять wordt nooit geprefigeerd. Men kan het het best beschouwen als een (vreemd uitziend) simplex van *-нять*.

- *взять*^p* ‘nemen’: *возьму́, возьмёт, возьмут*; *взял, взяла́, взяло́, взяли*. Verschillende composita van *-нять* gaan verschillend:
- *занять*^p* ‘lenen, bezetten’: *займу́, займёт, займут* ({e}!). Evenzo alle composita met prefixen die op een klinker uitgaan behalve *при-*, bijvoorbeeld *понять*^p* ‘begrijpen’;
- *принять*^p* ‘in-, aannemen’: *приму́, примет, примут* ({t}!). De stam-*й* (van bv. *займу́*) verdwijnt hier. Vergelijk *прийти* (F rest (1));
- *снять*^p* ‘af-, wegnemen’: *сниму́, снимёт, снимут* ({t}!). Evenzo alle composita met prefixen die op een medeklinker uitgaan, bijvoorbeeld *поднять*^p* ‘oppakken, optillen’; *обнять*^p* ‘omarmen’; *отнять*^p* ‘wegnemen, afpakken’.

Bijzonderheden:

- Het accent hangt af van de vorm van de stam in het presens: *-йм-* heeft {e}, alle andere varianten {t}.
 - De meeste (maar niet alle) composita van *-нять* hebben in de verleden tijd accent-terugtrekking op het prefix (zie 6.4.4), bijvoorbeeld *пóнял, поняла́, пóняло, пóняли*; *прíнял, приняла́, прíняло, прíняли*.
 - Tot verheven en dichterbij taalgebruik beperkt zijn varianten waarbij in de infinitief de *-н-* wegblijft, bijvoorbeeld *†объя́тъ^p* in plaats van *обня́тъ*. Bij deze werkwoorden ontbreekt het presens en ze hebben in de verleden tijd een vast stamaccent, bijvoorbeeld *†объя́ла*.
 - Als onverzorgd gelden varianten waarbij in het presens de *-н-* wegblijft hoewel het prefix op een medeklinker uitgaat, bijvoorbeeld van *обня́тъ*: ***обойму́, **обоймёт* of ***обыму́, **обымет*.
- 2) †*чтитъ*ⁱ ‘eren’: *чту, чтит, чтят/чтут; чтíла*. Onregelmatige presensuitgangen.
 - 3) ***сстать*ⁱ ‘pissen’: 1sg *ссу*, 3sg *ссыт*, 3pl *ссут/ссат*; variant: *сцать*: 1sg *сцу*, 3sg *сцит*, 3pl *сцут/сцат*. Onregelmatig presens.
 - 4) *дать*^p* ‘geven’: *дам, дашь, даст, дад́им, дад́ите, дадут*; *дал, дала́, дало́, дали*. Sterk afwijkende uitgangen (vergelijk *есть* (F rest (2))).

Bijzonderheden:

- *создѣтъ*^p ‘scheppen, maken’ gedraagt zich als een compositum van *дѣтъ*, dat wil zeggen het wordt behandeld alsof *соз-* een prefix is.
 - De composita hebben nooit eindaccent in de VT N, bijvoorbeeld *продѣтъ*^p ‘verko- pen’: *продѣло*, nooit **продѣло*.
 - In de ontkennde vormen en in de meeste composita trekt het accent in de ver- leden tijd facultatief terug (zie 6.4.4).
- 5) *бытъ*ⁱ * ‘zijn’: presens ‘weggelaten’ of (onder bepaalde omstandigheden) *есть* in alle vormen; in 3pl alternatief †*суть*; toekomstige tijd *бѹду*, *бѹдет*, *бѹдут*); *была*.

Bijzonderheden:

- De composita vormen hun presens met *-бѹду* enz., bijvoorbeeld *забытъ*^p ‘verge- ten’: *забѹду* enz.
- In de verleden tijd trekt het accent terug op de ontkenning (*нѣ был*, *не была*, *нѣ было*, *нѣ были*, evenzo *нѣ был*, enz.). In een deel van de composita trekt het accent terug op het prefix. Dit is verplicht bij *прибытъ*^p ‘aankomen, arriveren’, *убытъ*^p ‘afnemen, verminderen; vertrekken’.
- Het compositum *забытъ* ‘vergeten’ heeft, anders dan het simplex, vast stamaccent in de VT: *забыла*.

G Werkwoorden met een eenlettergrepige infinitief op *-ать/-ять* of *-ытъ/-итъ*: raad- geving bij het leren

Het best kan men deze werkwoorden allemaal als onregelmatig beschouwen. De meeste zijn zo belangrijk dat men er hoe dan ook verstandig aan doet ze paraat te hebben.

6.7 De gebiedende wijs (GW)

6.7.1 Algemeen

De gebiedende wijs heeft twee vormen: 2sg en 2pl. De 2sg volgt een (betrekkelijk bewerkelijke) regel waarop maar enkele uitzonderingen bestaan. De 2pl wordt uit de 2sg gevormd door toevoeging van *-те* (zie 6.7.4).

De gebiedende wijs wordt ook wel IMPERATIEF genoemd.

6.7.2 Regel voor de vorming van de gebiedende wijs

De regel is het gemakkelijkst vanuit de spelling te formuleren. Daarna moet echter worden ingegaan op de taalkundige realiteit die achter de spelling schuilgaat.

Regel: aan de 3pl presens minus *-ют/-юм* resp. *-ят/-ям* wordt toegevoegd:

- na een klinker: *-ѹ*;
- na een enkele medeklinker, indien de 1sg presens stamaccent heeft: *ѹ*;
- verder na een of meer medeklinkers: *-у*.

illustraties regelmatige vorming gebiedende wijs						
klasse	inf.	betekenis	3pl	3pl minus uitgang	1sg	GW
A1	рабо́татъ ⁱ	werken	рабо́тают	рабо́та-	n.v.t.	рабо́тай
A2	рисова́тъ ⁱ	tekenen	рису́ют	рису́-	n.v.t.	рису́й
A3	иска́тъ ⁱ	zoeken	и́щут	и́щ-	ищú	ищи́
	ре́затъ ⁱ	snijden	ре́жут	реж-	ре́жу	режь
	смея́ться ⁱ	lachen	смею́тся	сме- (+ -ся)	n.v.t.	сме́йся
A4	крича́тъ ⁱ	schreeuwen	крича́т	крич-	n.v.t.	кричи́
	боя́ться ⁱ	bang zijn	боя́тся	бо- (+ -ся)	n.v.t.	бо́йся
Ar5	бежа́тъ ⁱ	rennen	бегу́т	бег-	n.v.t.	бегí
B1	ходи́тъ ⁱ	lopen	хо́дят	ход-	хожу́	ходи́
	бро́сить ⁱ	gooien	бро́сят	брос-	бро́шу	брось
	по́мнить ⁱ	z. herinneren	по́мнят	помн-	n.v.t.	по́мни
	стро́ить ⁱ	bouwen	стро́ят	стро-	n.v.t.	строй
C1	име́тъ ⁱ	hebben	име́ют	име́-	n.v.t.	име́й
C2	смотре́тъ ⁱ	kijken	смотре́ят	смотре-	смотре́ю	смотре́й
C3	тере́тъ ⁱ	wrijven	трут	тр-	n.v.t.	три
Cr1	петь ⁱ	zingen	пою́т	по-	n.v.t.	пой
Cr2	деть ^p	stoppen (in)	де́нут	ден-	де́ну	де́нь
D1	тяну́тъ ⁱ	trekken	тя́нут	тян-	тяну́	тяни́
	тро́нуть ^p	(aan)raken	тро́нут	трон-	тро́ну	тронь
	кри́кнуть ^p	schreeuwen	кри́кнут	крикн-	n.v.t.	кри́кни
F	нести́	dragen	несу́т	нес-	несу́	неси́
	помо́чь ^p	helpen	помо́гут	помо́г-	помо́гу	помо́ги
	лезть ⁱ	klimmen	ле́зут	лез-	ле́зу	лезь
G1	ждать ⁱ	wachten	ждут	жд-	n.v.t.	жди
G1a	братъ ⁱ	nemen	беру́т	бер-	n.v.t.	бери
G1b	нача́тъ ^p	beginnen	начну́т	начн-	n.v.t.	начни́
G3	стать ^p	worden, enz.	ста́нут	стан-	ста́ну	стань
G5	мы́тъ ⁱ	wassen	мо́ют	мо-	n.v.t.	мой
Gr5	бы́тъ ⁱ	zijn	бу́дут	буд-	бу́ду	будь

Achter de spelling ligt de volgende taalkundige werkelijkheid. De gebiedende wijs wordt op twee verschillende manieren gevormd, namelijk:

- 1) Zonder uitgang, zo mogelijk onder verzachting van de laatste medeklinker van de stam, bijvoorbeeld *рабо́тай*, *рису́й*, *бо́йся*, *сме́йся*, *строй*, *име́й*, *пой*, *мой*; *режь*, *брось*, *день*, *тронь*, *стань*, *будь*. Merk op dat het zachte teken, dat in gevallen als *брось* en *будь* aangeeft dat de laatste medeklinker van de stam zacht is, ook na ruisklanken (*ш/ж/щ/ч*) geschreven wordt (bv. *режь*), waar het geen informatie over de uitspraak geeft.

- 2) Door middel van de uitgang */-i/*, wederom zo mogelijk onder verzachting van de laatste medeklinker van de stam, bijvoorbeeld *ищи́, кричи́, беги́, ходи́, смотри́, три, неси́, помога́й, жди́, начини́, бери́; по́мни, кри́кни*.

Bijzonderheden:

- Met de regel over stammen op meer dan één medeklinker heeft men vooral te maken bij de werkwoorden die volgens *говори́ть* (B1) en *махну́ть* (D1/1a) gaan. Andere voorbeelden: *э́здитъⁱ* ‘rijden’ → *э́зди*; *мы́слитъⁱ* ‘denken’ → *мы́сли*; *напо́лнитъ^p* ‘vullen’ → *напо́лни*; *ко́нчитъ^p* ‘afmaken, ophouden’ → *ко́нчи*. Bij sommige medeklinkergroepen komen beide mogelijkheden voor, en er is in de praktijk nogal wat onzekerheid en variatie, bijvoorbeeld *по́ртитъⁱ* → *по́рти/портъ*.
- Reflexieve vormen worden helemaal volgens de regel gemaakt (6.3.3), zie de voorbeelden uit de tabel.
- Zie ook 6.7.3 (onregelmatigheden) en 6.9.4 (een complicatie in verband met het prefix *вы-*).
- In gesproken taal komt *-сь* voor in gevallen waar men volgens de regel *-ся* zou verwachten, bijvoorbeeld ***зотóвьсь* ‘maak je gereed’ in plaats van het regelmatige *зотóвься*. Dit is vooral kenmerkend voor bevelen in de (para)militaire sfeer (leger, politie, zomerkamp e.d.).

6.7.3 Onregelmatigheden

Ongeveer twintig werkwoorden vormen hun gebiedende wijs op een manier die niet uit de regel valt af te leiden. Zie de tabel.

Opmerkingen bij de tabel:

- 1) Eigenlijk is dit de (regelmatige) gebiedende wijs van een regelmatig werkwoord *сы́пнуть* (B1), dat naast *сы́пать* voorkomt en dezelfde betekenis heeft.
- 2) Dit geldt voor alle drie de werkwoorden die volgens *дава́ть* gaan (klasse A5), bijvoorbeeld *встава́ть* ‘opstaan’ → *встава́й*, *признава́ть* ‘bekennen’ → *признава́й*.
- 3) De regelmatige gebiedende wijs van *э́хать* bestaat wel, maar wordt vermeden, onder meer omdat hij associaties wekt met het werkwoord ‘neuken’ (*еть*). Alternatief: *поезжа́й*, in onverzorgde gesproken taal ***езжа́й*, nog onverzorgder ***э́хай*. In composita werkt men (zo goed en zo kwaad als het gaat) met het corresponderende imperfectief, dus *заэ́хатъ^p* → *заезжа́й* (eigenlijk de regelmatige gebiedende wijs van *заезжа́тъⁱ*), naast ***заэ́хай* en zelfs het regelmatige ***заэ́дь*.

klasse	inf.	betekenis	3pl	GW	in plaats van:	zie
A3	сы́пать ⁱ	strooien	сы́плют	сыпь	*сы́пли	(1)
A5	дава́ть ⁱ	geven	даю́т	дава́й	*да́й	(2)
Aг1	э́хать ⁱ	rijden	э́дут	?	*е́дь	(3)
B1	дои́тъ ⁱ	melken	до́ят	дои́	*дои́	(4)
F	лечь ^p	gaan liggen	ля́гут	ляг	*ля́гь	(5)
Fг3	есть ⁱ	eten	е́дят	ешь	*е́ди	
G4	пи́тъ ⁱ	drinken	пью́т	пей	*пьи́ (?)	(6)
Gr4	да́тъ ^p	geven	даду́т	да́й	*да́ди	

- 4) Als *до́ить* gaan alle werkwoorden (een handjevol) op klinker plus geaccentueerd *-и́ть*. De regel voorspelt hier *-и́*. Overigens is in onverzorgde gesproken taal de gebiedende wijs bij deze werkwoorden regelmatig, dus ***дой* in plaats van *дои́*.
- 5) De reden is dat een Russisch woord niet kan uitgaan op een zachte velaar (**-кь*, **-зь* of **-хь*). Naast *ляг* komt in onverzorgde gesproken taal ***ляжь* voor.
- 6) De gebiedende wijs zou eigenlijk **/p'j/* moeten luiden, wat niet valt uit te spreken. Tussen de */p'/* en de */j/* wordt daarom een vluchtige klinker ingevoegd: */p'ej/*, ofwel *пей*. Evenzo de vier andere werkwoorden die evenals *пить* gaan (klasse G4): *бить* → *бей*, *лить* (→ *лей*), *вить* (→ *вей*) en *шить* (→ *шей*).

6.7.4 Meervoud

Het meervoud krijgt men door de uitgang *-те* achter het enkelvoud te plaatsen. Er zijn geen uitzonderingen. Het reflexief is regelmatig.

illustratie van de meervoudsvorming bij de gebiedende wijs			
infinitief	betekenis	GW sg	GW pl
рабо́тат ⁱ	werken	рабо́тай	рабо́тайте
смея́тьс ⁱ	lachen	сме́йся	сме́йтесь
бежа́ть ⁱ	rennen	бегí	бегíте
брат ⁱ	nemen	бери́	бери́те
гото́виться ⁱ	zich gereedmaken	гото́вься	гото́вьтесь
тро́нуть ^p	aanraken	тронь	троньте
рэза́ть ⁱ	snijden	режь	режьте

6.8 Deelwoorden en gerundia

6.8.1 Algemeen over deelwoorden en gerundia

- DEELWOORDEN zijn een soort adjectieven die afgeleid zijn van werkwoorden. De lange vorm van deelwoorden betekent ongeveer hetzelfde als een betrekkelijke bijzin (een bijzin met *ко́торый*). Een ACTIEF DEELWOORD wordt gebruikt als het woord waar het deelwoord bij hoort verwijst naar de *agens* van de handeling die door het werkwoord wordt uitgedrukt. Als we het deelwoord vervangen door een bijzin met *ко́торый*, staat *ко́торый* in de nominatief, bijvoorbeeld *чита́ющий ма́льчик* 'de lezende jongen' → *ма́льчик, ко́торый чита́ет* 'de jongen die leest'. Een PASSIEF DEELWOORD wordt gebruikt als het woord waar het deelwoord bij hoort verwijst naar iemand die/ iets dat de handeling die door het werkwoord wordt uitgedrukt *ondergaat*. Als we het passief deelwoord vervangen door een bijzin met *ко́торый*, staat *ко́торый* in de accusatief, bijvoorbeeld *чита́емая кнíга* '(lett.) het gelezen wordende boek' → *кнíга, ко́торую чита́ют* 'het boek dat men leest'.

Ook van een zin kan men zeggen dat hij ACTIEF dan wel PASSIEF is, dat wil zeggen in de BEDRIJVENDE dan wel LIJDENDE VORM staat, bijvoorbeeld *Ма́льчик прочита́л кнíгу* 'De jongen las het boek' is een actieve (bedrijvende) zin; *Кнíга прочита́на ма́льчиком* 'Het boek is door de jongen gelezen' is een passieve (lijdende) zin.

Een belangrijk verschil tussen deelwoorden en gewone adjectieven bestaat daarin dat bij deelwoorden de lange vorm (vrijwel) niet predicatief voorkomt.

- GERUNDIA zijn een soort bijwoorden die afgeleid zijn van werkwoorden. Een gerundium is (grof gezegd) equivalent aan een bijwoordelijke bijzin waarvan het onderwerp gelijk is aan dat van de hoofdzin.

Deelwoorden en gerundia komen in normale gesproken taal bijna niet voor, afgezien van: (a) de korte vorm van het VPD en (b) vaste (idiomatische) verbindingen.

Van IDIOMATISCH gebruik van een woord of woordvorm spreekt men als het woord of de woordvorm een eigen leven is gaan leiden, los van de oorspronkelijke betekenis of het woord waarvan het is afgeleid. Dit kan het geval zijn in vaste uitdrukkingen, wanneer men de betekenis van de uitdrukking niet meer kan afleiden uit de betekenissen van de afzonderlijke woorden, bijvoorbeeld *Ik heb een appeltje met jou te schillen*. Zo'n uitdrukking noemt men een IDIOOM of een idiomatische uitdrukking. Van idiomatisch gebruik spreekt men ook wanneer een woordvorm door de sprekers van een taal niet (meer) beschouwd wordt als woordvorm maar als apart woord. Voor voorbeelden van idiomatisch gebruik van het gerundium zie 10.4.8.

In de meeste soorten geschreven taal komen deelwoorden en gerundia juist veel voor. Een bladzijde normaal geschreven Russisch is vaak totaal onbegrijpelijk voor iemand die deelwoorden en gerundia niet kan thuisbrengen. Ook gebruikelijk zijn deelwoorden en gerundia in de publieke gesproken taal van toespraken, lezingen, formele vergaderingen, nieuwsberichten en dergelijke.

Niet alle deelwoorden en gerundia kunnen van alle werkwoorden gevormd worden. Hierbij is van belang tot welk aspect het werkwoord behoort en of het transitief of intransitief is:

- Passieve deelwoorden kunnen niet gevormd worden van intransitieve werkwoorden (hieronder vallen dus ook alle reflexieve werkwoorden).
- Tegenwoordige deelwoorden en het imperfectief gerundium kunnen alleen van imperfectieve werkwoorden gevormd worden.
- Het verleden passief deelwoord kan maar in heel beperkte mate van imperfectieve werkwoorden gevormd worden; het perfectief gerundium helemaal niet.

algemene beperkingen op de vorming van deelwoorden en gerundia			
deelw./ger.	intransitief	imperfectief	perfectief
TAD	+	+	-
TPD	-	+	-
VAD	+	+	+
VPD	-	beperkt	+
IGe	+	+	-
PGe	+	-	+

Het reflexieve element heeft bij deelwoorden altijd de vorm *-ca*, ook na klinkers (normaal vindt men na klinkers *-cb*, zie 6.3.3).

illustraties van -ся bij deelwoorden: смеяться ⁱ 'lachen'		
Nsg F	смею́щаяся	смея́вшаяся
Gsg M/N	смею́щегося	смея́вшегося
Npl	смею́щиеся	смея́вшиеся
Ipl	смею́щимися	смея́вшимися
soort deelwoord	TAD	VAD

6.8.2 Het tegenwoordig actief deelwoord (TAD)

Het TAD kan alleen van imperfectieve werkwoorden worden gemaakt.

Regel: de uitgang *-щий* wordt gevoegd achter 3pl presens minus *-т*. In geval van een *i*-presens volgt het accent meestal de 1sg.

Bijzonderheden:

- Bij werkwoorden met een *i*-presens en accentterugtrekking trekt het accent in het TAD niet terug (zie *ходить* en *смотреть* hieronder). Er zijn uitzonderingen (zie *служить* en *терпеть*). Soms zijn er twee mogelijkheden. Een regel is niet te geven, maar omdat het TAD typisch een vorm van de geschreven taal is, heeft men in de praktijk weinig last van deze onduidelijkheid [zie Aanhang].
- Het werkwoord *быть*, dat geen normale 3pl heeft (zie 6.6 G rest (5)), heeft daarvoor ook geen TAD.

Van de formele 3pl *†суть* bestaat een regelmatig deelwoord *сущий*. Als TAD is dit verouderd, als adjectief betekent het 'wezenlijk, waarachtig'. Een ander TAD-achtig adjectief dat van *быть* is afgeleid, is *будущий* 'toekomstig'.

illustraties vorming en accentuatie TAD					
klasse	infinitief	betekenis	3pl	3pl minus -т	TAD
A1	делáть ⁱ	doen	делáют	делáю-	делáющий
A2	рисовáть ⁱ	tekenen	рисúют	рисúю-	рисúющий
A3	искáть ⁱ	zoeken	и́щут	и́щу-	и́щущий
A4	кричáть ⁱ	schreeuwen	кричáт	кричá-	кричáщий
	держáть ⁱ	vasthouden	дэ́ржат	дэ́ржа-	держáщий
	дышáть ⁱ	ademhalen	ды́шат	ды́ша-	ды́шащий
A5	давáть ⁱ	geven	даю́т	даю́-	даю́щий
B1	ходíть ⁱ	lopen	хóдят	хóдя-	ходя́щий
	служíть ⁱ	dienen	слúжат	слúжа-	слúжащий
C1	имéть ⁱ	hebben	имéют	имéю-	имéющий
C2	смотрéть ⁱ	kijken	смóтрят	смóтря-	смотря́щий
	терпéть ⁱ	verdragen	тэ́рпят	тэ́рпя-	тэ́рпящий
C3	терéть ⁱ	wrijven	трут	тру-	тру́щий
D1	тяну́ть ⁱ	trekken	тя́нут	тя́ну-	тя́нущий
F	нес́ти ⁱ	dragen	несúт	несú-	несúщий
	*мочéть ⁱ	kunnen	мо́гут	мо́гу-	мо́гущий

De vorm *мо́гущий* wordt door grammatica's meestal verboden, maar men komt hem toch geregeld tegen.

6.8.3 Het verleden actief deelwoord (VAD)

Het VAD kan in beginsel van alle werkwoorden worden gemaakt (zie 6.8.1).

Het wordt gevormd vanuit de verleden tijd. Daarbij maakt het verschil of de verleden tijd regelmatig of onregelmatig is (voor de VT zie 6.4).

Bij regelmatige verleden tijd bestaat een simpele regel. Bij onregelmatige verleden tijd bestaat in principe ook een simpele regel, maar sommige werkwoorden gedragen zich (verplicht of facultatief) alsof zij toch een regelmatige verleden tijd hebben. Die laatste manier van vormen wint terrein en er is in sommige gevallen enige onzekerheid.

6.8.3.1 VAD bij regelmatige verleden tijd

Het VAD bij regelmatige verleden tijd. De uitgang *-вший* wordt gevoegd achter de VT M minus *-л*. Het accent blijft liggen waar het in de infinitief ligt. Geen uitzonderingen.

illustraties vorming VAD bij regelmatige verleden tijd				
inf.	betekenis	VT M	VT M minus -л	VAD
дѣлать ⁱ	doen	дѣлал	дѣла-	дѣлавший
рисовать ⁱ	tekenen	рисовал	рисова-	рисовавший
ходить ⁱ	lopen	ходил	ходи-	ходивший
начать ^p	beginnen	начал	нача-	начавший

6.8.3.2 VAD bij onregelmatige VT. VT M niet op -л

Bij een onregelmatige VT gaat de stam doorgaans op een medeklinker uit, waarna de *-л* van de VT M uitvalt: *привык, привыкла* (zie 6.4.2).

Het VAD bij onregelmatige verleden tijd met stam op medeklinker. De uitgang *-вший* wordt geplaatst achter de VT M. Het accent blijft liggen waar het (in de VT M) ligt.

illustraties vorming VAD bij onregelmatige VT met M niet op -л				
klasse	inf.	betekenis	VT M	VAD
C3	терѣть	wrijven	тѣр	тѣрший
D1a	привыкнуть	gewend raken	привык	привыкший
	гѣбнуть	omkomen	гиб/гѣбнул	гѣбнувший
F	нестѣ	dragen	нѣс	нѣсший
	помочь	helpen	помог	помогший

Bijzonderheden:

- (-) *шибѣть* (B rest (1)), bijvoorbeeld *ошибѣться* 'zich vergissen', VT M *ошибся*, maar VAD *ошибѣвшийся*, dus alsof de verleden tijd regelmatig op *-л* uitgaat.

- С3: als *тереть* gaan ook: *простереть* ‘uitspreiden’ en die composita van (-)переть die niet ‘openen/sluiten’ betekenen; kleine afwijkingen bij:
 - (-)мереть ‘sterven’ heeft niet -ë-, maar -é-, bijvoorbeeld *умереть* → *умер* → *умёрший*; sommige composita kunnen bovendien terugtrekking op het prefix hebben: *замереть* → *зámёрший*, *помереть* → *пómёрший*, *обмереть* → *обмёрший*, *отмереть* → *отмёрший*;
 - (-)переть ‘openen/sluiten’ heeft altijd terugtrekking op het prefix, bijvoorbeeld *запереть* → *зáпер* → *зáперший*.
- Д1а (*привыкнуть*): de meeste werkwoorden gaan als *привыкнуть* → *привыкший*, maar sommige behouden (vaak facultatief) -ну- en gaan dan uit op -нувший:
 - alle simplicia (zoals *зібнуть* → *зібнувший* in de tabel);
 - werkwoorden die geen toestandsverandering uitdrukken (facultatief), bijvoorbeeld *достигнуть*^p ‘bereiken’, VT M *достиг*, VAD *достигнувший* naast *достигший*;
 - enkele andere werkwoorden, meestal facultatief [zie Aanhang].
- Werkwoorden niet op klinker + -ть (F). Eén kleine onregelmatigheid: *сечь*ⁱ (k) ‘hakken, met een zweep bewerken’, VT M *сёк*, maar VAD *сёкший* naast het regelmatige *сёкший*.

6.8.3.3 VAD bij onregelmatige verleden tijd. VT M op -л

Bij een onregelmatige VT gaat in enkele gevallen het mannelijk uit op de normale -л voorafgegaan door klinker (bv. *упáл*, *привёл*, *шёл*); dit komt altijd door de regel dat een -т-, -д- of -н- uitvalt voor de -л- van de verleden tijd (zie 6.6 F (3)).

De vorming van het VAD hangt bij deze werkwoorden ervan af of de infinitief uitgaat op (1) -сть of (2) -сти.

Het VAD bij een onregelmatige verleden tijd op klinker plus -л en een infinitief op *сть*. In deze gevallen wordt de regel voor de regelmatige VT gevolgd, bijvoorbeeld *сесть*^p ‘gaan zitten’: → *сел* → *сёвший*.

Evenzo gaan alle (zeven) andere werkwoorden van deze groep, behalve het afwijkende -чѣсть (bv. *прочѣсть*), waarvan het VAD niet bestaat.

Het VAD bij een onregelmatige verleden tijd op klinker plus -л en een infinitief op *сти*. In deze gevallen wordt de -т- of -д- die in het presens voor de uitgangen verschijnt (en die in de verleden tijd wordt afgeworpen) gehandhaafd; aan die -т- of -д- wordt de uitgang -ший toegevoegd, bijvoorbeeld *плесті* ‘vlechten’, VT M *плёл*, maar presens *плету́*, dus er wordt uitgegaan van *плёт-* → *плётший*.

Bijzonderheden:

- Enkele werkwoorden hebben niet -ë-, maar -é-, bijvoorbeeld: *весті* (*вёл*, *веду́*) → *вѣдший*; *цветі* → *цвѣтший*; *бресті* → *брѣдший*; *обресті* → *обрѣтший*.
- Twee bijzondere gevallen: *расті* → *рос* → *рósший* (niet **рóстший*) en *идті* → *шёл* → *шѣдший* (composita evenzo: *ушёл* → *ушѣдший*, enz.).

illustraties vorming VAD bij onregelmatige VT met M wel op -л				
infinitief	betekenis	VT M	pres. 1sg	VAD
красть ⁱ	stelen	крал	крадú	крáвший
сесть ^p	gaan zitten	сел	сýду	сéвший
клясть ⁱ	vervloeken	клял	клянú	клявший
плестí ⁱ	vlechten	плёл	плетú	плётший
привестí ^p	brenge	привёл	приведú	привédший
пойтí ^p	op weg gaan	пошёл	пойдú	пошédший

6.8.4 Het tegenwoordig passief deelwoord (TPD)

Het TPD kan alleen van imperfectieve transitieve werkwoorden gevormd worden. Voor verdere beperkingen zie onder.

Het TPD staat nog een stapje verder af van de gesproken taal dan de overige deelwoorden en gerundia: het is vooral kenmerkend voor wetenschappelijk en juridisch taalgebruik. De vorming vindt plaats door een eenvoudige regel.

Regel voor de vorming van het TPD: de uitgang *-мый* wordt gevoegd achter 3sg presens minus *-т*. Het accent wordt overgenomen van de 1sg.

illustraties vorming tegenwoordig passief deelwoord					
klasse	infinitief	betekenis	presens 3sg	3sg minus -т	TPD
A1	выражáть ⁱ	uitdrukken	выражáет	выражáе-	выражáемый
	докáзывать ⁱ	bewijzen	докáзывает	докáзываете-	докáзываемый
A2	критиковáть ^{i/p}	bekritisieren	критикúет	критикúе-	критикúемый
	изоли́ровать ^{i/p}	isoleren	изоли́рует	изоли́руе-	изоли́руемый
B1	проводíть ⁱ	uitvoeren	провóдит	провóди-	проводи́мый

Bijzonderheden:

- Het TPD kan niet van alle klassen werkwoorden gemakkelijk gevormd worden.
- Verreweg het normaalst zijn:
 - Klasse A1 (*читáть*), vooral de vele afgeleide imperfectieven.
 - De overige afgeleide imperfectieven, namelijk de drie leden van A5 (*давáть* enz.) en *-ходить*, *-носíть*, *-водíть* en *-возíть*.
 - Technische, wetenschappelijke en juridische woorden die volgens *рисовáть* gaan (A2), meestal gemakkelijk herkenbare leenwoorden uit West-Europese talen.
- Daarnaast is het TPD van sommige andere werkwoorden mogelijk, maar er is geen duidelijkheid over de vraag welke dat zijn. Vaak is zo'n TPD nog stijver of antiaker dan een normaal TPD. Praktisch belang heeft deze onzekerheid niet: ze zijn gemakkelijk te herkennen en zelf kan men ze altijd vermijden.

- Onregelmatigheden:
 - De drie afgeleide imperfectieven die volgens *давать* gaan (A5: *даю́*, enz.) vormen het TPD alsof zij volgens *читать* (A1) gaan: *дава́емый*.
 - Enkele individuele onregelmatigheden:
 - *двигать*ⁱ ‘in beweging brengen’ (A3): *движимый* (i.p.v. **движемый*).
 - † Als de presens 3sg uitgaat op medeklinker plus *-ёт* (wat vooral voorkomt bij werkwoorden met een infinitief niet op klinker plus *-ть*) wordt het TPD gevormd met *-омый* (d.w.z. de laatste medeklinker van de stam wordt hard). Deze vormen komen maar van enkele werkwoorden daadwerkelijk voor en zijn ook dan stoffig en verouderd. Voorbeelden: *нести́* ‘dragen’: *несёт* → †*несо́мый*; *влечь* ‘voortslepen, meeslepen (overdrachtelijk)’: *влечёт* → †*влеко́мый*.
- Korte vorm: het TPD heeft een korte vorm, die regelmatig wordt gevormd, met handhaving van het accent van de lange vorm: *критику́емый* → †*критику́ем*, †*критику́ема*, enz. In moderne taal is deze vorm extreem zeldzaam en vaak bedoeld als ironische verwijzing naar negentiende-eeuws plechtstatig taalgebruik.

6.8.5 Het verleden passief deelwoord (VPD)

Het VPD kan alleen van transitieve werkwoorden gemaakt worden.

De vorming van het VPD van imperfectieve werkwoorden is beperkt en van imperfectieve composita komt dit deelwoord helemaal niet voor. Daarom zijn alle voorbeelden hier perfectief.

Het VPD wordt gevormd met behulp van twee verschillende uitgangen, waarvan er een in twee varianten voorkomt; er zijn enkele complicaties in verband met het accent.

de uitgangen van het verleden passief deelwoord (oriëntatie)		
	uitgang	voorkomen (globaal)
Ia	-анный/-янный	infinitief op <i>-ать/-ять</i> (onafhankelijk van presensvorming)
Ib	-ённый/-енный	(1) werkwoorden op <i>-ить</i> of <i>-еть</i> met een <i>i</i> -presens (B1, C2, G7)
		(2) werkwoorden met infinitief niet op klinker + <i>-ть</i> (F)
II	-тый	overige gevallen (een kleine minderheid)

6.8.5.1 De uitgang *-анный/-янный*

Regel: de uitgang *-анный/-янный* komt voor bij (vrijwel) alle werkwoorden met een inf. op *-ать/-ять*. Hij wordt geplaatst achter de infinitief minus *-ать/-ять*. Het accent trekt een lettergreep terug, ook als het daardoor op een prefix terecht komt.

illustraties verleden passief deelwoord op -анный/-янный		
infinitief	betekenis	VPD
написа́ть ^p	schrijven	напи́санный
причеса́ть ^p	kammen	причё́санный
потеря́ть ^p	verliezen	потёря́нный
арестова́ть ^{i/p}	arresteren	аресто́ванный
завоева́ть ^p	veroveren	завоёванный
закольцева́ть ^p	ringen (van vogels)	закольцо́ванный
взорва́ть ^p	opblazen, in de lucht laten vliegen	взоро́ванный
прогна́ть ^p	verjagen, verdrijven, weggagen	про́гнанный
продáть ^p	verkopen	продо́анный

Bijzonderheden:

- De wisseling *-e- – -ě-* kan optreden, bijvoorbeeld *причеса́ть* → *причё́санный*, *завоева́ть* → *завоёванный*, *закольцева́ть* → *закольцо́ванный*. Dit gebeurt bij alle werkwoorden van A2 en enkele tientallen andere.
- Er zijn een stuk of tien uitzonderingen:
 - De vijf werkwoorden die volgens *жать* gaan (G1b) en *взять/-нять* (G rest (1)) hebben de uitgang *-тый* (zie 6.8.5.3).
 - Hetzelfde geldt voor *пелена́ть*ⁱ (A1) 'luiers aandoen', bijvoorbeeld *запелена́ть^p* → *запелёна́тый* (let op de wisseling *-e- → -ě-*).
 - Twee werkwoorden die volgens A3 *иска́ть* gaan hebben *-ённный/-енный*, alsof zij uitgaan op *-ить*: *поколеба́ть^p* 'aan het wankelen brengen', en *защекота́ть^p* 'doodkietelen': *поколе́бленный*, *защекото́ченный*.
 - In †*обу́ять* 'aangrijpen (vooral van emoties)' trekt het accent niet terug: *обуя́нный*. Dit komt doordat in het verleden in Kerkoslavische woorden het accent niet werd teruggetrokken. In negentiende-eeuwse poëzie kan men ook bij andere werkwoorden voorbeelden zien van onverwacht niet-teruggetrokken accent. Dit zijn dus kerkslavismen.

6.8.5.2 De uitgang *-ённный/-енный*

De uitgang *-ённный/-енный* treedt op bij twee soorten werkwoorden, namelijk werkwoorden op *-ить* of *-еть* met een i-presens (B1, C2, G7) en werkwoorden met een infinitief niet op klinker + *-ть* (d.w.z. groep F).

Werkwoorden op *-ить* of *-еть* met een i-presens (B1, C2, G7). Infinitief minus *-ить/-еть* plus *-ённный/-енный*. Medeklinkerwisseling. Bij accentterugtrekking in het presens trekt over het algemeen ook in het VPD het accent terug.

Bijzonderheden:

- Werkwoorden die in de 1sg de Kerkoslavische medeklinkerwisseling *m – ц* hebben, hebben die ook in het VPD, bijvoorbeeld *посети́ть*, presens 1sg *посецу́*, VPD *посеце́нный*.

- De Kerkoslavische medeklinkerwisseling $\partial - жд$, die in het presens nooit voorkomt, kan wél in het VPD voorkomen, bijvoorbeeld *осудить*, presens 1sg *осужу́*, VPD *осуждённый* [zie Aanhang 6.6 B1 (3)].
- Verdere onregelmatigheden verband houdende met medeklinkerwisseling:
 - (-)мыслить ‘denken, bedenken’ heeft in de 1sg geen medeklinkerwisseling (мыслью), maar wel in het VPD: *измыслить*^P ‘bedenken, verzinnen’ → *измышленный*;
 - -нзить (G7) heeft in de 1sg wel medeklinkerwisseling, maar in het VPD niet: *пронзить*^P ‘doorsteken’, *пронжу́*, maar *пронзённый*;
 - enkele composita van *мутить* hebben het totaal afwijkende -т- → -тн-, bijvoorbeeld *замутить*^P ‘troebel maken, ondoorzichtig maken’: *замутнённый*;
 - sporadisch blijft medeklinkerwisseling achterwege; afgezien van *увидеть*^P ‘zien’ (*увиденный*) gaat het om gevallen van verwaarloosbaar belang.
- In enkele gevallen volgt het accent van het VPD niet dat van het presens [zie Aanhang].
 - Presens wel accentterugtrekking, VPD niet: de meeste composita van *-делить*, bijvoorbeeld *разделить*^P ‘verdelen, delen’: *разделит*, maar *разделённый*; de meeste composita van *-менять*, bijvoorbeeld *заменить*^P ‘vervangen’: *заменит*, maar *заменённый*. Door de onduidelijkheid over de vraag welke werkwoorden precies in het presens terugtrekking hebben, is een lijst niet goed op te stellen.
 - Presens geen terugtrekking, VPD wel, bijvoorbeeld *проследить*^P ‘opsporen’: *прослежу́*, *проследит*, maar *прослежённый*. Hiervoor geldt eveneens dat een precieze lijst niet te geven is.

illustraties VPD op -ённый/-енный bij ww. op -ить of -еть met i-presens				
infinitief	betekenis	pres. 1sg	pres. 3sg	VPD
заслужить ^P	verdienen	заслужу́	заслужит	заслужённый
решить ^P	beslissen; oplossen	решу́	решит	решённый
обвинить ^P	beschuldigen	обвино́ю	обвинит	обвинённый
проверить ^P	controleren	прове́рю	прове́рит	прове́ренный
построить ^P	bouwen	постро́ю	постро́ит	постро́енный
испортить ^P	verknoeien	испо́рчу	испо́ртит	испо́рченный
посетить ^P	bezoeken	посещу́	посетит	посещённый
рассердить ^P	kwaad maken	рассержу́	рассе́дит	рассе́женный
осудить ^P	veroordelen	осужу́	осуди́т	осуждённый
пригласить ^P	uitnodigen	приглашу́	пригласи́т	приглашённый
отрубить ^P	afhakken	отрублю́	отру́бит	отру́бленный
купить ^P	kopen	куплю́	ку́пит	ку́пленный
поставить ^P	neerzetten	поставлю́	постави́т	поставле́нный
обидеть ^P	beledigen	оби́жу	оби́дит	оби́женный
осмотреть ^P	grondig bekijken	осмотрю́	осмо́трит	осмо́транный
продлить ^P	verlengen	продлю́	продли́т	продле́нный

- De onregelmatige werkwoorden *-шиб́ить* ‘hard slaan’ (B rest (1)) en *стел́ить* ‘uitspreiden’ (B rest (2)) gedragen zich als werkwoorden die volgens *говор́ить* gaan, bijvoorbeeld *ушиб́ить^p* ‘(door een harde klap) verwonden’: *ушиб́ленный*.

Werkwoorden met een infinitief niet op klinker + *-ть* (d.w.z. Groep F): de uitgang *-ённый/-енный* wordt toegevoegd aan 1pl of 2pl presens (!) minus *-ём/-ем* respectievelijk *ёте/-ете*. Accent als in VT F.

Men kan niet uitgaan van de 3sg presens vanwege het afwijkende presens enkelvoud bij *свeсть* ‘eten’. Ook de infinitief en 3pl zijn niet bruikbaar (zie bv. *испéчь* hieronder).

Bijzonderheden:

- *-клясть* vormt zijn VPD op *-тый* (zie onder).
- In *най́тí^p* ‘vinden’ trekt het accent terug: presens 3sg *най́дёт*, maar VPD *най́денный*. (Andere composita van *идт́и* volgen de regel en trekken het accent niet terug, bijvoorbeeld *обойт́и^p* ‘ontwijken, uit de weg gaan’ → *обой́денный*.)

illustraties VPD op <i>-ённый/-енный</i> bij een inf. niet op klinker + <i>-ть</i>				
infinitief	betekenis	pres. 1pl	VT F	VPD
<i>перенести́^p</i>	overbrengen	перенесём	перенесла́	перенесённый
<i>сплести́^p</i>	vlechten	сплетём	сплела́	сплетённый
<i>уче́сть^p</i>	in aanmerking nemen	учтём	учла́	учтённый
<i>укра́сть^p</i>	stelen	украдём	укра́ла	укра́денный
<i>перевести́^p</i>	vertalen	переве́дем	перевела́	переве́денный
<i>съе́сть^p</i>	eten	съе́дим	съе́ла	съе́денный
<i>испéчь^p</i>	bakken	испечём	испекла́	испечённый
<i>остри́чь^p</i>	knippen	остри́жем	остри́гла	остри́женный
<i>заже́чь^p</i>	aansteken	зажжём	зажгла́	зажжённый

6.8.5.3 De uitgang *-тый*

Alle niet genoemde werkwoordklassen hebben de uitgang *-тый*. Dit is een kleine minderheid (enkele tientallen werkwoorden), namelijk de werkwoorden op *-нуть* (waarvan de meeste geen VPD hebben omdat ze intransitief zijn) en een paar kleine groepjes.

Regel: VT M minus *-л* (indien aanwezig) plus *-тый*. Bij infinitief op *-нуть* en *-оть* trekt het accent terug; anders volgt het accent de VT M.

Het gaat om de volgende groepjes:

- De werkwoorden op *-ерéть* (C3).
- De onregelmatige werkwoorden op *-еть* (C rest (1/2)).
- Alle werkwoorden op *-уть* (D1, D1a, D rest). Bijzonderheden:
 - men moet er rekening mee houden dat bij werkwoorden op *-нуть* in verband met de terugtrekking de wisseling *-е- → -ё-* kan optreden, bijvoorbeeld *разверну́ть* → *развё́рнутый*;

- het simplex *вернуть^p* ‘teruggeven’ heeft geen VPD; in plaats daarvan wordt het VPD van het synoniem *возвратить* gebruikt: *возвращённый*;
- *-вёргнуть* heeft facultatief (naast de regelmatige vorm) een onregelmatig VPD *-вёрженный*, bijvoorbeeld *подвёргнуть^p* ‘blootstellen (aan)’: *подвёрнутый* of *подвёрженный*.
- De werkwoorden op *-оть* (E).
- Het unieke *клясть* (F).
- De enkele eenlettergrepige werkwoorden op *-ать/-ять* met invoeging van een *-н-* of *-м-* in het presens (G1b, G rest (1)).
- Alle eenlettergrepige werkwoorden op *-ыть/-ить* die geen i-presens hebben (G4, G5, G6, G rest (5)).

illustraties verleden passief deelwoord op -тый				
klasse	infinitief	betekenis	VT M	VPD
C3	<i>стереть^p</i>	afvegen, wegvegen	стёр	стёртый
	<i>запереть^p</i>	afluiten, op slot doen	зáпер	зáпертый
C rest (1)	<i>спеть^p</i>	zingen	спел	спéтый
C rest (2)	<i>одеть^p</i>	aankleden	одел	оде́тый
D1	<i>развернуть^p</i>	uit-, ontvouwen	разверну́л	развёрнутый
	<i>натянуть^p</i>	spannen, aantrekken	натяну́л	натянутый
	<i>согнуть^p</i>	buigen	согну́л	со́гнутый
D rest	<i>надуть^p</i>	opblazen	наду́л	наду́тый
E	<i>смолоть^p</i>	malen	смоло́л	смо́лотый
F	<i>проклясть^p</i>	vervloeken	про́клял	про́клятый
G1b	<i>помять^p</i>	(ver)kreukelen	помя́л	помя́тый
	<i>начать^p</i>	beginnen	нача́л	нача́тый
G4	<i>убить^p</i>	doden	уби́л	уби́тый
	<i>закрыть^p</i>	sluiten	закры́л	закры́тый
G6	<i>налить^p</i>	(vol)schenken	нали́л	нали́тый
G rest (1)	<i>взять^p</i>	nemen	взя́л	взя́тый
	<i>занять^p</i>	lenen; bezetten	за́нял	за́нятый
G rest (5)	<i>забыть^p</i>	vergeten	забы́л	забы́тый

6.8.5.4 Werkwoorden op *-еть* die volgens *краснеть* gaan (C1)

Werkwoorden op *-еть* die volgens *краснеть* gaan (C1) zijn meestal intransitief en hebben dus geen VPD. De enkele werkwoorden die wel transitief zijn vormen hun VPD als naburige klassen die erop lijken, namelijk bij meerlettergrepige infinitief als *гореть* (C2) en bij eenlettergrepige infinitief als *деть* en *петь* (C rest).

verleden passief deelwoord bij C1 (краснѣть)				
infinitief	betekenis	pres. 1sg	pres. 3sg	VPD
одоле́ть ^p	overmeesteren	одолею́	одоле́ет	одоле́нный
запечатле́ть ^p	vastzetten, -leggen	запечатлею́	запечатле́ет	запечатле́нный
нагре́ть ^p	verhitten	нагрею́	нагре́ет	нагре́тый

6.8.5.5 De korte vorm van het verleden passief deelwoord

Het VPD is het enige deelwoord waarvan de korte vorm veel voorkomt. Bij deelwoorden op *-нный* wordt in de korte vorm een enkele *-н-* geschreven. Het accent kan verspringen.

- VPD op *-анный/-янный*: *-нн-* → *-н-*; het accent blijft gelijk.

illustraties korte vorm van verleden passief deelwoord op <i>-анный/-янный</i>				
lange vorm	KV M	KV F	KV N	KV pl
напи́санный	напи́сан	напи́сана	напи́сано	напи́саны
потéрянный	потéрян	потéряна	потéряно	потéряны
арестóванный	арестóван	арестóвана	арестóвано	арестóваны
взóрванный	взóрван	взóрвана	взóрвано	взóрваны
прóданный	прóдан	прóдана	прóдано	прóданы

Bijzonderheden:

- Als de verleden tijd een beweeglijk accent heeft (*рвал, рвала́, рвали́*, zie 6.4.3) kan het accent in de KV F facultatief op de uitgang vallen, dus bijvoorbeeld *взорвана́*, *продана́* in plaats van het regelmatige *взóрвана*, *прóдана*. Dit is tegenwoordig enigszins verouderd.
- Het eenlettergrepige simplex *дать^p* en de eveneens eenlettergrepige samenstelling *сдать^p* hebben vast eindaccent: *да́нный* → *дан, дана́, дано́, даны́*.
- VPD op *-ённый/-енный*: *-нн-* → *-н-*; als de lange vorm het accent op de uitgang heeft (*-ённый*) heeft de korte vorm vast eindaccent; anders blijft het accent gelijk. Geen uitzonderingen.

illustraties korte vorm van verleden passief deelwoord op <i>-ённый/-енный</i>				
lange vorm	KV M	KV F	KV N	KV pl
испо́рченный	испо́рчен	испо́рчена	испо́рчено	испо́рчены
укра́денный	укра́ден	укра́дена	укра́дено	укра́дены
осу́ждённый	осу́ждён	осу́ждена́	осу́ждено́	осу́ждены́
переве́дённый	переве́дён	переве́дена́	переве́дено́	переве́дены́

Opmerking: in minder verzorgde gesproken taal wordt het accent op veel grotere schaal teruggetrokken. Men moet niet opkijken wanneer men accentuaties als *осу́ждены* of ***переве́дена* hoort.

- VPD op *-тый*. Bij de werkwoorden met een infinitief op *-нуть* en *-оть* blijft het accent ongewijzigd. Bij de andere is het accent gelijk aan dat van de verleden tijd, inclusief ‘beweeglijk’ accent (zie *запертый* hieronder).

Opmerking: in plaats van eindaccent (*заперта́, налита́*, enz.) kan in minder verzorgde gesproken taal het vrouwelijk voorkomen met hetzelfde accent als de andere vormen: *заперта*, ***налита*, enz.

illustraties korte vorm van verleden passief deelwoord op <i>-тый</i>					
lange vorm	VT F	KV M	KV F	KV N	KV pl
натянутый	n.v.t.	натянут	натянута	натянуто	натянуты
согну́тый	n.v.t.	согнут	согнута	согнуто	согнуты
смо́лотый	n.v.t.	смо́лот	смо́лота	смо́лото	смо́лоты
сте́ртый	сте́рла	сте́рт	сте́рта	сте́рто	сте́рты
оде́тый	оде́ла	оде́т	оде́та	оде́то	оде́ты
наду́тый	наду́ла	наду́т	наду́та	наду́то	наду́ты
помя́тый	помя́ла	помя́т	помя́та	помя́то	помя́ты
уби́тый	уби́ла	уби́т	уби́та	уби́то	уби́ты
закры́тый	закры́ла	закры́т	закры́та	закры́то	закры́ты
забы́тый	забы́ла	забы́т	забы́та	забы́то	забы́ты
запе́ртый	запе́рла	запе́рт	запе́рта	запе́рто	запе́рты
нали́тый	нали́ла	нали́т	нали́та	нали́то	нали́ты
нача́тый	нача́ла	нача́т	нача́та	нача́то	нача́ты
взя́тый	взя́ла	взя́т	взя́та	взя́то	взя́ты

6.8.6 Het imperfectief gerundium (IGe)

Het imperfectief gerundium wordt uiteraard niet van perfectieve werkwoorden gevormd, maar ook bij sommige imperfectieve werkwoorden is vorming van het IGe onmogelijk. Dit zijn vaak veelgebruikte werkwoorden, daarom is het aan te raden het laatste gedeelte van deze paragraaf goed te bestuderen.

Regel: uitgang *-а* of *-я* gevoegd achter 3sg presens minus *-ѐм/-ем* of *-им*: *-а* na *ш, ж, щ* of *ч*; *-я* in overige gevallen. Het accent volgt de 1sg presens.

illustraties imperfectief gerundium				
infinitief	betekenis	pres. 1sg	pres. 3sg	VPD
чита́ть ⁱ	lezen	чита́ю	чита́ет	чита́я
рисува́ть ⁱ	tekenen	рису́ю	рису́ет	рису́я
иска́ть ⁱ	zoeken	ищу́	и́щет	ища́
крича́ть ⁱ	schreeuwen	кричу́	кричи́т	крича́
держáть ⁱ	(vast)houden	держу́	де́ржит	держá
говори́ть ⁱ	spreken; zeggen	говору́	говори́т	говоря́
ходи́ть ⁱ	gaan, lopen	хожу́	ходи́т	ходя́

ста́вить ⁱ	neerzetten	ста́влю	ста́вит	ста́вя
име́ть ⁱ	hebben	имею́	име́ет	име́я
горе́ть ⁱ	branden	горю́	го́рит	го́ря
ви́деть ⁱ	zien	ви́жу	ви́дит	ви́дя
боро́ться ⁱ	strijden	бору́сь	бо́рется	бора́сь
нести́ ⁱ	dragen, brengen	несу́	несёт	неся́
везти́ ⁱ	(per as) vervoeren	везу́	везёт	везя́
идти́ ⁱ	gaan, lopen	иду́	идёт	идя́
брать ⁱ	nemen	беру́	берёт	беря́
знать ⁱ	weten, kennen	знаю́	знаёт	зная́
жить ⁱ	leven, wonen	живу́	живёт	живя́
мыть ⁱ	wassen, boenen	мою́	моёт	мо́я

Bijzonderheden:

- De werkwoorden van de klasse *давать* (A5) gedragen zich evenals in de gebiedende wijs en het TPD alsof ze regelmatig volgens *читать* (A1) gaan: *давать* → *давая́*.
- Een onregelmatig stamaccent hebben de werkwoorden voor 'zitten', 'liggen' en 'staan' en facultatief enkele andere:
 - *сиде́ть*ⁱ 'zitten' (C2) → *си́дя*;
 - *лежа́ть*ⁱ 'liggen' (A4) → *ле́жа* (met de wisseling *-e- → -ě-*);
 - *стоя́ть*ⁱ 'staan' (A4) → *сто́я*;
 - *молча́ть*ⁱ 'zwijgen' (A4) → *мо́лча/молча́*;
 - *гляде́ть*ⁱ 'kijken' (C2) → *гля́дя/глядя́*.
- Totaal afwijkend is het IGe van *быть* 'zijn' (G rest) → *бу́дучи*.

Sommige werkwoorden vormen geen IGe. In zulke gevallen wijkt men doorgaans uit naar een ander woord waarvan de betekenis dicht genoeg in de buurt ligt, bijvoorbeeld *жела́ть* 'wensen' in plaats van *хоте́ть* 'willen'. Vaak kiest men een afgeleid imperfectief van een compositum, bijvoorbeeld *запи́сывать* in plaats van *писа́ть* of *ожида́ть* in plaats van *жда́ть*. Desnoods gebruikt men helemaal geen IGe. Het gaat om de volgende gevallen:

- 1) Werkwoorden met een infinitief op *-нуть* of *-чь*. Dit houdt in dat van woorden als *тяну́ть* 'trekken' (**тяня́*) en **мочь* 'kunnen' (**могя́?*) het IGe wordt vermeden.
- 2) Die werkwoorden van de klasse *иска́ть* (A3) waarvan het gerundium zou uitgaan op **-ша* of **-жа*, met andere woorden die waarvan de infinitief uitgaat op *-сать* (bv. *писа́ть*), *-хать* (bv. *паха́ть*), *-зать* (bv. *ре́зать*), *-дать* (bv. *глода́ть*).
- 3) Alle werkwoorden waarvan het gerundium eenlettergrepig zou zijn, behalve degene die zoals *мстить* gaan (G7: *мстя́*). Dit zijn:
 - het type *тере́ть* (C3): **тря́*;
 - het type *жда́ть* (G1): **жда́* (maar wel *бера́* van *бра́ть*, want dat is niet eenlettergrepig, evenzo *зовя́*, *стеля́*);
 - het type *пита́ть* (G4): **пя́* (met inbegrip van *гни́ть*);
 - het type *спать* (G8): **спя́* (maar wel *гоня́* van *гни́ть*, want dat is niet eenlettergrepig).

- 4) Enkele werkwoorden die uniek zijn in hun soort: *éxать* (A rest (1)), *бежáть* (A rest (5)), *пéть* (C rest (1)), *хотéть* (C rest (4)), *лэзь* (F met uitzonderlijk accent), *эсть* (F rest (3)).

6.8.7 Het perfectief gerundium (PGe)

Het perfectief gerundium wordt uitsluitend van perfectieve werkwoorden gevormd. De vorming ervan hangt nauw samen met het VAD.

6.8.7.1 Het PGe bij een VAD op *-вший*

Regel: gaat het VAD uit op *-вший*, dan gaat het PGe uit op *-в*. Het accent blijft gelijk. Geen uitzonderingen.

NB: het reflexief gaat uit op *-вшись* en niet op **-вся*, zoals men zou verwachten.

illustraties vorming perfectief gerundium bij VAD op <i>-вший</i>			
infinitief	betekenis	VAD	PGe
сдéлать ^p	doen	сдéлавший	сдéлав
нарисовáть ^p	tekenen	нарисовáвший	нарисовáв
засмея́ться ^p	(beginnen te) lachen	засмея́вшийся	засмея́вшись
спроси́ть ^p	vragen	спроси́вший	спроси́в
увидéть ^p	zien	увидéвший	увидéв
махnúть ^p	zwaaien	махnúвший	махnúв
дáть ^p	geven	дáвший	дáв
ошиби́ться ^p	zich vergissen	ошиби́вшийся	ошиби́вшись
сестъ ^p	gaan zitten	сéвший	сév

6.8.7.2 Het PGe bij een VAD niet op *-вший* maar *-ший*; moderne vorming

Gaat het VAD niet uit op *-вший*, maar enkel op *-ший* (bv. *привы́кший*, *умéрший*, *привéдший*), dan is er een probleem, want weglaten van *-ший* zou onduidelijke uitgangsluozе vormen opleveren die meestal gelijk of bijna gelijk zouden zijn aan de VT M, bijvoorbeeld **привы́к*, **умéр*. Het probleem wordt bij de verschillende in aanmerking komende groepjes werkwoorden op verschillende manier opgelost.

illustraties moderne vorming perfectief gerundium bij VAD op <i>-ший</i>			
infinitief	betekenis	VAD	PGe
привы́кнуть ^p	gewend raken	привы́кший	привы́кнув
умерéть ^p	sterven	умéрший	умерéв
уперéться ^p	leunen	упёршийся	уперéвшись
принести́ ^p	brengen	принёсший	принеся́
прочéсть ^p	(door)lezen	–	прочтjá
пойтí ^p	beginnen te gaan	пошédший	пойдjá
помóчь ^p	helpen	помóгший	–

- Bij een infinitief op *-ерѣть* (C3) en *-нуть* (D1a) wordt het PGe vanuit de infinitief gevormd (dus met voorbijgaan aan de onregelmatige verleden tijd): de uitgang *-в* wordt gevoegd achter de infinitief minus *-ть*; het accent blijft liggen waar het ligt.
- Bij een infinitief niet op klinker plus *-ть* (F) wordt de regel voor de vorming van het imperfectief gerundium gevolgd. Hieruit volgt dat bij een infinitief op *-чь* de vorming onmogelijk is (zie 6.8.6 (1)).

6.8.7.3 Het PGe bij een VAD niet op *-вший* maar *шуй*; traditionele vorming

Naast de moderne vormen bestaat er een traditionele vorm, die volgens een eenvoudige regel totstandkomt: *-шуй* wordt vervangen door *-ши*.

illustraties traditionele vorming perfectief gerundium bij VAD op <i>-ший</i>			
infinitief	betekenis	VAD	PGe
привы́кнуть ^p	gewend raken	привы́кший	привы́кши
умерѣ́ть ^p	sterven	умѣ́рший	умѣ́рши
уперѣ́ться ^p	leunen	упѣ́ршийся	упѣ́ршишь/ уперши́сь
принести́ ^p	brengen	принѣ́сший	принѣ́сши
прочѣ́сть ^p	(door)lezen	–	–
пойт́и ^p	beginnen te gaan	пошѣ́дший	пошѣ́дши
помо́чь ^p	helpen	помо́гший	помо́гши

De traditionele vormen zijn verouderd, met uitzondering van:

- 1) Reflexieve werkwoorden op *-ерѣть*, bijvoorbeeld *уперѣться^p* ‘leunen’: *упѣршишь* (naast *уперши́сь*, met het accent van de VT F). Deze vormen gelden als beter dan de regelmatige vormen van het type *уперѣвшишь*.
- 2) Werkwoorden op *-чь*, omdat op een andere manier geen PGe te maken is.

vergelijking moderne en traditionele vorming perfectief gerundium bij VAD op <i>-ший</i>			
infinitief	betekenis	PGe (mod.)	PGe (trad.)
привы́кнуть ^p	gewend raken	привы́кнув	†привы́кши
умерѣ́ть ^p	sterven	умерѣ́в	†умѣ́рши
уперѣ́ться ^p	leunen	уперѣ́вшишь	упѣ́ршишь/ уперши́сь
принести́ ^p	brengen	принесѣ́	†принѣ́сши
прочѣ́сть ^p	(door)lezen	прочтѣ́	–
пойт́и ^p	beginnen te gaan	пойдѣ́	†пошѣ́дши
помо́чь ^p	helpen	–	помо́гши

6.8.8 Alternatieve gerundiumvormen

Men kan in de praktijk gerundiumvormen tegenkomen die op allerlei manieren afwijken en die men moet kunnen herkennen. Men kan ze beter niet zelf gebruiken. De alternatieve vormen weerspiegelen verouderde en regionale taalsystemen:

- Voorheen had ieder werkwoord in beginsel twee gerundia, namelijk een tegenwoordig gerundium op *-а/-я* (d.w.z. niet alleen imperfectief *ви́дя*, maar ook perfectief *увидѣя*) en een verleden gerundium op *-в* of *-ши* (d.w.z. niet alleen perfectief *увидѣв*, maar ook imperfectief *ви́дев*).

- In sommige gebieden zijn gerundia in regionaal gekleurde taal gewone spreektaalvormen, die de hele dag worden gebruikt, vaak op andere manieren dan de gerundia van de standaardtaal.
De belangrijkste typen afwijkingen zijn de volgende:
- In plaats van *-в* kan *-вши* voorkomen, bijvoorbeeld *увиде́вши*. Sommige negentiende-eeuwse schrijvers gebruikten deze vorm veel, vooral Gogol' en Dostojevski.
- In de negentiende eeuw kon men van imperfectieve werkwoorden een verleden gerundium maken (met de uitgangen van het PGe: *-в*, enz.). Dit was kenmerkend voor ambtelijke taal en er werd vaak de draak mee gestoken. Beroemd is: *Служив^і отличнo-благородно, / Долгáми жил егó отéц* (Poesjkin, *Евгений Онегин* 1/3) 'Na met onderscheiding [als ambtenaar] te hebben gediend, leefde zijn vader door zich in de schulden te steken'. Vormen als *†быв* en *†имéв* (meestal ontkend: *†не б́ыв*, *†не имéв*) hebben de twintigste eeuw gehaald en zijn nog niet helemaal vergeten.
- Vroeger werden er van werkwoorden met een *i*-presens perfectieve gerundia gevormd op *-а/-я*, bijvoorbeeld *†оста́вая*, *†увидя́*, *†услы́ша* in plaats van *оста́вив*, *увидев*, *услышав*. Dit gebeurde vooral vaak (a) bij werkwoorden met stamaccent en (b) bij reflexieve werkwoorden, bijvoorbeeld *возврати́ться^р* 'terugkomen' → *возвратя́сь* in plaats van *возврати́вшись*. Dit gebruik is nog niet helemaal uitgestorven.
- De composita van *идти́* vormden in de eerste decennia van de negentiende eeuw het PGe vaak op *-ше́д*, bijvoorbeeld *найти́* 'vinden' → *наше́д*. Bij Poesjkin vinden we uitsluitend deze vorm.

6.9 Vormvariatie bij prefixen

6.9.1 Spellingsverschijnselen

Deze gevallen van vormvariatie zijn zuiver visueel:

- Bij prefixen die normaal uitgaan op *-з* (bv. *вз-*, *воз-*, *из-*, *раз-*) wordt voor stemloze medeklinkers (*п-*, *ф-*, *т-*, *с-*, *к-*, *х-*, *ш-*, *щ-*, *ч-*, *ц-*) een *-с* gespeld: *вс-*, *вос-*, *ис-*, *рас-*. Voorbeelden: *вскри́кнуть^р* 'uitroepen', *воспита́ть^р* 'opvoeden', *испо́ртить^р* 'verknoeien, bederven', *исчезну́ть^р* 'verdwijnen', *расстро́ить^р* 'in de war brengen', *расши́рить^р* 'uitbreiden', enz.

Vóór de spellinghervorming van 1918 gold dit niet als de stam met een *c*-begon, en schreef men bijvoorbeeld *разстро́ить*, *возсо́здать*. Hier moet men rekening mee houden als men iets opzoekt in oude naslagwerken, zoals het woordenboek van Dal'.

- Als het prefix *раз-* het accent krijgt, wordt het als *роз-* uitgesproken en geschreven. Er is maar één werkwoord waarin men dat meer dan sporadisch zal tegenkomen: *разда́ть^р* 'uitdelen': VT *ро́здал*, *ро́здали* (naast *разда́л*, *разда́ли*), VPD *ро́зданный*.
- Als een prefix dat op een medeklinker uitgaat wordt toegevoegd aan een stam die begint met *е-*, *ё-*, *я-* of *ю-*, wordt tussen prefix en stam een hard teken ingevoegd. De reden hiervoor is dat anders het feit dat de stam met een */j-/* begint niet tot uiting zou komen. Voorbeelden: *вв́ехать^р* 'naar binnen rijden', *св́есть^р* '(op)eten', *обв́едини́ть^р* 'verenigen', *св́ежиться^р* 'ineenkrimpen, ineenduiken', *обв́ясни́ть^р* 'uitleggen, verklaren', *предв́яв́ить^р* '(document) óverleggen'.
- Als een prefix dat op een medeklinker uitgaat wordt toegevoegd aan een stam die begint met een *и-*, wordt in plaats van die *и-* een *-ы-* geschreven. Dit gebeurt om in de spelling tot uitdrukking te brengen dat de laatste medeklinker van het prefix hard blijft. Voorbeelden: *игра́ть^і* → *сыгра́ть^р* 'spelen', *иска́ть^і* 'zoeken' → *подыска́ть^р* 'opzoeken'.

6.9.2 Prefixen met een ingevoegde -o-

6.9.2.1 Ingevoegde -o- en vluchtige -o-

Prefixen die normaal op een medeklinker uitgaan (bv. *в-, с-, вз-, из-, над-, от-, под-, раз-*) kunnen onder bepaalde omstandigheden gevolgd worden door een -o- (bv. *во-, со-, взо-, изо-, надо-, ото-, подо-, разо-*).

Er zijn ruwweg twee soorten gevallen:

- Werkwoorden waarvan de stam begint met bepaalde groepen medeklinkers. Welke groepen medeklinkers dit effect produceren is niet precies te voorspellen. Voorbeelden: *подождать^p* 'wachten', *разослать^p* 'rondsturen'.

Voorvoegsels gedragen zich vergelijkbaar bij de vorming van afgeleide imperfectieven, zie 7.3.2.

- Kerkslavismen met *во-, со-* en *воз-/вос-*, bijvoorbeeld *вооружать^p* 'bewapenen', *содержатьⁱ* 'bevatten', *воспитать^p* 'opvoeden'.

Speciale aandacht verdienen werkwoorden met prefixen die in de loop van de vervoeging deze -o- krijgen of verliezen. De -o- functioneert dan als vluchtige klinker, een verschijnsel dat we vooral kennen van de verbuiging van het substantief en het adjectief. De oorzaak is altijd dezelfde: in sommige vormen begint de stam met een medeklinker méér dan in andere, bijvoorbeeld *брать/беру́, тереть/тру́, жёг/жгла, начать/начну́, пить/пью́* (d.w.z. /p'it'/ tegenover /p'ju/); in de vormen die een medeklinker méér hebben wordt dan tussen prefix en stam een vluchtige klinker ingevoegd.

Dit komt voor bij een stuk of twintig werkwoorden die allemaal tot kleine onregelmatige groepjes behoren. Veel van deze woorden zijn buitengewoon gebruikelijk en het verschijnsel is daarom van groot praktisch belang.

In kerkslavismen blijft het prefix in het algemeen gelijk, bijvoorbeeld *избрать^p* 'uitverkiezen' (niet **изобрать*), *распять^p* 'kruisigen', presens *распнёт* (niet **разопнёт*).

6.9.2.2 Prefixen met een vluchtige klinker in het presens

Normaal staan (zoals men verwacht, zie 6.1.4) de infinitief en de daarmee samenhangende verleden vormen tegenover het presens en de andere tegenwoordige vormen. De TAD, TPD en IGe komen niet voor, omdat alle betrokken werkwoorden perfectief zijn.

vluchtige klinker in prefixen afwezig in infinitief, aanwezig in presens				
vorm	voorbeeld	betekenis	vorm	voorbeeld
infinitief	<i>стереть^p</i>	wegvegen	presens (1sg)	<i>сотру́</i>
VT	<i>стёр, стёрла</i>		GW (sg)	<i>сотри́</i>
VAD	<i>стёрший</i>			
VPD	<i>стёртый</i>			
PGe	<i>стерев/†стёрши</i>			

Dit patroon komt voor bij:

- de vier/vijf werkwoorden die volgens *мереть* gaan (C3), bijvoorbeeld *отмереть^p* ‘afsterven, wegsterven’, *отомру́*, enz.;
- de enkele werkwoorden die volgens *жать* gaan (G1b), bijvoorbeeld *сжать^p* ‘samendrukken’, *сожму́*, enz.;
- bij *обнять* ‘omarmen’, presens 1sg ***обойму́*. In correct taalgebruik gaat het presens van composita van *-нять* met een prefix op een medeklinker volgens het model *снять*, presens 1sg *сниму́* (zie 6.6 G rest (1)).

Iets afwijkend zijn de werkwoorden die volgens *нуть* gaan (G4). Deze voegen in de gebiedende wijs een vluchtige klinker in (zie 6.7.3 (6)). Hierdoor begint in die vorm, evenals in de infinitief, de stam met een enkele klinker.

vluchtige klinker in prefixen bij werkwoorden van de klasse G4 (пить)				
vorm	voorbeeld	betekenis	vorm	voorbeeld
infinitief	сшить ^p	naaien	presens (1sg)	сошью́
VT	сшил, сши́л		GW (sg)	сшей (!)
VAD	сши́вший			
VPD	сши́тый			
PGe	сшив			

6.9.2.3 Prefixen met een vluchtige klinker in de infinitief

Vijf werkwoorden voegen in het presens *in de stam* een vluchtige klinker in. Hierdoor is een vluchtige klinker in/aan het prefix overbodig.

vluchtige klinker in prefixen aanwezig in infinitief, afwezig in presens				
vorm	voorbeeld	betekenis	vorm	voorbeeld
infinitief	подобрáть ^p	oppakken	presens (1sg)	подберу́
VT	подобрáл, подобрáла		GW (sg)	подбери́
VAD	подобрáвший			
VPD	подобрáнный			
PGe	подобрáв			

Dit patroon komt voor bij:

- De vier werkwoorden die als klasse G1a zijn geclassificeerd, namelijk *брать*, *драть*, *звать*, *стлать*.
- Het unieke *гнать* (G8a), bijvoorbeeld *разогна́ть^p* ‘uiteenjagen’, *разгоню́*.

6.9.2.4 Prefixen met een vluchtige klinker: -честь en жець.

Deze beide werkwoorden hebben een stam die uit twee medeklinkers bestaat (/čt-/ en /žg-/). In enkele vormen (infinitief, VT M en daarvan afgeleide vormen) wordt een vluchtige klinker ingevoegd. In de andere vormen bevat het prefix een vluchtige klinker.

Men zou eigenlijk hetzelfde verwachten in de VT M van *идти́*. Ook hier wordt immers een vluchtige klinker ingevoegd: *ишёл*, vergelijk *шла*, *шло*, *шли*. Deze verwachting wordt niet bewaarheid. De composita van *идти́* voegen in alle vormen een vluchtige klinker in tussen

prefix en stam, bijvoorbeeld *войти*^p ‘naar binnen gaan’: *войду́, войдёт, войди́, вошёл, вошла́, вошёлший*, enz.

vluchtige klinker in prefixen bij -честь (F)				
vorm	voorbeeld	betekenis	vorm	voorbeeld
infinitief	счесть ^p	beschouwen als	presens (1sg)	сочту́
VT	счёл, сочла́, сочли́		GW (sg)	сочти́
VAD	–			
VPD	сочтённый			
PGe	сочтя́			

vluchtige klinker in prefixen bij жечь (F)				
vorm	voorbeeld	betekenis	vorm	voorbeeld
infinitief	сжечь ^p	verbranden	presens (1sg)	сожгу́
VT	сжёг, сожгла́, сожгли́		GW (sg)	сожги́
VAD	сжёгший			
VPD	сожжённый			
PGe	сжёгши			

6.9.3 Wegval van в- на об-

In een klein aantal gevallen valt na het prefix *об-* een *в-* weg. Zo kan men *обязать*^p (A3) ‘verplichten, aan zich binden’ zien als een compositum van *вязать*ⁱ (A3) ‘binden enz.’. Andere gevallen:

- *обратить*/*обернуть*^p ‘omkeren, omdraaien’ hoort bij *-вратить*/*вернуть*;
- †*облечь*^p ‘bekleden (vaak figuurlijk)’ hoort bij *влечь*ⁱ.

6.9.4 Verschijnselen in verband met вы-

Het prefix *вы-* ‘tevoorschijn, naar buiten, uit-’ wijkt van alle andere prefixen af doordat het in perfectieve werkwoorden altijd het accent heeft (en in *выглядеть*ⁱ ‘eruitzien’, zie 6.3.2 (1)).

Regel. Als *вы-* het accent krijgt, blijft de vorm waaraan het wordt toegevoegd dezelfde.

Dit klinkt voor de hand liggend, maar is dat niet in het geval van de twee uitgangen waarvan de vorm afhangt van het accent, namelijk de infinitief en de gebiedende wijs.

illustraties van infinitief en gebiedende wijs bij accent op вы-				
infinitief	betekenis	GW	вы-	duis niet
нести́ ⁱ	dragen	неси́	вы́нести ^p , вы́неси	*вы́нестъ, *вы́несь
идти́ ⁱ	lopen, gaan	иди́	вы́йти ^p , вы́йди	*вы́йть, *вы́йдь
учи́ть ⁱ	leren	учи́	вы́учить ^p → вы́учи	*вы́учь
брать́ ⁱ	nemen	бери́	вы́брать ^p ‘kiezen’ → вы́бери	*вы́берь

In dit soort gevallen wordt *-ти* dus niet vervangen door *-ть* en *-и* niet door *-ь*. Facultatief komt zelfs het omgekeerde voor: als *вы-* wordt toegevoegd aan een infinitief op medeklinker plus *-ть* of een gebiedende wijs op *-ь*, kunnen deze plotseling uitgaan op *-ти* respectievelijk *-и*. Voorbeelden:

- *лезть*ⁱ ‘klauteren, klimmen; gaan’: → *вылезти*^p naast het regelmatige *вылезть*.
- *брось* (GW van *бросить*^p ‘gooien, weggooien’): → *выброси* naast het regelmatige *выбрось*.

6.10 Rijtjes

Ter illustratie volgt hier een aantal rijtjes. Ten opzichte van wat er in het voorafgaande aan de orde is geweest bevatten deze rijtjes geen nieuwe informatie. De opbouw en samenstelling van de rijtjes wijst zich grotendeels vanzelf.

- Als de verleden tijd regelmatig is, wordt alleen het M gegeven; als in het mannelijk de *-л* uitvalt zonder dat er verder onregelmatigheden plaatsvinden, wordt ook het vrouwelijk gegeven; bij onregelmatig accent worden ook het vrouwelijk en het meervoud gegeven (het onzijdig heeft hetzelfde accent als het meervoud tenzij anders aangegeven).
- Van het presens worden alleen de 1sg en de 3sg gegeven (waarvan de andere vormen kunnen worden afgeleid), tenzij er iets bijzonders aan de hand is.

Zo mogelijk wordt bij elke klasse een perfectief en een imperfectief werkwoord gegeven. Dit is niet omdat perfectieve en imperfectieve werkwoorden verschillend vervoegd worden (dat worden ze niet), maar om te illustreren dat van perfectieve en imperfectieve werkwoorden gedeeltelijk verschillende gerundia en deelwoorden worden gemaakt.

A1	читáть ⁱ	читáл	читáю, -áет	читáй
	lezen	читáвший	читáющий	читáя
			читáемый	
	прочитáть ^p	прочитáл	прочитáю, -áет	прочитáй
	прочитáвший	прочítанный		
	прочитáв			
A2	рисовáть ⁱ	рисовáл	рисúю, -úет	рисúй
	tekenen	рисовáвший	рисúющий	рисúя
			рисúемый	
	нарисовáть ^p	нарисовáл	нарисúю, -úет	нарисúй
	нарисовáвший	нарисóванный		
	нарисовáв			
A3	искáть ⁱ	искáл	ищú, íщет	ищí
	zoeken	искáвший	ищущий	ищá
	обыскáть ^p	обыскáл	обыщú,	обыщí
	doorzóeken	обыскáвший	обýщет	
	обыскáв	обýсканный		
A4	кричáть ⁱ	кричáл	кричú, кричít	кричí
	schreeuwen	кричáвший	кричáщий	кричá
	закричáть ^p	закричáл	закричú,	закричí
	(beginnen te)	закричáвший	-кричít	
	закричáв			

A5	дава́ть ⁱ	дава́л	даю́, даёт	дава́й	
	geven	дава́вший	даю́щий	дава́я	
			дава́емый		
A rest (1)	(1) е́хать ⁱ	е́хал	еду́, едет	geen GW	
	rijden	е́хавший	еду́щий	geen IGe	
	по́ехать ^p	по́ехал	по́еду, -едет	geen GW	
	rijden	по́ехавший			
		по́ехав			
A rest (5)	(5) бежа́ть ⁱ	бежа́л	бегу́, бежи́т,	беги́	
	rennen;	бежа́вший	бегу́т (onr.)	geen IGe	
	vluchten		бегу́щий		
B1	говори́ть ⁱ	говори́л	говору́, -и́т	говори́	
	spreken, zeggen	говори́вший	говоря́щий	говоря́	
			(говори́мый)		
	проговори́ть ^p	проговори́л	проговору́, -и́т	проговори́	
	spreken, zeggen	проговори́вший	проговоре́нный		
		проговори́в			
	In welke vormen onder normale omstandigheden medeklinkerwisseling en accentterugtrekking voorkomt, blijkt uit het volgende rijtje:				
	плати́ть ⁱ	плати́л	плачу́, плати́т	плати́	
	betalen	плати́вший	платя́щий	платя́	
	заплати́ть ^p	заплати́л	заплачу́,	заплати́	
	betalen	заплати́вший	-плати́т		
		заплати́в	запла́ченный		
	B rest (1)	ошиби́ться ^p zich vergissen	ошиб́ся, ошиб́лась	ошибу́сь, ошибе́тся	ошиби́сь
		ошиби́вшийся ошиби́вшись			
B rest (2)	стели́ть ⁱ	стели́л	стелю́, стеле́т	стели́	
	uitspreiden	стели́вший	стелю́щий (стели́мый)	стеля́	
	расстели́ть ^p	расстели́л	расстелю́,	расстели́	
	uitspreiden	расстели́вший	-стеле́т		
		расстели́в	рассте́ленный		
Alternatieve infinitief: стлать (zie G1 (a)).					
C1	красне́ть ⁱ	красне́л	краснею́, -еет	красне́й	
	roder worden, z. rood aftekenen	красне́вший	краснею́щий	красне́я	
	покрасне́ть ^p	покрасне́л	покраснею́,	покрасне́й	
	idem	покрасне́вший	-еет		
		покрасне́в			

C2	горéть ⁱ	горéл	горю́, горíт	горí
	branden	горéвший	горя́щий	горя́
	сгорéть ^p	сгорéл	сгорю́, сгорíт	сгорí
	verbranden	сгорéвший		
		сгорéв		
	In welke vormen medeklinkerwisseling te verwachten is blijkt uit het volgende rijtje:			
	летéть ⁱ	летéл	лечу́, летíт	летí
	vliegen	летéвший	летя́щий	летя́
	полетéть ^p	полетéл	полечу́, -летíт	полетí
	(weg)vliegen	полетéвший		
	полетéв			
C3	терéть ⁱ	тёр, тёрла	тру, трёт	три
	wrijven	тёрший	тру́щий	geen IGe
	стерéть ^p	стёр, стёрла	сотру, сотрёт	соτρί
	wrijven	стёрший	стёртый	
		стерéв (стёрши)		
C rest (1)	петь ⁱ	пéл	пою́, поёт	пой
	zingen	пéвший	пою́щий	geen IGe
	запеть ^p	запéл	запою́, -поёт	запой
	beginnen te zingen	запéвший	запéтый	
		запéв		
C rest (2)	деть ^p	дéл	дéну, дéнет	дéнь
	(in iets) stoppen/ doen	дéвший	дéтый	
C rest (3)	ревéть ⁱ	ревéл	реву́, ревет	реви́
	brullen	ревéвший	реву́щий	ревя́
	заревéть ^p	заревéл	зареву́, -ревет	заревí
	beginnen te	заревéвший		
	brullen	заревéв		
C rest (4)	хотéть ⁱ	хотéл	хочу́, хочешь,	хотí
	willen	хотéвший	хóчет, хотím,	geen IGe
			хотíte, хотят	
			(онг.)	
			хотя́щий	
	захотéть ^p	захотéл	захочу́, enz.	захотí
	willen, zin krijgen	захотéвший		
	захотéв			

D1	махnúть ^P	махnúл	махnú, махнёт	махни́
	(met iets)	махnúвший		
	zwaaien	махnúв		
	гáснуть ⁱ	гáс(ну́л), гáсла	гáсну, гáснет	гáсни
	uitgaan, doven	гáснувший	гáснущий	geen IGe
	погáснуть ^P	погáс, погáсла	погáсну,	погáсни
	uitgaan, doven	погáс(ну́в)ший	-гáснет	
	погáснув (погáсши)			
D rest (1)	ду́ть ⁱ	ду́л	ду́ю, ду́ет	ду́й
	blazen, waaien, tochten	ду́вший	ду́ющий	ду́я
	разду́ть ^P	разду́л	разду́ю, -ду́ет	разду́й
	opblazen, alle kanten uit blazen	разду́вший	разду́тый	
		разду́в		
E	коло́ть ⁱ	колóл	колю́, ко́лет	колю́
	steken, prikken	колóвший	колю́щий	колю́
	заколо́ть ^P	заколо́л	заколо́ю, -ко́лет	заколо́и
	vastprikken, doodsteken	заколо́вший	заколо́тый	
	заколо́в			
F	не́сти ⁱ	не́с, несла́,	несу́, несёт	неси́
	dragen	несли́	несу́щий	неся́
		не́сший		
	понести́ ^P	понёс, -несла́,	понесу́, -несёт	понеси́
	gaan dragen	-несли́	понесённый	понеся́
	понёсший			
De meeste variatie binnen deze klasse hangt af van de laatste medeklinker van de stam; daarnaast komen individuele bijzonderheden voor.				
F rest (1)	идти́ ⁱ	шёл, шла, шли	иду́, идёт	иди́
	lopen, gaan, komen	ше́дший	иду́щий	идя́
	найти́ ^P	нашёл, -шла́, -шли́	найду́, найдёт	найди́
	vinden	наше́дший	на́йденный	найдя́
F rest (2)	есть ⁱ	ёл, ёла	ем, ешь, ест,	ешь
	eten	ёвший	едим, едите,	geen IGe
			едя́т (onr.)	
			едя́щий	
	съесть ^P	сьёл, съела́	сьем, енз.	сьешь
eten	сьёвший	сье́денный		
	сьев			

G1 (a)	ждать ⁱ	ждал, ждалá,	жду, ждёт	жди
	wachten	жда́ли	жду́щий	geen IGe
		жда́вший		
	выждать ^p	вы́ждал epz.	вы́жду,	вы́жди
	af-, opwachten	вы́ждавший	вы́ждет	
	вы́ждав	вы́жданный		
G1 (b)	жать ⁱ	жал, жа́ла	жну, жнёт	жни
	maaien,	жа́вший	жну́щий	geen IGe
	oogsten			
	сжать ^p	сжал, сжа́ла	сожну́,	сожни́
	maaien,	сжа́вший	сожнёт	
oogsten	сжа́в	сжа́тый		
G2	знать ⁱ	знал, зна́ла	знаю, знаёт	знай
	kennen, weten	зна́вший	зна́ющий	зна́я
	призна́ть ^p	призна́л, -а	призна́ю,	призна́й
	erkennen	призна́вший	-знаёт	
		призна́в	при́знанный	
G3	стать ^p	стал, ста́ла	ста́ну, ста́нет	стань
	worden;	ста́вший		
	beginnen	став		
G4	пить ⁱ	пил, пи́лá, пи́ли	пью, пьёт	пей
	drinken	пи́вший	пью́щий	geen IGe
	выпить ^p	вы́пил epz.	вы́пью, вы́пьет	вы́пей
	opdrinken	вы́пивший	вы́питый	
		вы́пив		
G5	мыть ⁱ	мыл, мы́ла	мо́ю, мо́ет	мой
	wassen, boenen	мы́вший	мо́ющий	мо́я
	вымыть ^p	вы́мыл, вы́мыла	вы́мою,	вы́мой
	(schoon-)	вы́мывший	вы́моет	
	wassen/boenen	вы́мыв	вы́мытый	
G6	жить ⁱ	жил, жи́лá,	живу́, живёт	живи́
	leven, wonen	жи́ли	живу́щий	живя́
		жи́вший		
	пережить ^p	пе́режил,	переживу́,	переживи́
	beleven,	пережи́лá,	переживёт	
	meemaken;	пе́режи́ли	пе́режитый	
	overleven	пережи́вший		
	пережи́в			

G7	мстить ⁱ	мстил, мсти́ла	мщу, мстит	мсти
	wreken	мсти́вший	мсти́щий	мсти́
	отомстить ^p	отомсти́л, -а	отомщу́,	отомсти́
	wreken	отомсти́вший	отомсти́т	
	отомсти́в	отомщённый		
G8	спать ⁱ	спал, спала́,	сплю, спит	спи
	slapen	спа́ли	спя́щий	geen IGe
		спа́вший		
G rest (1)	взять ^p	взял, взяла́,	возьму́,	возьми́
	nemen	взя́ло, взяли́	возьме́т	
		взя́вший	взя́тый	
		взяв		
	занять ^p	за́нял, заняла́,	займу́, займе́т	займи́
	lenen; bezetten	за́няли	за́нятый	
		за́нявший		
		за́няв		
	поднять ^p	по́днял,	подниму́,	подними́
	oprakken, optillen	по́дняла́, по́дняли́	подни́мет по́днятый	
	по́днявший			
	по́дняв			
G rest (4)	дать ^p	дал, дала́, да́ло,	дам, дашь,	дай
	geven	да́ли	даст, дади́м,	
		да́вший	дади́те, даду́т	
		да́в	(onr.)	
		да́нный		
G rest (5)	быть ⁱ	был, была́,	pres. onr.	будь
	zijn	бы́ли	(-, есть, †суть)	бу́дучи
		бы́вший	fut. бу́ду, бу́дет	
			geen TAD	
	прибыть ^p	при́был,	прибу́ду,	прибу́дь
	aankomen	прибыла́,	-бу́дет	
		при́были		
	прибы́вший			
	прибы́в			

6.11 Aanhang: meer informatie over onregelmatigheden

→ 6.1.6 Medeklinkerwisseling

Ook moedertaalsprekers van het Russisch hebben soms moeite met de medeklinkerwisseling, vooral bij werkwoorden die op een of andere manier onregelmatig of zeldzaam zijn. In onverzorgde gesproken taal blijft in dergelijke gevallen de medeklinkerwisseling soms helemaal achterwege. Een en ander leidt ertoe dat sommige vormen waarin medeklinkerwisseling zou moeten optreden liever helemaal worden vermeden, want wél medeklinkerwisseling klinkt raar en geen medeklinkerwisseling klinkt plat. Onzekerheid over de medeklinkerwisseling speelt een rol bij de volgende complicaties:

- Klasse A3 (*искáть*):
 - overgang van A3 (*искáть*) naar A1 (*читáть*) (zie 6.6 A3 punt (1));
 - vermijding van het IGe in bepaalde gevallen (zie 6.8.6.3).
- Alle klassen werkwoorden met i-presens (B1 *говори́ть*, C2 *горéть*, G7 *мсти́ть*):
 - vermijding van de 1sg of (soms) afwezigheid van medeklinkerwisseling in de 1sg;
 - afwezigheid van medeklinkerwisseling in het VPD op *-ённый/-енный*.
- Alle werkwoorden met een infinitief op *-чь*:
 - ontbreken van IGe (6.8.6.3).

→ 6.2.4 De Algemene Accentregel

De twee uitzonderingen op de Algemene Accentregel zijn:

- 1) *-нудить* (klasse B1) heeft in het VPD eindaccent, bijvoorbeeld *принудить*^p 'dwingen' → VPD *принуждённый*;
- 2) evenzo, maar facultatief: *осведомить*^p 'inlichten, op de hoogte stellen' (klasse B1) → VPD *осведомлённый* (naast regelmatig *осведомленный*).

→ 6.4.3 Onregelmatig accent in de verleden tijd

Eindaccent in de VT F hebben:

- uit B1: het simplex *родить* uitsluitend indien perfectief; de composita zijn regelmatig;
- uit C3: (-)*мерéть* (maar het simplex, voorzover gebruikt, heeft vast accent), *-перéть* in de betekenis 'openen/sluiten';
- uit F: *прясть* (facultatief), *клясть*;
- uit G: *ждать*, *жрать*, *рвать*, *врать*, *лгать*, *ткать* (facultatief), *братъ*, *драть*, *звать*, *-чáть*, *-нjáть*; *пить*, *лить*, *вить*, *гнуть*; *жить*, *плыть*, *слыть*; *спать*, *гнать*, *быть* (maar niet het compositum *забыть*), de composita van *дать*.

Eindaccent in het vrouwelijk en facultatief in het onzijdig hebben uitsluitend:

- uit G *взять* en het simplex *дать* (dus niet de composita van *дать*).

REGEL: in klasse G is er een samenhang tussen het presens en de verleden tijd: als de 1sg presens eindaccent heeft (dus bij {t} of {e}), dan heeft de VT F ook eindaccent; heeft de 1sg presens stamaccent (dus bij {s}), dan heeft ook de VT F stamaccent, bijvoorbeeld *беру́* → *брала́*, *знаю́* → *знала́*, *стану́* → *ста́ла*, *мою́* → *мы́ла*, *живу́* → *жила́*, *возьму́* → *взяла́*, enz.; vergelijk ook *дади́м* → *дали́а* (aan 1sg *дам* valt niets te zien). Twee uitzonderingen: *стла́ть* → *стелю́* → *стла́ла*, *быть* → *бу́ду* → *была́* (maar *забыть* is regelmatig).

Jammer genoeg dekt deze regel natuurlijk alleen die werkwoorden die in het presens een stamklinker hebben, zodat je daadwerkelijk kunt onderscheiden tussen stamaccent of iets anders. Van de ongeveer dertig werkwoorden die in het presens geen stamklinker hebben, hebben er twaalf eindaccent in de VT F, en wel: *ждать*, *жрать*, *рвать*, *врать*, *ткать* (facultatief), *лгать*; *-чáть*, *-нjáть*; *пить*, *лить*, *вить*; *спать*.

→ 6.4.4 Accentterugtrekking op prefixen of ontkenning

Over de vraag in welke gevallen terugtrekking plaatsvindt, verschillen woordenboeken en grammatica's onderling sterk van elkaar. Hetzelfde geldt voor de sprekers van het Russisch. Het is onmogelijk een lijst van gevallen te geven die algemene geldigheid heeft.

Terugtrekking op het prefix verliest terrein. Vooruitstrevende en minder vooruitstrevende normeerders zijn te herkennen aan hun tolerantie ten aanzien van stamaccent. Anderzijds kwam in het verleden terugtrekking bij meer werkwoorden voor, en men moet

niet verbaasd zijn wanneer men in gedichten van Poesjkin bijvoorbeeld †*поплыл* tegenkomt (tegenwoordig uitsluitend *поплыл*).

→ 6.4.5 **Accent aangetrokken door** -ся/-сь

Ook hier heerst onduidelijkheid. Verplicht trekt -ся/-сь het accent alleen aan in: *зача́ться, нача́ться; вяза́ться, заня́ться (позаня́ться), наня́ться, приня́ться*. In alle andere gevallen is het facultatief, behoudens een kleine minderheid waarbij het helemaal achterwege blijft.

→ 6.6 A2 (3): **het accent in het presens**

Tweelettergrepige infinitief en dus {e} hebben: *блева́ть*ⁱ 'braken, overgeven', *жева́ть*ⁱ 'kauwen', *клева́ть*ⁱ '(met snavel) pikken', *кова́ть*ⁱ 'smeden', *плева́ть*ⁱ 'spugen', *сова́ть*ⁱ 'ergens in stoppen', *снова́ть*ⁱ '(o.a.) snel heen en weer bewegen'.

Individuele complicatie: bij *основа́ть*^p 'stichten, oprichten, instellen; vestigen' (eigenlijk een compositum van *снова́ть*^p) wordt het presens vermeden; het compositum *обоснова́ть*^p 'motiveren, funderen' doet aan als een compositum van het drielettergrepige *основа́ть* en heeft daardoor meestal {s} (†{e} is verouderd).

→ 6.6 A (1): **welke werkwoorden gaan volgens** *иска́ть*?

Hieronder volgt een lijst van werkwoorden die volgens A3 gaan. Gevallen met Kerkoslavische medeklinkerwisseling (zie punt 2) zijn voorzien van de aanduiding 'Ksl.'; werkwoorden die fluctueren tussen A3 en A1 zijn voorzien van de aanduiding 'ook A1' (voor de details zie verderop); de ca. 10 werkwoorden met bijkomende onregelmatigheden staan verderop in de Aanhang (punt 5).

- Infinitief op geaccentueerde klinker plus -ять (17): *ка́яться*ⁱ, *ла́ять*ⁱ, *та́ять*ⁱ, *ве́ять*ⁱ, *наде́яться*ⁱ, *се́ять*ⁱ, *зате́ять*^p, *чу́ять*ⁱ, *ба́ять*ⁱ, *ма́ять*ⁱ, *гра́ять*ⁱ, *ха́ять*ⁱ, *ча́ять*ⁱ, †*соде́ять*^p, *бле́ять*ⁱ, *леле́ять*ⁱ, *ре́ять*ⁱ.
- Geluiden op -та́ть (22): *скреже́татъ*ⁱ (Ksl.), *бормота́тъ*ⁱ, *хохота́тъ*ⁱ, *шепта́тъ*ⁱ, *ропта́тъ*ⁱ (Ksl.), *щебета́тъ*ⁱ, *лепета́тъ*ⁱ, *регота́тъ*ⁱ, *гогота́тъ*ⁱ, *клекота́тъ*ⁱ, *стрекота́тъ*ⁱ, *клокота́тъ*ⁱ, *рокота́тъ*ⁱ, *цокота́тъ*ⁱ, *воркота́тъ*ⁱ, *лопота́тъ*ⁱ, *тропота́тъ*ⁱ, *топота́тъ*ⁱ, *топта́тъ*ⁱ, *грохота́тъ*ⁱ, *свиста́тъ*ⁱ, *квохта́тъ*ⁱ.
- Geluiden op -ка́ть (6): *пла́каты*ⁱ, *кли́каты*ⁱ, *курлы́каты*ⁱ (ook A1), *мурлы́каты*ⁱ, *турлы́каты*ⁱ (ook A1), *хны́каты*ⁱ (ook A1).
- Overige (45): *двизга́тъ*ⁱ (ook A1), *брызга́тъ*ⁱ (ook A1), *глода́тъ*ⁱ (ook A1), (-)каза́тъ, ма́затыⁱ, ре́затыⁱ, лиза́тъⁱ, низа́тъⁱ, обяза́тъ^p, вяза́тъⁱ, скака́тъⁱ, плеска́тъⁱ (ook A1), *иска́тъ*ⁱ, †*сниска́тъ*^p, *полоска́тъ*ⁱ (ook A1), *рыска́тъ*ⁱ (ook A1), *ты́каты*ⁱ (ook A1), †*глаго́латы*ⁱ, *дрема́тъ*ⁱ, *стона́тъ*ⁱ, *ка́паты*ⁱ (ook A1), *кра́паты*ⁱ (ook A1), *клепа́тъ*ⁱ, *трепа́тъ*ⁱ, *щепа́тъ*ⁱ (ook A1), *щипа́тъ*ⁱ (ook A1), *сы́паты*ⁱ, *теса́тъ*ⁱ, *чеса́тъ*ⁱ, *писа́тъ*ⁱ, *пляса́тъ*ⁱ, *подно́ясаты*^p, *клевета́тъ*ⁱ (Ksl.), *мета́тъ*ⁱ, *трепета́тъ*ⁱ (Ksl.), *щекота́тъ*ⁱ, *хлопота́тъ*ⁱ, *хлеста́тъ*ⁱ, *хвоста́тъ*ⁱ, *хлобыста́тъ*ⁱ, *хлыста́тъ*ⁱ, *пря́таты*ⁱ, *маха́тъ*ⁱ (ook A1), *паха́тъ*ⁱ, *пы́хаты*ⁱ.

Ongeveer twintig werkwoorden fluctueren tussen A3 en A1. Hoewel het daarbij rommelig lijkt toe te gaan, zitten er lijnen in. Het gebeurt alleen bij werkwoorden uit de twee laatstgenoemde groepjes, dat wil zeggen 'geluiden op -ка́тъ' en 'overige'. Bij de laatste speelt de laatste medeklinker of groep medeklinkers van de stam een grote rol: er is geen fluctuatie bij werkwoorden op -за́тъ, -са́тъ, -та́тъ, -ста́тъ en -ха́тъ, wel bij werkwoorden op -га́тъ en -да́тъ, meestal bij werkwoorden op -ка́тъ en -па́тъ.

Bij de fluctuatie tussen A3 en A1 ligt de gesproken taal voor op de geschreven taal, waaruit allerlei concrete gevolgen voortvloeien: over het algemeen hebben de gebiedende wijs (typisch voor gesproken taal) en de IGe (dat van de klasse A3 niet altijd gemakkelijk te vormen is) en concrete of technische of aan de gesproken taal verbonden betekenissen sterker de neiging om volgens A1 te gaan dan het presens, het voor geschreven taal typerende TAD en aan de geschreven taal verbonden (abstracte, overdrachtelijke, Kerkoslavische) betekenissen:

- Bij een stuk of tien werkwoorden is een presens volgens A1 nog typisch voor onverzorgde gesproken taal, maar de gebiedende wijs en de IGe volgens A1 zijn al min of meer ingeburgerd. Dit zijn: *глода́тъ*, *плеска́тъ*, *полоска́тъ*, *щепа́тъ*, *щипа́тъ*, *маха́тъ*, *курлы́каты*, *турлы́каты*, *хны́каты*, *ты́каты*.

- Bij enkele werkwoorden zijn A1 en A3 in het presens en TAD min of meer gelijkwaardig, terwijl de gebiedende wijs en de IGe bij voorkeur volgens A1 gaan; vaak is A3 niet in alle betekenissen mogelijk:
- *двѣгати*ⁱ ‘verschuiven, verplaatsen; → (overdrachtelijk) in beweging brengen, vooruitbrengen’ gaat normaal volgens A1 (*двѣгаю* enz.), maar bij overdrachtelijk gebruik in presens en TAD volgens A3 (*двѣжусь, двѣжет*);
- *брызгати*ⁱ gaat volgens A3 (*брызжусь, брызжет*) in de betekenis ‘spetteren, spatten’, volgens A1 (*брызгаю*) in de betekenis ‘besproeien’;
- *рыскати*ⁱ gaat volgens A3 (*рыщу, рыщет*) in de betekenissen ‘zoekend (rondsnuffelend e.d.) ergens rondhangen (van dieren); zoekend rondkijken’, maar volgens A1 (*рыскаю*, enz.) in de technische betekenis ‘laten zwalken, niet goed op koers houden (van een schip)’;
- *капати*ⁱ ‘druppelen; druppelsgewijs besprenkelen; verklikken’ gaat in presens en TAD in de betekenis ‘druppelen’ zowel volgens A1 (*капаю*, enz.) als A3 (*каплю, каплет, каплют*); in de andere betekenissen en in GW en IGe bij voorkeur volgens A1;
- *кранати*ⁱ ‘druppelen’ gaat in het presens en TAD zowel volgens A1 (*кранаю* enz.) als A3 (*кранлю, каплет*, enz.), in GW en IGe bij voorkeur volgens A1.

→ 6.6 A3 (4): uitzonderingen

Enkele werkwoorden die (verplicht of facultatief) volgens A3 gaan, hebben ten opzichte van de vervoeging van *искати* onregelmatigheden:

- Vier kerkslavismen hebben {s}:
 - *колебати*ⁱ ‘doen schommelen; aan het wankelen brengen’: *колеблю, колеблет, колеблют*;
 - *страдати*ⁱ ‘lijden’ gaat tegenwoordig uitsluitend volgens A1, maar ging voorheen ook als volgt: †*стражду, †страждет, †страждут* (met de niet elders in presensvormen voorkomende Kerkoslavische medeklinkerwisseling -д- – -жд-);
 - †*алкати*ⁱ ‘hongereren, hunkeren’: *алчу, алчет, алчут* (ook regelmatig volgens *читати*);
 - *кольхати*ⁱ ‘zachtjes (laten) schommelen/wiegen’: *кольшу, кольшет, кольшут*; ook regelmatig volgens *читати*, in de gebiedende wijs en de IGe zelfs bij voorkeur.
 - Afwezigheid van medeklinkerwisseling en/of {e} hebben:
 - †*жаждати*ⁱ ‘dorsten; hunkeren’: *жажду, жаждет, жаждут* (geen medeklinkerwisseling);
 - *орати*ⁱ ‘schreeuwen’: *ору, орѣт, орут* (geen medeklinkerwisseling, {e});
 - †*орати*ⁱ ‘ploegen’ kan regelmatig gaan (*ору, орѣт, орут*), maar accentterugtrekking en medeklinkerwisseling kunnen ook ontbreken: *ору, орѣт, орут*;
 - *сосати*ⁱ ‘zuigen’: *сосу, сосѣт, сосут* (geen medeklinkerwisseling, {e});
 - *смеяться*ⁱ ‘lachen’: *смеюсь, смеѣтся, смеются* ({e}).
- Opmerking: *стонати*ⁱ ‘steunen, kreunen’ heeft geen medeklinkerwisseling (*стону, стонет*) omdat bij -н- nooit medeklinkerwisseling voorkomt (zie 6.1.6).
- In *блистати*ⁱ (ook *блестѣти*ⁱ C2) wordt in het presens de -и- van de stam tot -е-. (Door de klinkerreducties is dit louter een orthografisch verschijnsel; eigenlijk zou de infinitief als **блестати* moeten worden geschreven.)

→ 6.6 A4 (1): welke werkwoorden gaan volgens *кричати*?

- Geluiden (25): *кричати*ⁱ, *ворчати*ⁱ, *звучати*ⁱ, *стучати*ⁱ, *рычати*ⁱ, *шуршати*ⁱ, *пищати*ⁱ, *трещати*ⁱ, *жужжати*ⁱ, *дребезжати*ⁱ, *верезжати*ⁱ, *визжати*ⁱ, *брюзжати*ⁱ, *бренчати*ⁱ, *сверчати*ⁱ, *скворчати*ⁱ, *урчати*ⁱ, *бурчати*ⁱ, *журчати*ⁱ, *мурчати*ⁱ, *фурчати*ⁱ, *фырчати*ⁱ, *мычати*ⁱ, *ячати*ⁱ, *верещати*ⁱ.
- Geen geluiden (9): *лежати*ⁱ, *дрожати*ⁱ, *держати*ⁱ, *молчати*ⁱ, *торчати*ⁱ, *дышати*ⁱ, *слышати*ⁱ, *бояться*ⁱ, *стояти*ⁱ.

→ 6.6 B1 (3): Kerkoslavische medeklinkerwisseling

- *т – ц* (NB: deze wisseling zowel in 1sg als VPD): *обогати́ть, позлати́ть, -врати́ть* (met inbegrip van *обрати́ть*), *-крати́ть, -свети́ть* (uitsluitend de twee composita *освети́ть* en *просвети́ть* in de betekenis ‘door kennis e.d. verheffen’), *-прети́ть* (in simplex geen 1sg), *посети́ть, (-)хити́ть, (-)хити́ть, поработи́ть, (-)тяги́ть, -глоти́ть* (uitsluitend het compositum *поглоти́ть*), *воплоти́ть* ‘belichamen’ (maar niet het werkwoord (-) *плоти́ть* ‘dicht tegen elkaar aan brengen’, waarvan *воплоти́ть* een compositum lijkt te zijn, maar

niet is), *укротить*, (-)*мутить* (uitsluitend de twee composita *возмутить* en *смутить*), *ощутить*, -*стытить*, (-)*святить* (maar simplex -ч-).

- *д – жд* (NB: deze wisseling beperkt tot VPD): -*сладить*, -*хладить*, -*градить*, (-)*садить* (uitsluitend *насадить*, *осадить*, *досадить*), -*бедить*, *повредить*, (-)*упредить*, *учредить*, *освободить*, (-)*проводить* (uitsluitend *препроводить*, *сопроводить*, *угодить*, (-)*родить* (met variatie), (-)*твердить* (alleen *подтвердить*, *утвердить*), (-)*будить* (alleen *возбудить*, *побудить*, *пробудить*), (-)*нудить*, (-)*трудить* (alleen *утрудить*), (-)*судить*, *отчудить*.

→ 6.6 B1 (4): onzekerheid over medeklinkerwisseling; vermijding van 1sg.

In de volgende gevallen is men onzeker over de medeklinkerwisseling in de 1sg, die als gevolg daarvan vermeden wordt, behalve bij enkele werkwoorden die kenmerkend zijn voor vulgair taalgebruik (hier apart vermeld). Er zijn drie groepjes:

- De 1sg zou moeten uitgaan op -жу: *лихора́дитьⁱ*, *обезлоша́дить^p*, -*бедить* (bv. *победить^p*, *убедить^p*), *угора́здить^p*, ***сбрéндить^p* (1sg ***сбрéндю*), ***сбóндить^p* (1sg ***сбóндю*, VPD ***сбóнденный*), *ерунди́тьⁱ*, *шко́дитьⁱ*, *умило́сэрдить^p*, *чуди́тьⁱ*, ***ля́мзитьⁱ* (1sg ***ля́мзю*, VPD ***сля́мзенный*), *обуржуа́зить^p* (VPD *обуржуа́зненный*), *угобзи́ть^p*, *дерзи́тьⁱ*, *мерзи́тьⁱ*.
- De 1sg zou moeten uitgaan op -шу: *облеси́ть^p* (VPD *облесéнный*), *лиси́тьⁱ*, *обруси́ть^p*, *рыси́тьⁱ*, *кудеси́тьⁱ*, *чудеси́тьⁱ*, *обезлеси́ть^p* (VPD *обезлэсенный*), *пылесоси́тьⁱ* (VPD *пропылесосéнный*), ***ля́пситьⁱ* (1sg ***ля́псю*, VPD ***сля́псенный*), *па́руситьⁱ*.
- Andere gevallen: *прети́тьⁱ* (maar composita wel!), *очути́ться^p*, *шерсти́тьⁱ*.

→ 6.6 B1 (5/6/7): terugtrekkend accent

Van alle problemen waarmee de Russische werkwoordsvormen degene die het Russisch als vreemde taal bestudeert confronteren is dat van de terugtrekking bij werkwoorden van de klasse B1 waarschijnlijk het onoverzichtelijkst en frustrerendst. Hoewel het onmogelijk is lijsten te geven die volledig recht doen aan zowel de norm (die enigszins varieert van woordenboek tot woordenboek) als het levende taalgebruik (dat op dit punt niet goed onderzocht is) is het zinvol om kennis te nemen van althans één gezaghebbende variant, in dit geval de situatie zoals weergegeven in Zaliznjaks *Грамматический словарь*. Globaal genomen is Zaliznjak iets vooruitstrevender dan andere bronnen, wat inhoudt dat hij iets meer variatie toelaat en iets meer accentterugtrekking geeft dan men elders zal vinden.

- Werkwoorden die onder alle omstandigheden (simplex, composita, reflexief, niet-reflexief) {t} hebben (ca. 70): *зуби́тьⁱ*, *руби́тьⁱ*, *люби́тьⁱ*, *дави́тьⁱ*, *трави́тьⁱ*, *лови́тьⁱ*, -*станови́ть*, *яви́ть^p*, *цеди́тьⁱ*, *броди́тьⁱ*, *скороди́тьⁱ*, *ходи́тьⁱ*, *серди́тьⁱ*, *уди́тьⁱ*, *суди́тьⁱ*, *студи́тьⁱ*, *служи́тьⁱ*, *тужи́тьⁱ*, *вози́тьⁱ*, *хвали́тьⁱ*, -*стрели́ть*, -*тели́ть*, *стели́тьⁱ*, *пили́тьⁱ*, *моли́тьⁱ*, *ломи́тьⁱ*, *корми́тьⁱ*, *жени́ть^p*, *лени́тьсяⁱ*, *цени́тьⁱ*, *дразни́тьⁱ*, -*рони́ть*, *хорони́тьⁱ*, *лепи́тьⁱ*, -*цепи́ть*, *копи́тьⁱ*, *торопи́тьⁱ*, *топи́тьⁱ*, *купи́ть^p*, *лупи́тьⁱ*, *ступи́ть^p*, *гаси́тьⁱ*, *беси́тьⁱ*, *меси́тьⁱ*, *носи́тьⁱ*, *хвати́ть^p*, *кати́тьⁱ*, *лати́тьⁱ*, *колоти́тьⁱ*, *молоти́тьⁱ*, *обороти́ть^p*, *ворочи́тьⁱ*, *вороти́ть^p*, *пусти́ть^p*, *кути́тьⁱ*, *крути́тьⁱ*, *очути́ться^p*, *щупи́тьⁱ*, *лечи́тьⁱ*, -*скочи́ть*, *мочи́тьⁱ*, *учи́тьⁱ*, *кроши́тьⁱ*, *души́тьⁱ*, *суши́тьⁱ*, *туши́тьⁱ*, *тащи́тьⁱ*.
- Daarnaast hebben ongeveer tien werkwoorden zowel {t} als {e}: *городи́тьⁱ*, *луди́тьⁱ*, *пруди́тьⁱ*, *скобли́тьⁱ*, *шевели́тьⁱ*, *соли́тьⁱ*, -*слони́ть*, *дои́тьⁱ*, *облокоти́ть^p*, *строчи́тьⁱ*, *сучи́тьⁱ*.
- In ongeveer 35 gevallen hebben werkwoorden in verschillende composita verschillend accent of (een enkele keer) in het reflexief een ander accent dan in het niet-reflexief. Daarbij komen verschillende patronen voor:
 - a. Vaak blijkt uit de sterk uiteenlopende betekenissen dat werkwoorden die composita van eenzelfde werkwoord lijken te zijn in werkelijkheid verschillende werkwoorden zijn, die dan natuurlijk ook een verschillend accent kunnen hebben.
 - b. Vaak (dit is eigenlijk een verraderlijke variant van (a)) heeft een werkwoord Russische en Kerkoslavische composita. Als het accent van de twee soorten composita verschilt, is {t} kenmerkend voor Russische (dus alledaagse, concrete en/of ambachtelijke) en {e} voor Kerkoslavische (dus ambtelijke, overdrachtelijke, intellectuele en/of wetenschappelijke) betekenissen.
- *сади́ть* 'planten, neerzetten': normaal {t}; {e} hebben uitsluitend het reflexieve simplex *сади́тьсяⁱ* 'gaan zitten' en de composita †*насади́ть^p* in de Kerkoslavische betekenis '(een opvatting of ideologie) ingang doen vinden' en *досади́ть^p* 'ergeren', dat als een afzonderlijk werkwoord moet worden gezien;

- *водѣть*ⁱ: normaal {t}; {e} uitsluitend de kerkslavismen *препроводѣть*^p ‘zenden’ en *сопрово- дѣть*^p ‘begeleiden, vergezellen’;
- *будѣть*ⁱ ‘wekken, wakker maken’: normaal {t}; {e} hebben enkele composita met overdrach- telijke betekenissen, namelijk *возбудѣть*^p ‘(o.a.) (gevoelens) opwekken’, *побудѣть*^p uitslui- tend in de betekenis ‘tot iets aanzetten’, *пробудѣться*^p ‘ontwaken, wakker worden’, uitslui- tend bij overdrachtelijk gebruik, bijvoorbeeld van gevoelens;
- *блудѣть*ⁱ: de Russische betekenis ‘zwerfen, dwalen, de weg kwijt zijn’ heeft {t}, de Kerksla- vische betekenis ‘een liederlijk leven leiden’ {e};
- *трудѣть*ⁱ: reflexieve vormen met de betekenis ‘hard werken, zwoegen’ hebben {t}; de ove- rige vormen {t/e}, behalve het verouderde †*утрудѣть*^p {e};
- *рядѣть*ⁱ: de betekenis ‘(opvallend en/of feestelijk) aankleden’ heeft {t}, de betekenis ‘(een vuurwapen) laden’ {t/e}, de overige betekenissen {e};
- (-)*ложѣть*: altijd {t}, behalve het reflexieve simplex *ложѣться*ⁱ in de betekenis ‘gaan liggen’;
- *дружѣть*ⁱ: normaal {t/e}, maar *удружѣть*ⁱ {e} ‘een vriendendienst bewijzen’;
- *кружѣть*ⁱ: de normale betekenis ‘een snelle draaiende beweging geven’ heeft {t/e}, maar het compositum *окружѣть*^p, met de afwijkende betekenis ‘omringen, omsingelen’, heeft alleen {e};
- *грузѣть*ⁱ: {t/e}, maar alleen {e} in *погрузѣть*^p in de betekenis ‘onderdompelen, laten zinken’;
- *валѣть*ⁱ: dit zijn twee homonieme werkwoorden, het ene met de betekenis ‘omgooien’ {t}, het andere met de betekenis ‘zich in grote hoeveelheid voortbewegen, massaal opdringen’ {e};
- *белѣть*ⁱ: normaal {t/e}; alleen {e} hebben de composita *обелѣть*^p {e} ‘schoonwassen, van blaam zuiveren’ (door de overdrachtelijke betekenis) en *убелѣть*^p;
- *делѣть*ⁱ ‘delen’: normaal {t}, maar de volgende composita hebben {e}: *наделѣть*^p ‘voorzien van, begiffigen’, *оделѣть*^p ‘(ong.) uitdelen’, *подразделѣть*^p ‘onderverdelen’, *уделѣть*^p ‘(ong.) toewijzen, voor iets apart zetten’;
- *селѣть*ⁱ: normaal {t/e}; {e} uitsluitend in *перенаселѣть*^p;
- *манѣть*ⁱ ‘lokken’: normaal {t}; in overdrachtelijke betekenissen is {e} mogelijk;
- *-менѣть* ‘ruilen, uitwisselen, veranderen’: normaal {t}; {e} uitsluitend in *вменѣть*^p ‘opleg- gen, in de schoenen schuiven’;
- *чинѣть*ⁱ: de Russische betekenissen ‘herstellen, repareren, oplappen’ en ‘slijpen’ hebben {t}; de overige betekenissen, in het bijzonder de Kerkoslavische betekenis ‘doen, verrichten’, hebben {e};
- *клонѣть*ⁱ: normaal {t}; {e} uitsluitend in het kerkslavisme †*преклонѣть*^p;
- *поѣть*ⁱ: normaal {t/e}; {e} uitsluitend in *упоѣть*^p in de betekenis ‘in vervoering brengen’;
- *тупѣть*ⁱ ‘bot maken’ heeft normaal {t}, maar kan in composita met de overdrachtelijke betekenis ‘afstompen’ (*притупѣть*, *отупѣть*) facultatief {e} hebben;
- *варѣть*ⁱ ‘koken e.d.’ {t}; het kerkslavisme †*предварѣть*^p ‘(gebeurtenissen) vóór zijn, vooruit- lopen op iets’ is een afzonderlijk werkwoord en heeft {e};
- *дарѣть*ⁱ ‘schenken, ten geschenke geven’ heeft in principe {t}, maar kan in afleidingen met overdrachtelijke betekenissen facultatief {e} hebben;
- *зубрѣть*ⁱ: de betekenis ‘kerven’ heeft {e}, de betekenis ‘hard studeren, stampen’ {t/e};
- *творѣть*ⁱ: de betekenis ‘openen/sluiten’ heeft {t/e}, de overige betekenissen alleen {e};
- *курѣть*ⁱ ‘roken’: altijd {t}, maar in het reflexief *курѣться*ⁱ ‘rook uitstoten’ facultatief {e};
- *косѣть*ⁱ: hieronder gaan twee verschillende werkwoorden schuil, het ene met de betekenis ‘met een zeis maaien’ {t}, het andere met betekenissen met het element ‘scheef, schuin’ (bv. ‘scheeftrekken, scheelzien’) {e};
- *просѣть*ⁱ ‘verzoeken, vragen’: normaal {t}; {e} uitsluitend in het zeldzame kerkslavisme †*вопросѣть*^p ‘vragen’;
- *-кусѣть* ‘bijten’: normaal {t}; {e} uitsluitend in †*окусѣть*^p ‘proeven, smaken’ en *искусѣть*^p ‘in verleiding/verzoeking brengen’;
- *светѣть*ⁱ ‘licht geven, verlichten’: normaal {t}; {e} uitsluitend in de twee Kerkoslavische com- posita *осветѣть* en *просветѣть* in de betekenis ‘door kennis e.d. verheffen’;
- *-лотѣть* heeft {t} in het Russische compositum *проглотѣть*^p ‘doorslikken’ en {t/e} in het Kerkoslavische compositum *поглотѣть*^p ‘verzwelgen; absorberen’;
- *чертѣть*ⁱ: dit zijn twee verschillende werkwoorden, namelijk ‘(een) lijn(en) trekken, teke- nen’ ({t}) en ‘de beest uithangen’ ({e});

- *кресті́ть*ⁱ meestal {t} (in de betekenissen ‘dopen’ en ‘een kruis slaan’); *скресті́ть*^p heeft {e} in de betekenissen ‘kruislings neerleggen’ en ‘kruisen (in de biologische betekenis)’;
 - (-)*муті́ть* ‘troebel maken door in beweging te brengen’ heeft in de concrete betekenis ‘(water of andere vloeistof) troebel maken’ {t/e}, maar in overdrachtelijke betekenissen als ‘onrustig maken; opruien, in opstand brengen; onpasselijk maken’ alleen {e};
 - *точі́ть*ⁱ: de Russische betekenissen ‘slijpen’ heeft {t}; de overige betekenissen zijn van Kerk-slavische herkomst en hebben {e};
 - *лучі́ть*ⁱ altijd {e} (in alle, sterk uiteenlopende betekenissen: ‘verschalken, vangen’, ‘stralen’, ‘scheiden/bijeenbrengen’), behalve *получі́ть* {t} ‘krijgen’;
 - (-)*ручі́ть* ‘overhandigen’ heeft {e}, maar het niet meer duidelijk met het simplex samenhangende compositum *поручі́ть*^p ‘opdragen’ heeft {t};
 - *глуші́ть*ⁱ ‘dempen, verdoven, afknijpen’ heeft in principe {e}, maar in het simplex facultatief ook {t}.
- Een lijst van alle werkwoorden die onder alle omstandigheden {e} hebben omvat honderden exemplaren, maar daaronder zitten opvallend weinig van de allergebruikelijkste woorden, zodat het aanvankelijk zinnig is om net te doen alsof {t} regelmatig is en {e} uitzondering. Drie grote groepen werkwoorden die meestal {e} hebben zijn:
 - a. afleidingen van adjectieven en telwoorden;
 - b. werkwoorden waarvan de stam zelf op zijn beurt is opgebouwd uit meer dan één stam, bijvoorbeeld *благодарі́ть*ⁱ, *руководі́ть*ⁱ;
 - c. kerkslavismen.

→ 6.6 C1 (1): **welke werkwoorden gaan volgens** *красне́ть*^p?

Buiten het afleidingspatroon vallen alleen: *говѣ́ть*ⁱ, *владѣ́ть*ⁱ, *рде́ть*ⁱ, *жалѣ́ть*ⁱ, *млеть*ⁱ, *одоле́ть*^p, *тлеть*ⁱ, *запечатле́ть*^p, *имѣ́ть*ⁱ, *сметь*ⁱ, *умѣ́ть*ⁱ, *успѣ́ть*^p, *греть*ⁱ, *зреть*ⁱ ‘rijpen’, *преть*ⁱ.

→ 6.6 C2 (1): **welke werkwoorden gaan volgens** *горѣ́ть*^p?

- Geluiden (22): *зудѣ́ть*ⁱ, *греме́ть*ⁱ, *шуме́ть*ⁱ, *звене́ть*ⁱ, *скрипе́ть*ⁱ, *хрипе́ть*ⁱ, *шипѣ́ть*ⁱ, *сопе́ть*ⁱ, *свистѣ́ть*ⁱ, *кряхте́ть*ⁱ, *бзде́ть*ⁱ (geen 1sg), *галде́ть*ⁱ (geen 1sg), *перде́ть*ⁱ, *дудѣ́ть*ⁱ (geen 1sg), *зудѣ́ть*ⁱ, *храпе́ть*ⁱ, *сипѣ́ть*ⁱ, *шелестѣ́ть*ⁱ (geen 1sg), *свиристе́ть*ⁱ, *хрусте́ть*ⁱ, *тарахте́ть*ⁱ, *пыхте́ть*ⁱ.
- Geen geluiden (23): *ви́деть*ⁱ, *оби́деть*^p, *сидѣ́ть*ⁱ, *глядѣ́ть*ⁱ, *веле́ть*ⁱ, *боле́ть*ⁱ, *терпе́ть* ({t}), †*зреть*ⁱ ‘zien’, *горѣ́ть*ⁱ, *смотре́ть*ⁱ ({t}), *висѣ́ть*ⁱ (afwijkend compositum: *зависѣ́ть*ⁱ), *лете́ть*ⁱ, *верте́ть*ⁱ ({t}), *блестѣ́ть*ⁱ, *свербе́ть*ⁱ, *скорбе́ть*ⁱ, †*бдеть*ⁱ (geen 1sg) ‘waken’, *смерде́ть*ⁱ, *корпе́ть*ⁱ, *пестре́ть*ⁱ, *копте́ть*ⁱ, *трухте́ть*ⁱ, *кише́ть*ⁱ.

→ 6.6 C2 (5): **geen 1sg**

De 1sg ontbreekt bij enkele werkwoorden waarvan de 1sg zou uitgaan op -жу (*галде́ть*, *дудѣ́ть*, †*бдеть* ‘waken, de wacht houden’, ***бздеть* ‘winden laten’) en bij *шелестѣ́ть*.

→ 6.6 D1a (3): **verlies van -ну- in de verleden tijd**

- Werkwoorden die in de verleden tijd het -ну- verliezen en een overgang tussen twee toestanden aanduiden (ca. 50): *ги́бнуть*ⁱ, *зѣ́бнуть*ⁱ, *дро́гнуть*ⁱ, *исчѣ́знуть*^p, *ме́рзнуть*ⁱ, *мо́лкнуть*ⁱ, *привѣ́кнуть*^p, *кре́пнуть*ⁱ, *гасну́ть*ⁱ, *воскрѣ́снуть*^p, *ви́снуть*ⁱ, *ти́хнуть*ⁱ, *со́хнуть*ⁱ, *сла́бнуть*ⁱ, *дрѣ́бнуть*ⁱ, *промо́згнуть*^p, *брю́згнуть*ⁱ, *во́лгнуть*ⁱ, *обрѣ́днуть*^p, *склі́знуть*^p, *гру́знуть*ⁱ, *заскору́знуть*^p, *вѣ́знуть*ⁱ, *грѣ́знуть*ⁱ, *бле́кнуть*ⁱ, *жо́лкнуть*ⁱ, *мо́кнуть*ⁱ, *ме́ркнуть*ⁱ, *го́ркнуть*ⁱ, *ту́скнуть*ⁱ, *мя́кнуть*ⁱ, *набръ́кнуть*^p, *сѣ́кнуть*ⁱ, *сле́пнуть*ⁱ, *лі́пнуть*ⁱ, *хри́пнуть*ⁱ, *си́пнуть*ⁱ, *те́рпнуть*ⁱ, *кі́снуть*ⁱ, *захря́снуть*^p, *ча́хнуть*ⁱ, *до́хнуть*ⁱ, *гло́хнуть*ⁱ, *бу́хнуть*ⁱ, *жу́хнуть*ⁱ, *пу́хнуть*ⁱ, *ту́хнуть*ⁱ, *дрѣ́хнуть*ⁱ.
- Werkwoorden die in de verleden tijd het -ну- verliezen hoewel ze geen overgang tussen twee toestanden aanduiden (10): *-бе́гнуть*, bijvoorbeeld *избе́гнуть*^p ‘ontlopen’, †*-дві́гнуть*, bijvoorbeeld †*воздві́гнуть*^p ‘oprichten (als plechtig equivalent van ‘bouwen’), *-сти́гнуть*^p, bijvoorbeeld *дості́гнуть*^p ‘bereiken’, *-ве́ргнуть*^p, bijvoorbeeld *подве́ргнуть*^p ‘onderwerpen, blootstellen’, *-то́ргнуть*, bijvoorbeeld *отто́ргнуть*^p, †*разве́ргнуть*^p ‘opensperren (overdrachtelijk)’, *ні́кнуть*ⁱ, vooral gebruikelijk in composita als *возні́кнуть*^p ‘ontstaan’, *воскрѣ́снуть*^p ‘uit de doden opstaan’, *па́хнуть*ⁱ ‘geuren, ruiken’, ***дрѣ́хнуть*ⁱ ‘maffen’.

→ **6.6 F: volledige lijst**

- Infinitief op medeklinker + -ть (11):
 - Als -з- νόόρ -ть in infinitief, dan stam op -з: *грызтьⁱ, лезтьⁱ, †отвёрзть^p*.
 - Als -с- νόόρ -ть in infinitief, dan stam op:
 - ∂- (verdwijnt in VT): *кlastьⁱ, (-)nastьⁱ* ‘vallen’, *кpастьⁱ, пpастьⁱ, сесть^p, естьⁱ*;
 - т- (verdwijnt in VT): *-честьⁱ*;
 - н- (verdwijnt in VT): *клястьⁱ*.
- Infinitief op -ту (22):
 - Als -з- νόόρ -ту in infinitief, dan stam op -з-: *везтиⁱ, ползтиⁱ*.
 - Als -с- νόόρ -ту in infinitief, dan stam op:
 - т- (verdwijnt in VT): *плесттиⁱ, месттиⁱ, цвесттиⁱ, гнесттиⁱ, приобpестти^p, paccвестти^p*; het werkwoord †*мястисьⁱ* is vrijwel beperkt tot het presens;
 - ст- (-т- verdwijnt in VT): *расттиⁱ*;
 - ∂- (verdwijnt in VT): *весттиⁱ, бpесттиⁱ, блюсттиⁱ*; twee nogal marginale werkwoorden komen vrijwel alleen in het presens voor: †*гpасттиⁱ*, †/**зусттиⁱ* (normaal is het synoniem *зудеть*, C2);
 - с-: *несттиⁱ, пасттиⁱ, тpасттиⁱ*;
 - б-: *гpесттиⁱ, скpесттиⁱ*.
 - Afwijkend: *идтиⁱ, ети/етьⁱ*.
- Infinitief op -чь (16). De stam eindigt op:
 - к-: *печьⁱ, течьⁱ, влечьⁱ, сецьⁱ*, †(-)*речь* (bv. †*обречь^p* ‘veroordelen’), *волочьⁱ*; licht afwijkend: *толочьⁱ*;
 - з-: *стеречьⁱ, беречьⁱ, (-)бречь* (bv. *пренебречь^p*); afwijkingen: *стричьⁱ, -пpячь* (bv. *запpячь^p*), *жечьⁱ, лечь^p, *мочьⁱ*;
 - г-/гн-: *-стичь* (naast *-стигнуть*), bv. *достичь^p* (naast *достигнуть^p*).

→ **6.8.2 TAD: accent van werkwoorden met een i-presens en {t}**

- Terugtrekking verplicht: *дышать, терпеть, губить, рубить, любить, служить, пилить, женить, ценить, чинить, лупить, чертить, лечить, мочить, учить, душить, сушить, тушить, тащить, лепиться*.
- Terugtrekking facultatief: *давить, цедить, судить, дружить, тужить, валить, хвалить, белить, делить, дразнить, копить, варить, гасить, бесить, лениться*.

→ **6.8.3.2 VAD: привыкший tegenover гйбнувший**

Bij composita van werkwoorden die wel een toestandverandering aanduiden is -нувший in afwijking van de regel verplicht bij: -*вzнуть* (waar geen andere mogelijkheid zou kunnen bestaan) en drie werkwoorden met een stam op -з-: *исчезнуть, -гpузнуть, заскорузнуть*.

Facultatief (naast de regelmatige vorm) komt -нувший voor bij *-вzнуть, -блeкнуть, -молкнуть, помeркнуть, -сzкнуть, -гаснуть, -тiхнуть, -глохнуть, -жyхнуть, -тyхнуть*.

→ **6.8.5.2 VPD: afwijkingen van de accentregel bij werkwoorden op -ить (B1)**

- Presens {t} of {t/e} maar VPD toch geen terugtrekking (de meeste van deze werkwoorden hadden kortgeleden nog {e} of hebben {e} naast {t}): *дружить, белить, шевелить, делить, селить, манить, -менить, ценить, дразнить, клонить, -слонить, поить, бесить, крестить*.
- In enkele gevallen (grotendeels kerkslavismen) is accent op de uitgang in het VPD tot een deel van de composita beperkt: *садить* (alleen о-), *судить* (alleen об-, при-, о-), *хвалить* (alleen вos-), *молить* (alleen у-), *ломить* (alleen пре-), *-глотить* (alleen по-), *глушить* (alleen het simplex), *сушить* (alleen ис-).
- Presens {e} of {t/e} maar VPD toch uitsluitend terugtrekking (ook hier is er een groep gevallen waarbij in het presens aarzeling voorkomt tussen {e} en {t}, maar waarbij het VPD maar één mogelijkheid heeft): *трубить, -редить, жидить, городить, -зудить, лудить, кружить, скоблить, солить, громить, доить, кроить, тройть, зубрить, зурбить, гатить, цвeтить, сболтить, винтить, золотить, торочить, строчить, сучить*.
- Terugtrekking beperkt tot een deel van de gevallen: *трудить* (alleen пере-), *рядить* (alleen simplex), *косить* (deel van compositum), *мутить* (alleen вз-, про-, от-), *двоить* (alleen in de betekenis ‘verdubbelen’), *следить* (alleen за-, про-, ис-), *твердить* (alleen simplex en за-), *трусить* (alleen in de betekenis ‘strooien’).

7 DE VORMING VAN ASPECTPAREN

7.1 Inleiding

Russische werkwoorden zijn hetzij perfectief, hetzij imperfectief. Aangezien men de meeste handelingen soms met het ene en soms met het andere aspect moet kunnen aanduiden, zijn er in principe per geval twee werkwoorden die hetzelfde of praktisch hetzelfde betekenen en alleen op het punt van het aspect verschillen. Zulke paren werkwoorden noemt men ASPECTPAREN.

Sterk vereenvoudigd gezegd komen aspectparen als volgt tot stand:

- a) Simplicia (voor deze term zie 6.1.1) zijn imperfectief, bijvoorbeeld *дѣлатьⁱ* 'maken, doen'.
- b) Composita (zie 6.1.1) zijn daarentegen perfectief, bijvoorbeeld *передѣлать^p* 'veranderen, vermaken, ombouwen'.

Er zijn dus perfectieve tegenhangers van simplicia nodig en imperfectieve tegenhangers van composita. Hierin wordt voorzien door respectievelijk prefixen en suffixen:

- Om *дѣлатьⁱ* van een perfectieve tegenhanger te voorzien wordt het uitgebreid met het prefix *с-*: *сдѣлать^p*. Een prefix dat een imperfectief simplex van een perfectieve tegenhanger voorziet zonder verder iets aan de betekenis te veranderen noemen we een LEEG PREFIX of LEEG VOORVOEGSEL (zie ook 8.9). Allerlei verschillende prefixen komen als leeg prefix voor. Het suffix *-нуть* wordt voor hetzelfde doel gebruikt. De vorming van een perfectieve tegenhanger van een imperfectief werkwoord noemen we PERFECTIVERING.
- Om *передѣлать^p* van een imperfectieve tegenhanger te voorzien wordt het uitgebreid met het suffix *'ыва-/ 'ива-*: *передѣлыватьⁱ*. Een imperfectief dat uit een perfectief wordt afgeleid noemen we een AFGELEID IMPERFECTIEF (verderop afgekort tot 'AI'). De vorming van een imperfectieve tegenhanger van een perfectief werkwoord noemen we IMPERFECTIVERING

Grondschema vorming aspectparen

imperfectief	richting v.d. vorming	perfectief	gebruikte termen
<i>дѣлатьⁱ</i>	→	<i>сдѣлать^p</i>	perfectivering d.m.v. leeg prefix
<i>передѣлыватьⁱ</i>	←	<i>передѣлать^p</i>	afgeleid imperfectief

Aan de vorming van aspectparen zitten nogal wat haken en ogen. Dit komt doordat veel verschillende prefixen als leeg prefix kunnen dienen, doordat er allerlei afwijkingen van het grondschema voorkomen en doordat niet altijd precies valt vast te stellen wat niet en wat wel een aspectpaar is, waarvoor zie verder 8.7 tot en met 8.12.

In dit hoofdstuk ligt daarom de nadruk op hoofdzaken. Bovendien komen bijna alleen verschijnselen aan de orde die in neutrale geschreven taal voorkomen. Verouderde en informele taal (dus stijlgebieden die in het hoofdstuk over de werkwoordsvormen (Hoofdstuk 6) staan aangeduid met † of **) blijven buiten beschouwing.

Informatie over de vorm van werkwoorden staat als volgt aangegeven:

- De klasse (waarvoor zie 6.6);
- de klasse wordt niet aangegeven bij gemakkelijk herkenbare en/of regelmatige klassen: A1 (*читáть*), A2 (*рисовáть*), B1 (*говорíть*), C1 (*краснéть*), D1 (*махнúть*), E (*колóть*), F (*нестí*);
- wel aangegeven staan: A3 (*искáть*), A4 (*кричáть*), A5 (*давáть*), C2 (*зорéть*), C3 (*терéть*) en D1a (*привы́кнутъ*).
- werkwoorden die onder het hoofd ‘rest’ behandeld staan en werkwoorden van klasse F (*нестí*) die bijkomende onregelmatigheden vertonen zijn voorzien van de aanduiding ‘onr.’;
- bij klasse G wordt naar de subklasse verwezen, bijvoorbeeld ‘G1’, zonder dat extra onregelmatigheden afzonderlijk worden aangegeven.
- Het accent van het presens (waarvoor zie 6.5.3 en 6.6): ‘{e}’ en ‘{t}’ slaan respectievelijk op eindaccent en terugtrekkend accent, ‘{t/e}’ geeft aan dat beide naast elkaar voorkomen;
- bij klasse B1 (*говорíть*) staat het accent altijd vermeld, bij de andere klassen worden alleen uitzonderingen aangegeven, bijvoorbeeld {t} bij klasse D (*махнúть*).
- Bij klasse B1 (*говорíть*) staat eventuele Kerkslavische medeklinkerwisseling afzonderlijk aangegeven als ‘(щ)’ respectievelijk ‘(жд in VPD)’.
- Bij klasse F (*нестí*) wordt de laatste mede klinker van de stam aangegeven wanneer deze niet aan de infinitief is af te zien, bijvoorbeeld ‘нестí (-s-)’. Eventuele bijkomende onregelmatigheden staan niet afzonderlijk vermeld. Zie verder 6.6 onder F.
- Geen (of minder) informatie over de vorm wordt gegeven:
 - wanneer een werkwoord alleen wordt opgevoerd om de lezer naar elders te verwijzen;
 - wanneer de informatie (geheel of gedeeltelijk) duidelijk uit de context blijkt (bv. bij herhaalde vermelding van hetzelfde werkwoord kort na elkaar of bij behandeling per klasse zoals in 7.4).

7.2 Perfectivering met lege prefixen of *-нуть*

7.2.1 Algemeen

Ongeveer vijftien prefixen komen als leeg prefix voor; daarnaast wordt het suffix *-нуть* gebruikt. Voor de keuze tussen de verschillende mogelijkheden geldt het volgende:

- Het is niet goed te voorspellen welke keuze een werkwoord doet, en daarom moet men ieder geval afzonderlijk leren.
- Toch doen werkwoorden met een verwante betekenis vaak dezelfde keuze. Het heeft zin om zich daarvan bewust te zijn.
- Een imperfectief werkwoord kan verschillende perfectieve tegenhangers hebben of juist geen enkele. Het eerste komt vooral voor bij werkwoorden met een brede betekenis of met duidelijk verschillende betekenissen. Voor het tweede zie 7.7.1.1.
- Men moet erop voorbereid zijn dat men er soms niet helemaal uitkomt: zo kan het gebeuren dat twee woordenboeken niet dezelfde informatie geven. Vooral hier kun je te maken krijgen met het feit dat het verschijnsel ‘aspectpaar’ niet helemaal scherp te krijgen is.

7.2.2 Opmerkingen over de vorm

Bij het vastkoppelen van prefixen aan de betreffende werkwoorden treden soms complicaties op in vorm of accent. Zie hiervoor 6.3.2 en 6.9.

Het suffix *-нуть* komt over het algemeen achter een stam op een medeklinker, als volgt:

<i>махáтьⁱ</i> (A3/1)/ <i>махnúть^p</i>	zwaaien
<i>кивáтьⁱ</i> / <i>кивнóуть^p</i>	knikken
<i>толкáтьⁱ</i> / <i>толкнóуть^p</i>	duwen, aanstoten

Daarbij kunnen de volgende complicaties optreden:

- In sommige gevallen wordt de laatste medeklinker van de stam afgestoten, bijvoorbeeld:

<i>трóзатъⁱ</i> / <i>трóнóуть^p</i>	(actief) aanraken
<i>кидáтьⁱ</i> / <i>киднóуть^p</i>	gooien
<i>дёрзатъⁱ</i> / <i>дёрзнóуть^p</i>	rukken, met een rukkende beweging verplaatsen

- In enkele gevallen correspondeert een imperfectief op *-овáть/-евáть* met een perfectief op *-ýнóуть/-юнóуть*, bijvoorbeeld:

<i>совáтьⁱ</i> / <i>сýнóуть^p</i>	(in iets) stoppen
<i>плевáтьⁱ</i> / <i>плjóнóуть^p</i>	spugen

- Sporadisch komen andere onregelmatigheden voor, bijvoorbeeld:

<i>кричáтьⁱ</i> (A4)/ <i>крикнóуть^p</i>	schreeuwen, roepen
<i>рисковáтьⁱ</i> / <i>рискнóуть^p</i>	riskeren, risico's/ een risico nemen
<i>касáтьсяⁱ</i> / <i>каснóуться^p</i>	aanraken; betreffen

In feite is bij *касáтьсяⁱ* alleen de spelling onregelmatig: het imperfectief zou met een *-о* moeten worden geschreven.

7.3 Afgeleide imperfectieven (1): drie suffixen

Verreweg de meeste perfectieven zijn niet de perfectieve tegenhanger van een imperfectief simplex (zoals *сдéлатъ^p* bij *дéлатъⁱ*), maar zijn nieuwe werkwoorden, bijvoorbeeld *передéлатъ^p* (vergelijk 8.7-8.8). Om vanuit deze laatste een corresponderend imperfectief te vormen, moet men het met behulp van suffixen ombouwen tot een werkwoord van de klasse A1 (*читáть*; zie Hoofdstuk 6). De daarvoor gebruikte suffixen komen hier aan de orde.

Opmerkingen:

- Op kleine schaal komen andere mogelijkheden voor, waarvoor zie 7.6.
- In afgeleide imperfectieven is het prefix *вы-* nooit geaccentueerd (zie 6.9.4 en 6.3.2 (1)), zodat er paren ontstaan als het volgende:

выброситъ^p 'naar buiten gooien' → *выбрасывáтьⁱ*

7.3.1 Imperfectivering met *-ыва-/ -ива-*

Bijzonderheden:

- Het accent ligt op de lettergreep voorafgaand aan het suffix, zoals in *передёльватьⁱ*.

De (weinig) werkwoorden die (a) vast stamaccent hebben op een andere stamlettergreep dan de laatste en (b) een AI vormen, houden het accent in het AI op die plaats, bijvoorbeeld: *упоря́дочить^p* 'op orde brengen' → *упоря́дочиватьⁱ*.

Deze groep zou groter zijn als alle werkwoorden op *-ировать* een AI konden vormen, maar dat kunnen zij zelden of nooit.

- Een *-e-* die bij toevoeging van *-ыва-/ -ива-* het accent krijgt, kan (hier is geen regel voor) in een *-ë-* veranderen, bijvoorbeeld *завоева́ть^p* 'veroveren' → *завоёвыва́тьⁱ*.
- Een *-o-* in de laatste stamlettergreep (al of niet geaccentueerd) wordt in principe vervangen door een (geaccentueerde) *-á-*, bijvoorbeeld:

<i>зарабо́тат^p</i> '(door werken) verdienen'	→	<i>зараба́тыва́тьⁱ</i>
<i>успоко́ит^p</i> 'kalmeren, tot kalmte/rust brengen'	→	<i>успока́ива́тьⁱ</i>
<i>спроси́т^p</i> {t} 'vragen'	→	<i>спра́шива́тьⁱ</i>
<i>опозда́т^p</i> 'te laat komen'	→	<i>опáздыва́тьⁱ</i>
<i>осмотрéт^p</i> (C2){t} 'aan alle kanten bekijken, onderzoeken'	→	<i>осма́трива́тьⁱ</i>

- In twee soorten gevallen blijft de *-o-* gehandhaafd:
- Bij infinitieven op *-овать* gaat het AI altijd uit op *-óвывать*, bijvoorbeeld:

<i>расшифрова́т^p</i> 'ontcijferen'	→	<i>расшифрóыва́тьⁱ</i>
<i>перегруппирова́т^p</i> 'hergroeperen'	→	<i>перегруппирóыва́тьⁱ</i>

- Soms (hier is geen regel voor) als de *-o-* van de stam in de infinitief geaccentueerd is (wat vrij weinig voorkomt), bijvoorbeeld:

<i>сосредоточи́т^p</i> 'concentreren'	→	<i>сосредоточи́ва́тьⁱ</i>
<i>озабо́тит^p</i> 'verontrusten'	→	<i>озабо́чива́тьⁱ</i>

In ouder Russisch komen gevallen van *-ó-* voor waarin tegenwoordig *-á-* normaal is. Als gevolg hiervan kent het moderne Russisch dubbelvormen, waarbij de variant met *-á-* altijd moderner is, bijvoorbeeld *обусло́вить^p* 'als voorwaarde stellen' → *обусло́влива́тьⁱ* / *обусла́влива́тьⁱ*.

7.3.2 Imperfectivering met *-á-/ -я́-*

Bijzonderheden:

- Het suffix *-á-/ -я́-* komt achter een stam op een medeklinker; het accent ligt altijd op de *-á-/ -я́-*. Voorbeelden:

<i>отвэ́тит^p</i> 'antwoorden'	→	<i>отвеча́тьⁱ</i>
<i>предста́вит^p</i> 'voorstellen'	→	<i>представля́тьⁱ</i>

- Een belangrijke onregelmatigheid is de volgende. Bij enkele tientallen (groten-deels belangrijke) werkwoorden wordt bij toevoeging van *-á-/ -я́-* als stamklinker *-ы-/ -и-* ingevoegd, bijvoorbeeld:

<i>послать</i> ^P (G1) ‘sturen’	→	<i>посылать</i> ⁱ
<i>разобрать</i> ^P (G1a) ‘uit elkaar nemen, uit elkaar halen’	→	<i>разбирать</i> ⁱ
<i>умереть</i> ^P (C3) (<i>умрѣт</i>) ‘sterven’	→	<i>умира́ть</i> ⁱ
<i>вдохнуть</i> ^P ‘zuchten’	→	<i>вдыха́ть</i> ⁱ

Deze wijze van imperfectiveren zal in dit hoofdstuk aangeduid worden als ‘-á/-я-(i)’. Hij is regelmatig bij werkwoorden die in althans sommige vormen helemaal geen stamklinker hebben, zoals *послать*, *разобрать* en *умереть*^P (pres. 3sg *умрѣт*). Bij andere soorten werkwoorden (zoals *вдохнуть*^P) is het verschijnsel zeer uitzonderlijk. Voor meer voorbeelden zie het overzicht (7.4).

NB: opmerking naar aanleiding van de wisseling *разо* → *раз* in *разобрать*^P → *разбирать*ⁱ hierboven. In vormen zonder stamklinker worden prefixen die normaal op een medeklinker uitgaan (bv. *раз-*, *под-*, *с-*) meestal gevolgd door een vluchtige *-o-* (zoals in *разобрать*^P), waarvoor zie verder 6.9.2. Deze vluchtige *-o-* verdwijnt doorgaans bij AI’s die met *-á/-я-(i)* worden gevormd (zoals *разбирать*ⁱ). Hoewel maar weinig werkwoorden dit hebben, is het belangrijk omdat ze allemaal veel voorkomen. Andere voorbeelden:

<i>подобрать</i> ^P (G1a) ‘oppakken, optillen’	→	<i>подбира́ть</i> ⁱ
<i>оторвать</i> ^P (G1) ‘afrukken, wegrukken’	→	<i>отрыва́ть</i> ⁱ
<i>взорвать</i> ^P (G1) ‘doen exploderen’	→	<i>взрыва́ть</i> ⁱ
<i>сослать</i> ^P (G1) ‘verbannen’	→	<i>ссыла́ть</i> ⁱ
<i>сомкнуть</i> ^P ‘sluiten’	→	<i>смыка́ть</i> ⁱ
<i>воткнуть</i> ^P ‘ergens insteken, -duwen’	→	<i>втыка́ть</i> ⁱ

7.3.3 Imperfectivering met *-вá-*

Het suffix *-вá-* komt altijd achter een stam op een klinker; het accent ligt altijd op de *-á-*. Het komt bij een klein aantal (grotendeels belangrijke) werkwoorden voor. Voorbeeld:

<i>забыть</i> ^P (onr.) ‘vergeten’	→	<i>забыва́ть</i> ⁱ
--	---	-------------------------------

(Men kan het suffix *-вá-* zien als de variant van *-á/-я-* die na klinkers optreedt.)

7.4 Afgeleide imperfectieven (2): overzicht per werkwoordsklasse

7.4.1 Algemeen

Over het algemeen vormen alle composita van een gegeven werkwoord het AI op dezelfde manier. Als in het onderstaande één compositum wordt gegeven, houdt dat in principe in dat de andere composita net zo gaan.

Afwijkingen zijn zeldzaam en meestal schijnbaar: dan gaat het in werkelijkheid om verschillende woorden. Voorbeeld:

<i>опрокинуть</i> ^P ‘omgooien’	→	<i>опроки́дывать</i> ⁱ
---	---	-----------------------------------

maar:

поки́нуть^p ‘verlaten’ → *покида́ть*ⁱ

Bij dit soort afwijkingen is het vaak zo dat sommige composita Russisch en andere Kerkslavisch zijn, bijvoorbeeld:

затверди́ть^p {e} ‘uit het hoofd leren’ → *затве́рживать*ⁱ (Russ.)
maar:

подтверди́ть^p {e} (жд in VPD) ‘bevestigen’ → *подтвержда́ть*ⁱ (Ksl.)

проглоти́ть^p {t} ‘doorslikken’ → *прогла́тывают*ⁱ (Russ.)

maar:

поглоти́ть^p {t/e} (щ) ‘verzwelgen’ → *поглюца́ть*ⁱ (Ksl.)

De manier waarop een AI wordt gevormd hangt vaak samen met de klasse van het werkwoord dat als uitgangspunt dient (voor de indeling zie 6.6).

Vorming van afgeleide imperfectieven: overzicht

klasse	vormkenmerken	normale imperfectivering
A	meerlettergr. op <i>-ать/-ять</i>	<i>’ыва-/’ива-</i>
B	meerlettergr. op <i>-ить</i>	<i>’ыва-/’ива-</i> en <i>-á/-я́-</i>
C	inf. op <i>-еть</i>	C1: <i>-ва́-</i> ; C2: als B; C3: <i>-á/-я́-(i)</i>
D	inf. op <i>-уть</i>	D1: <i>’ыва-/’ива-</i> ; D1a: <i>-á/-я́-</i>
E	inf. op <i>-оть</i>	<i>’ыва-/’ива-</i>
F	inf. niet op klinker + <i>-ть</i>	<i>-á/-я́-</i>
G	éénlettergr. op <i>-ать/-ять</i> of <i>-ыть/-ить</i>	G1: <i>-á/-я́-(i)</i> ; de meeste andere (G4/5/6): <i>-ва́-</i>

7.4.2 Klasse A (meerlettergrepige inf. op *-ать/-ять*)

Op zeven uitzonderingen na wordt de AI gevormd met *’ыва-/’ива-*. Voorbeelden:

перечита́ть^p ‘herlezen’ → *перечи́тывать*ⁱ

зарабо́тать^p ‘(door werken) verdienen’ → *зараба́тывать*ⁱ

завоева́ть^p ‘veroveren’ → *завоёвывать*ⁱ

причеса́ть^p (A3) ‘kammen’ → *причёсывать*ⁱ

задержа́ть^p (A4) {t} ‘tegenhouden’ → *заде́рживать*ⁱ

Uitzonderingen:

Twee werkwoorden (1 en 2 hieronder) hebben *-á/-я́-*, drie werkwoorden op *-е́ять* (3 tot 5) hebben *-ва́-*, twee onregelmatige werkwoorden (6 en 7) hebben *-á/-я́-* met bijkomende onregelmatigheden in de stam:

1 *засы́пать*^p (A3) ‘door strooien opvullen of bedekken, dichtgooien’ → *засыпа́ть*ⁱ

2 *разре́зать*^p (A3) ‘in stukken snijden’ → *разреза́ть*ⁱ

3 *засе́ять*^p (A3) ‘bezaaien, volzaaien’ → *засева́ть*ⁱ

4 *ове́ять*^p (A3) ‘omwááien’ → *овева́ть*ⁱ

5	<i>затѣять</i> ^P (A3) ‘op touw zetten, het in je hoofd halen om ...’	→	<i>затѣвать</i> ⁱ
6	<i>приѣхатъ</i> ^P (onr.) ‘(rijdend) komen, (rijdend) verschijnen’	→	<i>приѣзжать</i> ⁱ
7	<i>разбежѣтъся</i> ^P (onr.) ‘alle kanten uit hollen/rennen, zich hollend/rennend verspreiden’	→	<i>разбега́тъся</i> ⁱ

Opmerkingen: (1) *-сына́тъ* vormt ook het AI van werkwoorden die ‘slapen’ betekenen (*-снутъ* en *спать*, zie 7.4.9.3); (2 – 3) ook (regelmatig) *разрэзыватъ*ⁱ en *засѣиватъ*ⁱ; (4 – 5) andere werkwoorden op *-ѣять* vormen het AI regelmatig, waaronder *вѣять* in de betekenis ‘door middel van de wind verspreiden, wannen’.

7.4.3 Klasse B (meerlettergrepige infinitief op *-итъ*)

7.4.3.1 Regel

In deze grote groep zijn *-ыва-/ -ива-* en *-а-/ -я-* ongeveer half-om-half verdeeld. Bij beide suffixen treedt medeklinkerwisseling op. Voorbeelden:

<i>растрѣтитъ</i> ^P ‘verspillen’	→	<i>растрѣчивать</i> ⁱ
<i>отвѣтитъ</i> ^P ‘antwoorden’	→	<i>отвѣчать</i> ⁱ
<i>загородитъ</i> ^P {t/e} ‘omheinen; versperren’	→	<i>загора́живать</i> ⁱ
<i>соорудитъ</i> ^P {e} ‘bouwen, oprichten’	→	<i>соору́жатъ</i> ⁱ
<i>заморо́зитъ</i> ^P ‘laten bevriezen, invriezen’	→	<i>замора́живать</i> ⁱ
<i>прибли́зится</i> ^P ‘naderbij komen, naderen’	→	<i>приближа́тъся</i> ⁱ
<i>взвѣситъ</i> ^P ‘afwegen (ook fig.)’	→	<i>взвѣшива́тъ</i> ⁱ
<i>пригласи́тъ</i> ^P {e} ‘uitnodigen’	→	<i>приглаша́тъ</i> ⁱ
<i>скреститъ</i> ^P {e} ‘kruisen; kruiselings neerleggen’	→	<i>скре́цива́тъ</i> ⁱ
<i>угости́тъ</i> ^P {e} ‘(als gast) onthalen’	→	<i>угоща́тъ</i> ⁱ
<i>употреби́тъ</i> ^P {e} ‘gebruiken’	→	<i>употребля́тъ</i> ⁱ
<i>улови́тъ</i> ^P {t} ‘opvangen’	→	<i>ула́влива́тъ</i> ⁱ
<i>удиви́тъ</i> ^P {e} ‘verbazen, verwonderen’	→	<i>удивля́тъ</i> ⁱ
<i>образу́митъ</i> ^P ‘tot rede brengen’	→	<i>образу́млива́тъ</i> ⁱ
<i>офо́рмитъ</i> ^P ‘(een document) in orde maken’	→	<i>оформля́тъ</i> ⁱ

Bij een klein aantal werkwoorden komt Kerkoslavische medeklinkerwisseling (*m – ц* of *д – жд*) voor, bijvoorbeeld:

<i>запрети́тъ</i> ^P {e} (щ) ‘verbieden’	→	<i>запреща́тъ</i> ⁱ
<i>освободи́тъ</i> ^P {e} (жд in VPD) ‘bevrijden’	→	<i>освобожда́тъ</i> ⁱ

7.4.3.2 Steun bij de keuze van het suffix

Hoewel men in principe moet leren welk suffix wordt gekozen, zijn er drie regelmatigheden die bij het leren steun bieden:

- Werkwoorden waarbij het *-итъ* van de infinitief in de spelling wordt voorafgegaan door een klinker hebben altijd *-ыва-/ -ива-*. Voorbeelden:

<i>приклеи́тъ</i> ^P ‘(aan iets) vastplakken’	→	<i>приклеива́тъ</i> ⁱ
---	---	----------------------------------

<i>перепо́ить</i> ^p {t/e} ‘te veel te drinken geven, dronken voeren’	→	<i>перепáивать</i> ⁱ
<i>успоко́ить</i> ^p ‘rustig maken, tot rust brengen, sussen’	→	<i>успока́ивать</i> ⁱ

- Werkwoorden van Kerkoslavische oorsprong hebben bijna altijd *-á/-я-*. Voorbeelden:

<i>освобо́ить</i> ^p {e} (жд in VPD) ‘bevrijden’	→	<i>освобождáть</i> ⁱ
<i>подтверди́ть</i> ^p {e} (жд in VPD) ‘bevestigen, bekrachtigen’	→	<i>подтверждáть</i> ⁱ
<i>запрети́ть</i> ^p {e} (щ) ‘verbieden’	→	<i>запрещáть</i> ⁱ
<i>поздра́вить</i> ^p ‘gelukwensen, feliciteren’	→	<i>поздравля́ть</i> ⁱ
<i>пригласи́ть</i> ^p {e} ‘uitnodigen’	→	<i>приглаша́ть</i> ⁱ

- Er is een (los-vaste) samenhang met het accent: bij terugtrekkend accent moet men *’ыва-/’ива-* als regelmatig beschouwen en *-á/-я-* als onregelmatig, bij de andere twee accenttypen juist omgekeerd. Voorbeelden als de volgende moet men dus als regelmatig zien:

<i>оста́вить</i> ^p ‘achterlaten’	→	<i>оставля́ть</i> ⁱ
<i>замéтить</i> ^p ‘opmerken’	→	<i>замечáть</i> ⁱ
<i>объясни́ть</i> ^p {e} ‘verklaren, uitleggen’	→	<i>объясня́ть</i> ⁱ
<i>случи́ться</i> ^p {e} ‘gebeuren’	→	<i>случáться</i> ⁱ
<i>обслужи́ть</i> ^p {t} ‘bedienen’	→	<i>обслуживáть</i> ⁱ
<i>спроси́ть</i> ^p {t} ‘vragen’	→	<i>спра́шивать</i> ⁱ
<i>доплати́ть</i> ^p {t} ‘bijbetalen’	→	<i>допла́чивать</i> ⁱ

De voorbeelden hieronder moet men als onregelmatig zien:

<i>обнару́жить</i> ^p ‘ontdekken; aan den dag leggen’	→	<i>обнару́живать</i> ⁱ
<i>сравни́ть</i> ^p {e} ‘vergelijken’	→	<i>сравни́вать</i> ⁱ
<i>получи́ть</i> ^p {t} ‘krijgen, ontvangen’	→	<i>получáть</i> ⁱ

Bijzonderheden:

- 1) Bij vast stamaccent zijn er in werkelijkheid meer werkwoorden met *’ыва-/’ива-* dan met *-á/-я-*, maar de meeste daarvan zijn zeldzaam.
- 2) Werkwoorden met terugtrekkend accent die *-á/-я-* nemen, hebben vaak bijkomende onregelmatigheden die verderop aan de orde komen, zie 7.5.2 en 7.6 onder (1), (2) en (6).
- 3) Aangezien terugtrekkend accent bezig is terrein te winnen (zie 6.6 B1 onder (5)) en aangezien *’ыва-/’ива-* en *-á/-я-* bij sommige werkwoorden met elkaar concurreren, zijn de grenzen tussen de groepen niet helemaal waterdicht. Dit effect is hier niet meegerekend.

7.4.3.3 Onregelmatigheden

- a) Bij ongeveer twaalf belangrijke werkwoorden (bijna allemaal met een zeer concrete betekenis en een terugtrekkend accent) blijft medeklinkerwisseling achterwege of lijkt er zelfs omgekeerde medeklinkerwisseling plaats te vinden (bv. *-ч-* → *-к-*). Dit komt meestal doordat er naast het werkwoord op *-ить* een werkwoord op *-ать* bestaat van dezelfde stam; de AI's zonder medeklinkerwisseling zijn dan

eigenlijk van dat werkwoord op *-ать* gevormd. De precieze verhouding tussen de twee werkwoorden verschilt van geval tot geval: het werkwoord op *-ать* kan bijvoorbeeld een niet-gerichte verplaatsing uitdrukken (zie 9.1), het kan als simplex dienen van de composita van het werkwoord op *-ить* en er zijn meer mogelijkheden. De situatie is soms ingewikkeld en in het onderstaande worden alleen hoofdzaken genoemd. De betreffende werkwoorden zijn:

- *катить*ⁱ {t} '(gericht) laten rollen', bijvoorbeeld in *подкатиться*^p 'aan komen rollen' → *подкатываться*ⁱ; vergelijk *катать*ⁱ '(niet-gericht) laten rollen';
- *тащить*ⁱ {t} 'slepen', bijvoorbeeld in *втащить*^p 'naar binnen slepen' → *втащить*ⁱ; vergelijk *таскать*ⁱ '(niet-gericht) voort slepen';
- *-скакать* {t} 'springen', bijvoorbeeld in *вскакать*^p 'opspringen' → *вскакать*ⁱ; als simplex dient *скакать*ⁱ (A3) 'voortspringen, galopperen';
- *-кусить* {t} 'bijten', bijvoorbeeld in *закусить*^p 'vastbijten; een (hartig) tussendoortje eten' → *закусывать*ⁱ; als simplex dient *кусать*ⁱ 'bijten';
- *-глотить* {t} 'slikken', bijvoorbeeld in *проглотить*^p 'doorslikken' → *проглотить*ⁱ; als simplex dient *глотать*ⁱ '(door)slikken';
- *рубить*ⁱ {t} 'hakken', bijvoorbeeld in *прорубить*^p 'een gat of doorgang hakken' → *прорубать*ⁱ; als simplex komt naast *рубить*ⁱ in dezelfde betekenis *рубать*ⁱ voor;
- *-ломить* {t} 'breken', bijvoorbeeld in *разломить*^p 'in stukken breken' → *разламывать*ⁱ; als simplex dient *ломать*ⁱ 'breken'; daarvan komen composita voor met min of meer dezelfde betekenis als de composita van *-ломить*; ze vormen hun AI eveneens op *-ламывать*, bijvoorbeeld *разломать*^p 'in stukken breken' → *разламывать*ⁱ.
- Medeklinkerwisseling blijft ook achterwege in de perfectieve simplicia *бросить*^p, *хватить*^p, *купить*^p en *ступить*^p plus composita, waarvoor zie 7.5.2 en 7.6 (2).

b) Eén werkwoord heeft *-á/-я-*(i):

- *запомнить*^p 'onthouden' → *запоминать*ⁱ.

c) Andere onregelmatigheden:

- *уволить*^p 'ontslaan' → *увольнять*ⁱ (alleen in dit ene compositum).
- *замыслить*^p (шл in VPD) 'bedenken, het denkbeeld koesteren (om)' → *замышлять*ⁱ. Verder blijft *-сл-* onveranderd, zelfs in de composita van *смыслить*ⁱ, dat eruitziet als een compositum van *мыслить*, maar dat niet is, bijvoorbeeld *осмыслить*^p 'zinnvol maken, begrijpelijk maken, verklaren' → *осмыслять*ⁱ.
- Het perfectieve simplex *купить*^p heeft behalve de afwezigheid van medeklinkerwisseling nog meer onregelmatigheden (zie 7.6 (2)).
- Het perfectieve simplex *пустить*^p heeft een onregelmatige medeklinkerwisseling (zie 7.5.2).
- Voor het uitvallen van het prefix en eventuele andere onregelmatigheden bij *уронить*^p, *посадить*^p, *повесить*^p, *поклониться*^p en *поручиться*^p zie 7.6 (1).
- Voor onregelmatigheden in verband met *-ложить* zie 7.6 (6).

7.4.4 Klasse B rest

<i>ошиб́уться^p</i> ‘zich vergissen’	→	<i>ошибáтьсяⁱ</i>
<i>застел́ить^p</i> ‘helemaal bedekken, aan het zicht onttrekken’	→	<i>застилáтьⁱ</i>

Het laatste AI is dus gevormd met *-á/-я-(i)*, vergelijk het ontbreken van een stamklinker in het synoniem *застлáть^p*.

7.4.5 Klasse C1 (*красе́ть*)

Veel van deze werkwoorden vormen zelden of nooit een AI. Het suffix is altijd *-ва́-*, bijvoorbeeld:

<i>овладéть^p</i> ‘(+ I) in bezit nemen, bezetten, onder de knie krijgen’	→	<i>овладéватьⁱ</i>
<i>успéть^p</i> ‘erin slagen te ..., op tijd komen om ...’	→	<i>успéватьⁱ</i>

7.4.6 Klasse C2 (*зорéть*)

De meeste van deze werkwoorden vormen geen AI. De enkele die dat wel doen nemen zonder duidelijke regel *-ыва-/’ива-* of *-á/-я-*, soms met, soms (vooral bij *-á/-я-*) zonder medeklinkerwisseling:

<i>подсидéть^p</i> ‘in een hinderlaag opwachten; wegpesten’	→	<i>подсидéватьⁱ</i>
<i>оглядéться^p</i> ‘omkijken’	→	<i>оглядéватьсяⁱ</i>
<i>осмотрéть^p</i> {t} ‘aan alle kanten bekijken, onderzoeken’	→	<i>осмáтриватьⁱ</i>
<i>обвертéть^p</i> {t} ‘om iets heen wikkelen’	→	<i>обвéрчиватьⁱ</i>
<i>закипéть^p</i> ‘aan de kook raken’	→	<i>закипáтьⁱ</i>
<i>прогорéть^p</i> ‘uitbranden, volledig tot as verbranden’	→	<i>прогорáтьⁱ</i>
<i>отлетéть^p</i> ‘wegvliegen’	→	<i>отлетáтьⁱ</i>

(Opmerking bij het laatste werkwoord: het simplex *летáтьⁱ* betekent ‘(niet-gericht) vliegen.’)

7.4.7 Klasse C3 (*мерéть*)

Deze werkwoorden nemen *-á/-я-(i)*, bijvoorbeeld:

<i>умерéть^p</i> (<i>умрёт</i>) ‘sterven, doodgaan’	→	<i>умирáтьⁱ</i>
<i>заперéть^p</i> (<i>запрёт</i>) ‘op slot doen’	→	<i>запирáтьⁱ</i>

7.4.8 Klasse C rest

<i>занéть^p</i> ‘beginnen te zingen, een gezang aanheffen’	→	<i>заневáтьⁱ</i>
--	---	-----------------------------

Voor *деть^p* zie 7.5.3.

De andere werkwoorden van deze groep hebben geen AI.

7.4.9 Klasse D1 (infinitief op *-уть*)

7.4.9.1 Regel

De regel is: werkwoorden die het element *-ну-* behouden (zoals de eerste twee voorbeelden hieronder), nemen *'ыва-/'-ива-* en degene die het verliezen (overige voorbeelden) *-á/-я-*:

<i>размахнётся^p</i> 'met een zwaai uitspreiden'	→	<i>разма́хиватьⁱ</i>
<i>оттолкнётся^p</i> 'van zich af stoten/duwen'	→	<i>отта́лкиватьⁱ</i>
<i>привыкнётся^p</i> (D1a) 'wennen'	→	<i>привыка́тьⁱ</i>
<i>исчезнётся^p</i> (D1a) 'verdwijnen'	→	<i>исчеза́тьⁱ</i>
<i>замёрзнётся^p</i> (D1a) 'bevriezen, dichtvriezen'	→	<i>замерза́тьⁱ</i>
<i>возникнётся^p</i> (D1a) 'ontstaan'	→	<i>возника́тьⁱ</i>

Van de werkwoorden die het element *-ну-* behouden neemt een klein deel (ca. 20) toch *-á/-я-*, bijvoorbeeld:

<i>улыбнётся^p</i> 'glimlachen'	→	<i>улыба́тьсяⁱ</i>
<i>упрекнётся^p</i> 'verwijten'	→	<i>упрека́тьⁱ</i>

7.4.9.2 Complicaties bij de vorming

Werkwoorden op *-нуть* zijn bijna altijd afleidingen (de meeste bevatten het perfectiverende suffix *-нуть*). Во́ор *-нуть* kan de laatste medeklinker van de stam zijn afgevallen en er kunnen andere dingen zijn gebeurd (zie 7.2.2). Wanneer werkwoorden op *-нуть* een AI vormen krijgt men hiermee te maken: een voor *-ну-* uitgevallen medeklinker wordt hersteld, de verhouding *сова́тьⁱ /су́нётся^p* komt terug, enz. Voorbeelden:

<i>затро́нётся^p</i> 'vluchtig aanraken; kort ter sprake brengen'	→	<i>затра́живатьⁱ</i>
<i>опроки́нётся^p</i> 'omgooien'	→	<i>опроки́дыватьⁱ</i>
<i>протяну́ётся^p</i> {t} 'uitstrekken; door iets heen trekken'	→	<i>протя́живатьⁱ</i>
<i>вы́двинётся^p</i> 'naar buiten schuiven, in het zicht schuiven'	→	<i>выдвиза́тьⁱ</i>
<i>поки́нётся^p</i> 'verlaten'	→	<i>покида́тьⁱ</i>
<i>подсу́нётся^p</i> 'onder iets stoppen; heimelijk in de hand stoppen, toestoppen'	→	<i>подсо́выватьⁱ</i>

7.4.9.3 Speciale gevallen en uitzonderingen

- Enkele werkwoorden hebben *-á/-я-(i)*, bijvoorbeeld:

<i>заткнётся^p</i> 'dichtstoppen, met een kurk e.d. afsluiten'	→	<i>затыка́тьⁱ</i>
--	---	------------------------------

<i>сомкнуть^p</i> ‘sluiten’	→	<i>смыкатьⁱ</i>
<i>заснуть^p</i> ‘inlapsen, in slaap vallen’	→	<i>засыпатьⁱ</i>
<i>перегнуть^p</i> ‘dubbelvouwen; zwaar overdrijven, veel te ver gaan’	→	<i>перегибатьⁱ</i>
<i>вздохнуть^p</i> ‘zuchten’	→	<i>вздохатьⁱ</i>
<i>высохнуть^p</i> (D1a) ‘uitdrogen’	→	<i>высыхатьⁱ</i>
<i>упомянуть^p</i> {t} ‘vermelden, ter sprake brengen’	→	<i>упомянутьⁱ</i>

(In *-снуть* is voor *-ну-* een *-n-* uitgevallen, vergelijk *спать*; in *гнуть* is een *-б-* uitgevallen.)

- Andere uitzonderingen:

<i>воскликнуть^p</i> ‘(met groot gevoel) uitroepen’	→	<i>восклицатьⁱ</i>
<i>окунуть^p</i> ‘indopen, onderdompelen’	→	<i>окунятьⁱ</i>
<i>обмануть^p</i> {t} ‘bedriegen’	→	<i>обманыватьⁱ</i>
<i>остынуть^p</i> (= <i>остыть^p</i>) ‘afkoelen, verstijven, stollen’	→	<i>остыватьⁱ</i>
<i>разинуть^p</i> ‘(muil e.d.) opensperren’	→	<i>разеватьⁱ</i>
<i>вынуть^p</i> ‘iets ergens uit halen, tevoorschijn halen’	→	<i>выниматьⁱ</i>

De overige AI's van *-кликнуть* zijn regelmatig, bijvoorbeeld *окликнуть^p* ‘(uit de verte) aanroepen’ → *окликатьⁱ*.

- Een speciaal geval is *вернуть^p* ‘terugbezorgen, teruggeven, zorgen dat iets of iemand terugkomt; terugkrijgen’. Dit werkwoord heeft zelf geen AI; men gebruikt zo nodig dat van het Kerkoslavische synoniem *возвратить^p* {e} (ш) → *возвращатьⁱ*. De composita vormen hun AI regelmatig op *-вёртывать* of onregelmatig op *-ворáчивать*, bijvoorbeeld *вывернуть^p* ‘binnenstebuiten keren; losdraaien’ → *вывёртыватьⁱ* / *выворáчиватьⁱ*; dit laatste vormt eigenlijk de regelmatige AI's bij ***воротить^p* {t}, een informeel synoniem van *вернуть^p*.

7.4.10 Klasse D rest

Deze werkwoorden nemen *-ва́-*, bijvoorbeeld:

<i>надуть^p</i> ‘opblazen; doen opwaaien; bezwendelen’	→	<i>надуватьⁱ</i>
<i>обуть^p</i> ‘(iemand) (schoenen, enz.) aantrekken’	→	<i>обуватьⁱ</i>

7.4.11 Klasse E (колóть: inf. op *-оть*; presens *-ю, -ет*)

Deze werkwoorden nemen *-ыва-/ива-*, bijvoorbeeld:

<i>проколóть^p</i> ‘doorprikken’	→	<i>прока́лыватьⁱ</i>
<i>размолóть^p</i> ‘fijnmalen’	→	<i>разма́лыватьⁱ</i>

7.4.12 Klasse F (нест́и: inf. niet op klinker + -ть)

Deze werkwoorden voegen *-á/-я́-* achter de stam die men in andere vormen dan de infinitief te zien krijgt:

<i>потряст́и</i> ^p (-s-) 'schokken, schudden;- verbijsteren'	→	<i>потрясáть</i> ⁱ
<i>загрест́и</i> ^p (-b-) 'beginnen te roeien; (bije-, binnen)harken; oppoken'	→	<i>загрэбáть</i> ⁱ
<i>зараст́и</i> ^p (-st-) 'dichtgroeien'	→	<i>зарастáть</i> ⁱ
<i>расползт́и</i> ^{ср} 'alle kanten uit kruipen'	→	<i>расползáть</i> ^{ср}
<i>влезт́и</i> ^p (onr.) 'naar binnen klimmen, binnendringen'	→	<i>влезáть</i> ⁱ
<i>пересеч́и</i> ^p (-k-) '(straat e.d.) oversteken; (weg) afsnijden'	→	<i>пересекáть</i> ⁱ
<i>помóчь</i> ^p (-g-) (onr.) 'helpen'	→	<i>помогáть</i> ⁱ

Afwijkingen:

1) *-á/-я́-(i)* hebben:

<i>прокляст́и</i> ^p (-n-) (onr.) 'vervloeken'	→	<i>проклинáть</i> ⁱ
<i>зажéчь</i> ^p (-g-) (onr.) (pres. 1sg <i>зажэгу</i>) 'aansteken'	→	<i>зажигáть</i> ⁱ

2) Sporadisch komt *'ыва-/’ива-* voor, bijvoorbeeld:

<i>вкράст́ься</i> ^p (-d-) 'heimelijk naar binnen sluipen (ook fig.)'	→	<i>вкράдывáться</i> ⁱ
--	---	----------------------------------

3) Een bijzonder geval is *-чест́ь* (bv. pres. 1sg *прочту́*) 'lezen; tellen, rekenen; menen'. In composita met het betekeniselement 'menen' neemt dit werkwoord *-á/-я́-(i)*, bijvoorbeeld:

<i>счест́ь</i> ^p (+ I) 'beschouwen (als)'	→	<i>считáть</i> ⁱ
<i>предпочест́ь</i> ^p 'prefereren'	→	<i>предпочитáть</i> ⁱ

Alle andere composita nemen *-чítывáть*, bijvoorbeeld:

<i>прочест́ь</i> ^p (-t-) 'doorlezen'	→	<i>прочítывáть</i> ⁱ
<i>учест́ь</i> ^p 'in aanmerking nemen'	→	<i>учítывáть</i> ⁱ

4) Andere onregelmatigheden komen in 7.6 aan de orde: *наст́ь*^p / *упáст́ь*^p onder (1); *сест́ь*^p en *леч́ь*^p onder (4); *идт́и*ⁱ, *нест́и*ⁱ, *вест́и*ⁱ en *везт́и*ⁱ onder (5), *кlast́ь*ⁱ onder (6).**7.4.13 Klasse G (eenlettergrepige inf. op -ать/-ять en -ыть/-ить)**

Er is samenhang met de subklasse, vooral bij de subklassen waartoe betrekkelijk veel werkwoorden behoren.

7.4.13.1 Subklasse G1

Altijd *-á/-я́-(i)*, bijvoorbeeld:

<i>вы́ждать</i> ^p ‘opwachten’	→	<i>выжидáть</i> ⁱ
<i>разорвáть</i> ^p ‘in stukken scheuren’	→	<i>разрывáть</i> ⁱ
<i>вы́звать</i> ^p ‘naar buiten roepen, tevoorschijn roepen; veroorzaken’	→	<i>вызывáть</i> ⁱ
<i>начáть</i> ^p (<i>начнёт</i>) ‘beginnen (trans.)’	→	<i>начина́ть</i> ⁱ
<i>вы́жать</i> ^p (<i>вы́жмет</i>) ‘uitpersen’	→	<i>выжимáть</i> ⁱ

7.4.13.2 Subklasse G2

- Voor *знать*ⁱ ‘kennen, weten’ zie 7.6 onder (3)
- *шля́ться*ⁱ ‘rondhangen’ vormt geen AI.

7.4.13.3 Subklassen G3/G4/G5/G6

Altijd -*вá*-, bijvoorbeeld:

<i>уби́ть</i> ^p ‘doden’	→	<i>убивáть</i> ⁱ
<i>открýть</i> ^p ‘openen’	→	<i>открывáть</i> ⁱ
<i>переплы́ть</i> ^p ‘overzwemmen, overvaren’	→	<i>переплывáть</i> ⁱ

De spelling is uitzonderlijk in:

<i>застрýть</i> ^p ‘blijven steken’	→	<i>застревáть</i> ⁱ
---	---	--------------------------------

7.4.13.4 Subklasse G7

Verschillende manieren (-*á*-/*-я́*- of -*вá*-):

<i>прельсти́ть</i> ^p ‘verleiden’	→	<i>прельщáть</i> ⁱ
<i>пронзи́ть</i> ^p ‘doorstéken, doorboren’	→	<i>пронзáть</i> ⁱ
<i>продли́ть</i> ^p ‘langer laten duren, verlengen’	→	<i>продлевáть</i> ⁱ
<i>затми́ть</i> ^p ‘donker maken, verduisteren’	→	<i>затмевáть</i> ⁱ

Opmerkingen:

- De spelling -*евáть* is onregelmatig (men zou *-*ивáть* verwachten).
- Veel werkwoorden van deze groep hebben geen AI.

7.4.13.5 Subklasse G8

Verschillende onregelmatigheden:

<i>проснáть</i> ^p ‘verslapen (d.w.z. door slapen verzui- men); zich verslapen’	→	<i>просыпáть</i> ⁱ
<i>вы́гнать</i> ^p ‘naar buiten jagen, verjagen, wegjagen’	→	<i>выгоня́ть</i> ⁱ

Opmerkingen:

- Het simplex *гоня́ть*ⁱ betekent ‘(niet-gericht) nazitten’. *Мчатъ*ⁱ ‘voortdrijven’ heeft geen composita met AI.
- Een eventuele vluchtige -*o*- in het prefix verdwijnt, bijvoorbeeld *разогна́ть*^p ‘uiteenjagen’ → *разгоня́ть*ⁱ. Zie verder 7.3.2 onder “NB”.

7.4.13.6 Subklasse G rest

<i>забы́ть</i> ^p ‘vergeten’	→	<i>забывáть</i> ⁱ
--	---	------------------------------

Voor *взять^p* en *дать^p* zie 7.6 onder respectievelijk (6) en (3).

7.5 Perfectieve simplicia

Niet alle simplicia zijn imperfectief. Perfectief zijn de meeste simplicia op *-нуть* en ongeveer vijfentwintig andere, grotendeels meerlettergrepig op *-ить* (d.w.z. klasse B1 (*говорить*)) en belangrijk.

7.5.1 Perfectieve en imperfectieve simplicia op *-нуть*

De meeste simplicia op *-нуть* bevatten het perfectiverende suffix *-нуть* en zijn dus perfectief (zie verder 7.4.9.2 en vooral 8.5.4). Imperfectief zijn alleen:

- 1) Werkwoorden gevormd met het niet-perfectiverende suffix *-нуть*, dat een overgang tussen toestanden aanduidt, bijvoorbeeld *зачнутьⁱ* 'uitdoven, uitgaan' (zie 6.6, D1 punt (3)). Deze werkwoorden zijn juist in het simplex overigens zeldzaam.
- 2) Drie andere: *тянутьⁱ* {t} 'trekken', *тонутьⁱ* {t} 'zinken; verdrinken', *пахнутьⁱ* (D1a) 'geuren'.

7.5.2 Meerlettergrepige perfectieve simplicia op *-ить*

Met één uitzondering (*оборотить*, dat van oorsprong geen simplex is) wordt het AI met *-á/-я-* gevormd. Medeklinkerwisseling vindt niet altijd plaats:

<i>встретить^p</i> 'ontmoeten, tegenkomen'	→	<i>встречатьⁱ</i>
<i>благословить^p</i> {e} 'zegenen'	→	<i>благословлятьⁱ</i>
<i>внушить^p</i> {e} 'intimiderend zeggen/uiten'	→	<i>внушатьⁱ</i>
<i>лишить^p</i> {e} 'ontnemen'	→	<i>лишатьⁱ</i>
<i>простить^p</i> {e} 'vergeven'	→	<i>прощатьⁱ</i>
<i>решить^p</i> {e} 'besluiten, concluderen; oplossen'	→	<i>решатьⁱ</i>
<i>снабдить^p</i> {e} 'voorzien (van), bevoorraden'	→	<i>снабжатьⁱ</i>
<i>пустить^p</i> {t} 'loslaten, laten lopen, aan de gang brengen'	→	<i>пускатьⁱ</i>

Пускать heeft een onregelmatige medeklinkerwisseling. Het regelmatige ***пуцатьⁱ* komt ook voor, maar geldt als onverzorgd.

<i>ступить^p</i> {t} 'een stap doen'	→	<i>ступатьⁱ</i>
<i>явиться^p</i> {t} 'verschijnen'	→	<i>являтьсяⁱ</i>
<i>оборотить^p</i> {t} 'omdraaien'	→	<i>оборачиватьⁱ</i>

Bij vier werkwoorden neemt het simplex *-á/-я-*, maar nemen de composita *'ыва-/ива-*:

- *бросить^p* 'gooien' → *бросатьⁱ*. Maar: *выбросить^p* 'naar buiten gooien, weggooien' → *выбрасыватьⁱ*.
- *кóнчить^p* 'aan iets een eind maken, afronden' → *кончатьⁱ*. Maar: *закóнчить^p* 'afmaken, voltooien' → *заканчиватьⁱ*.
- ***воротить^p* {t} 'laten terugkomen, terugbrengen, terugbezorgen, teruggroepen; omdraaien' heeft geen AI. Maar: ***выворотить^p* 'binnenstebuiten keren' → *выворачиватьⁱ*.

Воротить^p is een informeel synoniem van *вернуть*^p en hetzelfde geldt voor de composita; het AI *-ворачивать* is stilistisch neutraal (zie onder *вернуть*).

- *хватить*^p {t} ‘pakken; voldoende (blijken te) zijn’ → *хватать*ⁱ.
Maar: *схватить*^p {t} ‘beetpakken, grijpen; oplopen’ → *схватывать*ⁱ.
- Voor het onregelmatige *купить*^p zie 7.6 (2).

7.5.3 Perfectieve simplicia behorende tot andere groepen

<i>обязать</i> ^p (A3) ‘verplichten’	→	<i>обязывать</i> ⁱ
<i>обидеть</i> ^p (C2) ‘kwetsen, beledigen’	→	<i>обижать</i> ⁱ
<i>дать</i> ^p (onr.) ‘(ergens) heendoen, (ergens) laten’	→	<i>девать</i> ⁱ

Bovendien de volgende werkwoorden, die wegens bijkomende onregelmatigheden in 7.6 worden behandeld: *пасть*^p (1), *дать*^p (3), *сесть*^p, *лечь*^p, *стать*^p (4), *взять*^p (6).

Sommige van de onder 7.5.2 en 7.5.3 opgesomde werkwoorden zijn oorspronkelijk composita – dus is het eigenlijk niet bijzonder dat ze perfectief zijn – maar worden als simplex gevoeld, bijvoorbeeld *встретить*^p (met *в-*), *взять*^p (met *вз-*), *оборотить*^p (met *о(б)-*).

7.6 Onregelmatigheden

Bij ongeveer twintig werkwoorden, waaronder een aantal van de allerbelangrijkste, wijkt de vorming van het AI volledig af:

- 1) In enkele gevallen verdwijnt het prefix van het werkwoord dat als uitgangspunt dient; hieronder vallen de enige drie afgeleide imperfectieven die met ongeaccentueerd *-ать/-ять* zijn gevormd:
 - *упасть*^p (-d-) ‘vallen’ → *па́даты*ⁱ (ongeaccentueerd *-ать/-ять*!); *па́даты* dient ook als AI bij het perfectieve simplex *пасть*^p (-d-) ‘(in een gevecht) vallen, sneuvelen’. De andere composita van *-пасть* vormen hun AI op *-па́даты* (let op het regelmatige accent), bijvoorbeeld *напа́сть*^p ‘aanvallen’ → *напа́даты*ⁱ;
 - *уронить*^p {t} ‘laten vallen’ → *роня́ты*ⁱ. De andere composita van *-ронить* (bv. *заронить*^p ‘op een moeilijk bereikbare plaats laten vallen’) kunnen niet of moeilijk een AI vormen;
 - *посадить*^p {t} ‘planten; doen zitten’ → *сажа́ты*ⁱ. De andere composita van *-садить* nemen regelmatig *-са́живать* (Russ.) of *-сажда́ты* (Ksl.), bijvoorbeeld *переса́дить*^p {t} ‘overplanten, ergens anders doen plaatsnemen’ → *переса́живать*ⁱ; *оса́дить*^p {t/e} ‘beleggen’ → *осажда́ты*ⁱ;
 - *повесить*^p ‘ophangen’ → *веша́ты*ⁱ (ongeaccentueerd *-ать/-ять*!). De andere composita van *-вешить* nemen regelmatig *-вешива́ты*, bijvoorbeeld *взвеси́ты*^p ‘wegen, afwegen’ → *взвешива́ты*ⁱ;
 - *поклониться*^p {t} ‘buigen/ een buiging maken, buigen’ → *кланя́тыся*ⁱ (stamklinker *-о-* wordt *-а-*; ongeaccentueerd *-ать/-ять*!). De andere composita van *-клонить* vormen hun AI regelmatig op *-клоня́ты*. Ook van *кланя́тыся* worden perfectieve composita afgeleid, die hun AI regelmatig op *-кланива́тыся* vormen, bijvoorbeeld *раскланя́тыся*^p → *раскланива́тыся*ⁱ ‘tegen elkaar buigen (ter begroeting)’;

- *поручиться*^p {t} ‘instaan (voor iemand), zich garant stellen’ → *ручаться*ⁱ. Het niet-reflexief *поручить*^p {t} ‘(een verantwoordelijkheid) toevertrouwen’ is regelmatig: → *поручать*ⁱ; de andere composita van *-ручить* gaan net zo, bijvoorbeeld *вручить*^p {e} ‘overhandigen’ → *вручать*ⁱ.
- 2) In één geval bevat het AI een prefix dat in de perfectieve tegenhanger ontbreekt (d.w.z. het omgekeerde van de normale toestand):
 - *купить*^p {t} ‘kopen’ → *покупать*ⁱ. De composita vormen hun AI op *-купать*, bijvoorbeeld *выкупить*^p ‘vrijkopen, loskopen’ → *выкупать*ⁱ.
- 3) Drie werkwoorden nemen het onregelmatige suffix *-авать* (A5, d.w.z. pres. *-аю, -аешь*):
 - *дать*^p (onr.) ‘geven’ → *давать*ⁱ. Composita evenzo, bijvoorbeeld *продать*^p ‘verkoopen’ → *продавать*ⁱ.
 - Composita van *знать* (G2), bijvoorbeeld *признать*^p ‘erkennen’ → *признавать*ⁱ.
 - Composita van *стать* (G3), bijvoorbeeld *встать*^p ‘opstaan’ → *вставать*ⁱ. Voor het simplex *стать* zie het volgende punt.
- 4) Drie perfectieve simplicia hebben onregelmatige imperfectieve tegenhangers die (geheel onverwacht) reflexief zijn:
 - *сесть*^p (-d-) (onr.) ‘gaan zitten’ → *сидеться*ⁱ {e}. Composita met de betekenis ‘gaan zitten’ gaan als composita van *сидеться* (dus *-саживаться*), anders regelmatig op *-седать*, bijvoorbeeld *присесть*^p ‘eventjes gaan zitten; neerhurken’ → *присаживаться*ⁱ (in de eerste betekenis) of *приседать*ⁱ (in de tweede betekenis);
 - *лечь*^p (-g-) (onr.) ‘gaan liggen’ → *ложиться*ⁱ {e}. Composita regelmatig op *-лежать*, bijvoorbeeld *залечь*^p ‘op een verborgen plek gaan liggen’ → *залегать*ⁱ. Voor *-ложить* zie verder onder (6);
 - *стать*^p (G3) ‘(o.a.) worden’ → *становиться*ⁱ {t}. Composita nemen *-ставать*, zie het vorige punt (3); *-становить* vormt zelf allerlei composita met regelmatig AI, bijvoorbeeld *остановить*^p {t} ‘tegenhouden, tot stilstand brengen’ → *останавливать*ⁱ.
- 5) De composita van vier werkwoorden van beweging (d.w.z. verplaatsing) vormen hun AI suppletief met behulp van werkwoorden op *-ить*:
 - *идти*ⁱ (-d-) (onr.) ‘(gericht) lopen, gaan’: *выйти*^p ‘naar buiten gaan, tevoorschijn komen’ → *выходить*ⁱ {t};
 - *нести*ⁱ (-s-) ‘(gericht) dragen, brengen’: *разнести*^p ‘verschillende kanten uit dragen, rondbrengen’ → *разносить*ⁱ {t};
 - *вести*ⁱ (-d-) ‘(gericht) leiden, brengen’: *перевести*^p ‘naar de andere kant brengen, overbrengen; vertalen’ → *переводить*ⁱ {t};
 - *везти*ⁱ ‘(gericht) rijden (in de zin van: rijdend vervoeren), brengen’: *вывезти*^p ‘(iets) naar buiten rijden; uitvoeren, exporteren’ → *вывозить*ⁱ {t}.

De simplicia *ходить*ⁱ {t}, *носить*ⁱ {t}, *водить*ⁱ {t} en *возить*ⁱ {t} betekenen ‘(niet-gericht) lopen, brengen, enz.’. Deze werkwoorden hebben composita die het betekeniselement ‘niet in één richting’ bevatten, bijvoorbeeld *сходить*^p ‘even ergens naartoe gaan en meteen terugkomen (bv. om iets te halen)’; als deze composita een AI vormen, is dat regelmatig, bijvoorbeeld *износить*^p ‘verslijten, afdragen, lett.: door niet-gericht dragen (*носить*) onbruikbaar

(из-) maken' → *изна́шивать*ⁱ. De composita van *ходи́ть*ⁱ, *носи́ть*ⁱ, enz. onderscheiden zich uiterlijk in niets van de AI's bij *идти́*, *нести́*ⁱ, enz., maar zijn natuurlijk perfectief.

6) In enkele gevallen worden aspectparen gevormd van totaal verschillende stammen:

- *говори́ть*ⁱ {e}/*ска́зать*^p (A3) 'zeggen'. In de betekenis 'spreken' heeft *говори́ть* (uiteraard) geen AI; de composita vormen hun AI op '-ыва-/'-ива-, bijvoorbeeld *оговори́ть*^p {e} 'belasteren; van tevoren (bv. als voorwaarde) vaststellen' → *огова́ривать*ⁱ; *ска́зать* is een compositum van -*ка́зать*, dat betekenissen pleegt te hebben in de sfeer van 'aan de dag leggen, tonen'; het vormt zelf composita met een regelmatig AI, bijvoorbeeld *расска́зать*^p (A3) 'vertellen' → *расска́зывать*ⁱ.
- *класть*ⁱ (-d-)/*положи́ть*^p {t} 'leggen, neerleggen'; *класть* heeft geen composita; de andere composita van -*ложи́ть* vormen hun AI op -*кла́дывать* (Russ.) of -*лагать* (Ksl.), bijvoorbeeld *доложи́ть*^p 'rapporteren, verslag uitbrengen' → *докла́дывать*ⁱ; *предложи́ть*^p 'voorleggen, aanbieden' → *предлага́ть*ⁱ.
- *брать*ⁱ (G1a)/*взять*^p (onr.) 'nemen'. Opmerking: *взять* heeft zelf geen composita; als basis voor composita fungeert -*ня́ть*^p (onr.) → -*нимать*ⁱ, bijvoorbeeld: *пони́ять*^p 'begrijpen' → *пони́мать*ⁱ. De composita van *брать* vormen hun AI regelmatig met -*а́/-я́*-(i), bijvoorbeeld *разобра́ть*^p 'uit elkaar nemen, uit elkaar halen' → *разбира́ть*ⁱ.

7.7 Onvolledige of overcomplete aspectparen

7.7.1 Imperfectieven zonder corresponderend perfectief

Sommige handelingen zijn niet perfectief voor te stellen omdat ze, eenmaal begonnen, niet uit zichzelf bij een einde, respectievelijk bij een volgende handeling uitkomen, dat wil zeggen niet 'terminatief' zijn (zie 8.2.1). Voorbeelden: toestanden (bv. 'staan', 'zitten', 'hangen'), bepaalde gevoelens (bv. 'haten'), handelingen die geen lijdend voorwerp hebben dat op een gegeven moment vanzelf opraakt (bv. 'werken', 'spelen', 'rondlopen', 'de wacht houden', 'zwijgen'). Dergelijke handelingen worden aangeduid door imperfectieve werkwoorden die geen perfectieve tegenhanger hebben. Er zijn drie typen gevallen.

7.7.1.1 Simplicia zonder perfectieve tegenhanger

Dit komt veel voor. Voorbeelden: *стоя́ть*ⁱ (A4) 'staan', *зна́ть*ⁱ (G2) 'weten, kennen', *игра́ть*ⁱ 'spelen'. Heeft men om een of andere reden absoluut een perfectief nodig, dan zijn er altijd composita te vinden of te maken waarin aan de grondbetekenis een betekenselement is toegevoegd dat een perfectief wel mogelijk maakt (bv. 'beginnen te ...', 'even ...', 'één keer ...').

7.7.1.2 Composita die geen AI zijn en toch imperfectief

Dit is eigenlijk tegen de regel (zie 7.1): composita die geen AI zijn zouden perfectief moeten zijn. Deze werkwoorden verraden zich altijd doordat ze geen terminatieve handeling aanduiden. Het is een klein groepje werkwoorden die hetzij gevoelens uitdrukken, hetzij plaats- of bezitsrelaties. Voorbeelden: *наде́яться*ⁱ (A3) 'hopen'; *сожа́леть*ⁱ 'betreuren, spijt hebben'; *ненави́деть*ⁱ (C2) 'haten'; *зави́сеть*ⁱ (C2) '(van

iets) afhangen'; *принадлежатьⁱ* (A4) 'toebehoren'; *содержатьⁱ* (A4) {t} 'bevatten'; *обладатьⁱ* (+ I) 'bezitten, de beschikking hebben (over)'.

7.7.1.3 Afgeleide imperfectieven zonder bijbehorend perfectief

Deze groep is veel groter. Voorbeelden:

- *разговариватьⁱ* '(met elkaar) spreken'; er is geen **разговорить^p* in deze betekenis;
- *подозреватьⁱ* 'verdenken'; er is geen **подозреть^p* in deze betekenis;
- *наблюдатьⁱ* 'waarnemen, observeren'; er is geen **наблюсти^p* in deze betekenis;
- *угрожатьⁱ* 'dreigen, bedreigen'; er is geen **угрозить^p* in deze betekenis.

7.7.2 Perfectieven zonder corresponderend imperfectief

Sommige werkwoorden hebben een betekenis die een imperfectieve presentatie van de 'eigenlijke handeling' (onderdeel 'X' uit het schema in 8.2) moeilijk voorstelbaar maakt (zie vooral 8.5.2, 8.5.5, 8.7 en 8.8). Zulke werkwoorden hebben vaak geen imperfectief.

7.7.3 Aspect-trio's

Sommige werkwoorden treden niet op als aspectpaar, maar als ASPECT-TRIO, bestaande uit twee imperfectieven en een perfectief. Van de twee imperfectieven is altijd het ene een simplex en het andere het AI van het perfectief bij dat simplex. Voorbeeld:

естⁱ (onr.)/*съест^p* 'eten' → *сведатьⁱ*

Het verschil tussen de twee imperfectieven bestaat daarin, dat het simplex niet en het AI wel een verwijzing naar de terminus bevat (voor 'terminus' zie 8.2.1). Voor meer voorbeelden van aspect-trio's zie 8.10.

7.8 Biaspectuele werkwoorden

Sommige werkwoorden drukken helemaal geen aspect uit. Deze staan bekend als BIASPECTUELE werkwoorden. Hoewel er honderden biaspectuele werkwoorden zijn, zitten er weinig echt belangrijke woorden tussen. Zij vallen in vier groepen uiteen.

7.8.1 Simplicia op *-ировать*, *-уровать* en *-изовать*

Dit is een grote groep van grotendeels internationale woorden. Voorbeelden: *мотивировать^{i/p}* 'motiveren', *ликвидировать^{i/p}* 'liquideren', *нормировать^{i/p}* 'normeren', *командировать^{i/p}* 'op een officiële reis (dienstreis) uitzenden'; *нейтрализовать^{i/p}* 'neutraliseren', *характеризовать^{i/p}* 'karakteriseren'.

Toelichting:

- Zoals te verwachten (zie de regel in 7.1) zijn composita van deze werkwoorden altijd perfectief.
- Werkwoorden op *-ировать*, *-уровать* en *-изовать* kunnen ook imperfectief zijn (d.w.z. niet bi-aspectueel), meestal zonder dat voor de hand ligt waarom. (Vrijwel)

altijd biaspectueel zijn alleen de werkwoorden op *-изовать*; van de (zeer talrijke) werkwoorden op *-ировать* is ongeveer een kwart imperfectief, van de (veel minder talrijke) op *-уровать* ongeveer de helft.

7.8.2 Simplicia op *-овать/-евать*

Dit zijn er enkele tientallen, grotendeels weer internationale woorden, bijvoorbeeld *рекомендовать*^{i/p} ‘aanbevelen’, *атаковать*^{i/p} ‘aanvallen’, *адресовать*^{i/p} ‘adreseren’.

Er zitten ook enkele niet-internationale woorden in deze groep, bijvoorbeeld *миновать*^{i/p} ‘voorbijgaan (van tijd)’. De meeste zijn van marginaal belang, bijvoorbeeld †*даровать*^{i/p} ‘ten geschenke geven’, *четвертовать*^{i/p} ‘vierendelen’.

Enkele van de belangrijkste woorden uit deze groep worden tegenwoordig vaak als perfectief gevoeld, zodat zij een AI vormen, in het bijzonder:

<i>арестовать</i> ^{i/p} ‘arresteren’	→	<i>арестовывать</i> ⁱ
<i>организовать</i> ^{i/p} ‘organiseren’	→	<i>организовывать</i> ⁱ

7.8.3 Composita op *-овать/-евать*

Dit zijn er ook enkele tientallen. Eigenlijk zouden zij automatisch perfectief moeten zijn. Ze behoren typisch tot de geschreven taal en zijn juist geen internationale woorden. Voorbeelden: *воздействовать*^{i/p} ‘beïnvloeden, invloed uitoefenen’, *исследовать*^{i/p} ‘onderzoeken’, *использовать*^{i/p} ‘gebruiken’.

7.8.4 Speciale gevallen

Dit is een klein aantal. De belangrijkste zijn: *сочетать*^{i/p} ‘verbinden, koppelen, combineren’, *завещать*^{i/p} ‘(als erfstuk) nalaten’, *обещать*^{i/p} ‘beloven’ (perfectief ook *пообещать*), *родить*^{i/p} {e}, maar indien perfectief ook {t} ‘baren, ter wereld brengen’ (als AI ook *рождать*^{i/p}/***рожать*), *ранить*^{i/p} ‘verwonden’, *велеть*^{i/p} (C2) ‘bevelen’.

Heel soms zijn werkwoorden maar in een deel van de betekenissen biaspectueel. De belangrijkste zijn:

- *бежать*^{i/p} (onr.) alleen in de betekenis ‘vluchten’; in andere betekenissen (bv. ‘in één richting rennen’) imperfectief;
- *женить*^{i/p} {t} ‘in het huwelijk verbinden’; het reflexief *жениться*^{i/p} is alleen biaspectueel in de betekenis ‘in het huwelijk treden, trouwen (alleen van de man)’; in de betekenis ‘met elkaar trouwen (van man en vrouw samen)’ is het imperfectief (perfectief *пожениться*);
- *крестить*^{i/p} {e} alleen in de betekenis ‘dopen’ (perfectief ook *окрестить*); in de betekenis ‘een kruis slaan, zich bekruisen’ alleen imperfectief (perfectief *перекрестить*).

8 DE BETEKENIS VAN HET WERKWOORDSASPECT

8.1 Inleiding

De Russische werkwoorden worden ingedeeld in werkwoorden van het perfectieve aspect (perfectieve werkwoorden) en werkwoorden van het imperfectieve aspect (imperfectieve werkwoorden).

Het grootste deel van de werkwoorden is georganiseerd in aspectparen. Deze bestaan uit een perfectief en een imperfectief werkwoord met dezelfde lexicale betekenis (zie 7.1).

Een voorbeeld van een aspectpaar is *составить^P / составлять^I*, dat correspondeert met het Nederlandse werkwoord 'samenstellen'. Een klein aantal werkwoorden is bi-aspectueel (zie 7.8). Deze gedragen zich soms als perfectieve en soms als imperfectieve werkwoorden. Daarnaast bestaat er een aantal min of meer geïsoleerde werkwoorden die alleen van het ene of het andere aspect zijn.

Bij de meeste aspectparen bestaat een vrij regelmatig vormonderscheid, bijvoorbeeld *составить^P → составлять^I, открыть^P → открывать^I* 'openen', maar vrij vaak is het onderscheid minder regelmatig of zelfs onregelmatig, bijvoorbeeld *сесть^P/сидеться^I* 'gaan zitten', *взять^P/брать^I* 'nemen', *положить^P/класть^I* 'leggen'. Voor de vormkant van het aspect zie verder Hoofdstuk 7.

Bij sommige werkwoorden is het niet zonder meer duidelijk of ze een aspectpaar vormen. In woordenboeken en grammatica's worden ze soms wel en soms niet als aspectpaar beschouwd. In 8.12 zal hierop verder worden ingegaan.

Het merendeel van de werkwoordsvormen kan zowel van perfectieve als van imperfectieve werkwoorden worden gemaakt: infinitief (*составить^P/составлять^I*), gebiedende wijs (*составь^P/составляй^I*), verleden tijd (*составил^P/составлял^I* enz.), presens (*составил^P/составляет^I*, enz.), gerundium (*составив^P/составляя^I*) en verleden actief deelwoord (*составивший^P/составлявший^I*). De afzonderlijke (samengestelde) toekomstige-tijdsvorm (*буду составлять^I*) kan echter alleen van imperfectieve werkwoorden worden gevormd. Dit geldt ook voor de tegenwoordige deelwoorden (*составляющий^I, составляемый^I*). Daarentegen wordt het passief verleden deelwoord (*составленный^P*) vrijwel uitsluitend van perfectieve werkwoorden gemaakt.

Omdat de meeste werkwoordsvormen in beide aspecten voorkomen en een aanzienlijk deel van de werkwoorden in aspectparen is georganiseerd, moet er in het Russisch voortdurend voor het ene of het andere aspect worden gekozen. Kennis van de betekenissen die met de verschillende aspecten verbonden zijn is dus onontbeerlijk.

Bij Nederlandse werkwoordsvormen gaat het meestal om geheel andere betekenisverschillen dan in het Russisch, en daarom biedt een vergelijking met het Nederlands weinig steun.

Met name het onderscheid tussen onvoltooide en voltooide tijden in het Nederlands mag absoluut niet gelijkgesteld worden met het verschil tussen het Russische imperfectieve en perfectieve aspect. De Nederlandse onvoltooid verleden tijd moet bijvoorbeeld – in tegenstelling tot wat de benamingen zouden doen verwachten – vaker met een perfectieve dan met een imperfectieve vorm worden vertaald.

De betekenisnuances die verbonden zijn met het Russische aspect kunnen onder invloed van de context sterk variëren. Soms hebben ze te maken met duidelijk verschillende zaken als ‘eenmalige handeling’ tegenover ‘herhaalde handeling’, bijvoorbeeld:

1 Он вчера́ соста́вил ^p но́вое расписа́ние.	Hij heeft gisteren het nieuwe rooster samengesteld.
2 Он всегда́ составля́л ⁱ расписа́ния.	Hij stelde altijd de roosters samen.
- Maar de verschillen kunnen ook veel subtieler zijn en minder direct na te voelen voor sprekers van een andere taal. Vergelijk zin 1 met de volgende zinnen:
3 Вы когда́-нибудь составля́ли ⁱ тако́е расписа́ние? (zinsaccent op <i>составля́ли</i>).	Hebt u ooit zo'n rooster samengesteld?
4 Я за́втра хочу́ ⁱ соста́вить ^p но́вое расписа́ние.	Ik wil morgen het nieuwe rooster samenstellen.
5 Мне совсе́м не хо́чется ⁱ составля́ть ⁱ расписа́ние.	Ik heb helemaal geen zin om het rooster samen te stellen.

Dit hoofdstuk gaat over de algemene betekenselementen van het Russische aspect en de relatie tussen aspect en lexicale betekenis van de werkwoorden. Sommige betekenisnuances zijn specifiek met bepaalde werkwoordsvormen verbonden. Deze nuances zullen voornamelijk besproken worden in de hoofdstukken over het gebruik van de desbetreffende vormen.

Een opmerking over de terminologie: in dit hoofdstuk wordt ervan uitgegaan dat de aspecten een **ALGEMENE BETEKENIS** hebben, dat wil zeggen het perfectief aspect heeft een betekenis die terug te vinden is bij elk afzonderlijk gebruik van een perfectieve werkwoordsvorm en het imperfectief aspect heeft een betekenis die terug te vinden is bij elk afzonderlijk gebruik van een imperfectieve werkwoordsvorm. Deze betekenissen worden in het bijzonder besproken in 8.2.1 en 8.3 maar komen in het hele hoofdstuk telkens terug. Omdat de lexicale betekenissen (woordbetekenissen) van werkwoorden erg gevarieerd zijn en werkwoorden op allerlei verschillende manieren en in verschillende contexten gebruikt kunnen worden, lijkt het dikwijls alsof beide aspecten niet elk één algemene betekenis hebben maar allerlei verschillende betekenissen. Voorbeelden daarvan zijn de verschillende ‘varianten’ van het imperfectief aspect die in 8.2.3 en 8.2.4 besproken worden. Om deze reden zullen we onderscheid maken tussen de algemene betekenis van elk van beide aspecten en de **BETEKENISNUANCES** die we in het concrete gebruik van de aspecten tegenkomen. Deze betekenisnuances zijn allemaal te herleiden tot de algemene aspectbetekenis.

Het onderscheid tussen het (abstractere) niveau van de algemene betekenis en het (concretere) niveau van de betekenisnuances is niet alleen op het aspect van toepassing (zie ook 3.13 en Hoofdstuk 11). De algemene betekenis wordt ook wel INVARIANTE BETEKENIS genoemd, betekenisnuances noemt men ook wel BETEKENISVARIANTEN of INTERPRETATIES.

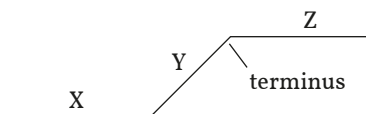
8.2 De betekenis van perfectief en imperfectief: een eerste impressie

8.2.1 'Situatiewisseling' tegenover 'constantheid'

Zeer algemeen gesteld komt het verschil tussen perfectief en imperfectief in het Russisch neer op het volgende:

Perfectief:	Imperfectief:
Situatiewisseling	(Relatieve) constantheid van situatie

Zo gaat het bij *сoсмáбул^п* in zin 1 in de vorige paragraaf duidelijk om het ontstaan van een nieuwe situatie: het bestaan van een nieuw rooster. De betekenis van deze zin valt te beschrijven in termen van een opeenvolging van drie verschillende situaties: eerst is er nog geen nieuw rooster (X), enige tijd later is er wel een nieuw rooster (Z) en daartussenin wordt er aan dit rooster gewerkt (Y). Schematisch:

Hierbij is vooral het overgangspunt tussen de 'eigenlijke handeling' (Y) en 'het resultaat van de handeling' (Z) van belang. Dit punt wordt de TERMINUS van de handeling genoemd. Men omschrijft het begrip 'terminus' vaak als 'het natuurlijk eindpunt van de handeling'. Het gaat om een uniek punt dat direct met de aard van de handeling te maken heeft. Men kan een handeling als 'samenstellen van een rooster' op diverse punten afbreken (bijvoorbeeld als men geen zin meer heeft), maar alleen op de terminus is de handeling werkelijk afgerond en treedt er een daarmee verbonden nieuwe toestand in (Z). Het perfectieve aspect geeft aan dat de terminus als bereikt moet worden voorgesteld. Bij een verleden-tijdsvorm, zoals in het voorbeeld, houdt dit in dat niet alleen de handeling zelf, maar ook haar terminus in het verleden ligt. Daarentegen kan het resultaat van de handeling (Z) heel goed in het heden liggen, dat wil zeggen nu nog 'voelbaar' zijn. Of dit zo is, moet uit de context blijken.

Een handeling die een terminus heeft noemt men TERMINATIEF. In 8.2.2 zullen we zien dat er ook handelingen zijn zonder zo'n natuurlijk eindpunt. Deze noemt men ATERMINATIEF.

Met enige goede wil is de betekenis van elk perfectief werkwoord te beschrijven als zo'n opeenvolging van drie situaties. Wij gaan er daarom van uit dat bij elk perfectief werkwoord een terminus kan worden onderscheiden: *een perfectief werkwoord is per definitie terminatief*.

8.2.2 Imperfectief: terminatief of aterminatief

Zoals hierboven al werd gezegd, gaat het bij een imperfectieve vorm niet om wisseling van situatie, maar juist om het tegengestelde: het idee van constantheid. Bij imperfectief wordt op de een of andere wijze altijd maar één enkele situatie gepresenteerd.

Er moeten twee fundamenteel verschillende gevallen worden onderscheiden. Er zijn:

- aterminatieve imperfectieve werkwoorden, waarbij het ontbreken van verandering op natuurlijke wijze verbonden is met de lexicale betekenis, en
- terminatieve imperfectieve werkwoorden, waarbij de lexicale betekenis op zichzelf verbonden is met het idee van een terminus.

Terminatieve imperfectieve werkwoorden roepen de gedachte aan een situatiewisseling op die met het bereiken van de terminus verbonden is. Het imperfectieve aspect dwingt ons echter de gedachte aan de situatiewisseling naar de achtergrond te drukken en deze op de een of andere wijze ‘om te buigen’ naar het beeld van iets relatief constants. In 8.2.3 en 8.2.4 zullen we zien wat hiermee bedoeld wordt.

Bij aterminatieve werkwoorden gaat het om handelingen zonder natuurlijk eindpunt. Ook zo'n handeling is meestal niet oneindig, maar hier is geen sprake van een specifiek resultaat, een uit de aard van de handeling voortvloeiende nieuwe situatie. Men zou kunnen zeggen dat de aterminatieve werkwoorden ‘van nature’ imperfectief zijn.

Omdat het beeld van een terminus een onderdeel is van de lexicale betekenis van een werkwoord, moeten bij een aspectpaar beide leden terminatief zijn. Daarom maken aterminatieve werkwoorden geen deel uit van een aspectpaar. Zoals wij nog zullen zien zijn prefixen sterk verbonden met terminativiteit. Het merendeel van de aterminatieve werkwoorden is dan ook niet-geprefigeerd. Voorbeelden:

6 Он хорошó знал ⁱ это правило.	Hij kende die regel goed.
7 Он сидёл ⁱ за столóм.	Hij zat aan de tafel/ Hij heeft (had) aan de tafel gezeten.

In zulke zinnen wordt gesproken over één bepaalde situatie (in het verleden). Handelingen als *знатьⁱ* en *сидетьⁱ* hebben een sterk onveranderlijk karakter. Dit kan schematisch worden weergegeven als een enkele rechte lijn:

Sommige situaties hebben meer dynamiek, zoals in:

8 Дёти играли ⁱ в саду́.	De kinderen speelden in de tuin/ waren ... aan het spelen/ hebben ... gespeeld.

Toch overheerst ook hier het beeld van constantheid, en imperfectief is ook hier het natuurlijke uitdrukingsmiddel.

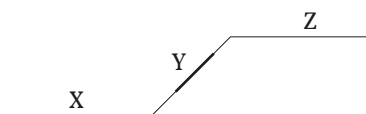
8.2.3 Imperfectief terminatief: procesvariant

Een imperfectief werkwoord dat deel uitmaakt van een aspectpaar, zoals het van *составить*^p afgeleide *составлять*ⁱ, behoudt normaliter de terminativiteit. Bij deze terminatieve imperfectieve werkwoorden gaat het erom dat het met het perfectief verbonden beeld van verandering, van situatiewisseling ($X \rightarrow Y \rightarrow Z$), op de een of andere wijze wordt omgebogen naar het beeld van iets (relatief) constants: er vindt een soort homogenisering plaats.

Een zeer voor de hand liggende manier om dat te doen is door ‘in te zoomen’ op situatie Y, de situatie die naar de terminus leidt, de eigenlijke handeling. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het tweede deel van zin 9:

- 9 Когда я вошёл^p к нему, Иван как раз составлялⁱ расписание. Toen ik bij hem binnenkwam, was Ivan juist bezig met het samenstellen van het rooster.

Hier is alleen het eigenlijke proces in beeld: de werkzaamheden die verricht worden om tot het ontstaan van een rooster te komen. In dit geval blijft de terminus van de handeling (het moment dat de handeling wordt afgerond, vanaf welk er een nieuw rooster bestaat) buiten het direct gegeven beeld: op basis van de voorbeeldzin weten wij niet of de terminus uiteindelijk nu wel of niet is bereikt. Er wordt alleen gezegd dat er op het moment van mijn binnenkomen een activiteit was die in principe gericht is op het ontstaan van een nieuwe situatie (hier: het hebben van een rooster). De gedachte aan de terminus is hier dus minder direct dan bij het perfectief, staat meer op de achtergrond en verleent alleen een bepaald *perspectief* aan de handeling. In het volgende schema wordt dit gesymboliseerd. Er wordt uitgegaan van het schema in 8.2.1, dat hoorde bij een zin met een perfectief werkwoord. Het middenstuk van de tekening is donker gemaakt, de rest juist licht. Het donkere deel is wat wij zien, het lichte deel ‘zit in ons achterhoofd’:

Als wij het tweede deel van zin 9 vervangen door *Иван как раз писалⁱ* ‘zat Ivan juist te schrijven’, presenteren wij Ivans activiteit als een handeling zonder dit perspectief van het ontstaan van een nieuwe situatie. In de werkelijkheid kan het bij beide zinnen overigens best om hetzelfde werk gaan (bij het samenstellen van een rooster wordt meestal geschreven), maar bij het aterminatieve *Иван писалⁱ* ontbreekt een verwijzing naar een nieuwe situatie die de natuurlijke afronding ervan vormt.

In het zojuist besproken voorbeeld met *составлялⁱ* wordt zó sterk op de handeling ingezoomd, dat de grenzen van de handeling buiten beeld liggen. Zoals gezegd is het in zulke gevallen vaak niet duidelijk of de handeling uiteindelijk wel of niet wordt afgerond. Hoewel imperfectief de enig mogelijke keuze is als wij willen aangeven dat de handeling niet wordt afgerond, is het omgekeerde niet het geval:

ook in gevallen waarbij er duidelijk wel een afronding is, kan men soms imperfectief gebruiken, en wel om zich op de handeling zelf te concentreren. Een voorbeeld daarvan is te vinden in de volgende opeenvolging van zinnen:

- 10 *Ивѧн составил^p нѧвое расписѧние. Составлялⁱ он егѧ дѧлго.* Ivan heeft het nieuwe rooster samengesteld. Hij heeft er lang over gedaan (lett.: hij is lang aan het samenstellen geweest).

In de eerste zin is de afronding al aangegeven. Toch kan men daarna, in de tweede zin, over dezelfde handeling in het imperfectief spreken. De reden hiervoor kan zijn dat men zich wil concentreren op de handeling, omdat een bepaald facet ervan ons interesseert. In dit geval ging het om de duur van de handeling, maar het had ook kunnen gaan over de manier waarop:

- 11 *Составлялⁱ он егѧ по нѧвому мѧтоду.* Hij deed dat volgens de nieuwe methode.

Het ‘inzoomen op de eigenlijke handeling’ is een van de belangrijkste betekenisvarianten van het imperfectief. Wij zullen dit geval verder aanduiden met de term PROCESVARIANT. Zoals gezegd is dit presenteren van een beeld van de handeling binnen haar grenzen alleen mogelijk met een vorm van het imperfectieve aspect.

Hieronder zal blijken dat de procesvariant niet de meest algemeen voorkomende gebruiksvariant van het imperfectief is, en dat hij zelfs niet bij alle terminatieve imperfectieve werkwoorden mogelijk is.

8.2.4 Imperfectief terminatief: herhalingsvariant

In tegenstelling tot de procesvariant komt de HERHALINGSVARIANT in principe bij alle terminatieve imperfectieve werkwoordsvormen voor, en daardoor is hij van centraal belang.

Het soort herhaling waar we het in deze paragraaf over zullen hebben is de zogenaamde ‘open herhaling’. Dat wil zeggen dat het aantal keren dat de handeling optreedt niet geteld wordt (zie verder 8.15).

Typische voorbeelden van de herhalingsvariant vinden wij bij de beschrijving van gewoonten, zoals in zin 2 hierboven (*Он всегда составлялⁱ расписѧния*). Volgens de meest voor de hand liggende interpretatie van deze zin gaat het hier om meerdere opeenvolgende situatiewisselingen van het type dat uitgebeeld werd in het schema in 8.2.1. Door het steeds weer opnieuw optreden van deze wisseling verdwijnt het idee van verandering ook hier naar de achtergrond en gaat het idee van constantheid (‘steeds hetzelfde’) overheersen. Zo’n geval kan als volgt worden geschematiseerd:

Ook hier is het schema dat bij de perfectieve zin hoort in de tekening aanwezig, maar nu als een voortdurend herhaald element: de herhaalde opeenvolging $X \rightarrow Y \rightarrow Z$ is geworden tot een situatie van een hogere orde.

Dit is enigszins te vergelijken met de betekenis van een woord als ‘gebladerte’, dat een eenheid aanduidt die bestaat uit een veelheid van identieke dingen: bladeren.

Het besef dat men bij een handeling als ‘samenstellen’ van een uitgangssituatie X naar een nieuwe situatie Z komt, raakt op de achtergrond door de benadrukking van het feit dat dit steeds maar weer gebeurt. In tegenstelling tot het eerder genoemde geval, waarbij werd ingezoomd op het centrale deel (situatie Y), wordt hier de gang van zaken juist van een relatief grote afstand bezien, zodat men meerdere gevallen in beeld heeft.

Zo’n nieuw soort situatie, die bestaat uit het herhaald voorkomen van de opeenvolging XYZ, verschilt niet zo sterk van een situatie als het bovenbeschreven *дѣту истрѣли*¹. In beide gevallen gaat het immers om één situatie die intern uit verschillende onderdelen bestaat. Het enige (maar wel zeer belangrijke) verschil is dat bij een terminatief imperfectief in deze herhalingsvariant de ‘vorm’ van de onderdelen waaruit de situatie is opgebouwd geheel duidelijk is (die is steeds gelijk aan datgene wat we bij het corresponderende perfectief als eenmalige opeenvolging hebben).

De herhalingsvariant van het imperfectief is het meest interessant als het, zoals hier, om de herhaling van complete handelingen, totale situatiewisselingen, gaat. Maar bij imperfectieve werkwoorden die de procesvariant toestaan kan de herhaling natuurlijk ook op het proces zelf slaan. Dat is bijvoorbeeld een zeer natuurlijke interpretatiemogelijkheid bij de volgende zin:

- 12 (Всегдѣ) когдѣ я входѣл к нему, Иван составлѣл расписаніе. (Altijd) als ik bij hem binnenkwam zat Ivan weer het/een rooster samen te stellen.

Hieronder zal de term ‘herhalingsvariant’, tenzij anders vermeld, gebruikt worden om een herhaling van situatiewisselingen aan te duiden.

8.3 De betekenis van perfectief en imperfectief: nadere precisering

Wij komen nu tot de volgende omschrijving:

Voorwaarde voor het gebruik van een perfectief werkwoord is dat wij te maken hebben met een terminatieve handeling, dat wil zeggen een handeling (Y) die als overgang van een zekere uitgangssituatie (X) naar een nieuwe situatie (Z) kan worden gezien. De verschillen tussen X, Y en Z zijn door de aard van de handeling bepaald (en maken deel uit van de lexicale betekenis van het werkwoord).

De rol van het kenmerk ‘perfectief’ is hierbij, dat het aangeeft dat het om een complete overgang gaat (de terminus wordt als bereikt voorgesteld) en dat men zich concentreert op de veranderingen die dat zich met zich meebrengt. Dat houdt in dat men de eigenlijke handeling (Y) ‘vanbuiten’ beziet, bijvoorbeeld vanuit het standpunt van de resulterende situatie (Z). Dit is samengevat in de volgende definitie:

Een perfectieve werkwoordsvorm geeft aan dat wij te maken hebben met een complete terminatieve handeling die wordt gepresenteerd vanuit het perspectief van een volgende of voorafgaande situatie, waardoor het beeld van wisseling van situatie centraal staat.

Bij imperfectief ontbreekt minstens een van deze elementen; het gaat hier om één van de volgende gevallen:

- a) Een terminatieve handeling (al dan niet compleet) die een onbepaald aantal malen wordt herhaald.
- b) Een eenmalige terminatieve handeling die op zichzelf of van binnenuit wordt gepresenteerd. Vaak gaat het hier om een incomplete handeling, dat wil zeggen een handeling die vóór het bereiken van de terminus wordt gezien (en mogelijk deze terminus ook niet bereikt).
- c) Een (al dan niet herhaalde) aterminatieve handeling.

Het imperfectief is dus in zekere zin ingewikkelder dan het perfectief: er zijn bij het gebruik van imperfectief veel meer betekenisvarianten te onderscheiden. Om te kunnen bepalen welke variant de spreker bedoeld heeft, is men dan ook sterker afhankelijk van de context of de spreek situatie. De rode draad is in al die gevallen echter het algemene idee van constantheid. Daarom is het zinvol al dit soort gevallen als varianten van één begrip (imperfectief) te zien.

8.4 De relatie tussen de aspectbetekenissen en het systeem van de vormen voor de toekomstige tijd

Het is bekend dat het Russisch in het perfectief geen afzonderlijke futurumvorm bezit. Dit is te verklaren uit het feit dat wij ons bij het perfectief een opeenvolging van situaties moeten voorstellen. De perfectieve presensvorm heeft daarom een natuurlijke affiniteit met de futurumbetekenis. Voor de ‘echte’ betekenis van tegenwoordige tijd – dat wil zeggen wanneer het gaat om een situatie die het spreekmoment, het moment ‘nu’, omvat – is alleen een imperfectieve presensvorm geschikt. Zeer duidelijke gevallen van ‘echte’ presens-betekenis zijn zinnen die wij als antwoorden kunnen zien op vragen als ‘Wat gebeurt er?’ of ‘Wat ben je aan het doen? Het imperfectieve presens, zoals in ...

На улице играютⁱ дети.

Er spelen kinderen op straat.

Я составляюⁱ расписание.

Ik zit het rooster samen te stellen.

... kan deze functie uitstekend vervullen. Bij een perfectieve presensvorm echter, zoals in de zin ...

Я составлю^p расписание.

... is dat onmogelijk. Het gaat bij een perfectief werkwoord namelijk om een opeenvolging van situaties: behalve aan de eigenlijke handeling (Y) wordt ook gedacht aan de daaropvolgende, resulterende, situatie (Z). De presensvorm veronderstelt dat de overgang van Y naar Z (de terminus dus) niet in het verleden ligt. Situatie Z kan dan alleen na het nu liggen (omdat het moment als nu voor ons gevoel ondeelbaar is). Daarom wordt onze voorbeeldzin normaliter geïnterpreteerd als een uitspraak over de toekomst: situatie Z, het resultaat van de handeling, wordt in de toekomst gedacht.

Of de handeling zelf op het moment ‘nu’ al dan niet al bestaat geeft de perfectieve presensvorm niet aan, dat moet uit de context en dergelijke worden afgeleid.

Deze betrokkenheid van het resultaat op de toekomst kan duidelijk worden gemaakt door toevoeging van een bepaald type tijdsbepaling, zoals in de volgende zin:

К будущей неделе я составлю ^p новое расписание.	Tegen volgende week heb ik het nieuwe rooster samengesteld/ zal ik ... hebben samengesteld.
--	---

In deze zin is vervanging van *составлю^p* door de imperfectieve presensvorm *составляюⁱ* niet mogelijk. Zo'n imperfectieve presensvorm wordt immers primair geïnterpreteerd als een uitspraak over de op het moment 'nu' bestaande situatie. Daarom is er behoefte aan een aparte vorm (het samengestelde imperfectieve futurum) om toch het beeld van zo'n enkele situatie in zijn geheel in de toekomst te kunnen plaatsen. Een voorbeeld van het gebruik daarvan is de volgende zin (met een ander type tijdsbepaling):

Я буду составлять ⁱ расписание раньше будущей недели.	Ik zal mij niet vóór volgende week bezighouden met het samenstellen van het rooster.
--	--

Vanwege de verschillen in tijdsbetekenis tussen de imperfectieve presensvorm en de perfectieve presensvorm wordt de laatste ook wel anders genoemd: 'perfectief futurum', 'niet-samengesteld futurum', 'perfectief presens-futurum', enz. De term 'perfectief presens' heeft het voordeel dat hij eenduidig naar de vorm verwijst (de uitgangen van perfectief en imperfectief presens zijn identiek). Bovendien heeft deze vorm niet uitsluitend futurum-betekenis (zie 8.16).

8.5 Verschillende typen terminativiteit

In de hierboven gegeven definitie van de aspecten speelt het begrip terminativiteit een centrale rol. Wij gaan ervan uit dat terminativiteit bij alle perfectieve werkwoorden deel uitmaakt van de lexicale betekenis. Omdat het type handeling dat door werkwoorden wordt uitgedrukt erg verschilt, is het niet verwonderlijk dat er diverse variëteiten van terminativiteit kunnen worden onderscheiden. Enkele belangrijke typen zullen nu besproken worden.

8.5.1 Processueel-transformatief (*составить^p*)

Dit type terminativiteit kan als de meest centrale variant worden beschouwd. Bij werkwoorden als *составить^p* kan er zowel duidelijk een handeling als een resultaat worden onderscheiden. De gedachte aan dit resultaat verleent een zeker perspectief, een zekere gerichtheid aan de handeling. De gedachte aan de resulterende situatie (Z) is in het beeld van de handeling (Y) geïntegreerd. Tijdens de handeling ontstaan er gewoonlijk steeds meer trekken van dit resultaat, komt het resultaat steeds dichterbij. Als het resultaat volledig aanwezig is houdt de handeling vanzelf op te bestaan, is de handeling als het ware uitgeput. Daarom kan men de terminus, het overgangspunt tussen Y en Z, een 'natuurlijk eindpunt' of 'interne

begrenzing' noemen. De toestand die op dat moment intreedt (Z) onderscheidt zich duidelijk van de toestand die aan de handeling voorafging (X). Dit noemen wij het PROCESSUEEL-TRANSFORMATIEVE type. Tot dit type behoren veel belangrijke werkwoorden. Enkele voorbeelden:

13	откры́ть ^P /открыва́ть ⁱ окно́	het raam openen
14	вы́мыть ^P /мыть ⁱ посу́ду спря́тать ^P /пря́тать ⁱ де́ньги	de vaat wassen het geld verstoppem
15	постро́ить ^P /стро́ить ⁱ дом	een huis bouwen
16	написа́ть ^P /писа́ть ⁱ ста́тью сжечь ^P /сжига́ть ⁱ бума́ги прочита́ть ^P /чита́ть ⁱ ста́тью спеть ^P /петь ⁱ пе́сню вы́учить ^P /выу́чивать ⁱ пра́вило вста́ть ^P /встава́ть ⁱ со сту́ла подойти́ ^P /подходи́ть ⁱ к двéри	een artikel schrijven de papieren verbranden een artikel (door)lezen een lied zingen een regel leren van zijn stoel opstaan de deur naderen
17	оде́ться ^P /одева́ться ⁱ останови́ться ^P /останавли́ваться ⁱ	zich aankleden tot stilstand komen
18	отдохну́ть ^P /отдыха́ть ⁱ	uitrusten

Bij al deze werkwoorden wordt de gedachte opgewekt aan een resultaat dat normaliter bereikt wordt door een zekere activiteit (zelfs in het laatste geval: zich ontspannen is ook een handeling). Door het perfectieve aspect van deze voorbeelden gaat het in al deze gevallen om afgeronde handelingen, wordt het resultaat als bereikt gepresenteerd.

Als wij het niet over dit resultaat willen hebben maar ons uitsluitend op de hieraan voorafgaande handeling willen concentreren, moeten wij een corresponderend imperfectief werkwoord kiezen. Voor de vertaling van 'hij lag uit te rusten' kunnen wij dus niet het laatstgenoemde werkwoord *отдохну́ть^P* gebruiken, maar moeten wij gebruikmaken van het imperfectieve werkwoord *отдыха́тьⁱ*, zijn partner in het aspectpaar *отдохну́ть^P / отдыха́тьⁱ*.

In het Nederlands gebruiken wij normaal gesproken een en hetzelfde werkwoord voor de vertaling van beide Russische werkwoorden. Toch zijn er soms wel manieren om ook in het Nederlands specifiek aan te geven dat wij ons concentreren op de handeling zelf. Zo kunnen wij bijvoorbeeld gebruikmaken van constructies met 'zitten/liggen/staan te ...' (zoals in het voorbeeld) of met ' bezig zijn', bijvoorbeeld:

Она оде́лась ^P .	Zij kleedde zich aan.
Она́ одева́лась ⁱ .	Zij was bezig zich aan te kleden/ stond zich aan te kleden.

Deze Nederlandse constructies zijn echter vrij nadrukkelijk en worden lang niet zo vaak gebruikt als de procesvariant van de Russische imperfectieve werkwoorden.

De Engelse 'progressive form' is een veel systematischer en zeer frequente tegenhanger van de Russische procesvariant, vergelijk 'she dressed' en 'she was dressing'.

Bij de zojuist gegeven voorbeelden hebben de activiteiten een sterk element van doelgerichtheid. Dat komt omdat het bij deze voorbeelden in het algemeen gaat om handelingen die meestal door mensen worden uitgevoerd en die beheersbaar zijn, dat wil zeggen bewust door de handelende persoon worden geïnitieerd. Kenmerkend voor bovenstaande voorbeelden is verder dat het bereiken van het doel meestal stapsgewijs verloopt en gewoonlijk niet al te problematisch is. Er zijn echter ook werkwoorden waarbij het eventuele succes van de handeling minder vanzelfsprekend is. Op het eerste gezicht onderscheiden perfectieve werkwoorden als ...

19	поймáть ^p /ловить ⁱ вóра
доказáть ^p /доказывать ⁱ прáвильность
теóрии	de dief vangen
de juistheid van de theorie bewijzen
20	решить ^p /решáть ⁱ задáчу
вспóмнить ^p /вспоминáть ⁱ и́мя	het vraagstuk oplossen
zich de naam herinneren

... zich niet zo sterk van de bovenstaande, maar interessant is dat men de door het corresponderende imperfectief aangeduide activiteit vaak eerder zou omschrijven in termen van 'pogingen doen om' dan ' bezig zijn met'. Zo wordt een zin als *Он вспомина́лⁱ и́мя* vrij adequaat vertaald als 'Hij probeerde zich de naam te herinneren'. De bij zulke werkwoorden optredende variëteit van de procesvariant van het imperfectief wordt gewoonlijk met de term CONATIVIEF GEBRUIK aangeduid.

Terwijl er bij deze conativiteit zeer duidelijk sprake is van doelgerichtheid, is dit een minder geschikte term bij de handelingen in de volgende zinnen:

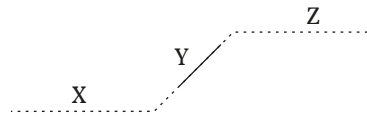
Ива́н Илья́ч у́мер ^p .	Ivan Iljitsj stierf.
Я замёрз ^p .	Ik ben helemaal verkleumd.
Вода́ замёрзла ^p .	Het water bevroor.
Молоко́ скисло ^p .	De melk werd zuur.
Стемне́ло ^p .	De avond viel.

Het gaat in zulke gevallen om onbeheersbare handelingen van personen, om verschijnselen die gebeuren met levenloze dingen, om natuurverschijnselen, enz. Toch kunnen ook hier de corresponderende imperfectieve werkwoorden een soort procesvariant hebben, maar dat houdt dan natuurlijk niet in dat er bewust naar een zeker doel wordt toegewerkt, maar eerder dat de omstandigheden geleidelijk aan zodanig veranderen dat een specifieke situatiewisseling steeds dichterbij komt. Een voorbeeld is:

Ива́н Илья́ч умира́л ⁱ .	Ivan Iljitsj lag op sterven.
-------------------------------------	------------------------------

Bij zulke werkwoorden zou men in het dagelijks leven minder gauw van 'doel' of 'resultaat' spreken, maar het is duidelijk dat het ook hier, evenals bij de eerder genoemde perfectieve werkwoorden, gaat om het tot stand komen van een nieuwe situatie.

Ondanks de onderlinge verschillen kunnen al deze gevallen toch betrekkelijk gemakkelijk bij elkaar worden genomen en met het al eerder gegeven schema worden gesymboliseerd:

Bepalend voor het processueel-transformatieve type zijn de volgende drie kenmerken:

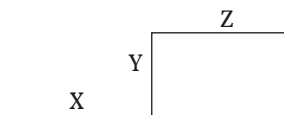
- X en Z zijn duidelijk verschillende situaties;
- Y heeft een zodanige duur dat hij gemakkelijk op zichzelf kan worden gezien, als een afzonderlijk proces dat leidt naar Z;
- het intreden van Z maakt verdere activiteit van het type Y onmogelijk: de terminus is een absolute grens.

Dit type vormt in zekere zin het hart van het Russische aspectsysteem, omdat de betekenisverschillen tussen perfectief en imperfectief hier het meest objectief en duidelijk zijn. Voor het verkrijgen van een goed beeld van het systeem mag echter niet vergeten worden dat er ook andere typen zijn.

8.5.2 Mometaan-transformatief (*найт^p*)

Soms gaat het wel om een duidelijke situatiewisseling, maar heeft de eigenlijke handeling (Y) daarbij in feite geen duur. Er is dan geen sprake van een ontwikkeling van X naar Z, maar van een momentane 'sprong'.

Schematisch:

Dit noemen wij het MOMENTAAN-TRANSFORMATIEVE type. Voorbeelden:

21	потеря́ть ^p /теря́ть ⁱ ключ	een sleutel verliezen
22	поя́нить ^p /поя́нмать ⁱ указа́ние	de aanwijzing begrijpen (d.w.z. tot begrip hiervan komen)
	ушиби́ться ^p /ушиба́ться ⁱ	gewond raken door zich aan iets te stoten
23	очну́ться ^p	tot zijn positieven komen
24	прийти́ ^p /приходи́ть ⁱ на рабо́ту	op het werk komen
25	запе́ть ^p /запева́ть ⁱ пе́сню	een lied inzetten
26	полюби́ть ^p му́зыку	van muziek gaan houden
27	по́ехать ^p домо́й	zich op weg begeven naar huis
	найти́ ^p /находи́ть ⁱ ключ	een sleutel vinden
	прома́хну́ться ^p /прома́хива́ться ⁱ	misslaan

обидеться^p /обижатьсяⁱgekwetst raken, kwaad op iemand
worden

Het momentane karakter van de handeling, het ontbreken van duur, komt tot uiting door de onmogelijkheid op de handeling 'in te zoomen'. Dergelijke werkwoorden laten dus de procesvariant van het imperfectief niet toe.

Ook bij hun Nederlandse weergave van dergelijke handelingen zijn omschrijvingen waarmee wij ons op het proces concentreren meestal niet goed mogelijk: zinnen als 'hij stond/was bezig de sleutel te verliezen' maken een vreemde indruk.

Soms leidt de voor deze werkwoorden kenmerkende onmogelijkheid tot processualisering ertoe dat een imperfectieve 'partner' ontbreekt, zodat zij geen deel uitmaken van een aspectpaar. Een voorbeeld hiervan is *очнётся^p*. Toch is dit niet noodzakelijkerwijs het geval. In veel gevallen bestaat er wel een imperfectieve tegenhanger. Deze dient dan echter in de eerste plaats om de herhalingsvariant uit te drukken. Voorbeelden:

Он часто теряетⁱ ключ.

Hij verliest de sleutel vaak.

Иван иногда приходилⁱ на работу в
нетрезвом состоянии.

Ivan kwam soms dronken op zijn werk.

Dit demonstreert het belang van deze herhalingsvariant, de enige algemeen voorkomende betekenisvariant van het imperfectief.

Voorbeelden 25 t/m 27 (*запёт^p*, *полюбит^p*, *поехать^p*) vertegenwoordigen een belangrijke subgroep van de momentane werkwoorden: perfectieve werkwoorden met INGRESSIEVE betekenis. Deze duiden het intreden van een zekere activiteit of toestand aan.

De onmogelijkheid om op de betreffende overgang te kunnen inzoomen is primair een kwestie van de specifieke betekenis van bepaalde Russische werkwoorden. Bij een begrip als 'van muziek gaan houden' (26) is het goed denkbaar dat het in de werkelijkheid om een geleidelijk proces (met een zekere duur) gaat. Essentieel is dat het Russisch dit met het werkwoord *полюбит^p* alleen als een complete overgang kan aanduiden. Hiernaast bestaat geen imperfectief werkwoord met de betekenis 'onderweg zijn om een muzikkliefhebber te worden'. Strikt genomen zouden we bij een werkwoord als *полюбит^p* eerder van 'niet-processueel' dan van 'momentaan' moeten spreken.

Het onderscheid tussen het processueel-transformatieve en het momentaan-transformatieve type wordt bepaald door de omstandigheid of er al of niet een imperfectief werkwoord bestaat dat de transformatie als een proces in ontwikkeling kan presenteren. Dit is tot op zekere hoogte een kwestie van toeval. Zo is het werkwoord *очнётся^p* praktisch synoniem met de uitdrukking *прийти^p в себя* 'tot zichzelf komen'. Terwijl er geen imperfectieve tegenhanger bestaat van *очнётся^p*, is die er wél bij de andere uitdrukking: *приходитьⁱ в себя*. In eerste instantie dient deze imperfectieve uitdrukking natuurlijk weer voor het uitdrukken van herhaling. Het is interessant dat in deze, enigszins figuurlijke, betekenis het werkwoord *приходитьⁱ* ook in de procesvariant kan voorkomen:

28 Мало по малу пострадавший при-
ходитⁱ в себя.Langzamerhand is het slachtoffer bezig
tot zichzelf te komen.

Bij *приходитьⁱ* in de letterlijke betekenis (zoals bij ‘hij arriveert op zijn werk’) is dat onmogelijk, en daarom wordt het werkwoord bij *прийти^p на работу* tot het momentane type gerekend.

Iets dergelijks vinden wij bij het werkwoord voor ‘verliezen’. Terwijl het verliezen van een concreet ding moeilijk als een proces kan worden gezien, is dat niet moeilijk in meer figuurlijke combinaties:

Он уже терялⁱ надежду.

Hij was de hoop al aan het verliezen.

Interessant is ook dat de meest neutrale aanduiding voor ‘sterven’ tot het procesueel-transformatieve type behoort (zie hierboven het voorbeeld met *умиралⁱ*), terwijl diverse expressieve benamingen van dezelfde transformatie, te vergelijken met Nederlandse uitdrukkingen als ‘het hoekje omgaan’, ‘de pijp aan Maarten geven’, in het Russisch tot het momentane type moeten worden gerekend omdat de betreffende uitdrukkingen alleen met perfectieve werkwoorden voorkomen: *дать^p дуба, сыграть^p в ящик*, enz.

Een vergelijkbare situatie is er bij ‘gek worden’: naast een procesueel-transformatief aspectpaar *сойти^p/сходитьⁱ* с ума zijn de expressieve synoniemen geïsoleerde perfectieven en dus van het momentane type, bijvoorbeeld *рехнуться^p* ‘kierewiet worden’.

Een aantal perfectieve werkwoorden, zoals *узнать^p* ‘te weten komen’ en *встретить^p* ‘ontmoeten’, behoort zowel tot het momentane als tot het processuele type: de betreffende situatiewisseling kan als een min of meer toevallig gebeuren worden gezien, maar ook als het resultaat van een bewuste inspanning. Alleen bij de laatste interpretatie kan het corresponderende imperfectieve werkwoord in de procesvariant gebruikt worden. Vergelijk de volgende twee zinnen met elkaar:

Я случайно узнал^p, что Маша вер-
нулась^p.

Ik hoorde toevallig dat Masja terug is.

Мы пошли^p узнаватьⁱ, когда Маша
вернётся^p.

Wij gingen informeren wanneer Masja
terug zou komen.

In de procesvariant gaat *встречатьⁱ*, de imperfectieve tegenhanger van *встретить^p*, zoiets betekenen als ‘opwachten; iemand afhalen’:

Он встречалⁱ меня у входа.

Hij stond mij bij de ingang op te wachten.

Zie ook de specifieke uitdrukking *встречатьⁱ Новый год*:

Новый год они встречалиⁱ у Нины
Ивановой.

Zij vierden oud en nieuw bij Nina
Ivanova.

Dat de grens tussen het procesueel-transformatieve type en het momentaan-transformatieve type minder gemakkelijk te trekken is dan men zou kunnen denken, blijkt ook uit het gedrag van aspectparen als *опоздать^p/опоздыватьⁱ* ‘te laat komen’, *успеть^p/успеватьⁱ* ‘op tijd komen’, *выиграть^p/выигрыватьⁱ* ‘winnen’. De betekenis van de perfectieve werkwoorden lijkt redelijk overeen te komen met het momentane type. Toch blijken de corresponderende imperfectieve werkwoor-

den niet alleen in de herhalingsvariant gebruikt te kunnen worden, maar ook voor het aanduiden van een eenmalige situatie die vóór de terminus ligt. Men geeft dan aan dat de betreffende overgang ‘zijn schaduw vooruitwerpt’, dat er reden is om aan te nemen dat deze overgang zal intreden als de zaken zich blijven ontwikkelen zoals dat op het betreffende moment het geval is:

Я спешил ⁱ , потому что опаздывал ⁱ на работу.	Ik haastte mij omdat ik <u>dreigde</u> te laat te komen op mijn werk.
Мы успева́ли ⁱ на по́езд и по́этому пошли́ ^p на вокза́л пешко́м.	Wij hadden voldoende tijd om de trein te halen en gingen daarom te voet naar het station.
Он почувствовал ^p , что выигрывает ⁱ .	Hij voelde dat hij aan de winnende hand was.

De algemene aspectbetekenis die wij hierboven hebben gegeven blijft in al deze gevallen duidelijk aanwezig: bij de perfectieve werkwoorden gaat het duidelijk om een situatiewisseling, terwijl het bij de eventuele imperfectieve werkwoorden in elk geval om de herhaling daarvan kan gaan.

Helaas bieden de huidige woordenboeken meestal onvoldoende informatie over de vraag bij welke imperfectieve werkwoorden de procesvariant kan voorkomen en over de aan het eind van deze paragraaf behandelde gebruiksgevallen. Dat is een van de redenen waarom de wisselwerking tussen aspect en lexicale betekenis een van de moeilijkste punten is bij het leren van het Russisch.

8.5.3 Relatieve terminus (*повыситься^p*)

Het bovenstaande heeft ons geleerd dat het beeld van de terminus als ‘natuurlijk eindpunt’ enigszins moet worden bijgesteld. Een eindpunt veronderstelt immers iets dat daaraan voorafgaat, en bij de meest typische momentaan-transformatieve werkwoorden kan de handeling (Y) niet als iets met een eigen duur worden voorgesteld.

In deze paragraaf zullen we zien dat het begrip ‘terminus’ ook gecompliceerd kan zijn in gevallen waarin wel degelijk sprake is van een duidelijk proces. Er blijken namelijk gevallen te zijn waarbij het bereiken van de terminus niet noodzakelijk impliceert dat de voorafgaande handeling ophoudt te bestaan. (Daar ontbreekt dus kenmerk (c) van het processueel-transformatieve type.) Er blijkt onderscheid gemaakt te moeten worden tussen een ABSOLUTE TERMINUS (zoals in de vorige twee paragrafen) en een RELATIEVE TERMINUS. Een relatieve terminus kunnen wij aantreffen bij werkwoorden als *повыситься^p* ‘hoger worden’, *уменьшиться^p* ‘kleiner worden’, *расшириться^p* ‘breder worden’, *вырасти^p* ‘groeien’, enz.

Het gaat bij zulke werkwoorden om een specifieke verandering van de waarde van een bepaalde parameter, zoals hoogte, omvang, leeftijd. Deze perfectieve werkwoorden geven altijd aan dat men aan *een bepaalde kwantiteit van verandering* moet denken. Deze kwantiteit kan in de zin gespecificeerd worden:

- 29 Температу́ра по́высилась^p на пять гра́дусов. De temperatuur is vijf graden gestegen.

Als zo'n specificatie achterwege blijft, bedoelt men 'een merkbare hoeveelheid':

- 30 Пятно́ у́меньшилось^p. De vlek is kleiner geworden.

Zoals te verwachten kunnen de corresponderende imperfectieve werkwoorden de herhaling van zo'n specifieke verandering aangeven:

- 31 При ка́ждом о́пыте температу́ра в су́дне по́выш́аласьⁱ на пять гра́дусов. Bij elke proefneming steeg de temperatuur in het vat vijf graden.

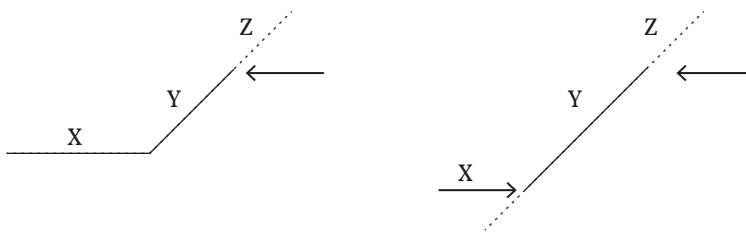
Dezelfde werkwoorden kunnen echter ook voorkomen in de procesvariant en geven dan een voortgaande groei van de betreffende parameter aan:

- 32 Температу́ра всё по́выша́етсяⁱ. De temperatuur stijgt voortdurend.

Tijdens zo'n voortgaand proces kan van tijd tot tijd de waarde van de parameter met die van enige tijd daarvoor worden vergeleken, maar dat hoeft niet te betekenen dat het proces stopt. De volgende zin is een voorbeeld waarbij expliciet wordt aangegeven dat het proces doorgaat:

- Температу́ра по́высилась^p на пять гра́дусов и продо́лжа́етⁱ по́выша́тьсяⁱ. De temperatuur is vijf graden gestegen en blijft stijgen.

Zo'n geval is op een van de volgende wijzen te symboliseren:

Z (en soms ook X) kan hierbij dus van een situatie met een zekere duur tot een punt worden gereduceerd. Zo'n punt is dan niet een natuurlijke grens van het proces van verandering van de parameter, maar een punt dat ontstaat doordat de waarnemer even stilstaat bij de waarde van de parameter door deze te meten. Het perfectief aspect veronderstelt dan dat men deze waarde vergelijkt met de waarde op een eerder moment. Het uitblijven van verandering kan men dan aangeven met een ontkenkende perfectieve vorm: *Температу́ра не по́высилась^p*. Een positieve perfectieve vorm impliceert juist wel een zekere verandering. Evenals bij de transformatieve werkwoorden staat dus ook hier bij het perfectieve aspect de gedachte aan een zeker verschil tussen X en Z centraal. Het feit dat de waarde van de parameter die zojuist is gemeten kan blijven veranderen, doet hier niets aan af.

Deze gevallen leren ons dat het bij het verschil tussen X en Z niet per se om een absoluut verschil hoeft te gaan, maar dat ook het signaleren van een kwantitatief

verschil tot perfectief kan leiden. Dat vinden wij soms zelfs bij werkwoorden die meestal tot een ander type worden gerekend. Als iemand zegt ...

Я прочита́л^p уже́ пять страниц. Ik heb al vijf bladzijden gelezen.

... hoeft dat natuurlijk ook niet in te houden dat hij niet meer door kan gaan met lezen. De aard van het lijdend voorwerp speelt in dit geval natuurlijk een grote rol: in een zin als ...

Наконе́ц я прочита́л^p э́ту кни́гу. Eindelijk heb ik dit boek uit.

... denkt men normaliter wél aan een absoluut verschil tussen X en Z.

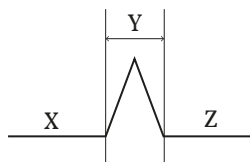
8.5.4 Semelfactief (*махну́ть^p*)

Alle voorafgaande gevallen hebben gemeen dat er een duidelijk onderscheid tussen X en Z bestaat. Wij zullen nu enkele groepen werkwoorden bekijken waar dat niet het geval is.

Een interessante groep wordt gevormd door de SEMELFACTIEVE werkwoorden. Dit zijn perfectieve werkwoorden, meestal met het suffix *-ну-*, die een enkele – over het algemeen zeer korte – beweging, een kort geluid of visueel verschijnsel aanduiden. Voorbeelden:

33 махну́ть ^p	een zwaaiend gebaar maken
34 шагну́ть ^p	een stap zetten
35 пры́гнуть ^p	een sprong maken
36 кольну́ть ^p	een steek geven
37 толкну́ть ^p	een duw geven
38 зевну́ть ^p	een geeuw produceren
39 кри́кнуть ^p	een schreeuw geven
40 кашляну́ть ^p	een hoestgeluid maken
41 уда́рить ^p	een klap geven

Dergelijke gevallen zijn als volgt te symboliseren:

De substantieven ‘zwaai’, ‘stap’ enz. geven een beweging aan die kan worden gezien als een snelle ontwikkeling die spoedig weer terug wordt gedraaid. Dit wordt in het schema gesymboliseerd door X en Z op hetzelfde niveau te zetten. Bij de opeenvolging $X \rightarrow Y \rightarrow Z$ is het idee van wisseling, dat zo centraal is voor het perfectief, ook aanwezig. Het bijzondere is alleen dat de overgang van Y naar Z het spiegelbeeld is van die van X naar Y, zodat zij elkaar qua uiterlijk effect opheffen.

Dit wordt door de symmetrische figuur in het centrum van het schema tot uitdrukking gebracht.

Doordat men aan het eind van de handeling weer op het uitgangspunt terug is, kan de handeling in principe onmiddellijk worden herhaald. Kenmerkend voor dit soort handelingen is dan ook dat zij in de praktijk zeer vaak als een min of meer onbepaalde reeks (soms naadloos op elkaar aansluitende) herhalingen voorkomen. In zo'n reeks overheerst het beeld van constantheid (de ene zwaai na de andere), en dit wordt dan ook uitgedrukt door imperfectieve werkwoorden, die MULTIPLICATIEVE werkwoorden worden genoemd.

Bij de werkwoorden 33-41 zijn dit respectievelijk *махáтьⁱ* 'zwaaien', *шагáтьⁱ* 'stappen', *прыгáтьⁱ* 'springen', *колóтьⁱ* 'steken', *толкáтьⁱ* 'duwen', *зевáтьⁱ* 'geeuwen', *кричáтьⁱ* 'schreeuwen', *кашлятьⁱ* 'hoesten', *ударя́тьⁱ* 'slaan'. Veel pleit ervoor om paren als *махну́ть^p*/*махáтьⁱ* tot de aspectparen te rekenen, maar hierover bestaat geen consensus.

Ondanks het ontbreken van een duidelijk verschil tussen X en Z, hebben wij bij de werkwoorden van het type *махну́ть^p* toch het idee van iets 'compleets'.

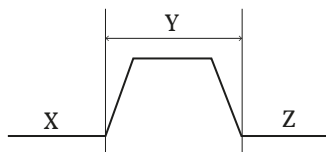
Het is veelzeggend in dit opzicht dat de 'eenheid' waarin een semelfactieve handeling zich manifesteert steeds door een telbaar substantief als 'zwaai', 'stap', enz. kan worden aangeduid (zie 33-41).

8.5.5 Delimitatief en perduratief (*носу́дэть^p*; *просу́дэть^p*)

Het is van het semelfactieve type niet zo'n grote stap naar het laatste type terminativiteit dat wij afzonderlijk zullen bespreken. Hierbij gaat het om perfectieve werkwoorden die het beeld oproepen van een specifieke 'portie handeling'. Deze werkwoorden hebben de prefixen *но-* en *про-*, zoals:

42	<i>погуля́ть^p</i>	een poosje wandelen, een wandelingetje maken
43	<i>прогуля́ть^p</i> два часа́	twee uur wandelen

De betekenis van dit type terminativiteit symboliseren wij als volgt:

De overeenkomst met de semelfactieve werkwoorden bestaat in de aanwezigheid van een opgaande en een neergaande lijn, maar een belangrijk verschil is het relatief uitgestrekte en constante stuk tussen deze lijnen. Dit middenstuk symboliseert een handeling die op zichzelf genomen door een imperfectief werkwoord wordt uitgedrukt (hier dus *гуля́тьⁱ* 'wandelen').

In principe kunnen zulke perfectieve werkwoorden met *но-* en *про-* worden afgeleid van elk imperfectief werkwoord dat een aterminatieve bezigheid kan aanduiden. Meestal zijn de betreffende imperfectieve werkwoorden dus niet geprefi-

geerd, zoals *спать*ⁱ 'slapen', *сидеть*ⁱ 'zitten', *стоять*ⁱ 'staan', *ездить*ⁱ 'reizen', maar ook sommige geprefigeerde werkwoorden, zoals *заниматься*ⁱ ' bezig zijn, studeren', laten zulke afleidingen toe:

- 44 Он прозанимáлся^p нéсколько дней Hij heeft enkele dagen achter elkaar
подрýд и óчень устáл^p. gewerkt en is erg moe (geworden).

De afleidingen met *no-* worden DELIMITATIEF genoemd. Deze term duidt op de beperking in tijdsduur. De afleidingen met *про-* worden PERDURATIEF genoemd. Dit suggereert dat een relatief groot stuk tijd (dat ook moet worden gespecificeerd, zoals in 43) met de handeling wordt gevuld.

Het verschil tussen de delimitatieve en perduratieve perfectieve werkwoorden en de imperfectieve werkwoorden waarvan zij zijn afgeleid bestaat primair hierin, dat bij deze perfectieven het idee van een zekere 'portie handeling' in het beeld van de handeling is geïntegreerd. Dit heeft iets weg van wat er gebeurt bij Nederlandse uitdrukkingen als 'een wandelingetje maken', 'een tukje doen', 'een spelletje spelen', die qua betekenis lijken op *погулять*^p, *поспать*^p en *поиграть*^p. Bij de imperfectieve werkwoorden maakt de gedachte aan de kwantiteit geen deel uit van de betekenis van het werkwoord zelf en kan deze alleen door bijkomende bepalingen worden opgeroepen:

Он гуля́лⁱ два часа́/ всё́ у́тро/ до
са́мого ве́чера. Hij heeft twee uur/ de hele ochtend/ tot
de avond gewandeld.

De volgende drie zinnen ...

Он погуля́л^p два часа́. Hij wandelde twee uur.

Он прогуля́л^p два часа́. Hij wandelde twee uur.

Он гуля́л^p два часа́. Hij wandelde twee uur.

... kunnen naar dezelfde werkelijkheid verwijzen, maar deze wordt verschillend gepresenteerd. Het verschil tussen de eerste zin aan de ene, en de laatste twee aan de andere kant, is te vergelijken met dat tussen 'een pond kaas' en 'een stuk(je) kaas van een pond'. Dat lijkt een vrij onbelangrijk verschil, maar bij het Russische aspect gaat het lang niet altijd om objectieve verschillen. Vaak betreft het ook verschillen in de presentatie van de relaties tussen handelingen onderling. Zo kan de keuze voor een delimitatief werkwoord gemotiveerd zijn door de wens de betreffende 'portie handeling' te presenteren als een deel van een reeks opeenvolgende gebeurtenissen in een verhaal. Een dergelijke voorstelling vraagt in de verleden tijd namelijk in principe om het perfectief aspect, zoals in:

Он вошёл^p в лес, погуля́л^p там часа́ Hij liep het bos in, wandelde daar een
два и верну́лся^p домо́й. uurtje of twee en keerde naar huis terug.

8.5.6 Samenvattend over de typen terminativiteit

Na dit overzicht van opvallende verschillen in type terminativiteit bij diverse groepen van werkwoorden is het goed om ons te realiseren wat het gemeenschappelijke

lijke hiervan is, wat het is dat al deze gevallen verbindt. Zoals de term ‘terminatief’ suggereert, speelt overal het idee van ‘grens’ of ‘begrenzing’ een zekere rol. Dit houdt hier in dat de handeling (Y) zich op een bepaalde wijze afzet tegenover haar omgeving: de voorafgaande situatie (X) en de op de handeling volgende situatie (Z). De betekenis van het werkwoord bepaalt op welke manier dit gebeurt. Bij de processueel-transformatieve werkwoorden (*составить^p*) bewerkstelligt de handeling geleidelijk aan het tot stand komen van een nieuwe situatie (Z) die duidelijk is onderscheiden van de Ausgangssituatie (X). Bij de momentaan-transformatieve werkwoorden (*найти^p*) gaat het om een snelle overgang, een soort sprong van X naar Z. De eigenlijke handeling (Y) is hier zo sterk gecompriëerd dat zij niet binnen haar grenzen kan worden gezien. Als de handeling bestaat uit de groei van een bepaalde parameter (*повыситься^p*) gaat het om een specificeerbaar verschil in de waarde van die parameter in X en Z. Hier kan Z tot een punt gereduceerd zijn, hetgeen inhoudt dat de betreffende parameter blijft stijgen en wij geen absolute maar een relatieve terminus hebben. Bij de semelfactieve (*махнуть^p*), de delimitatieve (*погулять^p*) en de perduratieve (*прогулять^p*) werkwoorden zijn X en Z in feite gelijk, doordat de overgangen van X naar Y en van Y naar Z elkaars spiegelbeeld zijn. Y wordt hier geassocieerd met een soort ‘eenheid van handelen’. Bij de semelfactieve werkwoorden komt dat door het gevoel dat men de handeling met een symmetrische figuur kan beschrijven; bij de delimitatieve en perduratieve komt het door het benadrukken van de kwantiteit: het gaat hier om een bepaalde ‘portie handeling’.

8.6 Prefixen en terminativiteit

Er bestaat een sterk verband tussen terminativiteit en prefixen. Een prefix geeft namelijk in principe informatie over de onderlinge verhouding tussen de situaties voor en na de handeling (X en Z). Dat is zeer duidelijk bij de ruimtelijke betekenissen die de meeste prefixen kunnen hebben. Het prefix *в(о)-* geeft bijvoorbeeld aan dat in situatie Z iets of iemand zich ergens in bevindt, terwijl dat in situatie X niet het geval was. De wortel van het werkwoord geeft alleen de soort beweging aan die met de overgang van X naar Z gepaard gaat. Voorbeelden: in de zin ...

- 45 Он вошёл^p в комнату. Hij liep de kamer in.
 ... heeft het subject zich door een *идтиⁱ*-handeling verplaatst van buiten naar binnen de kamer. Bij ...
- 46 Машина въехала^p в город. De auto reed de stad in.
 ... gebeurt de overgang door een *ехатьⁱ*-handeling.

De meeste prefixen hebben ook meer abstracte betekenisvarianten. Deze vinden hun oorsprong vaak in het figuurlijk toepassen van de ruimtelijke betekenis. Zo is bij de meeste werkwoorden met het prefix *по-* het idee van ‘een beweging ergens doorheen of ergens langs’ aanwezig. Naast een zuiver ruimtelijk geval als in ...

47 Он прошёл^p весь коридёр. Hij liep de hele gang door.

... vinden wij ook meer abstracte gevallen als:

48 Он прошёл^p воённую службу. Hij doorliep de militaire dienst.

Ook in het werkwoord *прочитáть^p* suggereert het prefix dat men door te lezen ergens doorheen komt. Dat heeft consequenties voor het gebruik van dat werkwoord: men moet bij *прочитáть^p* nader specificeren wát er doorgelezen is. Daarom veronderstelt *прочитáть^p* een object met duidelijke contouren: *письмо* 'een/de brief', *кни́гу* 'een/het boek', enz.

Bij het niet-geprefigeerde imperfectieve werkwoord *читáтьⁱ* ligt dat anders. Dat geeft primair een beeld van een soort activiteit, zonder de suggestie dat men daarmee ergens doorheen komt. Daarom kan dit werkwoord gemakkelijk zonder object worden gebruikt:

49 Он читáлⁱ. Hij zat te lezen/ heeft zitten lezen.

Als er bij *читáтьⁱ* wel een object wordt gebruikt, hoeft dit niet per se opgevat te worden als de aanduiding van een zekere portie leesmateriaal, maar kan het vaak ook gezien worden als nadere aanduiding van het soort leesmateriaal:

50 Он читáетⁱ поэ́зию. Hij leest poëzie.

51 Он читáетⁱ детектíвы. Hij leest detectives.

In combinatie met het perfectieve *прочитáть^p* kan zo'n abstract object als *поэ́зия* moeilijk gebruikt worden. Een meervoudig object als *детектíвы* kan wel gebruikt worden, maar niet met dezelfde algemene betekenis als in 51. De zin *Он прочитáл^p детектíвы* kan alleen maar betekenen 'Hij heeft *de* detectives gelezen'. Er wordt dus verondersteld dat het om een min of meer bekend 'stapelkje' detectives gaat. In de paragraaf over 'lege prefixen' (8.9) zal verder op deze kwestie worden ingegaan.

8.7 Prefixen en aspectvorming; perfectivering en imperfectivering

(In deze paragraaf ligt de nadruk op de betekenis van de aspectvorming. De 'vormkant' wordt uitgebreid behandeld in Hoofdstuk 7.)

Niet-geprefigeerde werkwoorden bevatten dus geen afzonderlijk vormelement dat de gedachte aan een wisseling van X tot Z oproept. Daarom zijn zij in meerderheid aterminatief en (dus) imperfectief.

Door toevoeging van een prefix (PREFIGERING) verandert de betekenis zodanig dat er daarna wel aan X en Z wordt gedacht. Zo'n 'nieuw' werkwoord is dus terminatief en in principe ook perfectief. Dat komt doordat de betekenis van een terminatieve handeling bij het perfectief op de meest natuurlijke wijze wordt gepresenteerd. (Wat hier gezegd wordt over prefixen geldt in grote trekken ook voor het semelfactieve suffix *-ну-*.)

In de meeste gevallen kan van een en hetzelfde ongeprefigeerde werkwoord een veelheid aan geprefigeerde afleidingen worden gevormd. Die zijn dan alle termi-

natief (en perfectief), maar verschillen onderling in het beeld dat zij geven van de verhouding tussen de elementen X, Y en Z.

Zeer vaak is er behoefte aan een imperfectieve tegenhanger van een geprefigeerd perfectief werkwoord. Omdat de gedachte aan de situatiewisseling op de achtergrond blijft meespelen, moet zo'n imperfectief werkwoord in principe hetzelfde prefix hebben als het perfectief in kwestie. Het aspectonderscheid wordt in zo'n geval dan ook op andere wijze in de vorm uitgedrukt: door imperfectivering, hetgeen inhoudt dat het betreffende werkwoord wordt 'omgebouwd' naar een werkwoord van het *-ать, -аю, -аем*-type (met eventueel gebruikmaking van het suffix *-ыв/-ив-*) (zie Hoofdstuk 7).

Ter illustratie volgen hier enkele afleidingen van het werkwoord *писáть*ⁱ 'schrijven':

perfectivering	imperfectivering	
написа́ть ^p		(op)schrijven
переписа́ть ^p	перепи́сывать ⁱ	overschrijven
описа́ть ^p	опи́сывать ⁱ	beschrijven
подписа́ть ^p	подпи́сывать ⁱ	ondertekenen
записа́ть ^p	запи́сывать ⁱ	noteren
записа́ться ^p	запи́сываться ⁱ	zich inschrijven
прописа́ть ^p	пропи́сывать ⁱ	voorschrijven
прописа́ть ^p		een zekere tijd schrijven
пописа́ть ^p		even schrijven
	попи́сывать ⁱ	van tijd tot tijd een beetje schrijven
дописа́ть ^p	допи́сывать ⁱ	het laatste stuk van iets schrijven
дописа́ться ^p		door schrijven in een situatie van uitputting o.i.d. geraken
написа́ться ^p		naar hartenlust schrijven: door schrijven in een staat van bevrediging geraken

In 8.2 en 8.3 is al gebleken dat een imperfectieve presentatie van een terminatieve handeling semantisch gecompliceerder is dan een perfectieve. Dit komt doordat het beeld van de situatiewisseling (terminatief) verbonden moet worden met het beeld van relatieve constantheid (imperfectief). Bij allerlei vrij specifieke varianten van terminativiteit gaat dit betrekkelijk moeilijk, en in zulke gevallen ontbreekt het afgeleide imperfectief. Dit verklaart de lege vakjes in de middelste kolom hierboven. Meer hierover in de volgende paragraaf.

8.8 Nieuwe werkwoorden tegenover Aktionsarten

Het overzicht hierboven illustreert dat de inbreng van de diverse prefixen nogal kan verschillen. In veel gevallen ontstaan geheel nieuwe betekenissen, waar

andere talen een apart werkwoord voor kunnen hebben. Hierbij is imperfectivering geheel natuurlijk: een handeling als ‘overschrijven’ willen wij niet alleen als een complete situatiewisseling kunnen presenteren, maar ook als iets wat herhaaldelijk voorkomt of als iets wat aan het gebeuren is. Dat geldt ook voor betekenissen als ‘beschrijven’, ‘ondertekenen’ en vele andere.

In het onderste deel van het overzicht staan enige afleidingen die een meer abstract karakter hebben. Zo blijkt dat er van *писáтьⁱ* ook een delimitatief (*пописáть^p*) en een perduratief (*прописáть^p*) werkwoord kan worden gemaakt (zie 8.5.5). Bij dergelijke betekenissen, waarbij de nadruk ligt op de portie tijd die wordt ingenomen door de handeling, is het veel moeilijker het beeld van de situatiewisseling te integreren in het beeld van een enkele situatie. Hetzelfde geldt voor werkwoorden als *дописáться^p* en *написáться^p*: de hierdoor uitgedrukte situatiewisselingen zijn zo specifiek dat men ze in het Russisch alleen als een complete gebeurtenis kan presenteren:

52	Он дописáлся ^p до пóльного
изнеможéния.	Hij heeft zichzelf door zijn schrijven tot
volledige uitputting gebracht.
53	Зáвтра я наéмся ^p и напишúсь ^p
власть.	Morgen zal ik mijn hart ophalen door
zoveel te eten en te schrijven als ik wil.

Van dergelijke werkwoorden komen normaliter dus geen imperfectieve afleidingen voor. Dit is de belangrijkste reden dat er een niet geringe hoeveelheid perfectieve werkwoorden bestaat die geen deel uitmaken van een aspectpaar.

Omdat afleidingen van het type *пописáть^p*, *дописáться^p* en *написáться^p* ook bij zeer veel andere werkwoorden voorkomen, worden zij in grammatica's wel afzonderlijk besproken. Men rangschikt zulke werkwoorden dan in bepaalde groepen die met de Duitse term AKTIONSPORT of de Russische term СПОСОБ (ГЛАГОЛЬНОГО) ДЕЙСТВИЯ worden aangeduid. Het werkwoord *пописáть^p* valt dan bijvoorbeeld onder de delimitatieve Aktionsart en *написáться^p* onder de SATURATIEVE Aktionsart. Het algemene begrip Aktionsart is niet scherp gedefinieerd en niet iedereen brengt hier dezelfde groepen werkwoorden in onder. In de duidelijkste gevallen gaat het om werkwoorden waarbij de nadruk ligt op de kwantiteit van de handeling, de intensiteit van de handeling of op de een of andere fase van de handeling (begin of eind). Meestal blijft imperfectivering achterwege, maar er zijn nogal wat uitzonderingen. Zo maakt het bij de FASE-AKTIONSARTEN uit of het om de begin- of de eindfase gaat. Van *писáтьⁱ* kan bijvoorbeeld geen ingressief werkwoord worden afgeleid (dat het begin van de handeling aanduidt, zie 8.5.2), maar wel een FINITIEF (dat het eind van de handeling aanduidt): *дописáть^p*. Zoals blijkt uit het overzicht kan hiervan een imperfectief werkwoord worden afgeleid dat gebruikt kan worden in een zin als:

54	Я дописывáю ⁱ свою статью.	Ik ben bezig de laatste hand te leggen
aan mijn artikel. |
|----|---------------------------------------|---|

Van het werkwoord *изгра́тъⁱ* kan zowel een ingressief (*заизгра́тъ^p*) als een finitief (*доизгра́тъ^p*) perfectief worden afgeleid, maar het eerste wordt niet geïmperfectiveerd en het tweede wel:

- 55 Шахматист доигрываетⁱ свою партию. De schaker is aan het laatste deel van zijn partij bezig.

Een ander goed voorbeeld in dit verband is *напиться^p*. Dit valt in eerste instantie onder de saturatieve Aktionsart (zoals *написаться^p*), maar de betekenis ‘tot verzadiging drinken’ heeft zich uitgebreid tot ‘zich bedrinken’, en die betekenis kan ook gemakkelijk met een hiervan afgeleid imperfectief werkwoord (*напиватьсяⁱ*) worden uitgedrukt.

In het bovenstaande overzicht worden *пописать^p* en *пописыватьⁱ* in overeenstemming met de traditie als afzonderlijke werkwoorden gegeven. Het imperfectieve werkwoord wordt gezien als een vertegenwoordiger van een afzonderlijke Aktionsart: INTERMITTENT-ATTENUATIEF. De redenering hierbij is dat het altijd om herhaling moet gaan (‘van tijd tot tijd’) en dat het element ‘een beetje’ meer op de intensiteit slaat dan op de hoeveelheid tijd. Zo betekent *покрикиватьⁱ* (een vergelijkbare afleiding van *кричать^v*) ‘af en toe een gillette slaken’.

Het voorbeeld van *пописать^p* en *пописыватьⁱ* geeft aan dat een perfectieve en een imperfectieve Aktionsart soms zoveel overeenkomst kunnen hebben dat men in de buurt komt van een aspectpaar. Een interessant geval is de relatie tussen de bij de bespreking van diverse typen terminativiteit al aangevoerde werkwoorden van het type *махнуть^p* ‘een zwaai geven’ en *махатьⁱ* ‘zwaaien’. Het eerste rekent men traditioneel tot de semelfactieve Aktionsart, en het laatste tot de multiplicatieve Aktionsart. Aangezien een werkwoord als *махатьⁱ* niet in alle gevallen een herhaalde zwaai hoeft aan te geven, is echter ook te verdedigen dat het hier om een aspectpaar gaat (zie 8.12).

Het feit dat een bepaald werkwoord tot een bepaalde Aktionsart behoort, hoeft dus niet te verhinderen dat het ook deel uitmaakt van een aspectpaar. In het Russisch komt dit laatste echter niet vaak voor.

8.9 Lege prefixen

Een bijzondere plaats in het overzicht in 8.7 wordt ingenomen door *написать^p*. Van de geprefigeerde afleidingen van *писать^v* is dit de meest gebruikte.

Написать^p geeft een situatiewisseling aan die hierin bestaat dat er een zeker schriftteken is geproduceerd, of een zekere tekst of boodschap op schrift is gesteld:

- 56 Он написáл^p б́укву Я (на доскѣ). Hij schreef de letter Я op (het bord).
 57 Он написáл^p слóво “вид”. Hij schreef het woord ‘aspect’ op.
 58 Он написáл^p стáтью. Hij schreef een artikel.
 59 Он написáл^p, что придѣт^p. Hij schreef dat hij zou komen.

In al deze zinnen is *написать^p* te vervangen door *писать^v*, en men kan stellen dat er dan uitsluitend verandering van aspect optreedt. Dit komt doordat het resultaat van een schrijfhandeling op natuurlijke wijze verbonden is met het idee dat de gebruikte tekens ergens ‘op’ komen te staan. Het prefix sluit dus aan bij een centraal element van de betekenis van ‘iets (op)schrijven’. De pefigering van *писать^v* met *на-* heeft daarom alleen het effect dat de bij een schrijfactiviteit meest voor de hand liggende situatiewisseling wordt benadrukt. Als men dit beeld wil omzetten naar dat van een enkele situatie, kan men volstaan door het niet-geprefigeerde

werkwoord *писáтьⁱ* te gebruiken. Imperfectivering van *написáть^p* tot het hypothetische **написывáтьⁱ* blijft daarom achterwege.

In gevallen als deze spreekt men van een leeg prefix (zie 7.1). Men stelt zich hierbij voor dat het eigen beeld dat het prefix normaliter geeft van de betreffende situatiewisseling wordt 'leeggezogen', doordat dit beeld al wordt verondersteld door de betekenis van de werkwoordswortel. Zo blijft van de betekenis van het prefix praktisch alleen de functie van markeerder van de terminativiteit, en daarmee ook van het perfectieve aspect, over. De betekenisverschillen tussen *написáть^p* (*статья́*)/*писáтьⁱ* (*статья́*) zijn dus vergelijkbaar met die van een 'regelmatig' (dat wil zeggen door imperfectivering ontstaan) paar als *переписáть^p*/*переписывáтьⁱ*. *Написáть^p*/*писáтьⁱ* wordt daarom als een aspectpaar beschouwd. Ditzelfde geldt voor *нарисова́ть^p*/*рисува́тьⁱ* (*карти́ну* enz.) 'een beeld schetsen'.

Dit verschijnsel doet zich voor bij een niet gering aantal veelgebruikte werkwoorden. Niet alleen het prefix *на-* komt als leeg prefix voor:

60	<i>прочита́ть^p</i> / <i>чита́тьⁱ</i>	(door)lezen
61	<i>постро́ить^p</i> / <i>стро́итьⁱ</i>	(op)bouwen
62	<i>укра́сть^p</i> / <i>крастьⁱ</i>	stelen
63	<i>сдела́ть^p</i> / <i>де́латьⁱ</i>	doen, maken

De specifieke relatie tussen de betekenis van het prefix en de werkwoordswortel die ten grondslag ligt aan het ontstaan van dergelijke paren is in de moderne taal lang niet altijd meer duidelijk. Wanneer men Russisch leert, moet men dus eigenlijk bij elk niet-geprefigeerd imperfectief werkwoord (als dit niet duidelijk aterminatief is) afzonderlijk nagaan of het deel kan uitmaken van een door prefigering verkregen aspectpaar, en zo ja, om welk prefix het gaat.

Zoals in 8.6 al werd gezegd met betrekking tot *читáтьⁱ* en *прочита́ть^p*, kan een imperfectief werkwoord zonder prefix vaak ook aterminatief gebruikt worden. Hierdoor is het verband van zo'n imperfectief werkwoord met zijn object enigszins anders dan bij het corresponderende (geprefigeerde) perfectief. Bij het perfectieve werkwoord is zo'n object meestal verplicht omdat het beeld van de betreffende situatiewisseling dit veronderstelt: *написа́ть^p* betekent altijd 'iets (op)schrijven' en nooit zomaar 'schrijven'. Bij het niet-geprefigeerde werkwoord komt de gedachte aan een situatiewisseling in feite alleen op in die gevallen waarin het met een object wordt gecombineerd dat iets eindigs aanduidt. Hierdoor wordt namelijk het beeld van een grens geïntroduceerd. In de combinatie *писа́тьⁱ* *статья́* wordt de terminativiteit dus in feite ingebracht door het substantief. Zonder het woord *статья́* zouden we niet kunnen vragen wanneer het artikel, en daarmee de handeling, 'af' is. Bij een zin als *Он пи́шетⁱ стихи́* 'Hij schrijft gedichten' is er nauwelijks sprake van een terminus, en in *Он пи́шетⁱ для своего́ удовольствия́* 'Hij schrijft voor zijn plezier' is het beeld van een terminus geheel afwezig. Wij moeten er dus rekening mee houden dat bij veel van de aspectparen van dit type het imperfectief zowel terminatief als aterminatief kan optreden. Zo'n imperfectief heeft daarom ruimere gebruiksmogelijkheden dan zijn met een leeg prefix afgeleide perfectieve partner.

- 67 Дѣрево сгорѣло^p. De boom is verbrand.
 68 Дѣрево сгорáлоⁱ. De boom was aan het verbranden.
 69 Дерѣвья одно за другѣм сгорáлиⁱ. De ene boom na de andere verbrandde helemaal.

De door zin 66 aangeduide situatie kan op verschillende wijze worden voorgesteld, afhankelijk van de vraag of wij ons concentreren op het feit dat er vlammen uit de boom komen (vertaling a) of dat wij ons realiseren dat het in brand staan van een boom ertoe kan leiden dat deze ophoudt te bestaan (vertaling b). Door de 'eindigheid' van een enkele boom is de gedachte aan een met het branden verbonden situatiewisseling in deze zin dus mogelijk, maar zeker niet noodzakelijk.

In de corresponderende perfectieve zin (67) staat deze situatiewisseling juist wel centraal, maar daar wordt deze (door het perfectieve aspect) in haar totaliteit gezien, dus als een voldongen feit.

In zin 68 wordt het beeld van de voor de boom ongunstige afloop van het in brand staan geïntegreerd in het beeld van dit proces. Het proces wordt dan dus specifiek voorgesteld als iets wat naar de terminus toewerkt. Deze zin kan bij eenmaligheid dus alleen de tweede betekenis van zin 66 hebben, met een sterke nadruk op de afloop van het proces, dat hierdoor iets onafwendbaars krijgt.

Bij de herhalingsvariant (69) van zo'n sterk terminatief werkwoord impliceert de nadruk op de terminus dat het gaat om het herhaald bereiken hiervan.

Omdat één boom moeilijk herhaalde malen kan opbranden, kan de herhalingsvariant in dit voorbeeld slechts voorkomen bij een meervoudig onderwerp.

Het woord *дѣрево* kan naast 'boom' ook 'hout' betekenen. Als het woord als zo'n soortaanuiding wordt gebruikt, kan het met *сгорѣмъⁱ* gecombineerd worden om een bepaalde eigenschap van deze substantie aan te geven:

- 70 Дѣрево горѣтⁱ. Hout brandt/ is brandbaar.

In zo'n geval is *сгорѣмъⁱ* niet te gebruiken omdat het concept 'opbranden, verbranden' veronderstelt dat het onderwerp een specifieke hoeveelheid brandbaar materiaal betreft die op kan raken. Dit illustreert opnieuw dat het terminatieve element ook consequenties heeft voor de wijze waarop wij het onderwerp en/of het lijdend voorwerp van een handeling moeten zien (zie ook 8.6).

Uit het bovenstaande blijkt dat het bestaan van aspect-trio's te verklaren is door de behoefte aan imperfectieve werkwoorden die de terminativiteit expliciet uitdrukken. Zoals wij gezien hebben, zijn veel niet-geprefigeerde imperfectieve werkwoorden in dat opzicht nogal dubbelzinnig en kunnen zij zowel terminatief als niet-terminatief gebruikt worden.

Toch maakt het Russisch betrekkelijk weinig gebruik van de mogelijkheid zulke expliciete terminatieve imperfectieven te vormen. Voor de procesvariant is de extra aandacht voor de terminus meestal te nadrukkelijk. Bij herhaalde handelingen heeft het soms natuurlijk wel zin om aan te geven dat het steeds om complete situatiewisselingen gaat. Daar is echter niet altijd per se een afgeleid imperfectief werkwoord voor nodig: men kan soms ook gebruikmaken van specifieke constructies met perfectieve werkwoorden (zie 8.16).

8.11 Imperfectief en het weergeven van een eenmalige complete handeling; *presens historicum*

Terwijl het bij het perfectief aspect in principe altijd gaat om een eenmalige situatiewisseling, kan men bij het imperfectief, zoals wij gezien hebben, diverse gevallen onderscheiden. Bij aterminatieve werkwoorden gaat het van nature om de afwezigheid van het beeld van een situatiewisseling. Bij terminatieve werkwoorden wordt het beeld van de situatiewisseling omgezet naar dat van iets relatief constants, meestal door ofwel aan te nemen dat het om een herhaling van de situatiewisseling gaat, ofwel door ‘in de handeling te duiken’, de handeling in haar ontwikkeling te presenteren. In het laatste geval komt de aspecttegenstelling sterk over als het onderscheid tussen een complete handeling (perfectief) en een incomplete handeling (imperfectief). Hoewel dit een zeer belangrijk onderscheid is, moet voor een goed begrip van het Russische aspect bedacht worden dat (a) niet alle imperfectieve werkwoorden deze procesvariant kunnen weergeven, en (b) dat er ook gevallen zijn waarin het imperfectief een eenmalige complete handeling kan aanduiden.

Dit komt in de eerste plaats voor bij bepaalde gebruiksgevallen van de imperfectieve presensvorm. Naast een beschrijving van een situatie die het echte ‘nu’, het spreekmoment, omvat (het ACTUELE PRESENS) kan deze vorm namelijk gebruikt worden om onderdelen van een reeks gebeurtenissen ‘naar ons toe te halen’. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om gebeurtenissen waarvan wij weten dat ze allang achter de rug zijn. Het verwijzen naar verleden gebeurtenissen met vormen van de tegenwoordige tijd komt niet alleen in het Russisch, maar ook in vele andere talen voor (waaronder het Nederlands). Men gebruikt hiervoor meestal de term PRESENS HISTORICUM. In de meest kenmerkende voorbeelden heeft het presens historicum een duidelijk stilistisch effect: de afstand tot de gebeurtenissen, die door het gebruik van een vorm van de verleden tijd wordt gesuggereerd, wordt weggenomen. Als men bij het vertellen overschakelt van verleden-tijdsvormen naar presensvormen, worden de betreffende gebeurtenissen extra naar voren gehaald:

Wij liepen rustig te winkelen, en ineens slaakt hij een kreet en rent weg.

Bij zo’n wisseling van tijdsvormen gaat het vaak, zoals in dit voorbeeld, om onverwachte gebeurtenissen. Bij langere fragmenten in het presens hoeft dat gevoel van onverwachtheid echter niet aanwezig te zijn. Wat blijft is het gevoel van een zeer directe presentatie. Men wordt met zo’n presensvorm als het ware met zijn gezicht boven op de gebeurtenissen gedrukt. Vergelijk bijvoorbeeld de volgende twee zinnen:

Peter stond op van zijn stoel, liep op het raam toe, opende het en verliet de kamer.
Peter staat op van zijn stoel, loopt op het raam toe, opent het en verlaat de kamer.

Het interessante is nu dat in het Russisch voor zo’n directe presentatie slechts imperfectief presens gebruikt kan worden. Dit houdt vaak in dat bij de omzetting van een tekstfragment in de verleden tijd naar het presens historicum in het Rus-

sisch niet alleen de tijdsvorm, maar ook het aspect verandert. Omdat het in de voorbeeldzin gaat om een aantal opeenvolgende gebeurtenissen, zou de zin met de verleden-tijdsvormen in het Russisch vertaald worden met *perfectieve verleden-tijdsvormen* (als we aannemen dat het niet om herhaling gaat):

Пётр встал^P со стула, подошёл^P к окну, открыл^P его и вышел^P из комнаты.

In het presens historicum worden al deze vormen echter *vervangen door imperfectieve presensvormen*:

Пётр встаётⁱ со стула, подходитⁱ к окну, открываетⁱ его и выходитⁱ из комнаты.

Men zegt over het presens historicum wel dat men de handelingen ‘voor zijn ogen ziet gebeuren’. Dit suggereert eigenlijk dat wij hier te maken zouden hebben met de procesvariant van het imperfectief. Dit is echter niet altijd het geval, hetgeen vooral blijkt uit het feit dat in het Russisch het presens historicum ook kan voorkomen bij werkwoorden waarbij de procesvariant onmogelijk is. Zo kan de zin ...

Peter arriveert, vindt een sleutel en verstoppt hem in zijn zak.

... vertaald worden met ...

Пётр приходитⁱ, находитⁱ ключ и прячетⁱ его в карман.

... maar dit houdt bij de werkwoorden *приходитьⁱ* en *находитьⁱ* (die in hun concrete betekenis tot het momentaan-transformatieve type behoren) niet een procesvoorstelling (‘hij is bezig te arriveren’, enz.) in. Beeldend gesproken kan men zeggen dat men in het Russisch in het presens historicum bij handelingen die men in de verleden tijd met perfectief zou weergeven:

Пётр пришёл^P, нашёл^P ключ и спрятал^P его в карман.

... niet ‘in de handeling kruipt’ maar ‘erbovenop gaat zitten’. Men kan zich er daarbij volledig bewust van blijven dat het om een complete handeling gaat. Voor de keuze van perfectief is echter net iets meer nodig: bij dit aspect staat altijd de gedachte aan een *situatiewisseling* centraal, en volgens de in deze grammatica gebruikte definitie van perfectief is daarvoor nodig dat men de handeling ‘vanbuiten af’ beziet. Een directe presentatie van de handeling die een *situatiewisseling* ‘produceert’ is met perfectief niet mogelijk: men kan zo’n wisseling met het perfectieve aspect alleen presenteren vanuit het standpunt van de resulterende toestand of als iets wat nog te gebeuren staat. (Vandaar dat een perfectieve presensvorm primair als aanduiding van iets ‘toekomstigs’ wordt gebruikt, zie 8.4.)

Met het presens historicum verwant zijn diverse andere gebruiksgevallen van het presens die in het Russisch dezelfde eigenschap hebben dat een eenmalige complete handeling door een imperfectieve vorm kan worden aangeduid. Hiertoe kan men bijvoorbeeld toneelaanwijzingen in toneelstukken rekenen. Het volgende voorbeeld uit het toneelstuk *De meeuw* van Tsjechov illustreert zo’n geval:

[Нина:] Нельзя! (Пожимаетⁱ руку и быстро уходитⁱ).

[Nina:] Dat kan niet! (Zij drukt zijn hand en gaat snel weg.)

Als deze scène beschreven was in een verhaal zouden perfectieve verleden-tijdsvormen zijn gebruikt:

Нина сказа́ла^p “Нельзя́!” Она́ пожа́ла^p Со́рину ру́ку и бы́стро ушла́^p.

Andere vergelijkbare gevallen zijn korte samenvattingen van opera's, boeken en dergelijke. Het volgende voorbeeld komt uit een programmaboekje van Tsjajkovski's opera *Евге́ний Оне́гин*:

Охва́ченная лю́бовью, де́вушка
реша́етсяⁱ на сме́лый шаг. Она́
пи́шетⁱ Оне́гину письмо́ [...]. Но
Оне́гин отверга́етⁱ её призна́ние.

Door liefde overmand komt het meisje
tot een moedige stap. Zij schrijft Onegin
een brief [...]. Maar Onegin wijst haar
liefdesbekentenis af.

Ook hier zou in een tekst in de verleden tijd voor perfectief zijn gekozen: *реша́лась^p*, *написа́ла^p* en *отве́р^p*. Ons laatste voorbeeld is een fragment uit een aankondiging van de Russische vertaling van *De aanslag* van Harry Mulisch:

[...] не́мцы в отме́стку за убийство
полицая́ расстрели́ваютⁱ роди́телей
и сжига́ютⁱ дом 12-ле́тнего Анто́на
Сте́йнвейка.

‘[...] als wraak voor de moord op een col-
laborerende politiemans fusilleren de
Duitsers de ouders en verbranden het
huis van de twaalfjarige Anton Steenwijk.

In de verleden tijd zou hier *расстреля́ли^p* en *сожгли́^p* gekozen zijn.

8.12 Tests voor het vaststellen van een aspectpaar; het Maslov-criterium

Bij de in de vorige paragraaf besproken omzetting van perfectief verleden tijd naar imperfectief presens gaat het duidelijk om dezelfde gebeurtenissen en hoeft er ook geen verschil te zijn in compleetheid van de handeling. Alleen de presentatie verschilt: van een meer afstandelijke wijze (bij de verleden tijd) naar een meer directe (bij het presens). Om deze reden kan de mogelijkheid tot deze omzetting als een soort test dienen om vast te stellen of een bepaald perfectief en imperfectief werkwoord een paar vormen. Dit is vooral van belang in die gevallen waarbij het imperfectief niet van het perfectief is afgeleid. Als dat wel het geval is (dus bij het type *перепи́сать^p/перепи́сыватьⁱ* ‘overschrijven’) spreekt de ‘parigheid’ praktisch vanzelf. Moeilijker gevallen zijn echter paren met lege prefixen (*написа́ть^p/писа́тьⁱ* ‘(op)schrijven’), suppletieve paren (*сказа́ть^p/говори́тьⁱ* ‘zeggen’) en de verhouding tussen semelfactieve en multiplicatieve werkwoorden (*толкну́ть^p/толка́тьⁱ* ‘duwen’). Het feit dat men de volgende zin naar het presens historicum omzet met gebruikmaking van het werkwoord *толка́тьⁱ* kan dus als argument dienen voor het aannemen van aspectparen die bestaan uit een semelfactief en een multiplicatief werkwoord:

Со́фья Алекса́ндровна толкну́ла^p
дверь и вошла́^p в магази́н.

Sofia Alexandrovna duwde de deur open
en liep de winkel in.

Сóфья Алекса́ндровна толка́етⁱ дверь Sofia Alexandrovna duwt de deur open
и вхо́дитⁱ в магази́н. en loopt de winkel in.

In de praktijk kan deze presens-historicum-test het best gecombineerd worden met de vraag of het betreffende imperfectieve werkwoord ook een herhaalde situatiewisseling van het met het perfectief verbonden type kan aanduiden. Met betrekking tot de werkwoorden *толкну́ть^p/толка́тьⁱ* is de volgende zin een mooi voorbeeld hiervan:

Я бу́дто неча́янно толкну́л^p пе́рвую Als bij toeval stootte ik de eerste domi-
[костья́шку], и ка́ждая из них, па́даяⁱ, nosteen om en elk van hen stootte in zijn
толка́етⁱ сосе́дную [...]. val de volgende om.

Tests als deze zijn voor het eerst voorgesteld door Ju.S. Maslov, die een belangrijke pionier op het gebied van de aspectologie was. Daarom wordt de hier beschreven combinatie van tests tegenwoordig vaak het MASLOV-CRITERIUM genoemd.

Door gebruik te maken van dit criterium kan men onderscheid maken tussen de ‘paren’:

ловить ⁱ /пойма́ть ^p	vangen
иска́ть ⁱ – найти́ ^p	zoeken – vinden

Deze werkwoorden hebben veel betekenselementen gemeen: het imperfectief kan een activiteit aanduiden die gericht is op het verkrijgen van het resultaat dat door het perfectief wordt aangeduid. Alleen het eerste paar is echter een aspectpaar, omdat men herhaaldelijk vangen wel met *ловитьⁱ* kan aanduiden, maar herhaaldelijk vinden niet met *иска́тьⁱ* (men gebruikt dan *находи́тьⁱ*). Dit heeft natuurlijk ook te maken met het feit dat men iets ook toevallig kan vinden. Voor het aanduiden van het resultaat van bewuste zoekpogingen kan men van *иска́тьⁱ* afgeleide geprefigeerde perfectieve werkwoorden gebruiken: *сыска́ть^p*, *разыска́ть^p*, enz.:

Я сейча́с разыщу́^p Ко́стю и посо- ‘Ik zoek Kostja meteen even op en zal het
вэту́юсь^p с ним, – сказа́ла Ва́ря. er met hem over hebben,’ zei Varja.

8.13 Het gebruik van de aspecten

Hoewel het aspectonderscheid neerkomt op de simpele tegenstelling tussen situatiewisseling en enkele situatie, is het niet zo eenvoudig om in alle voorkomende gevallen een juiste aspectkeuze te maken. Men moet bijvoorbeeld gevoel ontwikkelen voor de wijze waarop diverse bepalingen en andere contextuele factoren samenwerken met elementen van de aspectbetekenis. Daarnaast is inzicht in het samenspel van aspect en lexicale betekenis van de betreffende werkwoorden zeer belangrijk. Helaas is informatie hierover nog onvoldoende in woordenboeken en grammatica’s te vinden.

In de volgende paragrafen zullen enkele algemene factoren worden behandeld die een belangrijke rol spelen bij het aspectgebruik.

8.14 Aspect en tijdsbepalingen

Sommige tijdsbepalingen hebben een voorkeur voor het ene of het andere aspect. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen LOKALISERENDE TIJDSBEPALINGEN (*om twee uur, vanochtend, 's ochtends, volgende week* e.d.) en bepalingen van duur.

- Lokaliserende tijdsbepalingen. De meest gewone bepalingen van dit type kunnen gemakkelijk met elk van beide aspecten voorkomen:

71	В э́ту мину́ту гул на пло́щади достиг ^p вы́шей то́чки.	Op dat moment bereikte het rumoer op het plein zijn hoogtepunt.
72	В э́ту мину́ту он ду́мал ⁱ то́лько [...].	Op dat moment dacht hij alleen maar [...].

Een belangrijke uitzondering hierop zijn bepalingen met het voorzetsel *к*. Met zulke bepalingen geeft men aan dat de afronding van de handeling vlak voor het gegeven tijdstip ligt. Zoals te verwachten vindt men hier gewoonlijk het perfectief aspect:

73	Зво́нил ка́ждый день и то́лько к концу́ неде́ли услы́шал ^p [...].	Hij belde iedere dag en pas tegen het einde van de week hoorde hij [...].
74	В ЦК прие́дешь ^p к десяти́.	Je moet tegen tien bij het CC zijn.

Dergelijke bepalingen komen ook bij imperfectieve werkwoorden voor, maar dan gaat het om presens historicum (het weergeven van gebeurtenissen in het verleden met een presensvorm om de presentatie te verlevendigen, zie 8.11) of, vaker, om herhaling, zoals in het volgende geval:

75	Дне́м со́лнце сто́яло высоко́ над голово́й, к ве́черу уходило́ ⁱ за лес.	Overdag stond de zon hoog boven hun hoofden, maar tegen de avond verdween hij achter het bos.

Aan het eerste deel van de Russische zin is niet te zien dat het om herhaling gaat, in het tweede deel geeft de keuze voor het imperfectieve terminatieve werkwoord in combinatie met de *к*-bepaling duidelijk een herhaalde situatiewisseling aan. Aan de Nederlandse zin is dit niet te zien.

- Bepalingen van duur. Het belangrijkste type bestaat uit bepalingen zonder voorzetsel. Hiertoe behoren bijwoorden als *долго* en combinaties van adjectief en substantief in de accusatief (*всю неде́лю, це́лый день* e.d.). Deze bepalingen hebben uitsluitend betrekking op de handeling zelf en worden daarom in principe met het imperfectieve aspect gecombineerd:

76	Ва́ря доста́ла ^p ту́фли, до́лго их рассма́тривала ⁱ , ощу́пывала ⁱ , а ко́гда обу́ла ^p , ста́ла ^p о́пять раз-гляды́вать ⁱ .	Varja pakte de schoenen, bekeek en betastte ze lange tijd en toen zij ze aangetrokken had begon zij ze weer te bekijken.
77	Неде́лю он насла́ждáлся ⁱ кни́гами, све́жим бельём.	Een week lang genoot hij van de boeken en het schone ondergoed.

- 78 *Больше года Будáгин добивáлсяⁱ свидáния со Стáлиным.* Meer dan een jaar lang probeerde Boe-dagin een onderhoud met Stalin te krij-gen.

Zin 78 heeft een duidelijk conatief karakter (zie 8.5.1).

Een principiële uitzondering wordt gevormd door de delimitatieve en perdura-tieve werkwoorden. Zoals wij hebben gezien, is bij deze perfectieve werkwoorden het idee van een zekere duur onderdeel van de lexicale betekenis. Daarom kunnen zij op natuurlijke wijze met duurbepalingen worden gecombineerd (bij de perdu-ratieven is dit zelfs verplicht). Voorbeelden:

- 79 *Порабóтаешь^p нéсколько лет на периферии.* Dan werk je een paar jaar in een buiten-gewest.
- 80 *Пройщёт^p всю ночь, а ведь зáвтра ўтром ему на рабóту.* Hij zou de hele avond moeten zoeken, en hij moest de volgende ochtend toch weer naar zijn werk.
- 81 *Прóбыл^p он с Сáшей два дня, потóм его увелí^p, а кровáть остáвили^p.* Hij verbleef twee dagen bij Sasja, daarna werd hij weggehaald, maar het bed liet men staan.

Bepalingen van het type ‘tot de avond’ geven aan dat de handeling op het betref-fende moment wordt afgebroken. Dat suggereert duur bij de handeling, en daarom wordt normaliter het imperfectief aspect gebruikt (of delimitatief/perduratief per-fectief):

- 82 *Тáнцы в Дóме Крáсной Армии продолжáлисьⁱ до двух нóчи.* De dansavond in het Huis van het Rode Leger duurde tot twee uur in de nacht.
- 83 *Стáло^p лéгче, он проспáл^p до вéчера, вы́шел^p тóлько к ўжини.* Het ging beter, hij sliep tot de avond en kwam pas tegen het avondeten uit zijn kamer.

Ook bijzinnen met het voegwoord (*до тех пор*), *пока не* ‘tot(dat)’ hebben deze eigenschap.

- Als moet worden aangegeven in hoeveel tijd het resultaat van de handeling wordt bereikt, wordt in het algemeen gebruikgemaakt van *за* + accusatief in combinatie met perfectief:

- 84 *За вóсемь лет Кíров стал^p в Ленингáде своим челоуэком, [...] сплотíл^p вокрýг себя партíйную организáцию, укрепíл^p значéние Ленингáда.* In acht jaar tijd was Kirov in Leningrad volledig geaccepteerd, had hij de parti-jorganisatie om zich heen hecht aaneen-gesmeed en had hij de betekenis van Leningrad vergroot.
- 85 *За две недéли крóме раздáтчиков Сáше удалось^p уви́деть^p тóлько двух заклучённых.* In twee weken tijd had Sasja buiten de voedseluitdelers slechts twee andere gevangen te zien gekregen.

Aanzienlijk minder vaak komt het voorzetsel *в* in deze functie voor:

- 86 *Эти мысли пронеслись^p в голове в одно мгновение.* Deze gedachten gingen in een oogwenk door hem heen.

Omdat *за*-bepalingen veronderstellen dat het resultaat van de handeling is bereikt kan men verwachten dat het imperfectief aspect bij deze bepalingen weer op herhaling wijst (evenals bij *к*). Het volgende voorbeeld illustreert dat dit inderdaad het geval is:

- 87 *За десять минут Ежов давалⁱ исчерпывающую справку о любом [...] члене Политбюро.* In tien minuten tijd kon Jezjov uitputtende informatie verstrekken over elk willekeurig lid van het Politbureau.

- De aanduiding van duur kan ook betrekking hebben op de resulterende toestand. In zo'n geval wordt *на* + accusatief gebruikt. Vanwege de nadruk op het resultaat vindt men ook hier naar verwachting perfectief bij eenmaligheid, en bij herhaling imperfectief:

- 88 *На вечер и на ночь остались^p все, кто мог понадобиться^p.* Ieder die nodig kon zijn bleef voor de duur van de avond plus de nacht.
- 89 *Ворота запиралисьⁱ на ночь.* De poort werd altijd voor de duur van de nacht op slot gedaan.

Het onderstaande schema geeft een samenvatting van de relaties tussen type tijdsbepaling en aspectkeuze:

lokalisering met <i>в</i> of <i>на</i> : <i>в эту минуту; на той неделе</i>	perfectief of imperfectief
duur: <i>долго; всю неделю</i>	imperfectief
eindpunt: <i>до весны; (до тех пор), пока не</i>	(perfectief bij delimitatief en perduratief)
lokalisering met <i>к</i> <i>к концу недели</i>	perfectief
<i>за</i> + accusatief: <i>за неделю</i>	(imperfectief bij herhaling en presens historicum)
<i>на</i> + accusatief: <i>на неделю</i>	

8.15 Imperfectief aspect bij open herhaling

Zoals inmiddels voldoende duidelijk is, bestaat er een sterk verband tussen herhaling en imperfectief aspect. Dit geldt in het bijzonder voor de OPEN HERHALING: die gevallen waarbij het aantal keren dat de handeling herhaald wordt niet wordt geteld. Dit is zeer vaak het geval als het gaat om gewoonten.

Het meest interessant zijn die gevallen waarin de afzonderlijke handelingen hun terminus bereiken. De keuze tussen perfectief en imperfectief is dan maximaal gemotiveerd door het onderscheid tussen eenmaligheid en herhaling. In de vorige paragraaf kwam dat tot uitdrukking bij diverse tijdsbepalingen die de aandacht op de terminus richten. Het beeld van bereiken van de terminus kan ook ontstaan

door diverse handelingen te noemen die met elkaar normaliter als achtereenvolgende complete gebeurtenissen worden gezien. Ook in zo'n geval is het aspect op zich voldoende om het onderscheid tussen eenmaligheid en herhaling aan te geven. Vergelijk:

- 90 Он вошёл^p в кабинет, включил^p свет и сел^p за письменный стол. Hij ging zijn werkkamer binnen, deed het licht aan en ging aan zijn schrijftafel zitten (eenmalig).
- 91 Он входилⁱ в кабинет, включалⁱ свет и садилсяⁱ за письменный стол. Idem (meermalig).

In het Nederlands moet de eventuele herhaling blijken uit de context.

Bij diverse typen samengestelde zinnen, zoals zinnen met het voegwoord *когда*, werkt de aspectkeuze op vergelijkbare wijze: perfectief aspect in hoofd- en bijzin wijst op een eenmalige opeenvolging van complete gebeurtenissen. Als het gaat om handelingen die elkaar normaal gesproken opvolgen, maakt de keuze voor imperfectief aspect dan weer duidelijk dat het om herhaling gaat. In het geval van *когда* heeft dat wél consequenties voor de Nederlandse vertaling: in de verleden tijd kiezen wij 'toen' bij eenmaligheid en 'wanneer' of 'als' bij herhaling. Voorbeelden:

- 92 Когда вечером он пришёл^p из института, мать сказала^p: – Нинка Ивановых звонилаⁱ. Toen hij 's avonds thuiskwam uit het instituut zei zijn moeder: 'Ninka Ivanovych heeft gebeld.'
- 93 Когда мать спрашивалаⁱ: “Будешь обедатьⁱ?” – он отвечалⁱ: “Могⁱ не обедатьⁱ”. Wanneer/Als zijn moeder hem vroeg: 'Wil je eten?' antwoordde hij: 'Dat hoeft niet.'

Het Russische *если*, dat eveneens met 'als' (maar ook door 'indien') vertaald kan worden, heeft een sterker voorwaardelijk of oorzakelijk karakter. In een zin (zonder *бы*) die naar het verleden verwijst komt dan alleen imperfectief voor, bijvoorbeeld:

- 94[...] если ему нужен был Поскрёбышев, он открывалⁱ дверь и приглашалⁱ его [...]. [...] als hij Poskrjobysjev nodig had deed hij de deur open en vroeg hem binnen.

Dat het om een herhaling gaat kan ook door een bijwoordelijke bepaling worden aangeduid. Zeker als het gaat om een zin in de verleden tijd is imperfectief dan verplicht. De volgende voorbeelden illustreren een aantal frequent gebruikte typen bepalingen. Zonder de betreffende bepaling zou in deze zinnen (buiten de context) het imperfectief gemakkelijk vervangen kunnen worden door perfectief, waarmee dan eenmalige complete gebeurtenissen zouden worden aangeduid:

- 95 Обед обычно разогревалаⁱ Варя [...]. Gewoonlijk warmde Varja het eten op.
- 96 Картцев [...] часто оставалсяⁱ. Kartsev bleef vaak even staan.
- 97 Сидевший впереди Вари Ярон то и дело оборачивалсяⁱ к Алексею Толстому, подмигивалⁱ радостно [...]. De voor Varja zittende Jaron keerde zich almaar om naar Aleksej Tolstoj en knipogde dan vrolijk.

- 98 [Лиси́ца] неторопли́во трусы́лаⁱ по снегу, временáми останáвливаласьⁱ, прислу́шиваласьⁱ. De vos draafde met een kalm gangetje door de sneeuw, bleef van tijd tot tijd staan en spitste dan zijn oren.
- 99 Мальчи́шкой Макси́м иногдá вмéсто ма́тери убира́лⁱ ле́стницу. Als klein jongetje maakte Maksim soms in plaats van zijn moeder de trap schoon.
- 100 Ста́лин ре́дко по́льзовалсяⁱ звонко́м. Stalin gebruikte het belletje zelden.
- 101 Так он де́лалⁱ тепе́рь ка́ждый ве́чер. Dat deed hij nu elke avond.
- 102 Три ра́за в день их непло́хо кор- Driemaal daags kregen zij behoorlijk te мии́лиⁱ. eten.
- 103 По утра́м стук почто́вого я́щика подыма́лⁱ её с постéли. 's Ochtends deed het geklepper van de brievenbus haar opstaan.

Bepalingen van het type *по утра́м*, *по понеде́льникам*, en dergelijke geven altijd aan dat het om herhaling gaat. De corresponderende bepalingen zonder *по* en met het substantief in het enkelvoud (*утром*, *в понеде́льник* en dergelijke) zijn in dit opzicht meerduidelig, evenals de Nederlandse correspondenties 's ochtends, 's avonds.

8.16 Perfectief aspect bij open herhaling: particularisering

Ondanks de sterke verbondenheid van open herhaling met imperfectief is het perfectief aspect niet geheel uitgesloten als het gaat om mededelingen van meer algemeen karakter, het beschrijven van gewoontes, enz. Het gaat dan meestal om een enigszins overdrachtelijk gebruik van de betreffende vorm, om een 'doen alsof': terwijl men zich bewust is van het feit dat het om meerdere gevallen gaat, beschrijft men die aan de hand van één enkele karakteristieke vertegenwoordiger ervan. Dit gebruik van perfectief heet EXEMPLARISCH GEBRUIK of PARTICULARISERING.

Een goed voorbeeld daarvan is het volgende fragment uit een verhaal van Zosjtsjenko. Hierin beschrijft de verteller hoe het er volgens hem aan toegaat in een Amerikaans badhuis:

- 104 Туда́, напримéр, гражда́нин при- Zo'n burger komt daar bijvoorbeeld aan, едет^p, скинет^p бельё в о́собый я́щик doet zijn ondergoed in een speciale bak и пойдёт^p себе́ мы́тьсяⁱ. Беспо- en gaat zich lekker wassen. Hij zal zich ко́итсяⁱ да́же не бу́дет – мол, кра́жа niet ongerust maken over zoiets als diefstal или пропа́жа, номерка́ да́же не nummertje. Nou, misschien zal er wel возьме́т^p. Ну, мо́жетⁱ, ино́й беспо- eens een enkele ongeruste Amerikaan койный америка́нец и ска́жет^p tegen de badhuisbeheerder zeggen: ба́нщику: – Гут бай, де́скать, 'Good bye, wil je er even een oogje op присмотрí^p. То́лько и всего́. houden?' Maar dat is dan ook alles. Die Помо́ется^p э́тот америка́нец, назáд Amerikaan wast zich, komt terug en dan придёт^p, а ему́ чи́стое бельё подаю́тⁱ krijgt-ie zijn schone ondergoed weer – стíранное и гла́женное. gewassen en gestreken.

De meerderheid van de hier gebruikte vormen behoort tot het perfectief presens. Bij deze vorm is het exemplarisch gebruik (naast de functie van toekomende tijd)

een zeer verbreide en belangrijke functie. Er is ook wel een zeker verband tussen die functies te bespeuren. Bij het exemplarisch gebruik zegt men als het ware ‘neem eens een karakteristiek geval bij de kop – nou dan gaat het verder als volgt’.

Meestal gaat het in zulke fragmenten om een typische opeenvolging van gebeurtenissen die bij eenmaligheid ook door een reeks perfectieve vormen zou zijn uitgedrukt. Als bij de aanduiding van de herhaling van zo'n reeks gebeurtenissen imperfectief wordt gebruikt, raakt het idee van opeenvolging nogal op de achtergrond; soms wordt het zelfs onduidelijk of het nu gaat om opeenvolging of (gedeeltelijke) overlapping van de gebeurtenissen. De wens om zo duidelijk mogelijk te stellen dat het gaat om herhaalde opeenvolgingen van complete gebeurtenissen is dan ook een belangrijke motivering om te kiezen voor particularisering. Dat het in werkelijkheid om een herhaling gaat, dus dat het geen unieke maar een typische reeks is, blijkt daarbij meestal duidelijk genoeg uit de context. Zo is het in 104 van belang dat *напримёр* wordt gezegd en aan het eind ineens weer een (meer neutrale) imperfectieve vorm (*подаю́т*ⁱ) wordt gebruikt, waardoor alles weer in het juiste perspectief komt te staan.

Dergelijk taalgebruik is meestal stilistisch gekleurd en in de beginfase van het leren van het Russisch kan men zich beter niet hieraan wagen. Voor het juist kunnen interpreteren van Russische teksten is bekendheid met dit verschijnsel echter noodzakelijk.

Er zijn diverse variëteiten van particularisatie te onderscheiden. Niet altijd gaat het om een hele reeks van gebeurtenissen. De perfectieve presensvorm wordt ook vaak gekozen om een zekere onafwendbaarheid van een gebeurtenis te suggereren: gegeven het feit dat er een zekere aanleiding komt zal daar altijd op een bepaalde wijze op gereageerd worden. Voorbeelden daarvan zijn zinnen als:

- 105 Ива́н любóй пра́здник испóртит^p. Ivan verpest gewoon elk feestje.
 106 Ва́ля вам всегда́ помо́жет^p. Valja zal u altijd helpen.

De bijgedachte hierbij is van het type ‘als ... dan’: ‘laat Ivan op een feestje komen en het zal door hem verpest worden’, ‘stel dat u hulp nodig hebt, dan zal Valja die beslist geven’. Er zit hier ook een vrij sterk element van potentialiteit in: de betreffende gebeurtenis wordt als mogelijk voorgesteld, maar hoeft in de praktijk niet echt voor te komen. Dit hangt voornamelijk af van het werkelijke voorkomen van de aanleiding (waar de genoemde gebeurtenis een typische reactie op is). Dat is een belangrijk verschil met een zin als ...

- 107 Ва́ля вам всегда́ помо́гаетⁱ. Valja helpt u altijd.

... die veronderstelt dat het ook werkelijk om meerdere gevallen gaat.

In sommige gevallen is echter ook bij de perfectieve vorm geheel duidelijk dat het in de realiteit om meerdere gevallen gaat:

- 108 Ка́ждый раз, в нача́ле ле́та, у неё обяза́тельно все де́ти переболе́ют^p. Elk jaar worden aan het begin van de zomer al haar kinderen beslist enige tijd ziek.

Bij zulke 'als ... dan'-gevallen kunnen, zoals de voorbeelden illustreren, ook bepalingen als *всегда* en *каждый раз* in combinatie met perfectief presens voorkomen.

Zoals gezegd is van de tijdsvormen de typische vorm voor particularisering het perfectieve presens. Toch vindt men een enkele maal ook wel gevallen van exemplarisch gebruik met perfectieve vormen van de verleden tijd. Deze zijn nog veel sterker stilistisch gekleurd dan de presens-gevallen. Wij volstaan hier met een enkel voorbeeld. Het betreffende fragment is enigszins te vergelijken met het bovenstaande van Zosjtsjenko. Iemand beschrijft waarom het leven in Leningrad beter is dan dat in de plaats waar hij vandaan komt:

- 109 Утром – на завод, дела сделал^p, пошёл^p 's Ochtends naar de fabriek, je doet je werk en в кино ... Фильм новый посмотрел^p, в gaat naar de bioscoop ... Je bekijkt een nieuwe музей сходил^p – их там знаете сколько! film en bezoekt dan een museum – weet je wel hoeveel ze er daar hebben!

Meestal is in zulke gevallen de verleden-tijdsvorm wel te vervangen door de perfectieve presensvorm. De keuze voor verleden tijd suggereert meestal dat het verrichten van de betreffende reeks handelingen geen enkele moeite kost.

Bij de persoonsvormen is de particularisering dus vrijwel uitsluitend verbonden met de perfectieve presensvorm en is zij meestal stilistisch gekleurd. Bij de infinitief en het gerundium, die de handeling niet rechtstreeks in de tijd plaatsen, kunnen echter gemakkelijk gevallen van particularisering voorkomen zonder zulke stilistische kleuring.

Relatief vaak vindt men combinaties van een perfectief gerundium met een imperfectief hoofdwerkwoord die herhaalde opeenvolgingen aanduiden. Enkele voorbeelden (zie ook 10.4.13.2):

- 110 Создав^p эту конкретную версию, он Als hij zo'n concrete variant had bedacht, подчинялⁱ ей себя, следствие и dan onderwierp hij daaraan zichzelf, het подследственного. onderzoek en de verdachte.
- 111 Позвонив^p, обычно молчалаⁱ, потом Als zij gebeld had zweeg zij gewoonlijk, вешалаⁱ трубку, звонилаⁱ опять... daarna legde zij de hoorn neer en belde opnieuw ...
- 112 Мать немелаⁱ от страха, едва Moeder verstomde van angst, zodra ze слышав^p его шаги в коридоре. zijn stappen in de gang hoorde.

In feite is dit een van de duidelijkste manieren om in het Russisch de herhaling van opeenvolgende gebeurtenissen weer te geven (natuurlijk alleen als het onderwerp van de diverse werkwoordsvormen hetzelfde is).

Tot slot enkele voorbeelden van particularisatie bij de infinitief. Een interessant geval vinden wij bij de infinitief na het werkwoord *любить*ⁱ. Deze constructie geeft aan dat het onderwerp van de zin bepaalde handelingen graag uitvoert. Een dergelijke uitspraak veronderstelt dat de betreffende handeling dan ook reeds meermalen is voorgekomen en blijft voorkomen. Het beeld van herhaling is hier dus duidelijk aanwezig en meestal wordt dan ook een imperfectieve infinitief gekozen, zoals in de volgende voorbeelden:

- 113 Мы любимⁱ посылатьⁱ комиссии туда, где можно обойтись^p одним инспектором. Wij sturen de commissies graag naar plaatsen waar men aan één inspecteur genoeg heeft.
- 114 Ты любилⁱ петьⁱ «Назови^p мне такую обитель». Jij zong graag het lied 'Noem mij zo'n woonstee'.

In plaats van een imperfectieve infinitief kan soms echter ook een perfectieve gekozen worden. Het onderscheid tussen *Он любитⁱ гулятьⁱ* en *Он любитⁱ погулять^p* is te vergelijken met dat tussen het Nederlandse 'Hij wandelt graag' en 'Hij maakt graag een wandelingetje'. Het effect van particularisering komt in het Nederlands duidelijk naar voren door de keuze van een werkwoord plus een substantief in de enkelvoudsvorm. Deze constructie komt in het Russisch vaak voor met delimitatieve werkwoorden. (Vanwege het element 'eventjes' is hier ook een soort verband met het verkleinsuffix in het Nederlands!) Zie ook het voorbeeld:

- 115 Вадим любилⁱ поест^p. Vadim at wel graag een hapje.

Toch komen ook wel andere werkwoorden voor:

- 116 Марк Александрович любил блеснуть^p перед иностранцами эрудицией. Mark Alexandrovitsj maakte graag indruk op buitenlanders met zijn eruditie.

Een soort spiegelbeeld van de hierboven bekeken constructie van perfectief gerundium plus imperfectief hoofdwerkwoord vinden wij in sommige zinnen met het voegwoord *прежде чем* 'voordat, alvorens' in combinatie met een perfectieve infinitief. Ook dan gaat het om de herhaling van een opeenvolging van gebeurtenissen:

- 117 Он спрашивал об этом каждый раз, прежде чем уйти^p. Hij vroeg daar iedere keer naar alvorens weg te gaan.
- 118 [Кипренский] всегда [...], прежде чем выпить^p вино, долго рассматривалⁱ его на свет. Alvorens de wijn op te drinken hield Kiprenski hem altijd tegen het licht en bekeek hem lange tijd.

Vergelijk zin 117 met:

- 119 Он об этом спрашивалⁱ каждый раз и только после этого уходилⁱ. Hij vroeg daar iedere keer naar en ging daarna pas weg.

Het perfectieve element in zin 118 duidt dus een volgende handeling aan en niet (zoals bij het perfectief gerundium) een voorafgaande.

8.17 Aspect en gesloten herhaling

Met GESLOTEN HERHALING bedoelen wij die gevallen waarbij het aantal herhaalde gebeurtenissen wordt geteld, zodat deze als een gesloten reeks, als iets eindigs, worden voorgesteld. Bij gesloten herhaling kan het perfectief aspect, ook bij de verleden-tijdsvormen, gemakkelijk gebruikt worden:

- 120 Румáта двáжды обошёл^p «áдскую машину» кругóм. Затём нашáрил^p в темнотé лом и нёско́лько раз наóтмашь удáрил^p, никуда́ не це́лясьⁱ.
Roemata liep tweemaal om de 'helse machine' heen, daarna vond hij in de duisternis de koevoet en gaf uit alle macht een paar klappen, zonder speciaal te mikken.

Bij gesloten herhaling zien we altijd een bepaling die het aantal herhalingen aanduidt, bijvoorbeeld *двáжды, трíжды, два рáза, десять раз, 150 раз*. Het aantal keren hoeft overigens niet exact bekend te zijn, zoals te zien is aan *нёско́лько раз* in 120. Ook bepalingen als *рáза три* 'een keer of drie' komen met perfectief voor.

In principe zijn ook grote aantallen mogelijk, maar in de praktijk worden bepalingen als *сто раз, тысячу раз* en *мнóго раз* nogal eens als een soort synoniem voor 'vaak' gebruikt, waardoor het imperfectief daar overheerst.

Merk op dat de uitgebreide bepalingen van het type *три рáза в день* 'driemaal daags', *нёско́лько раз в неде́лю* 'enkele keren per week' geen gesloten reeks aangeven en dus tot de open herhaling behoren. Daarom komen ze in principe alleen met imperfectief aspect voor.

Het gebruik van perfectief bij bepalingen van het type 'enkele malen' houdt in dat de afzonderlijke gebeurtenissen als het ware bij elkaar worden opgeteld. Het gaat om 'een zeker pakketje van zo- en zoveel gebeurtenissen'. In de Russische terminologie wordt dat gereflecteerd doordat men in zulke gevallen spreekt van СУММА́РНОЕ ЗНАЧÉНИЕ (d.w.z. optelbetekenis, som-betekenis) van het perfectief. In 120 kon dat effect enigszins worden weergegeven door de vertaling 'gaf een paar klappen'. Er is in feite weinig principieel verschil tussen het hier behandelde type en gevallen waarbij het object van het werkwoord uit een zeker aantal entiteiten bestaat. Zo kan men ook bij *Аня нарисовáла^p нёско́лько карти́нок* 'Anja heeft een paar plaatjes getekend' in zekere zin meerdere gebeurtenissen onderscheiden. Wat in deze zin telt is echter het totale resultaat; daarom vatten wij dit toch op als één totaalgebeuren (maar met 'interne geleiding'): de handeling is niet 'plaatje tekenen', maar 'enkele plaatjes tekenen', en deze handeling heeft haar eigen terminus die door het perfectief als bereikt wordt gepresenteerd. Op dezelfde wijze is de totale handeling in het bovenstaande voorbeeld respectievelijk 'tweemaal eromheen lopen' en 'enkele klappen geven'. Men kan hier spreken van een zekere 'cumulatie van resultaat'.

Bij gesloten herhaling komen beide aspecten voor. Het gebruik van imperfectief in zulke gevallen wordt geïllustreerd door het volgende voorbeeld:

- 121 Нёско́лько раз в ётот вёчер Ма́рка вызывáлиⁱ к телефо́ну.
Die avond werd Mark enkele malen aan de telefoon geroepen.

Hoewel bij gesloten herhaling in de verleden tijd het imperfectief totaal genomen iets vaker voorkomt dan het perfectief, zijn beide aspecten daar volkomen normaal. De factoren die de aspectkeuze beïnvloeden zijn in principe van dezelfde orde als bij een enkelmalige gebeurtenis en hebben vooral te maken met de vraag of het 'pakketje' handelingen wordt gepresenteerd als onderdeel van een grotere reeks gebeurtenissen (dan perfectief) of meer op zichzelf wordt bekeken (dan

imperfectief). Het is niet verrassend dat in de zinnen met perfectief het werkwoord *повторить*^P ‘herhalen’ en de semelfactieven op *-нуть* relatief vaak voorkomen. Bij zulke werkwoorden gaat het immers om handelingen die van nature worden geassocieerd met herhaald voorkomen. Voorbeelden:

122	Я двáжды повторíл ^P ётот о́пыт и окончáтельно убедíлся ^P : [...].	Ik heb de proef tweemaal herhaald en ben er nu geheel van overtuigd: [...].
123	Давáя ⁱ сосéду знáть ⁱ , что он егó слы́шит ⁱ , Сáша нéсколько раз стýкнул ^P в стéну сóгнутым пáльцем.	Om zijn buurman te laten weten dat hij hem hoorde gaf Sasja enkele kloppen op de muur met een gekromde vinger.

Bij de semelfactieven wordt in zulke gevallen iets gezegd over de hoeveelheid afzonderlijke bewegingen. Als het om de herhaling van groepjes bewegingen gaat wordt de delimitatieve afleiding van het corresponderende multiplicatieve werkwoord gebruikt, zoals in het volgende voorbeeld:

124	Зелёнин двáжды постучáл ^P и, не дождáвшись ^P приглáшения, вошёл ^P .	Zeljonin klopte tweemaal en ging naar binnen zonder antwoord gekregen te hebben.

(Het aankloppen op een deur bestaat meestal uit meerdere klopjes, en hier hebben wij tweemaal zo’n serietje gehad.)

Een lexicale factor die een belangrijke rol kan spelen is de vraag of de handeling meteen na het uitvoeren herhaald kan worden, of pas nadat het directe resultaat van deze handeling teniet is gedaan. Zo kan men vrijwel onbepaald kloppen, maar om meermalen te kunnen gaan zitten moet er tussentijds ook weer worden opgestaan. Het besef van zo’n tegengesteld gerichte handeling maakt het moeilijk om tot het beeld van ‘cumulatie van resultaat’ te komen, en daarom komt bij zulke werkwoorden vrijwel uitsluitend imperfectief aspect voor:

125	Пока́ он добрáлся ^P до своего́ нóмера, то садíлся ⁱ отдыхáть ⁱ раз пять.	Voor hij bij zijn kamer was, had hij wel een stuk of vijf keer moeten gaan zitten om uit te rusten.
126	Нéсколько раз начинáла ⁱ она́ свое́ письмо́, – и рвалá ⁱ его́ [...].	Enkele keren begon zij aan haar brief en verscheurde hem dan weer.

8.18 Aspect en ontkenning

De basistegenstelling tussen imperfectief en perfectief blijft bij ontkenning bestaan: bij perfectief slaat de ontkenning op een situatiewisseling, op het bereiken van situatie Z. Imperfectief met ontkenning ontkent de aanwezigheid van de handeling op zich (bij terminatieve werkwoorden dus situatie Y). Afhankelijk van de werkwoordsvorm of de constructie waarin deze voorkomt, kunnen hierbij echter diverse specifieke nuances ontstaan. Zo wordt perfectief met ontkenning vaak geassocieerd met de onmogelijkheid om de situatiewisseling tot stand te brengen, terwijl imperfectief een verbod tot handelen kan uitdrukken. Vergelijk de volgende zinnen:

- 127 Э́тот ка́мень нам не подня́ть^p. Die steen krijgen wij niet van de grond.
 128 Отсу́да не убежи́шь^p. Hier kom je niet uit.
 129 Не вы́сыва́ться!ⁱ Niet uit de raampjes leunen!

Interessant is ook hoe het aspect functioneert bij een ontkennende gebiedende wijs (zie 10.6.3.3).

Bij processueel-transformatieve aspectparen houdt de ontkennende perfectieve vorm alleen in dat het resultaat van de handeling niet is bereikt. De betreffende handeling zelf kan er dan best geweest zijn:

- 130 Он до́лго решáлⁱ зада́чу, но так и не решíл^p. Hij heeft lang geprobeerd de opgave op te lossen, maar het is hem niet gelukt.

Bij dergelijke paren komt de keuze van imperfectief neer op het benadrukken dat er helemaal geen activiteit is geweest:

- 131 Он не решíл^p зада́чу. Он да́же не решáлⁱ её. Hij heeft de oplossing van de opgave niet gevonden. Hij heeft het zelfs niet geprobeerd.

De totale afwezigheid van de handeling komt ook voor bij een imperfectief gerundium met ontkenning, dat dan vaak in het Nederlands vertaald kan worden door een constructie met ‘zonder’:

- 132 И, когдá всё изложíл^p, тут же, не дожидáясьⁱ вопро́сов, положíл^p тру́бку. En toen hij alles uiteen had gezet legde hij, zonder op vragen te wachten, de hoorn neer.

Het corresponderende perfectief wordt gebruikt om aan te geven dat de verwachte situatiewisseling is uitgebleven:

- 133 Не́сколько дней она́ ждалáⁱ его́ звонка́ и, не дожда́вшись^p, позвони́ла^p сама́. Enkele dagen wachtte zij op zijn telefoontje, maar toen dat niet kwam belde ze zelf.

Er zijn veel werkwoorden waarbij het aspect niet zozeer een tegenstelling tussen handeling en resultaat uitdrukt. Vooral dan heeft de aspectkeuze bij ontkenning veel te maken met het verwachtingspatroon. Perfectief met ontkenning suggereert over het algemeen dat de betreffende situatiewisseling in de betreffende context voor de hand zou hebben gelegen, te verwachten was. Het kan bijvoorbeeld gaan om het uitblijven van een min of meer voor de hand liggende reactie op een specifieke gebeurtenis:

- 134 Черня́вский посту́чал^p. Са́ша не отве́тил^p. Tsjernjavski klopte. Sasja gaf geen antwoord.
 135 Парикма́хер обрызгал^p его́ одеко- De kapper besprenkelde hem met eau
 ло́ном, о́стрый за́пах ему́ не понра́вился^p. de cologne, maar de scherpe lucht beviel hem niet.

- 136 Когда-то её приглашалиⁱ петьⁱ на радио, но отец не пустил^p. Men had/heeft haar ooit uitgenodigd voor de radio te komen zingen, maar haar vader liet haar toen niet gaan.

Soms gaat het om het uitblijven van een typische reactie op de betreffende omstandigheden:

- 137 Марк Александрович не растерялся^p перед Сталиным. Mark Aleksandrovitsj had zijn tegenwoordigheid van geest in aanwezigheid van Stalin niet verloren.
- 138 Дружба с Марком Александровичем давалаⁱ Будягину право спросить^p о разговоре. Будягин не спросил^p. Zijn vriendschap met Mark Aleksandrovitsj gaf Boedjagin het recht om te vragen hoe het gesprek was verlopen. Maar Boedjagin deed dat niet.

Bij het imperfectief ontbreekt dit element van reactie. Hier wordt een situatie direct als negatief gekarakteriseerd:

- 139 Ей не нравилосьⁱ его ухаживание за Викой. Zij hield niet van zijn geflirt met Vika.
- 140 Отец не разрешалⁱ ему приводитьⁱ в дом девушек. Hij mocht van zijn vader geen meisjes meebrengen naar huis.
- 141 Никто не спрашивалⁱ Марка Александровича, что говорилⁱ Сталин. Niemand vroeg aan Mark Aleksandrovitsj wat Stalin had gezegd.

Bij ontkenning is de tegenstelling eenmaligheid – open herhaling minder duidelijk dan in niet-ontkennende zinnen, maar het idee van herhaling kan wel degelijk een rol spelen. Zo gaat het ook in de volgende zin om het uitblijven van een reactie, maar in tegenstelling tot de bovenstaande zin met *не ответил^p* betreft het hier een voortdurend uitblijven, en dat leidt normaal gesproken tot de keuze voor imperfectief:

- 142 Возвращаясьⁱ, он окидывалⁱ комнату злым взглядом, обёдалⁱ, не произносилⁱ ни слова, [...] не отвечалⁱ на робкие вопросы матери. Als hij terugkwam keek hij nijdig rond in de kamer, at zonder een woord te zeggen, gaf geen antwoord op de schuchtere vragen van zijn moeder.

Dit gevoel van ‘almaar niet’ is ook in veel andere voorbeelden aanwezig:

- 143 Сашу куда не вызывалиⁱ, не допрашивалиⁱ, не предъявлялиⁱ обвинения. Sasja werd niet (lett: ‘nergens heen’) opgeroepen, werd niet ondervraagd en hij kreeg ook geen beschuldigingen te horen.

Er is echter ook een negatieve variant van particularisering (zie 8.16). De totale afwezigheid van de handeling in elke denkbare situatie kan worden aangeduid met *никогда не* met imperfectief, maar ook met de combinatie *ни разу не* met perfectief. Vergelijk de volgende twee zinnen:

- 144 Он никогда не появлялся¹ в институт в
новом костюме. Hij kwam nooit in een nieuw pak op het
instituut.
- 145 Он даже ни разу не появился² в
институт в новом костюме. Hij is zelfs geen enkele keer in zijn nieuwe
pak op het instituut geweest.

Het verschil in effect is te vergelijken met dat tussen 'we hebben helemaal geen brood' en 'we hebben geen kruimeltje brood'.

9 DE WERKWOORDEN VAN BEWEGING

9.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt onder andere de betekenis behandeld van werkwoordsparen van het type *идтиⁱ – ходитьⁱ* ‘gaan, lopen’. Hiervoor grijpen we terug naar het betekenisverschil tussen het perfectief en het imperfectief aspect en we gaan ervan uit dat de lezer Hoofdstuk 8, dat daarover handelt, bestudeerd heeft.

In Hoofdstuk 8 zagen we dat er bij het imperfectief een veel grotere variatie in betekenis bestaat dan bij het perfectief. Vergelijk enkele kenmerkende gebruikgevallen van het processueel-transformatieve werkwoord *открыва́тьⁱ* (voor deze term zie 8.5.1);

(– Что ты делаешь ⁱ ?) – Я открыва́ю ⁱ окно́.	(‘Wat ben je aan het doen?’) – ‘Ik ben bezig het raam open te zetten.’
Я пе́ред рабо́той открыва́ю ⁱ окно́ в сад.	Ik zet voor ik ga werken (altijd) het tuinraam open.
Э́тот взло́мщик без о́собого труда́ открыва́ет ⁱ са́мые сло́жные замки́.	Deze inbreker opent zonder veel moeite de meest ingewikkelde sloten.

Het gaat hier objectief gezien om sterk verschillende dingen. Bij de eerste zin zitten wij midden in een concrete handeling: er wordt een activiteit ontwikkeld waardoor min of meer stapsgewijs naar een zeker resultaat (het openstaan van het raam) wordt toegewerkt. Dit is dus de ‘procesvariant’ van het imperfectief (zie 8.2.3). Bij de tweede zin gaat het niet om een proces in ontwikkeling, maar om herhaling van de totale handeling (steeds inclusief het resultaat). Bij de laatste zin is er een sterk element van generalisering: het beeld van een herhaalde gebeurtenis gaat hier over in een beschrijving van de aard van het subject. Het gaat hier niet meer zozeer om wat de inbreker steeds doet, maar om zijn kwaliteiten, om wat hij kan.

De procesvariant onderscheidt zich van de andere twee door elementen als ‘actualiteit’ (op het moment in kwestie is de handeling sterk aanwezig) en ‘gerichtheid’ (het gaat om een ontwikkeling, de handeling voert ergens heen).

Een interessante trek van het Russisch is nu dat er enkele imperfectieve werkwoorden bestaan die in deze betekenisvariant zijn gespecialiseerd. Zij vormen steeds paren met een ander imperfectief werkwoord dat een handeling van hetzelfde soort aanduidt, maar dan zonder deze ‘actualiteit’ en ‘gerichtheid’. Een voorbeeld van zo’n paar is *идтиⁱ – ходитьⁱ*. Vergelijk de zinnen hierboven onderling en met de voorbeelden hieronder:

a	Посмотрí ^p , Са́ша идёт ⁱ на трибу́ну!	Kijk, Sasja loopt naar de tribune!
b	Са́ша ходит ⁱ на рабо́ту пешко́м.	Sasja loopt (altijd) naar zijn werk.
c	Ваш ребёнок уже́ ходит ⁱ ?	Loopt uw kind al?

Bij *идти*ⁱ (a) gaat het weer om een zeer concrete handeling, die op het gegeven moment werkelijk plaatsvindt en ook ergens heen voert. Het eindpunt is in deze zin ook duidelijk genoemd. Bij *ходить*ⁱ (b, c) gaat het niet om een concrete handeling op een bepaald moment. In zin b staat weliswaar een richtingsbepaling, maar in dit geval gaat het niet alleen om het lopen naar het werk, maar om de heen- en weergaande beweging tussen huis en werk. De herhaling van de handeling heft hier de ‘gerichtheid’ op (men moet immers eerst terugkeren om weer op weg te kunnen gaan) en vermindert bovendien de ‘actualiteit’ (niet op elk moment van de periode die we beschrijven wordt werkelijk gelopen). In nog sterkere mate ontbreekt de gerichtheid en actualiteit bij c, waar het alleen gaat om het *vermogen* zich te voet te kunnen verplaatsen.

Hoewel in alle drie gevallen de grondbetekenis ‘verplaatsing te voet’ aanwezig is, zijn er dus duidelijke verschillen in de wijze waarop de realisering daarvan wordt voorgesteld. Door het werkwoord *идти*ⁱ te kiezen komt het beeld van *voortgang* bij de beweging centraal te staan, bij *ходить*ⁱ wordt het lopen eerder als een bepaald *soort beweging* gezien.

*Идти*ⁱ noemen we GERICHT en *ходить*ⁱ NIET-GERICHT.

Hetzelfde onderscheid vinden wij bij ongeveer vijftien andere paren imperfectieve niet-geprefigeerde werkwoorden. Deze duiden allemaal een of andere soort van verplaatsing aan: ‘zwemmen’, ‘vliegen’, ‘dragen’, ‘rollen’, enz. In het Russisch moet (bij het imperfectief) voor het weergeven van dergelijke bewegingen dus steeds gekozen worden voor een gericht werkwoord (*идти*ⁱ, *плыть*ⁱ, *лететь*ⁱ, *нести*ⁱ, *катиться*ⁱ, enz.) of een niet-gericht werkwoord (resp. *ходить*ⁱ, *плавать*ⁱ, *летать*ⁱ, *носить*ⁱ, *кататься*ⁱ, enz.). Deze groep wordt WERKWOORDEN VAN BEWEGING genoemd.

In plaats van de in deze grammatica gebruikte termen ‘gericht’ en ‘niet-gericht’ vindt men in de grammaticale literatuur vele andere termen, bijvoorbeeld GEDETERMINEERD – NIET-GEDETERMINEERD of BEPAALD – ONBEPAALD.

Net als andere imperfectieve werkwoorden, kunnen de werkwoorden van beweging worden geprefigeerd, zodat perfectieve werkwoorden ontstaan: *подойти*^p ‘naderen’, *переплыть*^p ‘overzwemmen’, *походить*^p ‘wat rondlopen’, enz. Bij de gerichte werkwoorden komt prefigering veel vaker voor dan bij de niet-gerichte werkwoorden. Ook de aard van de afgeleide werkwoorden bij deze twee groepen is verschillend.

Bij de afleidingen van de *gerichte* werkwoorden heeft het prefix gewoonlijk een ruimtelijke betekenis van het type ‘naderen’, ‘naar binnen’, ‘naar buiten’, ‘ergens overheen’, enz. Hiervan kan weer een imperfectief werkwoord worden afgeleid. Wij krijgen dan aspectparen als *подойти*^p/*подходить*ⁱ en *переплыть*^p/*переплывать*ⁱ. Een belangrijke uitzondering vormen afleidingen van gerichte werkwoorden met het prefix *по-*, zoals *пойти*^p, *поплыть*^p, enz. Hiervan kunnen geen imperfectieve afleidingen worden gemaakt (zie 9.4).

Bij de perfectieve afleidingen van de *niet-gerichte* werkwoorden gaat het niet om ruimtelijke begrippen, maar om de een of andere Aktionsart (zie 8.8). Zo kan *ноходѹмь^p* tot de delimitatieve werkwoorden worden gerekend (zie 8.5.5). Zoals bekend worden van dergelijke perfectieve werkwoorden normaliter geen imperfectieve werkwoorden afgeleid.

Bij een deel van de werkwoorden van beweging verloopt de imperfectivering op onregelmatige wijze (zie ook 9.5). Daardoor wordt een goed zicht op de verhoudingen bij de geprefigeerde afleidingen bemoeilijkt. Terwijl *переплывѹтъⁱ* geheel regelmatig is afgeleid van *переплѹтъ^p*, vinden wij bij het paar *подойтѹ^p*/*подходѹтъⁱ* (en een aantal andere paren) een afwijkende vormingswijze: het gedeelte na het prefix wordt ‘vervangen’ door het niet-gerichte werkwoord. Als *ходѹтъⁱ* wordt voorafgegaan door een prefix, valt (zonder rekening te houden met de betekenis) dus niet direct te zien of het om een rechtstreekse perfectieve afleiding gaat (zoals bij *ноходѹтъ^p*) of om een imperfectieve tegenhanger van een geprefigeerd perfectief (zoals bij *подходѹтъⁱ*). Een enkele maal vinden wij zelfs homonieme vormen: het perfectieve *сходѹтъ^p*, ‘ergens een kort bezoek aan brengen’ is niet vormelijk onderscheiden van het imperfectieve *сходѹтъⁱ* dat is afgeleid van *сойтѹ^p* ‘ergens van aflopen’ en daar een aspectpaar mee vormt.

In de volgende paragraaf wordt een overzicht van de groep gegeven. Daarna zal nader worden ingegaan op het functioneren van de hiertoe behorende werkwoorden (9.3), op de afleidingen van het type *пойтѹ^p* (9.4), de andere afleidingen van gerichte werkwoorden (9.5) en de afleidingen van niet-gerichte werkwoorden (9.6).

9.2 Overzicht van de werkwoorden van beweging

		intransitief		transitief		voorbeelden van afgeleide ipf. ww.
		gericht	niet-ger.	gericht	niet-ger.	
1	lopen	идтѹⁱ	ходѹтъⁱ			подходѹтъⁱ
2	leiden			вестѹⁱ	водѹтъⁱ	подводѹтъⁱ
3	vervoeren			везтѹⁱ	возѹтъⁱ	подвозѹтъⁱ
4	dragen	нестьсѹⁱ	носѹтъсѹⁱ	нестьⁱ	носѹтъⁱ	подносѹтъ(сѹ)ⁱ
5	(voort-) jagen	гнѹтъсѹⁱ	гонѹтъсѹⁱ	гнѹтъⁱ	гонѹтъⁱ	подгонѹтъⁱ
6	vliegen	летѹтъⁱ	летѹтъⁱ			подлетѹтъⁱ
7	rennen	бежѹтъⁱ	бѣгѹтъⁱ			подбежѹтъⁱ (2)
8	kruipen	ползтѹⁱ	пѣлзѹтъⁱ			подползѹтъⁱ (2)
9	zwemmen	плѹтъⁱ	плѹвѹтъⁱ			подплѹвѹтъⁱ
10	klimmen	лезтѹⁱ	лѹзѹтъⁱ⁽¹⁾			подлезѹтъⁱ
11	slenteren	(брестѹⁱ)	(бродѹтъⁱ)			подбредѹтъⁱ
12	rijden	ѣхѹтъⁱ	ѣздѹтъⁱ			подѣезжѹтъⁱ
13	rollen	катѹтъсѹⁱ	катѹтъсѹⁱ	катѹтъⁱ	катѹтъⁱ	подкатѹтъсѹⁱ
14	slepen	тащѹтъсѹⁱ	таскѹтъсѹⁱ	тащѹтъⁱ	таскѹтъⁱ	подтѹскѹтъсѹⁱ

Opmerkingen bij de tabel: (1) ook: *лázать*ⁱ; (2) let op het accent!

Bij de indeling is hierboven vooral gelet op vormelijke factoren, met name op de wijze waarop het parige imperfectieve werkwoord wordt gevormd van een perfectief werkwoord dat met een ruimtelijk prefix is afgeleid van het gerichte werkwoord. Dit wordt hier geïllustreerd aan de hand van de imperfectieve tegenhangers van werkwoorden als *подойт́и*^p, *подвест́и*^p, *подогнáть*^p, *подъéхать*^p en *подкат́ить(ся)*^p. Zoals de tabel toont, verloopt de imperfectivering bij de groepen 1 tot en met 6 volgens het onregelmatige type, met vervanging van het deel na het prefix door het niet-gerichte werkwoord.

De basiswerkwoorden zijn allemaal ongeprefigeerd. De niet-gerichte groep bevat alleen werkwoorden van de twee grootste productieve klassen (zie 6.6):

A1 *бéгать*, *бéгаю*, *бéгает*; *пóлзать*, *пóлзаю*, *пóлзает*; *плáвать*, *плáваю*, *плáвает*; (*лázать*, *лáзаю*, *лáзает*); *летáть*, *летáю*, *летáет*; *гоня́ть(ся)*, *гоня́ю(сь)*, *гоня́ет(ся)*; *катáть(ся)*, *катáю(сь)*, *катáет(ся)*; *таскáть(ся)*, *таскáю(сь)*, *таскáет(ся)*.

B1 *ход́ить*, *хож́у*, *хо́дит*; *вод́ить*, *вож́у*, *во́дит*; *воз́ить*, *вож́у*, *во́зит*; *нос́ить*, *нош́у*, *но́сит*; *брод́ить*, *брож́у*, *бро́дит*; *éздить*, *éзжу*, *éздит*; *лázить*, *лáжу*, *лázит*.

De meeste gerichte werkwoorden hebben een eenlettergrepige stam. Het merendeel daarvan behoort tot flexieklasse F (met eindaccent): *идт́и*, *иду́*, *идёт*; *вест́и*, *веду́*, *ведёт*; *везт́и*, *везу́*, *везёт*; *нест́и(сь)*, *несу́(сь)*, *несёт(ся)*; *ползт́и*, *ползу́*, *ползёт*; *брест́и*, *бреду́*, *бредёт*. Slechts één hiervan heeft stamaccent: *лезт́ь*, *лезу́*, *лезет*.

De overige gerichte werkwoorden zijn over diverse klassen verdeeld:

плы́ть, *плыву́*, *плывёт* (G6); *гна́ть(ся)*, *гоню́(сь)*, *гонит́(ся)* (G8a), *летéть*, *лечу́*, *летит́* (C2), *éхать*, *éду*, *éдет* en *бежáть*, *бежу́*, *беж́ит*, *беж́ут* (A rest). Alleen 13 en 14 horen bij een productieve klasse: *кат́ить(ся)*, *качу́(сь)*, *кátит(ся)* en *тащ́ить(ся)*, *тащ́у(сь)*, *тащ́ит(ся)* (B1).

Het voor het Russisch essentiële onderscheid tussen verplaatsing te voet of per vervoermiddel speelt voor het Nederlands vaak geen rol. In veel gevallen zal het Russische werkwoord anders vertaald moeten worden dan in de tabel is aangegeven. Zo worden zowel *идт́и*ⁱ – *ход́ить*ⁱ als *éхать*ⁱ – *éздить*ⁱ in het Nederlands vaak met het werkwoord 'gaan' vertaald. Vergelijk:

Я ид́уⁱ на вокзáл.

Ik ga naar het station.

Я éдуⁱ в Москв́у.

Ik ga naar Moskou.

De werkwoorden *идт́и*ⁱ – *ход́ить*ⁱ kunnen soms ook gebruikt worden als het om de aanduiding van de beweging van een voertuig gaat. Zij kunnen de meer specifieke werkwoorden *éхать*ⁱ – *éздить*ⁱ, *летéть*ⁱ – *летáть*ⁱ en *плы́ть*ⁱ – *плáвать*ⁱ dan vervangen. Dit gebeurt bijvoorbeeld als het om een vorm van openbaar vervoer gaat waarbij de beweging aan een vast traject is gebonden. Vergelijk:

Автóбус éдетⁱ б́ыстро.

De bus rijdt snel.

Какóй автóбус ид́етⁱ в ваш райóн?

Welke bus gaat er naar uw wijk?

In andere gevallen gaat het om het benadrukken van bepaalde omstandigheden, verbonden met de beweging in kwestie:

Парохóд шёлⁱ далекó, и узна́ть^p когó-нибуд́ь [...] б́ыло нельз́я.

De boot was ver weg en het was onmogelijk om iemand te herkennen.

[Самолёты протíвника] шлиⁱ на
мáлой высотé. De vliegtuigen van de vijand vlogen
laag.

Diverse werkwoorden hebben naast de aanduiding van een bepaalde vorm van verplaatsing nog allerlei min of meer overdrachtelijke betekenissen ontwikkeld. Vergelijk:

нести ⁱ пакéт	een pakje (ergens heen) dragen
нести ⁱ отвéтственность	de verantwoordelijkheid dragen
носить ⁱ бóроду	een baard dragen
носить ⁱ определённýй харáктер	een bepaald karakter hebben

Het betekeniselement '(niet-)gerichtheid' is dan sterk verwaterd en er is geen tegenstelling met het andere werkwoord. Men vindt dus bijvoorbeeld niet **носитьⁱ отвéтственность*.

Bij 4, 5, 13 en 14 maakt toevoeging van het element *-ся* het werkwoord intransitief. Vergelijk:

Он кáтит ⁱ бóчки в подвáл.	Hij rolt de vaten naar de kelder.
Бóчки кáтятся ⁱ в подвáл.	De vaten rollen naar de kelder.

Soms zijn er echter bijkomende betekenisverschillen. Daarom hebben de werkwoorden met *-ся* een vrij zelfstandige status, bijvoorbeeld:

Он несёт ⁱ письмó на пóчту.	Hij brengt een brief naar de post.
Он несётся ⁱ к автóбусу.	Hij stormt naar de bus.

Een zin als 'De brief wordt naar de post gebracht' wordt niet vertaald met *нести́сьⁱ*, maar als *Письмó несутⁱ на пóчту*.

De werkwoorden *бреду́тⁱ* – *броду́тⁱ* worden meestal niet als volwaardige leden van de groep werkwoorden van beweging beschouwd, omdat de leden van dit paar nogal uit elkaar zijn gegroeid. Bij *бреду́тⁱ* gaat het vooral om een zich langzaam (en soms met enige moeite) voortbewegen, soms te vertalen door 'sjokken' of 'slenteren'. Bij *броду́тⁱ* staat het element 'doelloosheid' voorop, zodat het meestal met 'dwalen' of 'zwerfen' kan worden vertaald.

Dit alles maakt dat er verschillende antwoorden worden gegeven op de vraag hoeveel werkwoorden van beweging het moderne Russisch heeft.

9.3 Nadere beschouwing van het betekenisverschil tussen gericht en niet-gericht

9.3.1 Zinnen met een richtingsbepaling

Bij de gerichte werkwoorden staat het idee van *voortgang* centraal. Dit beeld is het duidelijkst als men te maken heeft met een zeker *traject* waarlangs men van de ene plaats naar de andere kan komen. De voortgang is dan het directe gevolg van de gerichtheid op het bereiken van het eindpunt van dit traject. Het is dan ook zeer natuurlijk om de gerichte werkwoorden te gebruiken met bepalingen die zo'n tra-

ject nader specificeren. Deze bepalingen kunnen slaan op het beginpunt, het traject zelf en vooral het eindpunt. Ook vragen naar dergelijke informatie zijn zeer gewoon:

Откуда вы идёте ⁱ ?	Waar komt u vandaan? (als iemand loopt)
Куда вы едете ⁱ ?	Waar gaat u heen? (als een vervoermiddel wordt gebruikt)
Стóрож ведёт ⁱ нас по коридóру.	De bewaker leidt ons door de gang.
По дорóге бредёт ⁱ какой-то старичóк.	Er sjokt een oud mannetje langs de weg.
Мáльчик лéзет ⁱ на дéрево.	De jongen klimt in de boom.
Брат пливёт ⁱ мне навстрéчу.	Mijn broer zwemt me tegemoet.

Het traject hoeft niet rechtlijnig te zijn; doorslaggevend is het idee van voortgang, nadering van het eindpunt:

Солдáты зигзáгами ползлѝ ⁱ к опушке лéса.	De soldaten kropen zigzaggend naar de rand van het bos.
--	---

De combinatie van een presensvorm van een gericht werkwoord en een eindpuntbepaling hoeft niet te slaan op een beweging die al aan de gang is, maar kan ook (een reeds vastgestelde, geplande) toekomstige verplaatsing aanduiden:

Чéрез недéлю мы éдем ⁱ (летѝм ⁱ) в Москвѹ.	Over een week gaan (vliegen) wij naar Moskou.
---	---

Dit 'anticiperend' gebruik (zie 10.2.2.4) van het imperfectief presens komt in het Russisch ook bij andere werkwoorden voor, maar bij de gerichte werkwoorden van beweging is het relatief frequent.

De niet-gerichte werkwoorden kunnen alleen met een eindpuntbepaling worden gecombineerd als het idee van voortgang afwezig is. Dat is vooral het geval als de nadruk niet ligt op de beweging naar iets of iemand, maar als het meer gaat om het *bezoeken* van de betreffende plaats. (Dit veronderstelt immers ook een teruggaande beweging.) Dergelijke gevallen komen onder andere voor bij zinnen met een ontkennende infinitief of gebiedende wijs:

Настроéние бѝло такóе, что лѹчше бы вóвсе не ходѝть ⁱ на éтот ўжин.	De stemming was zodanig dat het beter leek helemaal niet naar dat banket te gaan.
Не ходѝ ⁱ к нему́!	Ga niet naar hem toe!

Het met een niet-gericht werkwoord aanduiden van (of vragen naar) de plaats die men bezocht heeft (dus een beweging heen en terug) is zeer kenmerkend voor het retrospectief gebruik van de verleden tijd (zie 10.2.1) van deze werkwoorden:

– Ты вчэра́ вéчером слѹшал ⁱ рáдио?	'Heb je gisteravond naar de radio geluisterd?'
– Нет, я ходѝл ⁱ в кинó.	'Nee, ik ben naar de bioscoop geweest.'

– Ну, где ты былⁱ? – Я бѣгалⁱ к рекѣ... ‘Waar was je nou?’ ‘Ik ben even vlug bij de rivier geweest.’

Ты ходилⁱ в кино? Ben je naar de bioscoop geweest?

Vooraf bij een vraag kan het onderscheid tussen een enkel geval of een herhaling vervagen. Zo kan de vorige zin, afhankelijk van de context, ook vertaald worden met ‘Ben je wel eens naar de bioscoop geweest?’ of ‘Ging je wel eens naar de bioscoop?’ Zie ook het volgende voorbeeld:

Вы когда-нибудь ѣздилиⁱ в Париж? Bent u wel eens in Parijs geweest?

Ook gevallen van gesloten herhaling (zie 8.17) komen voor:

Ходилаⁱ она нѣсколько раз на АТС, Zij was een paar keer naar de automatische telefooncentrale geweest, ze had
обращаласьⁱ в городскую телефонную станцию – бесполезно. zich tot de telefooncentrale van de stad gewend, alles tevergeefs.

Het retrospectieve type gebruik van de verleden tijd is niet verenigbaar met het ‘actuele’ karakter van de gerichte werkwoorden. Daarom vinden wij hier zelfs een niet-gericht werkwoord als het duidelijk is dat er geen terugweg kan zijn geweest:

Советские межпланетные лаборатории нѣсколько раз леталиⁱ и к Марсу, но, конечно, значительно чаще – к Венере. Er hebben ook enkele malen sovjet-ruimtelaboratoria naar Mars gevlogen, maar natuurlijk veel vaker naar Venus.

De verleden-tijdsvormen van de gerichte werkwoorden zijn kenmerkend voor narratief gebruik (zie 10.2). Het gaat dan meestal om een concrete beschrijving van de omstandigheden op een zeker moment, bijvoorbeeld als achtergrond voor een bepaalde gebeurtenis:

Я шёлⁱ в кино, но вдруг вспомнил^p, что забыл^p кошелек. Ik was op weg naar de bioscoop maar bedacht plotseling dat ik mijn portemonnee had vergeten.

Марго очнулась^p в больнице, когда её везлиⁱ в операционную. Margot kwam tot bewustzijn in het ziekenhuis, toen ze naar de operatiekamer werd gereden.

[Надя] бежалаⁱ на станцию звонитьⁱ в Москву. Навстрѣчу шлиⁱ люди только что с поезда. Nadja holde naar het station om naar Moskou te bellen. Zojuist gearriveerde mensen kwamen haar kant op.

Dit sluit dus helemaal niet uit dat de persoon uiteindelijk zijn doel bereikt en later ook weer teruggaat.

In het kader van een verhalende tekst moet *Я ходилⁱ в кино* normaliter worden geïnterpreteerd als de aanduiding van een *herhaalde* heen- en weergaande verplaatsing: ‘Ik ging (wel eens/ vaak) naar de bioscoop’. Dit is ook de normale interpretatie bij de andere werkwoordsvormen:

Я ча́сто хожу́ⁱ в кино́.

Я люблю́ⁱ ходи́тьⁱ в кино́.

Ходи́ⁱ поча́ще в кино́.

Ik ga vaak naar de bioscoop.

Ik ga graag naar de bioscoop.

Ga eens wat vaker naar de bioscoop.

Verdere voorbeelden van gevallen met herhaalde heen- en teruggaande beweging:

Ходя́ⁱ в шко́лу че́рез день, он бы́стро
научи́лся^p чита́тьⁱ и писа́тьⁱ.

Они́ ходи́лиⁱ в теа́тры, кино́. Ёздила́ⁱ
к нему́ и Шу́рка.

Hij ging om de dag naar school en
leerde snel lezen en schrijven.

Zij gingen naar het theater, of naar de
film. Ook Sjoerka kwam wel eens bij
hem.

За хле́бом приходи́тсяⁱ ёзди́тьⁱ
животно́дам в сосе́дний райо́н.

[Соко́лов] жив, здоро́в, рабо́таетⁱ в
Москвё, лета́етⁱ на Пами́р.

Om brood te krijgen moeten de veeboe-
ren steeds naar het naburige district.

Sokolov is springlevend, werkt in
Moskou en vliegt wel eens naar de
Pamir.

Куда́ э́то Ма́лька ка́ждый день бе́гаетⁱ?
В жа́ркие дни дядя води́лⁱ [ло́шадь]
купа́тьⁱ.

Все э́ти го́ды ма́ма вози́лаⁱ его́ в
Оде́ссу, в фили́товский институ́т, и
там его́ глаза́ лечи́лиⁱ.

Waar gaat Malka toch elke dag heen?

Op warme dagen bracht oom het paard
naar het water om het te baden.

Al die jaren ging mama met hem naar
Odessa, naar het instituut van Filatov,
en daar werden zijn ogen behandeld.

Dat herhaalde verplaatsingen meestal met niet-gerichte werkwoorden worden aangeduid, komt vooral doordat de gedachte aan de terugweg bij herhaling meestal zo voor de hand ligt. Ook gerichte werkwoorden kunnen echter voorkomen in gevallen van herhaling. Dit gebeurt alleen minder vaak, omdat dit veronderstelt dat wij ons alleen op de heenweg (of de terugweg) concentreren. Meestal wordt dan bijvoorbeeld een andere handeling genoemd die met de beweging in kwestie samenvalt:

Ка́ждое у́тро, когда́ он иде́тⁱ на
рабо́ту, он поку́паетⁱ в на́шем кио́ске
у́треннюю газе́ту.

С тех пор он увя́зывалсяⁱ за Фёдором
Миха́йловичем ка́ждый раз, когда́
тот ве́лⁱ Бо́я на прогу́лку.

Elke ochtend koopt hij onderweg naar
zijn werk in onze kiosk de ochtend-
krant.

Sinds die tijd ging hij steeds met Fjodor
Michajlovitsj mee als die Boy ging uitla-
ten.

Ook in het volgende voorbeeld gaat het om een omstandigheid die alleen op de heenweg betrokken is:

Сам Хрущёв мно́гие го́ды [...] засыпа́лⁱ но́чью, не наде́ясьⁱ уви́деть^p
у́тро, ше́лⁱ на приё́м к Ста́лину и не
рассчи́тывалⁱ верну́ться^p о́брáтно.

Chroesjtsjov zelf sliep vele jaren lang in
zonder hoop de volgende morgen te
zien. Als hij naar een bijeenkomst met
Stalin ging, rekende hij er niet op terug
te komen.

Als zo'n samenvallende handeling echter niet specifiek betrokken is op één van de tegengestelde bewegingen wordt natuurlijk het niet-gerichte werkwoord gebruikt:

Иногда днём, когда мы ходилиⁱ в котловину Сабиды за черникой [...], мы её встречалиⁱ в самых неожиданных местах.

Soms, als wij 's middags naar het dal van de Sabid gingen om bosbessen te plukken, kwamen wij haar op de meest onverwachte plekken tegen.

Met betrekking tot de heen- en teruggaande beweging leveren de overgankelijke werkwoorden een specifieke complicatie op: het mogelijke verschil tussen de trajecten van vervoerder en vracht. Het komt vaak voor dat de vracht niet mee terug wordt genomen. Ook dan vinden we meestal een niet-gericht werkwoord. Toch komt ook het gerichte werkwoord voor. Dit gebeurt vooral als de plaats van bestemming relatief veel aandacht krijgt, bijvoorbeeld door de gedachte aan wat er daar met de vracht gebeurt. Vergelijk:

Накладно [...] возитьⁱ овощи издалека.

Het is begroetelijk om de groente van veraf te halen.

И появилась^p великолéпная курага, которую таджики везлиⁱ на базар в Душанбэ и быстро богателиⁱ.

En er verschenen fantastische gedroogde abrikozen die de Tadzjieken naar de markt in Doesjanbe brachten en waar ze snel rijk van werden.

Interessant is dat in gevallen van herhaling een gericht werkwoord gemakkelijk complete verplaatsingen kan aanduiden. Dit is kenmerkend voor teksten waarin ook andere, voorafgaande en/of volgende handelingen worden beschreven. De verplaatsing is dan ingebed in deze andere handelingen, hetgeen de gedachte aan de terugweg (en daarmee de keuze voor een niet-gericht werkwoord) blokkeert. Zo'n geval vinden wij in het volgende voorbeeld, dat de dagelijkse routine van een dorpspostbode beschrijft:

Каждое утро он выноситⁱ на крыльцо седло и почтовую сумку, затем идётⁱ за лошадью и седлаетⁱ. Потом долго пьётⁱ чай. Только после всего этого éдетⁱ в центр.

Elke ochtend brengt hij het zadel en zijn posttas naar buiten, daarna gaat hij zijn paard halen en zadelt het. Dan drinkt hij langdurig thee. Pas na dat alles rijdt hij naar het centrum.

In het volgende voorbeeld wordt de terugweg afzonderlijk verwoord. Het valt daarvoor buiten het bereik van het eerste werkwoord van beweging:

[Он] слушалⁱ ночью, как сын тихо идётⁱ по скрипящему дому из своей комнаты к ней и уходитⁱ, только когда рассветёт^p.

Hij hoorde 's nachts hoe zijn zoon door het krakende huis van zijn kamer naar haar toe ging en pas weer wegging als het licht werd.

Een verder voorbeeld komt uit een beschrijving van een Afrikaans ritueel waarbij krokodillen zijn betrokken:

<p>[Онi] беру́тⁱ с собо́й живо́го цыплёнка. Потóм идúтⁱ на бéрег óзера и стучáтⁱ ладо́нями по водé. Спустя́ не́которое вре́мя появля́ютсяⁱ не́сколько «ко́ряг», бы́стро плыву́тⁱ о́нi к бéрегу.</p>	<p>Zij nemen een levend kuiken met zich mee. Daarna gaan zij naar de oever van het meer en slaan met hun handen op het water. Na enige tijd verschijnen er een paar 'boomstammen' die snel naar de oever komen zwemmen.</p>
--	---

Vergelijk verder het volgende paar voorbeelden:

<p>Ива́н Па́влович ча́сто во́дитⁱ сво́их ученико́в в по́ле на о́пытные уча́стки.</p>	<p>Ivan Pavlovitsj gaat met zijn leerlingen vaak naar het veld, naar de proef- tuinen.</p>
<p>Всегда́, как то́лько Ива́н Па́влович объя́снит^p но́вый материáл, он ведётⁱ сво́их ученико́в на о́пытные уча́стки.</p>	<p>Ivan Pavlovitsj neemt zijn leerlingen altijd mee naar de proeftuinen, zodra hij een nieuw onderwerp heeft behan- deld.</p>

In de tweede zin sluit de verplaatsing nauw aan bij de voorafgaande situatiewisseling. (Voor het gebruik van het perfectief presens hierboven zie 8.16.)

Ook als de tijdsduur die een bepaald traject gewoonlijk in beslag neemt wordt aangegeven, wordt een gericht werkwoord gebruikt, ondanks het feit dat het duidelijk om herhaalde handelingen kan gaan:

<p>28-ой тролле́йбус от метро́ “Универ- ситéт” до Кры́мской пло́щади идётⁱ 25–30 мину́т.</p>	<p>Lijn 28 van de trolleybus doet 25 à 30 minuten over het traject metro- station 'Universiteit' – Krimplein.</p>
---	---

Het met het imperfectief aspect verbonden idee van herhaling, van meerdere handelingen, is soms verbonden met de meervoudigheid van het onderwerp. Dit vinden wij in het volgende voorbeeld. Het gaat over een arts die in de taiga een kliniek voor behandeling van alcoholisten had geopend:

<p>К нему́ э́халиⁱ больные́ – спи́вшиея лю́ди.</p>	<p>Er kwamen patiënten naar hem toe, mensen met een drankprobleem.</p>
---	--

Hier staat het beeld van de arts zo centraal, dat het feit dat de patiënten waarschijnlijk ook wel weer eens naar huis teruggingen buiten beeld blijft (vergelijk het Nederlandse 'komen', dat eveneens de gerichtheid benadrukt). Ook hier gaat het duidelijk weer om complete verplaatsingen.

Ook bij voortgaande verplaatsing van het ene punt naar het andere gaat het om een soort herhaling. Een gericht werkwoord suggereert hier dat men steeds verder komt langs een zekere route, terwijl een niet-gericht werkwoord de nadruk legt op de voortdurende verandering van richting. Vergelijk de volgende voorbeelden:

<p>Все́ лето́ Настёна и Ка́тька шлиⁱ от дерёвни к дере́вне.</p>	<p>De hele zomer liepen Nastjona en Katjka van dorp tot dorp.</p>
--	---

Не торопясь он ходилⁱ из зала в зал. Op zijn gemak liep hij zaal in, zaal uit (over iemand die een tentoonstelling bezoekt om zich even te vertreden).

Nog een voorbeeld van een niet-gericht werkwoord in zo'n context:

И от одного бойца к другому бегалаⁱ медсестра, с сумкой на боку, En een verpleegster met een tas op
смывалаⁱ слёзы со щёк. haar heup rende van de ene soldaat
naar de ander en veegde de tranen van
hun wangen.

9.3.2 Zinnen zonder richtingsbepaling

Ook zonder richtingsbepaling kunnen de gerichte werkwoorden goed gebruikt worden. Het traject dat zij in feite altijd veronderstellen kan soms namelijk gemakkelijk uit de context of spreek situatie worden afgeleid. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om een beweging die de spreker ervaart als naar hem/haar gericht:

Идутⁱ! (Едутⁱ) Ze komen eraan!

Het is niet nodig om het traject te kennen, als het maar voor de hand ligt dat er wel zoiets als een traject is. Als wij een vrachtschip zien varen, nemen wij in het algemeen aan dat dat ergens heengaat, ook al kennen wij de precieze bestemming niet:

По реке плывлаⁱ больша́я ба́ржа. Er voer een grote boot op de rivier.

Zie ook het volgende voorbeeld:

Каким транспортом вы едетеⁱ, когда Van welk vervoermiddel maakt u
вы спешитеⁱ? gebruik als u haast hebt?

Door de verwijzing naar de haast wordt duidelijk dat het erom gaat om ergens te komen.

Als we bij een korte blik uit het raam iemand over straat zien bewegen zullen wij dat in het Russisch meestal melden als:

Там кто-то идётⁱ. Daar loopt iemand.

De stilzwijgende vooronderstelling hierbij is dat mensen zich meestal met een bepaald doel voortbewegen, dat het primair gaat om een zich verplaatsen naar een andere locatie. Bij een kortdurende waarneming ligt het idee van voortgang bij de waargenomen beweging daarom het meest voor de hand. Een gespreksgenoot die de betrokken persoon al eerder heeft gezien, kan echter concluderen dat de door ons waargenomen beweging geen onderdeel van een traject uitmaakt, maar dat de persoon in kwestie heen- en weerloopt (of in kringetjes):

Да, это Слава. Он ходитⁱ здесь уже Ja, dat is Slava. Hij loopt hier al de hele
всё утро. ochtend (rond).

Bij het waarnemen van meerdere verschillend gerichte verplaatsingen achtereen ontstaat een totaalbeeld dat met een niet-gericht werkwoord wordt beschreven, terwijl elk van de onderdelen met een gericht werkwoord kan worden aangeduid:

Посмотри: Андрэй опять ходит ⁱ по кóмнате. Сперва идёт ⁱ от стола к окну́, потом от окна к холоди́льнику и снова возвращается ⁱ к столу́. Он ходит ⁱ так уже́ часами!	Kijk, Andrej loopt weer door de kamer. Eerst loopt hij van de tafel naar het raam, dan van het raam naar de koel- kast en dan gaat hij weer terug naar de tafel. Zo loopt hij nu al uren!
---	---

Als we de beweging niet kunnen zien, is het niet altijd gemakkelijk om na te gaan of het wel of niet om gerichtheid gaat. De keuze moet dan gedaan worden op grond van onze ervaring. Vergelijk in dit opzicht de volgende zinnen:

Тихо! В соседней кóмнате кто́-то ходит ⁱ !	Stil! Er loopt iemand in de kamer hier- naast!
Ты слышишь ⁱ ? По ле́стнице кто́-то идёт ⁱ !	Hoor je dat? Er loopt iemand op de trap!

In de laatste zin is de keuze voor het gerichte werkwoord gemotiveerd door de ervaring dat de trap wordt gebruikt om ergens te komen. Bovendien kan men, als men bijvoorbeeld boven aan de trap woont, horen dat de stappen naderbij komen of zich verwijderen.

Als het gaat om het 'volgen' van iemand, zijn de bewegingen van beide bewegers als het ware gesynchroniseerd. De keuze hangt dan af van de wijze waarop men de beweging van de gevolgde persoon zou beschrijven. Vergelijk:

Ему́ вдруг показáлось ^p , что кто́-то идёт ⁱ сзади.	Ineens scheen het hem toe dat er iemand achter hem aanliep.
Уже́ всё утро за мной кто́-то ходит ⁱ .	De hele ochtend loopt er al iemand achter mij aan.

Ook bij de gevallen zonder richtingsbepaling is het gebruik van de niet-gerichte werkwoorden vaak verbonden met het feit dat de beweging zich in meerdere richtingen afspeelt. Bij een enkelvoudig onderwerp houdt dat dus richtingsverandering in:

Медсестра́ ходит ⁱ по коридóру.	De verpleegster loopt (heen en weer) door de gang.
--	---

Ook als er geen sprake is van een terugkerende beweging, kan bij een langdurige beweging langs diverse paden het beeld van gerichtheid verloren gaan:

Он до́лго ходи́л ⁱ по тёмным кори- до́рам.	Hij liep lange tijd door donkere gangen.
--	--

Bij een meervoudig onderwerp gaat het er vaak alleen om dat op een bepaalde plaats meerdere mensen in beweging zijn. Het al dan niet gericht zijn van de verschillende bewegingen is dan niet relevant en er wordt een niet-gericht werkwoord gebruikt:

По коридору ходятⁱ люди.

Er lopen mensen door de gang.

В часы пик по этой улице ездятⁱ
очень много машин.

In de spitsuren rijden er erg veel auto's
door deze straat.

Deze laatste zin zou zelfs kunnen worden uitgesproken door iemand die aan een straat met eenrichtingsverkeer woont.

Aan de andere kant maakt de aanwezigheid van een gemeenschappelijk einddoel de gerichtheid relevant, ook in gevallen waarbij het objectief gezien om verschillende bewegingen gaat:

Пожар в ратуше! Из всех районов
люди бегутⁱ в центр.

Brand in het raadhuis! Uit alle wijken
rennen de mensen naar het centrum.

Bij herhaalde bewegingen zonder aanduiding van het eindpunt vinden wij zeer vaak niet-gerichte werkwoorden. Voorbeelden hiervan zijn zinnen waarin de frequentie van middelen van het openbaar vervoer wordt aangeduid:

На этой линии поезд метро ходятⁱ с
интервалами в 5 минут.

Op deze lijn rijden de metrotreinen om
de 5 minuten.

Одиннадцатый трамвай ходитⁱ очень
редко.

Lijn elf reed met grote tussenpozen.

Toch komen ook bij herhaling wel gerichte werkwoorden voor. De bewegingen worden dan op de een of andere wijze 'geactualiseerd': men stelt zich als het ware voor hoe een concreet geval hiervan verloopt. Dit gebeurt vaak als er gewezen wordt op een met de beweging samenvallende omstandigheid:

Когда идёшьⁱ по коридору, видишьⁱ,
что за каждой дверью занимаютсяⁱ
своим предметом.

Als je door de gang loopt zie je dat
achter elke deur de mensen met hun
eigen zaken bezig zijn.

In het volgende voorbeeld gaat het om de inhoud van een steeds terugkerende droom:

Я шёлⁱ по Невскому и встречалⁱ
Вадима.

Ik liep (steeds) over de Nevski Prospekt
en kwam Vadim (dan) tegen.

Dat het idee van herhaling hier aanwezig is, blijkt uit het aspect van *встречалⁱ*.

Dit gebruik van een gericht werkwoord in een context die duidelijk op een herhaling wijst heeft zekere trekken gemeen met het 'exemplarisch gebruik' van perfectieve werkwoordsvormen (zie 8.16). In tegenstelling tot de situatie bij het perfectief aspect, waar normaliter een perfectieve presensvorm moet worden gekozen in plaats van de verleden tijd, heeft het exemplarisch gebruik bij de werkwoorden van beweging geen invloed op de keuze van de tijdsvorm. De imperfectieve verleden tijd is hier dan ook volstrekt normaal. In dit soort gevallen is er een sterk element van inzoomen op een concreet geval van de handeling:

Иногда по лестнице спускаласьⁱ
красавица девочка [...]. Девочка шлаⁱ
степенно, за руку с няней, одолеваяⁱ
каждую ступеньку не в один, а в два
шага.

Soms kwam er een heel mooi meisje van
de trap af. Het meisje liep heel statig, aan
de hand van de kinderjuffrouw, en deed
steeds twee stappen over elke trede.

Dergelijke gevallen van actualisering vinden wij ook in bepaalde infinitiefconstructies:

Я люблюⁱ идтиⁱ межой клеверного поля в ранний утренний час. Ik loop graag langs een klaverveld in de vroege ochtenduren.

In vergelijkbare constructies vindt men echter ook niet-gerichte werkwoorden, de presentatie is dan afstandelijker, minder beeldend:

Я люблюⁱ ходитьⁱ босиком по траве. Ik loop graag blootsvoets door het gras.

9.3.3 'Categoriaal' gebruik van niet-gerichte werkwoorden

Bij de in de vorige paragraaf besproken gebruiksgevallen van niet-gerichte werkwoorden is een zekere mate van 'actualiteit' niet altijd uitgesloten. Hierdoor verschillen zij sterk van de gevallen die wij zullen aanduiden als CATEGORIAAL GEBRUIK. Hierbij gaat het in de eerste plaats om zeer algemene omschrijvingen van de wijze waarop bepaalde wezens zich voortbewegen:

Человек ходитⁱ, птица летаетⁱ, рыба плывётⁱ и змея ползаетⁱ. De mens loopt, de vogel vliegt, de vis zwemt en de slang kruipt.

Zie ook het aan het begin van dit hoofdstuk reeds gegeven voorbeeld:

Ваш ребёнок уже ходитⁱ? Loopt uw kind al?

Hier staat de algemene aard van de beweging centraal en speelt het idee van richting geen enkele rol meer. Zie ook de volgende voorbeelden:

Маркс ездилⁱ на дилижансе, а Ленин – в такой машине, которую сейчас показываютⁱ только в музее. Marx reed in een diligence en Lenin in een auto die je nu alleen nog maar in een museum kunt vinden.

Вся деревня ходилаⁱ в дедовых лаптях. Het hele dorp droeg bastschoenen van grootvader.

Een enigszins ander type vinden wij in de zinnen waarbij de nadruk vooral ligt op het feit dat de handeling ooit (of juist nooit) is voorgekomen:

Люди ходилиⁱ по Лунé! Mensen hebben op de maan gelopen!

А я вас помнюⁱ. Я вас возилⁱ один раз. Ik ken u. Ik heb u ooit eens vervoerd.

Её никто и никогда не носилⁱ на руках. Haar heeft nooit iemand in zijn armen gedragen.

Een en dezelfde gebeurtenis kan overigens soms verschillend gepresenteerd worden. Daarom zou iemand die getuige is geweest van de eerste geslaagde poging van een mens om te vliegen hebben kunnen zeggen:

Он летёлⁱ! Он леталⁱ! Hij vloog! Hij kon vliegen!

Hierbij wordt eerst een concreet geval aangeduid, dat meteen daarna als een meer algemene eigenschap wordt gepresenteerd.

9.4 Afleidingen van gerichte werkwoorden met het prefix *no-*

In 9.2 werd beschreven hoe prefigering van een gericht werkwoord een ‘nieuw’ perfectief werkwoord oplevert, waarvan een imperfectieve tegenhanger kan worden gevormd. Afleidingen met het prefix *no-* vormen hier een uitzondering op. Het prefix *no-* verandert de betekenis van het basiswerkwoord op meer abstracte wijze. Hierdoor komen paren als *идтиⁱ/пойти^p*, *нестиⁱ/понести^p*, *ехатьⁱ/поехать^p* zeer dicht bij ‘zuivere’ aspectparen.

Voor de interpretatie van deze *no*-werkwoorden is de aan- of afwezigheid van een eindpuntsbepaling van groot belang.

9.4.1 Gevallen zonder eindpuntsbepaling

Bij afwezigheid van een eindpuntsbepaling wijzen deze werkwoorden op het *intreden* van de beweging. Voorbeelden:

[Собáчка] ступи́ла ^p в во́ду и вдруг поплы́ла ^p .	Het hondje stapte in het water en zwom ineens weg/ begon opeens te zwemmen.
Снег звóнко заскрипéл ^p под их шага́ми, когдá они́ пошли́ ^p по плат-фо́рме.	De sneeuw kraakte [lett.: ‘begon te kraken’] luid onder hun voeten toen zij over het perron gingen lopen.
[Она́] схвати́ла ^p растéрянного Ста-мéскина за́ руку и потащи́ла ^p с собо́й.	Zij greep de beduusde Stameskin bij de hand en trok hem mee.
Бéстолочь чуть передо́хну́ла ^p [...] и пошла́ ^p да́льше, но ско́ро о́пять си́ль-но уста́ла ^p и о́пять остано́вилась ^p .	Bestolotsj rustte even wat uit en liep verder, maar spoedig werd zij weer moe en bleef staan.

In deze gevallen hebben wij te maken met een fragmenten uit verhalende teksten waarin de betreffende beweging een van de schakels van de verhaallijn is. Om als zo’n schakel te kunnen optreden, moet de handeling verbonden zijn met de voorstelling van een zekere situatiewisseling, en daarom wordt zo’n handeling normaal gesproken door een perfectief werkwoord uitgedrukt. Bij handelingen die een verplaatsing inhouden is de minst specifieke situatiewisseling het inzetten van de betreffende verplaatsing. Zoals de voorbeelden illustreren, kunnen de *no*-werkwoorden uitstekend dienst doen in dergelijke gevallen. Hoewel hier zeker een ingressief betekenselement (zie 8.5.2) aanwezig is, krijgt dit hier maar zeer weinig nadruk en komt het in de corresponderende Nederlandse tekst vaak nauwelijks tot uitdrukking.

Ook voor het op de meest neutrale wijze aanduiden van een in de toekomst gelokaliseerde beweging is zo’n *no*-werkwoord bij uitstek geschikt:

[...] стари́к сказа́л ^p , что переночúет ^p здесь и да́льше о́пять пойдёт ^p пешко́м.	De oude man zei dat hij hier zou overnachten en dan te voet verder zou gaan.
--	--

Als de aard van de ingetreden beweging door een bepaling nader gespecificeerd wordt, hoeft het element van ingressiviteit niet noodzakelijkerwijs in te houden

dat de beweging zelf vóór het betreffende moment ontbrak. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door het volgende voorbeeld:

Шофёр заплакал ^p [...] и пошёл ^p обратно. Потом пошёл ^p быстрее ^p , потом побежал ^p .	De chauffeur begon te huilen en liep terug. Daarna begon hij sneller te lopen en daarna te rennen.
--	--

Пошёл^p обратно duidt hier het begin van een *идтиⁱ*-beweging aan. Door *пошёл^p быстрее^p* en *побежал^p* wordt echter alleen maar aangegeven dat er naar een hogere snelheid wordt overgeschakeld.

9.4.2 Gevallen met eindpuntsbepaling

De aanwezigheid van een bepaling die het eindpunt van de beweging aanduidt, leidt er in vele gevallen toe dat men zich bij deze werkwoorden niet alleen het inzetten van de beweging, maar ook *het bereiken van het genoemde eindpunt* voorstelt:

И пошёл ^p на кухню, налил ^p воды в какую-то вазу, вернулся ^p , поставил ^p её в сторонку на самоварный столик.	En hij liep naar de keuken, schonk water in een vaas, kwam terug en zette de vaas opzij, op het tafeltje van de samowar.
---	---

In deze context is het geheel duidelijk dat 'hij' niet alleen op weg is gegaan naar de keuken, maar daar ook is aangekomen.

Andere voorbeelden van dit type gebruik:

И шофёр [...] полез ^p в кабину [...] машины и выключил ^p фары. В воскресенье она поехала ^p в Малаховку и ходила ⁱ там на рынке с утра и часов до четырёх. Мать тогда даже испугалась ^p , повела ^p её к врачу. И врач тоже испугалась ^p .	En de chauffeur klom in de cabine van de auto en schakelde de lampen uit. (Die) zondag ging zij naar Malachovka en liep daar van de ochtend tot een uur of vier over de markt. Moeder schrok toen zelfs en ging met haar naar de dokter. En de dokter schrok ook.
Вовка потащил ^p меня за рукав к учительнице и стал ^p просить ⁱ , чтобы она отпустила ^p нас.	Vovka trok mijn aan mijn mouw mee naar de onderwijzeres en vroeg haar om ons weg te laten gaan.

Toch is deze interpretatie (het bereiken van het genoemde eindpunt) geen noodzakelijk onderdeel van de betekenis van deze *no*-werkwoorden. Het volgende voorbeeld illustreert dit punt:

Дядя Вася [...] пошёл ^p было к дому [...], но вдруг свернул ^p – помчался ^p в другое место.	Oom Vasja ging aanvankelijk op weg naar het huis maar draaide plotseling om en stormde naar een andere plek.
---	--

De beweging is hier wel gestart (daarop wijst *пошёл^p*), maar de handelende persoon veranderde van voornemen, waardoor het aangegeven einddoel niet wordt

bereikt. Het ‘vruchteloze’ van de handeling in kwestie wordt hier benadrukt door het partikel *бы́ло*.

Dat de aanduiding van het eindpunt ons niet altijd dwingt ons voor te stellen dat dit ook wordt bereikt, blijkt ook uit voorbeelden als de volgende:

Потóм Нику́льшин посади́л ^p О́льгу Робе́ртовну в свой ма́ленький авто-моби́ль и повёз ^p в гости́ницу. Она́ смотре́ла ⁱ из окна́ автомоби́ля на у́лицы.	Daarna liet Nikoelsjin Olga Robertovna in zijn autootje stappen en reed met haar naar het ziekenhuis. Zij keek uit het raampje van de auto op de straten.
Когда́ Лари́са Васи́льевна понесла́ ^p Во́лжиной вы́читанную ве́рстку, она́ встрети́ла ^p на ле́стнице Усти́ева.	Toen Larisa Vasiljevna met het gecorri-geerde zetsel op weg was gegaan naar Volzjina kwam zij op de trap Oestiëv tegen.

In deze gevallen wordt na het *no*-werkwoord steeds iets beschreven wat op de tocht zelf slaat. Op het betreffende moment in het verhaal is het gewoon nog niet duidelijk of het eindpunt al dan niet bereikt wordt. Het is dan ook zeker niet uitgesloten dat er nog iets gebeurt dat het bereiken van het eindpunt onmogelijk maakt.

Ofschoon het bereiken van een bij de handeling genoemd eindpunt geen zelfstandig onderdeel uitmaakt van de betekenis van een werkwoord van het type *пойти́^p*, is deze interpretatievariant hier zo natuurlijk mee verbonden, dat er voor het aannemen van het tegendeel in de praktijk duidelijke aanwijzingen moeten zijn. Dat maakt dat paren van het type *идти́ⁱ домо́й/пойти́^p домо́й* ‘naar huis gaan’ en *ехать́ⁱ в го́род/по́ехать^p в го́род* ‘naar de stad gaan’ in feite vrijwel als een zuiver aspectpaar functioneren.

Volgens velen voldoen deze paren ook aan het ‘Maslov-criterium’ (zie 8.12). Men wijst dan op de mogelijke ‘transformatie’ van perfectieve verleden-tijdsvormen naar imperfectief presens historicum:

Он встал ^p , пошёл ^p в сосе́дную ко́мнату и уви́дел ^p там что-то стра́шное – Он встаёт ⁱ , идёт ⁱ в сосе́дную ко́мнату и ви́дит ⁱ там что-то стра́шное.	Hij staat op, loopt naar het naburig vertrek en ziet daar iets vreselijks.
---	--

De imperfectieve vormen kunnen natuurlijk ook vaak geïnterpreteerd worden als aanduiding van de herhaling van zo’n reeks.

Merk overigens op dat zonder eindpuntsbepaling soms een ander imperfectief werkwoord moet worden gekozen: *Он встал^p и пошёл^p* wordt bijvoorbeeld *Он встаётⁱ и уходитⁱ* ‘Hij staat op en loopt weg’.

Het feit dat de *no*-werkwoorden de meest neutrale perfectieve tegenhangers zijn van de gerichte werkwoorden van beweging, speelt in diverse gevallen een belangrijke rol. Zo zijn de *no*-werkwoorden bij uitstek geschikt om een handeling in de toekomst uit te drukken:

Я поеду́ ^p в се́ло Снеги́рево и привезу́ ^p оттуда́ отца́ Серге́я.	Ik ga naar het dorp Snegirevo en kom terug met vader Sergi.
---	---

Может, вместе поедём?

Zullen we samen gaan?

Daarvandaan is het maar een kleine stap naar de functie van uitnodiging tot een gezamenlijke verplaatsing:

Давайте поедём в Италию.

Laten we naar Italië gaan.

Пойдёмте ко мне.

Laten we naar mijn huis gaan.

Пойдём погуляем.

Laten we een wandelingetje maken.

Пойдём, я провожу тебя.

Laten we gaan, ik breng je wel even weg.

In informeel taalgebruik kunnen ook de verleden-tijdsvormen van deze werkwoorden in dergelijke voorstellen voorkomen:

Пошли!

Laten we gaan!

Поехали лучше купаться!

Laten we liever gaan zwemmen.

De perfectieve verleden tijd maakt duidelijk dat de spreker zelf het besluit eigenlijk al heeft genomen. Alleen het uitvoeren van de eigenlijke handeling ligt dus in de toekomst. Iets dergelijks vinden wij bij de aankondiging dat men gaat vertrekken:

Ну, я пошёл / поехал.

Nou, ik ga.

(Vergelijk verder het sterk idiomatisch gebruik van deze vormen in verwensingen: *Пошёл к чёрту* 'Loop naar de duivel'.)

De *no*-werkwoorden komen ook frequent voor in infinitiefconstructies. In veel gevallen is dit duidelijk de meest neutrale variant om aan te geven wat er moet gebeuren. Vervanging van het perfectieve werkwoord door het corresponderende niet-geprefigureerde werkwoord heeft dan normaliter het effect van verschuiving van de aandacht naar de hiermee verbonden activiteit. Dit vertolkt het gevoel dat er meteen tot handelen moet worden overgegaan.

Vergelijk ...

Надо поехать домой, там ждёт работа.

We moeten naar huis, er is nog heel wat te doen.

... met:

Пора ехать домой.

We moeten nu maar weer eens op huis af gaan.

Keuze voor imperfectief bij nadruk op het overgaan tot handelen is ook zeer kenmerkend voor de gebiedende wijs (vergelijk het daar gebruikte begrip 'приступ к действию', zie 10.6.3.2). Bij 'paren' als *идти/пойти* is de keuze voor de imperfectieve gebiedende wijs zeer frequent. Dit presenteert de verplaatsing in kwestie als min of meer vanzelfsprekend in de gegeven situatie. Vergelijk ...

Пойди и закрой его из бара.

Ga hem eens uit die bar halen.

... met:

Ну ладно, хорошо, иди на кухню, Хельга, и поставь чайник.

Goed dan, ga maar naar de keuken, Helga, en zet het theewater op.

In de betekenis 'ga weg' of 'kom eens/maar hier' wordt vrijwel uitsluitend het niet-geprefigureerde werkwoord gebruikt: *Иди отсюда!* respectievelijk *Иди сюда!*

Een voorbeeld met een overgankelijk werkwoord:

Блюда выставлены^p на тележки – берйⁱ, De gerechten waren op karretjes gezet; je
что нравятсяⁱ, и везйⁱ к столу. kon nemen wat je wilde en dat naar de
tafel rijden.

Zelfs in de uitnodigingsfunctie van de eerste persoon meervoud kan het imperfectieve werkwoord gebruikt worden: *Идёмте!* 'Laten we gaan!' (maar als het niet gaat om een reeds voor de hand liggende beweging zijn de hierboven genoemde constructies met *пойтй^p* gebruikelijker).

NB: Het paar *эхать^p/поэхать^p* maakt gebruik van één enkele, niet naar aspect gedifferentieerde (onregelmatige) vorm van de gebiedende wijs: *поезжай(те)*. Enkele voorbeelden:

Поезжайте всё-таки лучше на Балтику. Ga maar liever naar de Oostzee.
Конечно, поезжай, – сказал Сергей. 'Natuurlijk, ga maar,' zei Sergej.

9.5 Afleidingen van gerichte werkwoorden met andere prefixen; imperfectivering

Behalve het in de vorige paragraaf bekeken prefix *no-* kunnen ook de meeste andere prefixen verbonden worden met de gerichte werkwoorden van beweging. Dit levert altijd een perfectief werkwoord op.

Bij enkele werkwoorden verdienen vorm of schrijfwijze van prefix en/of stam speciale aandacht: *эхатьⁱ*, *отэхать^p* / *отвезжатьⁱ* (zie 6.9), *отогнать^p* – *отгоню^p* (zie 6.9.2.3).

Bij de perfectieve afleidingen van *идтйⁱ* vinden wij altijd prefixuitbreiding met *o*. Verder wordt in de infinitief *идтйⁱ* steeds vervangen door *-йтйⁱ*. In de presensvormen wordt *-ид-* vervangen door *-йд-* (maar na *при-* vinden we alleen *-д-*). De drie mogelijke typen zijn als volgt te illustreren: *зайтй^p*, *зайдй*, *зашёл*, *зашли*; *прийтй^p*, *придй*, *пришёл*, *пришли* en *отйтй^p*, *отйдй*, *отшёл*, *отшли*.

In dergelijke afgeleide werkwoorden levert het prefix aanvullende informatie omtrent het afgelegde traject en/of specificceert het de positie die het subject (of object) in de resulterende toestand inneemt ten opzichte van een gegeven punt. Deze werkwoorden zijn daarom meestal nauw verbonden met bijwoordelijke bepalingen die het traject of het bedoelde punt aanduiden – deze bestaan typisch uit een substantief, al of niet met bepalingen, in een specifieke naamval met een specifiek voorzetsel:

<i>перейтй^p</i> (через) улицу	de straat oversteken
<i>подэхать^p</i> к дому	naar het huis toe rijden
<i>внести^p</i> в комнату	de kamer binnendragen

Van deze afgeleide perfectieve werkwoorden kunnen ook weer imperfectieve werkwoorden worden afgeleid. In de meeste gevallen gebeurt dat op een wijze die niet principieel afwijkt van het imperfectiveringsproces bij andere werkwoorden.

Bij meer dan de helft van deze werkwoorden vinden wij het *-ать*-type van imperfectivering. Voorbeelden: *перелэзть^p* → *перелэзатьⁱ* 'overheen klimmen' (vergelijk *перегрызть^p* → *перегрызатьⁱ* 'doorknagen'), *подплыть^p* → *подплыватьⁱ* 'ernaartoe zwemmen' (vergelijk *подлйть^p* → *подливатьⁱ* 'bijschenken').

Slechts in twee gevallen, afleidingen van *кат́уть(ся)*ⁱ en *тащ́уть(ся)*ⁱ, komt het '-ывать'-type voor. Hier echter met onregelmatigheden wat betreft de medeklinkerwisseling. Voorbeelden: *перекат́уть*^p → *перекáтьивать*ⁱ 'overheen rollen', *перетащ́уть*^p → *перетáскивать*ⁱ 'overheen trekken'.

Dit relatief regelmatige beeld van de imperfectivering bij de werkwoorden van beweging wordt verstoord door vier gevallen die meer gemeen hebben met het uiterst zeldzame suppletieve type (complete vervanging door een andere stam, zie 7.6) dat bekend is van paren als *взять*^p /*брать*ⁱ 'nemen', *слож́уть*^p /*склáдывать*ⁱ 'bijeleggen'. Dit afwijkende type komt voor bij de afleidingen van *идти*ⁱ, *вест́и*ⁱ, *везти*ⁱ en *нести*ⁱ. Bij de imperfectivering wordt het deel na het prefix dan vervangen door het corresponderende niet-gerichte werkwoord. Bij de afleidingen met het prefix *под-* vinden wij dus de volgende aspectparen: *подойти*^p /*подход́уть*ⁱ, *подвест́и*^p /*подвод́уть*ⁱ, *подвезти*^p /*подвоз́уть*ⁱ en *поднести*^p /*поднос́уть*ⁱ. Voor een goed begrip van het systeem dienen ook deze imperfectieve werkwoorden gezien te worden als afleidingen van de perfectieve werkwoorden met hetzelfde prefix, en niet als ontstaan door prefigering van *ход́уть*ⁱ, enz. Voor werkelijke gevallen van prefigering van niet-gerichte werkwoorden zie 9.6.

Een indicatie van de betreffende typen imperfectivering, geïllustreerd aan de afleidingen van de perfectieve werkwoorden met het prefix *под-*, wordt gegeven in de tabel in 9.2.

Merk op dat bij paren als *подбеж́ать*^p /*подбегáть*ⁱ, *подползти*^p /*подползáть*ⁱ de imperfectieve afleidingen het accent op -áть hebben, in tegenstelling tot de niet-gerichte werkwoorden *бегáть*ⁱ en *ползáть*ⁱ. Dit bewijst dat werkwoorden als *подбегáть*ⁱ en *подползáть*ⁱ als regelmatige afleidingen van het -áть-type kunnen worden beschouwd. Er is dan ook niets op tegen om dit ook te doen bij paren als *подогнáть*^p /*подгоня́ть*ⁱ en *подлетéть*^p /*подлетáть*ⁱ, hoewel hier het accent geen indicatie kan geven omdat dit ook bij de niet-gerichte werkwoorden al op de -а/я ligt (*гоня́ть*ⁱ en *летáть*ⁱ).

De betekenis van deze geprefigeerde werkwoorden is in hoge mate doorzichtig: de prefixen vertonen hier als het ware hun meest primaire betekenis, die meestal in ruimtelijke termen kan worden beschreven. Bestudering van deze werkwoorden levert dan ook een goede basis voor het begrijpen van meer abstracte betekenisvarianten die de prefixen bij andere werkwoorden kunnen vertonen.

Om te illustreren dat een bepaald prefix bij de diverse gerichte werkwoorden van beweging een praktisch identiek betekenselement inbrengt, geven wij hier een aantal voorbeeldzinnen met werkwoorden die het prefix *под-* bevatten (zowel de perfectieve afleidingen als hun daar weer van afgeleide imperfectieve partners). De betekenis van dit prefix is te omschrijven als 'nadering'.

Voorbeelden van het paar *подойти*^p /*подход́уть*ⁱ:

Тарасéнко встал^p из-за столá и
подошёл^p к нáстежь распáхнутому
окнóу.

Tarasenko stond op van de tafel en ging
bij het wijd openstaande raam staan.

Лéка подошёл^p побли́же и встал^p
перед столóм, думаяⁱ, что мать
увидит^p его́.

Подошёл^p его́ трамва́й. Вéня
отверну́лся^p.

Ка́ждое утро [...] он появля́лсяⁱ на
ку́хне, подходилⁱ ко всем по о́череди
и привéтливо [...] виля́лⁱ хвостóм.

Вот я подхо́жуⁱ к его́ до́му, отворя́юⁱ
кали́тку, поднима́юсьⁱ по ступе́ням
верáнды и ви́жуⁱ ...

Сéйчас справа́ и слева́ от неё сто́ялиⁱ
пусты́е сту́лья, никто́ не подходилⁱ к
ней.

Война́ подходила́ⁱ всё бли́же и бли́же.

Voorbeelden van *под*-afleidingen van andere gerichte werkwoorden en hun imperfectieve partners:

Взял^p Бима за оше́йник, подвёл^p к
ку́рам, постоя́л^p так с ним и
отпусти́л^p.

Анато́лий Ива́нович подвёл^p челно́к
к шалашу́ [и] помо́г^p вы́грузиться^p
пожилóму генерáлу.

Эне́ргию к ним мо́жно подводи́тьⁱ от
внéшнего, неземно́го исто́чника,
напримéр, с по́мощью ла́зерного
излучéния.

Дел бы́лоⁱ немно́го: утро́м подвезти́^p
из пека́рни хлеб и́ли днём из
магази́на что́-то.

[...] наступáлаⁱ весна́, когда́ на́до
подвози́тьⁱ дрова́, и от тротуáров [...]
остава́лисьⁱ одни́ щепки.

Кто-то нали́л^p вла́ги в блю́дце,
поднёс^p спи́чку, и спирт загорéлся^p.

Он подноси́лⁱ ло́жку к её рту и сам
вытя́гивалⁱ губы́, как бы повто́ряяⁱ её
движе́ния.

Leka kwam wat dichterbij en ging bij
de tafel staan in de veronderstelling dat
moeder hem zou zien.

Zijn tram was gearriveerd. Venja
draaide zich om.

Elke ochtend verscheen hij in de
keuken, kwam om de beurt naar ieder-
een toe en kwispelde vriendelijk.

Zo kom ik bij zijn huis, doe het hekje
open, loop de treden van de veranda op
en zie...

Er stonden nu links en rechts van haar
lege stoelen, niemand kwam naar haar
toe.

De oorlog kwam steeds naderbij.

Hij pakte Bim bij zijn halsband, bracht
hem bij de kippen, stond daar even zo
en liet hem los.

Anatoli Ivanovitsj bracht het bootje tot
vlak bij de jachthut en hielp de oude
generaal uitstappen.

Er kan energie aangevoerd worden uit
een externe, buitenaardse bron, bij-
voorbeeld met behulp van laserstralen.

Er was niet veel te doen: 's ochtends
brood brengen uit de bakkerij of 's mid-
dags iets uit de winkel.

... en dan werd het weer lente, wanneer
er weer brandhout moest worden afge-
leverd en van de [houten] trottoirs
bleven dan alleen splinters over.

Iemand goot wat vloeistof op een scho-
teltje, bracht er een lucifer bij en de
alcohol vloog in brand.

Hij bracht de lepel steeds bij haar
mond en spitste zelf zijn lippen, alsof
hij haar bewegingen herhaalde.

Бардúша вь́шел^p из маши́ны и снóва
подогна́л^p буйвола к правлени́ю.

[Она́] подгоня́лаⁱ [лоша́дь] к ваго́ну, к
са́мой подно́жке, но лоша́дь
норови́лаⁱ поверну́ть^p в сто́рону и́ли
пройти́^p вперёд.

Ни одна́ му́ха не подлетит^p, когдá ты
в реке́!

[Вола́н] пла́вно подлета́етⁱ и
великодúшно разреша́етⁱ проехаться^p
по сво́ей маку́шке.

В э́то вре́мя Бой [...] вско́чил^p,
подбежа́л^p к входно́й двéри и нача́л^p
прислу́шиватьсяⁱ.

А́гния то и де́ло подбегáлаⁱ к окну́ –
как там подру́жки танцую́тⁱ.

Когдá он опусти́л^p наконéц плеть,
Аде́ль подползла́^p к нему́ и подняла́^p
го́лову.

Но телефони́ст Зозу́ля успе́л^p
кри́кнуть^p: “Лейтена́нта уби́ло^p!”
Та́ничев подплы́л^p, нырну́л^p, из
последних сил вь́гаташил^p егó.

De productieve prefixen die in dit soort samenstellingen kunnen voorkomen, worden ook gecombineerd met andere werkwoorden dan werkwoorden van beweging en hebben dan vaak dezelfde betekenis. Daarom vindt men het overzicht over deze prefixen niet in dit hoofdstuk, maar in 18.4.1.

Bardoesja kwam uit de auto en joeg de
buffel opnieuw naar het bestuurs-
gebouw.

Zij probeerde het paard steeds naar de
wagon te jagen, tot vlak bij de tree-
plank, maar het paard ging steeds weer
opzij of liep door.

Er komt geen vlieg bij je als je in de
rivier zit!

De shuttle komt soepel op je afvliegen
en staat je grootmoedig toe dat je hem
een klap voor zijn kop geeft.

Op dat moment sprong Boy op, rende
naar de voordeur en begon daar te luis-
teren.

Agnia rende steeds naar het raam om
te kijken hoe haar vriendinnen
dansten.

Toen hij eindelijk zijn zweep liet
zakken kroop Adel naar hem toe en
hief haar kop op.

Maar de telefonist Zozoelja kon nog
schreeuwen: ‘De luitenant is dood!’
Tanitsjev zwom erheen, dook en trok
hem met zijn laatste krachten eruit.

9.6 Perfectieve afleidingen van niet-gerichte werkwoorden

Ook als niet-gerichte werkwoorden van beweging voorzien worden van een prefix ontstaat in principe een perfectief werkwoord. Over het algemeen gaat het hier om een Aktionsart. De inbreng van het prefix is dan beperkt tot relatief abstracte betekenselementen als het intreden van de handeling of het aangeven van de kwantiteit of intensiteit van de handeling (vergelijk 8.8). Imperfectivering van zulke werkwoorden is onmogelijk of uiterst zeldzaam.

Onder de afleidingen van de niet-gerichte werkwoorden van beweging vinden wij dezelfde Aktionsarten als bij andere werkwoorden die aterminatieve activiteiten kunnen aanduiden, zoals bijvoorbeeld *игратьⁱ* ‘spelen’. Hierna volgen enkele van de meest gebruikelijke typen.

9.6.1 Delimitatief *по-*

[Я] походи́л^p вокру́г [...] па́мятника.
С ним я походи́л^p и поёздил^p по
изувече́нной землё.

Бёстолочь вме́сте с други́ми ожи-
да́ющими побёгала^p, посуети́лась^p
во́зле, пото́м случа́йно уви́дела^p [...]
свободное ме́сто.

Ро́дка нащупа́л^p в карма́не э́ту
кру́глую ско́льзкую штуко́вину,
поката́л^p в запоте́вших па́льцах.

Vergelijk:

[Соба́ки] поигра́ли^p в догона́лки и
пятна́шки.

Ik liep even om het monument heen.
Met hem heb ik het nodige afgelopen
en afgereisd door het verminkte land.
Bestolotsj rende enige tijd rond met de
andere wachtenden en maakte zich
druk, maar toen zag zij een vrije plaats.

Rodka voelde het ronde, gladde ding in
zijn zak en draaide het even rond in
zijn bezwete vingers.

De honden speelden even tikkertje en
verstoppertje.

9.6.2 Ingressief *за-*

Он отпусти́л^p ру́ки, встал^p, заходи́л^p
по ко́мнате и че́рез не́сколько
тя́гостных мину́т уше́л^p.

Он беспоко́йно забёгал^p по двору́ и
нако́нec стал^p цара́патьсяⁱ в кали́тку.

Води́тель фурго́на забёгал^p вокру́г
своёй маши́ны, нача́л^p пина́тьⁱ
сапого́м балло́ны.

Vergelijk:

Заигра́ла^p радио́ла, и все зашевели́лись^p.

Hij liet zijn armen zakken, stond op,
ging door de kamer heen en weer
lopen en na enkele drukkende minuten
liep hij weg.

Hij begon onrustig over de plaats te
rennen en ten slotte ging hij aan het
hekje krabben.

De chauffeur van de vrachtwagen
begon rond zijn auto te rennen en met
zijn laars tegen de banden te trappen.

De radio-platenspeler begon te spelen en
allen kwamen in beweging.

9.6.3 Saturatief *на- ... -ся*

Коро́вы сми́рно ходи́лиⁱ по бе́регу.
Они́ набёгались^p вдо́воль и тепе́рь
отдыха́лиⁱ.

Vergelijk:

Де́ти наигра́лись^p и верну́лись^p домо́й
дово́льные.

De koeien liepen vredig langs de oever.
Zij hadden naar hartenlust rondgerend
en rustten nu uit.

De kinderen hadden naar hartenlust
gespeeld en keerden tevreden naar huis
terug.

9.6.4 Perfectieve afleidingen met het prefix *c-*

Deze gevallen verdienen speciale aandacht. De specifieke betekenis hiervan kan duidelijk worden gemaakt aan de hand van het volgende voorbeeld:

Мы с Фёдей сходи́ли ^p за ле́стницей.	Fedja en ik gingen een ladder halen.
Приста́вили ^p к до́му, но ле́стницы хватя́ло ^p лишь до карни́за.	We zetten hem tegen het huis, maar de ladder kwam niet verder dan de dakrand.

In zulke gevallen gaat het om de beweging naar een bepaalde plek, een kort verblijf of korte activiteit aldaar en terugkeer naar het uitgangspunt. In 9.3.1 werd getoond dat ook de niet-gerichte imperfectieve werkwoorden als *ходи́тьⁱ* in combinatie met een eindpuntsbepaling een volledige heen- en teruggaande verplaatsing kunnen aanduiden. Dit type gebruik is bij enkelmaligheid echter beperkt tot het retrospectieve gebruik van de verleden tijd (zie 10.2.1, 10.2.4). De nadruk ligt dan niet op het eventuele resultaat van de handeling, maar op het gegeven dat deze handeling er is geweest. Als zo'n complete heen- en weerbeweging moet worden voorgesteld als ingebed in een groter geheel van handelingen, hebben wij echter een perfectief werkwoord nodig. Juist in die behoefte voorzien werkwoorden als *сходи́ть^p*, *связа́ть^p*, enz. Het prefix *c-* heeft hier een zeer algemene, samenvattende resultatieve betekenis. De complexe beweging wordt hiermee als één geheel gepresenteerd, met een eigen resultaat. Vaak gaat het om het doen van een of andere 'boodschap'. Verdere voorbeelden:

– Дава́й сходи́м ^p вме́сте, – предло- жи́ла ^p Ки́яшко. – Мо́жет быть, она́ отда́ст ^p ?	'Laten we samen gaan,' stelde Kiasjko voor. 'Misschien geeft zij het wel af.'
Верну́вшись ^p из колхо́за, она́ съез- дила ^p за гриба́ми ещё́ раз.	Toen zij uit de kolchoz terug was, ging ze nog een keertje paddestoelen zoeken.
Я сказа́л ^p Ви́згину, что хоте́л ⁱ бы сходи́ть ^p с разведчи́ками в одну́ из опера́ций.	Ik zei tegen Vizgin dat ik wel een keer- tje mee wilde op een operatie met de inlichtingenmensen.
[Он] реши́л ^p связа́ть ^p к Тама́ре.	Hij besloot Tamara een bezoekje te brengen.
Фёдя уже́ сбéгал ^p домо́й за верёвкой.	Fedja heeft/had al snel even een touw- tje van huis gehaald.
Тогда́ он [...] сла́зил ^p руко́й [в ту́фли] и обнару́жил ^p внутря́ вóйлочную сте́лечку.	Toen ging hij met zijn hand even in zijn schoenen en vond een vilten inlegzool- tje.

(In de Nederlandse vertaling verdwijnt vaak de informatie dat er ook een complete terugweg is.)

9.6.5 Perfectieve afleidingen met het prefix *из-*

Dit type is veel minder sterk vertegenwoordigd dan de voorgaande. De duidelijkste voorbeelden zijn *исходѝтъ^p*, *извѣздѝтъ^p* en *излѣзѝтъ^p*. De intransitieve uitgangswerkwoorden worden op deze wijze transitief gemaakt. Het object geeft een ruimte aan die door de beweging geheel wordt bestreken:

[...] тридцѣтые годѣ работал ⁱ гео- дезѝстом в полевѣх пѣртиях, исходѝл ^p , исколесѝл ^p всю Россѝю из концѣ в концѣ.	Gedurende de jaren dertig heb ik als landmeter in het veld gewerkt en heel Rusland afgereisd.
--	---

За ѣти дни он вдоль и поперѣк исхо- дѝл ^p , излѣзил ^p дом.	In die dagen is hij in alle hoeken en gaten van het huis geweest.
---	--

Het element van uitputtendheid, dat kenmerkend is voor de genoemde werkwoorden, verbindt ze met het werkwoord *износѝтъ^p* 'verslijten':

[...] вдѣвы, не износѝв ^p башмаков, в котѣрых шли за грѣбом [...] в выскѣкивают ⁱ зѣмуж.	De weduwen hertrouwen snel, nog voor ze de schoenen waarin ze achter de doodskist hebben gelopen hebben versleten.
--	---

Dit werkwoord heeft echter een veel zelfstandiger status gekregen. Daarom kunnen hier ook weer afleidingen op *-ся* van worden gemaakt en zelfs afgeleide imperfectieven:

Но рѣно или пѣдно инструмѣнт всѣ равнѣ износѝтся ^p .	Maar vroeg of laat zal het instrument toch versleten raken.
Инструмѣнт при ѣтом практичѣски не изнѣшивается ⁱ .	Daarbij verslijt het instrument praktisch niet.

9.6.6 Homonieme vormen

Zoals in 9.1 reeds werd gesteld, kan er homonymie optreden tussen sommige van het in deze paragraaf behandelde type perfectieve werkwoorden en bepaalde afgeleide imperfectieve werkwoorden met een ruimtelijk prefix. Dit gebeurt natuurlijk alleen als het laatste deel van het afgeleide imperfectieve werkwoord in de vorm samenvalt met het niet-gerichte imperfectieve werkwoord. De duidelijkste gevallen vinden wij bij *ходѝтъ*. Zo bestaat naast het hierboven genoemde *сходѝтъ^p* de imperfectieve afleiding *сходѝтъⁱ* van het werkwoord *сойтѝ^p* 'ergens vanaf gaan':

Улыбка мѣдленно сходѝла ⁱ [vgl. сошлѣ ^p] с [...] губ.	De glimlach verdween langzaam van haar lippen.
---	---

Naast het ingressieve *заходѝтъ^p* vinden wij ook de imperfectieve tegenhanger van *зайтѝ^p* 'opkomen, langsgaan':

Сѣлнце всходѝт ⁱ и заходѝт ⁱ .	De zon komt op en gaat weer onder.
--	------------------------------------

Vergelijk dit met de werkwoorden waarbij de perfectieve en de imperfectieve afleidingen zijn onderscheiden in vorm en/of accent: naast het in deze paragraaf al

behandelde *съэздитъ^p* 'even ergens heen gaan' vinden wij een formeel onderscheiden imperfectieve tegenhanger van *съэхать^p* 'ergens vanaf rijden':

Онѣ възбирáлисьⁱ на гóры, съезжáлиⁱ, Zij gingen de bergen op en reden er
выбирáяⁱ всё бóлее круты́е и опáсные weer vanaf, steeds steiler en gevaarlij-
местá. ker plaatsen zoekend.

Het ingressieve *забёгатъ^p* onderscheidt zich van de imperfectieve tegenhanger van *забежáтъ^p* door een ander accent:

Не б́удем забегáтъⁱ вперёд. Laten we niet op de dingen vooruit-
lopen.

10 HET GEBRUIK VAN DE VORMEN VAN HET WERKWOORD

10.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een aantal problemen behandeld die te maken hebben met het gebruik van de verschillende vormen van het werkwoord. Bij veel werkwoordsvormen is de aspectkeuze het voornaamste probleem. Het aspect neemt in dit hoofdstuk dan ook een prominente plaats in: geheel 10.2 en ook grote delen van de rest van het hoofdstuk zijn eraan gewijd. Er wordt van uitgegaan dat de lezer in ieder geval vertrouwd is met de hoofdlijnen van het algemene hoofdstuk over de aspectbetekenis, Hoofdstuk 8.

Een andere kwestie die dikwijls aan de orde zal komen is die van de modaliteit (voor deze term zie ook de volgende alinea): met name bij de infinitief en bij werkwoordsvormen met *бы* kan het bijvoorbeeld de vraag zijn of we te maken hebben met een wens, ofwel met een noodzaak of mogelijkheid. Bij de bespreking van het gerundium ligt het accent op de aard van de relatie tussen de handeling waarnaar het gerundium verwijst en de hoofdhandeling van de zin: is die relatie TEMPOREEL (d.w.z. betrekking hebbend op tijd)? Zo ja, wat voor tijdsrelatie wordt uitgedrukt? Of is er sprake van een ander type relatie (toegevend, oorzakelijk, enz.)? Het antwoord op deze vragen is relevant voor een goed begrip van een zin waar een gerundium in voorkomt en voor een correcte vertaling in het Nederlands. Bij de gebiedende wijs is, afgezien van de aspectkeuze, het voornaamste probleem dat de gebruiksmogelijkheden van deze werkwoordsvorm in het Russisch veel ruimer zijn dan in het Nederlands.

We zullen hier nog enkele grammaticale termen introduceren die van belang zijn voor het goede begrip van dit hoofdstuk. Binnen de werkwoordsvormen wordt onderscheid gemaakt tussen FINIETE (verbogen) en NIET-FINIETE (niet-verbogen) vormen. Niet-finiet zijn de infinitief, de deelwoorden en gerundia; finiet zijn alle andere vormen: presens, verleden tijd, gebiedende wijs en de samengestelde werkwoordsvormen (de toekomstige tijd met *буду*, de combinatie van verleden tijd + *бы* en de combinaties van het werkwoord *быть* met passieve deelwoorden). Het werkwoord kent, naast het onderscheid in tijd, ook het onderscheid in MODUS (wijs). (Het meervoud van modus luidt modi en het bijbehorende adjectief luidt MODAAL.)

Het kenmerk modus geeft aan in welke verhouding dat wat door het werkwoord uitgedrukt wordt in verhouding staat tot de werkelijkheid. Deze verhouding tot de werkelijkheid noemt men ook wel MODALITEIT. De meest neutrale modus is de INDICATIEF (AANTONENDE WIJS). Hiertoe behoren de tegenwoordige tijd, de toekomstige tijd en de verleden tijd (zonder *бы*). Een werkwoordsvorm in de indicatief presenteert een handeling als realiteit (in heden, toekomst of verleden). De gebiedende wijs is ook een modus; de hoofdfunctie van de gebiedende wijs is het

uitdrukken van een handeling die niet realiteit is, maar waartoe iemand wordt aangezet. De gebiedende wijs heeft, zoals bekend, aparte vormen voor de tweede persoon enkelvoud en meervoud. De derde modus is de *CONDITIONALIS* (ook *CONJUNCTIEF* genoemd). Deze modus drukt verschillende vormen van irrealiteit uit, die nader worden toegelicht in 10.3. De vormen van de *conditionalis* bestaan uit combinaties van werkwoordsvormen (voornamelijk verleden tijd en infinitief) met het partikel *бы*. Behalve door werkwoordsvormen kan modaliteit op andere manieren worden uitgedrukt, bijvoorbeeld noodzaak kan men uitdrukken met *надо*, mogelijkheid of toestemming met *можно*.

10.2 Aspectkeuze in de verleden tijd

10.2.1 Narratief en retrospectief gebruik van de verleden tijd; concentratie op de handeling

Voor een goed begrip van de aspectkeuze in de verleden tijd is het onderscheid tussen narratief en retrospectief gebruik van groot belang. Dit onderscheid geldt niet alleen voor het Russisch. De termen ‘retrospectief’ kwam al kort ter sprake in 9.6.4.

Bij *NARRATIEF* gebruik gaat het om onderdelen van een verhaal. Er is altijd sprake van meer dan één handeling, en het gaat in de eerste plaats om de diverse relaties tussen deze handelingen onderling (opeenvolging, overlapping, enz.). Bij *RETROSPECTIEF* gebruik worden de handelingen die in het verleden hebben plaatsgevonden steeds vanuit een centraal punt gezien, meestal het spreekmoment. Bij dit gebruik gaat het in de eerste plaats om de betekenis van de betreffende handeling voor de situatie op dit centrale punt.

In diverse talen bestaat er een verband tussen dit onderscheid en de keuze tussen de verschillende verleden-tijdsvormen. In het Nederlands is de onvoltooid verleden tijd, die we zien in de volgende twee zinnen, een typisch narratieve vorm:

Ik liep de kamer binnen.

Ik hing het schilderij op.

De Nederlandse voltooid tegenwoordige tijd daarentegen is typisch retrospectief:

Ik ben de kamer binnengelopen.

Ik heb het schilderij opgehangen.

De Nederlandse voltooid verleden tijd verenigt in zekere zin beide functies:

Ik was de kamer binnengelopen.

Het gaat daarbij namelijk om een terugblik vanuit het verleden: het retrospectieve centrale punt is hier een onderdeel van een verhaal.

Bij het doen van geïsoleerde uitspraken over het verleden zal men in het Nederlands meestal een voltooid tegenwoordige tijd gebruiken. Iemand die net naar buiten heeft gekeken, kan zeggen ...

Het heeft geregend!

... en er daarna weer het zwijgen toe doen. In zo'n geval zou ...

Het regende.

... vreemd klinken. Deze laatste zin echter functioneert weer heel natuurlijk binnen een verhaal:

Het regende. Er stond een sterke wind. Jan beklom de dijk en keek naar de zee...

Het Russisch heeft geen verschillende vormen voor het narratief of retrospectief presenteren van verleden gebeurtenissen. Er is slechts één verleden-tijdsvorm (plus het algemene aspectonderscheid). Er is geen rechtstreeks verband tussen een bepaald aspect en een van de twee genoemde gebruikstypen (narratief of retrospectief). Toch is het onderscheid ook voor het Russisch van belang. Dit komt doordat de overwegingen die de aspectkeuze bepalen bij het narratief gebruik sterk verschillen van die bij het retrospectief gebruik. De hoofdlijnen hierbij zijn als volgt:

- Bij *narratief* gebruik gaat het, zoals gezegd, primair om de onderlinge relaties van de handelingen.
- Omdat bij het *perfectief* de eigenlijke handeling altijd vanbuiten wordt gezien, is dit de vorm bij uitstek om opeenvolgende gebeurtenissen, de diverse stappen in het verhaal, te beschrijven.
- Bij *imperfectief* is men geconcentreerd op de handeling zelf, en dat maakt dat men deze handeling in het verhaal als gelijktijdig met iets anders ervaart. Men maakt met imperfectief in het verhaal als het ware pas op de plaats.
- Daarom beschrijven in een narratieve tekst meerdere perfectieve vormen meestal een 'keten van gebeurtenissen'. Imperfectieve vormen daarentegen beschrijven in het algemeen parallelle handelingen of toestanden. Vaak gaat het hierbij om handelingen die een achtergrondfunctie hebben in het verhaal. In het hierboven gegeven Nederlandse fragment, bijvoorbeeld, zouden de eerste twee werkwoorden met een imperfectieve verleden tijd worden vertaald en de volgende twee met een perfectieve:

Шёлⁱ дождь и дулⁱ сильный ветер. Ян поднялся^p на дамбу и посмотрел^p на море ...

- Bij *retrospectief* gebruik heeft het aspectonderscheid een heel ander effect.
- Bij het *perfectief* ligt sterk de nadruk op het directe resultaat van de handeling (situatie Z in het aspectschema in 8.1.2). Er wordt in principe van uitgegaan dat dit resultaat nog bestaat en dat dit relevant is voor de situatie op het centrale punt (het spreekmoment). Zo legt de verleden tijd van *прочитáть^p* vooral de nadruk op het feit dat iets is *uitgelezen*. Dit kan bijvoorbeeld relevant zijn omdat het dan voor een ander ter beschikking kan komen:

Книгу я прочитáл^p, могуⁱ вернóть^p её Ik heb het boek uit. Ik kan het u teruggeven.

Met het *imperfectief* wordt alle aandacht geconcentreerd op de handeling zelf (Y in het schema in 8.2.1). Dat is onder meer het geval als wij heel in het algemeen willen vragen of die handeling ooit heeft plaatsgehad, en in het antwoord op zo'n vraag. Voorbeeld:

– Читáлиⁱ ли вы ромáн М. Гóрького «Мáть»? – Конечно, читáлиⁱ. 'Hebt u de roman *De moeder* van Gorki wel eens gelezen?' 'Natuurlijk.'

Voor niet-Russen is de aspectkeuze bij retrospectief gebruik meestal moeilijker te begrijpen dan bij narratief gebruik. Het probleem is dat bij retrospectief gebruik imperfectief kan voorkomen in gevallen waarbij het evident is dat het om een eenmalige complete gebeurtenis gaat. Wij zullen dit in dit boek CONCENTRATIE OP DE HANDELING noemen.

In de taalkundige literatuur noemt men dit meestal de ALGEMEEN-FEITELIJKE BETEKENIS van het imperfectief aspect.

Er kunnen verschillende redenen zijn voor deze concentratie op de handeling:

- Het kan gaan om de vraag of de handeling überhaupt heeft plaatsgevonden (zie het voorbeeld hierboven).
- Het kan zijn dat men bepaalde kenmerken van de handeling naar voren wil halen (bijvoorbeeld: wie heeft het gedaan, hoe, waar?).
- Bij handelingen waarvan het resultaat weer kan worden 'teruggedraaid', kan het imperfectief gebruikt worden om aan te geven dat het resultaat op het spreekmoment niet meer bestaat.

Hieronder zal het aspectgebruik bij beide typen (narratief en retrospectief) en hun subtypen met meer voorbeelden worden toegelicht.

10.2.2 Narratief gebruik

10.2.2.1 Algemeen

Het volgende fragment uit Rybakov geeft een beeld van de verschillen tussen het perfectief en het imperfectief in een verhalende tekst. De perfectieve vormen zijn gecursiveerd, de imperfectieve vormen onderstreept.

<p>Мáрка Алéксáндровича <i>вызвали^p</i> по фамíлии. Чéрез кóмнату, где <i>работалиⁱ</i> секретарí, он <i>прошёл^p</i> в зал заседáний, <i>увидел^p</i> ряды крéсел и людéй в крéслах. За столóм презíдиума <i>стоялⁱ</i> Мóлотов. Справа от него <i>возвышáласьⁱ</i> кáфедра, слéва и чуть позади <i>сиделⁱ</i> реферéнт, ещё левее стенографíстки. – Товáрищ доклáдчик, пожалуйста, сюdá! Мóлотов <i>указáл^p</i> на кáфедру.</p>	<p>De naam van Mark Aleksandrovitsj <i>werd afgeroepen</i>. Hij <i>liep</i> door de kamer waar de secretarissen <i>werkten</i> naar de vergaderzaal en <i>zag</i> [daar] rijen met leunstoelen en de mensen in die stoelen. Achter de tafel van het presidium <i>stond</i> Molotov. Rechts van hem <i>verhief</i> zich het spreekgestoelte; aan de linkerkant, een beetje naar achteren, <i>zat</i> een referent en nog meer naar links de stenografes. 'Kameraad spreker, hierheen alstublieft!' Molotov <i>wees</i> op het spreekgestoelte.</p>
---	---

De perfectieve vormen geven de gebeurtenissen, de opeenvolgende onderdelen van het verhaal aan. De imperfectieve vormen beschrijven situaties die hiermee overlappen, die als achtergrondinformatie dienen (zoals *работали*ⁱ, dat een eigenschap van de kamer die wordt gepasseerd beschrijft), of die een beschrijving geven van de situatie op een bepaald moment in het verhaal (de situatie in de vergaderzaal).

Meestal is de aspectkeuze in een narratieve tekst vrij eenvoudig: typisch aterminatieve handelingen ('werken', 'zitten', 'staan') maken meestal geen deel uit van de verhaallijn en komen daarom in hun meest natuurlijke vorm (imperfectief) voor als min of meer statische beschrijvingen. Typisch terminatieve handelingen als 'oproepen', 'passeren', 'binnenkomen' komen meestal voor als onderdelen van de verhaallijn en worden dan op de meest natuurlijke wijze weergegeven door het perfectief.

10.2.2.2 Aandachtspunten bij het vertalen

Problemen kunnen ontstaan bij de vertaling van Nederlandse werkwoorden waarvan het aspectuele karakter minder eenduidig is. Zo kan de Nederlandse vorm 'zag', afhankelijk van de context, zowel de betekenis hebben 'iets in beeld hebben' (aterminatief) als 'iets in beeld krijgen' (terminatief). In het bovenstaande fragment gaat het duidelijk om de laatste variant: het is hier een onderdeel van de verhaallijn. In het Russisch wordt hiervoor dan ook geheel natuurlijk het perfectieve werkwoord *увидеть*^p gebruikt. Het imperfectieve *видеть*ⁱ heeft in een narratieve tekst over het algemeen de aterminatieve betekenis (als het niet om herhaling gaat):

Он стоялⁱ за кафедрой и виделⁱ перед собой членов президиума. Hij stond achter het spreekgestoelte en zag de leden van het presidium voor zich.

Op vergelijkbare wijze gedragen zich werkwoorden als *посмотреть*^p / *смотреть*ⁱ en *услышать*^p / *слышать*ⁱ.

In het Russisch moet men, als men handelingen wil presenteren als onderdelen van de verhaallijn, nogal eens werkwoorden kiezen met een duidelijk ingressieve of delimitatieve betekenis (zie 8.5.2 en 8.5.5). Stel dat we de volgende zin in het Russisch willen vertalen:

Hij lachte en liep in de richting van de stad.

Als we de imperfectieve vormen *смеялся*ⁱ en *шёл*ⁱ zouden kiezen, zou dit het beeld opleveren van twee parallelle handelingen. Als wij daarentegen de handelingen als opeenvolgend willen presenteren, moeten we kiezen voor het ingressieve *пошёл*^p, het ingressieve *засмеялся*^p, of het delimitatieve *посмеялся*^p:

Он засмеялся^p / посмеялся^p и пошёл^p в сторону города. Hij begon te lachen/ lachte eventjes en begon de richting van de stad uit te lopen.

10.2.2.3 Gesloten herhaling

Bij gesloten herhaling (zie 8.17) vinden wij in een narratieve tekst meestal het perfectief:

<p>Ивлев опять сѣльно толкнул^p её в плечо. Она упала^p на кровать, поднялась^p и опять пошла^p ... Негромко трижды сказала^p: – Уйди^p. Уйди^p. Уйди^p.</p>	<p>Ivlev gaf haar opnieuw een harde duw tegen haar schouder. Zij viel op het bed, stond op en liep weer verder... Zachtjes zei ze driemaal: ‘Ga weg! Ga weg! Ga weg!’</p>
--	---

De gesloten reeks kan gemakkelijk als één geheel in de keten van gebeurtenissen worden opgenomen, ook al heeft deze schakel dan een zekere interne geleiding.

10.2.2.4 Redenen om imperfectief te kiezen bij een terminatieve handeling

Er kunnen diverse redenen zijn om een duidelijk terminatieve handeling met de minder voor de hand liggende imperfectieve vorm aan te duiden. Een zeer duidelijke reden is open herhaling (zie 8.15). Meestal wordt dan een min of meer gebruikelijke gang van zaken beschreven: dit hoort dan duidelijk tot de achtergrondinformatie en niet tot de verhaallijn. Voorbeeld:

<p>Когда сын с ним заговаривалⁱ, старик приподнималсяⁱ со стула и отвечалⁱ тихо.</p>	<p>Als zijn zoon tegen hem begon te praten, verhief de grijsaard zich een eindje van zijn stoel en antwoordde met zachte stem.</p>
---	--

Als het om drie opeenvolgende handelingen als onderdeel van de verhaallijn zou zijn gegaan, zou dit met perfectieve werkwoorden zijn uitgedrukt:

<p>Сын с ним заговорил^p, а старик приподнялся^p со стула и ответил^p (of стал^p отвечатьⁱ) тихо.</p>	<p>Zijn zoon begon tegen hem te praten. De grijsaard verhief zich een eindje van zijn stoel en antwoordde met zachte stem/ begon met zachte stem te antwoorden.</p>
--	---

Bij een eenmalige terminatieve gebeurtenis wordt door het imperfectief pas op de plaats gemaakt. Er is dan meestal een reden om bij de betreffende activiteit stil te staan. In het Nederlands kan deze aandacht voor de handeling zelf tot uitdrukking komen in constructies als ‘stond/zat/liep te’... of ‘was bezig te’...:

<p>Я вбивалⁱ гвоздь, и поэтому не слышалⁱ звонка.</p>	<p>Ik stond een spijker in te slaan en hoorde daarom de bel niet.</p>
---	---

Hier gaat het duidelijk om parallelle gebeurtenissen. Vergelijk de opeenvolging in:

<p>Я вбил^p гвоздь и повесил^p картину.</p>	<p>Ik sloeg de spijker in en hing het schilderij op.</p>
---	--

Soms heeft het imperfectieve werkwoord duidelijk conatieve trekjes (zie 8.5.1) en wordt in het Nederlands ‘proberen’ of ‘pogen’ gebruikt:

У него́ было́ напряжённое лицо́: он вспомина́лⁱ, где и когда́ ви́делⁱ этого́ человека́. Zijn gezicht stond gespannen: hij probeerde zich te herinneren waar en wanneer hij die persoon gezien had.

Een interessant gebruik van de imperfectieve verleden tijd van terminatieve werkwoorden is het ANTICIPEREND GEBRUIK. Op het moment waarover gesproken wordt bestaat de handeling nog niet, maar de gedachte aan die handeling kleurt de betreffende situatie al wel: de gebeurtenis werpt haar schaduw vooruit. In het Nederlands vinden wij dan meestal een constructie met een modaal werkwoord als 'zullen' of 'moeten':

Вечером мы собрали́сь^p у товарища́, кото́рый на сле́дующий день уезжа́лⁱ в командиро́вку. 's Avonds kwamen wij bijeen bij een vriend die de volgende dag op dienstreis zou/moest gaan.

Никола́й занима́лсяⁱ всё воскресе́нье, так как в понеде́льник он сдава́лⁱ экза́мен. Nikolaj studeerde de hele zondag omdat hij op maandag examen moest doen.

Het gaat hier over het algemeen om geplande gebeurtenissen. Een vergelijkbaar gebruik van imperfectief bestaat bij de presensvorm:

Че́рез неде́лю я уезжа́юⁱ в Москвú. Over een week ga ik naar Moskou.

Het gebruik van imperfectief presens voor toekomstige gebeurtenissen is in het Russisch echter zeer beperkt en heeft meestal het hier genoemde effect van planmatigheid en 'schaduw vooruitwerpen'.

10.2.3 Retrospectief gebruik van het perfectief: 'perfectum-gebruik'

10.2.3.1 Algemeen

Bij retrospectief gebruik legt het perfectief de nadruk op het feit dat het resultaat van de handeling bereikt is. De resultatieve toestand (Z in 8.2.1) wordt gekoppeld aan het centrale punt (meestal het spreekmoment):

Не́сколько лет наза́д здесь постро́или^p фа́брику. Een paar jaar geleden is hier een fabriek neergezet.

De tijdsbepaling slaat hier op het ontstaan van het resultaat dat nog steeds aanwezig is.

Door het sterke verband met de situatie op het spreekmoment is er soms maar een klein verschil in betekenis met een zin in de tegenwoordige tijd die het resultaat van de handeling aanduidt. Vergelijk de eerste twee zinnen hieronder met de laatste twee:

Куда́ он сел ^p ?	Waar is hij gaan zitten?
Рассвело́ ^p .	Het is al licht (geworden).
Где он сиди́т ⁱ ?	Waar zit hij?
Уже́ светло́.	Het is al licht.

Sommige talen (zoals het klassiek Grieks) hebben een specifieke werkwoordsvorm om een resultaat uit te drukken van een handeling in het verleden: het perfectum. Daarom wordt deze variant van gebruik van de Russische perfectieve verleden-tijdsvorm ook wel PERFECTUM-GEBRUIK genoemd.

Het perfectum-gebruik kan ook voorkomen bij het perfectieve gerundium (zie 10.4.12):

Очка́рик лежа́лⁱ в крэ́сле, закрыва́^p глаза́. Brilllemans lag in zijn leunstoel, zijn ogen gesloten.

10.2.3.2 Contrast met het Nederlands

Het gebeurt vaak dat het Nederlands de situatie op het spreekmoment beschrijft met een tegenwoordige tijd, terwijl het Russisch (bij voorkeur of uitsluitend) een perfectieve verleden tijd gebruikt, bijvoorbeeld:

Он у́мер ^p .	Hij is dood.
Я уста́л ^p .	Ik ben moe.
Мы к э́тому привы́кли ^p .	Wij zijn eraan gewend/ vinden dat gewoon.

Kenmerkend is dat een op deze wijze gebruikte perfectieve verleden-tijdsvorm gemakkelijk in één zin kan voorkomen met andere werkwoordsvormen die alle duidelijk op het spreekmoment betrokken kunnen worden:

Лесо́в всё ме́ньше и ме́ньше, ре́ки со́хнут ⁱ , дичь перевелáсь ^p , кли́мат испóрчен ^p ...	Er zijn steeds minder bossen, de rivieren drogen uit, het wild is verdwenen/weg, het klimaat bedorven.
---	--

De laatste vorm in de voorbeeldzin, de korte vorm van het verleden passief deelwoord, is de enige Russische vorm waarvoor het perfectum-gebruik de centrale functie is (in combinatie met de tegenwoordige tijd van *быть*).

De nadruk op het resultaat van een verleden handeling komt in het Nederlands soms tot uitdrukking door het werkwoord ‘zijn’ of ‘hebben’ te combineren met een bijwoord of met alleen het prefix van het betreffende werkwoord:

Я уже́ верну́лся ^p .	Ik ben al terug.
Я уже́ спусти́лся ^p .	Ik ben al beneden.
Я прочита́л ^p книгу́.	Ik heb het boek uit.
Мы взмо́кли ^p .	Wij zijn bezweet.
К вам пришёл ^p /приё́хал ^p како́й-то челове́к.	Er is iemand voor u.

De letterlijke vertalingen van de Russische perfectieve werkwoorden (‘Ik ben al teruggekomen’, ‘Ik ben al beneden gekomen’, ‘Ik heb het boek uitgelezen’, ‘Wij zijn bezweet geraakt’, ‘Er is iemand voor u gekomen’) klinken in de meeste gevallen minder natuurlijk.

10.2.4 Retrospectief gebruik van imperfectief: ‘algemeen-feitelijke betekenis’

De keuze voor het imperfectief bij retrospectief gebruik is gemotiveerd door concentratie op de handeling (zie ook 10.2.1).

10.2.4.1 Terminus niet bereikt of onduidelijkheid daaromtrent

Als het om handelingen gaat waarbij het resultaat gemakkelijk kan uitblijven, leidt de concentratie op de handeling op natuurlijke wijze tot de gedachte dat het beoogde effect van de handeling inderdaad is uitgebleven of op zijn minst niet duidelijk is geworden. Wanneer men de volgende Nederlandse zin met een imperfectief werkwoord vertaalt ...

Ik heb hem gewaarschuwd. Я егó предупреди́лⁱ.

... zegt men alleen maar dat de spreker waarschuwend woorden heeft gesproken. Het is dan echter niet duidelijk of de ander zich daar ook iets van heeft aangetrokken. Van de perfectieve variant ...

Я егó предупреди́л^p.

... gaat juist wél de suggestie uit dat de ander nu als een 'gewaarschuwd man' moet worden beschouwd; dat lijkt dus meer op:

Hij is (door mij) gewaarschuwd.

Soms drukt men de combinatie van handeling + het uitblijven van resultaat uit met een imperfectieve + ontkende perfectieve vorm van hetzelfde aspectpaar. De imperfectieve vorm moet dan gewoonlijk iets anders worden vertaald. Voorbeeld:

Мы до́лго уговáривали ⁱ егó, но так и не уговори́ли ^p .	Wij hebben lang op hem in zitten praten, maar hebben hem toch niet kunnen overtuigen.
--	---

In de hier besproken gevallen is de concentratie op de handeling dus verbonden met het niet bereiken van de terminus van de handeling. Dergelijke gevallen kunnen daarom als varianten van de procesvariant van het imperfectief aspect worden gezien (zie 8.2.3).

10.2.4.2 Terminus wel bereikt: het 'existentiële type'

Bij het retrospectieve gebruik van de verleden tijd hoeft de keuze voor het imperfectieve aspect helemaal niet in te houden dat de terminus van de handeling niet bereikt is. Betrekkelijk vaak wordt een op natuurlijke wijze afgeronde terminatieve handeling met een imperfectieve vorm uitgedrukt. De concentratie op de handeling komt dan in feite neer op het verschuiven van de aandacht van het aan te nemen resultaat naar de daaraan voorafgaande activiteit. Dit noemen we het 'algemeen-feitelijk gebruik' van het imperfectieve aspect (zie 10.2.1).

Net als bij het imperfectieve *presens historicum* (zie 8.11) kan het in de praktijk dus gaan om een openvolging van de situaties X, Y en Z, maar vallen de situaties X en Z als het ware buiten beeld.

Een belangrijke reden voor de verschuiving van de aandacht naar de handeling zelf kan gelegen zijn in het feit dat het directe resultaat van de handeling er ooit wel geweest is, maar op het spreekmoment niet meer bestaat. De keuze voor imperfectief kan dus wijzen op een *geannuleerd resultaat*. Dit kan zich gemakkelijk

voordoelen bij omkeerbare handelingen, dat wil zeggen handelingen die worden weergegeven door werkwoorden die in antonieme paren optreden. Voorbeelden:

сесть ^p – встать ^p	gaan zitten – opstaan
лечь ^p – встать ^p	gaan liggen – opstaan
открѳть ^p – закрѳть ^p	openen – sluiten
приѳхать ^p – уѳхать ^p	aankomen – vertrekken
дать ^p – взять ^p	geven – nemen

Als wij in het laatste voorbeeld van 10.2.3.2 de vorm *пришѳл*^p vervangen door zijn imperfectieve tegenhanger *пришѳл*ⁱ wordt de suggestie gewekt dat de persoon in kwestie er niet meer is:

К вам приходѳлⁱ какой-то человек. Er is iemand voor u geweest.

Vergelijk ook de volgende zinnen:

Я взял ^p ѳту кнѳгу в библиотѳке.	Ik heb dit boek uit de bibliotheek.
Я брал ⁱ ѳту кнѳгу в библиотѳке.	Ik heb dat boek (ooit) geleend in de bibliotheek (maar het is weer terug).
Снѳли ^p стенгазѳту!	Ze hebben de muurkrant weggehaald!/ De muurkrant is weg!
Почемѳ картинѳ висѳт ⁱ крѳво? Ты снимѳл ⁱ еѳ?	Waarom hangt het schilderij scheef? Heb je het eraf gehad (d.w.z. eraf gehaald en weer teruggehangen)?

De handeling die het resultaat ongedaan maakt hoeft niet door dezelfde persoon te worden verricht en kan eventueel expliciet worden aangegeven:

Я открывѳл ⁱ здѳсь окнѳ, но онѳ вскѳре самѳ захлѳпнулось ^p .	Ik heb het raam hier open gehad, maar het is al gauw vanzelf weer dichtgeslagen.
--	--

Door het feit dat in zo'n imperfectieve zin de handeling niet meer door haar resultaat aan het 'nu' verankerd is, wordt het soms ook minder duidelijk of het nu om eѳn of meerdere gevallen gaat:

Сегѳдня больнѳй наконѳц вставѳл ⁱ с постѳли.	Vandaag is de zieke eindelijk uit zijn bed geweest.
---	---

Bij deze zin gaat het er voornamelijk om dat de betreffende handeling werkelijk is voorgekomen. De betekenis van geannuleerd resultaat, die bij de eerdere zinnen zeer duidelijk aanwezig was, is daarom in deze zin minder sterk. Hierdoor is dit een soort overgangsgeval naar de zinnen waarbij de vraag naar het al dan niet vѳorkomen van de handeling centraal staat.

Bij algemene vragen naar het vѳorkomen van een zekere handeling (en in zinnen die kunnen dienen als antwoorden op zulke vragen) bestaat er in het Russisch een zeer sterke neiging om imperfectief te gebruiken. De concentratie op de handeling uit zich hierbij niet alleen in de aspectkeuze, maar ook in het feit dat in

de meest kenmerkende voorbeelden van dat type het zinsaccent op het werkwoord ligt. (In de volgende zinnen wordt dit aangegeven door onderstreping.) In de meest algemene gevallen vinden wij over het algemeen het bijwoord *когда-нибудь* ‘ooit’, of is dit gemakkelijk in te voegen:

Ты когда-нибудь вешалⁱ такую картину? Heb jij ooit zo’n schilderij opgehangen?

Een iets ander type vinden we als er wordt gevraagd of een handeling die meestal min of meer periodiek optreedt er onlangs nog is geweest. Dit komt voor in allerlei alledaagse situaties, bijvoorbeeld:

– А вы уже пилиⁱ чай? – спросил^p он ‘Hebt u al thee gedronken?’ vroeg hij
меня. – Пилⁱ. mij. ‘Jawel.’
Ты подметалⁱ пол? Heb je de vloer nog geveegd?
Ты вынималⁱ почту? Heb je de post nog uit de brievenbus
gehaald?

De zinnen met een imperfectieve vorm zijn niet altijd vragen of antwoorden op vragen. Een andere mogelijkheid is dat men door het noemen van de handeling iemand eraan herinnert dat deze al is voorgekomen. Zie de volgende zin, die wordt uitgesproken door een afdelingsarts tegen een hoogleraar die zijn ronde doet:

Больной Гончаров, мы вам Dit is patiënt Gontsjarov. Wij hebben u
докладывалиⁱ. daarover gerapporteerd.

Interessant is ook de formule van een nieuwslezer:

Мы передавалиⁱ последние известия. Dit was het nieuws (lett.: Wij hebben
zojuist het nieuws doorgegeven).

De imperfectieve verleden-tijdsvorm is ook zeer geschikt om aan te geven dat men een handeling die volgens iemand anders moet/ had moeten gebeuren al verricht heeft:

– Подпишите^p! ‘Wilt u even tekenen?’
– Я уже подписывалⁱ. ‘Dat heb ik al gedaan.’
– Надо было заявить^p тогда же, – ‘U had dat toen meteen moeten
сказал он. melden,’ zei hij.
– Я заявлялⁱ. ‘Dat heb ik gedaan.’

In deze gevallen is de aanwezigheid van het resultaat voor de gesprekspartner van de ik niet duidelijk, anders zou hij niet suggereren dat er iets aan moet worden gedaan. De ik wijst dat af door te benadrukken dat hij de hierop gerichte handeling wel degelijk heeft verricht. Interessant is ook het commentaar van een persoon die zijn kaartje niet kan vinden, terwijl hij toch de sterke indruk heeft dat hij het wel heeft gekocht:

Я ведь определённо бралⁱ билет! Ik heb/had toch echt een kaartje
gekocht!

Sommige werkwoorden vertonen bij retrospectief gebruik een opvallende voorkeur voor concentratie op de handeling. Dat geldt voor allerlei communicatiehandelingen, zoals in het voorbeeld hierboven met *докла́дывали*ⁱ. Nog een voorbeeld:

Я же тебе́ говорю́лⁱ, что э́то не так! Ik heb je toch gezegd dat dat niet zo is!

Ook waarnemingswerkwoorden komen bij retrospectief gebruik vrijwel uitsluitend in het imperfectief voor:

Ма́рк Анто́нович слы́шалⁱ о егó Mark Antonovitsj had gehoord dat hij
привы́чке расха́живатьⁱ по ка́бинету. de gewoonte had door zijn bureau te
ijsberen.

Bij gesloten herhaling komt in retrospectief gebruik meestal imperfectief voor (terwijl bij narratief gebruik juist perfectief het meest gewoon is):

[Егóр] лихора́дочно вспо́мина́лⁱ: Jegor probeerde koortsachtig het zich
четы́ре ра́за он стреля́лⁱ и́ли бо́льше? te herinneren: had hij nu viermaal
geschoten of meer?

In alle voorgaande voorbeelden stond de kwestie van het al dan niet bestaan van de handeling centraal. Dit wordt daarom wel het EXISTENTIËLE TYPE genoemd.

10.2.4.3 Terminus wel bereikt: het 'actionele type'

Een andere motivering voor concentratie op de handeling vinden wij bij het ACTIONELE TYPE. Hierbij wordt juist uitgegaan van het bestaan van de handeling, maar is men vooral geïnteresseerd in bepaalde details hiervan. Meestal gaat het om de identiteit van de uitvoerder van de handeling, of de omstandigheden waaronder deze werd verricht (bijvoorbeeld plaats of tijd). In dergelijke zinnen krijgt niet het werkwoord maar een ander element het zinsaccent (hieronder onderstreept):

Пра́здничную витри́ну оформля́лⁱ De feestelijke etalage is ingericht door
художник Петро́в.

Где апельсы́ны покупа́лиⁱ? Waar hebt u de sinaasappelen gekocht?

Het existentiële type (zie 10.2.4.2) kan bijna bij alle werkwoorden optreden. De voornaamste beperking lijkt te zijn dat de betreffende handelingen in principe herhaald moeten kunnen worden. Bij het actionele type bestaan sterkere lexicale beperkingen: normaliter komt dit alleen voor bij werkwoorden die een bewust, beheersbaar handelen kunnen aanduiden. Hierbij moet bedacht worden dat sommige Russische werkwoorden in dit opzicht een ruimere betekenis hebben dan de corresponderende Nederlandse werkwoorden. Zo kan het imperfectieve werkwoord *получа́ть*ⁱ naast 'ontvangen' ook 'afhalen' betekenen. Alleen in het laatste geval is sprake van bewust, beheersbaar handelen. Vergelijk de volgende zinnen:

Посы́лку получи́л^p Ми́ша. De persoon die het pakje heeft ontvangen is Misja.

Посы́лку получи́лⁱ Ю́ра. De persoon die het pakje heeft afgehaald is Joera.

Ook in vragen naar de identiteit van de handelende persoon kunnen de omstandigheden waaronder de handeling verliep een rol blijven spelen. Zie het volgende voorbeeld:

Кто открывалⁱ окно? Не виделиⁱ мою рúчку на подокóннике? Wie heeft het raam opengezet? Hebt u soms mijn pen op de vensterbank gezien?

De tweede zin behoort tot het existentiële type: hierbij gaat het om het al dan niet voorkomen van de waarneming van de pen. De spreker neemt aan dat dit zou hebben kunnen gebeuren tijdens het opendoen van het raam en vraagt daarom naar de persoon die dit heeft gedaan. Hierbij is het helemaal niet relevant of het raam ook werkelijk is geopend (en al dan niet nog openstaat). Hij wil alleen weten wie er lang genoeg bij het raam bezig is geweest om eventueel de pen te hebben kunnen zien. Het handelen van de persoon naar wie gevraagd wordt staat dus voorop, en dit leidt tot de keuze voor imperfectief. Deze aandacht voor het verloop van de handeling heeft het actionele type gemeen met de procesbetekenis van het imperfectief.

Bij niet-beheersbare handelingen (bijvoorbeeld ‘verkouden worden’, ‘iets vergeten’) staat het effect van de handeling voorop en is er geen echte activiteit waar men zich op kan concentreren. Daarom kan men daar bij vragen naar de identiteit van het subject in de regel juist geen imperfectief kiezen:

Кто из вас забýл^p рúчку в аудитóрии? Wie van jullie heeft zijn pen in de collegezaal laten liggen?

Ook bij gebeurtenissen die het gevolg zijn van een doelgerichte activiteit zal men echter voor perfectief kiezen als de nadruk meer op het resultaat dan op het handelen ligt. Daarom wordt in het algemeen perfectief gekozen als het gaat om gebeurtenissen die de geschiedenis in zekere zin hebben veranderd, bijvoorbeeld in vragen naar de uitvinder van iets, of naar de schrijver van een bekend boek:

Кто открыл^p éтот закóн? Wie heeft die wet ontdekt?
Кто написáл^p «Войну́ и мир»? Wie heeft *Oorlog en vrede* geschreven?

10.2.4.4 Samenvatting

Samengevat komt de aspectkeuze bij het retrospectief gebruik van de verleden tijd hierop neer dat bij perfectief de aandacht primair gericht is op de aanwezigheid van het resultaat op het spreekmoment (of een ander centraal moment), terwijl het bij imperfectief, naast gevallen van het niet-bereiken van de terminus, ofwel gaat om de vraag of de handeling al dan niet is voorgekomen (het existentiële type), ofwel om de wijze waarop of de omstandigheden waaronder de handeling verliep of wie de uitvoerder was (het actionele type).

10.3 Het gebruik van het partikel бы

Het partikel бы wijzigt de betekenis van het hele gezegde: het markeert dat wat meegedeeld wordt als niet werkelijk wordt beschouwd; het is denkbeeldig, verondersteld, gewenst, beoogd, enz.

Het partikel бы (eventueel verkort tot б) komt voor in combinatie met:

- een verleden-tijdsvorm (in 10.3 korthedshalve ‘VT-vorm’ genoemd);
- andere vormen, onder andere de infinitief.

Wat hierboven gezegd werd – zowel wat betreft de betekenis als wat betreft de combinatie-mogelijkheden van *бы* met werkwoordsvormen – geldt niet voor de uitdrukkingen die ter sprake komen in 10.3.4.

De combinatie van *бы* met de VT-vorm wordt, zoals gezegd in 10.1, ook wel ‘conditionalis’ of ‘conjunctief’ genoemd.

In de conditionalis bestaat geen onderscheid in tijd. De verleden-tijdsvorm kan dus evengoed op het heden of de toekomst als op het verleden slaan.

De betekenis van de Russische conditionalis valt niet samen met die van Nederlands *zou* + infinitief. Ten eerste omdat het Nederlands die combinatie ook puur temporeel gebruikt voor handelingen die in het verleden nog toekomstig waren, bijvoorbeeld *Hij zou de volgende dag aankomen* ‘Он должен был приехать^p на следующий день’. Ten tweede omdat wat de Russische conditionalis uitdrukt in het Nederlands vaak wordt weergegeven door een ‘gewone’ verleden tijd (zonder *zou*): ‘Als ik jou was deed ik het niet’. Ten derde omdat het Nederlands meer tijdsvormen heeft dan het Russisch. Voor de conditionalis in *На твоём месте я бы это не делалⁱ* zijn vier Nederlandse vertalingen mogelijk: ‘(Als ik jou was) deed ik dat niet/ *zou* ik dat niet doen / had ik dat niet gedaan/ *zou* ik dat niet hebben gedaan.’

10.3.1 Het partikel *бы* in hoofdzinnen

10.3.1.1 De plaatsing van *бы* in hoofdzinnen

Wat hieronder wordt gezegd over *бы* in hoofdzinnen geldt in vele gevallen ook voor bijzinnen. Daarnaast kennen bijzinnen echter een extra complicatie: als *бы* direct volgt op het woord dat de bijzin inleidt (voegwoord, betrekkelijk voornaamwoord of bijwoord) kan dat vergaande gevolgen voor de betekenis hebben. Het meest extreme voorbeeld hiervan is het verschil tussen *чтобы* en *что ... бы*. Zie 10.3.2.

Бы heeft geen eigen woordaccent, maar vormt tezamen met het eraan voorafgaande woord één accentwoord. Daarom kan *бы* niet voorkomen aan het begin van een zin. Ook komt het niet voor na nevenschikkende voegwoorden als *или*, *и*, *да*, *а*, *но*.

Dit komt doordat deze voegwoorden niet echt deel uitmaken van de zin die erop volgt. *Бы* zou dan toch als het ware aan het begin van de zin staan.

Er zijn voor *бы* verschillende plaatsen in de zin mogelijk, en wel:

- 1) Direct achter het werkwoord. Dat kan altijd, of dat werkwoord nu speciaal geaccentueerd is of niet, bijvoorbeeld:

Он предлож^pил бы тебе радикальное средство. Hij zou je een radicaal middel voorstellen.

- 2) Achter een ander woord dat een eigen accent heeft (d.w.z.: een ongereduceerde klinker bevat), vooral als dat woord sterk geaccentueerd is. In dit verband zijn twee posities favoriet, en wel:

- Achter het eerste woord van de zin. Voorbeelden:

Он бы предлож^pил тебе радикальное средство.
 Средство бы он предлож^pил тебе радикальное.
 Радикальное бы средство он предлож^pил тебе.

Бы kan achter het eerste woord van de zin staan zonder dat dat woord sterke nadruk heeft, zoals in het eerste voorbeeld. Bij vervanging van *он* door, bijvoorbeeld, *мой отец* volgt *бы* bij voorkeur direct op *мой*: *Мой бы отец предложил тебе радикальное средство* (naast *Мой отец предложил бы тебе радикальное средство*).

- Achter het woord dat aan het werkwoord voorafgaat. *Бы* komt dan onmiddellijk voor het werkwoord te staan, bijvoorbeeld: *Он тебе бы предложил радикальное средство*.

In gesproken Russisch staat *бы* vaak binnen één zin achter meerdere benadrukte woorden. Dit wordt niet als correct Russisch beschouwd. Voorbeeld: *Я бы никогда бы не хотела жить в Париже* 'Ik zou nooit in Parijs willen wonen'.

10.3.1.2 Het gebruik van *бы* in hoofdzinnen (algemeen)

Er zijn verschillende gebruiksvarianten van predikaten met *бы* in hoofdzinnen te onderscheiden:

- De handeling wordt voorgesteld als denkbeeldig, dat wil zeggen als afhankelijk van een voorwaarde waaraan in werkelijkheid niet wordt voldaan. Aan dit gebruik is de naam 'conditionalis' te danken. Het behoort zowel tot de gesproken als de geschreven taal en betreft uitsluitend de combinatie VT-vorm + *бы*. Dit gebruik wordt hieronder eerst besproken in 10.3.1.3-4.
- De handeling wordt voorgesteld als gewenst. Dit betreft vooral infinitief + *бы*, en daarnaast, alleen in gesproken taal, VT-vorm + *бы*. Zie verder 10.3.1.6-7.
- Er zijn ook gevallen die het midden houden tussen 'denkbeeldig' en 'gewenst' (VT-vorm + *бы*). Zie hiervoor 10.3.1.5.
- Hiernaast hebben we combinaties van partikel of voegwoord + *бы*, die ieder hun eigen betekenis hebben. Zie hiervoor 10.3.1.8.

10.3.1.3 Denkbeeldige situatie: VT-vorm + *бы*

Hierboven werd al gezegd dat bij dit gebruik altijd sprake is van een niet-gerealiseerde voorwaarde. Natuurlijk moet voor de hoorder duidelijk zijn wat deze voorwaarde is. Soms blijkt dit uit de spreesituatie zo duidelijk dat er niets over gezegd hoeft te worden, bijvoorbeeld:

Такая шапка очень пошла^p бы отцу. Zo'n muts zou vader erg goed staan.

Vaak wordt de voorwaarde echter expliciet geformuleerd. Hieronder volgen de mogelijkheden, met voorbeelden.

a) Een bijzin met *бы*, ingeleid door een voegwoord (meestal *если*) en

- met een VT-vorm (conditionalis; dit komt verreweg het meest voor):

Мне до сих пор любопытно, что Ik vraag me nog steeds af wat er zou
произошло^p бы, если б я отказалась^p. zijn gebeurd als ik had geweigerd.

- met een infinitief:

Если бы вытаскать^p Белкина из Als je Belkin van de drugs af kreeg, zou
наркомании, он бы вполне могⁱ hij heel goed zoiets kunnen schrijven.
написать^p что-то в этом роде.

- zonder werkwoord, alleen *если бы не* + voornaamwoord of substantief:

Если бы не вы́, я бы поги́б^р. Zonder u was ik er geweest.

Naast *если бы* komt ook *эжели бы* en – ouderwets – *кабы* en *когда бы* voor.

- b) Een bijzin zonder voegwoord maar met het werkwoord voorop, waarbij dat werkwoord is:

- een VT-vorm + *бы* (conditionalis):

– За что же ты бьёшь^и меня́, Ва́ся, ‘Wat heb ik je gedaan dat je me slaat,
спрашива́ет^и жена́. Vasja?’ vraagt diens vrouw.

– Зна́л^и бы за что – уби́л^р бы! ‘Als ik dát wist sloeg ik je dood!’

- een enkelvoudige gebiedende wijs (met onderwerp!):

Не будь я чле́ном па́ртии, я бы Als ik geen partijlid was brak ik je al je
полома́л^р тебе́ все ре́бра! ribben!

Om te onderstrepen dat een voorwaardelijke zin met een gebiedende wijs hypothetisch is wordt soms na de gebiedende wijs *бы* toegevoegd, bijvoorbeeld *Приди́сь^р (бы) э́хать^и, я бы по́ехал^р* ‘Als ik moest zou ik gaan’ (alternatief voor: *Пришло́сь^р бы э́хать^и, я бы по́ехал^р*).

Na een voorwaardelijke bijzin met een gebiedende wijs is ook een hoofdzin in de indicatief mogelijk.

- c) Een bijwoordelijke bepaling, bijvoorbeeld *иначе́, а то* ‘anders’, *на твоём ме́сте* ‘in jouw plaats’, een combinatie van *без* ‘zonder’ + substantief of voornaamwoord.

Без лжи я не вы́жила^р бы в на́ши Zonder liegen had ik het niet overleefd
стра́шные дни. in onze verschrikkelijke tijd.

10.3.1.4 Denkbeeldig: bescheiden terughoudendheid (VT-vorm + *бы*)

Met een bijzonder geval van ‘denkbeeldige handeling’ hebben we te doen in het gebruik van VT-vorm + *бы* om een zekere bescheiden terughoudendheid van de spreker uit te drukken, in combinaties als: *я бы сказа́л^р* ‘ik zou (willen) zeggen’, *каза́лось^и бы* ‘je zou denken’, *я бы хоте́л^и* ‘ik zou willen’, *хотело́сь^и бы* ‘men zou willen’. De indruk van bescheidenheid wordt gewekt doordat de genoemde handeling (‘zeggen’, ‘willen’, enz.) als afhankelijk van een voorwaarde wordt voorgesteld. Deze (onuitgesproken) voorwaarde luidt: ‘als je het mij zou vragen’. Zoals blijkt uit de vertalingen, correspondeert *бы* hier met het Nederlandse ‘zou’, enzovoorts:

Есть и преступный антимир, где соверша́ются ^и необы́чные преступле́ния. Об э́том антимире я бы хоте́л ^и погово́рить ^р с ва́шими сотру́дниками, нацели́ть ^р их на по́иск та́ких-то вот необы́чных, я бы сказа́л ^р – сумасше́дших преступле́ний.	Er is ook een criminele tegenwereld waarin ongewone misdaden worden gepleegd. Over die tegenwereld zou ik met uw medewerkers willen spreken, hen richten op de opsporing van zulke ongewone, ik zou willen zeggen: krank- zinnige misdaden.
--	---

Een dergelijke terughoudendheid is er ook bij het betrekkelijk zeldzame gebruik van een bijwoord of een adjectief met *бы*, bijvoorbeeld:

Купаютсяⁱ, дьяволята, ещё простудятся^p. Die donders zijn het water in, straks vatten ze nog kou. Het lijkt me nog te vroeg om te zwemmen.

10.3.1.5 Denkbeeldig/gewenst: uitdrukkingen van het type *на́до бы*

Het gaat hier om een aantal niet-werkwoordelijke uitdrukkingen die in het Russisch het naamwoordelijk deel van het gezegde kunnen vormen. Gewoonlijk gaan ze vergezeld van een afhankelijke infinitief (d.w.z. een infinitief die syntactisch afhankelijk is van bv. een werkwoord of een woord als *можно* of *нельзя́*, zie 10.5.1.2). Deze uitdrukkingen kunnen zowel voorkomen met alleen *бы* als met *бы́ло бы*. Het gaat om:

- de gesloten groep modale woorden *можно, на́до, ну́жно; должен; порá*;
- de in principe open groep van uitdrukkingen met de betekenis: 'het is goed, (beter), wenselijk te', bijvoorbeeld *хорошо́, лу́чше, непло́хо, не ху́до; рад; охота́*.

Bij (b) is de notie van wenselijkheid wezenlijk voor de constructie met alleen *бы* – zonder deze notie is die constructie onmogelijk. Dus wel: *охота́ бы, хоро́шо бы, непло́хо бы*, maar niet: **ле́нь бы, *неле́по бы, *пло́хо бы*.

Voor (a) geldt dit niet of in veel mindere mate: in ieder geval komt naast *на́до бы* en *должен бы* ook *не на́до бы* en *не должен бы* voor.

Er is een subtiel (temporeel en modaal) betekenisverschil tussen de uitdrukkingen met *бы* en met *бы́ло бы*.

In beide groepen zijn de bijwoorden in de meerderheid, maar er zijn ook adjectieven (*должен, рад*) en substantieven (*порá, охота́*).

Welke van de combinaties – die met *бы́ло бы* dan wel die met alleen *бы* – vaker voorkomt, valt in zijn algemeenheid niet te zeggen. *На́до бы* en vooral *порá бы* komt meer voor dan *на́до бы́ло бы, порá бы́ло бы*, terwijl *можно бы* en vooral *ну́жно бы* zeldzamer zijn dan *можно бы́ло бы* en *ну́жно бы́ло бы*.

Voorbeelden:

На́до бы иди́ти ⁱ .	[We] zouden moeten gaan.
На́до бы́ло бы иди́ти ⁱ .	[We] zouden/hadden moeten gaan.
Мо́жно бы обойти́сь ^p и без него́.	We zouden ook zonder hem kunnen.
Мо́жно бы́ло бы обойти́сь ^p и без него́.	We zouden ook zonder hem kunnen/gekund hebben.
Он до́лжен бы се́годня верну́ться ^p .	Hij zou vandaag terug moeten keren.
Он до́лжен бы́л бы се́годня верну́ться ^p .	Hij had vandaag terug moeten keren.
И хоро́шо бы вы́пить ^p .	En [ik] zou wel een borrel lusten.
И хоро́шо бы́ло бы вы́пить ^p .	En [ik] had wel een borrel gelust.
Я тебе́ вполне́ сочу́вствую ⁱ и рад бы помо́чь ^p .	Ik voel geheel met je mee en zou je graag willen helpen.
Я был бы рад помо́чь ^p .	Ik had je graag willen helpen.
Не на́до бы сканда́лить ⁱ , ребята́!	Maak nou geen heibel, jongens!
Не на́до бы́ло бы сканда́лить ⁱ .	Jullie hadden geen bonje moeten maken.

(...) да и то бы охота послать^p ей хоть десяточку. En dan zou ze haar [dochter] graag al was het maar een tientje sturen.
 Если б он показал^p сорок один, не Als hij [de thermometer] op – 41° stond, должны бы выгонятьⁱ на работу. zouden ze hen niet buiten mogen laten werken.

De combinaties met *было бы* duiden meer dan die met alleen *бы* aan dat de door de afhankelijke infinitief genoemde handeling niet realiseerbaar is – hetzij omdat men het heeft over een situatie in het verleden, hetzij omdat op het huidige moment een omstandigheid die realisatie verhindert. Het gaat hier dus om de gevallen waarin het Nederlands ‘zou hebben’ of ‘had’ gebruikt. Bijvoorbeeld: ‘had (ge)moeten’, ‘zou hebben (ge)moeten’, is in het Russisch alleen te vertalen met *надо было бы* (+ infinitief).

De combinaties met alleen *бы* kunnen uitsluitend worden gebruikt met betrekking tot het ‘centrale moment’ (het spreekmoment of eventueel het niet daarmee samenvallende moment waarover men in de tegenwoordige tijd spreekt). Ze stellen de door een afhankelijke infinitief genoemde handeling meer als wenselijk dan als denkbeeldig voor. Voorwaardelijke bijzinnen zijn bij het type b (*хорошо бы, рад бы, enz.*) niet mogelijk en bij type a (*можно бы, надо бы, enz.*) zeldzaam. Het gebruik van alleen *бы* bij dit type gezegde staat dicht bij het gebruik van *бы* in wenszinnen.

Zie hier een (betrekkelijk zeldzaam) voorbeeld van een voorwaardelijke bijzin bij *можно/надо бы* in:

Будь это какой-нибудь болгарин или Was het nou een of andere Bulgaar of een другой социалистический брат, так его andere socialistische broeder, dan kon je можно бы послать^p подальше. hem zeggen dat hij naar de hel kon lopen.

Natuurlijk had *можно было бы* ook gekund, maar dat zou veel afstandelijker zijn – *можно бы* onderstreept dat de persoon die dit alles denkt wel graag zo onbeleefd zou willen optreden.

10.3.1.6 Gewenste handeling: opdrachten, raadgevingen, enz. in de conditionals

In 10.3.1.6-7 komt het gebruik van gezegden met *бы* ter sprake waarbij het gaat om de wenselijkheid van de handeling en niet om de afhankelijkheid van een voorwaarde.

De tweede persoon van VTvorm + *бы* wordt vooral in gesproken taal veelvuldig gebruikt voor het geven van opdrachten, goede raad en dergelijke. De conditionals concurreert hier met de gebiedende wijs, met dien verstande dat de conditionals altijd milder, goedmoediger en discreter is – meer een suggestie dan een regelrechte opdracht:

И всё вы дома или в конторе. Вы бы U zit maar steeds thuis of op kantoor.
 сходили^p в театр, душечка, или в Ga toch eens naar het theater, schatje,
 цирк. of naar het circus.
 Ты хоть не вралⁱ бы! Houd tenminste op met liegen!
 Ты бы заткнулся^p, старая клизма. Hou je kop nou maar, ouwe zak.

Zoals te zien is aan het laatste voorbeeld, kan de woordkeuze een opdracht uitgedrukt door een VTvorm + *бы* toch nog aardig grof maken.

De combinatie *вам/тебѣ* met *инфинитief* + *бы* kan soms bedoeld zijn als opdracht of raad, bijvoorbeeld:

Вот вам бы какую пьесу сочинить^p ... Als u zo'n stuk nou eens schreef ...

In deze vorm gegoten is de opdracht of raad nog afstandelijker dan bijvoorbeeld *Вы бы сочинили^p вот такую пьесу*.

10.3.1.7 Gewenste handeling: directe uitdrukking van een wens met *бы*

Бы-zinnen als formuleringen van wensen kunnen de volgende vorm hebben:

a) VTvorm + *бы*:

Удалось ^p бы!	Мocht het maar lukken!
Приходил ⁱ бы он почтѣе!	Kwam hij maar wat vaker.
Это главная сѹка. За яйца бы его повѣсил ^p .	Dat is de grootste schoft. Die zou ik wel aan zijn ballen willen ophangen.

b) *инфинитief* + *бы* (met eventueel 'onderwerp' in de datief):

Вѣбраться ^p бы в Петербург!	Konden we maar naar Petersburg!
Не простудиться ^p бы!	Als ik/we maar geen kou vat/vatten!
Причесаться ^p бы мне.	Kon ik mijn haar maar even kammen.

- De combinatie *бы* + *инфинитief* zonder 'onderwerp' in de datief heeft gewoonlijk betrekking op de eerste persoon (ik, wij), bijvoorbeeld:

Передушить ^p бы их!	Ik zou ze wel stuk voor stuk willen wurgen!
--------------------------------	---

Voor wensen met betrekking tot de tweede of derde persoon is de combinatie VTvorm + *бы* verreweg het meest gewoon, maar *инфинитief* + *бы* + datiefonderwerp bestaat ook, bijvoorbeeld:

Провалиться ^p бы вам всем.	Mogen jullie allemaal de moord steken.
---------------------------------------	--

- In de combinatie *инфинитief* + *бы* + datief (tweede of derde persoon) kan de datiefvorm ook iets/iemand anders aanduiden dan de handelende persoon, zoals in:

Дать ^p бы тебѣ по зубам.	Jij zou een klap op je bek moeten krijgen.
-------------------------------------	--

- Een combinatie van *инфинитief* + *бы* + datiefonderwerp hoeft niet noodzakelijkerwijs een wens van de spreker weer te geven: de spreker kan door middel van die constructie ook aan het datiefonderwerp een neiging tot de genoemde handeling toeschrijven. Meestal komt dan *всѣ* 'steeds' of *только* 'alleen maar' in de zin voor, bijvoorbeeld: *Емѹ бы всѣ спатьⁱ* 'Hij wil maar steeds slapen'. Ter illustratie twee citaten. In het eerste wenst de spreker (Karas) de toegesprokene in een bepaalde rol te zien, terwijl in het tweede een bevriend echtpaar Osip Mandelsjtam ervan beticht zelf min of meer zijn eigen ondergang te wensen:

– Ты... ты... тебе бы, знаешь ⁱ , не врачом быть, а министром быть обороны, право, – заговорил ^p Карась.	'Jij ... jij ... weet je, jij zou eigenlijk geen dokter moeten zijn, maar minister van defensie, ja,' begon Karas.
--	--

И О. М. сказаль ^p привычное: "Мы погѣбли ^p ..." Вот тут-то Татьяна Васильевна и еѣ муж разъярились ^p : "Вам только бы гѣбнуть ⁱ ... ещѣ накликаете ^p ... вы бы как жить ⁱ подумали ^p ... (...)"	En O.M. zei als gewoonlijk: 'Dit is onze ondergang ...' Meteen stoven Tatjana Vasiljevna en haar man op en zeiden: 'U denkt alleen maar aan uw ondergang ... die roept u zo zelf nog af... denk [liever] eens na hoe u moet leven ...'
--	--

- **De wenszinnen met infinitief + бы: spijt.** Deze zinnen kennen ook een verleden-tijd-pendant met infinitief + *было бы* (met of zonder datiefonderwerp). Zulke wenszinnen hebben betrekking op het verleden, dat wil zeggen: ze drukken spijt uit over iets wat in het verleden (niet of juist wel) gebeurd is, vergelijk Nederlands 'had [ik] maar niet ...', bijvoorbeeld:

... *Было бы мне после ужина не садитьсяⁱ.* Was ik na het avondeten maar niet [weer]
Поужинать^p бы, да и уехать^p ... gaan zitten. Eten en weggevoerd...
Было бы не слушатьⁱ её вóвсе. Hadden we maar helemaal niet naar haar
 geluisterd.

- c) zinnen zonder werkwoord:

Вот бы мне такой компьютер! Zo'n computer zou ik wel willen.
Селёдки бы. Ik zou wel wat haring lusten.

- d) de gebiedende wijs *будь + бы* (spreektaal!) als alternatief voor *был (была, enz.) бы*, bijvoorbeeld:

Будь бы дети здоровы! Als de kinderen maar gezond zijn!
Были бы дети здоровы!

Wenszinnen met *бы* worden vaak ingeleid door een of andere toevoeging, bijvoorbeeld:

Вот бы при жизни ему всё это слышать^p! Dat had hij bij zijn leven allemaal eens moeten horen!
Поскорей бы светалоⁱ! Werd het maar gauw licht!
Хорошо бы прибавилось^p снежку! We zouden best een beetje meer sneeuw kunnen gebruiken!

10.3.1.8 Partikels en voegwoorden gecombineerd met *бы*

Een aantal partikels en voegwoorden treedt op in combinatie met *бы*. Deze combinaties leiden hoofdzinnen in, maar ook bijzinnen.

In plaats van te spreken van 'hoofdzinnen' zou men ook kunnen zeggen dat we hier te doen hebben met zelfstandig optredende bijzinnen.

Wat deze combinaties aan de betekenis van de zin bijdragen is verschillend per partikel/voegwoord. Soms is per partikel/voegwoord meer dan één betekenis mogelijk. Het gaat om: (1) *хоть бы*; (2) *пусть/пускай бы*; (3) *лишь бы, только бы (только чтобы, лишь бы только)*; (4) *если бы (если бы, когда бы, коли бы, кабы)*; (5) *как бы не (чтобы не)*; (6) *чтобы*; (7) *что бы*.

- **ХОТЬ БЫ.** *Хоть/хотя* (met of zonder *бы*) leidt concessieve bijzinnen in ('hoewel', 'ook al ...'). Zinnen ingeleid door *хоть бы* (niet *хотя бы!*) zijn echter meestal wenszinnen. We kunnen daarvan twee typen onderscheiden:
 - Een (nog) verwezenlijkbare wens. Zowel met VT-vorm als met infinitief. Betekenis: vergelijk Nederlands 'Als ... tenminste maar ...; Het zou mooi zijn als ...':

Хоть бы уж взяла^p и молчалаⁱ. Als ze nou haar mond maar eens hield!
Это куда она, лешая, убрелась^p? Хоть бы не заблудилась^p. Waar zit die dondersteen nou weer. Als ze maar niet verdwaalt.
Что делатьⁱ? Хоть бы посоветоваться^p с кем. Wat te doen? Konden we/ kon ik maar aan iemand raad vragen.

- Een niet meer verwezenlijkbare wens. Alleen met VT-vorm. Er wordt al dan niet met verontwaardiging verwondering geuit dat iets wat je had mogen verwachten niet is gebeurd:

Толкну́ла^p и пошла́^p. Хотя́ бы
извини́лась^p!

Geeft een duw en loopt door. Ze had wel
even 'sorry' kunnen zeggen!

А он хотя́ бы гла́зом моргну́л^p – не спеша́
разде́лся^p (...).

Maar hij vertrok geen spier van zijn gezicht
en kleepte zich langzaam uit (...).

Met dit type *хоть бы*-zinnen hangt ongetwijfeld het gebruik van *хоть бы* in combinatie met substantieven samen om de totale afwezigheid aan te duiden van iets dat wel verwacht en gewenst werd, zoals in:

хоть бы раз

niet één keer

Хоть бы ка́пля воды́!

(Er is) geen druppel water!

Во всем до́ме хоть бы кро́шка хлеба́.

In het hele huis (is er) geen kruimel brood!

Кричу́ⁱ, кричу́ⁱ, он хотя́ бы хны́!

Ik roep en roep, en hij geeft geen kik!

- **Пусть/пускай бы** + VTvorm wordt gebruikt als min of meer synoniem met *хоть бы* + VTvorm in echte wenszinnen (zie hierboven *хоть бы* – het eerste gebruikstype):

Он бы́ло уже́ реши́л^p не ходи́тьⁱ на
комисси́ю, пусть бы штрафовали́ⁱ (...), но
ему́ любопы́тно, что там бу́дет.

Hij had eigenlijk al besloten niet naar de
commissie te gaan – dan straffen ze hem
maar – maar hij is nieuwsgierig naar wat
daar gaat gebeuren.

Комна́ту нам да́ли^p хоро́шую (...); так что
пусть бы ма́ма прие́хала^p, а я бы пошла́^p
и рабо́татⁱ на пре́жнее ме́сто, в
столо́вую.

Ze hebben ons een goede kamer gegeven,
zodat het fijn zou zijn als mama hierheen
kwam, dan zou ik weer gaan werken in de
kantine waar ik vroeger gewerkt heb.

- **Лишь бы** en **только бы** (en ook **только чтобы** en **лишь бы только**) leiden zowel bijzinnen als zelfstandige wenszinnen in. In wenszinnen zowel met VTvorm als met infinitief. Betekenis: vergelijk Nederlands 'als ... nu maar ...'; als ... alleen maar ...'; veel meer dan *хоть бы* suggereert *лишь бы/только бы* dat de wens in kwestie zo niet de enige, dan toch minstens de allerbelangrijkste is. (Als in het tweede voorbeeld bij *хоть бы* de moeder *лишь бы* of *только бы* had gebruikt in plaats van *хоть бы*, had ze meer bezorgdheid laten blijken.)

То́лько бы [оте́ц] прие́хал^p наконё́ц.
Лишь бы уви́деть^p его́ живы́м и
здо́ровым.

Kwam hij nu maar eindelijk. Mocht hij
hem nu maar in levenden lijve en gezond
en wel zien verschijnen.

- **Если бы** leidt irreële voorwaardelijke bijzinnen in met zowel VTvorm als infinitief. In zelfstandige wenszinnen met *если бы* (meestal met VT-vorm, maar ook wel met infinitief) wordt het gewenste tegelijkertijd als irreëel voorgesteld, m.a.w. er wordt geen hoop uitgedrukt (zoals bij *лишь бы/только бы*), maar spijt dat de dingen anders zijn dan gewenst. Met *лишь бы он был жив!*, bijvoorbeeld, drukt de spreker nog hoop uit dat 'hij' nog leeft, maar in *если бы он был жив!* is er alleen spijt dat 'hij' niet meer leeft:

Е́сли бы он прие́хал^p на Колы́му! Он
никогда́ не прие́дет^p на Колы́му!

Als hij eens naar Kolyma kwam! Hij zal
nooit naar Kolyma komen!

Е́сли бы зна́тьⁱ э́то то́чно? Но как
узна́ешь^p?

Als we dat nou eens precies wisten? Maar
hoe kom je erachter?

- **Как бы ... не** leidt bijzinnen in die het voorwerp van een zekere vrees weergeven na werkwoorden die 'vreesen' of 'verhoeden, oppassen' betekenen (*бо́ятьсяⁱ, смотре́тьⁱ*, e.d.). Zelfstandige wenszinnen met *как бы ... не* drukken de wens uit dat iets wat men vreest niet gebeuren moge: 'als ... maar niet ...'. Bijvoorbeeld:

Валёт завалился^p, Малюта ... Как бы чего Valet is onderuitgegaan, Maljoeta ... Als hij
не наболтал^p. maar niets loslaat.

- **Чтобы.** Er zijn twee typen zelfstandige wenszinnen ingeleid door *чтобы*, en wel:
- Een wens die tegelijk een waarschuwing aan de toegesprokene is dat hij/zij ervoor heeft te zorgen dat die wens vervuld wordt – dit type wenszin komt neer op een krachtig bevel. Uitsluitend met VTvorm. Bijvoorbeeld:

Чтобы я более не слышалⁱ ни одного ругательного слова в квартире! Laat ik hier in huis geen enkel scheldwoord meer horen!

Я тебя прошу^p в моём доме никогда не стучатьⁱ кулаком по столу. Мне это неприятно. (...) Чтобы этого больше никогда не было. Ik verzoek je in mijn huis nooit met je vuist op tafel te slaan. Daar heb ik een hekel aan. Laat dat nooit meer gebeuren.

- Verwensingen. Hoewel zulke zinnen onafhankelijk zijn, zijn ze toch vaak binnen andere zinnen als opmerkingen tussen haakjes opgenomen. Meestal met VTvorm, soms ook met infinitief. Voorbeelden:

А я люблюⁱ Москву. Не было бы этой советской власти, чтоб они горелиⁱ, я бы в жизни не уехал^p! En ik houd van Moskou. Als de macht niet in handen was van de Sovjets – dat ze mogen branden! – zou ik van mijn leven niet weggaan.

Вся беда, всё горе от этой водки, что она провалилась^p вся, чтобы сгорела^p огнём. Alle ellende, alle verdriet komt van die wodka, dat hij integraal door de grond moge zakken, moge hij totaal in vlammen opgaan.

Чтоб им издохнуть^p! Mogen ze allemaal creperen!

Voor een derde type zelfstandige zin met *чтобы* (geen wenszin!), zie het einde van 10.3.2.10.

- **Что бы** (met duidelijk accent op *что*). Alleen in de constructie *что бы* + infinitief + ‘onderwerp’ in de datief (dus nooit met VTvorm). Minder een wens dan een uiting van ontevredenheid over het niet gebeuren of gebeurd zijn van iets, bijvoorbeeld:

Что бы тебе помолчать^p! Had je je mond niet kunnen houden!

Что бы дождю идтиⁱ в будни! Had het nou niet door de week kunnen regenen!

10.3.2 Het gebruik van *бы* in bijzinnen

Het gebruik van de conditionalis (*бы*) dat hierboven is beschreven met betrekking tot hoofdzinnen is hier en daar ook in bijzinnen mogelijk. In het volgende zullen we het echter hebben over het gebruik van *бы* dat gemotiveerd is door de verhouding van de inhoud van de bijzin tot die van de hoofdzin (dit betreft in ieder geval alle bijzinnen met *чтобы*). Ook bij zulk gebruik van *бы* wordt de handeling steeds nadrukkelijk als niet-reëel voorgesteld.

‘Hoofdzin’ en ‘bijzin’ worden hier gehanteerd als relatieve begrippen. In de volgende zin is bijzin 1 hoofdzin ten opzichte van bijzin 2, en deze weer hoofdzin ten opzichte van bijzin 3: [hoofdzin:] (...) редактор сократил^p (...) нашу редакционную уборщицу, [bijzin 1:] хотя сократить^p следовало двух наших редакционных шофёров, [bijzin 2:] которые всё равно ничего не делалиⁱ, [bijzin 3:] потому что (...) им перестали^p выдаватьⁱ бензин.

10.3.2.1 Voorwaardelijke bijzinnen

Deze zijn reeds besproken in 10.3.1.3.

10.3.2.2 Concessieve bijzinnen

CONCESSIEVE (letterlijk: toegevende) bijzinnen duiden een situatie aan waartoe de inhoud van de hoofdzin in tegenstelling staat. Door het gebruik van *бы* wordt deze situatie denkbeeldig. Er zijn twee typen:

- a) Vraagwoord (*кто, что, как, где, куда*, enz.) + *ни* met indicatief, gebiedende wijs of conditionalis (in dat geval *бы* altijd direct na het vraagwoord), bijvoorbeeld:

Как бы там ни было, я спокоён. Hoe het daar ook moge zijn, ik ben gerust.

- b) Bijzin ingeleid door *хоть* of *хотя*. *Хоть/хотя* + indicatief ('hoewel ...') is heel gewoon, maar *хотя бы* + VT-vorm ('ook al zou ...') is in modern Russisch uitgesproken boekentaal. In plaats daarvan gebruikt men liever *даже если бы* of *если бы даже* + VT-vorm. In tegenstelling tot de voorwaardelijke bijzinnen kan bij dit soort bijzinnen met *если бы* de hoofdzin een indicatief bevatten:

Просто я не могу уйти^p отсюда, если Ik kan hier niet vandaan, ook al zou ik
бы даже и захотел^p. willen.

10.3.2.3 Betrekkelijke bijzinnen

Het gebruik van de conditionalis (VT-vorm + *бы*) is in een betrekkelijke bijzin verplicht:

- a) als deze slaat op iets waarvan of iemand van wie het bestaan ontkend wordt:

Нет ни одного человека, который бы Er is geen mens die dat niet weet.
этого не зналⁱ.

Нет такого дома в нашем селе, где бы Er is geen huis in ons dorp waar hij niet
он не бесчинствовалⁱ. de beest heeft uitgehangen.

- b) als deze slaat op iets waarvan of iemand van wie het bestaan – met de in de bijzin omschreven eigenschap – wordt verlangd:

Я прошу^p отвести^p оркестру место, Ik verzoek [u] het orkest een plek toe te
где он мог бы игратьⁱ! wijzen waar het kan spelen!

Ходитⁱ по городу и ищетⁱ такую Hij loopt door de stad een bankje te
скамейку, где можно было бы с вами zoeken waarop hij met u zou kunnen
сидетьⁱ и никто бы не увидел^p. zitten zonder door iemand gezien te
worden.

10.3.2.4 Finale bijzinnen en infinitiefconstructies

FINALE (doel aangevende) bijzinnen duiden het doel van een handeling aan. In het Nederlands worden ze vaak ingeleid met 'opdat' of 'om te', in het Russisch door het voegwoord *чтобы*, eventueel *дабы*, of ook wel *лишь бы* of *только бы*:

Катерина воровский, чтобы не увидели^p доярки, смахнула^p слезу. Katerina veegde tersluiks, opdat de melksters het niet zouden zien, een traan weg.

Зверь убиваетⁱ, чтобы насытиться^p. Een dier doodt om zijn honger te stillen.

Tot de finale bijzinnen zou men ook de bijzinnen met *чтобы* kunnen rekenen als die in:

Выбрали^p место в кустарнике так, чтобы избушка была на виду, залегли^p. Ze kozen hun plek in de struiken zo dat ze het huisje in het zicht hadden en gingen liggen.

De bijzin verklaart hier het *так* van de hoofdzin en geeft een nagestreefd effect weer. Om formele redenen (de overeenkomst met zinnen met *так ... , что*) zijn bijzinnen van dit type ingedeeld bij de gevolg aanduidende zinnen, zie 10.3.2.7.

Дабы (meestal met accent op *-бы*) was in de negentiende eeuw al ouderwets, maar werd in de twintigste eeuw nog steeds (al dan niet ironisch) gebruikt als een wat plechtstatig alternatief voor *чтобы*:

Тогда, взяв^p свою главу в руки, пришёл он к городским воротам, дабы поведать^p бывшее ... Toen nam hij [St.-Mercurius] zijn hoofd in zijn handen en kwam naar de stadspoort om te melden wat er gebeurd was.

Finale bijzinnen met *лишь бы* of *только бы* (zie 10.3.1.7 voor wenszinnen met *лишь бы* en *только бы*) onderstrepen dat het in de bijzin omschreven doel het enige is wat ertoe doet. *Лишь бы* en *только бы* zijn daarin expressiever dan het neutrale (en minder voorkomende) *чтобы только*:

Голодный – вечно подлизывалсяⁱ к кому-нибудь, лишь бы кинули^p чего-нибудь. Als hij [een hond] honger had, likte hij zich bij iedereen in om maar iets toegeworpen te krijgen.

Всю жизнь из меня делаютⁱ циника, ничего не жалуютⁱ, только бы я стал^p циником. Mijn hele leven probeert men mij tot cynicus te maken, alles hebben ze ervoor over, als ik maar een cynicus word.

В городе холостяки нарочно ходятⁱ в баню и в рестораны, чтобы только поговорить^p. In de stad gaan vrijgezellen speciaal naar een badhuis of naar restaurants om alleen maar eens even te kletsen.

10.3.2.5 Gevolg aanduidende bijzinnen met *так что*

GEVOLG AANDUIDENDE BIJZINNEN omschrijven een gevolg van de handeling of situatie in de hoofdzin. Ze kunnen worden ingeleid door het samengestelde voegwoord *так что* 'zodat':

Сруб колодца был в толстой обледи, так что едва пролезалоⁱ в дыру ведро. De rand van de waterput zat onder een dikke laag ijzel, zodat de emmer nauwelijks door het gat kon.

Het samengestelde voegwoord *так что* staat in zijn geheel (voorafgegaan door een komma) in de bijzin. Er zijn ook gevolg aanduidende bijzinnen waarbij *такóй* of *так* (ook *стóлько* 'zo veel', *стóль*, *настóлько* 'zozeer') in de hoofdzin staat en de bijzin met *что* of *чтобы* begint. In zulke zinnen verduidelijkt de bijzin met *что* of *чтобы* wat met *так* of *такóй* wordt bedoeld (vergelijk Nederlands *zo ... dat*).

10.3.2.6 Gevolg aanduidende bijzinnen met *что*: werkelijk gevolg

Voorbeelden:

Шум стоялⁱ такой, что ничего нельзя было понять^p. Er was zo'n lawaai dat je niets kon verstaan.

Дверь хлопнула^p так, что зазвенела^p в шкафу пустая посуда. De deur sloeg zo hard dicht dat het lege vaatwerk in de kast rinkelde.

In bijzinnen met (*так/такой ...*), *чтобы* kan als werkwoord uiteraard alleen een VT-vorm (of eventueel een infinitief) voorkomen. Daarentegen is in bijzinnen met *так что* of (*так/такой ...*) *что* de keus van de werkwoordsvorm even vrij als in hoofdzinnen. Natuurlijk overheerst de indicatief, maar ook de conditionalis en de gebiedende wijs komen voor, en zelfs zinnen zonder werkwoord:

Но накурено было так, что не помогли^p бы и десять вентиляторов. Maar het stond er zo blauw van de rook dat zelfs geen tien ventilatoren er iets zouden uitrichten.

Только извините^p, дома у нас хаос. Женá всю ночь не спалаⁱ, так что вы не пугайтесьⁱ. Sorry, het is een bende in huis. Mijn vrouw heeft de hele nacht niet geslapen, schrikt u dus niet.

А мама болеетⁱ, так что тише вообще. En mama is ziek, dus een beetje stil graag.

10.3.2.7 Gevolg aanduidende bijzinnen met *чтобы*: denkbeeldig gevolg

Als het omschreven gevolg niet werkelijk maar denkbeeldig (bijvoorbeeld beoogd) is, wordt de bijzin ingeleid met *чтобы*. Dit type gevolg aanduidende bijzinnen heeft veel gemeen met de hierboven besproken finale bijzinnen. Ook hier treedt een infinitiefconstructie op in plaats van een bijzin als het onderwerp daarvan onbepaald of identiek met het onderwerp van de hoofdzin zou zijn geweest:

А кто вы такой, чтоб я давал^p вам места? En wie bent u wel dat ik u plaatsen zou [moeten] geven?

Посылайⁱ их подальше. Нет такого закона, чтобы зазря клепатьⁱ на человека. Laat ze naar de hel lopen. Er is geen wet die zegt dat je in het wilde weg over iemand kunt kwaadspreken.

Ночь-то, ночь какая! Зги не видатьⁱ! Вре́мя самое такое, чтоб грабитьⁱ. Слышь? Опять крикнуло^p! Wat een nacht! Geen hand voor ogen te zien! Net het goede moment om op roof uit te gaan. Hoor je? Alweer een schreeuw!

In de voorbeelden hieronder zien we het verschil tussen een werkelijk en een denkbeeldig (hier: beoogd) gevolg. De bijzin in het eerste voorbeeld geeft een feitelijke situatie weer en laat in het midden of Nina haar zitplaats met opzet zo gekozen heeft. In het tweede voorbeeld geeft de bijzin in feite alleen weer wat Nina met de keuze van haar zitplaats beoogde:

Нина села^p (сиделаⁱ) так, что хорошо виделаⁱ, кто входитⁱ. Nina was zo gaan zitten (zat zo) dat ze goed zag wie er binnenkwam.

Нина села^p так, чтобы хорошо видетьⁱ, кто входитⁱ. Nina ging zo zitten (was zo gaan zitten) om goed te kunnen zien wie er binnenkwam.

10.3.2.8 Een gevolg waarvan de realiseerbaarheid in het geding is: *чтобы*

Als een hoofdzin stelt dat een bepaalde eigenschap of omstandigheid niet, onvoldoende, voldoende of in te hoge mate aanwezig is om een zeker gevolg tot stand te laten komen, kan dat gevolg worden genoemd in een bijzin of infinitiefgroep met *чтобы*, bijvoorbeeld:

А я ведь не идиот, <i>чтобы</i> откázываться ⁱ от таких предложéний.	Ik ben toch niet gek om zulke voorstellen af te wijzen.
Англичáне говорят ⁱ : я не так богáт, <i>чтобы</i> покупáть ⁱ дешёвые вéщи ...	De Engelsen zeggen: ik ben niet zo rijk dat ik goedkope spullen kan kopen.
Она́ óчень милá, я́вно неравноду́шна ко мне и достáточно скромнá, <i>чтобы</i> не вообразить ^p Бог знáет что.	Ze is erg aardig, ik ben haar duidelijk niet onverschillig, en ze is bescheiden genoeg om zich niet God mag weten wat in te beelden.

Tot deze gevallen zou men ook de eerste twee voorbeeldzinnen van 10.3.2.7 kunnen rekenen.

Een extreem geval is het er-niet-geweest-zijn van de gelegenheid waarbij iets had moeten/kunnen gebeuren, uitgedrukt met bijvoorbeeld *не было́ дня, чтобы́ ...* 'er is geen dag geweest dat ...', *не было́ случáя, чтобы́ ...* 'het is niet voorgekomen dat ...'. *Чтобы́* is hier de enige mogelijkheid. Voorbeelden:

Нé было́ случáя, <i>чтобы́</i> моё предчу́вствие меня́ обману́ло ^p .	Het is nooit voorgekomen dat mijn voorgevoel me bedroeg.
Я не помню́ ⁱ ни одногó случáя, <i>чтобы́</i> он соврáл ^p .	Ik kan me niet één keer herinneren dat hij gelogen heeft.

10.3.2.9 'Streven in zeer ruime zin': *чтобы́*

Een bijzin wordt altijd ingeleid door *чтобы́* als hij de inhoud weergeeft van een noodzaak, wil, streven, opdracht, voorschrift, voorkeur, toestemming, enz.

Het gaat hier dus om bijzinnen die afhankelijk zijn van werkwoorden als: *хотéтьⁱ* 'willen', *велéтьⁱ* 'bevelen', *совéтоватьⁱ* 'aanraden', *предложитъ^p* 'voorstellen', *заставлятьⁱ* 'laten, dwingen', *разрешáтьⁱ* 'toestaan', *добивáтьсяⁱ* 'streven naar', *допуститъⁱ* 'toelaten, toestaan', *любитъⁱ* 'houden van', enz.; en van substantieven als *прóсьба* 'verzoek', *совéт* 'raad', *потрéбность* 'noodzaak', *разрешéние* 'toestemming', *зада́ча* 'taak', en dergelijke.

Het kan zijn dat een werkwoord maar ten dele tot deze groep behoort, bijvoorbeeld omdat het meerdere betekenissen heeft, zoals *допуститъ^p* (*чтобы́*) 'toelaten, toestaan' en *допуститъ^p* (*что*) 'veronderstellen', of omdat het met nauwelijks andere betekenis in verschillende constructies voorkomt, zoals *любитъⁱ*: *любитъⁱ, чтобы́...* en *любитъⁱ, когда́...* (Merk op dat *я люблю́, когда́...* en *мне нра́вится, когда́...* bijna-synoniemen zijn, terwijl **мне нра́вится, чтобы́...* niet bestaat.)

Бéдная моя́, я не допушú ^p , <i>чтобы́</i> ты э́то сде́лала ^p . Со мно́ю бу́дет нехорошо́, и я не хочú, <i>чтобы́</i> ты погибáла ⁱ вме́сте со мной.	Arme kind, ik kan niet toestaan dat je dat doet. Met mij loopt het slecht af en ik wil niet dat jij met mij te gronde gaat.
Кому́-то óчень на́до, <i>чтобы́</i> мы все из гóрода уéхали ^p .	Iemand heeft er erg behoefte aan dat wij allemaal de stad uit gaan.

А можно, чтобы он снял^p очки на секунду? Zou hij zijn bril even kunnen afzetten?

Король любилⁱ, чтобы его забавлялиⁱ. De koning had graag dat men hem vermaakte.

Soms verleent juist de bijzin met *чтобы* het karakter van 'streven in zeer ruime zin' aan werkwoorden die op zichzelf een andere of een ruimere betekenis hebben:

Я сказа́л^p, чтобы ты отвали́л^p. Ik heb [je] gezegd dat je moest opdonderen.

Председатель кивну́л^p Ива́ну Африка́новичу, чтобы тот шёлⁱ за ним. De voorzitter knikte tegen Ivan Afrikanovitsj dat deze met hem mee moest komen.

Als er in de hoofdzin echt sprake is van een 'streven', kan de bijzin ook door *как бы* worden ingeleid (*как бы* zelf impliceert meer nog dan *чтобы* dat er sprake is van een streven):

Выжида́юⁱ то́лько, как бы поумне́й де́ло это сде́лать^p. Ik wacht alleen af [om te zien] hoe ik dat slim kan fiksen.

То́лько и и́щетⁱ, как бы что сворова́ть^p. Hij speurt alleen maar rond hoe hij iets kan jatten.

10.3.2.10 Bijzin bij *ждать*: (*когда́, пока́, что* of *чтобы*)

Bijzinnen bij *ждать*ⁱ 'wachten' kunnen door verschillende voegwoorden worden ingeleid. Van de meest voorkomende tot de minst voorkomende zijn dit: *когда́, пока́, что, чтобы*. Het meest neutrale en ook het meest voorkomende is: *когда́*, bijvoorbeeld:

Я лежа́лⁱ и ждалⁱ, когда́ она́ заговори́т^p. Ik lag te wachten tot ze wat zei/ zou zeggen.

De combinatie *ждать*ⁱ *чтобы* komt verreweg het minste voor; het gebruik ervan neemt sinds de negentiende eeuw af. Qua betekenis geeft *ждать, чтобы* ... aan dat het gaat om wachten op iets waarvan men ook wil dat het komt:

Ведь посети́тель обы́чно перего́ривает-сяⁱ че́рез поро́г с тем, кто откры́л^p дверь и ждётⁱ, чтобы́ откры́вший^p посторонни́лся^p и пропу́стил^p его́ в дом. Een bezoeker praat immers gewoonlijk aan de deur met degene die heeft opengedaan en wacht tot deze opzigtreedt en hem binnenlaat.

И он говори́лⁱ ей, что она́ похо́жа на соба́чку, кото́рая ждётⁱ, чтоб ей бро́сили^p кусо́чек ветчини́. En hij zei haar dat ze eruitzag als een hondje dat erop zit te vlassen een stukje ham toegeworpen te krijgen.

In zulke zinnen kan *чтобы* met een gering semantisch verlies vervangen worden door *что*.

10.3.2.11 Vrees: drie mogelijkheden

Het gaat hier in de eerste plaats om bijzinnen na *боя́ться*ⁱ 'bang zijn' en *опаса́ться*ⁱ 'vrees', en verder: *беспоко́ить(ся)*ⁱ, *требóжить(ся)*ⁱ, *волнова́ть(ся)*ⁱ '(zich) ongerust maken', *боя́знь*, *опаса́ние* 'vrees', *страх* 'angst', *беспоко́йство*, *требóга* 'ongerustheid' en een onpersoonlijke zin met *стра́шно* in het predikaat (zie ook 10.3.1.5 en 15.2.7), bijvoorbeeld *нам стра́шно* 'we zijn doodsbang'.

Drie typen bijzinnen zijn hier mogelijk:

- 1) Bijzin met *что* ... Dit is het meest algemeen toepasbare en verreweg het meest voorkomende type, bijvoorbeeld:

<p>Я уже боялсяⁱ, что вы не придёте^p. Божий дар как сокровище. То есть буквально – как деньги. Отсюда – боязнь лишиться^p. Страх, что украдут^p. Тревога, что обесценится^p со временем.</p>	<p>Ik was al bang dat u niet kwam. Een gave Gods is als een schat. Letterlijk: als geld. Vandaar de vrees haar te verliezen, de angst dat zij gestolen wordt, de ongerustheid dat zij metter- tijd haar waarde kan verliezen.</p>
---	---

2) Bijzin met *как бы не ...* of *чтобы не ...*, bijvoorbeeld:

<p>Ты мне всю, всю ночь снилсяⁱ, и я бояласьⁱ, как бы ты не заболел^p. Во всех беспутствах своих боялсяⁱ, чтоб только не узнала^p жена.</p> <p>Чердынских ссыльных беспокоило, как бы комендант не вздумал^p загнать^p О. М. в район.</p>	<p>Ik heb de héle nacht van je gedroomd, en ik was bang dat je ziek zou worden. Bij al zijn liederlijkheden was hij bang dat zijn vrouw er ook maar iets over zou horen.</p> <p>De ballingen in Tsjerdyn waren bang dat de commandant op het idee zou komen O. M. naar een buitenpost te sturen.</p>
---	--

In deze bijzinnen wordt de oorzaak van de vrees of bezorgdheid expliciet gepresenteerd als denkbeeldig of, preciezer gezegd, als een ongewenste mogelijkheid. De bijzinnen met *что*, daarentegen, laten in het midden of die oorzaak denkbeeldig dan wel reëel is.

Door de aanwezigheid van *не* maken deze zinnen enigszins de indruk aan *боятьсяⁱ*, enz. gekoppelde wenszinnen met *как бы не* of *чтобы не* (zie 10.3.1.7) te zijn.

Merk op dat 'ik ben bang dat hij niet komt' alleen kan worden vertaald als: *боясьⁱ, что он не придёт^p* (hier kan *чтобы* niet worden gebruikt).

3) Afhankelijke vraag met *ли*, bijvoorbeeld:

<p>Я очень бояласьⁱ, будет ли он любитьⁱ Катю.</p> <p>Голову ломилоⁱ так, что он опасался, не лопнул ли череп.</p>	<p>Ik was erg bezorgd of hij wel van Katja zou gaan houden.</p> <p>Zijn hoofd deed zo'n pijn dat hij zich angstig afvroeg of zijn schedel niet gebarsten was.</p>
---	--

(In vertaling wordt *бояться* hier meestal zoiets als 'zich met angst/zorg afvragen' en *ли* wordt 'of'.)

10.3.2.12 Na ontkende werkwoorden van waarneming: *чтобы* of *что*

Het gaat hier in de eerste plaats om *видеть* 'zien' en *слышать* 'horen', de daarvan afgeleide iteratieven *видать*, *видывать*, *слыхать* en *слыхивать* (vooral in negatieve en vraagzinnen gebruikt), en *помнить* 'zich herinneren'. Verder betreft het de uitdrukkingen (*не*) *слыхать* 'er is (niet) te horen' en (*не*) *видно* 'er is (niet) te zien'.

Bij negatieve hoofdzinnen met deze werkwoorden worden inhoudelijke bijzinnen ingeleid door *чтобы* of *что*.

Indien in de hoofdzin een 'mentale handeling' voorkomt (mededelen, denken, wensen, waarnemen, enz.) drukt de bijzin vaak de inhoud van deze mentale handeling uit. We noemen die bijzin dan een INHOUDELIJKE BIJZIN.

Door een bijzin met *что* in te leiden, geeft men te kennen dat de inhoud van de bijzin werkelijkheid is (ondanks het niet waargenomen of herinnerd worden). Een bijzin met *чтобы* presenteert zijn inhoud uitsluitend als iets wat niet waargenomen of herinnerd is en wekt daarmee de indruk dat het gaat om iets onwerkelijks.

Hieronder een aantal paren voorbeeldzinnen, waarvan steeds de eerste met *чтобы* en de tweede met *что*:

Не помнилⁱ Кири́ск, чтобы о́тец
гро́мко накрича́л^p на него́.

Kirisk herinnerde zich niet dat zijn vader [ooit] hard tegen hem had geschreeuwd.

Он раз два́дцать повто́рил^p: “мы дворя́не”, “я как дворя́нин”; оче-
видно, уже́ не помнил^p, что дед наш
был мужи́к, а о́тец – солда́т.

Hij zei zo'n twintig keer: 'wij mensen van adel', 'ik als edelman'; hij wist blijkbaar niet meer dat onze grootvader boer was en onze vader soldaat.

Что́-то я не слы́шалаⁱ, чтобы врача́м
дава́лиⁱ трёхко́мнатные кварта́ры на
таку́ю семью́.

Ik heb er eigenlijk nooit van gehoord dat ze artsen met zo'n gezin een drie-kamerwoning gaven.

А ты не слы́шалаⁱ, что участи́лись^p
ограбле́ния на у́лицах?

En heb jij niet gehoord dat het aantal berovingen op straat is toegenomen?

Продаве́ц хму́рилсяⁱ: не видно́ было́,
чтобы эти ба́бы собира́лисьⁱ хоть
что́-нибудь купи́ть^p.

De koopman keek somber: het zag er niet naar uit dat die vrouwen van plan waren ook maar iets te kopen.

Когда́ он был в шля́пе и не видно́
было́, что его́ коро́тко стри́женные
краснова́тые во́лосы о́стро
серебра́тся^p, ему́ мо́жно бы́ло дать^p
не бо́льше сорока́ лет.

Wanneer hij een hoed op had en je de sterke zilverachtige glans van zijn haar niet zag, zou je hem hooguit veertig jaar geven.

Wat hier geldt voor negatieve werkwoorden geldt evenzeer voor negatief bedoelde retorische vragen als de veelgebruikte uitdrukking *Где это видно, чтобы ...*, lett.: 'Waar is ooit gezien dat ...' (vgl. Nederlands 'heb je ooit gezien/gehoord dat ...'), waarmee men aangeeft dat men iets ongehoord of onmogelijk vindt, bijvoorbeeld:

Где э́то ви́дано, чтобы́ глава́ госуда́рства
снима́лсяⁱ с мини́стром та́йной
поли́ции ...

Heb je ooit gehoord dat een staatshoofd zich met de minister van de geheime politie liet fotograferen?

Ook bij *редко виделⁱ* of *редко слышалⁱ* is een inhoudelijke bijzin met *чтобы* mogelijk als de spreker uiting geeft aan ongelof of verwondering, bijvoorbeeld in:

Я ре́дко слы́шалаⁱ, чтобы́ ребёнок так
ора́лⁱ.

Ik heb zelden een kind zo horen brullen.

10.3.2.13 Na ontkennde uitdrukkingen met de betekenis 'niet voor waar aannemen/betwijfelen': *чтобы* of *что*

Het gaat hier om inhoudelijke bijzinnen na ontkennde werkwoorden en uitdrukkingen als *ве́ритьⁱ* 'geloven', *ду́матьⁱ* 'denken', *допуска́тьⁱ мысль* 'eraan

willen', *приходи́тьⁱ (кому) в го́лову* '(bij iemand) in het hoofd opkomen', en na *невероятно* '(het is) onwaarschijnlijk', *каза́тьсяⁱ невероятным* 'onwaarschijnlijk lijken', *представля́тьсяⁱ невероятным* 'onwaarschijnlijk lijken', enz. Voor inhoudelijke bijzinnen na *сомнева́ться* 'betwijfelen' en *сомне́ние* 'twijfel' (zonder ontkenning) geldt hetzelfde. (NB: Bij *не сомнева́тьсяⁱ* en *нет сомне́ния* e.d. wordt nooit *что́бы* gebruikt.)

Door het gebruik van *что́бы* kan men onderstrepen dat men de inhoud van de inhoudelijke bijzin ongelooflijk of onwaarschijnlijk vindt. Het gebruik van *что́бы* in deze gevallen neemt echter sinds de negentiende eeuw gaandeweg af. Naar verhouding komt het nog het meest voor na hoofdzinnen in de eerste persoon.

Hieronder een aantal paren voorbeelden, waarvan steeds het eerste met *что́бы* en de tweede met *что*:

Не ду́маюⁱ, что́бы это вас очень затрудни́ло^p.

Ik denk niet dat u dat erg moeilijk zal vallen.

Не ду́маюⁱ, что это вам уда́тся^p.

Ik denk niet dat u dat zal lukken.

Да́же *не ве́ритсяⁱ, что́бы* это бы́ло на са́мом де́ле.

Het is zelfs niet te geloven dat dat echt gebeurd zou zijn.

И я *не могу́ пове́рить^p, что* тако́е на са́мом де́ле бы́ло.

Ook ik kan niet geloven dat zoiets echt is gebeurd.

Я *не допу́скаюⁱ мы́сли, что́бы* о́ни́ это сде́лали^p созна́тельно.

Het wil er bij mij niet in dat ze dat expres (zouden) hebben gedaan.

Он *не допу́ска́лⁱ мы́сли, что* ма́ма не зна́етⁱ, где нахо́дитсяⁱ Са́ша.

Het wilde er bij hem niet in dat moeder niet wist waar Sasja was.

Я вас не держу́. То́лько *сомнева́юсьⁱ, что́бы* вас пусти́ли^p.

Ik houd u niet tegen. Alleen betwijfel ik of ze u doorlaten.

Я *сомнева́юсьⁱ, что* он хо́четⁱ дискредити́ровать^{i/p} парти́йное руковóдство.

Ik betwijfel, dat hij de partijleiding in diskrediet zou willen brengen.

In de negentiende eeuw was het aantal werkwoorden waarbij in geval van ontkenning inhoudelijke bijzinnen behalve door *что* ook door *что́бы* konden worden ingeleid groter en omvatte onder andere *ожидáтьⁱ* 'verwachten', *предполагáтьⁱ* 'veronderstellen' en *сказа́ть^p* 'zeggen'. Ook nu komt *что́бы* nog wel voor na *не скажу́^p* 'ik zal/wil niet zeggen' en *не могу́ сказа́ть^p* 'ik kan niet zeggen', maar opvallend is vooral dat na de uitdrukking *нельзя́ сказа́ть^p* 'men kan/je kunt niet zeggen' nog steeds *что́бы* zeer sterk overheerst:

Я не скажу́^p, что́бы о́ни́ бы́ли не че́стны, но (...).

Ik wil niet zeggen dat ze niet eerlijk (zouden) zijn, maar (...).

Нельзя́ сказа́ть^p, что́бы я не по́нял^p егó гипотéзу, но не могу́ сказа́ть^p, что я осозна́л^p её до конца́.

Je kunt niet zeggen dat ik zijn hypothese niet begrijp, maar ik kan niet zeggen dat ik haar helemaal doorgrond.

De hierboven besproken inhoudelijke bijzinnen met *что́бы* kunnen ook zelfstandig voorkomen. De spreker geeft zo te kennen dat hij de inhoud van de zin ongelooflijk of ongehoord vindt:

Что́бы ребе́нок так разгово́ривалⁱ?

Dat een kind zo [tegen haar vader] praat!

10.3.2.14 Onderwerpszin bij negatieve hoofdzin: meestal *чтобы*, soms *что*

Чтобы overweegt zeer sterk. Het gaat hier vooral om veelvoorkomende uitdrukkingen als: *не может быть, чтобы ...* 'het kan niet dat ...', *не бываетⁱ, чтобы ...* 'het komt niet voor dat ...' en *не хватáетⁱ ещё, чтобы ...* 'het ontbreekt er nog maar aan dat...'. Voorbeelden:

Что-то случится^p непременно, потому что не бываетⁱ так, чтобы что-нибудь тянулосьⁱ вечно. Er gaat beslist iets gebeuren, omdat het niet bestaat dat iets eeuwig voortduurt.

Ведь не можетⁱ же быть, чтобы всё это я виделⁱ во сне. Het kan toch niet dat ik dat allemaal gedroomd heb?

Господи, не хваталоⁱ, чтобы она в меня влюбилась^p. Mijn hemel, het ontbrak er nog maar aan dat ze verliefd op me zou worden.

Gevallen met *что* zijn betrekkelijk zeldzaam. Dit komt doordat er een zekere spanning is tussen het als een feit presenteren van de zinspeling en het tegelijkertijd onmogelijk achten van dat feit. Modale woorden als *мочь* en *должен* in de bijzin vergemakkelijken hier wellicht het gebruik van *что*, maar ook zonder deze is *что* mogelijk:

Не приходитⁱ ему в голову, что может быть такая цель у человека. Het komt niet bij hem op dat zoiets iemands doel kan zijn.

Не может быть, что я должна умереть^p. Het kan toch niet dat ik doodga (gedachte van een doodzieke die nu besluit voor haar leven te vechten).

Не может быть, что он намекалⁱ на пытки. Het kan niet waar zijn dat hij zinspeelde op foltering.

10.3.2.15 Oorzakelijke bijzinnen: *не потому, чтобы...* vs. *не потому что...*

Als *потому* wordt voorafgegaan door *не* komt naast *потому что ...* ook *потому, чтобы ...* voor. Zo ook: *не оттого, чтобы ...* naast *не оттого, что ...* en *не за то, чтобы ...* naast *не за то, что ...*

Er is betekenisverschil: *чтобы* geeft aan dat de bijzin refereert aan iets denkbeeldigs, terwijl in hedendaags Russisch een bijzin met (*не потому,*) *что ...* zowel op iets reëls als iets irreëls betrekking kan hebben:

Не потому огорчаютⁱ меня события последних дней, чтобы я не хотелⁱ торжества рабочего класса в России, а именно потому что я призываюⁱ его всеми силами души. Ik betreur de gebeurtenissen van de laatste dagen – niet omdat ik niet de overwinning van de arbeidersklasse in Rusland zou willen, maar juist omdat ik die met al mijn zielskracht verlang.

Zonder *не* voor *потому* geeft een bijzin met (*потому,*) *чтобы...* een doel aan:

А ещё потому Шухов поспешил^p, чтобы отвес прежде Кильдигса захватить^p. En Sjoechov haastte zich ook nog om het schietlood [nog] vóór Kildigs mee te pakken.

10.3.3 *То, чтобы* + infinitief als nominalisering

NOMINALISERING kan twee dingen betekenen: (1) Het gebruik van de infinitief als zinsdeel, bijvoorbeeld onderwerp of lijdend voorwerp, alsof het een nomen (substantief) is; dit is wat in deze paragraaf bedoeld wordt; (2) Het van een werkwoord afleiden van een substantief (zie bv. 14.2.3).

Zoals bekend kan een infinitief soms het onderwerp of lijdend voorwerp zijn van een zin. Na voorzetsels en als een andere naamval is vereist dan nominatief of accusatief, wordt *то, чтобы* + infinitief gebruikt, waarbij *то* komt te staan in de naamval die men nodig heeft. Enkele voorbeelden:

Вместо того чтобы скр ^п ыться от убийц, они пустились их догонять ^и .	In plaats van zich te verbergen voor de moordenaars gingen ze achter hen aan.
А как вы см ^т рите ^и на то, чтобы прод ^а ть ^п нам ряд технологических патентов?	En wat vindt u ervan ons een aantal technische patenten te verkopen?
Какой смысл в том, чтобы сделать ^п то, что полага ^е тся ^и дел ^а ть ^и другому?	Wat is de zin van iets doen wat een ander wordt geacht te doen?
Я за то, чтобы идт ^и дальше по шоссе.	Ik ben ervoor de weg verder te volgen.
Я улетаю ^и навсегда и пришёл ^п к вам лишь с тем, чтобы попрощаться ^п .	Ik vertrek voorgoed en kom alleen afscheid van u nemen.

10.3.4 Бы los van de conditionalis

Er zijn enkele bijwoordelijke uitdrukkingen en samengestelde voegwoorden met *бы* die kunnen voorkomen in zinnen met iedere werkwoordsvorm – ook het presens. Het gebruik van *бы* heeft hier dus niets te maken met de conditionalis. Zo'n bijwoordelijke uitdrukking kan betrekking hebben op ieder zinsdeel, dus ook op het werkwoordelijk gezegde, dat zelfs in de verleden tijd kan staan.

10.3.4.1 Как будто (бы), будто (бы) en synoniemen

Как будто, будто en synoniemen komen met en zonder *бы* voor. De vormen met *бы* zijn iets expressiever. Ze worden op drie manieren gebruikt:

1) Als bijwoordelijke uitdrukking met de betekenis 'als het ware' of 'zogenaamd'.

Met *как будто (бы)* en *будто (бы)* in deze functie zijn synoniem of bijna synoniem: *как бы, словно, словно бы, вроде бы, вроде как бы, вроде* en *якобы*.

Ook met *бы* is zowel presens als verleden tijd mogelijk:

Вот он идёт ^и по заполненному люд ^м и фойе, никт ^о как будто бы и не уступ ^а ет ^и ему дор ^о ги, и всё же дор ^о га своб ^о дна, перед ним дор ^о га своб ^о дна.	Daar loopt hij [Stalin] door een foyer vol mensen, zo op het oog gaat er zelfs niemand voor hem opzij en toch is zijn weg vrij, voor <i>hem</i> is de weg vrij.
Здесь в газ ^е тах, что будто бы Петлюра наступ ^а ет ^и на Гор ^о д.	Er staat hier in de kranten dat Petjoera naar de Stad zou optrekken.

2) Als voegwoord dat een inhoudelijke bijzin (vooral indirecte rede) inleidt in plaats van het voegwoord *что*. De spreker geeft daarmee te kennen dat hij de inhoud van de bijzin niet voor zijn rekening neemt, terwijl *что* in dit opzicht neutraal is. Ook hier kan, ook met *бы*, zowel presens als verleden tijd in de bijzin voorkomen:

Сейчас пишут ⁱ , будто бы его исклю- чили ^p из семинарии за пропаганду марксизма.	Nu wordt er geschreven dat hij [Stalin] van het seminarie zou zijn verwijderd wegens propaganda voor het marxisme.
Говорить ⁱ так о стропилах – всё равно что утверждать ⁱ , будто бы виолончель рождает ⁱ детей.	Zo praten over daksparren is net zoiets als beweren dat een cello kinderen zou baren.

3) Als (samengesteld) voegwoord dat een vergelijkende bijzin inleidt ('alsof').

In deze functie zijn met *как будто* (*бы*) en *будто* (*бы*) (bijna) synoniem: *как если бы, словно, словно бы, точно, точно бы, вроде бы, вроде как бы* en *якобы*.

De varianten met *бы* worden alleen gebruikt in zinnen met een VT-vorm of met de (niet uitgedrukte) tegenwoordige tijd van het werkwoord *быть*:

Всё это звучало ⁱ странно, как будто бы вернулись ^p временá нэпа.	Dit alles klonk vreemd, alsof de tijden van de NEP waren teruggekeerd.
Прости ^p меня, что я решил ^p , будто бы тебя нет.	Vergeef me dat ik beslist heb alsof jij er niet was.

In informele (gesproken) taal heeft men geen enkele moeite met vergelijkingszinnen met *бы* en een presensvorm als *как будто бы он знает* 'alsof hij het weet', of *как будто бы он нас послушает* 'alsof hij zal doen wat wij zeggen'. Toch zal men zoiets niet gauw vinden in literaire teksten. Daar kiest men bij vergelijkingszinnen met een werkwoord in de tegenwoordige tijd toch liever voor een (samengesteld) voegwoord zonder *бы*, zoals *как будто* of *будто*, enz., zoals in:

Да, он о всех своих пациентах говорит ⁱ с уважением, как будто болезни и жалобы уже даёт ⁱ право на уважение.	Ja, over al zijn patiënten praat hij met respect, alsof ziekten en klachten al recht zouden geven op respect.
---	---

10.3.4.2 *Хоть бы/ хотя бы*

Deze zijn al eerder ter sprake gekomen in verband met wenszinnen en concessieve bijzinnen (10.3.1.7 en 10.3.2.2). Er is nog een derde gebruik van *хоть бы/ хотя бы*, en wel als bijwoordelijke uitdrukking met de betekenis 'al was het maar/ tenminste' in zinnen met allerlei werkwoordsvormen, zoals in:

Когда-то мне казалось ⁱ , что хотя бы там человек меняется ⁱ , хотя бы из-за слабого тяготения.	Ooit dacht ik dat tenminste daar [op de maan] de mens veranderde, al was het maar door de zwakke aantrekkingskracht.
---	--

10.3.4.3 *Не то чтобы* 'niet zozeer/ niet echt'

Dit functioneert als bijwoord en kan betrekking hebben op ieder zinsdeel. Het werkwoord van de zin kan onder andere in het presens staan. Als het werkwoord een VT-vorm is, is het een echte verleden tijd en geen conditionalis:

Он уже стар. То есть не то чтоб стар, но не молод. И даже не то чтоб не молод, а просто время идёт ⁱ , годы проходят ⁱ .	Hij is al oud. Of eigenlijk niet echt oud, maar niet jong. En zelfs niet zozeer oud, maar de tijd schrijdt gewoon voort, de jaren gaan voorbij.
---	--

За ка́ждым постро́ением кто́-нибудь из Творцо́в наблюда́етⁱ, то есть, не то что́бы наблюда́етⁱ, но нет-не́т да и посмо́трит^p.

Фели́кс пожима́етⁱ плеча́ми. Не то что́бы он пове́рил^p всему́ э́тому, но речь Ива́на Давы́довича, а в о́собенности нау́чные те́рмины произво́дятⁱ на него́ успока́ивающее де́йствие.

In het laatste voorbeeld is het perfectieve *пове́рил^p* te interpreteren als een gewone verleden tijd, gebruikt in de perfectumbetekenis. Toch doen zich incidenteel gevallen voor waarin een VTvorm na *не то что́бы* geen verleden tijd *kan* zijn en dus een conditionalis moet zijn – een overblijfsel uit een vroeger stadium van de taal waarin na *не то что́бы* een presensvorm uitgesloten was, bijvoorbeeld:

По-францу́зски он у меня́ говоритⁱ, по-неме́цки не то что́б говори́лⁱ, а понима́етⁱ.

Bij iedere bouw houdt er wel een van de Scheppers toezicht, dat wil zeggen: hij houdt niet zozeer toezicht, maar kijkt af en toe even.

Felix haalt zijn schouders op. Niet dat hij aan dat alles geloof hecht, maar de woorden van Ivan Davydovitsj, en in het bijzonder de wetenschappelijke termen, hebben op hem een kalmerende uitwerking.

Frans spreekt hij wel, en Duits spreekt hij niet zozeer, maar hij verstaat het.

10.4 Het gebruik van de gerundia

10.4.1 De Gerundiumconstituent (GC)

Van de meeste werkwoorden kan een gerundium worden gevormd (zie 6.8). Dit geldt voor werkwoorden van beide aspecten, met of zonder *-ся*. Voorbeelden: *откры́в^p*, *откры́вши^p*, *открыва́яⁱ*, *открыва́ясьⁱ*; *подо́йды^p*, *подходя́яⁱ*. Gerundiumvormen zijn in geschreven Russisch zeer gebruikelijk: bij de meeste Russische teksten vindt men op één bladzijde meerdere gerundia. De volgende voorbeelden geven een eerste indruk van hun gebruik:

1 <i>Ви́дяⁱ</i> колеба́ния Доуце́нко, Горде́ев <u>подско́чил^p</u> к аппара́ту.	<i>De aarzeling van Dotsenko ziende sprong Gordejev naar het toestel.</i>
2 Воло́дя Ла́рцев неподви́жно <u>сиде́лⁱ</u> в больни́чном коридо́ре, <i>бо́ясьⁱ</i> <i>пошевели́ться^p</i> .	<i>Volodja Lartsev zat onbeweeglijk in de gang van het ziekenhuis, bang om zich te bewegen.</i>
3 <i>Верну́вши^p</i> к себе́, На́стя из-за двэ́ри <u>услы́шала^p</u> возбу́ждённые голо́са.	<i>Naar huis teruggekeerd hoorde Nastja van achter de deur opgewonden stemmen.</i>
4 <u>Помолча́ла^p</u> , <i>сосчита́в^p</i> в уме́ до ста.	<i>Zij zweeg even, voor zichzelf tot honderd tellend.</i>

Het gerundium presenteert de handeling als een NEVENHANDELING, dat wil zeggen een handeling die plaatsvindt naast een meer CENTRALE HANDELING (afgekort CENTRH). Een zin met een gerundium moet daarom in principe nog een andere werkwoordsvorm bevatten die de CENTRH aangeeft. (In de voorbeelden

(1) – (4) is deze aangegeven door onderstreping.) Het gerundium vormt de kern van een afzonderlijk deel van de zin dat naast de aanduiding van deze CENTRH voorkomt: de GERUNDIUMCONSTITUENT (hier verder aangeduid als GC). In de voorbeelden wordt deze cursief gedrukt. De handeling die door het gerundium wordt uitgedrukt noemen we de GERUNDIUMHANDELING (afgekort GERH)

Een belangrijk kenmerk van de GC is dat er geen afzonderlijke aanduiding van het onderwerp in voorkomt. Dit is verbonden met het volgende:

De uitvoerder van de handeling van de GC is gelijk aan die van de CENTRH.

Een GC komt structureel sterk overeen met een ‘beknopte bijzin’ in het Nederlands (die ook geen persoonsvorm en geen uitgedrukt onderwerp bevat, zie 10.4.5), met name als deze bijzin de functie vervult van ‘bepaling van gesteldheid tijdens de handeling’, zoals in de vertaling van 1-4. De overeenkomst is het sterkst als de beknopte bijzin in de Nederlandse vertaling een deelwoord bevat (zoals in 1, 3 en 4).

Men moet er echter wel rekening mee houden dat de genoemde Nederlandse constructie veel minder gebruikelijk is dan de Russische GC. Vertaling van een GC door een bepaling van gesteldheid met een deelwoord levert vaak onnatuurlijk Nederlands op. Dat geldt vooral voor het Nederlandse verleden deelwoord (zie 3). Ook samengestelde vormen als ‘genomen hebbend’, ‘gekomen zijnde’, ‘geopend wordende’ worden in het Nederlands vermeden.

Omdat de GC functioneert als bepaling bij de CENTRH, heeft zij overeenkomsten met een bijwoordelijke bijzin. In (3) kan de GC bijvoorbeeld gemakkelijk vervangen worden door de bijzin *Когда она вернулась к себе* ‘Toen zij weer thuis kwam’. Ook bij (1) is vervanging mogelijk (als het aspect wordt aangepast): *Когда он увидел колебания Доценко, ...* of *Так как он увидел колебания Доценко, ...* ‘Toen/Omdat hij de aarzelingen van Dotsenko zag ...’

Voor de vertaling van een GC naar het Nederlands is de mogelijkheid een bijzin te kiezen belangrijk. Vaak levert dit een meer natuurlijke vertaling op dan met een bepaling van gesteldheid.

Een verschil tussen een GC en een bijzin is dat bij de laatste de relatie tussen de handelingen specifiek moet worden aangeduid. Hier moet immers een passend voegwoord gekozen worden, bijvoorbeeld een voegwoord van tijd (*когда*, enz.) of van oorzakelijkheid (*так как*, enz.). Bij de GC wordt de relatie tussen de handelingen overgelaten aan de interpretatie van de lezer.

Samengevat is de functie van een GC dus: het aanduiden van een nevenhandeling van de handelende persoon van een in de rest van de zin aangeduide CENTRH. Een GC geeft aan *dat* er een verband bestaat tussen de nevenhandeling en de CENTRH, maar expliciteert op zich niet *de aard* van dat verband (oorzakelijk, temporeel, enz.).

10.4.2 Een structureel verschil tussen de Russische gerundiumconstituent en de Nederlandse bepaling van gesteldheid met een deelwoord

Bij de GC is het veronderstelde onderwerp actief bij de handeling betrokken. De bepaling van gesteldheid kan daarentegen ook betrokken zijn op iets dat of iemand

die de handeling ondergaat. Daarom kan een bepaling van gesteldheid gemakkelijk voorkomen met een verleden deelwoord van een overgankelijk werkwoord. In zo'n geval wordt in het Russisch geen GC gebruikt maar een constructie met (een lange vorm van) een passief deelwoord. Zie de volgende voorbeelden uit *De aanslag* van Harry Mulisch en hun Russische vertaling:

Ослеплённый ^p фонарём, Антoн загородился ^p рукою от свёта.	Verblind door een lantaren hield Anton een arm voor zijn ogen.
Из переулка вышла ^p группа наголо обрѣтых юношей лет по шестна́дцати, одѣтых ^p в чёрные кожанные куртки.	Uit een zijstraat kwam een groep kaalgeschoren jongens van een jaar of zestien, gekleed in zwartleren jeks.
Стэйнвейк положил ^p открытую ^p книгу рядом с собой.	Steenwijk legde zijn boek <i>geopend</i> naast zich neer.

Een Nederlandse bepaling van gesteldheid met een verleden deelwoord kan alleen corresponderen met een GC als het gaat om een onovergankelijk werkwoord (zoals bij *teruggekeerd* in voorbeeld 3) of bij een reflexief overgankelijk werkwoord. In het Russisch verwachten wij in het laatste geval een gerundium van een reflexief werkwoord:

Она сидела теперѣ согнувшись ^p .	Zij zat nu <i>voorovergebogen</i> .
---	-------------------------------------

10.4.3 Vergelijking van de gerundiumconstituent met alternatieve constructies

Behalve met een bepaling van gesteldheid en met een bijwoordelijke bijzin kan de GC nog met andere constructies vergeleken worden. Deze vergelijking geeft ook een idee van eventuele alternatieve mogelijkheden voor de vertaling van een GC.

Zoals al werd gesteld, wordt de handeling van een GC in de eerste plaats gepresenteerd als een bepaling bij de CENTRH. Maar omdat het bij beide handelingen gaat om dezelfde handelende persoon, kan men stellen dat de GC in zekere zin ook het *onderwerp* van de CENTRH nader bepaalt. Hierdoor heeft de GC iets gemeen met een betrekkelijke bijzin bij dit onderwerp (of een zin met een lange vorm van een actief deelwoord). Voorbeeld (1) is dus (met een lichte betekenisverandering) om te vormen tot:

- 5 Гордѣев, котóрый вѣделⁱ колебáния Доцѣнко, подскочѣл^p к аппарату. Gordejev, die de aarzeling van Dotsenko zag, sprong naar het toestel.
- 6 Гордѣев, вѣдѣвшийⁱ колебáния Доцѣнко, idem подскочѣл^p к аппарату.

In constructies als in (5) en (6) is de aandacht geconcentreerd op de relatie tussen de nevenhandeling en de handelende persoon, en wordt het leggen van een nader verband met de CENTRH overgelaten aan de interpretatie van de lezer. In de GC daarentegen weegt het bijwoordelijke element zwaarder dan het bijvoeglijke. Daarom ligt vervanging van de GC door een bijwoordelijke bijzin meer voor de hand.

Bij vertaling naar het Nederlands kan deze mogelijkheid echter soms toch overwogen worden als men geen bepaling van gesteldheid wil gebruiken en geen keuze wil maken tussen verschillende bijwoordelijke bijzinnen (temporeel vs. oorzakelijk e.d.).

Zinnen met een GC kunnen ook vergeleken worden met zinnen die bestaan uit 'gelijkwaardige' persoonsvormen van het werkwoord in nevenschikking (als de handelende persoon van beide handelingen identiek is):

- 7 Гордеев *видел*ⁱ колебания Доценко *и* Гордеjev *zag de aarzeling van Dotsenko*
подскачил^p к аппарату. *en sprong naar het toestel.*

Ook hier vervalt natuurlijk de aanwijzing dat de ene handeling de andere nader bepaalt. De constructie zelf stelt deze handelingen immers als gelijkwaardig voor. Toch kunnen wij bij het interpreteren van zo'n zin vaak gemakkelijk tot een relatief specifiek beeld van de onderlinge verhoudingen komen. Door onze 'kennis van de wereld' hebben wij zekere verwachtingen omtrent de wijze waarop diverse gebeurtenissen verbonden kunnen zijn. Daarom zijn wij geneigd ook bij het interpreteren van dit voorbeeld een oorzakelijk verband aan te nemen tussen beide handelingen: *doordat* hij de aarzeling van Dotsenko waarneemt, begrijpt Gordejev dat hij moet ingrijpen en springt. Behalve de lexicale betekenis van de betreffende delen van de zin en algemene kennis van de wereld kunnen ook grammaticale factoren bij de interpretatie een rol spelen. Zo worden opeenvolgende perfectieve persoonsvormen vrijwel altijd geïnterpreteerd als aanduiding van opeenvolgende handelingen. Vooral in zulke gevallen is er daarom soms maar weinig verschil met een zin waarin een perfectieve GC voorafgaat aan een andere perfectieve werkwoordsvorm (vgl. voorbeeld 10 en 11 hieronder).

Alle vier genoemde constructies zijn dus in principe bruikbaar als wij een beeld willen oproepen van twee handelingen van dezelfde persoon die een niet al te specifieke relatie met elkaar hebben. Zij verschillen onderling in de mate van specificatie van de relatie en het verschil in 'gewicht' dat aan de handelingen wordt toegeschreven. Zinnen met een GC nemen hierbij een middenpositie in tussen constructies met bijzinnen en zinnen met nevenschikking. De volgende voorbeelden illustreren een en ander:

- 8 Алексáндр, *котóрый* взял^p на поводóк (a) Alexander, *die* de bulterriër bij de
бультеpьяра, вьшел^p на ўлицу. *riem had genomen* liep de straat op.
- 9 *Пóсле того как* Алексáндр взял^p на (b) *Nadat* Alexander de bulterriër bij de
поводóк бультеpьяра, он вьшел^p на *riem had genomen* liep hij de straat op.
ўлицу.
- 10 *Взяв*^p на поводóк бультеpьяра, (c) *De bulterriër bij de riem genomen*
Алексáндр вьшел^p на ўлицу. *hebbend* liep Alexander de straat op.
(d) *De bulterriër bij de riem nemend* liep
Alexander de straat op.
(e) *Met de bulterriër aan de riem* liep
Alexander de straat op.

- 11 *Александр взял на поводок бультерьера* (f) *Alexander had de bulterriër bij de riem genomen en liep de straat op.*
и вышел на улицу.
 (g) *Alexander nam de bulterriër bij de riem en liep de straat op.*

Samenvattend kunnen wij stellen dat qua betekenis de meest directe Nederlandse tegenhanger van de Russische GC-constructie de bepaling van gesteldheid is. Door allerlei beperkingen in het gebruik hiervan kan de keuze hiervoor echter toch niet als de standaardvertaling worden gekenmerkt. Voor een goede vertaling moeten vaak andere varianten worden gekozen. Zo blijkt uit onderzoek van parallelle teksten Russisch – Nederlands en Nederlands – Russisch dat de bepaling van gesteldheid hooguit in zo'n 30 procent van de gevallen voorkomt. Nevenschikking en bijwoordelijke bijzin nemen daarentegen samen meer dan de helft van de gevallen voor hun rekening. Dit betekent dat men in de Nederlandse vertaling vaak moet kiezen voor 'onderspecificering' van de relatie tussen de handelingen (bij nevenschikking), of, hetgeen in de vertaalpraktijk vaker voorkomt, voor 'overspecificering' (bijwoordelijke bijzin).

10.4.4 Commentaar met betrekking tot de diverse varianten in de Nederlandse vertaling

Bij de voorbeelden (8) – (11) hierboven valt op dat in de eerste twee Nederlandse varianten (a) en (b) voor een voltooide tijd wordt gekozen. Op deze manier wordt expliciet weergegeven dat de betreffende handeling vóór de andere handeling ligt, hetgeen de normale interpretatie is als in het Russisch perfectieve vormen worden gebruikt. Bij de andere Nederlandse varianten hebben wij in principe bij de aanduiding van de eerste handeling meer keuze tussen een voltooide of een niet-voltooide tijdsvorm.

Als in het Nederlands bij nevenschikking voor een voltooide tijd wordt gekozen (variant (f)), legt dat een zware nadruk op het ingetreden zijn van de resulterende toestand van de handeling. Als vertaling van de Russische zin met *взял* ligt dit daarom minder voor de hand, maar als vertaling van de GC-constructie kan het soms wel passend zijn. In de praktijk zal men hier echter toch eerder voor variant (g) kiezen.

Bij een bepaling van gesteldheid ligt dit nog weer anders. Zoals reeds gezegd, worden samengestelde vormen van het type 'genomen hebbend', 'gekomen zijnde', 'geopend wordende' normaliter vermeden. Variant (c) is daarom een onnatuurlijke keuze. Bij variant (d), met een tegenwoordig deelwoord, geldt niet zo'n structureel bezwaar. Een probleem is hier echter dat men sterk geneigd is het tegenwoordig deelwoord te interpreteren als aanduiding van gelijktijdigheid. Het perfectieve gerundium wordt in voorbeeld 10 echter juist geïnterpreteerd als aanduiding van een voorafgaande handeling. In vertaling (d) komt dit minder goed naar voren. Dit bezwaar geldt voornamelijk als het in het Russisch gaat om perfectieve vormen en

in het Nederlands om terminatieve werkwoorden. Bij een niet-terminatieve imperfectieve GC is wel een passende correspondentie mogelijk met een tegenwoordig deelwoord. Zie het volgende voorbeeld, dat in de praktijk dezelfde situatie beschrijft als (10) (maar i.p.v. de *взять*^P-handeling zelf wordt hier de als gevolg van deze handeling ingetreden toestand aangeduid):

<i>Держáí бультерьера на поводке,</i>	<i>De bulterriër aan de riem houdend</i>
<i>Алекса́ндр вы́шел^P на у́лицу.</i>	<i>liep Alexander de straat op.</i>

Speciale vermelding verdient variant (e). Kenmerkend voor dit type is het voorzetsel 'met' (of de mogelijkheid dit in te voegen). Het werkwoord ontbreekt vaak (of heeft de vorm van een attributief gebruikt deelwoord). Deze constructie is vrij gebruikelijk in het Nederlands en komt qua effect vaak goed overeen met de GC. In Russische vertalingen uit het Nederlands vindt men deze correspondentie nogal eens. Enkele voorbeelden:

<i>Держáí змея́ в пра́вой руке́, я со всех ног помча́лся^P прочь.</i>	<i>Ik rende weg, [met] de vlieger in de rechterhand.</i>
<i>Все как оди́н брели́ⁱ, опусти́в^P го́ловы.</i>	<i>Ze liepen zonder uitzondering met gebogen hoofd [Vgl. met het hoofd gebogen].</i>
<i>Те дво́е стоя́лиⁱ ря́дом, скрести́в^P на груди́ ру́ки.</i>	<i>De beide portiekbewoners keken met over elkaar geslagen armen toe.</i>
<i>Она́ сидела́ⁱ ти́хо и безмяте́жно, сложи́в^P пе́ред собо́й ру́ки на кры́шке стола́.</i>	<i>Ze zat bewegingloos en vredig in de bank, [met] haar handen voor zich op het blad.</i>

10.4.5 Beknopte bijzinnen met een voorzetsel als vertaling van een gerundiumconstituent

In een aantal gevallen correspondeert de GC goed met de 'beknopte bijzin' in het Nederlands. Zie de volgende voorbeelden uit vertalingen van Nederlandse teksten:

<i>Дверь отвори́лась^P, и Дави́д, не глядя́ⁱ на нас, напра́вился^P к вешалке.</i>	<i>De deur ging open en David liep <u>zonder ons aan te kijken</u> door naar de kapstok.</i>
<i>Не встре́тив^P никого́ на доро́ге, они́ минова́ли^P Ха́лфвег.</i>	<i><u>Zonder iemand tegengekomen te zijn</u> reden zij door Halfweg.</i>
<i>Продержáвши^P шесть ме́сяцев «чи́стым», он навести́л^P её.</i>	<i><u>Na zes maanden clean te zijn geweest,</u> zocht hij haar op.</i>
<i>Оплати́в^P долг, я лишь увели́чила^P его́ тру́дности.</i>	<i><u>Door te betalen</u> had ik zijn moeilijkheden alleen maar vergroot.</i>
<i>Я перешла́^P к угро́зам, кото́рые я тут же своди́лаⁱ к нулю́, сама́ предлага́яⁱ ему́ де́ньги.</i>	<i>Ik ging over op dreigementen die ik meteen weer tenietdeed <u>door hem geld aan te bieden.</u></i>

De Nederlandse constructie bevat een infinitief met *te* en is een van de typen van een beknopte bijzin (naast het eerdergenoemde type met een deelwoord). Dit maakt dat men ook hier weer kan spreken van een sterke structurele verwantschap.

Zeer sterk is dat het geval bij de gevallen met het voorzetsel ‘zonder’. Dit is de meest normale manier om te wijzen op de *afwezigheid van een mogelijke nevenhandeling*, hetgeen in het Russisch nu juist geschiedt door een ontkennende GC. Beide constructies zijn zowel qua betekenis als qua frequentie van gebruik in hoge mate equivalent (zie ook 10.4.14).

Bij ‘na’ en ‘door’ is er een groter verschil tussen de Nederlandse constructies en de corresponderende GC, omdat deze voorzetsels de relatie tussen de gebeurtenissen expliciet benoemen (evenals bij bijzinnen met ‘nadat’ en ‘doordat’) in tegenstelling tot de GC, waarbij de aard van de relatie niet expliciet wordt aangegeven. Maar door het ontbreken van een persoonsvorm, staan deze zinnen natuurlijk toch iets dichter bij de GC dan de corresponderende bijzinnen. Vooral het type met ‘door te’ is interessant, omdat het hierbij vaak gaat om een vrij bijzondere betekenisvariant van de GC. Zoals de voorbeelden illustreren hoeft het hier niet te gaan om twee min of meer afzonderlijke handelingen, maar worden soms twee kanten van hetzelfde gebeuren beschreven: de GC beschrijft wat het subject echt ‘doet’ en de CENTRH is een verwoording van het effect dat deze handeling heeft (zie 10.4.11.8 en 10.4.12.4).

De correspondentie van het hier behandelde type van de beknopte bijzin in het Nederlands met de Russische GC is beperkt tot de genoemde gevallen (‘zonder te’, ‘na te’ en ‘door te’). Beknopte bijzinnen met ‘alvorens te’ of ‘om te’ corresponderen normaliter namelijk niet met een GC, maar met een vergelijkbare constructie met een infinitief (resp. met *прежде чем* en *чтобы*). Hieruit blijkt dat er zekere beperkingen bestaan met betrekking tot de relatie die de GC kan hebben tot de CENTRH: terwijl een GC gemakkelijk geïnterpreteerd kan worden als verwijzing naar een voorafgaande of motiverende gebeurtenis of een min of meer parallel verlopende handeling, is het uitdrukken van iets wat *na* de CENTRH ligt uiterst beperkt. Het is dan ook niet mogelijk met een GC rechtstreeks het *doel* aan te duiden dat door de CENTRH bereikt zou moeten worden. Als het bij de nevenhandeling gaat om de intentie van de handelende persoon, kan een GC normaliter alleen gebruikt worden als er expliciet naar deze intentie wordt verwezen door de gerundiumvorm van een werkwoord als ‘willen’, ‘pogen’ of iets dergelijks. Datgene waar de intentie op is gericht, het eigenlijke ‘doel’, wordt dan dus niet met het gerundium aangeduid maar door de afhankelijke infinitief:

Желѣяⁱ освободить^p меня от переживаний, Роберт хотѣлⁱ знатьⁱ факты. Вполнѣ возможно, что Филатову убили^p, пытаясьⁱ запугать^p Идзиковского.

Om me te bevrijden van mijn verdriet had Robert de feiten willen weten. Het is best mogelijk dat zij Filatova vermoord hebben om Idzikovski bang te maken.

Dergelijke gevallen komen tamelijk vaak voor, en als Nederlands equivalent kan dan meestal toch goed een zin met 'om te' gebruikt worden.

Een interessant feit van het Russisch is dat het gebruik van een imperfectieve vorm in sommige gevallen zeer dicht kan komen bij dat van een combinatie van een werkwoord als *пытáться*ⁱ plus een perfectieve infinitief (op dit conatief gebruik van imperfectief is gewezen in 8.5.1). Ook in zo'n geval kan een (imperfectieve) GC de tegenhanger zijn van een 'om te'-constructie. De GC verwijst hier primair naar een activiteit, maar ook het doel daarvan is duidelijk, omdat dit wordt geïmpliceerd door het resultatief-terminatieve karakter van de handeling:

Я тут же тряхнул ^p головой, отгоняя ⁱ прочь неуместную мысль.	Ik schudde mijn hoofd <u>om</u> die ongepaste gedachte uit mijn geest <u>te</u> verwijderen.
... закричал ^p он женé, призывая ⁱ её в свидетели.	... riep hij tot zijn vrouw <u>om</u> haar er als getuige bij <u>te</u> roepen.

(Vgl. *пытáсь*ⁱ *отогна́ть*^p, *жела́я*ⁱ *призва́ть*^p.)

10.4.6 Gerundiumconstituenten met een complexere structuur

Omdat de GC bedoeld is om een CENTRH te bepalen, moet er minimaal nog een andere werkwoordsvorm in de zin aanwezig zijn. De bovenstaande voorbeelden illustreren zulke minimale structuren. Zoals de voorbeelden aangeven, kan de GC zowel voor als na de werkwoordsvorm die hij bepaalt voorkomen. (De plaats van de GC kan wel een zekere rol spelen bij het onderscheiden van verschillende mogelijke relaties tussen de handelingen.)

In de praktijk komen regelmatig zinnen voor met meerdere gerundia en/of andere werkwoordsvormen. Zo vindt men soms bijvoorbeeld meerdere nevenschikte gerundiumconstituenten:

12 <i>Облада́я</i> ⁱ <i>абсолю́тным слухом</i> и хорошо́ <i>разбира́сь</i> ⁱ в <i>иноста́нных язы́ках</i> , <i>Настя</i> <i>поду́мала</i> ^p , что так <i>интони́руют</i> ⁱ <i>фра́зы то́лько англича́не</i> .	Omdat ze een absoluut gehoor bezat en veel verstand had van vreemde talen, bedacht Nastja dat alleen Engelsen zo hun zinnen intoneerden.
13 <i>Рабо́тая</i> ⁱ в <i>мили́ции</i> и <i>став</i> ^p <i>студéнтом вече́рного отде́ления юрфа́ка</i> , <i>Витя</i> <i>изба́вился</i> ^p от <i>насме́шек</i> , но <i>продолжа́л</i> ⁱ <i>страда́ть</i> ⁱ .	Toen hij bij de politie werkte en student was geworden aan de avondafdeling van de juridische faculteit, had Vitja er geen last meer van dat ze hem belachelijk maakten, maar hij bleef het moeilijk hebben.

Het laatste voorbeeld illustreert dat nevenschikte gerundiumconstituenten niet altijd hetzelfde aspect hebben.

Ook veel complexere structuren zijn niet ongebruikelijk:

- 14 *Проведя^p ночь, как и Гордеев, на Петровке и уходяⁱ 'в восемь часов утра' из своего кабинета, Ларцев хотелⁱ было доложить^p полковнику о телефонном разговоре, но, приоткрыв^p дверь, увидел^p Колобка спящим, откинувшись^p в кресле, с расстегнутым^p воротом рубахи и съехавшим^p набок галстуком.* Lartsev, die evenals Gordejev de nacht had doorgebracht op de Petrovka, was, toen hij 's ochtends om acht uur zijn werkkamer wilde gaan verlaten, eerst van plan om het telefoongesprek te melden aan de kolonel, maar toen hij de deur op een kier had geopend, zag hij Bolletje in slaap, achteroverhangend in zijn stoel, met de boord van zijn overhemd losgeknoopt en een scheefgezakte stropdas.

10.4.7 Grammaticale vorm van de centrale handeling

In voorbeeld (14) is de GC *откинувшись^p в кресле* betrokken op een CENTRH die wordt aangeduid met een actief deelwoord (*спящим*). Dit komt betrekkelijk weinig voor. Gewoonlijk wordt de CENTRH uitgedrukt door een persoonsvorm van het werkwoord. (Vergelijk de alternatieve constructie: *Ларцев увидел^p, что Колобок спитⁱ, откинувшись^p в кресле.*)

In verhalende teksten wordt de CENTRH meestal uitgedrukt door een vorm van de verleden tijd, zoals in bijna alle bovenstaande voorbeelden. Het is echter ook goed mogelijk om een GC te gebruiken naast een presensvorm of een vorm van de toekomende tijd (een imperfectieve vorm met *буду*, enz. of een perfectief presens):

- 15 *Уже тридцать шесть часов он сидитⁱ здесь, натянув^p на руки хирургические перчатки и обвязав^p кроссовки полиэтиленовыми пакетами.* Hij zit hier al zesendertig uur, met rubberhandschoenen aan en met plastic zakken om zijn sportschoenen.
- 16 *В 1986 году Павлов, став^p начальником отдела, решаетⁱ, что неплохо бы ему стать^p кандидатом наук.* In 1986 beslist Pavlov, als hij hoofd van de afdeling is geworden, dat het niet gek zou zijn als hij zou promoveren.
- 17 *Будем проверятьⁱ, спрашиваяⁱ её друзья и сослуживцев.* Wij zullen dat controleren door haar vrienden en collega's te ondervragen.
- 18 *Что будешь делатьⁱ ты, получишь^p свои деньги?* Wat zul je gaan doen als je je geld hebt gekregen?
- 19 *Если ты, встретив^p трудности, вдруг усомнишься^p в своих силах – подумай^p о нём.* Als je, geconfronteerd met moeilijkheden, soms mocht gaan twijfelen aan je krachten, denk dan aan hem.

Relatief zelden wordt een GC betrokken op een predikaat met een *korte vorm* van een adjectief:

- 20 *И профессор Самойлов был^p абсолютно прав, утверждаяⁱ, что первое и второе убийства совершены разными людьми.* En professor Samojlov had volkomen gelijk toen hij stelde dat de eerste en de tweede moord door verschillende mensen waren gepleegd.

Gevallen met een korte vorm van het passief verleden deelwoord zijn volgens de grammaticale norm alleen aanvaardbaar als de constructie niet echt als passief wordt ervaren:

- 21 Она в тот момент была радостно возбуждена, *реши́в*^p *трудную задачу*. Zij was op dat moment blij en opgewonden omdat zij het moeilijke probleem had opgelost.

Een GC kan ook betrokken zijn op een gebiedende wijs of conditionalis:

- 22 Но не делайтеⁱ ничего, не позвоните^p мне. Maar doe niets zonder mij eerst te bellen.
 23 Я не испугалась^p бы, даже встретив^p его в лесу один на один. Ik zou niet schrikken, zelfs niet als ik hem in m'n eentje in het bos tegen zou komen.

Speciale vermelding verdient het gebruik van de GC bij een infinitief. In zulke zinnen is de infinitief vaak afhankelijk van een modaal woord als *хочет*, *может*, *можно*, *нельзя*, *следует* of *должен* en dergelijke:

- 24 Он мог часами сидетьⁱ неподвижно, *словно погрузившись*^p в анабиоз, не издаваяⁱ при этом ни малейшего звука. Hij kon urenlang bewegingloos zitten, als in een soort winterslaap verzonken, zonder daarbij ook maar het geringste geluid te maken.

In zulke constructies moet de gerundiumhandeling niet betrokken worden op het modale predikaat, maar op de infinitief (vgl. Он сиделⁱ неподвижно, *словно погрузившись*^p в анабиоз, не издаваяⁱ при этом ни малейшего звука).

Onpersoonlijke constructies (zie 15.2) met een infinitief zijn interessant omdat daarbij vaak een expliciete aanduiding van het onderwerp ontbreekt. De infinitiefhandeling moet dan betrokken worden op de meest daarvoor in aanmerking komende persoon. Als het uit de context of situatie duidelijk is dat het om een specifieke persoon gaat, hoeft deze niet te worden aangegeven. (Als dit wel gebeurt, wordt een datievorm gebruikt.) Als de datief ontbreekt kan het gaan om een willekeurig persoon. In alle gevallen is de persoon die de infinitiefhandeling wordt geacht te verrichten ook de uitvoerder van de gerundiumhandeling. Vergelijk (25) met (26) hieronder:

- 25 А как иначе можно заполучить^p Ковалёва, не открываяⁱ *перед следователем все карты*? Hoe kun je (*kan hij*, enz.) anders Kovaljov krijgen zonder al je (zijn, enz.) kaarten bloot te geven voor de vooronderzoeksleider?
- 26 А как иначе ему можно заполучить^p Ковалёва, не открываяⁱ *перед следователем все карты*? Hoe kan hij anders Kovaljov krijgen zonder al zijn kaarten bloot te geven voor de vooronderzoeksleider?

10.4.8 Minimale gerundiumconstructies, interpunctie en idiomatisering

Zoals de tot nog toe gegeven voorbeelden illustreren, bestaat de GC normaliter uit meer dan één woord: naast de gerundiumvorm zelf vinden wij vaak bijwoordelijke bepalingen en allerlei objecten die door de rectie van het betreffende werkwoord worden vereist. De GC heeft daardoor veel van een gewone zin, maar dan zonder persoonsvorm en zonder afzonderlijke vermelding van het onderwerp. (In de Nederlandse grammatica zou men dan spreken van een ‘beknopte bijzin’.)

Bij intransitieve werkwoorden is het echter geenszins onmogelijk dat de GC uitsluitend uit de gerundiumvorm (al dan niet met het ontkenkend partikel *не*) bestaat:

27 – Если это не допрѐс, я позволю ^p себе отклáняться ^p , – хóлдно произнёс ^p , <i>вставáя</i> ⁱ , Ковалёв.	‘Als dit geen ondervraging is ben ik zo vrij u te groeten,’ zei Kovaljov kil, terwijl hij opstond.
28 Нáстя откíнулась ^p в крѐсле, закрýла ^p глаза, <i>отдыхáя</i> ⁱ .	Nastja ging languit in haar stoel liggen, sloot haar ogen en probeerde zich te ontspannen.
29 Я повернýлся ^p и пошѐл ^p , <i>не оглá-дываясь</i> ⁱ , по лѣстнице вниз.	Ik draaide me om en liep zonder om te zien langs de trap naar beneden.

In principe wordt de GC van de rest van de zin *gescheiden door komma’s*. Deze scheiding wordt vaak ook in de klankvorm van de zin aangegeven door pauze(s) en intonatie. Dit geldt vooral voor een enigszins uitgebreide GC die meer kenmerken gemeen heeft met een aparte zin (eigen object en/of bepalingen bij het werkwoord). Een minimale GC mist deze zinskenmerken en komt daardoor zeer dicht bij een bijwoord. De scheiding in de klankvorm van de zin kan dan achterwege blijven. Een voorbeeld hiervan is de zin:

- 30 Онá сидѣлаⁱ тепѣрь *согнувшись*^p. Zij zat nu voorovergebogen.

Vergelijk voorbeeld (29) met de volgende zin, waar de komma, die gewoonlijk de scheiding markeert, ontbreekt:

- 31 Сержáнт опя́ть козырнýл^p и пошѐл^p *не оглáдываясь*ⁱ. De sergeant salueerde opnieuw en liep zonder om te zien weg.

Het ontbreken van een komma wijst op de afwezigheid van een scheiding in de klankvorm van de zin. Het tegenovergestelde is echter niet het geval: niet alle komma’s worden ook ‘uitgesproken’. Het verschil in spelling tussen de voorbeelden (29) en (31) hoeft dus in dit geval niet per se te wijzen op een verschil in uitspraak.

Als een gerundium bijna uitsluitend als minimale GC voorkomt en gewoonlijk niet meer in de uitspraak wordt gescheiden van de rest van de zin, leidt dit gemakkelijk tot idiomatisering. De gerundiumvorm wordt dan niet meer ter plekke gevormd van het betreffende werkwoord, maar is in feite tot een afzonderlijk woord, een bijwoord dus, geworden. Een goed voorbeeld daarvan is *мóлча* (dat zich ook al onderscheidt door een onregelmatig accent):

- 32 Анто́н ме́льком взгляну́л^p на него́ и **мо́лча**ⁱ кивну́л^p. Anton keek hem vluchtig aan en knikte zwijgend.

Andere voorbeelden van zulke ‘versteende’ gerundia zijn (*немного/чуть*) *погодя́* ‘(even) later’, *не торопя́сь* (of *не спеша́*) ‘ongehaast, langzaam’:

- 33 Вода́ в ва́нной перестала́^p шуметьⁱ, и не́много **погодя́**^p Вече́ровский позва́л^p: ... Het badwater maakte geen lawaai meer en even later riep Vetsjerovski: ...
- 34 Алекса́ндр Евге́ньевич **не торопя́сь**ⁱ снял^p тру́бку и любэ́зно поприве́тствовал^p Лари́су Ле́бедеву. Alexander Jevgenjevitsj nam rustig de hoorn van de haak en begroette Larisa Lebedeva vriendelijk.

Bij sommige vormen is het proces van idiomatisering zover doorgegaan dat zij in feite overgegaan zijn in geheel andere woordsoorten, bijvoorbeeld een voorzetsel (*благодаря́ отцу́* ‘dankzij mijn vader’; *спустя́ не́которое вре́мя* ‘na enige tijd’) of een voegwoord (*хотя́* ‘ondanks’).

10.4.9 Andere vormen van idiomatisering. Elliptisch gebruik van een gerundiumconstructie

Bepaalde trekken van idiomatisering vinden wij ook bij de vorm *говоря́*:

Себесто́имость зави́ситⁱ от эффе́к- De kostprijs hangt af van de effectiviteit
тíвности вну́треннего и вне́шнего van de interne en externe controle,
контро́ля, *проще́ говоря́*ⁱ, от стéпени eenvoudiger gezegd, van de kans om
рiска быть разоблаче́нным. ontmaskerd te worden.

Bij combinaties als *проще́ говоря́* ‘eenvoudiger gezegd’, *коро́че говоря́* ‘kort gezegd’, *мя́тко говоря́* ‘zacht gezegd’, *со́бственно говоря́* ‘feitelijk’, enz. gaat het om een karakterisering van de daaropvolgende uitspraak. De CENTRH wordt hier dus niet genoemd, maar kan nog wel gedacht worden: het is zoiets als ‘zeg ik’ of ‘kan men zeggen’. Een vergelijkbaar gebruik vinden wij bij de vorm *судя́*:

Судя́ по все́му, э́то бы́ло тре́бование Aan alles te oordelen was dat een eis
Горде́ева. van Gordejev.

Vergelijkbare gevallen doen zich voor bij *полагáя*, *не счита́я*, *исходя́ из*, *име́я в виду́*.

Uitdrukkingen met *смотря́* en *несмотря́* zijn waarschijnlijk op vergelijkbare wijze te verklaren, maar zijn nog sterker geïdiomatiseerd:

– Я не про́тив наказа́ния, – оправ- ‘Ik ben niet tegen straf,’ verdedigt Nina
дываетсяⁱ Ни́на, – но **смотря́** како́е ... zich, ‘het hangt er maar van af welke ...’
Несмотря́ на то, что Колобо́к пред- Ondanks het feit dat Bolletje had
упрежда́лⁱ о нерво́зности Рудника́, gewaarschuwd dat Roednik zenuw-
реа́льная карти́на превзошла́^p все achtig was, overtrof de realiteit alle
ожида́ния. verwachtingen.

Hoewel *смотря́* zijn gewone betekenis ('kijkende') nog niet helemaal verloren heeft, wordt voor deze betekenis liever het gerundium van het synonieme werkwoord *глядѣть*ⁱ gebruikt:

– Не мо́жетеⁱ, – споко́йно отве́тила^p она́, *глядя́*ⁱ Па́влову в глаза́. 'Dat kunt u niet,' antwoordde zij kalm, Pavlov in de ogen kijkend.

Naast gevallen met een idiomatisch karakter komen er ook andere zinnen voor die niet voldoen aan het normale patroon van gebruik van het gerundium omdat een expliciete vermelding van de CENTRH ontbreekt. Wij hebben hier dus te maken met ELLIPTISCH (onvolledig) gebruik van een GC.

Het duidelijkste type treffen wij aan in toneelstukken, waar gerundiumconstructies voornamelijk voorkomen in de toneelaanwijzingen. Geïsoleerde, 'elliptische', gerundiumconstructies zijn hier vrij frequent. De CENTRH hierbij is echter evident: dit is het uitspreken van de erop volgende tekst:

ОЛЬГА (*входя́я*ⁱ в гости́нню). Ну, вот и Ната́лия Ива́новна. OLGA (de kamer binnenkomend): Ah, daar is Natalia Ivanovna.

ГОМЫРА. А е́сли что не так, то да́йте^p мне по мо́рде... (*Замѣтивъ*^p *Ре́пникова*.) Нет я ниче́го... GOMYRA: En als het niet zo is, sla me dan maar op m'n bek. (Repnikov ziende) Ik bedoel er niets mee...

Een ander type is te vinden in krantenkoppen en dergelijke. De aard van de CENTRH zal dan moeten blijken uit de inhoud van het volgende artikel. Eventueel kan het ook om de handeling van het schrijven en publiceren van het artikel gaan:

*Восста́навливая*ⁱ *ле́нинскую концеп-цию* в па́ртии. Bij het reconstrueren van de leninistische conceptie in de partij (Kop uit de *Pravda*).

*Не подводи́я*ⁱ ито́гов. Zonder de balans op te maken (Kop uit de *Moskovskië novosti*).

10.4.10 Gerundia en 'relatieve tijd': ligging van de gerundiumhandeling ten opzichte van de centrale handeling

Zoals al eerder is gebleken, kan de GC op allerlei verschillende werkwoordsvormen betrokken zijn: vormen van de tegenwoordige, verleden en toekomstige tijd, gebiedende wijs, infinitief, enz. Bij de vormen van de tegenwoordige en verleden tijd gaat het in eerste instantie om de ligging van de handeling ten opzichte van het moment 'nu' (zogenaamd 'absoluut' tijdsgebruik). Maar bij een GC gaat het alleen om de verhouding van de gerundiumhandeling (GERH) tot de centrale handeling (CENTRH). Als hier al sprake is van tijdsverhoudingen, gaat het dus om relatieve tijd (gelijktijdigheid, voorafgaan in de tijd, enz.). Het aspect van het gerundium is hierbij van centraal belang:

- bij een *imperfectieve* GC vinden wij in principe een of andere vorm van overlapping tussen beide handelingen; daar overheerst dus het beeld van gelijktijdigheid.

Vooral bij herhaalde gebeurtenissen kunnen er echter verschillende extra nuances voorkomen (meer hierover in 10.4.13);

- bij een *perfectieve* GC gaat de GERH meestal geheel vooraf aan de CENTRH. Andere gevallen, zoals geheel of gedeeltelijk samenvallen van beide handelingen, zijn bij een perfectief gerundium echter zeker geen uitzonderingen te noemen. Het uitdrukken van een op de CENTRH volgende GERH is daarentegen uiterst beperkt.

Naast het aspect speelt ook de *woordvolgorde* een belangrijke rol:

- als de GERH niet voor de CENTRH ligt, moet een perfectieve GC volgen op de werkwoordsvorm die erdoor wordt bepaald;
- het tegengestelde is echter niet waar: ook bij naplaatsing van een perfectieve GC kan het gaan om een GERH die in de tijd voorafgaat.

Hieronder zal nader worden ingegaan op de wijze waarop de imperfectieve en perfectieve GC's de CENTRH kunnen bepalen. In eerste instantie worden hierbij alleen gevallen met een niet-ontkennende GC en zonder herhaling van de handeling besproken (10.4.11 en 10.4.12). Daarna wordt afzonderlijk stilgestaan bij de rol van het aspect van de GC bij het aanduiden van herhaalde gebeurtenissen (10.4.13) en bij ontkenning (10.4.14).

10.4.11 De imperfectieve gerundiumconstituent

Bij een imperfectieve GC vinden wij een of andere vorm van *gelijktijdigheid* of liever *overlapping* tussen GERH en CENTRH. Zo kan de GERH een soort achtergrond vormen voor de CENTRH: de grenzen van de CENTRH vallen dan binnen die van de GERH. Maar ook het tegenovergestelde is mogelijk: de GERH kan geheel binnen de CENTRH liggen. Ook volledige samenval komt voor (maar daarbij is er normaliter een specifiek verband, een 'verknoping' tussen de beide handelingen, zie 10.4.11.8 en 10.4.11.9). Het verband kan ook vrij los zijn: handelingen die min of meer toevallig (voor een belangrijk deel) binnen hetzelfde tijdsbestek vallen. Doordat de GC de GERH als een bepaling bij de CENTRH presenteert, ligt het voor de hand dit verband zo specifiek mogelijk te interpreteren. Maar het is nu juist een belangrijke eigenschap van de GC dat hij wel het *bestaan* van een verband tussen beide handelingen uitdrukt, maar niet de *aard* van dat verband (zie 10.4.1). Dit blijkt ook uit de verschillende bijzinnen of andere constructies die een GC kunnen vervangen. Het vaststellen van de aard van het verband blijft een kwestie van interpretatie.

Het volgende overzicht van een aantal kenmerkende interpretaties geeft een beeld van de mogelijkheden. De indeling is onder andere gebaseerd op de mate van zelfstandigheid van de de GERH ten opzichte van de CENTRH. Na de rubriek met een relatief los onderling verband tussen de handelingen worden diverse gevallen besproken met een sterker verband. Paragrafen 10.4.11.8 en 10.4.11.9 bevatten gevallen met een zeer sterke verknoping; hierbij gaat het in feite niet om afzonderlijke handelingen, maar om verschillende kanten van een en hetzelfde gebeuren.

10.4.11.1 De gerundiumconstituent drukt een bijkomende handeling uit

In de voorbeelden van dit type gaat het om een samengaan van handelingen met een vrij los verband. In deze gevallen gaat het dus om relatief zelfstandige handelingen. Daarom kan bij de vertaling vaak gekozen worden voor een nevenschiktelijke vorm. Soms kan met *daarbij* of *waarbij* een minimaal element van bepaling, zoals dat toch altijd eigen blijft aan de GC, worden uitgedrukt:

- 35 – Что это? – спросил^p он, *вертяⁱ банки в руках.* ‘Wat is dat?’ vroeg hij, en hij draaide de blikken in zijn handen om en om.
- 36 *Грозятⁱ на снимке пальцем, Президент России говоритⁱ: ...* De president van Rusland dreigt op de foto met zijn vinger en zegt: ...
- 37 *Учёная советуетⁱ питатьсяⁱ насекомыми преимущественно детям, ссылаясьⁱ на проведённый эксперимент с 25 юными жителями штата Оахака.* De geleerde raadt het zich voeden met insecten vooral aan voor kinderen en verwijst daarbij naar een experiment met vijfentwintig jeugdige inwoners van de staat Oahaca.
- 38 – Не можетеⁱ, – спокойно ответила^p она, *глядяⁱ Павлову в глаза.* ‘Dat kunt u niet,’ antwoordde zij kalm, waarbij zij Pavlov in de ogen keek.

Vaak gaat het hier bij de CENTRH om een complete handeling en vinden wij dus een perfectieve finiete vorm (behalve in gevallen als *presens historicum* e.d.). De imperfectieve GERH duidt dan gewoonlijk een proces aan dat de CENTRH ‘omvat’.

Er komen echter ook andere gevallen voor die uit het oogpunt van aspectkeuze bijzondere aandacht verdienen. Hierbij gaat het bij de GERH om een relatief korte terminatieve handeling, zoals in de volgende voorbeelden:

- 39 – Шутница, – процедил^p сквозь зѳубы Галл, *закрываѳяⁱ вѳоду.* ‘Grappenmaakster,’ siste de Galliѳr, terwijl hij de kraan dichtdeed.
- 40 – Понятно, – кивнул^p Гордѳев, *сноѳва засѳовываѳяⁱ дужку очкоѳв в рот.* ‘Ik snap het,’ knikte Gordejev, die de poot van zijn bril opnieuw in zijn mond stopte.

Het is interessant dat als men hier het gerundium zou willen vervangen door een persoonsvorm, men normaal gesproken het aspect zou moeten veranderen, dus zou moeten kiezen voor een perfectieve vorm, respectievelijk *и закрыл^p* of *и засунул^p*. Zoals gebruikelijk bij perfectieve vormen die relatief zelfstandige handelingen aanduiden, zouden wij dan echter de interpretatie krijgen van *opeenvolgende* handelingen. Door de keuze voor een imperfectief gerundium, zoals in de bovenstaande voorbeelden, worden de betreffende handelingen sterker met elkaar verknoopt. In gevallen als deze is dat echter eerder gemotiveerd door de wens met de GC een element van bijkomstigheid uit te drukken, dan door de wens om de temporele relatie van gelijktijdigheid te benadrukken.

Er bestaan ook gevallen met meerdere nevenschiktelijke imperfectieve GC's, waarbij de handelingen onderling eerder opeenvolgend dan gelijktijdig zijn:

- 41 – Ну хорошо, – устало сказа́ла^p Настя, *бессильно опуска́ясьⁱ в прихо́жей на стул и вытя́гиваяⁱ но́ги*, – с па́мятью у тебя́ пло́хо. ‘Nou vooruit,’ zei Nastja vermoeid, zich krachteloos neerlatend op een stoel in het portaal en haar benen uitstrekkend, ‘je hebt een slecht geheugen.’
- 42 – Какóй уж тут сон, – пробормотáл^p Организа́тор, с отвраще́нием *отста́вляяⁱ тарéлку и нали́ваяⁱ в бока́л бе́лое францу́зское вино́*, – Ковалёв со своёй ба́ндой вздохну́ть^p не даё́тⁱ. ‘Niks slapen,’ mompelde de Organisator, die met afschuw zijn bord van zich afschoof en een glas volschonk met witte Franse wijn, ‘Kovaljov en zijn bende geven ons geen ogenblik rust.’
- 43 – Очень приятно, – пробормотáла^p Настя, *открывáяⁱ ну́дреницу и раз- гляды́ваяⁱ себя́ в зёркало*. – Бог мой, ну и видо́к! ‘Aangenaam,’ mompelde Nastja, die haar poederdoos opende en zichzelf aandachtig bekeek in het spiegelkje. ‘Goeie God, wat zie ik eruit!’

Ook hier zou bij gewone nevenschikking van persoonsvormen zeker voor perfectief zijn gekozen, respectievelijk *сказа́ла^p*, *опусти́лась^p* en *вытя́нула^p*; *пробормотáл^p*, *отста́вил^p* en *нали́л^p* en *пробормотáла^p*, *откры́ла^p* en *ста́ла^p* *раз- гляды́ватьⁱ*, waardoor het beeld van een serie opeenvolgende zelfstandige handelingen zou worden opgewekt. Door voor imperfectieve gerundia te kiezen wordt dit beeld in deze voorbeelden omgebogen tot dat van een soort bundel van elkaar gedeeltelijk overlappende handelingen. Zo worden de handelingen dus meer bij elkaar gehouden.

Het is opvallend dat het in zulke gevallen meestal gaat om handelingen die plaatsvinden binnen het bestek van het uitspreken van een of meerdere zinnen. Het perfectieve werkwoord verwijst naar het eerste deel daarvan, maar zoals uit de later geciteerde woorden blijkt, gaat deze spreekhandeling daarna nog verder door. Door het imperfectief aspect van de gerundia komt de parallellie van deze handelingen met het uitspreken van deze zinnen goed naar voren.

(Hierbij moet opgemerkt worden dat keuze voor perfectieve gerundia hier geen optie is. Deze zouden hier – vanwege het losse verband tussen de handelingen – geïnterpreteerd worden als aan de spreekhandeling voorafgaande handelingen, hetgeen hier duidelijk niet de bedoeling is.)

Wij kunnen concluderen dat het gerundium zich in aspectueel opzicht onderscheidt van een persoonsvorm in de verleden tijd: evenals bij het presens historicum kunnen imperfectieve gerundia complete, elkaar opvolgende gebeurtenissen aanduiden (ook als het niet om herhaling gaat).

In de volgende paragrafen is het bepalende karakter van de GC sterker dan in deze.

10.4.11.2 De gerundiumconstituent drukt concrete omstandigheden zoals tijd of plaats van de centrale handeling uit

De CENTRH valt hier geheel binnen de GERH. Relatief vaak wordt de CENTRH uitgedrukt door een perfectief werkwoord:

- 44 *Принима́я*ⁱ *пре́мию от короля Шве́ции*, Элтон Джон произнёс^p *очень ми́лую речь*. Bij het in ontvangst nemen van de prijs uit handen van de koning van Zweden hield Elton John een erg aardige speech.
- 45 *Покида́я*ⁱ *тюрьму́*, корреспондэнт *столкнётся*^p с *па́рнем*, кото́рый *уби́л*^p *своего́ де́да*. Bij het verlaten van de gevangenis stuitte de correspondent op een jongen die zijn grootvader had vermoord.

De GC kan in zulke gevallen vaak vertaald worden door een bijzin met ‘toen’ of ‘terwijl’ of, zoals hier is gedaan, door een constructie met het voorzetsel ‘bij’.

Bij GC's met gerundia als *стоя́*, *си́дя* en een plaatsbepaling ligt er vaak meer nadruk op de plaats waar het subject zich bevindt dan om de houding die hij inneemt:

- 46 *Уже́ стоя́*ⁱ *в прихо́жей*, Юра сказа́л^p: ... Toen hij al in de hal stond, zei Joera: ...
- 47 *Си́дя*ⁱ *в тёплой маши́не*, он *кури́л*ⁱ и *неторопли́во прики́дывал*ⁱ *распо́рядок на за́втрашний день*. In zijn warme auto zat hij te roken en kalm zijn plannen voor de dag van morgen door te nemen.

10.4.11.3 De gerundiumconstituent drukt het kader uit waarbinnen een uitspraak plaatsvindt

- 48 *Отвеча́я*ⁱ *на вопро́с ва́шего корреспондэ́нта*, Бу́трос Га́ли заяви́лⁱ, что ... In zijn antwoord aan uw correspondent verklaarde Boutros Ghali ...
- 49 ... – *заяви́л*^p он, *обраца́ясь*ⁱ *к уча́стникам встре́чи*. ... verklaarde hij in een toespraak, gericht tot de deelnemers van de conferentie.

Dit komt veel voor in krantenteksten en dergelijke. Ook de gerundia *бесе́дуя*ⁱ, *выступа́я*ⁱ, *говоря́*ⁱ en *сообща́я*ⁱ komen herhaaldelijk in zulke zinnen voor.

10.4.11.4 De gerundiumconstituent drukt de geestestoestand van de handelende persoon uit

- 50 *Коси́л* весь район, *ра́дуясь*ⁱ, что *стоя́т*ⁱ *пого́жие дни*. De hele streek was aan het maaien, blij dat het weer zo goed was.
- 51 Ни одно́ *изда́тельство* не *согласи́лось*^p *бы* *отпеча́тать*^p *таку́ю кни́гу*, *заве́домо зная́*ⁱ, что у не́ *бу́дет узкий круг чита́телей*. Geen enkele uitgeverij zou erin toestemmen zo'n boek te drukken als ze zouden weten dat het maar een kleine lezerskring zou vinden.

In zulke gevallen kan men vaak ook gemakkelijk interpreteren dat de GERH een soort motivering is voor de CENTRH (of andersom). Als de nuance van motivering vooropstaat, krijgen wij gevallen als in de volgende paragraaf.

10.4.11.5 De gerundiumconstituent drukt een omstandigheid met een oorzakelijke of concessieve bijmaak uit

In zulke gevallen gaat het om handelingen waarbij men gemakkelijk een relatie van oorzaak – gevolg kan aannemen. Voorbeelden van imperfectieve GC's met oorzakelijke of voorwaardelijke nuances komen echter niet zo vaak voor (dit type relatie is veel gewoner bij perfectieve GC's, zie 10.4.12.2).

Als voorbeeld van een zin met een oorzakelijke nuance kan voorbeeld (1) (in 10.4.1) dienen. Een aanvullend voorbeeld:

- 52 *Жалéяⁱ жеңу́, Лárцев уговáривалⁱ её́* Uit medelijden met zijn vrouw probeerde Lartsev haar te overreden af te
отказáться^p от́ этой затéи. zien van dat plan.

Een nuance van oorzakelijkheid vinden wij ook in die gevallen waarin de GC een algemene karakteristiek geeft van de handelende persoon:

- 53 *Бúдучиⁱ челове́ком однове́менно* Omdat zij iemand is die tegelijk trots is
оби́дчивым и го́рдным, она́ не en gemakkelijk gekwetst wordt, doet zij
пыта́етсяⁱ й́скатьⁱ обмáнщика. geen pogingen om de bedrieger te
 zoeken.

(Zie ook voorbeeld (12) in 10.4.6.)

Een concessieve relatie is in feite de negatieve tegenhanger van een oorzaak-gevolg-relatie: men verwacht dat de ene handeling de andere uitsluit, in tegenspraak daarmee is, maar constateert dat zij toch beide voorkomen. Deze variant is niet ongebruikelijk bij imperfectieve GC's. De volgende voorbeelden kunnen hiertoe gerekend worden:

- 54 *Рéзко критику́яⁱ попы́тку её́ решéния* Terwijl/Hoewel hij hevige kritiek heeft
воéнным пу́тём и обвиня́яⁱ генера́лов op een militaire oplossing en de gene-
в некомпете́нтности, Лебе́дь в то же raals beschuldigt van incompetentie,
вре́мя наста́иваетⁱ на победоно́сном dringt Lebed tegelijkertijd ook aan op
заверше́нии войны́. een beëindiging van de oorlog met een
 militaire zege.
- 55 *Инопла́нетянам вряд ли удало́сь^p* Hoe zouden de buitenaardsen zich nu
бы так акти́вно занима́тьсяⁱ zo actief bezig kunnen houden met het
отло́вом горожа́н, остава́ясьⁱ неза- ontvoeren van stedelingen en toch
мéченными. onopgemerkt blijven?

10.4.11.6 De gerundiumconstituent geeft een nadere omschrijving van de wijze waarop de centrale handeling verloopt

Hierbij kan het onder andere gaan om gevallen waarbij de CENTRH de positie of houding van de handelende persoon beschrijft (een soort spiegelbeeld van de in 10.4.11.2 beschreven gevallen):

- 56 *Нáстя всё лежáлаⁱ с открь́тыми глазáми, дúмаяⁱ о Филáтовой.* Nastja lag de hele tijd met haar ogen open aan Filatova te denken.
- Veelal gaat het bij de CENTRH echter om een echte activiteit:
- 57 *Пассажíр допóлз^p, качáясьⁱ, до скамéйки и сел^p.* De passagier liep heen en weer slingerend met moeite naar het bankje en ging zitten.
- 58 *Вíктор Алексéевич вскочíл^p и покáтíлся^p упрúгим мýчиком по кабинéту, огибáяⁱ длínный пристáвнóй стол для совещáний.* Victor Alexejevitsj sprong op en rolde als een rubberen balletje door zijn kamer en rondde de lange vergadertafel.

Zoals de voorbeelden illustreren, gaat het hier bij de CENTRH vaak om het zich verplaatsen van de handelende persoon. Ook als de CENTRH wordt aangeduid door een perfectief werkwoord, zoals in deze voorbeelden, slaat de GERH primair op het proces dat hierdoor wordt geïmpliceerd. Dat kan natuurlijk het proces zijn dat naar de betreffende terminus leidt (*ползⁱ, качáясьⁱ*), maar bij ingressieve werkwoorden als *пойтí^p, покáтíться^p*, enz. gaat het juist om het proces dat bij de terminus wordt gestart (*катíлсяⁱ, огибáяⁱ*).

10.4.11.7 De gerundiumconstituent drukt een associatie uit die wordt opgeroepen door de centrale handeling

- 59 *Мéдленно, слóвно опасáясьⁱ сдéлать^p лишнее мышечное усíлие, она шлаⁱ по направлénию к своему́ дóму.* Langzaam, alsof zij bang was haar spieren onnodig te belasten, liep zij in de richting van haar huis.
- 60 *Она́ помолчáла^p, слóвно подбирáяⁱ нужные слова́.* Zij zweeg even, alsof zij naar woorden zocht.

Dat het hier om een associatie gaat, niet om een werkelijke handeling maar om een beeld dat wordt opgeroepen door het optreden van de CENTRH, wordt uitgedrukt door het woord *слóвно*. Ook synoniemen hiervan (*как бы, бúдто* enz.) komen voor.

10.4.11.8 De gerundiumhandeling is de ‘vulling’ van de centrale handeling

- 61 *Он там провёл^p нéсколько лет, игрáяⁱ в клубе «Олимпиакóс».* Toen hij bij Olympiakos speelde, bracht hij daar enkele jaren door.
- 62 *Мы потрáтили^p дéвять мéсяцев, стрóяⁱ эти плáны.* Er zijn negen maanden in het uitdenken van onze plannen gaan zitten.
- 63 *Джéймса терзáлиⁱ сомнénия, прáвильно ли он поступáетⁱ, продолжáяⁱ ромáн с принцéссой Уэльской.* James werd gekweld door twijfel of hij er wel goed aan deed de romance met de Princess of Wales voort te zetten.

GERH en CENTRH zijn hier veel sterker verweven dan in de voorafgaande rubrieken. Het gaat hier in feite om verschillende kanten van hetzelfde gebeuren. De GERH geeft een inhoudelijke karakteristiek van dit gebeuren aan, terwijl de

CENTRH een externe beschrijving daarvan geeft: de tijd die de handeling in beslag heeft genomen of de wijze waarop de handeling wordt geëvalueerd. Dit type relatie kan in het Nederlands vaak door een beknopte bijzin met ‘door’ worden aangeduid.

10.4.11.9 De gerundiumhandeling geeft het effect of een evaluatie van de centrale handeling weer

Dit is als het ware het spiegelbeeld van de vorige rubriek: hier is de CENTRH het concrete gebeuren:

64	Она с утра до вечера не отходила ⁱ от плиты, <i>выполняяⁱ роль домашней хозяйки.</i>	Van de ochtend tot de avond stond zij aan het fornuis en vervulde zo de rol van huisvrouw.
65	Берия, Никита Хрущёв и другие высшие руководители в течение 13 часов не допускали ⁱ врачей к Сталину, <i>тем самым приближаяⁱ его кончину.</i>	Beria, Nikita Chroesjtsjov en andere hoge functionarissen lieten dertien uur lang geen artsen toe bij Stalin en versnelden daardoor zijn overlijden.
66	Для полноты японских ощущений есть ⁱ его нужно палочками, <i>приобщаясьⁱ к тайнам этого народа.</i>	Om je helemaal Japans te voelen moet je het met stokjes eten. Zo word je deelgenoot van de geheimen van dit volk.
- Zoals voorbeeld (65) illustreert, kan in de GC *тем самым* voorkomen. Hiermee wordt het feit dat het om twee kanten van hetzelfde gebeuren gaat extra benadrukt.

10.4.11.10 De gerundiumhandeling drukt de intentie van de uitvoerder van de centrale handeling uit

Het gaat hier om gevallen waarbij in het Nederlands een beknopte bijzin met *om te* kan worden gebruikt. De imperfectieve GC wordt dan ‘conatief’ geïnterpreteerd (zie 8.5.1):

67	Парни из группы захвата молча ⁱ расступились ^p , <i>пропускаяⁱ блондинку.</i>	De jongens van het arrestatieteam gingen zwijgend opzij om de blonde vrouw door te laten.
68	<i>Прячастьⁱ от самарской милиции,</i> преступник залез ^p в собачью конуру.	Om zich voor de politie van Samara te verstoppen kroop de misdadiger in een hondenhok.

Het is lang niet altijd evident dat wij voor een interpretatie van intentie moeten kiezen. Zo is het bij voorbeeld (68) niet onmogelijk dat het gaat om verschillende gebeurtenissen van de misdadiger tijdens de periode dat hij zich schuilhoudt voor de politie. Wij zouden dan bijvoorbeeld kunnen kiezen voor een vertaling met ‘toen’ (vgl. 10.4.11.2). Ook het verschil met de vorige rubriek is soms erg klein. Zo kan voorbeeld (67) ook gemakkelijk vertaald worden als ‘... en lieten zo de blonde vrouw door’. Vergelijk ook de volgende twee voorbeelden, die illustreren met welke wijziging de interpretatie van ‘effect’ (10.4.11.9) meer voor de hand komt te liggen:

- 69 *Подкрепляя*ⁱ свою точку зрения, он привёл^p данные собственных многолетних наблюдений. Om zijn standpunt kracht bij te zetten voerde hij gegevens aan uit zijn eigen jarenlange waarnemingen.
- 70 Он привёл^p ряд интересных данных, *подкрепляя*ⁱ *этим* свою точку зрения. Hij voerde een aantal interessante feiten aan en versterkte daarmee zijn standpunt.

Het uitdrukken van de 'intentie' van de handelende persoon kan beschouwd worden als een van de meer extreme gevallen van gebruik van een imperfectieve GC. Voor een expliciete aanduiding van het doel moet gekozen worden voor een bijzin met *чтобы* en het corresponderende perfectieve werkwoord (*чтобы спрятаться^p, чтобы пропустить^p, чтобы подкрепить^p*, enz.).

10.4.12 De perfectieve gerundiumconstituent

Deze presenteert de handeling expliciet als afgerond, met een zekere nadruk op de resulterende situatie. Daardoor is een perfectieve GC *bij uitstek* geschikt om een aan de CENTRH *voorafgaande handeling* aan te duiden. Als een bijzondere variant daarvan kunnen de gevallen beschouwd worden waarbij de aandacht geheel geconcentreerd is op de resulterende toestand van de GERH (zie 10.4.12.3). Dit is vergelijkbaar met het 'perfectum-gebruik' van de perfectieve verleden tijd (zie 10.2.3).

Naast gevallen met een voorafgaande GERH komen er echter ook gevallen voor waarbij de GERH en de CENTRH elkaar geheel of gedeeltelijk overlappen (vgl. voorbeeld 4). Evenals bij de imperfectieve GC kan het hierbij voorkomen dat de GERH en de CENTRH geen afzonderlijke handelingen zijn, maar twee kanten van hetzelfde gebeuren. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de diverse gevallen.

10.4.12.1 De gerundiumhandeling gaat vooraf aan de centrale handeling; zwak verband tussen de gebeurtenissen

- 71 *Вынуд^p* маленькую плоскую коробку, Леонид Петрович протянул^p её Насте. Leonid Petrovitsj haalde een plat doosje tevoorschijn en gaf het aan Nastja.
- 72 *Выйдя^p* из здания аэропорта, Дима бегом припустился^p к машине. Eenmaal buiten het gebouw van de luchthaven rende Dima naar zijn auto.
- 73 *Сойдя^p* с трапа самолёта, путешественница тут же расстелила^p молитвенный коврик и принялась^p отбиватьⁱ поклоны. Toen ze de vliegtuigtrap was afgedaald spreidde de reizigster meteen haar gebedskleedje uit en begon met het gebedsritueel.
- 74 *Натянув^p* джинсы и футболку, сделала^p лёгкий макияж, Настя Камёнская отправилась^p на работу. Nastja Kamenskaja trok haar spijkerbroek en een T-shirt aan, maakte zich licht op en begaf zich naar haar werk.

Bij de gebeurtenissen die in de bovenstaande voorbeelden beschreven worden is het onderlinge verband steeds tamelijk zwak (men kan hier bijvoorbeeld niet

zeggen dat de eerste handeling de volgende veroorzaakt). Deze zinnen kunnen dan ook gemakkelijk vervangen worden door een constructie met nevensgeschikte perfectieve verleden-tijdsvormen (*Леонид Петрович вынул^P маленькую плоскую коробочку и протянул^P её Насте*).

Het specifieke karakter van een GC houdt echter in dat de betreffende GERH toch steeds als iets minder zelfstandig wordt voorgesteld dan de CENTRH: het bepalende karakter van de GERH wordt in gevallen als deze geïnterpreteerd als een aanduiding van de omstandigheden waaronder, of de tijd waarop, de CENTRH plaatsvindt. Vaak komt hierbij een nuance van ‘voorbereiding’: de GERH maakt dan de weg vrij voor de CENTRH.

Van de meer expliciete bepalende constructies komt een perfectieve bijwoordelijke bijzin met *когда* hier het dichtst bij. In veel gevallen is een zin van het bovenstaande type dan ook zeer gemakkelijk in zo’n constructie om te zetten (vergelijk 72 met: *Когда он вышел^P из здания аэропорта, Дима бегом пропустился^P к машине*).

Zoals voorbeeld (74) illustreert kunnen er ook meerder perfectieve GC’s in nevenschikking voorkomen, waarbij ook deze handelingen onderling vaak als op elkaar volgend kunnen worden geïnterpreteerd.

10.4.12.2 De gerundiumhandeling gaat vooraf aan de centrale handeling; sterker verband

In deze gevallen wordt de CENTRH door de voorafgaande GERH mogelijk gemaakt of min of meer opgeroepen. Zo’n interpretatie hangt sterker af van de lexicale betekenis van de werkwoorden en onze kennis van de wereld:

75	<i>Один из малышей, <u>подумав</u>^P, ответил^P: “Динамит”.</i>	Na even te hebben nagedacht antwoordde een van de kinderen: ‘Dynamiet.’
76	<i>И лишь только <u>подойдя</u>^P ближе к Зелёмину, полицейские обнаружили^P, что его перчатки и брюки испачканы кровью.</i>	En pas toen zij dichterbij Zelemin kwamen, zagen de politieagenten dat zijn handschoenen en broek onder het bloed zaten.
77	<i><u>Разбогатев</u>^P, Грегорио снял^P в аренду многоэтажное здание и превратил^P его в автостоянку.</i>	Toen hij rijk was geworden, huurde Gregorio een gebouw van meerdere verdiepingen en maakte er een parkeergarage van.
78	<i><u>Отчаявшись</u>^P в своих бесплодных попытках выйти^P замуж, Эс-Сет облил^P себя керосином и подожг^Pл^P.</i>	Wanhopig geworden van haar vruchteloze pogingen om te trouwen overgoot Es-Set zich met benzine en stak zich in brand.
79	<i>Вот почему Управление, <u>узнав</u>^P об этих результатах, срочно выступило^P с предупреждением местным курильщикам.</i>	Daarom richtte de Raad, toen hij deze resultaten had vernomen, zich ijlings met een waarschuwing tot de plaatselijke rokers.

Ook een concessieve relatie, de negatieve tegenhanger van een oorzakelijk verband, komt voor:

80	Поэтому, <i>узнав</i> ^p , что вóзле дóма Ньюры приземлился ^p самолёт, Гóлубев ничуть не удивился ^p .	Daarom verbaasde het Goloebev niets toen hij vernam dat achter het huis van Njoera een vliegtuig was geland.
81	Осудив ^p ИРА за “трусливые акты терроризма”, президент Кли́нтона в то же время пообещал ^p рабóтать ⁱ и дáльше вмéсте с “заинтересованными сторонами”, под одной из котóрых подразумевáется ⁱ Шинн Фейн.	Hoewel hij de IRA veroordeelde om hun ‘laffe terreurdaden’, beloofde president Clinton tegelijkertijd verder te zullen werken met de ‘belanghebbende partijen’, waartoe ook de Sinn Fein gerekend moet worden.

(In zo’n concessieve zin hoeft een bepaling als ‘tegelijkertijd’ niet letterlijk te worden geïnterpreteerd.)

In alle voorbeelden van 10.4.12.1 en 10.4.12.2 gaat de GC vooraf aan de vorm die de CENTRH uitdrukt. De volgorde van deze zinsdelen komt hier dus overeen met de werkelijke volgorde van de betreffende gebeurtenissen. Dit is het meest gebruikelijke geval bij de hier besproken variant (en deze volgorde is bij verschillende van de hieronder te bespreken varianten juist onmogelijk).

Toch is naplaatsing van de GC ook bij een in de tijd voorafgaande GERH niet onmogelijk. Dat het om een voorafgaande handeling gaat, moet dan blijken uit een nadere tijdsbepaling of kunnen worden afgeleid uit het feit dat een andere relatie strijdig is met de logica:

82	Молодой человек накануне налёта скрылся ^p , <i>предварительно задолжав</i> ^p кредиторам огромные суммы.	De jongeman was er de dag voor de inval vandoor gegaan, na eerst bij zijn geldschieters enorme bedragen te hebben geleend.
83	Та́ге Эрландер то́же ушёл ^p с тако́го же поста́, <i>подготовив</i> ^p себе́ за́мену в лице́ Улофа Па́льме.	Tage Erlander heeft een vergelijkbare post verlaten, na in de persoon van Olaf Palme zijn opvolging te hebben voorbereid.
84	Так, по кра́йней ме́ре, ду́мали ⁱ Коротко́в и Селуя́нов, <i>узнав</i> ^p о передви́жениях объеќта.	Zo dachten tenminste Korotkov en Seloejanov, toen ze hadden gehoord hoe het doel zich verplaatste.

10.4.12.3 Nadruk op de resulterende toestand van de gerundiumhandeling die samenvalt met de centrale handeling

Bij transformatieve werkwoorden (8.5.1 en 8.5.2) wijst een perfectieve vorm op het ontstaan van een nieuwe toestand. De nadruk op deze toestand kan zo groot zijn dat het beeld van de gebeurtenis die hem teweeg heeft gebracht op de achtergrond raakt. Met een perfectieve verleden-tijdsvorm kan op deze wijze bijvoorbeeld een karakteristiek worden gegeven van de situatie op het spreekmoment. Zo’n vorm is

dan vaak equivalent aan een vorm van de tegenwoordige tijd in het Nederlands: Я устал 'Ik ben moe'. Men spreekt dan van 'perfectum-gebruik' (10.2.3). Dit komt ook bij het perfectieve gerundium voor:

85	Антон сидел ⁱ , по-прежнему устал-
внншись ^p в стѣну.	Anton zat met zijn gezicht als voorheen
strak op de muur gericht.
86	Другие пароходы ждут ⁱ своей оче-
реди, пришвартовались ^p у причала.	De andere boten wachten, afgemeerd
aan de kade, op hun beurt.
87	Она всхлипывала ⁱ , обняв ^p
"сторожа" за шею и уткнувшись ^p
в его грудь.	Zij zat te snikken, met haar armen om
de hals van de 'bewaker' en met haar
gezicht tegen zijn borst gedrukt.

(Zie ook de voorbeelden 15 en 30.)

In zulke gevallen denken wij niet aan een opeenvolging van handelingen, maar gaat het primair om iets wat samenvalt met de CENTRH. Het is kenmerkend dat in zulke gevallen bij nevengeschikte perfectieve GC's de onderlinge volgorde van de handelingen er niet echt toedoet. (Zie de voorbeelden (87) en (15).)

Verder kan een perfectieve GC hier in nevenschikking met een imperfectieve GC voorkomen, waarbij beide vormen worden ervaren als op hetzelfde stuk tijd betrokken:

88	Всё воскресенье Настя проведá ^p ,
лѣжа ⁱ на полу и обложившись ^p
документами и рукописями. | De hele zondag bracht Nastja op de
grond (liggend) door, met de docu-
menten en manuscripten om zich heen. |
|----|---|--|

Zoals de voorbeelden illustreren, correspondeert een GC in deze 'perfectum-variant' vaak goed met een Nederlandse uitdrukking met het voorzetsel 'met'.

Vaak gaat het om de houding die iemand aanneemt. Veel van dergelijke GC's zijn min of meer vaste uitdrukkingen. Enkele voorbeelden:

склонив ^p голову	met het hoofd gebogen
сложив ^p руки	met de armen over elkaar
облокотившись ^p об стол	met de ellebogen op tafel
понизив ^p голос	met gedempte stem
взявшись ^p за руки	arm in arm
затаив ^p дыхание	ademloos

Kenmerkend voor deze variant is verder dat de CENTRH meestal wordt uitgedrukt door een imperfectieve vorm en dat de GC vaak na de uitdrukking van de CENTRH is geplaatst.

Zoals de volgende voorbeelden illustreren, is ook een voorgeplaatste GC niet uitgesloten:

89	Уютно устроившись ^p в мягком
крѣсле, Настя смотрѣла ⁱ , как отчим
разбирает ⁱ небольшой пластиковый
пакет. | Lekker genesteld in de zachte leunstoel
keek Nastja naar haar stiefvader, die in
de weer was met een plastic tasje. |
|----|--|---|

- 90 *Прикрѣвъ^p трубку рукой, она́ пояс-
ни́ла^p Гордѣеву: ...* Met haar hand over de hoorn zei zij
tegen Gordejev: ...

Bij een perfectieve uitdrukking van de CENTRH is het verschil met de onder 10.4.12.1 en 10.4.12.2 besproken varianten bij deze volgorde echter niet altijd meer goed te zien. De keuze tussen een vertaling van het hierboven gegeven type en een vertaling van het type ‘Zij legde haar hand over de hoorn en zei ...’ is dus niet altijd duidelijk.

De hierna te bespreken varianten van gebruik van de perfectieve GC onderscheiden zich van de bovenstaande door een sterk element van verknoping van de gerundiumhandeling zelf (en dus niet alleen van haar resultaat, zoals bij 10.4.12.3) met de CENTRH.

Hierbij is het zinvol onderscheid te maken tussen de gevallen waarbij twee kanten van hetzelfde gebeuren worden belicht (10.4.12.4 en 10.4.12.5 hieronder) en gevallen met twee relatief zelfstandige gebeurtenissen (10.4.12.6).

10.4.12.4 De gerundiumhandeling is de ‘vulling’ van de centrale handeling

Dit is vergelijkbaar met de gevallen in 10.4.11.8 bij de imperfectieve GC, maar bij de onderstaande voorbeelden gaat het bij de GERH (en meestal ook de CENTRH) om een afgeronde handeling:

- 91 *Дѣми Мур пополнила^p коллѣкцию,
купи́въ^p ку́клы-о́бразы Нью-Йо́рка и
Москвѣ́.* Demi Moore vulde haar collectie aan
door de poppen die New York en
Moskou uitbeeldden te kopen.
- 92 *Подсо́лнечник очѣстит^p загрязнён-
ное ме́сто, вобра́въ^p в себѣ опа́сные
прѣмеси.* De zonnebloem maakt de vervuilde
plaats schoon door de gevaarlijke stof-
fen in zich op te nemen.
- 93 *Очень уж си́льно вы меня́ обѣдели^p,
заподо́зрив^p в прелюбоде́йстве.* U hebt mij wel zeer gegriefd door mij te
verdenken van overspel.
- 94 *Ведь онѣ́ и так “шли́ⁱ на встре́чу”
россия́нам, максима́льно сни́зив^p
це́ны.* Zij kwamen ook zo de Russen al tege-
moet door de prijzen maximaal te verla-
gen.

Naplaatsing van de GC, zoals in deze voorbeelden, komt het meest voor omdat er dan het minste risico is op verwarring met de varianten met een voorafgaande GERH. Als de relatie tussen GERH en CENTRH om andere redenen al duidelijk genoeg is, kan de GC echter ook wel vóór de aanduiding van de CENTRH voorkomen:

- 95 *Отрица́тельно покача́въ^p голово́й, я
дал^p поня́ть^p, что билѣ́та у меня́ нет.* Door ontkenkend met mijn hoofd te
schudden liet ik weten dat ik geen kaartje
had.

10.4.12.5 De gerundiumhandeling geeft het effect of een evaluatie van de centrale handeling weer

Dit is het spiegelbeeld van 10.4.12.4 (vergelijk 10.4.11.9 bij de imperfectieve GC). De GC wordt hier steeds nageplaatst, waarmee de ‘logische’ volgorde wordt weerspiegeld:

- 96 Он чуть ослабил^p хватку, дав^p Арифу возможность повернуть^p голову. Hij verslaptte enigszins zijn greep, waardoor hij Arif de mogelijkheid gaf zijn hoofd om te draaien.
- 97 Не только не остановили^p, а скорее ускорили^p этот процесс, сделав^p его ещё более неконтролируемым. Het proces werd niet alleen niet gestopt maar zelfs versneld, waardoor het nog minder controleerbaar werd.
- 98 На вышедшие из обращения бразильские банкноты изобретательные российские туристы с помощью бритвы и клея закрепили^p название германской валюты, получив^p таким образом несуществующие банкноты в 500 марок. Op de niet meer in omloop zijnde Braziliaanse bankbiljetten hadden de vindingrijke Russische toeristen met scheermes en lijm de naam van de Duitse valuta aangebracht, waardoor zij niet bestaande bankbiljetten van 500 mark verkregen hadden.
- 99 Ныне Борис Ельцин не стал^p изучатьⁱ эту реакцию, подтвердив^p тем самым, что лидер страны – последовательный приверженец Конституции. Boris Jeltsin is die reactie nu niet gaan bestuderen, waarmee hij bevestigde dat de leider van het land een consequent aanhanger van de grondwet is.

Ook hier kan de betreffende betekenisvariant door *таким образом* of *тем самым* versterkt worden (zoals in de laatste voorbeelden).

10.4.12.6 Andere gevallen van verknoping van de gerundiumhandeling en de centrale handeling

Hiertoe rekenen wij alle andere gevallen van gebruik van een perfectieve GC. Kenmerkend hiervoor is dat de eigenlijke handelingen hier doorgaans een zekere mate van overlapping vertonen. Zo kan GERH bijvoorbeeld geheel binnen CENTRH vallen. Het komt echter ook voor dat de terminus van GERH na die van CENTRH ligt. De keuze voor een perfectief gerundium (en niet voor een andere perfectieve vorm) heeft in gevallen als deze het effect dat het gevoel overheerst dat beide handelingen sterk met elkaar verbonden zijn, een soort 'bundel' vormen. De precieze onderlinge ligging doet er niet zozeer toe. Vergelijk de volgende twee zinnen:

- 100 Настя взяла^p аппарат, прошла^p с (a) ним в кухню и плотно притворила^p за собой дверь. Nastja pakte het apparaat, liep ermee naar de keuken en deed de deur stevig achter zich dicht.
- 100 Настя взяла^p аппарат, прошла^p с (b) ним в кухню, плотно притворив^p за собой дверь. Nastja pakte het apparaat, liep er mee naar de keuken, waarbij zij de deur stevig achter zich sloot.

In 100a worden de gebeurtenissen als een gewone opeenvolging geïnterpreteerd. De gerundiumvorm in (100b) maakt echter duidelijk dat 'het sluiten van de deur' sterker verknoot wordt gezien met 'het gaan naar de keuken' (hetgeen in de Nederlandse vertaling wordt gesuggereerd door het woord 'waarbij').

Karakteristiek zijn voorbeelden als de volgende, waarbij de CENTRH het innemen van een bepaalde positie inhoudt die door de GC nader omschreven wordt:

101	Она уселась ^p на подоконник, <i>повер-
нувшись^p боком к Галлу.</i>	Zij ging in de vensterbank zitten, met haar zij naar de Galliër gewend.
102	Лёша усадил ^p Настю на кухне, <i>поставив^p ей под ноги таз с холодной
водой.</i>	Ljosja plantte Nastja op een stoel in de keuken, met haar voeten in een teil met koud water.

Hieronder volgen nog een aantal andere voorbeelden met diverse varianten van verknoping.

Soms is het mogelijk aan te nemen dat GERH geheel binnen CENTRH ligt, als een onderdeel daarvan wordt gezien (zie ook voorbeeld 4 met *сосчитав^p*):

103	Эта группа посетила ^p владимир-скую тюрьму, <i>получив^p доступ к 100
тысячам карточек заключённых.</i>	Deze groep bezocht de gevangenis van Vladimir en kreeg toegang tot de 100.000 kaartjes van de gevangenen.
104	Лебедь выступил ^p с резким заявлением, <i>назвав^p эту политику
геноцидом.</i>	Lebed legde een scherpe verklaring af, waarbij hij die politiek als genocide bestempelde.
105	С певицей Сильви Вартан он прожил ^p более пятнадцати лет, но всё-таки развёлся ^p , <i>оставив^p ей
ныне 30-летнего сына Давида.</i>	Met de zangeres Sylvie Vartan leefde hij meer dan vijftien jaar samen maar scheidde toen toch, waarbij hij hun zoon David, die nu dertig is, aan haar zorgen overliet.

De logica gebiedt soms echter om aan te nemen dat GERH (of tenminste de terminus daarvan) in feite direct op CENTRH volgt:

106	Преступник залёз ^p в собачью конуру, <i>выгнав^p из неё овчарку.</i>	De misdadiger kroop in een hondenhok en verjoeg daarbij een herdershond.
107	... сообщил ^p пресс-секретарь лэди Ди, <i>добавив^p, что титул – “не самое
главное условие развода”.</i>	... deelde de woordvoerder van Lady Di mee, eraan toevoegend dat de titel ‘niet de belangrijkste voorwaarde van de scheiding was’.
108	Местные умельцы уже приступили ^p к её ремонту, <i>установив^p в ней для
начала прочную металлическую
дверь.</i>	Plaatselijke ambachtslieden zijn al begonnen met het opknappen van de woning, waarbij zij om te beginnen een stevige metalen deur hebben aangebracht.
109	Он приобрёл в личную собственность государственную палатку для сдачи стеклотары, <i>переоборудовав^p
её сначала в бар, а затем в склад.</i>	Hij verkreeg in eigendom een staatspaviljoentje voor het innemen van glaswerk met statiegeld en transformeerde dat eerst in een bar en vervolgens in een opslagplaats.

Hierbij gaat het ofwel om een oorzaak-gevolg-relatie (zoals in voorbeeld 106), ofwel om een geval waarbij CENTRH verbonden is met het kader waarbinnen de GERH optreedt. Zo is het in voorbeeld (107) belangrijk dat het zowel bij CENTRH als GERH om delen van iemands uitspraken gaat. Bij de laatste twee voorbeelden beschrijft CENTRH het ontstaan van een toestand waarbinnen GERH plaatsvindt.

Zonder zulke bijkomende relaties is het aanduiden van een op CENTRH volgende handeling door een perfectieve GC niet mogelijk. Daarom zou het volgende voorbeeld, ondanks de naplaatsing van de GC, niet worden geïnterpreteerd als een geval waarbij GERH volgt op CENTRH, maar als een (gewoon) geval van voorafgaan:

- 110 – Потому что, – раздѣльно и вѣско ‘Daarom,’ zei hij met veel nadruk en na произнёс^p он, *сдѣлав^p паузу.* een korte pauze.

Bij de bovenstaande voorbeelden maakte onze kennis van de meest voor de hand liggende relaties tussen gegeven handelingen het mogelijk tot een meer precieze voorstelling omtrent de onderlinge ligging van GERH en CENTRH te komen. In veel gevallen is dit echter niet geheel duidelijk en ook eigenlijk niet erg relevant. Essentieel is dan alleen dat de GC een zekere bijkomstigheid bij de CENTRH aanduidt:

- 111 Она не стала^p делатьⁱ секрѣта и Zij maakte er geen geheim van en показала^p мне свою тайнственную toonde mij het geheimzinnige документ, *назвав^p её “справкой о армоде’ noemde. бедности”.*

10.4.13 Het aspect van het gerundium bij herhaalde handelingen

Het is zinvol onderscheid te maken tussen gevallen waarbij alleen de GERH wordt herhaald en gevallen waarin beide handelingen herhaald worden.

10.4.13.1 Alleen de gerundiumhandeling wordt herhaald

Bij open herhaling vinden wij naar verwachting een imperfectief gerundium (de vorm die de CENTRH beschrijft kan daarbij zowel imperfectief als perfectief zijn):

- 112 Она шлаⁱ по направлѣнию к своему Zij liep in de richting van haar huis en дому, *заглядываяⁱ по пути в мага- ging onderweg even bij een aantal win- зины.* kels langs.
- 113 Дети очень быстро набрали^p De kinderen kregen snel een optimaal оптимальный вес, *ежедневно свѣдаяⁱ gewicht doordat/toen zij dagelijks de предлагаемые им экзотические блюда.* hun aangeboden exotische gerechten aten.

In de tamelijk zeldzame gevallen met gesloten herhaling is het gerundium meestal perfectief:

- 114 Отец Фёдор долго восторженно трясⁱ руку архивариуса и, *удáрив-шись^p несчётное количество раз о шкафы в передней, убежал^p в ночную темноту.* Vader Fjodor schudde lang en enthousiast de hand van de archivaris en rende de nachtelijke duisternis in, waarbij hij zich een oneindig aantal malen stootte aan de kasten in de hal.

10.4.13.2 Zowel de gerundiumhandeling als de centrale handeling zijn herhaald. Ook hier is imperfectief (zowel bij het gerundium als bij de aanduiding van de CENTRH) het meest gebruikelijk:

- 115 В нашей стране зарабатыватьⁱ деньги, *делаяⁱ кукол*, невозможно. In ons land is het onmogelijk geld te verdienen door poppen te maken.
- 116 *Переходяⁱ дорогу в большом городе,* мы идёмⁱ на зелёный свет фонаря. Als wij in de grote stad de straat oversteken doen wij dat als het licht op groen staat.
- 117 *Изредка муж свистелⁱ в два пальца,* *подзываяⁱ собаку.* Soms floot haar man op twee vingers. Hij riep zo de hond.
- 118 *Получаяⁱ зарплату,* она раскладывалаⁱ деньги на “целевые кучки”. Als zij haar salaris kreeg verdeelde zij het steeds in verschillende potjes.
- 119 Анюта жилаⁱ в дальнем конце деревни, поэтому Лёка, *выходяⁱ из избы,* всегда поджидалⁱ, пока она подойдёт^p. Anjoeta woonde aan het andere eind van het dorp en daarom wachtte Ljoka, als hij van huis ging, altijd tot zij eraan kwam.
- 120 Изготовленные за него статьи он легко подписывалⁱ, *исправляяⁱ лишь неточности.* Hij zette gemakkelijk zijn handtekening onder de artikelen die onder zijn naam werden geschreven en verbeterde alleen de onjuistheden.

Als het bij de CENTRH om gesloten herhaling gaat, kan deze ook met een perfectieve vorm worden uitgedrukt:

- 121 *Потом нахмурилась^p, несколько раз глубоко вздохнула^p, резко выдыхаяⁱ вдох, чтобы унять^p дрожь в руках и сердцебиение.* Toen fronste zij haar wenkbrauwen, en om de trilling in haar handen en haar hartkloppingen te stoppen haalde zij een paar keer diep adem, daarbij scherp uitademend.

Voor zulke voorbeelden geldt steeds dat er een sterke overlapping is tussen de periode waarin de GERH zich herhaalt en de periode waarin de CENTRH zich herhaalt. De relaties tussen de individuele optredens van deze handelingen kunnen echter nogal sterk verschillen. Bij (116) en (117) kunnen wij aannemen dat elk optreden van de GERH samenvalt (overlapt) met dat van de CENTRH. Bij (118) en (119) ligt het echter meer voor de hand om aan te nemen dat het bij elk voorkomen van GERH en CENTRH om een geval van onderlinge opeenvolging gaat. Als één zo'n geval beschreven zou worden, zouden wij dus een zin met perfectieve vormen verwachten:

(118a): *Получи́в*^p зарплату, она́ стала^p раскла́дыватьⁱ де́ньги на “целевые кучки”.

(118a): (119a): *Вы́йдя*^p из изб́ы, Лёка стал^p её поджида́тьⁱ.

Deze ‘overgang’ van perfectief aspect bij enkelmaligheid naar imperfectief aspect bij herhaling is, zoals bekend, zeer kenmerkend voor het Russische aspectstelsel. Dit verschijnsel treffen wij onder andere duidelijk aan bij diverse samengestelde zinnen met een bijzin van tijd. Als wij (118a) naar een zin met *когда́* omzetten, krijgen wij ook weer perfectieve vormen:

(118b): *Когда́ она́ получи́ла*^p зарплату, она́ стала^p раскла́дыватьⁱ её на “целевые кучки”.

... terwijl bij herhaling hiervan, evenals in (118), in beide delen voor een imperfectieve vorm zou worden gekozen:

(118c): *Когда́ она́ получи́ла*ⁱ зарплату, она́ раскла́дывалаⁱ её на “целевые кучки”.

Dit geldt natuurlijk ook voor zinnen die de herhaling van samenvallende handelingen aanduiden, bijvoorbeeld:

*Когда́ мы перехо́дим*ⁱ доро́гу в большо́м го́роде, мы иде́мⁱ на зелёный свет фонаря́ (vergelijk 116).

Bij in paren voorkomende gebeurtenissen kan bij herhaling de onderlinge ‘ligging’ (overlapping of opeenvolging) in het algemeen dus niet goed worden uitgedrukt.

Om deze onduidelijkheid te vermijden, kan men soms gebruikmaken van een bekende kunstgreep: ‘particularisering’ (zie 8.16). Hierbij wordt een typisch geval beschreven als een voorbeeld van de betreffende gang van zaken in het algemeen. Het is alsof men zegt: ‘Als zo’n geval zich voordoet, gaat het als volgt: ...’ De meest gebruikelijke vorm hierbij is het perfectieve presens. Sporadisch komt dit ook voor in zinnen met een GC:

122	<i>Посто́яв</i> ^p 4–5 дней в холо́дном ме́сте, насто́йка полу́чит ^p характе́рный “ча́йный” цвет и запа́х.	Als hij 4 à 5 dagen op een koele plaats heeft gestaan, krijgt de likeur zijn specifieke theekleur en -geur.
123	<i>Если́ ско́рость охладже́ния велика́, жидко́сть ста́нет</i> ^p <i>столь</i> вязко́й, что затверде́ет ^p , <i>преврати́вшись</i> ^p в <i>стекло́</i> .	Als het afkoelen heel snel verloopt wordt de vloeistof zo stroperig dat hij vast wordt, waarbij hij in glas verandert.

Ook in constructies met een perfectieve infinitief komen gevallen van ‘particularisering’ voor:

124	<i>Про́верку надё́жности запо́ра двере́й мо́жно сде́лать</i> ^p , <i>лишь</i> <i>не́сколько</i> <i>раз</i> <i>откры́в</i> ^p <i>и захло́пнув</i> ^p <i>ка́ждую</i> <i>двере́цу</i> .	Om te controleren of de deuren goed sluiten hoeft men slechts elk deurtje enkele malen open en dicht te doen.

Als het gaat om de herhaling van een opeenvolging van GERH en CENTRH wordt echter veel vaker gebruikgemaakt van een andere mogelijkheid: het beperken van

de particularisering tot het gerundium. In zulke zinnen is bij de CENTRH de vorm imperfectief (zoals normaal bij herhaling), maar de GERH wordt uitgedrukt door een perfectief gerundium:

125	Закáзчик, как и все тако́го ро́да нача́льники, никогда́ ниче́го не де́лал ⁱ сам. Дав ^p указа́ния, он обле́гче́нно взды́хал ⁱ .	De Opdrachtgever deed, net als al dat soort leidinggevendens, nooit iets zelf. Als hij zijn aanwijzingen had gegeven haalde hij opgelucht adem.
126	Ско́лько раз я слы́шал ⁱ , как ино́й серди́тый зри́тель, уви́дев ^p карти́ну аванга́рдиста, в сердца́х восклицáл ⁱ : “Мазня́! Так и я́ нарисую́ ^p !”	Hoe vaak heb ik niet gehoord dat een boze toeschouwer, als hij een schilderij van een avantgardistische kunstenaar zag, vertoornd uitriep: ‘Geklieder! Zo kan ik het ook!’
127	Ма́ма всегда́ говори́ла ⁱ , что на́до па́даты ⁱ , и оны́, заслы́шав ^p жу́жжа́ние, всегда́ выпры́гивали ⁱ из ваго́на и, пробежа́в ^p не́сколько ша́гов, обяза́тельно слы́шали ⁱ свист.	Mama zei altijd dat ze zich moesten laten vallen, en als zij gezoem hoorden sprongen zij altijd uit de wagon; na enkele meters gelopen te hebben hoorden zij dan zeker het fluiten [van de granaten].
128	Их ви́дно срáзу. То́лько войдя́ ^p в сало́н, оны́ тут же начина́ют ⁱ проверя́ть ⁱ биле́ты.	Hen heb je zo in de gaten. Zodra zij de bus binnen zijn, beginnen zij meteen de kaartjes te controleren.
129	К тебе́ ча́сто тво́й “бы́вшие”, вы́йдя ^p из зо́ны, с бутылко́й конья́ка прихо́дят ⁱ ?	Komen er vaak vroegere klanten bij je met een fles cognac, als zij uit het strafkamp zijn?

In zinnen als deze vinden wij dus een interessante taakverdeling tussen de aspecten bij GERH en CENTRH: het ene geeft aan dat het op het niveau van de afzonderlijke handelingen om complete situatiewisselingen gaat, en het andere wijst op de herhaling van de betreffende ‘paren’ handelingen. Dit is in het Russisch een van de meest gebruikte manieren om het beeld van een zich herhalende opeenvolging van handelingen praktisch expliciet uit te drukken. Zinnen met een GC onderscheiden zich door het gemak waarmee bij herhaling een perfectieve vorm gebruikt wordt sterk van samengestelde zinnen met finiete werkwoordsvormen. Dit is een van de eigenschappen waardoor men soms de voorkeur geeft aan een GC boven een bijzin.

Qua interpretatie staan zinnen als (125) – (129) zeer dicht bij die van het type (118) en (119). De keuze van de meest adequate aspectvorm voor de GC is in zulke gevallen soms zeer subtiel.

Het beschikbare materiaal lijkt erop te wijzen dat de keuze voor het perfectieve gerundium beperkt is tot de gevallen waarbij de GERH *voorafgaat* aan de CENTRH. In zo’n geval zal een perfectieve GC normaal gesproken worden gekozen als de relatie van opeenvolging tussen de individuele paren GERH – CENTRH (en de

daarmee verbonden nuances) relatief veel nadruk krijgt, zoals bij (125) – (129). Bij (125), (126) en de eerste GC van (127) vinden wij bijvoorbeeld een vrij duidelijke oorzaak-gevolg-relatie, en bij (128) gaat het in de eerste plaats om de snelheid waarmee de handelingen elkaar opvolgen. Een andere belangrijke reden om een perfectieve GC te kiezen is een grote nadruk op de resulterende situatie waar de GERH op uitloopt. Als voorbeeld hiervan kan (129) dienen. Tot dit type kunnen ook gevallen met een zekere nadruk op de kwantiteit worden gerekend, zoals bij de tweede GC van (127).

Het meest extreme voorbeeld van nadruk op de resulterende situatie vinden wij, zoals bekend, in gevallen met ‘perfectum-gebruik’ (vergelijk 10.4.12.3). Het volgende voorbeeld laat zien dat deze variant ook in zinnen met herhaling kan voorkomen:

130	Слóвно джин из востóчных скáзок, она́ то па́дала ⁱ на моли́твенный ко́врик в исступлённых поклóнах, то замира́ла ⁱ , <i>расплáставиись^p</i> на землé.	Als een djinn uit een oosters sprookje maakte zij nu eens hysterische buigingen op haar gebedskleedje en bleef dan weer roerloos liggen, uitgespreid op de grond.

Bij zulke resultatieve varianten is vervanging door het corresponderende imperfectieve gerundium onmogelijk.

Soms kan natuurlijk wel een imperfectief gerundium gebruikt worden dat de ingetreden toestand rechtstreeks beschrijft. In (130) zou *расплáставиись^p* bijvoorbeeld vervangen kunnen worden door *лэ́жаⁱ* of iets dergelijks.

Als er minder nadruk ligt op resultativiteit of opeenvolging, kan echter vaak worden volstaan met een gewone imperfectieve GC, zoals in (118) – (120). Hierbij vindt men dan doorgaans niet de meer specifieke nuances van het type ‘oorzaak-gevolg’, die bij het perfectief gerundium gemakkelijk kunnen optreden. Als in (120) het imperfectieve gerundium zou worden vervangen door het corresponderende perfectieve (*испράвишь^p*), wordt het plaatsen van de handtekening al gauw voorgesteld als min of meer afhankelijk van de correcties en ligt het voor de hand aan te nemen dat in elk artikel fouten moesten worden verbeterd.

In zulke zinnen met een imperfectief gerundium gaat het primair om de indruk van overlapping van de hele reeksen van GERH en CENTRH. De relaties tussen elk individueel paar krijgen daarbij minder aandacht. De individuele GERH en CENTRH zijn daardoor ook minder scherp van elkaar gescheiden, en in de praktijk is het op dit niveau vaak moeilijk uit te maken of het nu om opeenvolging gaat, of dat er bepaalde vormen van overlapping in het spel zijn:

131	Ка́ждый пра́здник, <i>полу́чаяⁱ</i> поздра- <i>вительные телегра́ммы</i> , профе́ссор Завали́шин чита́л ⁱ в них стандар́тные пожела́ния.	Elke feestdag kreeg professor Zavalisjin gelukstelegrammen en las daarin de gebruikelijke heilwensen.

- 132 Лев, *нападáя*ⁱ на ста́до антило́п, Als een leeuw een kudde antilopes aan-
убивáетⁱ то́лько одну́. valt, doodt hij er telkens maar één.

In (132) vervaagt de grens tussen ‘nadat de leeuw een kudde heeft aangevallen’ en ‘in het kader van zijn aanval op een kudde’.

Zoals wij in 10.4.12 hebben gezien, komen er bij eenmaligheid verschillende gevallen voor met een perfectief gerundium waarbij de GERH niet geheel vóór de CENTRH ligt. Als dergelijke constellaties herhaald worden, kunnen waarschijnlijk alleen imperfectieve gerundia worden gebruikt. Zo vinden wij in 121 een geval waarbij de individuele GERH in feite ná elke hiermee gerelateerde CENTRH ligt. Iets dergelijks vinden wij ook in:

- 133 Смола́ моглáⁱ захвáтыватьⁱ из мор- Het hars kon uit zeewater uranium-
ско́й воды́ ио́ны ура́на, *отдава́я*ⁱ ionen halen en in ruil daarvoor zijn
взаме́н сво́й ио́ны. eigen ionen afstaan.

10.4.14 De rol van het aspect bij een ontkennende gerundiumconstituent

Zoals in 10.4.5 al werd gesteld, corresponderen ontkennende GC’s sterk met Nederlandse beknopte bijzinnen met ‘zonder’. De beide volgende voorbeelden komen uit bestaande vertalingen uit het Nederlands:

- 134 Чело́век молниенóсно в́ыхватил^p из De man haalde bliksemsnel een grote
карма́на большо́й револьве́р и, *не* revolver uit zijn zak en loste *zonder te*
*це́лясь*ⁱ, в́ыстрелил^p с бедрá. *mikken* een schot vanuit de heup.
- 135 Она́ не успе́ла^p отве́тить^p, как он, Voor ze het wist was hij, *zonder* haar
да́же не дотро́нувшись^p до не́й, сбежа́л^p ook maar met een vinger *te hebben aan-*
вниз по ле́стнице. *geraakt*, de trap af gestommeld.

In dergelijke gevallen gaat het in beide talen om de significante *afwezigheid van een denkbare nevenhandeling*. (In de vorige paragrafen zijn al een aantal voorbeelden van deze constructie voorgekomen, zie 22, 24, 25 en 29.)

Hoewel de temporele relaties tussen de gebeurtenissen in geval van ontkenning vaak minder duidelijk zijn, kunnen zij toch een zekere rol spelen. Zo is het duidelijk dat het in (135) gaat om het uitblijven van een GERH die vóór de CENTRH had kunnen gebeuren. In het Nederlands kan dit benadrukt worden door de perfectumvorm van de infinitief te gebruiken (zoals in 135). Omdat deze vorm niet erg gebruikelijk is in het Nederlands, kan in zo’n geval ook goed een gewone bijzin worden gebruikt:

- 136 Я не могу́ⁱ отпу́стить^p Та́ню, *ничего́ не* Ik kan Tanja niet laten gaan *zonder dat*
сде́лав^p для не́й. *ik* iets voor haar *gedaan heb*.

Zoals te zien in (135) en (136) wordt in zulke gevallen in het Russisch een perfectieve GC gebruikt.

In veel gevallen wordt er in het Nederlands niet zo'n nadruk gelegd op de temporele relatie. Wij kunnen dan correspondenties vinden tussen een perfectieve GC en een 'zonder'-zin met een gewone infinitief:

- 137 Сейчас он случайно увидел^p, как доктор поставил^p машину у канála и поспешно ушёл^p, *не запёрёв^p двэ́рцу.* Nu had hij toevallig gezien hoe de dokter zijn wagen langs de kant zette en haastig wegliep *zonder* het portier te sluiten.

(Zie ook voorbeeld 22.)

Evenals in de gevallen zonder ontkenning dient een ontkenkende perfectieve GC lang niet altijd geïnterpreteerd te worden als een aanduiding van voortijdigheid. De volgende zin illustreert dat het ook kan gaan om het uitblijven van een zeker resultaat dat eerder gelijktijdig met of na de CENTRH wordt gedacht:

- 138 Много прекрасных голосов исчезли^p, *не оставив^p по себе́ никакого следа́.* Vele prachtige stemmen zijn verdwenen zonder een spoor achter te laten.

De keuze van het aspect in een ontkenkende GC is dus zeker niet uitsluitend afhankelijk van de temporele relatie tussen GERH en CENTRH. Belangrijker is het of bij de GERH het beeld van een enkele (uitblijvende) situatiewisseling vooropstaat of niet. De aard van het werkwoord (met name het type terminativiteit) speelt hierbij een belangrijke rol, en daardoor is de keuze van de juiste vorm bij een aspectpaar vaak geen gemakkelijke zaak.

Een van de belangrijkste factoren is weer of het gaat om een herhaling of een enkelmalig gebeuren. Bij een paar als *оставить^p/оставлятьⁱ*, dat meestal met een momentaan-transformatieve betekenis optreedt (zie 8.5.2) is de keuze voor *не оставляяⁱ* gewoonlijk geheel gemotiveerd door een element van herhaling. Vergelijk 138 met het volgende voorbeeld:

- 139 Если и попадалаⁱ капля, то очень ловко снималаⁱ её бритвочкой, *не оставляяⁱ ни следа́.* En als er al eens een druppelje op viel dan haalde zij dat handig weg met een scheermesje, zonder een spoor achter te laten.

Bij een werkwoord als 'bemerken' houdt de keuze voor perfectief in dat er een specifiek moment was waarop iets had kunnen worden waargenomen:

- 140 В этот момент оттуда, озираясьⁱ по сторонам и, видимо, *не заметив^p их в темноте́, вылез^p мужичонка.* Op dat moment kwam er een onooglijk mannetje uit kruipen dat om zich heen keek en hen kennelijk niet zag in het donker.
- 141 Вдруг становилисьⁱ понятны ему́ вещи, к которым он как-то, *не заметив^p, когда́ это произошёл^p, потерял вкус и чувствительность.* Plotseling werden hem dingen duidelijk waarvoor hij ooit, zonder dat te merken, de smaak en gevoeligheid had verloren.

Als er meerdere dingen zijn die steeds niet worden waargenomen, of één potentieel waarneembaar object dat gedurende langere tijd almaar niet wordt waargenomen, wordt imperfectief gebruikt:

- 142 Он всё продолжалⁱ рассказыватьⁱ, **не замечаяⁱ ничего и никого вокруг.** Hij bleef maar doorgaan met vertellen en zag niets en niemand om zich heen.
- 143 Пётя долго ждал, **не замечаяⁱ времени**, и всё думалⁱ о Вальке. Petja wachtte lange tijd, zonder daar erg in te hebben, en dacht voortdurend aan Valka.

In zulke gevallen gaat het niet zozeer om het uitblijven van een gebeuren (zoals bij perfectief), maar meer om een soort geestestoestand. Iets vergelijkbaars vinden wij bij 'geen acht slaan op', dat veel vaker met een imperfectieve dan met een perfectieve GC wordt aangeduid. Vergelijk:

- 144 – Где я? – тревожно спросил^p Свистулькин, **не обратив^p даже внимания на то, что нянечка назвала^p его Коржиком.** 'Waar ben ik?' vroeg Svistoelkin angstig, zonder acht te slaan op het feit dat de kinderjuffrouw hem Korzjik had genoemd.
- 145 Галл, **не обращаяⁱ внимания на её слова**, открыл^p паспорт. De Galliër deed het paspoortboekje open, zonder acht te slaan op haar woorden.

In gevallen als (145) kan de geesteshouding ook gemakkelijk een element van beheersbaarheid krijgen; de betekenis van *не обращаяⁱ внимания* komt dan meer overeen met 'negerend'. Ook bij het werkwoord 'vergeten' kan het imperfectief vaak een nuance van opzettelijkheid krijgen. Het gaat er dan om dat de aandacht ergens op gericht blijft. Bij het ontkennde perfectief gaat het daarentegen meer om gebeurtenissen die iemand min of meer toevallig zouden kunnen zijn ontschoten. Vergelijk:

- 146 Вот и теперь она пристально рассматривалаⁱ незнакомку, **не забываяⁱ обращатьⁱ внимание и на её спутника.** Ook nu bekeek zij de onbekende vrouw aandachtig, waarbij zij ook niet vergat aandacht te schenken aan de metgezel daarvan.
- 147 Он открыл^p калитку и, **не забыв^p её** запереть^p на задвижку, подошёл^p к машине. Hij deed het hekje open en liep naar de auto, waarbij hij niet vergat het hekje weer te sluiten.

(Zie ook de voorbeelden met *дожидаясьⁱ* en *дождавшись^p* in paragraaf 8.18: 132 en 133.)

Vooraf bij werkwoorden waarbij het imperfectief vaak in de procesvariant voorkomt, kan de keuze voor imperfectief gemakkelijk een element van opzettelijkheid met zich meebrengen. Vergelijk (137), waar het niet sluiten waarschijnlijk een toevallige omissie is, met het volgende voorbeeld, waarin het imperfectief suggereert dat het *niet nodig* wordt geacht het huis op slot te doen:

- 148 *He занирáяⁱ дом, дв́инулись^p ремонт- Zonder het huis op slot te doen gingen
т́ироватьⁱ бáню.* zij de sauna repareren.

Een vergelijkbare tegenstelling vinden wij bij de volgende zinnen:

- 149 *Она вы́скочила^p из вáнной, не Zij sprong de badkamer uit zonder de
вы́ключив^p вóду, и помч́алась^p в kraan dicht te doen, en stormde naar
кóмнату.* de kamer.
- 150 *He вы́ключáяⁱ дв́игателя, Арóн Zonder de motor af te zetten stapte
вы́шел^p из своего «Москвичá».* Aron uit zijn Moskvitch.

Dat de tegenstelling zeer subtiel kan zijn, blijkt vooral bij voorbeelden met het paar *до́ехать^p/доезжáтьⁱ*. Het perfectief suggereert hier dat een oorspronkelijk beoogd einddoel niet wordt bereikt. Bij het imperfectief gaat het erom dat men bewust een eindje voor een zeker punt halthoudt:

- 151 *Изм́ученная духотóй, Нáстя Камéн- Uitgeput door de verstikkende hitte
ская вы́шла^p из автóбуса, не до́ехав^p verliet Nastja Kamenskaja de bus vóór
до н́ужной останóвки.* haar eigenlijke halte.
- 152 *Он акку́ратно припарковáлся^p, не Hij parkeerde netjes, een meter of vijftig
доезжáяⁱ мэ́тров пятна́дцати до vóór de Ford, deed zijn auto op slot, liep
«Фóрда», за́пер^p маш́ину, подошёл^p naar hem toe en tikte op het raampje.
к нему́ и постучáл^p в окно́.*

10.5 Het gebruik van de infinitief

10.5.1 Algemeen

Infinitieven kunnen – net als finiete vormen – vergezeld gaan van een object in de accusatief of een andere naamval, en van bepalingen, maar nooit van een subject in de nominatief (voor een schijnbare uitzondering zie 10.5.13.3).

10.5.1.1 Aspect

Bij de behandeling van het aspect in Hoofdstuk 8 is de infinitief buiten beschouwing gebleven. Daarom neemt in deze behandeling van de infinitief het aspectgebruik een zeer belangrijke plaats in. De behandeling van de afhankelijke infinitieven (10.5.2–11) betreft zelfs vrijwel uitsluitend het aspect.

10.5.1.2 Afhankelijke en onafhankelijke infinitieven

Infinitieven kunnen afhankelijk of onafhankelijk zijn. Op dit onderscheid is de indeling van 10.5 (met subparagrafen) gebaseerd.

Onder AFHANKELIJKE INFINITIEVEN wordt verstaan: infinitieven die syntactisch afhankelijk zijn van (1) een werkwoord, van (2) een adjectief of (3) een substantief, of van (4) bepaalde typen predikaat in een onpersoonlijke zin (zie 15.2.2 en 15.2.5-7). Voorbeelden hiervan zijn:

- 1 Он начнёт^p рабóтатьⁱ. Hij gaat werken.

Она ушла ^p поесть ^p .	Ze is een hapje gaan eten.
Это позволяет ⁱ экономить ⁱ ...	Dat staat toe te besparen op ...
2 Он должен приехать ^p .	Hij moet komen.
способный нам помочь ^p	in staat ons te helpen
3 право стоять ⁱ в стороне	het recht zich afzijdig te houden
необходимость выбрать ⁱ	de noodzaak een keus te maken
4 Нельзя сказать ^p , что ...	Je kunt niet zeggen dat ...
Делать ⁱ что-то надо.	Er móét iets gedaan worden.

De mogelijkheden om een substantief te combineren met een afhankelijke infinitief (zoals in het voorlaatste voorbeeld) zijn beperkt en bovendien verschillend voor literaire en informele taal (zie 10.5.5).

De afhankelijke infinitieven worden behandeld in 10.5.2–11. Zoals gezegd in 10.5.1.1 betreft dit voornamelijk het aspect.

Onder ONAFHANKELIJKE INFINITIEVEN (behandeld in 10.5.12-23) vallen alle overige gevallen, bijvoorbeeld:

Главное – не пáдать ⁱ дýхом.	Hoofdzaak is de moed niet te laten zakken.
Мне сходить ⁱ на следующей.	Ik moet er bij de volgende halte uit.
Вместо того, чтобы ловить ⁱ мышёй, кот ловил ⁱ цыплят.	In plaats van muizen te vangen ving de kat kuikentjes.

Ook hier spelen aspectkwesties een belangrijke rol, maar hiernaast zijn er andere problemen, zoals het juiste begrip van de modaliteit die de spreker wil overbrengen, bijvoorbeeld de vraag of het gaat om ‘kunnen’ of ‘moeten’.

10.5.1.3 Datiefonderwerpen

Als bij een infinitief een agens (degene/datgene die/dat de handeling verricht, zie 4.3) wordt genoemd, staat deze niet in de nominatief maar in de datief. Hoewel het niet om een echt onderwerp gaat, zal voor het gemak de term ‘datiefonderwerp’ worden gebruikt. Datiefonderwerpen komen vooral voor bij onafhankelijke infinitieven. Enkele voorbeelden:

Я просто не знал ⁱ , что мне делать ⁱ .	Ik wist eenvoudig niet wat ik moest doen.
А откуда вам взять ^p время?	En waar moet u de tijd vandaan halen?
Коров доить ⁱ совсем стало ^p никому.	Er is helemaal niemand meer over om de koeien te melken.
Не мне учить ⁱ тебя, но ...	Het is niet aan mij jou te beleren, maar ...
Всем стоять ⁱ !!! Не двигаться ⁱ !!!	Allemaal blijven staan! Geen beweging!

Ook in zinnen als de volgende is de datief de naamval om te verwijzen naar de agens bij een infinitief (zie over deze kwestie ook 15.1):

Митя (...) остановился ^p на пороге, не зная ⁱ , что делать ⁱ : подождать ^p ещё немного или уехать ^p одному (...)?	Mitja bleef op de drempel staan, niet wetend wat hij moest doen – nog even wachten of alleen vertrekken.
--	--

Bij infinitieven van werkwoorden waarbij een datief ook een andere functie kan hebben, bijvoorbeeld die van meewerkend voorwerp, kan een datievorm dubbelzinnig zijn, bijvoorbeeld:

Что ей сказа́ть?^p

1. Wat moet/kan ze zeggen?
2. Wat kan/moet ik/jij/, enz. tegen haar zeggen?

Ook kunnen zo bij één infinitief twee datieven voorkomen, bijvoorbeeld:

Она́ это и без меня́ зна́етⁱ, а бо́льше мне сказа́ть^p ей не́чего.

Ze weet dat ook zonder dat ik het haar zeg, en verder heb ik haar niets te vertellen.

Bij afhankelijke infinitieven zijn datiefonderwerpen zeldzamer, maar wel mogelijk, bijvoorbeeld:

Кто́-то предло́жил^p вы́валить^p из одно́й маши́ны се́но и все́м закопа́ться^p в нём.

Iemand stelde voor dat we uit een van de auto's het hooi zouden gooien en dat we ons daarin allemaal zouden ingraven.

У них есть пра́во самíм назнача́тьⁱ ме́сто жи́тельства.

Het is hun toegestaan zelf te kiezen waar ze gaan wonen.

Реше́н^p бы́ло все́м остава́тьсяⁱ ночева́тьⁱ.

Er werd besloten dat allen zouden blijven overnachten.

10.5.2 Het gebruik van de afhankelijke infinitief (algemeen)

Dit gedeelte gaat voornamelijk over het aspectgebruik (zie 10.5.1.1).

10.5.2.1 De imperfectieve infinitief

Een imperfectieve werkwoordsvorm (dus ook de infinitief) geeft aan dat de spreker de handeling presenteert zonder de verandering van situatie die deze eventueel teweegbrengt of zou kunnen brengen. Voor de verschillende concretere interpretaties van de algemene aspectbetekenis zij verwezen naar Hoofdstuk 8. Voor de infinitief (evenals voor de gebiedende wijs – zie 10.6.3.1, 10.6.3.2), is hiernaast nog karakteristiek: het gebruik van het imperfectief aspect om het begin van de handeling te benadrukken.

10.5.2.2 De perfectieve infinitief

Een perfectieve werkwoordsvorm (dus ook een infinitief) geeft altijd aan dat de spreker een gebeurtenis op het oog heeft met inbegrip van de eenmalige verandering van situatie die deze teweegbrengt:

Что ты хо́чешьⁱ э́тим сказа́ть^p?

Wat wil je daarmee zeggen?

(Bedoeld wordt: 'Wat voor boodschap wil je met die woorden overgebracht hebben?')

– Серге́жа... – отцу́ хоте́лосьⁱ погово́рить^p. Но сын молча́лⁱ (...).

'Serjozja', zei vader, die eens met hem wilde praten. Maar zijn zoon zweeg.

Vergelijk hiermee de volgende zin met *хóчется гово́ритьⁱ*, waarin met *гово́ритьⁱ* *вполго́лоса* niet een afgeronde gebeurtenis maar een soort van gedrag wordt bedoeld:

Отреше́нная тишина́, хóчетсяⁱ гово́ритьⁱ вполго́лоса.

Een onwezenlijke stilte, je bent geneigd zachtjes te (gaan) praten.

Het voorlaatste voorbeeld hierboven illustreert nog iets anders, en wel: de bijzonder sterke neiging bij modale woorden een perfectieve infinitief te gebruiken als een eenmalige gebeurtenis wordt bedoeld. Deze neiging is zo sterk dat, als een primair imperfectief werkwoord geen exact perfectief equivalent heeft, er een perfectieve infinitief met een iets specifiekere betekenis wordt gebruikt, zoals hier *поговорить*^p 'even praten'. Een ander voorbeeld:

Он представлялⁱ, как онⁱ моглиⁱ бы вместе Он stelde zich voor hoe ze samen over het
погулять^p по Кремлю в Новгороде (...). Kremlin van Novgorod zouden kunnen
wandelen.

De laatste vier voorbeelden van 10.5.7.2 illustreren dit verschijnsel ook.

In 10.5.3 tot en met 10.5.11 wordt een aantal specifieke gebruikgevallen van de afhankelijke infinitief besproken. De volgorde is van (overwegend) imperfectief naar (overwegend) perfectief.

10.5.3 Infinitief na 'fasewerkwoorden': altijd imperfectief

Dit is een van de weinige echt simpele regels voor het aspectgebruik. FASEWERKWOORDEN zijn werkwoorden met de betekenissen 'beginnen', 'doorgaan met', 'stoppen' of 'beëindigen', zoals *стать*^p, *начинать*ⁱ/*начать*^p, *приниматься*ⁱ/*приняться*^p, *пускаться*ⁱ/*пуститься*^p 'beginnen'; *продолжать*ⁱ 'doorgaan'; *переставать*ⁱ/*перестать*^p, *прекращать*ⁱ/*прекратиться*^p, *бросать*ⁱ/*бросятся*^p 'ophouden'; *кончать*ⁱ/*кончить*^p, *доканчивать*ⁱ/*докончить*^p 'beëindigen, afmaken', enz. Voorbeelden:

Портной доканчивалⁱ мне шитьⁱ De kleermaker was bezig de laatste
зимнее пальто. hand te leggen aan mijn winterjas.

Qua betekenis horen hier ook uitdrukkingen als *хватит*^p en *будет* + infinitief thuis, waarmee men aangeeft dat het maar eens afgelopen moet zijn met dat wat de infinitief aanduidt (vergelijk *довольно*, *полно* + imperfectieve infinitief), bijvoorbeeld:

Ну, хватит^p (будет, довольно) разводитьсяⁱ Kom, hou nou maar eens op met paniek
панику. zaaien.

Nauw verwant aan de fasewerkwoorden en ook nooit gecombineerd met perfectieve infinitieven zijn:

- werkwoorden die het verwerven of het kwijtraken van een vaardigheid of een gewoonte aanduiden, zoals *привыкать*ⁱ/*привыкнуть*^p 'gewend raken', *наловчиться*^p 'de slag te pakken krijgen', *учить*ⁱ/*научить*^p, '(iem. iets) aanleren', *учиться*ⁱ/*научиться*^p 'leren', *полюбить*^p 'ervan gaan houden'; *отвыкать*ⁱ/*отвыкнуть*^p 'ontwennen', *разучиваться*ⁱ/*разучиться*^p 'verleren', *отучивать*ⁱ/*отучить*^p '(iem. iets) afleren', *отучиваться*ⁱ/*отучиться*^p 'afleren'.

Он привык^p (отвык^p) куритьⁱ. Hij is gewend (ontwend) te roken.

- werkwoorden als *надождать*ⁱ/*надоест*^p 'vervelen', *уставать*ⁱ/*устать*^p 'het moe worden', *расхотеть*^p 'de lust verliezen', *отговаривать*ⁱ/*отговорить*^p 'afraden', *передумать*ⁱ/*передумать*^p 'zich bedenken, ervan af-zien'.

Он устал^p повторятьⁱ эти прописные Hij is (was) het moe die waarheden als
истины. koeien te herhalen.

10.5.4 Inf. bij werkwoorden van beweging: imperfectief of perfectief

De term ‘werkwoorden van beweging’ wordt hier gebruikt in veel ruimere zin dan bijvoorbeeld in Hoofdstuk 9, en wel voor alle werkwoorden die een zich verplaatsen of een verandering van lichaamspositie aanduiden, dus enerzijds naast *идти́/пойти́*^P en dergelijke ook werkwoorden als *направля́тьсяⁱ/напра́виться^P*, anderzijds werkwoorden als *встава́тьⁱ/встать^P*, *сади́тьсяⁱ/сесть^P*, die een verandering van lichaamspositie aanduiden.

Zowel perfectieve als imperfectieve infinitieven zijn na deze werkwoorden mogelijk, maar imperfectieve infinitieven komen verreweg het meest voor. Er is een betekenisverschil tussen beide mogelijkheden.

Bij gebruik van een imperfectieve infinitief bij een werkwoord van beweging wordt de situatie voorgesteld alsof de genoemde beweging meteen het begin is van dat wat de infinitief aanduidt (zie 10.5.2.1, 10.5.3) – de beide handelingen gaan als het ware naadloos in elkaar over:

Я броси́лся^P помога́тьⁱ ей.

Ik snelde haar te hulp.

Он пошёл^P к себе́ и лёг^P спатьⁱ.

Hij ging naar zijn kamer en ging naar bed.

Вышла^P ба́бка Евсто́лья, села^P дои́тьⁱ коро́ву.

Opoë Jevstolja kwam naar buiten en ging de koe zitten melken.

Он пошёл^P покупа́тьⁱ но́вое пальто́.

Hij is een nieuwe jas gaan kopen.

Я запла́тил^P шестна́дцать ма́рок, получи́л „два́й ка́ртен“, и мы с Ка́тей пошли́^P смотре́тьⁱ карти́ны Мю́нтер и Канди́нского.

Ik betaalde zestien mark, kreeg ‘zwei Karten’ en Katja en ik gingen de schilderijen van Münter en Kandinsky bekijken.

Bij gebruik van een perfectieve infinitief worden de beide handelingen meer als twee afzonderlijke dingen gezien, waarbij de infinitief het doel van de beweging aanduidt. Door het perfectieve aspect wordt de infinitiefhandeling voorgesteld als iets eindigs en afgeronds, dus als iets waarvan het einde in zicht is. Daarom suggereert bijvoorbeeld *он вы́шел покури́ть^P* ‘hij is even [een sigaret] gaan roken’ dat ‘hij’ wel zo terug zal komen, terwijl *он ушёл кури́тьⁱ* alleen maar de afwezigheid van ‘hem’ verklaart:

Он пошёл^P купи́ть^P что́-нибудь на за́втрак.

Hij is even wat voor de lunch gaan kopen.

Перед сном он ещё́ раз вы́шел^P из ю́рты гляну́ть^P на лошаде́й.

Voor het slapen gaan ging hij nog een keer de tent uit om even naar de paarden te kijken.

In de voorlaatste zin is er sprake van *even* een boodschap doen – met uitzicht op het weer terugkomen, terwijl *он пошёл^P покупа́тьⁱ но́вое пальто́* alleen melding maakt van het erop uitgegaan zijn om een pak te kopen. Natuurlijk is *он пошёл^P купи́ть^P но́вое пальто́* ook correct, maar dat betekent dan wel zoveel als ‘hij is *even* een nieuwe jas gaan kopen’.

Bij aansporingen van het type *пойдём(те)^P* + infinitief en *идём(те)ⁱ* + infinitief (en *дава́й(те)* + inf.) kan de infinitief alleen imperfectief zijn. Als men in plaats van de imperfectieve infinitief toch een perfectief werkwoord wil gebruiken, dan moet dat werkwoord de vorm van de eerste persoon meervoud presens hebben (zie 10.6.5.1), bijvoorbeeld: *пойдём^P накры́ем^P стол* tegenover *пойдём^P накрыва́тьⁱ стол* ‘laten we de tafel gaan dekken’.

10.5.5 Infinitief na substantieven: imperfectief of perfectief

In literair (geschreven) taalgebruik zijn combinaties bestaande uit substantief en afhankelijke infinitief alleen mogelijk bij substantieven die een min of meer abstract begrip aanduiden, zoals in de laatste twee voorbeelden hierboven. In informele (gesproken) taal zijn zulke combinaties ook mogelijk met een substantief dat een concreet voorwerp aanduidt, bijvoorbeeld om door middel van een imperfectieve infinitief (zonder *чтобы*) aan te duiden voor wat voor gebruik een concreet voorwerp bedoeld is:

Где тут найти ^p кассу плати́ть ⁱ ?	Waar vind ik hier een kassa om te betalen?
Купи́ ^p но́жницы обреза́ть ⁱ дере́вья.	Koop een schaar om bomen te snoeien.
Нет у меня́ де́нег ремо́нты ремонтíровать ⁱ .	Ik heb geen geld om opknapbeurten op te knappen.
Э́то приспособле́ние монти́ровать ⁱ колёса.	Dit is een apparaat om wielen te monteren.

In de volgende zin omschrijft het perfectieve *расчи́стить^p* niet het doel van de schop zelf, maar van de handeling 'een schop aangeven':

Да́йте ^p лопату́ снег расчи́стить ^p , а то воро́та не откры́ть ^p .	Geef eens een schop om die sneeuw te ruimen, anders kan de poort niet open.
--	---

10.5.6 Werkwoorden waarna alleen een perfectief werkwoord past

Zulke werkwoorden zijn zeldzaam: alleen de perfectieve werkwoorden *успе́ть^p* 'op tijd gedaan krijgen', *уда́ться^p* 'lukken' en *забы́ть^p* 'vergeten':

Я забы́л ^p вы́ключить ^p свет.	Ik heb vergeten het licht uit te doen.
У со́и удало́сь ^p найти́ ^p и вы́делить ^p ге́ны, обеспе́чивающие ⁱ образо́вание аминокисло́т.	Men is erin geslaagd in soja de genen te vinden en te isoleren die zorgen voor de vorming van aminozuren.
(...) беру́т ⁱ то́лько тех, кто успе́л ^p порабо́тать ^p на произво́дстве.	Bij de opleiding worden alleen mensen aangenomen die al fabriekservaring hebben.

NB: Infinitieven afhankelijk van de imperfectieve werkwoorden *успева́тьⁱ*, *удава́тьсяⁱ* en *забыва́тьⁱ* kunnen zowel imperfectief als perfectief zijn:

(...) в ко́нечном счёте удава́лось ⁱ находи́ть ⁱ компроми́ссы.	Uiteindelijk lukte het telkens weer compromissen te vinden.
---	---

10.5.7 Perfectieve infinitieven met betrekking tot meermalige gebeurtenissen

Gewoonlijk hebben perfectieve infinitieven betrekking op eenmalige gebeurtenissen. Hierop zijn twee schijnbare uitzonderingen: (1) perfectieve infinitief bij gesloten herhaling, en (2) perfectieve infinitief bij particularisering.

10.5.7.1 Perfectief bij gesloten herhaling + *суммарное значение*

In combinatie met een bepaling die wijst op een gesloten herhaling (*дважды, несколько раз*, e.d.) kan een perfectieve infinitief (of andere perfectieve werkwoordsvorm) worden gebruikt. Het perfectief aspect zorgt er dan voor dat de gesloten herhaling wordt samengevat tot één afgerond gebeuren. Dit noemen we de *суммарное значение* van het perfectief (zie 8.17):

(...) законодательствовать н^ужно с тройной оглядкой и семь раз прим^ерить^р, прежде чем принять^р новое законодательное решение.

Муж хоро^ший рассказчик, ему да^же для того, что^бы написа^ть^р что-то, прежде н^ужно не раз рассказа^ть^р (...).

Bij wetgeving is driedubbele zorgvuldigheid geboden, men moet (alles) zevenmaal afwegen alvorens een wetsbesluit aan te nemen.

Mijn man is een goed verteller, om iets op te kunnen schrijven moet hij het zelfs eerst meerdere keren vertellen.

10.5.7.2 Particularisering (of exemplarisch gebruik)

De tweede schijnbare uitzondering is het gebruik dat ‘particularisering’ of ‘exemplarisch gebruik’ genoemd wordt, en dat vooral bij het perfectief presens een belangrijke rol speelt. Dit gebruik is in 8.16 behandeld, en voor een goed begrip is het raadzaam die paragraaf te raadplegen.

In de volgende vijf zinnen geeft steeds de directe omgeving van de infinitief (*иногда удаётся^и, не раз предлагали^и, много раз пыталась^и, всегда стремился^и, всегда смог^ур*) een zich herhalend kader aan waarbinnen er sprake is van één afgerond gebeuren (*заработать^р, отпрáвиться^р, убедить^р, перепрыгнуть^р,ложиться^р*):

(...) иногда удаётся^и хоро^шо заработать^р.

Ивану не раз предлагали^и отпрáвиться^р на курсы (...).

Мама много раз пыталась^и убедить^р её сшить^р современное плáтье.

«Этот человек всегда стремился^и перепрыгнуть^р про^пасть в два приёма».

Мне н^ужен партнёр, на которого я всегда смог^ур ложиться^р.

Я всегда смог^ур hierboven is op zichzelf al een voorbeeld van particularisering in het perfectief presens. Verdere voorbeelden:

Иногда у него появлялось^и желáние поигра^ть^р.

Конструктор, создавая^и новый мотор (...), обязан подумáть^р и о чистоте вóздуха.

Soms lukt het eens goed te verdienen.

Aan Ivan is herhaaldelijk voorgesteld naar cursussen elders te gaan.

Mijn moeder heeft vele malen geprobeerd haar ertoe te krijgen eens een moderne jurk te laten naaien.

‘Die man heeft altijd in twee sprongen over een afgrond willen springen.’

Ik heb een partner nodig op wie ik altijd kan rekenen.

Soms kreeg hij [een hond] zin in spelen.

Een constructeur moet bij het ontwerpen van een nieuwe motor ook aan het milieu denken.

Разумеется, он *должен был посмотреть*^p картину ещё не раз.

Natuurlijk heeft hij die film nog meermaalen moeten zien.

Всё это древняя история, обо всём этом только в книжках *прочитать*^p можно.

Dat is allemaal langgeleden, daarover lees je alleen nog maar in boeken.

10.5.7.3 Plaats van de bepaling bij particularisering

De bepaling die de herhaling aanduidt (*всегда, много раз, иногда, время от времени, порой*, e.d.) staat vaak vóór het woord waarvan de infinitief afhangt, zoals in de voorbeelden hieronder, maar ook wel erna, direct voor de perfectieve infinitief:

Ты *можешь*ⁱ *иногда* *заглянуть*^p к нам?

Kun je af en toe eens bij ons langskomen?

В этом году у старых друзей была *возможность* *время от времени* *увидеться*^p.

In dat jaar hadden de oude vrienden af en toe de mogelijkheid elkaar eens te zien.

Она *умеет*ⁱ *иногда* *риснуть*^p.

Zij weet soms risico te nemen.

Пёночка-весничка так малá, что её *можно* *иногда* *принять*^p за большого жука.

De fitis is zo klein, dat je hem soms voor een grote kever kunt aanzien.

NB: *Всегда, иногда* en dergelijke bepalingen hebben nooit ondubbelzinnig betrekking op de perfectieve infinitief. Als zo'n bepaling ondubbelzinnig betrekking heeft op de infinitief moet de infinitief imperfectief zijn, zoals in:

Она *велела*ⁱ впредь *всегда* *спрашивать*ⁱ, кто стучитⁱ (...).

Ze gebod [hem] voortaan altijd te vragen wie er klopte.

На реке *надо* *всегда* *прислушиваться*ⁱ ко всяческому звукам.

Op de rivier moet je altijd je oren open houden voor allerlei geluiden.

10.5.7.4 Particularisering bij woorden als *любить*ⁱ, *любител*

Woorden als *любить*ⁱ, *любител* hebben betrekking op min of meer permanente eigenschappen. Daarom is bij een combinatie van deze met een perfectieve infinitief geen bepaling van het type *иногда* of *время от времени* nodig om de indruk van sporadische herhaling te wekken.

Римма *любила*ⁱ *закрывать*^p глаза и *приложить*^p раковину к уху (...).

Rimma mocht graag eens de ogen sluiten en de schelp tegen haar oor houden.

Он был (...) *любител* и *выпить*^p, и *поухаживать*^p за женщинами, и *пошуметь*^p и *рассказать*^p забавную историю.

Hij mocht graag eens een borrel drinken, en vrouwen het hof maken, en eens luidruchtig tekeergaan, en eens een leuk verhaal vertellen.

Met betrekking tot herhaalde handelingen is overigens het gebruik van imperfectieve werkwoordsvormen veel algemener, en daarmee ook neutraler. De perfectieve infinitieven in de zinnen hierboven presenteren de handelingen als iets wat

incidenteel wel eens wil gebeuren. Vergelijk *он любит пить*ⁱ ‘hij houdt van drinken, hij drinkt graag’ met *он любит выпить*^p ‘hij mag graag eens een borrel drinken, hij houdt wel van een borrel’ – het enkelvoudige van ‘een’ of ‘eens’ in de vertaling is van wezenlijk belang omdat het perfectief *выпить*^p suggereert dat ‘zijn’ (min of meer permanente) voorkeur uitgaat naar incidenteel eens een borrel drinken. *Он любит выпить*^p kan een eufemisme zijn; *он любит выпивать* of *он любит пить*ⁱ is dat nooit.

10.5.7.5 Particularisering met *мочь*ⁱ

Vergelijk ook de volgende zinnen met *мочь*ⁱ + imperfectieve infinitief en *всегда мочь*ⁱ + perfectieve infinitief:

Он всю жизнь был особенно чувствителен к запахам. (...) Например, <i>мочь</i> ⁱ по запаху различать подушки – какая чья.	Zijn hele leven was hij bijzonder gevoelig voor geuren. Zo kon hij aan de hand van de geur kussens uit elkaar houden en weten welk van wie was.
--	---

Het gaat hier om een permanent (*всю жизнь*) vermogen van ‘hem’, waarvan *различать*ⁱ de aard specificceert:

(...) двух коров, даже если они одной масти, он [буйвол] <i>всегда мочь</i> ⁱ различить ^p .	Twee koeien wist hij [een buffel], zelfs als ze dezelfde kleur hadden, altijd wel te onderscheiden.
---	---

Hier gaat het niet zozeer om een permanente eigenschap van de buffel, als wel om het feit dat hij in iedere willekeurige situatie met twee koeien in staat was deze uit elkaar te houden. Dat wat ‘hij’ altijd weer kon doen, wordt exemplarisch voorgesteld als één afgerond gebeuren.

Ten slotte een vergelijking van een al eerder (in 10.5.7.2) geciteerde zin (a) met een iets eenvoudiger tegenhanger (b):

(a) Мне нужен партнёр, на которого я <i>всегда смогу</i> ^p положиться ^p .	Ik heb een partner nodig op wie ik altijd kan rekenen.
(b) Мне нужен партнёр, на которого я <i>могу</i> ⁱ полагаться ⁱ .	Ik heb een partner nodig van wie ik op aankan.

De bijzin in (a) is expressiever dan de meer neutrale in (b). Aan die expressiviteit doet de hier gegeven vertaling geen recht. In (a) wordt de verwachting uitgedrukt dat de partner bij iedere gelegenheid weer bewijst dat men op hem kan rekenen, terwijl het in (b) alleen gaat om een vaste eigenschap van de partner.

10.5.8 Het aspect van de infinitief na bevestigende modale woorden

Het gaat hier bijvoorbeeld om de werkwoorden *мочь*ⁱ ‘kunnen’, *хотеть*ⁱ ‘willen’, het adjectief *должен* ‘verplicht: moet’, en woorden als *надо*, *нужно* ‘noodzakelijk: moet’, *можно* ‘mogelijk: kan’, en andere, zoals *пора* (zie hieronder) ‘het is/wordt tijd’, *необходимо* ‘onvermijdelijk: moet’, *следует*ⁱ (*следовало*ⁱ) ‘behoort’, of *приходится*ⁱ (*приходилось*ⁱ)/*придётся*^p (*пришлось*^p) ‘moet’.

Een opmerking over *пора́*. Dit is van huis uit een substantief en functioneert als zodanig in bijvoorbeeld *пришла́^p пора́ плати́тьⁱ по жёсткому́ счёту* 'de tijd is gekomen de harde rekening te betalen'. Meestal is *пора́* een predikaat in een onpersoonlijke zin, zoals in *Пожáлуй, бы́ло пора́ иди́ⁱ* 'Het was wellicht tijd om te gaan'.

10.5.8.1 Eenmalige handeling: meestal perfectief

Na bevestigende modale woorden staat meestal een perfectieve infinitief omdat men nu eenmaal meestal een enkelvoudige handeling met inbegrip van het te bereiken resultaat op het oog heeft:

Сего́дня тебе́ на́до лечь^p порáньше, Vanavond moet je maar eens vroeg
часо́в в де́сять. naar bed, zo om een uur of tien.

Мне ну́жно уй́ти^p сего́дня в полови́не Ik moet vandaag om half tien weg.
деся́того.

Мо́жно мне приме́рить^p э́то пла́тье? Kan ik deze jurk passen?

Мы должны́ вы́йти^p из до́ма за со́рок We moeten drie kwartier voor het
мину́т до нача́ла спекта́кля. begin van de voorstelling de deur uit.

In deze zinnen gaat het zo kaal mogelijk, zonder verdere nuances, om niets anders dan de mogelijkheid dan wel noodzaak een jurk te passen, de deur uit te gaan, vroeg naar bed te gaan of op een bepaald uur te vertrekken.

10.5.8.2 Nadruk op (begin van de) handeling: imperfectief

Door met betrekking tot een eenmalige handeling een imperfectieve infinitief te gebruiken, verplaatst men de aandacht naar het handelen zelf en met name naar het begin ervan (zie 10.5.2.1, 10.5.2.2):

Приме́рочная освободи́лась^p, мо́жете De paskamer is nu vrij, u kunt gaan
приме́рятьⁱ. passen.

До нача́ла спекта́кля оста́лось^p We hebben nog maar drie kwartier
40 мину́т, мы должны́ выходи́тьⁱ. voordat de voorstelling begint, we moeten de deur uit.

На́до/Пора́ ложи́тьсяⁱ, уже́ де́сять часо́в. Het is bedtijd, het is al tien uur.

В полови́не деся́того мне ну́жно Om half tien moet ik weg.
уходи́тьⁱ.

Как ни откла́дывайⁱ, а ложи́тьсяⁱ на Hoe je het ook uitstelt, er kómt een
опера́цию приде́тся^p. moment dat je onder het mes móét.

Uit de volgende voorbeelden blijkt dat ook *пора́* met beide aspecten kan worden gecombineerd (*пора́* met perfectieve infinitief X: 'het wordt tijd dat er eens X'):

Пора́ начина́тьⁱ ле́кцию. Het is tijd om met de les te beginnen.

Не пора́ ли обе́датьⁱ? Is het geen tijd om te gaan eten?

Пора́ положи́ть^p ко́нec ва́рварскому Er moet maar eens een eind komen aan de
обра́щению с ре́ками. barbaarse manier van met rivieren omgaan.

Стари́к, не пора́ ли нам вы́рваться^p на Ouwe jongen, moeten we er niet eens uit-
све́жий во́здух, обрести́^p по́лную свобо́ду? breken naar de frisse lucht en ons eens
helemaal vrij voelen?

10.5.9 Negatieve uitdrukkingen van 'moeten', 'willen'

Als een door een infinitief aangeduide handeling wordt voorgesteld als verboden, ongewenst of onnodig (bijvoorbeeld d.m.v. *не надо, не нужно, не должен*), is die infinitief gewoonlijk imperfectief; vergelijk: *Надо прийти* 'Je moet komen' en *Не надо приходиться* 'Je hoeft niet te komen'. Er geldt hier net zo'n bijna-automatisme als bij de gebiedende wijs (*приди*^p – *не приходи*ⁱ, zie 10.6.3.3):

Вам не надо проходитьⁱ медосмотра. U hoeft geen medisch onderzoek te ondergaan.

Vergelijk: Вам надо пройти^p медосмотр. U moet een medisch onderzoek ondergaan.

Verdere voorbeelden:

Ты не бойсяⁱ, (...) только его [т.е. ёжика] не надо трогатьⁱ. Wees niet bang, je moet het (egeltje) alleen niet aanraken.

Не надо забыватьⁱ, что речь идётⁱ не только о рыбе. [U] moet/mag niet vergeten, dat het niet alleen om vis gaat.

Ему не надо было и оборачиватьсяⁱ, чтобы ощутить^p Натальино присутствие за турникетом. Hij hoefde zich zelfs niet om te draaien om de aanwezigheid van Natalja achter het draaihekje te voelen.

Но больше, мне кажетсяⁱ, не надо тебе приходитьсяⁱ к нам. Maar verder, lijkt me, hoef je niet meer bij ons te komen.

Лекарство не нужно заказыватьⁱ. Оно лежитⁱ у меня в столе. Die medicijnen hoef je niet te bestellen. Die heb ik in mijn bureaula liggen.

Не следуетⁱ приниматьⁱ его возражения во внимание. Je moet geen acht slaan op zijn tegenwerpingen.

И помниⁱ, что в зеркальце не следуетⁱ смотретьсяⁱ слишком часто. En denk eraan dat je niet te vaak in het spiegelkje moet kijken.

Ты не должна смотретьсяⁱ в зеркальце ровно год и один день. Je mag precies een jaar en één dag niet in het spiegelkje kijken.

Представители администрации не должны составлятьⁱ более четверти общего числа членов совета. Vertegenwoordigers van de administratie mogen niet meer dan een kwart van het totale aantal raadsleden vormen.

Он не должен оправдыватьсяⁱ перед нами. Hij is niet verplicht zich tegenover ons te rechtvaardigen.

In zo'n negatieve context wordt door middel van het imperfectief aspect van de infinitief aangegeven dat zelfs ook maar een aanzet tot de handeling ongewenst of onnodig is. Daarom zijn hier imperfectieve infinitieven het meest gewoon. Toch is ook hier een perfectieve infinitief mogelijk, maar dan wordt er te kennen gegeven dat het *resultaat* (de situatiewisseling) van de handeling er niet hoort te zijn, bijvoorbeeld:

Я не хотелⁱ обидеть^p вас. Het was niet mijn bedoeling u te beledigen.

Он очень пунктуальный человек, он не должен опоздать^p. Hij is erg punctueel, we nemen niet aan dat hij te laat komt.

Vergelijk ook de volgende twee zinnen met *хотеть* + *мириться*ⁱ / *смириться*^p:

Э́то воплоще́ние всё́ того́ же реализма, с кото́рым я не хочу́ миритьсяⁱ.

То́лько Алекса́ндр не хо́четⁱ сми- риться^p с неизбе́жностью.

Dat is een belichaming van steeds weer dát realisme waar ik niets van moet hebben.

Alleen Aleksandr weigert zich neer te leggen bij het onvermijdelijke.

Dat Russische en Nederlandse modale uitdrukkingen niet één op één met elkaar corresponderen wordt vooral bij ontkenning duidelijk. Als vertaling van zowel *не надо*, *не нужно*, *не следует*ⁱ als *не должен* + imperfectieve infinitief komt naargelang van de omstandigheden zowel 'moet niet', 'mag niet' als 'hoeft niet' in aanmerking. 'Moet niet' neemt hier de centrale plaats in, maar 'mag niet' is vooral voor *не должен* en *не следует*ⁱ vaak een geschikte vertaling, terwijl vooral *не надо* en *не нужно* gewoonlijk hetzij met 'moet niet', hetzij met 'hoeft niet' vertaald moeten worden. Met *не надо будить*ⁱ *её* kan bijvoorbeeld zowel 'ze mag niet gewekt worden' als 'ze hoeft niet gewekt te worden' bedoeld worden. Zie verder de klein gedrukte voorbeeldzinnen drie alinea's hierboven.

10.5.10 Negatieve uitdrukkingen van 'kunnen' met infinitief

Het gaat hier in de eerste plaats om *нельзя́*, *не мочь*ⁱ + infinitief.

De combinatie *нельзя́/ не мочь*ⁱ + perfectieve infinitief geeft aan dat de situatiewisseling waarop de perfectieve infinitief betrekking heeft niet tot stand kan komen.

De combinatie *нельзя́/ не мочь*ⁱ + imperfectieve infinitief daarentegen geeft aan dat zelfs van een aanzet tot de handeling geen sprake kan zijn.

Dit stemt geheel overeen met wat perfectief en imperfectief aspect altijd betekenen – men doet er goed aan deze nogal abstracte betekenis altijd voor ogen te houden. In het praktische gebruik kan deze abstracte betekenis echter naargelang van de omstandigheden verschillend worden geïnterpreteerd.

10.5.10.1 *нельзя́/ не мочь*ⁱ + perfectieve infinitief

Deze combinatie duidt aan dat het bereiken van de situatiewisseling, het resultaat (waar het bij perfectief aspect nu eenmaal om gaat) wordt verhinderd door een omstandigheid:

А́втор не могⁱ отве́тить^p на поста́- вленный^p вопро́с.

Вчера́ жена́ и племя́ница два часа́ мота́лисьⁱ по го́роду – не могли́ⁱ доста́ть^p [ёлку].

Нельзя́ научи́ться^p танцева́тьⁱ одной́.

Нельзя́ всё́-таки сказа́ть^p, что исто́рия повто́рилась^p (...).

Неповто́римый бас, кото́рый нельзя́ ни забы́ть^p, ни спута́ть^p.

Мы смо́тримсяⁱ в зе́ркало и не мо́жемⁱ узна́ть^p себя́.

De auteur kon geen antwoord geven op de gestelde vraag.

Gisteren hebben mijn vrouw en mijn nichtje twee uur lang de stad afgelopen en geen kerstboom kunnen krijgen.

In je eentje kun je niet leren dansen.

Toch kun je niet zeggen dat de geschiedenis zich herhaald heeft.

Een unieke bas, die je niet vergeet en met geen ander kunt verwarren.

We kijken in de spiegel en kunnen onszelf niet herkennen.

Платка́ в темнотé он не мог ⁱ отыс- каты́ ^p , вы́шел ^p так, без платка́.	Hij kon in het donker zijn zakdoek niet vinden en is zo, zonder zakdoek, de deur uit gegaan.
Такое́ совпадéние не могло́ ⁱ оста́ться ^p незамéченным ^p .	Zo'n overeenkomst kon niet onopge- merkt blijven.
Я не могу́ ⁱ назва́ть ^p требова́ния зако́на «пусто́й фразой».	Ik kan de eisen van de wet geen loze frase noemen.

10.5.10.2 *нельзя́/ не мочь* + imperfectieve infinitief

De betekenis van deze combinatie ('kan/mag niet') kan op verschillende manieren worden geconcretiseerd:

- 1) Als de handeling terminatief is (en niet expliciet meermalig – zie punt 3) staat een principieel bezwaar (zelfs een begin van) uitvoering van de handeling in de weg.
 - a) Vaak gaat het er dan om dat de handeling in de ogen van de spreker verboden is ('mag niet'), of ongewenst ('mag/kan niet').
 - b) De interpretatiemogelijkheden zijn echter ruimer: zo kan de handeling onmogelijk zijn omdat zij naar het oordeel van de spreker zinloos of absurd is ('kan niet') of al te zeer indruist tegen de aard, de hoedanigheid of de gemoedsgesteldheid van de agens ('kan niet').
- 2) Als de handeling niet-terminatief is (zoals bij werkwoorden als *гуля́ть* 'wandelen', *живи́ть* 'leven', *рабо́таты́* 'werken', *нра́витсяя́* 'in de smaak vallen') hebben we te doen met onmogelijkheid ('kan niet') in de meest ruime zin (d.w.z. zonder onderscheid tussen principiële onmogelijkheid en niet-realiseerbaarheid door omstandigheden).
- 3) Ook als *explicit* wordt uitgedrukt dat er sprake is van een herhaalde handeling (open herhaling) hebben we (als bij punt 2) te doen met onmogelijkheid in de meest ruime zin ('kan niet').

Als niet *explicit* is uitgedrukt dat het gaat om een meermalige handeling, maar men *eventueel misschien wel eens zou kunnen denken* aan een herhaalde handeling, geldt in ieder geval wat is gezegd onder punt 1. Dit heeft te maken met het feit dat het gezond verstand gebiedt van een genoemde handeling aan te nemen dat zij eenmalig is, tenzij het tegendeel duidelijk blijkt.

1а Об э́том нельзя́ забыва́ть ⁱ .
Закрыва́ть ⁱ на э́то глаза́ нельзя́.	Dat mag men niet vergeten.
Daarvoor kan/mag men de ogen niet sluiten.
Нельзя́ доро́гам зараста́ть ⁱ .
Жива́ ли Пару́ня? Нельзя́ ей уми-
ра́ть ⁱ , ника́к нельзя́. Невозмо́жно
предста́вить ^p дере́вню Бы́ковку без
неё.	Wegen mogen niet overgroeid raken.
Leeft Parunja? Ze mag niet doodgaan, in geen geval. Je kunt je het dorp Bykovka niet voorstellen zonder haar.
Вы не мо́жете её обижа́ть ⁱ ! Вы са́ми
молоды́ были, вы должны́ пони-
ма́ть ⁱ , что такое́ любóвь!	U hebt/hoeft haar niet te beledigen! U bent zelf jong geweest – u hoort te begrijpen wat liefde is.

Главное – внутренняя дисциплина: нельзя заглядыватьⁱ в будущее – ничего хорошего не сулитⁱ.

1b Правда, еды и здесь не хваталоⁱ, но с детдомом нельзя было сравниватьⁱ.

Но вот уже нельзя больше откладыватьⁱ: или теперь, или никогда.

Что ни говориⁱ, а интеллигентную работу нельзя поручатьⁱ милиции.

Степан Аркадьич был человек правдивый в отношении к себе самому. Он не могⁱ обманыватьⁱ себя и уверятьⁱ себя, что он раскаиваетсяⁱ в своём поступке.

Как коммунист, я не могуⁱ на открытом суде рассказыватьⁱ о методах допроса в НКВД.

2 Там нельзя гулятьⁱ: высокий снег.

В одном из интервью Фрэнсис Бэкон сказал^p, что его картины не могутⁱ нравитьсяⁱ (...).

Однако Алексéй Афанáсьевич не могⁱ сéйчас рассказыватьⁱ. Его огорчила^p, расстроила^p обида, нанесённая^p Чéлышеву.

Нельзя говоритьⁱ об экономичности атомной энергетике самой по себе.

3 Я не могуⁱ приходíтьⁱ раньше двенадцати.

De lexicale betekenis van het werkwoord *приходíтьⁱ/прийти^p* sluit voor *приходíтьⁱ* de procesbetekenis van het imperfectief aspect uit. Dankzij die eigenaardigheid van dit werkwoord kan met *приходíтьⁱ* in *я не могуⁱ приходíтьⁱ* alleen een herhaaldelijk komen worden bedoeld. Vergelijk:

Я не могу прийти^p раньше двенадцати. Ik kan niet voor twaalfen. (*eenmalig*)

10.5.10.3 Extra voorbeelden

Als extra voorbeelden volgen hier vijf paren zinnen met zeer nauw aan elkaar verwante perfectieve en imperfectieve infinitieven. In de vertalingen is gepro-

Hoofdzaak is innerlijke discipline – je moet niet in de toekomst willen kijken – die belooft niets goeds.

Weliswaar was er ook hier te weinig te eten, maar met het kindertehuis kon je dat niet vergelijken.

Maar uitstellen heeft nu geen zin meer: het is nu of nooit.

Je kunt zeggen wat je wilt, maar intellectueel werk kun je niet aan de politie toevertrouwen.

Stepan Arkadjitsj was van nature eerlijk tegenover zichzelf. Hij kon zichzelf niet bedriegen en zich wijsmaken dat hij berouw had van zijn daad.

Als communist kan ik niet op een openbare rechtszitting gaan vertellen over de ondervragingsmethoden bij de NKVD.

Daar kun je niet wandelen: er ligt een dik pak sneeuw.

In een van zijn interviews heeft Francis Bacon gezegd dat zijn schilderijen niet in de smaak kunnen vallen.

Maar Aleksej Afanasjevitsj kon nu niet vertellen. Hij was ontstemd en geschokt over de belediging Tsjelysjev aangedaan.

Je kunt niet praten over het economisch voordeel van atoomenergie op zichzelf (los van andere zaken).

Ik kan niet eerder dan om twaalf uur komen. (*open herhaling*)

beerd de verschillen zoveel mogelijk uit te laten komen (maar toegegeven moet worden dat in de paren 4 en 5 het verschil tussen perfectief en imperfectief wel erg subtiel wordt):

- 1a Вечером, ложасьⁱ спатьⁱ, она заметила^p пятна на рубашке, несколько пятен, наверно, от крови, и тут уже *нельзя было скрыть^p это от мамы.* 's Avonds bij het naar bed gaan zag ze vlekken op haar hemdje (...), bloed waarschijnlijk, en dat kon ze nou eenmaal niet voor haar moeder verborgen houden.
- b Когда больше *нельзя было скрыватьⁱ* беременность, Валерия Константиновна уехала^p в Москву. Toen ze haar zwangerschap niet langer kon verbergen vertrok Valeria Konstantinovna naar Moskou.
- (De aanwezigheid van de bepaling *больше* dwingt tot het gebruik van het imperfectief *скрыватьⁱ*.)
- 2a (...) Касьян Неве́дович никак не могⁱ вспомнить^p её лица. Kasjan Nefedovitsj kon zich haar gezicht met geen mogelijkheid voor de geest halen.
- b Их совместная жизнь затяну́лась^p на несколько лет, о которых он не могⁱ вспоминатьⁱ без ярости. Hun samenleven had zich uitgestrekt over enige jaren, waaraan hij niet zonder woede kon terugdenken.
- 3a Игорь Лаврентьевич полагает, что без меня *нельзя изготóвить^p* стекло? Лёстно, но не соответствуетⁱ действительности. Igor Lavrentjevitsj veronderstelt dat er zonder mij geen glas kan worden gemaakt? Dat is vleierend, maar het klopt niet met de werkelijkheid.
- b Пёрвое время я да́же не могла́ⁱ готóвитьⁱ еду́: мне ка́зало́сьⁱ ди́ким корми́тьⁱ самоё себя́. De eerste tijd kon ik er niet toe komen eten te koken: het leek me absurd eten klaar te maken voor mezelf.
- 4a Нет, это было (...) нечто друго́е (...), о чём он не могⁱ поду́мать^p и секунду назад. Nee, het was (...) iets anders, iets waaraan zelfs een seconde eerder de gedachte niet bij hem had kunnen opkomen.
- b Никто́ тогда не могⁱ ду́матьⁱ, что Улофу Пальме оста́лось^p жи́тьⁱ ме́нее шести́ неде́ль. Niemand kon toen bevroeden dat Olaf Palme geen zes weken meer te leven had.
- 5a *Нельзя допустит^p* ситуацию, при которой поворот се́верных рек ста́нет^p снова́ на повестку дня. We kunnen geen situatie toelaten waarin het omkeren van de loop van de noordelijke rivieren weer op de agenda komt.
- b *Нельзя допускатьⁱ* повторения такого впре́дь. We mogen niet toelaten dat dat in de toekomst nog eens gebeurt.

10.5.10.4 *Невозможно* + infinitief

Op grond van wat hierboven is gezegd over *нельзя/ не мочь*ⁱ + infinitief zal men verwachten dat infinitieven afhankelijk van *невозможно* zeer overwegend perfectief zijn. Dat is ook zo. De minderheid van imperfectieve infinitieven (ca. 15 procent) bestaat grotendeels uit niet-afgeleide imperfectieven, die vaak ook geen perfectieve tegenhanger hebben. Ziehier een voorbeeld van *невозможно* met een afgeleide imperfectieve infinitief:

Многие счита́ютⁱ, что форма мифа отшлифована веками и *улучша́ть*ⁱ её *невозможно*.

Velen zijn van mening dat de vorm van de mythe door de eeuwen is gepolijst en dat er niet aan valt te denken haar te verbeteren.

10.5.10.5 Ook de infinitief zelf kan ontkend zijn

In alle voorgaande voorbeelden met *не* was het woord waarvan de infinitief afhing ontkend. In de voorbeelden (1a) en (1b) hieronder is dat ook het geval. Voorbeelden (2a) t/m (3b) laten zien dat ook de afhankelijke infinitieven zelf ontkend kunnen zijn, en dat dit leidt tot betekenisverschillen:

1a	Она́ не мо́жет ⁱ прийти́ ^p .	Ze kan niet komen. (<i>eenmalig</i>)
1b	Она́ не мо́жет ⁱ приходи́ть ⁱ .	Ze kan niet komen. (<i>open herh.</i>)
2a	Она́ мо́жет ⁱ не прийти́ ^p .	Het kan zijn dat ze niet komt. (<i>eenmalig</i>)
2b	Она́ мо́жет ⁱ не приходи́ть ⁱ .	Ze hoeft niet te komen.
Het kan zijn dat ze niet komt. (<i>open herh.</i>)
3a	Она́ не мо́жет ⁱ не прийти́ ^p .	Ze móét wel komen. (<i>eenmalig</i>)
3b	Она́ не мо́жет ⁱ не приходи́ть ⁱ .	Ze móét wel komen. (<i>open herh.</i>)

Hoe vreemd het op het eerste gezicht ook moge lijken, de eerste vertaling van zin (2b) vloeit geheel voort uit de normale betekenis van alle bestanddelen van de Russische zin, die je zou kunnen parafaseren als: 'voor haar bestaat de mogelijkheid niet te komen'.

10.5.11 Zinnen met een *не*-voornaamwoord/bijwoord + infinitief

Zinnen van het type (*мне*) *не́чего скрыва́ть*ⁱ 'ik heb niets te verbergen' zouden op deze plaats ter sprake kunnen komen op grond van hun verwantschap aan zinnen met *нельзя, невозможно* e.d. + infinitief. Ze zijn behandeld in 4.10.3. Daarom hieronder alleen enkele voorbeelden waarin ontkennende voornaamwoorden met *не*-worden nevensgeschikt met *нельзя* en dergelijke. Nederlandse vertalingen van deze eenvoudige Russische zinnen zijn onvermijdelijk langer en ingewikkelder dan het origineel:

Но до́ма *нельзя* бы́ло говори́тьⁱ о своёй любви́, а вне до́ма – *не с кем*.

Maar thuis kon hij niet over zijn liefde praten en daarbuiten was er niemand met wie dat kon.

- Расскáзыватьⁱ сейчас *некогда и непри- стóйно*. Er is nu geen tijd om het te vertellen en het geeft nu ook geen pas het te vertellen.
- И придётс^ря уходитьⁱ. Но ведь *некуда и невозмóжно*. En we zullen moeten vertrekken. Maar we kunnen immers nergens heen en het is onmogelijk.

10.5.12 Onafhankelijke infinitieven: algemeen. Infinitiefzinnen

Onder de gebruiksgevallen van de onafhankelijke infinitief nemen INFINITIEF-ZINNEN een belangrijke plaats in. Dit zijn hoofd- of bijzinnen waarvan het hoofdwerkwoord een onafhankelijke infinitief is met een zo onmiskenbaar modale betekenis, dat bij vertaling ervan in het Nederlands het gebruik van modale werkwoorden als *kunnen*, *moeten*, *mogen* of *hoeven* meestal onvermijdelijk is. Formeel onderscheiden deze zinnen zich door twee bijzonderheden:

- 1) Datiefonderwerpen. De aanwezigheid hiervan is essentieel. Afwezigheid van een formeel datiefonderwerp is alleen mogelijk als uit context of spreesituatie zonneklaar blijkt wie als handelende persoon wordt beoogd. Dit doet zich vooral veel voor in vragende infinitiefzinnen. Voorbeelden van infinitiefzinnen (a) met en (b) zonder uitgedrukt datiefonderwerp:

a	Мне сходить ^р на слéдующей.
Не нáм это решáть ⁱ .
Быть буре.	Ik moet er bij de volgende [halte] uit.
Niet wij hebben hierover te beslissen.
Er is storm op komst.
b	Налить ^р вам чаю?
Что было делáть ⁱ ?
Зáвтра рáно вставáть ⁱ .	Zal ik u thee inschenken?
Wat moesten/konden [we] doen?
Morgen moeten [we] vroeg op.

In de laatste twee voorbeelden hangt de identiteit van de beoogde agens erg af van context of spreesituatie – ‘we’ is niet meer dan een van de mogelijkheden. Ten aanzien van *Налить^р вам чаю?* zou de lezer zich kunnen afvragen of dit nu wel een infinitiefzin is – er is immers noch een datiefonderwerp, noch enige aanduiding van grammaticale tijd (zie punt 2 hieronder). Het is echter wel een infinitiefzin: deze vraagzin is de formulering van een aanbod om thee in te schenken – de beoogde agens is ondubbelzinnig ‘ik’.

- 2) Tijd. De infinitief kan (in ieder geval in hoofdzinnen) worden gecombineerd met *было* om aan te geven dat het om het verleden gaat, zoals in het voorlaatste voorbeeld hierboven. Ook combinaties met *было бы* of *будет* (hoewel *будет* nooit verplicht is) zijn mogelijk. Dit geeft reden om te stellen dat infinitiefzinnen zonder *было*, *будет* of *было бы* in de tegenwoordige tijd staan.

NB: In negatieve infinitiefzinnen staat het negatiepartikel *не* direct voor de infinitief (en niet voor *было*, *будет* of *было бы*, als dat er is):

Билéты было не достáть ^р .
(<i>niet</i> : *Билéты нé было достáть ^р .)	Er was niet aan toegangskaarten te komen.

Meer voorbeelden:

Иначе (...) мне было бы не побороть ^p глубокой (...) неуверенности в себе.	Anders had ik mijn grote gebrek aan zelfvertrouwen niet kunnen overwinnen.
А если ты беспоко́ишься ⁱ , что Маку одному́ всех нас будет не вы́тащить ^p (...).	En als je bang bent dat Mak in zijn eentje ons er niet allemaal uit zal kunnen halen...

Ook andere koppelwerkwoorden dan deze vormen van *быть* worden soms gebruikt:

Я не зна́ла ⁱ , что мне остав́лось ⁱ де́лать ⁱ , куда́ бы́ло дева́ться ⁱ от стыда́.	Ik wist niet wat ik nog kon doen en waar ik me moest bergen van schaamte.
С тоско́й чу́вствовала ⁱ она́, что не́ о чем ста́ло ^p ей моли́ться ⁱ .	Met weemoed voelde ze dat er niets meer was waar ze om kon bidden.

Enkele typen infinitiefzinnen komen alleen voor in de tegenwoordige tijd (d.w.z. zonder *было*, *будет* of *было бы*). Die beperking wordt veroorzaakt hetzij door hun betekenis (bijvoorbeeld het type *быть буре*, zie 10.5.16), hetzij door hun syntactische omgeving (bijvoorbeeld infinitiefzinnen na de voegwoorden *чтобы*, *перед тем как* en *если* – voor verwijzingen zie 10.5.13.4.

De infinitiefzinnen worden behandeld in 10.5.14 en volgende. Daaraan voorafgaand zullen in 10.5.13 andere gevallen van onafhankelijke infinitieven worden besproken. Deze onderscheiden zich van infinitiefzinnen doordat toevoeging van *было* er uitgesloten is en doordat datiefonderwerpen er ontbreken of uiterst beperkt zijn.

10.5.13 Onafhankelijke infinitieven die niet een infinitiefzin vormen

10.5.13.1 Infinitief in nominale rol

Infinitieven kunnen, net als nominale vormen, onderwerp, naamwoordelijk gezegde of lijdend voorwerp van een zin zijn. Voorbeelden:

В э́том го́роде зна́ть ⁱ три язы́ка – нену́жная ро́скошь. (<i>inf. als subject</i>)	In deze stad is drie talen kennen een overbodige luxe.
Жизнь прожы́ть ^p не по́ле пере́йти ^p (spreekwoord). (<i>subject en naamw. deel v.h. gezegde</i>)	Je leven leven is iets anders dan een veld oversteken.
Целова́ться ⁱ , обнима́ться ⁱ , востор́женно изливáть ⁱ чу́ства о́ни счита́ют ⁱ ни́же сво́его досто́инства. (<i>lijdend voorwerp</i>)	Elkaar kussen, omhelzen, geestdriftig je gevoelens uitstorten vinden zij beneden hun waardigheid.

Daar waar andere naamvallen dan nominatief of accusatief zijn vereist, worden in literair Russisch geen infinitieven gebruikt, maar verbogen vormen van *то, чтобы* + infinitief:

А что плохóго в том, <i>чтобы</i> бы́ть арти́ст-кой?	En wat is er verkeerd aan artieste te zijn?
Ничего́ бо́льше не хочú ⁱ в жи́зни. Кро́ме тогó, <i>чтобы</i> ви́деть ⁱ тебя́.	Ik verlang niets meer in het leven. Behalve jou te zien.
Неужели́ на́ши же́нщины не заслужи́ли тогó, <i>чтобы</i> кра́сиво одева́ться ⁱ ?	Hebben onze vrouwen het soms niet verdiend zich mooi te kleden?

10.5.13.2 Handelingen opgenoemd door middel van onafhankelijke infinitieven

Deze kunnen vergezeld gaan van objecten en bepalingen, maar niet van een datiefonderwerp. De volgende gebruiksgevallen zijn vooral van belang:

- Het gaat om iets wat net is gebeurd of net is vermeld, met de bedoeling de aandacht te vestigen op de opmerkelijke aard ervan, bijvoorbeeld:

Смотриⁱ, злодей какой! Чужое село есть!ⁱ Kijk eens, wat een schurk! Andermans hooi eten!

И ведь как странно устроены^p человек. Wat zit een mens toch vreemd in elkaar!
Продéлать^p такой путь, чтобы Zo'n reis maken om wat te treuren. En nu
погрустить^p. И теперь досáдоватьⁱ de pest in hebben dat er van dat treuren
оттого, что грусти не получилось^p. niets is gekomen.

- Het gaat om iets wat moet worden gedaan, bijvoorbeeld:

Я положи́л^p перед собо́й чистый лист Ik legde een nieuw vel voor me en schreef
бумаги и записáл^p: «1. (...). 2. Был ли гроб op: '1. (...). 2. Is er een doodkist met drugs
с наркóтиками? Провéрить^p. 3. Вызвать^p geweest? Natrekken. 3. Ajna Silinja uit Riga
из Риги А́йну Си́линя ...» oproepen ...'

Мать, как всегда, застряла^p на поро́ге с Moeder bleef als altijd op de drempel staan
последними указаниями. Постирáть^p, met haar laatste aanwijzingen. Dit wassen,
погладит^p, почистит^p, прокипятит^p, dat strijken, dit schoonmaken, dat uitko-
подместит^p. ken, daar aanvegen.

- Het gaat om een doorgaans niet-stuurbare door de spreker gewenste handeling met hemzelf als onderwerp; de vervulling van die wens acht hij/zij in de huidige situatie mogelijk. Voorbeelden:

К чёрту жизнь. Спатьⁱ, спатьⁱ, заснуть^p Het leven kan me verder wat. Nou slapen,
и не просыпáтьсяⁱ. slapen, in slaap vallen en niet meer wakker worden.

Но сначала всё-таки к ней. Сначала – к Maar toch eerst naar haar toe. Eerst naar
ней! Увидеть^p её на перроне, с косой от haar! Haar op het perron zien met haar
попы до затылка, и от волнения зарде́тъ- vlecht tot op haar billen, en van opwinding
ся^p, и вспыхнуть^p, и напítться^p влэжку, и blozen, en rood worden, en me laveloos
пастисьⁱ, пастись между лилиями – drinken en dan ronddalven, ronddalven
рówno стóлько, чтобы до смерти tussen de lelies tot ik er dodelijk bedwelmd
изнемо́чь^p! bij neerval.

NB: Voor onvervulbare wensen (in de ogen van de spreker) wordt *бы* aan de infinitief toegevoegd, bijvoorbeeld *увидеть^p бы её ...* 'kon ik haar maar te zien krijgen' (zie hierover ook 10.3.1.5-7):

Уéхать^p бы с Кéшкой, брóсит^p бы всё. Kon ik maar met Kesjka vertrekken en aan alles de brui geven.

Помы́ться^p бы хоть немно́жко ... Kon ik me maar een beetje wassen... Alles plakt aan me.

На метрó не опозда́ть^p бы ... Als ik de metro maar haal!

10.5.13.3 De nominatief + infinitiefconstructie

Hoewel infinitieven per definitie geen onderwerp (in de nominatief) kunnen hebben, wordt soms toch een infinitief met een (pro)nomen in de nominatief gecombineerd. Het effect daarvan is dat het bedoelde gebeuren wordt voorgesteld als contrasterend met zijn achtergrond. Zowel het (pro)nomen als de infinitief (of een van de infinitief afhankelijk woord) zijn sterk geaccentueerd; ertussen staat soms een gedachtestreep. Het kan bij deze constructie gaan om:

- de plotselinge inzet van een handeling in een verhaal ('narratieve infinitief' – altijd imperfectief); de infinitief kan worden voorafgegaan door *ну* (of *давай*):

А он ну кричатьⁱ. / А он давай кричатьⁱ.

En hij (begint te) schreeuwen.

Собака – ну лаятьⁱ.

En de hond (begint te) blaffen.

Он как захохочет^p, да – целоватьⁱ.

En daar begint hij me toch te lachen, en met-een te zoenen.

И вы́сказал^p спецна́зовцам всё, что ду́малⁱ. (...) Офице́р спецна́зовский его отчи́тываетⁱ.

En hij zei de specnaz-mannen alles wat hij van ze vond. En toen de specnaz-officier hem ervan langs geven.

- verontwaardiging over een onverwacht overgaan tot slecht gedrag van iemand, meestal van de toegesprokene – altijd imperfectief:

Ка-а-ак! Ты подкупа́ть^p меня!

Wááát? Jij mij omkopen?

Он дра́тьсяⁱ, дра́тьсяⁱ! Ах гад!

Hij gaat véchten! Véchten! De schoft!

Люди ещё́ из обе́дни не вы́шли^p, а ты – питьⁱ!

De mensen zijn nog in de kerk bij de mis en jij denkt al aan zuipen!

10.5.13.4 Infinitieven на *чтобы*, *прежде чем*, *перед тем как* en *если*. Infinitief zonder *если* als formulering van voorwaarde

Na bovengenoemde voegwoorden komen zowel finiete werkwoordsvormen als onafhankelijke infinitieven voor. De voorwaarden waaronder infinitieven voorkomen verschillen van voegwoord tot voegwoord. Daarom worden deze voegwoorden hieronder afzonderlijk besproken.

- *чтобы*

Na *чтобы* 'opdat/ om te' kan geen finiete werkwoordsvorm worden gebruikt als het onderwerp van hoofd- en bijzin identiek zou zijn – in zulke gevallen is na *чтобы* gebruik van de infinitief verplicht (met uitzondering van de infinitief *мочьⁱ* 'kunnen'). Hetzelfde geldt voor een samenstelling met *чтобы* als *вместо того чтобы* 'in plaats van te/dat'. (De gang van zaken verschilt hier niet noemenswaard van die in het Nederlands.) Voorbeeld:

Оле́ша замолча́л^p, *чтобы* сде́лать^p [niet: Олесја zweeg om even adem te halen. *сде́лал^p] *переды́шку*.

Na *чтобы* 'opdat' komen daarnaast ook infinitiefzinnen (infinitieven met een datiefonderwerp) met verschillende modale betekenisnuances voor. Zie vooral 10.5.19.2 sub 4, maar ook de voorbeelden in 10.5.15 en 10.5.19.1.

- *прежде чем* en *перед тем как*

Na *прежде чем* 'voordat/ alvorens' en *перед тем как* 'vlak voordat/ alvorens' kunnen wel bijzinnen met een finiet werkwoord voorkomen met een onderwerp dat identiek is met het onderwerp van de hoofdzin, maar ook hier vindt men in zulke gevallen vaker een infinitief. Het gebruik van een infinitief (zonder datiefonderwerp) impliceert dat beide elkaar volgende handelingen stuurbaar zijn. Daarom zou een infinitief in het eerste voorbeeld wel en in het derde voorbeeld niet een onzinnig effect opleveren. In dit opzicht verschilt het gebruik van *прежде чем* of *перед тем как* + infinitief niet van dat van het Nederlandse *alvorens te* + infinitief:

Мерку́лов слома́л^p три спя́чки, *прежде чем* суме́л^p заже́чь^p сига́ре́ту.

Merkoelov brak drie lucifers voordat het hem lukte zijn sigaret aan te steken.

И снова́ Гу́та чуть поме́длила^p, *прежде чем* отве́тить^p.

En opnieuw talmde Goeta even alvorens te antwoorden.

Перед тем как я выхожуⁱ из вагона, я прощаюсьⁱ со своими попутчиками.

Voordat ik de wagon uit ga neem ik afscheid van mijn reisgenoten.

Перед тем как прийти^p сюда, Юра Шарок выпил^p с отцом (...).

Voordat hij hierheen kwam had Joera Sjarok met zijn vader een glaasje gedronken.

Na *прежде чем* komen geen infinitiefzinnen (infinitieven met een datiefonderwerp) voor. Na *перед тем как* daarentegen wel. (Het gebruik van een infinitiefzin na *перед тем как* impliceert niet dat beide op elkaar volgende gebeurtenissen stuurbaar zijn.) Voorbeelden van infinitiefzinnen na *перед тем как* zijn te vinden aan het eind van 10.5.15 en van 10.5.18.1.

- *если*

Na *если* 'indien' kan een infinitief worden gebruikt. De agens is dan onbepaald, maar behoort tot dezelfde groep mensen als de spreker (Nederlands *we*, of *je* in de betekenis 'jij en ik en iedereen'):

Всё было чудно, если не считатьⁱ мелочей.

Alles was fantastisch, kleinigheden niet meegerekend.

Папаны, а если отвязат^p – не убежит^p?

Pappie, als je hem [een hondje] losmaakt, loopt hij dan niet weg?

Значит, Пётр, если тебе веритьⁱ: я в том вагоне спалⁱ, а в этом проснулся^p. Так?

Dus, Pjotr, als ik jou moet geloven heb ik in die andere wagon geslapen en ben ik in deze wakker geworden, ja?

Ook na *если* komen infinitiefzinnen (infinitieven met datiefonderwerp) voor. Hiervan worden twee voorbeelden gegeven in 10.5.19.2 sub 1.

- Onafhankelijke infinitief zonder *если* als uitdrukking van voorwaarde.

In informele taal (en in spreekwoorden) kan *если* in zo'n voorwaardelijke 'bijzin' met een imperfectieve infinitief ook achterwege blijven, mits de 'bijzin' aan de hoofdzin voorafgaat, bijvoorbeeld:

In informele taal (en in spreekwoorden) kan een onafhankelijke infinitief ook zonder *если* de formulering zijn van een voorwaarde, mits die voorwaarde aan het begin van de zin wordt gegeven, bijvoorbeeld:

А не отапливатⁱ кабины – запросто можно замёрзнуть^p.

En als de cabines niet worden verwarmd kun je er gewoon bevriezen.

А ей сказат^p, она примет^p близко к сердцу (...).

En als je het haar zegt neemt ze het zich zeer ter harte.

Обедатⁱ, так садитесьⁱ.

Als [jullie willen] eten, kom dan aan tafel.

Грязью игратⁱ – руки замарат^p.

Speel je met vuil, dan besmeur je je handen.

Лес сечⁱ – не жалётⁱ плеч.

Als je hout kapt moet je je rug niet ontzien.

Волков боятьсяⁱ – в лес не ходитⁱ.

Als je bang bent voor wolven, moet je niet naar het bos gaan.

Hier horen ook korte idiomatische uitdrukkingen thuis als van het type *ехатⁱ так ехатⁱ* 'als we op weg moeten dan gaan we op weg':

Яйчицу из двадцати пяти яиц! Пироватⁱ так пироватⁱ!

Vijfentwintig eieren in de koekenpan!
Feesten we dan feesten we!

Он не любилⁱ неопределённости: говоритⁱ так говоритⁱ, спатⁱ так спатⁱ.

Hij hield niet van dat vage: moet er gepraat worden dan praten we, moet er geslapen worden dan slapen we.

10.5.14 Infinitiefzinnen en hun betekenis: algemeen

In 10.5.12 is het begrip ‘infinitiefzin’ geïntroduceerd en is de formele kant ervan besproken. De betekenis van infinitiefzinnen is modaal gekleurd, zij het dat de aard van de modaliteit hier vager is dan bij de zinnen met modale woorden die besproken zijn in 10.5.8-10, juist omdat modale woorden met hun eigen specifieke betekenis er ontbreken. Infinitiefzinnen kunnen voorspelling, noodzaak of (on)mogelijkheid uitdrukken. Welke van deze modale nuances wordt uitgedrukt hangt af van kwesties als:

- is de handeling stuurbaar dan wel niet-stuurbaar?
- is de infinitiefzin mededelend dan wel vragend?
- is de infinitiefzin bevestigend dan wel ontkennend?
- is de infinitief perfectief dan wel imperfectief?

De aard van de modaliteit van infinitiefzinnen en de factoren die deze bepalen zullen centraal staan in de bespreking die volgt in 10.5.15-22.

10.5.15 Infinitiefzinnen met niet-stuurbare situatie/handeling: voorspelling

We hebben te doen met een voorspelling als de infinitiefconstructie een niet-stuurbare handeling aanduidt, dat wil zeggen als de (imperfectieve) infinitief een handeling aanduidt die de potentiële agens niet verricht, maar die hem overkomt. De infinitiefzin drukt dan uit dat de genoemde gebeurtenis ophanden is. De infinitief is imperfectief omdat de aard van de ophanden zijnde gebeurtenis in de voorspelling centraal staat en het belang van een eventueel erdoor teweeggebrachte situatiewisseling daaraan ondergeschikt is:

А нам всем пропадѣтьⁱ.

Не бѹдет тебе ўдѣчи в жїзни! На сухѹ тебе оскѣльзываютсяⁱ, на ровном спотыкѣютсяⁱ!

Он явно постарѣл^p, когда ужѣ не осталось^p сомнѣний, что не бѹть ему отцѹм.

Смерти не миновѣтьⁱ никому, ни царям, ни пахарям.

Хватит^p прикидыватьсяⁱ интеллигентами, я знѹюⁱ вѣши жѣдные глотки, чтоб мне век свободы не видѣтьⁱ!

We gaan allemaal naar de bliksem.

Je zult geen succes hebben in het leven! Op droog terrein zul je uitglijden en op effen terrein struikelen!

Hij werd zichtbaar een stuk ouder, toen er geen twijfel meer aan was dat hij nooit vader zou worden.

Niemand ontloopt de dood – tsaren niet en boeren (lett.: ploegers) niet.

Stop nu maar met dat intellectueel tje spelen, ik ken jullie wens (lett.: gretige kelen) dat ik het tijdperk der vrijheid niet zal mogen aanschouwen.

Ook in temporele bijzinnen met *pѣред тем, как* ‘vlak voordat’ komt dit gebruik van infinitiefzinnen voor, maar dan met perfectieve infinitieven. In de voorbeelden hieronder had ook *pѣред тем, как случилась^p вся ѣта истѹрия* of *pѣред тем, как я заболѣл^p* of *pѣред тем, как она умерла^p* kunnen staan, maar dan zou het idee van ‘op handen zijn van de genoemde gebeurtenis’ ontbreken. Het perfectieve aspect van de voorspellende infinitiefzinnen na *pѣред тем, как* moge worden verklaard door het feit dat de genoemde gebeurtenis welis-

waar ophanden was op het besproken moment, maar op het moment van spreken bekend is als een voltooid feit. Zie ook 10.5.13.4.

Перед тем, как случиться^p всей этой историей, я спокойно писалⁱ своего Чонкина, (...).

Vlak voordat deze hele geschiedenis zou gaan plaatsvinden zat ik rustig te schrijven aan mijn *Tsjonkin*.

Перед тем, как мне заболеть^p, сломалась^p ванна.

Net toen mijn ziekte zou uitbreken raakte de badkuip in het ongereede.

Вот в последний день, перед тем как ей умереть^p, перед вечером, мамаша подозвала^p меня к себе (...).

Op de laatste dag, toen ze al zou gaan sterven, riep mijn moeder mij tegen de avond bij zich...

А перед тем как сделаться^p этому, только что курица прокричала^p петухом да ворон прокаркал^p над крышей.

En net toen dat stond te gebeuren kraaide er een kip als een haan en kraste er een raaf boven het dak.

Вошла^p я это, матушка барыня, ночи за две перед тем, как барышне умереть^p, глянула^p на туалет, а в зеркале стоит^p кто-то белый-белый, как мел, да длинный-предлинный!

Nou, mevrouw, ik liep daar zo'n twee nachten voordat de jongejuifvrouw zou sterven naar binnen, keek naar de toilettafel, en daar staat iemand in de spiegel – krijt wit en heel, heel lang!

10.5.16 Infinitiefzinnen van het type *быть буре*: voorspelling

De betekenis van *быть буре* 'er is storm op komst' kan worden geparafraseerd als *будет буря* 'er komt storm', maar is specifiek. Als datief-onderwerp kunnen namelijk alleen namen optreden van belangrijke verschijnselen of gebeurtenissen die de spreker (of iemand anders aan wie de spreker denkt) raken en die meer worden gezien als bepaald door de macht van het lot dan als bedoeld resultaat van menselijk handelen. Dus wel: *быть урожаю* 'we krijgen een goede oogst'; *быть грозе* 'we krijgen onweer'; *быть беде* 'er komt ellende' en ook *быть войне* 'we krijgen oorlog'; *быть скандалу* 'er komt een scène'; maar niet (?) *быть ниру* 'er komt een feestmaal' of (?) *быть экзамену* 'er komt een examen'.

Bij de negatieve versie van dit zinstype wordt naast *не быть* ook *не быватьⁱ* gebruikt: *не быть войне* of *не быватьⁱ войне* 'er komt geen oorlog'.

Замысел твой (...) давно вижуⁱ, только Jouw voornemen doorzie ik allang, *не быватьⁱ тому во веки веков.* maar daar zal nooit of te nimmer iets van terecht komen.

Bij zinnen van dit type (en bij alle andere infinitiefzinnen die 'onontkoombaarheid' uitdrukken) is vorming van verleden tijd door toevoeging van *было* niet mogelijk. Een uitzondering vormt het oude schertsende gezegde *быть было ненастью, да дождь помешал^p* 'we zouden nat weer krijgen, maar daar is de regen tussengekomen'.

10.5.17 Infinitiefzinnen met stuurbare handeling: verschillende mogelijkheden

Bij infinitiefzinnen die een stuurbare handeling betreffen is voor de interpretatie van de modaliteit vooral van belang of de infinitief positief dan wel negatief (ontkend) en perfectief dan wel imperfectief is. Daarnaast speelt soms de vraag een

rol of de potentiële agens al dan niet uit zichzelf geneigd zou zijn de handeling te verrichten, met andere woorden of de handeling al dan niet in zijn belang is.

De verdere infinitiefzinnen worden verdeeld in niet-vraagzinnen en vraagzinnen. De eerste groep wordt weer verder onderverdeeld in bevestigende en ontkennende niet-vraagzinnen. Vragende infinitiefzinnen komen waarschijnlijk het meest voor. Onder de niet-vragende infinitiefzinnen zijn de ontkennende in de meerderheid.

10.5.18 Bevestigende niet-vragende infinitiefzinnen: noodzaak

Hier vinden we vrijwel uitsluitend imperfectieve infinitieven. Perfectieve infinitieven zijn hier uitzonderlijk.

Deze situatie komt enerzijds voort uit de aspectbetekenis zelf, anderzijds is het een kwestie van taalgebruik. Bij de imperfectieve infinitieven hebben we te doen met de ‘betekenis van het overgaan tot de handeling’ – nadruk op het begin van de handeling, die hier als onontkoombaar wordt voorgesteld. Natuurlijk kan de spreker verkiezen nadruk te leggen op de afronding van de handeling door een perfectieve infinitief te gebruiken, maar dan schrijft het taalgebruik *на́до* en dergelijke voor.

10.5.18.1 Imperfectieve bevestigende infinitiefzinnen

Deze hebben bijna altijd een datiefonderwerp. Het gaat hier om een handeling waartoe de potentiële agens nu of later verplicht is, waarmee hij zich op enig moment in de toekomst zal moeten bezighouden:

Тебе ещё писать ⁱ сочинение.	Je moet nog aan je opstel werken.
Мне ещё складывать ⁱ вещи.	Ik moet mijn spullen nog inpakken.
Завтра рано вставать ⁱ .	Morgen is het vroeg opstaan.
Скоро мне уезжать ⁱ .	Ik moet binnenkort vertrekken.
Вам отвечать ⁱ за это.	Daarvoor zult u zich moeten verantwoorden.
Мне было наплевать ⁱ на её настроение.	Ik had maling aan (lett.: moest spugen op) haar stemming.

Het ‘moeten’ waarvan hier sprake is kan voortvloeien uit een ‘scenario’ dat de potentiële agens uit vrije wil uitvoert. Voorbeeld: in ...

Мне сходить ⁱ на следующей.	Ik moet er bij de volgende halte uit.
--	---------------------------------------

... bestaat de verplichting tot uitstappen op grond van het feit dat ‘ik’ heb besloten met bus of tram ergens naartoe te gaan. In zulke gevallen kan het gebeuren dat ook een verplicht onderdeel van zo’n scenario zozeer in het belang van de potentiële agens is, dat het ‘moeten’ tot ‘mogen’ wordt:

Тебе ходить ⁱ . (<i>bij een spelletje</i>)	Jij moet/mag (bent aan de beurt).
– Вы счастливы, – сказа́л ^p я Грушницкому, – вам стрелять ⁱ первому!	‘U boft,’ zei ik tegen Groesjnitski, ‘u moet/mag het eerste schieten.’

Infinitiefzinnen van dit type komen ook voor na het samengestelde voegwoord *пéред тем, как* (zie ook 10.5.13.4):

<i>Перед тем как нам ехатьⁱ, отец получил^p какое-то письмо.</i>	Toen we al weg moesten ontving vader een brief.
<i>Перед тем как нам уже уходитⁱ на пристань, подошёл^p старухин сын.</i>	Toen we al naar de aanlegsteiger moesten, kwam de zoon van de oude vrouw naar ons toe.

10.5.18.2 Perfectieve bevestigende niet-vragende infinitiefzinnen

Deze zijn uitzonderlijk. Als uitgedrukt moet worden dat men het bereiken van resultaat van de handeling op het oog heeft zijn perfectieve positieve infinitiefzinnen beperkt mogelijk, dat wil zeggen alleen in specifieke contexten, bijvoorbeeld:

Мне ещё решить ^p задачу.	Ik moet nog een opgave oplossen.
Мне только на минутку забежать ^p в контору.	Ik moet alleen gauw even naar kantoor.
– Вы зачём пришлѣ ^p ?	‘Waar komt u voor?’
– Мне поговорить ^p с учителем.	‘Ik wil/moet de leraar spreken.’
– Ты куда?	‘Waar ga jij heen?’
– Мне позвонить ^p .	‘Ik moet even opbellen.’

De laatste twee infinitiefzinnen zouden niet acceptabel zijn buiten de gegeven context (dialog). De correctheid van de eerste twee voorbeelden wordt op zijn minst twijfelachtig als men *ещё* of *только* eruit weglaat (in het tweede voorbeeld zou *только* goed vervangen kunnen worden door *ещё*). Al deze zinnen knappen erg op als men er *надо* aan toevoegt.

10.5.19 Ontkennende niet-vragende infinitiefzinnen – zowel perfectief als imperfectief

10.5.19.1 Perfectieve ontkennende infinitiefzinnen: onmogelijkheid

Er wordt uitgedrukt dat een objectieve factor de afronding van de handeling (het tot stand komen van resultaat) in de weg staat:

<i>Одному тебе не справиться^p.</i>	Alleen speel je het niet klaar.
Рек и речушек не счесть ^p – более 23 тысяч.	De rivieren en riviertjes zijn er niet te tellen: er zijn er meer dan 23.000.
<i>Ему бы там в Канаде и на кусок хлеба не заработать^p ...</i>	Hij zou daar in Canada nog geen droog brood kunnen verdienen ...
Заплаткина было уже не вернуть ^p . (Zaplatkin was dood.)	Zaplatkin kon je niet meer terughalen.
А ты же сама будешь просить, чтоб он тебе камень поболее привязал на шею ... <i>Чтоб не всплыть^p тебе.</i>	En je zult hem zelf nog vragen een flinke steen aan je hals te binden ... Opdat je niet meer boven kunt komen.
<i>Дэда ему не прогнать^p. Кто будет тогда работать? Попробуй^p без дэда!</i>	Opa kan hij niet weggagen. Wie moet er dan werken? Probeer het maar eens zonder opa!

Het perfectieve *дэда ему не прогнать^p* drukt geen moreel bezwaar tegen het weggagen van opa uit, maar wel dat het te verwachten ongemak ‘hem’ zal beletten opa weg te jagen.

10.5.19.2 Imperfectieve ontkenkende niet-vragende infinitiefzinnen

- 1) Objectieve onmogelijkheid kan ook hier worden bedoeld, zij het alleen als het gaat om infinitieven die op grond van hun betekenis geen perfectieve tegenhanger hebben (aterminatieve werkwoorden), bijvoorbeeld:

Там тебе не гулятьⁱ: высокий снег. Daar kun je niet wandelen: er ligt een dik pak sneeuw.

Вéтер, снег, не видáтьⁱ ничегó. Wind, sneeuw – je kunt niets zien.

Конéчно, Смирнóву как кáменщику с дядей Пáшей не тягáтьсяⁱ. Natuurlijk kan Smirnov zich als metselaar niet meten met oom Pasja.

Ook na het voegwoord *если* 'indien' kunnen infinitiefzinnen van dit type voorkomen:

(...) *если* заключённому не пересту́киватьⁱ сяⁱ, так что ему́ и дéлать? Als een gevangene niet via klopsignalen kan communiceren, wat moet hij dán doen?

Мóжетⁱ дéло дойт́и^p до убийства, *если* ему́ не ж́итьⁱ отдéльно за стено́й (...). Het kan moord en doodslag worden als hij niet achter een muur apart kan wonen.

- 1) Voor het overige is het zinvol drie veelvoorkomende typen imperfectieve infinitiefzinnen met *не* van de rest te isoleren:

- Zinnen waarin de ontkenning *не* niet de zin, maar alleen een onderdeel ervan betreft, bijvoorbeeld *не нам это решáтьⁱ* 'het is niet aan ons daarover te beslissen'; of *не это нам решáтьⁱ* 'niet daarover hebben we te beslissen'. Zulke zinnen functioneren als bevestigende zinnen.
- Infinitiefzinnen gebruikt als de formulering van een gebod of verbod (zie 10.5.20), bijvoorbeeld:

– Не сидéтьⁱ! – крикнул^p он. – Ход́итьⁱ кругáми! 'Niet blijven zitten!' schreeuwde hij. 'Rondjes lopen!'

- Imperfectieve infinitiefzinnen die beginnen met *не ... же* (eventueel voorafgegaan door *ведь* 'toch, immers'). Op de plaats van de drie puntjes staat het sterkst geaccentueerde woord van de zin. Meestal is dat de imperfectieve infinitief, maar het kan ook een ander woord zijn (zoals in het derde voorbeeld hieronder). De betekenis is ongeveer 'dat kun [je] toch niet doen/ dat kun je moeilijk doen':

Что дéлатьⁱ? Не порóтьⁱ же егó, канáлью! Wat moet ik doen? Ik kan dat stuk tuig moeilijk een pak slaag geven.

Как же б́ть? Не дожидáтьсяⁱ же мне вáшего м́жа! Wat moet ik nou? Ik kan toch niet blijven wachten tot uw man komt!

Ивáн Троф́имович сам доб́лся^p моéй б́строй демобилизáции: "Не всю же жизнь торчáтьⁱ тебе́ вóзле п́шек". Ivan Trofimovitsj regelde zelf mijn snelle demobilisatie: 'Je kunt toch niet je hele leven bij die kanonnen rondhangen.'

А что я мог сдéлать^p ещ́е? Не усту́пáтьⁱ же б́ло ему́ свою́ дóлжность? Wat kon ik anders nog doen? Ik kon toch moeilijk mijn functie aan hem overdragen.

Так ведь старáешьсяⁱ, чтóбы ей веселéе
было! Не умира́тьⁱ же от скуки.

Dan zorg je maar dat ze het wat leuker
heeft. Ze mag toch niet doodgaan van ver-
veling! (Je kunt haar toch niet laten dood-
gaan ...)

В са́мом де́ле, не пропа́дутⁱ же кури́ным
котлétам де-воля́й?

Het is toch zonde als je de còtelettes de
volaille moet weggooien?

- 3) In de resterende negatieve imperfectieve infinitiefzinnen met een datiefonderwerp gaat het gewoonlijk om onnodigheid ('hoeft niet'), bijvoorbeeld:

Ему́ не сдава́тьⁱ экза́мен.

Hij hoeft geen examen te doen.

Тебе́ за́втра не встава́тьⁱ ра́но.

Jij hoeft morgen niet vroeg op.

Мому́н промолча́л. Ему́ не приви́катьⁱ
к матерщи́не зя́тя.

Momoen zweeg. Hij was de grove taal
van zijn schoonzoon wel gewend. (lett.:
'hoeft niet te wennen aan ...')

Вам не прохо́дитⁱ э́ту диста́нцию.

U hoeft die afstand niet te lopen.

Vergelijk: Вам не пройти́^p э́ту диста́нцию. U kunt die afstand niet lopen.

In principe kan een imperfectieve negatieve infinitiefzin een verbod ('mag niet') weergeven, maar dat vereist een situatie of een context waaruit zonneklaar blijkt dat een verbod (en niet onnodigheid) wordt bedoeld. Van de voorbeeldzinnen hierboven zou met *ему́ не сдава́тьⁱ экза́мен* bedoeld kunnen zijn 'hij mag geen examen doen' als er bijvoorbeeld bij wordt verteld dat 'hij' niet de papieren bezit die voor het examen vereist zijn. Met *тебе́ за́втра не встава́тьⁱ ра́но*, gezegd tegen een hinderlijk matineus persoon, zou 'je mag morgen niet vroeg opstaan' bedoeld kunnen worden, vooral als er meer bij wordt gezegd. Toch zijn deze mogelijkheden meer van theoretisch dan van praktisch belang – 'mag niet' kan immers ondubbelzinnig worden uitgedrukt door middel van *нельзя́*: *ему́ нельзя́ сдава́тьⁱ экза́мен; тебе́ за́втра нельзя́ встава́тьⁱ ра́но*.

Ook onnodigheid ('hoeft niet') wordt in hoofdzinnen minstens even goed uitgedrukt door middel van *не на́до* + imperfectieve infinitief (*ему́ не на́до сдава́тьⁱ экза́мен*, enz.). Het meest gewoon is nog de uitdrukking *ему́/ей не приви́катьⁱ к ...* 'hij/zij is ... wel gewend'.

- 4) In finale bijzinnen met *чтóбы* is *не* + imperfectieve infinitief + datiefonderwerp de gewone manier om onnodigheid uit te drukken, bijvoorbeeld:

Кста́ти я ко́е-что заберу́^p, чтóбы тебе́
за́втра не тащи́тьⁱ мно́го.

Zeg, ik neem [alvast] het een en ander mee,
dan hoef jij morgen niet zoveel te sjouwen.

Привезу́т^p и молоко́ *чтoб не вози́тьсяⁱ*
тебе́ с э́той коро́вой (...).

Ook melk zal je worden gebracht dan hoef
je niet met die koe in de weer.

Хоть бы тебя́ (..) скорéе Бог прибра́л^p,
чтóбы тебе́ (...) потóм зря не ма́ятьсяⁱ!

Moge God je gauw tot zich nemen, opdat je
je later niet voor niets hoeft af te beulen.

Он вы́звал^p к себе́ ста́ршего касси́ра офо́р-
мить^p мне билéт до Москв́ы, чтóбы не
стоя́тьⁱ мне в чуде́вищной о́череди к
ка́ссе.

Hij riep de hoofdkassier bij zich om een
ticket naar Moskou voor me uit te schrijven
opdat ik niet in de monsterlijke rij voor de
kassa hoefde te staan.

Merk op dat in vergelijking met het eerste voorbeeld ook de bijzin *чтóбы ты за́втра не тащи́лⁱ мно́го* 'opdat jij morgen niet veel sjouwt' volkomen correct zou zijn. Wat daarin echter ontbreekt is juist de ontkennde noodzaak ('niet hoeft') die in de voorbeeldzin wordt uitgedrukt door de imperfectieve infinitief met datiefonderwerp *тебе́ не тащи́тьⁱ*.

Ook 10.5.15 en 10.5.19.1 bevatten elk een voorbeeld van *чтoб* + infinitief + datiefonderwerp.

Zonder datiefonderwerp is een imperfectieve negatieve infinitiefzin de formulering van een verbod (zie hieronder 10.5.20 'infinitivus pro imperativo').

10.5.20 Infinitivus pro imperativo – infinitief in plaats van gebiedende wijs

Een bijzondere plaats onder de infinitiefzinnen neemt de INFINITIVUS PRO IMPERATIVO in, dat wil zeggen de infinitief gebruikt als formulering van een opdracht. Terwijl alle overige infinitiefzinnen min of meer modaal gekleurde beweringen zijn, hebben de hier besproken zinnen een 'directieve' functie, dat wil zeggen ze dienen om het gedrag van de toegesprokene rechtstreeks te beïnvloeden. De infinitief concurreert hier met de gebiedende wijs. Het aspectgebruik daarbij is dan ook als bij het 'directief' gebruik van de gebiedende wijs (zie 10.6.1).

Gebruik van de infinitief als opdracht en gericht tot één of meer bepaalde personen drukt grote sociale ongelijkheid uit en is daarmee stilistisch allerm minst neutraal. Sprekend tegen een hond of jonge kinderen kan men deze vorm nog wel gebruiken, maar in andere gevallen wordt hij gauw grof – alsof men het tegen een hond heeft.

Stilistisch neutraal is gebruik van de infinitief als formulering van een algemene, niet tot een specifieke persoon gerichte aanwijzing, zoals het opschrift bij treinvenster *не высовываться*ⁱ (vergelijk Duits: *nicht hinauslehnen*), of voorschriften in een kookboek zoals *рис промыть*^p 'de rijst wassen', *грибы очистить*^p 'de paddestoelen schoonmaken', en dergelijke.

De beoogde agens is onveranderlijk de toegesprokene. Deze hoeft dan ook niet te worden geïdentificeerd door middel van een datiefonderwerp, maar wordt soms wel gekwantificeerd door middel van *всем* of *никому*.

Dit type infinitiefzin komt alleen voor in de tegenwoordige tijd:

Банга, *не трогать*ⁱ, – тихо сказа́л^p
прокура́тор и сдави́л^p заты́лок пса.

'Banga, niet aankomen,' zei de pro-
curator zacht en hij kneep de hond
achter zijn kop.

*Молча́ть*ⁱ, иди́отки! – рявкну́л^p
Хвасты́щев.

'Koppen dicht, stomme trutten,' blafte
Chvastisjtsjev ze af.

*Всем сиде́ть*ⁱ на свои́х места́х! –
приказа́ла^p учи́тельница и ушла́^p
вме́сте с дире́ктором.

'Allemaal op je plaats blijven zitten,' zei
de onderwijzeres en ze liep met de
directeur de klas uit.

Кто бежи́тⁱ? – Васи́ч тряхну́л^p над
собой́ автома́том. (...) – *Никому́ не
бежа́ть*ⁱ! Вон пу́шки!

'Wie loopt daar weg?' Vasitsj zwaaide
met zijn machinegeweer boven zijn
hoofd. 'Niemand loopt weg! Daár staan
de kanonnen!'

А вы – сто́ять на крыльце́, и ни с
ме́ста!

En jullie – op het bordes staan, en niet
van je plaats komen!

Persoonlijke voornaamwoorden *ты*, *вы* in de nominatief (zie het laatste voorbeeld) kunnen worden opgevat als aangesproken persoon.

10.5.21 Vragende infinitiefzinnen: algemeen

Bij vragende infinitiefzinnen geeft het aspect van de infinitief *geen* indicatie over de aard van de modaliteit (noodzaak dan wel mogelijkheid). Perfectieve infinitieven (zonder *не*) zijn hier *niet* uitzonderlijk (vergelijk 10.5.18).

Doordat de aard van de modaliteit niet wordt uitgedrukt, kan bij vertaling in het Nederlands vaak zowel ‘kunnen’ als ‘moeten’ of ‘zullen’ worden gebruikt, bijvoorbeeld *что мне делать?* ‘wat kan/moet ik doen?’ Zowel met ‘kan’ als met ‘moet’ voegt men dan noodgedwongen iets aan de betekenis van het vagere Russische origineel toe.

Soms lijkt een vragende infinitiefzin toch duidelijk (a) een mogelijkheid dan wel (b) een noodzaak te betreffen. Die indruk ontstaat als de genoemde handeling kennelijk overeenkomt met de wens en/of het belang van (a) de potentiële agens of de spreker (mogelijkheid), dan wel van (b) de persoon aan wie de vraag wordt gesteld (noodzaak), bijvoorbeeld:

a	Вы не зна́ете ⁱ , как послать ^p отсюда заказное письмо?	Weet u soms hoe je hiervandaan een aangetekende brief <i>kunt</i> sturen?
b	Как понять ^p / понимать ⁱ ваше выражение?	Hoe <i>moet</i> ik uw woorden opvatten?

10.5.22 Vragende infinitiefzinnen met vraagwoorden

Ook in infinitiefzinnen met een vraagwoord als *что, как, когда, где, куда, какой* of *зачем* is het voorkomen van *было* (*будет, было бы*) en van datiefonderwerpen mogelijk. Datiefonderwerpen zijn vaker afwezig dan in niet-vragende infinitiefzinnen, omdat de identiteit van de potentiële agens vaker al uit de spreek situatie blijkt.

Beide aspecten kunnen in principe voorkomen. In vragen met *как* ‘hoe’, waarin het vaak gaat om de manier om een resultaat te bereiken, zijn perfectieve infinitieven heel gewoon. Daarentegen is in vragen met *зачем* ‘waarom’, waarin de zin van een handeling aan de orde wordt gesteld, de infinitief als regel imperfectief:

Как достать ^p билеты?	Hoe kom je aan kaartjes?
Откуда ей знать ⁱ об этом?	Hoe moet/kan ze dat weten?
Но что же было делать ⁱ ? Как и куда врываться ^p из того заколдованного круга, где (...)?	Maar wat moest hij doen, hoe en waarheen moest/kon hij zich van die vicieuze cirkel losmaken, waar ...
Когда было не пасть ^p за смертью от такой оказии?	Wanneer zou je niet van zo'n schrik dood neervallen?
Зачем было умирать ⁱ такому славному, полному жизни мальчику?	Waarom moest zo'n aardige, levenslustige jongen sterven?
Кому же было заняться ^p этим сводом, как не Горданову?	Wie anders dan Gordanov moest die codificatie op zich nemen?

Я был поражён; но откуда было
взяться^p слёзам? (...) О чём же тут
было плакатьⁱ?

Ik stond perplex, maar waar moesten
de tranen vandaan komen? Wat viel er
hier nu te huilen?

10.5.22.1 Vragen waarin alles behalve het vraagwoord oud nieuws is: imperfectief

De spreker vraagt naar een detail omtrent een uit te voeren handeling waarvan de aard al bekend is. In zulke vragen is de infinitief imperfectief en zonder klemtoon. Door in zulke vragen een imperfectieve infinitief te gebruiken en die niet te beklemtonen, drukt de spreker uit dat hij de aard van de handeling bekend of vanzelfsprekend acht en alleen vraagt naar het wat, waar, wanneer, enz. ervan. Vaak is dat het geval in dialogen waarin de handeling zojuist is genoemd.

Куда кластьⁱ твои вещи?

Waar moet ik je spullen neerleggen?

Deze vraag kan zo worden gesteld door iemand die met deze spullen in zijn handen staat en het vanzelfsprekend vindt dat ze ergens moeten worden neergelegd.

– Пожалуйста, напечатай^p мне пару
страниц. – Хорошо. Что печататьⁱ?
Дзержинский звонит Ленину:

‘Typ alsjeblieft een paar bladzijden
voor me uit.’ ‘Goed. Wat moet ik typen?’
Dzierżyński belt Lenin op:

– Владимир Ильич, когда расстреливатьⁱ – до или после обеда?

‘Vladimir Iljitsj, wannéer moeten we
fusilleren – voor of na het eten?’

De imperfectieve infinitief doet in zulke gevallen niet anders dan de aard van de handeling noemen (de ‘algemeen-feitelijke betekenis’ van het imperfectieve aspect, zie 10.2.1); de hele nadruk ligt daarbij op het vraagwoord.

10.5.23 Infinitiefzinnen met algemene vragen (ja/nee-vragen) – met en zonder *ли*

Van belang is hier het verschil tussen vragen met een infinitief zonder *ли* en met *ли*.

10.5.23.1 Algemene vragen zonder *ли*

Bij een vraag zonder *ли* speelt op de achtergrond een vermoeden bij de spreker dat de genoemde handeling voor de toegesprokene waarschijnlijk wel nodig, gewenst of raadzaam zal zijn. Deze vragen hebben het karakter van een aanbod iets te doen en komen alleen in de tegenwoordige tijd voor, bijvoorbeeld *Налить^p вам чай?* ‘Zal ik u thee inschenken?’ Het datiefonderwerp ontbreekt meestal, omdat het duidelijk is dat de spreker bedoelt zelf (eventueel samen met anderen) als agens op te treden. Het aspectgebruik is dan in principe als bij de gebiedende wijs, dat wil zeggen: bij eenmalige handelingen bij voorkeur perfectief:

Вам его позвать^p? К телефону?

Moet/Zal ik hem voor u aan de telefoon roepen?

Bij niet-ontkende imperfectieve infinitieven gaat het (als bij de gebiedende wijs) óf (a) om een open herhaling, óf (b) om het overgaan tot de handeling, bijvoorbeeld:

a Принима́тьⁱ ещё это лекарство?

Moet ik die medicijnen nog blijven innemen?

b Налива́тьⁱ вам чай?

Kan ik u [nu] thee gaan inschenken?

Imperfectief aspect bij vragende infinitieven kan tegenzin tot de genoemde handeling uitdrukken (‘moet ik daar nou aan beginnen?’), bijvoorbeeld:

И что же дѣлать?ⁱ Отклáдыватьⁱ похороны на зáвтра? Мчáтьсяⁱ в ѓбласть за разреше-нием? Зака́пыватьⁱ Степаниду Ива́новну прѳосто так, как скотину (...)? Ничего́ э́того я не могⁱ допу́стить^p. En wat moest/kon ik doen? De begrafenis tot morgen uitstellen? Naar het districtsbestuur rennen om toestemming? Stepanida Ivanovna gewoon als een beest onder de grond stoppen? Dat was allemaal ontoelaatbaar.

10.5.23.2 Algemene vragen met *ли*

Bij een vragende infinitief(zin) met *ли* is er geen sprake van een voorstel of suggestie – de spreker geeft uiting aan onzekerheid of zelfs twijfel over de noodzaak, wenselijkheid of raadzaamheid van de genoemde handeling. (Uitdrukkingen die suggereren dat het antwoord op de vraag wel eens ‘ja’ zou kunnen zijn, zoals *может быть* of *может* ‘misschien, wellicht’ of *наверно* ‘zeker’ zijn daarom uitgesloten in vraagzinnen met *ли*.) Beide aspecten zijn mogelijk, maar imperfectief overweegt omdat de vraag nu eenmaal vaak het overgaan tot de handeling betreft:

Мыть ⁱ ли я́йца, профе́ссор?	Moet ik de eieren wassen, professor?
Затева́ть ⁱ ли мне т́яжбу с изве́стной мне о́собой?	Moet ik [nou] een proces beginnen tegen een mij bekende persoon?

Vragende infinitieven met *ли* zijn vaak retorisch – in plaats van onzekerheid of twijfel uit te drukken suggereren ze dan dat het antwoord op de vraag ‘nee’ moet zijn, bijvoorbeeld:

Удивля́ться ⁱ ли, что абитури́енты пи́шут ⁱ убо́гие сочи́нения?	Is het verwonderlijk dat eindexamenkandidaten miserabele opstellen schrijven?
Арэ́ст!! Сказа́ть ^p ли, что э́то перело́м все́й ва́шей жи́зни?	Arrestatie!! Ik hoef u toch niet te vertellen dat dat je hele leven overhoop gooit?
Да су́кин сын! Тебе́ ли не зна́ть ⁱ ?	Klootzak, dat zal jij niet weten!

10.5.23.3 *Не* (perfectieve infinitief) *ли*?

Een bijzonder en veel voorkomend type retorische vraag is de combinatie van een ontkende perfectieve infinitief met *ли*, al dan niet met datiefonderwerp. Met de vraag of iets niet moet gebeuren wordt gesuggereerd het wél te doen. Het gaat dus om een voorstel iets te doen:

Не по́ехать ^p ли нам куда́-нибудь? – вскользь предложи́ла ^p она́.	‘Zouden we niet eens op reis gaan?’ stelde ze terloops voor.
Не вы́пить ^p ли нам рю́мочку?	Zullen we eens een neutje pakken?
Не по́пробовать ^p ли скле́ить ^p ту кельнершу (...)?	Zal ik eens proberen dat dienstertje te versieren?
(...) Ля́ля спроси́ла ^p , не сде́лать ^p ли кре́пкий ко́фе.	Ljalja vroeg of ze soms sterke koffie moest zetten.

10.6 Het gebruik van de gebiedende wijs

10.6.1 ‘Directief gebruik’ en ander gebruik van de gebiedende wijs

In principe kan van elk Russisch werkwoord de gebiedende wijs worden gevormd. De vorming hiervan wordt behandeld in 6.7. De volgende zin is een voorbeeld van het meest voor de hand liggende gebruik van de gebiedende wijs:

Замолчи́^p

Zwijg!

Door het uitspreken van deze zin wil de spreker de hoorder aanzetten tot de handeling. Dit noemen we het **DIRECTIEF GEBRUIK** van de gebiedende wijs. Het gaat hier dus om een handeling van de tweede persoon enkelvoud of meervoud (in het laatste geval wordt aan de gebiedende wijs het element *-me* toegevoegd: *замолчи́те^p*). Als in het Russisch een eerste of derde persoon tot een handeling moet worden aangezet, wordt niet een gewone gebiedende wijs gebruikt, maar een andere directieve constructie (zie 10.6.5).

Naast het directieve gebruik van de gebiedende wijs bestaan er andere gebruiksgevallen. Hierbij gaat het dus niet om een oproep tot het verrichten van de handeling. We noemen dit **OVERDRACHTELIJK GEBRUIK VAN DE GEBIEDENDE WIJS**. Opvallend is dat de uitvoerder van de handeling dan meestal juist niet de tweede persoon is. Enkele voorbeelden:

Замолчи́ ^p я (он, мы, онí, enz.) вóвремя, ничегó бы не случи́лось ^p .	Als ik (hij, wij, zij, enz.) op tijd zou(den) hebben gezwogen, was er niets gebeurd.
Я пришёл ^p к нему́ записа́ться ^p на курс, а он, вдруг, возьми́ ^p да пригласи́ ^p меня́ к себе́ на ве́чер.	Ik kwam bij hem om me in te schrijven voor de cursus en laat hij me nu toch zomaar bij zich uitnodigen voor een avondje!

Bij het overdrachtelijk gebruik van de gebiedende wijs komt alleen de vorm zonder *-me* voor, onafhankelijk van het getal van het onderwerp.

Opmerking over de speciale status van *-me* bij de gebiedende wijs.

Bij de GW heeft het element *-me* een iets andere status dan een 'gewone' uitgang. Dit blijkt uit het feit dat het niet alleen bij de 'echte' GW-vormen voorkomt, maar ook bij enkele andere woorden die met een directieve functie kunnen optreden, zoals de tussenwerpsels *на* en *ну*:

На́(те)!	Hier!/ Pak aan (jullie)! (Als men iets op informele wijze presenteert.)
Ну́(те)!	Vooruit! (Als aansporing om iets te gaan zeggen of doen.)

Bovendien kan het bij sommige presensvormen aan de 1PL worden toegevoegd, zoals in:

Пойдёмте ^p , господа́!	Laten wij gaan, heren!/ Gaat u mee, heren?
-----------------------------------	--

Zie voor dit laatste verder 10.6.5.1.

Het directieve gebruik vormt de kern van de Russische gebiedende wijs. In 10.6.2-10.6.4 zal dit behandeld worden, met speciale aandacht voor de aspectkeuze hierbij. Paragraaf 10.6.5 gaat over directieve constructies bij de eerste en derde persoon. In 10.6.6 worden verschillende gevallen van overdrachtelijk gebruik van de gebiedende wijs behandeld.

10.6.2 Varianten van het directieve gebruik

Bij het ‘aanzetten tot de handeling’ gaat het lang niet alleen om bevelen. Er kunnen zeer verschillende schakeringen worden onderscheiden. In de volgende voorbeelden komt dit tot uitdrukking in de gevarieerdheid van de gecursiveerde werkwoorden.

1 Старшина́ приказáл ^p Чóнкину: –
Ложись ⁱ ! Чóнкин лёг ^p .	De adjudant beval Tsjonkin: ‘Liggen!’
En Tsjonkin ging liggen.
2 – Ну, говори ⁱ , – мýлостиво разрешил ^p
Васíлий.	Vasili gaf genadig toestemming: ‘Zeg
het maar.’
3 – Заходи́ болта́ться ⁱ , – как всегда́
пригласи́ла ^p она́.	‘Kom eens langs om te kletsen!’ zei zij,
uitnodigend als altijd.
4 – Да́йте ^p на́рза́ну, – попроси́л ^p
Берли́оз.	‘Mag ik wat spuitwater?’ vroeg Berlioz.
5 Я егó умоля́л ⁱ : сожги́ ^p ты бо́га ра́ди
своей перга́мент!	Ik smeekte hem: ‘Verbrand in hemels-
naam je perkament!’

Ondanks alle verschillen hebben deze varianten (als de gebiedende wijs niet ontkend is) ten minste het volgende gemeen: de spreker wil dat de handeling geschiedt, staat er positief tegenover of heeft er althans geen bezwaar tegen. De laatste, ‘zwakste’ variant zien we bij een toestemming, zie (2) en:

6 – Мо́жно кури́ть ⁱ ?	‘Mag ik roken?’
– Кури́те ⁱ .	‘Gaat uw gang’/ ‘Rookt u maar.’

De gebiedende wijs kan ook met een ontkenning voorkomen. In zulke gevallen is er meestal sprake van een verbod. Het aspect is dan imperfectief:

- 7 Не распи́сывайтесьⁱ карандашо́м. U mag niet met potlood ondertekenen.

Bij een ontkenkende perfectieve gebiedende wijs gaat het gewoonlijk om een waarschuwing (zie ook voorbeelden (2)-(4) in 10.6.3.3):

- 8 Не поре́жься^p, нож о́чень о́стрый! Snij je niet, het mes is erg scherp!

Het onderscheiden van varianten, zoals hierboven, is zinvol omdat (a) er vaak een verband is aan te geven met bepaalde formele elementen, zoals aspectkeuze (vergelijk (7) en (8)) of het gebruik van *-ка* of *давái* (zie 10.6.4.3 en 10.6.4.4); (b) de wijze waarop de gebiedende wijs dient te worden vertaald van de variant kan afhangen. Zo gebruikt men in het Nederlands voor een beleefd verzoek minder gemakkelijk een gebiedende wijs dan in het Russisch (zie (4)). Zoals (1) illustreert, geeft men in het Nederlands (meer dan in het Russisch) bij bevelen de voorkeur aan de infinitief boven de gebiedende wijs.

10.6.3 Aspectkeuze bij de gebiedende wijs

10.6.3.1 Factoren bij de aspectkeuze die ook bij andere werkwoordsvormen een rol spelen

• Aterminatieve werkwoorden

Als een werkwoord aterminatief is (zie 8.2.1) kan het alleen imperfectief zijn. Enkele voorbeelden van zinnen met een gebiedende wijs van zulke werkwoorden:

Знай ⁱ , что я тебе́ этого не прощ ^у !	Weet wel dat ik je dat niet vergeef!
Име́йте ⁱ в виду́, что ...	Denkt u er wel aan, dat...
Б ^у дьте ⁱ уве́рены, что мы это сделаем ^p !	Weest u ervan overtuigd dat wij dat zullen doen!

Zulke werkwoorden komen echter in de gebiedende wijs niet zo vaak voor. Relatief frequent is slechts het werkwoord *быть*, zoals in het laatste voorbeeld en in zinnen als:

Б ^у дь ⁱ мужчи́ной, в конце́ концов!	Wees nou toch eens een man!
Б ^у дьте ⁱ , пожа́луйста, до́ма по́сле семьи́!	Wilt u ervoor zorgen dat u na zevenen thuis bent?

Dergelijke werkwoorden maken geen deel uit van een zuiver aspectpaar (zie 7.1), en strikt genomen is hier dan ook geen sprake van aspectkeuze. Maar vaak bestaan naast zulke aterminatieve werkwoorden nauw verwante ingressieve of delimitatieve perfectieve werkwoorden (zie resp. 8.5.2 en 8.5.5). Er bestaat een sterke neiging om in directieve zinnen juist die perfectieve werkwoorden te gebruiken.

Voorbeelden van *ingressief*:

Пове́рь ^p мне!	Geloof me! (Hecht geloof aan mij.)
Пойми́те ^p меня́!	Begrijpt u mij toch! (Kom tot inzicht.)
Посмотрите́ ⁱ , как он идёт ⁱ .	Kijk eens hoe hij loopt! (Richt uw blik.)

Gebruik van een perfectief ingressief werkwoord komt vooral vaak voor bij geestestoestanden. Het Nederlands geeft in zulke gevallen weinig aanleiding om aan een perfectief werkwoord te denken.

Voorbeelden van *delimitatief*:

Поговори́ ^p с ним!	Praat eens met hem!
Поб ^у дь ^p [of: посиди́ ^p] с ним, пока́ я сделаю́ ^p поку́пки!	Blijf even bij hem terwijl ik boodschap- pen doe!
Подожди́те ^p !	Wacht even!/ Wilt u even wachten?

Hier geeft het Nederlands meer steun door het gebruik van woorden als 'even' of 'eens'.

• Voortzetting van de handeling

Vooraf bij aterminatieve werkwoorden kan de gebiedende wijs worden gebruikt om de wens uit te drukken dat een reeds bestaande handeling of toestand wordt voortgezet. Zo zal men, als men bij iemand komt die zit en aanstalten maakt om (uit beleefdheid) op te staan, gewoonlijk zeggen:

Сиди́те ⁱ , сиди́те ⁱ !	Blijft u toch zitten!
---	-----------------------

Zoals dit voorbeeld toont, wordt de gebiedende wijs dan meestal herhaald. Een ander voorbeeld is:

Рабо́тайте ⁱ , рабо́тайте ⁱ , вы мне совсе́м не меша́ете ⁱ !	Blijft u maar werken hoor, ik heb hele- maal geen last van u!
--	--

Ook als de hoorder eigenlijk al is opgehouden, kan men met een imperfectieve vorm oproepen tot voortzetting:

Почему вы перестали^p рассказыватьⁱ? Waarom houdt u (nu) op met vertellen?
Рассказывайтеⁱ! Vertelt u toch verder!

Verwant hiermee zijn de volgende gevallen van respectievelijk leedvermaak en ironie:

Мучайсяⁱ. Не надо было делатьⁱ такие глупости. Net goed! (lett.: Heb het nu maar moeilijk!)
Had je maar niet zulke stomme dingen moeten doen!

Смейсяⁱ, смейсяⁱ! Посмотрим^p, как ты завтра будешь смеятьсяⁱ. Ja, lach maar! We zullen nog wel eens zien of jij morgen ook nog lacht!

• Open herhaling

Bij open herhaling (zie 8.15) wordt, zoals bij andere werkwoordsvormen, in principe imperfectief gebruikt:

Навещайтеⁱ больного не реже чем два раза в неделю. Bezoek de zieke minstens tweemaal per week.

Без меня поливайтеⁱ цветы каждый день. Geef de bloemen elke dag water als ik er niet ben.

Bij eenmaligheid had de laatste zin als volgt geluid:

Полейте^p, пожалуйста, цветы! Wilt u de bloemen even water geven?

Ook het imperfectief aspect van sommige zeer vrijblijvende uitnodigingen is waarschijnlijk gedeeltelijk gemotiveerd door de gedachte aan een open herhaling. Zie zin 3 in 10.6.2 en het volgende voorbeeld:

Заходитеⁱ как-нибудь! Kom eens langs!

Gevallen met *gesloten herhaling* (zie 8.17) komen bij de gebiedende wijs niet vaak voor en zijn vrijwel uitsluitend perfectief:

Прослушайте^p плёнку несколько раз и расскажите^p нам, о чём они говорятⁱ. Beluister die band een paar keer en vertel ons waar zij het over hebben.

10.6.3.2 Factoren bij de aspectkeuze die specifiek zijn voor de gebiedende wijs

De factoren die het meest typisch zijn voor de aspectkeuze bij de gebiedende wijs vinden wij bij zuivere aspectparen, en dan vooral wanneer het imperfectief processueel-transformatief is (zie 8.5.1) en dus een proces kan aanduiden dat gericht is op het bereiken van een terminus.

Als iemand een gebiedende wijs gebruikt, is dat meestal om (via het gedrag van de hoorder) een verandering teweeg te brengen. Centraal staat dan het ontstaan van de toestand die het gevolg is van het bereiken van de terminus, en de keuze voor perfectief ligt voor de hand. Als men een deur open wil hebben, zal men dus meestal zeggen:

Откройте^p, пожалуйста, дверь! Wilt u de deur alstublieft even openmaken?

In het volgende voorbeeld wordt aangegeven hoe men het best kan reageren op een mogelijk gevaar (afgeluisterd worden):

Если не хотите ⁱ , чтобы вас	Als u niet wilt dat u afgeluisterd wordt,
подслушивали ⁱ , <i>накройте^p</i> телефон	bedek dan de telefoon met een kussen,
подушкой, <i>включите^p</i> радио,	zet de radio aan, ga naar het toilet,
<i>выйдите^p</i> в ватер-клозет,	praat daar fluisterend bij het geruis van
<i>разговаривайтеⁱ</i> шёпотом при шуме	het water dat u doortrekt, of nog beter,
спускаемой ⁱ одновременно воды, ещё	gebruik voor de communicatie potlood
лучше <i>пользуйтесьⁱ</i> для общения	en papier en verbrand het resultaat,
карандашом и бумагой, а результат	maak poeder van de as en verstrooi het
общения <i>сожгите^p</i> , пепел <i>разотрите^p</i>	in de wind.
в порошок и <i>развейте^p</i> по ветру.	

Zoals men ziet is in dit fragment bij alle werkwoorden die deel uitmaken van een normaal aspectpaar voor perfectief gekozen.

Hiernaast komen ook twee min of meer geïsoleerde imperfectieve vormen voor waarbij het dan niet gaat om een door de handeling teweeg te brengen effect, maar om de wijze waarop men bezig moet zijn.

Toch vindt men in het Russisch ook bij parige werkwoorden niet zelden een imperfectieve gebiedende wijs. Er is dan sprake van een verschuiving van de aandacht: het effect van de handeling staat dan niet op de voorgrond, maar men concentreert zich om bepaalde redenen op de handeling zelf. Deze verschuiving van de aandacht wordt geïllustreerd door het volgende voorbeeld:

Откройте ^p эту коробку; открывайте ⁱ	Doet u die doos even open? Doe het een
её осторожно, там стекло.	beetje voorzichtig, er zit glas in.

De perfectieve gebiedende wijs geeft hier aan wat er tot stand moet worden gebracht. Vervolgens gaat het om de wijze waarop dit moet worden gedaan, hoe dit moet worden aangepakt. Daardoor komt de aandacht te liggen op het handelen zelf, waarvoor wordt overgeschakeld naar het corresponderende imperfectief.

De mogelijkheid en/of wenselijkheid van de concentratie van de aandacht op het handelen zelf wordt bepaald door een aantal factoren. Deze zijn bij de gebiedende wijs (en soms ook bij de infinitief) vaak anders dan bij de verleden tijd (vergelijk 10.2.4). Dit komt omdat het perspectief van de spreker bij de gebiedende wijs op de toekomst gericht is. Dit houdt in dat het resultaat van de handeling voor hem verder weg ligt dan de handeling zelf. Hierdoor kan de aandacht relatief gemakkelijk gericht worden op het overgaan tot de handeling. Dat ligt immers dichterbij het spreekmoment dan het eventuele resultaat.

Dit speelt vooral een rol in die gevallen waarbij het in principe al duidelijk is wat de hoorder tot stand moet brengen. Als deze daar om de een of andere reden nog niets aan doet, kan de spreker er door de keuze voor de imperfectieve gebiedende wijs op wijzen dat er nu maar eens iets gedaan moet gaan worden, dat er actie moet komen.

Ook hierbij kan de corresponderende perfectieve gebiedende wijs voorafgaan:

Открой ^p эту коробку! Ну, чего стойшь ⁱ ? Откройай ⁱ !	Doe dit doosje eens open! Wat sta je daar nou? Maak nou open!/ Doe het dan!/ Ga het nou eens doen!
--	--

In veel gevallen is het zelfs niet nodig eerst te zeggen wat er moet gebeuren. Dit kan ook geheel door de situatie bepaald zijn. Zo is het in een examensituatie duidelijk dat iemand antwoord moet geven op de vragen van de examinatoren. De imperfectieve gebiedende wijs geeft dan alleen een signaal dat hiertoe kan/moet worden overgegaan:

Вы гото́вы? Отвечайте ⁱ !	Bent u klaar? Wilt u dan antwoord gaan geven?
--------------------------------------	--

Dergelijke gevallen kan men samenvatten met de term OVERGAAN TOT DE HANDELING. Vaak is dan in het Nederlands een parafrase met 'gaan' mogelijk (zie de vertaling van de twee laatste voorbeelden).

Ook bij handelingen die deel uitmaken van een min of meer regelmatig patroon (bijvoorbeeld iets wat men dagelijks doet op een zeker moment) wordt in het algemeen de imperfectieve infinitief gebruikt om aan te geven dat 'het weer zover is':

Вставай(те) ⁱ !	Opstaan!
Включай ⁱ телеви́зор, уже́ 7 часо́в.	Zet de tv maar (weer) aan, het is al zeven uur.

Vergelijk dit met het perfectief in de volgende situatie:

Включи́ ^p скорее́ телеви́зор! Сосе́д говори́т ⁱ , что идёт ⁱ о́чень интере́сная переда́ча!	Zet de televisie eens gauw aan! De buurman zegt dat er een heel interessante uitzending is!
---	---

Bij het geven van een toestemming is het idee van de handeling eveneens al 'gegeven' (door de gebaren of de woorden van de gespreksgenoot). Daarom vindt men ook hier over het algemeen imperfectief. Zie (2) in 10.6.2 en de volgende zin, gericht tot iemand die staat te popelen om iets te vertellen:

Ну, рассказы́вай ⁱ , я слю́шаю ⁱ .	Vertel maar/ Steek maar van wal, ik luister.
--	---

Kenmerkend is dat in zulke gevallen het werkwoord meestal zonder verdere aanvulling wordt gebruikt. Bij het perfectief is het juist gebruikelijk om, bijvoorbeeld via de aanduiding van het object van de handeling, het gewenste doel zo duidelijk mogelijk te maken. Vergelijk het voorgaande met het volgende voorbeeld:

Расска́жите ^p нам, пожа́луйста, о ва́шей по́езде в Ита́лию!	Wilt u ons misschien iets vertellen over uw reis naar Italië?
---	--

Typekend is ook het volgende type dialoog, waarbij de handeling eerst wordt geïntroduceerd door de perfectieve infinitief, waarna met een imperfectieve gebiedende wijs toestemming wordt gegeven:

A: – Можно откры́ть^p окно́?

A: ‘Mag het raam open?’

B: – Да, конечно́, открыва́йтеⁱ.

B: ‘Ja natuurlijk, doet u maar!’

Met de imperfectieve gebiedende wijs geeft B hier aan dat hij geen bezwaar heeft tegen het handelen van A. Dit hoeft niet te betekenen dat hij het een erg goed idee vindt. Als dit wel het geval is en de wens om tot een geopend raam te komen ook bij B bestaat, kan hij het perfectieve aspect van het verzoek overnemen. In feite geeft hij dan geen toestemming, maar doet hij zelf een verzoek:

A: – Можно откры́ть^p окно́?

A: ‘Mag het raam open?’

B: – Да, о́чень хоро́шая идея́,
откро́йте^p, пожа́луйста!

B: ‘Ja, dat is een goed idee. Wilt u het openzetten?’

Opmerking over gezagsverhoudingen bij imperfectieve gebiedende wijs

De ‘concentratie op het handelen’ die bij de GW met het imperfectief aspect verbonden kan zijn, veronderstelt gewoonlijk dat de spreker een zekere autoriteit heeft over de hoorder en deze daardoor kan dwingen tot handelen over te gaan. Als de spreker zelf echter in een afhankelijke positie verkeert, zal in principe een perfectieve GW gebruikt worden, zie de twee voorbeelden hieronder en (5) in 10.6.2:

Бо́же, спаси́^p взро́слых, Бо́же, спаси́^p
их роди́телей, просвети́^p их и сде́лай^p
умне́е, сейча́с са́мое вре́мя ...

O God, red de volwassenen. God, red
hun ouders, verlicht hen en maak hen
verstandiger, het is nu juist de tijd daar-
voor ...

Помоги́те^p!

Help! (Bijvoorbeeld geroepen door een
drenkeling.)

Vergelijk de hulproep in het vorige voorbeeld met het volgende bevel:

Иди́ⁱ помога́йⁱ ма́ме!

Ga je moeder eens helpen! (Bijvoor-
beeld gezegd door een boze vader.)

• Beleefdheid

Geen van de twee aspecten is inherent ‘beleefder’ dan het ander. Het is echter wel zo dat een verkeerde aspectkeuze als teken van onbeleefdheid kan worden geïnterpreteerd. Het element ‘beleefdheid’ wordt daarom vaak genoemd in besprekingen van het aspectgebruik bij de gebiedende wijs. Zo wijst men er vaak op dat men imperfectieve vormen gebruikt als men gasten uitnodigt om binnen te komen, de jas uit te doen, plaats te nemen, enz.:

А Ива́н! Э́то вы! Проходи́теⁱ,
пожа́луйста, раздева́йтесьⁱ.
Садите́сьⁱ!

Ah, Ivan! U bent het. Komt u toch
verder, en doe uw jas uit.
Neemt u maar/toch plaats!

Als er etenswaar op tafel staat, zal de gastvrouw in het algemeen met imperfectieve vormen uitnodigen om hier gebruik van te maken:

Беритеⁱ сахар, беритеⁱ печенье. Neemt u maar suiker en pak een koekje.
 Наливайтеⁱ, пожалуйста, ещё кофе. Schenkt u nog maar wat koffie in.

Men kan dit het beste zien als voorbeelden van de ‘toestemmingsvariant’. Hierop wijst ook het gemak waarmee wij hier in het Nederlands het modale partikel ‘maar’ in kunnen voegen. De positie van gastheer/gastvrouw brengt met zich mee dat men kan aangeven hoe de gasten zich mogen gedragen. De handelingen zijn in de betreffende situatie ook in hoge mate ‘gegeven’: de gast verwacht te worden uitgenodigd en een uitnodigend gebaar zou in feite al voldoende zijn.

Meer over beleefdheid vs. functionaliteit

Het element van ‘beleefdheid’ is hier verder verbonden met het feit dat men vrijheid geeft aan de gast, maar die niet per se tot iets verplicht. Met een perfectieve GW zou men te veel de nadruk leggen op het resultaat, men zou zich dan kunnen gaan afvragen wat de spreker met ons voorheeft, waarom hij dit van ons vraagt. (Dit element van vrijblijvendheid speelt ook een rol in voorbeeld (3) in 10.6.2 en *Заходитеⁱ к нам как-нибудь* in 10.6.3.1.)

Dat de ‘beleefdheid’ van het ene of het andere aspect vooral te maken heeft met de omstandigheden in de spreesituatie, blijkt bijvoorbeeld hieruit dat een arts, die zijn patiënt eerst met de vorm *садитесьⁱ* een stoel heeft aangeboden, tijdens het volgende onderzoek voor bepaalde instructies heel goed het perfectief kan kiezen:

Сядьте^p, лягте^p!

Zitten graag, liggen graag!

In dit voorbeeld zijn de bedoelde bewegingen niet door de situatie ‘gegeven’, en dienen zij een zeer concreet doel: de patiënt die op de behandeltafel ligt, moet bijvoorbeeld gaan zitten omdat de dokter anders niet bij zijn rug kan.

10.6.3.3 Aspectkeuze bij ontkenning

Zoals bij de voorbeelden (7) en (8) in 10.6.2 al werd gezegd, wordt een ontkennende imperfectieve gebiedende wijs meestal geïnterpreteerd als een verbod en een perfectieve als een waarschuwing. Dit komt doordat het gebruik van een imperfectief bij een ontkennende gebiedende wijs suggereert dat het om een beheersbare handeling gaat. Beheersbare activiteiten zijn activiteiten waartoe men min of meer bewust kan overgaan. De spreker wil met een ontkennende gebiedende wijs bereikend dat de hoorder zich onthoudt van deze handeling. Vaak zal dat inhouden dat de hoorder niet tot de handeling *mag* overgaan:

1 Не оставяйтеⁱ здесь книги, они́
 будут нам мешатьⁱ.

Laat hier geen boeken liggen [of: Laat de boeken hier niet liggen], anders liggen ze ons in de weg.

Voor de vorm van (1) maakt het niet uit of het om een min of meer algemeen geldend verbod gaat, of om een specifiek geval dat met de spreesituatie verbonden is.

Meer over 'hoeven' vs. 'mogen'

Om als overkoepelend begrip voor de ontkennende imperfectieve GW te kunnen dienen, moet de term 'verbod' overigens zeer ruim worden opgevat. Het kan variëren van 'het mag niet' tot 'het hoeft niet'. De volgende voorbeelden illustreren een aantal schakeringen:

Не говорите ⁱ ему об этом, он ничего не должен знать ⁱ .	Zeg hem daar niets over, hij mag er niets van weten.
Не откáзывайся ⁱ от этого поручения!	Sla die opdracht niet af! [Verbod of raad?]
Не убеждайте ⁱ меня, это бесполезно.	Probeer me maar niet te overtuigen, dat heeft geen zin.
Не объясняйте ⁱ , я легко найду ^p .	U hoeft niets uit te leggen, ik kan het gemakkelijk vinden.

Een ontkennende imperfectieve GW kan ook voorkomen als de betreffende handeling al plaatsvindt en houdt dan in dat men hiermee moet ophouden:

Не говорите ⁱ глупости!	Houd toch eens op met die onzin te vertellen!
– Ну-ну, не напрягайтесь ⁱ так, – сказал ^p он наконец. – Я пошутыл ^p .	'Weest u toch niet zo gespannen,' zei hij eindelijk. 'Het was maar een grapje.'

Niet-beheersbare handelingen worden juist niet bewust geïnitieerd. Typische voorbeelden hiervan zijn 'verkouden worden', 'struikelen', 'gek worden', enz. Bij zulke 'handelingen' zullen wij in de regel geen bevestigende gebiedende wijs tegenkomen. Het is immers moeilijk voor te stellen dat men iemand daartoe wil brengen. Het is daarentegen wel goed voorstelbaar dat men wil uitdrukken dat men liever niet wil dat het zou gebeuren. In het Russisch gebruikt men daarvoor de ontkennende perfectieve gebiedende wijs. Zie (8) in 10.6.2 en de volgende voorbeelden:

2 Не простудитесь ^p , весенняя погода такая обманчивая!	Word maar niet verkouden! Het lenteweer is zo verraderlijk!
3 Вещь тяжёлая, смотри ⁱ , не урони ^p !	Het is een zwaar ding, pas op dat je het niet laat vallen.
4 Не потеряй ^p книгу, она из библиотеки!	Verlies dat boek niet, het is een bibliotheekexemplaar!

Het gaat hier dus om een oproep aan de hoorder om te voorkomen dat er een ongewenste toestand ontstaat. Terwijl de imperfectieve ontkennende gebiedende wijs te parafaseren is met 'doe dat niet!' geldt voor de perfectieve gevallen eerder 'laat het niet zover komen'.

In de bovenstaande gevallen ging het om het voorkómen van iets dat ongunstig is voor de hoorder zelf. Dan is de kwalificatie 'waarschuwing' goed toepasbaar. Het

kan echter ook gaan om de belangen van de spreker. Dit vinden wij vooral bij werkwoorden die kunnen uitdrukken hoe personen op elkaars gedrag reageren:

5 Не осудите ^p меня!	Veroordeel mij niet! (Laat het a.u.b. niet zover komen.)
6 Нет, вы не подумайте ^p , что я пытаюсь ⁱ острить ⁱ .	Nee, denk nu niet dat ik grappig wil zijn.
7 Не взыщй ^p , друг, я тут стеганул ^p вашу лошадь невзначай.	Neem het mij niet kwalijk, vriend, ik heb je paard per ongeluk een klap met het leidsel gegeven.

Meer over wel en niet beheersbare handelingen

De mate waarin een gegeven werkwoord verbonden is met een begrip als beheersbaarheid varieert nogal. Het is moeilijk om 'verkouden worden' als een beheersbare handeling te zien, maar bij sommige werkwoorden komen beide interpretaties voor. Zo kan het werkwoord *разбítть^p /разбиватьⁱ* zowel in beheersbare zin gebruikt worden ('stukslaan') als in onbeheersbare zin: '(per ongeluk) laten vallen/stukstoten'. Van zulke werkwoorden zijn bij de ontkenkende GW dus beide aspecten mogelijk (en de aspectkeuze drukt dan de betreffende variant uit):

Не разбивай ⁱ эту вазу, она мне нравится!	Ga die vaas nu niet stukslaan, ik vind hem mooi!
Осторожнее, не разбей ^p вазу!	Voorzichtig, kijk nou uit dat die vaas niet stukgaat!

Bij het werkwoord *забыть^p /забыватьⁱ* wordt de ontkenkende perfectieve GW gebruikt als men bedoelt dat een bepaalde gedachte de hoorder zou kunnen ontglippen. Het werkwoord wordt dan vaak gecombineerd met een perfectieve infinitief:

Не забудь ^p захватить ^p паспорт, там с этим сейчас очень строго.	Vergeet niet je paspoort mee te brengen. Ze zijn daar nu erg streng mee.

De imperfectieve ontkenkende vorm betekent meer zoiets als 'houd het voor ogen!':

Пиши ⁱ почаще, не забывай ⁱ нас.	Schrijf vaak, vergeet ons niet ('blijf aan ons denken'). (Bv. bij afscheid.)

Zoals de vertalingen hierboven aangeven, zijn dergelijke gevallen vaak herkenbaar door de mogelijkheid van een niet-ontkenkende parafrase. Vergelijk ook de volgende twee voorbeelden:

Не потеряй ^p книгу, она из библиотеки!	Verlies dat boek niet, het is een bibliotheekexemplaar!
Не теряйте ⁱ надежду!	U moet de hoop niet verliezen!/ U moet blijven hopen!

(Het op een na laatste voorbeeld is gelijk aan zin (4) uit 10.6.3.3.)

10.6.4 Andere bijzonderheden bij de directief gebruikte gebiedende wijs

10.6.4.1 Gebruik van *ты* en *вы*

Normaliter worden bij de directieve functie de voornaamwoorden weggelaten. Toch is het voorkomen van *ты* of *вы* niet uitzonderlijk. Het duidelijkst zijn de gevallen waarbij het gaat om een contrast ('Wie doet wat?'). De voornaamwoorden gaan dan vooraf aan de GW en krijgen een vrij sterk accent:

Я всё, что надо было, сказа́л ^p . Тепе́рь ты́ говори́ ⁱ !	Ik heb alles wat nodig was gezegd. Nu is het jouw beurt!
Я к тебе́ ещё́ придú ^p , а ты не уныва́й ⁱ и лека́рство принима́й ⁱ акку́ратно.	Ik kom nog een keer. Houd jij je nu goed en neem je medicijnen regelmatig in.
– А ты не подходи́ ⁱ !	'Kom me niet te na, jij!'
– А ты уйди́ ^p от де́ри!	'Ga weg van die deur, jij!'

Een nageplaatst voornaamwoord, na een pauze (aangegeven door een komma), heeft ongeveer het effect van 'Ja, ik bedoel jou!':

– Слу́шай ⁱ , ты, – рассерди́лся ^p коро́ль,	'Hoor eens,' zei de koning boos, 'ik
– прика́зываю ⁱ тебе́ неме́дленно	beveel jou om ogenblikkelijk mijn
верну́ть ^p мою́ дочь!	dochter terug te brengen.'

Ook in de gevallen waarbij *ты* of *вы* geen specifiek accent dragen staat het voornaamwoord meestal voor de GW:

Вы изви́ните ^p , пожа́луйста. Это так неожиданно.	Neemt u mij niet kwalijk, alstublieft. Het komt zo onverwacht.
Ты пойми́ ^p , Влади́мир, я – полко́вник.	Begrijp me goed, Vladimir! Ik ben kolonel.
Ты то́лько взгляни́ ^p на э́ти кра́сные кры́ши и голу́бую во́ду!	Kijk eens naar die rode daken en het blauwe water.

Bij de meest sterke variant van directief gebruik (bevel), worden geen voornaamwoorden gebruikt.

Na-plaatsing van *ты* of *вы* komt veel minder vaak voor. Enkele voorbeelden:

Плю́ньте ^p вы на все э́ти соображе́ния, берите́ ⁱ де́ньги и переезжа́йте ⁱ .	U moet daar allemaal lak aan hebben (lett.: Spuug op ...). Neem het geld nu maar en ga verhuizen.
– Убира́йся ⁱ ты от меня́! – взвизгнула она́.	'Maak dat je wegkomt,' gilte zij.

Zie ook (5) in 10.6.2.

Dit gebruik lijkt relatief gewoon te zijn bij raadgevingen (zoals in het op een na laatste voorbeeld), maar, zoals het laatste voorbeeld illustreert, er zijn ook andere gevallen. De combinatie *иди́ ты!* heeft een gespecialiseerde functie gekregen en betekent ongeveer 'Hou toch op!' of 'Doe niet zo gek!'

10.6.4.2 De enkelvoudsvorm bij een meervoudige hoorder

In sommige gevallen waar het evident om een meervoudige hoorder gaat, wordt toch de 2SG gebruikt. Hiermee signaleert de spreker dat hij de hoorder(s) als een soort collectief ziet dat ‘als één man’ moet optreden. In een militaire context is dit zeer gebruikelijk:

– Ну, ребята, – сказа́л ^p коменда́нт, –
тепе́рь отвори́й ⁱ воро́та, бей ⁱ в
бараба́н.	‘Nu jongens,’ zei de commandant, ‘doe
de poort maar open en sla op de trom-
mel.’
– Стой ⁱ , равня́йся! ⁱ – послы́шалась ^p
впереды́ кома́нда дивизионе́ра.	‘Halt, naar rechts richten!’ klonk voor-
aan het bevel van de divisiecommandant.

De wijze waarop dit laatste bevel wordt uitgesproken, wordt vaak door een specifieke spelling tot uiting gebracht; vergelijk het vorige met het volgende voorbeeld:

– Рравня́йся! ⁱ – скома́ндовал Слива́.	‘Naar rechts richten!’ beval Sliva.

Zo is ook de vorm *нали́* (van *нали́ть* ‘vuren’) geworden tot een nieuw woord: *пли*:

– Пли!.. - скома́ндовал ^p Игна́т Васи́льевич.	‘Vuur!’ beval Ignat Vasiljevitsj.

Ook in andere situaties waarin gezagsdragers spreken komt het weglaten van de meervoudsuitgang *-me* voor:

Пожáрные, лей! ⁱ	Brandweerlieden, spuiten!

Een politieagent die een menigte wil verspreiden, roept meestal:

Разойди́сь ^p !	Uit elkaar!/ Doorlopen!

Een formele gezagsverhouding is niet noodzakelijk. Het kan ook gaan om een spannende situatie waarin snel gereageerd moet worden. Zo kan iemand die merkt dat er geschoten gaat worden, tegen zijn makers schreeuwen:

Ложы́сь! ⁱ	Liggen!

(Zoals in de voorbeelden te zien is, gebruiken wij in het Nederlands in dergelijke situaties vaak een infinitief.)

10.6.4.3 Het partikel *-ка*

Dit partikel is sterk verbonden met een centraal element van de directieve functie: het uitdrukken dat er iets moet gebeuren. Het komt niet alleen met GW-vormen voor, maar ook met andere vormen, zoals de partikels *ну* en *на* en vormen van 1PL (zie 10.6.5.1) en 1SG (zie 10.6.5.2). Kenmerkende elementen van de betekenis van *-ка* zijn:

- spontaniteit (de spreker is net op het idee gekomen);
- actualiteit (de reactie moet snel komen);
- ongedwongenheid (het kan niet gebruikt worden in situaties waar een zekere vormelijkheid is vereist).

Het effect van het Russische *-ка* komt soms enigszins overeen met dat van de Nederlandse modale partikels ‘eens/’ns’ en ‘even’. Zie de volgende voorbeelden uit literaire vertalingen van origineel Nederlandse teksten:

- Подв́инься-ка^p немно́жко, – шéпчетⁱ ‘Schik ’ns een eindje op,’ fluistert ze.
оná.
- Прочт́и-ка^p вслух, – прóситⁱ Элли. ‘Lees ’ns voor,’ vraagt Elly.
- Отойд́ите-ка^p в сторóнку, – при- ‘Ga eens opzij,’ beveelt Elly.
кázывает^p Элли.
- Постóй-ка^p, – сказа́л^p Та́кес. ‘Blijf even staan,’ zei Takes.

Zoals de volgende voorbeelden illustreren, kan *-ка* echter ook gebruikt worden als in het Nederlands ‘eens’ of ‘even’ ontbreken:

- Элли рéзко обрываетⁱ его́: – Помолчи́- Bits valt Elly uit. ‘Hou je mond,
ка^p, моря́к! Ничего́ смешно́го. zeeman! Er valt niks te lachen.’
- Зна́етеⁱ что, ребята́? Да́йте-ка^p мне Weet je wat, jongens, jullie moesten mij
эту воро́ну на па́ру часо́в. Потóм я die kraai een paar uur geven. Na afloop
отда́м^p вам её наза́д. krijg je hem terug.
- Дава́й-каⁱ бы́стренько вставáйⁱ. Sta dus maar weer heel gauw op. We
Сдаётсяⁱ мне, мы па́рочка сума- lijken wel gek, jij en ik ...
сше́дших, ты и я ...
- Погляд́ите-ка^p скорéе, – сказа́л^p ‘Moet je nou kijken,’ zei Anton.
Анто́н.

De bovenstaande voorbeelden illustreren dat er nogal sterke verschillen in toon kunnen zijn. Het laatste voorbeeld bevat een betrekkelijk vaak voorkomend geval: combinatie van *-ка* met ‘aandacht vragende’ GW-vormen als *(но)смотрим(те)* en *(но)слушай(те)*.

In spreektaal en in dialectisch gekleurde teksten vindt men enkele andere varianten van *-ка*, zoals *-тка*, *-ко*, *-тко*.

10.6.4.4 *Дава́й(те)*

De imperfectieve GW van het werkwoord ‘geven’ wordt zeer vaak gebruikt als een algemeen signaal om tot handelen over te gaan, vergelijkbaar met het Nederlandse ‘vooruit!’.

Het volgende voorbeeld toont het gebruik van *дава́й(те)* als vervanging voor een ander werkwoord:

- А ну-ка дава́йтеⁱ все в кúчу, да потес- Ga eens vlug allemaal op een hoop
не́е. staan, en goed dicht op elkaar.

Дава́й(те) kan ook met een andere imperfectieve GW van de tweede persoon gecombineerd worden, om nog sterker aan te sporen tot het inzetten van de handeling (zie ook het op een na laatste voorbeeld van de vorige paragraaf):

- [...] нетерпéливо поверну́л^p к Лёше: – [...] hij wendde zich ongeduldig tot
Дава́йⁱ рассказывáйⁱ да́льше. Ljosja. ‘Vooruit, vertel nou verder.’

– [...] После трёхъего предупре- [...] ‘Na de derde waarschuwing schiet
ждения стреляюⁱ! Отойдите^p от ik! Ga weg van de poort.’ ‘Vooruit, voor-
ворот. – Давайтеⁱ, дайтеⁱ, отойдитеⁱ, uit, ga nu weg,’ zei Victor bezorgd [...].
– озабоченно сказа́л^p Вѣктор [...].

In de laatste gevallen is *давѣю(me)* praktisch een partikel geworden. Een vergelijkbaar gebruik van *давѣю(me)* speelt een prominente rol in directieve zinnen met een onderwerp van de eerste persoon. Zie hiervoor paragraaf 10.6.5. (Voor een ander gebruik van het partikel *давѣю* + imperfectieve infinitief zie het laatste voorbeeld van paragraaf 10.6.6.12.)

10.6.5 Directieve constructies bij de eerste en derde persoon

In de voorafgaande paragrafen werd het directieve gebruik van de gebiedende-wijsvorm behandeld. De bedoelde uitvoerder van de handeling was daar steeds de tweede persoon (‘jij’, ‘u’ of ‘jullie’).

Voor het aanzetten van andere personen (eerste of de derde) tot een handeling hebben zowel het Nederlands als het Russisch min of meer gespecialiseerde constructies. In het Nederlands speelt het werkwoord ‘laten’ daarbij een centrale rol. Bij de Russische constructies is er een groter onderscheid tussen eerste en derde persoon dan in het Nederlands en moet er bij de eerste persoon verder onderscheid gemaakt worden tussen enkelvoud en meervoud.

10.6.5.1 Directieven bij de eerste persoon meervoud (‘Laten we ...’)

Dit is (na de ‘gewone’ directieven, van de tweede persoon) het meest voorkomende geval. De tweede persoon blijft hier overigens ook een belangrijke rol spelen. Het gaat in de bedoelde gevallen namelijk om de ‘inclusieve’ variant van ‘wij’, waarbij *de spreker + de hoorder* wordt bedoeld. Door zinnen van dit type wordt opgeroepen tot een *gezamenlijke* handeling van spreker en hoorder. Voorbeelden:

1 Давѣй оста́вим ^p э́то и бу́дем танцевáть ⁱ краси́во.	Laten we het vergeten en lekker dansen.
2 Де́ти, дава́йте продо́лжим ^p за́нятия.	Laten we verdergaan met werken.
3 Давѣй потора́пливаться ⁱ .	Laten we opschieten.
4 Ла́дно, дава́йте ложѣ́ться ⁱ спать ⁱ .	Laten we maar gaan slapen.

Het persoonlijk voornaamwoord wordt in de regel weggelaten (zie echter (5)). Als markeerder voor de directiviteit wordt *давѣю(me)* gebruikt. Het directieve karakter komt verder ook naar voren uit de mogelijkheid het partikel *-ка* toe te voegen:

5 Давѣй-ка загля́нем ^p к мадемуазель Та́лман и съе́дим ^p по бутербро́дику.	Laten we misschien een boterhammetje gaan eten bij juffrouw Thalman.

De in (1) – (5) geïllustreerde constructie is de meest neutrale en algemeen bruikbare. Bij een *perfectief* werkwoord (het meest voorkomende geval) wordt de *presens-vorm* gekozen ((1), (2) en (5)), bij *imperfectief* normaliter de *infinitief* ((3) en (4), zie

ook 10.5.4 onderaan). Bij een ontkenning wordt echter de voorkeur gegeven aan het *imperfectieve futurum*:

- 6 Послу́шай^p, Ка́рин, дава́й не бу́дем
притворя́тьсяⁱ. Karin, luister. Laten we er niet
omheen draaien.

Ook in niet-ontkennende zinnen komt echter sporadisch imperfectief futurum voor, zie het laatste deel van (1) en het volgende voorbeeld:

- 7 Ну да, я профе́ссор, ниче́го тут не
поде́лаешь^p, то́лько дава́й бу́дем
гово́ритьⁱ друг дру́гу «ты». Ja, ik ben prof, ik kan het ook niet
helpen, maar laten we elkaar toch als-
jeblieft blijven aanspreken met je en jij.

De keuze tussen *дава́й* en *дава́йте* hangt (evenals bij de 'gewone' gebiedende wijs) in principe af van de vraag of de hoorder met *мы* ('jij') of *вы* ('jullie' of 'u') zou moeten worden aangesproken.

Ook zonder *дава́й(те)* kunnen het perfectieve presens en het imperfectieve futurum soms in directieve zin gebruikt worden (bij afwezigheid van *мы*):

- 8 Ся́дем^p вот здесь, на ступе́ньку. Laten we hier op die stoep gaan zitten.
9 Пойдём^p вдоль фонта́на. Laten we langs die fontein lopen.
10 Бу́дем игра́тьⁱ в откры́тую. Laten we open kaart spelen.
11 Но не бу́дем уклоня́тьсяⁱ в сто́рону,
господа́. Maar laten we nu niet afdwalen, heren.

Aangezien ook in niet-directieve zinnen het voornaamwoord soms wordt wegge-
laten, is het bij zinnen als (8) – (11) in het Russisch echter niet altijd gemakkelijk
onderscheid te maken tussen de gewone functie van toekomstige tijd en de direc-
tieve functie. De context speelt hier dus een zeer belangrijke rol. In vergelijking
met de *дава́й(те)*-constructie kan een 'kale' perfectieve presensvorm verder soms
resoluter, scherper overkomen (vergelijk het effect van 'We gaan hier op de stoep
zitten!' als terugvertaling van (8)).

Toevoeging van *-ка* maakt geheel duidelijk dat het om een directief geval gaat
(uiteeraard met behoud van de specifieke nuance die dit partikel geeft, zie 9.7.4.3):

- 12 Пойдём^p -ка о́братно к столу́. Laten we maar aan tafel gaan.

Hetzelfde geldt voor toevoeging van *-те* (zie 9.4.2). Dit laatste kan echter alleen bij
een *вы*-hoorder:

- 13 Ой, пойдёмте^p о́бедатьⁱ сюда́. Laten we daar gaan eten.
14 Пойдёмте^p -ка отсю́да. Laten we er maar weer uitgaan.

Afwezigheid van *-те* in dit soort zinnen hoeft overigens niet in te houden dat het om een
enkele *мы*-hoorder gaat.

Interessant is dat bij zo'n meer expliciete vorm het persoonlijk voornaamwoord
wel gebruikt kan worden:

- 15 А по́едем^p -ка мы на гастрóли, а? Laten we samen op tournee gaan!/
Zullen we samen op tournee gaan?

Belangrijk: het hier geïllustreerde directief gebruik van de perfectieve presensvorm zonder *дава́й(те)* is in de praktijk vrijwel beperkt tot de perfectieve afleidingen van de werkwoorden van beweging. Het gaat meestal om het uitdrukken van de betekenis ‘laten we gaan’. Het meest gebruikte werkwoord daarvoor is *пойму́* (zie (9), (12) – (14)) of *по́ехать^p* (15). Ook de imperfectieve gerichte werkwoorden *идтиⁱ* of *е́хатьⁱ* worden in deze functie gebruikt (maar minder vaak), evenals afleidingen met andere prefixen. Enkele voorbeelden:

- 16 На се́годня всё. Идёмⁱ отды́хатьсяⁱ. Genoeg voor vandaag. Laten we gaan uitrusten.
- 17 Идёмтеⁱ же, ю́ффрай Му́рли. Kom, we gaan naar binnen, juffrouw Minoes.
- 18 – О́ля, е́демⁱ в Москву́, – предлага́юⁱ ей. ‘Olja, laten we naar Moskou gaan,’ stel ik haar voor.
- 19 – Про́йдёмте^p ко мне, – приве́тливо сказа́ла^p она́. ‘Gaat u met mij mee naar mijn kamer?’ zei zij vriendelijk.

In plaats van de presensvorm van *пойму́^p* of *по́ехать^p* wordt ook wel de verleden tijd gebruikt. Dat is zelfs de meest gebruikelijke informele, spontane manier om de betekenis ‘laten we gaan’ uit te drukken (bij andere werkwoorden is zulk directief gebruik van de verleden tijd zeer beperkt):

- 20 Пошли́^p в «Мая́к», угоща́юⁱ. Laten we naar De Vuurtoren gaan. Ik trakteeer.
- 21 – По́ехали^p о́братно, – скома́ндовал^p Ю́ра. ‘We gaan terug!’ commandeerde Joera.

Дава́й(те) in combinatie met werkwoorden van het type *пойму́^p*

Overigens is bij de werkwoorden van beweging ook het gebruik van *дава́й(те)* zeker niet uitgesloten:

Дава́йте все по́йдём^p в мили́цию. Laten we allemaal naar de politie gaan.

De meest gebruikelijke manier om voor te stellen ergens *niet* heen te gaan is juist de constructie met *дава́й(те)*. Let op: ondanks de ontkenning wordt dan meestal een perfectieve presensvorm gebruikt:

Дава́й мы в э́ту дере́вню не по́йдём^p. Laten we maar niet naar dat dorp gaan.

10.6.5.2 Directieven met de eerste persoon enkelvoud (‘Laat ik/mij ...’)

Hier gaat het om een aansporing die de spreker tot zichzelf richt. Dit gebeurt in een situatie waarin de spreker zojuist op het idee van de handeling is gekomen en zichzelf als het ware een duwtje wil geven om tot uitvoering daarvan over te gaan. In het Nederlands wordt dat uitgedrukt door de constructie (*Kom*), *laat ik ...*:

- 1 – Ну, за дело, – вслух сказа́ла^p само́й себе госпожа́ Дингеманс, – сначала пойдú^p отнесú^p молóчнику пусты́е буты́лки. ‘Kom,’ zei juffrouw Dingemans hardop tot zichzelf, ‘laat ik eerst al de lege melkflessen eens terugbrengen naar de melkboer.’
- 2 Ла́дно, хва́тит, на́до подуши́ться^p немно́го. Goed, genoeg zo, laat ik wat parfum opdoen.
- 3 Я реши́ла^p, навещу́^p -ка я сего́дня Бе́нни, отнесу́^p ему́ что́-нибудь. Ik dacht, laat ik Bennie vandaag eens opzoeken, iets voor hem meebrengen.

Zoals de voorbeelden (1) en (2) tonen is in het Russisch niet altijd te zien dat het om een directief gaat. Voorbeeld (3) toont dat daar echter wel een specifieke constructie voor bestaat: het gebruik van *-ка* na de persoonsvorm in het perfectief presens. Als men op een beslissing van dit type terugkijkt, gebeurt dat meestal met de combinatie *дай(-ка)*, *ду́маю*, voorafgaande aan de betreffende persoonsvorm:

- 4 Потóм, дай^p, ду́маюⁱ, проверю́^p на всякий слúчай, чем че́рт не шу́титⁱ. Maar toen dacht ik, kom, laat ik het even checken, je kunt maar nooit weten.

In gevallen als (4) is de vorm *дай*, evenals ‘laat’, duidelijk tot de spreker zelf gericht. Dit type moet niet verward worden met zinnen als (5), waarbij dat niet het geval is:

- 5 Да́й(те)^p (мне) дочита́ть^p письмо́! Laat me die brief even uitlezen!

Hier gaat het om een verzoek aan de hoorder en hebben *дай* en ‘laat’ duidelijk de betekenis ‘geef de mogelijkheid’. Dat blijkt onder andere uit de mogelijkheid of noodzakelijkheid *-те* toe te voegen (bij een *вы*-hoorder). In het Nederlands is de keuze voor de niet-onderwerpsvorm *me* of *mij* hier van belang.

Het probleem is nu dat wij in het Russisch relatief vaak zinnen vinden die als het ware tussen de door (4) en (5) geïllustreerde gevallen in staan. In plaats van met de infinitief wordt *да́й(те)* dan gecombineerd met een vorm van 1sg:

- 6 Постóйте^p. Да́йте^p я дире́ктору позвоню́^p! Wacht even! Ik zal de directeur even bellen, goed?

In zulke gevallen staat het voornemen van de spreker, uitgedrukt door de persoonsvorm, centraal. Het bijkomend element van verzoek om de mogelijkheid te krijgen, dat *да́й(те)* zo duidelijk heeft in (5), is hier aanmerkelijk minder sterk. De spreker wil niet veel meer dan de instemming van de hoorder. In de vertaling van (6) is getracht dit tot uitdrukking te brengen, maar het onderscheid tussen de door (5) en (6) geïllustreerde constructies correspondeert niet met een systematisch verschil in het Nederlands. In de praktijk wordt het onderscheid vaak verwaarloosd en wordt ook een zin als (6) wel vertaald als ‘Laat me de directeur even bellen’.

De zaak is nog iets gecompliceerder omdat in combinatie met een 1sg-vorm van het perfectief presens in plaats van *дай(те)* ook *дава́й(те)* voorkomt:

- 7 Ну, да, ла́дно, дава́йте я лу́чше схожу́^p и принесу́^p вам и себе́ ещё по стака́нчику. Kom, laat ik maar eens een nieuw glas voor u en mij gaan halen.

Het onderscheid tussen *да́й(me)* en *дава́й(me)* is in zulke gevallen vrij subtiel. De keuze voor *дава́й(me)* lijkt te suggereren dat de spreker minder persoonlijk belang bij de handeling heeft. De betreffende zin heeft dan ook meer het karakter van een voorstel, een aanbod, dan van een verzoek. Vergelijk:

8	Да́й ^p я теб́я поцелу́ю ^p .	Laat me je kussen./ Mag ik je kussen?
9	Дава́й я понесу́ ^p твой чемода́н.	Laat me je koffer dragen./ Zal ik je koffer even dragen?

De meest neutrale en beleefde manier om hulp aan te bieden is dan ook:

10	Дава́йте я Вам помогу́ ^p .	Zal ik u even helpen?

10.6.5.3 Directieven met de derde persoon: 'Laat hij/zij/het ... Laten zij ...'

Een handeling van de derde persoon kan de spreker in de meeste gevallen niet direct beïnvloeden. Hij kan echter wel een signaal geven dat hij de betreffende handeling (on)wenselijk of (on)toelaatbaar acht. Ook in zulke gevallen kan in het Nederlands weer *laat/laten* worden gebruikt, hetgeen hier dan door *пусть* kan worden vertaald.

Minder vaak dan *пусть* komt ook *пускáй* voor. Dit moet beschouwd worden als een meer archaische of soms juist meer informele variant.

Soms kan *пусть* bestemd zijn om door de hoorder te worden opgevat als een suggestie om een verzoek of bevel door te geven aan de beoogde uitvoerder:

1	“Пусть он зайдёт ^p ко мне за́втра
у́тром пе́ред заня́тиями”, – говорíт ⁱ
она́ егó ма́тери. | ‘Laat hij mij morgen, voor het eerste
uur, even gedag komen zeggen,’ stelt ze
zijn moeder voor. |
|---|--|---|

Een dergelijk beroep op de hoorder kan echter ook heel goed ontbreken:

2	Пусть пройде́т ^p де́сять, два́дцать,
три́дцать лет, мне всё равно́.	Laat er maar tien, twintig, dertig jaar
voorbijgaan, het is mij om het even.
3	Пусть он да́же ме́ньше гото́вится ⁱ к
шко́ле, ла́дно уж, а по выходны́м
бу́дет ходи́ть ⁱ со мной на я́хте.	Laat hij dan maar wat minder hard
werken voor school, nou, en met mij
dan zeilen in het weekend.

In deze constructie vinden wij normaliter *de perfectieve of de imperfectieve presens-vorm*. De imperfectieve futurumvorm komt veel minder vaak voor, maar zie het laatste deel van (3) en (9). De motivering voor de aspectkeuze is in grote trekken gelijk aan die bij de gebiedende wijs (zie 10.6.3). Zo wordt ook hier imperfectief gekozen als de noodzaak van de handeling door de situatie zelf al gegeven is maar men zich concentreert op zulke elementen als het overgaan daartoe, of, hetgeen hier vaak een rol speelt, de identiteit van de uitvoerder:

4	Мне ка́жется ⁱ , се́годня́ трудне́е всех
Э́лли, пусть начина́ет ⁱ она́.	Ik geloof dat Elly vanavond het moei-
lijkste zit, laat zij dus maar beginnen.
5	Пусть оте́ц проворáчивает ⁱ сам э́то
де́льце.	Laat je vader het zaakje maar opknar-
pen.

Relatief vaak vindt men gevallen met imperfectief presens die een toestand aanduiden die reeds bestaat. De spreker sanctioneert die dan, maar dat heeft vaak een element van onverschilligheid:

- 6 Пусть каждый *делает*ⁱ, что захочет^p. Laat iedereen maar doen waar hij zin in heeft.

Opmerking over vertaling van het voornaamwoord in 'laat-zinnen' in het Nederlands

Evenals bij de vorige paragrafen is in het Nederlands het onderscheid tussen de onderwerpsvorm en de niet-onderwerpsvorm (bij de voornaamwoorden) soms zeer gering en kunnen beide gevallen corresponderen met dezelfde Russische zin. Zo kan in de Nederlandse vertaling van (6) het woord 'iedereen' zowel door 'hij' als door 'hem' worden vervangen; in beide gevallen krijgt men een goede Nederlandse zin. Het Russisch echter heeft in dit type zin alleen *он*. Zie ook de volgende voorbeelden:

- 7 Пусть они себе и работаютⁱ над искоренением рака, а для меня этот идеал остался^p в прошлом. Laat hen gerust werken aan de kankerbestrijding, mijn ideaal is het niet meer.
- 8 Да пусть она едетⁱ с нами. Laat haar maar meerijden.

Opmerking over *пусть* met andere personen en tijden van het werkwoord

Пусть komt niet uitsluitend voor met een onderwerp van de derde persoon; ook andere werkwoordsvormen, zoals de verleden tijd, zijn mogelijk. Zulke zinnen drukken nauw verwante nuances als wenselijkheid of toegevendheid uit. Enkele voorbeelden:

- 9 Пусть всегда будет солнце/ Пусть всегда будет небо/ Пусть всегда будет мама/ Пусть всегда буду я. Laat de zon er altijd zijn/ Laat de hemel er altijd zijn/ Laat mama er altijd zijn/ Laat ik er altijd zijn.
- 10 Пусть так не было, но так моглоⁱ быть. Laat het dan niet zo geweest zijn. Het had zo geweest kunnen zijn.

10.6.6 Overdrachtelijk gebruik van de gebiedende wijs

Hieronder vallen allerlei tamelijk verschillende gevallen. Het meest fundamentele onderscheid is of de uitvoerder van de handeling ook een andere dan de tweede persoon kan zijn.

Er is een groep waarbij het onderwerp altijd de tweede persoon moet zijn (10.6.6.1 t/m 10.6.6.4), een groep waarbij het juist om de eerste of de derde persoon gaat (10.6.6.11 en 10.6.6.12) en een tussengroep, waarbij alle mogelijkheden voorkomen (10.6.6.5 t/m 10.6.6.10).

Bij de tussengroep gaat het gewoonlijk om een tweede persoon, waarmee niet specifiek de concrete hoorder bedoeld wordt, maar een veel algemener 'je', vergelijkbaar met 'men'. Men spreekt dan van ALGEMEEN-PERSOONLIJK GEBRUIK van de tweede persoon.

10.6.6.1 t/m 10.6.6.4 gaan over overdrachtelijk gebruik, uitsluitend verbonden met de tweede persoon

10.6.6.1 Vervloeking

Hierbij gaat het niet om een handeling die de hoorder zelf kan verrichten, maar eerder om iets wat hem overkomt. Men kan hierbij denken aan het Nederlandse ‘Val dood!’. Een Russisch voorbeeld is:

Будь прокляты! / Будьте прокляты! Wees vervloekt!

10.6.6.2 Verbod achteraf

Soms wordt een verbod uitgesproken nadat het al is overtreden, met de nodige kwalijke gevolgen voor de uitvoerder. Het effect is: ‘Eigen schuld!’.

Вечером на неё напáл^p кашель.
– Не бéгайⁱ босикóм по росé! –
затаратóрила^p тётя Кáтя.

’s Avonds kreeg zij last van de hoest.
‘Moet je ook maar niet met je blote
voeten door de dauw rennen!’ tetterde
tante Katja.

Исáю Горбóву я башкú оторвú^p,
увíдишь^p!

Ik trek die Isaj Gorbov z’n kop er nog
eens af, je zult het zien!

– За что? – спросíл^p хохóл.

‘Waarom?’ vroeg de Oekraïner.

– Не шпиóньⁱ, не доносíⁱ!

‘Een mens hoort niet te spioneren en
mensen aan te brengen!’

10.6.6.3 Pseudo-toestemming

Een zin met de GW kan lijken op een toestemming, terwijl de spreker eigenlijk helemaal niet wil dat de hoorder de handeling verricht. De volgende zinnen illustreren gevallen waarbij de spreker aangeeft dat hij zich niets aantrekt van een dreigement:

– Я вьнужден бúдуⁱ доложíть^p обо
всём в вáшу часть, – говорíтⁱ он и
спускаéтсяⁱ вниз по лéстнице.

‘Ik zal dit alles moeten rapporteren bij
uw onderdeel,’ zegt hij en hij loopt de
trap af.

– Доклáдывайтеⁱ, – говорюⁱ, – а что вы
ещё умéетеⁱ!

‘U doet maar,’ zeg ik, ‘als u anders niet
kunt!’

– А ну, катíтесьⁱ óба к чёртовой
мáтери из эшелóна. Не подчíни-
тесь^p, стрелятьⁱ бúду!

‘Vooruit, als de duvel de trein uit. Als
jullie niet doen wat ik zeg, ga ik schie-
ten!’

– Стреляйⁱ, как стра́шно!

‘Nou, schiet dan maar! Tjonge, wat ben
ik bang!’

Een enigszins verwant type wordt geïllustreerd door de voorbeelden van leedvermaak en ironie in 10.6.3.1 (kleine letters).

10.6.6.4 Uitdaging

Dit type vertoont enige overeenkomst met het vorige, maar in plaats van de sterk met het imperfectieve aspect verbonden nuance van ‘toestemming’ die hier wordt omgeduid als ‘onverschilligheid’, is er hier een sterker element van oproep. Ook hier is het echter niet echt de bedoeling dat de hoorder de handelingen verricht. De spreker wil vooral dat de hoorder aan de eventuele consequenties denkt. Meestal komt hier het perfectief aspect voor:

– Да я тебя ...! – крикнул ^p Илья – А тронь ^p ! – ещё звонче залился ^p его противник.	‘Ik zal je ...’ schreeuwde Ilya ‘Ja raak me eens aan!’ galmde zijn tegenstander nog luider.
Ты у меня пикни ^p только!	Heb het lef eens om te kikken!

In de twee laatste voorbeelden bestaan de eventuele consequenties vooral uit de reactie van de spreker. Bij een vaker voorkomende variant gaat het erom dat de hoorder dient te beseffen dat de betreffende handeling zeer moeilijk te realiseren is:

Из мяса сделать ^p мясо каждый дурак сможет ^p . А вот ты попробуй ^p из травы сделать ^p мясо – это, братец, куда сложней.	Vlees van vlees maken kan iedereen. Maar probeer maar eens uit gras vlees te maken, dat is heel wat moeilijker, kerel!
– Достать ^p не умеешь?	‘Kun je het niet te pakken krijgen?’
– Поди ^p достань ^p !	‘Nee, probeer dat maar ’ns!’
– А что? И достал ^p бы ...	‘Hoezo? Het zou mij wel lukken ...’

10.6.6.5 t/m 10.6.6.9 gaan over overdrachtelijk gebruik zonder beperking tot de tweede persoon

Hieronder vallen twee hoofdtypen: *conditioneel-concessief gebruik* (10.6.6.5 t/m 10.6.6.8) en *potentieel-necessitief gebruik* (10.6.6.9).

10.6.6.5 Algemeen over conditioneel-concessief gebruik

Evenals bij 10.6.6.4 gaat het hier om het verband tussen de GW-handeling en iets wat daarop volgt. Deze volgende toestand wordt hier echter expliciet genoemd, en wel binnen dezelfde zin. Ook het Nederlands kent dit type:

Geef hem een euro en hij is dik tevreden!

Geef hem een euro en hij is nog niet tevreden!

Bij een oorzakelijk verband, zoals in het eerste voorbeeld hierboven, spreken we van **CONDITIONEEL** (voorwaardelijk) gebruik. Zo’n zin is dan synoniem met een zin met ‘als’: ‘Als je hem een euro geeft (dan) is hij dik tevreden.’

Het tweede voorbeeld illustreert het type waarbij de reactie in tegenspraak is met het verwachtingspatroon. In zo’n geval spreken we van concessief gebruik. Een concessieve betekenis is het duidelijkst in zinnen met een voegwoord als *hoewel* of *ofschoon*, maar er komen ook andere constructies voor. Het tweede voor-

beeld is synoniem met ‘Zelfs als je hem een euro geeft (dan) is hij nog niet tevreden.’

Ook in de betreffende Russische GW-zinnen gaat het meestal om de algemeen-persoonlijke tweede persoon.

Of een zin conditioneel of concessief moet worden geïnterpreteerd is zonder nadere kennis van de context soms niet uit te maken:

Щёлкни ^p кобы́лу в нос, она́ махнёт ^p хвостóм.	Geef een merrie een tik op haar neus en zij zwaait met haar staart. (‘Als je dat doet’ of ‘Zelfs als je dat doet?’)
---	---

Het algemeen-persoonlijk gebruik is doorgaans beperkt tot de enkelvoudsvorm. De meervoudsvorm (GW + *-me*) komt ook wel voor in conditionele zinnen, maar dan wordt toch eerder aan een specifieke hoorder gedacht; daarom staan zulke gevallen dichter bij het gewone directieve gebruik (zie ook de laatste twee voorbeelden in 10.6.6.6):

Прикажи́те ^p , я его́ приведу́ ^p .	Beveelt u maar, dan breng ik hem./ Als u het beveelt breng ik hem bij u.
--	---

In de volgende rubrieken worden de diverse gevallen nader beschouwd.

10.6.6.6 Algemeen-persoonlijk conditioneel gebruik

А спроси́ ^p у него́, как пройди́ ^p к фа́брике – он тебя́ обольёт ^p презре- нием с ног до головы́.	Maar vraag hem hoe je bij de fabriek komt en hij overgiet je van top tot teen met minachting.
Попада́ются и́зредка настоя́щие, у ко́торых есть что́-нибудь своё – доброта́, тала́нт, злость... Отними́ ^p у них э́то, и ниче́го не оста́нется ^p .	Soms kom je echte tegen, die iets eigens hebben – goedheid, talent, woede ... Neem dat van hen af en er blijft niets over.

Het volgende voorbeeld bevat een interessant contrast tussen de algemeen-persoonlijke tweede persoon (in de betekenis van ‘men’) en de ‘echte’ hoorders (‘je grootvader en jij’):

Дай ^p вам с де́дом во́лю, вы весь дом перевернёте ^p !	Als je je grootvader en jou jullie zin geeft, zetten jullie het hele huis op stelten.
--	--

Meestal, zoals in de bovenstaande voorbeelden, wordt het gevolg duidelijk gepresenteerd als iets toekomstigs (door een perfectieve presensvorm). Het gevoel dat het om iets dreigends gaat, kan echter versterkt worden door het te presenteren als iets wat in zekere zin al bestaat, door een tegenwoordige tijd of een perfectieve verleden-tijdsvorm (met perfectum-gebruik):

Очи́стите ^p вокру́г меня́ мир, сде́лай- те ^p его́ таки́м, каки́м я хочу́ ⁱ его́ ви́деть ⁱ и мне коне́ц.	Zuiver de wereld om mij heen, maak hem zo als ik hem wil zien, en het is met mij gedaan.
---	--

Я пишу́ⁱ, пишу́ⁱ, пишу́ⁱ ... Отнимите^p у меня перо́ – и я по́мер^p. Ik schrijf, schrijf, schrijf... Neem me mijn pen af en ik ben er geweest.

10.6.6.7 Conditioneel gebruik bij concrete personen

Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen gevallen met een reële of een irreële mogelijkheid.

- Reële mogelijkheid is toekomstgericht en wordt aangegeven in zinnen met dezelfde tijdsvormen als in de voorafgaande paragraaf (voornamelijk perfectief presens):

1	Сосе́ди обидя́тся ^p , не позови́ ^p я их в го́сти.	De burens zouden het me kwalijk nemen als ik ze niet zou uitnodigen.
2	Мне ка́жется ⁱ , что вы́скажись ^p мы – и всё пойдёт ^p по-ста́рому.	Ik denk dat als wij ons zouden uitspreken, alles weer als vanouds zou gaan.
3	Опозда́й ^p он хоть на мину́ту, то всё поги́бло ^p .	Als hij ook maar een minuut te laat komt is alles verloren.
4	Ты – лу́чший друг мой, ты э́то зна́ешь ⁱ , но соста́вь ^p вы та́йное о́бщество, начни́ ^p вы противодéйствовать ⁱ пра́вительству, я зна́ю ⁱ , что мой до́лг повино́ваться ⁱ ему́.	Jij bent mijn beste vriend, dat weet je, maar stel dat jullie een geheim genootschap zouden vormen, dat jullie de regering zouden gaan tegenwerken, dan weet ik dat het mijn plicht is om haar gehoorzaam te zijn.

Voorbeeld (4) toont dat in zulke gevallen bij *вы* geen vorm op *-те* wordt gebruikt! (Zie ook (6).)

- *Irreële mogelijkheid* vinden wij in zinnen waarin het gevolg wordt aangeduid met een conditionalis. Meestal gaat het om iets wat in het verleden had kunnen gebeuren maar is uitgebleven; maar ook andere gevallen zijn mogelijk, want bij de Russische conditionalis kan geen tijdsonderscheid worden gemaakt:

5	Приди́ ^p я во́время, ниче́го бы не случи́лось ^p .	Stel dat ik op tijd was gekomen, dan zou er niets gebeurd zijn.
6	А попади́сь ^p вы ко мне на опера́ционнóй сто́л, я бы вас, ми́лый полкóвник, стал ^p бы ре́зать ⁱ че́рез две мину́ты и да́же фами́лии не спроси́л ^p бы.	Stel dat u bij mij op de operatietafel zou belanden, dan zou ik, mijn beste kolonel, twee minuten later al het mes in u zetten en u zelfs niet naar uw naam vragen.
7	Отступи́сь ^p о́ни от меня́, мне бы пришло́сь ^p положи́ть ^p ору́жие.	Als zij zich van mij hadden afgewend zou ik de wapens neer hebben moeten leggen. (Of: 'zouden afwenden' en 'moeten neerleggen'.)

10.6.6.8 Concessief gebruik

Zoals al werd gesteld, kunnen hierbij gevallen voorkomen die formeel niet te onderscheiden zijn van het hierboven besproken conditionele type:

За такую всё отдай^p – мало!

Al geef je daar alles voor, dan is het nog te weinig!

Укради^p я у графа двадцать тысяч, он ничего не скажет^p.

Stel dat ik twintigduizend roebel van de graaf zou stelen, dan zou hij er nog niets van zeggen.

Мать на дороге ему ляг^p – переступил^p бы.

Al zou zijn moeder voor hem op de weg gaan liggen, hij zou er gewoon overheen stappen!

Het merendeel van de zinnen met concessieve betekenis bevat echter elementen die een soort uitzichtloosheid signaleren. Door de GW te herhalen met een ontkenning geeft men bijvoorbeeld aan dat er geen enkel alternatief is:

Плачьⁱ не плачьⁱ, былого не воротишь^p. Of je nu huilt of niet, het verleden haal je niet meer terug.

De meest gebruikelijke gevallen zijn zinnen met een vraagwoord + *ни* en zinnen met het partikel *хоть*. Met deze elementen geeft men aan dat men in gedachten bereid is zeer ver te gaan bij het overwegen van een in aanmerking komende handeling, maar dat zelfs dat onvoldoende is om een bepaald gevolg te bereiken. Meestal gaat het om onbepaald-persoonlijke zinnen, maar ook andere onderwerpen zijn mogelijk:

Тут, сколько ни старайсяⁱ, ничего не получится^p.

Hoezeer je ook je best doet, je krijgt hier niets voor elkaar.

Как ни комбинируйⁱ, сто невест не выдашь^p замуж за шестьдесят женихов.

Hoe je ook combineert, je kunt nu eenmaal geen honderd bruidjes laten trouwen met zestig bruidegommen.

Как месяц ни светиⁱ, но всё не солнца свет.

Hoe de maan ook moge schijnen, het is geen zonneschijn.

Куда он ни скрываетсяⁱ, он от меня не убежит^p.

Waar hij zich ook moge verstoppen, hij ontloopt mij niet.

Хоть умирайⁱ с тоски, пожалеют^p, что-ль, тебя!

Al ga je dood van heimwee – denk je dat ze medelijden met je hebben?

Мы, фронтовики, с одного взгляда узнавалиⁱ человека, который живого боя не виделⁱ, хоть увешивайⁱ его орденами до pupa.

Wij frontsoldaten herkenden altijd meteen een persoon die nog nooit een echt gevecht had meegemaakt, al hing je hem vol met medailles tot aan zijn navel.

Над ним хоть крыша упади^p, так он не побоится^p смерти.

Al stort het dak boven hem in dan is hij nog niet bang voor de dood.

А нас с то́бой, будь мы хоть ста́тские советники, ни за что не пу́стят^p.
Хоть убей^p, не зна́ю.

Maar ons laten zij er onder geen voorwaarde in, al zouden wij staatsraden zijn.
Al sla je me dood, ik weet het niet!

Bij de tweede persoon meervoud blijken de concessieve zinnen zich enigszins te onderscheiden van de conditionele. Terwijl daar in de zuiver hypothetische zinnen het element *-me* na de GW achterwege bleef (zie (4) en (6) in 10.6.6.7), blijkt dit bij de concessieve zinnen juist wel voor te komen:

Я, наприме́р, в доро́ге спатьⁱ не могу́ⁱ,
– хоть убейте^p, а не засну́^p ...

Ik kan bijvoorbeeld onderweg niet slapen. Jullie kunnen doen wat je wilt, ik kom niet in slaap ...

Как вы ни выхваля́йтеⁱ и не перевозно́ситеⁱ его, а я скажу́^p пра́мо, что он негодо́ный челове́к.

Hoezeer u hem ook prijst en ophemelt, ik zeg u eerlijk dat hij een onwaardig mens is.

10.6.6.9 Potentieel-necessitief gebruik bij een algemeen-persoonlijke gebiedende wijs

Bij dit type gaat het om het karakteriseren van een gegeven situatie. Naar het oordeel van de spreker maakt deze situatie het mogelijk of noodzakelijk om een zekere handeling te verrichten. De stimulus tot de handeling gaat dus niet uit van de spreker (zoals bij directief gebruik van de GW) maar van de omstandigheden. Het is of de situatie zelf zegt 'Doe dit (maar)!' In zulke zinnen komt meestal de imperfectieve GW voor. Met een algemeen-persoonlijk gebruikte GW komen zowel de potentiële als de necessatieve variant voor (POTENTIEEL betekent 'verband houdend met mogelijkheid', NECESSITIEF betekent 'verband houdend met noodzaak'). In beide gevallen kan de GW gecombineerd worden met het partikel *хоть*. De betreffende handeling wordt dan, net als bij concessief gebruik (zie vorige paragraaf), als een extreem geval gepresenteerd met een duidelijk element van overdrijving.

Bij potentieel-necessatieve gevallen met *хоть* wordt het zinsdeel met de GW in principe aan het eind geplaatst. Bij concessief gebruik (zie vorige paragraaf) is dit niet zo.

Eerst geven wij enkele voorbeelden van de *potentiële variant*:

Постро́или^p санато́рий, целе́бные во́ды, роско́шный кли́мат, де́ньги гре́бятⁱ лопа́той.

Ze hebben een sanatorium gebouwd, er zijn geneeskrachtige bronnen, een fantastisch klimaat, je kunt het geld hier met scheppen tegelijk binnenhalen!

А не́которые ду́маютⁱ – вождя́м ле́гко!.. Ду́маютⁱ – куда́ хо́чешьⁱ ездáйтⁱ, что хо́чешьⁱ – ку́шайⁱ ... Все́ беспла́тно ...

Maar sommigen denken dat de leiders het maar makkelijk hebben! Ze denken dat je kunt reizen waarheen je maar wilt en kunt eten wat je maar wilt.

А я, как проведу́т^p ток, прие́мник куплю́^p. На все во́лны настра́ивайⁱ.

Maar als er elektriciteit komt, koop ik een ontvanger. Die kun je dan lekker op allerlei golflengtes afstemmen.

Пóчерк у меня великолéпнейший, хоть в писáтели íли в минíстры идí ⁱ .	Ik heb een prachtig handschrift, je zou daarmee zo schrijver of minister kunnen worden.
До тогó всё бýло крýпно, раз-мáшисто. Хоть на трóйке разъезжáй ⁱ .	Alles was zo groots opgezet! Je kon er wel met een trojka rondrijden.
Nu enkele voorbeelden waarbij het niet om een mogelijkheid, maar om een noodzakelijkheid gaat (de <i>necessitieve variant</i>):	
А в лáгере бáбе жить ⁱ трóдно. Начáльнику дай ^p , надзирáтелю дай ^p ...	In een kamp heeft een vrouw het moeilijk. Je moet je geven aan de commandant, aan de opzichter ...
Тóлько за тобóй ходí ⁱ сзáди и убирáй ⁱ ! Ребёнок мáленький!	Moet iemand maar steeds achter jou aanlopen en alles opruimen? Je lijkt wel een klein kind!
Девíца платóк уронíла – ты поднимáй ⁱ , она вхóдит ⁱ – ты вставáй ⁱ и давáй ⁱ ей свой стул, ухóдит ⁱ – ты провожáй ⁱ ...	Als een meisje haar zakdoek laat vallen moet jij [d.w.z. als man] hem oprapen, als zij binnenkomt moet jij opstaan en haar je stoel aanbieden, als ze weggaat moet jij haar uitgeleide doen ...
– Такáя рань, – посéтовал ^p старшина́, – а жарá уже, хоть помирáй.	‘Zo vroeg nog,’ klaagde de adjudant, ‘en al een hitte! Je zou er gewoon aan doodgaan.’
Я так привы́к ^p к одино́честву, что хоть прýчься ⁱ от людéй.	Ik ben zo gewend aan de eenzaamheid – je zou je gewoon gaan verstoppen voor de mensen.
[Over etenswaren die worden gedistribueerd:] Веснóй – мóкрые, раскíсшие, зимóй – замёрзшие, хоть топорóм рубí ⁱ .	In de lente zijn ze nat en vallen ze uit elkaar, maar in de winter zijn ze bevroren. Je zou gewoon een bijl moeten gebruiken.
Diverse zinnen met <i>хоть</i> hebben het karakter van een vaste uitdrukking gekregen. Enkele gebruikelijke gevallen:	
хоть топорóм вéшай ⁱ (of: повéсь ^p)	je zou er een bijl in kunnen hangen (over bedompte lucht).
хоть глаз колí ⁱ (of: вы́коли ^p)	je kunt gerust je oog uitsteken (over diepe duisternis).
хоть святýх вон несí ⁱ (of: вы́неси ^p , of: выно́си ⁱ)	je zou de iconen naar buiten moeten dragen (bij grote wanorde).
хоть плачь ⁱ	om te huilen!
(хоть) шарóм покáтí ^p	je kunt gerust met een bal rollen (= een blind paard kan er geen schade aanrichten).

10.6.6.10 Necessitief gebruik bij andere personen

In tegenstelling tot de potentiële variant komt de necessitieve variant ook voor met een onderwerp van de eerste of de derde persoon. In het meest voorkomende type wordt een als zwaar beschouwde taak van iemand (opvallend vaak is dat de spreker) vergeleken met de toestand van andere personen die het veel gemakkelijker hebben. Kenmerkend is het imperfectief van de GW:

– Пугаютⁱ, пугаютⁱ, а я распутывайⁱ, ‘Zij maken er maar een rommeltje van
– сердито сказа́л^p он. en dan moet ik het maar weer in orde
gaan maken,’ zei hij boos.

Вам хоро́шо, а я сына́ в университе́те U hebt het maar makkelijk, maar ik
содержи́^p, ма́лых в гимна́зии moet mijn zoon op de universiteit
воспита́вайⁱ. onderhouden en de kleintjes laten
leren op het gymnasium.

Вот вы грешитеⁱ, а нача́льство за вас Ja jullie doen het allemaal verkeerd, en
отвеча́йⁱ. dan kan de leiding er weer voor
opdraaien!

Сын помога́йⁱ семье́, а ему́ помо́чь^p De zoon moet het gezin helpen, maar
никто́ не хо́четⁱ. hé^m wil niemand helpen.

In meer neutraal taalgebruik zou men in zulke gevallen een constructie met *должен* gebruiken.

Er komen ook nog enkele andere typen van necessitief gebruik voor die beperkt lijken te zijn tot de derde persoon. De noodzaak in kwestie kan voortkomen uit het ‘eisenpakket’ van een bepaald persoon, die dan kan worden aangeduid door een (pro)nomen in de datief:

Ему́ и рабо́та будь лёгкая, и зарпла́та Hij wil én gemakkelijk werk én een
больша́я. hoog salaris.

In de overige gevallen duidt het onderwerp gewoonlijk een persoon aan die door zijn status of de toestand waarin hij is komen te verkeren genoodzaakt is zich op een bepaalde wijze te gedragen:

Наш брат ду́майⁱ об одно́м: как бы Ons soort mensen moet er voortdurend
де́ти не пища́лиⁱ да жена́ не бра- maar voor zien te zorgen dat je kinde-
ниласьⁱ. ren niet piepen en je vrouw niet
scheldt.

Взя́лся^p учи́тьⁱ, так он и учи́ⁱ. Hij heeft het op zich genomen om les te
geven, laat hij dat dan ook doen!

У нас никто́ и пи́кнуть^p не сме́йⁱ о Bij ons moet niemand het wagen over
жа́лованье, изруга́ет^p на чём свет het loon te beginnen, want dan scheldt
стои́тⁱ. [de baas] hem de huid vol.

De volgende twee paragrafen (10.6.6.11 en 10.6.6.12) gaan over overdrachtelijk gebruik, beperkt tot eerste of derde persoon

10.6.6.11 Gebruik als wensvorm

In archaisch gekleurd taalgebruik kan de GW gebruikt worden als wensvorm. Dit komt vrijwel uitsluitend voor bij de derde persoon (maar zie (3) hieronder). Qua betekenis is dit vergelijkbaar met de Nederlandse constructie met 'moge':

1 Так поды́мь ^p ж [перча́тку], и меч нас рассу́ди ^p .	Neem de handschoen dan op en moge het zwaard over ons oordelen.
2 Мину́й ^p нас пу́ще всех печа́лей/ И ба́рский гнев и ба́рская любо́вь.	Moge zowel de toorn als de liefde van onze landheer aan ons voorbijgaan, want die zijn erger dan welke ellende dan ook.

De neutrale manier om in de huidige taal een wens uit te spreken is gebruik te maken van het partikel *пусть*; in (1) zou dat dan respectievelijk worden: *пусть рассу́дит^p* en *пусть мину́ет^p*. Meer voorbeelden van *пусть* zijn te vinden in 10.6.5.3.

Het Russisch bevat echter nog een vrij groot aantal min of meer vaste uitdrukkingen met de oude wensconstructie. Het gaat dan om bezweringsformules of heilwensen. Enkele voorbeelden:

3 Прова́лись ^p я на ме́сте, е́сли э́то непра́вда!	Ik mag ter plekke doodvallen als het niet waar is!
4 Че́рт меня́ возьми́ ^p , е́сли...	De duivel mag me halen als...
5 Да́й ^p вам Бог здоро́вья!	Moge God u gezondheid schenken!
6 Е́сли, не да́й бог, умру́, возьми́те к себе́ мои́х де́вочек.	Als ik kom te sterven, wat God verhoede, neem dan mijn meisjes op.
7 Изба́ви ^p Бог и нас от э́таких судей.	Moge God ook ons behoeden voor zulke rechters!

Een frequente formule om ongewenste situaties af te wenden komt zowel voor met het onderwerp in de nominatief als in de archaische vocatief *Бо́г упаси́* en *Бо́же упаси́*:

8 Упаси́ ^p Бог поду́мать ^p , что всё э́то легко́ и пра́сто.	Denk nou niet dat dat allemaal gemakkelijk en eenvoudig is. (God verhoede dat u denkt ...)
9 Бо́же упаси́ ^p !	God verhoede dat!

In de moderne spreektaal lijkt zich een nieuwe specifieke wensvorm te ontwikkelen, bestaande uit de GW + het partikel *бы*:

10 Прова́лись ^p бы все э́ти беско́нечные дела́!	Was het nou maar eens afgelopen met al die eindeloze toestanden!
11 Будь бы тишина́!	Was het nou maar eens een beetje stil!

10.6.6.12 De narratieve of dramatische gebiedende wijs

Een zeer opvallend gebruik van de perfectieve GW is de NARRATIEVE of DRAMATISCHE GEBIEDENDE WIJS komt voor in verhalende teksten. Deze vorm kan dan fungeren als een emotionele vervanger van een perfectieve verleden tijd. Het gaat

dan om het aanduiden van een plotseling optredende, onverwachte, ongemotiveerde gebeurtenis. Het effect van de keuze voor de GW komt vrij goed overeen met de Nederlandse constructie ‘en laat ... nu ...’:

1	Барин твой приказал ^p мне отнест ⁱ к егó Дўне записочку, а я и позабўдь ^p , где Дўня-то егó живёт ⁱ .	Jouw heer gaf me een briefje om naar zijn Doenja te brengen, maar laat ik nou vergeten waar die Doenja van hem woont!
2	В эту Дуняшу и влюб ⁱ сь Аким, да так, как прёжде никогдá не влюблялся ⁱ .	En laat Akim nou verliefd worden op die Doenjasja, en wel zo als hij nog nooit verliefd was geworden.
3	И тут, чёрез полчаса, наш бухгалтер возьм ⁱ ь и скаж ⁱ ь: по-мóему, Окуджава вóвсе не такóй.	En toen, een halfuur later, zei onze boekhouder zomaar ineens: volgens mij ziet Okoedzjava er helemaal niet zo uit.
4	А я возьм ⁱ ь и найд ⁱ ь потóм эти дёнежки.	En laat ik nou later dat geld vinden!
5	Полож ⁱ ь я егó на стол, чтóбы емў оперáцию сдёлать ^p , а он возьм ⁱ ь и умр ⁱ ь у меня под хлорофóрмом.	Ik leg hem op de tafel om hem te opereren, en laat hij me nou zomaar dood gaan onder de verdoving!
6	Тóлько было цвет ⁱ ь распуст ⁱ лись ^p , как вдруг возьм ⁱ ь да приморóзь ^p .	De bloemen waren net opengegaan en laat het toen ineens gaan vriezen!

In de voorbeelden (3) – (6) wordt de betreffende GW gecombineerd met *возьмⁱь*. Een vergelijkbare combinatie van *взять^p* met een ander perfectief werkwoord komt ook in andere vormen voor: *взял^p* и *сказáл^p* en *возьмⁱь да уйдⁱь^p*, enz. Het werkwoord *взять^p* geeft in zulke gevallen een zekere willekeur bij de handelende persoon aan (‘hij kreeg het in zijn kop’). Dit gaat goed samen met het element van ‘onverwachtheid’ dat kenmerkend is voor de narratieve gebiedende wijs.

Meestal is het onderwerp van de derde persoon. Voorbeeld (6) illustreert dat hier zelfs onpersoonlijke zinnen kunnen voorkomen en (4) is een voorbeeld met de eerste persoon. De tweede persoon lijkt echter alleen voor te kunnen komen in vraagzinnen. Het element *-me* is dan onmogelijk:

7	А вы и повёр ^p ь емў?	En geloofde u hem toen maar zo?
	In dezelfde sfeer als de (perfectieve) narratieve gebiedende wijs ligt het gebruik van <i>дава́й</i> met een imperfectieve infinitief die in een verhaal een onverwacht en energiek <i>intreden</i> van een handeling kan aangeven:	
8	Тут я сел ^p на пол и дава́й хохотáть ⁱ .	Toen ging ik op de vloer zitten en begin ik me toch te lachen!

10.7 Het gebruik van de deelwoorden

10.7.1 Algemeen over deelwoorden

De vorming van de deelwoorden is behandeld in 6.8. Voor de duidelijkheid geven we hier nog eens de afkortingen van de verschillende typen deelwoorden:

afk.	naam	voorbeeld
TAD	tegenwoordig actief deelwoord	<i>чита́ющий</i> ⁱ 'lezend'
TPD	tegenwoordig passief deelwoord	<i>чита́емый</i> ⁱ 'gelezen wordend'
VAD	verleden actief deelwoord	<i>чита́вший</i> ⁱ 'gelezen hebbend'
VPD	verleden passief deelwoord	<i>про́читанный</i> ^p 'gelezen'

10.7.1.1 Schrijftaal en gesproken taal, Russisch en Kerkoslavisch

De meeste deelwoorden behoren tot de geschreven taal, alleen de korte vorm van het VPD komt ook in informele gesproken taal voor. Verder zijn in alle typen Russisch adjectieven en substantieven te zien die oorspronkelijk deelwoorden waren, maar die hun werkwoordelijk karakter verloren hebben (zie hierover 10.7.6).

Het TAD verraadt zijn literaire karakter door de van oorsprong Kerkoslavische uitgang - *щий*. De 'echt Russische' uitgang is - *чий*. Deze vinden we nog terug in een aantal adjectieven, bijvoorbeeld in *горя́чий* 'heet, hartelijk', *колю́чий* 'stekelig, doornig'. (Vergelijk de TADs van *гореть* 'branden' en *колоть* 'steken': *горя́щий*, *колю́щий*.) Meer over adjectieven op - *чий* en bijwoorden op - *чий* in 18.3.2.3 en 12.2.5.

Ook het TPD is van Kerkoslavische oorsprong. Alleen de zeldzame vormen op -*омый* (*ведо́мый*, *несо́мый*) zijn oorspronkelijk Russisch. Er bestaan ook adjectieven die TPDs lijken maar dit niet zijn, bijvoorbeeld:

<i>ве́домый</i>	bekend (let op accent!)
<i>весо́мый</i>	zwaarwegend
<i>знако́мый</i>	bekend

Een Kerkoslavisch trekje van enkele VADs is -*е́*- in plaats van -*е̑́*-:

<i>прише́дший</i> ^p	maar verl. tijd:	<i>прише́л</i> ^p
<i>расце́вший</i> ^p	maar verl. tijd:	<i>расце́л</i> ^p

10.7.1.2 In hoeverre is een deelwoord een adjectief?

Een deelwoord heeft overeenkomsten met een adjectief omdat beide kunnen optreden als nadere bepaling bij een substantief:

<i>бегу́щая</i> ⁱ ло́шадь	een rennend paard
<i>бе́лая</i> ло́шадь	een wit paard

Bovendien kunnen beide als predikaat optreden:

Кни́га напи́сана.	Het boek is geschreven.
Кни́га прекра́сная.	Het boek is prachtig.

In tegenstelling tot een adjectief kan een deelwoord – net zoals een finiete werkwoordsvorm – echter verbonden worden met een eigen object. Vergelijk:

Реда́кторы зако́нчили^p собра́ние. De redacteuren beëindigden de vergadering.

Реда́кторы, зако́нчившие^p собра́ние, возврати́лись^p домо́й. De redacteuren, die de vergadering beëindigd hadden, keerden naar huis terug.

De rectie van het werkwoord is bij een deelwoord dezelfde als bij finiet gebruik:

Де́ти боя́тьсяⁱ темноты́. De kinderen zijn bang voor het donker.

Де́ти, боя́щиесяⁱ темноты́, не хотятⁱ спатьⁱ. De kinderen, die bang voor het donker zijn, willen niet slapen.

Э́тот поэ́т прекра́сно владе́етⁱ ри́фмой. Deze dichter beheerst het rijm schitterend.

Э́тот поэ́т, прекра́сно владе́ющийⁱ ри́фмой, получи́л^p ва́жную пре́мию. Deze dichter, die het rijm schitterend beheerst, heeft een belangrijke prijs gewonnen.

10.7.1.3 Deelwoorden en betrekkelijke bijzinnen

Net als in het Nederlands kunnen in het Russisch deelwoorden gebruikt worden om samengestelde zinnen met een betrekkelijk voornaamwoord (bijvoorbeeld 'die', 'dat', Russisch *ко́торый*) om te vormen tot enkelvoudige zinnen:

Я ви́жуⁱ ма́льчика, ко́торый си́дитⁱ за сто́лом. Ik zie een jongen die aan tafel zit.

Я ви́жуⁱ си́дящегоⁱ за сто́лом ма́льчика. Ik zie een aan tafel zittende jongen.

Dit omzetten kan lang niet altijd. Het kan niet in de volgende drie gevallen.

- als de bijzin in de toekomstige tijd staat; het Russisch heeft immers geen toekomstende deelwoorden:

кани́кулы, ко́торые про́длятся^p 10 дней de vakantie die tien dagen zal duren

- als het werkwoord het benodigde deelwoord niet bezit:

письмо́, ко́торое пи́шетⁱ учени́к de brief die de leerling schrijft
(пи́сатьⁱ heeft geen TPD)

письмо́, ко́торое пере́писывалⁱ учени́к de brief die de jongen overschreef
(пере́писыватьⁱ heeft geen VPD)

- als *ко́торый* in een andere naamval dan de nominatief of accusatief staat:

разреше́ние, без ко́торого нельзя́ начинатьⁱ de toestemming zonder welke we niet kunnen beginnen

In het geval van *ко́торый* in de accusatief moet een passief deelwoord gebruikt worden:

кни́га, ко́торую написа́л^p Толсто́й een boek dat Tolstoj geschreven heeft

кни́га, написа́нная^p Толсто́м een door Tolstoj geschreven boek

10.7.2 Predicatief en attributief gebruik

Net als in het Nederlands worden actieve deelwoorden niet predicatief gebruikt (*Он был читающим *Hij was lezend'), passieve wel. Bij predicatief gebruik verschijnt altijd de korte vorm:

В этом году была опубликована^p её последняя книга. In dat jaar werd haar laatste boek gepubliceerd.

Een zin als ...

Он был сведущий. Hij was deskundig.

... is niet te beschouwen als een ontkrachting van deze regel, maar als een bewijs dat *сведущий* geen deelwoord (meer) is, maar een adjectief.

Het predicatief gebruik van het TPD is ouderwets en zeldzaam:

Он был всеми любим ⁱ и уважаем ⁱ . Дом Сергея Львовича в Москве действительно посещаем ⁱ был членами того блестящего круга, который в начале столетия образовался ^p там около Карамзина.	Hij werd door allen bemind en geëerd. Het huis van Sergej Lvovitsj in Moskou werd werkelijk bezocht door de leden van die schitterende literaire kring die zich aan het begin van de eeuw rondom Karamzin gevormd had.
---	---

Het predicatief gebruik van het VPD echter is zeer gebruikelijk. Het wordt gebruikt om het perfectieve passief uit te drukken:

Телевизор включён ^p .	De televisie is aangezet.
Телевизор был включён ^p .	De televisie was aangezet.

Dergelijke constructies kunnen in het Russisch twee dingen betekenen. Ze kunnen het resultaat van een handeling beschrijven (zoals de eerste twee voorbeelden hieronder). Ze kunnen ook een toestand beschrijven zonder aandacht te vestigen op de totstandkoming daarvan (zie de laatste twee voorbeelden):

Выставка была открыта ^p мэром.	De tentoonstelling werd geopend door de burgemeester.
Она одета ^p .	Zij is aangekleed (heeft zich aangekleed).
Выставка была открыта каждый день.	De tentoonstelling was elke dag geopend (open).
Она одета ^p .	Zij is aangekleed (niet bloot).

10.7.3 Tijd

Als het deelwoord niet het predikaat van de zin vormt, maar een bijvoeglijke bepaling is bij een zinsdeel en dus voorkomt naast een hoofdwerkwoord, drukt het geen absolute, maar relatieve tijd uit: tegenwoordige deelwoorden drukken gelijktijdigheid met de handeling van het hoofdwerkwoord uit, verleden deelwoorden voortijdigheid ten opzichte van het hoofdwerkwoord. Het TAD in de drie zinnen hieronder drukt gelijktijdigheid uit met de handeling van het hoofdwerkwoord, die achtereenvolgens in verleden, heden en toekomst plaatsvindt:

Я обрати́лся ^p к врачу́, дежу́рящему ⁱ в отделёнии реанима́ции.	Ik wendde mij tot de arts die dienst-deed op de intensive care.
Я обраща́юсь ⁱ к врачу́, дежу́рящему ⁱ в отделёнии реанима́ции.	Ik wend mij tot de arts die dienstdoet op de intensive care.
Я обраща́юсь ^p к врачу́, дежу́рящему ⁱ в отделёнии реанима́ции.	Ik zal mij wenden tot de arts die dienstdoet/ dienst zal doen op de intensive care.

Enkele voorbeelden van verleden deelwoorden die voortijdigheid uitdrukken:

Он за́нял ^p ко́мнату, принадлежа́в-шую ⁱ пре́жде дру́гу.	Hij betrok een kamer die vroeger aan een vriend toebehoorde.
Неме́дленно вслед за воспомина́нием о ста́тье прилетело́ ^p воспомина́ние о како́м-то сомни́тельном разгово́ре, происходи́вшем ⁱ , как по́мнится ⁱ , 24-го апре́ля.	Meteen na de herinnering aan het artikel kwam de herinnering aan het een of andere dubieuze gesprek dat, zoals hij zich herinnerde, op 24 april plaatsgevonden had.

10.7.4 Aspect in deelwoorden

10.7.4.1 Algemeen

Het VAD is het enige deelwoord dat regelmatig van zowel imperfectieve als perfectieve werkwoorden gevormd wordt. Alleen bij dit deelwoord moet men dus een keuze tussen een van de beide aspecten maken. Hierbij gelden de regels en wetmatigheden die ook bij finiete werkwoorden van kracht zijn. In de volgende zin is het VAD gevormd van een perfectief werkwoord, en moeten we de twee gebeurtenissen (het naderen en het vragen) opvatten als op elkaar volgend:

Что э́то? – спроси́л я^p у подоше́дшего^p ‘Wat is dat?’ vroeg ik aan een oude man in ко мне старика́ в жёлтом жилéте. een geel jasje die op mij afgekomen was.

In het volgende voorbeeld zien we het imperfectieve aspect (*приходи́вшимⁱ*) dat gebruikelijk is bij ‘open herhaling’ (zie 8.15):

Казало́сь ⁱ , она́ не смея́лась ⁱ тому́, что слы́шала ⁱ , а ра́зным мбы́слям, приходи́вшим ⁱ ей в го́лову.	Het leek alsof zij niet lachte om wat ze hoorde, maar om verschillende gedachten die in haar hoofd opkwamen.
--	--

Vergelijk de verhouding tussen het imperfectieve VAD en het perfectieve hoofdwerkwoord in de zin ...

Конвои́ровавший ⁱ парохо́ды миноно́сец дал ^p два вы́стрела.	De torpedoboot die de schepen begeleidde vuurde tweemaal.
---	---

... met dezelfde tegenstelling imperfectief-perfectief in:

Я чита́л ⁱ газéту, когда́ Ири́на вошла́ ^p в ко́мнату.	Ik was de krant aan het lezen toen Irina binnenkwam.
---	--

10.7.4.2 Imperfectief verleden passief deelwoord

In 6.8.1 en 6.8.5 werd al vermeld dat, hoewel in principe het VPD alleen van perfectieve werkwoorden gevormd wordt, er toch ook vormen als *читанный*^P 'gelezen' voorkomen. Vaak hebben deze vormen een ouderwetse of spreektaalige kleuring.

Het zelf gebruiken van imperfectieve VPDs is af te raden, tenzij in een van de vele vaste verbindingen waarin ze eigenlijk als adjectieven optreden (zie 10.7.6.2 onder B). Voorbeelden:

<i>бѣтый</i> ⁱ час	een heel uur
<i>гранѣный</i> ⁱ хрустáль	geslepen kristal

10.7.5 Woordvolgorde

Constructies met een deelwoord kunnen zowel voorafgaan aan het woord waar ze bijhoren als erop volgen:

- Voorafgaand:

Текст прѣнятого ^P нѳвым правѣтельствомъ граждáнского кѳдекса сейчáс печáтается ⁱ .	De tekst van het door de nieuwe regering aangenomen burgerlijk wetboek wordt op dit moment gedrukt.
--	---

- Volgend:

Текст граждáнского кѳдекса, прѣнятого ^P нѳвым правѣтельствомъ, сейчáс печáтается ⁱ .	De tekst van het door de nieuwe regering aangenomen burgerlijk wetboek wordt op dit moment gedrukt.
--	---

De keuze voor de ene of de andere variant is doorgaans een stilistische. In de volgende twee voorbeelden ziet men eerst de neutrale volgorde, daarna de volgorde die kenmerkend is voor boekentaal:

моря́к, ку́рящий ⁱ махо́рку	de shag rokende zeeman
ку́рящий ⁱ махо́рку моря́к	de shag rokende zeeman

Als het deelwoord vergezeld is van uitgebreide bepalingen, dan verdient het de voorkeur om het te laten volgen, zoals in:

Тѳлько обѣлие рáнeных, бродѣвших ⁱ по гѳроду в корѣчневых халáтах, да тра́урные плáтья жѣнщин напомина́ли ⁱ о войнѣ.	Alleen de overvloed aan gewonden die door de stad zwierven in bruine jassen en de rouwkledij van de vrouwen herinnerden aan de oorlog.
--	--

De volgorde waarbij het deelwoord verder naar achteren wordt geplaatst ('de overvloed aan in bruine jassen door de stad zwervende gewonden') klinkt – zowel in het Nederlands als in het Russisch – omslachtig.

Als er niet meer dan een enkele bijwoordelijke bepaling bij het deelwoord staat, dan gaat het deelwoord vooraf:

никогда́ не произнесѣнное ^P ѣмя	de nooit uitgesproken naam
--	----------------------------

то́лько что со́зданное ^p сове́тское прави́тельство	de zojuist in het leven geroepen sovjet- regering
--	--

In de volgende zin is de keuze om het deelwoord te laten volgen ingegeven door de algemene regel dat het element met de belangrijkste informatie achteraan staat:

Смерть роди́телей – собы́тие си́льно дей́ствующее ⁱ на жизнь дете́й.	De dood van de ouders is een gebeurte- nis die een sterke invloed heeft op het leven van de kinderen.
--	---

Het alternatief zou *собы́тие* achteraan plaatsen, waardoor het een nadruk zou krijgen die niet past bij zo'n betekenisarm woord.

10.7.6 Overgang van deelwoorden naar andere woordsoorten

10.7.6.1 Deelwoord wordt substantief

Dit verschijnsel, dat we ook in het Nederlands kennen (bijvoorbeeld *afgevaardigde*, *overledene*), komt bij alle soorten Russische deelwoorden voor:

TAD	млекопита́ющее	zoogdier
	трудя́щийся	arbeider
TPD	ископа́емое	delfstof
	обвиня́емый	beklaagde
VPD	уче́ный	geleerde
	да́нные	data
VAD	поги́бший	gevallene
	пострада́вший	slachtoffer

10.7.6.2 Deelwoord wordt adjectief

We zeiden in 10.7.1 al dat deelwoorden sterk op adjectieven lijken. Daarom is niet altijd duidelijk of in een concreet geval een vorm bij de ene of andere woordsoort hoort. (In het Nederlands is dat ook zo: *beperkt* en *bepaald* zijn misschien nog op te vatten als voltooid deelwoorden bij *beperken* en *bepalen*, maar in *de afgezaagde grap* en *de verstrooide professor* hebben *afgezaagd* en *verstrooid* met de werkwoorden *afzagen* en *verstrooien* niets (meer) te maken.)

Hieronder laten we enkele typen adjectieven met een werkwoordelijke stam de revue passeren, en vergelijken we ze met echte deelwoorden.

- a) Van werkwoorden afgeleide adjectieven op *-чий* (zie 10.7.1.1, kleine letters). Deze duiden vaak een (permanente) eigenschap aan van het erdoor gekarakteriseerde woord, terwijl de deelwoorden een handeling aangeven die het woord op dat moment ook werkelijk verricht:

вися́чая ла́мпа	hanglamp (adj.)
вися́щая ⁱ ла́мпа	hangende lamp (deelw.)
Лету́чий Голла́ндец	Vliegende Hollander (adj.)
лета́ющий ⁱ / лета́ющий ⁱ голла́ндец	Hollander die vliegt (deelw.)

Soms is er een andere ‘taakverdeling’ tussen de letterlijke (deelwoord) en overdrachtelijke (adjectief) betekenis van de werkwoordsstam:

жгúчий вопро́с	brandende vraag (adj.)
жгúщий ⁱ дом	brandend huis (deelw.)
певúчие звúки	melodieuze klanken (adj.)
пою́щий ⁱ ребёнок	zingend kind (deelw.)

Het bovenstaande betekent echter niet dat de echte deelwoorden nooit in dergelijke vaste verbindingen voorkomen: *лета́ющие тарéлки* ‘vliegende schotels’, *лета́ющая крéпость* ‘vliegend fort’.

- b) VPD-achtige adjectieven, maar op basis van imperfectieve werkwoorden, geschreven met slechts één *-н-* en soms afwijkend qua accent. Dit zijn vaak woorden uit de culinaire of technische sfeer:

deelwoord	adjectief	
сва́ренный ^p	варённый	gekookt
су́шенный ⁱ ; высу́шенный ^p	сушённый	gedroogd
па́ренный ⁱ	па́ренный	gestoofd
позоло́ченный ^p	золочённый	verguld
ру́бленный ⁱ ; срúбленный ^p	ру́бленный	gehakt
распла́вленный ^p	пла́вленный	gesmolten

Vershil: bij de deelwoorden treedt het feit dat de eigenschap door een handeling verkregen is meer op de voorgrond, bij de adjectieven ligt daar geen nadruk op:

Я люблю ⁱ квáшеную капу́сту.	Ik houd van zuurkool.
С отвращéнием Анна открýла ^p бу-ты́лку с ужé давно́ заквáшенным ^p молоко́м.	Met afgrijzen opende Anna de fles met reeds langgeleden verzuurde melk.

De adjectieven worden vaak gebruikt in vaste verbindingen waar ze een gespecialiseerde betekenis hebben:

пла́вленный сыр	smeltkaas
стре́ляный	bejaagd (wild), ervaren (soldaat)
гашёная íзвесть	gebluste kalk

- c) De van een werkwoordelijke stam afgeleide adjectieven met *-имый* (vaak voorafgegaan door *не-*) zijn vergelijkbaar met Nederlandse van het type *(on)blusbaar*, *(on)otkoopbaar*:

(не)дости́жимый	(on)bereikbaar
непобеди́мый	onoverwinnelijk
непередава́емый	onbeschrijflijk

Let op het verschil met ontkende TPDs: *не побежда́емыйⁱ враг* betekent ‘een vijand op wie geen overwinning behaald wordt’, een *непобеди́мый враг* is een ‘onoverwinnelijke vijand’.

11 REFLEXIEVE WERKWOORDEN

11.1 De vormkant van de reflexieve werkwoorden

Van de meeste werkwoorden kan een reflexief worden gevormd door middel van het suffix *-ся/-сь*. In 6.3.3 – 6.3.5 is beschreven hoe de keuze tussen *-ся* en *-сь* beregeld is. Daar zijn ook bijzonderheden gegeven over de uitspraak van *-ся/-сь* en over verandering van het accent onder invloed van het suffix.

Er is een beperkte groep reflexieve werkwoorden die niet zijn afgeleid van een niet-reflexief basiswerkwoord. Voorbeelden zijn:

боя́ться ⁱ	bang zijn voor
встре́пену́ться ^p	zijn veren schudden; opschrikken; sneller gaan kloppen (van hart)
очну́ться ^p	tot bezinning komen
очути́ться ^p	belanden
пона́добиться ^p	nodig zijn
смея́ться ⁱ	lachen
улыба́ться/улыбну́ться	(glim)lachen

11.2 Geprefigeerd-reflexieve werkwoorden

Een aantal reflexieve werkwoorden wordt gevormd door combinatie van prefigering + toevoeging van *-ся/-сь*, bijvoorbeeld *вы́спаться^p* ‘uitslapen’ van *спатьⁱ* ‘slapen’. In dat soort gevallen is het basiswerkwoord meestal imperfectief (heel soms perfectief), en het geprefigeerd-reflexieve werkwoord perfectief. Vaak behoort het perfectieve geprefigeerd-reflexieve werkwoord tot een Aktionsart (zie 8.8), bijvoorbeeld de werkwoorden met *на-* en *-ся/-сь* hieronder, en het is lang niet altijd mogelijk om er een afgeleid imperfectief van te vormen.

De betekenis van de afgeleide werkwoorden wordt in hoge mate bepaald door het prefix. Wanneer er een object wordt geregeerd, heeft dit meestal een andere vorm (qua voorzetsel en/of naamval) dan bij het basiswerkwoord.

Volledige lijst van geprefigeerd-reflexieve werkwoorden (allemaal perfectief):

в- ... -ся	zich ergens in verdiepen
вду́маться ^p в + А	zich indenken in, goed nadenken over
выгра́ться ^p в + А	zich al spelend inleven in [een rol]
вз- ... -ся	intensief beginnen te ...
†вспла́каться ^p	in wenen uitbarsten
воз- ... -ся	intensief beginnen te ...
возгорéться ^p	ontbranden, ontvlammen
вы- ... -ся	lange tijd vullen met het volledig uitvoeren van ... (soms met het idee van iets verwerven/kwijtraken)

вы́спаться ^p	uitslapen
*вы́бегаться ^p	zich uit de naad rennen
до- ... -ся	1. iets bereiken door te ...
доры́ться ^p до + G	net zolang graven tot
дочерпа́ться ^p до + G	scheppen tot aan
до- ... -ся	2. intensief/langdurig ... tot een bep. grens/resultaat
дожда́ться ^p до + G	wachten tot, afwachten
доиска́ться ^p + G	boven water weten te krijgen
до- ... -ся	3. te veel/ ten detrimente van zichzelf ...
дорабо́таться ^p	zich kapot/... werken, zich afbeulen
докури́ться ^p	zich kapot/... roken
за- ... -ся	1. zich helemaal geven door (te) lange tijd te ...
*забе́гаться ^p	zich doodmoe lopen/rennen
зачита́ться ^p	door het lezen meegesleept worden
за- ... -ся	2. beginnen te ...
загоре́ться ^p	ontvlammen, beginnen te branden
из- ... -ся	negatieve gevolgen ervaren door intensief/vaak/ ... te ...
изне́рвничаться ^p	doodzenuwachtig worden van alle ...
израбо́таться ^p	zich kapot werken
на- ... -ся	tot een bep. criterium ...
набе́гаться ^p	lopen/rennen tot men er genoeg van heeft/ moe is
нагладéться ^p	zijn ogen uitkijken op
не нагладéться ^p	niet uitgekeken raken op
о- ... -ся	1. fout/verkeerd/slecht/enz. ...
оговори́ться ^p	zich verspreken
описа́ться ^p	zich verscrijven
о- ... -ся	2. tot bezinning komen door te ...
оду́маться ^p	zijn gedachten weer op een rijtje krijgen, zich bezin- nen
†, **очу́вствоваться ^p	weer bijkomen, bekomen
об- ... -ся	1. fout/verkeerd/slecht/enz. ...
обсчита́ться ^p	zich vertellen/verrekenen
обме́риться ^p	zich vergissen bij het meten
об- ... -ся	2. gewend raken aan ...; zich aanpassen aan ... door te ...
облета́ться ^p	leren vliegen (om honing te halen; van bijen); steeds beter gaan vliegen (van vliegtuig)
**обсидéться ^p	niet meer uit zijn stoel komen
об- ... -ся	3. lange tijd/ heel intensief ...
*обыска́ться ^p + G	zich rot/ een ongeluk zoeken naar

обхотаться ^p	zich rot lachen, dubbel liggen van het lachen
об- ... -ся	4. zichzelf schade berokkenen door te intensief ...
объестся ^p	zich overeten
**облопаться ^p	zich te barsten vreten
от- ... -ся	1. na lange tijd ophouden met ... (bijvoorbeeld door vermoeidheid, omdat men er genoeg van heeft)
*отбегаться ^p	buiten adem zijn van het rennen
отвоеваться ^p	uitgestreden zijn/ moegestreden zijn
от- ... -ся	2. weer normaal worden door te ...
отлежаться ^p	weer wat bijkomen door te liggen
*отплакаться ^p	alles eruit huilen, opgelucht raken door te huilen
от- ... -ся	3. iets vermijden door te ...
отшутиться ^p	zich er met een grapje van afmaken
отмолчаться ^p	er het zwijgen toedoen (i.p.v. te antwoorden/...)
под- ... -ся	een gunstige situatie/bejegening bereiken door te ...
подольститься ^p	zich bij iemand in de gunst dringen
подслужиться ^p	door dienstbaarheid bij iem. in het gevlij (trachten te) komen
при- ... -ся	1. aandachtig ... (bij werkwoorden van waarneming)
присмотреться ^p	nauwkeurig bekijken
прислушаться ^p	aandachtig/gespannen luisteren
при- ... -ся	2. ergens aan wennen door te ...
*притерпеться ^p	(door te verduren) gewend raken aan
присмотреться ^p	wennen aan (door vaak/lang te zien)
при- ... -ся	3. enkele op zichzelf staande gevallen
приестся ^p	tegenstaan (van eten); ook overdrachtelijk
примелькаться ^p	de keel gaan uithangen
пригрэзиться ^p /	in zijn dromen zien
привидеться ^p /	
примечаться ^p	
притронуться ^p	beroeren, licht aanraken
про- ... -ся	1. zichzelf schaden door niet goed/ per ongeluk/ ... te ...
просчитаться ^p	zich verrekenen (ten nadele van zichzelf)
проболтаться ^p	zijn mond voorbijpraten
про- ... -ся	2. rustig/lekker/ voor zijn genoeg ...
прогуляться ^p	een wandelingetje maken
*проехаться ^p	een ritje maken
про- ... -ся	3. zich herstellen door te ...
проспаться ^p	zijn roes uitslapen
прочихаться ^p	zijn neus goed uitsnuiten

про- ... -ся	4. op zichzelf staat:
проголода́ться ^p	een hongerig gevoel krijgen
раз- ... -ся	1. allerlei kanten opgaan door te ...
разбежа́ться ^p	naar alle kanten rennen, uiteenstuiven
рассо́хнуться ^p	kapotbarsten door uitdroging
раз- ... -ся	2. steeds intensiever ...
разбушева́ться ^p	aanwakkeren, opsteken (van wind); buiten zichzelf raken
разговори́ться ^p	loskomen, op dreef komen (bij het vertellen/...)
с- ... -ся	1. samenkomen door te ...
сбежа́ться ^p	te hoop lopen
сме́рзнуться ^p	aan elkaar vriezen
с- ... -ся	2. harmonie bereiken door te ...
сыгра́ться ^p	op elkaar ingespeeld zijn
срабо́таться ^p	goed kunnen samenwerken
с- ... -ся	3. kapot-/achteruitgaan door het vele/intensieve ...
срабо́таться ^p	versleten raken (van mechanisme)
спи́ться ^p	aan de drank raken/zijn
у- ... -ся	1. verslechteren door veel/intensief te ...
*убега́ться ^p	uitgeput raken/zijn door het lange rennen
*уходи́ться ^p	uitgeput raken/zijn door het lange lopen
у- ... -ся	2. gerieflijk en voor lange tijd ...
уце́сться ^p	zich nestelen (in een luie stoel)
уле́чься ^p	lekker languit gaan liggen
у- ... -ся	3. enkele op zichzelf staande gevallen
улежа́ться ^p	een dikke laag vormen (door het lange staan); (door lang te liggen) rijpen
усто́яться ^p	(door lang te liggen) rijpen (van wijn, kwas e.d.); uiteindelijk tot rust komen (van vloeistoffen)

11.3 Aspect-tegenstelling bij reflexieve werkwoorden

Reflexieve werkwoorden kunnen aspectpartners zijn op dezelfde wijze als niet-reflexieve werkwoorden, bijvoorbeeld:

	imperfectief	perfectief	
niet-reflexief	открыва́ть	откры́ть	openen
reflexief	открыва́ться	откры́ться	opengaan

Zij kunnen ook biaspectueel zijn (zie 7.8), bijvoorbeeld:

ру́шиться ^{i/p}	instorten; in duigen vallen
организова́ться ^{i/p}	zich organiseren, georganiseerd worden

Bij het werkwoord *родиться* 'geboren worden' vallen imperfectief en perfectief vrijwel samen. Zij zijn slechts van elkaar onderscheiden door verschillen in de plaats van het accent in de verleden tijd:

	imperfectief	perfectief
M	родѝлся	родилсѝя/родѝлся
F	родѝлась	родилѝсь; acceptabel is родѝлась
N	родѝлось	родилѝсь; acceptabel is родѝлось
pl	родѝлись	родилѝсь; acceptabel is родѝлись

Een aantal perfectieve reflexieve werkwoorden heeft geen imperfectieve tegenhanger. Dit betreft veel geprefigeerd-reflexieve werkwoorden die tot een Aktionsart behoren (zie 11.2). Daarnaast kunnen er structurele redenen zijn, zoals bij ...

рѝнуться^p

zich storten

... waarvan geen imperfectief werkwoord is af te leiden, of semantische redenen, zoals bij:

встрепенѝуться^p

zijn veren schudden; opschrikken;
sneller gaan kloppen (van hart)

очнѝуться^p

tot bezinning komen

рѝнуться^p

zich storten

понадобѝться^p

nodig zijn

Bij deze werkwoorden verhindert de lexicale betekenis de vorming van het imperfectief omdat de handeling niet goed denkbaar is zonder begrenzing in de tijd.

Er zijn drie aspectparen die bestaan uit een reflexief imperfectief werkwoord en een niet-reflexief perfectief werkwoord:

imperfectief	perfectief	
ложѝться	лечь	gaan liggen
садѝться	сесть	gaan zitten
становѝться	стать	opstaan; worden

11.4 De betekenis van reflexieve werkwoorden

Bij sommige reflexieve werkwoorden is de betekenis vanzelfsprekend, ook voor iemand die die werkwoorden nog nooit eerder heeft gezien; bij andere reflexieve werkwoorden is dat niet het geval en moet men de betekenis opzoeken in een woordenboek. Dat heeft te maken met het volgende onderscheid:

- 1) Soms is de betekenis van het reflexieve werkwoord gelijk aan de betekenis van het basiswerkwoord plus de betekenis van *-ся/-сь*. Anders gezegd: de betekenis van het basiswerkwoord is in het reflexief dezelfde als in het niet-reflexief. Zo is de betekenis van *открывѝть*- in *открывѝться*ⁱ dezelfde als van *открывѝть*ⁱ.

- 2) In andere gevallen is de betekenis van het reflexieve werkwoord niet gelijk aan die van het basiswerkwoord plus die van *-ся/-сь*. De betekenis van het basiswerkwoord is dan in het reflexief niet dezelfde als in het niet-reflexief. Zo betekent *приходить/прийти* '(aan)komen; geraken; aanbreken', terwijl *приходиться/прийтись* onder andere 'terecht komen; passen bij; moeten; vallen op (een bep. datum); meemaken; schuldig zijn' betekent. Een ander voorbeeld is *пытать*ⁱ 'folteren, martelen' tegenover *пытаться/попытаться* 'proberen, pogen'.

Opmerkingen:

Reflexieve werkwoorden die niet zijn afgeleid van een niet-reflexief basiswerkwoord (zie 11.1) vallen vanzelfsprekend onder 2 hierboven.

Aan de twee voorbeelden onder 2 is te zien dat binnen deze categorie nog gradaties te onderscheiden zijn: sommige betekenissen van *приходиться/прийтись* (m.n. 'terecht komen') bevatten betekenselementen van *приходить/прийти*, terwijl er bij *пытать* en *пытаться/попытаться* vrijwel geen enkele betekenisovereenkomst is.

Wanneer een werkwoord meer dan één betekenis heeft, kan de ene onder 1 vallen en de andere onder 2. Een voorbeeld is *разгуливать/разгулять* 'rondwandelen; (slaap, bep. gevoel) verdrijven' tegenover *разгуливаться/разгуляться* 'boemelen; opklaren; tekeergaan (van storm); de ruimte krijgen; niet meer kunnen slapen'. Alleen de laatste betekenis is af te leiden van de betekenis van het niet-reflexieve werkwoord '(slaap, bep. gevoel) verdrijven'.

Over de betekenis van *-ся/-сь* gaan de overige paragrafen van dit hoofdstuk (11.5 en verder). Het doel hiervan is dat de lezer in de meeste gevallen begrijpt wat er met reflexieve werkwoorden onder 1 bedoeld wordt.

11.5 De betekenis van *-ся*

11.5.1 De term 'reflexief': vorm of betekenis?

Het is gebruikelijk om werkwoorden op *-ся/-сь* 'reflexieve werkwoorden' te noemen. Als we dat doen, slaat het woord 'reflexief' dus op een *vormkenmerk* van deze groep werkwoorden. Wanneer je kijkt naar de verschillende *betekenissen* die werkwoorden met *-ся/-сь* kunnen hebben, blijkt dat de term 'reflexief' maar een klein deel van de lading dekt: 'reflexief' (of 'wederkerend') betekent dat de uitvoerder van de handeling tevens het object van de handeling is, zoals in *Hij wast zich* (vergelijk ook 4.4). Dit is echter bij werkwoorden op *-ся/-сь* lang niet altijd het geval. Ze kunnen een heel spectrum van andere betekenissen hebben, waaronder redelijk bekende zoals passief en reciproque (wederkerig), maar ook minder bekende als reactief (zie verderop in dit hoofdstuk). Voor de duidelijkheid zullen we het woord '*reflexief*' alleen gebruiken wanneer we het hebben over de *vorm*, en het woord WEDERKEREND wanneer sprake is van de *betekenis*. We hebben dus:

Reflexieve werkwoorden
WEDERKERENDE BETEKENIS-
VARIANT VAN DE REFLEXIEVE
WERKWOORDEN

Dit zijn alle werkwoorden op *-ся/-сь*.
Dit is een betekenisvariant die bij een
deel van de reflexieve werkwoorden
bestaat en die in de rest van dit hoofdstuk
wordt besproken.

11.5.2 De betekenis van *-ся/-сь*: eenheid en verscheidenheid

In Russische grammatica's is het niet gebruikelijk om ervan uit te gaan dat *-ся/-сь* zelf een bepaalde betekenis heeft. Doorgaans worden reflexieve werkwoorden in verschillende 'betekenisgroepen' ingedeeld, waarbij de bijdrage van *-ся/-сь* in die indeling onderbelicht blijft.

In het volgende wordt wel uitgegaan van een bepaalde eigen betekenis van *-ся/-сь*. Dit is een 'algemene betekenis' in de zin van 8.1. Deze betekenis is enigszins abstract. De concrete betekenis die een reflexief werkwoord in een bepaalde context heeft ('betekenisnuance' in de zin van 8.1) is een combinatie van de betekenis van *-ся/-сь*, de betekenis van het basiswerkwoord en de context.

Het gebeuren dat door een werkwoord wordt aangeduid kent over het algemeen een of meer PARTICIPANTEN, bijvoorbeeld degene die de handeling verricht (ook wel 'agens' genoemd, zie 4.3), degene voor wie zij wordt verricht, of degene die haar ondergaat. De rol van de verschillende participanten kan worden uitgedrukt door bepaalde syntactische posities, bijvoorbeeld onderwerp, datief-object, accusatief-object.

De betekenis van *-ся/-сь* bestaat hierin, dat de relatie tussen de rollen die de participanten in het aangeduide gebeuren vervullen enerzijds, en syntactische posities anderzijds, anders is dan in het niet-reflexief gebruik. Kenmerkend is dat – in vergelijking met het niet-reflexieve basiswerkwoord – een minder actieve, een minder naar buiten gerichte, een meer karakteriserende en meer proces-achtige interpretatie bedoeld is.

Voorbeelden hiervan zijn:

- Wederkerende gevallen als *мытьсяⁱ* 'zich wassen'. De rollen van de participanten van het niet-reflexieve *мытьⁱ* 'wassen' zijn de 'wassende persoon' en de 'persoon die gewassen wordt'; deze worden in het onderwerp, respectievelijk het lijdend voorwerp van *мытьⁱ* aangeduid. Bij *мытьсяⁱ* daarentegen is er alleen een onderwerp; dit duidt zowel de 'wassende persoon' als de 'persoon die gewassen wordt' aan. Bij het niet-reflexieve werkwoord bestaat dus een één-op-één-relatie tussen rollen en syntactische posities, bij het reflexieve werkwoord zien we een twee-op-één-relatie (twee rollen worden toegekend aan de ONDERWERPSPARTICIPANT).
- Passieve gevallen als *строитьсяⁱ* 'gebouwd worden'. De rollen bij *строитьⁱ* zijn de 'bouwende persoon' en het 'ding dat gebouwd wordt'; deze worden in het onderwerp, respectievelijk het lijdend voorwerp van *строитьⁱ* aangeduid. Bij *строитьсяⁱ* staat een onderwerp en eventueel een object in de instrumentalis; het onderwerp duidt het 'ding dat gebouwd wordt' aan, terwijl het instrumentalis-object de 'bouwende persoon' aanduidt. Hier worden ten opzichte van het niet-reflexieve werkwoord de rollen gespiegeld (lijdend voorwerp wordt onderwerp, onderwerp wordt instrumentalis-object). Centraal bij het reflexieve werkwoord staat dat wat het onderwerp 'overkomt', niet wat het onderwerp 'doet'.

In het onderstaande zullen allerlei interpretaties van *-ся/-сь* in verband worden

gebracht met de algemene betekenis: de ten opzichte van het basiswerkwoord veranderde relatie tussen participanten en syntactische posities, en de veranderde aandacht voor het gebeuren. Belangrijke factoren daarbij zijn:

- de lexicale betekenis van het basiswerkwoord;
- de context;
- de aard van het onderwerp (een levend wezen, een niet-levend ding, een statisch of een bewegend ding, enz.) en
- de rollen die door de participanten worden gespeeld.

Het samenspel van deze factoren bepaalt steeds de interpretatie van concrete gevallen van reflexieve werkwoorden. Deze interpretaties kunnen worden gegroepeerd in een aantal categorieën. In de volgende paragrafen wordt steeds een bepaalde categorie van interpretaties van reflexieve werkwoorden besproken op grond van de genoemde factoren. Door op deze wijze hun betekenis te benaderen, wordt meer inzicht verkregen in de wijze waarop de betekenis van een reflexief werkwoord afgeleid is uit de betekenis van het basiswerkwoord plus de betekenis van *-ся/-сь*.

Het onderscheid tussen deze categorieën is niet altijd scherp. Dit onderscheid is echter ook niet een doel op zich, maar een hulpmiddel tot begrip van de algemene betekenis van *-ся/-сь* (zie ook 11.8).

Onderscheid zal worden gemaakt tussen **PERSOONLIJKE** en **ONPERSOONLIJKE REFLEXIEVE WERKWOORDEN** (behandeld in resp. 11.6. en 11.7). Bij persoonlijke reflexieve werkwoorden staat een onderwerp in de nominatief (of het wordt geïmpliceerd), bij onpersoonlijke reflexieve werkwoorden ontbreekt een onderwerp in de nominatief (of geïmpliceerd onderwerp).

Bij de klassen 'persoonlijk-reflexief' en 'onpersoonlijk-reflexief' loopt de indeling in interpretatiecategorieën gedeeltelijk parallel.

11.6 Persoonlijk reflexief

11.6.1 Passief

Voorbeeld:

Полы́ мо́ютсяⁱ убо́рщицей.

De vloeren worden schoongemaakt
door de werkster.

De passief-interpretatie veronderstelt dat er een handelende persoon (dus een levend wezen) als participant in het gebeuren betrokken is. Deze participant kan in de zin worden uitgedrukt: dat gebeurt dan in de vorm van een instrumentalis-object, zoals bij *убо́рщицей*. Meestal wordt de handelende persoon echter niet genoemd.

De participant die in het *onderwerp* wordt aangeduid, ondergaat het gebeuren zonder er zelf veel invloed op uit te oefenen. Het gaat dan ook niet om *handelingen* of *eigen activiteiten* van het onderwerp; de bedoeling van de zin is om mee te delen wat *er gebeurt met* het onderwerp. De bijdrage van de handelende persoon aan het gebeuren staat in passieve zinnen minder op de voorgrond.

In de meeste gevallen is het onderwerp een ding. Wanneer het onderwerp namelijk een mens is, ligt een wederkerende interpretatie meer voor de hand dan een passieve: mensen kunnen immers in principe invloed uitoefenen op wat er met hen gebeurt:

Ребёнок моётсяⁱ.

Het kind wast zich.

(?) Het kind wordt gewassen.

Bij de passief-interpretatie treden dus vooral niet-levende dingen als onderwerp op; levende wezens zijn een uitzondering: zij treden alleen als onderwerp op wanneer de handeling zodanig van karakter is dat een mens deze handeling normaal gesproken niet op zichzelf zal of kan uitvoeren. Zo is *opvoeden* een handeling die iemand meestal niet op zichzelf verricht maar die men ondergaat; daardoor wordt *воспитыватьсяⁱ* in de volgende zin niet wederkerend maar passief geïnterpreteerd:

... тепёрь, когдá егó подопéчный
воспítывалсяⁱ вне семьи.

... nu zijn pupil buiten het gezin werd
opgevoed.

De passief-interpretatie kan potentieel zijn, zoals in het onderstaande voorbeeld; de brandslang is er een van het soort dat voor blussen gebruikt *kan* worden:

Этот шланг употреблётсяⁱ при
тушэнии пожáра.

Deze slang wordt gebruikt bij het blussen
van brand.

11.6.2 Half-passief

Tot de categorie HALF-PASSIEF behoren de gevallen waarin weliswaar een levend wezen als participant optreedt, maar waarbij zijn invloed op het gebeuren (zo goed als) afwezig is. Twee subcategorieën moeten worden onderscheiden:

- Mentale processen die zich afspelen in het hoofd van een persoon. Voorbeelden:

Невóльно вспóмнилось^p пережítое. Onwillekeurig kwam alles boven wat
(hij) doorstaan had.

Мне нáчали воображáться^p тýсячи опáстностей. Duizenden gevaren begonnen in mijn
fantasie op te doemen.

Het totstandkomen van het gebeuren komt hier niet voor rekening van de persoon, maar voor rekening van de participant die in het onderwerp wordt aangeduid: het onderwerp (hier: *пережítое* en *тýсячи опáстностей*) dringt zichzelf op aan de belevende persoon en is dus zelf enigszins 'actief'. De belevende persoon kan in een datief-object worden aangeduid. Het gebeuren is van een soort dat in principe ook actief zou kunnen worden opgeroepen, maar het wordt door de spreker niet zo gepresenteerd.

- Bij andere gebeurens is er *de facto* wel sprake van een handelende persoon als participant, maar wordt deze in de zin buiten beschouwing gelaten: het gebeuren wordt voorgesteld als een proces dat autonoom plaatsvindt zonder inmenging van een (menselijke) handelende persoon. Voorbeelden zijn:

Как говорѣли ^p , Петербург строили ⁱ , а Москва строилась ⁱ .	Zoals men zei, werd Petersburg gebouwd en kwam Moskou tot stand.
Товарищи ... видели ⁱ , как основалась ⁱ первая Советская республика.	De kameraden zagen hoe de eerste sovjetrepubliek tot stand kwam.
Глаза его сощурились ^p от восторга.	Zijn ogen vernauwden zich van verrukking.
Машина остановилась ^p возле палатки.	De auto stopte naast de tent.
... он толкнул ^p первую же дверь. Она открылась ^p , и мы вошли ^p в пустую комнату.	Hij stootte tegen de eerste de beste deur. Deze ging open en wij gingen de lege kamer binnen.

De onderwerpsparticipanten (steden, staat, ogen, auto, deur) hebben hier een eigen dynamiek. Als er een persoon in de handeling betrokken is, dan kan deze soms in de zin worden uitgedrukt in lokale bepalingen met bijvoorbeeld *y + G of между + I*. De bijdrage van de betrokken persoon blijft dan beperkt tot de omstandigheden waaronder het gebeuren plaatsvindt:

Всё валилось ⁱ у неё из рук.	Zij liet alles uit haar handen vallen.
Между ними завязался ^p незначительный разговор.	Er ontspon zich een oppervlakkig gesprekje tussen hen.

11.6.3 Manifesterend-passief

Bij MANIFESTEREND-PASSIEF is sprake van autonoom verlopende processen waarbij de aanwezigheid van een levend wezen bij het gebeuren een nog marginalere rol speelt dan bij half-passief: niet die van direct betrokken participant (of ondervindende persoon), maar slechts die van potentiële waarnemer.

Vergeleken met het gebeuren dat door het basiswerkwoord wordt aangeduid, gaat het bij de manifesterend-passieve interpretatie vooral om het idee van een proces waarbij de onderwerpsparticipant 'zich manifesteert'. Vergelijk de volgende zinnen, waarin de werkwoorden *дымѣтьⁱ* en *дымѣтьсяⁱ* tegenover elkaar zijn gesteld:

День и ночь дымѣли ⁱ трубы Кружилѣхи.	Dag en nacht braakten de schoorstenen van Kroezejilicha rook uit.
Трубы транспортов всё время дымѣлись ⁱ .	Er kwam de hele tijd rook uit de schoorstenen van de vrachtschepen.

Het niet-reflexieve werkwoord geeft aan dat de buizen iets aan het doen zijn, en wel *rook produceren*; hier ligt de nadruk op de activiteit van de schoorstenen. Het reflexieve werkwoord daarentegen drukt uit dat er rook uit de buizen komt en zich aldus manifesteert, waarbij de aandacht wordt gericht op het aanwezig zijn van rookwolken. Het reflexieve werkwoord duidt dus een minder actieve voorstelling van zaken aan dan het niet-reflexieve werkwoord.

Hierboven werd gezegd dat de rol van de menselijke waarnemer marginaal is. Uit de voorbeelden is wel duidelijk waarom: de waarnemer is toevallig en niet essentieel voor het plaatsvinden van het gebeuren: ook als er niemand kijkt, komt er natuurlijk rook uit de genoemde schoorstenen!

Ook bij 'kleur'-werkwoorden als *белѣтьсяⁱ* 'wit schemeren', *синѣтьсяⁱ* 'blauw zichtbaar zijn', enz. gaat het om processen waarin de onderwerpsparticipiant 'zich manifesteert'. Hun niet-reflexieve tegenhangers *белѣтьⁱ*, *синѣтьⁱ*, enz. betekenen bijna hetzelfde, maar dan als een meer permanente eigenschap; de eventuele aanwezigheid van een waarnemer speelt dan geen rol. Voorbeelden:

В травѣ синѣют ⁱ василькѣи.	In het gras staan helderblauwe korenbloemen.
Что там синѣется ⁱ ? Как издали узнать ^p ? ... Быть мѳжет лес, быть мѳжет тѳчи ...	Wat is dat blauwige daar? 't Is nauwelijks te zien van hier ... Misschien een bos, misschien ook wolken.

11.6.4 Reactief

Bij de REACTIEVE interpretatie is er sprake van processen waaraan een bepaalde oorzaak ten grondslag ligt: het gebeuren is een *reactie* op een *oorzaak*. De onderwerpsparticipiant realiseert weliswaar het proces, maar doet dit niet vrijwillig of uit eigen keuze. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- 1) gevallen waarin een natuurverschijnsel als oorzaak optreedt, en
- 2) gevallen waarin menselijk gedrag in de breedste zin als oorzaak optreedt.

Voorbeelden van 1 zijn:

Сѳлнце закрылось ^p тѳчей.	De zon ging schuil achter een wolk.
Крылья мельницы вертелись ⁱ , так как поднялся ^p вѳтер.	De wieken van de molen draaiden omdat het was gaan waaien.

De oorzaak van het schuilgaan van de zon is geen eigen actie van de zon, maar de beweging van de wolk; het draaien van de wieken van de molen wordt veroorzaakt door de wind.

Voorbeelden van 2 zijn:

Голова у меня кружится ⁱ от твоѣй беготнѣи.	Mijn hoofd tolt van dat geren van jou.
Нерѣдко дружный хѳхот раздавался ⁱ между ними ... и что за зѳбы обнаруживались ⁱ тогда.	Vaak moesten ze ontzettend lachen met elkaar ... en wat een tanden werden dan zichtbaar.
Родители волнуются ⁱ за детѣи.	De ouders maken zich ongerust om de kinderen.
Борис восхитился ^p пѣнием Ивана.	Boris was enthousiast over het zingen van Ivan.

In deze voorbeelden is het gedrag van een ander ('geren') de oorzaak van een gevoel ('mijn hoofd tolt') en is het opengaan van de mond bij het lachen de oorzaak

van het zichtbaar worden van het gebit; de ouders reageren emotioneel op het gedrag van hun kinderen en Boris op het zingen van Ivan.

De oorzaak kan worden aangeduid met een instrumentalis-object, zoals blijkt uit het laatste voorbeeld; een ander voorbeeld is:

Обычно спокойное лицо его	Zijn anders zo kalme gezicht vertrok in
искажилось ^p выражением полного	een uitdrukking van grote wanhoop.
отчаяния.	

De oorzaak kan ook op andere wijzen worden uitgedrukt, bijvoorbeeld in een bijwoordelijke bepaling met het voorzetsel *от* + G:

Он на ходу шатался от изнеможения. Bij het lopen wankelde hij van uitputting. Bij het reflexieve werkwoord ligt daarbij de nadruk soms op de uiterlijke manifestatie van de gevoelens van de onderwerpsparticipant, en minder op de aard van zijn geestesgesteldheid. Daarom is *Он радуется как ребёнок* acceptabeler dan *Он рад как ребёнок* omdat de vergelijking met een kind juist het uiterlijk gedrag van een kind betreft (zoals stralen, joelen). In deze gevallen is er sprake van een vermenging met de 'manifesterend-passieve' interpretatie.

11.6.5 Wederkerend

Bij de wederkerende interpretatie is de handeling van de onderwerpsparticipant gericht op zichzelf. Een duidelijk onderscheid met de passieve interpretaties is dat de onderwerpsparticipant duidelijk een handeling verricht; deze handeling is echter niet op een andere participant gericht en maakt daardoor meestal een minder actieve indruk. Er zijn verschillende typen, afhankelijk van de wijze waarop de handeling plaatsvindt.

11.6.5.1 Extern-wederkerend

Bij de EXTERN-WEDERKERENDE interpretatie doet de onderwerpsparticipant iets met zichzelf, veelal op een wijze zoals men dat ook ongeveer met een ander had kunnen doen:

Одни [актёры] переодевались ⁱ , другие мазались ⁱ .	Sommigen [acteurs] verkleedden zich, anderen schminkten zich.
Потеряв ^p всё, он впал ^p в отчаяние и застрелился ^p .	Toen hij alles was kwijtgeraakt, heeft hij zich uit wanhoop een kogel door het hoofd geschoten.

Bij de extern-wederkerende interpretatie is er een objectsparticpant waar de handeling op gericht is, en is deze participant gelijk aan (of een deel van) de referent van het onderwerp. Veelal gaat het hierbij om bewegingen van de handen; andere activiteiten komen echter ook voor, zoals:

Она не хотела ⁱ компрометироваться ⁱ .	Zij wilde zich niet compromitteren.
Я как-нибудь сам защищусь ^p .	Ik zal mezelf wel op de een of andere manier verdedigen.

11.6.5.2 Reciproque-wederkerend (wederkerig)

Let op: in 4.3 en 4.4 werd onderscheid gemaakt tussen ‘wederkerige’ (‘reciproque’) en ‘wederkerende’ voornaamwoorden, respectievelijk *друг друга* en *себя*. Hier daarentegen wordt (om redenen van presentatie) ‘wederkerig’ (reciproque) als speciaal onderdeel van ‘wederkerend’ beschouwd.

Een bijzonder type van de extern-wederkerende interpretatie treedt op wanneer de onderwerpsparticipant uit meerdere personen bestaat die de handeling niet ieder op zichzelf verrichten, maar op elkaar; er wordt dan een RECIPROQUE-WE-
DERKERENDE interpretatie bedoeld:

Он́и целуются ⁱ .	Ze kussen elkaar.
Он́и обня́лись ^p .	Ze omhelsden elkaar.
Мужчи́ны приня́лись ^p руга́ться ⁱ ме́жду собо́й.	De mannen begonnen ruzie met elkaar te maken.
Де́ти сту́кнулись ^p голо́вами.	De kinderen stootten met de hoofden tegen elkaar.

De reciproque-wederkerende interpretatie veronderstelt niet per se dat alle bedoelde personen de handeling ook individueel op alle andere personen uitvoeren; het is voldoende als er in de groep die door het onderwerp wordt aangeduid een aantal personen op actieve of passieve wijze in de handeling betrokken is.

11.6.5.3 Intern-wederkerend

Bij de INTERN-WE-
DERKERENDE interpretatie verricht de onderwerpsparticipant een handeling aan zichzelf, bijvoorbeeld:

Он броса́ется ⁱ с высо́кого бе́рега в воду́.	Hij stort zich van de hoge oever in het water.
Он прижа́лся ^p лицо́м к холо́дному стеклу́.	Hij drukte zijn gezicht tegen de koude ruit.
Пасту́х торопи́лся ⁱ в село́.	De herder haastte zich naar het dorp.
Он стре́мительно броса́лся ⁱ испол- ня́ть ⁱ её про́сьбы.	Hij haastte zich om aan haar verzoeken te voldoen.

Hierbij is er geen extern object waar de handeling op gericht is: de onderwerpsparticipant pakt zichzelf niet op voor een worp, maar onderneemt enige actie waardoor hij zelf naar beneden stort, respectievelijk snel iets doet; evenmin pakt hij zijn gezicht vast om het vervolgens tegen de ruit te drukken, of spoort hij zichzelf aan om iets te doen.

In een aantal gevallen is duidelijk dat de wederkerende handeling verricht wordt als gevolg van een aansporing of aanzet van buiten af. De onderwerpsparticipant verricht dan de handeling wel, maar doet dat op instigatie van iets of iemand anders; hij neemt niet echt zelf het initiatief tot de handeling.

Voorbeelden hiervan zijn:

Учи́тельница подня́ла^p одну́ за
дру́гую не́скольких учени́ц
– учени́цы подня́лись^p.

De onderwijzeres liet een aantal leer-
lingen om de beurt opstaan, en de leer-
lingen stonden op.

Все пассажи́ры возвраща́лисьⁱ в ваго́н
то́лько из опасе́ния, как бы ...

Alle reizigers keerden terug naar de
wagon enkel uit vrees dat ...

In het eerste voorbeeld staan de leerlingen op omdat ze dat moeten van de onderwijzeres; in het tweede voorbeeld worden de passagiers gedreven door vrees.

Als er geen expliciete aansporing in de context is aangegeven, blijft het in concrete gevallen vaak in het midden of een handeling wordt uitgevoerd op aansporing van buitenaf, of dat de onderwerpsparticipatant zonder een dergelijke aansporing handelt, bijvoorbeeld:

А́нна учи́ласьⁱ игра́тьⁱ на скри́пке. Anna leerde vioolspelen.

Het gaat hier om een handeling die de onderwerpsparticipatant aan zichzelf verricht met of zonder de sturende aanwezigheid van bijvoorbeeld een muziekpedagoog.

11.6.5.4 Karakteriserend-intransitief

Bij een aantal werkwoorden (bijvoorbeeld *плевáтьсяⁱ* ‘spugen’, *отступи́ться^p* ‘wijken’, *отказа́ться^p* ‘weigeren’) is de handeling van de onderwerpsparticipatant niet zozeer op zichzelf gericht, maar wordt bedoeld dat deze niet ergens anders op is gericht, en dus als karakterisering van het onderwerp fungeert. Deze interpretatie noemen we **KARAKTERISEREND-INTRANSITIEF**. Voorbeelden:

Матро́сы до того́ плевáлисьⁱ, что
бо́цманы ...

De matrozen spuugden zo erg dat de
bootslieden ...

... и не ду́малаⁱ откáзыватьⁱ
неве́ста, ... напро́тив – он сам
отказа́лся^p от неё.

... en de verloofde dacht er niet aan om
zijn aanzoek af te wijzen ... integen-
deel, hij wilde haar zelf niet meer.

Она́ хва́сталасьⁱ, что одна́ воспита́ла^p
детей́ своих.

Ze ging er prat op dat ze haar kinderen
alleen had opgevoed.

Waar *плевáтьⁱ* v + A ‘spugen in/naar’ betekent, en dus een gerichte handeling aanduidt, betekent *плевáтьсяⁱ* ‘spuughandeling verrichten’ (zonder het idee van gerichtheid); *отказа́ть^p* v + L betekent ‘negatief reageren op een verzoek’ tegenover *отказа́ться^p* ‘afwijzend staan tegenover’; *хва́статьⁱ* betekent ‘iets trots laten zien/ tonen’ (dus gericht op een publiek), terwijl *хва́статьсяⁱ* betekent ‘trots zijn op (iets wat je zelf hebt gedaan).

Vergelijkbaar is de situatie bij *цели́тьсяⁱ* en *бросáтьсяⁱ* (en andere werkwoorden van ‘gooien’). Hoewel het werkwoord betekent dat ergens op gemikt wordt, wordt met het reflexief de aandacht juist gevestigd op de bewegingen die de onderwerpsparticipatant daarvoor maakt, en daarmee op de onderwerpsparticipatant zelf:

Он тща́тельно цели́лсяⁱ.

Hij richtte nauwkeurig.

... он по́днял^p сосно́вую ши́шку,
бро́сил^p её, це́лясьⁱ в бе́лую блу́зку.

... hij raapte een dennenappel op en
gooide die naar [het meisje met] het
witte bloesje.

Ма́ма, Ива́н броса́етсяⁱ ка́мнями.

Mama, Ivan gooit met stenen.

De laatste zin dient dan ook als een beschrijving van iemands gedrag of als een beschuldiging, meer dan als een beschrijving van een doelgerichte activiteit om stenen op een andere plaats te krijgen. In dat geval zou men *Он броса́етⁱ ка́мни (в во́ду)* krijgen.

11.6.5.5 Wederkerend met geïmpliceerd object

In een aantal gevallen verricht de onderwerpsparticipant de handeling niet zozeer aan zichzelf, als wel aan een object van zichzelf: hij produceert een product uit zichzelf, zoals eieren, of gebruikt iets van zichzelf, zoals geld:

Не́которые ку́ры несúтсяⁱ под
амба́ром.

Sommige kippen leggen eieren onder
de schuur.

Я не хочúⁱ, что́бы ты тра́тилсяⁱ для
меня́.

Ik wil niet dat je geld uitgeeft voor mij.

De aard van de objectsparticpant is in deze gevallen niet met zoveel woorden in de zin vermeld, maar geïmpliceerd in de handeling: wederkerend 'leggen' door kippen is 'eieren leggen', wederkerend 'uitgeven' is 'geld van jezelf uitgeven'. Daarom spreken we hier van een GEÏMPLICEERD OBJECT.

Het wederkerende betekenselement is duidelijker aanwezig wanneer de objectsparticpant een lichaamsdeel van de onderwerpsparticipant is, bijvoorbeeld zijn bek of zijn gezicht, of zijn eigen innerlijk:

Соба́ка рыча́лаⁱ на де́вушку и ска́ли-
ласьⁱ.

De hond gromde tegen het meisje en
liet zijn tanden zien.

Дава́й открóемся^p ма́тери.

Laten we mama alles opbiechten.

De handeling kan ook betrekking hebben op objecten 'in het algemeen', en dan ontstaat een potentiële betekenis: de onderwerpsparticipant heeft de eigenschap dat hij in voorkomende gevallen de betreffende activiteit realiseert op datgene wat zich als object aan hem voordoet:

Крапи́ва жжётсяⁱ.

Brandnetels kunnen zo (gemeen) prik-
ken.

На́ша ко́рова бода́етсяⁱ.

Onze koe stoot (altijd) zo met de
hoorns.

Соба́ка не куса́етсяⁱ.

De hond bijt niet.

11.6.5.6 Benefactief-wederkerend

Een ander type wederkerende interpretatie treedt op wanneer de onderwerpsparticipant iets doet met een bepaald object ten behoeve van zichzelf; men spreekt dan van een BENEFACTIEF-WEDERKERENDE interpretatie, bijvoorbeeld:

Запаст́ись ^p продúктами.	Zich van levensmiddelen voorzien.
Он свáтался ⁱ за неё.	Hij vroeg haar ten huwelijk.
Тебé стрóиться ⁱ náдо, теперь лéто.	Je moet nu [een huis voor jezelf] bouwen, nu is het zomer.

Dit object kan ook abstracter zijn: een uitweg, een route, enz.:

Пугачёв проб́ился ^p сквозь неприя́- тельское вóйско.	Poegatsjov baande zich een weg door het vijandelijke leger.
У вас ещё не прорéзались ^p зúбы?	Zijn uw tanden nog niet doorgekomen?

In een aantal gevallen bestaat het eigenbelang hierin dat het bedoelde object hou-
vast biedt aan de onderwerpsparticipant ...

Он дóлжен был ухват́иться ^p за сп́инку стúла, чтóбы не упáсть ^p .	Hij moest zich vastgrijpen aan een rug- leuning om niet te vallen.
Он в́ынужден был держáться ⁱ обéими рукáми.	Hij moest zich met beide handen vast- houden.

... of dat de onderwerpsparticipant een bepaald doel wil bereiken, bijvoorbeeld:

стучáться ⁱ в дверь	aankloppen [om binnengelaten te worden]
скрест́ись ^p в дверь	aan de deur krabbelen [van een hond om binnengelaten te worden]

In dit verband kunnen ook de werkwoorden *гроз́итьсяⁱ*, *реш́иться^p*, *плáкатьсяⁱ*
en *торговáтьсяⁱ* worden genoemd, bijvoorbeeld:

Он́и тóлько гроз́ятся ⁱ – и никогдá сво́их вещéй не жгут ⁱ .	Ze dreigen alleen maar: ze zullen hun spullen nooit verbranden.
Онá реш́илась ^p оста́вить ^p родíteль- ский дом.	Ze besloot het ouderlijk huis te verla- ten.

Deze werkwoorden duiden ten opzichte van hun niet-reflexieve pendanten
гроз́итьⁱ, *реш́ить^p*, *плáкатьⁱ* en *торговáтьⁱ* op een zeker gevolg of profijt voor het
onderwerp: *гроз́итьсяⁱ* betekent 'zich dreigend gedragen om een ander ergens toe
te bewegen', *реш́иться^p* 'na twijfel en vrees tot een besluit komen', *плáкатьсяⁱ*
'huilen om medelijden op te wekken', en *торговáтьсяⁱ* 'onderhandelen om er zelf
beter af te komen'.

11.7 Onpersoonlijk reflexief

11.7.1 Onpersoonlijk vs. persoonlijk

Het in de Russische grammatica gebruikelijke onderscheid tussen 'onpersoonlijk'
en 'persoonlijk' steunt op de afwezigheid vs. aanwezigheid van een onderwerp (zie
15.2.1). Aanwezigheid kan hier ook *geïmpliceerde* aanwezigheid betekenen, zoals in
Счита́ю её́ неспособ́ным, waarin 'ik' als onderwerp weliswaar niet in de zin staat,
maar wel door de uitgang wordt aangeduid; zo is ook *Он говор́итⁱ, что ничегó не*

*вѣдѣт*ⁱ persoonlijk: het onderwerp van de bijzin is identiek met het onderwerp van de hoofdzin en daarom niet vermeld.

Persoonlijke zinnen hebben dus niet altijd een in de zin aanwezig onderwerpszinsdeel. Anderzijds kunnen onpersoonlijke zinnen een zinsdeel bevatten dat weliswaar formeel geen onderwerp is, maar daar functioneel wel het equivalent van is, bijvoorbeeld:

А вот *отвѣтных мер* не предприни- Maar tegenmaatregelen worden er niet
маётсяⁱ. getroffen.

Vergelijk ook 15.2.4.

Bij een aantal veelgebruikte reflexieve werkwoorden treedt het idee op de voorgrond dat iemand iets 'overkomt'; het gaat dan om een niet-bewust gekozen activiteit of ervaring, bijvoorbeeld bij *вспомниться*^p 'zich herinneren', *представляться*ⁱ 'iem. voorkomen', *сниться*ⁱ 'dromen', *думаться*ⁱ 'door het hoofd gaan', *грѣзиться*ⁱ 'dromen', en *мечтаться*ⁱ 'dromen':

Мне *вспомнилось*^p, как ты сидѣлⁱ у Ik herinnerde me hoe je bij het raam
окна. zat.

Иногда нам представляетсяⁱ, что она Soms komt het ons voor dat zij zo bij
войдёт^p к нам. ons binnen kan stappen.

Dat geldt ook voor het zeer frequente *нравиться*ⁱ/*понравиться*^p 'bevallen, leuk vinden':

Ему *нравилось*ⁱ учитьⁱ меня. Hij vond het leuk om mij te onderrich-
ten.

Dit zijn onpersoonlijke zinnen waarin de 'ondervindende persoon' in de datief staat (zie ook 15.2.7).

Er is overigens lang niet altijd sprake van een onderwerps-equivalent.

11.7.2 Half-passief

Een half-passieve interpretatie treedt op bij werkwoorden van willen, wensen, en dergelijke, zoals *хотѣться*ⁱ 'willen', *мечтаться*ⁱ 'dromen', en *вздуматься*^p 'op de gedachte komen':

Иногда мне *хочется*ⁱ плакатьⁱ. Soms heb ik zin om te huilen/ wil ik
huilen.

Ему *мечталось*ⁱ учитьсяⁱ и писатьⁱ. Hij droomde ervan te leren en te schrij-
ven.

Anders dan bij de niet-reflexieve pendanten gaat het hier om een lichamelijke of geestelijke 'gesteldheid' of om 'zin' die zich voordoet aan iemand, en niet om iets dat bewust en actief nagestreefd wordt.

Wanneer het gewenste object wordt vermeld, verschijnt dit als genitief-object:

*Хотѣлось*ⁱ тишины и покоя. [Hij/...] verlangde naar stilte en rust.

Een vergelijkbaar half-passief type wordt gevormd door de gevallen waarin het werkwoord een gevoel van een persoon aanduidt; deze persoon wordt in de zin vermeld als datief-object. Het gaat daarbij om de volgende sensaties:

- hoe men zich voelt:
Мне нездорóвитсяⁱ. Ik voel me (al een tijdje) niet goed.
- een gevoel van aandrang:
Мне икáетсяⁱ. Ik moet hikken.
Ему зевáетсяⁱ. Hij moet gapen.
- het gevoel dat iets lekker of juist niet lekker gaat:
Ему рабóтаетсяⁱ легкó. Hij vindt het heerlijk om te werken.
Он взялся^p за кнйгу, но ему не Hij pakte een boek, maar het lezen
читáлосьⁱ. wilde niet erg (vloten).
- het gevoel dat men ergens zin in heeft:
Хвáтит^p бéгать^{!i}; что вам не сидíтся^{!i}? Genoeg gelopen! Zou u niet even willen
zitten?
Мне не молчáлосьⁱ. Ik had geen zin om te zwijgen.
- het gevoel dat iets iemand goed afgaat:
Мне не спíтсяⁱ. Ik heb geen slaap/ Ik kan niet slapen.
Без ба́бы не живётсяⁱ. Zonder vrouw is er niets aan het leven.
Слёз не́ было, не пла́калосьⁱ. Er kwamen geen tranen, ik kon niet
huilen.
- het gevoel dat iets prettig kan worden gedaan door bepaalde, bevorderende omstandigheden:
Прав́ду сказа́ть^p, отлйчно сидéлосьⁱ Eerlijk waar, je zat prima op die bank.
на ётом дивáне.
В непогóду крёпче спíтсяⁱ. Als het slecht weer is, slaap je beter.
Сладкó спíтсяⁱ устáлым. Als je moe bent slaap je als een roos.

In al deze gevallen duidt het reflexieve werkwoord op een actieve handeling, al is het soms slechts potentieel, maar is de aandacht gericht op het gevoel dat men krijgt door de bevorderende omstandigheid: een comfortabele bank, slecht weer of vermoeidheid.

11.7.3 Reactief

Bij reactieve interpretatie ligt er, net als in 11.6.4, een oorzaak ten grondslag aan een proces. Het gaat om processen die zich in de wereld voltrekken, gestuurd door de natuur, of menselijke reacties. Het betreft hier dus een breed scala van natuurfenomenen en psychische of fysieke processen.

- natuurfenomenen:
Давно́ уже́ смерка́лосьⁱ. Het was allang aan het schemeren.

Разне́насти́лось ^p на весь день.	Het was de hele dag betrokken.
На восто́ке тумáнится ⁱ .	Het is mistig in het oosten.
Уже́ забелéлось ^p на восто́ке.	Het was al licht geworden in het oosten.
В по́ле от мно́жества жёлтых/с́иних цвето́в желтéется ⁱ /синéется ⁱ .	Het veld ziet geel/blauw van de talrijke gele/blauwe bloemen.

- psychische of fysieke processen:

У меня́ заму́тилось ^p в глаза́х.	De wereld begon voor m'n ogen te draaien.
Сло́вно в глаза́х тумáнится ⁱ .	Het is alsof ik een waas voor m'n ogen heb.
Закру́жилось ^p в голо́вѣ.	M'n hoofd begon te tollен.

11.7.4 Manifesterend

Bij de MANIFESTERENDE interpretatie gaat het om abstracte betekenissen als 'er zijn, zich voordoen, blijken, zich manifesteren, er niet meer zijn'. Deze betekenissen zijn in het Nederlands vaak in een zin met 'er' of 'het' te vertalen. Het betreft werkwoorden als *случи́ться^p* 'gebeuren', *сложи́ться^p* 'uitpakken', *получи́ться^p* 'uitpakken', *продолжа́тьсяⁱ* 'verdergaan', *сдела́ться^p* 'gebeuren', *обнару́житься^p* 'blijken', *кóнчиться^p* 'eindigen', enz. Deze werkwoorden kunnen ook persoonlijk-reflexief worden gebruikt:

Сложи́лось ^p неудáчно.	Het pakte verkeerd uit.
Случáется ⁱ по-всáкому.	Er kan altijd van alles gebeuren.
Оказáлось ^p не так.	Het bleek anders te zijn.
Получи́лось ^p х́уже.	Het pakte ernstiger uit.
Из дальне́йшего разгово́ра в́яснилось ^p , что он ура́лец.	Uit het verdere gesprek bleek dat hij uit de Oeral afkomstig was.
И вдруг ей показáлось ^p , что в э́том году́ он умрёт ^p .	En plotseling kreeg zij het idee dat hij dit jaar zou sterven.

Andere reflexieve werkwoorden drukken uit dat de mogelijkheid voor een bepaalde handeling aanwezig is, waarbij de handeling zelf in een infinitief wordt uitgedrukt. Het betreft hier onder andere frequent optredende werkwoorden als *случи́ться^p* 'overkómen', *доста́ться^p* 'lukken', *дове́стись^p* 'de gelegenheid hebben', *оста́ться^p* 'resten' en *прийти́сь^p* 'overkomen; moeten'. Voorbeelden:

Мне ча́сто приходи́лось ⁱ ви́деть ⁱ Ги́тлера в бе́шенстве.	Ik heb Hitler vaak in woede moeten mee- maken.
Нам всего́ три гвоздя́ доколоти́ть ^p оста́лось ^p .	We hoefden nog maar drie spijkers in (het hout) te slaan.
Им уда́лось ^p + inf.	Het is hun gelukt om te ...

In al deze gevallen komt de stimulus tot het gebeuren van buiten de handelende persoon en heeft deze daar geen macht over: het gebeuren overkomt hem, de omstandigheden maken dat iets zo is.

Werkwoorden met een manifesterend-reflexieve interpretatie kunnen optreden in de functie van koppelwerkwoord; als naamwoordelijk deel van het gezegde treedt dan de korte vorm onzijdig van het adjectief op:

Ухóдят ⁱ послед́ние посетит́ели, станóвится ⁱ т́ихо.	De laatste bezoekers gaan weg en het wordt stil.
Ему́ делалось ⁱ жу́тко.	Hij kreeg het benauwd.
В ко́мнате станов́илось ⁱ темно́.	Het werd donker in de kamer.

Een iets ander type manifesterend-reflexieve interpretatie treedt op in ontkenkende zinnen met een genitief als functioneel onderwerp (vergelijk 15.2.4):

Не измени́лось ^p ничегó.	Er was niets veranderd.
У меня́ не сохрани́лось ^p ста́рых пи́сем.	Ik had geen oude brieven meer.

11.8 Relatie tussen concrete werkwoorden en betekenis categorieën

De indeling in verschillende interpretatiecategorieën houdt niet in dat er een vaste relatie is tussen een bepaald werkwoord enerzijds en een bepaalde categorie anderzijds: één werkwoord kan – in verschillende contexten – in verschillende categorieën worden ondergebracht. In de praktijk is er voor elk concreet werkwoord echter maar een beperkt aantal categorieën van toepassing. Gevallen als het werkwoord *бросáтьсяⁱ*, dat in zeker zes categorieën is onder te brengen, zijn dan ook uitzonderlijk:

passief	Ка́мни бросáются ⁱ в во́ду.	De stenen worden in het water gegooid.
half-passief	Вино́ бросáется ⁱ в го́лову.	De wijn steeg (hem) naar het hoofd.
intern-wederkerend	Он бросáется ⁱ с бе́рега.	Hij stort zich van de oever.
intern-wederkerend (op aansporing)	Войска́ бросáлись ⁱ в бой.	De troepen stortten zich in de strijd.
intern-wederkerend (karakteriserend)	Она́ бросáется ⁱ деньга́ми.	Zij smijt met geld.
reciproque-wederkerend	Реба́та бросáются ⁱ снежка́ми.	De jongens bekogelen elkaar met sneeuwballen.

In de meeste gevallen maken de aard van het onderwerp (levend, niet-levend, bewegend, enz.), de aard van de bedoelde handeling en de verdere context redelijk duidelijk tot welke interpretatiecategorie of tot welke twee interpretatiecategorieën een concreet voorbeeld gerekend kan worden.

12 HET BIJWOORD

12.1 Inleiding

12.1.1 De functie van het bijwoord

Bijwoorden zijn onverbuigbare vormen die dienen als nadere bepaling bij werkwoorden (*Он работает плохо* 'Hij werkt slecht'), adjectieven (*Это исторически важный вопрос* 'Dat is een historisch belangrijke vraag'), andere bijwoorden (*Мы очень весело провели вечер* 'We hebben de avond erg vrolijk doorgebracht') of substantieven (*кофе по-турецки* 'Turkse koffie', lett. 'koffie op z'n Turks').

Bijwoorden kunnen ook vragend zijn (*Где ты работаешь?* 'Waar werk je?'), betrekkelijk (*Я был там, где никто никогда не был* 'Ik ben daar geweest waar niemand ooit geweest is'), ontkenkend (*Я нигде не был* 'Ik ben nergens geweest') of onbepaald (*Он где-то был* 'Hij is ergens geweest).

12.1.2 De betekenis van het bijwoord

Bijwoorden kunnen op grond van hun betekenis in verschillende categorieën worden ingedeeld:

- bijwoorden van tijd: *когда* 'wanneer', *потом* 'daarna', *всегда* 'altijd', *ныне* 'nu, tegenwoordig', *во время* 'op tijd';
- bijwoorden van plaats: *где* 'waar', *сюда* 'hierheen', *оттуда* 'daarvandaan', *здесь* 'hier', *дома* 'thuis';
- bijwoorden van soort en wijze: *так* 'zo, zodanig', *быстро* 'snel', *хорошо* 'goed', *по-новому* 'nieuw, op een nieuwe manier', *по-русски* '(in het) Russisch';
- bijwoorden van reden en doel: *поэтому* 'daarom', *сдуру* 'uit domheid', *нечаянно* 'onvoorzien, toevallig', *нарочно* 'met opzet', *безачем* 'zinloos, nutteloos';
- bijwoorden van maat en graad: *дважды* 'tweemaal', *втроем* 'met z'n drieën', *очень* 'zeer', *чрезвычайно* 'buitengewoon', *мало* 'weinig'.

Мало 'weinig', *немало* 'niet weinig, heel wat', *много* 'veel', *немного* 'niet veel, een beetje', *достаточно* 'genoeg', *сколько* 'hoeveel', *несколько* 'enkele, een paar' en *столько* 'zoveel' kunnen zowel bijwoord als onbepaald telwoord zijn (zie 5.4).

12.1.3 De vorming van het bijwoord

De meeste bijwoorden zijn afgeleid van een andere woordsoort, met name van adjectieven (*хороший* 'goed' → *хорошо*). Er is maar een beperkte groep oorspronkelijke bijwoorden (PRIMAIRE BIJWOORDEN), bijvoorbeeld *где* 'waar', *куда* 'waarheen', *тогда* 'toen', *уже* 'al', *как* 'hoe' of *едва* 'nauwelijks, met moeite'. De bijwoorden die afgeleid zijn van een andere woordsoort noemen we SECUNDAIRE BIJWOORDEN. In de volgende paragraaf wordt de vorming van de secundaire bijwoorden gedetailleerd behandeld.

Er zijn bijwoorden die gewoonlijk als primair beschouwd worden, maar waarbij het historisch gezien om afleidingen gaat (bv. *завтра* 'morgen' < *за* + *утро* of *менёрь* 'nu' < *то* + *нёрьвый*). De afleiding is hier voor de huidige taalgebruikers niet meer herkenbaar.

Het onderscheid tussen primaire en secundaire bijwoorden is goed te vergelijken met een soortgelijk onderscheid bij de voorzetsels en de voegwoorden (zie 13.1.2).

12.2 De vorming van het bijwoord

12.2.1 Van adjectieven afgeleide bijwoorden

12.2.1.1 Bijwoorden op -o/-e

Dit meest voorkomende type bijwoord is identiek met de KV N van het adjectief (vgl. 3.11): *красівый* 'mooi' → KV N + bijwoord *красіво*; *неожіданный* 'onverwacht' → *неожіданно*; *блізкий* 'dichtbij' → *блізко*; *іскренний* 'oprecht' → *іскренне*; *крайний* 'uiterst' → *крайне*. In een enkel geval is er een accentverschil tussen het bijwoord en de KV N, bijvoorbeeld *больной* 'ziek' → KV N *больно́*, bijwoord *бóльно*; *мáленький* 'klein' → KV N *малó*, bijwoord *мáло* 'weinig'.

Bijwoorden op -e kunnen overigens ook van een TAD zijn afgeleid: *угрожающий* 'dreigend' → *угрожающе* (*Он взглянул на меня угрожающе* 'Hij keek mij dreigend aan'); *вызывающий* 'uitdagend' → *вызывающе* (*смотреть вызывающе* 'uitdagend kijken').

De zachte adjectieven *да́вний* 'langgeleden', *пóздний* 'laat' en *ра́нный* 'vroeg' hebben bijwoorden met een stam op een harde medeklinker: *давнó*, *пóздно* en *ра́но* (één -н!).

12.2.1.2 Bijwoorden op -и (eventueel plus prefix *по-*)

Van adjectieven op -ский/-ской en -цкий/-цкой eindigt het bijwoord op -ски respectievelijk -цки: *дружеский* 'vriendschappelijk' → *дружески*; *бра́тский* 'broederlijk' → *бра́тски*; *логический* 'logisch' → *логически*; *дурацкий* 'gek, idioot' → *дурацки*. Deze bijwoorden worden vaak gecombineerd met het prefix *по-*, dat de extra betekenisnuance van een gelijkenis met iets of iemand geeft: *по-бра́тски* in bijvoorbeeld *по-бра́тски похлопать по плечу́* 'op broederlijke wijze op de schouder slaan'; *герóйский* 'heldhaftig' → *по-герóйски* in bijvoorbeeld *вести́ себя́ по-герóйски* 'zich als een held gedragen'. Bijwoorden op -ически kunnen overigens niet met *по-* gecombineerd worden.

Een tweede groep adjectieven die bijwoorden vormt op -и is die van het type *ры́бий* 'vissen-' (vgl. 3.9): -ий → -ьи. Hier is de combinatie met het prefix *по-* verplicht: *во́лчий* 'wolven-' → *по-во́лчьи* 'op de manier van een wolf'; *соба́чий* 'honden-' → *по-соба́чьи* 'als een hond'.

12.2.1.3 Bijwoorden op -ому/-ему plus prefix *по-*

Dsg N-vormen van adjectieven leveren in combinatie met *по-* bijwoorden op met de betekenis 'op een bepaalde manier, volgens': *но́вый* 'nieuw' → *по-но́вому* 'nieuw, op een nieuwe manier'; *друго́й* 'ander' → *по-друго́му* 'op een andere manier'; *осéнный* 'herfst-' → *по-осéннему* 'herfstachtig'; *пре́жний* 'vroeger' → *по-пре́жнему* 'zoals vroeger'.

Hetzelfde procédé kan overigens ook bij de adjectivisch verbogen voornaamwoorden *мой, твой, свой* en *наш, ваш* (zie 4.5) toegepast worden: *по-моёмu* ‘volgens mij’, *по-твоёмu* ‘volgens jou’, *по-своёмu* ‘op eigen wijze’, *по-нашемu* ‘volgens ons’, *по-вашемu* ‘volgens jullie’.

Let op het accentverschil tussen *по-моёмu*, *по-твоёмu*, *по-своёмu* en Dsg MN *моёмu, твоёмu, своёмu*. ‘Volgens hem/haar/hen’ is *по его/её/их мнению*.

12.2.1.4 Bijwoorden uit voorzetsel plus Asg F op -ую

Enkele bijwoorden vinden hun oorsprong in een samensmelting van de voorzetsels *в, за* of *на* met de Asg F van adjectieven: *в + пустой* ‘leeg’ → *впустую* ‘nutteloos, tevergeefs’; *в + ручной* ‘hand(en)-, arm-’ → *вручную* ‘met de hand(en)’; *за + частый* ‘vaak’ → *зачастую* ‘vaak, dikwijls’; *на + удалой* ‘vermetel’ → *наудалую* ‘op goed geluk’.

12.2.1.5 Bijwoorden uit voorzetsel plus oude korte vormen

Een aantal bijwoorden is uit een combinatie ontstaan van een voorzetsel (met name *с, до, из, по, в, за, на*) plus de daarbij behorende oude KV sg N (die in het Oudrussisch ook attributief gebruikt kon worden; vgl. 3.11.1): *с + правый* ‘rechts’ → *справа* (= *с + KV Gsg N † права*) ‘van rechts’; *до + чистый* ‘zuiver’ → *дочиста* ‘zuiver, volkomen’; *из + давний* ‘langgeleden’ → *издавна* ‘van oudsher’; *по + простой* ‘eenvoudig’ → *попросту* ‘eenvoudig, ronduit’; *в + скорый* ‘snel’ → *вскоре* ‘binnenkort’; *за + новый* ‘nieuw’ → *заново* ‘ornieuw’; *на + левый* ‘links’ → *налево* ‘naar links’.

12.2.2 Van substantieven afgeleide bijwoorden

12.2.2.1 Bijwoorden uit vormen van de Isg

De op basis van de Isg van substantieven gevormde bijwoorden zijn ten eerste aanduidingen van dagdelen of jaargetijden: *утро* ‘ochtend’ → *утром* ‘s ochtends’; *день* ‘dag’ → *днём* ‘overdag’; *вечер* ‘avond’ → *вечером* ‘s avonds’; *ночь* ‘nacht’ → *ночью* ‘s nachts’; *лето* ‘zomer’ → *летом* ‘in de zomer’; *осень* ‘herfst’ → *осенью* ‘in de herfst’; *зима* ‘winter’ → *зимой* ‘in de winter’; *весна* ‘lente’ → *весной* ‘in de lente’.

Een tweede categorie vormen bijwoorden van soort en wijze: *круг* ‘cirkel, kring’ → *кругом* ‘rondom’ (let op het accentverschil met de Isg van *круг*: *кругом*); *бег* ‘het lopen’ (Isg *бегом*) → *бегом* ‘in looppas, op een draf’; *шёпот* ‘gefluister’ → *шёпотом* ‘fluisterend’; *дар* ‘gave, geschenk’ → *даром* ‘gratis; tevergeefs’. In een aantal gevallen bestaat het substantief dat aan deze vorming ten grondslag ligt niet meer: *босиком* ‘blootsvoets’, *пешком* ‘te voet’, *украдкой* ‘heimelijk, steels’.

12.2.2.2 Bijwoorden uit voorzetsel plus substantief

Bijwoorden die zijn gevormd uit de voorzetsels *с, до, из, от, к, по, в, за, на* plus een substantief zijn onder andere: *с + начало* ‘begin’ → *сначала* ‘eerst’; *до + верх* ‘top’ → *доверху* ‘tot boven (aan) toe’; *из + даль* ‘verte’ → *издали* ‘uit de verte, van verre’; *от + часть* ‘deel’ → *отчасти* ‘gedeeltelijk’; *к + стая* ‘houding, bouw’ → *кстати* ‘ter zake’; *по + близость* ‘nabijheid’ → *поблизости* ‘in de buurt’; *в + слух*

'gehoor, gerucht' → *вслух* 'hardop'; *за + раз* 'keer' → *за́раз* 'in één keer'; *на + коне́ц* 'einde' → *нако́нѣц* 'uiteindelijk, ten slotte'. Paarsgewijs ('rusttoestand' tegenover 'beweging ergens heen') komen onder andere voor: *наверху́/наве́рх* 'boven; naar boven', *внизу́/вниз* 'beneden; naar beneden', *впереді́/вперѣд* 'voorop, vooraan; vooruit, voorwaarts', *внутри́/внутрь* 'binnen; naar binnen'.

12.2.3 Van voornaamwoorden afgeleide bijwoorden

Voor wat betreft de adjectivisch verbogen voornaamwoorden *мой, твой, свой* en *наш, ваш* zie boven, 12.2.1.3.

Verder horen hier bijwoorden die zijn samengesteld uit een voorzetsel plus een voornaamwoord, hetzij een aanwijzend voornaamwoord (*тот* 'die, dat' of *этот* 'deze, dit'): *затѣ́м* 'daarna', *пото́м* 'daarna', *потому́* 'daarom', *поэто́му* 'daarom', *оттого́* 'daarom'; hetzij een vragend voornaamwoord (*что* 'wat'): *за́чѣм* 'waarom', *почему́* 'waarom', *отче́го* 'waarom'; hetzij een bepalend voornaamwoord (*весь* 'geheel, al'): *во́все* 'in het geheel, volstrekt', *совсе́м* 'absoluut, geheel'.

- Op *весь* gaan ook de bijwoorden *весьма́* 'zeer, bovenmate', *везде́* 'overal' en *всю́ду* 'overal' terug.
- Samengesteld uit een voornaamwoord (t.w. *сей* 'deze, dit') plus een substantief zijn *сейча́с* 'nu, direct' (lett. 'dit uur') en *сего́дня* 'vandaag' (lett. 'van deze dag').

12.2.4 Van telwoorden afgeleide bijwoorden

12.2.4.1 Van hoofdtelwoorden afgeleide bijwoorden

Het gaat hier om de reeks 'tweemaal, driemaal, viermaal ... tienmaal': *два́жды, три́жды, четы́режды, пятью́, ше́стью, се́мью, во́семью, де́вятью, де́сятью* (let op het accentverschil met de Isg *пятью́ ... де́сятью*). Behalve bij *два́жды* zijn combinaties van hoofdtelwoord + een vorm van *раз* 'keer' veel gebruikelijker. Dat geldt ook voor 'éénmaal': *оди́н раз* (in plaats van het verouderde *еди́ножды*). *Оди́нжды* heeft de betekenis 'eens, op een keer'. (Eveneens van een hoofdtelwoord afgeleid is *наедине́* 'onder vier ogen'.)

12.2.4.2 Van rangtelwoorden afgeleide bijwoorden

Het betreft hier de reeks 'ten eerste, ten tweede, ten derde ... ten tiende': *во-пе́рвых, во-второ́ых, в-тре́тих, в-четы́ртых, в-пя́тых, в-шесто́ых, в-седьмы́х, в-восьмы́х, в-девя́тых, в-деся́тых*. *Во-пе́рвых* moet niet verward worden met het bijwoord *впервые́*, dat 'voor het eerst' betekent.

12.2.4.3 Van verzameltelwoorden afgeleide bijwoorden

Ten eerste gaat het om de serie 'tweevoudig (dubbel), drievoudig, viervoudig ... tienvoudig': *вдво́е, втро́е, вчеты́веро, впя́теро, вше́стеро, все́меро, во́сьмеро, вде́вятеро, вде́сятеро*.

Ten tweede hoort hier de reeks 'met z'n tweeën, met z'n drieën, met z'n vieren ... met z'n tien': *вдво́ём, втро́ём, вчеты́вером, впя́тером, вше́стером, все́мером, ввосьме́ром, вдевя́тером, вдеся́тером*.

Voor het gebruik van onbepaalde telwoorden als bijwoord zie 5.4.4.

12.2.5 Van werkwoorden afgeleide bijwoorden

Voor bijwoorden, afgeleid van (adjectivisch verbogen) TAD zie hierboven in 12.2.1.1.

Bijwoorden eindigend op *-учи/-ючи* gaan terug op Oudrussische vormen van het TAD: *играючи* 'spelenderwijs', *умёючи* 'handig, met kennis van zaken' (zie ook 10.7.1.1).

Enkele imperfectieve gerundia worden ook als bijwoord gebruikt: *сидеть* 'zitten' → *сидя* 'zittend'; *лежать* 'liggen' → *лёжа* 'liggend'; *стоять* 'staan' → *стоя* 'staand'; *шутить* 'grappen maken' → *шутя* 'voor de grap, zonder moeite' (*не шутя* 'serieus'); verder ook *молчать* 'zwijgen' → *молча* 'zwijgend, zonder een woord te zeggen', waarvan het betreffende IGe het accent ook op de uitgang kan hebben (vgl. 6.8.6). Van *хотеть* 'willen' is *нёхотя* 'met tegenzin, ongaarne' afgeleid (*хотя* 'hoewel' wordt tot de voegwoorden gerekend).

Een IGe kan ook ten grondslag liggen aan secundaire voorzetsels, zoals bijvoorbeeld *глядя на* + A 'gezien' (van *глядеть* 'kijken'; vgl. 6.8.6) of *судя по* + D 'te oordelen naar' (van *судить* 'oordelen'); zie verder ook 13.11.2.

12.2.6 Van bijwoorden afgeleide bijwoorden

Een bijwoord kan ook door prefigering en soms ook suffigering afgeleid zijn van een ander bijwoord: *откуда* 'waarvandaan, vanwaar' (van *куда* 'waarheen'); *навсегда* 'voor altijd' (van *всегда* 'altijd'); *недавно* 'onlangs' (van *давно* 'langgeleden'); *послезавтра* 'overmorgen' (van *завтра* 'morgen'). Hier horen verder nog twee speciale groepen: ontkenkende en onbepaalde bijwoorden.

12.2.6.1 Ontkenkende bijwoorden

Deze worden van vragende bijwoorden gevormd door hetzij *ни-* hetzij *нё-* ervoor te zetten: *где* 'waar' → *нигде* 'nergens'; *куда* 'waarheen' → *никуда* 'nergens heen'; *когда* 'wanneer' → *никогда* 'nooit'; *нёгде* 'geen plaats (om te), nergens', *нёкуда* 'geen plaats (om te), nergens heen'; *нёкогда* 'geen tijd (om te)'.

Ontkenkende bijwoorden met *ни-* worden net zoals ontkenkende voornaamwoorden met een dubbele ontkenning in de zin gebruikt: *Он никогда не работал* 'Hij werkte nooit'. Zie verder 4.10.2.9.

Ontkenkende bijwoorden met *нё-* komen net zoals de voornaamwoorden *нёкого* en *нёчего* voor in een onpersoonlijke infinitiefconstructie met de betekenis 'er is geen ... om te': *Мне некогда говорить с тобой* 'Ik heb geen tijd om met jou te praten'. Zie verder 4.10.3.2.

12.2.6.2 Onbepaalde bijwoorden

Deze worden eveneens van vragende bijwoorden afgeleid, en wel hetzij door middel van de prefixen *нё-* of *коё-*, hetzij met behulp van de suffixen *-то*, *-нибудь* of *-либо*: *когда* 'wanneer' → *нёкогда* 'eens, vroeger, langgeleden' (niet te verwarren met het *нёкогда* in 12.2.6.1); *где* 'waar' → *коё-где* 'hier en daar, op enkele plaatsen';

как 'hoe' → *как-то* en *как-нибудь/как-нибудь* 'op de een of andere manier; eens, ooit'; *куда* 'waarheen' → *куда-либо* 'ergens heen'. Voor meer voorbeelden en voor het gebruik van de verschillende prefixen en suffixen – parallel lopend aan dat van de corresponderende onbepaalde voornaamwoorden – zie 4.11.

12.3 De trappen van vergelijking van het bijwoord

12.3.1 De comparatief van het bijwoord

In principe vinden we zowel samengestelde als niet-samengestelde vormen. Het eerste type, dat met behulp van *более* 'meer' en *мéнее* 'minder' gevormd wordt (bv. *более важно* 'belangrijker'), is minder gebruikelijk dan het tweede type (*важнéе* 'belangrijker'). Als samengestelde vormen voorkomen, dan is dat bij voorkeur bij een overdrachtelijke betekenis: *более глубоко изучать* 'diepgaander bestuderen' (tegenover de niet-samengestelde vorm bij een directe betekenis als in *надо копать глубже* 'men moet dieper graven'). Bij bijwoorden die niet op *-o/-e* eindigen is een eventuele comparatief alleen met *более* of *мéнее* mogelijk: *более логически* 'logischer'.

De vorming van de niet-samengestelde comparatief van bijwoorden op *-o/-e* komt overeen met die van het corresponderende adjectief. We vinden comparatieven op *-e* (*тихо* 'stil' → *тише*, *часто* 'vaak' → *чаще*, *плохо* 'slecht' → *хуже*); op *-ee* (*интересно* 'interessant' → *интереснее*, *слабо* 'zwak' → *слабее*, *холодно* 'koud' → *холоднее*) en op *-ше* (*тонко* 'dun' → *тоньше*, *хорошо* 'goed' → *лучше*); vergelijk ook dubbelvormen zoals *много* 'veel' → *больше* naast *более*, *мало* 'weinig' → *мéньше* naast *мéнее*, en *далеко* 'ver' → *дальше* naast *дáleе*. Zie verder 3.14.

Более en *мéнее* worden hoofdzakelijk gebruikt bij samengestelde vormen van de comparatief (zie de eerste alinea van deze paragraaf) en in enkele idiomatische uitdrukkingen (bv. *более того* 'nog sterker', *более или мéнее* 'min of meer'); in combinatie met telwoorden, bijvoorbeeld *более пяти лет* 'meer dan vijf jaar' (*больше* in dit soort combinaties is spreektaal); daarbuiten zijn *больше* en *мéньше* gebruikelijker. *Дальше* komt vaker voor dan *дáleе*, dat grotendeels is beperkt tot de uitdrukking *и так дáleе* (*и т.д.*) 'enzovoort'.

12.3.2 De superlatief van het bijwoord

De superlatief van bijwoorden op *-o/-e* wordt gewoonlijk uitgedrukt door een niet-samengestelde comparatief in combinatie met *всего́/всех*: *Больше всего́ он любит свою́ работу* 'Het meest houdt hij van zijn werk', *Она́ дéлает всё́ лучше́ всех* 'Zij doet alles het best'. Zie verder 3.15.2.3.

Parallel aan samengestelde comparatieven met *более* en *мéнее* vinden we verder nog samengestelde superlatieven met behulp van *наибóлее* 'het meest' en *наимéнее* 'het minst': *наибóлее успешно́* 'het meest succesvol', *наимéнее уда́чно* 'het minst geslaagd'. Bij bijwoorden die niet op *-o/-e* eindigen is dit het enige mogelijke vormingstype: *наибóлее логически́* 'het meest logisch'.

Bijwoordelijke superlatiefvormen op *-ейше/-айше* (vgl. 3.15.1.1) komen zelden voor (bv. *подробно́* 'uitvoerig' → *подробнейше́* of *стро́го* 'streng' → *стро́жайше́*).

13 HET VOORZETSEL

13.1 Inleiding en indeling

13.1.1 Algemeen

13.1.1.1 Waarvoor worden voorzetsels gebruikt?

Een voorzetsel drukt een relatie uit tussen het woord waar het vóór staat en één of meer andere woorden in de zin. Het kan gaan om:

- een bijwoordelijke relatie, bijvoorbeeld:

Он приедет через месяц. Hij komt over een maand.

- een objectsrelatie, bijvoorbeeld:

Он думал о сыне. Hij dacht aan zijn zoon.

- of een bijvoeglijke relatie, bijvoorbeeld:

дверь в сад tuindeur

Zoals uit het laatste voorbeeld blijkt, wordt soms in het Russisch een voorzetsel gebruikt waar het in de Nederlandse vertaling ontbreekt. Meer voorbeelden hiervan:

микстура от кашля	hoestdrankje
билёт на поезд	treinkaartje
вход в театр	theateringang
отложить на неделю	een week uitstellen
за час до начала	een uur voor het begin
В понедельник я уезжаю.	Maandag ga ik weg.

Het omgekeerde komt ook voor, bijvoorbeeld:

Он дал книгу Наташе.	Hij gaf het boek aan Natasja.
писать карандашом	met een potlood schrijven

In het Nederlands worden voorzetsels soms vóór bijwoorden en andere voorzetsels gebruikt, bijvoorbeeld ‘de krant van gisteren’, ‘hij bleef tot na vijven’. In het Russisch echter staat een voorzetsel vrijwel uitsluitend voor een substantief, een adjectief, een telwoord of een voornaamwoord. Daarom moeten we, als we de zojuist gegeven Nederlandse zinnen in het Russisch willen vertalen, de constructie aanpassen, bijvoorbeeld *вчера́шняя газе́та*, of zelfs de hele formulering, bijvoorbeeld *Он ушёл то́лько после́ пяти́.* (lett. ‘Hij vertrok pas na vijven’). De enige toegestane verbindingen van voorzetsels met bijwoorden of andere voorzetsels in het Russisch zijn de volgende:

до за́втра	tot morgen
на за́втра	tot morgen (bv. iets uitstellen)

на сего́дня voor vandaag (bv. genoeg zijn)

In de spreektaal bestaan hiernaast verbindingen van het type:

до без че́тверти во́семь tot kwart voor acht

Een enkele keer komt een voorzetsel zelfstandig voor, bijvoorbeeld:

Ты за́ или про́тив? Ben je voor of tegen?

De meeste voorzetsels regeren één bepaalde naamval, dat wil zeggen dat het woord achter het voorzetsel in die naamval komt te staan, bijvoorbeeld *до* ‘tot’ regeert de genitief. Sommige voorzetsels regeren twee of drie naamvallen, afhankelijk van de betekenis. Het voorzetsel *с*, bijvoorbeeld, kan de genitief, de accusatief of de instrumentalis regeren:

Он упáл с крýши. Hij viel van het dak.

Она оставáлась с неде́лю. Zij bleef ongeveer een week.

Он говорýл с ней. Hij sprak met haar.

Voorzetsels worden ook wel PREPOSITIES genoemd. Het bijbehorende adjectief luidt PREPOSITIONEEL.

13.1.1.2 Voorzetsels en naamval

Voorzetsels regeren altijd andere naamvallen dan de nominatief. Hierop is één werkelijke en één schijnbare uitzondering: in zinnen van het type ...

Что он за челове́к? Wat is hij voor iemand?

... regeert *за* de nominatief (zie 13.8.6 sub 10); in constructies als ...

Его́ произвели́ в майо́ры. Hij werd tot majoor bevorderd.

... heeft *майо́ры* een speciale vorm van de accusatief (door sommigen als een aparte naamval beschouwd) die niet identiek is met de genitief maar met de nominatief (zie 13.8.2 sub 4).

13.1.1.3 Nazetsels

Enkele Russische voorzetsels kunnen ook fungeren als NAZETSEL, dat wil zeggen dat ze kunnen staan na het woord waar ze bijhoren. De bekendste zijn:

ра́ди + G terwille van (zie 13.8.28)

навстрéчу + D tegemoet (zie 13.10)

спустя́ + A later (zie 13.11.2)

Alléén nazetsel is:

(тому́) назáд + A geleden (zie 13.10)

Interessant genoeg zijn in drie van de vier hier gegeven gevallen de Nederlandse equivalenten ook nazetsels.

13.1.2 Primaire en secundaire voorzetsels

De Russische voorzetsels worden meestal onderverdeeld in PRIMAIRE (ook wel OORSPRONKELIJKE) en SECUNDAIRE VOORZETSELS.

- Primaire voorzetsels zijn niet van andere woorden afgeleid en doen bovendien alleen dienst als voorzetsel. In het schema hieronder worden deze voorzetsels gegeven met hun hoofdbetekeningen en de naamvallen die zij regeren. In de tabel betekenen 'ri' en 'ru' respectievelijk 'richting' en 'rust'.

	G	D	A	I	L
без	zonder				
в			in (ri)		in (ru)
для	voor (t.b.v.)				
до	tot				
за			achter (ri)	achter (ru)	
из	uit				
из-за	vanachter				
из-под	vanonder				
к		naar			
кро́ме	behalve				
ме́жду				tussen	
на			op (ri)		op (ru)
над				boven	
о			tegen(aan)		aangaande
от	van(af)				
пе́ред				voor	
по		langs	tot en met		na
под			onder (ri)	onder (ru)	
при					bij
про			aangaande		
ра́ди	ter wille van				
с	van(af)		ongeveer	met	
у	bij				
че́рез			over(heen)		

- Secundaire voorzetsels zijn voorzetsels die ook als bijwoord kunnen fungeren (BIJWOORDELIJKE VOORZETSELS), of afleidingen zijn van bijwoorden, werkwoorden of substantieven, al of niet in combinatie met een primair voorzetsel.
- Voorbeelden van bijwoordelijke voorzetsels zijn:

вбли́зи + G nabij вокру́г + G rondom

Voorbeelden van andere secundaire voorzetsels zijn:

ра́дом с + I naast ввиду́ + G met het oog op

считая + A met inbegrip van благодаря́ + D dankzij

De eerste twee voorbeelden zijn combinaties van een verbogen vorm van een substantief met een primair voorzetsel, de laatste twee zijn oorspronkelijk gerundia.

De grens tussen secundaire voorzetsels en andere woordsoorten is niet scherp. Zo kan men zich afvragen of *в связи с* 'in verband met' in zijn geheel een voorzetsel is, of een combinatie van voorzetsel + substantief + voorzetsel. Een verbinding als *во время* 'tijdens', daarentegen, is voor het gevoel van de meeste sprekers een voorzetsel. Omdat het niet vaststaat wanneer iets een voorzetsel is en wanneer niet, zijn de lijsten met secundaire voorzetsels die men in grammatica's kan vinden zeer verschillend van omvang en samenstelling. De lijsten aan het eind van dit hoofdstuk (13.9 – 13.11) bevatten slechts de belangrijkste secundaire voorzetsels.

13.1.3 Invoeging van *н-*

Na een primair voorzetsel (ook als dit de laatste component van een secundair voorzetsel is) krijgen persoonlijke voornaamwoorden van de derde persoon een voorgevoegde *н-* (zie ook 4.2). Voorbeelden:

к нему́ naar hem toe рядом с ними naast hen

Dit geldt ook voor die bijwoordelijke voorzetsels die de genitief regeren en die behandeld worden in 13.9, bijvoorbeeld:

вокруг него́ eromheen вóзле него́ naast hem

Vergelijk met niet-bijwoordelijk voorzetsel *вне его́* 'erbuiten' en met bijwoordelijk voorzetsel + D *вслед ему́* 'hem achterna'.

Ook na een groeiend aantal niet-bijwoordelijke secundaire voorzetsels met de genitief wordt deze *н-* tussengevoegd. Van de voorzetsels die in dit hoofdstuk genoemd worden zijn dit *вместо* 'in plaats van', *насчёт* 'met betrekking tot', *вроде* 'een soort van' (de laatste twee voorzetsels behoren tot de spreektaal).

13.1.4 Betekenis

De betekenis van de secundaire voorzetsels is in het algemeen eenvoudig weer te geven door middel van een of twee Nederlandse equivalenten, bijvoorbeeld *вместо* is 'in plaats van', *благодаря́* is 'dankzij'. Bij de meeste primaire voorzetsels is de situatie gecompliceerder: hoewel zij in het algemeen een concrete basisbetekenis hebben (bv. *в* 'in', *за* 'achter'), is de relatie die zij aanduiden vaak abstract en niet eenvoudig te verbinden met de basisbetekenis, bijvoorbeeld:

Он сомневался в друге.	Hij twijfelde aan zijn vriend.
Слово за вами.	Het woord is aan u.

Het gebruik van de voorzetsels in dit soort verbindingen hoort meer in een woordenboek thuis dan in een grammatica en zal hier niet uitputtend worden behandeld.

In veel gevallen (zoals dat van *сомневаться в* hierboven) kan men ook zeggen dat geen sprake is van vrij gebruik van het voorzetsel, maar dat het woord (bijvoorbeeld *сомневаться*) één geheel vormt met het voorzetsel en in combinatie met dat voorzetsel een bepaalde naamval regeert. Veel van dit soort gevallen worden genoemd in 14.2.4.5, 14.3.3.5, 14.4.3.4, 14.5.3.4 en 14.6.

Ook als de aangeduide relatie ogenschijnlijk concreet is, kan de keuze van het juiste voorzetsel enige voorkennis vereisen. Bekende voorbeelden hiervan zijn het ruimtelijk en tijdelijk gebruik van *в* 'in' en *на* 'op', twee van de onderwerpen die hieronder apart zullen worden besproken (13.3.3 – 13.3.7 en 13.6).

13.2 Vormvarianten, accent

13.2.1 Variant met -o

Без, в, к, над, от, перед, под en *с* hebben een variant met een -o aan het eind, die vaak gebruikt wordt als het woord dat erop volgt begint met meer dan één medeklinker, bijvoorbeeld:

во мне	in mij	передо мной	voor mij
--------	--------	-------------	----------

Voor de keuze van de juiste variant zijn weinig vaste regels te geven. Het gaat om min of meer vaste combinaties van voorzetsel + woord(en) erna. Wel zijn enkele statistische uitspraken te doen. De lange varianten van *в, к* en *с* (eenlettergrepig) komen vaker voor dan die van de andere voorzetsels.

Hieronder volgt een lijstje van de belangrijkste gevallen waarin men de lange variant aantreft, geordend naar de beginmedeklinker(s) van het woord na het voorzetsel:

- *в*:- vóór medeklinkercombinaties beginnend met *в*- of *ф*- gebruikt men dikwijls de lange variant van het voorzetsel *в*, bijvoorbeeld *во фрэке* 'in rokkostuum', *во вновь постро́енном до́ме* 'in een nieuwgebouwd huis', *во Фра́нции* 'in Frankrijk', *во францу́зском языке́* 'in de Franse taal' (in de laatste combinatie is *в* ook mogelijk);
- *вр*:- vóór vormen van *время* 'tijd' gebruikt men de lange vorm van *в* en soms ook van *к* en *с*, bijvoorbeeld *во время́, ко вре́мени, со вре́мени*;
- *вс*:- vóór vormen van *весь* 'heel, alle', gebruikt men dikwijls de lange variant, bijvoorbeeld *во всех магази́нах* 'in alle winkels', *обо все́м* 'over alles', *изо всех сил* 'uit alle macht' (maar: *из всех мо́их друзе́й* 'van al mijn vrienden', *пе́ред/над все́ми* 'voor/boven allen');
- *вт*:- vóór vormen van *второ́й* 'tweede' (en samenstellingen) gebruikt men de lange vorm van *в*, bijvoorbeeld *во второ́м то́ме* 'in het tweede deel', *во вто́рник* 'op dinsdag';
- *мн*:- vóór vormen van *я* 'ik' gebruikt men uitsluitend de lange variant, bijvoorbeeld *во мне, передо мной, обо мне*; vóór vormen van *мно́го* 'veel' dikwijls ook, bijvoorbeeld *во мно́гом, со мно́гим* (maar: *из/от мно́гих*);
- *с*:- vóór medeklinkercombinaties beginnend met *с*- gebruikt men dikwijls de lange variant van het voorzetsel *с*, bijvoorbeeld *со столá* 'van tafel', *со сметáной* 'met zure room', *со стра́хом* 'met angst' (maar: *с(о) сво́им отцо́м* 'met mijn (...) vader', *с стра́шным шу́мом* 'met een vreselijk lawaai').

Vóór eenlettergrepige woorden die in de nominatief een vluchtige -o- of -e- bevatten, wordt meestal de lange variant gebruikt, bijvoorbeeld *во сне́* 'in slaap', *ко лу́бу* 'naar het voorhoofd', *со льдо́м* 'met ijs' (maar: *пе́ред сном* 'voor de slaap', *с псом* 'met de hond').

De lange variant van *в* staat voor een klinker in de verbindingen *во и́мя* 'in naam van' en *во избе́жани́е* 'ter vermijding van'.

13.2.2 o en об

Indien het voorzetsel *о* met de locatief gaat, heeft het de variant *об* vóór de klinkers *а, э, и, о* en *у*, bijvoorbeeld:

об отце́'	over de vader
-----------	---------------

Об met de accusatief komt ook voor vóór substantieven die met een medeklinker beginnen (zie 13.8.17). Een derde variant heeft *o* in de combinaties:

обо мне	over mij
обо всём	over alles (ook <i>o всём</i>)
обо всех	over iedereen (ook <i>o всех</i>)
обо чём-то	ergens aan (bv. zich stoten)

13.2.3 Accent op voorzetsel

De eenlettergrepige primaire voorzetsels zijn in de grote meerderheid van de gevallen ongeaccentueerd. Het Russisch kent echter een aantal vaste combinaties van geaccentueerd primair voorzetsel + ongeaccentueerd substantief-telwoord, bijvoorbeeld:

на́ бок	op mijn/jouw/enz. zij (richting)
держáть за́ руку	bij de hand houden
умно́жить на́ три	met drie vermenigvuldigen

In het geval van de substantieven gaat het hier vrijwel altijd om die woorden die noch vast stamaccent, noch vast eindaccent hebben (die niet tot de accenttypen {a} of {b} behoren, zie 2.1.7). Bij de meeste van deze combinaties is het gebruik van de ‘normaal’ accent (dus accent niet op het voorzetsel maar op het substantief) aan het toenemen, maar soms – vooral in staande uitdrukkingen – is accent op het voorzetsel nog steeds de norm. Hier volgen enkele veelvoorkomende gevallen:

на́ бок	и́з дому	на́ нос	за́ руки	по́ сто
на́ воду	на́ дом	за́ ночь	на́ руки	на́ три
на́ год	на́ зиму	на́ ночь	по́д руки	за́ угол
на́ голову	и́з лесу	на́ пол	до́ смерти	за́ ухо
за́ город	по́ лесу	о́б пол	на́ смерть	на́ ухо
за́ городом	за́ ногу	за́ реку	на́ смех	за́ уши
за́ гору	на́ ногу	на́ реку	со́ смеху	по́ уши
на́ гору	за́ ноги	за́ руку	за́ спину	
по́д гору	на́ ноги	на́ руку	на́ спину	
за́ день	за́ нос	по́д руку	на́ сто	

13.2.4 Nevenaccent op voorzetsel

De meerlettergrepige primaire voorzetsels (*кро́ме, ме́жду, пе́ред, ра́ди* en *че́рез*) en alle secundaire voorzetsels (bijvoorbeeld *вдо́ль, прóтив, о́коло, сре́ди*) worden uitgesproken met een nevenaccent; het hoofdaccent ligt op het naamwoord dat op het voorzetsel volgt. Klinkers worden onder nevenaccent niet gereduceerd, bijvoorbeeld *o* wordt niet [ə] of [ʌ] (zie 1.3.2 – 1.3.3). De voorzetsels *из-под* en *из-за* zijn altijd ongeaccentueerd (met klinkerreductie).

13.3 Ruimtelijk gebruik van *в, из, на, с, к, у* en *от*

13.3.1 *В, на, из* en *с*

В, на, из en *с* hebben ieder een duidelijke basisbetekenis:

<i>в</i>	(binnen)in	<i>на</i>	(boven)op
<i>из</i>	uit	<i>с</i>	van(af)

Из en *с* regeren de genitief en duiden een beweging ergens vandaan aan. *В* en *на* geven, afhankelijk van de geregeerde naamval, een beweging ergens heen aan (accusatief), of een rusttoestand op een bepaalde plaats (locatief). Voorbeelden:

Он положил рубашки в чемодан.	Hij stopte de overhemden in de koffer.
Рубашки в чемодане.	De overhemden zitten in de koffer.
Он взял рубашки из чемодана.	Hij haalde de overhemden uit de koffer.
Он положил письмо на стол.	Hij legde de brief op tafel.
Письмо на столе.	De brief ligt op tafel.
Он взял письмо со стола.	Hij pakte de brief van de tafel.

Zoals in de bovenstaande voorbeelden is te zien, is bij het gebruik van *в, на, из* en *с* sprake van twee **OPPONERENDE REEKSEN** (twee reeksen van combinaties van voorzetsel + naamval, waarbij de combinaties binnen elke reeks systematische verschillen vertonen):

куда? 'waarheen?'	где? 'waar?'	откуда? 'waar-vandaan?'
<i>в</i> + A	<i>в</i> + L	<i>из</i> + G
<i>на</i> + A	<i>на</i> + L	<i>с</i> + G

Er zijn in het Russisch meer voorzetsels die men in dergelijke reeksen kan indelen. In 13.4.2 wordt hiervan een overzicht gegeven.

Net als het Nederlandse 'in' en 'op' worden *в* en *на* ook gebruikt in abstract-ruimtelijke of figuurlijke zin, bijvoorbeeld:

Он ей смотрел в глаза.	Hij keek haar in de ogen.
углубиться в чтение	zich verdiepen in zijn lectuur
привести в восторг	in verrukking brengen
жить в дружбе	in vriendschap leven
в сущности	in wezen
в памяти	in het geheugen
обращать внимание на проблему	de aandacht vestigen op een probleem
экономическое давление на малые	economische druk op kleine staten
государства	
смотреть на что-нибудь	ergens naar kijken
отвечать на вопрос	op een vraag antwoorden
Он возложил вину на мать.	Hij schoof de schuld op zijn moeder.
На нём лежит обязанность.	Op hem rust de verplichting.

Э́то на меня́ произвело́ глубо́кое
впечатле́ние.
сосредото́читься на са́мом гла́вном Dat maakte grote indruk op mij.
zich concentreren op het belangrijkste

13.3.2 K, y en om

Ook bij *к*, *у* en *от* is de basisbetekenis eenvoudig: *к* betekent ‘naar(toe), in de richting van’, *у* ‘bij’ en *от* ‘van (... weg/vandaan)’. Voorbeelden:

Он поёхал к сестре́.	Hij ging naar zijn zuster.
Он был у сестры́.	Hij was bij zijn zuster.
Он уёхал от сестры́.	Hij ging van zijn zuster weg.
Он подошёл к столу́.	Hij liep naar de tafel toe.
Он стоя́л у стола́.	Hij stond bij de tafel.
Он отошёл от стола́.	Hij liep van de tafel weg.

Natuurlijk worden ook deze voorzetsels overdrachtelijk gebruikt, bijvoorbeeld *перехо́д от стра́ха к ра́дости* ‘de overgang van vrees naar vreugde’. Net als bij de vier hierboven behandelde voorzetsels, kunnen we hier spreken van een oppone-rende reeks:

ку́да? ‘waarheen?’	где? ‘waar?’	отку́да? ‘waarvandaan?’
к + D	у + G	от + G

К wordt ook gebruikt in zinnen van het type:

Он стоя́л бо́ком к мосту́.	Hij stond met zijn zij naar de brug toe.
Он сиде́л спиной ко мне.	Hij zat met zijn rug naar me toe.

Het verschil tussen de Russische voorzetsels komt niet altijd tot uiting in de Nederlandse vertaling. Zo worden *в*, *на* en *к* alle drie dikwijls vertaald met ‘naar’:

Он поёхал в теа́тр.	Hij ging naar de schouwburg (met de bedoeling om daar naar binnen te gaan).
Он поёхал на Ле́нинские го́ры.	Hij ging naar de Leninheuvels (met de bedoeling om erop te gaan).
Он поёхал к па́мятнику.	Hij ging naar het monument (slechts nadering, niet naar binnen of bovenop).

Op dezelfde manier worden zowel *из*, *от* als *с* vaak vertaald met ‘van’:

Он приёхал из университе́та/ от врача́.	Hij kwam van de universiteit/ de dokter.
Он соскочи́л с ло́шади.	Hij sprong van zijn paard.

13.3.3 Niet altijd steun aan basisbetekenis

Zowel het Nederlands als het Russisch kennen gevallen, waarin de keuze van het voorzetsel niet gemotiveerd lijkt door zijn basisbetekenis. Als men bijvoorbeeld in het Nederlands zegt ‘op de universiteit’, verwijst men meestal niet naar een plaats

boven op het universiteitsgebouw. In het Russisch zegt men in zo'n geval *в университетѣ*, wat beter klopt met de basisbetekenis van *в*. Daarentegen luidt 'op de faculteit' in het Russisch *на факультѣте*. Er is in het Russisch een groot aantal min of meer vaste combinaties van *в* of *на* + (categorie) substantieven, die niet of niet eenvoudig te verklaren zijn uit de betekenissen van de voorzetsels en de substantieven. Soms zijn beide voorzetsels mogelijk, met of zonder betekenisverschil. Hieronder zal getracht worden een beeld te geven van de meest voorkomende combinaties, waarbij gezegd moet worden dat niet alle categorieën substantieven goed af te grenzen zijn en dat het aantal uitzonderingen aanzienlijk is.

Een element van regelmaat hierbij is, dat wat in 13.3.1 gezegd werd over de opponderende reeksen voorzetsels in de regel ook hier geldt, bijvoorbeeld:

в университетѣ	naar de universiteit
в университетѣте	op de universiteit
из университетѣта	van de universiteit
на факультѣт	naar de faculteit
на факультѣте	op de faculteit
с факультѣта	van de faculteit

Hierop zijn slechts enkele uitzonderingen (zie bijvoorbeeld *зорá* in 13.3.6). Het ruimtelijke gebruik van *κ* levert weinig problemen op en kan daarom verder buiten beschouwing blijven.

13.3.4 Keuze tussen *в* en *на* (1)

- Vóór namen van steden, landen, staten en streken (behalve op *-щина*) wordt *в* gebruikt:

в Кіеве	in Kiëv
в Парíже	in Parijs
во Фрáнции	in Frankrijk
в Россíи	in Rusland
в Азербáйджáне	in Azerbajdzjan
в Сибíри	in Siberië
в Калифóрнии	in Californië

Sinds de Oekraïne onafhankelijk is zegt men *в Украíне* 'in de Oekraïne' (daarvoor *на Украíне*). Sindsdien zegt men in het Nederlands overigens ook steeds vaker Oekraïne (zonder lidwoord). Maar: *на рóдине* 'in het vaderland', *на чужбíне* 'in den vreemde', *на Русíи* 'in Roes', *на Днѣпрóвщинѣ* 'in het Dnjepr-gebied'. Speciaal gebruik van *на* voor namen van steden: *пóезд на Кіев* betekent 'de trein in de richting Kiëv'.

- Bij eilanden en schiereilanden (behalve op *-ия*) gebruikt men *на*:

на Аля́ске	in Alaska
на Крíте	op Kreta

Маар:

в Крымú op de Krim
в Сици́лии op Sicilië

- Ook bij windstreken gebruikt men *на*:

на восто́ке in het oosten
на ю́го-за́паде in het zuidwesten
на Да́льном Восто́ке in het Verre Oosten

- Bij gebergten waarvan de naam een plurale tantum is, gebruikt men *в*, bij namen in het enkelvoud daarentegen *на*:

в А́льпах in de Alpen
в Пирене́ях in de Pyreneeën
в Карпа́тах in de Karpaten
на Ура́ле in de Oeral
на Кавка́зе in de Kaukasus
на Алта́е in het Altaj-gebergte

Маар:

на Балка́нах op de Balkan
на Ле́нинских гора́х op de Lenin-heuvels

Bij namen in het enkelvoud voorafgegaan door een bepaling kan men ook *в* gebruiken, behalve bij *Кавка́з*:

в/на Центра́льном Алта́е in het Centrale Altaj-gebergte
в/на Се́верном Ура́ле in de Noordelijke Oeral

маар:

на Восто́чном Кавка́зе in de Oost-Kaukasus

Het gebruik van *в* en *на* in gevallen als de laatste serie voorbeelden is niet helemaal consequent. Een factor die mee kan spelen is of men een gebergte (*на*) of een streek (*в*) in gedachten heeft.

- Bij (delen van) gebouwen of andere besloten ruimten gebruikt men in principe *в*:

в шко́ле op school
в больни́це in het ziekenhuis
в апте́ке in de apotheek
в теа́тре in de schouwburg
в ци́рке in het circus
в гости́нице in het hotel
в за́ле in de zaal
в фойе́ in de foyer

Als echter de locatie meer lijkt (of historisch meer leek) op een open terrein met één of meer gebouwen dan op een besloten ruimte, gebruikt men *на*:

на ста́нции/вокза́ле op het station

на по́чте/почта́мте	op het postkantoor (in het verleden een station met loodsen)
на аэродро́ме	op het vliegveld
на ры́нке	op de markt
на предприя́тии	bij de onderneming
на строи́тельстве/стро́йке	op het bouwterrein
на фэ́рме	op de boerderij
на заво́де/фа́брике	in de fabriek

Maar:

в порту́	in de haven
в аэропорту́	op het vliegveld

Ook vóór *ша́хта* 'mijn' gebruikt men *на*:

рабо́татъ на ша́хте	in een mijn werken
---------------------	--------------------

Als men echter de mijngang zelf wil aanduiden, gebruikt men *в*:

Шахтёр спусти́лся в ша́хту.	De mijnwerker ging de mijn in.
-----------------------------	--------------------------------

13.3.5 Keuze tussen *в* en *на* (2)

- Vóór substantieven die een activiteit aanduiden gebruikt men *на*:

на конце́рте	op het concert
на ви́ставке	op de tentoonstelling
на спекта́кле	bij de voorstelling
на ма́тче	bij de wedstrijd
на сва́дьбе	op het huwelijk
на вече́ринке	op het feest
на рабо́те	op het werk
на похоро́нах	op de begrafenis
на поеди́нке	bij een duel
на ле́кции	op college
на уро́ке	bij de les
на пе́рвом кúрсе	in het eerste jaar (van de studie)
на войне́	in de oorlog
на собра́нии	op de vergadering
на прогу́лке	op de wandeling

In overeenstemming hiermee gebruikt men vóór het woord *суд* in de betekenis 'rechtbank, gerecht' het voorzetsel *в*, in de betekenis 'proces' *на*. De Russische zin *Мы вчера́ были в о́пере* betekent 'We waren gisteren in de opera (het gebouw)', *Мы вчера́ были на о́пере* daarentegen betekent 'We hebben gisteren een operavoorstelling bijgewoond' (kan bijvoorbeeld ook in de open lucht geweest zijn). Ook bij woorden die een wijze van voortbeweging aanduiden hebben we *на*, bijvoorbeeld:

на ходу́	al lopend, zonder stil te staan
на всём скаку́	in volle galop
на лету́	al vliegend

Bij woorden die slaan op iets dat uitgevoerd wordt, gebruikt men *в* als men het heeft over deelname of inhoud:

играть в пьесе́	in een toneelstuk spelen
В концерте́ много трудных мест.	In het concert zitten veel moeilijke passages.

- Vóór substantieven die middelen van vervoer aanduiden wordt *на* gebruikt:

ехать на маши́не	met de auto gaan
на велосипе́де	op de fiets
на мотоци́кле	met de motor
на трамва́е	met de tram
на метро́	met de metro
на авто́бусе	met de bus
на по́езде	met de trein
плыть на парохо́де	met de boot gaan
лететь на самолёте	met het vliegtuig gaan

Ook instrumentalis zonder voorzetsel is mogelijk: *поездом, самолётом*, enz.

На чём ты приехал сюда́ betekent 'Hoe (met welk vervoermiddel) ben je hier gekomen?' Als het echter niet gaat om de verplaatsing zelf, maar het middel van vervoer een plaats van handeling is, gebruikt men *в*:

Я её встрéтил в по́езде/ в метро́/ в самолёте.	Ik ontmoette haar in de trein/metro/ het vliegtuig.
--	---

Maar:

Я её встрéтил на парохо́де.	Ik ontmoette haar op de boot.
-----------------------------	-------------------------------

- Voor bepaalde natuurverschijnselen die gezien worden als omstandigheid waarin men zich kan bevinden, gebruikt men *на*:

на во́здухе	in de open lucht
на сквозняке́	op de tocht
на ветру́	in de wind
на со́лнце	in de zon

Vergelijk de plaatsbepaling:

Самолёт в во́здухе.	Het vliegtuig is in de lucht.
NB: видеть что-нибудь с во́здуха	iets uit de lucht zien

(*B* is hier geopponeerd aan *c*.)

- Bij kledingstukken, schoeisel, bril, enz. gebruikt men uitsluitend *в*:

челове́к в си́ней руба́шке	een man in een blauw overhemd
----------------------------	-------------------------------

дѣвушка в шляпѣ	een meisje met een hoed (op)
Она читáет в очкáх.	Ze leest met een bril.

In het Russisch gebruikt men deze verbindingen ook als predikaat, dat wil zeggen daar waar men in het Nederlands een werkwoord ('dragen', 'aan/op hebben') zou gebruiken:

Он был в чёрном костюме.	Hij droeg een zwart pak.
Она в наўшниках.	Zij heeft een koptelefoon op.
Он в коричневых тáпочках.	Hij heeft bruine pantoffels aan.

- In vakjargon gebruikt men soms *на* in plaats van *в* wanneer het gaat om iemands werkkring, bijvoorbeeld:

рабо́тать на ра́дио/ на телевídении	bij de radio/de televisie werken
-------------------------------------	----------------------------------

13.3.6 Keuze tussen *в* en *на* (3)

Er zijn veel afzonderlijke woorden waarbij de keuze tussen *в* en *на* niet af te leiden is uit enig algemeen principe. In een aantal gevallen kunnen (vrijwel) zonder betekenisverschil beide voorzetsels gebruikt worden: *в/на кúхне* 'in de keuken', *в/на кварти́ре* 'in de woning', *во/на флóте* 'bij de marine', *в/на седлѣ* 'in het zadel'. Bij andere woorden is er wel een verschil in gebruik en/of betekenis. Hier volgen enkele voorbeelden:

- *Гора́: забра́ться на гору* een berg beklimmen. Meer in het algemeen echter: *в гóру* 'bergopwaarts' (NB: *с горы́* 'bergafwaarts'; *в* is hier georponneerd aan *с*).
- *Двор: во дворе́* betekent 'op het erf, op de binnenplaats', *на дворе́* betekent 'buiten'.
- *Дом: в до́ме* 'in het huis', maar *доста́вить на́ дом* 'aan huis bezorgen', *рабо́тать на́ дому́* 'thuis/ aan huis werken'.
- *Мѣсто: на* wordt gebruikt als *мѣсто* niet voorafgegaan wordt door een bepaling, ofwel bepaald wordt door een rangtelwoord of bezittelijk voornaamwoord, bijvoorbeeld *Всѣ на мѣсте* 'Alles staat op zijn plaats', *на пѣрвом мѣсте* 'op de eerste plaats', *на твоѣм мѣсте* 'in jouw plaats'. Verder kiest men *на* als expliciet sprake is van een vlakke locatie of als de bepaling vóór *мѣсто* verwijst naar een ander tijdstip: *на ровном мѣсте* 'op vlak terrein', *на прѣжнем мѣсте* 'op zijn oude plaats'. Bij andere bepalingen gebruikt men *в: в одном мѣсте* 'op één plaats', *в тѣмном мѣсте* 'op een donkere plaats', *в другом мѣсте* 'op een andere plaats', *в разных мѣстах* 'op verschillende plaatsen', *в чудѣсном мѣсте* 'op een prachtige plaats'.
- *Мóре: на* het gaat om een activiteit op zee of locatie aan zee zegt men *на мóре*, anders *в мóре*. Voorbeelden: *приключѣния на мóре* 'avonturen op zee', *Баку́ нахо́дится на Каспíйском мóре* 'Bakoe ligt aan de Kaspische Zee', *Кора́бль в откры́том мóре* 'Het schip is op open zee', *Эти ры́бы во́дятся в мóре* 'Deze vissen treft men in de zee aan'.
- *Окно́: в* vergelijk *В окнѣ показáлась егó голова́* 'Achter/In het raam verscheen zijn hoofd', *На окнѣ стояли цветы́* 'In/op de vensterbank stonden planten', *Занавѣски на́ окнах* 'De gordijnen hangen voor de ramen'.
- *По́ле: в по́ле* betekent in de meest algemene zin 'op het land, in het veld'. Zo ook: *в откры́том по́ле* 'in het open veld'. Is er sprake van begrenzing, dan gebruikt men *на: На поля́х рабо́тали лю́ди* 'Op de velden werkten mensen', *на карто́фельном по́ле* 'op een aardappelveld', *на по́ле бо́я* 'op het slagveld', *на футбóльном по́ле* 'op het voetbalveld'.
- *Свет: в* de betekenis 'wereld' wordt *на* gebruikt, in de betekenis 'licht' *в*, bijvoorbeeld *Ско́лько ви́дов слоно́в на свѣте?* 'Hoeveel soorten olifanten zijn er op de wereld?', *в свѣте фонаря́* 'in het licht van de lantaarn', *в свѣте но́вых откры́тий* 'in het licht van de nieuwe ontdekkingen'. Maar: *Она́ осмо́трѣла оде́жду на свѣту́* 'Ze bekeek de kleren in/tegen het licht'.

13.3.7 Keuze tussen *в* en *на* (4)

Tot slot nog enkele voorbeelden van gevallen waarin het ruimtelijk gebruik van *в* en *на* afwijkt van het Nederlandse ‘in’ en ‘op’:

стучать в дверь	op de deur kloppen
Он её целовал в щёку.	Hij kuste haar op de wang.
Он бросил в меня подушку.	Hij gooide een kussen naar me.
Он был ранен в голову.	Hij was gewond aan zijn hoofd.
влезть на дерево/ на мачту	in een boom/ een mast klimmen
На нём красная рубашка.	Hij heeft een rood hemd aan.
жарить на масле	in boter bakken

13.4 Ruimtelijk gebruik van *за*, *из-за*, *под*, *из-под*, *над* en *перед*. Overzicht van de opponerende reeksen van ruimtelijke voorzetsels

13.4.1 *За* en *из-за*

За + A betekent ‘achter’ (richting), *за* + I ‘achter’ (rust), *из-за* + G ‘vanachter’. Voorbeelden:

Он кинул мяч за забор.	Hij gooide de bal achter het hek.
Мяч лежит за забором.	De bal ligt achter het hek.
Из-за забора появился мужчина.	Van achter het hek kwam een man tevoorschijn.

Под + A betekent ‘onder’ (richting), *под* + I ‘onder’ (rust), *из-под* + G ‘vanonder’. Voorbeelden:

Он поставил чемодан под стол.	Hij zette de koffer onder de tafel.
Чемодан стоял под столом.	De koffer stond onder de tafel
Она достала чемодан из-под стола.	Zij haalde de koffer onder de tafel vandaan.

Над betekent ‘boven’, *перед* betekent ‘voor’. Beide voorzetsels gaan met de instrumentalis, zowel wanneer sprake is van richting als van rust. Voorbeelden:

Он повесил лампу над столом.	Hij hing de lamp boven de tafel.
Лампа висит над столом.	De lamp hangt boven de tafel.
Он поставил стакан передо мной.	Hij zette het glas voor me neer.
Передо мной стоял стакан.	Voor me stond een glas.

Het Russisch bezit geen voorzetsels om de relaties ‘boven ... vandaan’ en ‘voor ... vandaan’ uit te drukken.

13.4.2 Overzicht opponerende reeksen

In 13.3.1 en 13.3.2 werd reeds gesproken over opponerende reeksen voorzetsels. Als we dit samenvatten voor alle tot dusver behandelde ruimtelijke voorzetsels, krijgen we het volgende beeld:

куда? 'waarheen?'	где? 'waar?'	откуда? 'waarvandaan?'
в + A	в + L	из + G
на + A	на + L	с + G
к + D	у + G	от + G
за + A	за + I	из-за + G
под + A	под + I	из-под + G
	над + I	–
	пéред + I	–

De opposities tussen *за + A*, *за + I* en *из-за + G*, en tussen *под + A*, *под + I* en *из-под + G* bestaan ook in een aantal gebruiksgevallen waar de voorzetsels niet met 'achter', 'achter ... vandaan', 'onder', 'onder ... vandaan' vertaald kunnen worden (zie de behandeling van deze voorzetsels in 13.8).

13.5 Ruimtelijk gebruik van *чéрез*, *сквозь* en *по*

13.5.1 *Чéрез*

Чéрез + A betekent zowel 'door(heen)' als 'over(heen)'. Voorbeelden:

Доро́га шла чéрез лес.	De weg voerde door een bos.
перелéзть чéрез забóр	over de omheining klimmen
перейти́ чéрез у́лицу	de straat oversteken
мост чéрез Неву́	een brug over de Neva
Она́ смотре́ла на меня́ чéрез плечо́.	Ze keek over haar schouder naar me.

Het wordt ook gebruikt in de betekenis 'over/via', bijvoorbeeld:

éхать в Ки́ев чéрез Москвú	over/via Moskou naar Kiëv gaan
----------------------------	--------------------------------

13.5.2 *Сквозь*

De betekenis van *сквозь + A* is specifieker dan die van *чéрез*, namelijk 'door-(heen)', waarbij het object gezien wordt als iets dat de doorgang belemmert, bijvoorbeeld:

Сквозь крýшу протека́ла вода́.	Er lekte water door het dak.
пробíть гвоздь сквозь до́ску	een spijker door een plank slaan

Bij gaten en dergelijke gebruikt men *сквозь* ook, bijvoorbeeld:

смотре́ть сквозь́ щель	door een spleet kijken
------------------------	------------------------

Сквозь wordt ook gebruikt:

- in de uitdrukkingen:

смотре́ть сквозь́ па́льцы на что́-нибудь	iets door de vingers zien
Пропáл как сквозь́ зéмлю прова́лился.	Hij leek als door de aardbodem verzwolgen.

- vóór naamwoorden die op weersomstandigheden slaan, bijvoorbeeld:
Сóлнце пробíлось сквозь т́учу. De zon drong door de wolk heen.
- in gevallen waarin sprake is van zichtbaarheid, bijvoorbeeld:
в́идно сквозь пы́ль zichtbaar door het stof heen
- en afgeleid-ruimtelijk in constructies als:
Сквозь её привéтливость Door haar vriendelijkheid heen voelt
просвéчивает холóдность. men koelheid.
смея́ться сквозь слéзы door zijn tranen heen lachen
услы́шать сквозь сон door zijn slaap heen horen

13.5.3 По

По + D wordt gebruikt om aan te geven dat de beweging zich over/langs een bepaalde oppervlakte of langs een bepaalde lijn voltrekt, bijvoorbeeld:

Ка́пли дождя́ стекáют по стеклу́.	De regendruppels lopen over de ruit.
гла́дить кого́-нибудь по голо́ве	iemand over zijn hoofd aaien
идти́ по бе́регу	langs de oever lopen
плыть́ вверх по течéнию	stroomopwaarts varen
Она́ шла по Не́вскому проспéкту.	Ze liep over/door/langs de Nevski Prospekt.
Она́ прошлá по коридóру на кúхню.	Ze liep door de gang naar de keuken.
спуска́ться по ле́стнице	langs de trap naar beneden gaan

Nauw verwant hiermee is het gebruik bij communicatiemiddelen (zie 13.8.21 sub 1), bijvoorbeeld:

по телефо́ну	per telefoon
--------------	--------------

Behalve om beweging kan het gaan om een rusttoestand, bijvoorbeeld:

По кра́ям доро́ги цветы́.	Langs de kanten van de weg staan bloemen.
---------------------------	---

Bij handelingen van het type 'slaan, kloppen, schieten' en dergelijke wordt *no* gebruikt om het 'gebied' (bijvoorbeeld lichaamsdeel, oppervlak) aan te duiden waarbinnen het contact plaatsvindt, bijvoorbeeld:

хлопа́ть по плечу́	op de schouder slaan
огóнь по пози́циям неприя́теля	vuur op de vijandelijke posities

Ook wordt *no* gebruikt wanneer sprake is van een beweging in meer dan één richting of zonder doel, bijvoorbeeld:

Я весь день ходи́л по магази́нам.	Ik ben de hele dag winkels af geweest.
ходи́ть по ко́мнате	door de kamer (rond)lopen
броди́ть по го́роду	door de stad zwerven
ходи́ть по знако́мым	bekenden aflopen

Он расстáвил кнѣги по пóлкам. Hij verspreidde de boeken over de planken.

Он путешѣствовал по всей странѣ. Hij reisde door het hele land.

Dicht hierbij staat het gebruik van *по* om een gebied aan te geven waarbinnen zich een verspreid verschijnsel voordoet, bijvoorbeeld:

По деревне ужé шептáлись, что еѐ In het dorp fluisterde men al dat haar
обманул жених.

По всем городáм бастýют. In alle steden wordt gestaakt.

13.6 Temporeel gebruik van *в* en *на*

13.6.1 Gewone tijdsbepalingen

Met 'gewone' tijdsbepalingen worden hier bepalingen bedoeld die aanduiden op welk tijdstip of in welke periode een handeling plaatsvindt of een situatie bestaat.

De tijdsbepalingen die in 13.6.2 behandeld zullen worden hebben andere functies.

- 1) In bijwoordelijke bepalingen van tijd waarin **minuten, kwartieren of hele uren** worden aangegeven (ook *пóлдень* 'middag', *пóлночь* 'middernacht') gebruikt men *в* + A, bijvoorbeeld:

в дѣсять минýт вторóго	om tien over één
в шестнáдцать часóв дѣсять минýт	om 16.10 uur
в чѣтверть вторóго	om kwart over één
в час	om één uur
в три часá	om drie uur
в пóлдень	om twaalf uur 's middags
в пóлночь	om middernacht

Maar:

на трѣтѣей минýте	in de derde minuut (bv. van wedstrijd, zie punt13 hieronder)
-------------------	---

- 2) In aanduidingen van het **lopende uur** echter *в* + L, bijvoorbeeld:

в пѣрвом часу́	tussen twaalf en één uur
----------------	--------------------------

Ook *в* + L in de uitdrukking:

в котóром часу́?	om hoe laat?
------------------	--------------

Maar:

во скóлько?	om hoe laat? (spreektaal)
-------------	---------------------------

- 3) Vóór het woord **день 'dag' en vóór dagdelen** vergezeld van een bepaling gebruikt men *в* + A, bijvoorbeeld:

в этóт день	op die dag
в какóй день	op welke dag
в какіе дни	op welke dagen

в выходные дни	op vrije dagen
в это утро	op die ochtend
в первый/последний вечер	op de eerste/laatste avond
Оок:	
в праздники	op feestdagen
в будни	op werkdagen

Vergelijk zonder bepaling *днём* 's middags', *утром* 's ochtends', *вечером* 's avonds'.

- 4) Indien deze woorden echter **bepaald worden** door *другой* 'volgend', *следующий* 'volgend' of andere rangtelwoorden dan *первый* 'eerste' gebruikt men *на* + A:

на следующее/другое утро	de volgende ochtend
на третий вечер	op de derde avond
на другой день	de volgende dag
Маар:	
в другой день	op een andere dag
Оок:	
на третьи сутки	in het derde etmaal

- 5) Vóór **dagen van de week** gebruikt men *в* + A:

в среду	(op) woensdag
в прошлый понедельник	vorige maandag
в следующую пятницу	vrijdag aanstaande

- 6) Vóór namen van **religieuze feestdagen** wordt *на* + A gebruikt, bijvoorbeeld:

на Пасху	met Pasen
на Рождество	met Kerstmis
на Вознесение	met Hemelvaart

Vóór namen van niet-religieuze feestdagen gebruikt men *в* + A bijvoorbeeld:

в ноябрьские праздники	met de novemberfeestdagen
в Праздник победы	op Overwinningsdag

На + A is hier ook mogelijk, maar dan gaat het niet meer om een neutrale tijdsaanwijzing, maar heeft het voorzetsel de betekenis 'ter gelegenheid van, met het oog op'.

Overigens is ook bij religieuze feestdagen het gebruik aan het veranderen en wordt bij neutrale tijdsaanwijzingen *в* + A steeds meer een geaccepteerde variant.

- 7) Indien het woord **неделя** 'week' bepaald wordt door *этой* 'deze', *прошлый* 'vorige', *будущий* 'volgende' of *следующий* 'volgende', gebruikt men *на* + L, bijvoorbeeld:

на этой/прошлой/следующей неделе	deze/vorige/volgende week
----------------------------------	---------------------------

Indien het bepaald wordt door een rangtelwoord (behalve *первый* 'eerste') gebruikt men *на* + A:

на вторую неделю	in de tweede week
------------------	-------------------

In andere gevallen gebruikt men vóór *неделя* *в* + A, bijvoorbeeld:

в пёрвые недели óсени	in de eerste weken van de herfst
-----------------------	----------------------------------

- 8) Vóór aanduidingen van **maanden** zonder bepaling of bepaald door *этом* 'deze', *прошлый* 'vorige', *будущий* 'volgende' of *следующий* 'volgende' gebruikt men *в* + L, bijvoorbeeld:

в сентябрé	in september
в прошлом мéсяце	vorige maand

- 9) Bij **мéсяц** bepaald door andere rangtelwoorden dan *пёрвый* 'eerste' gebruikt men *на* + A:

на четвёртый мéсяц	in de vierde maand
--------------------	--------------------

- 10) Vóór aanduidingen van maanden met **andere bepalingen** dan hierboven genoemd gebruikt men *в* + A, bijvoorbeeld:

в последний мéсяц кúрса	in de laatste maand van de cursus
-------------------------	-----------------------------------

- 11) Vóór aanduidingen van **jaren** zonder bepaling of bepaald door *этом* 'deze', *прошлый* 'vorige', *будущий* 'volgende' of *следующий* 'volgende' gebruikt men *в* + L, bijvoorbeeld:

в двухты́сячном годú	in het jaar 2000
в бúдущем годú	volgend jaar
в слéдующем годú	in het jaar daarna
в э́тих годáх	in die jaren

Met andere bepalingen: *в* + A, bijvoorbeeld:

в пёрвые недели óсени	in de eerste weken van de herfst
в пёрвый/последний год войны	in het eerste/laatste jaar van de oorlog
в послевоéнные го́ды	in de naoorlogse jaren

- 12) Indien de aanduiding van de maand of het jaar de **niet-eerste component** is van een tijdsbepaling die uit meer dan één component bestaat, wordt een genitief zonder voorzetsel gebruikt, bijvoorbeeld:

Сего́дня пёрвое декабрá.	Het is vandaag 1 december.
в декабрé <u>сороковóго гóда</u>	in december '40
пёрвое декабрá <u>сороковóго гóда</u>	1 december '40

- 13) Vóór minuten, weken, maanden, jaren, enz. **in verbinding met rangtelwoorden** wordt, wanneer een (betrekkelijk) exact punt in een proces wordt aangegeven, *на* + L gebruikt, bijvoorbeeld:

на пёрвых/последних мину́тах мáтча	in de eerste/laatste minuten van de wedstrijd
на четвёртом годú перестрóйки	in het vierde jaar van de perestrojka
на девя́том мéсяце берéменности	in de negende maand van haar zwangerschap

14) Bij **weersaanduidingen** gebruikt men $\vartheta + A$, bijvoorbeeld:

в хоро́шую пого́ду	met mooi weer
в тумáн	in de mist
в жару́	in de hitte
в хо́лод	in de kou

15) Vóór **seizoenen** vergezeld van een bepaling gebruikt men $\vartheta + A$, bijvoorbeeld:

в ту о́сень	in die herfst
в тру́дную зи́му	in een moeilijke winter
в зи́мний сезо́н	in het winterseizoen

Vergelijk zonder bepaling *о́сенью* 'in de herfst', *зимой* 's winters'.

16) In bijwoordelijke bepalingen waarin een **leeftijd** wordt aangeduid, gebruikt men $\vartheta + A$, bijvoorbeeld:

Он жени́лся в два́дцать лет.	Hij trouwde op zijn twintigste jaar.
в тво́й го́ды	op jouw leeftijd

Maar met het woord *во́зраст* 'leeftijd': $\vartheta + L$:

в моём во́зрасте	op mijn leeftijd
------------------	------------------

17) Vóór substantieven die een **levensfase** aanduiden, gebruikt men $\vartheta + L$:

в де́тстве	in de kindertijd
в ю́ности	in de jeugd
в ста́рости	op hoge leeftijd
(maar: на ста́рости лет	op mijn/jouw/enz. oude dag)
в во́зрасте семи́ лет	op de leeftijd van zeven jaar
в моём во́зрасте	op mijn leeftijd

18) Bij aanduidingen van **decennia** kan men kiezen tussen $\vartheta + L$ en $\vartheta + A$:

в шести́деся́тых годáх/-ые го́ды	in de jaren zestig
----------------------------------	--------------------

19) In aanduidingen van **eeuwen en millennia** gebruikt men $\vartheta + L$, bijvoorbeeld:

в э́том ве́ке	in deze eeuw
в про́шлом столéтии	in de vorige eeuw
в два́дцáтом ве́ке	in de twintigste eeuw
в пéрвом ты́сячелéтии	in het eerste millennium

20) Bij aanduidingen van **tijdperken** gebruikt men $\vartheta + A$, bijvoorbeeld:

в сре́дние века́	in de Middeleeuwen
в старину́	in de oudheid
в на́шу эпо́ху	in onze tijd
в воéнное вре́мя	in oorlogstijd
во времена́ Ива́на Гро́зного	ten tijde van Ivan de Verschrikkelijke
в пери́од империализма	ten tijde van het imperialisme

21) In **minder exacte** bepalingen met de woorden *время* 'tijd', *миг* 'oogwenk', *мгновѣние* 'ogenblik', *момѣнт* 'moment', *минута* 'minuut' en *час* 'uur' wordt *в* + A gebruikt, bijvoorbeeld:

в разное время	op verschillende tijden
в этот час	om die tijd
в последний момент	op het laatste moment
в поздний час	op een laat tijdstip

22) **Varia:**

- Zonsopgang, zonsondergang, enz.: *на* + L in:

на рассвете	bij zonsopgang
на заре	bij het kriecken van de dag
на закате	bij zonsondergang

Maar:

в сумерках/сумерки	tijdens de schemering
--------------------	-----------------------

- *В* + L wordt nog gebruikt:

- in aanduidingen van 'begin', 'einde', enz., bijvoorbeeld:

в начале	in het begin
в середине	in het midden
в конце	aan het eind
в начале восьмого	even na zevenen

- in verbinding met woorden voor heden, verleden, enz. gebruikt men *в* + L, bijvoorbeeld:

в прошлом	in het verleden
в настоящем	in het heden
в будущем	in de toekomst

- en in:

в антракте	in de pauze (schouwburg)
в перерыве	in de pauze
в первом тайме	in de eerste speelhelft
в последнем туре	in de laatste ronde

13.6.2 Speciale tijdsbepalingen

13.6.2.1 *в* + A

- Bij aanduiding van de tijdsduur waarbinnen iets afgerond wordt: *в* + A, bijvoorbeeld:

Он написál диплом в три недели.	Hij schreef zijn scriptie in/binnen drie weken.
---------------------------------	---

Een soortgelijke (maar iets ruimere) betekenis heeft *за* + A (zie 13.8.6 sub 4):

- In bepalingen van het type:

три ра́за в год	drie keer per jaar
-----------------	--------------------

- Во́ор het woord *раз* 'keer':

в пе́рвый раз	voor de eerste keer
во второ́й раз	voor de tweede keer
Маар: на/в э́тот раз	die/deze keer

Als men een tegenstelling wil aanduiden ('deze keer' i.t.t. 'andere keren') moet men kiezen voor *на*. Ook *на* als men wil zeggen 'voor deze keer', bijvoorbeeld 'voor deze keer mag het'.

13.6.2.2 *на* + A

- In verbindingen als:

ночь с оди́ннадцатого на двена́дцатое ию́ня	de nacht van 11 op 12 juni
--	----------------------------

- Wanneer aangegeven wordt hoe lang het de bedoeling is dat iets duurt:

Он встал с постэ́ли на 10 мину́т.	Hij stond voor tien minuten uit zijn bed op.
Он на́ год поэ́хал за гра́ницу.	Hij is voor een jaar naar het buitenland gegaan.
Пья́ниц запира́ют в вы́трезвитель на́ ночь.	Dronkelappen sluit men voor de nacht in een ontzuuchterscel op.

Vergelijk aaneengeschreven *надолго* 'voor lange tijd'.

- Wanneer gepland wordt in de richting van het tijdstip of de periode waarvan sprake is, bijvoorbeeld:

отложи́ть на бу́дущую неде́лю	uitstellen tot de volgende week
Собра́ние назна́чено на се́дьмо́е ма́рта.	De vergadering is vastgesteld op 7 maart.
перенести́ на четве́рг	verplaatsen naar donderdag
заказа́ть на сре́ду	bestellen voor woensdag
На де́сятое билéтов уже́ нет.	Voor de tiende zijn er geen kaartjes meer.

- Ter aanduiding van de periode tot waaraan de balans is opgemaakt, bijvoorbeeld:

да́нные на 17 ию́ня	de gegevens tot op 17 juni
положе́ние на се́годняшний де́нь	de situatie tot op heden

13.7 Oorzakelijk gebruik van *из-за*, *от*, *с*, *из*, *по* en *за*

13.7.1 *Из-за* + G

Dit voorzetsel duidt een externe oorzaak of beweegreden aan, bijvoorbeeld:

Из-за дождя́ мы отложи́ли экску́рсию. Vanwege de regen stelden we het uitstapje uit.

Мы опоздали из-за тебя.

Door jou zijn we te laat gekomen.

In tegenstelling tot *om*, *c* en *из* kan *из-за* vaak vertaald worden met 'vanwege' of 'wegens'.

13.7.2 Om + G

Dit duidt een directe fysieke of emotionele oorzaak aan, bijvoorbeeld:

Он дрожал от страха.

Hij beefde van angst.

Он умер от рака.

Hij stierf aan kanker.

петь от радости

zingen van vreugde

покраснеть от стыда

blozen van schaamte

крыши, мокрые от дождя

natgeregende daken

Om en *c* komen vaak overeen met het Nederlandse 'van'.

13.7.3 C + G

Dit voorzetsel ligt, wanneer het oorzakelijk gebruikt wordt, dicht bij *om* + G. Het gebruik van *c* staat echter dichter bij de spreektaal en is beperkter. In tegenstelling tot *om* (zie laatste voorbeeld aldaar) wordt het alleen gebruikt als het effect waarvan sprake is betrekking heeft op personen. In combinatie met *c* + G heeft de genitief enkelvoud van mannelijke woorden vaak de uitgang *-y*. Voorbeelden:

плакать со страха/страху (ook: от
страха)

huilen van angst

умереть с голоду (ook: от голода)

sterven van de honger

In zinnen met het imperfectieve werkwoord *умирать* 'sterven' wordt *c* + G vaak figuurlijk gebruikt:

умирать со скуки/ со смеху/ с голоду

zich doodvervelen/doodlachen/ (figuurlijk) sterven van de honger

C + G komt verder voor in de vaste uitdrukkingen:

устать с дороги

moe zijn van de reis

ни с того ни с сего

zomaar, zonder bepaalde reden

13.7.4 Из + G

Dit wordt gebruikt vóór woorden die een emotie aanduiden. Hierbij gaat het echter niet, zoals bij *om*, om spontane of onwillekeurige effecten, maar om emotionele beweegredenen voor een bewuste handeling. De Nederlandse vertaling is meestal 'uit'. Voorbeelden:

убийство из ревности

moord uit jaloezie

Он солгал из страха.

Hij loog uit angst.

Он совершил подвиг из любви к
родине.

Hij verrichtte een heldendaad uit liefde
voor het vaderland.

Маар:

жениться по любви

trouwen uit liefde

13.7.5 По + D

Dit wordt in een aantal gevallen gebruikt waar dat wat gezegd werd bij *из-за, от, из* en *с* niet van toepassing is. Men treft *по* aan vóór substantieven die een belemmerende eigenschap of (geestes)toestand van de handelende persoon aanduiden, bijvoorbeeld:

По болезни он почти нигде не ездит.

Door ziekte komt hij bijna nergens.

Он уже не работает по старости.

Vanwege zijn leeftijd werkt hij niet meer.

Он это сделал по глупости/ рассеянности/ молодости.

Hij deed dat uit domheid/verstrooidheid/ vanwege zijn jeugdige leeftijd.

Ook gebruikt men *по* vóór substantieven die zelf expliciet een oorzaak of reden aanduiden, bijvoorbeeld:

По какому поводу вы это сделали?
по какой причине
по твоей вине
по каким соображениям

Wat was uw aanleiding om dat te doen?
om welke reden
door jouw schuld
op grond van welke overwegingen

Verder vóór woorden die 'falen' en dergelijke aanduiden, bijvoorbeeld:

по ошибке
по недосмотру

bij vergissing, per abuis
door onoplettendheid

13.7.6 За + I

Dit voorzetsel wordt gebruikt vóór substantieven die afwezigheid van iets, gebrek aan iets of waardeeloosheid of overbodigheid van iets aanduiden, bijvoorbeeld:

за неимением лучшего
за недостатком слушателей
выбросить за ненужностью
Его оправдали за отсутствием улик.

bij gebrek aan beter
wegens gebrek aan luisteraars
als onbruikbaar weggooien
Hij werd vrijgesproken bij gebrek aan bewijs.

Zeer dicht bij de ruimtelijke basisbetekenis van dit voorzetsel ('achter') is het oorzakelijke gebruik in zinnen als:

За стеной не видно.

Je kunt niets zien vanwege de muur.

13.8 Overig gebruik van de primaire voorzetsels

13.8.1 без + G

1) 'zonder':

чай без сахара	thee zonder suiker
письмо́ без оши́бок	een brief zonder fouten
без вся́кого сомне́ния	zonder enige twijfel

In vaste uitdrukkingen hebben mannelijke substantieven soms een Gsg op -y:

говори́ть без у́молку	onophoudelijk praten
и без того́	toch al, sowieso
Не плачь, и без того́ гру́стно.	Huil niet, het is al droevig genoeg.

2) 'in afwezigheid van':

Без вас приходи́ли го́сти.	Er zijn gasten geweest terwijl u weg was. 'op ... na', 'vóór' (bij kloktijden):
----------------------------	---

3) 'op ... na', 'vóór' (bij kloktijden):

без десяти́ гра́ммов килогра́мм	op tien gram na een kilo
без пяти́ де́сять	vijf voor tien
без че́тверти пять	kwart voor vijf

13.8.2 в + A

1) 'tot, aan' (wanneer iets een bepaalde vorm aanneemt), bijvoorbeeld:

разорва́ть в клóчья	aan stukken scheuren
растере́ть в порошо́к	tot poeder wrijven
сжать в комо́к	tot een prop samenknijpen
вы́тянуться в стру́нку	kaarsrecht gaan staan (lett.: zich tot een snaar uitrekken)
расположи́ться в ряд	zich in een rij opstellen
Маг: разде́лить на пять часте́й	in vijf stukken verdelen

2) 'door, in', in verbindingen als:

смотре́ть в окно́/зе́ркало	door het raam/ in de spiegel kijken
крича́ть в мегафо́н	door/in een megafoon schreeuwen
В бино́кль он рассма́тривает ре́ку.	Door een verrekijker bekijkt hij de rivier.

3) 'tot, te, bij wijze van':

в па́мять о	ter herinnering aan
в че́сть отца́	ter ere van zijn vader
Я по́днял обе́ руки́ в знак прими́рения.	Ik hief beide handen op ten teken van verzoening.

Он вѣступил в зашѣту своѣх прав.	Hij voerde het woord ter verdediging van zijn rechten.
сказáть в шѣтку	voor de grap zeggen
привестѣ в доказáтельство	als bewijs aanvoeren

4) 'tot, als', in zinnen van het type:

избрáть в депутáты	tot afgevaardigde kiezen
предложѣть в кандидáты	als kandidaat voorstellen
пойтѣ в солдáты/худóжники	soldaat/kunstenaar worden

De Apl is hier gelijk aan de Npl, hoewel het om personen gaat. Door sommigen wordt deze vorm als een aparte naamval beschouwd. Verwant hiermee is het gebruik van *в* in:

Он годѣтся ей в отцá.	Hij zou haar vader kunnen zijn.
прийтѣ в гóсти	op bezoek komen

(Vergelijk met locatief *быть в гостя́х* 'op bezoek zijn', zie 13.8.3 sub 4.)

5) wanneer een maat wordt aangegeven:

сыр вѣсом в пять килогра́мм	een kaas van vijf kilo
ма́рка сто́имостью в пятьсо́т рубле́й	een postzegel van vijfhonderd roebel
ка́бели толщи́ной в ру́ку	armdikke kabels

Ook in constructies met de comparatief:

Его́ маши́на в три ра́за доро́же моѣй.	Zijn auto is driemaal zo duur als de mijne.
--	---

6) wanneer een dimensie wordt aangegeven:

ме́рить в дли́ну	in de lengte meten
пять ме́тров в шири́ну	vijf meter in de breedte

7) wanneer het patroon (bijvoorbeeld van een stof) wordt aangegeven:

га́лстук в поло́ску	een gestreepte stropdas
мате́рия в кле́тку	geruite stof

8) in zinnen als:

Он весь в отцá.	Hij is helemaal zijn vader.
Хара́ктером он в бра́та.	Qua karakter lijkt hij op zijn broer.

9) veel werkwoorden vormen een vaste verbinding met *в* + A, bijvoorbeeld:

ве́рить в побѣду	geloven in de overwinning
влю́биться в де́вушку	op een meisje verliefd worden
игра́ть в ка́рты/ в ша́хматы/ в ку́клы/	kaartspelen, schaken, met poppen
в снежки́	spelen, sneeuwballen gooien

Bij muziekinstrumenten echter *на* + L, bijvoorbeeld:

игра́ть на гита́ре	(op de) gitaar spelen
--------------------	-----------------------

13.8.3 в + L

1) in verbinding met substantieven die een mate aanduiden, bijvoorbeeld:

в крупном масштабе	op grote schaal
в какой-то мере	in bepaalde mate
в такой степени, что ...	in zulke mate, dat...

2) in zinnen van het type:

дело в том, что ...	de zaak is deze, dat ...
причина в том, что ...	de reden is, dat ...
беда в том, что ...	de ellende is, dat ...

3) na een aantal werkwoorden die overtuiging, twijfel, schuld, enz. uitdrukken, bijvoorbeeld:

подозревать/обвинить в краже	van diefstal verdenken/beschuldigen
признаться в убийстве	een moord bekennen
упрекать друга в слабости	een vriend zwakheid verwijten
сомневаться/ быть уверенным в чьей-нибудь честности	twijfelen aan/ overtuigd zijn van iemands eerlijkheid

4) verwant met het in 13.8.2 sub 4 behandelde gebruik van в + A is het gebruik van в + L in gevallen als:

служить в солдатах	als soldaat dienen
быть в помощниках	als helper werken
быть в живых	in leven zijn
быть в гостях	te gast zijn

5) wanneer een afstand tot een bepaalde plaats wordt aangegeven, bijvoorbeeld:

в пятнадцати верстах от деревни	vijftien werst van het dorp
в километре от моего дома	een kilometer van mijn huis

13.8.4 для + G

Dit voorzetsel betekent 'voor (ten behoeve van)':

Он всё делает для неё.	Hij doet alles voor haar.
Это характерно для него.	Dat is tekenend voor hem.
Учёные собрались для обсуждения ряда вопросов.	De geleerden kwamen bijeen om een aantal vraagstukken te bespreken.
Он высок для своего возраста.	Hij is groot voor zijn leeftijd.
для приличия	voor het fatsoen
для разнообразия	voor de afwisseling
для этой цели	voor dat doel

13.8.5 до + С

1) 'tot' (ruimtelijk, temporeel, maat):

До нашего дома осталось несколько минут.	Het is nog maar een paar minuten tot ons huis.
Он будет здесь до вечера.	Hij blijft hier tot de avond.
За это он может получить до пяти тысяч.	Daar kan hij tot vijfduizend voor krijgen.
Он был тронут до слёз.	Hij was tot tranen toe geroerd.
до последней капли крови	tot de laatste druppel bloed
Он до того устал, что сразу заснул.	Hij was zo moe, dat hij meteen in slaap viel.
танцевать до упаду	dansen tot je erbij neervalt
доводить кого-нибудь до слёз	iemand aan het huilen maken
родители, имеющие до пяти человек детей	ouders met vijf kinderen of minder
накуриться до тошноты	roken tot men er misselijk van wordt

2) 'voor' (temporeel):

Это было до войны.	Dat was voor de oorlog.
Vergelijk:	
перед войной	kort voor de oorlog

(Zie ook 13.8.20 sub 2.)

До wordt in combinatie met *за* + A gebruikt als aangegeven wordt hoe lang de ene gebeurtenis aan de andere voorafgaat, bijvoorbeeld:

за пять минут до начала	vijf minuten voor het begin
-------------------------	-----------------------------

3) idiomatisch:

Мне не до тебя.	Ik heb nu andere dingen aan mijn hoofd dan jou.
Мне не до шуток.	Ik ben niet in de stemming/ heb geen tijd voor grapjes.
Тебе нет до этого дела.	Dat gaat je niets aan.

13.8.6 за + А

1) Verdere uitwerking van de ruimtelijke basisbetekenis 'achter' (zie 13.4.1): Nederlands 'om, aan' (letterlijk of abstracter) in respectievelijk:

завернуть за угол	de hoek om gaan
Он сел за стол.	Hij ging aan de tafel zitten.
Он сел за обед/работу.	Hij ging aan tafel/ aan zijn werk.

2) 'naar de andere kant van, buiten (richting)':

уехать за реку/ за границу	naar de andere kant van de rivier/ het buitenland gaan
----------------------------	--

Мы сегодня́ е́здили за́ город.
вЫставить за дверь

We zijn vandaag de stad uit geweest.
buiten de deur zetten

Verwant hieraan, maar zonder bewegingsbetekenis:

Ему́ за пятьдесят.
Мороз уже́ за три́дцать.
Было́ уже́ за полночь.

Hij is over de vijftig.
Het vriest al meer dan dertig graden.
Het was al na middernacht.

- 3) 'bij, aan', in constructies waarin sprake is van vasthouden/grijpen, bijvoorbeeld:

взять/держáть за́ руку
держáться за перила́
зацепи́ться за гвоздь

bij de hand nemen/houden
zich aan de balustrade vasthouden
aan een spijker blijven haken

Met de werkwoorden *взяться* en *приняться* vaak gebruikt vóór woorden die bezigheden aanduiden, bijvoorbeeld:

взяться́ за рабо́ту
приняться́ за шитьё

aan het werk gaan
aan het naaien gaan

Figuurlijk in:

взяться́ за перо́

de pen ter hand nemen

- 4) 'in, binnen', wanneer sprake is van een tijdsbestek waarbinnen iets is afgerond, bijvoorbeeld:

Он написа́л дипло́м за три неде́ли.

Hij schreef zijn scriptie binnen drie weken.

In 13.6.2.1 kwam bij *в* + A dezelfde betekenis ter sprake en werd hetzelfde voorbeeld gegeven met *в*. Er is een aantal gevallen waarin in deze betekenis alleen *за* gekozen wordt en niet *в*:

- wanneer *в* iets anders betekent, bijvoorbeeld:

Он соста́вил докла́д за три часа́.

Hij schreef het opstel in drie uur.

(*в три часа́* betekent 'om drie uur').

- wanneer sprake is van het totaliseren van gebeurtenissen over een bepaalde periode, bijvoorbeeld:

Он встреча́л за э́то вре́мя не бо́лее 60
други́х автомоби́лей.

In die tijd kwam hij niet meer dan zestig
andere auto's tegen.

За две неде́ли произошло́ мно́го
переме́н.

In twee weken hebben veel veranderingen
plaatsgevonden.

- wanneer de periode waarbinnen iets wel/niet voltooid wordt als lang wordt voorgesteld, bijvoorbeeld:

В э́том и за полго́да не разберёшься.

Daar word je in nog geen halfjaar uit wijs.

- Een gespecialiseerd temporeel gebruik komt men tegen waar het gaat om verschijningsperiodes van tijdschriften, bijvoorbeeld:

«Мета́лл» за апре́ль э́того го́да

het aprilnummer van *Metall*

- 5) In combinatie met *до*, wanneer de tijdsduur tot een bepaald tijdstip wordt aangegeven, bijvoorbeeld:

за час до вѣлета	een uur voor de vlucht
За два дома до этого угла он повернул направо.	Twee huizen vóór die hoek sloeg hij rechtsaf.

- 6) ‘voor (in ruil/ als betaling/beloning/straf voor)’:

Он купил/продал книгу за двадцать тысяч рублей.	Hij kocht/verkochte het boek voor 20.000 roebel.
За эту книгу он заплатил двадцать тысяч рублей.	Hij heeft 20.000 roebel betaald voor het boek.
медаль за отвагу	een medaille voor betoonde moed
Это наказание за твои грехи.	Dat is de straf voor je zonden.
Я его люблю за его откровенность.	Ik houd van hem om zijn openhartigheid.
Спасибо за помощь.	Bedankt voor je hulp.
погибнуть за свободу	sneuvelen voor de vrijheid
бороться за независимость	strijden om onafhankelijkheid

(Bij woorden als *обменять*, *обмен* meestal *на* + acc, zie 13.8.14 sub1.)

- 7) ‘als, voor’: in verbinding met werkwoorden met betekenissen als ‘beschouwen als, bekend staan als’, bijvoorbeeld:

Её принимали за мою девушку.	Ze hielden haar voor mijn meisje.
Он слывет за остряка.	Hij staat bekend als grappenmaker.
Он выдал себя за специалиста.	Hij gaf zich uit voor specialist.
Он взял за правило ходить на работу пешком.	Hij legde zichzelf de regel op te voet naar zijn werk te gaan.

- 8) ‘voor’ (in iemands plaats):

Я рада за тебя.	Ik ben blij voor je.
Обними его за меня.	Omhels hem namens mij.
Он ест за четверых.	Hij eet voor vier.
Она беспокоится за меня.	Zij is ongerust om me.
Я отвечаю/ручаюсь за него.	Ik ben verantwoordelijk/ sta borg voor hem.

- 9) ‘voor, ten gunste/ ter bescherming van’:

голосовать за предложение	voor een voorstel stemmen
Я за тебя.	Ik ben voor jou.
постоять за друга	voor een vriend opkomen
Пью за твоё здоровье.	Ik drink op jouw gezondheid.

- 10) met de nominatief in zinnen als:

Что это за друзья?	Wat zijn dat voor vrienden?
--------------------	-----------------------------

Что́ это за кни́га?

Wat is dat voor een boek?

In het volgende voorbeeld accusatief, omdat het om een lijdend voorwerp gaat:

Что за кни́гу он купи́л?

Wat voor boek heeft hij gekocht?

13.8.7 за + I

1) Verdere uitwerking van de ruimtelijke basisbetekenis ‘achter’ (zie 13.4.1):

Она́ живёт за у́глом.

Ze woont om de hoek.

За сто́лом/за́втраком мы
разговáривали.

Aan tafel/ het ontbijt hebben we
gepraat.

Он поёт за рабо́той.

Hij zingt als hij aan het werk is.

2) (vergelijk 13.8.6 sub 2) ‘aan de andere kant van, buiten’ (rust):

Цéрковь за реко́й.

De kerk staat aan de andere kant van de
rivier.

жить за грани́цей

in het buitenland wonen

Мы провели́ весь день за́ городом.

We zijn de hele dag buiten de stad
geweest.

3) ‘achter (... aan), achterna, na’:

идти́ за кём-нибу́дь

achter iemand aan lopen

гна́ться за мячо́м

achter de bal aan jagen

один за друго́м

de een na de ander

чита́ть кни́гу за кни́гой

het ene boek na het andere lezen

год за го́дом

jaar na jaar

шаг за ша́гом

stap voor stap

4) na een aantal werkwoorden met de (oorspronkelijke) betekenis ‘volgen’ (ook figuurlijk):

Сле́дуйте за мной!

Volgt u mij!

ухаживать за де́вушкой

een meisje het hof maken

ухаживать за больны́м

een zieke verzorgen

Мы до́лго следи́ли за ней гла́зами.

We volgden haar lang met de ogen.

наблю́дять за порядко́м

waken over de orde

смотре́ть за детьми́

op de kinderen passen

5) wanneer het gaat om het halen/verkrijgen van iets/iemand, bijvoorbeeld:

идти́ за до́ктором

een dokter gaan halen

посла́ть за во́дкой

wodka laten halen

о́чередь за хле́бом

de rij voor het brood

6) ter aanduiding van de bezitter/rechthebbende, bijvoorbeeld:

Земля́ чи́слится за мной.

De grond staat op mijn naam.

Побе́да за на́ми.

De overwinning is aan ons.

Очередь/слово за вами.

De beurt/ Het woord is aan u.

7) ter aanduiding van iemand die iets schuldig is, bijvoorbeeld:

За тобой ещё несколько ответов.

Je bent me nog een paar antwoorden schuldig.

13.8.8 из + С

1) 'uit' (bron, beweegreden):

Он это узнал из газеты.

Hij weet dat uit de krant.

2) '(gemaakt) van':

Этот стол из красного дерева.

Die tafel is van mahonie.

3) 'van, bestaand uit':

группа из пяти человек
стадо из коров и овец

een groep van vijf man
een kudde koeien en schapen

4) 'van, behorend tot':

Кто из них вам понравился больше
всех?

Wie van hen beviel u het meest?

Он один из лучших.

Hij is één van de besten.

Он не из трусливых.

Hij is niet laf uitgevallen.

13.8.9 из-за + С

Verdere uitwerking van de ruimtelijke basisbetekenis 'achter ... vandaan' (zie 13.4.1):

появиться из-за угла

om de hoek tevoorschijn komen

встать из-за стола

van tafel opstaan

приехать из-за границы

uit het buitenland komen

(vergelijk 13.8.6 sub 1 en 2, 13.8.7 sub 1 en 2).

Dit voorzetsel wordt (in tegenstelling tot *за*) niet gebruikt bij abstractere woorden als *работа* of *обед*.

13.8.10 из-под + С

1) Verdere uitwerking van de ruimtelijke basisbetekenis 'onder ... uit/vandaan' (zie 13.4.1):

Машина вышла из-под контроля.

De bestuurder raakte de macht over het stuur kwijt.

Она вышла из-под его влияния.

Ze wist onder zijn invloed uit te komen.

2) 'uit de buurt van':

Он вернулся из-под Ростова.

Hij is terug uit de buurt van Rostov.

(vergelijk 13.8.24 sub 2 en 13.8.25 sub 4).

3) bij lege flessen, dozen, blikjes, enz.:

буты́лка из-под молока́	melkfles
коробка́ из-под ва́ксы	schoensmeerblikje

13.8.11 к + D

1) 'tegen, vlak voor':

к концу́ неде́ли	tegen het einde van de week
к трём часа́м	tegen drie uur
явля́ться к отхо́ду по́езда	vlak voor het vertrek van de trein verschijnen

2) wanneer sprake is van (delen van) teksten, muziekstukken: 'bij/tot', bijvoorbeeld:

увертю́ра к о́пере «Евге́ний Оне́гин»	de ouverture bij <i>Jevgeni Onegin</i>
предисло́вие к кни́ге	de inleiding bij/tot het boek

3) ter aanduiding van datgene waarvoor iets bestemd/bedoeld is, bijvoorbeeld:

варе́нье к ча́ю	jam (voor) bij de thee
игру́шки к ёлке	versieringen voor in de kerstboom
пода́рок ко дню́ рожде́ния	verjaarscadeau
гото́виться к	zich voorbereiden op

4) in verbindingen als:

к сожа́лению	helaas
к сча́стью	gelukkig
к моему́ удивле́нию/удовольствию́	tot mijn verbazing/genoegen

5) wanneer sprake is van 'toevoegen/aanpassen aan' of 'behoren tot', bijvoorbeeld:

приба́вить к	toevoegen aan, optellen bij
присоедини́ться к	zich voegen bij/verenigen met
принадлежа́ть/относи́ться к	behoren tot
приспосо́биться к	zich aanpassen aan
приравня́ть к	gelijkmaken aan
к тому́ же	bovendien

6) na veel werkwoorden, substantieven en adjectieven die een houding ten opzichte van iets/iemand uitdrukken, bijvoorbeeld:

ве́жлив к	beleefd tegen
гото́в к	bereid tot
добр к	goed voor
дове́рие к	vertrouwen in
интерес к	interesse voor
любо́вь к	liefde tot
положи́тельно относи́ться к	positief staan tegenover
презре́ние к	verachting jegens

Маар:

строг с

груб с

невэжливо обраќаться с

streng tegen

grof tegen

onbeleefd behandelen

13.8.12 *кромe* + **G**

Dit voorzetsel betekent 'behalve':

Кромe сосeда, он ни с кем не знаком. Behalve zijn buurman kent hij niemand.

Кромe яблонь, там много ягодных кустов. Behalve/Naast appelbomen zijn er veel bessenstruiken.

Кромe того betekent 'bovendien'.

13.8.13 *между* + **I**

Dit voorzetsel betekent 'tussen':

между домом и рекой

tussen het huis en de rivier

между двумя войнами

tussen de twee oorlogen

между девятью и одиннадцатью

tussen negen en elf uur 's ochtends

часами утра

мир между народами

de vrede tussen de volkeren

поделить деньги между товарищами zijn geld verdelen tussen/onder zijn kameraden

Между собой betekent 'met/onder elkaar' (bv. verdelen, praten), *между тем* 'intussen'. Als *между* gevolgd wordt door één naamwoord in het meervoud kan het de genitief regeren, in het hedendaags Russisch vrijwel alleen nog in vaste uitdrukkingen, bijvoorbeeld:

между двух огней

tussen twee vuren

читать между строк

tussen de regels lezen

13.8.14 *на* + **A**

Het niet-ruimtelijke en niet-temporele gebruik van *на* is zeer gevarieerd. Hieronder zijn de voornaamste gebruiksgevallen in categorieën samengevat.

13.8.14.1 Ruil, betaling, besteding, enz.

1) 'voor/tegen': *на* werkwoorden en substantieven die ruil aanduiden, bijvoorbeeld:

Ни на кого тебя не променяю.

Ik zou je voor niemand willen inruilen.

обменять квартиру на дачу

zijn woning voor een datsja ruilen

в обмен на водку

in ruil voor wodka

2) (besteden) 'aan':

тратить время на пустяки

zijn tijd besteden aan onzin

трати́ть де́ньги на конфе́ты	zijn geld aan snoep uitgeven
Dicht hierbij:	
рабо́тать на семью́	werken om zijn gezin te onderhouden
3) 'voor, van' (in antwoord op de vraag 'voor hoeveel/ van welk geld?'):	
жить на свои́ де́ньги	van zijn eigen geld leven
Она́ купи́ла на сто рубле́й.	Ze heeft voor honderd roebel gekocht.
на де́сять ты́сяч рубле́й ма́рок	voor 10.000 roebel aan postzegels
штрафовáть на сто ты́сяч рубле́й	voor 100.000 roebel beboeten

13.8.14.2 Maat/mate

- 1) ter aanduiding van een hoeveelheid onder/boven een bepaalde limiet, bijvoorbeeld:

Он на три го́да ста́рше её.	Hij is drie jaar ouder dan zij.
увели́читься на два́дцать проце́нтов	met twintig procent toenemen
опозда́ть на пять мину́т	vijf minuten te laat komen

- 2) 'in' (meeteenheid), bijvoorbeeld:

ме́рить на ме́тры/килогра́ммы	in meters meten/ in kilo's wegen
-------------------------------	----------------------------------

- 3) 'voor' (een bepaald gedeelte):

Земля́ на три че́тверти океáн.	De aarde bestaat voor driekwart uit water.
--------------------------------	--

- 4) 'in, met' (deler/quotiënt), bijvoorbeeld:

разде́лить на не́сколько часте́й	in enkele delen verdelen
размно́жить на́ восемь	met acht vermenigvuldigen

- 5) 'op, per' (als sprake is van verdeling of verspreiding):

На ка́ждые три кварта́ры нужны́ два телефо́на.	Op elke drie woningen moeten er twee telefoons zijn.
на ка́ждого уча́щегося по кни́ге	per leerling een boek

- 6) 'bedoeld voor, genoeg voor':

бег на сто ме́тров	hardlopen op de honderd meter
больни́ца на во́семьдесят челове́к	een ziekenhuis voor tachtig mensen
крича́ть на весь го́род	zo schreeuwen dat de hele stad het kan horen

Deze gebruiksgevallen liggen dicht bij die in 13.8.14.3.

13.8.14.3 Richting, bestemming, doel

- 1) in veel verbindingen van werkwoord of substantief en voorzetsel die doel of bestemming uitdrukken, bijvoorbeeld:

зака́з на пла́тье	bestelling voor een jurk
реце́пт на лека́рство	recept voor een geneesmiddel

лес на постройку дома	hout voor de bouw van een huis
Что на обед?	Wat hebben we voor het eten?
на случай дождя	voor het geval het gaat regenen
на всякий случай	voor alle zekerheid
манёвр на окружение противника	manoeuvre ter omsingeling van de tegenstander
отдать на воспитание	ter opvoeding afstaan
разрешение на проезд	toestemming tot doorreis
спрос на иностранные машины	de vraag naar buitenlandse auto's
учиться на инженера	voor ingenieur leren
идти на риск	een risico nemen
Он готов на всё.	Hij is tot alles bereid.

(het laatste voorbeeld slaat op wanhopige vastberadenheid, anders *готов к*).

Niet doel maar resultaat in:

учиться на круглые пятёрки	de ene tien na de andere krijgen
----------------------------	----------------------------------

2) 'op, jegens', enz. (bij woorden die boosheid aanduiden), bijvoorbeeld:

зол на	boos op
сердиться на	boos zijn op
обидеться на	zich gekrenkt voelen door
негодовать на	verontwaardiging voelen jegens
тайть много обид на	veel grieven koesteren jegens
жаловаться на	zich beklagen over

3) 'in, op' (bepaalde taal):

перевести на чешский язык	in het Tsjechisch vertalen
перейти на русский язык	overschakelen op het Russisch

(vergelijk 13.8.15 sub 3).

13.8.14.4 Varia

1) 'op' (wanneer sprake is van zintuigen), bijvoorbeeld:

на слух	op het gehoor
судить на взгляд	op het gezicht beoordelen
некрасивый на взгляд	lelijk om te zien
на первый взгляд	op het eerste gezicht
мягкий на ощупь	zacht aanvoelend

2) (testen) 'op':

испытывать на прочность	op stevigheid testen
-------------------------	----------------------

3) in verbindingen als:

запереть на ключ/замок	op slot doen
------------------------	--------------

застегну́ть руба́шку на все пу́говицы zijn hemd van onder tot boven dichtknopen

4) 'op' in zinnen als:

Эти стихи́ написа́ны на смерть Тургéнева. Dat gedicht is geschreven op de dood van Toergenev.

13.8.15 на + L

1) in 'chemische' contexten als:

мазь на вазели́не	zalf op vaselinebasis
жа́рить на ма́сле	bakken in olie
развести́ на воде́	oplossen in water

2) wanneer het gaat om het bespelen van een muziekinstrument, bijvoorbeeld:

игра́ть на скрýпке	violospelen
--------------------	-------------

3) 'in' (bepaalde taal), bijvoorbeeld:

Она́ говори́т на пяти́ языка́х. (vergelijk 13.8.14.3 sub 2).	Ze spreekt vijf talen.
---	------------------------

13.8.16 над + I

1) 'boven':

Ла́мпа виси́т над столóм.	De lamp hangt boven de tafel.
Мы повéсили ла́мпу над столóм.	We hingen de lamp boven de tafel.
Пу́ля пролетéла над егó голово́й.	De kogel vloog over zijn hoofd heen.
над у́ровнем мо́ря	boven de zeespiegel

2) na bepaalde woorden ter aanduiding van superioriteit, bijvoorbeeld:

власть над людьми́	macht over mensen
госпо́дствовать над колóниями	heersen over de koloniën
побéда над непри́ятеlem	de overwinning op de vijand

3) na bepaalde werkwoorden ter aanduiding van het voorwerp van (meestal geestelijke) inspanning:

рабо́тать над ромáном	aan een roman werken
му́читься над зада́чей	zich aftobben over een opgave
заду́маться над своéй жи́знью	mijmeren over zijn leven

4) na bepaalde werkwoorden ter aanduiding van een emotionele houding, bijvoorbeeld:

шутíть над	schertsen over
пла́кать над	huilen om

13.8.17 o + A

1) 'tegen, aan, over' (wanneer sprake is van een hindernis), bijvoorbeeld:

удáриться о стул/ об стол/ об стéну/ обо чтó-то	zich aan een stoel/tafel/muur/ iets stoten
разб́иться о скáлы	op de klippen stuklopen
разб́иться óб пол/ об пóл	tegen de grond stukslaan
споткн́уться о кáмень	over een steen struikelen

2) in uitdrukkingen van het type:

бок ó бок	zij aan zij
рука́ óб руку	hand in hand

13.8.18 o + L

1) 'over, aangaande':

дúмать о	denken over/aan
говор́ить о	praten over
пла́кать о	huilen om
мечтáть о	dromen van
мысль о	de gedachte over
фильм о	een film over
забóтиться о	bezorgd zijn om/over
зако́н о разво́де	echtscheidingswet
напомина́ть кому́-то о	iemand herinneren aan
на па́мять о	ter herinnering aan

2) '(verzoeken) om, (voorstel, bevel) voor, tot':

про́сьба о деньга́х	verzoek om geld
проси́ть когó-то о по́моци (ook: проси́ть по́моци у когó-то)	iemand om hulp vragen
крик/призы́в о по́моци	een kreet/smeekbede om hulp
заявлéние о	een verzoekschrift voor/om
прика́з об отступлéнии	bevel tot terugtrekking

3) in de (minder gebruikelijke) constructies:

избу́шка о двух око́шках	een hutje met twee raampjes
драко́н о трёх голова́х	een driekoppige draak (folklore)
па́лка о двух концáх	(idioom met twee betekenissen) 1. een tweesnijdend zwaard; 2. Het kan goed en het kan fout aflopen.

Andere constructies komen vaker voor. Zo zal men in plaats van het laatste voorbeeld eerder horen *здáние в шесть эта́жéй*.

13.8.19 от + С

1) '(ten opzichte) van':

налево от меня	links van me
в трёх шагах от меня	drie stappen van me vandaan

2) '(afkomstig) van':

шум от движения	verkeersrumoer
сын от первого брака	zoon uit het eerste huwelijk

3) 'van (datum)':

письмо от первого августа	een brief van één augustus
---------------------------	----------------------------

4) 'van(af)' (niet-ruimtelijk):

от юных лет	van jong af aan
Открытки там стоят от десяти тысяч рублей и выше.	Ansichtkaarten kosten daar vanaf 10.000 roebel.
от двенадцати до трёх часов	van twaalf tot drie
мороз от пятнадцати до двадцати градусов	tussen de vijftien en twintig graden vorst

5) 'van' (bij gelijkenis):

В его стихах есть многое от Маяковского.	Zijn gedichten hebben veel van Majak- ovski (weg).
---	---

6) na veel werkwoorden met een separatieve betekenis:

очистить от грязи	reinigen van vuil
избавиться от	zich ontdoen van
отличить от	onderscheiden van
защищать от врага	verdedigen tegen de vijand
отучиться от дурной привычки	een slechte gewoonte afleren

7) '(geneesmiddel) tegen':

лекарство от гриппа	een geneesmiddel tegen de griep
Корю кипятят и пьют от желудочных расстройств.	De schors wordt gekookt en ingenomen tegen maagstoornissen

8) 'van' (ter aanduiding waar iets deel van uitmaakt of bijhoort), bijvoorbeeld:

лезвие от бритвы	de snede van het scheermes
крышка от чайника	het deksel van de theepot
ключ от шкафа	de sleutel van de kast

9) 'namens, (als vertegenwoordiger) van':

чиновник от правительства	een ambtenaar van de regering
От рабочих выступал Петров.	Namens de arbeiders sprak Petrov.

Het meest gebruikelijk in gevallen als het laatste voorbeeld is de verbinding *от имени* + G 'in naam van'.

10) idiomatisch:

время от времени	van tijd tot tijd
писать от руки	met de hand schrijven
от всей души/ чистого сердца	van ganser harte

13.8.20 *пéред* + I

1) 'voor' (ruimtelijk, concreet en abstract):

Пéред дóмом сто́ит дéрево.	Voor het huis staat een boom.
Он поста́вил мýску пéред собо́й.	Hij zette de kom voor zich neer.
Пéред на́ми большáя зада́ча.	Voor ons ligt een grote taak.
стоя́ть пéред дилéммой	voor een dilemma staan

2) 'voor' (temporeel):

в́ымыть рýки пéред о́бедом	zijn handen wassen voor het eten
Een opmerking over het verschil tussen <i>до</i> (behandeld in 13.8.5 sub 2) en <i>пéред</i> in de betekenis 'voor': <i>до</i> slaat op (een willekeurig deel van) de hele periode vóór iets, <i>пéред</i> slaat op de periode kort vóór iets:	

До войн́ы он жил на Ура́ле, а пéред са́мой войнóй добрался до Москв́ы.	Voor de oorlog woonde hij in de Oeral, maar vlak voor de oorlog verhuisde hij naar Moskou.
Мой о́тец у́мер ещ́е до войн́ы.	Mijn vader is nog vóór de oorlog gestorven.

3) 'tegenover, ten overstaan van' (in morele zin), bijvoorbeeld:

Я виновáт пéред ва́ми.	Ik ben schuldig tegenover u.
Отвеча́ю пéред родите́лями.	Ik ben verantwoording schuldig aan mijn ouders.
Он изви́нился пéред ни́ми.	Hij verontschuldigde zich bij hen.
долг пéред ро́диной	een verplichting tegenover het vaderland
Ему́ сты́дно пéред сам́им собо́й.	Hij schaamt zich tegenover zichzelf.
заяви́ть пéред судóм/комисси́ей	voor het gerecht/ een commissie verklaren

Verwant hiermee:

отсту́пать пéред	terugdeinzen voor
------------------	-------------------

4) 'in vergelijking met':

Пéред Толст́ым, все романи́сты ничто́жны.	In vergelijking met Tolstoj vallen alle romanschrijvers in het niet.
---	--

13.8.21 no + D

NB: persoonlijke voornaamwoorden, *кто* en *что* staan na *no* geregeld niet in de datief maar in de locatief, zie 13.8.23 sub 2.

1) Bij communicatiemiddel: 'per, over', enz., bijvoorbeeld:

по железной дороге	per trein
по почте	per post
по радио	over de radio
Он смотрел матч по второй программе.	Hij keek op het tweede net naar een wedstrijd.

2) 'volgens, in overeenstemming met', bijvoorbeeld:

по расписанию	volgens het rooster
по моим часам	volgens mijn horloge
одетый по моде	naar de mode gekleed
по приглашению	op uitnodiging
по просьбе	op verzoek
писать по старой орфографии	volgens de oude spelling schrijven
сорок градусов по Цельсию	40 graden Celsius
по часовой стрелке	met de klok mee
по очереди	om beurten
фильм по роману	een film naar een roman
по какой цене	voor welke prijs

3) (zien, herkennen) 'aan', (beoordelen) 'naar', bijvoorbeeld:

Врач судит о здоровье ребёнка по цвету его лица.	De arts beoordeelt de gezondheid van het kind naar zijn gelaatskleur.
Он узнавал всех телефонисток по голосам.	Hij herkende alle telefonistes aan hun stem.

4) 'wat betreft, van' (in combinatie met substantief of adjectief):

Он по профессии инженер.	Hij is ingenieur van beroep.
Кто он по национальности?	Wat is zijn nationaliteit?
Он по социальному положению рабочий.	Zijn sociale status is die van arbeider.
родственник по матери	familielid van moederszijde
отличный по качеству	uitstekend van kwaliteit
пригодный к службе по здоровью	wat gezondheid betreft geschikt voor de dienst
Это слово – латинское по происхождению.	Dat is van oorsprong een Latijns woord.
Лекция была интересна по содержанию.	Het college was inhoudelijk interessant.
Он весёлый по природе.	Hij is vrolijk van aard.

Met rangtelwoorden in zinnen als:

А́фрика второ́й по величинé
матери́к.

Afrika is het op één na grootste conti-
nent.

5) 'in, op het gebied van', bijvoorbeeld:

чемпио́н по бо́ксу
экза́мен по исто́рии

bokskampioen
geschiedenisexamen

6) 'met het oog op':

Éду в го́род по де́лу/делáм.
опера́ция по разору́жению
проти́вника
гру́ппа по борьбе́ с бандити́змом

Ik ga voor zaken naar de stad.
operatie ter ontwapening van de tegen-
stander
eenheid ter bestrijding van het bandi-
tisme

7) ter aanduiding van het voorwerp van rouw, heimwee, enz.:

суча́ть по де́тям
тра́ур по му́жу

heimwee hebben naar zijn kinderen
rouw om een echtgenoot

NB: *суча́ли по вас/нас, нём/нему́, ним/них* (vergelijk 13.8.23 sub 2).

8) temporeel: *во́д* dagdelen en dagen van de week om aan te geven dat het om terugkerende periodes gaat:

по средáм	's woensdags/ elke woensdag
по ночáм	's nachts
по утра́м	's ochtends

Ook in combinaties met het woord *день*, bijvoorbeeld:

по выходны́м дням	op vrije dagen
по чётным дням	op even dagen

In deze combinaties is *в* + A ook mogelijk (zie 13.6.1 (3)). Hetzelfde geldt voor:

по бу́дням	op werkdagen
по пра́здникам	op feestdagen

9) temporeel: in combinatie met *цёлый* in bepalingen als:

по це́лым дням	dagenlang
по це́лым часáм	urenlang

(ook *цёлыми дня́ми, це́лыми часáми*).

10) distributief met telwoord 1 en substantieven in het enkelvoud:

Учи́тель дал ка́ждому по кни́ге.
В большинствé семе́й бы́ло по
одному́ ребёнку.
по рублю́ шту́ка

De leraar gaf iedereen een boek.
De meeste gezinnen hadden één kind.
een roebel per stuk

Dicht bij het distributieve gebruik staat het 'singulatieve':

по одному́	één voor één
Он по копейке накопил огромную сумму.	Kopeke voor kopeke kreeg hij een enorm bedrag bij elkaar.

Op het distributieve gebruik van *no* wordt uitgebreider ingegaan in 13.8.22 sub 3.

13.8.22 *no* + A

1) 'tot aan' (meest gebruikelijk met lichaamsdelen), bijvoorbeeld:

Он вошёл в воду по пояс.	Hij liep tot zijn middel het water in.
занят по горло	tot zijn nek in het werk
влюблён по уши	tot over zijn oren verliefd

2) 'tot en met', bijvoorbeeld:

с первого по шестое мая	van 1 tot en met 6 mei
прочитать с первой по шестую главу	van het eerste tot en met het zesde hoofdstuk lezen

3) distributief met andere telwoorden dan 1:

Мы выпили по две чашки.	We dronken ieder twee kopjes.
Каждый поезд стоит по три минуты.	Elke trein stond drie minuten stil.
четыре билета по двадцать тысяч рублей	vier kaartjes van vierduizend roebel
Нам дали по пять/пятьсот рублей.	Ze gaven ons elk vijf/vijfhonderd roebel.

За столами сидело по десять студентов.	Aan elke tafel zaten tien studenten.
работать по семь часов в день	zeven uur per dag werken

Bij de telwoorden 5 tot en met 100 is gebruik van de datief ook mogelijk, hoewel verouderd. Het nomen staat hierbij steeds in de Gpl, bijvoorbeeld:

Нам дали по пяти рублей.	Ze gaven ons elk 5 roebel.
--------------------------	----------------------------

Bij de telwoorden 500 tot en met 900 bestaat een speciale vorm: *пятисот*, enz. (ook verouderd):

Нам дали по пятисот рублей.	Ze gaven ons elk 500 roebel.
-----------------------------	------------------------------

Bij onbepaalde telwoorden kan worden gekozen voor de accusatief of de datief:

Эти слова имеют по несколько/нескольку значений.	Die woorden hebben ieder een paar betekenissen.
--	---

13.8.23 *no* + L

1) 'na' (na *смерть* en van werkwoorden afgeleide substantieven), bijvoorbeeld

по окончании университета	na zijn/haar universitaire studie
по возвращении домой	na zijn/haar terugkeer naar huis

по получѣнии письма́	na de ontvangst van de brief
по приѣзде	na aankomst
по егó смѣрти	na zijn dood

Het bijwoord *потом* 'daarna' vindt zijn oorsprong in dit gebruik van *no* + L.

- 2) daar waar men *no* + D verwacht, kan men persoonlijke voornaamwoorden, *кто* en *что* in de locatief aantreffen (de datief wint echter veld), bijvoorbeeld:

Бѣрег крут, по нѣм трѹдно ходѣть.	De kust is steil, het is moeilijk erlangs te lopen.
-----------------------------------	---

Vergelijk:

По крутóму бѣрегу трѹдно ходѣть.	Langs de steile kust kun je moeilijk lopen.
----------------------------------	---

Она́ нóсит тра́ур по кóм-нибудь.	Ze rouwt om iemand.
----------------------------------	---------------------

Vergelijk:

Она́ нóсит тра́ур по мѹжу.	Ze rouwt om haar man.
----------------------------	-----------------------

Dit verklaart het woord *почѣм* (spreektaal) 'hoe duur', bijvoorbeeld:

Почѣм я́блоки?	Hoe duur zijn de appels?
----------------	--------------------------

Vergelijk:

по какóй ценѣ?	voor welke prijs?
----------------	-------------------

13.8.24 *под* + A

- 1) Verdere uitwerking van de ruimtelijke basisbetekenis 'onder' (zie 13.4.1):

попа́сть под дождь/обстрѣл	in de regen terechtkomen/ onder vuur komen te liggen
поса́дѣть под арѣст	arresteren
отда́ть под суд	voor het gerecht brengen

- 2) 'naar de omgeving van':

Мы переѣхали под Москвѹ.	We zijn verhuisd naar de omgeving van Moskou.
--------------------------	---

Dit gebruik van *под* + A is parallel met het gebruik van *под* + I dat behandeld wordt in 13.8.25 sub 4. Het laatste (*под* + I) is overigens veel gebruikelijker.

- 3) 'tegen (met (feest)dag, dagdeel, seizoen)', bijvoorbeeld:

под вѣчер	tegen de avond
под конѣц сентября́	tegen eind september
под Но́вый год	tegen nieuwjaar
ей под три́дцать	ze loopt tegen de dertig
Пассажи́ров уже́ под пятьдеся́т миллиóнов.	Nu zijn er al tegen de 50 miljoen passagiers.

4) 'onder, begeleid door' (klanken):

танцевать под оркестр
под бурные аплодисменты

dansen bij orkestmuziek
onder luid applaus

5) 'net als, gelijkend op':

Он пел под Шаляпина.
комод под красное дерево
стричься под мальчика

Hij imiteerde Sjaljapin.
een imitatie-mahoniehouten commode
zich een jongenskopje laten knippen

6) 'bij wijze van':

комнаты, отведённые под музей

als museum in gebruik genomen
kamers

7) 'voor' (bij flessen, dozen, enz.), bijvoorbeeld:

бутылка под молоко

een fles voor melk

(Vergelijk 13.8.10 sub 2. Gebruik van *для* + G is hier overigens ook mogelijk.)

8) idiomatisch:

Это мне не под силу.

Dat gaat mijn krachten te boven.

(*Это мне не по силам* kan ook.)

13.8.25 под + I

1) Verdere uitwerking van de concreet-ruimtelijke basisbetekenis 'onder' (zie 13.4.1):

под дождём

in de regen

под огнём противника

onder vuur van de tegenstander

под арестом

onder arrest

под давлением

onder druk

под угрозой

onder bedreiging

под её взглядом

onder haar blik

2) 'in, met' (bij gerechten), bijvoorbeeld:

рыба под соусом

vis in saus

солонина под хреном

pekelvlees in mierikswortel

3) 'onder' in uitdrukkingen als:

Что вы понимаете под этим?

Wat verstaat u daaronder?

4) 'in de omgeving van', bijvoorbeeld:

под Москвой

onder/bij Moskou

(Vergelijk 13.8.24 sub 2.)

13.8.26 при + L

De basisbetekenis van *при* is 'bij'. In concreet-ruimtelijke betekenis is het Russische equivalent van 'bij' vrijwel altijd *у, около* of *возле*, in abstracte betekenis *при*.

1) 'bij, behorend tot':

При университете есть
поликлиника.

Bij de universiteit hoort een polikliniek.

2) 'in aanwezigheid van':

при свидетелях
при мне

in aanwezigheid van getuigen
in mijn aanwezigheid

3) 'bij zich, met ... bij zich':

Документы при мне.
Он всегда при деньгах.

Ik heb de papieren bij me.
Hij heeft altijd geld bij zich.

4) 'ten tijde van' (bijvoorbeeld regime, persoon), bijvoorbeeld:

при Сталине
при социализме
при жизни

onder Stalin
onder het socialisme
bij leven

5) 'bij' (waarneming, gedachte, enz.), bijvoorbeeld:

при виде Петрова
при звуке звонка
Он содрогнулся при одной мысли о поражении.
При этих словах она побледнела.

toen hij Petrov zag
bij het geluid van de bel
Hij rilde als hij alleen al dacht aan een nederlaag.
Bij die woorden verbleekte zij.

6) 'bij' (begeleidende handeling of omstandigheid), bijvoorbeeld:

при взлёте
При перевозке мебели было разбито несколько стульев.
при свете лампы/ при лампе
при таких обстоятельствах
при первой возможности

bij het opstijgen
Bij het transport van de meubels gingen enkele stoelen kapot.
bij lamplicht
onder zulke omstandigheden
bij de eerste gelegenheid

7) 'met (ondanks)', bijvoorbeeld:

При всём желании не могу вам помочь.

Met de beste wil van de wereld kan ik u niet helpen.

13.8.27 про + А

1) 'over, aangaande' (spreektaal):

Он рассказывал про экскурсию.

Hij vertelde over de excursie.

2) in combinaties als:

думать про себя
мурлыкать про себя

bij zichzelf denken
voor zich uit neuriën

13.8.28 ráди + G

- 1) 'om(wille van), in het belang van':

Он поёхал ráди товáрищей.

Hij ging om zijn kameraden.

- 2) 'voor' (doel), ook als nazetsel:

сдéлать чтó-то дéнег/шўтки ráди

iets voor het geld/ voor de grap doen

- 3) idiomatisch in

ра́ди бо́га
Христá ра́диin godsnaam/ ga je gang
om Christus' wil**13.8.29 с + G**

- 1) 'van' (bij betaling van verschuldigd bedrag, opbrengst), bijvoorbeeld:

получи́ть дéньги с покупáтеля

geld krijgen van een klant

алимéнты с пéрвого мўжа

alimentatie van de eerste echtgenoot

Урожáй пятьдесáт цéнтнеров с
гектáра.De opbrengst is 50 centenaar per hec-
tare.

Скóлько с меня́?

Hoeveel ben ik u schuldig?

Ook:

сдáча с десáти тўсяч рублéй

wisselgeld van 10.000 roebel

- 2) 'van' (origineel), bijvoorbeeld:

писáть портрёт с когó-нибудь

een portret van iemand schilderen

кóпия с картíны

een kopie van een schilderij

- 3) 'uit' (bepaalde taal), bijvoorbeeld:

перевóд с пóльского языка́

een vertaling uit het Pools

- 4) temporeel: 'vanaf, van en met, sinds', bijvoorbeeld:

с прóшлого гóда

vanaf vorig jaar

со втóрника

vanaf/sinds dinsdag

с двух часóв дня

vanaf/sinds twee uur 's middags

с мáя по октáбрь

van mei tot en met oktober

с мáлых лет

van kindsbeen af

с начáла

van begin af aan

С Ломонóсова начина́ется нáша
литератўра.

Met Lomonosov begint onze literatuur.

In combinatie met *на* + A:

Он придёт с мину́ты на мину́ту.

Hij kan elk ogenblik komen.

- 5) 'met' (bij woorden die begin aanduiden), bijvoorbeeld:

Начнём с вас!

Laten we met u beginnen!

писáть слóво с большóй бўквы

een woord met een hoofdletter schrijven

- 6) 'met' (bij woorden die toestemming aanduiden), bijvoorbeeld:
 с разрешения родителей met toestemming van zijn ouders
- 7) in specifieke gevallen duidt с + G een middel aan, bijvoorbeeld:
 взять с боя/бóю met geweld innemen
 кормить с ложечки voeren met een lepeltje
- 8) met woorden als *довольно, хватит* 'genoeg':
 Довольно/хватит/будет с тебя. Genoeg/ Ik heb genoeg van je.
 Наслушался, хватит с меня. Ik heb genoeg gehoord.

13.8.30 с + А

'ongeveer':

- Он прожил там с месяц. Hij heeft daar ongeveer een maand gewoond.
 Он ростом с сестрú. Hij is ongeveer zo groot als zijn zuster.
 Мина величиной с тарелку. Een mijn ongeveer zo groot als een bord.
- Ook: *Мальчик с пальчик* 'Kleinduimpje'.

13.8.31 с + I

1) 'met':

- Она пообедала с нами. Ze heeft met ons gegeten.
 говорить с акцентом met een accent praten
 хлеб с маслом brood met boter
 слушать с интересом met belangstelling luisteren
 обратиться к кому-то с просьбой zich tot iemand wenden met een verzoek
 с трудом met moeite
 девушка с характером/ красивым een meisje met karakter/ een mooi
 лицом gezicht
 иметь с собой bij zich hebben
 с удочкой в руке met een hengel in de hand
 С годами вкусы меняются. Smaken veranderen met de jaren.
 С приездом отца жизнь изменилась. Met de komst van vader is het leven veranderd.

Ook in de uitdrukking:

- приехать с визитом op (officieel) bezoek komen
- Als een werktuig aangeduid wordt: instrumentalis zonder voorzetsel, bijvoorbeeld:
 писать карандашом met een potlood schrijven

Bij middelen van vervoer: *на* + L, bijvoorbeeld:

прие́хать на по́езде met de trein komen

Met openbaar vervoer ook instrumentalis zonder voorzetsel: *прие́хать по́ездом*;
maar:

прие́хать с ра́нним по́ездом met de vroege trein komen

NB:

о́на́ с сестро́й zijn zuster en hij

мы с ним hij en ik

на́ша с тобо́й мо́лодость onze (jouw en mijn) jeugd

2) ter aanduiding van persoon met wie (of ding waarmee) iets aan de hand is:

с ним случи́лась беда́ hem is een ongeluk overkomen

с же́нщиной о́бморок de vrouw heeft een flauwte

ава́рия с самолётом vliegtuigongeluk

Что с тобо́й? Wat is er met je?

У вас с дисципли́ной де́ло пло́хо. Het is slecht gesteld met uw discipline.

3) met veel werkwoorden op *-ся* die een wederkerige handeling aanduiden, bijvoorbeeld:

развести́сь с же́но́й van zijn vrouw scheiden

встрети́ться с дру́гом een vriend ontmoeten

прости́ться с кэ́м-нибу́дь afscheid van iemand nemen

13.8.32 у + G

1) In de constructie:

у меня́ есть, enz. ik heb, enz.

2) (leren, nemen, kopen) 'van', (vragen) 'aan', bijvoorbeeld:

Я у него́ мно́гому научи́лся. Ik heb veel van hem geleerd.

узна́ть у кого́-нибу́дь van iemand te weten komen (na bij hem geïnformeerd te hebben, i.t.t. *om* + G)

выи́грать де́ньги у кого́-нибу́дь geld van iemand winnen

попроси́ть де́нег у кого́-нибу́дь iemand om geld vragen

Я купи́л э́тот дом у дяди́. Ik heb dat huis van mijn oom gekocht.

У меня́ укра́ли часы́. Mijn horloge is gestolen.

13.8.33 че́рез + A

1) (Temporeel) 'over, na', bijvoorbeeld:

Начне́м че́рез час. We beginnen over een uur.

че́рез год na een jaar/ een jaar later

версты́ че́рез четы́ре over ongeveer vier werst
 (met een bepaling echter *пóсле*:
 пóсле гóда разлúки na een jaar van scheiding.)

Ook bij aanduiding hoelang de ene gebeurtenis na een andere plaatsvindt, bijvoorbeeld:

че́рез вóсемь дней пóсле Рождества́ acht dagen na Kerstmis (zie ook
спустя́, 13.11.2)

NB: Музе́й че́рез две останóвки. Het museum is de derde halte van hier.

2) om terugkerende intervallen aan te geven:

Пóезд останáвливается здесь че́рез De trein stopt hier om de andere keer.
 раз.
 че́рез (ка́ждые) 10 мину́т om de tien minuten
 через (ка́ждые) два шага́ om de twee stappen
 через п ráвильные промежу́тки met regelmatige tussenpozen

3) 'via, met hulp van':

объя́снить́ через перевóдчика zich via een tolk verstaanbaar maken
 сообщíть че́рез това́рища via een kameraad mededelen
 Он достáл кнóгу че́рез друзéй. Hij heeft het boek via vrienden te
 pakken gekregen.
 обыскáть когó-то че́рез мили́цию iemand met hulp van de politie opspo-
 ren

4) 'door' in bepaalde verbindingen, bijvoorbeeld:

казнь че́рез повéшение dood door ophanging

5) (schrijven) 'met', bijvoorbeeld

Сло́во парашю́т пи́шется че́рез ю. Het woord *парашиóт* schrijf je met een
 ю.

Als het om de eerste letter gaat, kan *c* + *G* ook (zie 13.8.29 sub 5).

13.9 Enkele bijwoordelijke voorzetsels met de genitief

• *вблизи́* 'vlakbij':

жить́ вблизи́ вокза́ла vlak bij het station wonen

• *вдо́ль* 'langs, in de lengterichting van':

идти́ вдо́ль реки́ langs de rivier lopen
 расстелíть кове́р вдо́ль коридóра het tapijt over de gang uitleggen

• *вну́три* 'binnen':

Все нахо́дились́ вну́три до́ма. Iedereen bevond zich binnen in het
 huis.

- A + (*тому*) *назад* ‘geleden’ (dit is dus een nazetsel):
 одну неделю назад één week geleden
- *наперекор* + D ‘in strijd met’:
 наперекор здравому смыслу in strijd met het gezond verstand
- *согласно* + D ‘in overeenstemming met’:
 согласно закону in overeenstemming met de wet
 (ook *согласно* с + I, zie 13.11.1).

13.11 Enkele andere secundaire voorzetsels

13.11.1 Met primair voorzetsel als laatste component

- *вдали от* + G ‘ver van’:
 жить вдали от родителей ver van zijn ouders wonen
- *в отличие от* + G ‘in tegenstelling tot’:
 В отличие от отца он поступил
 решительно. In tegenstelling tot zijn vader trad hij
 gedecideerd op.
- *в связи с* + I ‘in verband met’:
 в связи с предстоящим праздником in verband met de op handen zijnde
 feestdag
- *наряду с* + I ‘naast, samen met’:
 Наряду с мастерами там
 тренируются школьники. Naast topsporters trainen er ook scho-
 lieren.
- *несмотря на* + A ‘ondanks’:
 Несмотря на дождь было тепло. Ondanks de regen was het warm.
- *по отношению к* + D ‘met betrekking tot’:
 обязанности по отношению к
 родителям verplichtingen met betrekking tot zijn
 ouders
 по отношению ко мне wat mij betreft
- *по сравнению с* + I ‘in vergelijking met’:
 По сравнению с сестрой она умна. In vergelijking met haar zuster is ze
 slim.
- *рядом с* + I ‘naast’:
 Она сидела рядом со мной. Ze zat naast me.
- *согласно с* + I ‘in overeenstemming met’, bijvoorbeeld:
 согласно с законом in overeenstemming met de wet
 (ook *согласно* + D, zie 13.10).

13.11.2 Afgeleid van werkwoorden:

- *благодаря* + D 'dankzij':
Он выздоровел благодаря заботам врачей. Hij genas dankzij de zorgen van de artsen.
NB: het werkwoord *благодарить* 'bedanken' gaat met de accusatief.
- *включая* + A 'meegerekend':
Включая детей, там было сто человек. De kinderen meegerekend waren er honderd mensen.
- *исключая* + A 'met uitzondering van':
Собралась вся семья, исключая детей. De hele familie kwam bij elkaar, de kinderen uitgezonderd.
- *спустя* + A 'na, later':
Спустя час мы пошли дальше. Een uur later gingen we verder.

13.11.3 Overig

De hieronder genoemde voorzetsels regeren allemaal de genitief.

- *вместо* + G 'in plaats van':
взять одну книгу вместо другой het ene boek pakken in plaats van het andere
- *вне* + G 'buiten':
вне города buiten de stad
Жизнь больного вне опасности. De patiënt is buiten levensgevaar.
вне очереди buiten de rij om
- *в виде* + G 'in de vorm van, als':
реферат в виде тезисов een samenvatting in de vorm van stellingen
Он явился в виде помощника. Hij verscheen als helper.
- *ввиду* + G 'wegens':
задержка ввиду ремонта oponthoud wegens reparatie
ввиду того, что aangezien
- *в качестве* + G 'als, in de hoedanigheid van':
в качестве посредника als bemiddelaar
- *во время* + G 'tijdens':
во время каникул tijdens de vakantie
- *в пользу* + G 'in het voordeel van':
Матч закончился в пользу динамовцев. De wedstrijd eindigde in het voordeel van Dynamo.

- *вроде* + G 'een soort van, net als' (meestal voorafgegaan door onbepaald voornaamwoord of substantief), bijvoorbeeld:
Он был чём-то вроде старости. Hij was een soort groepsoudste.
Там стояла постройка вроде дома. Daar stond een soort huis.
- *вследствие* + G 'ten gevolge van':
отставание вследствие болезни vertraging ten gevolge van ziekte
- *в течение* + G 'in de loop van':
в течение дня in de loop van de (mid)dag
- *накануне* + G 'aan de vooravond van':
Он приехал накануне праздника. Hij kwam op de avond voor de feestdag aan.
- *насчёт* + G (spreektaal) 'met betrekking tot, aangaande', bijvoorbeeld:
беседа насчёт сына een gesprek over mijn/jouw/enz. zoon
- *поверх* + G 'over(... heen)':
Он надел свитер поверх рубашки. Hij trok een trui over zijn overhemd aan.
смотреть поверх очков over zijn bril heen kijken
- *по поводу* + G 'naar aanleiding van':
разговор по поводу новой книги een gesprek naar aanleiding van een nieuw boek
- *поперёк* + G 'dwars over':
Грузовик стоял поперёк дороги. De vrachtwagen stond dwars over de weg.
- *посреди* + G 'midden in, te midden van':
посреди поля midden in het veld
посреди разговора midden in het gesprek
посреди друзей te midden van zijn vrienden
- *путём/посредством* + G 'door middel van':
Он старается решить проблему Hij probeert het probleem op te lossen
путём/посредством переговоров. door middel van onderhandelingen.
- *сверху* + G 'boven':
сверху всякого ожидания boven elke verwachting
- *среди* + G 'midden in, te midden van':
лужайка среди леса een open plek midden in het bos
среди ночи midden in de nacht
Среди делегатов много женщин. Onder de afgevaardigden zijn veel vrouwen.

14 HET GEBRUIK VAN DE NAAMVALLEN

14.1 De nominatief

14.1.1 Nominatief op grond van de functie in de zin

- In de nominatief staat het onderwerp van de zin en heel vaak het naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde:

- 1a Ма́ма – учи́тельница. Moeder is lerares.
1b Студе́нты слу́шали му́зыку. De studenten luisterden naar muziek.

Het onderwerp is meestal datgene waar het werkwoord mee congrueert. Als er geen nominatief element in de zin staat, congrueert het werkwoord met geen enkel element in de zin, en heeft het de vorm van de derde persoon enkelvoud onzijdig (zie 15.2.2). Congruentie kan op allerlei manieren afwijkend zijn, vooral met telwoorden (zie 5.7).

Het naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde kan ook in de instrumentalis staan (zie 15.1.5).

- De nominatief is de benoemingsvorm: als men vraagt ‘Wat is het woord voor ...?’ staat het antwoord in de nominatief. Ook in woordenboeken staan zelfstandige naamwoorden in de nominatief opgenomen.
- Ook elementen die als het ware ‘uit de zin’ gehaald zijn kunnen in de nominatief staan: deze hebben een speciale intonatie die ze van de eigenlijke zin scheidt, ze staan vóór de eigenlijke zin, en er wordt in de zin nog expliciet aan gerefereerd (ze worden ‘verdubbeld’ met een voornaamwoord):

- 2a Ма́ша, я ви́дел её неда́вно. Masja, die heb ik pas nog gezien.
2b Пари́ж, он ещё́ есть? Parijs, bestaat dat nog?

Vooropgeplaatste elementen kunnen ook in de naamval staan die je verwacht op grond van de grammaticale functie in de zin. Ze worden dan niet ‘verdubbeld’ met een voornaamwoord en de speciale intonatie ontbreekt ook:

- 3a Ма́шу я да́вно не ви́дел. Masja heb ik allang niet meer gezien.
3b Кни́гу он не на́йдёт. Dat boek vindt hij toch niet.

14.1.2 Nominatief na voorzetsels

Na voorzetsels komt de nominatief in slechts twee gevallen voor, die al in 13.1.1.2 werden genoemd:

- Na de combinatie *что за* ‘wat voor’, die de naamval van het nomen dat erna komt niet beïnvloedt (net als het vergelijkbare Duitse *was für*). Een nominatief blijft dus ook gewoon staan:
- 4a Что за дура́к э́тот прибо́р испо́ртил? Welke idioot heeft dat apparaat kapot gemaakt?

Vergelijk de nominatief in:

- 4b Какой дурак этот прибор испортил? Welke idioot heeft dat apparaat kapot-gemaakt?
- In combinaties van werkwoord + *е* met de betekenis ‘(van beroep) worden’, ‘zich verkiesbaar stellen als’, enz. hebben bezielde substantieven een Apl die gelijk is aan de Npl. Dit in tegenstelling tot wat we verwachten op grond van de ‘levendregel’ (zie 2.1.3.1 (6)). Voorbeeld:
- 5 Лебедь пробивался в маршáлы. Lebed deed zijn best om maarschalk te worden.

14.2 De genitief

14.2.1 Genitief op grond van de functie in de zin

14.2.1.1 Partitieve genitief

De genitief wordt gebruikt bij stofnamen in contexten die vergelijkbaar zijn met het Nederlandse ‘wat’: ‘Geef me wat brood’, vergelijkbaar met het gebruik van partitieven in het Frans: ‘Donne-moi du pain’:

- 6a Дай хлéба. Geef ‘es wat brood.
 6b Вáся поéл сýпу. Vasja heeft (wat) soep gegeten.
 6c Он вы́пил ча́ю. Hij heeft thee gedronken.

Dit verschijnsel komt voor met stofnamen (en soms met nomina in het meervoud) in een context die consumptie van een deel van een geheel veronderstelt. Veel nomina van flexieklasse (1M) kunnen hiervoor de ‘tweede genitief’ gebruiken (zie 2.2.6).

14.2.1.2 Genitief van negatie

NEGATIE betekent ontkenning. Onderscheid moet gemaakt worden tussen gevallen waarin de gehele zin ontkend wordt en gevallen waarin slechts een zinsdeel ontkend wordt. Bij zinsnegatie komt het direct object van transitieve werkwoorden vaak in de genitief in plaats van de accusatief; men noemt dit de GENITIEF VAN NEGATIE:

- 7a Я не принеслá конфéт. Ik heb geen snoepjes meegebracht.
 7b Я не купíла часóв. Ik heb geen horloge gekocht.

Dit verschijnsel is vergelijkbaar met het gebruik van partitief *de* in het Frans: *Je n'ai pas vu de gens* ‘Ik heb geen mensen gezien’.

- Wanneer de ontkenning niet slaat op de zin als geheel maar slechts op een zinsdeel, komt genitief van negatie niet voor. In 8 en 9 hieronder wordt niet de hele zin ontkend, maar alleen een zinsdeel, respectievelijk *молоко́* en *придумал*. De b-varianten zijn daarom niet mogelijk:

- 8a Он пил не молоко́, а чай. Hij dronk geen melk, maar thee.

8b *Он пил не молока́, а чай.

9a Он не придумал решéние, а
переписал егó.

Hij bedacht de oplossing niet, maar
schreef haar over.

9b *Он не придумал решéния, а
переписал егó.

Twee opmerkingen over de tegenstelling zinsnegatie – negatie van een zinsdeel.

Bij zinsnegatie gaat *не* direct vooraf aan het finiete werkwoord, bij negatie van een zinsdeel gaat *не* direct vooraf aan het betreffende zinsdeel. Op grond van de plaats van *не* kunnen we dus zinsnegatie niet onderscheiden van negatie van alleen het finiete werkwoord (zoals in 9a), maar een contrast (hier met *переписал*) kan duidelijkheid verschaffen.

Zinsnegatie kan herkend worden aan het feit dat negatieve elementen als *никогда́*, *ничуть*, enz. alleen voorkomen bij ontkenning van de gehele zin. Dit soort elementen kunnen we dus niet gebruiken als we alleen een zinsdeel willen ontkennen:

10a Маша никогда́ не принóсит конфéток.

Masja brengt nooit snoepjes mee.

10b *Маша никогда́ принóсит не молоко́, а
чай.

(Masja brengt nooit melk, maar thee mee).

- Genitief van negatie komt alleen voor wanneer het werkwoord in een bevestigende zin een object heeft in de accusatief. Genitief van negatie ‘vervangt’ dus alleen de accusatief, nooit de datief of instrumentalis.
- De frequentie van dit soort genitieven is de laatste honderd jaar behoorlijk gedaald. In deze context wordt dus steeds vaker de accusatief gebruikt. Hieronder enkele vuistregels voor het gebruik van genitief dan wel accusatief bij zinsnegatie.
- Gebruik accusatief in gevallen waar het duidelijk is dat de nomina waarom het gaat bepaald zijn, zoals meestal bij eigennamen (11b hieronder is uitzonderlijk).

BEPAALD zijn ruwweg die woorden waarbij je in het Nederlands een bepaald lidwoord zou aantreffen, verder eigennamen, persoonlijke voornaamwoorden en woorden voorafgegaan door aanwijzende voornaamwoorden en vormen van *весь/все* en *каждый*:

11a Я не ви́дел Машу/*Ма́ши.

Ik zag Masja niet.

11b Я не ви́дел никакóй Ма́ши.

Ik zag helemaal geen Masja.

- Gebruik accusatief bij objecten van transitieve werkwoorden die aan het werkwoord voorafgaan (en die ook meestal als bepaald geïnterpreteerd worden):

12a Велосипéд я не ви́дел.

De/Een fiets zag ik niet.

12b Журна́лы я не прино́сил.

(De) tijdschriften heb ik niet meegebracht.

- Gebruik een accusatief in gevallen waarin de genitiefvorm niet eenduidig is, zoals met enkelvoudige nomina van flexieklasse ⟨2⟩:

13a ?Я не купи́ла кни́ги.

Ik heb geen boek(-en?) gekocht.

13b Я не купи́ла кни́гу.

Ik heb geen boek/boeken gekocht.

- In de spreektaal worden dergelijke genitieven vermeden, behalve bij *никако́й*:

14 Я не ви́дел никакóих ча́шек.

Ik heb helemaal geen kopjes gezien.

14.2.1.3 Zinsnegatie en werkwoorden van afwezigheid of niet-bestaan

De genitief kan ook voorkomen in onpersoonlijke zinnen (zinnen zonder onderwerp in de nominatief) waarin het predikaat niet-bestaan of afwezigheid uitdrukt.

Voorbeelden:

15a	Времени не было.	Er was geen tijd./ We hadden geen tijd.
15b	Ответа не пришло.	Er kwam geen antwoord.
15c	На нашем участке травы не расло.	In onze groentetuin groeide geen gras.
15d	Не оказалось писем.	Er bleken geen brieven te zijn.

Deze constructies worden behandeld in 15.2.4.

Verwant hiermee zijn constructies als in (16) hieronder, die worden behandeld in 15.2.6:

16a	Башни не было видно.	De toren was niet te zien.
16b	Запаха пожара не было слышно.	Er was geen brandlucht.
16c	Шума не было заметно/слышно.	Er was geen lawaai te horen.

14.2.2 Genitief in complementen van nomina

Onder COMPLEMENT wordt hier verstaan: een element dat geregeerd wordt door een ander element dat tot hetzelfde zinsdeel behoort. Voorbeelden: in (17a) tot en met (17c) hieronder is het tweede substantief (dat in de genitief staat) het complement van het eerste. Geheel (17a), (17b) en (17c) kunnen optreden als onderwerp, lijdend voorwerp, enz. van een zin.

- Het complement van een nomen komt normaliter in de genitief, vergelijkbaar met de bepaling 'van ...' in het Nederlands:

17a	кни́га профессора Кибрика	het boek van professor Kibrik
17b	избра́ние сосе́да в академики	de benoeming van mijn buurman tot lid van de Academie van Wetenschappen
17c	разруше́ние го́рода противником	De verwoesting van de stad door de vijand

Een naam als 'Kibrik' gedraagt zich als een bijstelling bij een nomen ('professor'), vandaar dat beide delen verbogen worden.

- Een eigennaam van flexieklasse ⟨2⟩ (zie 2.1.6) wordt als bezitter in informele contexten vaak uitgedrukt met een possessief adjectief en niet met een genitief (zie 3.7):

18a	Са́шин дом	Sasja's huis
18b	ма́мина ю́бка	mama's rok
18c	тетя-Ка́тина ко́шка	tante Katja's poes

- Een persoonlijk voornaamwoord komt alleen in de volgende contexten voor als genitief bij een nomen:

- als lid van een nevenschikking:

19	Увольне́ние меня́ и моего́ дру́га
вы́звало мно́го протэ́стов. | Het ontslag van mij en mijn vriend riep veel protest op. |
|----|--|--|

- bij sommige nomina in een context waar het nomen nog een ander complement heeft:

20a	увольнение меня директором	het ontslag van mij door de directeur
20b	превращение меня в женщину	de verandering van mij in een vrouw

In andere gevallen wordt het bezittelijk voornaamwoord gebruikt:

21	моё увольнение	mijn ontslag
----	----------------	--------------

Soms kunnen beide varianten. Vergelijk (20b) met (22) hieronder:

22	моё превращение в женщину	mijn verandering in een vrouw
----	---------------------------	-------------------------------

Het verschil tussen de twee varianten van *превращение* in (20b) en (22) is dat alleen de eerste opgevat kan worden als de beschrijving van een gebeurtenis zoals beschreven door een transitief werkwoord. (20b) is dus gerelateerd aan *превратить* (кого) '(iemand) veranderen', (22) daarentegen aan *превратиться* '(zelf) veranderen'.

14.2.3 Dubbele genitief

- Dubbele genitieven komen alleen voor in de volgende contexten:

- Ingebedde genitief:

23a	мать соседки друга	de moeder van de buurvrouw van mijn vriend
23b	?мать соседки Ольги	(zie hieronder)

In deze zinnen heeft ieder nomen hoogstens één genitiefcomplement. Het complement van *соседка* in (23a) is *друг*, het complement van *мать* is *соседка друга*. De genitief in *друга* is dus die van een complement binnen een complement, en wordt daarom INGEBED genoemd. Dit soort inbeddingen worden vermeden wanneer ze dubbelzinnigheden opleveren, zoals in 23b. De theoretisch mogelijke interpretaties zijn 'de moeder van de buurvrouw van Olga', of 'de moeder van buurvrouw Olga'.

- ПЛАТJESНОМИНА. Dit zijn nomina met een betekenis 'schepping, geestelijk eigendom, gedachtegoed van iemand'. Bij deze nomina hoort een complement (bv. degene die op een schilderij wordt afgebeeld, de inhoud van een plan) en een schepper of geestelijk eigenaar. De meeste van dit soort nomina slaan op afbeeldingen, vandaar de benaming. In (24b) en (c) zijn voor de overzichtelijkheid de verschillende complementen door rechte haken omgeven:

24a	?портрёт Рембрáндта сына	het portret van Rembrandt van zijn zoon
24b	?политика [гóнки вооружений] [зáпадных держáв]	het bewapeningswedloopbeleid van de westerse grootmachten
24c	?план [постанóвки óперы] [дирéктора]	het plan voor de opvoering van een opera van de directeur

Dit type dubbele genitief wordt als stilistisch afkeurenswaardig beschouwd.

- Nominalisering (tot substantief maken, zie ook 10.3.3) van een werkwoord dat zowel een genitief als een accusatief-object heeft:

25	лишение граждáнина всех прав	het beroven van een burger van al zijn rechten
----	------------------------------	--

- In alle andere gevallen heeft een nomen hoogstens één genitiefcomplement (zoals een werkwoord maar één nominatief of één accusatief heeft). Die genitief kan wel voorkomen in combinatie met andere complementen, zoals voorzetselvoorwerpen, bepalingen, possessieve adjectieven, voornaamwoorden of complementen in de datief of instrumentalis:

26a *Мáшино решéние проблéмы* Masja's oplossing van het probleem

26b *исполнéние áрии Шалéпиным* de uitvoering van de aria door Sjaljapin

(Nomina hebben nooit nominale complementen in de nominatief of accusatief.)

- Bij nevenschikking is er een verschil in interpretatie tussen possessieve adjectieven en genitiefcomplementen:

27a *Мáшины и Вáсины дéти* Masja's en Vasja's kinderen

27b *дéти Мáши и Вáси* de kinderen van Masja en Vasja

Voorbeeld (27a) drukt uit dat er twee verzamelingen kinderen zijn: die van Masja en die van Vasja. Voorbeeld (27b) impliceert dat Masja en Vasja die kinderen samen hebben. Dat laatste kan ook als volgt uitgedrukt worden:

28a *Мáшины с Вáсей дéти* Masja en Vasja's kinderen

28b *дéти Мáши с Вáсей* de kinderen van Masja en Vasja

- Genitieven worden nogal eens gebruikt in contexten waar het Nederlands geen vergelijkbare bepaling met 'van ...' heeft (of beperkter dan in het Russisch), zoals in bepalingen van kwaliteit:

29a *Он человек высóкого рóста.* Het is een lange man.

29b *Это был дом тíпа Хрущёвки.* Het was een flat van het type Chroesjtsjovka (flat met vier verdiepingen uit de Chroesjtsjov-tijd).

In ouderwetse of poëtische stijl kan dit soort genitiefcomplement soms aan het nomen vooraf gaan, bijvoorbeeld:

30 *Одногó поля ягода.* De appel valt niet ver van de boom.

In alle andere gevallen *volgt* het genitiefcomplement op het nomen (althans bij neutrale zinsintonatie).

14.2.4 Genitief op grond van rectie

14.2.4.1 Rectie door adjectieven

De genitief komt maar sporadisch voor als complement van adjectieven.

- Complement van *пóлный*:

31a *Я люблю пóльные всéких интёресных происшéствий кнйги.* Ik houd van boeken vol spannende gebeurtenissen.

31b *У него карма́ны полны́ конфéт.* Hij heeft zijn zakken vol snoep.

- Complement van predicatieve adjectieven in de comparatief:

32a Он был выше меня ростом.	Hij was langer dan ik.
32b Вáся был старше Вáни на два года.	Vasja was twee jaar ouder dan Vanja.

Dit gebruik van de genitief is beperkt tot predicatieve adjectieven in de niet-samengestelde comparatiefvorm. In alle andere gevallen moet *чем* gebruikt worden:

33a Вáся был более задумчив *меня/ чем я.	Vasja was bedachtzamer dan ik.
33b Мáша познако́милась с более задумчивым чем я мальчиком.	Masja heeft een jongen leren kennen die bedachtzamer is dan ik.

14.2.4.2 Rectie door getalsuitdrukkingen

- In combinaties van telwoord (+ adjectief) + nomen wordt de naamval bepaald door rectie (door het telwoord) of congruentie. In geval van rectie (meestal na een onverbogen telwoord) is de geregeerde naamval de genitief (enkelvoud of meervoud; zie 34a en b). In geval van congruentie (meestal na een verbogen telwoord) staat de gehele combinatie in de naamval (meervoud) die men normaal gesproken in de zin zou verwachten (zie 34c). De regels worden in detail behandeld in 5.2. Voorbeelden:

34a три маши́ны/ромáна	drie auto's/romans
34b пять дете́й	vijf kinderen
34c Вáся помо́г сво́йм трём сосéдкам.	Vasja hielp zijn drie buurvrouwen.

- Het complement van bijna alle andere uitdrukkingen van hoeveelheid staat ook in de genitief. Stofnamen in het enkelvoud, voorwerpsnamen in het meervoud (bedenk dat sommige naamwoorden – zoals *хлеб* 'brood' – zowel stof- als voorwerpsnaam kunnen zijn):

35a мно́го дете́й	veel kinderen
35b мно́го воды́	veel water
35c у́йма веще́й	een hoop spullen
35d мно́жество веще́й	een heleboel spullen
35e Полно́ книг/наро́ду.	Het stikt er van de boeken/mensen.

Sommige uitdrukkingen van hoeveelheid regeren geen genitief, maar congrueren met het nomen waar ze bijhoren:

36a весь хлеб	het hele brood
36b це́лый час	een vol uur
36c мно́гие де́ти	talrijke kinderen

14.2.4.3 Rectie door werkwoorden

- Er is een (gesloten) groep werkwoorden waarbij het object in de genitief komt. Deze werkwoorden hebben de volgende eigenschappen:
 - beweging/neiging van het subject naar iets toe (of van iets naar het subject toe):

37 хотѣть	willen, wensen	просить	vragen om
хотѣться	zin hebben in	дождаться	wachten tot ...
достигнуть	bereiken (doel)		komt
искать	zoeken	ожидать	verwachten
требовать	eisen		

Maar: *искать* met concreet, bepaald object regeert de accusatief.

- beweging/neiging van het subject weg van iets:

38 пугаться	bang zijn, schrikken	беречься	voorzichtig zijn
	van		voor
стесняться	zich schamen voor	дичиться	zich schamen
			voor, ontlopen
лишить	ontnemen (iemand + A)	чуждаться	wegblijven van, ontlopen
лишиться	kwijtraken	избегать	ontlopen, mijden
гнушаться	walgen van	бояться	bang zijn van
сторониться	ontwijken		

- verder:

39 касаться	aanraken	заслуживать	verdienen, waard
стоить	waard zijn		zijn

Maar: *стоить* 'kosten' regeert de accusatief.

Nog twee opmerkingen:

- » Deze werkwoorden komen niet passief voor (d.w.z. met wat eerst het genitief-object was in de nominatief en de agens in de instrumentalis). De enige uitzondering is *достигнуть*.
- » De semantische overeenkomsten van deze groepen zijn niet zo sterk dat ze voorspellende kracht hebben: vaak bestaan er synoniemen of werkwoorden met een vergelijkbare betekenis die een object in een andere naamval hebben (meestal de accusatief). Zo heb je naast *заслуживать* 'verdienen (geld, salaris)' ook *зарабатывать* + A.
- Er is een open (productieve) groep werkwoorden met het voorvoegsel *на-* en de betekenis 'veel, genoeg ...', of *на ... ся* met de betekenis 'genoeg, zich zat ...'. Het object drukt altijd de notie 'hoeveelheid' uit en staat in de genitief:

40 наварить	veel koken	накупить	veel kopen
наесться	genoeg eten	наслушаться	genoeg luisteren
напиться	genoeg drinken	насмотреться	genoeg kijken

De werkwoorden met alleen het prefix *на-* (zonder *-ся*) hebben een verplicht object dat of in de genitief staat of een woord van hoeveelheid bevat, zoals *много*. In dat laatste geval staat het woord van hoeveelheid in de accusatief:

- 41a Букинист накупил́ у́йму книг. De antiquaar kocht enorme stapels boeken.
- 41b Ирина наболтала́ (много) чепухи́. Irina kletste veel onzin/ een hoop onzin.
- 41c *Вася накупил́/наболтал́. (Vasja kocht/kletste een hoop.)

Sommige werkwoorden die zonder *на-* intransitief zijn, worden transitief met *на-*, zoals in (42). Soms blijven ze intransitief (zie 43). In dat geval krijgen we een onpersoonlijke zin. Dat wat in het Nederlands onderwerp is, en waarop de uitdrukking van hoeveelheid betrekking heeft, staat in het Russisch in de genitief. Zie voor dit soort zinnen ook 15.2.3. Voorbeelden:

42	Лётчик налетёл тЫсячу миль.	De piloot vloog duizend mijl.
43a	Наэхало мнóго гостéй.	Er kwamen veel gasten.
43b	Птиц налетéло!	Een vogels dat eropaf kwamen!

De *на ... ся*-werkwoorden die afgeleid zijn van transitieve werkwoorden hebben een facultatief genitief-object dat niet vervangen kan worden door een andere uitdrukking van hoeveelheid. *На ... ся*-werkwoorden afgeleid van intransitieven blijven intransitief:

44a	Мáша наéлась (щей/морóженого).	Masja at (koolsoep/ijs) tot ze genoeg had.
44b	Мáша начитáлась (газёт).	Masja las (kranten) tot ze er genoeg van had.
44c	*Мáша наéлась мнóго/мнóгих яйц.	(Masja at veel eieren tot ze er genoeg van had.)
44d	Вáня набéгался.	Vanja rende rond tot hij er genoeg van had.

14.2.4.4 Rectie door voorzetsels

Veruit de meeste voorzetsels (waaronder alle samengestelde voorzetsels) regeren de genitief. Dit geldt voor echte samenstellingen (45a) en prepositionele uitdrukkingen (45b):

45a	бáнка из-под варéнья
из-за егó дура́цкого поведéния	jampotje
vanwege zijn idiote gedrag
45b	с пóмощью твоéй поддéржки
за счёт егó счáстья	met jouw steun
ten koste van zijn geluk
- Zie verder hoofdstuk 13.

14.2.4.5 Rectie door werkwoord + voorzetsel

- met *от*:

46	воздeржáться от голосовáния
отказáться от учáстия
предостeрeчь от глúпости
предохранíть от инфéкций
скрыть от родíтелей
страховáть от пожáра
удeржáться от соблáзна
уклонíться от тóста | zich van stemming onthouden
deelname weigeren
een stommitieit voorkomen
beschermen tegen infecties
verbergen voor zijn ouders
tegen brand verzekeren
de verleiding weerstaan
proberen onder een toast uit te komen/
een toast te ontwijken |
|----|--|--|

утайть от судьи
 заслониться от плохого влияния
 защитить от солнца
 спастись от грозы
 укрыться от дождя
 избавиться(ся) от зануды
 отвыкнуть от работы
 освободить от обязательства
 отстать от группы
 отучить от курения

дрожать от страха
 страдать от головной боли
 умереть от рака
 зависеть от погоды

- met *c/co*:

47 начать(ся) с каламбура

- met *y*:

48 взять у друга
 занять у родителей
 красть у соседки
 отобрать у ребёнка
 отнять у матери
 просить у приятеля
 спросить у полицейского
 требовать у должника
 учиться у скрипача (чему)

voor de rechter verzwijgen
 afschermen voor slechte invloeden
 tegen de zon beschermen
 vluchten voor het onweer
 zich verbergen, schuilen voor de regen
 (zich) van een zeurpiet ontdoen
 het werk ontwennen
 van een plicht ontheffen
 bij de groep achterblijven
 het roken afleren, van het roken
 afbrengen
 trillen van angst
 hoofdpijn hebben, aan hoofdpijn lijden
 sterven aan kanker
 van het weer afhangen

beginnen met een woordspeling

van een vriend nemen, lenen
 lenen van zijn ouders
 stelen van de buurvrouw
 van een kind afpakken
 van de moeder wegnemen
 een vriend vragen (iets te doen)
 een politiemans vragen
 eisen van iemand die je iets schuldig is
 (iets) leren van, studeren bij een violist

14.2.5 Vertaling van het Nederlandse 'van'

Het is niet zo dat alle Nederlandse bepalingen met 'van' met een Russische genitief kunnen worden vertaald. Probleemgevallen zijn:

- Predicatief 'van' + persoonlijk voornaamwoord of eigennaam:
- 49 Het boek is van Jan/mij.

In plaats van een persoonlijk voornaamwoord in de genitief verschijnt een bezittelijk voornaamwoord; in plaats van een eigennaam in de genitief verschijnt een possessief adjectief (als het bestaat). Vergelijk (50) met (51):

50 Эта плёнка была моя/Машина
 (*меня/*Маши).

Dat bandje was van mij/Masja.

51a Эта плёнка была директора.

Dat bandje was van de directeur.

51b Эта плёнка была Ивана Борисовича.

Dat bandje was van Ivan Borisovitsj.

- ‘Van’ + stofnaam wordt (1) *из* + G of (2) de betreffende stofnaam als adjectief:

52a	Сёрдце у него́ ка́менное.	Hij heeft een hart van steen.
52b	У меня́ ещё оста́лись бума́жные полоте́нца.	Ik heb nog papieren handdoeken.
52c	Мы живём в кирпи́чном до́ме/ в до́ме из кирпи́ча.	We wonen in een stenen huis/ in een huis van steen.
52d	Дом постро́ен из жёлтого кирпи́ча.	Het huis is van gele steen gebouwd.

Alleen in adjectieven kan betekenisverschuiving optreden (van letterlijk naar overdrachtelijk), niet in uitdrukkingen van voorzetsel + nomen. Daarom moet het adjectief gebruikt worden wanneer die verschoven betekenis bedoeld is. Vandaar dat (53) nog sterker is dan (52a): er wordt gezegd dat het hart werkelijk van steen is:

53	Сёрдце у него́ из ка́мня.	Zijn hart is van steen.
----	---------------------------	-------------------------

Merk op:

54	Из него́ сде́лали хоро́шего лингв́иста.	Ze hebben een goede taalkundige van hem gemaakt.
----	---	--

- Onderdelen van bij elkaar horende sets worden gekoppeld met *от*:

55a	ключ от двéри	de sleutel van de deur
55b	кры́шка от ча́йника	het deksel van de theepot

- Het ‘van’ dat in de Nederlandse spreektaal gebruikt wordt om indirecte rede aan te geven, kan vertaald worden met *мол*. Het heeft een vergelijkbaar stijlniveau:

56	Он сказа́л, мол, убира́йся!	Hij zei van donder toch op.
----	-----------------------------	-----------------------------

- ‘Van’ in het Nederlandse ‘drie van de boeken’ wordt vertaald met *из*:

57	Ва́ня прочёл пе́рвые три из книг.	Vanja las de eerste drie van de boeken.
----	-----------------------------------	---

- ‘Van’ in het Nederlandse ‘Hij heeft van die gekke momenten’ kan worden uitgedrukt met *такóй*:

58	У него́ быва́ют такие́ страна́нные моме́нты.	Hij heeft soms van die vreemde momenten.
----	---	--

14.3 De datief

14.3.1 Datief op grond van de functie in de zin

14.3.1.1 Meewerkend voorwerp

De datief is de standaardnaamval voor het meewerkend voorwerp. Dus bij

- werkwoorden van ‘zeggen’, ‘geven’:

59	Учи́тель разда́л де́тям тетра́ди.	De leraar deelde de schriften uit aan de kinderen.
60	Колле́га пересказа́л мне секрёт.	Een collega vertelde me een geheimpje door.

- en verder:

61 Поручить opdracht geven напомнить aan iets herinneren
Наследовать nalaten (erfenis)

NB: *унаследовать (что)*: '(iets) erven'

62 Шеф мне поручил встретить гостя. Mijn baas gaf me opdracht een gast op te vangen.

63a Этот портрет напомнил мне прошлое/ о прошлом. Dat portret deed me aan vroeger denken.

63b Он напомнил мне моего дёда. Hij deed me aan mijn grootvader denken.

- Meewerkend voorwerp in 'psychologische' werkwoorden:

64 нравиться bevallen наскучить (balen van)
надоест (genoeg krijgen van, помниться in herinnering
het zat zijn) komen
досаждают irriteren представляться voorkomen (als)
сниться (dromen van)

Een vertaling tussen haakjes wijkt af van de configuratie van onderwerp en meewerkend voorwerp van het Russische origineel. Voorbeelden:

65 Наскучили мне вечные разговоры про неверного мужа. Ik heb de balen van die eeuwige verhalen over die ontrouwe echtgenoot.

66 Перед днём рождения ему приснился прекрасный подарок. Voor zijn verjaardag had hij van een prachtig cadeau gedroomd.

- Verder hebben we nog de datief in zinnen als:

67a Вáся испóртил Óле юбку. Vasja bedierf Olja's jurk.

67b Мáма мне испеклá тóрт. Mama heeft een taart voor me gebakken.

Deze datieven zijn altijd optioneel, dat wil zeggen de zin is volledig zonder dit datief-object. Vaak is dit datief-object min of meer synoniem aan een bezittelijke uitdrukking bij het nomen (als bezittelijk voornaamwoord, possessief adjectief of in de genitief), bijvoorbeeld:

68 Вáся испóртил Óлину юбку. Vasja bedierf Olja's jurk.

In tegenstelling tot die bezittelijke uitdrukkingen maakt de datief expliciet dat de persoon die ermee uitgedrukt wordt ook direct betrokken is bij de handeling. De semantiek is zoiets als 'X heeft Y kwaad/goedgedaan door ...'. De implicatie is hier dan ook dat Olja de jurk aanhad. Bij het gebruik van bezittelijke uitdrukkingen kán dit wel het geval zijn, maar wordt het niet taalkundig uitgedrukt.

14.3.1.2 Datief als 'subject' in onpersoonlijke zinnen

Wanneer men een Nederlandse zin in het Russisch vertaalt, krijgt men vaak een onpersoonlijke zin, waarbij dat wat in het Nederlands het onderwerp is, in het Russisch in de datief staat. Het predikaat kan zeer veel verschillende zaken uit-

drukken: modaliteit (bijvoorbeeld wil, noodzaak), hoe het 'subject' zich voelt (psychisch of fysiek), dat het 'subject' al of niet gedisponeerd is om iets te doen, dat het 'subject' een bepaalde handeling niet kan verrichten omdat daartoe iets ontbreekt, enz. Voorbeelden:

69 Нам нѹжно о́чень старáться, чтóбы не
услы́шали другѳе.	We moeten er erg ons best voor doen
dat de anderen niets horen.
70 Мне хóлодно.	Ik heb het koud.
71 Нам так хорошó сидѳлось, болтáлось.	We hebben heerlijk zitten kletsen.
72 Мне нѳчем писáть.	Ik heb geen pen/potlood/enz. (lett.
'niets om mee te schrijven').

Bij deze onpersoonlijke constructies kan een aantal verschillende typen worden onderscheiden. Deze worden behandeld in 15.2, vooral 15.2.5 – 15.2.7.

14.3.2 Datief in complementen van nomina

Datief komt voor bij nomina, waar hij een vergelijkbare semantiek uitdrukt als het meewerkend voorwerp bij werkwoorden. Deze nomina zijn vaak gerelateerd aan werkwoorden met een meewerkend voorwerp:

73a Письмó брату	een brief aan zijn broer
73b подáрок подру́ге	een cadeau voor een vriendin
73c пáмятник Пѹшкину	een monument voor Poesjkin

14.3.3 Datief op grond van rectie

14.3.3.1 Rectie door adjectieven

Adjectieven kunnen een complements-datief regeren. Soms is de datief zowel bij attributief als predicatief gebruik van het adjectief mogelijk (zoals bij *приятный*), anders alleen predicatief (zoals bij *симпатичный*):

74a Это был приятный всем нам
сюпрѳз.	Dat was voor ons allemaal een prettige
verrassing.
74b Такóй сюрпрѳз приятен нам всем.	Zo'n verrassing waarderen we allemaal.
75 Эта идѳя былá мне о́чень
симпатичной.	Dat idee vond ik heel sympathiek.

14.3.3.2 Rectie door adjectieven: overmaat

Bij bepaalde adjectieven in de korte vorm, met een 'gewoon' subject in de nominatief en een datief, krijgt het adjectief de interpretatie 'te ... voor (het datief-object)':

76a Эта блѹзка мне малá.	Die bloes is me te klein.
76b Ботѳнки емѹ теснѳ бы́ли.	De schoenen waren hem te klein/ knel-
den.

Deze vormen kunnen zelfs uitsluitend in deze context voorkomen, en dan nog praktisch alleen met betrekking tot het passen van kleren. Het gaat om:

77 мал	te klein	вели́к	te groot
широ́к	te wijf	у́зок	te strak, smal
те́сен	te eng	ко́роток	te lang

Zie ook 3.13.2.4.

14.3.3.3 Rectie door werkwoorden

Na een gesloten groep werkwoorden. Het datief-object is datgene waarop de handeling gericht is.

- Psychologische werkwoorden:

78 удиви́ться	zich verbazen over	изуми́ться	verstomd staan over
радо́ваться	blij zijn met	порази́ться	perplex zijn over

Voorbeelden:

79a Сосе́дка удиви́лась шу́му в на́шей кварти́ре.	De buurvrouw verbaasde zich over het lawaai in onze woning.
79b Ма́ма о́чень обра́довалась на́шему прихо́ду.	Moeder was heel blij dat we gekomen waren.

- Werkwoorden van leren, onderwijzen (het vak, de vaardigheid) komen in de datief):

80 учи́ть	onderwijzen	обуча́ться	onderwezen worden,
учи́ться	leren		les krijgen in

81a Приме́р роди́телей не всегда́ учи́т дете́й хоро́шему поведе́нию.	Het voorbeeld van de ouders leidt bij kinderen niet altijd tot goed gedrag.
81b Взро́слые учи́тся иностранно́му язы́ку то́лько с большо́м трудо́м.	Volwassenen leren een vreemde taal alleen met de grootste moeite.

Учи́ть/вы́учить in de betekenis van 'leren' neemt een gewone accusatief:

82 Новосе́л наконце́ц вы́учил имена́ всех сосе́дей.	Eindelijk had de nieuwe bewoner de namen van al zijn burens geleerd.
---	--

- Werkwoorden van 'sympatieke houding hebben t.o.v.':

83 сочу́вствовать	meevoelen, medeliden hebben met	симпати́зировать	begrip hebben voor, sympathiek staan tegenover
благоприя́тствовать	bevorderen	покрови́тельствовать	protectie geven, invloed aanwenden
потво́рствовать	toegeeflijk zijn voor, verwennen		ten gunste van
соде́йствовать	meewerken, bijdragen aan		

- Werkwoorden van ‘richting naar’:

84 звонить	(op)bellen	подражать	imiteren, nadoen
следовать	volgen		

Voorbeelden:

85a Подруга постоянно звонила мне из-за мелочей.	Mijn vriendin belde me altijd om het minste of geringste.
85b К сожалению, я последовала плохому примеру.	Ik heb helaas een slecht voorbeeld gevolgd.

- Werkwoorden van ‘vijandige houding ten opzichte van’:

86 мешать	storen	препятствовать	(ver)hinderen
грозить	dreigen	завидовать	jaloers zijn op
мстить	wraak nemen op	ревновать	jaloers zijn op

Voorbeelden:

87a Директор препятствовал внедрению новой техники.	De directeur werkte de invoering van een nieuwe techniek tegen.
87b Я однокласснику завидовал хорошие отметки.	Ik was was jaloers op de goede cijfers van mijn klasgenoot.
87c Он мне отомстил за то, что я ему наврал.	Hij nam wraak op mij omdat ik tegen hem gelogen had.

- En ook:

88 изменить	verraden	сопутствовать	vergezeld gaan van
помочь	helpen	аккомпанировать	begeleiden (muzikaal)
подпевать	zingend begeleiden	подчинить(ся)	ondergeschikt maken (zijn) aan

NB: *изменить (что)* ‘(iets) veranderen’

NB: *предать (что кому)* ‘(iets aan iemand) verraden’

14.3.3.4 Rectie door voorzetsels

Een aantal voorzetsels regeert de datief. Zie hiervoor Hoofdstuk 13.

14.3.3.5 Rectie door werkwoord + voorzetsel

- met *к*:

89 готовит(ся) к экзамену	(zich) voorbereiden op een examen
привыкать к богатству	aan rijkdom gewend raken
применить к новой ситуации	toepassen op een nieuwe situatie
приравнять к профессору	gelijkstellen aan een professor
приспособить(ся) к погоде	aan het weer laten wennen (wennen)
приучить к дисциплине (кого)	(iemand) discipline aanleren
стремиться к счастью	naar geluk streven

тяготѣть к гру́стным разгово́рам	neigen tot droevige gesprekken
обрати́ться к учи́телю	zich tot een leraar wenden, hem aanspreken
подла́диться к атмосфе́ре	zich aan de sfeer aanpassen, zich instellen op
приблѣзиться к го́роду	de stad naderen
привяза́ться к ко́шке	zich hechten aan, gehecht raken aan de poes
примкнѹть к па́ртии	zich bij een partij aansluiten
прислу́шаться к кома́нде	een commando gehoorzamen
относи́ться к определѣ́нной гру́ппе	tot een bepaalde groep horen
прикаса́ться к ве́ку	het ooglid aanraken
приобщѣ́ться к нау́ке	deel gaan uitmaken van de wetenschap
снизойти́ к про́сьбе	zich verwaardigen een verzoek in te willigen
придра́ться к подро́жке	vitten op je vriendinnetje
Она́ ревну́ет му́жа к подро́ге.	Ze is jaloers op haar vriendin om haar man (de man van <i>она́</i>).
Она́ ревновала́ му́жа к его́ рабо́те.	Ze is jaloers op de tijd/aandacht die haar man aan zijn werk besteedt.

- met *по*:

90 вздыха́ть по ме́ртовой ко́шке	verlangen naar, treuren om de dode poes
скуча́ть по	missen
соскучи́ться по	gaan missen
тоскова́ть по ро́дине	heimwee hebben, zijn vaderland missen

In ouder Russisch regeerde dit *по* de locatief, wat soms nog te zien is bij persoonlijke voornaamwoorden (*по вас, по нас*).

Deze werkwoorden kunnen allemaal ook met *о* (met locatief) gebruikt worden, wat in modern Russisch ook de voorkeur heeft.

14.4 De accusatief

14.4.1 Accusatief op grond van de functie in de zin

14.4.1.1 Lijdend voorwerp

- Het lijdend voorwerp van een werkwoord staat in de accusatief, onafhankelijk van de rol die het lijdend voorwerp heeft in de handeling. Een paar voorbeelden van de mogelijke verschillen in wat een lijdend voorwerp ‘doet’ in een handeling zijn hier gegeven:

- 91a Вáня любит читáть, писáть, посылáть Vanja leest, schrijft, stuurt en ontvangt
и получáть пíсьма. graag brieven.
- 91b Отвéт мóжно обдúмать, знать, Een antwoord kun je overdenken, weten,
придúмать, запóмнить и забýть. bedenken, onthouden en vergeten.

- In bepaalde gevallen kan een direct object geen accusatief dragen, en moet het in een andere naamval staan. Zulke gevallen worden in de andere paragrafen van dit hoofdstuk behandeld onder ‘rectie door werkwoorden’, bijvoorbeeld 14.3.3.3.
- Een zin bevat hoogstens één lijdend voorwerp, en dus nooit meer dan één geregeerde accusatief. Als er dus bij een werkwoord twee voorwerpen zijn die allebei in aanmerking komen om een accusatief te dragen, moet er voor één een andere oplossing worden gevonden:

- 92a спросíть когó о чём iemand iets vragen (vraag stellen)
- 92b спросíть что у когó iemand iets vragen (vraag stellen)
- 93a просíть когó о чём iemand iets vragen (verzoeken)
- 93b просíть когó сдéлать чтó-то iemand vragen iets te doen
- 94a Я егó простíл. Ik heb hem vergeven.
- 94b Я емý всё простíл. Ik heb hem alles vergeven.

- De werkwoorden in (92) – (94) nemen een accusatief, terwijl men dat (bijvoorbeeld op grond van het Nederlands) misschien niet zou verwachten. Dit geldt ook voor de volgende werkwoorden:

95 благодарíть	bedanken	известítть	op de hoogte brengen
поздрáвить	feliciteren	упрекáть	verwijten, verwijten maken
напóмнить	aan iets herinneren	ревновáть
(к чемý)	jaloers zijn vanwege
(zie 89)
стóить	kosten	заслужítть	verdiene
маар: стóить чего́	iets waard zijn
(abstract)	Маар:
заслúживать чего́	iets verdienen,
waard zijn

- Bij met *на-* geprefigeerde (ongerichte) werkwoorden van beweging komt de verplichte uitdrukking van hoeveelheid in de accusatief (zie 14.2.4.3).

14.4.1.2 Bepaling van tijd

- Een bepaling van tijdsduur zonder voorzetsel staat in de accusatief:

- 96a Мы гуля́ли весь день. We hebben de hele dag gewandeld.
- 96b Колле́га уже́ неде́лю пи́шет докла́д. Mijn collega schrijft al een week aan zijn voordracht.

(Er zijn specifieke gevallen waarin de instrumentalis (meervoud) gebruikt wordt. Zie 14.5.1.2.)

Zoals blijkt uit (96b), kan een zin zowel een geregeerde accusatief (*доклад*) als een accusatief-bepaling (*неделю*) bevatten.

- In 8.5.5 werden de ‘perduratieve’ werkwoorden behandeld. Deze kunnen met behulp van het prefix *про-* worden afgeleid van elk imperfectief werkwoord dat een aterminatieve handeling aanduidt en hebben de algemene betekenis ‘een bepaalde tijd een handeling verrichten’. De tijdsduurbepaling is bij deze werkwoorden verplicht. Voorbeelden:

- 97a Дети прогальдели всю ночь. De kinderen hebben de hele nacht door herrie gemaakt.
- 97b Бабушка всю жизнь прожила в Москвѣ. Oma heeft haar hele leven in Moskou gewoond.
- 97c *Дети прогальдели.
- 97d *Бабушка прожила в Москвѣ.

Deze tijdsbepalingen hebben veel weg van lijdende voorwerpen, onder andere omdat zij verplicht zijn. Er is een aantal tests op grond waarvan kan worden vastgesteld dat in sommige gevallen (o.a. bij *прожить*) er inderdaad sprake is van een lijdend voorwerp, terwijl we in andere gevallen (o.a. bij *прогальдеть*) te maken hebben met een tijdsbepaling. Deze tests worden hier besproken om te laten zien dat er een echt syntactisch verschil bestaat tussen de bepaling en het lijdend voorwerp. Ze zijn natuurlijk alleen echt uit te voeren door moedertaalsprekers. We laten er hier enkele van zien.

- » Als de tijdsduur-uitdrukking vervangen kan worden door een bijwoord van tijd is sprake van een tijdsbepaling. Dit is het geval in (98), maar niet in (99):

- 98 Дети прогальдели всю ночь/ очень долго. De kinderen hebben de hele nacht door/ ontzettend lang herrie gemaakt.
- 99 Бабушка всю жизнь/ *очень долго прожила в Москвѣ. Oma heeft haar hele leven/ heel lang in Moskou gewoond.
- » Als nog een lijdend voorwerp toegevoegd kan of moet worden dat geen tijdsduur uitdrukt, is duidelijk dat de tijdsduur-uitdrukking een bepaling is:

- 100 Маша письмомо прописала всю ночь Masja is de hele nacht met die brief bezig geweest.
- 101 Маша бельѣ прогладила всю ночь. Masja heeft de hele nacht door was gestreken.
- » Als de nominale uitdrukking in de accusatief het antecedent van een relatieve bijzin kan zijn, hebben we een lijdend voorwerp en geen bepaling:
- 102 Жизнь, которую бабушка прожила в Москвѣ, была бедной и несчастной. Het leven dat oma in Moskou heeft geleid was arm en ongelukkig.
- 103 *Ночь, которую прогальдели дети, была шумной и бессонной. (De nacht die de kinderen al herrieschoppend doorbrachten was luid en slapeloos.)
- 104 Бельѣ, которое прогладила Маша всю ночь, уже лежало неделю. De was die Masja de hele nacht streek lag er al een week.
- 105 *Ночь, которую прогладила Маша (бельѣ), была очень длинной. (De nacht die Masja al strijkend doorbracht was erg lang.)

14.4.1.3 Accusatief in onpersoonlijke zinnen

Het gaat hier om de accusatief in zinnen als ...

106	Нам ну́жно хоро́шего перево́дчика.	We hebben een goede vertaler nodig.
107	Мне ви́дно дере́вню.	Ik kan het dorp zien.
108	Нам жаль ба́бушку. ... en:	We hebben medelijden met onze oma.
109	Её́ тошни́ло.	Zij was misselijk.
110	Его́ уби́ло мо́лнией.	Hij werd door de bliksem gedood.

Deze constructies worden behandeld in 15.2.5, 15.2.8 en 15.2.9.

14.4.2 Accusatief nooit in complementen van nomina

De accusatief komt nooit voor als complement bij nomina. In een nominalisering komt het equivalent van een accusatief in de genitief; het equivalent van een tijdsduurbepaling in de accusatief is een uitdrukking met een voorzetsel:

111	перепи́сывать кни́гу	een boek overschrijven
	перепи́сывание кни́ги	het overschrijven van een boek
112	чита́ть час	een uur lezen
	чте́ние в те́чение ча́са	(het) een uur lezen

14.4.3 Accusatief op grond van rectie**14.4.3.1 Rectie door adjectieven**

Een aantal onpersoonlijke constructies zou men kunnen zien als rectie door predicatief gebruikte adjectieven, bijvoorbeeld die in (106) – (108) hierboven. Zie verder 15.2.5 en 15.2.6.

14.4.3.2 Rectie door werkwoorden

Zie hiervoor 14.4.1.1.

14.4.3.3 Rectie door voorzetsels

Zie hiervoor Hoofdstuk 13.

14.4.3.4 Rectie door werkwoord + voorzetsel

- met *в/во*:

113	ве́рить в Бо́га	in God geloven
	игра́ть в ка́рты	kaartspelen
	ме́тить в ми́нистры	mikken op een ministerspost
	оде́ть (кого́) в ко́фточку	(iemand) een vestje aantrekken
	упере́ть(ся) в стéнку	tegen de wand leunen
	цели́ть в се́рдце	op het hart mikken
	целова́ть в гу́бы	op de mond kussen
	стуча́ть в дверь	op de deur kloppen
	уда́рить в бараба́н	op een trommel slaan

• met *за*:

114 бѣ́ться за демокра́тию	vechten voor democratie
боро́ться за свобóду	vechten voor vrijheid
голосова́ть за па́ртию	op de partij stemmen
сража́ться за освобожде́ние	strijden voor de bevrijding
дрожа́ть за семью́	ernstig bezorgd zijn om het gezin
трево́житься за дете́й	bezorgd zijn om de kinderen
благодарѣ́ть за услу́гу	(iemand) voor een gunst bedanken
извини́ть(ся) за опозда́ние	(zich) verontschuldigen voor het te laat komen
мстѣ́ть за оби́ду	wraak nemen om een belediging
награди́ть за заслуги́	belonen voor verdiensten
руча́ться за скрупуле́зность	instaan voor precisie, precisie garanderen
бра́ться за рабо́ту	het werk beginnen, de mouwen opstroepen
приня́ться за задáние	aan de opdracht beginnen
де́ргать за верёвку	aan het touw rukken
держáться за перѣ́ло	zich aan de leuning vasthouden
уцепи́ться за послéдний шанс	de laatste kans waarnemen
хвата́ться за соло́минку	zich aan de laatste strohalm vastklampen
выдава́ть зáмуж за сы́на дру́га	laten trouwen met de zoon van een vriend
вѣ́йти зáмуж за сосéда	met de buurman trouwen
сва́таться за де́вушку	een meisje het hof maken

• met *на*:

115 влия́ть на окружа́ющую средú	het milieu beïnvloeden
моби́лизова́ть на войну́	mobiliseren voor een oorlog
покуси́ться на святы́ню	een aanslag plegen op een heiligdom, een heilig huisje omver schoppen
посяга́ть на жизнь	een aanslag doen op het leven
полага́ться на репутáцию	vertrouwen op de reputatie
рассчи́тывать на при́быль	op winst rekenen
согласи́ться на сотру́дничество	instemmen met samenwerking
походи́ть на ба́бушку	op oma lijken
сма́хивать на брата́	op je broer lijken
досáдовать на дру́га	geïrriteerd door/ boos op een vriend zijn
дúться на сестри́чку	mokken, boos blijven op je zusje
жа́ловаться на ше́фа	over de baas klagen
зли́ться на прохо́жего	kwaad worden op een voorbijganger
клевета́ть на колле́гу	een collega belasteren

надéяться на успéх	hopen op succes
негодовáть на мáстера	verontwaardigd zijn over een vakman
обíдеться на продавцá	geïrriteerd door/ beledigd door/ boos op de verkoper zijn
откликáться на прóзвище, прóсьбу	reageren op een bijnaam, verzoek
сердítься на собáку	boos worden op de hond
выменáть на инострáнную валúту	inwisselen voor buitenlands geld
разменáть на мáленькие купúры	tegen kleiner geld wisselen
делítь на две чáсти	in twee delen verdelen
разбítь на грúппы	in groepen verdelen
распáсться на кускí	in stukken uit elkaar vallen
пенáй на себá!	eigen schuld!
• met <i>о/об/обо</i> :	
116 бítься о стéну	tegen de muur slaan (bv. luik)
разбítься о пол	op de vloer kapot vallen
споткнúться о порóг	struikelen over de drempel
терéться об úгол дóма	zich schuren aan de hoek van het huis
удáриться о косяк	tegen de deurpost lopen, zich eraan stoten
ушибítь(ся) о стáвень	(zich) stoten, verwonden aan een luik

14.5 De instrumentalis

14.5.1 Instrumentalis op grond van de functie in de zin

14.5.1.1 Instrumentalis in het predikaat

De instrumentalis wordt, net als de nominatief, veel gebruikt in het predikaat. Voor dit gebruik zie 15.1.

14.5.1.2 Bepalingen

Verskillende soorten bepalingen komen in de instrumentalis.

- Instrument:

117 Сестрá пытáлась есть суп вíлкой. Mijn zus probeerde soep te eten met een vork.

118 Мáма вязáла деревя́нными спи́цами. Mama breide met houten breinaalden.

- Onbepaalde tijdsduur (nomen in het meervoud):

119 Вáня ужé недéлями ищёт нóвую кварти́ру. Vanja zoekt al wekenlang een andere woning.

120 Бáбушка в разговóре иногдá минúтами молчáла. Oma zweeg soms minutenlang tijdens een gesprek.

- Weg afgelegd in een bepaald soort ruimte (dit soort bepalingen is niet erg productief in modern Russisch):

121 Мы долго ёхали лёсом, а потóм
открылась степь. We reden lang door bos, en daarna kwam er steppe.

- Verder is er een groot aantal bepalingen die eruitzien als nomina in de instrumentalis, bijvoorbeeld:

122 пешкóм te voet
123 (идти) ша́гом, бего́м stapvoets, in looppas (lopen)
124 но́чью, днём, вёчером, ўтром 's nachts, overdag, 's avonds, 's ochtends
125 пёрвым дёлом als eerste, in de eerste plaats

Dit zijn echter gevallen van LEXICALISERING, het patroon is niet productief. Met 'lexicalisatie' wordt bedoeld dat een woordvorm (in dit geval een instrumentalis van een substantief) zich losmaakt van het woord waar het van gevormd is en beschouwd gaat worden als een apart woord (in dit geval een bijwoord).

14.5.1.3 Agens in een passieve zin

In een passieve zin kan de agens (handelende persoon) worden uitgedrukt met een instrumentalis:

126 Мяч забы́т в саду́ детьми́. De bal is door de kinderen in de tuin achtergelaten.
127 На э́том заво́де са́мые то́нкие
процё́ссы прово́дятся же́нщинами. In deze fabriek worden de subtielste processen door vrouwen uitgevoerd.

14.5.1.4 'Agens' in onpersoonlijke zinnen

Er bestaat een type onpersoonlijke zinnen waarin een (meestal ongewenste) gebeurtenis wordt beschreven en waarin de agens (indien aanwezig) wordt uitgedrukt met behulp van een bepaling in de instrumentalis. Het gaat om zinnen als (128) en (129). Deze constructies worden behandeld in 15.2.9:

128 Ва́сю сши́бло с ног си́льным уда́ром
вётра. Vasja werd door een rukwind omvergeblazen.
129 Берли́оза переёхало трамва́ем. Berlioz werd door een tram overreden.

Eigenlijk kan men hier niet van een agens spreken, want een cruciale eigenschap van deze constructie is dat de handeling volstrekt mechanisch en onverschillig wordt uitgevoerd met behulp van datgene wat in de instrumentalis staat. Zulke zinnen kunnen dan ook niet een bewust of uitsluitend door mensen uitgevoerde handeling uitdrukken:

130 *Приду́мало иде́ю моим сы́ном. (Het idee is door mijn zoon bedacht.)
131 *Изби́ло заклю́ченного сторожа́ми. (De gevangene is door cipiers in elkaar geslagen.)

Een zin als (132) hieronder kan dus alleen een interpretatie krijgen waarin het leger volkomen mechanisch opereert.

132 Отби́ло врага́ я́ростной а́рмией. De vijand werd door het woedende leger teruggeslagen.

14.5.2 Instrumentalis in complementen van nomina en adjectieven

14.5.2.1 Instrument, middel

- Net als bij werkwoorden drukt een bepaling in de instrumentalis bij een nomen het instrument, het gereedschap uit (dit zijn natuurlijk vaak nomina die afgeleid zijn van een werkwoord):

133	удáр топорóм	een klap met een bijl
134	гла́женье утюго́м	het strijken met een strijkijzer

- Ook adjectieven kunnen voorkomen met een bepaling in de instrumentalis die een instrument of middel uitdrukt:

135	отврати́тельный своёй мэ́рзостью челове́к	een man die walgelijk is door zijn laagheid
136	интерéсная своёй семе́йной истóрией же́нщина	een vrouw met een interessante familiegeschiedenis

14.5.2.2 Agens

Net als in een passieve zin kan de agens van een zelfstandig naamwoord dat afgeleid is van een transitief werkwoord uitgedrukt worden door een instrumentalis-bepaling:

137	Разруше́ние Рима ванда́лами бы́ло ужа́сным собы́тием.	De vernietiging van Rome door de Vandalen was een vreselijke gebeurtenis.
138	Мы ещё прису́тствовали при исполне́нии а́рии послéдним кандида́том.	We waren bij de uitvoering van de aria door de laatste kandidaat nog aanwezig.

14.5.3 Instrumentalis op grond van rectie

14.5.3.1 Rectie door adjectieven

- Er is één adjectief dat een complement krijgt in de instrumentalis, namelijk *гордый* 'trots'.

14.5.3.2 Rectie door werkwoorden

Een groot aantal werkwoorden regeert de instrumentalis. Hieronder zijn zij in groepen verdeeld die semantisch min of meer bij elkaar horen.

Twee opmerkingen: (1) Indelingen als deze zijn altijd in zekere mate arbitrair. (2) Merk op dat de semantische labels hieronder alleen bedoeld zijn om de groepen gemakkelijker te onthouden; het is nooit zo dat alle werkwoorden die tot één semantische groep behoren een bepaalde naamval toekennen.

- Werkwoorden van machtsuitoefening:

139	владéть	beheersen	управля́ть	besturen, leiden
	дирижи́ровать	dirigeren	же́ртвовать	opofferen
	кома́ндовать	bevelen	по́льзоваться	gebruiken

распоряди́ться	beschikken over	овладе́ть	bemachtigen, zich eigen maken
пра́вить	regeren		
руководи́ть	begeleiden, leiden	располага́ть	tot iemands beschikking staan
злоупотре́блять	misbruiken		

NB: *употре́блять* 'gebruiken' regeert de accusatief.

- Bepaalde koppelwerkwoorden (zie 15.1.4).
- Werkwoorden waarbij een stofnaam als een soort instrument fungeert:

140 грузи́ть	beladen met	запасты́сь	zich voorzien van
запасты́	voorzien van, bevoorraden met	запра́вить	volgooien (met benzine)

- Werkwoorden van 'genieten van/ lijden aan bepaalde verschijnselen'. Drie subgroepjes:

141a	изобило́вать	rijk zijn aan	ла́комиться	genieten van, zich te goed doen aan
	наслади́ться	genieten van		
141b	заболе́ть	ziek worden, (een ziekte) krijgen	боле́ть	lijden aan, (een ziekte) hebben
	страда́ть	lijden aan		
141c	дыша́ть	(iets) ademen	па́хнуть	ruiken naar
	воня́ть	stinken naar		

- Werkwoorden van 'een positieve/negatieve houding hebben tegenover':

142	брезга́ть	niet willen, versmaden	пренебре́чь	versmaden, verwaarlozen
	горди́ться	trots zijn op	дорожи́ть	hechten aan
	интересова́ть(ся)	(zich) interesseren voor	порази́ться	perplex zijn van
	восхи́титься	zeer enthousiast zijn over	любова́ться	bewonderen(d bekijken)
	увле́чься	leuk vinden, hobby hebben aan	восторга́ться	enthousiast zijn over

- Heel dicht hier in de buurt zijn:

143	сла́виться	beroemd zijn om	хва́лится	prat gaan op
-----	------------	-----------------	-----------	--------------

(Misschien hoort *горди́ться* (zie 142) eigenlijk ook tot dit groepje.)

- Varia:

144	занима́ться	zich bezighouden met	ограни́читься	zich beperken tot
	меня́ться	ruilen, wisselen	рискова́ть	riskeren
	обменя́ться	uitwisselen	торгова́ть	handelen in
	дели́ться	deelgenoot maken van	удосто́ить	schenken (aandacht)

- In een zin waarin beweging met een (eigen) lichaamsdeel wordt uitgedrukt komt het lichaamsdeel in de instrumentalis:

145 Он ёле мог двѣгать пѣльцами.	Hij kon zijn vingers nauwelijks bewegen.
146 Он чуть шевельнул вѣком.	Zijn ooglid bewoog nauwelijks merkbaar.

Opmerking bij (145) en (146): een beweging die betrekking heeft op (iets dat gezien wordt als) een onvervreemdbaar deel van het lichaam (daaronder vallen behalve lichaamsdelen ook kleren, haar, sieraden, enz.) kan niet uitgedrukt worden door een transitief werkwoord met een lijdend voorwerp in de accusatief.

- Wanneer een verplicht intransitief werkwoord een lijdend voorwerp neemt, komt dat in de instrumentalis. Het gaat hierbij steeds om een zogenaamd 'innerlijk object', dat wil zeggen het object drukt de handeling van het werkwoord uit:

147 умереть страшной смертью	een vreselijke dood sterven
148 спать сном праведного	de slaap der rechtvaardigen slapen
149 идти полным ходом	in volle gang zijn
150 смеяться жутким смехом	griezelig lachen

14.5.3.3 Rectie door voorzetsels

Een aantal voorzetsels regeert de instrumentalis. Zie hiervoor hoofdstuk 13.

14.5.3.4 Rectie door werkwoord + voorzetsel

- met *за*:

151 гнаться за успехом	op succes uit zijn, jagen op succes
охотиться за преступниками	boeven vangen
следовать за любимой	zijn geliefde niet uit het oog verliezen
наблюдать за процессом	het proces bewaken
следить за поведением детей	op het gedrag van de kinderen letten
смотреть за больным	voor een patiënt zorgen
присмотреть за ребёнком	op een kind passen
ухаживать за красивой девушкой	een mooi meisje proberen te versieren

- met *над*:

152 издеваться над калёкой	de invalide/mismaakte belachelijk maken, spotten met
сжалиться над беспомощностью	medelijden krijgen met hulpeloosheid
смеяться над бабушкой	om oma lachen, oma uitlachen
шутить над коллегой	grapjes maken over een collega
биться над математикой	verschrikkelijke moeite hebben met wiskunde
здуматься над проблемой	diep nadenken over een probleem
работать над важной задачей	aan een belangrijke opgave werken
трудиться над статьёй	aan een artikel werken

- met *пéред*:

153 извини́ться пéред пуб́ликой робéть пéред короле́вой стыди́ться пéред сосéдями труси́ть пéред учи́телем	het publiek zijn excuses aanbieden verlegen zijn voor de koningin zich schamen voor de burens bang zijn voor de onderwijzer
---	--
- met *с/со*:

154 встрéтиться с дире́ктором ба́нка знако́миться с сосéдями здоро́ваться с колле́гой прости́ться с го́stem разве́стись с супру́гом расста́ться с кни́гой поздра́вить с днё́м рождéния грани́чить с друго́й странóй спра́виться с тру́дностями сравни́ть с подру́гой счита́ться с обстоя́тельствами дели́ться с секретáршей (чем) сове́товаться с руководи́телем	een ontmoeting hebben met de bank- directeur kennismaken met de burens een collega groeten afscheid nemen van een gast van je echtgenoot scheiden afstand doen van een boek feliciteren met je verjaardag grenzen aan een ander land met de moeilijkheden weten om te gaan vergelijken met je vriendin rekening houden met de omstandigheden de secretaresse deelgenoot maken (van) de begeleider om advies vragen
--	---

14.6 De locatief: rectie door werkwoord + voorzetsel

De locatief komt alleen voor in combinatie met voorzetsels, vandaar dat deze naamval ook wel prepositionalis wordt genoemd.

Het gebruik van de locatief geregeerd door alleen voorzetsels wordt behandeld in hoofdstuk 13. Op deze plaats hoeft daarom alleen de locatief op grond van rectie door werkwoord + voorzetsel te worden besproken.

- met *в/во*:

155 нужда́ться в воде́ отча́яться в любви́ разочарова́ться в дру́ге сомнева́ться в и́скренности усомни́ться в пра́вде кля́сться в хоро́ших наме́рениях присяга́ть в ве́рности расписа́ться в получéнии удостове́риться в доброкáчественности заподо́зрить в кра́же подозрева́ть в неи́скренности обвини́ть в бе́гстве	water nodig hebben wanhopen aan de liefde teleurgesteld raken in een vriend twijfelen aan de oprechtheid gaan twijfelen aan de waarheid zweren bij zijn goede bedoelingen trouw zweren tekenen voor ontvangst zich vergewissen van de kwaliteit gaan verdenken van diefstal verdenken van onoprechtheid van vluchten beschuldigen
---	--

призна́ться во лжи
 раска́яться в неве́жливости
 созна́ться в неве́рности
 уличíть в убíйстве
 упрека́ть в коры́стности
 укори́ть в неслу́шании
 убедíть(ся) в испра́вности

уве́рить(ся) в бескоры́стности
 уча́ствовать в концёрте

Bij werkwoorden van beweging met een vervoermiddel wordt tegenwoordig ook *в* gebruikt:

156 *éхать в трамва́е*

met de tram gaan

Dit gebruik verdringt nu *éхать на трамва́е*, wat in iets ouder Russisch de enig juiste uitdrukking was.

- met *на*:

157 *жени́ться на иностранке*
игра́ть на скри́пке
основа́ть на лжи
отрази́ться на поведе́нии
сосредото́читься на су́ти

met een buitenlandse trouwen
 vioolspelen
 op een leugen baseren
 zich in het gedrag weerspiegelen
 zich op de essentie concentreren

- met *о/об/обо*:

158 *беспоко́иться о б́удущем*
вздыха́ть о любíмом
горева́ть о поко́йнике
забо́титься о жильé
мечта́ть о карье́ре
пла́кать о б́ывшей любви́

zich zorgen maken over de toekomst
 naar een geliefde verlangen
 om een overledene rouwen
 voor onderdak zorgen
 dromen van een carrière
 huilen, treuren om een voormalige liefde

скорбе́ть о пропа́вшем сы́не
предупреди́ть об опа́сности
расспроси́ть о доро́ге

rouwen om een verloren zoon
 voor gevaar waarschuwen
 over de weg uitvragen, naar de weg vragen

спра́виться о больно́м
жалéть о дру́ге

naar een zieke informeren
 het jammer vinden, treuren om een vriend

говори́ть о пого́де
рассказа́ть о рабо́те
договори́ться об усло́виях
ду́мать о друго́м

over het weer praten
 over het werk vertellen
 de voorwaarden afspreken
 aan iets anders denken

известить о получении
 рассуждать о решении
 толковать об обеих сторонах
 условиться о приезде

доложить о командировке
 вспомнить о срочном деле
 забыть о проблеме
 напомнить (кого) о дне рождения
 просить о помощи
 спросить о времени
 узнать об имени
 упомянуть об участии

Bij de zeven laatstgenoemde werkwoorden (vanaf *вспомнить*) wordt in iets ouderwets Russisch in plaats van een voorzetselvoorwerp een gewoon lijdend voorwerp gebruikt.

op de hoogte brengen van het ontvangen
 de oplossing bespreken
 beide kanten van de zaak bespreken
 de aankomst afspreken, het eens worden
 over

verslag uitbrengen van een dienstreis
 zich een dringende kwestie herinneren
 een probleem vergeten
 (iemand) aan een verjaardag herinneren
 om hulp vragen
 vragen hoe laat het is
 een naam te weten komen, horen
 gewag maken van deelname

14.7 Vocatief

De vocatief wordt gebruikt om iemand aan te spreken, en staat buiten welk zinsverband dan ook. Eigennamen van flexieklasse ⟨2⟩ van het type *Маша*, *Жёня*, *Саша*, en woorden als *папа*, *мама* en *тётя* hebben een uitgangsloze vocatief:

159 Маш, ты идёшь?

Masja, kom je?

160 Пап, не упади!

Niet vallen, papa!

Zie verder 2.2.4.3 en 2.4.4.2.

15 BIJZONDERHEDEN VAN DE ZINSBOUW

15.1 Predicatie; de vorm van het naamwoordelijk gezegde en de bepaling van gesteldheid

15.1.1 Algemeen over predicatie

PREDICATIE is een eigenschap van zinnen in alle talen; daarom leggen we voor de duidelijkheid het algemene begrip eerst uit aan de hand van het Nederlands. We zullen zien dat de term 'predikaat' hier een ruimere betekenis krijgt dan in de traditionele zinsontleding, waar het gelijk staat aan 'gezegde'. Om verwarring te voorkomen zullen we het woord 'predikaat' in deze ruimere betekenis van het indexcijfer '2' voorzien, dus: PREDIKAAT².

Onder predicatie in ruime zin verstaan we het verschijnsel dat een deel van de zin 'iets zegt' over een ander deel ervan, ofwel dat het PREDICEERT over dat andere deel. Het zinsdeel dat prediceert wordt 'predikaat²' genoemd. Dat waarover het predikaat² iets zegt, noemen we het SUBJECT VAN PREDICATIE.

Ook het onderwerp van de zin kan 'subject' genoemd worden. Om verwarring te voorkomen zullen we in het gedeelte over predicatie (15.1 en subparagrafen) het onderwerp van de zin steeds aanduiden met 'onderwerp'. 'Subject' slaat dus steeds op het subject van predicatie.

We onderscheiden verschillende niveaus van predicatie:

- a) Op het niveau van de *zin* is het zo dat het predikaat² een mededeling doet over het onderwerp. In 'Jan slaapt' wordt de eigenschap 'slapen' toegekend aan 'Jan', of met andere woorden, van Jan wordt beweerd dat hij slaapt. Dit wordt **PRIMAIRE PREDICATIE** genoemd. 'Jan' is hier het subject van predicatie, 'slaapt' is het **PRIMAIRE PREDIKAAT²**. Je zou kunnen zeggen dat het uitdrukken van predicatie-relaties de voornaamste functie is van een zin.
- b) Op het niveau van het *zinsdeel* doet een predikaat² een uitspraak over de kern van dat zinsdeel. Bij substantieven denk je dan bijvoorbeeld aan adjectieven die iets zeggen over het substantief: in 'een dikke man' prediceert 'dikke' over 'man'. Bij adjectieven en bijwoorden zijn het bijwoorden die kunnen prediceren: in 'heel goed' (bijwoordelijke of bijvoeglijke bepaling) prediceert 'heel' over 'goed'. Dit soort predicatie kan worden samengevat onder **MODIFICATIE** (Het predikaat² **MODIFICEERT** het subject van predicatie). Bij modificatie maken het subject van predicatie en het predikaat² deel uit van hetzelfde zinsdeel.
- c) Er is nog een derde type, dat eigenschappen van de bovenste twee combineert, namelijk **SECUNDAIRE PREDICATIE**. Hier gaat het om gevallen als het woord 'dronken' in 'Hij kwam dronken thuis'.

(In de traditionele zinsontleding noemen we 'dronken' hier een bepaling van gesteldheid.)

In deze zin prediceert 'dronken' over 'hij'. In dit voorbeeld is het primaire predikaat² het werkwoord 'thuiskomen', dat in dit geval de handeling uitdrukt die door het subject wordt uitgevoerd. Een **SECUNDAIR PREDIKAAT²** zegt iets 'extra's' over

het subject of het object van een zin (of nog een ander zinsdeel), iets wat het geval is tijdens of als gevolg van de handeling die door het primair predikaat² wordt uitgedrukt. Tegelijkertijd maakt het secundair predikaat² geen deel uit van het subject of object.

De drie typen predicatie worden hieronder voor het Russisch geïllustreerd: 1 primaire predicatie; 2 modificatie en 3 secundaire predicatie:

1	Мáша бы́ла певи́цей/краси́вой.	Masja was zangeres/mooi.
2	Хоро́шая певи́ца хоро́шо поёт.	Een goede zangeres zingt goed.
3	Мáша хоро́шо поёт да́же пья́ной.	Masja zingt zelfs dronken goed.

Hieronder volgt een schematisch overzicht van de eigenschappen van primaire predicatie, modificatie en secundaire predicatie in het Russisch:

	subject van predicatie is:	zinsdelen subject en predikaat ² :
primaire pr.	onderwerp	verschillend
modificatie	kern van zinsdeel	hetzelfde
secundaire pr.	onderwerp/object	verschillend

In de subparagrafen van 15.1 bespreken we deze drie soorten predicatie in het Russisch.

15.1.2 Primaire predicatie: soorten predikaten² en subjecten

Net als in het Nederlands kunnen predikaten² en subjecten tot allerlei verschillende (combinaties van) woordsoorten behoren en zelfs uit hele zinnen bestaan. In de volgende voorbeeldzinnen vinden we verschillende mogelijkheden voor het predikaat²: 1 werkwoordelijk, 2 adjectivisch, 3-4 nominaal, 5-6 prepositioneel en 7 bijwoordelijk:

1	Она́ ему́ не ве́рит, ду́мает, отгова́ривается, пла́чет, настаивает.	Ze gelooft hem niet, denkt na, probeert beleefd te weigeren, huilt, dringt aan.
2	Дядя́ Ми́ша был бесшаба́шный, удало́й, простоду́шный.	Oom Misja was roekeloos, brutaal en openhartig.
3	Её́ мать бы́ла дома́шней хозя́йкой.	Haar moeder was huisvrouw.
4	Её́ сло́во – зако́н.	Haar woord is wet.
5	Мы бы́ли на да́че.	We waren op de datsja.
6	Оте́ц был без рабо́ты.	Vader was werkloos.
7	Конце́рт бы́л вчера́.	Het concert was gisteren.

Soms heeft een werkwoordelijke uitdrukking een idiomatische betekenis die lijkt op die van een adjectief:

8	руко́й пода́ть	heel dichtbij
9	я́блоку негде́ упа́сть	heel druk

Zulke uitdrukkingen kunnen ook als predikaten² optreden:

10	До до́ма бы́ло – руко́й пода́ть.	Het huis was vlakbij.

- 11 Людѣй было – яблоку негде упасть. Het zag zwart van de mensen.

In de volgende voorbeelden vinden we verschillende mogelijkheden voor het subject: (12) – (15) nominaal (substantief, voornaamwoord, eigenaam, gesubstantiveerd adjectief) en (16) werkwoordelijk. In (10) hadden we al een prepositioneel subject:

12 В нашей деревне организовалась сапожная артель.	Bij ons in het dorp werd een schoenmakerswerkplaats gesticht.
13 Я сказала ему, что он неправ.	Ik zei tegen hem dat hij ongelijk had.
14 Ольга во время собрания молчала.	Olga zei niets tijdens de vergadering.
15 Учёные этот вопрос пока не решили.	De geleerden hebben deze kwestie nog niet opgelost.
16 Решить все проблемы – невозможное задание.	Alle problemen oplossen is een onmogelijke opdracht.

Het Nederlands kent een paar typen subjecten die in het Russisch niet voorkomen. Om zulke zinnen in het Russisch te vertalen moet je een ander soort subject nemen. Voorbeelden:

17 Rood is mooi.	Красный цвет – красивый.
18 Veel is lekker.	Много есть значит вкусно есть.

15.1.3 Primaire predicatie: onpersoonlijke zinnen

In het Russisch lijken veel zinnen geen onderwerp te hebben. Vaak staat datgene wat wij in onderwerpspositie zouden verwachten in de datief (we spreken dan ook wel van een 'datief-onderwerp'). Voorbeelden:

1 Нам стало скучно.	We begonnen ons te vervelen.
2 Детям нельзя было выходить на улицу.	De kinderen mochten de straat niet op.

In zinnen als (1) en (2) kun je zeggen dat het datief-onderwerp het subject van predicatie is. Het subject van predicatie is echter niet altijd aan te wijzen, bijvoorbeeld in die gevallen waarin de zin lijkt op een vergelijkbare zin in het Nederlands, waarbij het 'loos onderwerp' ('het') is weggefallen. Voorbeelden:

3 Дуёт.	Het tocht.
4 Холодно.	Het is koud.

Hetzelfde heb je bij onpersoonlijke zinnen met 'algemeen ze' en 'algemeen je', bijvoorbeeld:

5 Говорят, что больше не будет снега.	Er zou geen sneeuw meer komen (zeggen ze).
6 Вот вся наша жизнь: работаешь, старáешься, а всё без толку.	Zo is ons hele leven: je werkt, je doet je best, maar het dient allemaal nergens toe.

De verschillende typen onpersoonlijke zin worden behandeld in 15.2.

15.1.4 Primaire predicatie: koppelwerkwoorden

Net als in het Nederlands kunnen onderwerp en het predikaat² met elkaar verbonden zijn door een koppelwerkwoord. In zo'n geval is dus het predikaat² het 'naamwoordelijk deel van het naamwoordelijk gezegde'. Het meest voorkomende koppelwerkwoord is *быть* 'zijn'.

Zoals bekend heeft *быть* maar één presensvorm (*есть*), die vrijwel alleen voorkomt in de betekenis 'er zijn, bestaan, aanwezig zijn', dat wil zeggen in die gevallen dat *быть* geen koppelwerkwoord maar hoofdwkwoord is.

Behalve *быть* zijn er nog meer koppelwerkwoorden. Voorbeelden:

1	ока́заться//ока́зываться	blijken te zijn
2	счита́ться	de naam hebben van
3	стать /станови́ться	worden
4	явля́ться	zijn (hoog stijlniveau)

Een nominaal of adjectivisch predikaat² bij andere koppelwerkwoorden dan *быть* komt altijd in de instrumentalis:

5	Он оказа́лся дурако́м.	Hij bleek een sufferd.
6	Па́па сно́ва стал перево́дчиком.	Papa is weer vertaler geworden
7	Откры́тие желе́зного за́навеса
яви́лось спасе́нием для моего́ отца́.	De val van de Berlijnse muur was de
redding van mijn vader.
8	Их преступле́ние не каза́лось
заслужива́ющим смерте́льной ка́зни.	Hun misdaad leek de doodstraf niet te
rechtvaardigen.
9	Моя́ мать счита́лась си́льной
ли́чностью.	Mijn moeder gold als een sterke per-
soonlijkheid.
10	Она́ станови́лась всё бо́лее похо́жей
на мона́шенку.	Ze begon steeds meer op een non te
lijken.
11	Я побо́ялся показа́ться сме́шным.	Ik was bang een figuur te slaan.

15.1.5 De naamval van primaire predikaten² met het koppelwerkwoord *быть*

Na het koppelwerkwoord kunnen nominale en adjectivische predikaten² in de nominatief of in de instrumentalis voorkomen (en adjectieven ook nog in de korte vorm, zie 3.13).

15.1.5.1 Tegenwoordige tijd, niet-finiete vormen

Na de (niet-zichtbare) tegenwoordige tijdsvorm van *быть* staan nominale en adjectivische predikaten² altijd in de nominatief (of korte vorm):

1	Дире́ктор – Андре́й Васи́льевич
Жу́ков.	De directeur is Andrej Vasiljevitsj Zjoekov.
2	Ва́ся – мой друг.	Vasja is mijn vriend.

Bij de niet-finiete vormen van *быть* komt het predikaat² altijd in de instrumentalis. Dit betreft de deelwoorden, gerundia, de infinitief en de gebiedende wijs:

3	Буш, бЫвший тогда американским президентом ...	Bush, die toen de Amerikaanse president was ...
4	Будучи добрым человеком, он ей всё простил.	Omdat hij een goed mens was vergaf hij haar alles.
5	Быть врачом значит нести большую ответственность.	Als arts heb je een grote verantwoordelijkheid.
6	Не будь предателем!	Wees geen verrader!

15.1.5.2 Verleden en toekomstige tijd: participierend standpunt

In de verleden en toekomstige tijd kan een predikaat² zowel in de nominatief als in de instrumentalis staan. Deze mogelijkheid ontstaat doordat de spreker in deze tijden verschillende standpunten kan innemen, zoals hieronder besproken: een 'participierend' en een 'afstandelijk' standpunt.

Om uit te leggen wat een PARTICIPEREND STANDPUNT is, gaan we even terug naar de tegenwoordige tijd. Het predikaat² van een zin met een koppelwerkwoord *быть* in de tegenwoordige tijd staat altijd in de nominatief. Een zin in de tegenwoordige tijd gaat altijd over een persoon of object die/dat zich in dezelfde 'ruimte' bevindt als de spreker; het tijds kader van beide is hetzelfde. In dit geval kunnen we de positie van de spreker ten opzichte van datgene waar hij over praat beschrijven als een 'participierend standpunt':

7	Буш – американский президент.	Bush is de Amerikaanse president.
8	Данілыч уже старЫй.	Danilytsj is al oud.

In een zin met een participierend standpunt staat het predikaat² in de nominatief. Omdat in de tegenwoordige tijd het participierend standpunt het enig mogelijke standpunt is, komen predikaten² bij het koppelwerkwoord *быть* in de tegenwoordige tijd altijd in de nominatief. Het is ook mogelijk om een participierend standpunt in te nemen wanneer je praat over het verleden of de toekomst. In dat geval neemt de spreker de luisteraar mee terug of vooruit in de tijd om de situatie als het ware 'mee te maken'. De spreker karakteriseert de personen en dingen zoals ze zich op dat moment en in die situatie aan hem voordoen, zonder zich druk te maken over eventuele eerdere of latere veranderingen in hun eigenschappen. Een Nederlands voorbeeld van een participierend standpunt in de verleden tijd is 'De spanning was te snijden, want niemand zei iets en die man zat maar te wachten.'

Russische voorbeelden:

9	День был солнечный, синий, ветренный.	De dag was zonnig, blauw en winderig.
10	За чаем говорили о деревенских делах, и разговор был длинный и обстоятельный, как само чаепитие.	Bij de thee praatten ze over het dorp; het gesprek was langdurig en uitvoerig als het theedrinken zelf.
11	В этой пьесе Саша был председателем, Маша доярка, Витя агрономом ...	In dit toneelstuk was Sasja de voorzitter, Masja de melkster, Vitja landbouwkundige ...

Samenvattend:

- In een zin met een participierend standpunt neemt de spreker de luisteraar mee, en karakteriseert hij personen of objecten zoals ze zich in die situatie aan hem voordoën.
- In het Russisch krijgt een predikaat² in een zin met een participierend standpunt de nominatief.
- Een zin met participierend standpunt kan in elke tijdsvorm staan.

15.1.5.3 Verleden en toekomstige tijd: afstandelijk standpunt

Heel veel zinnen in de verleden en toekomstige tijd gaan niet over de personen of het object op zich, maar over een *situatie* waarin een persoon of een object een bepaalde eigenschap heeft. Om iets te kunnen zeggen over een situatie als geheel (en niet alleen de objecten die zich erin bevinden) moet de spreker een ander standpunt innemen: een **AFSTANDELIJK STANDPUNT**. Hij moet zich als het ware buiten de situatie opstellen. Een situatie wordt deels gekarakteriseerd door de tijdsruimte, en daardoor is de consequentie van een afstandelijk standpunt in de zin dat er een verschil bestaat tussen de tijdsruimte waarin de spreker en luisteraar zich bevinden, en de tijdsruimte waarin datgene zich afspeelt waar de zin over gaat. Voorbeeld: ‘Later bedacht ik dat de situatie wel een beetje raar was.’ In deze zin wordt het oordeel van een later moment over de situatie gegeven; de situatie wordt geëvalueerd. Voor evaluatie moet een afstandelijk standpunt worden ingenomen:

12	Этот день был для Вёры на рѣдкость
везучим.	Die dag had Vera ontzettende mazzel.
13	Решѣние было преждевременным.	De beslissing was voorbarig.
14	Ему стало ясно, что всё его
поведѣние было ошибочным.	Het was hem duidelijk geworden dat hij
het helemaal fout had gedaan.
15	Потом мне стало ясно, что Ваня
был подлецом.	Later begreep ik dat Vanja niet te ver-
trouwen was.

Een mededeling of iets voortijdig, of goed of slecht is, wordt meestal van nature met enige afstand gedaan. In een zin met een afstandelijk standpunt komt het predikaat² in de instrumentalis. Een afstandelijk standpunt komt alleen in de verleden en toekomstige, niet in de tegenwoordige tijd voor.

In de volgende zin wordt een opeenvolging van handelingen beschreven, wat alleen met een afstandelijk standpunt mogelijk is (althans zonder standpuntwisselingen, zie 15.1.5.4):

16	Вбежал Иванóв. Блѣдное лицо было
мокрым от слѣз. | Ivanov rende naar binnen. Zijn bleke
gezicht was nat van de tranen. |
|----|---|--|

Samenvattend:

- Een zin met een afstandelijk standpunt gaat over een situatie als geheel, gekarakteriseerd van buitenaf.
- In het Russisch krijgt een predikaat² in een zin met een afstandelijk standpunt de instrumentalis.
- Een afstandelijk standpunt komt niet voor in de tegenwoordige tijd.

15.1.5.4 Nadere toelichting bij de naamvalskeuze

Wanneer we bij het analyseren of formuleren van Russische zinnen geconfronteerd worden met de naamvalskeuze van predikaten², moeten we een aantal dingen bedenken:

- Vooral in een levendig verteld verhaal wisselt het standpunt vaak van participerend naar afstandelijk of andersom:

17 Я приехала к Маше днём. Вошла в дом, [wissel] а Маша была совсем усталая и заплаканная.	Ik kwam in de loop van de dag bij Masja aan. Ik ging naar binnen en Masja was helemaal moegehuild.
18 Потом мне стало ясно, [wissel] что Ваня был подлец.	Later begreep ik dat Vanja niet te vertrouwen was.

- Voor het vaststellen van het standpunt van de spreker is meestal iets meer context nodig dan een enkele zin. In losse zinnen is daarom heel vaak niet vast te stellen welke mogelijkheid de correcte is. Vaak kunnen ze allebei:

19 Яблоко было спелое/спелым.	De appel was rijp.
20 Задача была трудная/трудной.	De opdracht was moeilijk.
21 Вася был весёлый человек/весёлым человеком.	Vasja was een opgewekt iemand.

- Het verschil in standpunt hangt samen met een verschil in stijl en gebruikssfeer:
 - Een participerend standpunt is geschikt voor het levendig weergeven van een situatie of een subjectieve waarneming, vaak met een opsomming van kwalificaties, mondeling en in de spreektaal.
 - Een afstandelijk standpunt is bij uitstek geschikt voor het objectief weergeven van een feitenrelaas, een standpunt, voor een officiële toon met enige distantie.

Bij twijfel aan de juiste naamval kan dit onderscheid in gebruikssfeer uitkomst bieden.

- Een predikaat² dat betrekking heeft op een *tijdelijke* karakterisering staat in de instrumentalis. Voor het uitdrukken van de tijdelijkheid van een eigenschap moet immers een afstandelijk standpunt worden ingenomen (maar vergelijk wat gezegd wordt boven voorbeeld 31 hieronder):

22 Он был уже целый год пенсионёром.	Hij was al een heel jaar met pensioen.
23 Саша был в детстве увлечённым рыболовом.	Sasja was als kind een hartstochtelijk visser.

- In zinnen zonder expliciete beperking van de tijdsruimte is een instrumentalis een uitdrukking van een afstandelijk standpunt. Voor de luisteraar is dat standpunt een teken dat de mededeling de situatie betreft, niet de personen of het object, en dat de situatie zich niet uitstrekt tot het heden:

24 Ольга была дочерью художника, и не любила когда её сравнивали с отцом. Olga was de dochter van een kunstenaar, en werd niet graag met hem vergeleken.

Een afstandelijk standpunt betreft dus niet noodzakelijk tijdelijke eigenschappen.

- Absolute eigenschappen in de nominatief.

In zinnen met een participierend standpunt neemt de spreker de luisteraar mee naar een tijdsruimte in het verleden of de toekomst en beschrijft hij wat hij daar aantreft:

25 Ольга была дочь художника, самостоятельная личность. Olga was de dochter van een kunstenaar, en een onafhankelijke geest.

26 Мороженое было вкусное. Het ijs was lekker.

27 Хозяин был весёлый, приветливый. De baas was vrolijk en vriendelijk.

Deze eigenschappen zijn niet zozeer permanent te noemen, maar ze zijn een karakterisering vanuit een participierend standpunt, die daardoor alleen maar een absoluut karakter kan hebben. De spreker weet immers niet meer dan hij kan zien vanuit zijn participerende standpunt.

Zodra de spreker wil refereren aan het feit dat iemand misschien later veranderd is, of dat een bepaalde situatie zich niet meer kan voordoen omdat de persoon niet meer leeft, moet hij een afstandelijk standpunt innemen. Het predikaat² komt dan in de instrumentalis.

- Een participierend standpunt sluit niet uit dat de zin een tijdsbepaling bevat:

28 Саша был в детстве увлечённый рыболов. Als kind was Sasja een hartstochtelijk visser.

29 Андрей был в студенческие годы спортсмен. In zijn studententijd was André een echte sportman.

30 А руководил той посадкой садовник Данилыч, он и тогда уже был старый. De beplanting werd geleid door tuinman Danilytsj, die toen al een oude man was.

De tijdsaanduiding is dan een beschrijving van de tijdsruimte waar de spreker zich naartoe verplaatst of waar hij de luisteraar mee naartoe neemt om iets te zeggen over de persoon of het object.

15.1.5.5 Specifieke gebruikgevallen

In principe kan de naamvalskeuze van een predikaat² altijd teruggevoerd worden op het verschil in standpunt dat door de spreker wordt ingenomen om verschillende soorten mededelingen te kunnen doen. Een aantal specifieke gevallen wordt hieronder besproken.

- Zinnen met een predikaat² dat een nationaliteit of een beroep uitdrukt.

Een nationaliteit of een beroep kan zowel in de nominatief als de instrumentalis staan. Een predikaat² in de nominatief zegt iets over de persoon zoals die zich voordoet aan de spreker in dezelfde tijdsruimte, een predikaat² in de instrumentalis zegt iets over de situatie waarin die persoon een bepaalde eigenschap heeft. In het laatste geval is expliciet een afstandelijk standpunt ingenomen, wat ruimte laat voor de interpretatie van de eigenschap als een tijdelijke:

31	Её сестра́ была́ учи́тельница.	Haar zus was onderwijzeres.
32	Мой деду́шка был журнали́ст.	Mijn grootvader was journalist.
33	Барт был голла́ндец.	Bart was Nederlander.
34	Мой деду́шка был журнали́стом –
сейча́с его́ уже́ нет в живы́х/ сейча́с
он рабо́тает фото́графом.	Mijn grootvader was journalist, hij leeft
niet meer/ nu werkt hij als fotograaf.
35	Генри́ был францу́зом – сейча́с его́
уже́ нет в живы́х/ с тех пор он
поменя́л гражда́нство.	Henri was Fransman, hij leeft niet meer/
sindsdien is hij van nationaliteit veran-
derd.

Voor de beschrijving van verschillende levensstadia van een persoon is de instrumentalis de enige mogelijkheid.

- Zinnen met een aanduiding van frequentie.

Wanneer de zin een aanduiding van frequentie bevat, moet de instrumentalis gebruikt worden. Het uitdrukken van een zich herhalende situatie vereist immers een afstandelijk standpunt – als je er middenin zit, zie je de herhaling niet:

36	Андре́й два ра́за был победите́лем.	André is twee keer eerste geworden.
37	Он не́сколько раз был судьёй.	Hij is een paar keer scheidsrechter
geweest.

- Twijfel aan de karakterisering.

Het predikaat² komt altijd in de instrumentalis wanneer het koppelwerkwoord in een vraagzin staat met *ли*, in een ontkennende zin staat, of wanneer het een zwaar accent krijgt, vergelijkbaar met het Nederlandse 'wel':

38	Бы́л ли он зубны́м врачо́м?	Was hij tandarts?
39	Серге́й не́ был студё́нтом.	Sergej was geen student.
40	Она́ не бу́дет хоро́шей хозяйко́й.	Zij wordt geen goede huisvrouw.
41	Никогда́ ещё́ она́ не была́ тако́й
де́ятельной.	Ze was nog nooit zo daadkrachtig
geweest.
42	– Я не счита́ю его́ поря́дочным. – Ты
не прав, он <i>был</i> поря́дочным.	'Ik vind hem niet fatsoenlijk.' 'Je vergist
je, hij was wel fatsoenlijk.'

In al deze gevallen bestaat twijfel aan de juistheid van de karakterisering; ze wordt in twijfel getrokken, ontkend of fel verdedigd. Een participerend standpunt waarin wordt weergegeven wat men waarneemt is niet verenigbaar met een dergelijke twijfel, een afstandelijk standpunt wel.

- KWALIFICERENDE SUBSTANTIEVEN.

Kwalificerende substantieven komen in de nominatief:

43	Сáша был дóбрый мáльчик.	Sasja was een goede jongen.
44	Áня была плáкса.	Anja was een huilebalk.
45	Серьгéй был молодéц.	Sergej was geweldig.

Dergelijke nomina geven een kwalificatie of oordeel over een persoon dat volstrekt losstaat van enige situatie. Dit is alleen mogelijk vanuit een participierend standpunt, vandaar de nominatief.

- Gemodificeerd adjectief.

Wanneer het adjectief zelf nader bepaald wordt, bijvoorbeeld door versterkende bijwoorden of een vergelijkende uitdrukking, staat het meestal in de nominatief:

46	Врачéха была молóденькая и такáя
крóхотная, что казалáсь совсéм
дéвочкой.	De arts was heel jong en zo klein dat ze
nog wel een meisje leek.
47	Женá у Морóшки была смýглая и
тугáя, как слéва.	De vrouw van Morosjka was donker en
goedgevuld, als een pruim.
48	Гúбы у негó дрожáли, и опя́ть он
был какóй-то зеленовáтый.	Zijn lippen trilden, en hij was weer een
beetje groenig van kleur.

In zulke gevallen wordt voor de luisteraar een beeld geschetst zoals het de spreker voor ogen staat; normaal gesproken vanuit een participierend standpunt.

Een variant van dit geval bevat *весь*, en kan *alleen* in de nominatief voorkomen:

49	И одéжда на нём была́ чужáя ... и
весь он был чужóй, незнакóмый,
гóрький. | Hij had vreemde kleren aan, hij was zelf
helemaal anders, vreemd en bitter. |
|----|---|--|

(Hier is *весь* eigenlijk ook een modifier van het adjectief, hoewel het bij het subject staat.)

15.1.5.6 Wat is eigenlijk het predikaat²?

Wellicht ten overvloede wijzen we erop dat het niet altijd duidelijk is of een Russische zin een adjectivisch predikaat² bevat. Dit probleem doet zich voor in twee typen zinnen.

- Zinnen met een bezitsaanduidende *y*-uitdrukking:

50	Усы́ у негó бы́ли чёрные.	Hij had een zwarte snor.
51		Zijn snor was zwart.

In de eerste vertaling is *чёрные* een gewoon modifierend adjectief bij *усы́*, dat toevallig vooraan in de zin staat, en dus congrueert het ermee in naamval. De zin is een variant van:

52	У негó бы́ли чёрные усы́.	Hij had een zwarte snor.

Er is geen alternatief in de instrumentalis.

In de tweede vertaling hebben we te maken met een adjectivisch predikaat², en treedt у него op als variant van его. De zin is dus een variant van:

53 Его усы были чёрные. Zijn snor was zwart.

Dit adjectivische predikaat² kan (net als de variant) ook in de instrumentalis staan, tenminste in de context van een afstandelijk standpunt:

54 Усы у него были чёрными. Zijn snor was zwart.

55 Его усы были чёрными. Zijn snor was zwart.

- Natuurverschijnselen en tijdsaanduidingen.

Een ander zinstype waar verwarring kan ontstaan, is het volgende:

56 День был морозный и солнечный. Het was een koude en zonnige dag.

57 De dag was koud en zonnig.

In de eerste vertaling hebben we weer te maken met attributieve adjectieven bij een substantief dat toevallig vooraan in de zin staat. De zin is dus een variant van:

58 Был морозный и солнечный день. Het was een koude en zonnige dag.

Een alternatief in de instrumentalis is niet mogelijk.

Iets dergelijks is ook aan de hand in zinnen zoals de volgende:

59 День стоял морозный и солнечный. Het was een koude en zonnige dag.

In de tweede vertaling zijn de adjectieven echt predicatief gebruikt, en is dus een alternatief in de instrumentalis mogelijk:

60 День был морозным и солнечным. De dag was koud en zonnig.

Voor de correcte keuze van de naamval is het dus van belang eerst vast te stellen of het adjectief wel een predikaat² is. Zo niet, dan congrueert het gewoon met het kernwoord.

15.1.6 Modificatie

Bij modificatie zegt het predikaat² iets over de kern van een zinsdeel. Hieronder een aantal voorbeelden van modificatie van nominale uitdrukkingen (zinsdelen waarin de kern gevormd wordt door een substantief, een voornaamwoord of een eigennaam). Als predikaten² kunnen dienen: adjectieven (1), bijwoorden (2), versteende voorzetseluitdrukkingen (3) – (4), voorzetselbepalingen (5), genitiefbepalingen (6) en betrekkelijke bijzinnen (7):

1 густые чёрные волосы	dicht zwart haar
2 Москва ночью	nachtelijk Moskou
3 яйцо всмятку	een zachtgekookt ei
4 взгляд исподбья	een fronsende blik
5 мужчина в самом соку	een man in de kracht van zijn leven
6 У неё глаза невинного ребёнка.	Ze heeft van die onschuldige ogen.
7 Человек, с которым мы только что познакомились.	Degene met wie we zojuist kennis hebben gemaakt.

Zinnen (1) – (7) zijn voorbeelden van ‘directe’ modificatie. Hiernaast kan een nominale uitdrukking ook bijstellingen bevatten. Voorbeeld:

8	Председатель клуба, начитанный, грамотный, прекрасный оратор, принципиальный и бескорыстный, взял слово.	De voorzitter van de sociëteit, recht-schape en integer, een belezen en wijs man, een groot spreker, nam het woord.

Adjectieven (zowel predicatief als attributief gebruikt) kunnen zelf ook weer gemodificeerd worden. Hieronder zien we voorbeelden van modificatie in de vorm van comparatief (9), superlatief (10), bijwoorden en bijwoordelijke uitdrukkingen (11) – (12), prepositionele uitdrukkingen (13) – (14):

9	в более зрелые годы	op rijpere leeftijd
10	самый необдуманный поступок	de meest onbezonnen daad, een zeer onbezonnen daad
11	страшно глупый	vreselijk dom
12	по-мальчишески робкий	jongensachtig verlegen
13	похожие по характеру	qua karakter op elkaar lijkend
14	неплохой по сравнению с моим	vergeleken met de mijne best aardig

Bij wijze van versterking kan het Russisch ook nog een aantal speciale woordvormen gebruiken:

15	спелые-преспелые бананы	pikzwarte bananen
16	коротенькие ножки	korte beentjes
17	здоровенный чемодан	een enorme koffer

Ook werkwoordelijke uitdrukkingen kunnen gemodificeerd worden. Hieronder voorbeelden waarin de modificeerder een bijwoord van wijze is (18), een bijwoord van tijd (19), het bijwoord *не* (20), een prepositionele uitdrukking (21) en een gerundium (22):

18	Ваня страшно ненавидит учителя.	Vanja heeft een verschrikkelijke hekel aan de leraar.
19	Зимой мы ездили в санях.	’s Winters reden we in de slee.
20	Вася не ездит на велосипеде.	Vasja kan niet fietsen.
21	Ваня читает с трудом.	Vanja leest met moeite.
22	Анализирую положение теперь, я считаю его безвыходным.	Als ik de situatie nu bekijk, vind ik haar uitzichtsloos.

15.1.7 Secundaire predicatie

15.1.7.1 Algemeen

In het Russisch kunnen we drie typen secundaire predicatie onderscheiden. De onderlinge verschillen hebben betrekking op:

- verplicht zijn of facultatief;

- de toestand beschrijven van het subject of het object;
 - de toestand beschrijven die geldt tijdens of als gevolg van de handeling uitgedrukt in het primaire predikaat².
- a) In het eerste type zegt het secundair predikaat² iets over het subject of het object, en is het facultatief:

1 Тánя ходила несча́стной.	Tanja liep ongelukkig te wezen.
2 Я встрéтила Тánю несча́стной.	Ik kwam Tanja in ongelukkige toestand tegen.

Dit type zinnen zullen we verderop uitgebreid behandelen, omdat de naamval van dit type secundaire predikaten² kan verschillen.

- b) In het tweede type zegt het secundair predikaat² iets over het object, en is het verplicht (althans in de relevante betekenis van het werkwoord):

3 Я нахо́жу отца́ и мать похо́жими друг на дру́га.	Ik vind vader en moeder op elkaar lijken.
4 Её счита́ют хоро́шим врачо́м.	Men vindt haar een goede arts.

Dit type predikaten² staan in het Russisch in de instrumentalis.

- c) In het derde type zegt het secundair predikaat² weer iets over het object, is het weer verplicht in de relevante betekenis, en is de toestand waarin het object verkeert het resultaat van de handeling die in het primair predikaat² is uitgedrukt. Dit zijn *resultatieve* secundaire predikaten²:

5 Мы не хоте́ли сде́лать дете́й несча́тными.	We wilden de kinderen niet ongelukkig maken.

In het Russisch staan deze secundaire predikaten² in de instrumentalis.

In het Nederlands bestaat nog een vierde type secundaire predikaten², waarin het predikaat² ook iets zegt over het object, resultatief is en meestal verplicht. In deze gevallen drukt het werkwoord de handeling uit waardoor het resultaat bereikt wordt. Het Russisch heeft deze mogelijkheid niet. Om dergelijke zinnen te vertalen, kun je soms een afgeleid werkwoord gebruiken met prefix en *-ся* (zie 11.2):

6 Нíj зоо́п зич еен delíríum.	→ Он допи́лся до бе́лой горя́чки.
7 Нíj лíеп зíjn золен аан flarden.	→ Его́ боти́нки изно́сились до дыр.
8 Нíj heeft де деур гроен гeverfd.	→ Он покра́сил дверь в зеле́ную кра́ску.

15.1.7.2 Facultatieve secundaire predicatie: hoofdlijnen

Van nu af aan concentreren we ons op FACULTATIEVE SECUNDAIRE PREDICATIE, met andere woorden op het eerste type (a) in 15.1.7.1. Bij dit type secundaire predicatie gaat het in het Russisch hetzij om nomina, hetzij om adjectieven, hetzij om de SEMI-PREDIKATEN² *оди́н* 'alleen' en *сам* 'zelf'. Voorbeeld:

9 Ва́ня верну́лся гербо́м.	Vanja kwam terug als een held.
10 Ва́ня верну́лся пья́ным.	Vanja kwam dronken terug.

In *getal* en *geslacht* congrueert het secundair predikaat² met het subject van predicatie. De *naamval* echter van het secundaire predikaat² hangt af van een combinatie van de volgende factoren:

- de functie en naamval van het subject van predicatie;
- het type zin waarin het secundair predikaat² staat;
- of het een nomen, een adjectief is of een van de semi-predikaten² (*один* en *сам*).

Een adjectief kan alleen een secundair predikaat² zijn als het een interpretatie toestaat van 'tijdelijke eigenschap'. Relationele adjectieven (zie 3.2.1) als *французский, автомобильный* kun je daarom niet gebruiken als secundair predikaat². Dit geldt overigens ook voor het Nederlands.

Nominale secundaire predikaten² staan altijd in de instrumentalis (zie 9). Dit gaat ook op in de volgende gevallen:

- 11 Сергѳей у нас начальником. Sergej fungeert hier als chef.
 12 Анна в больнице медсестрой. Anna is in het ziekenhuis werkzaam als verpleegster.

Het predikaat² is hier respectievelijk *у нас* en *в больнице*. In deze zinnen drukt het nomen in de instrumentalis uit dat iemand de betreffende activiteit weliswaar uitvoert, maar niet uit hoofde van zijn functie of opleiding. Verder is de implicatie dat die normale functie elders wordt uitgevoerd.

De vorm van niet-nominale secundaire predikaten² in het Russisch is een ingewikkelde kwestie, die we hierna in detail zullen bespreken. Als houvast worden nu eerst een aantal vuistregels gegeven, op grond waarvan de gebruiker in de meest voorkomende gevallen geen fouten maakt.

- » Een adjectivisch secundair predikaat² staat in de instrumentalis (zie 10 en 13):

- 13 Вáne было вѳесело пьяным. Vanja amuseerde zich als hij dronken was.

- » De semi-predikaten² congrueren met het subject van predicatie (zie 14):

- 14 Вáne вернулсѳ один. Vanja kwam alleen terug.

- » Als semi-predikaten² echter in een INFINITIVALE UITDRUKKING staan (een uitdrukking met een infinitief), congrueren ze alleen met het subject van predicatie als dat in de nominatief staat (zie 15). Als het subject een andere naamval heeft staan ze in de datief (zie 16):

- 15 Надѳа не лѳубит готѳвить самá. Nadja kookt niet graag zelf.
 16 Мáne просѳила Вáne прийтѳи одному. Mama vroeg Vanja alleen te komen.

We kunnen dit samenvatten in het volgende schema:

	adjectief/nomen	<i>один/сам</i>
finiet	instrumentalis	congruerend
infinitief	instrumentalis	congr. nom.; anders datief

(Over het begrip 'finiet' zie hieronder in 15.1.8.)

NB: deze regels en het schema hierboven zeggen niets over alternatieve mogelijkheden en zijn niet van toepassing als het secundaire predikaat² zich in een constructie met een gerundium of actief deelwoord bevindt.

15.1.8 Facultatieve secundaire predicatie in finiete zinnen

Onder een 'finiete zin' wordt hier een zin verstaan die een finiete werkwoordsvorm bevat, dat wil zeggen een werkwoord dat uitgangen heeft voor tijd en persoon (zie ook 10.1). Een finiete zin kan hoofdzin of bijzin zijn. Voorbeelden:

1	Вáся спит.	Vasja slaapt.
2	Мы говорим тихо, потому что Вáся спит.	Wij praten zachtjes, omdat Vasja slaapt.

We gaan nu de regels bespreken voor de vorm van een secundair predikaat² in finiete hoofd- en bijzinnen. In 15.1.8.1 gaat het om zinnen waarin het secundaire predikaat² direct afhankelijk is van het finiete werkwoord. In 15.1.8.2-4 komen finiete zinnen aan de orde waarin infinitivale uitdrukkingen staan en waarbij het secundaire predikaat² afhankelijk is van zo'n infinitivale uitdrukking.

15.1.8.1 Het predikaat² komt bij het finiete werkwoord

Een secundair predikaat² kan iets zeggen over het onderwerp, een object, of bijvoorbeeld het datief-onderwerp in een onpersoonlijke zin (zie 15.1.3):

3	Вáня вернул́ся пьяным.	Vanja kwam dronken terug.
4	Вáня бил Вáлю пьяной.	Vanja sloeg Valja wanneer ze dronken was.
5	Вáне было́ весело́ пьяным.	Vanja amuseerde zich als hij dronken was.

Zoals blijkt uit de voorbeelden is de instrumentalis de normale, neutrale vorm van een adjectivisch secundair predikaat² in finiete zinnen. Er zijn echter alternatieve mogelijkheden. Bovendien hebben de semi-predikaten² *один* en *сам* hun eigen regel.

- In plaats van de instrumentalis kan het secundair predikaat² ook in naamval congrueren met het subject van predicatie:

6	Вáня вернул́ся пьяный.	Vanja kwam dronken terug.
7	Вáня бил Вáлю пьяную.	Vanja sloeg Valja wanneer ze dronken was.
8	Вáне было́ весело́ пьяному.	Vanja amuseerde zich als hij dronken was/ had een vrolijke dronk.

- *Один* en *сам* vertonen in dit soort zinnen *altijd congruentie* met het subject van predicatie:

9	Вáня вернул́ся один.	Vanja kwam alleen terug.
10	Вáня бил Вáсю одногó.	Vanja sloeg Vasja wanneer deze alleen was.
11	Вáне было́ весело́ одному́.	Vanja amuseerde zich als hij alleen was.

15.1.8.2 Het predikaat² komt bij een infinitief in een finiete zin

De regels voor de vorm van een secundair predikaat² in het infinitivale deel van de zin zijn meestal anders. Bij de naamval van het secundair predikaat² speelt het onderscheid tussen verschillende typen infinitivale uitdrukkingen een belangrijke rol. Allereerst moet een onderscheid gemaakt worden tussen ONDERWERP-INFINITIEVEN en alle andere infinitieven. Bij onderwerp-infinitieven is de infinitivale uitdrukking het onderwerp van de zin, bijvoorbeeld:

- 12 Решить все проблемы – слишком трудно. Het is te moeilijk om alle problemen op te lossen.

De overige infinitivale uitdrukkingen kunnen we onderscheiden in uitdrukkingen *zonder* en *met* voegwoorden, zie respectievelijk (13) – (15) en (16):

- 13 Он хотел сразу уйти. Hij wilde meteen weg.
 14 Он заставил Ваню писать письмо. Hij dwong Vanja een brief te schrijven.
 15 Ему не следовало бы выступать неподготовленным. Hij zou niet onvoorbereid moeten spreken.
 16 Он не знал, как туда добраться. Hij wist niet hoe hij daar moest komen.

Infinitivale uitdrukkingen zonder voegwoord kunnen we weer verder onderverdelen. De handeling die door de infinitief wordt uitgedrukt kan worden uitgevoerd door het onderwerp van het hoofdwerkwoord of door een ander zinsdeel (het object of bijvoorbeeld het datief-onderwerp in een onpersoonlijke zin). Dit zien we respectievelijk in (17) en (18) – (19):

- 17 Он любил читать в саду. → Он читает.
 18 Он заставил Ваню писать письмо. → Ваня пишет.
 19 Мне очень хотелось написать письмо. → Я пишу.

Werkwoorden als *любить* noemen we NOMINATIEF-CONTROLE-werkwoorden, werkwoorden als *заставить* en *хотеться* noemen we REST-CONTROLE-werkwoorden.

De handeling uitgedrukt door het finiete werkwoord wordt natuurlijk altijd uitgevoerd door het onderwerp van de zin.

Meer voorbeelden van nominatief-controle:

- 20 Вася хочет пойти на вечеринку. Vasja wil naar het feestje.
 21 Я боюсь делать ошибки. Ik ben bang fouten te maken.
 22 Девочка не решилась пройти мимо собаки. Het meisje durfde niet langs de hond.
 23 Таня не думала успеть на поезд. Tanja had niet verwacht de trein te halen.
 24 Дети забывают перед сном почистить зубы. Kinderen vergeten hun tanden te poetsen voor het naar bed gaan.
 25 Я не могла не заметить его выражение лица. Ik moest zijn gezichtsuitdrukking wel opmerken.

Niet alleen een werkwoord kan nominatief-controle hebben, een adjectief kan dat ook, zoals *должен* in de volgende zin:

- 26 Саша должен был помыть пол. Sasja moest de vloer schrobben.

Rest-controle kan ook betrekking hebben op het complement van een nomen:

- 27 Желание Игоря пойти
неподготовленным нас очень
расстроило. Igors wens om onvoorbereid te gaan
deed ons erg verdriet.

De reden dat we term ‘nominatief-controle’ hebben geïntroduceerd is dat secundaire predikaten² in infinitivale uitdrukkingen met nominatief-controle een andere vorm kunnen hebben dan met rest-controle.

15.1.8.3 Het secundair predikaat² bij een infinitief (nominatief-controle)

Een adjectivisch secundair predikaat² staat in nominatief-controle-zinnen in principe in de instrumentalis:

- 28 Вáся хóчет прийти́ на вечеринку
весёлым. Vasja wil vrolijk op het feestje aankomen.
29 Тánя не думала́ идти́ на урок
неподготовленной. Tanja verwachtte niet onvoorbereid naar
les te moeten gaan.
30 Нáдя не любит́ готовить́ голо́дной. Nadja kookt niet graag als ze honger heeft.

Net als in enkelvoudige hoofdzinnen is in nominatief-controle-zinnen een secundair predikaat² in de nominatief ook mogelijk:

- 31 Вáся хóчет прийти́ на вечеринку
весёлый. Vasja wil vrolijk op het feestje aankomen.
32 Тánя не думала́ идти́ на урок
неподготовленная. Tanja verwachtte niet onvoorbereid naar
les te moeten gaan.
33 Нáдя не любит́ готовить́ голо́дная. Nadja kookt niet graag als ze honger
heeft.

De semi-predikaten² *один* en *сам* staan in nominatief-controle-zinnen in de nominatief:

- 34 Вáся хóчет пойти́ на вечеринку́ сам. Vasja wil alleen naar het feestje.
35 Тánя не думала́ идти́ на урок одна́. Tanja verwachtte niet alleen naar les te
moeten gaan.
36 Нáдя не любит́ готовить́ сама́. Nadja kookt niet graag zelf.

15.1.8.4 Het secundair predikaat² bij een infinitief (geen nominatief-controle)

Het gaat hier om zinnen waar de uitvoerder van de handeling overeenkomt met:

- zinnen met rest-controle (bijvoorbeeld een subject van predicatie in de datief, een lijdend voorwerp in de accusatief, meewerkend voorwerp in de datief);
- onderwerp-infinitieven;
- infinitivale uitdrukkingen met een voegwoord;

d) infinitivale uitdrukkingen die het complement zijn van een nomen.

We maken hier weer een onderscheid tussen adjectivische secundaire predikaten² en semi-predikaten². De regels zijn simpel:

a Adjectivische secundaire predikaten² staan uitsluitend in de instrumentalis.

- Rest-controle:

37	Дётям нельзя́ было́ занима́ться
уста́вшими.	De kinderen mochten niet leren als ze te
moe waren.
38	Ему́ некуда́ было́ иди́ти́ грязным.	Hij mocht nergens vuil naar toe.
39	Ма́ма попроси́ла Ва́ню прийти́
трезвым.	Mama vroeg Vanja nuchter te komen.
40	Ма́ша уговари́ла На́дю гото́вить
обе́д голо́дной.	Masja overreedde Nadja het eten klaar te
maken terwijl ze honger had.
41	Учи́тель заставля́л шко́льников
занима́ться вы́спавшимися.	De leraar dwong zijn leerlingen goed uit
te slapen voor ze gingen leren.
42	Учи́тель сове́товал всем занима́ться
вы́спавшимися.	De leraar raadde al zijn leerlingen aan
goed uit te slapen voor ze gingen leren.

- onderwerp-infinitief:

43	Стри́чься пья́ным – зна́чит
вы́глядеть босяко́м.	Dronken naar de kapper gaan leidt ertoe
dat je er als een zwerver uitziet.
44	Ребе́нку стара́ться спра́виться
бездо́нным – беспо́лезно.	Het is zinloos voor dat kind om te probe-
ren het te redden zonder dak boven zijn
hoofd.
45	Прийти́ на вече́ринку пья́ной
мо́жет приве́сти к нето́чным
вы́водам.	Dronken op een feestje aankomen kan
leiden tot verkeerde conclusies.

- uitdrukking met voegwoord:

46	Ива́н не зна́ет, как жить бе́дным.	Ivan weet niet wat het is om arm te leven.

- complement van nomen:

47	Мои́ уси́лия больны́м вбить в
сте́нку гвоздь не приноси́ли успе́ха.	Mijn inspanningen een spijker in de
muur te slaan terwijl ik ziek was hadden
geen succes.
48	Солда́т получи́л прика́з пое́хать в
го́род одéтым в пара́дную фо́рму.	De soldaat ontving het bevel om in groot
tenue naar de stad te gaan.
49	Ива́н не имéет представлéние о
том, как жить бе́дным.	Ivan heeft er geen idee van wat het is om
arm te leven.

b In al deze typen zinnen staan *оди́н* en *сам* in de datief.

- Rest-controle:

50	Мне нельзя́ было́ жда́ть одному́.	Ik mocht niet alleen wachten.

- 51 Дѣтям нельзя́ было́ са́мым пере́йти́ че́рез у́лицу. De kinderen mochten niet alleen oversteken.
- 52 Ему́ некуда́ было́ иди́ти́ одному́. Hij kon nergens alleen naartoe.
- 53 Ма́ма попроси́ла Ва́ню при́йти́ одному́. Mama vroeg Vanja in z'n eentje te komen.
- 54 Ма́ша уговари́ла На́дю гото́вить обе́д са́мой. Masja overreedde Nadja het eten zelf klaar te maken.
- 55 Учи́тель заставля́л шко́льников де́лать зада́ния са́мым. De leraar dwong zijn leerlingen zelf hun huiswerk te maken.
- onderwerpinfinitief:
- 56 Са́мому стри́чься – зна́чит в́ыглядеть бо́сяком. Zelf je haar knippen leidt ertoe dat je er als een zwerver uitziet.
- 57 Ребе́нку старáться спрáвиться одному́ – беспо́лезно. Het is zinloos voor dat kind om te proberen het alleen te redden.
- 58 При́йти́ одно́й на вече́ринку мо́жет привести́ к нето́чным в́ыводам. Alleen op een feestje aankomen kan leiden tot verkeerde conclusies.
- uitdrukking met voegwoord:
- 59 Ива́н не зна́ет, как жить́ одному́. Ivan weet niet wat het is om alleen te leven.
- complement van nomen:
- 60 Же́лание́ И́горя по́йти́ одному́ нас о́чень расстро́ило. Igors wens om alleen te gaan deed ons erg verdriet.
- 61 Мои́ уси́лия са́мой в́бить в стéнку гвоздь не приноси́ли успе́ха. Mijn inspanningen om zelf een spijker in de muur te slaan hadden geen succes.
- 62 Солда́т получи́л прика́з одному́ по́ехать в го́род. De soldaat ontving het bevel alleen naar de stad te gaan.
- 63 Ива́н не имéет предста́вление о том, как жить́ одному́. Ivan heeft er geen idee van wat het is om alleen te leven.
- In twee gevallen kunnen in het complement van een nomen *оди́н* en *сам* in de nominatief staan. Het betreft werkwoord-nomen-combinaties die samen optreden als nominatief-controlé-werkwoorden:
- 64 Ива́н при́нял решéние по́йти́ оди́н. Ivan nam het besluit (besloot) alleen te gaan.
- 65 Ива́н вы́разил же́лание рабо́тать оди́н. Ivan drukte de wens uit alléén te werken (wilde alléén werken).

15.1.9 Facultatieve secundaire predicatie bij gerundia, deelwoorden en adjectieven

Bij zinnen met een gerundium kunnen we een indeling maken die parallel loopt aan die bij de finiete zinnen: (a) secundaire predikaten² die bij het gerundium zelf horen; en (b) secundaire predikaten² die deel uitmaken van een infinitief-complement bij een gerundium. Bij deelwoorden en adjectieven komt alleen secundaire predicatie voor in een infinitief-complement.

15.1.9.1 Het predikaat² komt bij het gerundium

- Een adjectivisch secundair predikaat² komt hier in de instrumentalis:

1 Верну́вшись домо́й холо́дным, Ива́н сразу́ лёг спать.	Nadat Ivan verkleumd thuis was gekomen, ging hij meteen naar bed.
2 Чу́ть пьяным гуля́я в па́рке, он по́нял в чём была́ пробле́ма.	Toen hij aangeschoten door het park wandelde, realiseerde hij zich wat het probleem was.

- *один* en *сам* staan in in de nominatief:

3 Верну́вшись домо́й сам, Ива́н сразу́ лёг спать.	Nadat Ivan zelf thuis was gekomen, ging hij meteen naar bed.
4 Гуля́я в па́рке о́дин, он по́нял в чём была́ пробле́ма.	Toen hij alleen door het park wandelde realiseerde hij zich wat het probleem was.

Gerundia slaan in principe terug op een onderwerp in de nominatief. Sommige sprekers accepteren (in de spreektaal) ook andere subjecten van predicatie:

5 ?Подбежа́в к ста́нции, по́езд уже́ отошёл.	Toen hij bij het station aankwam, was de trein al weg.
6 ?Слу́шая э́ту му́зыку, ему́ ста́ло гру́стно.	Door naar die muziek te luisteren werd hij verdrietig.

Один en *сам* krijgen zelfs bij zulke gerundia de nominatief:

7 ?Подбежа́в к ста́нции о́дин, по́езд уже́ отошёл.	Toen hij alleen bij het station aankwam, was de trein al weg.
8 ?Слу́шая э́ту му́зыку о́дин, ему́ ста́ло гру́стно.	Door in z'n eentje naar die muziek te luisteren werd hij verdrietig.

Dit is dus een nominatief die niet congrueert, een 'vaste' nominatief.

15.1.9.2 Predikaten² in infinitief-uitdrukkingen bij gerundia

- Een adjectivisch secundair predikaat² komt in de instrumentalis:

9 Ду́мая иди́ти на уро́к неподгото́вленным, Ва́ня не спешы́л.	Omdat Vanja dacht onvoorbereid naar les te moeten gaan, haastte hij zich niet.
10 Угова́ривая На́дю гото́вить обе́д голо́дной, мы не зна́ли о её боле́зни.	Toen Masja Nadja overreedde het eten klaar te maken terwijl ze honger had, wisten we niet dat ze ziek was.
11 Заставля́я шко́льников де́лать за́дания вы́спавшимися, учи́тель не боя́лся их переутомить.	Omdat de leraar zijn leerlingen dwong goed uit te slapen voordat ze hun huiswerk gingen maken, was hij niet bang dat ze oververmoeid zouden raken.

- De semi-predikaten² *один* en *сам* congrueren in naamval met het subject van predicatie: bij nominatief-controle-werkwoorden komen *один* en *сам* in de nominatief (zie 12), bij rest-controle-werkwoorden in dezelfde naamval als het woord dat de agens uitdrukt (zie 13 – 14):

- 12 Ду́мая иди́ти на уро́к одна́, Та́ня не спеши́ла. Omdat Tanja dacht alleen naar les te moeten, haastte ze zich niet.
- 13 Угова́ривая На́дю гото́вить обе́д одну́, мы не зна́ли о её боле́зни. Toen we Nadja overreedden het eten alleen klaar te maken, wisten we niet dat ze ziek was.
- 14 Заставля́я шко́льников де́лать за́дания одни́х, учи́тель не бо́ялся их переутоми́ть. Omdat de leraar zijn leerlingen dwong hun huiswerk alleen te maken, was hij niet bang dat ze oververmoeid zouden raken.

15.1.9.3 Predikaten² in infinitief-uitdrukkingen bij een actief deelwoord of een adjectief

- Een adjectivisch secundair predikaat² komt hier in de instrumentalis:

- 15 Чело́век, жела́ющий верну́ться домо́й голо́дным – дура́к. Iemand die hongerig thuis wil komen, is een idioot.
- 16 Мы не зна́ем чело́века, гото́вого боро́ться бо́сым. Wij kennen niemand die bereid is blootsvoets te vechten.
- De semi-predikaten² *оди́н* en *сам* komen in de (niet-congruerende) nominatief:
- 17 Чело́век, жела́ющий верну́ться домо́й оди́н – дура́к. Iemand die alleen thuis wil komen, is een idioot.
- 18 Мы не зна́ем чело́века, гото́вого боро́ться оди́н. Wij kennen niemand die bereid is alléén te vechten.

15.1.10 Facultatieve secundaire predicatie: samenvatting

Het volgende schema is een uitbreiding van dat uit de 15.1.7.2, maar dan uiteraard inclusief alle details die daarna besproken zijn:

	secundair predikaat ² bij:	adjectief	<i>оди́н/сам</i>	
			naamv.	congr.
finiet ww.	finiet ww. zelf	instr./congruent (congr. nom.)	variabel	+
	infin.: nom.-contr.	instr./congr. nom	nom.	+
	infin.: overig	instr.	datief	–
gerundium	gerundium zelf	instr.	nom.	–
	infin.: nom.-contr.	instr.	nom.	+
	infin.: rest-contr.	instr.	variabel (niet nom.).	+
actief deelw.	deelwoord zelf	(instr.)	(nom.)	–
	infinitief	instr.	nom.	–

Opmerkingen bij het schema:

- Tussen haakjes geplaatste vormen zijn marginaal of niet gangbaar.
- Een secundair predikaat² neemt soms de naamval van het subject van predicatie over (congrueert) en heeft soms een vaste naamval. Een congruerende naamval is weergegeven als ‘congr.’.
- Alleen adjectieven hebben soms alternatieve vormen. *один* en *сам* hebben altijd maar één mogelijkheid.
- Merk op dat er maar één context is (maar wel een zeer veel voorkomende) waar *один* en *сам* een vaste datief krijgen.
- Nomina komen altijd in de instrumentalis.

15.2 Onpersoonlijke zinnen

15.2.1 Inleiding

Een Nederlandse zin heeft bijna altijd een onderwerp.

Uitzonderingen zijn:

- Zinnen met een gebiedende wijs, bijvoorbeeld ‘Doe de deur dicht’.
- Zinnen die deel uitmaken van een dialoog, wanneer het onderwerp al door een andere spreker is genoemd, bijvoorbeeld ‘Waar is Piet?’ ‘Op school’.

Zelfs als een zin voor ons gevoel niet echt een onderwerp bevat, wordt de plaats van het onderwerp ingenomen door een zogenaamd ‘loos onderwerp’, bijvoorbeeld het woord ‘het’ in ‘Het is donker’. In het Russisch is het anders. Ten eerste bestaat daar het loos onderwerp niet:

Темно́.

Het is donker.

Bovendien bezit het Russisch naast dit soort zinnen een groot aantal andere mogelijkheden om zinnen zonder onderwerp te vormen. Voorbeelden:

Его́ тошнит́.

Hij is misselijk.

Ему́ везёт́.

Hij heeft geluk.

Детей́ не оказа́лось дома́.

Er bleken thuis geen kinderen te zijn.

Его́ уби́ло мол́нией.

Hij werd gedood door de bliksem.

Voor het begrip van geschreven en gesproken Russisch is kennis van dit soort constructies noodzakelijk. Voor het actieve gebruik ook, omdat veel dingen alleen maar gezegd kunnen worden in de vorm van een onpersoonlijke zin. Russische zinnen zoals de voorbeelden hierboven, wijken sterk af van wat men in de Nederlandse zinsbouw kan aantreffen en daarom zullen ze – samen met een aantal andere typen onpersoonlijke zinnen – in de nu volgende paragrafen worden besproken.

In grammatica’s worden zinnen zonder grammaticaal onderwerp meestal ONPERSOONLIJKE ZINNEN genoemd, zinnen met een grammaticaal onderwerp noemt men PERSOONLIJKE ZINNEN.

Hieronder zal geen aandacht worden besteed aan onderwerploze zinnen als:

Хорошо́ говори́шь по-ру́ски.

Je spreekt goed Russisch.

– Что́ де́лает Ма́ша? – Смо́трит телеви́зор. ‘Wat doet Masja?’ ‘Die kijkt naar de televisie.’

In deze zinnen zijn eenvoudig traceerbare persoonlijke voornaamwoorden (respectievelijk *ты* en *она*) weggelaten. Dit kan in het Nederlands soms (zie hierboven in deze paragraaf), maar in het Russisch aanzienlijk makkelijker. Toch levert dit soort zinnen voor sprekers van het Nederlands weinig problemen op.

15.2.2 De structuur van onpersoonlijke zinnen; indeling

Onpersoonlijke zinnen bestaan meestal uit:

- 1) een predikaat (gezegde) en
- 2) een NOMINALE COMPONENT.

Ad 1: Het predikaat kan de vorm hebben van:

- een werkwoord in de derde persoon enkelvoud onzijdig (bijvoorbeeld *светает* ‘het wordt dag’, *светало* ‘het werd dag’), of:
- een ander woord, meestal de korte vorm onzijdig van het adjectief (*весело* ‘vrolijk’, *обидно* ‘kwetsend’, *нужно* ‘nodig’). Andere mogelijkheden: een substantief in de nominatief (*лень* ‘luiheid’, *масса* ‘massa’), een telwoord (*два* ‘twee’, *три* ‘drie’) of een woord dat alleen in dit soort constructies voorkomt (*надо* ‘nodig’, *негде* ‘geen plaats’). In al deze gevallen geschiedt de vorming van de verleden en de toekomstige tijd door toevoeging van *было* (ook bij woorden als *масса*) en *будет*. Soms is toevoeging van een ander koppelwerkwoord mogelijk (bijvoorbeeld *стать* ‘worden’, *оказаться* ‘blijken’).

Ad 2: De nominale component is een substantief of voornaamwoord dat, afhankelijk van het predikaat, in een bepaalde naamval moet staan. Voorbeelden: in *Мне весело* ‘Ik ben in mijn schik’ staat de nominale component in de datief; in *Видно дороге* ‘De weg is te zien’ staat de nominale component in de accusatief. De nominale component kan heel verschillende functies vervullen. In het eerste voorbeeld hierboven gaat het om de functie van ‘waarnemende persoon’ (deze functie komt veel voor bij een nominale component in de datief). In de tweede voorbeeldzin is de nominale component het lijdend voorwerp bij het predikaat. In sommige gevallen kan de nominale component worden weggelaten. Uit de context of situatie kan meestal vrij makkelijk worden geconcludeerd welke nominale component hier ‘bij gedacht’ dient te worden.

In de overige subparagrafen van 15.2 wordt een overzicht gegeven van de typen onpersoonlijke zin die men in het Russisch kan tegenkomen. In dit overzicht zijn de onpersoonlijke zinnen in de eerste plaats ingedeeld naar hun grammaticale structuur, met als hoofdkenmerk de naamval waarin de nominale component staat. Soms speelt bij de indeling een tweede kenmerk een rol, bijvoorbeeld de aanwezigheid van een tweede nominale component of de algemene betekenis van de constructie.

Twee typen onpersoonlijke zinnen wijken af van de grammaticale structuur die hierboven beschreven werd. Deze worden beide gekenmerkt door de afwezigheid van een nominale component. Bovendien bevatten zij werkwoorden in andere vormen dan de derde persoon enkelvoud onzijdig. Deze typen worden behandeld in 15.2.15 en 15.2.16.

Theoretisch gezien is de indeling van de onpersoonlijke zinnen niet probleemloos. Sommige constructies hebben in de praktijk meestal twee nominale componenten, waarbij men zich kan afvragen welke van de twee de basis voor de indeling moet vormen (zie bijvoorbeeld 15.2.9). Sommige predikaten kunnen voorkomen in meer dan één constructie, bijvoorbeeld *Мне холодно* 'Ik heb het koud' met datief en *Там холодно* 'Het is daar koud' met plaatsbepaling (zie resp. 15.2.7 en 15.2.11). Als dan bovendien nog de nominale component kan worden weggelaten (*Холодно*), wordt het moeilijk om deze constructies scherp van elkaar af te grenzen.

15.2.3 Onpersoonlijke zinnen met de genitief (hoeveelheid)

- Predikaat: dit vertoont een grote variatie. Het kan hier gaan om telwoorden, maar ook om werkwoorden die processen aanduiden waarbij hoeveelheid een rol speelt (*хватать* 'genoeg zijn', *собраться* 'bij elkaar komen') of andere kwantitatieve uitdrukkingen (*самая малость* 'een heel klein beetje'; *с десяток* 'een stuk of tien'; *кот наплакал* 'bijzonder weinig', letterlijk: 'zo weinig als de tranen van een kat'). Werkwoordsvormen die deel uitmaken van het predikaat staan altijd in de derde persoon enkelvoud onzijdig (ook als dit niet congrueert met een getalsaanduiding in de nominatief, zoals *самая малость*).
- Nominale component: indien deze verwijst naar telbare dingen staat hij in de genitief meervoud (ook bij *два/две, три, четыре*). Anders staat de nominale component in de (partitieve) genitief. Voorbeelden:

Капиталу, брат, не хватает.	We hebben geen/ te weinig kapitaal, broer.
Двух с половиной рублѐй не доставало.	We kwamen tweeënhalve roebel tekort.
Нѐскольких секунд бываѐт достаточнo, чтобы забыть прочитанное.	Enkele seconden zijn in het algemeen voldoende om het gelezene te vergeten.
Мне недостаѐт ее лица и ее добрых, синих глаз.	Ik mis haar gezicht en haar goedhartige, blauwe ogen.
Стипендии ей не хватало, и она немного подрабатывала.	Ze had niet genoeg aan haar beurs en verdiende een beetje bij.
Дѐвушек в колонии было три.	Meisjes, daarvan waren er drie in de kolonie.
Нас два брата.	Wij zijn met twee broers.
Нас было дѐсять человек детѐй.	We waren met tien kinderen.
Дѐнег кот наплакал.	Er is bijzonder weinig geld.
Век прожил, а толку как у маленького.	Hij is al stokoud, maar heeft het verstand van een kind.
На другой день народу в театре было видимо-невидимо.	De volgende dag zag het in de schouwburg zwart van de mensen.
ѐсли сосчитатъ, то огорчений от детѐй было больше, чем радостей.	Opgeteld hebben we van de kinderen meer ergernis dan vreugde gehad.

Сгорѣвшихъ людѣй оказалось
десяток.

Нарóду съѣхалось про́пасть.

Воды убáвилось.

Забóт прибáвилось.

Ongeveer tien mensen bleken verbrand
te zijn.

Er was een enorm aantal mensen bij
elkaar gekomen.

Het water was gezakt.

Er zijn zorgen bijgekomen.

Als het werkwoord in de zin *быть* is (niet uitgedrukt in het presens), staat dat wat geteld wordt meestal vooraan, en in ieder geval vóór het predikaat. Bij andere werkwoorden, behalve bij werkwoorden die 'genoeg zijn' uitdrukken, meestal ook. In zinnen als *Теáтров в гóроде два* is de woordvolgorde van bijzonder belang. Indien men dat wat geteld wordt na het telwoord plaatst, verandert men de presentatie (niet langer 'Schouwburgen, daar zijn er in de stad vier van', maar 'Er waren vier theaters in de stad'). Nu kan men de onpersoonlijke constructie niet meer gebruiken en na het telwoord *два* wordt de Gsg weer verplicht: *В гóроде два теа́тра*. Het verschil tussen *Теáтров в гóроде пять* en *В гóроде пять теа́тров* (ook de laatste zin met Gpl vanwege het telwoord) is uitsluitend een kwestie van presentatie.

Bij uitdrukkingen van '(niet) genoeg zijn' kan degene die ergens wel of niet genoeg van heeft op verschillende manieren aangeduid worden, met betekenisverschil. *У негó не хватáет не́жности* 'Hij heeft niet genoeg tederheid (is niet teder genoeg)', *Ему́ не хватáет не́жности* 'Hij krijgt niet genoeg tederheid (van anderen)'. Het voorzetsel *с* + G duidt weer andere dingen aan: *С меня́ хватит* 'Ik heb er genoeg van (ik stop ermee)', *Хватит с тебя́* 'Ik heb genoeg van je (hou op)'.

Er is ook een onpersoonlijke constructie mogelijk die bestaat uit een uitdrukking van 'genoeg zijn' + infinitief, bijvoorbeeld *Лáдно, хватит меня́ воспитывáть* 'Goed, nu heb je me wel weer genoeg opgevoed', *Пóлно нам ссóритсяя* '(We hebben) genoeg geruzied', *Будет тебе́ врать* '(Je hebt) genoeg gelogen'.

15.2.4 Ontkende onpersoonlijke zinnen met de genitief (afwezigheid, niet bestaan)

- Predikaat: een werkwoord dat in de ruimste zin van het woord verwijst naar afwezigheid of niet bestaan.
- Nominale component: dat waarvan gezegd wordt dat het afwezig is of niet bestaat.

Hier gaat het in de eerste plaats om de bekende Russische constructies die 'niet zijn' of 'niet hebben' uitdrukken:

Егó нет.

Hij is er niet.

Егó не́ было.

Hij was er niet.

Его не́ будет.

Hij zal er niet zijn.

У негó нет дéнег.

Hij heeft geen geld.

У негó не́ было дéнег.

Hij had geen geld.

У негó не́ будет дéнег.

Hij zal geen geld hebben.

Als men aan de eerste drie zinnen hierboven een plaatsbepaling toevoegt, bijvoorbeeld *в музéе* 'in het museum', moet men kiezen tussen een 'gewone' zin met een grammaticaal onderwerp, bijvoorbeeld *Он не (не́ был/ не́ будет) в музéе* of een onpersoonlijke constructie, bijvoorbeeld *Егó нет/ не́ было/ не́ будет в музéе*. Tussen de alternatieven bestaat verschil in betekenis. De constructie zonder grammaticaal onderwerp wordt gekozen wanneer de spreker een waarnemer is die de inhoud van de zin beziet vanuit de plaats en het concrete moment van de afwezigheid, of zich in zo'n waarnemer verplaatst. De constructie met

grammaticaal onderwerp wordt gekozen wanneer de situatie wordt gepresenteerd vanuit degene die/ dat wat afwezig is. Zo zal *Его не было в музее* gezegd worden door iemand die gepoogd heeft de persoon in kwestie in het museum te treffen, hem opgebeld of opgewacht heeft, of door iemand die zich in die situatie verplaatst (vertaling 'Hij was niet in het museum'). Daarentegen kan *Он не был в музее* beduiden dat iemand nog nooit in het museum geweest is (vertaling 'Hij is niet in het museum geweest'). In de laatste zin is de persoon in kwestie het uitgangspunt en wordt er iets gezegd over een deel van zijn verleden op cultureel gebied. Wanneer in één zin verteld wordt waar iemand niet was en waar hij wel was, kan alleen de constructie met grammaticaal onderwerp gekozen worden: *Он был не в музее, а в библиотеке* 'Hij was niet in het museum, maar in de bibliotheek'. Dit klopt met wat hierboven gezegd werd: de situatie wordt gezien vanuit het standpunt van de afwezige.

Twee andere werkwoorden waarbij de onpersoonlijke constructie heel gewoon is zijn *быва́ть* 'plegen te zijn' en *существова́ть* 'bestaan':

В э́том магази́не не быва́ет сы́ра. In die winkel is er gewoonlijk geen kaas.

В Ита́лии не существу́ет рабо́чего кла́сса. In Italië bestaat er geen arbeidersklasse.

Behalve *быть* kunnen ook andere werkwoorden in deze constructie voorkomen. Dit zijn óf intransitieve werkwoorden óf passieve vormen van transitieve werkwoorden. Voorwaarde is dat deze werkwoorden, indien ontkend, een betekeniselement 'niet bestaan' of 'niet aanwezig zijn' kunnen bevatten. Voorbeelden:

Никако́й катастро́фы не произошло́. Er is geen ramp gebeurd.
Спи́чки у вас не найдётся? Heeft u misschien een lucifer voor me? (lett. Zal er bij u niet een lucifer (Gsg) gevonden worden?).

Ниотку́да не приходи́ло отве́та. Nergens kwam antwoord vandaan.
Никаки́х изве́стий бо́льше не поступи́ло. Er kwam geen bericht meer.

На свобо́де в Росси́и не остава́лось нико́го. Er bleef in Rusland niemand over die niet gevangen zat.

Таки́х молоды́х люде́й как вы на све́те бо́льше не встреча́ется. Zulke jonge mensen als jullie kom je niet meer tegen.

Встрече́ных почти́ не попада́лось. Ik/Hij ... kwam bijna geen tegenliggers tegen.

Возраже́ний не имее́тся? Zijn er nog bezwaren?

Ви́ктора не оказа́лось до́ма. Victor bleek niet thuis te zijn.

В э́тот же ве́чер е́е не ста́ло. Op dezelfde avond verdween ze.

Из него́ нико́гда инже́нера не полу́чится. Hij wordt nooit een ingenieur (lett. Uit hem wordt nooit een ingenieur verkregen).

Со сторо́ны проти́вника ника́кого движе́ния не наблюда́ется. Van de kant van de tegenstander is geen beweging waar te nemen.

Никакіх зна́ков насі́лія на её́ теле́ на́йдено́ не́ было́.	Op haar lichaam werden geen sporen van geweld aangetroffen.
Не́ было́ сказа́но ни сло́ва.	Geen woord werd gezegd.

(De groep werkwoorden waarbij deze constructie mogelijk is, is niet eenvoudig af te grenzen.)

- Bij het werkwoord *существова́ть* 'bestaan' kan men constructie (b) soms aantreffen, bijvoorbeeld *Нау́ка не существу́ет* 'Wetenschap bestaat niet'. Het betekenisverschil met (a) (*Нау́ки не существу́ет*) is subtiel en (a) is altijd mogelijk.
- De betekenis van sommige van de overige werkwoorden laat ook constructie (b) toe. Indien men voor (b) kiest, heeft de zin niet de betekenis van 'afwezigheid' of 'niet bestaan'. Een voorbeeld van het contrast tussen (a) en (b): *Звёзд на небе́ не блиста́ло* 'Er flonkerden geen sterren aan de hemel' (d.w.z. ze waren er niet); *Звёзды́ на небе́ не блиста́ли* 'De sterren aan de hemel flonkerden niet' (d.w.z. ze waren er wel, maar ze zagen er dof uit).

15.2.5 Onpersoonlijke zinnen met datief + accusatief (*нужно, слышно, жаль*, enz.)

- Predikaat:
 - 1) Twee predikaten die 'nodig' uitdrukken: *нужно* en *на́до*.
 - 2) Twee predikaten die waarneembaarheid uitdrukken: *слы́шно* 'hoorbaar' en *ви́дно* 'zichtbaar'.
 - 3) Twee predikaten die medelijden uitdrukken, spijt iets te missen, 'het zonde vinden van', enz.: *жа́лко* en *жаль*.
- Nominale component: persoon of zaak die nodig is, waarneembaar is, gemist wordt, enz.

Ad 1: Als gezegde in een onpersoonlijke zin in combinatie met een naamwoord dat aanduidt wat nodig is. Als de zin bevestigend is, staat het naamwoord in de accusatief of de partitieve genitief. Degene die de noodzaak ondervindt staat in de datief. Voorbeelden:

Ему́ нужно́ хозяй́ку.	Hij heeft een huisvrouw nodig.
Нам́ нужно́ де́нег.	We hebben geld nodig.
Ей́ на́до воды́.	Zij heeft water nodig.
Мне́ нужно́ хоро́шего́ перево́дчика.	Ik heb een goede vertaler nodig.

Hiernaast worden *на́до* en *нужно́* zeer frequent gebruikt als gezegde in een onpersoonlijke zin met een infinitief of *чтобы́* + bijzin, bijvoorbeeld *Начато́е нужно́ доводи́ть до конца́* 'Wat je begonnen bent moet je afmaken'; *На́до, что́бы ты́ с ним́ погово́рил* 'Je moet met hem praten'.

Ad 2: De vormen *слы́шно* en *ви́дно* worden gebruikt op een manier die vergelijkbaar is met *нужно́* + A. Dat wat waarneembaar is staat in de accusatief en de waarnemer staat in de datief. Voorbeelden:

Мне́ ви́дно дере́вню.	Ik kan het dorp zien.
Нам́ слы́шно му́зыку.	We kunnen de muziek horen.

Als de hierboven behandelde zinnen ontkend worden, staat dat wat niet nodig is of niet waargenomen wordt in de genitief. Zie hiervoor de volgende paragraaf.

Naast *нужно* bestaat het adjectief *нужный*. De korte vormen hiervan (*нужен, нужна, нужно, нужны*) worden als predikaat gebruikt en hebben een betekenis die vrijwel identiek is met de hierboven behandelde betekenis van *нужно*. Het gaat hierbij niet langer om onpersoonlijke zinnen. Voorbeelden: *Мне эти деньги не нужны* 'Ik heb dat geld niet nodig', *Ты мне нужна* 'Ik heb je nodig'.

Hetzelfde geldt, mutatis mutandis, voor *слышно, видно* en *замётно*. Voorbeelden: *Деревня видна* 'Het dorp is te zien', *Музыка слышна* 'De muziek is te horen'.

Ad 3: Indien het object van *жалко* en *жаль* een levend wezen is, staat het in de accusatief, anders in de genitief. Voorbeelden:

Нам было жалко бабушку. We hadden medelijden met grootmoeder.

Мне жаль времени. Ik vind het zonde van de tijd.

Hiernaast worden *жаль* en *жалко* gebruikt met een infinitief of met een bijzin, bijvoorbeeld:

Жаль покидать родные места. Het is jammer om de geboortegrond te verlaten.

Жаль, что тебя не было. Jammer dat je er niet was.

15.2.6 Ontkende onpersoonlijke zinnen met datief + genitief (*не нужно, не требуется, не слышно, enz.*)

Deze constructie is de ontkenkende variant van de constructie die in de vorige paragraaf werd behandeld.

- Predikaat: de predikaten die afwezigheid van noodzaak uitdrukken blijven niet beperkt tot *надо* of *нужно*. Er zijn ook vormen van intransitieve werkwoorden mogelijk. Het predikaat kan ook 'niet toegestaan' of 'niet gebruikelijk' uitdrukken.
- Nominale component: persoon of zaak die niet nodig is, waarneembaar is, gemist wordt, enz. Voorbeelden:

Денег не надо было. Ik had, we hadden, enz. geen geld nodig.

Не нужно мне ваших предостережений. Ik heb uw waarschuwingen niet nodig.

Не требуется от тебя ни утешений ни героизма. Ik heb, we hebben, enz. geen troost en geen heldendom van jou nodig.

Никакого энтузиазму с вас не спрашивается. Er wordt geen enthousiasme van u gevraagd.

Никаких злоупотреблений не допускалось. Geen enkel misbruik werd toegelaten.

Если план невыполнен, то никаких доплат не положено. Wanneer het plan niet gehaald is, zijn toeslagen absoluut niet gebruikelijk.

Voorbeelden met niet-waarneembaarheid:

Отсюда моря не слышно. Hiervandaan kun je de zee niet horen.

Солнца не видно. De zon is niet te zien.

15.2.7 Onpersoonlijke zinnen met de datief (gevoelens, zin, noodzaak, mogelijkheid)

- Nominale component: bij deze zinnen slaat de nominale component bijna altijd op een persoon. Deze persoon is degene die dat wat in het predikaat uitgedrukt wordt voelt, waarneemt, ondervindt, enz. In deze constructie wordt de ondervindende persoon dikwijls weggelaten als uit de context te begrijpen is om wie het gaat. Zeer vaak staat er een infinitief in de zin, bijvoorbeeld wanneer iets gezegd wordt over de gevoelens van de ondervindende persoon over een bepaalde handeling, in hoeverre hij in staat is de betreffende handeling te verrichten, enz.
- Predikaat: naar de betekenis van het predikaat kan dit type onderwerploze zin verder onderverdeeld worden in negen subtypen:
 - 1) Er wordt iets gezegd over het gevoel van wel of niet gedisponeerd zijn om een bepaalde handeling te verrichten. Het predikaat bestaat uit een werkwoord in de derde persoon enkelvoud onzijdig. Om het gevoel van wel of niet gedisponeerd zijn weer te geven, wordt aan het werkwoord *-ся* toegevoegd, bijvoorbeeld:

Мне не рабóтается.

Ik werk niet zo lekker.

Ему́ не спало́сь.

Hij kon niet slapen.

Как вам здесь живётся?

Hoe bevalt het u hier te wonen?

Ему́ писáлось, как никогдá.

Hij was met schrijven in vorm als nooit tevoren.

De zinnen hierboven kunnen op verschillende manieren worden vertaald. Op zichzelf staat niet vast of de handeling waarvan sprake is wel of niet wordt verricht. Met *Ему́ не спало́сь*, bijvoorbeeld, kan ook worden bedoeld dat de persoon in kwestie wel geslapen heeft, maar niet zo lekker.

In principe kan elk werkwoord dat niet op *-ся* uitgaat van *-ся* worden voorzien en zo worden gebruikt als hierboven geïllustreerd. Wel probeert men te vermijden dat het werkwoord gelijkluidend wordt aan een al bestaand en veelgebruikt werkwoord op *-ся*. Zo zegt iemand wie op een bepaalde dag het tellen niet zo goed afaakt niet **Мне сегóдня не счита́ется*, omdat het werkwoord *счита́ться* daarvoor te gebruikelijk is, bijvoorbeeld in de betekenis 'bekend staan als'.

- 2) Er wordt iets gezegd over (het in staat zijn tot) een psychische activiteit. Het predikaat bestaat ook hier uit een werkwoord op *-ся*:

Им не вéрилось, что вот онí снóва
вмéсте.

Ze konden niet geloven dat ze weer samen waren.

Всё вы́шло не так, как думáлось,
мечтáлось!

Het was allemaal anders uitgekapt dan ze hadden gedacht en gedroomd.

Она́ любíла ёздить, потому́ что
дорóгой так хорошó думается.

Ze hield ervan te reizen, omdat ze onderweg zo fijn kon denken.

Невóльно вспóмнилось пережítое.

Onwillekeurig dacht hij/zij/enz. aan dat wat hij/zij/enz. beleefd had.

Сни́лось, б́удто я опя́ть дóма.

Ik/Hij/enz. droomde dat ik/hij/enz. weer thuis was.

Of sprake is van 'in staat zijn tot' moet van zin tot zin worden bekeken.

In enkele van de voorbeelden hierboven waren ook andere constructies denkbaar geweest, bijvoorbeeld *Всё в́ышло не так, как онú думали, мечта́ли*. In het laatste geval worden degenen die denken en dromen voorgesteld als handelende personen, niet als personen die iets ondergaan. Dit verschil is natuurlijk nogal subtiel.

- 3) De ondervindende persoon voelt een onweerstaanbare fysieke neiging. Ook hier is het predikaat een werkwoord waaraan *-ся* is toegevoegd:

Ма́льчику зева́лось.	De jongen moest gapen.
Мне ика́ется.	Ik heb de hik.
Задрема́лось, так ложы́сь.	Als je slaap hebt, ga dan naar bed.
Попла́чь, е́сли пла́чется.	Huil maar even, als je moet huilen.

- 4) Er wordt iets gezegd over de toestand (fysiek of emotioneel) waarin de ondervindende persoon zich bevindt. De kern van het predikaat kan bestaan uit:

- een adjectief in de korte vorm of in de comparatief: *хорошо́* 'goed', *лучше́* 'beter', *у́ютно* 'gezellig', *жа́рко* 'heet', *тяжелó* 'zwaar', *трудно́* 'moeilijk', *то́шно* 'misselijk', *стра́шно* 'angstig', *трево́жно* 'alarterend', *оди́ноко* 'eenzaam', *бо́льно* 'pijnlijk'. Hier kan een hulpwerkwoord of een koppelwerkwoord worden toegevoegd:

Мне хо́лодно.	Ik heb het koud.
Ей здесь прия́тно.	Zij vindt het hier prettig.
Ей бы́ло немно́жко нелóвко.	Ze voelde zich een beetje ongemakkelijk.
Тебе́ не смешно́?	Vind je het niet grappig?
Мне вдруг ста́ло пло́хо.	Ik voelde me plotseling slecht.
Ему́ от э́того не лёгче.	Dat maakt het er voor hem niet makkelijker op.

Vaak is het predikaat gekoppeld aan een infinitief. Voorbeelden:

Ей бы́ло со́вестно раздева́ться при нём.	Ze schaamde zich om zich uit te kleden waar hij bij was.
Мне ра́достно слúшать вас.	Het is mij een vreugde om naar jullie te luisteren.
Мне хо́лодно бы́ло вы́сунуть шею́ из-за воротника́.	Ik vond het te koud om mijn nek uit mijn kraag te steken.
Ему́ бы́ло проти́вно смотре́ть на неё.	Het stond hem tegen naar haar te kijken.
Оби́дно и го́рько теря́ть солда́т в нача́ле война́.	Het is krenkend en bitter om aan het begin van de oorlog soldaten te verliezen.

- *не до* + G of *не по себе́*:

Мне не до тебя́.	Ik heb andere dingen aan mijn hoofd dan jou.
Ей бы́ло не до шу́ток.	Haar hoofd stond niet naar grapjes.
Ему́ не по себе́.	Hij voelt zich ongemakkelijk/ niet lekker.

- een werkwoord op *-ся* in de derde persoon enkelvoud onzijdig, bijvoorbeeld:
 Мне нездоровится. Ik voel me niet goed.
- 5) Er wordt iets gezegd over de mate van fortuinlijkheid van de ondervindende persoon:
 Ему везёт. Hij heeft geluk.
 Ей повезло. Zij heeft geluk gehad.
 Ему достаётся от отца. Hij krijgt ervan langs van zijn vader.
 Без его помощи мне конец. Zonder zijn hulp is het afgelopen met me.
 Теперь нам всем капут/каюк. Nu zijn we er allemaal geweest.
- 6) Er wordt gezegd dat de ondervindende persoon niet in staat is een handeling te verrichten bij gebrek aan iets/iemand, bijvoorbeeld:
 Нам некуда идти. We kunnen nergens heen/hebben geen plek naartoe te gaan.
 Нам не о чем говорить. We hebben niets om over te praten.
 Er bestaat ook een corresponderende bevestigende constructie, bijvoorbeeld:
 Нам/ у нас есть над чем задуматься. We hebben iets/genoeg om over na te denken.
- Deze zinstypen worden behandeld in het hoofdstuk over de voornaamwoorden (4.10.3).
- 7) Er wordt gezegd in hoeverre het mogelijk, toegestaan of noodzakelijk is om een bepaalde handeling te verrichten:
 Разведчикам не следовало вступать в бой. De verkenners hadden geen gevecht mogen beginnen.
 В трамвае ей часто приходилось стоять. Ze moest vaak staan in de tram.
 Мне осталось покориться судьбе. Er bleef me niets anders over dan me in mijn lot te schikken.
 Эту пьесу нельзя понять. Dat toneelstuk is niet te begrijpen.
 Почему ему можно, а мне нельзя? Waarom mag hij wel en ik niet?
 Мне необходимо увидеть тебя. Ik moet je beslist zien.
 Он теперь только понимал, для чего стоит жить. Hij begreep nu pas waarvoor het waard was te leven.
 Вот стоит только на эту горку подняться, и дом будет виден. Je hoeft alleen maar die heuvel op en dan zie je het huis.
 Мне невозможно от тебя скрыться. Ik kan me niet voor je verbergen.
 На именины и на пасху полагаюсь поздравить родителей. Met naamdagen en met Pasen moest men zijn ouders gelukwensen.
 Этого делать не положено. Dat mag niet.
- Voor *нужно* en *надо* zie 15.2.5 en 15.2.6.

- 8) Er wordt gezegd of het het juiste tijdstip is om een bepaalde handeling te verrichten:

Нам порá ехать.

We moeten gaan.

Обе́дать ещё́ ра́но.

Het is nog te vroeg om te eten.

По́здно тебе́ ка́яться.

Je bent te laat met je berouw.

Об э́том говори́ть не вре́мя.

Het is niet het juiste moment om daarover te spreken.

- 9) Er wordt iets gezegd over de wil of lust om een bepaalde handeling te verrichten:

Вдруг мне захотéлось спать.

Plotseling had ik zin om te slapen.

Мне хотéлось бы в Москвú.

Ik zou graag naar Moskou willen.

Ему́ бы́ло лень слúшать её.

Hij had geen zin om naar haar te luisteren.

Мне неохóта разговáривать.

Ik heb geen zin om te praten.

15.2.8 Onpersoonlijke zinnen met de accusatief (fysiek of psychisch proces)

- Predikaat: dit is een transitief werkwoord dat een fysiek of psychisch proces aanduidt.
- Nominale component: deze staat in de accusatief en slaat op een persoon, een lichaamsdeel of een lichaamsfunctie. Voorbeelden:

Её́ тошнóло.

Zij was misselijk.

Его́ рвёт.

Hij geeft over.

Меня́ тя́нет к роднóм местáм.

Mijn geboortestreek trekt mij.

Меня́ так и подмыва́ло сде́лать ему́ неприятность.

Ik voelde een sterke drang om hem een hak te zetten.

У него́ перехвати́ло дыха́ние.

Zijn adem stakte.

Его́ зноби́т.

Hij rilt.

Больно́го лихора́дит.

De zieke heeft koorts.

У него́ ломíло рúки.

Hij had spierpijn in zijn armen.

Са́шку затрясло́, но он собра́л все силы́ и хотéл быть споко́йным.

Sasjka beefde, maar hij verzamelde al zijn kracht om rustig te blijven.

15.2.9 Onpersoonlijke zinnen met accusatief + instrumentalis (natuurkrachten e.d.)

- Nominale component: de nominale component in de instrumentalis duidt op een kracht die een gebeurtenis veroorzaakt. Het gaat hier niet om levende wezens maar om natuurkrachten (bijvoorbeeld storm, bliksem), andere energiebronnen (bijvoorbeeld een vervoermiddel, een projectiel) of abstracte begrippen (bijvoorbeeld emoties). Het naamwoord in de instrumentalis wordt soms weggelaten. De nominale component in de accusatief verwijst naar de persoon of zaak die de gebeurtenis ondergaat.
- Predikaat: de gebeurtenis zelf wordt aangeduid door een werkwoord, dat meestal in de verleden tijd staat. Voorbeelden:

Его уби́ло мо́лнией.
 Ве́тром у него́ сорва́ло с голо́вы ша́пку.
 Их охва́тило хо́лодом.
 Ему́ уда́рило све́том в глаза́.
 Ча́сть люде́й ви́бросило взры́вом,
 дру́гие пры́гали за́ борт са́ми.
 Он попа́л под локомоти́в и ему́
 отрэза́ло но́гу.

Hij werd door de bliksem gedood.
 Door de wind werd zijn muts van zijn
 hoofd afgerukt.
 Ze werden door de kou bevangen.
 Het licht sloeg in zijn ogen.
 Sommigen werden door de explosie uit
 het schip geslingerd, anderen sprongen
 zelf overboord.
 Hij kwam onder de locomotief terecht
 en zijn been werd afgesneden.

15.2.10 Onpersoonlijke zinnen met *c* + instrumentalis (*c билéтами у нас тры́дно*)

- Predikaat: dit geeft een waardeoordeel over een situatie. Het predikaat kan zowel bestaan uit een werkwoord als uit een naamwoord.
- Nominale component: deze vertelt over wat voor situatie het gaat.

Voorbeelden:

У вас тут пло́хо с проду́ктами?

Is het hier bij jullie slecht gesteld met
de levensmiddelen?

С не́рвами у ма́тери нева́жно.

Het gaat niet zo goed met mijn moeders
zenuwen.

С институ́том коне́ц.

Het is afgelopen met het instituut.

У меня́ с рабо́той не получа́ется.

Het lukt niet met mijn werk.

15.2.11 Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: omstandigheden in een ruimte

- Predikaat: dit kan de korte vorm van een adjectief zijn of een intransitief werkwoord. Het predikaat verwijst naar de eigenschappen van een plaats. Vaak gaat het hier om weer, temperatuur of licht (*темно́* 'donker', *морозно́* 'het vriest', *тепло́* 'warm', *светле́ет* 'het wordt licht', *вечере́ет* 'het wordt avond'), maar niet altijd (bijvoorbeeld *тесно́* 'eng, benauwd', *просторно́* 'ruim', *шумно́* 'lawaaierig', *ску́чно* 'saai', *жу́тко* 'griezelig').
- Nominale component: de plaatsaanduiding is facultatief. Bij sommige predikaten is het zelfs waarschijnlijk dat de plaatsbepaling ontbreekt:

Света́ло.

De dag brak aan.

В лесу́ темно́.

Het is donker in het bos.

За столо́м ста́ло совсе́м шу́мно.

Het werd erg luidruchtig aan tafel.

На у́лице ско́льзко.

Het is glad op straat.

15.2.12 Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: geur

- Predikaat: dit is een werkwoord voor 'ruiken', 'stinken', enz.

- **Nominale component:** de plaatsbepaling is ook hier facultatief. Zij kan de plaats aangeven waar de geur waarneembaar is of de plaats waar de geur vandaan komt. Voorbeelden:

От него́ несёт во́дкой.

Hij stinkt naar wodka.

В ко́мнате па́хнет я́блоками.

Het ruikt naar appels in de kamer.

Бе́ет весно́й.

Alles ademt lente.

15.2.13 Onpersoonlijke zinnen met een plaatsaanduiding: lichamelijke of geestelijke gewaarwording

- **Predikaat:** dit is hetzij een korte vorm onzijdig van een adjectief of een werkwoord.
- **Nominale component:** de plaatsaanduiding verwijst naar een deel van het menselijk lichaam. Voorbeelden:

В уша́х у него́ шумéло.

Zijn oren suisden.

В живото́е у меня́ урча́ло.

Mijn maag knorde.

На се́рдце у него́ бы́ло по-но́вому
теплó и счастл́иво.

Hij had een warm en gelukkig gevoel
dat hij nog niet kende.

На ду́ше скве́рно.

Ik heb/ Jij hebt, enz. een belabberd
gevoel.

15.2.14 Onpersoonlijke zinnen met *о* + locatief (*о нём бы́ло напи́сано в газéтах*)

- **Predikaat:** dit bestaat uit een passieve werkwoordsvorm (een vorm op *-ся* of een voltooid deelwoord). Het werkwoord heeft de betekenis van het verspreiden van informatie.
- **Nominale component:** deze verwijst naar het onderwerp waarover informatie verspreid wordt. Voorbeelden:

О нём бы́ло напи́сано в газéтах.

In de kranten is over hem geschreven.

Об уста́лости не говор́ятся.

Over vermoeidheid wordt niet gesproken.

В печа́ти уже́ не́сколько дней наза́д
сообща́лось об э́тих происше́ствиях.

In de pers werden al enkele dagen geleden mededelingen gedaan over deze gebeurtenissen.

15.2.15 Onpersoonlijke zinnen met het werkwoord in de derde persoon meervoud

De zinnen die hier (en in de volgende paragraaf) behandeld worden hebben geen nominale component. Deze constructie gebruikt men in het Russisch om niet nader gespecificeerde personen aan te duiden. De Nederlandse vertaling is dikwijls een zin met 'ze' of – iets formeler – 'men'. Dit type zin komt ook voor in de verleden tijd:

Гово́рят, что за́втра бу́дет хоро́шая
пого́да.

Ze zeggen/ Men zegt dat het morgen
mooi weer wordt.

Во Фра́нции так не де́лают.

In Frankrijk doet men / doen ze dat niet.

Vaak is de beste Nederlandse vertaling een passieve zin. Omgekeerd is deze Russische constructie vaak de beste manier om een Nederlandse passieve zin te vertalen. Voorbeelden:

Стучáт.	Er wordt geklopt.
Рáньше здесь купáлись.	Vroeger werd er hier gezwommen.
Вчера́ вéчером Ива́на Ива́новича арестова́ли.	Gisteravond is/werd/ hebben ze Ivan Ivanovitsj gearresteerd.

Bij sommige werkwoorden, bijvoorbeeld *корми́ть* 'te eten geven' komt een passieve zin met 'zijn' of 'worden' niet in aanmerking en moet men de formulering iets veranderen:

В э́том рестора́не хорошо́ ко́рмят. In dat restaurant krijg je goed te eten.

Dit geldt ook voor een zeer bekend voorbeeld van deze constructie: *меня́/тебя́/... зову́т* 'Ik, jij, enz. heet'.

Deze constructie kan ook worden gebruikt wanneer sprake is van één persoon. Met *Сего́дня к тебе́ приходи́ли* kan zowel bedoeld worden 'Er is vandaag iemand voor je geweest' als 'Er zijn vandaag mensen voor je geweest'.

De derde persoon meervoud *говора́т* kan op de spreker zelf slaan. Het gaat hier dan om een sterke aansporing in informele stijl. De spreker vermijdt hier de eerste persoon enkelvoud om het bevel categorischer te doen klinken. Voorbeelden:

Иди́ сюда́, тебе́ говоря́т.	Kom hier, zeg ik je.
Живе́й! Ко́му говоря́т!	Sneller! Tegen wie denk je dat ik het heb!

Soms wordt deze constructie gebruikt terwijl de eigenlijke boodschap niet een mededeling maar een verzoek is, bijvoorbeeld:

У нас не ку́рять.	Hier wordt niet gerookt (bedoeld: Gelieve niet te roken).
-------------------	---

Het op een indirecte manier formuleren van een verzoek is een bekend verschijnsel in veel talen, bijvoorbeeld Engels *Thank you for not smoking* of Nederlands *We stellen het op prijs als u niet rookt*.

15.2.16 Onpersoonlijke zinnen met het werkwoord in de tweede persoon enkelvoud

Net als in de volgende paragraaf gaat het om zinnen zonder nominale component. Hier gaat het echter niet om niet nader gespecificeerde personen maar om personen met wie de spreker zichzelf en de aangesprokenen identificeert ('mensen zoals jij/u en ik'). Meestal correspondeert deze constructie met een Nederlandse zin met *je* als onderwerp. Dit type zin komt alleen voor in het presens. Voorbeelden:

Э́ту кни́гу прочита́ываешь за два часа́.	Dat boek heb je in twee uur uit.
Е́сли вéсело, так и не замеча́ешь, как вре́мя прохо́дит.	Als het gezellig is heb je niet in de gaten dat de tijd voorbijgaat.
Ко́ всему́ приви́каешь.	Je went overal aan.

Vaak wordt deze constructie gebruikt om onmogelijkheid uit te drukken. Het werkwoord is dan perfectief en staat in het presens. Veelal is ook hier een Nederlandse zin met 'je' de aangewezen vertaling. Voorbeelden:

На такой вопрос сразу не ответишь.	Op zo'n vraag geef je/ vind je niet zomaar een antwoord.
Ничего не делаешь.	Daar is niets aan te doen./ Daar doe/ verander je niets aan.

In geval van grote nadruk kan het voornaamwoord *ты* toch in de zin voorkomen, zonder dat de algemene betekenis verloren gaat, bijvoorbeeld:

Только если ты будешь курить и пить, ты будешь пользоваться успехом.	Alleen als je rookt en drinkt zul je succes hebben.
--	---

15.3 Zinnen zonder werkwoordelijk gezegde

15.3.1 Algemeen

Niemand die enig Russisch kent zal zich verbazen over zinnen als:

Иван дома.	Ivan is thuis.
Моя мама – учительница.	Mijn moeder is lerares.

De afwezigheid van het werkwoord in deze voorbeelden is te verklaren doordat het presens van het werkwoord *быть* meestal niet uitgedrukt wordt.

Ook zullen weinig mensen moeite hebben met de tweede (gecursiveerde) zin van de volgende dialogen:

– С кем ты встрѣтилась?	'Wie heb je ontmoet?'
– С Натáшей.	'Natasja.'
– Я вас считаю шарлатаном.	'Ik beschouw u als een charlatan.'
– А я вас дураком.	'En ik u als een domkop.'

Het ontbrekende werkwoord is hier eenvoudig in de context te vinden. Zoals in de vertalingen te zien is, is ook in het Nederlands het weglaten van delen van zinnen hier heel normaal.

Anders ligt het met zinnen als:

Я домóй.	Ik <i>ga</i> naar huis.
Я не об э́том.	Daar <i>heb</i> ik <i>het</i> niet over.
Я тебя́ ве́ником!	Ik <i>zal</i> je <i>eens een tik geven</i> met de bezem!

Ook deze voorbeelden bevatten geen werkwoordelijk gezegde. Hier is echter geen sprake van een niet uitgedrukt presens van *быть*, en het werkwoord is ook niet terug te vinden in de context. In de Nederlandse vertaling van deze zinnen is een werkwoord vereist, en de keuze van het juiste werkwoord – in de vertaling gecursiveerd – is een kwestie van interpretatie. In de voorbeelden hierboven ligt het voor de hand wat het ontbrekende werkwoord is, maar soms is dit minder eenvou-

dig. Voor de interpretatie (en vertaling) van de volgende zin, bijvoorbeeld, heeft men meer informatie nodig in de vorm van een context of een spreesituatie:

Я в мѣсяц 1000 долларов.

Ik (...) duizend dollar per maand.

Zonder aanvullende informatie is het ook moedertaalsprekers van het Russisch niet duidelijk wat de niet uitgedrukte handeling is: 'opzij leggen', 'verdienen', 'uitgeven', 'verdrinken', enz.

Zinnen zoals deze komen uitsluitend in informele gesproken taal voor en in imitaties daarvan, bijvoorbeeld in de directe rede in literaire werken. Voor een correct gebruik van het Russisch kan men het zonder dit soort zinnen stellen. Wel is het nuttig dat men weet wat men verwachten kan bij het verstaan en lezen van Russisch. Zinnen zonder werkwoordelijk gezegde komen het meest voor wanneer de (niet expliciet uitgedrukte) handeling er een is van:

- voortbeweging (ook 'brengen', enz.);
- 'zeggen', 'noemen', enz.;
- 'slaan', 'zich stoten', enz.

In principe komt echter elke handeling in aanmerking om door een dergelijke zin te worden uitgedrukt. Wanneer men dit soort zinnen in het Nederlands wil vertalen, zal men niet alleen een toepasselijk werkwoord moeten kiezen, maar ook de grammaticale tijd en modus die het meest in aanmerking komen (bijvoorbeeld presens of verleden tijd, persoonsvorm of infinitief). In de voorbeelden hieronder is te zien dat het partikel *бы* en het hulpwerkwoord *бýдет* in de zin aanwezig kunnen zijn, terwijl de rest van het werkwoord ontbreekt.

Interessant is, dat in zinnen zonder werkwoordelijk gezegde het onderwerp niet kan worden weggelaten, ook niet als dit een persoonlijk voornaamwoord is.

15.3.2 Voorbeelden

- Voortbeweging:

Нет, вообще кругом надо, но я прямо через забór.

Nee, eigenlijk moet je eromheen, maar ik *ga/spring/sprong/*, enz. gewoon over de omheining.

Я к ней обычно на трамвае.

Ik *ga* gewoonlijk met de tram naar haar toe.

Бóже мой, откúда ты такой?

Mijn God, waar *kom* je vandaan dat je er zo uitziet?

Я тóлько до сáдика, сейчáс вернúсь.

Ik *ga/hoeft/*, enz. alleen naar het tuintje, ik ben zo terug.

Я вот тóлько что с úлицы.

Ik *kom* net van buiten.

Онá егó на катóк и по срéдам и по пýтницам, кáжется.

Ze *brengt* hem, geloof ik, zowel op woensdag als op vrijdag naar de ijsbaan.

Мою рúчку ты кудá вчера?

Waar *heb* je gisteren mijn balpen *gela-*
ten?

Этот мост продóлжили и он тепе́рь
пря́мо в центр.

Упа́ла я на́ пол во весь рот, он на
меня́ пья́ный.

Я вот е́сли мо́жно в э́то крэ́сло.

- ‘Zeggen’, ‘noemen’, enz.:

Э́то вы про свою́ Олю́?

Об э́том я по́том.

А по-а́нглийски вы свобо́дно?

Я э́то в шу́тку.

Воо́бще́ он Алёшка, а Га́ля его́ все́
вре́мя Тигр.

- ‘Slaan’, ‘stoten’, enz.:

Я тебя́!

Нет, он его́ не о́чень си́льно.

Я от не́е отво́рачиваю́сь, она́ меня́
опя́ть по ли́цу.

Он но́гой о борт как-то неуда́чно.

- Andere handelingen:

Го́лову я шампúнем обы́чно.

Ле́том она́ нас ры́бкой иногд́а.

Мы шашлы́к в лесу́ на угля́х.

Ты дверь там на замóк?

Ze hebben die brug verlengd en nu
loopt hij helemaal tot in het centrum.

Ik viel languit op de grond en hij *viel/*
sprong met zijn dronken kop bovenop
me (of: *stortte zich* op me, *viel* me aan).

Ik *ga* als het mag in deze stoel *zitten*.

Heeft u *het* nu over uw Olja?

Daar *heb* ik *het* later nog wel over.

En Engels, *spreekt* u dat vloeiend?

Dat *zei* ik voor de grap.

Eigenlijk heet hij Aljosjka, maar Galja
noemt hem steeds Tigger.

Ik zal je! (*een mep geven*, enz.)

Nee, hij *heeft* hem niet al te hard *te*
pakken gehad.

Ik draai me van haar af en ze *slaat* me
weer op mijn gezicht.

Hij *heeft* zich per ongeluk met zijn been
aan de wand *gestoten*.

Mijn haar *was* ik meestal met shampoo.

Ze *trakteert* ons 's zomers soms op vis.

De spitjes lamsvlees *rooster(d)en* we in
het bos op kooltjes.

Heb je je deur op slot *gedaan*?

16 WOORDVOLGORDE

16.1 Inleiding

De woordvolgorde in het Russisch wordt nogal eens ‘vrij’ genoemd. Daar wordt dan onder verstaan dat de zinsdelen (onderwerp, gezegde, bijwoordelijke bepalingen, lijdend voorwerp, enz.) niet een vaste plaats in de zin hebben, dat hun plaatsing in de zin ten opzichte van elkaar vrij is. Men denkt daarbij vooral aan het gezegde, dat, in tegenstelling tot het Nederlands, in een gewone bevestigende zin vrijwel op elke plaats kan staan. Vergelijk:

Идёт дождь.	Het regent.
Дождь идёт.	Het regent.
Дождь всё ещё идёт.	Het regent nog steeds.
Весь день идёт дождь.	Het regent de hele dag.
Осенью дождь идёт каждый день.	In de herfst regent het elke dag.

‘Vrij’ is echter niet hetzelfde als ‘willekeurig’. De woordvolgorde in het Russisch is weliswaar niet onderhevig aan werkelijk grammaticale regels, maar zij wordt bepaald door het communicatieve doel van de uiting, door de vraag welke informatie de spreker (of degene die schrijft) bedoelt over te brengen. Afhankelijk van het doel van de uiting kunnen de zinsdelen een andere plaats innemen. Dat ziet men aan de voorbeelden hieronder: deze zinnen zijn afgezien van de woordvolgorde identiek, en bevatten toch verschillende betekenisnuances:

(1) В киоске он купил газету.	Bij de kiosk kocht hij een krant.
(2) Он купил в киоске газету.	Bij de kiosk kocht hij een krant.
(3) Газету он купил в киоске.	Hij kocht de krant bij een kiosk.
(4) Он купил газету в киоске.	Hij kocht de krant bij een kiosk.

Het doel van zin (1) is om te vertellen wat ‘hij’ bij de kiosk deed. Een zin die voorafgaat aan (1) zou kunnen luiden:

Олег подошёл к киоску. Oleg liep naar de kiosk toe.

Behalve met zin (1) zou het verhaal verder kunnen gaan met:

(1a) В киоске он разменял деньги.	Bij de kiosk wisselde hij geld.
(1b) В киоске он попросил вчерашнюю газету.	Bij de kiosk vroeg hij de krant van gisteren.

Het doel van zin (2) is om te vertellen wat ‘hij’ bij de kiosk kocht. Net als bij (1), zou een zin die voorafgaat aan (2) kunnen luiden:

Олег подошёл к киоску. Oleg liep naar de kiosk toe.

Behalve met (2) zou het verhaal verder kunnen gaan met:

(2a) Он купил в киоске журнал.	Bij de kiosk kocht hij een tijdschrift.
(2b) Он купил в киоске календарь.	Bij de kiosk kocht hij een kalender.

Het doel van zin (3) is om te vertellen waar 'hij' zijn krant vandaan heeft. Een zin die voorafgaat aan (3) zou kunnen luiden:

Олэг достáл из портфэля газэту и журнал. Oleg haalde een krant en een tijdschrift uit zijn tas.

Behalve met (3) zou het verhaal verder kunnen gaan met:

(3a) Газэту он взял у дрúга. Hij heeft de krant van een vriend geleend.

(3b) Газэту он нашёл на ўлице. Hij heeft de krant op straat gevonden.

Het doel van zin (4) is om te vertellen waar 'hij' zijn krant gekocht heeft. Een zin die voorafgaat aan (4) zou kunnen luiden:

Олэг сидít и читáет газэту. Oleg zit een krant te lezen.

Behalve met (4) zou het verhaal verder kunnen gaan met:

(4a) Он купíл газэту в пóезде. Hij heeft de krant in de trein gekocht.

(4b) Он купíл газэту в магазíне. Hij heeft de krant in een winkel gekocht.

Aan de voorbeelden is te zien dat het communicatieve doel van de uiting, en dus ook de woordvolgorde, ten nauwste samenhangen met de context. De context legt beperkingen op aan de nieuwe informatie die men wil overbrengen en daarmee aan de woordvolgorde. Als men de woordvolgorde los wil zien van de context kunnen logische fouten en betekenisloze en onnatuurlijke zinnen het gevolg zijn. Bijvoorbeeld, na ...

Олэг сидít и читáет газэту. Oleg zit een krant te lezen.

... ligt de woordvolgorde in de zin hieronder bepaald niet voor de hand:

Он купíл в киósке газэту. Bij de kiosk heeft hij een krant gekocht.

На ...

К киósку подошёл Олэг. Oleg liep naar de kiosk toe.

... ligt de woordvolgorde in de zin hieronder niet voor de hand:

Газэту он купíл в киósке. Hij kocht de krant bij de kiosk.

Om erachter te komen wat de wetmatigheden van de Russische woordvolgorde zijn, moeten we uitgaan van een logisch-communicatieve benadering, die we het **THEMATISCH PRINCIPE** noemen.

De Russische term is *актуáльное членéние*. Het gaat om de verdeling van de zin, niet in grammaticale zinsdelen maar in informatie-eenheden.

Volgens deze benadering kunnen we een zin verdelen in twee delen: het onderwerp van de uiting en datgene wat erover gezegd wordt. Het eerste wordt **ТЕМА** genoemd, het tweede **РЕМА**.

Bij de bepaling van de plaats van thema en rhema in de zin wordt een belangrijke rol gespeeld door de stijl. We onderscheiden twee stijltypen, die in dit opzicht elkaars tegengestelde zijn:

- Neutrale stijl, zonder speciale nadruk op één van de delen van de uiting.
- Expressieve stijl.

De eerste stijl is meer typerend voor geschreven taal, de tweede voor gesproken taal.

In neutrale stijl wordt in de regel de informatie ontvouwd in de volgorde thema – rhema, dat wil zeggen beginnend bij dat wat al eerder genoemd, duidelijk uit de situatie of algemeen bekend is, en eindigend bij de nieuwe informatie die daarover gegeven wordt.

Ter voorkoming van misverstanden: ‘thema’ kan niet helemaal gelijkgesteld worden met ‘bekende informatie’. Het thema kan ook een stukje nieuwe informatie zijn dat dient als uitgangspunt waarvandaan de spreker de uiting ontvouwt.

In expressieve stijl is de volgorde omgekeerd: eerst komt het rhema. Het rhema wordt bovendien door de zinsintonatie naar de voorgrond gehaald.

In dit hoofdstuk worden verder de volgende onderwerpen besproken:

- » woordvolgordepatronen (WVP) in bevestigende zinnen (16.2);
- » omkering van de woordvolgorde in expressieve uitingen (16.3);
- » de rol van partikels (16.4);
- » woordvolgorde in vraagzinnen (16.5);
- » woordvolgorde in de directe rede (16.6).

De volgende afkortingen en tekens worden gebruikt:

S	subject (onderwerp);
P	predikaat (gezegde);
DE	determinant. Dit zijn bepalingen en objecten, niet vanuit het oogpunt van de grammatica, maar gezien als componenten in termen van het ‘thematisch principe’ (zie 16.1);
/	scheiding tussen thema en rhema.

16.2 Woordvolgordepatronen in de bevestigende zin

Afhankelijk van het communicatieve doel kunnen thema en rhema bestaan uit verschillende combinaties van zinsdelen. Deze verschillende combinaties zijn de basis van de indeling in WOORDVOLGORDEPATRONEN (WVP’s).

16.2.1 Woordvolgordepatroon 1

Tot dit eerste type behoren niet-samengestelde uitingen waarin een feit als geheel gepresenteerd wordt. Wat betreft het communicatieve doel van dergelijke uitingen kunnen we zeggen dat ze antwoorden zijn op denkbeeldige vragen als ‘Wat gebeurt er/ gebeurde er/ zal er gebeuren?’ Het gaat hier om zinnen die in hun geheel een rhema vormen. Het is interessant om te constateren dat Nederlandse equivalenten

van dit soort zinnen vaak gevormd worden volgens het model *er + werkwoord* (alleen als het onderwerp onbepaald is) of met het zogenaamde ‘loos onderwerp’ *het*:

Наступáет вечер.	De avond breekt aan.
Гремíт гром, сверка́ют мо́лнии.	Het dondert en bliksemt.
Стои́т тёплый ле́тний день.	Het is een warme zomerdag.
Раздали́сь гро́мкие аплодисме́нты.	Er weerklonk luid applaus.
Зазвони́л телефо́н.	De telefoon ging.

Zinnen zoals deze, die niet opgedeeld zijn in thema en rhema, zijn minder dan andere zinstypen verbonden met de context, en het is dan ook niet verwonderlijk dat verhalen vaak met dergelijke zinnen beginnen. Het klassieke voorbeeld is de manier waarop sprookjes beginnen:

Жи́ли-бы́ли стари́к со стари́хой.	Er waren eens een oude man en een oude vrouw.
-----------------------------------	---

In de regel wordt het gezegde in zinnen met dit woordvolgordepatroon uitgedrukt door een intransitief werkwoord. Er zijn twee andere mogelijkheden:

- a) Intransitief gebruik van een transitief werkwoord. Voorbeelden:

Хло́пнула дверь.	Er sloeg een deur.
Бьют часы́.	Er slaat een klok.

- b) Een transitief werkwoord in zinnen met algemeen ‘ze’. Voorbeelden:

Запусти́ли но́вый спúтник.	Er is een nieuwe satelliet gelanceerd.
Привезли́ па́ртию голла́ндских тюльпа́нов.	Er is een partij Nederlandse tulpen aangevoerd.

Het gezegde kan bijwoordelijke bepalingen bij zich hebben die iets zeggen over de wijze waarop de handeling geschiedt. Voorbeelden:

Ти́хо бьют часы́.	Zachtjes slaat een klok.
Я́рко сверка́ют мо́лнии.	Fel lichten bliksemschichten op.

We kunnen dit woordvolgordepatroon weergeven met de formule P + S.

16.2.2 Woordvolgordepatroon 2

Het communicatieve doel van zinnen van dit type is te vertellen wie de uitvoerder van een bepaalde handeling is. Wat betreft de onderlinge volgorde van gezegde en onderwerp lijkt dit patroon op WVP-1, maar die overeenkomst is alleen uiterlijk. Bij WVP-1 vielen de uitingen niet uiteen in thema en rhema, hier wel. Het thema is hier de handeling, uitgedrukt door het gezegde, het rhema is de uitvoerder. In tegenstelling tot WVP-1 bevatten de Nederlandse vertalingen van deze zinnen nooit een loos onderwerp *er* of *het*.

In de voorbeelden hieronder geeft het gedeelte tussen [] een context aan waarin de zin met WVP-2 goed past:

[Операция прошла успешно.]
Оперировал/ известный хирург.

[De operatie verliep voorspoedig]. Ze werd uitgevoerd door een bekende chirurg.

[Раздались аплодисменты.]
Аплодировали/ все присутствовавшие в зале.

[Er weerklonk applaus.] Alle aanwezigen in de zaal klaptten.

Het gezegde kan vergezeld gaan van woorden die geregeerd worden door het werkwoord. Deze woorden maken ook onderdeel uit van het thema. Voorbeelden:

Делал операцию/ известный хирург.

De operatie werd uitgevoerd door een bekende chirurg.

Рассказал о случившемся/ очевидец событий.

Een ooggetuige vertelde wat er gebeurd was.

Bij dit WVP hoort de formule P/S.

16.2.3 Woordvolgordepatroon 3

Bij WVP-3 horen uitingen waarbij het uitgangspunt (thema) gevormd wordt door:

- bijwoordelijke bepalingen van tijd, plaats, oorzaak, doel, enz.;
- objecten waarop de handeling gericht is.

Net als bij WVP-1 vormen de handeling zelf en het subject het rhema. De bijwoordelijke bepaling waarmee de zin begint is een aparte component in termen van het thematisch principe (zie 16.1): de determinant. Voorbeelden:

На стене в гостиной/ висела картина неизвестного художника.

Aan de muur van de zitkamer hing een schilderij van een onbekende meester.

В Голландии/ нет гор.

In Nederland zijn geen bergen.

Намеченный план/ удалось выполнить в срок.

Het is gelukt om het plan binnen de termijn uit te voeren.

Старое здание школы/ начали готовить к новому учебному году.

Men begon het oude schoolgebouw in te richten voor het nieuwe schooljaar.

Binnen het thema kan men ook opeenvolgingen van meer dan een determinant aantreffen. Het gezegde in het rhema kan vergezeld gaan van bijwoordelijke bepalingen. Voorbeelden:

Завтра в Эрмитаже/ открываётся новая выставка.

Morgen wordt in de Hermitage een nieuwe tentoonstelling geopend.

Об этом периоде его жизни/ неоднократно писали многие известные историки.

Over deze periode in zijn leven is meer dan eens geschreven door vele bekende historici.

WVP-3 kunnen we weergeven met de formule DE/P + S.

16.2.4 Woordvolgordepatroon 4

In uitingen van dit type is het subject bekend en vormt het het thema. Het communicatieve doel is een mededeling over een handeling die het subject verricht, een toestand waarin het subject verkeert of een eigenschap die het subject bezit. Dit soort zinnen heeft de woordvolgorde die voor sprekers van het Nederlands het meest ‘logisch’ aandoet, namelijk subject – gezegde. Voorbeelden:

Мáльчик/ читáет.	De jongen leest.
Э́та кнѝга/ интерѝсная.	Dat boek is interessant.
Праздничнѝй концѝрт/ подходѝл к концѝ.	Het feestelijke concert liep ten einde.
Райо́нная библиоте́ка/ давнó закрь́та на ремо́нт	De districtsbibliotheek is allang gesloten voor reparatiewerkzaamheden.

Het subject hoeft in deze zinnen niet het grammaticaal onderwerp te zijn. Het kan ook het zgn. ‘logisch subject’ zijn (zie ook 4.3), zoals de woorden die in de volgende twee voorbeelden in de datief staan:

Больно́му/ ста́ло лу́чше.	De zieke ging alweer vooruit.
О́льге/ ужáсно хоте́лось спать.	Olga had een ontzettende slaap.

De formule bij WVP-4 is S/P.

16.2.5 Woordvolgordepatroon 5

Tot WVP-5 behoren uitingen met een samengesteld thema, dat bestaat uit een combinatie van subject en bijwoordelijke bepalingen van tijd, plaats, enz. Het communicatieve doel is om te vertellen wat met het (bekende) subject onder bepaalde (bekende) omstandigheden gebeurd is. Het laatste (dus ‘wat er gebeurd is’) is het rhema. Grammaticaal is het rhema het gezegde, eventueel met woorden die van het gezegde afhankelijk zijn. Voorbeelden:

По́сле рабо́ты О́льга/ пошла́ домо́й.	Na haar werk ging Olga naar huis.
Из-за си́льных дождѝ́й река́/ обы́чно выхо́дит из берего́в.	Gewoonlijk treedt de rivier vanwege hevige regenval buiten haar oevers.
В шко́льные го́ды Оле́г/ хорошо́ игра́л в футбо́л.	In zijn schooljaren kon Oleg goed voetballen.

WVP-5 heeft de vorm DE + S/P.

16.2.6 Woordvolgordepatroon 6

Hier is het communicatieve doel mededeling te doen over de omstandigheden (temporeel, lokaal, enz.) waaronder het subject de handeling uitvoert. Deze omstandigheden (uitgedrukt door bijwoordelijke bepalingen) vormen het rhema en staan aan het eind van de zin. Voorbeelden:

Он побежа́л/ бы́стро.	Snel rende hij weg.
-----------------------	---------------------

Самолёт опоздал/ из-за плохой погоды.

Последняя квартира Пушкина находится/ в Петербурге, на набережной Мойки.

Vanwege het slechte weer liep het vliegtuig vertraging op.

De laatste woning van Poesjkin is in Petersburg, aan de Mojka-kade.

Vergelijk de zinnen hierboven met de varianten hieronder, die andere WVP's vertonen:

Он/ быстро побежал (WVP-4).

Из-за плохой погоды/ самолёт опоздал (WVP-5).

В Петербурге, на набережной Мойки/ находится последняя квартира Пушкина (WVP-3).

Hij rende snel weg.

Het vliegtuig liep vertraging op vanwege slecht weer.

Aan de Mojka-kade in Petersburg bevindt zich de laatste woning van Poesjkin.

WVP-6 heeft de structuur S + P/DE.

Samenvattend kan de indeling in WVP's in de bevestigende zin als volgt worden weergegeven:

WVP-1	P + S
WVP-2	P/S
WVP-3	DE/P + S
WVP-4	S/P
WVP-5	DE + S/P
WVP-6	S + P/DE

16.3 Expressieve stijl

De WVP's die hierboven werden besproken, waren zoals gezegd, karakteristiek voor stilistisch neutrale uitingen. In expressief gekleurde uitingen, waarin allerlei emoties worden getoond (blijdschap, enthousiasme, ergernis, minachting, angst, enz.), verandert de volgorde van thema, rhema en eventuele determinanten. Er vindt INVERSIE (omkering) plaats: op de eerste plaats in de zin staat het rhema, dat door de zinsintonatie op de voorgrond wordt geplaatst. De informatie in de zin wordt dus ontvouwd in de volgorde rhema – thema. Deze verandering van neutraal-vertellende in expressieve stijl is een karakteristieke eigenschap van de alledaagse spreektaal.

In de voorbeelden hieronder zijn de zinsdelen die nadruk krijgen onderstreept. Tussen vierkante haken staan stukjes passende context:

Славное было/ время!

Читает/ мальчик. [Не мешай ему.]

Напрасно/ ждала она мужа.

Велосипед/ он купил на эти деньги.

[А не магнитофон.]

Wat was dat een mooie tijd!

De jongen leest. [Laat hem met rust.]

Tevergeefs wachtte ze op haar man.

Voor dat geld kocht hij een fiets. [En

geen taperecorder.]

Naast de constatering van een feit bevatten zulke zinnen een emotioneel-stilistische nuance, die bereikt wordt door verandering van de woordvolgorde en versterkt zinsaccent.

In 16.2.1 was sprake van uitingen van het type P + S zonder scheiding tussen thema en rhema. In expressieve stijl hebben uitingen die daarmee corresponderen, en dus helemaal bestaan uit het rhema, een omgekeerde woordvolgorde. Voorbeelden:

[Како́й ужас!] Дождь пошёл!	[Wat vreselijk!] Het is gaan regenen!
Телефо́н звони́т! [Не слы́шишь, что ли?]	De telefoon gaat! [Hoor je dat soms niet?]
Но́вый спу́тник запу́стили! [То́лько что объя́вили по ра́дио.]	Ze hebben een nieuwe satelliet gelanceerd! [Het is net op de radio geweest.]

Het rhema in expressieve uitingen, dat door het zinsaccent extra prominentie krijgt, staat niet noodzakelijk aan het begin van de zin. Het kan ook binnen in het thema staan. Het thema wordt dan onderbroken en wordt na het rhema voortgezet:

Я к Оле́гу пришёл в го́сти. [А не к тебе.]	Ik ben bij Oleg op bezoek. [En niet bij jou.]
Мы слова́рь купи́ли!	We hebben een woordenboek gekocht!

16.4 De rol van partikels in de woordvolgorde

Sommige partikels kunnen de woordvolgorde beïnvloeden. Het gaat vooral om versterkende partikels en partikels die bijzondere nadruk geven: *и́менно* ‘precies’, *да́же* ‘zelfs’, *то́лько* ‘slechts’, *лишь* ‘slechts’, *осо́бенно* ‘in het bijzonder’. Zij staan allemaal vóór het woord dat er uitgelicht moet worden. Dat woord is het rhema, en het kan zowel vóór als na het thema worden geplaatst, zonder dat het communicatieve doel van de uiting daardoor verandert. Voorbeelden:

Да́же я/ испуга́лся – Испуга́лся/ да́же я.	Zelfs ik schrok.
То́лько Оле́гу/ не реши́ть э́ту зада́чу – Э́ту зада́чу не реши́ть/ то́лько Оле́гу.	Alleen Oleg kan die som niet oplossen.
И́менно там/ произошлá э́та исто́рия. – Э́та исто́рия произошлá/ и́менно там.	Dat is precies waar dat voorval plaatsvond.

Het is belangrijk om in het oog te houden dat de plaats van het partikel in de zin niet alleen van belang is om te bepalen wat het rhema is, maar ook om te bepalen wat de zin betekent. Vergelijk de voorbeelden hierboven met de zinnen die hieronder gegeven worden:

Я/ да́же испуга́лся.	Ik schrok zelfs.
Оле́гу не реши́ть/ то́лько э́ту зада́чу.	Alleen die som kan Oleg niet oplossen.
Там произошлá/ и́менно э́та исто́рия.	Precies dat voorval vond daar plaats.

16.5 De woordvolgorde in vraagzinnen

Vraagzinnen kunnen worden opgedeeld in twee typen.

16.5.1 Ja-nee-vragen

Dit zijn zinnen waarin om een antwoord 'ja' of 'nee' gevraagd wordt. Het enige vormelement dat aangeeft dat we met een vraag te doen hebben is hier de intonatie. De woordvolgorde is hier niet verschillend van die in bevestigende zinnen. Het rhema – dat waarnaar gevraagd wordt – wordt door de intonatie er uitgelicht. Dit gebeurt door een plotselinge sterke sprong in toonhoogte. Deze intonatie maakt de zin tot een vraagzin. Het rhema kan een willekeurig zinsdeel zijn, afhankelijk van de bedoeling van de spreker. In de volgende vraagzinnen is het rhema onderstreept. Na de vraag volgt tussen vierkante haken een mogelijk antwoord:

Оле́г закрѳыл окно́? [Да, Оле́г.]	Heeft Oleg het raam dichtgedaan? [Ja, dat heeft <i>Oleg</i> gedaan.]
Оле́г <u>закрѳыл</u> окно́? [Да, закрѳыл.]	Heeft Oleg het raam dichtgedaan? [Ja, hij heeft het <i>dichtgedaan</i> .]
Оле́г закрѳыл <u>окно́</u> ? [Нет, дверь.]	Heeft Oleg het raam dichtgedaan? [Nee, <i>de deur</i> .]

In zinnen met het vraagpartikel *ли* is de situatie anders: het rhema staat op de eerste plaats in de zin, onmiddellijk gevolgd door *ли*. Voorbeelden:

Есть ли жизнь на Ма́рсе?	Is er leven op Mars?
Пра́вильно ли она́ поступи́ла?	Heeft zij juist gehandeld?
Все ли собрали́сь?	Is iedereen bij elkaar?
Смо́гут ли они́ нам помочь́?	Zullen ze ons kunnen helpen?

16.5.2 Andere vraagzinnen

Deze kunnen we weer onderverdelen in (a) zinnen die vraagwoorden bevatten en (b) zinnen die vraagpartikels bevatten.

- a) In zinnen die met een vraagwoord beginnen, hangt de woordvolgorde ervan af, of het onderwerp wordt uitgedrukt door een persoonlijk voornaamwoord. Als dit het geval is, staat het persoonlijk voornaamwoord direct na het vraagwoord. Voorbeelden:

Что вы де́лали вчера́ ве́чером?	Wat heeft u gisteravond gedaan?
Почему́ она́ ушла́ от него́?	Waarom is ze bij hem weggegaan?
Куда́ ты собира́ешься в воскресе́нье?	Waar wil je zondag heen?
Как вам жи́лось всё э́то вре́мя?	Hoe is het u al die tijd gegaan?

Als het vraagwoord adjectivisch is (bijvoorbeeld *чей* 'wiens', *како́й* 'wat voor een', *кото́рый* 'welk') komt het onderwerp na het woord dat door het vraagwoord wordt bepaald, bijvoorbeeld:

Какие́ кни́ги он лю́бит бо́льше все́го? Van wat voor boeken houdt hij het meest?

Als het onderwerp niet door een persoonlijk voornaamwoord wordt uitgedrukt, zijn er twee mogelijkheden. Vergelijk:

Почему́ остано́вилась маши́на?	Waarom stond de auto stil?
Почему́ маши́на остано́вилась?	

In de eerste zin slaat de vraag op het feit als geheel, in de tweede is de vraag geconcentreerd op de handeling die door het werkwoord wordt uitgedrukt. Het verschil tussen deze twee typen vraag is overigens subtiel en het is niet altijd mogelijk een scherpe grens te trekken.

- b) De vraagpartikels *разве* en *неужели* staan aan het begin van de zin. De woordvolgorde is niet verschillend van die in de bevestigende zin. Voorbeelden:

Разве отец купил газету в киоске?	Heeft vader echt een krant bij de kiosk gekocht?
Неужели они собираются ехать на дачу?	Zijn ze echt van plan naar hun datsja te gaan?

16.6 Directe rede

Bij de directe rede moeten we twee gevallen onderscheiden:

- a) Als de woorden van de verteller de directe rede inleiden, gaat het gezegde onmiddellijk aan de directe rede vooraf. Voorbeelden:

Пожав плечами, жена сказала: “Это не моё дело”.	De vrouw haalde haar schouders op en zei: ‘Dat is mijn zaak niet.’
Тогда он громко крикнул: “Держи вора!”	Toen schreeuwde hij hard: ‘Houd de dief!’

- b) Als de woorden van de verteller volgen op de directe rede, staat het gezegde vooraan. Voorbeelden:

– Это выше моих сил – произнёс он.	‘Dat gaat mijn krachten te boven,’ zei hij.
– Так положено – ответил полицейский.	‘Zo zijn de regels,’ antwoordde de agent.

In beide gevallen zijn de mogelijkheden om tussen het werkwoord en de directe rede andere woorden te plaatsen, beperkt.

In geval (a) hierboven kan na het werkwoord alleen een object staan dat door dat werkwoord geregeerd wordt. Voorbeelden:

В ту же секунду отец крикнул сыну: “Спасайся!”	O datzelfde ogenblik riep de vader tegen de zoon: ‘Ren voor je leven!’
Потом хозяйка сказала гостям: “Прощу за стол”.	Daarna zei de gastvrouw tegen de gasten: ‘Aan tafel, alstublieft.’

In geval (b) kan alleen een bijwoordelijke bepaling voor het werkwoord staan. Voorbeelden:

– Не волнуйтесь – спокойно произнёс профессор.	‘Rustig blijven, alstublieft,’ sprak de professor kalm.
– Вы слишком доверчивы – вдруг сказал он.	‘U bent te goedgegelovig,’ zei hij plotseling.

17 LEESTEKENS, HOOFDLETTERS EN WOORDAFBREKING

17.1 Leestekens: algemeen

Leestekens dienen in de eerste plaats om een indicatie te geven hoe geschreven woorden opgelezen dienen te worden. Anderzijds hebben regels voor de plaatsing van leestekens soms tot doel de grammaticale structuur van de zin doorzichtig te maken. Dat laatste is in het Russisch sterker het geval dan in het Nederlands. Het Russische gebruik van leestekens, in het bijzonder dat van komma's, wordt veel meer dan wij in onze eigen taal gewend zijn bepaald door strenge regels. Fouten tegen die regels worden door Russen als storend ervaren.

17.1.1 De leestekens in het Russisch

In het Russisch zijn in principe dezelfde leestekens (*знаки препинания*) in gebruik als in het Nederlands:

.	<i>тóчка</i>	punt
...	<i>многотóчие, оттóчие</i>	drie puntjes, ook wel 'beletsel- teken' genoemd
:	<i>двоетóчие</i>	dubbele punt
;	<i>тóчка с запятой</i>	puntkomma
,	<i>запятáя</i>	komma
?	<i>вопросительный знак</i>	vraagteken
!	<i>восклицательный знак</i>	uitroepteken
()	<i>скóбки (enkelvoud: скóбка)</i>	haakjes
–	<i>тирэ</i>	gedachtestreep
-	<i>дефис, чёрточка</i>	verbindingsstreepje
« » en „ “ (of “ ”)	<i>кавычки</i>	aanhalingstekens

17.1.1.1 De punt (*тóчка*) bij afkortingen

Achter afkortingen, bestaande uit kleine letters staat een punt, bijvoorbeeld *ул.* (*улица* 'straat'), *отд.* (*отдел* 'afdeling'). Op deze regel zijn uitzonderingen – zo wordt er in ieder geval geen punt gezet achter afkortingen van maten uit het metrieke stelsel, bijvoorbeeld *г* (*грамм*), *км* (*километр*). En er komen geen punten te pas bij acroniemen – afkortingen die bestaan uit meerdere hoofdletters, bijvoorbeeld *СССР*, *КГБ*.

17.1.1.2 De haakjes (*скóбки*) – hun vorm

De meest gebruikelijke vorm is *()* (*круглые скóбки*).

Op Russische schrijfmachines zijn deze gewoonlijk niet aanwezig, daarom worden haakjes vaak noodgedwongen vervangen door schuine strepen: *//* (*прямые* of *параллельные скóбки*). Overigens zijn schrijfmachines in Rusland tegenwoordig net zo in onbruik als bij ons.

17.1.1.3 Het verbindingsstreepje (*дефис*) en de gedachtestreep (*мурэ*)

Het verbindingsstreepje en de gedachtestreep moeten goed uit elkaar worden gehouden.

Op schrijfmachines is gewoonlijk geen gedachtestreep voorhanden – het is aan te bevelen die dan te vervangen door een verdubbeld verbindingsstreepje: --.

Het verbindingsstreepje geeft altijd aan dat wat er links en rechts van staat als één geheel, één woord moet worden beschouwd, bijvoorbeeld in *здé-то, во-пéрвых, Али-Бабá, Алмá-Атá, Салтыкóв-Щедрín, Жар-пти́ца* и *Васили́са-царéвна, охóтник-любóитель* ‘amateurjager’, *охóтник-спортсмéн* ‘sportjager’.

De gedachtestreep kan tussen twee gelijksoortige woorden of namen staan om deze te verbinden zonder er één entiteit van te maken, bijvoorbeeld in de betekenis ‘van ... tot’ of ‘van ... naar’: *Рукописи XI–XIV вв.* ‘handschriften uit de 11de tot de 14de eeuw’; *в 1847–1848 гг.* ‘in de jaren 1847-1848’; *перелёты Москва–Амстерда́м* ‘vluchten Moskou-Amsterdam’. Ook wanneer de namen van twee verschillende personen met elkaar verbonden worden, wordt de gedachtestreep gebruikt, bijvoorbeeld tussen de namen van twee schakers in *матч Каспа́ров–Ка́рпов* of die van twee natuurkundigen in *зако́н Бо́йля–Мариóтта* ‘de wet van Boyle en Mariotte’.

Het verbindingsstreepje komt vaak voor in vreemde namen op plaatsen waar het in de taal van oorsprong ontbreekt, bijvoorbeeld *Сьéрра-Нева́да-де-Са́нта-Ма́рта, Нью-Йо́рк, Фра́нк-фу́рт-на-Ма́йне* (vergelijk *Росто́в-на-Дону́*), *Ри́о-де-Жанéйро; Мак-До́уэлл* (MacDowell), *Ван-деp-Ва́альс* (Van der Waals); ook *Ван-Го́г* naast *Ван Гог*.

17.1.1.4 Vorm en gebruik van de aanhalingstekens (*кавычки*)

1) In Russisch drukwerk gebruikt men als aanhalingstekens in de eerste plaats de bij ons zeldzaam geworden ganzenvoetjes/chevrons « » . Daarnaast ook de „ “ (de laatste set aanhalingstekens lijkt op de klassieke Nederlandse „ ”, maar het afsluitende aanhalingsteken staat doorgaans andersom).

De set « » handhaaft zich als de gewoonste Russische aanhalingstekens, maar de set „ “ wordt tegenwoordig vaak vervangen door de uit de Angelsaksische wereld overgenomen “ ” . De bij ons zeer gebruikelijke hoge enkele aanhalingstekens (‘ ’ of ‘ ’) komen in het Russisch niet voor.

In handgeschreven teksten gebruikt het Russisch alleen de „ ” (maar dan niet ‘gekruild’).

2) Als binnen een tekst zowel « » als „ ” (dan wel “ ”) voorkomen, zijn « en » de meest algemene aanhalingstekens; de tweede set aanhalingstekens („ ” dan wel “ ”) wordt daarnaast gebruikt in de volgende gevallen:

- bij een citaat dat niet uit de mond van een levend persoon komt, bijvoorbeeld bij een gedachte of bij een tekst die uit een luidspreker en dergelijke komt;
- bij een citaat binnen een citaat;
- als er twee aanhalingstekens direct achter elkaar komen te staan, zoals in:

С бо́рта парохода́ переда́ли по ра́дио: Vanaf het stoomschip werd via de radio «„Ленингра́д“ вошёл в трóпики и слéдует да́льше сво́им ку́рсом». gemeld: ‘De Leningrad is de keerkring gepasseerd en vervolgt zijn koers.’

In afwijking van de bovenstaande 'klassieke' regels wordt in gedrukte teksten tegenwoordig ook wel een enkele set van aanhalingstekens gebruikt. Als er dan twee gelijke leestekens pal naast elkaar zouden komen te staan laat men er eenvoudig een weg, zoals in:

<p>A. Мороз пыта́ется привлечь электорáт высказываниями в духе Жирино́вского: «Режи́м Кучмы» трансформировался в «хунту Кучмы!»</p>	<p>Moroz probeert kiezers te trekken met uitspraken à la Zjirinovski: 'Het "Koetsjma-regime" is veranderd in een "Koetsjma-junta"!'</p>
---	---

- 1) Er worden in het Russisch onmiskkenbaar meer aanhalingstekens gebruikt dan in het Nederlands gebruikelijk is, bijvoorbeeld bij namen van schepen, merken en bedrijven en bij titels van films, boeken, tijdschriften en kranten:

<p>собко́р «Извёстий» краси́вый шведский автомоби́ль «Во́льво»</p>	<p>de correspondent van de <i>Izvestia</i> een mooie Zweedse Volvo</p>
--	--

Vooral in journalistieke teksten worden aanhalingstekens soms kwistig gebruikt om woorden te benadrukken. Bij het vertalen naar het Nederlands doet men er goed aan die lang niet altijd over te nemen, ter voorkoming van misverstand of van een oubollig of overdreven effect:

<p>Она сохраня́ла «олимпи́йское» споко́йствие.</p> <p>Тури́сты посети́ли райо́н «красных фонаре́й».</p>	<p>Ze bewaarde een olympische kalmte.</p> <p>De toeristen bezochten de rosse buurt.</p>
---	---

Opmerking: op vergelijkbare wijze wordt ook het beletselteken in het Russisch veel vaker gebruikt dan in het Nederlands.

Voor het gebruik van aanhalingstekens bij directe rede zie 17.3.2.

17.1.1.5 Aanhalingsteken en ander leesteken direct achter elkaar

Als een aanhalingsteken (» of “) en een punt, komma, puntkomma of gedachtestreep samenkomen, moet in het Russisch elk van deze laatste tekens altijd na het sluitende aanhalingsteken staan. (De gebruiken op dit punt verschillen nogal van taal tot taal. In het Nederlands is de conventie anders.)

<p>Князь Никола́й Рома́нович Рома́нов счита́ет, что «восстано́вление мона́рхии в Росси́и несвоевре́менно и да́же вре́дно».</p> <p>Президе́нт Росси́и Влади́мир Пу́тин отве́тил: «Зако́н сам по себе́ не функцио́нирует. Функцио́нировать должны́ госуда́рственные о́рганы, руково́дствуясь э́тим зако́ном».</p> <p>«Мона́рхия сегóдня мо́жет приве́сти Росси́ю к по́льному разла́ду», – заяви́л князь Рома́нов.</p>	<p>Vorst Nikolaj Romanovitsj Romanov vindt dat 'het herstel van de monarchie in Rusland voorbarig en zelfs schadelijk is'.</p> <p>De Russische president Vladimir Poetin antwoordde: 'Een wet functioneert niet op zichzelf. De staatsorganen moeten functioneren door zich door die wet te laten leiden.'</p> <p>'De monarchie kan op dit moment de harmonie in Rusland volledig verstoren,' verklaarde vorst Romanov.</p>
---	---

Wanneer een aanhalingsteken («» of “ dan wel ”) en een vraagteken, uitroepeteken of beletseltteken samenkomen, hangt de plaatsing van?!, of ... af van waar dit teken bij hoort – bij het stukje binnen aanhalingstekens dan wel bij de hele zin. Hier komt het Russische gebruik met het Nederlandse overeen:

«Не бы́ли мы то́лько в тех мона-
стыря́х, где находи́лись тюрьмы
ОГПУ с их жертвами ...»

‘Alleen in de kloosters waar zich de
gevangenis van de OGPU met hun
slachtoffers bevonden, zijn we niet
geweest ...’

Без обиняко́в он назва́л всё это́
«грабежо́м» ...

Hij noemde het allemaal ronduit ‘dief-
stal’ ...

«А где контра́ст?»

‘Waar blijft nou het contrast?’

Что-такое́ «цыпля́та табака́?»

Wat is dat, ‘kip tabaká?’

Toepassing van de Russische regels kan ertoe leiden dat een afsluitend aanhalingsteken wordt voorafgegaan door een vraag-, uitroep- of beletseltteken en gevolgd door een punt of komma, bijvoorbeeld ?», !“, of ...” (de Nederlandse regels sluiten zo’n opeenvolging uit):

Пе́ред телека́мерами марши́рует ста́йка
стару́шек с плака́тами: «Ю́ля! – Ты на́ша
Жа́нна д’Арк!»

Een groepje oudjes marcheert langs de
televisiecamera’s met borden: ‘Julia! Jij bent
onze Jeanne d’Arc!’

17.1.1.6 Andere combinaties van leestekens

Zeer gebruikelijk zijn de in het Nederlands ongebruikelijke combinaties:

- ?! na vragen die anders zijn bedoeld dan als verzoek om informatie, dat wil zeggen: als uiting van verbazing, verontwaardiging, enz., of als retorische vraag:

Как вы сме́ете?! Шантажи́ст! Уби- ра́йтесь! Како́й же ру́сский не лю́бит бы́строй езды́?!	Hoe durft u! Chanteur! Maak dat u weg- komt! Welke Rus houdt er nu niet van hard rijden!
--	---
- ,– komma gevolgd door gedachtestreep, al dan niet met een spatie ertussen. Deze combinatie komt vooral (maar niet alleen) voor bij de weergave van directe rede (zie 17.3.2).
- ?.. en!.. vraag- of uitroepeteken gevolgd door twee punten.

17.2 Het gebruik van de komma

Behalve als leestekens in letterlijke zin worden komma’s in het Russisch ook gebruikt om de grammaticale structuur van een zin zichtbaar te maken. Een voorbeeld: in de Nederlandse zin ‘Ik dacht dat je wegging.’ mag, maar hoeft geen komma te staan vóór ‘dat’ – als die zin in één adem wordt uitgesproken, is die komma zelfs ongewenst. In de Russische zin *Я ду́мал, что ты уйдёшь* is de komma daarentegen verplicht, hoe die zin ook wordt uitgesproken. Doordat de Russische regels vaak komma’s voorschrijven op plaatsen waar men in één adem doorspreekt, bevatten Russische teksten gewoonlijk meer komma’s dan Nederlandse.

In het Russisch gaat het er veel vaker dan in het Nederlands om, dat een zinsdeel door middel van twee komma's – een ervoor en een erna, of, aan het begin of het eind van de zin, door middel van één komma erna of ervoor – van de rest van de zin wordt geïsoleerd. In wat hier volgt zal in zulke gevallen sprake zijn van 'tussen komma's plaatsen' of 'tussen komma's staan', ook al is er aan het begin of aan het eind van een zin natuurlijk maar één komma nodig om zo'n zinsdeel te isoleren.

17.2.1 De komma bij nevenschikkende voegwoorden

17.2.1.1 Meerplaatsvoegwoorden: *и ... и*, enz.

Zinnen of zinsdelen die met elkaar verbonden worden door de herhaalde voegwoorden *и ... и* 'zowel ... als', *или ... или* 'of ... of', *либо ... либо* 'hetzij ... hetzij', *ни ... ни* 'noch ... noch', *то ... то* 'nu eens ... dan weer' worden van elkaar gescheiden door een komma:

Ни справа, ни слева, ни на воде, ни на берегу никого не было.	Noch links, noch rechts, noch op het water, noch op de kant was er iemand te bekennen.
---	--

С чужими я либо робел, либо важничал.	Met vreemden was ik of verlegen, of ik deed gewichtig.
---------------------------------------	--

Наверху за потолком кто-то не то стонет, не то смеётся.	Boven het plafond is iets tussen kermen en lachen te horen.
---	---

De komma blijft achterwege binnen vaste uitdrukkingen met *и ... и* of *ни ... ни* die woorden met tegengestelde betekenis bevatten, bijvoorbeeld *и день и ночь* 'dag en nacht', *ни рыба ни мясо* 'vlees noch vis', *ни слуху ни духу* 'taal noch teken'.

De komma blijft ook achterwege als de hele groep met *и ... и* als een eenheid wordt gezien (en daarom in één adem wordt uitgesproken), bijvoorbeeld:

Кругом было и светло и зелено.	Rondom was het licht en groen.
Он ею и жил и дышал.	Zijn leven was van haar vervuld, zij was de lucht die hij ademde.

Ой, полная, полная корбушка, есть и ситец и парча.	Oj, stampvol is mijn mars – katoentjes heb ik, en brokaat.
--	--

17.2.1.2 *и, да, да и, или, либо, а*

De nevenschikkende voegwoorden *и* 'en', *да* (in de betekenis 'en'), *да и* 'en', *или* 'of', *либо* 'of', en *а* 'en/maar', *да* (in de betekenis 'maar') worden voorafgegaan door een komma als ze zinnen verbinden die niet het onderwerp of een (ander) zinsdeel of een bijzin met elkaar gemeen hebben:

Все лица нахмурились, и в тишине слышалось сердитое кряхтение и покашливание Кутузова.	Allen fronsten hun voorhoofd, en in de stilte was het boze gesteun en gekuch van Koetoezov te horen.
--	--

Соловѣй допѣл свой послѣдние
пѣсни, да и другіе пѣвчіе птѣицы
почтѣ все переставали петь.

De nachtegaal was aan het eind geko-
men van zijn laatste liedjes en ook
bijna alle andere zangvogels hielden
gaandeweg op met zingen.

Er staat geen komma vóór *и, да, ѝли* of *лѣбо* als de beide aaneengevoegde zinnen het onderwerp of een ander zinsdeel of een bijzin gemeen hebben:

Постояли, потолковали и пошли
назад. (zelfde onderwerp)

Ze stonden een tijdje te praten en
gingen weer weg.

По ѝлицам двѣгались грузовики и
мчались легковыѣ машѣны.

Door de straten bewogen zich vrachtau-
to's voort en scheurden personenauto's.

Звѣзды ужѣ начинали бледнѣть и
небо серѣло, когда колыска подѣехала
к крыльцу дѣмика в Васильевском.

De sterren gingen al verbleken en de
hemel kleurde al grijs toen het rijtuig
de stoep van het huisje in Vasiljevskoje
naderde.

17.2.1.3 но

Но 'maar' wordt altijd voorafgegaan door een komma (of een ander leesteken), onverschillig of het zinnen of zinsdelen verbindt:

Он был ѓчень занят, но всѣ-таки
успѣл закончить работу в срок.
Я согласен, но не полностью.

Hij had het erg druk, maar heeft het
werk toch op tijd af kunnen krijgen.
Ik ben het ermee eens, maar niet hele-
maal.

Он повторил обвинѣния своим
слабым, но смѣлым голосом.

Hij herhaalde zijn beschuldigingen met
zijn zachte maar resolute stem.

17.2.1.4 Tegenstelling tussen zinsdelen

Er moet een komma staan voor het voegwoord wanneer zinsdelen worden verbonden door een voegwoord dat een zekere tegenstelling uitdrukt, zoals *а, но, да* (in de betekenis 'maar') en *хотя*:

На взгляд-то он хорош, да зелен.
Да, это был прекрасный, хотя и не-
сколько печальный город.
Я, а не ты был при этом!

Zo op het oog is hij knap, maar groen.
Ja, het was een prachtige, zij het wat
treurige stad.
Niet jij maar ik was daarbij!

17.2.2 De komma bij bijzinnen

Bijzinnen worden in principe altijd door komma's van de hoofdzin gescheiden. Dat betekent dat zowel voor als na een bijzin een komma staat (tenzij de bijzin aan het begin of aan het eind van de zin staat), en dat in principe ieder betrekkelijk voor-naamwoord en ieder onderschikkend voegwoord wordt voorafgegaan door een komma:

Он вѣждал некоторое время, зная,
что никакою силой нельзя заставить
умолкнуть толпу, пока она не
вдохнет всё, что накопилось у неё
внутри, и не смолкнет сама.

Hij wachtte een poosje, wetend dat een
menigte met geen mogelijkheid stil te
krijgen is eer zij alles eruit gegooid
heeft wat zich in haar heeft opgekropt
en zij zelf verstomt.

Wat hier over bijzinnen is en wordt gezegd, geldt evenzo voor infinitiefconstructies
ingeleid door een onderschikkend voegwoord (meestal *чтобы/ чтоб, дабы* ‘om te’
of een samenstelling met *чтобы*; ook *лишь бы, только бы* ‘als maar’):

Значит, вам, чтобы удержаться,
непременно нужна дивизия?

U hebt dus om stand te houden beslist
een divisie nodig?

17.2.2.1 Samengestelde voegwoorden: *потому что*, enz.

Bij samengestelde voegwoorden als *потому что* ‘omdat’, *так что* ‘zodat’, *в то время как* ‘terwijl’ en dergelijke staat de komma hetzij voor de hele samenstelling, hetzij voor *что* of *как* (... , *потому что* dan wel *потому, что* en ..., *так что* dan wel *так, что*). De meest ‘gewone’ van de twee versies is die waarbij de komma vóór de samenstelling staat, en niet voor *что* of *как*. Tussen de beide versies bestaat een betekenisverschil dat overeenkomt met het verschil tussen ‘omdat’ en ‘daarom ... , dat’ en tussen ‘zodat’ en ‘zo ... , dat’:

Пошёл дождь, так что прогулку
пришлось отменить.

Het begon te regenen, zodat we van de
wandeling moesten afzien.

Дождь полил так, что нельзя было
выйти на улицу.

Het begon zo te regenen dat je niet
naar buiten kon.

Als een zin met een samengesteld voegwoord begint, wordt dat voegwoord gewoonlijk in één adem uitgesproken en daarom zonder komma geschreven:

После того как часы пробіли полночь,
послышались торопливые шаги.

Nadat de klok twaalf uur had geslagen
waren haastige voetstappen te horen.

Вместо того чтобы подойти к ним, он
свернул на насыпь.

In plaats van op hen toe te lopen sloeg hij af
en liep hij het talud op.

Vergelijk deze zin met de volgende, waarin *после того как* niet helemaal aan het begin van de zin staat en door de aanwezigheid van *вскоре* ervoor ook niet in één adem wordt uitgesproken:

Вскоре после того, как часы пробіли
полночь, послышались торопливые
шаги.

Kort nadat de klok twaalf uur had geslagen
waren haastige voetstappen te horen.

17.2.2.2 Bijzin in hoofdzin samengevat

Er staat geen komma voor een onderschikkend voegwoord dat direct volgt op een betrekkelijk voornaamwoord of een ander voegwoord, indien de hoofdzin een element bevat dat de bijzin als het ware samenvat en dat bij eventuele weglating van de bijzin ook verwijderd zou moeten worden. Zo'n element luidt meestal *то, так* of *но* (in *хотя ... но*).

Hieronder twee zinnen om dit te illustreren. Er staat daar geen komma voor *когда* of *если* omdat in de hoofdzin *то* of *всё равно* verwijst naar de eraan voorafgaande bijzin:

Надвигáлась грозá, и когдá тучи
заволокли всё небо, то стáло темнó, как в
сúмерки.

Er trok een onweer naderbij en toen de
wolken de hele hemel bedekten werd het
donker als tijdens de schemering.

За обéдом Никíта старáлся не глядéть на
Лíлю, хотя́ е́сли бы и старáлся, всё равнó
из э́того ничегó бы не вы́шло.

Tijdens het diner deed Nikita zijn best Lilja
niet aan te kijken, hoewel wat hij ook zou
doen, dat tot niets geleid zou hebben.

Vergelijk hiermee de volgende zinnen waarin een komma staat tussen twee voegwoorden, omdat de hoofdzin geen element bevat dat de cursief gedrukte bijzin als het ware samenvat (en dat zou moeten verwijderd als die bijzin werd weggelaten):

Я спал дóлго, потому́ что, когдá
просну́лся, ужé бы́ло свéтло.

Ik heb lang geslapen, want toen ik wakker
werd, was het al licht.

Мне стáло сты́дно, что, вмéсто того́
чтобы прибрати́ть ко́мнату, я стоя́л у окнá.

Ik schaamde me dat ik, in plaats van mijn
kamer op te ruimen, voor het raam had
gestaan.

De aan- of afwezigheid van een komma correspondeert hier met het gewoonlijk aan- of afwezig zijn van een minimale pauze bij het uitspreken van de zin. (Zie 17.2.4.4 voor een vergelijkbaar geval van een 'overgeslagen komma' voor een gerundiumconstructie.)

17.2.2.3 Gedachtestreep in plaats van komma

Soms gebruikt men een gedachtestreep in plaats van een komma na een bijzin die aan de hoofdzin voorafgaat. Het gaat dan om een verklarende, voorwaardelijke of concessieve bijzin, die meestal de vorm heeft van een vraagzin:

Как он добрался сюда – уж э́того никак не
мог понять.

Hoe hij hier gekomen was, kon hij absoluut
niet begrijpen.

Мне вы́слали какие-то кн́иги, но какие́
и́менно – не зна́ю.

Ze hebben me boeken toegestuurd, maar
wat voor boeken, weet ik niet.

Als de hoofdzin wordt voorafgegaan door een reeks van parallelle bijzinnen met komma's ertussen, gebruikt men de combinatie komma + gedachtestreep:

Кто виновáт из них, кто прав, – суди́ть не
нам.

Wie van hen schuldig is en wie niet, is niet
aan ons te beoordelen.

17.2.3 De komma bij bijvoeglijke bepalingen

Zowel in het Russisch als in het Nederlands worden bijvoeglijke bepalingen in een aantal gevallen van hun omgeving gescheiden door komma's. Het gaat hier doorgaans om komma's die corresponderen met een kleine pauze. In het Russisch zet men ook in korte zinnen consequenter komma's dan in het Nederlands. Omdat de syntaxis van beide talen nogal verschilt, heeft het zin er een paar gevallen uit te lichten die in het Nederlands niet op eenzelfde manier voorkomen.

17.2.3.1 Beperkend en uitbreidend gebruikte bijvoeglijke bepalingen

De begrippen 'beperkend' en 'uitbreidend gebruik' van bijvoeglijke bepalingen spelen in het onderstaande een belangrijke rol. Daarom hier een summiere uitleg.

In *бéлая лóшадь* is *бéлая* een beperkende bepaling – het adjectief dient hier om de verzameling paarden die mogelijkwijs bedoeld kunnen zijn te beperken door uitsluiting van alle niet-witte paarden.

NB: De verzameling mogelijkwerijs bedoelde paarden kan weer verder worden beperkt door andere, vóór *белая* geplaatste bijvoeglijke bepalingen, bijvoorbeeld *наша молодая белая лошадь*.

Wat het Russisch betreft kan men er veilig van uitgaan dat een adjectief beperkend gebruikt is als het voor het substantief is geplaatst en daar niet door een komma van is gescheiden.

Alle niet-beperkende bepalingen zijn uitbreidende bepalingen – ze bevatten alleen aanvullende informatie over iets of iemand. Voorbeelden hiervan in 17.2.3.3.

Als een uitbreidend gebruikte bijvoeglijke bepaling het onderwerp van de zin betreft, kan de relevantie ervan zozeer verband houden met de handeling dat ze de indruk wekt mede op de handeling te slaan. Bij vertaling in het Nederlands ligt het dan vaak voor de hand te kiezen voor een bepaling van gesteldheid bij het onderwerp of zelfs voor een bijwoordelijke bepaling.

17.2.3.2 Beperkende bijvoeglijke bepalingen: meestal geen komma's

Beperkend gebruikte bijvoeglijke bepalingen staan gewoonlijk, maar niet altijd, voor het substantief waarop ze betrekking hebben. Ze zijn nooit ingesloten door komma's, op één uitzondering na:

Он мог услышать вещи для себя довольно неприятные ...	Hij had voor hemzelf heel onaangename dingen kunnen horen ...
Автор предложил вариант более короткий.	De auteur stelde een kortere variant voor.

De enige uitzondering betreft na het substantief geplaatste bijvoeglijke bepalingen die bestaan uit een adjectief of een deelwoord gevolgd door ervan afhankelijke bepalingen en/of objecten. Deze staan altijd tussen komma's:

Кто на свете испытáл горе, равное моему?	Wie ter wereld heeft er een verdriet zo groot als het mijne meegemaakt?
Теперь дорога, ведущая на завод, стала немного шире.	De weg naar de fabriek werd nu wat breder.

17.2.3.3 Uitbreidende bijvoeglijke bepalingen: ingesloten door komma's

Uitbreidend gebruikte bijvoeglijke bepalingen worden ingesloten door komma's. Ze kunnen op verschillende plaatsen staan, zoals:

a) direct na het substantief:

Недвижно стояли леса, полные мрака.	De bossen stonden onbeweeglijk, vol duisternis.
Тополы, покрытые росой, наполняли воздух нежным ароматом.	De populieren, met dauw bedekt, vulden de lucht met een delicate geur.
Мать, грустная и тревожная, сидела на толстом узле и молчала ...	Moeder zat treurig en bezorgd op het dikke pak en zei niets.
На крик его явился смотритель, заспанный.	Op zijn roepen verscheen de opzichter, (nog) slaperig.

Фата́ Любочки опять цепля́ется, и две Ljoebotsjka's bruidssluier blijft opnieuw
ба́рышни, взволно́ванные, подбега́ют haken en de twee meisjes rennen ver-
к ней. ontrust op haar toe.

b) direct voor het substantief:

По́сле пе́рвого же за́лпа, сб́итый с ног Na het eerste salvo al viel Grigori, door
пу́лей, Григо́рий, о́хнув, упáл. een kogel gevloerd, met een zucht neer.
Утомле́нные ма́миной чисто́плот- Murw van moeders pietepedeutigheid
ностью, ребя́та приуча́лись хитри́ть. leerden de kinderen steeds beter haar
te beduvelen.
Сопрово́ждаемый офице́ром, Begeleid door een officier ging de com-
коменда́нт вошёл в дом. mandant het huis binnen.

c) van het substantief gescheiden door een ander zinsdeel:

Распла́станные на траве́, суши́лись Uitgespreid op het gras lagen hemden
заслужённые руба́хи и штаны́ ... en broeken met een lange staat van
dienst te drogen.

17.2.3.4 Niet-beperkende bepaling zonder komma's bij het onderwerp

Zulke bepalingen staan altijd na het gezegde en komen alleen voor als het werkwoord in de rol van gezegde een houding (bijvoorbeeld *стоя́ть, лежа́ть*) of een voortbeweging aanduidt. Het is alsof zo'n werkwoord hier min of meer als koppelwerkwoord fungeert:

Он верну́лся домо́й уста́лый. Hij kwam moe thuis.
Луна́ взошла́ си́льно багро́вая и De maan kwam heel purperrood en
хму́рая, то́чно больна́я. somber op, alsof ze ziek was.
Мо́ре у егó ног лежа́ло безмо́лвное и De zee aan zijn voeten lag er stil en wit
бе́лое от о́блачного не́ба. van de bewolkte hemel bij.

NB: In zinnen met bovengenoemde werkwoorden is ook een 'gewone' uitbreidende bijvoeglijke bepaling bij het onderwerp (tussen komma's dus) mogelijk:

В ма́е по́сле экза́менов она́, здоро́вая, Gezond en opgewekt vertrok ze na haar
весёлая, по́ехала домо́й. examens in mei naar huis.
Трифо́н Ива́ныч ви́играл у меня́ два Trifon Ivanytsj won twee roebel van me
рубля́ и уше́л, весьма́ дово́льный en vertrok, heel blij met zijn overwin-
своёй побе́дой. ning.

17.2.4 De komma bij gerundia en bij andere bijwoordelijke bepalingen

17.2.4.1 Bijkomende handeling

Als een gerundium (met of zonder ervan afhankelijke zinsdelen) een bijkomende handeling aanduidt, is het door komma's ingesloten. Daarentegen zijn die komma's afwezig als het gerundium meer bijwoordelijk wordt gebruikt, dat wil zeggen

de wijze van de hoofdhandeling van de zin bepaalt. Hoewel het verschil tussen beide gebruiken wel duidelijk is, is de grens tussen beide niet scherp.

In de praktijk staan de gerundia met komma's gewoonlijk vóór het hoofdwerkwoord en komen de gerundia zonder komma's meestal na het hoofdwerkwoord.

Voorbeelden van gerundia tussen komma's:

Отдохну́в, он собра́лся уходи́ть ...	Toen hij was uitgerust, maakte hij zich op om te vertrekken.
Неда́вно я узна́л, что Печо́рин, возвраща́ясь из Пе́рсии, у́мер.	Onlangs heb ik vernomen dat Petsjorin op zijn terugreis uit Perzië is gestorven.
Ворча́ и огля́дываясь, кашта́нка вошла́ в ко́мнату.	Grommend en om zich heen kijkend liep Kasjtanka de kamer in.
Казакі сде́ржанно посма́тривали на него́, расступа́ясь.	De kozakken keken hem gereserveerd aan terwijl zij hem voorbij lieten.
Алекса́ндр Влади́мирович мо́лча протисну́лся вперёд, отстраи́в жену́, и (...)	Aleksander Vladimirovitsj drong zwijgend naar voren, zijn vrouw opzij duwend, en ...

Let in de laatste zin op de plaatsing *na* het gezegde van *отстраи́в жену́*, dat desalniettemin een bijkomende handeling aanduidt en dus tussen komma's staat.

Voorbeelden van als bijwoordelijke bepaling gebruikte gerundia (zonder komma's):

Ма́льчик шёл прихра́мывая на ле́вую но́гу.	De jongen trok met zijn linkerbeen.
Писа́л он обы́чно наклоні́в го́лову и прищу́рив глаз.	Hij schreef gewoonlijk met het hoofd voorover en de ogen half dichtgeknepen.
Он спал не раздева́ясь.	Hij lag te slapen met zijn kleren aan.
Дво́рник с недоуме́нием и нахму́рясь разгля́дывал Раско́льникова.	De huismeester nam Raskolnikov op met verbazing en met gefronste wenkbrauwen.
Он пи́шет и не перестава́я ку́рит.	Hij zit te schrijven en onophoudelijk te roken.

Merk op dat in de laatste zin *не перестава́я* als bijwoordelijke bepaling is gebruikt en toch vóór het gezegde *ку́рит* staat.

17.2.4.2 Vaste uitdrukkingen

Gerundia met object of bepaling die tot vaste bijwoordelijke uitdrukking zijn geworden (zoals *сложá руки́* 'met de handen in de schoot', *сломя́ го́лову* 'als een bezetene (rennen)', *затаи́в дыха́ние* 'met ingehouden adem') worden niet door komma's van de hoofdzin gescheiden:

И день и ночь по снеговóй пусты́не спешу́ к вам го́лову сломя́.	En dag en nacht ijl ik zo snel ik kan door de sneeuwwoestenij naar u toe.
Он рабо́тал не покладáя рук.	Hij werkte onophoudelijk door.

Anderzijds spreekt het vanzelf dat uitdrukkingen met een gerundium die functioneren als *вводное словосочетание* (zie 17.2.6.1), dat wil zeggen als een uitdrukking die iets over het in de zin meegedeelde zegt zonder zelf van die mededeling deel uit te maken. Deze staan gewoonlijk aan het begin van de zin:

По совести говоря, я ожидал лучших результатов.	Eerlijk gezegd had ik betere resultaten verwacht.
Судя по всему, весна будет ранняя.	Alles wijst erop dat we een vroege lente krijgen.

17.2.4.3 Als voorzetsel gebruikt gerundium

Een aantal gerundia wordt veelvuldig als een soort voorzetsel gebruikt, bijvoorbeeld *благодаря* 'dankzij', *включая* 'met inbegrip van', *исключая* 'met uitzondering van', *спустя* 'na, later', *несмотря на* 'ondanks', *начиная с* 'vanaf, met ingang van', *исходя из* 'uitgaande van', *смотря по* 'al naargelang van', *судя по* 'te oordelen naar'. Bij zulk gebruik zijn niet de interpunctieregels voor gerundia maar die voor voorzetsels van toepassing. Geen komma's dus:

К работе можно приступить начиная с будущей недели.	(U) kunt vanaf volgende week aan het werk gaan.
Статистические показатели выводятся исходя из многих данных.	Statistische indexcijfers worden afgeleid uit een groot aantal gegevens.

17.2.4.4 Voegwoord tussen komma's

Als een gerundiumconstructie tussen komma's volgt op een voegwoord of een betrekkelijk voornaamwoord, komt dat voegwoord of betrekkelijk voornaamwoord dus tussen komma's te staan:

Становилось слышно, как, отсчитывая секунды с точностью метронома, капает из крана вода.	Het geluid drong door van een kraan die al druppelend met de precisie van een metronoom de seconden aftelde.
--	--

Tussen het voegwoord *a* en een erop volgend gerundium wordt de komma echter achterwege gelaten als het niet mogelijk is dat gerundium te verwijderen of te verplaatsen zonder dat er verder in de zin nog iets wordt veranderd. In de twee zinnen hieronder staat geen komma tussen *a* en gerundium omdat bij weglating van het gerundium *a* zou moeten worden vervangen door *и*:

Необходимо принять срочное решение, а приняв его, неуко- нительно проводить его в жизнь.	Er moet dringend een besluit worden genomen, dat vervolgens rigoureu- s wordt doorgevoerd.
Я ещё в комнатах услышал, что самовар гудит неестественно гневно, а войдя в кухню, с ужасом увидел, что он весь посинел и трясётся, точно хочет подпрыгнуть с пола.	Nog in de woonvertrekken hoorde ik de samowar al onnatuurlijk boos razen, en toen ik de keuken in liep, zag ik met schrik dat hij helemaal blauw was geworden en trilde alsof hij van de vloer wilde opspringen.

Daarentegen moet er in de volgende zin na *a* een komma staan omdat *a* bij weglating van het gerundium onveranderd kan blijven:

Элемент старого качества не исчезает, а, трансформируясь в других условиях, продолжает существовать как элемент качественного состояния.

Het element van de oude kwaliteit verdwijnt niet, maar ondergaat onder nieuwe omstandigheden een transformatie en blijft bestaan als bestanddeel van de kwalitatieve toestand.

De aan- of afwezigheid van een komma na *a* correspondeert hier met het gewoonlijk aan- of afwezig zijn van een minimale pauze na *a* bij het uitspreken van de zin. (Zie 17.2.2.2 voor een vergelijkbaar geval van een 'overgeslagen komma' voor een bijzin.)

17.2.4.5 Door komma's ingesloten bijwoordelijke bepaling

In literaire teksten zet men omwille van de helderheid vaak komma's voor en na bijwoordelijke bepalingen die bestaan uit een voorzetselgroep of uit een bijwoord met of zonder aanhang. De plaatsing van die komma's is facultatief. Het gaat hier om leestekens in de meest letterlijke zin – aanwijzingen voor het maken van minimale pauzes bij het oplezen.

Voorbeelden met voorzetselgroep:

Видно, и Чичиковы, на несколько минут в жизни, обращаются в поэтов.

Blijkbaar kunnen ook Tsjitsjikovs voor een paar minuten van hun leven in een dichter veranderen.

С жёнтьбой на Книппер, сближение Чехова с театром стало, конечно, ещё полнее.

Door zijn huwelijk met Olga Knipper werd Tsjechovs verbondenheid met het theater natuurlijk nog vollediger.

И потом он встречал её в городском саду и на сквере, по несколько раз в день.

En daarna ontmoette hij haar wel een paar maal per dag in het stadspark en in het plantsoen.

Voorbeelden met bijwoorden met of zonder ervan afhankelijke zinsdelen:

И вот, неожиданно для всех, я выдерживаю блистательно экзамен. Спустя мгновение, на двор, неизвестно откуда, выбежал человек в нанковом кафтане, с белой, как снег, головой.

En ziedaar, tegen ieders verwachting in haal ik het examen met vlag en wimpel. Een ogenblik later kwam er Joost mag weten waarvandaan een man met sneeuw wit haar in een nanking kamerjas het erf op rennen.

17.2.5 De komma bij vergelijkingen

Bij vergelijkingen staat de tweede term tussen komma's. Het gaat hier om woordgroepen, ingeleid door *чем* of *нежели* 'dan', of door *как* 'als' of een bijna-synoniem van *как*, zoals *словно*, *будто*, *как будто*, *точно*:

Пусты́нный наш скорей, чем Ми-
шенька, устáл.
Покóйно, как лóдка, скользít по
кáменной глáди автомобíль.
К концú охóты úтки, слóвно на
прощáние, стáли поднимáться цé-
лыми стáями.
На Крáсной плóщади, бúдто сквозь
тумáн веко́в, неясно вырисóвыва-
ются очерта́ния стен и ба́шен.

Onze kluizenaar raakte eerder dan
Misjenka vermoeid.
Rustig als een bootje glijdt de auto over
het gladde oppervlak.
Tegen het einde van de jacht begonnen
de eenden, als het ware ten afscheid, in
hele vluchten op te vliegen.
Op het Rode Plein tekenen de silhou-
etten van de muren en torens zich
onduidelijk, als door een mist van
eeuwen, af.

17.2.5.1 Geen komma *vóór как* (enz.) in naamwoordelijk gezegde en dergelijke

Voor *как*, *слóвно* of *тóчно* moet geen komma staan (en gewoonlijk ook geen gedachtestreep, zie 17.3.1.2) als de woordgroep in kwestie (deel van) een naamwoordelijk gezegde is of qua betekenis zo nauw met een werkwoordelijk gezegde verbonden is, dat zij niet weggelaten zou kunnen worden:

Домá гóрода тóчно гру́ды грязного сне́га.	De huizen van de stad zijn als hompen vuile sneeuw.
Мы с ним слóвно родные́ бра́тья.	Hij en ik zijn als broers.
Оте́ц и мать ей как чужíе.	Haar vader en moeder zijn als vreem- den voor haar.
Она́ сама́ ходíла как дíкая.	Ze liep zelf als een gek af en aan.
Он смóтрит на жизнь бúдто сквозь ро́зовые очки́.	Hij bekijkt het leven als door een roze bril.
Вчера́шний день прошёл как обы́чно.	De dag van gisteren is verlopen als gewoonlijk.

17.2.5.2 Vaste vergelijkingen: als regel geen komma

Geen komma's in tot vaste uitdrukkingen geworden vergelijkingen, bijvoorbeeld:

Стол блестít как зéркало.	De tafel glimt als een spiegel.
Он сидéл как прикóванный.	Hij zat als vastgenageld.
Дождь льёт как из ведрá.	Het regent dat het giet.
Жизнь их теклá как по ма́слу.	Hun leven liep gesmeerd.

Bevat de vaste uitdrukking een eigennaam, dan toch een komma voor *как*, bijvoorbeeld *красíв, как Апóллон* 'mooi/knap als Apollo', *мúдрый, как Соломо́н* 'wijs als Salomo'.

17.2.5.3 *не* of bijwoord voor *как*: geen komma

Geen komma *vóór как* als *как* onmiddellijk wordt voorafgegaan door het negatiepartikel *не* of door een bijwoord dat aangeeft in welke mate de vergelijking opgaat, zoals *совсе́м* 'geheel', *соверше́нно* 'helemaal', *почти́* 'bijna', *вро́де* 'zo ongeveer', *и́менно* 'juist', *пря́мо* 'echt', *прóсто* 'gewoonweg', *точь-в-точь* 'precies':

Дéти рассу́ждают иногдá совсéм как взрóслые. Vergelijk ...	Kinderen redeneren soms precies als volwassenen.
Иногдá дéти рассу́ждают совсéм так, как взрóслые. en ...	Soms redeneren kinderen precies zo als volwassenen.
Старíк запла́кал, как дитя́.	De oude man barstte in tranen uit als een kind.

17.2.5.4 Geen komma voor *как* 'in de hoedanigheid van/ als zijnde'

Geen komma vóór *как* als er niet sprake is van een 'vergelijken met ...', maar van een 'gelijkstellen aan ...'. Dat is onder meer het geval wanneer *как* wordt gebruikt in de betekenis 'in de hoedanigheid van' of 'als zijnde':

Мы бо́льше зна́ем Лéрмонтова как поэ́та и проза́ика и ме́ньше как драмату́рга.	We kennen Lermontov meer als dich- ter en prozaïst dan als toneelschrijver.
--	--

Ook in de volgende zinnen is er sprake van 'gelijkstelling' door middel van *как*:

Ты любíл меня́ как со́бственность, как исто́чник ра́достей, трево́г и печа́лей ...	Je hield van mij als eigendom, als bron van vreugde, verontrusting en bedroefdheid.
Он подава́л свой ка́мень как еди́нственное, что он мог да́ть.	Hij overhandigde zijn steen als het enige wat hij te geven had.

17.2.5.5 Altijd door komma's ingesloten uitdrukkingen met *как*

Altijd ingesloten door komma's zijn uitdrukkingen als *как пра́вило* 'als regel', *как исклю́чение* 'bij wijze van uitzondering', *как обы́чно* 'als gewoonlijk', *как всегдá* 'als altijd', *как пре́жде* 'als voorheen', *как сейча́с* 'zoals nu', *как тепе́рь* 'zoals thans', *как на́рочно* 'als met opzet':

Заня́тия нача́лись, как обы́чно, в де́вять часо́в утра́.	De lessen begonnen als gewoonlijk om negen uur 's ochtends.
По́мню, как сейча́с, свою́ пе́рвую учи́тельницу в шко́ле.	Ik herinner me als vandaag nog mijn eerste onderwijzeres op school.

17.2.6 De komma bij woorden zonder grammaticale binding met andere zinsdelen

Ingevoegde elementen zonder grammaticale relatie tot de rest van de zin worden in het Russisch veel consequenter dan in het Nederlands ingesloten door komma's.

Door komma's ingesloten zijn:

- да* 'ja', *нет* 'nee';
- tussenwerpsels als *эй*, *ах*, *о*, *ох*, *эх*, *ну*, *увы́* en dergelijke:

Жизнь, увы́, не ве́чный дар.	Het leven is helaas niet voor eeuwig gegeven.
------------------------------	--

c) de aangesproken persoon:

Складно сказано, отец Варлаам. Mooi gezegd, vader Varlaam.

d) zogenaamde *вводные слова/словосочетания* en *предложения* – tussengevoegde woorden/woordgroepen en zinnen (zie 17.2.6.1).

Bij de punten (a) – (c) komt de Russische interpunctie overeen met de Nederlandse; bij punt (d) ten dele ook – hierop wordt nader ingegaan in 17.2.6.1.

17.2.6.1 *Вводное слово/словосочетание* – altijd tussen komma's

De Russische grammaticale traditie kent de termen *ВВОДНОЕ СЛОВО*, *СЛОВСОЧЕТАНИЕ* en *ВВОДНОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ* als verzamelnamen voor allerlei woorden of uitdrukkingen die iets over het in de zin meegedeelde zeggen zonder zelf van die mededeling deel uit te maken. Ze zijn in het Russisch altijd door komma's ingesloten, terwijl dat bij hun Nederlandse tegenhangers lang niet altijd het geval is. Twee voorbeelden:

Мы познакомились с соседями, или, We hebben kennism gemaakt met de
вернее, с соседками. burens of, juist gezegd, met de buur-
vrouwen.

Он, вероятно, долго раздумывал у Hij heeft waarschijnlijk lang voor de
двери, перед тем как войти. deur staan nadenken alvorens binnen
te komen.

Вводные слова/словосочетания kunnen betrekking hebben op verschillende zaken, zoals:

- de geloofwaardigheid van het meegedeelde, bijvoorbeeld *вероятно* 'waarschijnlijk', *конечно* 'natuurlijk', *в самом деле* 'natuurlijk', *безусловно* 'beslist', *не правда ли* 'nietwaar?', *кажется* 'naar het schijnt', *надюсь* 'hoop ik';
- het verband van het beweerde met andere beweringen, bijvoorbeeld *напримёр* 'bijvoorbeeld', *наконец* 'ten slotte', *в частности* 'in het bijzonder', *главное* 'dat is het voornaamste', *значит* 'dus', *кстати* 'tussen haakjes';
- de herkomst van het beweerde, bijvoorbeeld *по слухам* 'naar men zegt', *по-моему* 'volgens mij', *вижу* 'zie ik', *говорят* 'zeggen ze', *мол* 'zegt-ie/ zei die';
- gevoelens (van de spreker of iemand anders) ten aanzien van het beweerde, bijvoorbeeld *к сожалению* 'helaas', *странное дело* 'vreemd genoeg', *к нашему восхищению* 'tot onze vreugde', *как нарочно* 'alsof het erom te doen was';
- de manier waarop het beweerde wordt gepresenteerd, bijvoorbeeld *(одним) словом* 'in één woord', *собственно (говоря)* 'eigenlijk (gezegd)', *вернее (говоря)* 'juister gezegd', *так сказать* 'zo te zeggen', *если можно так выразиться* 'als ik het zo mag zeggen';
- onderstreping van het belang van het beweerde, bijvoorbeeld *видишь (ли)*, ook *вишь* 'zie je', *знаете (ли)* 'weet u', *поверьте* 'geloof me', *послушайте* 'moet u horen', *повторяю* 'ik zeg het nog maar weer eens'.

Het gaat hier duidelijk niet om een aparte woordsoort, maar om een bepaald gebruik van woorden, woordgroepen en soms zelfs hele zinnen. Sommige uitdrukkingen kunnen als *вводное слово* én als ‘gewone’ bepaling worden gebruikt – er zijn zelfs minimale paren mogelijk, bijvoorbeeld:

Та́ким о́бразом кон́фликт бы́л благопо́лучно разре́шен. (Та́ким спосо́бом ...)	Het conflict werd op die manier voorspoedig opgelost.
Та́ким о́бразом, кон́фликт бы́л благопо́лучно разре́шен. (Ита́к, ...)	Zo werd het conflict dus voorspoedig opgelost.

17.3 Het gebruik van de gedachtestreep

17.3.1 Gedachtestreep tussen onderwerp en naamwoordelijk gezegde

Wanneer door het ontbreken van een koppelwerkwoord onderwerp en naamwoordelijk gezegde direct op elkaar volgen, wordt veelal omwille van de helderheid tussen beide een gedachtestreep geplaatst. Dit gebeurt vooral als zowel onderwerp als gezegde tot een van de volgende woordsoorten behoort: substantief in de nominatief, infinitief van een werkwoord of hoofdtelwoord, bijvoorbeeld:

Москва́ – сто́лица Росси́и.	Moskou is de hoofdstad van Rusland.
Лесть и тру́сость – са́мые ду́рные поро́ки.	Pluimstrijkerij en lafheid zijn de ergste ondeugden.
Учёно́го учи́ть – то́лько по́ртить. (spreekwoord)	Onderricht aan een geleerde kan hem alleen maar bederven.
До́лг наш – защища́ть кре́пость до послéдне́го на́шего издыха́ния.	Het is onze taak de vesting tot onze laatste ademtocht te verdedigen.
Зна́чит, де́вятую со́рок – три́ста ше́стьдеся́т, так?	Negen maal veertig is dus driehonderd zestig, hè?
Бо́льша́я Медве́дица – се́мь я́рких звёзд.	De Grote Beer, dat zijn zeven heldere sterren.

Zonder de gedachtestreep zijn al deze zinnen syntactisch dubbelzinnig: men zou het gezegde bijvoorbeeld kunnen houden voor een volgend element in een opsomming of voor een bijstelling bij het onderwerp. In de complexere zinnen van de schrijftaal leidt die syntactische dubbelzinnigheid gemakkelijker tot misverstanden dan in de eenvoudigere zinnen van de spreektaal. Daarom laat men de gedachtestreep dan ook vaak weg in korte zinnetjes in de stijl van gesproken taal, zoals:

Мо́я сестра́ студéнтка.	Mijn zuster is studente.
-------------------------	--------------------------

17.3.1.1 Voor gezegde inleidend *это*, *вот*, enz. is gedachtestreep verplicht

Als een gezegde direct na het onderwerp wordt ingeleid door *это*, *вот*, *это есть* of *это значит* moet daarvoor een gedachtestreep worden geplaatst:

Композитор – это однофамилец
Михи Берлиоза!

De componist, dat is een naamgenoot
van Misja Berlioz!

Коммунизм – это есть Советская
власть плюс электрификация всей
страны.

Communisme, dat is sovjetmacht plus
elektrificatie van het hele land.

17.3.1.2 Geringe kans op misverstand: geen gedachtestreep voor gezegde

Wegens geringe kans op misverstand kan de gedachtestreep ook vaak achterwege blijven als er een of meer woorden tussen onderwerp en gezegde staan, met name in het geval van:

- het negatiepartikel *не*, bijvoorbeeld:

Сёрдце не камень. (spreekwoord)

Een hart is geen steen.

Аналогия не доказательство. (Vergelijking 17.3.1.4)

Analogie is geen bewijs.

- een vergelijkend woord als *как, будто, словно, точно, вроде как*:

У тебя брошка вроде как пчёлка.

Je broche is net een bijtje.

Дома города точно груды грязного
снега.

De huizen van de stad zijn als hompen
vuile sneeuw.

- een ander woord, bijvoorbeeld:

Степан нам сосед.

Stepan is een buurman van ons.

Декабрь лишь начало зимы.

December is pas het begin van de
winter.

Кинó по-прежнему самый массовый
вид искусства.

Film is nog steeds de meest populaire
vorm van kunst.

Гусь, известно, птица важная и
рассудительная.

De gans is, zoals men weet, een gewichtige
en verstandige vogel.

NB: In de laatste vier zinnen zou zelfs geen gedachtestreep *mogen* staan!

17.3.1.3 Pronomen als gezegde en/of onderwerp: geen gedachtestreep

Er is in het algemeen weinig gevaar voor misverstand als het onderwerp en/of het gezegde een voornaamwoord is, of wanneer het gezegde een adjectief is. Daarom zet men in zulke gevallen zelden een gedachtestreep:

Скажи мне, кто твой друг, и я скажу,
кто ты.

Zeg me wie je vrienden zijn en ik zal je
zeggen wie jij bent.

Вишнёвый сад мой!

De kersentuin is van mij!

Zodra echter een zin zonder gedachtestreep syntactisch dubbelzinnig zou worden, verschijnt deze toch weer:

Готовиться к экзаменам – не так
просто.

Je op examens voorbereiden is niet zo
eenvoudig.

Это очень несчно – переезжать.

Het is heel ellendig te verhuizen.

Э́то – пёрвое выступлѐние актри́сы. Dit is het eerste optreden van de actrice.
 Vergelijk: Э́то о́чень сло́жная проблема. Dat is een heel ingewikkeld probleem.

Commentaar bij deze zinnen: de woorden *просто* en *несносно* (die hier deel uitmaken van het gezegde) zouden zonder gedachtestreep begrepen kunnen worden als bijwoordelijke bepalingen bij *готовиться* en *перезжать*. *Это* zou niet begrepen kunnen worden als betrekking hebbend op het vrouwelijke *проблема*, maar bij het onzijdige *выступление* zou een dergelijke misinterpretatie wel mogelijk zijn – vandaar die gedachtestreep.

17.3.1.4 Ook indien niet verplicht is gedachtestreep meestal mogelijk

In de meeste hierboven vermelde gevallen waarin geen gedachtestreep noodzakelijk is, is het toch mogelijk er een te plaatsen indien men onderwerp en gezegde om wat voor reden dan ook nadrukkelijk van elkaar wil scheiden:

Но объяснѐние – не оправд́ание.	Maar een uitleg is (nog) geen rechtvaardiging.
Тво́й рѐчи – б́удто о́стрый нож ...	Jouw toespraken zijn als een scherp mes.
Зрачќи – кош́ачьи, д́линные ...	De pupillen zijn langwerpig als die van een kat ...

17.3.2 De weergave van directe rede

In romans en verhalen wordt directe rede gewoonlijk weergegeven zonder aanhalingstekens, maar met gebruik van gedachtestrepen. Dat zou gemakkelijk tot verwarring kunnen leiden als men niet streng de hand hield aan de volgende twee regels:

- Alinea's waarin directe rede zo wordt weergegeven moeten beginnen met directe rede.
- Per alinea mag maar één persoon op deze wijze worden geciteerd – voor iedere nieuwe sprekende persoon moet een nieuwe alinea geopend worden.

Deze wijze van directe rede weergeven is nu in het Nederlands minder gebruikelijk geworden. Er zijn voorbeelden van te vinden in wat oudere literatuur, bijvoorbeeld in werk van Multatuli, Louis Couperus en F. Bordewijk.

Als men van de bovengenoemde twee regels wil afwijken moeten aanhalingstekens worden gebruikt.

Het gebruik van aanhalingstekens en gedachtestrepen bij de weergave van directe rede wordt in de tabel hieronder geïllustreerd aan de hand van Russische versies van (1) *Ivan zei: 'Hoef niet. Alles is in orde.'* (2) *'Hoef niet. Alles is in orde,' zei Ivan* en (3) *'Hoef niet,' zei Ivan. 'Alles is in orde.'*

NB: Bij het gebruik van aanhalingstekens zijn er twee verschillen met wat we in het Nederlands gewend zijn: vergelijk vooral (3) *'Hoef niet,' zei Ivan. 'Alles is in orde.'* met zin B3 hieronder.

Methode A (met alleen gedachtestrepen) wordt alleen gebruikt voor spraak die werkelijk uit menselijke mond komt. In teksten waarin deze methode wordt toegepast kan men methode

B (met aanhalingstekens) evenwel ook tegenkomen. Deze methode is dan gereserveerd voor alle spraak die niet uit menselijke mond komt, dat wil zeggen voor inwendige spraak (onuitgesproken gedachten), voor echo's en voor spraak die uit luidsprekers en dergelijke komt.

Voor vorm en overig gebruik van aanhalingstekens zie 17.1.1.4-5.

	A: met alleen gedachtestrepen	B: met aanhalingstekens
1	Ива́н сказа́л: – Не на́до. Все́ в по́рядке.	Ива́н сказа́л: «Не на́до. Все́ в по́рядке».
2	– Не на́до. Все́ в по́рядке, – сказа́л Ива́н.	«Не на́до. Все́ в по́рядке», – сказа́л Ива́н.
3	– Не на́до, – сказа́л Ива́н. – Все́ в по́рядке.	«Не на́до, – сказа́л Ива́н. – Все́ в по́рядке».

17.4 Hoofdletters en kleine letters

Evenals in het Nederlands worden in het Russisch de volgende woorden met een hoofdletter geschreven: het eerste woord van een zin, eigennamen (namen van personen of dieren, aardrijkskundige namen, namen van instellingen) en soms, in heel specifieke gevallen, persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden. Er zijn echter detailverschillen. Het meest opvallende verschil met het Nederlands betreft afleidingen van eigennamen:

- Adjectieven, afgeleid van aardrijkskundige namen, namen van instellingen en, voorzover het afleidingen door middel van het suffix *-ск-* betreft, ook van persoonsnamen worden met een kleine letter geschreven, bijvoorbeeld *Бельгия* → *бельгийский*, *Амстерда́м* → *амстерда́мский*; *Комсомо́л* → *комсомо́льский*; *Пушкин* → *пушкинская про́за*.
- Substantieven die een bewoner van een land, stad en dergelijke, of een lid van een organisatie aanduiden worden in het Russisch geheel als soortnamen behandeld en dan ook met een kleine letter geschreven, bijvoorbeeld: *бельгиец*, *амстерда́мец*, *марсиа́нин*; *комсомо́лец*.

17.4.1 Voornaamwoorden

Als men zich schriftelijk tot één persoon richt in de beleefdheidsvorm, schrijft men *Вы*, *Вас*, *Ваш* – met een hoofdletter. Richt men zich tot meerdere personen, dan schrijft men *вы*, *вас*, *ваши* – met een kleine letter.

Ты, *Твой* wordt alleen met een hoofdletter geschreven als men zich tot God richt, bijvoorbeeld in *да святы́тся и́мя Твоё* ‘uw naam worde geheiligd’ (Matt. 6: 9).

In Nederlandse bijbelvertalingen varieert het hoofdlettergebruik: *uw Naam* (Statenvertaling), *uw naam* (nieuwe vertaling Nederlands Bijbelgenootschap), *Uw Naam* (Willibrordvertaling).

17.4.2 Eigennamen van personen en dieren

Deze worden met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *Алекса́ндр Серге́евич Пу́шкин*, *Людвиг ван Бётховен*, *лошадь Вронского Фру-Фру* 'Vronski's paard Froufrou', *Красная Шапочка* 'Roodkapje', *Дед Мороз*, *Пётр Великий*, *Ибн-Са́уд*.

17.4.2.1 Oorspronkelijke eigenaam als soortnaam gebruikt: kleine letter

Als soortnaam gebruikte oorspronkelijke eigennamen worden consequent met een kleine letter geschreven, of het nu gaat om een type mensen (*а́льфонс*, *донжуа́н*, *ловелáс*, *мэ́нтор*), een soort dier (*ми́шка* '(teddy)beer') of om zaken die de naam van een persoon of een geografische eigenaam dragen (*ампе́р*, *вольт*, *ом*; *форд*; *бра́унинг*, *ма́узер* (vuurwapen); *наполео́н* (soort gebak); *сенберна́р* 'sint-bernardshond'; *маде́ра*, *тока́й*).

Ловелáс – vrouwenjager, genoemd naar Lovelace, personage uit *Clarissa: or, The History of a Young Lady* (1747-8), zevendelige roman in brieven van Samuel Richardson.

NB: Meervouden van eigennamen van beroemdheden gebruikt in de zin van '(eminent) mensen als ...' worden met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *Не ка́ждый день рожда́ются Го́голи и Ще́дрины́* 'niet iedere dag wordt er een Gogol of een Sjtsjedrin geboren'.

17.4.2.2 Van eigenaam afgeleide possessieve adjectieven: hoofdletter

Door middel van de suffixen *-ов/-ев* en *-ин/-ын* afgeleide possessieve adjectieven worden met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *Да́лев слова́рь* 'het woordenboek van Dal', *Дени́сова сестра́* 'Denis zijn zuster', *Рафаэ́лева мадо́нна* 'een madonna van Rafaël', *На́дины ку́клы* 'Nadja's poppen', *Ко́лины игру́шки* 'het speelgoed van Kolja', *Му́ркины котя́та* 'de jonkies van (de kat) Moerka'.

NB: Adjectieven van dit type worden echter met een kleine letter geschreven als ze deel uitmaken van een uitdrukking die op zichzelf als soortnaam fungeert, zoals in *ада́мово я́блоко* 'adamsappel', *ахилле́сова пята́* 'achilleshiel', *прокру́стово ло́же* 'procrustesbed', *сизи́фов труд* 'sisyfuserarbeid', *рентге́новы лучи́* 'röntgenstralen', *базе́дова боле́знь* 'de ziekte van Basedow'.

17.4.2.3 Met *-ск-* van eigennamen afgeleide adjectieven: kleine letter

Met *-ск-* afgeleide adjectieven worden met een kleine letter geschreven, ook als ze wel degelijk betrekking hebben op de drager van de naam waarvan ze zijn afgeleid, bijvoorbeeld *турге́невские «Запи́ски охотника»* 'Toergenevs Jagersverhalen', *да́левский слова́рь* 'het woordenboek van Dal'. (Zie ook hierboven 17.4. Zie in 17.4.4. hoe zo'n adjectief toch nog een hoofdletter kan krijgen.)

17.4.3 Aardrijkskundige namen

Hieronder vallen alle namen van plekken, van een straatje tot een gesternte. Met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld (*ул.*) *Крещати́к* (bepaalde straat in Kiëv), *Стожа́ры* 'Zevengesternte', *А́рктика*, *Ю́жная А́фрика*, *Европе́йская Росси́я* (maar: *европе́йская часть Росси́и*), *го́род Санкт-Петербу́рг*, *Пере́славлъ-Зале́ский*.

17.4.3.1 Oorspronkelijke soortnamen en namen van windstreken

Oorspronkelijke soortnamen kunnen door gebruik als eigennaam een hoofdletter krijgen, bijvoorbeeld *кремль* ‘burcht’ → *Кремль* ‘het Kremlin’.

De woorden *земля*, *луна* en *солнце*, die in hun alledaagse betekenis met een kleine letter geschreven worden, krijgen bij gebruik als namen van hemellichamen een hoofdletter (*Земля*, *Луна*, *Солнце*).

De met een kleine letter geschreven namen van windstreken *север*, *юг*, *восток* en *запад* krijgen een hoofdletter als ze gebruikt worden als benamingen voor concrete gebieden, bijvoorbeeld in: *страны Запада*; *языки народов Севера и Востока*.

17.4.3.2 Soortnaam als onderdeel van samengestelde naam: kleine letter

Een soortnaam die deel uitmaakt van een samengestelde aardrijkskundige of sterrenkundige naam wordt, anders dan in het Nederlands, als regel met een kleine letter geschreven, bijvoorbeeld *Балеарские острова* ‘de Balearen’, *Красное море* ‘de Rode Zee’, *Скалистые горы* ‘de Rocky Mountains’, *Женевское озеро* ‘het Meer van Genève’, *мыс Доброй Надежды* ‘Kaap de Goede Hoop’, *тропик Рака* ‘de Kreeftskring’, *Красная площадь* ‘het Rode Plein’, *улица Тверская* ‘de Tversestraat’.

Een schijnbare uitzondering vormen namen van steden als *Белая Церковь*, *Ясная Поляна*, *Красная Горка*, van het gebergte *Чешский Лес* ‘het Boheemse Woud’, of de Moskouse straatnaam *ул. Матросская Тишина*; de substantieven in deze namen hebben niet betrekking op een kerk, open plek, heuvel, woud of stilte – ze maken deel uit van een eigennaam zelf en worden daarom met een hoofdletter geschreven.

17.4.3.3 Afgeleide adjectieven en namen van bewoners: kleine letter

Van aardrijkskundige namen afgeleide adjectieven en namen van bewoners van landen en steden worden met een kleine letter geschreven, bijvoorbeeld *московский* ‘Moskous’, *москвич* ‘Moskoviet’. Zie ook hierboven 17.4.

17.4.4 Namen van instellingen en dergelijke: eerste woord met een hoofdletter

Bedoeld wordt hiermee: de namen van allerlei instellingen, firma’s, organisaties, congressen, historische gebeurtenissen, boeken, tijdschriften en dergelijke. De regel is dat bij deze alleen het eerste woord met een hoofdletter begint en de overige woorden (voorzover niet een eigennaam) met een kleine letter worden geschreven, bijvoorbeeld *Министерство иностранных дел* ‘ministerie van Buitenlandse Zaken’; *Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова*; *фирма «Юнайтед фрут компани»*; *Крестьянская партия России* ‘de Voerenpartij van Rusland’; *Ломоносовские чтения* ‘de Lomonosovlezingen’; *Нобелевская премия* ‘de Nobelprijs’; *Смутное время* ‘de Tijd der Troebelen’, *Семилетняя война*; *Грамматика современного русского литературного языка*. De eigennamen *Ломоносов* en *Россия* in deze voorbeelden hebben natuurlijk wel een hoofdletter. Evenzo krijgen namen van instellingen en dergelijke binnen namen van instellingen en dergelijke een hoofdletter, bijvoorbeeld *Институт биофизики Сибирского отделения Академии наук*.

Als voor een instelling zowel een langere als een kortere naam in gebruik is, wordt binnen de langere naam ook het eerste woord van de verkorte naam met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *Москóвский Худóжественный академический теа́тр*, ook genoemd *Худóжественный теа́тр*.

17.4.4.1 Afkortingen

Vooral namen van instellingen worden vaak afgekort. Dat kan op verschillende manieren.

- Meestal worden acroniemen gebruikt, dat wil zeggen afkortingen die bestaan uit enkel eerste letters van de samenstellende woorden. Deze bestaan gewoonlijk geheel uit hoofdletters, zonder punten ertussen of erna, bijvoorbeeld *МГУ = Москóвский госуда́рственный университет*; *КЗОТ* of *КЗоТ = Коде́кс зако́нов о труде́* (wetboek dat arbeidsverhoudingen regelt).
- Bij een tweede type afkorting worden er van ieder samenstellend woord meerdere letters genomen op zo'n manier dat er een uitspreekbaar woord ontstaat. Daarvan kan dan alleen de eerste letter een hoofdletter zijn. Dit type afkorting heeft in de communistische tijd veel opgang gemaakt. Bekend is het historische voorbeeld *Коминте́рн = Коммунистический Интернациона́л* (1919-1943). Andere voorbeelden: *Мининде́л = Министе́рство иностран́ных дел* 'BuZa'; *врио = вре́менно исполняющий обяза́нности* 'ad interim'.

Tot dit type afkorting behoren ook ingeburgerde woorden als *спе́цкóр (специáльный корреспонде́нт)* en *домрабóтница (домáшняя рабóтница)* 'werkster'.

- Ook hybriden van beide typen kwamen en komen voor, bijvoorbeeld als afkorting van namen van vroegere sovjetrepublieken, zoals: *ЛитССР = Литóвская Советская Социалистическая Респу́блика*.

17.4.4.2 Namen van feest- en herdenkingsdagen en dergelijke: hoofdletter

Namen van feest- en herdenkingsdagen worden met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *День независимости* 'Onafhankelijkheidsdag' (12 juni), *Рождество Христо́во* 'Kerstmis', *Ха́нука* 'Chanoeka', *Рамада́н*.

Wanneer een datum als naam van een feestdag wordt gebruikt is daarvan (alleen) de eerste letter een hoofdletter, bijvoorbeeld *Пе́рвое ма́я* of *1 Ма́я*; *Двена́дцатое ию́ня* of *12 Ию́ня*.

17.4.4.3 Historische gebeurtenissen, periodes, bewegingen: hoofdletter

Namen van historische gebeurtenissen, periodes, bewegingen en dergelijke worden met een hoofdletter geschreven, mits het bedoelde ook maar enigszins kan worden gezien als een gebeurtenis of beweging. Kan dat niet, dan beschouwt men de term niet als eigennaam en wordt deze met een kleine letter geschreven. De namen van geologische en archeologische tijdperken worden hoe dan ook met een kleine letter geschreven, bijvoorbeeld *палеоли́т* 'het Paleolithicum', *леднико́вый пери́од* 'ijstijd'. Enkele voorbeelden:

Возрождение, Ренесáнс ‘de Renaissance’ kan men wel zien als de naam van een beweging, terwijl dat aanzienlijk minder goed kan met *срédние века, средневековье* ‘de Middeleeuwen’, immers die term karakteriseert die lange periode alleen maar als iets tussen de antieke wereld en de Renaissance. (NB: *ренесáнс*, met kleine letter, is de naam van een kunststijl.)

Vergelijk ook: *Петрóвская эпо́ха* ‘de periode van Peter de Grote’ valt gemakkelijker te zien als een gebeurtenis of een beweging met een eigen gezicht dan *допетрóвская эпо́ха* of *послепетрóвская эпо́ха* – deze laatste termen stellen de bedoelde periodes alleen voor als voorafgaande aan of volgend op iets.

De term *крестóвый поход* ‘kruistocht’ is een soortnaam, maar *Трétий крестóвый поход* (of 3-й *Крестóвый поход* – vergelijk *Пérвое máя/1 Máя* in 17.4.4.2) is de naam van een unieke historische gebeurtenis in de 12de eeuw.

17.4.4.4 Hoge vs. lagere status binnen de Russische maatschappij

De hierboven gegeven regels voor het gebruik van hoofdletters in namen van instellingen en dergelijke worden vaak doorkruist door een kennelijke behoefte om in de voorschriften ten aanzien van hoofdletters de hoge, of juist de geringere officiële status van een instelling tot uitdrukking te brengen. Berucht was in de communistische tijd het feit dat *бог* – hoezeer ook als eigenaam gebruikt – altijd met een kleine letter werd geschreven. In diezelfde tijd schreef men aan de ene kant *пáсха* ‘Pasen’, *рождество* ‘Kerstmis’ en *святой дух* ‘de Heilige Geest’ met een kleine letter, en aan de andere kant *День Побéды* en *Всесоюзный Лéнинский Коммунистический Союз Молодёжи* met een hoofdletter aan het begin van ieder woord. Ook dit laatste hoofdlettergebruik is een afwijking van de algemene regel voor namen van instellingen en dergelijke. Deze afwijking is gereserveerd voor de namen van instellingen met een bijzonder hoge status.

Inmiddels zijn de bordjes verhangen, maar het uitdrukken van hoge dan wel lage status van instellingen door middel van veel dan wel geen hoofdletters is gebleven. Natuurlijk schrijft men nu in overeenstemming met de algemene regels *Бог, Пáсха* en *Рождество*, maar verder worden veelal in namen van hoge internationale instellingen en voornamelijk Russische staats- en kerkelijke instellingen alle woorden met een hoofdletter geschreven, bijvoorbeeld *Организáция Объединённых Нáций, Международный Валóтный Фонд; Совет Министров, Совет Национальностей; Русская Правослáвная Цéрковь, Архиерéйский Собор; Всемирный Совет Цéрквей* (maar vergelijk *Бáптистская цéрковь, Международная Исламская конференция*).

Namen van buitenlandse parlementen worden gewoonlijk met een kleine letter geschreven: *нижняя палáта* ‘Lagerhuis’, *палáта лóрдов* ‘Hogerhuis’, *рéйхстаг, бундестаг, сейм, стóртинг*, enz.

17.5 Woordafbreking

De Russische afbreekregels zijn gebaseerd op twee verschillende principes: het morfologische principe (afbreken tussen woorddelen – dit overheerst bij samengestelde woorden) en het fonetische principe (afbreken op lettergreepgrenzen – dit overheerst daar waar morfeemgrenzen minder duidelijk zijn).

17.5.1 Afbreken op de grens van delen van een samengesteld woord

Bij het afbreken tussen delen van een samengesteld woord of na een prefix moet de morfologische geleiding van het woord worden gevolgd, bijvoorbeeld

двух·эта́жный, трёх·язы́чный, ново·веде́ние, пол·све́та, спец·ко́р (специáльный корреспондэ́нт) (en niet: *ново·веде́ние, *пол·све́та, *спе·цко́р); *отъ·е́зд, со·жжё́нный, по·ссо́рить, подо·жда́ть, раз·лу́ка, раз·ложи́ть, разо·бью́* (niet: *сож·жё́нный, *пос·со́рить, *под·ождáть, *ра·злу́ка, *ра·зложи́ть, *раз·обью́); *Мин·здрав·мед·про́м (Министе́рство здравоохране́ния и медици́нской про·мышленности Росси́йской Федера́ции)*.

Als de eerste letter na een prefix een *ы* is (zoals in een aantal afgeleiden van *иска́ть*, bijvoorbeeld *разыска́ть*), mag niet voor de *ы* worden afgebroken. Men heeft dan dus de keus tussen bijvoorbeeld *ра·зыска́ть* of *разыс·ка́ть* (niet: *раз·ыска́ть), *пре·дыду́щий* of *преды·ду́щий* (niet: *пред·ыду́щий).

Als voor het huidige taalgevoel een oorspronkelijk prefix met wat erop volgt één geheel is gaan vormen (en er dus geen morfologische geleiding meer is) moet worden afgebroken volgens het fonetische principe vóór de medeklinker, dat wil zeggen overeenkomstig 17.5.2, bijvoorbeeld *ра·зоря́ть* of *разо·ря́ть* ‘verwoesten, ruïneren’, *ра·зум* en *раз·у́ть* (en niet: *раз·оря́ть, *раз·ум, *раз·у́ть).

17.5.2 Afbreken in de overige gevallen

Als we niet te doen hebben met een grens tussen delen van een samengesteld woord, mag er niet tussen een medeklinker en een klinker worden afgebroken. Afbreken tussen twee klinkers mag, maar als er medeklinkers zijn, mag alleen voor een van die medeklinkers worden afgebroken. Bij één medeklinker is er dus maar één mogelijkheid: *ве·че·ра́·ми, не·ви́·ди·мый*.

Bij twee gelijke medeklinkers op de lettergreepgrens mag alleen tussen die medeklinkers worden afgebroken, bijvoorbeeld *дро́ж·жи, ма́·са, ко́·нный* (niet: *дро·жжи, *ма·сса, *ко·нный).

Bij meerdere verschillende medeklinkers op een lettergreepgrens wordt aanbevolen bij het afbreken zoveel mogelijk de morfologische geleiding van het woord te volgen, maar toegestaan zijn ook andere afbrekingen, mits deze voldoen aan de in de eerste alinea van deze paragraaf gegeven regel. In de volgende voorbeelden zijn de aanbevolen afbrekingen vet gedrukt: *шум·ный* of *шу·мный*; *де́рз·кий* of *де́рзкий* of *де́т·ский* of *де́тский*; *ро́д·ство*, *ро́д·тво* of *ро́дст·во*; *кла́сс·ный* of *кла́с·сный* (maar niet: *кла·ссный).

Er mag niet worden afgebroken vóór de letters *й*, *ь* en *ѐ*: vergelijk *рай·о́н; вой·на́; боль·но́й* of *бо·льно́й; бу·льо́н* of *буль·о́н; объ·е́кт; изъ·я́н* ‘gebrek, tekortkoming, beschadiging’ (niet: *ра·йо́н, *во·йна́, enz. Ook niet: *о·бе́кт, *и·зья́н – zie volgende alinea).

Niet toegestaan zijn afbrekingen waarbij slechts één letter op een andere regel terecht komt dan de rest van het woord, bijvoorbeeld *ака́ция* mag alleen als volgt worden afgebroken: *ака́·ция* (niet *а·ка́ция of *ака́ци·я). (Deze regel geldt ook in het Nederlands, dus niet: *а·сасиá, *асаси·а, ook niet *mensa·pen.)

17.5.3 Wat verder niet mag

Van de volgende eenheden mag niet een deel worden doorgeschoven naar de volgende regel:

- acroniemen (uit losse letters bestaande afkortingen), zoals bijvoorbeeld *ТУ-144* (*Ту́полев 144*); *ВИНИТИ* (*Всесою́зный институ́т нау́чной и техни́ческой информáции*), dus niet: *ВИ·НИТИ of *ВИНИ·ТИ;
- getallen met een uitgang erachter, bijvoorbeeld *1-20*, *5-му*;
- getallen met de aanduiding van een maat of gewicht en dergelijke erachter, bijvoorbeeld *1996 г. (год)*, *10 сек. (секунд)*, *30 кг (килограмм)*, *1598 км (километров)*;
- afkortingen als: *и т.д. (и так далее)*, *и др. (и другие)*, *т.е. (то есть)*;
- komma's, punten, puntkomma's, dubbele punten, vraag- en uitroeptekens moeten op dezelfde regel staan als het eraan voorafgaande woord;
- vanouds wordt het als zeer onelegant beschouwd een uit alleen maar een medeklinker bestaand voorzetsel (*в*, *с* of *к*) aan het eind van een regel te laten staan. Juist deze onelegantie komt men tegenwoordig in druk veel tegen, hoewel zij bij computergebruik heel goed te vermijden is door na deze voorzetsels de 'zachte' spatie te vervangen door een 'harde' spatie.

18 WOORDVORMING

18.1 Inleiding

18.1.1 Het procédé

In het Russisch kunnen nieuwe woorden gemaakt worden op basis van reeds bestaande woorden of woorddelen. Ook in het Nederlands bestaat dit verschijnsel:

neus + hoorn → neushoorn

нос + рог → носорог

aan- + dragen → aandragen

при- + носитьⁱ → приноситьⁱ

hard + -heid → hardheid

твёрд- + -ость → твёрдость

In 2.1.1 (kleine letters) werd al een aantal begrippen uit de woordvorming behandeld. Woordvorming vindt in het Russisch en Nederlands gewoonlijk plaats door middel van afleiding (derivatie) of samenstelling. Bij samenstelling worden meerdere woordwortels met elkaar verbonden; zie het voorbeeld neushoorn – носорог. Bij afleiding wordt aan een woordwortel een prefix of suffix toegevoegd, zoals in de gevallen *aandragen/приноситьⁱ* en *hardheid/твёрдость*. Tot de suffixen rekenen we hier ook het reflexieve element *-ся/-сь*, waarvoor echter ook andere benamingen bestaan, zoals ‘partikel’.

De procédés van samenstelling en derivatie (prefigering en suffigering) kunnen op allerlei verschillende manieren met elkaar worden gecombineerd. Enkele voorbeelden:

- prefigering + prefigering: *про-из-во́л* ‘willekeur’
- prefigering + suffigering: *под-свѣч-ник* ‘kandelaar’
- prefigering + suffigering + suffigering: *до-казá-тель-ств-о* ‘bewijs’
- samenstelling + suffigering: *двух-то́м-н-ый* ‘tweedelig’
- prefigering + samenstelling + suffigering: *не-плод-о-ро́д-н-ый* ‘onvruchtbaar’

De variëteit in woordvorming die door toepassing van de verschillende procédés en het gebruik van talrijke verschillende affixen ontstaat, kan geïllustreerd worden aan de hand van de vele afleidingen en samenstellingen van het woord *го́род* ‘stad’:

при́город	voorstad	перегородка	scheidingswand
городо́к	stadje	огороди́ть ^p	omheinen
городи́шко	rotstadje	огоро́д	groentetuin
городи́ще	vreselijk grote stad; voorhistorische nederzetting	огоро́дник	groentekweker
горожа́нин	stedeling	огоро́дница	groentekweekster
городни́чий	stadsbestuurder (historisch)	огоро́дничать ⁱ	een moestuin bewerken
городско́й	stedelijk	поого́рничать ^p	een tijdje een moestuin bewerken

городово́й	veldwachter (historisch)	гуля́й-го́род	mobiel verdedigings- werk (historisch)
------------	-----------------------------	---------------	---

Dit zijn maar een paar voorbeelden. Met *го́род* kunnen nog veel meer woorden worden gevormd.

Er zijn in het Russisch ook woorden als *спаси́бо* 'dank' en *медве́дь* 'beer', waarvan de vorming alleen historisch (etymologisch) zichtbaar gemaakt kan worden: *спаси́бо* < *спаси́ бо́г* 'God behoeude', *медве́дь* < *ме́д* 'honing' plus de wortel van *есты́* 'eten' (dus letterlijk 'honing-eter'). Vergelijk ook *до́брый* 'goed', dat tegenwoordig als een niet-afgeleid adjectief wordt gezien, maar dat oorspronkelijk is opgebouwd uit de wortel *доб-* (ook aanwezig in bijvoorbeeld *удобный* 'gerieflijk; geschikt') en het suffix *-р*.

Behalve derivatie en samenstelling bestond er vroeger nog een derde manier om woorden te vormen, namelijk door middel van verdubbeling van de woordwortel. Dit procédé werd voornamelijk bij klanknabootsingen toegepast: *ма́ма* 'mama', *па́па* 'papa', *ба́ба* 'boerin; wijf' en ook *коло́кол* 'klok' (< **kol-kol-*) en *глаго́л* 'werkwoord' (< **gol-gol-*). Hedendaagse woordvormingen van het type *чёрный-чёрный* 'pikzwart', waarbij het niet om verdubbelingen van woordwortels maar van hele woorden gaat, worden als samenstellingen gezien (vgl. 18.3.3.1).

18.1.2 Vorm

De voorbeelden hierboven geven al aan dat er bij woordvorming meer gebeurt dan eenvoudigweg het aan elkaar koppelen van woorden, prefixen en suffixen. Deze processen kunnen gepaard gaan met accentverschuivingen (zoals in *го́род*, *горо́док*, *при́город*, *ого́род*), maar ook met vormveranderingen. Bij samenstellingen treedt bovendien vaak een zogenaamde BINDVOCAAL op, en wel *o* of *e* (al naar gelang de bekende spellingsregels; zie 1.5.4, 1.5.5): *снег-о-па́д* 'sneeuwval', *пыл-е-со́с* 'stofzuiger'.

De vormveranderingen die plaatsvinden kunnen zowel medeklinkers als klinkers betreffen. In beide gevallen lopen ze parallel aan de veranderingen die kunnen optreden in de flexie. Vergelijk bijvoorbeeld de medeklinkerwisseling *к* – *ч* in *пла́кать*ⁱ 'huilen' – *пла́чу* 'ik huil' (flexie, zie 6.1.6) en in *река́* 'rivier' – *ре́чка* 'riviertje' (woordvorming), of de klinkerwisseling *ы* – *о* in *мы́ть*ⁱ 'wassen' – *мо́ю* 'ik was' (flexie, zie 6.6 G5) en in *дыха́ние* 'ademhaling' – *вздо́х* 'zucht' (woordvorming). Klinkerwisseling bij flexie en woordvorming zijn ook bekende verschijnselen in het Nederlands: *helpen* – *hielp* – *geholpen* – *hulp*; *drinken* – *drenken* – *drank* – *dronk*, enz.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste medeklinker- en klinkerwisselingen die bij woordvorming kunnen optreden.

Medeklinkerwisseling

г – ж	<i>слуга́</i> 'bediende' – <i>служба́</i> 'dienst'
д – ж – жд	<i>води́ть</i> ⁱ 'leiden' – <i>вожа́к</i> '(bege)leider, gids' – <i>вождь</i> 'leider'
з – ж	<i>близкий</i> 'dichtbij' – <i>бли́же</i> 'dichterbij'
к – ч – ц	<i>кли́кать</i> ⁱ 'roepen' – <i>кли́чка</i> 'roep-, bijnaam' – <i>восклица́ние</i> 'uitroep'
т – ч – щ	<i>свет</i> 'licht' – <i>свеча́</i> 'kaars' – <i>освеща́ть</i> ⁱ 'verlichten'
ц – ч	<i>оте́ц</i> 'vader' – <i>оте́ческий</i> 'vaderlijk'

с – ш	<i>повесить</i> ^p ‘(op)hangen’ – <i>вёшалка</i> ‘kapstok; lus (aan jas)’
х – ш	<i>мох</i> ‘mos’ – <i>мишустый</i> ‘bemost’
ск – ст – щ	<i>допуска́ть</i> ⁱ – <i>допусти́ть</i> ^p ‘toelaten’ – <i>допу́щение</i> ‘veronderstelling’
м – /ml’/	<i>корм</i> ‘voer’ – <i>кормле́ние</i> ‘het voeren’
б – /bl’/	<i>любо́вь</i> ‘liefde’ – <i>влюбе́нность</i> ‘verliefdheid’
п – /pl’/	<i>укрепи́ть</i> ^p ‘versterken’ – <i>укрепле́ние</i> ‘versterking’
в – /vl’/	<i>дешёвый</i> ‘goedkoop’ – <i>дешёвле</i> ‘goedkoper’
ф – /fl’/	<i>разгра́фить</i> ^p – <i>разгра́флять</i> ⁱ ‘in kolommen indelen’
л – /l’/	<i>коло́ть</i> ⁱ ‘steken, prikken’ – <i>колю́чка</i> ‘stekel, doorn’
р – /r’/	<i>боро́ться</i> ⁱ ‘strijden’ – <i>борьба́</i> ‘strijd’

Klinkerwisseling

о – а	<i>осмотре́ть</i> ^p – <i>осма́тривать</i> ⁱ ‘bekijken’
е – о – и – Ø	<i>везти́</i> ⁱ ‘vervoeren’, <i>воз</i> ‘vracht’; (<i>беру́</i> ‘ik neem’ in de flexie) – <i>сбор</i> ‘het verzamelen’ – <i>собира́ть</i> ⁱ – <i>собра́ть</i> ^p ‘verzamelen’
о – ы – Ø	<i>зов</i> ‘(op)roep’ – <i>отзы́в</i> ‘reactie’ – <i>звать</i> ⁱ ‘roepen’
о – ы – у	<i>вздо́х</i> ‘zucht’ – <i>отды́х</i> ‘rust’ – <i>ду́х</i> ‘geest’

Bij een aantal wisselingen die in de woordvorming optreden gaat het om Kerkoslavische versus Russische medeklinkerwisselingen. In het volgende lijstje worden de belangrijkste Russische met daarachter de Kerkoslavische varianten genoemd:

- Wisselingen van klinkers in combinatie met *p* en *l*: *ТороТ* – *ТраТ*, *ТереТ* – *ТреТ*, *ТолоТ* – *ТлаТ* en (minder vaak) *ТолоТ* – *ТлеТ*, waarbij *T* staat voor een willekeurige medeklinker. Voorbeelden: *сторона́* ‘zijde, kant’ – *страна́* ‘land’; *сре́дина* ‘midden’ – *среда́* ‘milieu, woensdag’, *голова́* ‘hoofd, kop’ – *глава́* ‘hoofd, leider, hoofdstuk’; *молоко́* ‘melk’ – *млекопита́ющее* ‘zoogdier’. De wisseling *ТереТ* – *ТреТ* komt ook voor bij de prefixen *не́ре-* – *пре-* (zie 18.4.1) en bij de voorzetsels/prefixen *не́ред-* – *пред-* (*не́ред до́мом* ‘vóór het huis’ – *предви́деть*ⁱ ‘voorzien, vooruitzien’) en *че́рез-* – *чрез-* (*че́рез час* ‘over een uur’ – *чрезвы́чайный* ‘buitengewoon’). Aan het begin van een woord kan verder nog de wisseling *роТ-* – *раТ-* optreden: *ро́вный* ‘effen, glad’ – *ра́вный* ‘gelijk aan’; *ро́бкий* ‘schuchter, onzeker’ – *раб* ‘slaaf’; zo ook bij het prefix *раз-*: *ро́зыск* ‘onderzoek’ – *разы́скать*^p ‘opsporen’ (vgl. 6.9.1, sub 2, voor hetzelfde verschijnsel in de flexie).
- *ч* – *щ* en *ж* – *жд*: *свеча́* ‘kaars’ – *освеща́ть*ⁱ ‘verlichten’; *вожа́к* ‘(bege)leider, gids’ – *вождь* ‘leider’ (zie boven).
- *ë* – *é*: *перекрё́сток* ‘kruispunt’ – *крест* ‘kruis’; *не́бо* ‘verhemelte’ – *не́бо* ‘hemel’; *паде́ж* ‘veesterfte’ – *паде́ж* ‘naamval’.
- *ь* – *и* vóór /j/: *Ма́рья* ‘Marja’ – *Ма́рия* ‘Maria’; *жизнь* ‘het bestaan, leven’ – *житу́е* ‘heiligenleven’.
- Prefixen/voorzetsels. Behalve de al genoemde wisselingen *не́ре-* – *пре-*, *роз-* – *раз-*, *пред-* – *не́ред* en *чрез-* – *че́рез* komen nog de volgende paren prefixen voor, waarvan telkens het eerste Russisch en het tweede Kerklavisch is: *вз-* – *воз-*, *вы-* – *из-* en *с-* – *низ-* (zie verder 18.4.1). Ook bij de wisselingen *в-* – *во-* en *с-* – *со-* kan het om een Russische versus Kerkoslavische variant gaan: *впервы́е* ‘voor het eerst’ – *во-пе́рвых* ‘ten eerste’; *сдержáть*^p ‘tegenhouden, beheersen’ – *содержáть*ⁱ ‘inhouden, bevatten’ (zie verder 6.9.2).

Spellingvariatie bij prefixen

Het gaat hier om variatie van het type *безрабо́тица* ‘werkloosheid’ vs. *бесси́лие* ‘zwakheid’. Zie hiervoor 6.9.1.

18.1.3 Gebruik en betekenis

In het Nederlands worden de suffixen *-ig*, *-achtig* en *-heid* bij de woordvorming vaak toegepast; denk bijvoorbeeld aan alledaagse constructies als *blauwig*, *blauwachtig*, *blauwheid* en *blauwachtigheid*. Andere suffixen, zoals *-aar* (in bijvoorbeeld *metseelaar*), spelen bij de vorming van nieuwe woorden een veel minder prominente rol. Hetzelfde geldt voor het Russisch. Veelgebruikt zijn onder andere de suffixen *-ость/-есть* (*редкость* ‘zeldzaamheid’, *решимость* ‘vastberadenheid’, *тяжесть* ‘zwaarte’, enz.) en *-ова/-ева* (*рисовать*ⁱ ‘tekenen’, *ночевать*ⁱ ‘overnachten’, *эвакуировать*^{i/p} ‘evacuëren’, enz.). Zelden toegepast worden onder andere *-яр* (als in *столяр* ‘houtbewerker’) en *-знь* (als in *жизнь* ‘leven’).

In dit hoofdstuk zullen hier en daar algemene uitspraken over frequentie worden gedaan van het type ‘Het meest voorkomende vrouwelijke suffix is *-ка*’ of ‘De augmentatieve suffixen *-уц/-ющ-* en *-енн-* komen niet zoveel voor’. Daarbij moet gezegd worden dat frequentie niet hetzelfde is als productiviteit. Zo is het genoemde suffix *-aar* weliswaar weinig frequent, maar in wezen net zo productief als *-heid*; denk maar aan toepassingen als *De Nakkelaar* (bijnaam van een landelijk bekende verdachte van strafbare feiten in de jaren negentig). Vergelijk ook het suffix *-ыня/-иня*, dat tot nog niet zolang geleden beperkt was tot een handvol woorden (*богinya* ‘godin’, *рабыня* ‘slavin’, *героиня* ‘heldin’), maar sinds de jaren zestig als vrouwelijke tegenhanger (met een vaak humoristische connotatie) voor beroepsaanduidingen op *-лог* en *-г* weer in gebruik is toegenomen: *геолог* ‘geoloog’ – *геологиня* ‘geologe’; *йог* ‘yogaleraar’ – *йогиня* ‘yogalerares’; *шеф* ‘chef’ – *шефиня* ‘cheffin’. In principe zijn alle suffixen productief toepasbaar zolang ze een min of meer herkenbare en daardoor isoleerbare structuur hebben. Pas in gevallen als *добрый* ‘goed’ (zie 18.1.1, kleine letters) kunnen we daadwerkelijk van een improductief suffix *-р-* spreken.

Een voorbeeld van hoe productief en creatief er met suffixen en ook met andere woorddelen omgesprongen kan worden biedt B. Zachoder, die in het voorwoord van zijn vertaling van *Alice in Wonderland* (*Приключения Алисы в стране чудес*) speelt met de elementen *-лândia/-ляндия* en *-ия*, beide karakteristiek voor namen van landen zoals *Голландия*, *Финляндия*, *Англия* en *Франция*: *Нет, будь моя воля, я назвал бы книжку, например, так: “Алёнка в Вообразилии”. Или: “Аля в Удивляндии”. Или: “Алька в Чепухании”. Ну уж, на худой конец: “Алиска в Расчудесии”.*

In dit hoofdstuk zal zoveel mogelijk geprobeerd worden om de betekenis aan te geven die prefixen en suffixen toevoegen aan een woordwortel. In een aantal gevallen is die betekenis eenvoudig en helder. Zo geeft bijvoorbeeld bij substantieven het suffix *-ость/-есть* een abstracte entiteit aan (*решимость* ‘vastberadenheid’) en heeft het werkwoordsprefix *пред-* de betekenis ‘vooraf’ (*предрешать*ⁱ / *предрешить*^p ‘vooraf beslissen’). Maar er zijn ook pre- en suffixen waarvan de betekenis moeilijk te vangen is in een enkel woord of een korte omschrijving. Twee probleemgevallen zijn bijvoorbeeld de suffixen die bij substantieven en adjectieven een subjectieve waarde aangeven (18.2.2.5 en 18.3.2.4) en complexe werkwoordsprefixen zoals *за-* en *пере-* (18.4.1). In het eerste geval zit het probleem met name in de nauwkeurige omschrijving van het emotionele effect dat de betreffende suffixen teweeg kunnen brengen. In het tweede geval is het de vraag hoe de vele gebruiksvarianten van *за-* en *пере-* in een beperkt aantal betekenisomschrijvingen (of misschien zelfs in één enkele overkoepelende betekenis) moeten worden gevangen.

18.2 Het substantief

Een groot aantal substantieven bestaat alleen uit een wortel en een uitgang: *дом* 'huis', *кни́га* 'boek', *окно́* 'raam', enz. Bij de vele afgeleide substantieven speelt prefigering (18.2.1) een veel minder belangrijke rol bij de vorming dan suffigering (18.2.2). Daarnaast zijn er nog samengestelde substantieven (18.2.3).

18.2.1 Prefigering

Een groep substantieven wordt gevormd door simpelweg een prefix toe te voegen aan reeds bestaande, niet-afgeleide substantieven (*под-* 'onder' + *группа* 'groep' → *подгруппа* 'subgroep'):

под-	под-	<i>подгруппа</i> 'subgroep', <i>подпочва</i> 'ondergrond'
со-		<i>соавтор</i> 'coauteur', <i>согражданин</i> 'medeburger'
пред-		<i>предыстория</i> 'voorgeschiedenis', <i>предъявление</i> 'vertoon'
при-		<i>пригород</i> 'voorstad', <i>приёмок</i> 'bijsmaak'
анти-		<i>антипатия</i> 'antipathie', <i>антифашист</i> 'antifascist'
про-		<i>прокоммунист</i> 'procommunist', <i>профашист</i> 'profascist'
пра-		<i>прадед</i> 'overgrootvader', <i>прязык</i> 'oertaal'
не-		<i>неудача</i> 'mislukking, pech', <i>непогода</i> 'slecht weer'
раз-		<i>раскрасавица</i> 'zeer mooie vrouw'

(Het prefix *раз-* geeft hier een versterking van de grondbetekenis aan (vgl. ook 18.3.1).)

Een ander type betreft afleidingen van combinaties van voorzetsels en substantieven: *без смерти* 'zonder dood' → *бессмертие* 'onsterfelijkheid'. Terwijl in het geval van *подгруппа* alleen het prefix *под-* wordt toegevoegd aan *группа*, speelt bij een woord als *бессмертие* niet alleen het prefix, maar ook het suffix een woordvormende rol:

<i>без силы</i> 'zonder kracht'	→	<i>бессилие</i> 'zwakte'
<i>без работы</i> 'zonder werk'	→	<i>безработица</i> 'werkloosheid'
<i>по берегу</i> 'langs de oever'	→	<i>побережье</i> 'kust, strand'
<i>под полем</i> 'onder het veld'	→	<i>подполье</i> 'kelder, ondergrondse'

Bij een derde type hebben we te maken met afleidingen van geprefigeerde werkwoorden, zoals *полететь* 'vliegen' → *полёт* 'vlucht':

<i>обыск</i> 'huiszoeking'	<i>измена</i> 'verraad'
<i>отдых</i> 'rust'	<i>простуда</i> 'verkoudheid'
<i>выход</i> 'uitgang'	<i>заика</i> 'stotteraar'

18.2.2 Suffigering

Kijken we naar de verschillende betekenissen van gesuffigeerde substantieven, dan kunnen we grofweg vier groepen van suffixen onderscheiden:

- suffixen om substantieven te vormen die levende wezens aangeven, hetzij mannelijke (18.2.2.1), hetzij vrouwelijke (18.2.2.2):
-*тель*: *писа́ть*ⁱ ‘schrijven’ → *писа́тель* ‘schrijver’;
- suffixen om levenloze, concrete substantieven te vormen (18.2.2.3):
-*лка*: *гре́ть*ⁱ ‘verwarmen, opwarmen’ → *гре́лка* ‘(heetwater)kruik’;
- suffixen om abstracte substantieven te vormen (18.2.2.4):
-*ость/-есть*: *го́рдый* ‘trots, fier’ → *го́рдость* ‘trots, fierheid’;
- suffixen die een subjectieve waarde aangeven (18.2.2.5):
-*ушко*: *дом* ‘huis’ → *доми́шко* ‘schamel huisje’.

18.2.2.1 Mannelijke levende wezens

Tot deze groep behoren substantieven die gewoonlijk een handeling, een beroep of het toebehoren aan een bepaalde – meestal geestelijke – categorie (‘humanist’, ‘tolstojaan’, ‘domoor’) uitdrukken. De belangrijkste suffixen zijn:

-тель	<i>спаса́тель</i> ‘redder’, <i>учи́тель</i> ‘leraar’
-ик	<i>хи́мик</i> ‘chemicus’, <i>акаде́мик</i> ‘lid van de Academie van Wetenschappen’
-ник	<i>помо́щник</i> ‘helper’, <i>тамо́женник</i> ‘douane(beampte)’
-чик	<i>переводчи́к</i> ‘vertaler’, <i>валю́тчик</i> ‘valutahandelaar’
-щик	<i>ка́менщик</i> ‘metselaar’, <i>алиме́нтищик</i> ‘alimentatieschuldige’
-льщик	<i>носи́льщик</i> ‘drager, kruier’, <i>боле́льщик</i> ‘supporter’
-ец	<i>продаве́ц</i> ‘verkoper’, <i>глупе́ц</i> ‘domoor’
-овец	<i>толсто́вец</i> ‘tolstojaan’, <i>ву́зовец</i> ‘student aan een <i>вуз</i> (instelling voor hoger onderwijs)’ (vgl. 18.2.3.3)
-енец	<i>бе́женец</i> ‘vluchteling’, <i>пораже́нец</i> ‘defaitist’
-ианец	<i>кантиа́нец</i> ‘kantiaan’, <i>вегетари́анец</i> ‘vegetariër’
-ист	<i>такси́ст</i> ‘taxichauffeur’, <i>гомосексуа́лист</i> ‘homoseksueel’
-ант	<i>демонстра́нт</i> ‘demonstrant’, <i>курсáнт</i> ‘cursist’
-атор	<i>организа́тор</i> ‘organisator’, <i>популяриза́тор</i> ‘iemand die populariseert’
-ёр	<i>режиссёр</i> ‘regisseur’, <i>шахтёр</i> ‘mijnwerker’
-арь	<i>пе́карь</i> ‘bakker’, <i>апте́карь</i> ‘apotheker’
-ач	<i>скрипа́ч</i> ‘violist’, <i>борода́ч</i> ‘baarddrager’
-ак/-як	<i>проста́к</i> ‘eenvoudige ziel’, <i>моря́к</i> ‘zeeman’
-ун	<i>бегу́н</i> ‘hardloper’, <i>болту́н</i> ‘kletskaus’

Het suffix -*ьё* duidt een collectief aan en heeft bovendien meestal een pejoratieve betekenis: *офице́рьё* ‘officierenbende’, *дурача́ё* ‘gekkenbende’. Het komt niet alleen bij mannelijke levende wezens voor: *бабье́* ‘vrouwvolk’, *зверье́* ‘de wilde dieren, beesten’, *ста́рьё* ‘oud tuig’, *тряпье́* ‘vodden’.

Verder horen hier substantieven die de herkomst van mannelijke levende wezens aangeven.

- Ten eerste zijn er suffixen die de herkomst in de zin van volk, land, regio of stad uitdrukken:

-ец	<i>голлáндец</i> ‘Nederlander’, <i>фламáндец</i> ‘Vlaming’
-анец/-янец	<i>америкáнец</i> ‘Amerikaan’, <i>италья́нец</i> ‘Italiaan’
-ак/-як	<i>поля́к</i> ‘Pool’, <i>земля́к</i> ‘landgenoot’
-ич	<i>москвѝч</i> ‘Moskoviet’, <i>псковѝч</i> ‘inwoner van Pskov’
-ин	<i>болга́рин</i> ‘Bulgaar’, <i>тата́рин</i> ‘Tataar’
-анин/-янин	<i>россия́нин</i> ‘inwoner van Rusland’, <i>северя́нин</i> ‘noorderling’

Voor meer voorbeelden en de bijzonderheden in de verbuiging van afleidingen op *-ин* en *-анин/-янин*, waarbij *-ин* in het meervoud gewoonlijk verdwijnt, zie 2.2.3.1.

- Ten tweede is er een apart suffix om het jong van een dier, of ook wel een klein dier, aan te geven:

-ёнок/-онок,	<i>телёнок</i> (Npl <i>теля́та</i>) ‘kalfje’, <i>котёнок</i> (Npl <i>кота́та</i>) ‘katje’
Npl -ята/-ата	<i>волчо́нок</i> (Npl <i>волча́та</i>) ‘wolvenjong’

(Voor meer voorbeelden en verdere bijzonderheden zie 2.2.3.2.)

- Ten derde zijn er nog suffixen om vadersnamen te vormen:

-ович/-евич	<i>Бори́сович</i> ‘zoon van Boris’, <i>Алексе́евич</i> ‘zoon van Aleksej’
-ич	<i>Ильи́ч</i> ‘zoon van Ilja’, <i>Никити́ч</i> ‘zoon van Nikita’

(De vorming van de vadersnamen werd behandeld in 2.10.2.)

18.2.2.2 Vrouwelijke levende wezens

Een aantal suffixen waarmee substantieven gevormd worden die vrouwelijke personen aanduiden, staat in een één-op-één-relatie tot de corresponderende mannelijke suffixen. Zo hoort bij het mannelijke suffix *-тель* het vrouwelijke *-тельница* (*жи́тель* – *жи́тельница* ‘bewoonster’) en bij *-анин/-янин* het vrouwelijke *-анка/-янка* (*датча́нин* – *датча́нка* ‘Deense’). In andere gevallen is de verhouding tussen het mannelijke en vrouwelijke suffix complexer. Zo correspondeert *-ец* bij aanduidingen van nationaliteiten gewoonlijk met *-ка* (*не́мец* – *не́мка* ‘Duitse’), maar met *-ица* bij aanduidingen van beroepen, handelingen, enz. (*певѝц* – *певи́ца* ‘zangeres’).

Het meest voorkomende vrouwelijke suffix is *-ка*. Het kan direct worden toegevoegd aan het corresponderende mannelijke woord, al dan niet in de uitgebreide vorm *-овка*, *-енка* of *-анка/-янка*, maar het kan ook in de plaats komen van een mannelijk suffix. Voorbeelden:

<i>студѝнт</i> – <i>студѝнтка</i> ‘studente’	<i>блонди́н</i> – <i>блонди́нка</i> ‘blondine’
<i>вор</i> – <i>воро́вка</i> ‘dieveggē’	<i>швед</i> – <i>шведка́</i> ‘Zweedse’
<i>фра́нцу́з</i> – <i>фра́нцу́женка</i> ‘Française’	<i>грек</i> – <i>греча́нка</i> ‘Griekse’
<i>голлáндец</i> – <i>голлáндка</i> ‘Hollandse’	<i>англича́нин</i> – <i>англича́нка</i> ‘Engelse’

(*Голлáндка* heeft ook allerlei andere betekenissen: ‘Hollandse koe/kip’, ‘tegelkachel’, enz.)

In een enkel geval zijn er geen mannelijke tegenhangers van dezelfde woordwortel (wat meestal uit de aard van de betekenis te verklaren is) of betekent de vrouwelijke vorm iets anders dan het corresponderende mannelijke woord. Voorbeelden:

<i>кокётка</i> ‘kokette vrouw’	<i>амазонка</i> ‘amazone’
<i>машинист</i> ‘machinist’ – <i>машинистка</i> ‘typiste’	<i>электрик</i> ‘electricien’ – <i>электричка</i> ‘elektrische trein’

(‘Typist’ is *перепісчик на машинке*.)

Behalve *-ка* komt nog het vrouwelijke suffix *-ица* (*-ница*; *-щица* en *-чица*) vaak voor:

<i>учитель</i> – <i>учительница</i> ‘lerares’	<i>царь</i> – <i>царица</i> ‘tsarina’
<i>переводчик</i> – <i>переводчица</i> ‘vertaalster’	<i>девица</i> ‘griet, meid’
<i>продавец</i> – <i>продащица</i> ‘verkoopster’	

Het suffix *-ица* wordt trouwens naast *-иха* nogal eens gebruikt bij vrouwelijke dieren:

<i>медведь</i> ‘beer’ – <i>медведица</i> ‘berin’	<i>волк</i> ‘wolf’ – <i>волчица</i> (<i>волчиха</i>) ‘wolvin’
<i>лев</i> ‘leeuw’ – <i>львица</i> ‘leeuwinn’	<i>слон</i> ‘olifant’ – <i>слониха</i> ‘vrouwjesolifant’

Voor *курица* ‘kip’, met meervoudsvormen op basis van *кур* (het oorspronkelijke woord voor ‘haan’, dat in de standaardtaal is vervangen door *петух*), zie 2.4.3.3.

Een derde suffix, *-ша*, wordt gewoonlijk bij aanduidingen van beroepen gebruikt, maar is zelden stilistisch neutraal. Niet gekleurd zijn woorden als *секретарша* ‘secretaresse’, *касси́рша* ‘caissière’ en *кондукторша* ‘conductrice’, waarbij het gewoonlijk gaat om (oorspronkelijk) typisch vrouwelijke beroepen en waar de corresponderende mannelijke vormen vaak andere werkzaamheden inhouden (*секретарь* ‘secretaris’, *касси́р* ‘kassier’). Probleemloos is ook een geval als *маникю́рша* ‘manicuurster’, waarvan geen mannelijke tegenhanger bestaat (een *маникю́р* betekent ‘manicure’). Stilistisch wel gekleurd zijn afleidingen op *-ша*, waarbij de bijbehorende mannelijke vormen in principe dezelfde functie aangeven: *библиотекарь* – *библиотека́рша* ‘bibliothecaresse’, *профе́ссор* – *профе́ссорша* ‘vrouwelijke professor’. De vaak pejoratieve (enigszins denigrerende en minder prestigieuze) bijklank die deze afleidingen hebben heeft te maken met het feit dat *-ша* oorspronkelijk ‘vrouw van ...’ betekende, wat we soms nog (meestal in gesproken taal) aantreffen: *генерáл* – *генерáльша* ‘generaalsvrouw’, *до́ктор* – *до́кторша* ‘doktersvrouw’ of ‘vrouwelijke arts’.

Vergelijkbaar met *-ша* is het gebruik en de stilistische connotatie van *-иха*: *купе́ц* – *купчи́ха* ‘koopmansvrouw’, *повар* – *повари́ха* ‘kokkin’, *врач* – *врачи́ха* ‘vrouwelijke arts’.

Afgezien van gevallen als *секретарша* is het bij aanduidingen van functies zorgvuldiger om in plaats van afleidingen op *-ша* de corresponderende mannelijke vormen ook voor vrouwen te gebruiken: *библиотекарь* ‘bibliothecaris (m/v)’, *профе́ссор* ‘professor (m/v)’, *дире́ктор* ‘directeur (m/v)’. Hiermee komen ze op één lijn te staan met woorden als *хи́мик* ‘chemicus/chemica’, waarvan geen algemeen aanvaarde vrouwelijke vormen bestaan. Beroepsaanduidingen op *-ша* zijn in informele taal wel gebruikelijk wanneer niet de functie bedoeld is, maar het feit dat het om een vrouwelijke persoon gaat (in formele taal kan in die gevallen *же́нщина* gebruikt worden; zie 18.2.3.1.).

Het verschijnsel dat bij aanduidingen van vrouwelijke beroepen de vrouwelijke vorm vaak sociaal-economisch gezien een lagere status heeft dan de mannelijke, geldt ook voor het Nederlands en andere talen. Een vrouwelijk hoofd van een bibliotheek wordt tegenwoordig eerder *bibliothecaris* genoemd; *bibliothecaresse* is meer voorbehouden aan het uitvoerend personeel. Het gebruik van *учитель* 'leraar' in *Она работает учителем математики* klinkt meer prestigieus dan *учительница* 'lerares'. In een context als *Там идёт наша учительница* is het gebruik van *учительница* overigens probleemloos, omdat het niet om de functie, maar om de persoon gaat.

Tot slot horen bij de mannelijke suffixen *-ович/-евич* en *-ич* en ter vorming van vadersnamen vrouwelijke afleidingen op *-овна/-евна*, respectievelijk *-ична/-ичична*:

-овна/-евна-	<i>Борисовна</i> 'dochter van Boris', <i>Алексеевна</i> 'dochter van Aleksej'
-ична	<i>Никитична</i> 'dochter van Nikita'
-ичична	<i>Ильичична</i> 'dochter van Ilja'

(De vorming van de vadersnamen werd behandeld in 2.10.2.)

18.2.2.3 Levenloze, concrete substantieven

De belangrijkste suffixen die gebruikt worden om levenloze, concrete substantieven aan te geven, zijn voor een groot deel dezelfde als degene die we bij de vorming van levende wezens zijn tegengekomen:

-тель	<i>двигатель</i> 'motor', <i>проигрыватель</i> 'platenspeler, grammofoon'
-ик	<i>тупик</i> 'doodlopende straat'
-овик	<i>грузовик</i> 'vrachtwagen', <i>черновик</i> 'klad(schrift)'
-ник	<i>чайник</i> 'theepot', <i>градусник</i> 'thermometer'
-льник	<i>будильник</i> 'wekker', <i>холодильник</i> 'koel-, ijskast'
-чик	<i>счётчик</i> 'teller, meter'
-щик	<i>бомбардировщик</i> 'bommenwerper'

(Voor de verdeling tussen *-щик* en *-чик* zie 18.2.2.1.)

-ица	<i>петлица</i> 'knoopsgat', <i>чепица</i> 'dakpan'
-овица	<i>передовица</i> 'hoofdartikel', <i>шелковица</i> 'moerbeiboom'
-ница	<i>пепельница</i> 'asbak', <i>мельница</i> 'molen'

Het suffix *-ка* vinden we frequent bij woorden van het type *открытка* 'briefkaart' (afgeleid van *открытое письмо* 'open (niet-gesloten) brief'), maar ook elders:

коммуналка (коммунальная квартира)	gemeenschappelijke woning
подсóbка (подсóbное помещéние)	bijgebouw
нагру́зка	last, vracht
взятка	steekpenning
го́нка	race, wedloop
(го́нка вооружéний)	wapenwedloop)

Van werkwoorden afgeleid zijn substantieven op *-ок*, die gewoonlijk het product van een handeling aangeven:

<i>отры́вок</i> 'fragment'	(<i>отрыва́тъ</i> ⁱ 'afscheuren')
<i>снѝмок</i> 'foto'	(<i>снима́тъ</i> ⁱ 'fotograferen')
<i>свѣрток</i> 'pakje'	(<i>свѣртыва́тъ</i> ⁱ '(op)rollen')
<i>росток</i> 'loot, spruit'	(<i>расти́</i> ⁱ 'groeien')

Enkele suffixen worden gebruikt om ruimten aan te duiden:

-ня	<i>пека́рня</i> 'bakkerij', <i>бо́йна</i> 'slachthuis'
-льня	<i>спа́льня</i> 'slaapkamer', <i>чита́льня</i> 'leeszaal'
-ище	<i>убѣжище</i> 'schuilplaats', <i>днище</i> 'bodem (van schip, ton)'
-лице	<i>учи́лице</i> 'leerinstelling', <i>влагáлице</i> 'vagina'
-бище	<i>кла́дбище</i> 'kerkhof', <i>сто́йбище</i> 'nomadenkamp'
-ье	<i>побере́жье</i> 'kust, strand', <i>примóрье</i> 'kustgebied' (zie ook 18.2.1)
-овье	<i>верхо́вье</i> 'bovenloop', <i>зимо́вье</i> 'overwinteringshut'

Het suffix *-льня* concurreert met *-лка*, dat meer tot de spreektaal wordt gerekend: *чита́лка* 'leeszaal', *раздева́лка* (naast *раздева́льня*) 'garderobe, kleedruimte'; *-лка* komt overigens ook bij andersoortige afleidingen voor: *зажигáлка* 'aansteker', *сея́лка* 'zaaimachine'.

Het suffix *-ина* wordt in de eerste plaats gebruikt om een enkel lid uit een bepaalde 'massa' (categorie of groep) aan te duiden: *горо́шина* 'erwt' (bij *горо́х* 'erwten', zie ook 2.1.4.2 (1)). In dit opzicht is het te vergelijken met het suffix *-ин* bij substantieven die levende wezens aanduiden (type *болга́рин* 'Bulgaar', vgl. 18.2.2.1). De uitgebreide variant van *-ина* is *-инка*, dat met name bij kleine eenheden wordt gebruikt. Verder komt *-ина* ook bij andere semantische categorieën voor (aanduidingen van vlees, vis, bomen, planten, enz.). Voorbeelden:

<i>виногра́дина</i> 'druif'	<i>сви́нина</i> 'varkensvlees'
<i>жемчу́жина</i> 'parel'	<i>теля́тина</i> 'kalfsvlees'
<i>песчи́нка</i> 'zandkorrel'	<i>масли́на</i> 'olijf(boom)'
<i>солóминка</i> 'strohalm'	<i>цара́пина</i> 'krab, schram'

18.2.2.4 Abstracte substantieven

Tot deze categorie behoren ten eerste substantieven die op alle mogelijke manieren een handeling uitdrukken en die gewoonlijk zijn afgeleid van werkwoorden. Het meest gebruikte suffix, *-(е)ние/-(-е)нье*, is oorspronkelijk gevormd op basis van het VPD, wat ook het geval is bij *-тие/-тье*. Deze werkwoordelijke substantieven kunnen trouwens ook afgeleid zijn van imperfectieve werkwoorden, die gewoonlijk geen VPD hebben (zie 6.8.5.1), en soms ook van een intransitief werkwoord. Een aantal afleidingen van werkwoorden op *-нуть* heeft het uitgebreide suffix *-овѣние*. De varianten met eindaccent, *-ньѣ* en *-тьѣ*, kunnen stilistisch gekleurd zijn (spreektaal). Woorden op *-иѣ* daarentegen gelden als kerkslavismen (vgl. 18.1.2). Voorbeelden:

<i>расписа́ние</i> 'rooster'	(<i>расписа́тъ</i> ^p 'over-, uitschrijven'; VPD <i>распи́санный</i>)
------------------------------	--

<i>введéние</i> 'inleiding'	(<i>ввести</i> ^p 'binnenbrengen'; VPD <i>введённ^{ый}</i>)
<i>разви́тие</i> 'ontwikkeling'	(<i>разви́ть</i> ^p 'afwikkelen'; VPD <i>разви́т^{ый}</i>)
<i>взя́тие</i> 'inname'	(<i>взять</i> ^p 'nemen'; VPD <i>взя́т^{ый}</i>)
<i>ведéние</i> 'het leiden, voeren'	(<i>вести</i> ⁱ 'leiden, voeren')
<i>гуля́нье</i> 'het wandelen, wandeling'	(<i>гуля́ть</i> ⁱ 'wandelen')
<i>возникнове́ние</i> 'het ontstaan'	(<i>возни́кнут^p</i> 'ontstaan')
<i>прикоснове́ние</i> 'aanraking'	(<i>прикосну́т^p</i> 'aanraken')
<i>враньё</i> 'het liegen, gelieg'	(<i>врать</i> ⁱ 'liegen')
<i>жизнь</i> 'het bestaan, leven'	(<i>жить</i> ⁱ 'leven')
(<i>жизниé</i> 'heiligenleven')	

Hieronder een aantal andere suffixen om abstracte substantieven te vormen die een handeling (of het resultaat van een handeling) aangeven:

-ка	<i>подгото́вка</i> 'voorbereiding', <i>вы́думка</i> 'verzinsel'
-ство	<i>произво́дство</i> 'productie', <i>бёгство</i> 'vlucht'
-тельство	<i>вмеша́тельство</i> 'inmenging', <i>доказа́тельство</i> 'bewijs'
-ба	<i>про́сьба</i> 'verzoek', <i>борьба́</i> 'strijd'
-ация	<i>конкрети́зация</i> 'concretisering', <i>квалифика́ция</i> 'kwalificering, kwalificatie'
-аж	<i>подхалима́ж</i> 'strooplikerij', <i>тира́ж</i> 'oplage, trekking'

Tot de woorden met *-ка* behoren ook woorden die op dezelfde manier zijn afgeleid als *откры́тка* 'briefkaart' (zie 18.2.2.3): *граждáнка* (*граждáнская жизнь*) 'burgermaatschappij (i.t.t. het leger)', *амора́лка* (*амора́льное поведение*) 'immoreel gedrag'.

Wat de overige abstracte substantieven betreft, komen de suffixen *-(н)ость/-еть* en *-ство* (na ruisklanken *-ество*) verreweg het meest voor. Daarnaast vinden we de 'leensuffixen' *-изм* 'isme', *-ура* 'uur' en *-(ист)ика* '(ist)-iek' en nog enkele andere suffixen, waarbij *-(ов)щина* speciaal genoemd moet worden. Hiermee wordt een ongewenste geestelijke toestand of politieke of sociale beweging aangegeven. Een klassiek voorbeeld is *обло́мовщина* 'oblomovisme', afgeleid van *Oblov*, de zwakke en luie held van de gelijknamige roman van I.A. Gontsjarov. Verdere voorbeelden:

-ость/-еть	<i>сла́бость</i> 'zwakheid, zwakte', <i>све́жесть</i> 'frisheid, koelte'
-ность	<i>гото́вность</i> 'gereedheid', <i>о́бщность</i> 'gemeenschap(pelijkheid)'
-ство	<i>бога́тство</i> 'rijkdom', <i>де́тство</i> 'kinderjaren'
-ество	<i>му́жество</i> 'moed', <i>о́бщество</i> 'maatschappij'
-ие/-ье	<i>изоби́лие</i> 'overvloed', <i>здо́ровье</i> 'gezondheid'
-ствие	<i>после́дствие</i> 'gevolg', <i>отсу́тствие</i> 'afwezigheid'
-ина	<i>тишина́</i> 'stilte', <i>глуби́на</i> 'diepte'
-щина	<i>обыва́тельница</i> 'kleinburgerlijkheid', <i>чужезе́мщина</i> 'buitenlands gedoe'

-овщина	<i>групповщина</i> 'kliekvorming', <i>чертовщина</i> 'duivelswerk'
-ота	<i>высота</i> 'hoogte', <i>быстрота</i> 'snelheid'
-изм	<i>расизм</i> 'racisme', <i>русизм</i> 'russisme', <i>уклонизм</i> 'politiek van de afwijking van de partijlijn'
-ура	<i>литература</i> 'literatuur', <i>архитектура</i> 'architectuur', <i>верхотура</i> 'bovenste bed/etage'
-ика	<i>проблематика</i> 'problematiek', <i>символика</i> 'symboliek', <i>грундистика</i> 'leer van de onzin'

De laatste drie suffixen hierboven zijn natuurlijk niet oorspronkelijk Slavisch. De eerste twee voorbeelden bij elk suffix zijn woorden die in hun geheel overgenomen zijn uit andere talen, het laatste laat zien dat het betreffende suffix ook aan Russische wortels wordt toegevoegd.

Het suffix *-(e)ство* kan behalve abstracte begrippen ook het daarmee verbonden collectief mensen (meestal beroepsuitoefenaars) aangeven: *учительство* 'leraarschap; lerarenkorps', *крестьянство* 'de boeren(stand)'.
 Vergelijkbaar met de dubbele betekenis van *-ство* in *учительство* (zie boven) is het suffix *-ура* in woorden als *адвокатура* 'advocatuur' en *агентура* 'inlichtingendienst; agenten, helpers'.

18.2.2.5 Suffixen met een subjectieve waarde

Een aantal suffixen vormt niet zozeer nieuwe woorden (zoals bijvoorbeeld *-тель* in *писать*ⁱ 'schrijven' → *писатель* 'schrijver'), maar geeft aan het oorspronkelijke woord veeleer een relatieve waarde of subjectieve betekenis. Grofweg gaat het om suffixen die verkleinwoorden (DIMINUTIEVEN) en 'vergroetwoorden' (AUGMENTATIEVEN) vormen: *дóm-ик* 'huisje' resp. *доміна* 'vreselijk groot huis'. Behalve dat dergelijke suffixen een fysieke verkleining of vergroting kunnen uitdrukken, hebben ze vaak een emotionele connotatie. Diminutieve suffixen drukken meestal een positieve emotie uit (zoals *-очек* in *голосóчек* '(lief) stemmetje'), minder vaak een negatieve (bijvoorbeeld *-ишко* in *голосішко* 'rotstemmetje'). Augmentatieve suffixen hebben doorgaans alleen een pejoratieve betekenis, waarbij vergroting al gauw gepaard gaat met vergroving (bijvoorbeeld *-ище* in *голосіще* 'luide (grove) stem').

In principe heeft elk diminutief of augmentatief suffix een min of meer onveranderlijke betekenis. Het is dus niet zo dat een en hetzelfde suffix een positieve en tegelijkertijd ook een negatieve waarde heeft. Wel kunnen zich verschillende zaken voordoen waardoor het beeld wordt vertroebeld. Zo kan een in wezen positief suffix door middel van ironie of sarcasme negatief gebruikt worden. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de toepassing van het positieve suffix *-енька* in de naam *Васенька Весловский*, een onaangenaam personage in *Анна Каренина*. Omgekeerd kan een gewoonlijk pejoratief suffix (bijvoorbeeld *-уха* in de namen *Катюха* of *Андрюха*) door middel van spot een positieve lading krijgen (door het gebruik van het pejoratieve suffix laat men zien dat de betreffende persoon 'erbij hoort').

Iets anders waardoor het invariante beeld kan worden vertroebeld is lexicalisering (zie 14.5.2 voor deze term), oftewel het ontstaan van idioom dat ver van de oorspronkelijke betekenis staat. Gevallen waarbij het element van verkleining geheel verloren is gegaan zijn bijvoorbeeld *мужік* 'boer; man, kerel' (vgl. *муж* 'echtgenoot, man'); *була́вка* 'speld' (vgl. *булава* 'knots'); *ча́шка* 'kopje' (vgl. *ча́ша* 'beker, kelk') en *го́рлышко* 'hals (van fles)' (maar ook nog 'keeltje'; vgl. *го́рло* 'keel'). Vergelijk ook gevallen als *буты́лка* 'fles', waarbij het oorspronkelijke woord (*бутыль*) later een augmentatieve betekenis ('grote fles') kreeg (zo ook *молото́к* 'hamer', *мо́лот* 'voor-, smidshamer').

De diminutieve suffixen *-je* (*-ie*) en *-ke* die het Nederlands rijk is, vallen in het niet bij de grote hoeveelheid Russische diminutieve suffixen. Bij één substantief horen vaak meerdere suffixen, die bovendien twee- of zelfs drievoudig met elkaar kunnen worden gecombineerd. Vergelijk bijvoorbeeld de verschillende diminutieve suffixen bij *голова* 'hoofd': *голова́кa*, *голова́ушка*, *голова́ёшка*, *голова́вонька*, *голова́ёнка*, *голова́ёночка*. Als gemeenschappelijk kenmerk hebben de diminutiefsuffixen een *-к-* of (gewoonlijk bij onzijdige woorden) een *-ц-*; bij twee- of drievoudige suffixen staat vóór de *-к-* een *-ч-*, *-ш-* of *-н-* (*-чк-*, *-шк-*, *-нк-*, *-нък-*).

Enkelvoudige diminutieve suffixen hebben gewoonlijk een niet al te sterke positieve, minder vaak een pejoratieve connotatie. De mannelijke suffixen zijn *-ок/-ек*, *-(ч)ик* en *-ец*, de vrouwelijke *-ка*, en *-(у)ца* en de onzijdige *-(у)ко*, *-(е)цо* (onder het accent) en *-(у)це* (buiten het accent).

Voorbeelden:

-ок/-ек	<i>голосок</i> 'stemmetje', <i>чайк</i> '(kopje) thee', <i>человечек</i> 'mannetje'
-ик	<i>дождик</i> 'regentje', <i>домик</i> 'huisje'
-чик	<i>автомобильчик</i> 'autootje', <i>колокольчик</i> 'klokje, belletje'
-ец	<i>братец</i> 'broertje, vriendje', <i>хлебец</i> 'broodje'
-ка	<i>дочка</i> 'dochtertje', <i>книжка</i> 'boekje'
-ца	<i>дверца</i> 'deurtje' (ook 'portier')
-ица	<i>сестрица</i> 'zusje', <i>вещица</i> 'dingetje'
-ко	<i>ведёрко</i> 'emmertje', <i>озерко</i> 'meertje'
-ико	<i>плечико</i> 'schoudertje', <i>колёсико</i> 'wieletje'
-цо	<i>деревцо</i> (naast <i>деревице</i>) 'boompje', <i>винцо</i> 'wijntje'
-ецо	<i>письмецо</i> 'briefje', <i>ружьёцо</i> 'geweertje'
-це	<i>зёркальце</i> 'spiegeltje', <i>болотце</i> 'moerasje'
-ице	<i>платьице</i> 'jurkje', <i>здáньице</i> 'gebouwtje'

Tweevoudige diminutieve suffixen bestaan uit combinaties van *-онь/-ень-*, *-он/-ен-*, *-оч/-еч-*, *-ич-*, *-ыш-*, *-иш-*, *-уш/-юш-*, *-ур-* plus *-ок/-ек-*, *-ка* of *-ко*. De meeste combinaties geven een (extra) verkleinende en affectieve betekenis aan het oorspronkelijke woord:

-онька/-енька	<i>берёзонька</i> 'berkenboompje', <i>душенька</i> 'lieveling'
-очек/-ечек	<i>листочек</i> 'blaadje', <i>голосочек</i> 'stemmetje'
-очка/-ечка	<i>минуточка</i> 'minuutje, eventjes', <i>книжечка</i> 'boekje'
-очко/-ечко	<i>ведёрочко</i> 'emmertje', <i>вьёмечко</i> 'uiertje'
-ичек	<i>дождичек</i> 'regentje', <i>ножичек</i> 'mesje'
-ичка	<i>сестричка</i> 'zusje', <i>вещи́чка</i> 'dingetje'
-ышек	<i>колышек</i> 'spietje, pinnetje', <i>катышек</i> 'balletje'
-ышка	<i>ледышка</i> 'ijsblokje', <i>мартышка</i> 'aarje'
-ышко	<i>зёрнышко</i> 'korreltje', <i>солнышко</i> 'zonnetje'
-ушек/-юшек	<i>хлебушек</i> 'broodje', <i>камушек</i> 'steentje'
-ушка/-юшка	<i>корёвушка</i> 'koetje', <i>дядюшка</i> 'oompje'

-ушко/-юшко *пóлюшко* 'veldje', *гóрюшко* 'verdrietje'
 -урка *дочúрка* 'dochtertje', *печúрка* 'kacheltje'

De tweevoudige suffixen *-онка/-ёнка*, *-ишка* en *-ишко* hebben meestal een negatieve (minachtende) nuance:

-онка/-енка *книжóнка* 'waardeloos boekje', *избёнка* 'ellendig hutje'
-ишка *квартíришка* 'rotwoninkje', *актёришка* 'waardeloze acteur'
-ишко *городíшко* 'rotstadje', *домíшко* 'schamel huisje'

(Voor het geslacht van deze woorden zie 2.1.2.2; voor de verbuiging 2.2.4.4.)

Er bestaan zelfs drievoudige diminutieve suffixen, met doorgaans een sterke affectieve nuance:

-оночка *рубашóночка* 'hempje'
-ишечка *хвастунíшечка* 'opscheppertje'
-ушечка *комнатúшечка* 'kamertje'
-урочка *девчúрочка* 'meisje'

(Voor de vorming van diminutieven van voornamen zie 2.10.1.)

Het belangrijkste augmentatieve suffix is *-ищ-* (*-ища* voor vrouwelijke woorden, *-ище* voor onzijdige én mannelijke woorden). Augmentatieven op *-ина* zijn minder sterk en worden gewoonlijk alleen van mannelijke substantieven afgeleid. Voorbeelden:

-ища *бородíща* 'enorme baard', *ручíща* 'grote hand'
-ище *домíще* 'bakbeest van een huis', *болóтище* 'uitgestrekt moeras'
-ина *дурачíна* 'grote gek', *ры́бина* 'kanjer van een vis'

(Voor het geslacht van de woorden op *-ище* en *-ина* zie 2.1.2.2; voor de verbuiging 2.2.4.4 en 2.4.4.3.)

18.2.2.6 Samenvatting: meerduidige suffixen

Hieronder worden de suffixen op een rijtje gezet die tot meer dan één van de vier behandelde categorieën behoren.

Suffix	Ter aanduiding van	Voorbeelden
-ец	mannelijke levende wezens	<i>продавёц</i> 'verkoper', <i>голлáндец</i> 'Nederlander'
	subjectieve waarde	<i>братец</i> 'broertje, vriendje', <i>хлэбец</i> 'broodje'
-ие/-ье	concrete zaken	<i>подпóлье</i> 'kelder', <i>верхóвье</i> 'bovenloop'
	abstracte zaken	<i>изобíлие</i> 'overvloed', <i>здорóвье</i> 'gezondheid'
-ик	mannelijke levende wezens	<i>перевóдчик</i> 'vertaler', <i>болéльщик</i> 'supporter'
	concrete zaken	<i>грузовíк</i> 'vrachtwagen', <i>чайник</i> 'theepot'
	subjectieve waarde	<i>дóмик</i> 'huisje', <i>клёчик</i> 'sleuteltje'
-ина	concrete zaken	<i>горóшина</i> 'erwt', <i>свинíна</i> 'varkensvlees'
	abstracte zaken	<i>тишинá</i> 'stilte', <i>глубинá</i> 'diepte'
	subjectieve waarde	<i>дурачíна</i> 'grote gek', <i>зверíна</i> 'enorm beest'
-ица	vrouwelijke levende wezens	<i>деви́ца</i> 'jong meisje', <i>льви́ца</i> 'leeuwijn'

	concrete zaken	<i>нетліца</i> 'knoopsgat', <i>черепіца</i> 'dakpan'
	subjectieve waarde	<i>сестріца</i> 'zusje', <i>вещіца</i> 'dingetje'
-ище	concrete zaken	<i>убежище</i> 'schuilplaats', <i>кладбище</i> 'kerkhof'
	subjectieve waarde	<i>доміще</i> 'bakbeest van een huis'
-ка	vrouwelijke levende wezens	<i>студэнтка</i> 'studente', <i>грэчанка</i> 'Griekse'
	concrete zaken	<i>открытка</i> 'briefkaart', <i>водзянка</i> 'waterzucht'
	abstracte zaken	<i>подготовка</i> 'voorbereiding', <i>выдумка</i> 'verzinsel'
	subjectieve waarde	<i>дбчка</i> 'dochtertje', <i>кніжка</i> 'boekje'
-ок/-ек	concrete zaken	<i>отрывок</i> 'fragment', <i>снімок</i> 'foto'
	subjectieve waarde	<i>голосок</i> 'stemmetje', <i>чаёк</i> '(kopje) thee'
-тель	mannelijke levende wezens	<i>спасітель</i> 'redder', <i>учітель</i> 'leraar'
	concrete zaken	<i>двігатель</i> 'motor', <i>проігрыватель</i> 'platen-speler'

18.2.3 Samenstelling

Samengestelde substantieven kunnen op grond van de woordsoorten waartoe de afzonderlijke delen behoren worden ingedeeld in twee groepen. Daarnaast bestaan er samenstellingen waarbij op de een of andere manier een afkorting heeft plaatsgevonden:

- samenstellingen van twee substantieven (18.2.3.1):
лес 'bos, hout' + *завод* 'fabriek' → *лесо́завод* 'houtzagerij';
- samenstellingen van twee verschillende woordsoorten (18.2.3.2):
сто 'honderd' + *летá* 'jaren' → *столе́тние* 'eeuw';
- afgekorte samenstellingen (18.2.3.3):
кварти́рная 'huis-, woning-' + *пла́та* 'betaling' → *кварти́плата* 'huishuur'.

18.2.3.1 Samenstellingen van twee substantieven

De meeste samenstellingen van wortels van substantieven worden gevormd door middel van de bindvocaal *o* of *e*. Ze worden als één woord geschreven, met uitzondering van windrichtingen en geografische namen, die gewoonlijk een verbindingsstreepje krijgen. Voorbeelden:

<i>судоводітель</i> 'stuurman'	<i>се́веро-восток</i> 'noordoosten'
<i>бетономешалка</i> 'betonmolen'	<i>ю́го-запад</i> 'zuidwesten'
<i>углекислотá</i> 'koolzuur'	<i>И́ндо-Кита́й</i> 'Indo-China'
<i>Кировогра́д</i> 'Kirovograd'	

Bij namen van steden eindigend op *-град* kan de bindvocaal ontbreken. *Кировогра́д* (zie hierboven) ligt in de Oekraïne, *Кировгра́д* in de buurt van Sverdlovsk.

Daarnaast bestaan er samenstellingen van substantieven die zonder bindvocaal, maar wel met een verbindingsstreepje gevormd zijn. Het tweede substantief geeft

in dit soort gevallen gewoonlijk een nadere bepaling van de betekenis van het eerste. Beide delen worden verbogen, hoewel dit in onverzorgd taalgebruik bij het eerste element niet het geval hoeft te zijn: *на Москвѣ-реке́* of *на Москва́-реке́* ‘aan de Moskva’. Voorbeelden:

<i>га́лстук-ба́бочка</i> ‘vlinderdasje’	<i>кресло́-кача́лка</i> ‘schommelstoel’
<i>раке́та-носи́тель</i> ‘draagraket’	<i>шко́ла-интерна́т</i> ‘internaat’

In plaats van *га́лстук-ба́бочка* wordt ook simpelweg *ба́бочка* gebruikt; zo ook *кача́лка* en *интерна́т*.

Samenstellingen met als eerste element *же́нщина*- zijn tegenwoordig bij beroepsaanduidingen alleen nog in formeel taalgebruik gangbaar, als het noodzakelijk wordt gevonden om te benadrukken dat het om een vrouwelijke persoon gaat die een in traditioneel opzicht typisch mannenberoep uitoefent: *же́нщина-космона́вт* ‘vrouwelijke astronaut’, *же́нщина-президе́нт* ‘vrouwelijke president’, *же́нщина-премье́р-мини́стр* ‘vrouwelijke minister-president’ (zie verder ook 18.2.2.2).

Nadat de eerste vrouw een ruimtevlucht had gemaakt, verscheen in de jaren zestig ook het woord *космона́вка*. Zodra een expliciete verwijzing naar het vrouwelijke geslacht niet meer noodzakelijk wordt gevonden, valt *же́нщина*- weg, zoals bijvoorbeeld in het geval van Margaret Thatcher en Indira Gandhi, die in de pers *премье́р-мини́стр* werden genoemd. Het gebruik van *же́нщина*- bij beroepen waar vrouwen goed vertegenwoordigd of zelfs in de meerderheid zijn (zoals bij *же́нщина-врач*) is overbodig en wordt vaak zelfs als neerbuigend gezien.

(Voor syntactische eigenaardigheden van dit soort beroepennamen zie 2.1.2.2, laatste bolletje.)

18.2.3.2 Samenstellingen van twee verschillende woordsoorten

Hieronder volgen voorbeelden van veelvoorkomende combinaties. Wanneer het eerste element van de samenstelling een substantief of adjectief is, vinden we ook hier doorgaans de bindvocaal *o* of *e*.

Samenstellingen van wortels van substantieven plus werkwoorden (of werkwoordelijke substantieven):

<i>людоо́ед</i> ‘menseneter’	<i>языкознáние</i> ‘taalkunde’
<i>водопáд</i> ‘waterval’	<i>литерату́ровéдение</i> ‘literatuurwetenschap’

Samenstellingen van wortels van adjectieven plus substantieven:

<i>средневеко́вье</i> ‘Middeleeuwen’	<i>великоду́шие</i> ‘grootmoedigheid’
<i>фа́льшивомо́нётчик</i> ‘valsemunter’	<i>Черногóрия</i> ‘Montenegro’

Samenstellingen van telwoorden plus wortels van substantieven:

<i>двухто́мник</i> ‘tweedelig werk’	<i>двоето́чие</i> ‘dubbele punt’
<i>четверосто́йшие</i> ‘kwatrijn’	<i>Пятикни́жие</i> ‘Pentateuch’

Hoofdtelwoorden staan bij dergelijke samenstellingen in de genitief, met uitzondering van ‘één’, ‘negentig’, ‘honderd’ en ‘duizend’ (*однору́кий* ‘eenarmig’, *девьянос-*

толѣтие ‘negentigjarig bestaan’, *столѣтие* ‘eeuw’, *тысячелѣтие* ‘millenium’). *Двух-* kan ook de vorm *дву-* aannemen (*двуличие* ‘huichelachtigheid’), *трѣх-* ook *тре-* (*треугольник* ‘driehoek’). Voor samenstellingen met *пол-* zie 2.9.

Samenstellingen van voornaamwoorden plus werkwoorden of (werkwoordelijke) substantieven:

<i>самолѣт</i> ‘vliegtuig’	<i>своеобразіе</i> ‘originaliteit’
<i>самогѣн</i> ‘zelfgestookte drank’	<i>себялюбіе</i> ‘egoïsme’

Samenstellingen van vormen van de gebiedende wijs plus wortels van substantieven:

<i>сорвиголовá</i> ‘waaghals’	<i>перекати-пóле</i> ‘kruisdistel’
-------------------------------	------------------------------------

18.2.3.3 Afgekorte samenstellingen

Afgekorte samenstellingen kunnen onderverdeeld worden in samenstellingen op basis van initiële woorddelen (*профессиональный союз* → *профсоюз* ‘vakvereniging, -verbond’) of op basis van beginletters (*высшее учебное заведение* → *вуз* ‘instelling voor hoger onderwijs’). Het woorddeeltje is met name in het begin van de sovjetperiode (en ook nog daarna) veelvuldig toegepast bij nieuwe politieke, sociale en economische termen. Vanwege zijn ideologische connotatie kon dit type woordvorming bovendien gebruikt worden om bestaande termen in een revolutionair jasje te steken: een *сберегáтельная кáсса* ‘spaarbank’ bestond al voor de revolutie, maar een *сберкáсса* was nieuw. Voorbeelden van het woorddeeltje waarbij alleen het eerste element is afgekort:

госудáрственный аппарат	→	<i>госаппарáт</i> ‘staatsapparaat’
жилáя плóщадь	→	<i>жилплóщадь</i> ‘woonruimte’
зáработная плáта	→	<i>зарплáта</i> ‘loon’
специáльный курс	→	<i>спецкúрс</i> ‘speciale cursus’
медици́нская сестрá	→	<i>медсестрá</i> ‘verpleegster’

(‘Verpleger’ is *медбрáт*.)

Voorbeelden van het woorddeeltje met uitsluitend afgekorte elementen:

коллектíвное хозяй́ство	→	<i>колхóз</i> ‘kolchoz’
городско́й комитѣт	→	<i>горкóм</i> ‘stadscomité’
Коммунистичѣский Союз Молодѣжи	→	<i>Комсомóл</i> ‘Komsomol’
универсáльный магазíн	→	<i>универмáг</i> ‘warenhuis’
универсáльный продовóльствен-ный магазíн самообслúживания	→	<i>универсáм</i> ‘supermarkt’

(De sovjetbenaming *универсáм* is inmiddels vervangen door *супермáркет*.)

Afgekorte samenstellingen die zijn gevormd uit beginletters en die met de klanken van die beginletters worden uitgesproken (dus bijvoorbeeld *МГУ* als [èm-gè-óé]):

Москóвский госудáрственный университет	→	<i>МГУ</i> ‘MGU (Moskouse Staatsuniversiteit)’
--	---	--

Комитёт государственной безопасности	→	КГБ 'KGB'
неопознанный летающий объект	→	НЛО 'KGB'
чрезвычайное происшествие	→	ЧП/чп 'incident'
электронная вычислительная машина	→	ЭВМ 'elektronische rekenmachine'

(ЭВМ, de oorspronkelijke Russische benaming voor 'computer', is vervangen door *компьютер*.)

Als de combinatie van initialen als één woord kan worden uitgesproken, heet zoiets een LETTERWOORD of ACRONIEM:

Отдел записи актов гражданского состояния	→	загс 'burgerlijke stand'
гидроэлектростанция	→	ГЭС 'waterkrachtcentrale'
Российское общество Красного креста	→	РОКК 'Russische Rode Kruis'
Министерство иностранных дел	→	МИД 'ministerie van Buitenlandse Zaken'
синдром приобретённого иммунного дефицита	→	СПИД 'aids'
человек без определённого местожительства	→	бомж 'dakloze'

Er bestaan ook mengvormen van het woorddeeltype en het lettertype:

Городской отдел народного образования	→	горонó 'Stedelijk Onderwijsdepartement'
самозащита без оружия	→	самбо 'vechtsport, ongewapende zelfverdediging'
Институт мировой литературы	→	ИМЛИ 'Instituut voor Wereldliteratuur'

(Voor het geslacht van afgekorte samenstellingen zie 2.1.2.7.)

18.3 Het adjectief

De verschillende manieren waarop de woordvorming van adjectieven plaatsvindt, lopen voor een groot deel parallel aan die van de substantieven. Ook hier zijn de drie belangrijkste procédés prefigering (18.3.1), suffigering (18.3.2) en samenstelling (18.3.3). Natuurlijk bestaan er ook adjectieven die niet zijn afgeleid of samengesteld: *плохой* 'slecht', *молодой* 'jong', *белый* 'wit', enz.

(Voor de vorming van de comparatief en superlatief door middel van suffixen en prefixen zie 3.14 en 3.15.)

18.3.1 Prefigering

Een prefix kan eenvoudigweg aan een reeds bestaand adjectief toegevoegd worden: *без-* 'zonder' + *вкусный* 'smakelijk' → *безвкусный* 'smakeloos'. Het gaat vaak om prefixen van buitenlandse herkomst. Voorbeelden:

без-	<i>безопасный</i> 'veilig, onschadelijk', <i>бессильный</i> 'zwak, machteloos'
не-	<i>неточный</i> 'onnauwkeurig, onjuist', <i>незнакомый</i> 'onbekend'
небез-	<i>небезопасный</i> 'niet ongevaarlijk', <i>небесполезный</i> 'niet onnuttig'
со-	<i>сопричастный</i> 'medeplichtig', <i>сопридельный</i> 'aangrenzend'
анти-	<i>антинаучный</i> 'onwetenschappelijk', <i>антирелигиозный</i> 'antireligieus'
про-	<i>проевропейский</i> 'pro-Europees', <i>проамериканский</i> 'pro-Amerikaans'
пра-	<i>праславянский</i> 'oer-Slavisch', <i>прадедовский</i> 'overgrootvaderlijk'
интер-	<i>интернациональный</i> 'internationaal'
псевдо-	<i>псевдонаучный</i> 'pseudo-wetenschappelijk'
а-	<i>аморальный</i> 'amoreel', <i>анормальный</i> 'abnormaal'

Enkele prefixen geven een versterking aan van de grondbetekenis:

пре-	<i>предобрый</i> 'alleraardigst', <i>пребогатый</i> 'steenrijk' (zie ook 18.3.3.1)
раз-	<i>развесёлый</i> 'uitgelaten', <i>расчудесный</i> 'betoverend'

Het prefix *раз-* kan in deze betekenis ook bij substantieven optreden (vgl. het voorbeeld *раскрасавица* 'zeer mooie vrouw' in 18.2.1).

архи-	<i>архинелёпый</i> 'hartstikke absurd', <i>архисмелый</i> 'superdapper'
все-	<i>всесильный</i> 'almachtig', <i>всеве́дущий</i> 'alwetend'
сверх-	<i>сверхъестественный</i> 'bovennatuurlijk', <i>сверхзвуковой</i> 'supersonisch'
чрез-	<i>чрезвычайный</i> 'buitengewoon', <i>чрезмерный</i> 'buitensporig, overmatig'
супер-	<i>супермодный</i> 'supermodern', <i>суперэфективный</i> 'supereffectief'
ультра-	<i>ультраправый</i> 'ultrarechts', <i>ультрарадикальный</i> 'ultraradicaal'
наи-	<i>наилучший</i> 'allerbest', <i>наиталантливейший</i> 'allergetalenteerdst'

Het prefix *наи-* wordt in combinatie met comparatief- en superlatiefvormen gebruikt (zie 3.14.5). De meeste andere prefixen komen ook bij de behandeling van de elatief ter sprake (3.14.6 (1), 3.15.1.2).

Net zoals substantieven (vgl. 18.2.1) kunnen ook adjectieven afgeleid worden van combinaties van voorzetsels en substantieven, waarbij ook een suffix (meestal *-н-*) een woordvormende rol speelt:

<i>за́ городом</i> 'buiten de stad'	→	<i>за́городный</i> 'buiten de stad, buiten-'
<i>под землёй</i> 'onder de grond'	→	<i>подзе́мный</i> 'ondergronds'
<i>под Москво́й</i> 'onder/bij Moskou'	→	<i>подмоско́вный</i> 'onder/bij Moskou gelegen'
<i>при мо́ре</i> 'bij de zee'	→	<i>примо́рский</i> 'kust-; aan zee, de kust gelegen'

18.3.2 Suffigering

Bij de adjectieven kunnen we op grond van hun semantische classificatie (zie 3.2) drie hoofdgroepen van suffixen en nog enkele speciale subcategorieën onderscheiden:

- 1) suffixen om zowel kwalitatieve als relationele adjectieven te vormen, waarbij het in principe alleen om het suffix *-н-* gaat (18.3.2.1);
- 2) suffixen om kwalitatieve adjectieven te vormen (18.3.2.2);
 - a) afleidingen van deelwoorden (18.3.2.3);
 - b) suffixen die een subjectieve waarde aangeven (18.3.2.4);
- 3) suffixen om relationele adjectieven te vormen (18.3.2.5);
 - a) possessieve adjectieven (18.3.2.6);
 - b) categoriale adjectieven (18.3.2.7).

Voorbeelden:

1	-н-	<i>вода́</i> 'water'	→	<i>во́дный</i> 'water-'
2	-к-	<i>гром</i> '(ge)donder'	→	<i>гро́мкий</i> 'luid'
2a	-ущ-/ -ющ-	<i>име́ть</i> ⁱ 'hebben'	→	<i>иму́щий</i> 'vermogend, bezittend' (TAD <i>име́ющий</i>)
2b	-еньк-/ -оньк-	<i>ти́хий</i> 'zacht, stil'	→	<i>тихо́нький</i> 'zachtjes, stilletjes'
3	-ов-/ -ев-	<i>бе́рег</i> 'oever, kust'	→	<i>береговóй</i> 'oever-, kust-'
3a	-ин-	<i>ма́ма</i> 'mama'	→	<i>ма́мин</i> 'mama's'
3b	<-j>	<i>ры́ба</i> 'vis'	→	<i>ры́бий</i> (Gsg M <i>ры́бье</i>) 'vis(sen)-'

Adjectiefsuffixen kunnen met elkaar concurreren: er kunnen meerdere afleidingen van hetzelfde substantief of werkwoord bestaan. De concurrerende adjectieven verschillen in betekenis, wat vaak samenhangt met het kwalitatieve of relationele karakter van de suffixen waarmee ze zijn gevormd. Vergelijk bijvoorbeeld de afleidingen van *си́ла* 'kracht' (*си́льный* 'krachtig, sterk', *си́ловóй* 'kracht-' als in *си́ловáя ста́нция* 'krachtcentrale'); *груз* 'vracht, lading' (*гру́зный* 'zwaar (beladen)', *грузовóй* 'vracht-, goederen-' als in *грузовóй тра́нспорт* 'goederenvervoer'); en *мир* 'wereld; vrede' (*ми́рный* 'vreedzaam, vredes-, kalm', *мировóй* 'wereld-', *ми́рско́й* 'wereldlijk'). Subtieler is het verschil tussen bijvoorbeeld *дру́жеский* 'vriendschappelijk' (*Я чу́вствовал необходи́мость изле́ть^в свои́ мысли в дру́жеском разгово́ре* 'Ik voelde de noodzaak om m'n gedachten uit te storten in een vriendschappelijk gesprek'), *дру́жный* 'vriendschappelijk, door vriendschap verbonden, eendrachtig; gelijktijdig' (*Они́ бы́ли дру́жны* 'Zij waren bevriend') en het officiële *дру́жественный* 'vriendschappelijk' (*Перегово́ры прохо́дили в дру́жественной обстанов́ке* 'De onderhandelingen verliepen in een vriendschappelijke sfeer'). Vergelijk verder ook afleidingen van het type *лично́й* 'gezichts-' en *ли́чный* 'persoonlijk' (beide van *лицо́* 'gezicht; persoon') of *временно́й* 'tijd(s)-, temporeel' en *вре́менный* 'tijdelijk, voorlopig' (van *вре́мя* 'tijd').

18.3.2.1 Het suffix *-н-*

Het wijdverspreide suffix *-н-* wordt vooral gebruikt om adjectieven te vormen van levenloze substantieven. (Afleidingen van substantieven die levende wezens aanduiden worden doorgaans gemaakt met het suffix *-ск-*; zie 18.3.2.5.) Bij dit proces vinden de medeklinkerwisselingen *з – ж, к – ч, х – ш, ц – ч* en *л – /л/* plaats. Clusters van meer dan twee medeklinkers worden vermeden door een vluchtige klinker in te voegen. Voorbeelden:

<i>вкус</i> 'smaak'	→	<i>вкусный</i> 'smakelijk'
<i>юг</i> 'zuiden'	→	<i>южный</i> 'zuidelijk'
<i>успех</i> 'succes'	→	<i>успешный</i> 'geslaagd'
<i>школа</i> 'school'	→	<i>школьный</i> 'school'
<i>семья</i> 'gezin'	→	<i>семейный</i> 'gezins'
<i>лес</i> 'bos, hout'	→	<i>лесной</i> 'bos-, hout'
<i>рука</i> 'hand, arm'	→	<i>ручной</i> 'hand-, arm'
<i>улица</i> 'straat'	→	<i>уличный</i> 'straat'
<i>деньги</i> 'geld'	→	<i>денежный</i> 'geld-, financieel'
<i>игра</i> 'spel'	→	<i>игорный</i> 'speel'

Het suffix *-н-* kan ook in uitgebreidere vormen voorkomen:

<i>-енн-</i>	<i>письменный</i> 'schriftelijk, schrijf', <i>государственный</i> 'staats'
<i>-онн-</i>	<i>традиционный</i> 'traditioneel', <i>революционный</i> 'revolutionair'

Het gaat hier om afleidingen van leenwoorden op *-ия*, meestal *-ция* (*традиция* 'traditie', *революция* 'revolutie').

<i>-ичн-</i>	<i>годовой</i> 'jaarlijks', <i>типичный</i> 'typisch, typerend'
--------------	---

-ичн- wordt ook gebruikt voor afleidingen van telwoorden: *единичный* 'afzonderlijk, enkel', *первичный* 'eerste, primair', *вторичный* 'tweede, secundair', enz. Daarnaast komt *-ичн-* vooral voor bij afleidingen van substantieven van vreemde herkomst (met soms alternatieven op *-ическ-*, die min of meer hetzelfde betekenen: *типический* naast *типичный* 'typisch').

<i>-овн-/евн-</i>	<i>духовный</i> 'geestelijk, kerkelijk', <i>душевный</i> 'zielen-, ziels-, oprecht'
<i>-ебн-</i>	<i>врачебный</i> 'medisch, geneeskundig', <i>враждебный</i> 'vijandig'
<i>-есн-</i>	<i>словесный</i> 'woord-, mondeling', <i>чудесный</i> 'wonderbaarlijk, schitterend'

In een aantal gevallen wordt *-н-* gebruikt om adjectieven van vreemde herkomst (in het Nederlands eindigend op *-aal*, *-eel*, *-ief*, *-oos*, *-eus*, *-air*) te 'russificeren':

<i>-альн-</i>	<i>либеральный</i> 'liberaal', <i>музыкальный</i> 'muzikaal'
<i>-ональн-</i>	<i>профессиональный</i> 'professioneel', <i>рациональный</i> 'rationeel'
<i>-уальн-</i>	<i>актуальный</i> 'actueel', <i>интеллектуальный</i> 'intellectueel'
<i>-ивн-</i>	<i>объективный</i> 'objectief', <i>продуктивный</i> 'productief'
<i>-озн-/эзн-</i>	<i>грандиозный</i> 'grandioos', <i>серьезный</i> 'serieus'
<i>-арн-/ярн-</i>	<i>легендарный</i> 'legendair', <i>регулярный</i> 'regelmatig'

Tot slot kunnen adjectieven op *-н-* ook van werkwoorden zijn afgeleid:

-н-	<i>досту́пный</i> 'toegankelijk', <i>отли́чный</i> 'verschillend, uitstekend'
-льн-	<i>игра́льный</i> 'speel-', <i>проща́льный</i> 'afscheids-'
-тельн-	<i>значи́тельный</i> 'belangrijk', <i>отрица́тельный</i> 'ontkennend'

18.3.2.2 Kwalitatieve adjectieven in het algemeen

De belangrijkste suffixen die tot deze categorie behoren zijn:

-ив-	<i>лени́вый</i> 'lui', <i>ми́лостивый</i> 'genadig'
-лив-	<i>терпели́вый</i> 'geduldig', <i>талантли́вый</i> 'talentvol'
-чив-	<i>насто́йчивый</i> 'vasthoudend, nadrukkelijk', <i>изме́нчивый</i> 'veranderlijk'
-ат-	<i>крыла́тый</i> 'gevreugeld', <i>борода́тый</i> 'bebaard'

Het gaat hier gewoonlijk om afleidingen van substantieven die lichaamsdelen aanduiden en die een bezittelijke betekenis hebben ('voorzien van ...', soms met de connotatie 'rijklijk voorzien van ...': *волоса́тый* 'behaard, harig').

-чат-	<i>взрыва́тый</i> 'ontplofbaar', <i>дымча́тый</i> 'asgrauw'
-------	---

In een enkel geval wordt *-чат-* ook voor de vorming van relationele adjectieven gebruikt: *бреве́нчатый* 'van hout, van balken'.

-аст-	<i>глаза́стый</i> 'met grote ogen', <i>зуба́стый</i> 'met dikke lippen'
-------	---

Deze afleidingen zijn te vergelijken met die op *-ат-*, met dien verstande dat ze de omvang van het betreffende lichaamsdeel benadrukken en dat ze meer tot de spreektaal behoren.

-ист-	<i>тени́стый</i> 'schaduwrijk', <i>золоти́стый</i> 'goudkleurig'
-------	--

Zoals de twee voorbeelden aangeven kan *-ист-* zowel overvloed uitdrukken als gelijkenis (vgl. *золото́й* 'gemaakt van goud, gouden, goud-').

-к-	<i>ло́мкий</i> 'breekbaar, bros', <i>ре́зкий</i> 'scherp, heftig'
-----	---

Meestal gaat het hier om afleidingen van imperfectieve werkwoorden, maar soms zijn het ook primaire adjectieven als *у́зкий* 'nauw, beperkt', *бли́зкий* 'dichtbij, nabij', *гла́дкий* 'glad, vloeiend', *коро́ткий* 'kort' en *сла́дкий* 'zoet'.

-ок-	<i>широ́кий</i> 'breed', <i>высо́кий</i> 'hoog'
-ав-/-яв-	<i>крово́вый</i> 'bloed(er)ig', <i>дыра́вый</i> 'vol gaten'
-ляв-	<i>костля́вый</i> 'benig, met veel graten', <i>пискля́вый</i> 'huilerig, pieperig'
-ит-	<i>знамени́тый</i> 'beroemd', <i>серди́тый</i> 'kwaad'
-овит-/-евит-	<i>домо́вítый</i> 'huiselijk', <i>глянце́вítый</i> 'geglansd, glanzend'

18.3.2.3 Kwalitatieve adjectieven gevormd van deelwoorden

Er zijn veel adjectieven die van oorsprong deelwoorden zijn, bijvoorbeeld *теку́щий счёт* 'lopende rekening' (vgl. *течь* 'stromen', TAD *теку́щий*), *люби́мое блю́до* 'favoriet gerecht' (*люби́ть* 'houden van', TPD *люби́мый*). Omdat de regels voor de vorming van deelwoorden in de loop van de tijd gedeeltelijk veranderd zijn, kan het gebeuren dat er in het huidige Russisch een verschil in vorm bestaat tussen een

deelwoord (gevormd volgens de huidige regels) en een adjectief dat ooit gelijk was aan een deelwoord (gevormd volgens de toen geldende regels): *имущий* 'vermogen, bezittend' (*иметь*ⁱ 'hebben', TAD *имеющий*); *жгучий* 'brandend, gloeiend' (*жечь*ⁱ 'verbranden', TAD *жгущий*); *доказуемый* 'bewijsbaar' (*доказывать*ⁱ 'bewijzen', TPD *доказываемый*); *применимый* 'toepasbaar' (*применить*^p 'toepassen', geen TPD).

Suffixen die zijn afgeleid van het TAD zijn *-ущ/-ющ-*, *-ащ/-ящ-*, *-уч/-юч-* en *-ач/-яч-*. De vormen met *-щ-* zijn van oorsprong Kerkoslavisch, die met *-ч-* echt Russisch (vgl. 18.1.2, zie ook 10.7.1.1 en 12.2.5):

<i>-ущ/-ющ-</i>	<i>потрясающий</i> 'schokkend', <i>выдающийся</i> 'vooraanstaand, eminent'
<i>-ащ/-ящ-</i>	<i>блестящий</i> 'schitterend', <i>настоящий</i> 'echt; tegenwoordig'
<i>-уч/-юч-</i>	<i>горючий</i> 'brandbaar', <i>могучий</i> 'machtig'
<i>-ач/-яч-</i>	<i>горячий</i> 'heet; hartelijk', <i>висячий</i> 'hang-, hangend' (<i>висячий мост</i> 'hangbrug')

Van het TPD afgeleid zijn de suffixen *-им-*, *-аем/-яем-* en in een enkel geval ook *-ом-*. De betreffende adjectieven geven vaak de mogelijkheid of (geprefigureerd met *не-*) onmogelijkheid tot een bepaalde handeling aan en zijn te vergelijken met Nederlandse adjectieven op *-baar*. Bij adjectieven om *-им-* gaat het in een groot aantal gevallen om afleidingen van perfectieve werkwoorden. Voorbeelden:

<i>-им-</i>	<i>допустимый</i> 'toelaatbaar', <i>неудержимый</i> 'onweerstaanbaar'
<i>-аем/-яем-</i>	<i>несгибаемый</i> 'onbuigbaar', <i>незабываемый</i> 'onvergetelijk'
<i>-ом-</i>	<i>весомый</i> 'weegbaar, zwaarwegend', <i>искомый</i> 'gezocht, gevraagd'

Van het VAD afgeleid zijn de suffixen *-ш-* en *-вш-*:

<i>-ш-</i>	<i>сумасшедший</i> 'krankzinnig', <i>прошедший</i> 'verleden'
<i>-вш-</i>	<i>бывший</i> 'gewezen, voormalig', <i>минувший</i> 'afgelopen, verlopen'

Een ander VAD werd vroeger gemaakt door middel van het suffix *-л-*, dat tegenwoordig de verleden tijd aanduidt. Ook hiervan zijn adjectieven afgeleid:

<i>бывалый</i> 'ervaren; alleedaags'	<i>смелый</i> 'moedig, gedurfd'
<i>устарелый</i> 'verouderd, ouderwets'	<i>умелый</i> 'kundig, vaardig'
<i>усталый</i> 'vermoeid, moe'	<i>зрелый</i> 'rijp'

Enkele adjectieven op *-л-* zijn niet van deelwoorden afgeleid, zoals *светлый* 'licht', *круглый* 'rond', *тёплый* 'warm'.

Van het VPD afgeleid zijn de suffixen *-(е)н-*, *-(е)нн-* en *-т-*:

<i>-н-</i>	<i>ломанный</i> 'gebroken', <i>путанный</i> 'verward'
<i>-ен-</i>	<i>раненный</i> 'gewond(e)', <i>солённый</i> 'gezouten'
<i>-нн-</i>	<i>избранный</i> 'gekozen, uitverkozen', <i>сдержанный</i> 'terughoudend, beheerst'
<i>-енн-</i>	<i>умеренный</i> 'gematigd', <i>уверенный</i> 'overtuigd, zeker'
<i>-т-</i>	<i>развитой</i> 'ontwikkeld', <i>раздутый</i> 'opgeblazen'

(Over het probleem van de enkele of dubbele *-н-* zie 10.7.6.2 (b).)

18.3.2.4 Kwalitatieve adjectieven: suffixen met een subjectieve waarde

Net zoals bij de substantieven (zie 18.2.2.5) bestaan er ook bij adjectieven suffixen die aan het oorspronkelijke woord een relatieve waarde of subjectieve betekenis kunnen geven. Ook hier onderscheiden we weer tussen diminutieve en augmentatieve suffixen.

Verreweg het belangrijkste diminutieve suffix is *-еньк-*, dat na *-к-*, *-з-* en *-х-* de vorm *-оньк-* aanneemt. De uitgebreidere suffixen *-ёхоньк-* en *-ёшеньк-* (na *-к-*, *-з-* en *-х-* *-охоньк-* resp. *-ошеньк-*) komen buiten folkloristisch taalgebruik zelden voor. Voorbeelden:

<i>-еньк-</i>	<i>блédненькое лiчико</i> 'bleek gezichtje', <i>лéгонький морóзец</i> 'lichte vorst'
<i>-ёхоньк-</i>	<i>смирнёхонький телёночек</i> 'vredig kalfje'
<i>-ёшеньк-</i>	<i>здоровёшенький парнiшка</i> 'gezond jong kereltje'

In het geval van *мáленький* 'klein' heeft het suffix *-еньк-* geen bijzondere betekenis meer; *хорóшенький* heeft behalve de specifieke betekenis 'er goed uitziend, aantrekkelijk' vaak een ironische nuance (*хорóшенькая истóрия!* 'een mooie boel!').

Een ander diminutief suffix, *-оват-/еват-*, geeft de onvolledigheid van een eigenschap aan: *кисловáтый* 'nogal zuur, zurig', *синевáтый* 'nogal blauw, blauwig'. Het kan daarbij een nuance van (persoonlijke) evaluatie en vergelijking krijgen: *плоховáтая пьёска* 'nogal zwak stuk'. Het suffix kan worden gecombineerd met *-еньк-* tot *-оватеньк-/еватеньк-* en heeft dan een wat expressievere betekenis. Voorbeelden:

<i>-оват-/еват-</i>	<i>холодновáтая погóда</i> 'nogal koud weer'
<i>-оватеньк-/еватеньк-</i>	<i>глуховáтенькая старушка</i> 'nogal hardhorend oud vrouwtje'

In een enkel geval gaat het hier niet om afleidingen van adjectieven maar van substantieven, waarbij *-оват-/еват-* eveneens een element van evaluatie en vergelijking in zich draagt: *воровáтый* 'gluiperig, steels' (vgl. *вор* 'dief', dus eigenlijk 'als een dief, diefachtig'); *угловáтый* 'hoekig, onbehouwen' (*ýгол* 'hoek'); *суковáтый* 'knoesterig' (*сук* 'tak, knoest'); *плутовáтый* 'uitgekookt, geslepen' (*плут* 'schelm, bedrieger').

De augmentatieve suffixen *-ущ-/ющ-* en *-енн-* komen niet zoveel voor en geven behalve een vergroting vaak ook een vergroving aan:

<i>-ущ-/ющ-</i>	<i>большу́щий</i> 'enorm', <i>злю́щий</i> 'woedend, boosaardig'
<i>-енн-</i>	<i>здоровéнный</i> 'robuust, fors', <i>толстéнный</i> 'zeer dik'

Een relatieve en subjectieve waarde kan bij adjectieven natuurlijk ook door de comparatief, superlatief en elatief worden uitgedrukt (zie 3.14-3.15). Hetzelfde geldt voor 'versterkende' prefixen als *пре-* en *раз-* (18.3.1) en voor samenstellingen van het type *чёрный-чёрный* 'pikzwart' (18.3.3.1).

18.3.2.5 Relationele adjectieven in het algemeen

De meeste relationele adjectieven worden afgeleid met het suffix *-ск-*, en wel hoofdzakelijk van mannelijke substantieven, waaronder ook degene die levende wezens aanduiden. De variant *-еск-* komt voor na ruisklanken (*товáрищ* 'kame-

raad' → *товарищеский* 'kameraadschappelijk') en na *-г-, -к-* en *-х-*, die vóór het suffix in *-ж-, -ч-* resp. *-ш-* overgaan: *враг* 'vijand' → *вражеский* 'vijandelijk'; *человек* 'mens' → *человеческий* 'menselijk'; *монах* 'monnik' → *монашеский* 'monniken-'.

Bij persoonsaanduidingen op *-ик* en *-ак/-як (-ач)* levert de combinatie *-к + ск-* (*-ч + ск-*) soms *-цк-* op: *мужик* 'boer' → *мужицкий* 'boeren-'; *дурак* 'idiot' → *дурацкий* 'gek'; *ткач* 'wever' → *ткацкий* 'weef-'. De combinatie *-ц + ск-* levert hetzij *-ческ-* op (*отец* 'vader' → *отеческий* 'vaderlijk'), hetzij *-цк-* (*молодец* 'jongmens' → *молодецкий* 'vlot, stoer').

Geografische aanduidingen willen nog wel eens afwijken: *парижский* 'Parijs', *вожжский* 'Wolga-', *пражский* 'Praags', *чешский* 'Tsjechisch' (dus met *-ск-* in plaats van *-еск-*); *казахский* 'Kazachstaans', *узбекский* 'Oezbeeks', *ню-йоркский* 'New Yorks' (met *-ск-* in plaats van *-еск-* en zonder medeklinkerwisseling).

Vóór *-ск-* is *-л-* altijd zacht: *село* 'dorp' → *сельский* 'dorps-'; *июль* 'juli' → *июльский* 'juli-'. De overige parige consonanten zijn vóór *-ск-* daarentegen altijd hard, ook wanneer het oorspronkelijke woord op een zachte consonant eindigt: *царь* 'tsaar' → *царский* 'tsaren-, tsaristisch'. Uitzondering hierop zijn onder andere de maandnamen juni, en september tot en met december: *июнь* → *июньский*; *сентябрь* → *сентябрьский*; *октябрь* → *октябрьский*; *ноябрь* → *ноябрьский*; *декабрь* → *декабрьский* (maar *январь* → *январский*!).

Adjectieven met het suffix *-ск-* kunnen ook van woorden (meestal substantieven) worden gevormd die zelf met suffixen zijn afgeleid. Zo ontstaan er vele samengestelde suffixen, zoals bijvoorbeeld:

<i>-ическ-</i>	<i>исторический</i> 'historisch', <i>фонетический</i> 'fonetisch'
<i>-истическ-</i>	<i>социалистический</i> 'socialistisch', <i>коммунистический</i> 'communistisch'
<i>-истск-</i>	<i>расистский</i> 'racistisch', <i>марксистский</i> 'marxistisch'
<i>-(е)ческ-</i>	<i>купеческий</i> 'koopmans-, handels-', <i>переводческий</i> 'vertalers-, tolken-'
<i>-овск-/евск-</i>	<i>отцовский</i> 'vaderlijk, van vader', <i>августовский</i> 'augustus-'
<i>-анск-/янск-</i>	<i>американский</i> 'Amerikaans', <i>итальянский</i> 'Italiaans'
<i>-енск-</i>	<i>рождественский</i> 'kerst-', <i>кладбищенский</i> 'kerkhof-'
<i>-инск-</i>	<i>ялтинский</i> 'van Jalta', <i>кубинский</i> 'Cubaans'

Behalve *-ск-* kunnen ook nog de volgende suffixen relationele adjectieven vormen:

<i>-ов-/ев-</i>	<i>береговой</i> 'oever-, kust-', <i>полевой</i> 'veld-, land-'
-----------------	---

In tegenstelling tot *-ск-* kan *-ов-/ев-* geen afleidingen maken die personen aanduiden.

<i>-ин-</i>	<i>лошадный</i> 'paarden-', <i>ослиный</i> 'ezels-'
-------------	---

Deze afleidingen zijn doorgaans aanduidingen van dieren.

<i>-ан-/ян(н)-</i>	<i>ржаной</i> 'rogge-', <i>серебряный</i> 'zilver-, zilveren', <i>деревянный</i> 'houten'
--------------------	---

Meestal gaat het hier om afleidingen die een stof of materie aangeven.

<i><-н'-></i>	<i>недавний</i> 'recent', <i>ближний</i> 'dichtbij'
---------------------	---

Het gaat hier grotendeels om adjectieven van tijd of plaats; zie verder de lijst in 3.5.2.

<-šn'-> *тогдашний* 'toenmalig', *тамошний* 'uit die plaats, vandaar'

Deze adjectieven op <-šn'-> zijn direct afgeleid van bijwoorden; zie verder 3.5.2.

18.3.2.6 Possessieve adjectieven

Possessieve adjectieven worden gemaakt door middel van de suffixen *-ин* en *-ов/-ев*. Adjectieven op *-ин* komen vooral in de spreektaal voor en worden afgeleid van substantieven op *-а* die doorgaans vrouwelijke of mannelijke personen aanduiden. Vaak gaat het om afleidingen van verwantschapsnamen en diminutieven van voornamen. Voorbeelden:

сестра 'zuster' → *сестрин* 'zusters' *мама* 'mama' → *мамин* 'mama's'
дядя 'oom' → *дядин* 'ooms' *Саша* 'Sasja' → *Сашин* 'Sasja's'

In een enkel geval komt *-нин* voor: *братнин* 'broers', *мужнин* 'van de echtgenoot, man', *дочёрнин* (naast *дочерин*) 'dochters' (vgl. *материн* 'moeders').

Possessieve adjectieven op *-ов/-ев* worden afgeleid van mannelijke substantieven die op een medeklinker eindigen en die personen aanduiden. Behalve bij verwantschapsnamen en (niet-diminutieve) voornamen komen ze ook in vele vaste uitdrukkingen voor:

отец 'vader' → *отцов* 'vaders' *адамово яблоко* 'adamsappel'
Олег 'Oleg' → *Олегов* 'Olegs' *дамоклов меч* 'zwaard van Damocles'

Over de possessieve adjectieven zie verder 3.7. De suffixen *-ин* en *-ов/-ев* worden ook gebruikt om Russische achternamen en geografische namen te maken (zie 2.10.1/3.8 resp. 2.10.2). Voor de vormen *-иный* en *-овый/-евый* zie de vorige paragraaf.

18.3.2.7 Categoriele adjectieven

Categoriele adjectieven worden door middel van het suffix <-j-> gemaakt van substantieven die levende wezens, meestal dieren, aanduiden: *рыба* 'vis' → *рыбий* (Gsg M *рыбьего*) 'vis(sen)-'. Bij de vorming treden de medeklinkerwisselingen *з/д/з – ж, к/ц/т – ч* en *х – ш* op:

Бог 'God' → *божий* 'gods-, goden-'
князь 'vorst' → *княжий* 'vorsten-'
птица 'vogel' → *птичий* 'vogel-'
медведь 'beer' → *медвежий* 'beren-'
человек 'mens' → *человечий* 'mensen-'
черепаха 'schildpad' → *черепаший* 'schildpad(den)-'

телёнок 'kalf', pl *телята* → 'kalfs-'

Zoals *телячий* gaan ook andere aanduidingen van jongen van dieren.

Soms vindt er geen medeklinkerwisseling plaats:

стрекоза 'libel' → *стрекозий* 'libellen-'
коза 'geit' → *козий* 'geiten-'
скот 'vee' → *скотий* 'vee-'

Andere afwijkende vormen zijn *кошка* 'poes, kat' → *кошачий* 'katten-' en *свинья* 'varken' → *свинячий* 'varkens-'. Zie verder ook 3.9.

18.3.3 Samenstelling

De onderstaande indeling gaat van hetzelfde principe uit als die van de samengestelde substantieven (zie 18.2.3). De verbinding van de verschillende woordwortels vindt doorgaans weer plaats met behulp van de bindvocaal *o* of *e*.

18.3.3.1 Samenstellingen van twee adjectieven of twee substantieven

Samenstellingen van twee adjectieven of twee substantieven worden gewoonlijk met een verbindingsstreepje geschreven:

научно-популярный	populair-wetenschappelijk
русско-голландский	Russisch-Nederlands
товаро-пассажирский	goederen- en personen-
работе-крестьянский	arbeiders- en boeren-

Een speciale groep vormen samenstellingen van twee dezelfde adjectieven, eveneens geschreven met een verbindingsstreepje, maar met behoud van de uitgang in plaats van een bindvocaal. Ze geven een versterking van de grondbetekenis aan. Het tweede adjectief kan ook nog eens voorafgegaan worden door het versterkende prefix *пре-*:

чёрный-чёрный 'pikzwart'	тёплый-тёплый 'bloedheet'
мелкий-мелкий 'ragfijn, piepklein'	быстрый-пребыстрый 'supersnel'

18.3.3.2 Samenstellingen van twee verschillende woordsoorten

Samenstellingen van adjectieven plus substantieven (soms met verbindingsstreepje):

милый вид	→ <i>миловидный</i> 'aardig, liefvallig'
красная речь	→ <i>красноречивый</i> 'welsprekend'
железная дорога	→ <i>железнодорожный</i> 'spoorweg-'
голубые глаза	→ <i>голубоглазый</i> 'met blauwe ogen'

Het laatste voorbeeld maakt deel uit van een grotere groep samenstellingen die lichaamsdelen aanduiden en die gevormd zijn zonder suffix:

<i>толстогубый</i> 'met dikke lippen'	<i>полнощёкий</i> 'met volle wangen'
---------------------------------------	--------------------------------------

Andere samenstellingen:

вечнозелёный	eeuwig groen	(bijwoord plus adjectief)
высокопоставленный	hooggeplaatst	(bijwoord plus deelwoord)
двадцатипроцентный	twintigprocents-	(telwoord plus substantief; vgl. 18.2.3.2)
всевозможный	allerlei	(voornaamwoord plus adjectief)
миролюбивый	vredelievend	(substantief plus werkwoordswortel)

18.4 Het werkwoord

De vorming van werkwoorden vindt alleen door middel van derivatie plaats (dus geen samenstelling). Eerst zullen de prefixen en suffixen, inclusief hun betekenis, worden besproken (18.4.1 resp. 18.4.2). Beide spelen een centrale rol bij de vor-

ming van aspectparen (vgl. bijvoorbeeld het prefix *на-* in *писáтьⁱ* → *написáть^p* ‘schrijven’ en het suffix *-ыва-* in *рассказáть^p* → *рассказывáтьⁱ* ‘vertellen’). De vorming van aspectparen is apart behandeld in Hoofdstuk 7.

18.4.1 Prefigering

Hieronder volgt een alfabetische lijst van de belangrijkste werkwoordsprefixen en hun betekenis. Voor de betekenis van prefixen in combinatie met het suffix *-ся* (type *наедáтьсяⁱ* / *нае́сться^p* ‘zich vol eten’) zie 11.2. Vormvariaties bij prefixen worden behandeld in 6.9.

De meeste geprefigeerde werkwoorden, met name degene die een beweging uitdrukken, komen vaak in een min of meer vaste combinatie voor met een bepaald voorzetsel: *до- ... до* + G ‘tot aan’ (*до́ехать^p* *до гóрода* ‘tot aan de stad rijden’), *пере- ... через* + A ‘over-’ (*перейти^p* *через у́лицу* ‘de straat oversteken’). De belangrijkste combinaties zijn hieronder bij de afzonderlijke prefixen vermeld en van een getinte achtergrond voorzien.

в-	‘naar binnen, in-’ <i>вбега́тьⁱ</i> / <i>вбежа́ть^p</i> ‘naar binnen rennen’, <i>включáтьⁱ</i> / <i>включи́ть^p</i> ‘insluiten, opnemen; aanzetten, inschakelen’
в ... в + А	<i>входи́тьⁱ</i> / <i>войти́^p</i> <i>в дом</i> ‘het huis binnengaan’
вз-	‘naar boven, omhoog-, op-’ (ook bij klank- of lichteffecten) <i>взлетáтьⁱ</i> / <i>взлетéть^p</i> ‘opstijgen, wegvliegen’, <i>взрыва́тьⁱ</i> / <i>взорва́ть^p</i> ‘opblazen (van schip e.d.); woedend maken’, <i>вскри́киватьⁱ</i> ‘het uitgillen’, <i>вскри́кнуть^p</i> ‘een gil geven’
вз- ... на + А	<i>взбега́тьⁱ</i> / <i>взбежа́ть^p</i> <i>на гору</i> ‘de berg op rennen’
воз-	1 ‘naar boven, omhoog-, op-’ <i>воскреса́тьⁱ</i> / <i>воскрéснуть^p</i> ‘verrijzen, uit de dood herrijzen’, <i>воспи́тыватьⁱ</i> / <i>воспита́ть^p</i> ‘opvoeden’ 2 ‘opnieuw, her-, terug-’ <i>восста́навливатьⁱ</i> / <i>восстано́вить^p</i> ‘herstellen, weer opbouwen’, <i>возвращáтьⁱ</i> / <i>возврати́ть^p</i> ‘teruggeven, -sturen’
Het prefix <i>воз-</i> is van oorsprong de Kerkslavische variant van <i>вз-</i> ; dit verklaart de meer abstracte en soms ook verheven betekenissen die werkwoorden met <i>воз-</i> hebben. Vergelijk bijvoorbeeld het abstracte <i>возмуца́тьⁱ</i> / <i>возмути́ть^p</i> ‘verontwaardigen’ met het concrete <i>взмучивáтьⁱ</i> / <i>взмути́ть^p</i> ‘troebel maken door te schudden (van vloeistof)’.	
вы-	1 ‘naar buiten, weg-, uit-’ <i>выходи́тьⁱ</i> / <i>вы́йти^p</i> ‘naar buiten lopen, gaan uit’, <i>выка́пыватьⁱ</i> / <i>выкопа́ть^p</i> ‘uit-, opgraven’ 2 ‘helemaal, volledig, met succes, uit-’ <i>выпи́ватьⁱ</i> / <i>вы́пить^p</i> ‘uit-, leegdrinken’, <i>выигрыва́тьⁱ</i> / <i>выиграти́ть^p</i> ‘winnen’
вы- ... из + G	<i>выезжа́тьⁱ</i> / <i>вые́хать^p</i> <i>из воро́та</i> ‘de poort uit rijden’
вы- ... в/на + А	<i>выбега́тьⁱ</i> / <i>выбежа́ть^p</i> <i>в сад/ на у́лицу</i> ‘de tuin/ de straat in/op rennen’

до-	1 'tot, tot aan, aan-' <i>доходи́тьⁱ/дойти́^p</i> 'lopen, gaan tot; bereiken, aankomen', <i>достига́тьⁱ/достигу́ть^p</i> 'bereiken' 2 'ten einde, aanvullend, af-, bij-' <i>дослу́шива́тьⁱ/дослу́ша́ть^p</i> 'blijven luisteren tot (het einde)', <i>допи́сыва́тьⁱ/дописа́ть^p</i> 'af-, uitschrijven; erbij schrijven'
недо-	'tekort aan, onvoldoende, onder-' <i>недооце́нива́тьⁱ/недооце́ни́ть^p</i> 'onderschatten', <i>недогова́рива́тьⁱ/недогова́ри́ть^p</i> 'achterhouden, verzwijgen'
до- ... до + G	<i>доду́мыва́тьⁱ/доду́ма́ть^p</i> до ко́нца 'tot het einde denken'
за-	1 'naar achter, over ... heen, (te) ver weg, mis-' <i>закла́дыва́тьⁱ/заложи́ть^p</i> ру́ки за спи́ну 'de handen op de rug leggen', <i>забра́сыва́тьⁱ/забро́сить^p</i> '(te) ver gooien; opgeven; misleggen' (zie ook 6) 2 'dicht-, toe-, be-' <i>закрыва́тьⁱ/закры́ть^p</i> 'afsluiten, bedekken', <i>заде́лыва́тьⁱ/заде́ла́ть^p</i> 'dichtdoen, dichtstoppen' 3 'verwerving, aanwinst, ver-' <i>зараба́тыва́тьⁱ/зарабо́татъ^p</i> 'verdienen' (ook 'beginnen te werken'; vgl. 5), <i>завоёвы́ва́тьⁱ/завоева́ть^p</i> 'ver-overen' 4 'te veel, over-' <i>закáрмлива́тьⁱ/закорми́ть^p</i> 'overvoe(de)ren', <i>заце́ловыва́тьⁱ/заце́лова́ть^p</i> 'met zoenen overstelpen' 5 'beginnen te' <i>зацвета́тьⁱ/зацвети́ть^p</i> 'beginnen te bloeien, ontluiken', <i>заходи́ть^p</i> 'beginnen rond te lopen'

Bij *заходи́ть^p* gaat het om een samenstelling van een ongericht werkwoord van beweging; de bijbehorende afgeleide imperfectieven kunnen vaak niet of nauwelijks gemaakt worden (zie ook betekenis 2 bij *но-* en 3 bij *с-*). Vergelijk betekenis 1 bij *но-*: 'beginnen te' bij samenstellingen van gerichte werkwoorden van beweging; zie verder 9.4).

6 'beweging en passant'

заходи́тьⁱ/зайти́^p 'aanlopen bij' (ook 'verdwijnen achter'; vgl. 1),
зано́сима́тьⁱ/занести́^p 'langsbrengen, afgeven'

Deze betekenis komt met name voor bij samenstellingen van gerichte werkwoorden van beweging en de daarvan afgeleide imperfectieve werkwoorden (zie 9.5), maar ook elders (bijvoorbeeld *забра́сыва́тьⁱ/забро́сить^p* in de betekenis 'bezorgen, afleveren'; zie ook 1).

за- ... за + A	<i>заходи́тьⁱ/зайти́^p</i> за тучи 'achter de wolken verdwijnen'
за- ... за + I	<i>заходи́тьⁱ/зайти́^p</i> за кни́гой 'achter een boek aangaan, een boek (op)halen'
за- ... в + A / к	<i>заходи́тьⁱ/зайти́^p</i> в библиоте́ку/ к Ива́ну 'bij de biblio-theek/ Ivan langsgaan'

- из- 1 'naar buiten, weg-, uit-'
изгоня́тьⁱ/изгна́ть^p 'wegjagen, verbannen; afschaffen',
издава́тьⁱ/изда́ть^p 'uitgeven, uitvaardigen'
- 2 'helemaal, volledig, uit-'
изна́шива́тьⁱ/изно́сима́ть^p 'verslijten, afdragen', *изму́чива́тьⁱ/изму́чить^p* 'afbeulen, uitputten'
- из- ... из + G *исключа́тьⁱ/исключи́ть^p* из спи́сков 'uit de lijsten schrappen'
- из- ... от + G *исходи́тьⁱ/изойти́^p* от дире́кции 'van de directie uitgaan (van besluit e.d.)'
- Oorspronkelijk is *из-* het Kerkslavische equivalent van *вы-*. Beide hebben in de loop van de tijd hun eigen semantische velden geschapen, waarbij *из-* eerder voorkomt bij werkwoorden met een abstracte betekenis, maar waarbij ook gedeeltelijke overlappingen zijn ontstaan (vgl. *выбира́тьⁱ/вы́брать^p* en *избира́тьⁱ/избра́ть^p* 'uitkiezen', met soms moeilijk te scheiden deelbetekenissen).
- на- 1 'op-, erop-, aan-'
накле́ива́тьⁱ/накле́ить^p 'opplakken', *надева́тьⁱ/наде́ть^p* 'aan-trekken, opzetten (van hoed, bril)'
- 2 'iets in een bepaalde (vaak grote) hoeveelheid doen'
- наговáraива́тьⁱ/наговору́ть^p* 'veel praten, vertellen', *накупа́тьⁱ/накупи́ть^p* 'een (grote) hoeveelheid kopen'
- на- ... на + A *нажима́тьⁱ/нажа́ть^p* (на) кно́пку 'op de knop duwen' (на is hier facultatief)
- над- 1 'bovenop-, overheen-'
надстра́ива́тьⁱ/надстро́ить^p 'erbovenop bouwen', *надпи́сыва́тьⁱ/надпи́сать^p* 'van een opschrift, adres, handtekening voorzien'
- 2 '(een beetje) in-, aan-'
надку́сыва́тьⁱ/надку́сима́ть^p 'aanvreten, bijten in', *надреза́тьⁱ/надреза́ть^p* 'insnijden, inkepen'
- о- 1 '(rond)om-, om(heen)-'
о́кружа́тьⁱ/о́кружи́ть^p 'omringen, omsingelen', *обега́тьⁱ/обежа́ть^p* 'om iets heen lopen'
- 2 'omvattend, gedetailleerd, be-'
опра́шива́тьⁱ/опроси́ть^p 'rondvragen, enquêteren; overhoren', *осма́трива́тьⁱ/осмотре́ть^p* 'bekijken, bezichtigen; door-, onderzoeken'
- об- 1 '(rond)om-, om(heen)-'
обнима́тьⁱ/обня́ть^p 'omhelzen', *обска́кива́тьⁱ/обскака́ть^p* 'galopperen om; voorbijgalopperen'

- 2 'omvattend, gedetailleerd, be-'
обдумыватьⁱ/обдумать^p 'overdenken', *обсуждатьⁱ/обсудить^p*
 'bespreken, beoordelen, bezien, overwegen'
- 3 'overtreffing'
обызрыватьⁱ/обызрать^p 'winnen van, uitbuiten', *обгонятьⁱ/обогнать^p* 'inhalen; overvleugelen'
- 4 'misleiding'
обвешиватьⁱ/обвесить^p 'tekort aan gewicht geven', *обсчитыватьⁱ/обсчитать^p* 'te veel rekenen, oplichten'

De eerste twee betekenissen van *об-* komen overeen met die van *о-*. Er zijn gevallen waarbij hetzelfde werkwoord met beide prefixen kan worden samengesteld zonder dat de betekenissen noemenswaardig verschillen: *оклеиватьⁱ/оклеить^p* en *обклеиватьⁱ/обклеить^p* 'beplakken'. Daar waar wel verschillen plaatsvinden, heeft het met *о-* samengestelde werkwoord gewoonlijk een meer overdrachtelijke betekenis: *осыпатьⁱ/осыпать^p* *похвалами* 'overstelpen met lofuitingen' en *обсыпатьⁱ/обсыпать^p* *песком* 'bestrooien met zand'.

- от-*
- 1 'verwijdering, weg-, ver-'
отходитьⁱ/отойти^p 'zich verwijderen, vertrekken (van bus, trein e.d.)', *оставлятьⁱ/оставить^p* 'opzij-, wegzetten'
- 2 'terug-, her-'
отплачиватьⁱ/отплатить^p 'iets vergelden, goedmaken, terugdoen', *отражатьⁱ/отразить^p* 'terug-, weerkaatsen; pareren, weerleggen'
- 3 'ophouden te, uit-, af-'
отцветатьⁱ/отцвести^p 'uitbloeien', *отделыватьⁱ/отделать^p*
 'afwerken, de laatste hand aan iets leggen'
- от-* ... *от* + *G* *отвыкатьⁱ/отвыкнуть^p* *от курения* 'het roken afleren'
- пере-*
- 1 'over-, overheen-'
перепрыгиватьⁱ/перепрыгнуть^p 'springen over', *передаватьⁱ/передать^p* 'overbrengen, -geven; weergeven'
- 2 'over-, te veel'
перегружатьⁱ/перегрузить^p 'overbelasten, overladen', *пересаливатьⁱ/пересолить^p* 'te sterk zouten'
- 3 'over-, opnieuw, her-'
перекрашиватьⁱ/перекрасить^p 'overschilderen, -verven', *перестраховыватьⁱ/перестраховать^p* 'herverzekeren'
- 4 'in stukken, door-'
перегрызатьⁱ/перегрызть^p 'doorknagen', *перепиливатьⁱ/перепилить^p* 'doorzagen'
- 5 'af- of onderbreking'
перебиватьⁱ/перебить^p 'dood-, stukslaan; onderbreken', *переставатьⁱ/перестать^p* 'ophouden'

6 'opeenvolgend, af-, door-'

перестрелять^p 'afschieten (van munitie)' (ook 'neerschieten'; vgl. 5), *пересматриватьⁱ/пересмотреть^p* 'doorkijken, nazien' (ook 'herzien'; vgl. 3)

пере- ... *через* *переплыва́тьⁱ/переплы́ть^p* (*че́рез*) *ре́ку* 'de rivier overzwemmen'

Intransitieve werkwoorden zoals *плытьⁱ* kunnen, als ze met *пере-* worden samengesteld, ook direct worden verbonden met de accusatief (dus zonder *че́рез*).

по- 1 'beginnen te'

пойти́^p 'beginnen te lopen', *полюби́ть^p* 'gaan houden van'

Het gaat hier hoofdzakelijk om samenstellingen van gerichte werkwoorden van beweging; ze hebben geen afgeleide imperfectieven. Vergelijk betekenis 5 bij *за-* ('beginnen te' bij samenstellingen van ongerichte werkwoorden van beweging; zie verder 9.6.2).

2 'voor korte duur, eventjes, een beetje'

посиде́ть^p 'eventjes zitten', *походи́ть^p* 'eventjes rondlopen'

Deze deelbetekenis kan niet alleen als een beperking van tijd ('eventjes'), maar ook als een beperking van de intensiteit van de handeling ('een beetje') opgevat worden, bijvoorbeeld in het geval van *попу́дрить^p* 'een beetje poederen'. Bij *походи́ть^p* hebben we te maken met een samenstelling van een ongericht werkwoord van beweging (zie ook betekenis 5 bij *за-* en 3 bij *с-*; zie verder 9.6).

3 'van tijd tot tijd, af en toe' (in verbinding met *-ыва-/ -ива-*; vgl. 18.4.2)

поку́риватьⁱ 'af en toe een trek nemen (van sigaret)',

погля́дыватьⁱ 'af en toe een blik werpen'

под- 1 'onder-, eronder-'

подкла́дыватьⁱ/подлож́ить^p 'leggen onder', *подчёркиватьⁱ/*

подчеркн́уть^p 'onderstrepen'

2 'vanonder, naar boven, omhoog-'

поднима́тьⁱ/подня́ть^p 'optillen, oprapen', *подбра́сыватьⁱ/*

подбро́ситъ^p 'omhoog-, opgooien'

3 'nadering, aan-, toe-'

подходи́тьⁱ/подойти́^p 'naderen, toelopen op', *подзыва́тьⁱ/*

подо́звать^p 'naderbij, aanroepen'

4 'toevoeging, erbij, bij-, (een beetje) aan-'

подлива́тьⁱ/подли́ть^p 'bijgieten', *поднева́тьⁱ* '(zachtjes) meezin-

gen', *подви́нчиватьⁱ/подвинти́ть^p* 'aandraaien', *подсыха́тьⁱ/*

подсо́хнутъ^p 'aandrogen, opdrogen'

5 'steels, heimelijk'

подслу́шиватьⁱ/подслу́шать^p 'afluisteren', *подде́лыватьⁱ/*

подде́лать^p 'namaken, vervalsen'

под- ... под + А *подполза́тьⁱ/подползти́^p* *под стол* 'onder de tafel kruipen'

- под- ... к + D *подзываетⁱ/подозывает^p к себе* 'bij zich roepen'
- пре- 1 'over-, overheen-, transformatie'
передаватьⁱ/передать^p 'overleveren, verraden', *превращатьⁱ/превратить^p* 'veranderen, herleiden'
 2 'over-, te veel'
превышатьⁱ/превысить^p 'overtreffen, overschrijden; te buiten gaan'
 3 'af- of onderbreking'
прекращатьⁱ/прекратить^p 'beëindigen, stoppen'
- De overeenkomsten in vorm en betekenis tussen *пре-* en *пере-* zijn terug te voeren op het feit dat *пре-* de Kerkoslavische variant is van *пере-*, met vaak meer verheven en abstracte betekenissen. Vergelijk boven ook de letterlijke betekenis van *передаватьⁱ/передать^p* met de overdrachtelijke van *передаватьⁱ/передать^p*; of *переступатьⁱ/переступить^p* 'stappen over; overschrijden' met *преступатьⁱ/преступить^p* 'overtreden, schenden'.
- пред- 'vooraf, voor-'
предвидетьⁱ 'voorzien, vooruitzien', *предреши́тьⁱ/предреши́ть^p* 'vooraf beslissen', *предостерега́тьⁱ/предостере́чь^p* 'waarschuw-
 wen voor'
- при- 1 'aankomst, aan-'
приходитьⁱ/прийти^p 'aankomen', *привозитьⁱ/привезти^p* 'aan-,
 toevoeren, brengen'
 2 'toevoeging, aan iets vast-'
приклады́ватьⁱ/приложы́ть^p 'bij-, toevoegen', *пришива́тьⁱ/приши́ть^p* 'aan-, opnaaien'
 3 'een beetje, eventjes'
приоткрыва́тьⁱ/приоткры́ть^p 'op een kier zetten',
приподнима́тьⁱ/приподня́ть^p 'even optillen, -lichten'
- при- ... в + A *приезжа́тьⁱ/прие́хать^p в Амстерда́м* 'in Amsterdam aankomen'
- при- ... к + D *привыка́тьⁱ/привы́кнуть^p к дисципли́не* 'aan discipline wennen'
- про- 1 'doorheen, door-'
прореза́тьⁱ/прореза́ть^p 'doorsnijden', *пропуска́тьⁱ/пропусти́ть^p* 'doorlaten, laten lopen door', *прочи́тыва́тьⁱ/прочи́та́ть^p* 'door-,
 uitlezen'
 2 'voorbij-, langs'
проходи́тьⁱ/пройти́^p 'voorbijlopen' (ook 'lopen door' en 'voorbij-
 gaan, verstrijken, verlopen; afleggen'; vgl. 1, resp. 3)
 3 'een bepaalde tijd of afstand door-, af-'
пробы́ть^p 'doorbrengen, verblijven', *прожда́ть^p* 'een bepaalde
 tijd wachtend doorbrengen'

- 4 'vergissing, falen, ver-'
просмáтриватьⁱ/просмотрéть^p 'over het hoofd zien' (ook 'door-
 kijken'; vgl. 1), *прои́згρиватьⁱ/прои́згρать^p* 'verliezen, verspelen',
прони́ватьⁱ/прони́ть^p 'verdrinken (van geld)'
- про- ... сквозь *прогáдыватⁱ/прогáдéть^p* *сквозь щель* 'door de spleet kijken'
 про- ... мiмо *проезжáтьⁱ/проéхать^p* *ми́мо дóма* 'het huis voorbijrijden'
- раз- 1 'uit elkaar, uiteen-, stuk-'
разгоня́тьⁱ/разогнáть^p 'uiteendrijven, ontbinden', *разбивáтьⁱ/*
разбíть^p 'stukslaan, vernielen', *разбирáтьⁱ/разобрáть^p* 'demon-
 teren; uit-, onderzoeken'
 2 'terugdraaiing, ont-'
распечáтыватⁱ/распечáтат^p 'ontzegelen, openmaken (van
 brief)', *разлюбíть^p* 'niet meer houden van', *раздúмат^p* 'zich
 bedenken'
- с- 1 'samen-, bijeen-, mee-'
созывáтьⁱ/созвáть^p 'bijeengroepen', *склáдыватⁱ/сложíть^p* 'bij-
 eenleggen; optellen; maken, componeren', *соцúвствóватⁱ*
 'meeleven, sympathiseren'
 2 'omlaag-, af-, weg-'
спры́гиватⁱ/спры́гнуть^p 'omlaag springen', *срывáтьⁱ/сорвáть^p*
 'afscheuren, afplukken', *снимáтьⁱ/снять^p* 'af-, wegnemen'
 3 'één keer heen en na gedane zaken terug'
сходíть^p 'even heen- en teruglopen', *сбéгат^p* 'even heen en
 terug rennen'

Deze betekenis komt voor bij samenstellingen van ongerichte werkwoorden van beweging; de bijbehorende afgeleide imperfectieven kunnen vaak niet of nauwelijks gemaakt worden (zie ook betekenis 5 bij *за-* en 2 bij *по-*; zie verder 9.6).

- с- ... с + I *сотрúдничатⁱ с коллéгами* 'met collega's samenwerken'
 с- ... с + G *сходíтьⁱ/сойтíть^p с дорóги* 'van de weg afgaan'

Een zeldzame Kerkslavische variant van *с-* in de betekenis 'omlaag-, af-' is *низ-*, zoals in *низвергáтьⁱ/низвэ́ргнут^p* 'neer-, omverwerpen'; vergelijk ook het poëtische *нисходíтьⁱ/*
низойтíть^p 'af-, neerdalen' met het gewone *сходíтьⁱ/сойтíть^p* 'naar beneden gaan'.

- у- 1 'verwijdering, weg-'
уходíтьⁱ/уйтíть^p 'weggaan, vertrekken', *убирáтьⁱ/убрáть^p* 'ver-
 wijderen, wegnemen; opbergen, opruimen'
 2 'resultatief, ver-'
убивáтьⁱ/уби́ть^p 'vermoorden, doden', *укреплáтьⁱ/укрепíть^p*
 'versterken, verstevigen', *уговáриватⁱ/уговорíть^p* '(proberen
 te) overreden'

у ... от + G	<i>уходитъⁱ/уйтѣ^p</i> от дѣктора ‘van de dokter weggaan’
у ... из + G	<i>уезжатъⁱ/уѣхатъ^p</i> из гѣрода ‘de stad uit rijden’
у ... в/на + A	<i>улетатъⁱ/улетѣтъ^p</i> в Лондон/ на юг ‘naar Londen/ het zuiden (weg)vliegen’

18.4.2 Suffigering

De werkwoordssuffixen waarvan een duidelijke betekenis of specifiek gebruik gegeven kan worden staan hieronder opgesomd volgens de indeling in werkwoordklassen, zoals die in 6.6 is gepresenteerd. Een gedeelte van de informatie is alleen een samenvatting van wat in 6.6 al ter sprake is gekomen.

- A1 Klasse *читатъ*, presens *читаю, читает*

Ten eerste worden de suffixen *-я/-а-*, *-ва-*, *-ыва-/ива-* gebruikt om afgeleide imperfectieven te vormen: *выполнить^p* → *выполнятьⁱ* ‘uitvoeren, vervullen’, *открытъ^p* → *открыватьⁱ* ‘openen’, *записать^p* → *записыватьⁱ* ‘opschrijven, opnemen’ (zie verder 7.3). Drie belangrijke afgeleide imperfectieven op *-ва-* gaan trouwens niet volgens A1, maar volgens A5 (zie 6.6). De betreffende suffixen drukken oorspronkelijk een gewoontehandeling uit (‘plegen te’) en komen in die functie nog voor bij werkwoorden als *едатъⁱ* ‘plegen te eten’, *живатъⁱ* ‘plegen te wonen’ en *говариватъⁱ* ‘plegen te zeggen’. Het gaat daarbij niet om afleidingen van imperfectieve uit perfectieve werkwoorden (zoals *выполнятьⁱ*, enz.), maar van imperfectieve (*естьⁱ*, *житьⁱ* resp. *говоритьⁱ*; vgl. 6.6, sub A).

Een tweede suffix is *-нича-*, dat voorkomt bij afleidingen van substantieven die gewoonlijk beroepen of bezigheden aanduiden, en bij afleidingen van adjectieven, waarbij het werkwoord de negatieve connotatie ‘zich voordoen als, spelen’ heeft: *плѣтник* ‘timmerman’ → *плѣтничатьⁱ* ‘timmerman zijn, timmeren (als beroep)’; *разбѣйник* ‘rover’ → *разбѣйничатьⁱ* ‘roven, op roof uitgaan’; *умный* ‘verstandig’ → *умничатьⁱ* ‘de slimme jongen uithangen’; *важный* ‘belangrijk, gewichtig’ → *важничатьⁱ* ‘dikdoen, gewichtig doen’.

Ten derde wordt het suffix *-ка-* gebruikt bij werkwoorden die zijn afgeleid van voornaamwoorden, en bij tussenwerpsels eindigend op een klinker. Ze betekenen zoveel als ‘... zeggen’: *тыкатьⁱ* ‘jij zeggen, tutoyeren’, *нукатьⁱ* ‘ное zeggen, opdrijven, aansporen’, *мяукатьⁱ* ‘miauwen’, *хрюкатьⁱ* ‘knorren’, *окастьⁱ* ‘о zeggen (d.w.z. zonder klinkerreductie spreken)’ (vgl. ook onder, A3).

- A2 Klasse *рисоватъ*, presens *рисую, рисует*

Het suffix *-ова/-ева-* komt niet alleen voor bij werkwoorden van Russische origine (*голосоватъⁱ* ‘stemmen’, *ночеватъⁱ* ‘overnachten’), maar wordt vooral gebruikt om leenwoorden uit West-Europese talen te maken: *штурмоватъⁱ* ‘bestormen’, *интриговатъⁱ* ‘intrigeren’. Met name de uitgebreidere varianten op *-изова-* (Frans *-iser*), *-ирова-* en *-изирова-* (Duits *-ieren* en *-isieren*) zijn bijzonder productief: *индустриализоватъ^{i/p}* ‘industrialiseren’, *стилизоватъ^{i/p}* ‘stileren’; *эмансипироватъ^{i/p}* ‘emanciperen’, *абсорбироватъ^{i/p}* ‘absorberen’; *коллективизироватъ^{i/p}* ‘collectiveren’, *монополизироватъ^{i/p}* ‘monopoliseren’.

- A3 Klasse *искать*, presens *ищу́, ищёт*

Van de werkwoorden die behoren tot de gesloten klasse A3 duiden die met de suffixen *-та-* en *-ка-* geluiden aan: *бормотатьⁱ* ‘mompelen’, *хохотатьⁱ* ‘(schater) lachen’; *плакатьⁱ* ‘huilen’, *мурлыкатьⁱ* ‘spinnen (van kat)’. De betekenis van sommige werkwoorden op *-ка-* die volgens A3 gaan, ligt dicht bij die van werkwoorden op *-ка-* volgens A1 (zie boven); vergelijk bijvoorbeeld *хныкатьⁱ* ‘grienen, pruilen’, dat in de flexie fluctueert tussen A1 en A3 (zie verder 6.10, sub 6.6, klasse A3, punt 1).

- A4 Klasse *кричать*, presens *кричу́, кричѳт*

De gesloten klasse A4 met het suffix *-а-* telt ongeveer 35 werkwoorden, waarvan bijna driekwart een geluid aanduidt: *кричатьⁱ* ‘schreeuwen’, *стучатьⁱ* ‘kloppen’, *жуужатьⁱ* ‘zoemen, gonzen’, enz. (zie verder 6.11, sub 6.6, klasse A4; vgl. ook onder, C2).

- C1 Klasse *краснѳть*, presens *краснею́, краснеѳт*

De meeste werkwoorden van klasse C1, die allemaal het suffix *-е-* hebben, zijn intransitieve afleidingen van adjectieven en soms ook substantieven. Ze kunnen zowel de betekenis ‘(meer) ... worden’ als ‘als ... te zien zijn, zich ... aftekenen’ dragen: *краснѳтьⁱ* ‘rood/roder worden, rood aanlopen; zich rood aftekenen, te zien zijn (van iets roods)’.

- C2 Klasse *горѳть*, presens *горю́, горѳт*

De gesloten klasse C2, met het suffix *-е-*, doet denken aan klasse A4 in de zin dat ook hier een substantieel deel van de werkwoorden (22 van de 45) geluiden aanduidt: *свистѳтьⁱ* ‘fluiten’, *хрипѳтьⁱ* ‘schor spreken’, *шумѳтьⁱ* ‘lawaaï maken’, enz. (zie verder 6.11, sub 6.6, klasse C2, punt 1).

- D1 Klasse *махнѳть*, presens *махну́, махнѳт*

Het suffix *-ну-* wordt in klasse D1 gebruikt om perfectieve werkwoorden te maken bij werkwoorden die een klank- of lichteffect of een beweging aangeven: *крикнуть^p* ‘schreeuwen’ (bij *кричатьⁱ*), *моргнуть^p* ‘met een oog knipperen, knipogen’ (bij *моргатьⁱ*), enz. (zie verder 6.6, sub D1).

Naast *-ну-* kan het uitgebreide suffix *-ану-* voorkomen, dat een expressieve en vulgaire connotatie heeft: *резануть^p* ‘snijden’ (naast *резать^p*), *стегануть^p* ‘een zweepslag geven; schieten, knallen’ (naast *стегнуть^p*).

- D1a Klasse *привѳкнуть^p*, presens *привѳкну́, привѳкнет*

Bij de gesloten subklasse D1a duidt het suffix *-ну-* een overgang aan van een instabiele naar een stabiele toestand. Het gaat om imperfectieve werkwoorden (mits ongeprefigeerd), die meestal intransitief zijn: *гаснутьⁱ* ‘uitgaan, (uit)doven’, *мѳрзнутьⁱ* ‘bevriezen’, *сѳхнутьⁱ* ‘(uit)drogen, droog worden’, enz. (zie verder 6.11, sub 6.6, klasse D1a).

19 HET VOEGWOORD, DE SAMENGESTELDE ZIN

19.1 Inleiding en indeling

19.1.1 Wat is een samengestelde zin? Wat is een voegwoord?

Een SAMENGESTELDE ZIN is een zin die uit meer dan één hoofdzin of uit een hoofdzin en één of meer bijzinnen bestaat. Een ENKELVOUDIGE ZIN bestaat alleen uit één hoofdzin.

Indien de begrippen 'hoofdzin' en 'bijzin' niet of onvoldoende bekend zijn is enige toelichting te vinden in 19.3.1.

Een VOEGWOORD is een woord dat twee of meer taalelementen met elkaar verbindt. De taalelementen die door een voegwoord verbonden worden, kunnen zinnen in een coherente tekst zijn (zie 1 hieronder), maar ook delen van samengestelde zinnen (2), combinaties van bij elkaar horende woorden (3), woorden (4) en zelfs woorddelen (5):

1a – Нельзя! – сказа́л он. Но́ егó не слýшали.	'Dat mag niet!' zei hij. Maar niemand luisterde.
1b – Почему́ он не пришёл? – <u>Потому́</u> что́ он бо́лен.	'Waarom is hij niet gekomen?'
'Omdat hij ziek is.'
2a Шёл ме́лкий снежо́к, и́ было́ хо́лодно.	Het sneeuwde zacht en het was koud.
2b Оте́ц потре́бовал, <u>что́бы</u> я е́хала с ним.	Vader verlangde dat ik met hem meeging.
3 Я поеду́ тепе́рь <u>ли́бо</u> на Да́льний Восто́к, <u>ли́бо</u> на се́вер.	Ik vertrek nu óf naar het Verre Oosten, óf naar het noorden.
4 Он молодóй, но́ о́пытный.	Hij is jong, maar ervaren.
5 Аффиксы де́лятся на пре-, ин- и по́стфиксы.	We onderscheiden affixen in pre-, in- en suffixen.

Voegwoorden zijn ongevoelig voor de woordsoort van de verbonden elementen. Zo kan het voegwoord *и* allerlei zaken met elkaar verbinden: substantieven (zie 6), adjectieven (7), werkwoorden (8), bijwoorden (9) en zelfs verschillende woordsoorten, mits met dezelfde syntactische functie (10). (In voorbeeld 10 is de functie van de verbonden elementen die van bijwoordelijke bepaling van wijze.)

6 У меня́ есть брат и сестра́.	Ik heb een broer en een zus.
7 челове́к сме́лый и си́льный	een dappere en sterke man
8 Он смея́лся и пла́кал однове́менно.	Hij lachte en huilde tegelijk.
9 петь грóмко и фальши́во	luid en vals zingen
10 писа́ть краси́во и без оши́бок	mooi en zonder fouten schrijven

Ook voorzetsels drukken een relatie uit tussen taalelementen. Zij kunnen echter lang niet voor elke woordsoort staan en verbinden nooit zinnen (zie 13.1).

In dit hoofdstuk zal een overzicht worden gegeven van de voornaamste voegwoorden, waarbij de nadruk zal liggen op hun functie van verbindende elementen tussen delen van samengestelde zinnen (delen van samengestelde zinnen zullen meestal kortweg ‘zinnen’ worden genoemd). Tegelijk zullen de belangrijkste typen samengestelde zinnen besproken worden, ook die typen waarbij voegwoorden geen rol spelen.

Zinnen kunnen, behalve door voegwoorden, ook verbonden worden door **VOEGENDE WOORDEN**. Het verschil tussen voegwoorden en voegende woorden bestaat daarin, dat voegwoorden de zinnen alleen verbinden, maar dat voegende woorden ook nog zinsdeel zijn in de bijzin. Als voegend woord kunnen verschillende woordsoorten dienst doen:

- betrekkelijke voornaamwoorden (*кто, что, котóрый, чей, како́й, ско́лько*);
- betrekkelijke bijwoorden (*где, как, когда́, куда́, отку́да, заче́м, почему́, отчего́*, enz.);
- vraagwoorden, die gelijkkluidend zijn aan een van de twee categorieën voegende woorden hierboven (*кто, что, где, как*, enz.).

De hier genoemde woordsoorten zijn behandeld in 4.8. In voorbeelden (11) en (13) hieronder zien we een verbinding met een voegwoord, in (12) fungeert een vragend/betrekkelijk voornaamwoord als voegend woord, in (14) een vragend/betrekkelijk bijwoord:

11 Я узна́л, <u>что</u> он недово́лен.	Ik ontdekte dat hij ontevreden was.
12 Я узна́л, <u>чем</u> он недово́лен.	Ik ontdekte waarover hij ontevreden was.
13 Он не знал, <u>что</u> Пётр за́втра уе́дет.	Hij wist niet dat Pjotr morgen wegging.
14 Он не знал, <u>куда́</u> Пётр за́втра уе́дет.	Hij wist niet waar Pjotr morgen naartoe ging.

Verder kunnen zinnen nog verbonden worden door partikels en bijwoorden (zie 19.1.5).

In dit hoofdstuk zullen we de verschillende typen woorden die zinnen verbinden (voegwoorden, voegende woorden, partikels en bijwoorden) samen **VERBINDENDE WOORDEN** noemen.

19.1.2 Nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden

Naar hun syntactische functie worden **NEVENSCHIKKENDE** en **ONDERSCHIKKENDE VOEGWOORD** onderscheiden.

Nevenschikkende voegwoorden verbinden syntactisch gelijksoortige taalelementen. Dit kunnen de vijf verschillende soorten taalelementen zijn die aan het begin van 19.1.1 genoemd werden. **NEVENSCHIKKING** kan zowel binnen zinsdelen (voorbeelden 3 t/m 5) voorkomen als tussen zinnen (voorbeelden 1a en 2a). De nevenschikkende voegwoorden worden besproken in 19.2.

ONDERSCHIKKING (zie ook 19.3) komt alleen voor tussen zinnen (zie voorbeelden 1b en 2b). Onderschikkende voegwoorden verbinden syntactisch ongelijksoortige zinnen: een hoofdzin en een bijzin. De onderschikkende voegwoorden worden besproken in 19.3.

In bijzondere gevallen kan een onderschikkend voegwoord in een enkelvoudige zin voorkomen, bijvoorbeeld het voegwoord *чем*, dat in vergelijkingen wordt gebruikt:

15 Фильм интрэснее для взрósлых, чем для детéй.	De film is interessanter voor volwassenen dan voor kinderen.

19.1.3 De betekenis van voegwoorden

Bijna ieder voegwoord heeft een betekenis, die iets zegt over de aard van de verbinding die het tot stand brengt. Zo worden de *nevenschikkende* voegwoorden gewoonlijk onderscheiden in:

- AANEENSCHAKELLENDE voegwoorden, die een opsomming weergeven, bijvoorbeeld *и* ‘en’, *да* (in de betekenis ‘en’), *ни ... ни* ‘noch ... noch’;
- TEGENSTELLENDE voegwoorden, die een TEGENSTELLING weergeven, bijvoorbeeld *а* ‘maar’, *но* ‘maar’, *да* (in de betekenis ‘maar’), *одна́ко* ‘echter’, *же* (in de betekenis ‘echter’);
- DISJUNCTIEVE (verdelende) voegwoorden, bijvoorbeeld *или* ‘of’, *ли́бо* ‘of’, *то ... то* ‘nu eens ... dan weer’, *не то ... не то* ‘half ...half’.

Bij disjunctie moeten we onderscheid maken tussen EXCLUSIEVE en NIET-EXCLUSIEVE DISJUNCTIE. Bij het eerste legt men er de nadruk op dat het ene alternatief het andere uitsluit, bij het tweede is die uitsluiting niet relevant. Wanneer men bijvoorbeeld vraagt ...

Heb je koffie- of theegedronken?

... is het mogelijk dat men wil weten of de aangesprokene een van de twee genoemde dranken gedronken heeft (wat het precies was is minder belangrijk), maar men kan ook willen weten of het nu koffie of thee was wat de aangesprokene gedronken heeft. Het laatste is exclusieve disjunctie, het eerste niet-exclusieve. Overigens is de zinsintonatie verschillend: bij exclusieve disjunctie krijgen de woorden ‘koffie’ en ‘thee’ beide een nadruksaccent, bij niet-exclusieve disjunctie niet.

Onderschikkende voegwoorden worden al naargelang de aard van het verband dat ze leggen, onderscheiden in voegwoorden van tijd, oorzaak, voorwaarde, enz.

Verder moeten we onderscheid maken tussen EENDUIDIGE en MEERDUIDIGE voegwoorden. Eenduidige voegwoorden, zoals bijvoorbeeld *пéред тем*, *как* ‘voordat’, hebben een gespecialiseerde betekenis die nauwelijks op de context steunt. Meerduidige voegwoorden, zoals bijvoorbeeld *и*, *а*, *но*, *что*, *как*, *что́бы* kunnen verscheidene betekenissen weergeven, en hun betekenis is grotendeels afhankelijk van de context.

19.1.4 Concretisatoren en correlaten

De betekenis van een voegwoord kan gepreciseerd worden door middel van een CONCRETISATOR, die uit een of meer woorden kan bestaan. Zo kan de betekenis van *a*, *и* en *но* geconcretiseerd worden tot *и потому* 'en daarom', *и в результате* 'en als resultaat daarvan', *а ведь* 'want immers', *но зато* 'maar daar staat tegenover dat'. Het spreekt vanzelf dat vooral de meerduidige voegwoorden (zie 19.1.3) de neiging tot uitbreiding met concretisatoren vertonen.

Sommige veelvoorkomende combinaties van voegwoord + concretisator, bijvoorbeeld *а именно* '(en) met name', *а также* 'en ook' worden door sprekers van het Russisch beschouwd als samengestelde voegwoorden (voegwoorden die uit meer dan één woord bestaan, zie 19.1.5), en in veel woordenboeken en grammatica's worden ze ook als zodanig beschreven.

Naast deze concretisatoren, die direct aan een voegwoord worden gekoppeld, kan de relatie tussen de verbonden delen van de constructie worden verduidelijkt door CORRELATEN. Deze staan, wat hun positie in de zin betreft, niet in direct contact met het voegwoord. Ze staan in de hoofdzin, wat betekent dat ze ofwel vooraf kunnen gaan aan het voegwoord, ofwel erop kunnen volgen. We onderscheiden:

- Correlaten zonder eigen betekenis. Dit zijn er twee: *то* en *так*; deze wijzen er alleen op dat er een syntactische relatie tussen de zinnen bestaat, bijvoorbeeld *если ... то/так*, 'als ... (dan) ...', bijvoorbeeld:

16 Если бы я была ласточкой, то Als ik een zwaluw was, zou ik onmiddellijk
сейчас же полетела бы. wegvliegen.

- Correlaten met een duidelijke eigen betekenis, bijvoorbeeld *тогда* 'dan', *значит* 'dus, dat wil zeggen', *стало быть* 'dus, bijgevolg'. Ook *так* kan optreden als correlaat met een eigen betekenis ('zo'). Bij sommige typen bijzinnen is het noodzakelijk dat de hoofdzin een correlaat bevat; bij een bijzin die een maat of graad aangeeft, bijvoorbeeld, moet in de hoofzin een correlaat staan als *так* 'zo', *с такой силой* 'met een dergelijke kracht', enz.:

17 Ветер дул с такой силой, что стоять De wind woei met zo'n kracht, dat je niet
на ногах было невозможно. op je benen kon blijven staan.

Sommige correlaten van het tweede type (bijvoorbeeld *во всяком случае* 'in ieder geval') kunnen niet alleen voegwoorden, maar ook correlaten van het eerste type specificeren:

18 Если не герой, то, во всяком случае, Als hij dan geen held is, dan toch in ieder
смелый человек. geval een moedig man.

19.1.5 Enkelvoudige en samengestelde voegwoorden. Afgrenzing van het begrip 'voegwoord'

Naar hun structuur worden de voegwoorden onderverdeeld in ENKELVOUDIGE en SAMENGESTELDE VOEGWOORDEN.

Enkelvoudige voegwoorden bestaan slechts uit één woord. Het is niet altijd eenvoudig om duidelijke grenzen te trekken tussen enkelvoudige voegwoorden en andere woorden die ook een verbindende functie tussen zinnen kunnen vervul-

len. Het gaat hier met name om een aantal partikels (bijvoorbeeld *бúдто* ‘alsof’, *ведь* ‘immers’) en bijwoorden (bijvoorbeeld *вдобáвок* ‘bovendien’, *впрóчем* ‘trouwens’, *зató* ‘daar staat tegenover dat’, *иnáче* ‘anders’, *одна́ко* ‘echter’, *по́тому* ‘daarom’, *точн́ее* ‘liever gezegd’). Veel van deze worden ook gebruikt als concretisator bij meerduidige voegwoorden, bijvoorbeeld *и вдобáвок* ‘en bovendien’, *и по́тому* ‘en daarom’, *и́ли ина́че* ‘of anders’.

Samengestelde voegwoorden zijn combinaties van twee of meer componenten die elk afzonderlijk bestaan als woord. De meeste samengestelde voegwoorden bestaan uit een combinatie van voorzetsel (al of niet enkelvoudig) + vorm van *то* + enkelvoudig (meerduidig) voegwoord, bijvoorbeeld *для то́го что́бы, в связи́ с тем что́, подо́бно то́му как*.

19.1.6 Eenplaats- en meerplaats-voegwoorden (reeksvormers)

Naar hun gebruik onderscheiden we EENPLAATS-VOEGWOORDEN en MEERPLAATS-VOEGWOORDEN. De eenplaats-voegwoorden staan hetzij tussen de beide verbonden taalelementen in (bijvoorbeeld *и* ‘en’), hetzij direct vóór een van beide verbonden taalelementen (niet per se tussen de verbonden elementen in, bijvoorbeeld *так как* ‘aangezien’). Bij de meerplaats-voegwoorden is er in elk van de verbonden taalelementen een component van het voegwoord opgenomen (bijvoorbeeld *и ... и* ‘en ... en ...’; *ни ... ни* ‘noch ... noch ...’). Meerplaats-voegwoorden worden ook wel REEKSVORMERS genoemd.

Sommige eenplaats-voegwoorden zijn herhaalbaar, bijvoorbeeld *и, и́ли*. Voegwoorden als *но* en *а* ‘maar’ kunnen niet herhaald worden.

Het verschil tussen herhaalde eenplaats-voegwoorden en meerplaats-voegwoorden zit in het aantal: bij herhaalde eenplaats-voegwoorden is dit minder dan het aantal verbonden elementen (zie 19 hieronder), bij meerplaats-voegwoorden is dit gelijk aan dat aantal (zie 20):

19 Он встрéтился с Ларисой и Петром и Антоном.	Hij kwam Larisa en Pjotr en Anton tegen.
20 И глаза́, и ли́ца, и голоса́, и движе́нья, и оде́жда, и во́здух, и со́лнце – всё праздничное.	En de ogen, én de gezichten, én de stemmen, én de bewegingen, én de kleding, én de lucht, én de zon: alles was even feestelijk.

Een bijzondere positie wordt ingenomen door de TWEEPLAATS-VOEGWOORDEN, die gepaard zijn (bijvoorbeeld *едва́ ... как* ‘nauwelijks ... toen ...’; *э́сли ... то* ‘als ... dan ...’; *как ... так и* ‘zowel ... als ...’).

19.1.7 Wat wordt in dit hoofdstuk besproken?

Het Russisch kent zeer veel voegwoorden, en ook de combineerbaarheid met concretisatoren en correlaten is groot. Daarom is dit hoofdstuk selectief: er is gekozen voor de belangrijkste voegwoorden en combinatiemogelijkheden. Aan de andere kant beperken we ons niet helemaal tot het voegwoord: hier en daar komen andere verbindende woorden aan de orde en worden algemene opmerkingen gemaakt over samengestelde zinnen.

Eerst worden de nevenschikkende samengestelde zinnen behandeld (19.2), dan de onderschikkende (19.3). Bij de behandeling van de nevenschikking komen een voor een de verschillende voegwoorden ter sprake (eerst *u*, dan *u ... u ...*, enz.). De behandeling van onderschikking is gerangschikt op type bijzin: inhoudelijke bijzin, bijzin van tijd, enz.

19.2 Nevenschikkende voegwoorden

19.2.1 Nevenschikking: algemeen

19.2.1.1 Wat is nevenschikking?

In NEVENSCHIKKING worden twee of meer gelijksoortige taalelementen naast elkaar geplaatst tot een reeks van gelijkwaardige LEDEN. Deze leden kunnen door (nevenschikkende) verbindingswoorden verbonden zijn, maar kunnen ook niet verbonden zijn.

Nevenschikking kan zowel binnen zinsdelen voorkomen als tussen zinnen. Alle nevenschikkende voegwoorden hebben deze beide mogelijkheden. In (1) hieronder is er sprake van nevenschikking binnen een zinsdeel (naamwoordelijk gezegde). In (2) is er sprake van nevenschikking binnen delen van een zinsdeel (bijvoeglijke bepaling). In (3) verbindt *u* delen van zinsdelen (naamwoordelijk gezegde) en *a* zinnen:

1	Эта комната большая и светлая.	Die kamer is groot en licht.
2	Это небольшая, но светлая и уютная комната.	Dit is een kleine, maar lichte en gezellige kamer.
3	Эта комната большая и тёплая, а эта комната маленькая и холодная.	Deze kamer is groot en warm, en die kamer is klein en koud.

19.2.1.2 De verbinding

Er zijn twee manieren waarop nevenschikking taalelementen verbonden kunnen zijn:

- Verbinding door middel van voegwoorden of andere verbindende woorden. Nevenschikking kan zowel geschieden door een- als door meer- en tweepplaats-voegwoorden (zie 19.1.6).
- Verbinding zonder verbindingswoorden. Gelijkwaardige taalelementen kunnen onder bepaalde voorwaarden zonder gebruik te maken van verbindingswoorden worden gecombineerd tot een nevenschikking:

4	Он купил в магазине колбасу, сыр, масло.	Hij kocht worst, kaas en boter in de winkel.

Dergelijke combinaties kunnen alleen dan als nevenschikking worden beschouwd, als er een nevenschikkend voegwoord of een reeksvormer ingelast kan worden. Met name bij *u* en *и* is het (net als in het Nederlands) gebruikelijk om pas vóór het laatste lid een voegwoord te gebruiken.

Vóór een bijstelling, bijvoorbeeld in ...

- 5 *Мой друг Иван Лапшин* *Mijn vriend Ivan Lapsjin* (titel van een film)

... kan geen voegwoord worden ingevoegd, hetgeen erop wijst dat er sprake is van onderschikking.

Bij nevenschikking zonder verbindingswoord worden de leden in gesproken taal van elkaar gescheiden door een kleine pauze, in geschreven taal door een komma, een puntkomma, een dubbele punt of een gedachtestreep, al naargelang het verband tussen de leden. Als de leden zinnen zijn, is het ook mogelijk dat tussen die zinnen een punt staat.

19.2.1.3 De leden

De door nevenschikking verbonden elementen moeten syntactisch gelijkwaardig zijn, en bovendien moet de syntactische relatie tot de rest van de zin gelijk zijn. Zo kunnen twee of meer hoofdzinnen in nevenschikking voorkomen, maar ook twee of meer lijdend-voorwerpzinnen, onderwerpzinnen, lijdende voorwerpen in een enkelvoudige zin, enz.

In veel gevallen zijn de leden van een nevenschikking niet alleen functioneel gelijkwaardig, maar kunnen ze ook van plaats verwisseld worden, bijvoorbeeld:

- 6 На лугу паслись козёл и баран. In de wei graasden een geit en een schaaap.

Op deze omkeerbaarheid zijn echter uitzonderingen.

- Er zijn nevenschikkingen die op grond van de betekenisrelatie onomkeerbaar zijn. Verwisselt men de leden, dan verandert de betekenis van het geheel, bijvoorbeeld:
- 7 Ему́ отвели́ кварти́ру, и он посели́лся в ней. Hij kreeg een woning toegewezen en trok erin.
- Verder zijn er nevenschikkingen die in principe wel omkeerbaar zijn, maar waarvan de omkering om syntactische redenen onmogelijk is of door conventies bemoeilijkt wordt: (a) als het tweede lid pas te interpreteren is nadat het eerste is genoemd, omdat in het tweede lid wordt verwezen naar elementen van het eerste; (b) als in een van de leden een deel is samengetrokken; (c) bij stereotiepe combinaties (vaste uitdrukkingen, merknamen, titels e.d.).

19.2.2 Het voegwoord *u* 'en'

Het voegwoord *u* wordt meestal gebruikt om een aaneenschakelend verband uit te drukken (zie echter voorbeelden 16 en 17 hieronder). De volgende soorten aaneenschakeling worden onderscheiden.

- **GEWONE AANEENSCHAKELING.** Hier worden de leden verbonden op grond van hun inhoudelijke verwantschap. Meestal zijn zij omkeerbaar:

- 8 Он рабóтает б́ыстро и хорошó. Hij werkt snel en goed.

- 9 Он купи́л в магази́не колбасу́, сыр и ма́сло. Hij kocht in de winkel worst, kaas en boter.

Een aantal gewone aaneenschakelingen is tot vaste uitdrukkingen of combinaties geworden. In dat geval zijn de leden onomkeerbaar, bijvoorbeeld *там и сям* 'her en der', *один и тот же* 'één en dezelfde', *то и дело* 'af en toe'.

- **INTENSIVERENDE AANEENSCHAKELING.** Het gebruik van identieke woorden (eventueel synoniemen of woorden met een verwante betekenis) als leden van een aaneenschakeling heeft een intensiverend of versterkend effect. Voorbeeld:

10 Он всё ниже и ниже опуска́л го́лову. Hij liet zijn hoofd steeds verder zakken.

- **RANGSCHIKKENDE AANEENSCHAKELING.** Hier kan de volgorde van de leden niet veranderd worden zonder de betekenis te veranderen. Vaak wordt een concretisator gebruikt. De volgende typen kunnen worden onderscheiden:

- Nadruk op het tweede (en een eventueel volgend) lid. In het benadrukte lid komt altijd een concretisator voor, zoals *прито́м, вдоба́вок, ещё, к тому́ же, помíмо того́, помíмо э́того, крóме того́* (allemaal: 'bovendien'), *та́кже* 'ook', *потóм* 'voorts', *наконе́ц* 'uiteindelijk'. Voorbeeld:

11 Егó не привлека́л их о́браз жи́зни, и вдоба́вок у него́ не́ было средств, что́бы с ними́ тяга́ться. Hij werd niet aangetrokken door hun manier van leven, en bovendien had hij geen middelen om zich met hen te meten.

- Aanvulling op het eerste lid. Het tweede lid kan een aanvulling (verklaring) geven op het eerste lid. De samenhang tussen beide leden wordt ondersteund door herhaling in het tweede deel van elementen uit, of verwijzingen naar, het eerste lid. Vooral het voornaamwoord *э́то* 'dat' wordt als verwijzing gebruikt. Voorbeelden:

12 Мы сто́яли на Не́вском проспекте́, и отту́да прекра́сно смотре́лось зда́ние Адмиралте́йства. We stonden op de Nevski Prospekt, en daarvandaan zag het gebouw van de Admiraliteit er schitterend uit.

13 Челове́к до́лжен труди́ться, рабо́тать в по́те лица́, и в э́том одно́м заключа́ется смысл егó жи́зни. De mens moet werken in het zweet zijns aanschijns, en daarin alleen ligt de zin van het leven.

- Opeenvolging:

14 Ему́ отвели́ кварти́ру, и он посели́лся в ней. Hij kreeg een woning toegewezen en trok erin.

- Oorzaak, gevolg of voorwaarde

15 Свобо́дных мест не́ было, и им пришло́сь сто́ять. Er waren geen plaatsen meer vrij, en ze moesten staan.

- Tegenstelling. Alleen mogelijk tussen zinnen. Veelgebruikte concretisatoren: *несмотря́ на э́то* 'desondanks'; *одна́ко* 'niettemin'; *всё́ же, всё́-таки́* 'toch'; *тем не ме́нее* 'niettemin':

16 Я не хочу́ ду́мать об э́том и не нахожу́ сил сде́лать э́то. Ik wil er niet aan denken, maar daar heb ik geen kracht voor.

17 Хо́чется спать, и не могу́ усну́ть. Ik wil graag slapen, maar kan de slaap niet vatten.

- Commentaar. In het tweede lid wordt commentaar gegeven op wat voorafgaat:

- 18 Она́ б́удет дрáться за теб́я, и – Ze zal om je vechten, en gelijk heeft ze.
права́.

И is herhaalbaar, dat wil zeggen dat het meer dan twee elementen kan verbinden. Het wordt ook gebruikt ter afsluiting van een opsomming waarin verder geen verbindingswoorden voorkomen:

- 19 Он купи́л в магази́не колбасу́, сыр, и Hij kocht worst, kaas en boter in de
ма́сло. winkel.

19.2.3 De reeksvormer *и ... и (... и)* 'én ... én (... én)'; de tweepplaats-voegwoorden *не то́лько ... но и* 'niet alleen ... maar ook' en *как ... так (и)* 'zowel ... als'

De reeksvormer *и ... и* schakelt de leden op dezelfde manier aan elkaar als het alleenstaande voegwoord *и*, maar de aaneenschakeling krijgt meer nadruk. De zin krijgt de betekenis van een opsomming. Nevenschikkingen met *и ... и* zijn twee- of meerledig. Het voegwoord staat in de regel vóór ieder lid. De leden van de aaneenschakeling worden gescheiden door komma's. Voorbeelden (zie ook 19):

- 20 В э́том семéстре у студéнтов б́удут In dit semester hebben de studenten
экза́мены и по ру́сской, и по examens in zowel Russische als Engelse
англи́йской литерату́ре. letterkunde.
- 21 Он побывáл всю́ду: и в це́нтре, и в Hij is overal geweest: én in het centrum,
отдалённых от центра райо́нах. én in de buitenwijken.

De tweepplaats-voegwoorden *не то́лько ... но и* 'niet alleen ... maar ook' en *как ... так (и)* 'zowel ... als' staan hier qua betekenis zeer dicht bij:

- 22 Он говори́т не то́лько Hij spreekt niet alleen Engels, maar ook
по-фра́нцу́зски, но и по-англи́йски. Frans.
- 23 Собра́лись как взро́слые, так и де́ти. Zowel volwassenen als kinderen waren
bij elkaar gekomen.

19.2.4 De reeksvormer *ни ... ни* 'noch ... noch'

Ни ... ни wordt gebruikt voor een nadrukkelijke ontkennende opsomming. Het verbindt leden die zowel in structuur als in betekenis sterk overeenkomen. Het aantal leden is in beginsel onbeperkt.

Bij nevenschikte gezegden wordt het ontkennende partikel *не* gewoonlijk weggelaten (24-26 hieronder), behalve in zinnen met de verleden of toekomstige tijd van *быть* (27):

- 24 Она́ ни игра́ет, ни поёт. Zij speelt noch zingt.
- 25 Он ни поля́к, ни ру́сский. Hij is noch Pool, noch Rus.
- 26 Сам он ни богáт, ни знáтен, ни Zelf is hij noch rijk, noch aanzienlijk,
умён. noch verstandig.

- 27 Вчера не́ было ни жа́рко, ни хóлодно. Gisteren was het noch warm, noch koud.

Bij nevenschikte onderwerpen moet de persoonsvorm verenigbaar zijn met beide leden. Als het nodig is voor de verenigbaarheid wordt een meervoud gebruikt, zoals in 29 – 31 hieronder:

- 28 Ни он, ни она́ не знаёт. Noch hij, noch zij weet het.
 29 Ни он, ни я не говорю́м по-по́льски. Noch hij, noch ik spreek Pools.
 30 Ни он, ни она́ не знали́. Noch hij, noch zij wist het.
 31 Ни он, ни она́ не дово́льны. Noch hij, noch zij was tevreden.

Bij nevenschikking van zinnen bevat ieder lid van de verbinding het ontkennende partikel *не*:

- 32 Ни стрéлы не летáли, ни пу́шки не греме́ли. Pijlen vlogen niet, en de kanonnen zwegen.
 33 Де́ло не кле́ится: ни люде́й нет, ни пого́да не устанáвливается. De zaak wil maar niet vlotten: er zijn geen mensen beschikbaar en het weer helpt ook niet mee.

19.2.5 Het voegwoord *да* 'en, maar'

Het voegwoord *да* is kenmerkend voor spreektaal. Het is soms aaneenschakelend en soms tegenstellend. Wanneer het zonder concretisator wordt gebruikt, moet de context uitsluitend geven.

19.2.5.1 *да* 'en'

Zinnen met dit voegwoord drukken gelijktijdigheid uit:

- 34 Для слéдующего поколе́ния остану́тся то́лько э́ти ве́щи да архивные за́писи. Voor de volgende generatie blijven alleen deze voorwerpen en de archieven over.

Het aaneenschakelende voegwoord *да* kan zowel gebruikt worden voor aaneenschakeling in de enkelvoudige zin (dus binnen één zinsdeel) als in de samengestelde zin. Het kan twee of meer leden verbinden. Zijn er meer dan twee leden, dan kunnen de voegwoorden worden weggelaten, behalve tussen de laatste twee leden:

- 35 Пять да два – семь. Vijf en twee is zeven.
 36 Соба́ка, лев, да волк с лисо́й в сосе́дстве ка́к-то жи́ли. Daar woonden in hetzelfde bos een hond, een leeuw, een wolf, een vos.

19.2.5.2 *да* 'maar'

Dit komt vooral (maar niet alleen) voor in spreekwoorden en zegswijzen:

- 37 Де́лаете вы все́ старáтельно, да сли́шком ме́дленно. U doet alles heel consciëntieus, maar veel te traag.
 38 Мнóго шу́ма, да ма́ло то́лку. Veel geschreeuw en weinig wol.

39	Бли́зок ло́коть, да не укúсишь.	Dichtbij en toch veraf.
40	Она́ шьёт хорошо́, да ме́дленно.	Zij naait goed, maar traag.
41	Мал золотни́к, да до́рог.	Klein maar fijn.
42	Самова́р бы я вам поста́вил, да ча́ю у меня́ нет.	Ik zou de samowar wel willen aanzetten, maar ik heb geen thee.

19.2.5.3 Samenstellingen

Samen met een kleine groep concretisatoren vormt *да* samengestelde voegwoorden, bijvoorbeeld *да и* 'en'; *да ведь* 'immers'; *да зато́* 'daar staat tegenover dat'; *да то́лько* 'alleen'; *да ещё*, *да к тому́ же*, *да притом*, *да вдобавок* 'en bovendien'.

Voorbeeld:

43	Где она́, я не зна́ю, да и не хочú знать.	Waar ze is weet ik niet, en ik wil het ook niet weten.
44	Всё хорошо́, да воды́ то́лько нет.	Alles is goed, er is alleen geen water.

19.2.6 Het voegwoord *а* 'en, maar'

Het voegwoord *а* wordt meestal gebruikt om een tegenstellend verband uit te drukken.

- ZUIVERE TEGENSTELLING. Hierbij is sprake van contrast, van een tegenover elkaar stellen of met elkaar vergelijken van verschillende zaken. Er is echter geen sprake van een conflict (zoals bij *но*, zie 19.2.7):

45	Сочине́ние вы напи́шете сего́дня, а дикта́нт за́втра.	Het opstel schrijven jullie vandaag en het dictee morgen.
46	Он сиди́т, а я стою́.	Hij zit en ik sta.
47	Он рабо́тает, а я учúсь в университе́те.	Hij werkt en ik studeer aan de universiteit.
48	Я не согласи́лся с э́тим предложéнием, а он вы́сказался за него́.	Ik was het niet eens met dat voorstel, maar hij was ervóór.

- VERVANGENDE TEGENSTELLING. Het voegwoord *а* introduceert een bevestigende bewering na een ontkennende. De leden sluiten elkaar uit:

49	Пого́да была́ не со́лнечная, а па́смурная, хму́рая.	Het was niet zonnig, maar bewolkt en somber.
50	Приро́да не храм, а масте́рская.	De natuur is geen tempel, maar een werkplaats.
51	Он не пи́шет, а чита́ет.	Hij schrijft niet, hij leest.
52	Кни́га не бе́лая, а кра́сная.	Het boek is niet wit, maar rood.
53	Не Пе́тя, а Ва́ня принёс кни́гу.	Niet Petja, maar Vanja heeft het boek gebracht.
54	Он поше́л в кино́, а не в теа́тр.	Hij ging naar de film en niet naar de schouwburg.

- **INLEIDENDE TEGENSTELLING.** *A* introduceert een aanvullende bewering of vraag. Deze staat in contrast tot de context en/of situatie:

55 А где други́е? En waar zijn de anderen?
 56 Уме́лый водите́ль, а та́кже и слеса́рь. Hij is een kundig chauffeur, maar ook bankwerker.
 Samen met de concretisator *вдруг* vormt het voegwoord *a* de uitdrukking *a вдруг* 'stel nou dat':

57 А вдруг он не во́время приде́т? Stel dat/ En als hij niet op tijd is?

- **COMMENTARIËRENDE AANEENSCHAKELING.** Het voegwoord *a* introduceert een tussenzin die commentaar geeft op wat voorafgaat:

58 Появле́ние зрите́лей, а их бы́ло 80, Het binnenkomen van de toeschouwers
 сно́ва мобилизова́ло актёров. (het waren er tachtig) bracht de acteurs
 weer in beweging.

Nevenschikkingen met *a* zijn altijd tweeledig.

19.2.7 Het tegenstellende voegwoord *но* 'maar'

Het tegenstellende voegwoord *но* lijkt in veel opzichten op *a*. De betekenis van *но* is echter bepaalder: *но* geeft aan dat de leden van de nevenschikking met elkaar in tegenspraak zijn, dat er (in het beeld van de spreker) sprake is van een voor de toehoorder onverwachte vereniging van zaken. Het voegwoord verbindt dus leden van een nevenschikking die elkaar (op de een of andere manier) tegenspreken, maar die toch naast elkaar bestaan:

59 Пого́да была́ со́лнечная, но холо́дная. Het was zonnig, maar koud.
 60 Со́лнце зашло́ за го́ры, но бы́ло ещё светло́. De zon was al achter de bergen verdwenen, maar het was nog licht.
 61 С ним могло́ быть тру́дно, но всегда́ бы́ло интере́сно. Hij kon moeilijk zijn, maar het was altijd interessant.
 62 Позади́ остава́лся до́лгий и тру́дный день, но он не чу́вствовал уста́лости. Hij had een lange en moeilijke dag achter de rug, maar voelde de vermoeidheid niet.
 63 Ма́льчик упáл, но не ушиб́ся. De jongen viel, maar bezeerde zich niet.
 64 Стоя́ла зима́, но я гуля́л в пиджаке́. Het was winter, maar ik liep in colbert.

Een bijzonder gebruiksgeval van *но* (dat echter goed vergelijkbaar is met het Nederlands) is dat van de **AANVULLENDE TEGENSTELLING**. In dit type tegenstelling introduceert het tweede lid een gegeven dat in de context belangrijker of relevanter is dan het gegeven van het eerste lid:

65 Вы привы́кли обра́щаться со мной, U bent gewend me als een kind te
 как с ма́ленькой, но я уже́ вы́росла. behandelen, maar ik ben al volwassen.

- 66 Бывáет, конéчно, что рак щíпнет за пáлец, но éто не стрáшно. Het komt natuurlijk wel voor dat een krab z'n scharen in je vinger zet, maar dat geeft niet.

Nevenschikkingen met *но* zijn altijd tweeledig. In de enkelvoudige zin kan *но* alleen bijvoeglijke bepalingen, bijwoordelijke bepalingen van hoedanigheid en gezegden verbinden. Met het voegwoord *но* wordt een groot aantal concretisatoren gebruikt: *зато́* 'daar staat tegenover dat'; *несмотря́ на éто* 'desondanks'; *всё же, всё-таки* 'toch'; *тем не мéнее* 'niettemin'; *в то же врéмя* 'tegelijkertijd'.

19.2.8 Het tegenstellende voegwoord *же* 'echter'

Dit voegwoord *же* is qua betekenis equivalent aan *a*. Het heeft echter (a) een accentuerende functie, die overeenkomt met die van het partikel *же*, en (b) een specifieke plaats in de zin (zie hieronder):

- 67 Берёзы распусти́лись, дубы́ же стоя́ли обнажёнными. De berken waren al uitgelopen, maar de eiken waren nog kaal.
- 68 Все пришл́и во́время, он же, как и в прóшлый раз, опозда́л. Iedereen was op tijd, maar hij kwam te laat, net als de vorige keer.

In tegenstelling tot de andere nevenschikkende voegwoorden wordt *же* uitsluitend gebruikt in de samengestelde zin. Het verbindt altijd twee leden. Het voegwoord *же* staat nooit aan het begin van een zin, maar altijd op de tweede positie van het tweede lid van de tegenstelling.

19.2.9 Het bijwoord *одна́ко* (*одна́ко же*) 'doch, echter'

Het voegwoordelijke bijwoord *одна́ко* is synoniem met *но* en kenmerkend voor schrijftaal. Het geeft vaak een zeker voorbehoud van de kant van de spreker weer. Soms is er sprake van toegeving:

- 69 Мы надéялись никогдá бо́лее не встрéтиться, одна́ко встрéтились. Wij hadden gehoopt elkaar nooit weer te ontmoeten, het gebeurde echter toch.
- Одна́ко* verbindt altijd twee leden.

19.2.10 Het disjunctieve voegwoord *или* (*иль*) 'of'

Dit voegwoord heeft een aantal betekenisnuances, die goed overeenkomen met die van het Nederlandse 'of'. In (70 – 72) hieronder zien we het eigenlijk gebruik van *или*, eerst exclusief (zie 19.1.3, 70 – 71) en dan niet-exclusief (72); vervolgens oneigenlijk, verklarend en corrigerend gebruik (respectievelijk 73, 74 en 75):

- 70 Э́то соба́ка и́ли волк? Is dat een hond of een wolf?
- 71 Да́йте мне, пожа́луйста, ча́ю и́ли ко́фе! Geeft u mij alstublieft thee of koffie!
- 72 В э́ту тетра́дь я накле́ивал и́ли подкла́дывал вы́резки из газéт. In dit schrift plakte of verzamelde ik krantenknipsels.

- 73 Говори́, и́ли я сего́дня же расскажу́ про теб́я нача́льнику. Zeg op, of ik vertel het vandaag nog aan je chef.
- 74 Назови́те инфинити́в, и́ли неопределе́нную фо́рму э́того глаго́ла. Geef de infinitief of de onbepaalde wijs van dit werkwoord.
- 75 Я чу́вствовал, что поступи́л пра́вильно, и́ли, верне́е, что по-друго́му поступи́ть не мог. Ik voelde dat ik juist had gehandeld, of liever, dat ik niet anders had kunnen handelen.

Het voegwoord kan alleen staan of herhaald gebruikt worden. Wanneer het alleen staat, staat het aan het begin van het tweede lid van de verbinding. Er wordt dan (althans bij 'eigenlijk' gebruik) geen komma geplaatst vóór *и́ли*.

19.2.11 De reeksvormer *и́ли ... и́ли (... и́ли)* 'of ... of (... of)'

De reeksvormer *и́ли ... и́ли (... и́ли)* wordt gebruikt in exclusieve én niet-exclusieve disjunctie (zie 19.1.3). Er wordt een komma geplaatst tussen de leden van de verbinding:

- 76 Соревновáния начну́тся и́ли в конце́ э́той неде́ли, и́ли на слéдующей. De wedstrijden beginnen óf aan het eind van deze week, óf volgende week.
- 77 Собра́ние бу́дет и́ли в понеде́льник, и́ли в сре́ду. De vergadering zal plaatshebben op maandag of op woensdag.
- 78 По вече́рам оте́ц обы́чно и́ли чита́ет мне что-нибу́дь, и́ли рассказыва́ет о рабо́те. 's Avonds leest vader mij gewoonlijk iets voor of vertelt hij iets over zijn werk.
- 79 О́ля о́чень рассу́нная де́вочка: она́ и́ли оста́вит до́ма тетра́дь, и́ли перепу́тает упражне́ние, и́ли забу́дет вы́учить стихотворе́ние. Olja is een bijzonder verstrooid kind: óf ze laat haar schrift thuis liggen, óf ze vergist zich in de oefening, óf ze vergeet het gedicht uit haar hoofd te leren.
- 80 До це́нтра мо́жно дое́хать и́ли на трамва́е, и́ли на авто́бусе. Naar het centrum kunt u met de tram of met de bus.

19.2.12 Het disjunctieve voegwoord *ли́бо* 'of'

Het voegwoord *ли́бо* wordt alleen gebruikt in exclusieve disjunctie (zie 19.1.3). Het is kenmerkend voor spreektaal, en komt in gebruik overeen met het eigenlijk gebruik van *и́ли*:

- 81 По́еду на Кавка́з ли́бо в Кры́м. Ik ga naar de Kaukasus of naar de Krim.
- 82 Он прие́дет в суббо́ту, ли́бо в воскресе́нье. Hij komt op zaterdag of zondag.
- 83 Прие́ду к вам, ли́бо отпра́влюсь на Кавка́з. Ik kom naar u, óf ik vertrek naar de Kaukasus.

19.2.13 De reeksvormer *ли́бо ... ли́бо (... ли́бо)* 'ofwel ... ofwel (... ofwel)'

Het voegwoord *ли́бо ... ли́бо (... ли́бо)* wordt gebruikt in nadrukkelijk exclusieve disjuncties. Het komt in betekenis en gebruik overeen met de reeksvormer *и́ли*, maar is meer spreektaal:

84	Эту ко́мнату на́до окле́ить ли́бо голубы́ми, ли́бо зеле́ными обо́ями.	Die kamer moet óf blauw, óf groen behangen worden.
85	С чужы́ми я ли́бо робе́л, ли́бо ва́жничал.	In het bijzijn van anderen was ik óf verlegen, óf opgeblazen.
86	В э́то вре́мя го́да ли́бо идúт дожди́, ли́бо сто́ят холода́.	In die tijd van het jaar regent het, óf is het koud.
87	Ли́бо пан, ли́бо пропа́л.	Alles of niets. Lett.: 'Of je bent een (rijk) heer, of je bent geruïneerd'.

19.2.14 De reeksvormer *ли (...ли) ... (и́)ли 'óf ... óf (... óf)*

De reeksvormer *ли (...ли) ... (и́)ли* wordt gebruikt in exclusieve disjuncties om onderling tegenstrijdige handelingen of verschijnselen op te sommen. Het gaat daarbij meestal om vraagzinnen:

88	Сле́зы ли, пот ли у него́ на лице́?	Zijn het tranen, of is het zweet op zijn gezicht?
89	Шум ли мне слы́шится, и́ли э́то о́пяť стучи́т моё се́рдце?	Hoor ik lawaai van buiten, of bonst mijn hart weer zo?

Het laatste element van het voegwoord is *ли* of *и́ли*. Het element *ли* kan nooit het begin van een lid van de reeks zijn, maar staat altijd op de tweede positie. Het element *и́ли* staat wel aan het begin van het laatste lid.

19.2.15 De reeksvormer *то ... то 'nu eens ... dan weer'*

То ... то wordt gebruikt in exclusieve disjuncties om elkaar afwisselende handelingen of verschijnselen aan te duiden. Meestal gaat het om herhaalde handelingen. Alleen in combinatie met een perfectief verleden tijd is er sprake van een eenmalige afwisseling:

90	К экза́мену он гото́вился пло́хо: то у него́ боле́ла голова́, то ему́ меша́ли друзья́.	Hij kon zich niet goed voorbereiden op het examen: nu eens had hij hoofdpijn, dan weer werd hij gestoord door vrienden.

Het aantal leden is in beginsel onbeperkt. In enkelvoudige zinnen kunnen de leden in paren voorkomen, waarbij de leden contrasterende begrippen bevatten:

91	Иску́ство каза́лось мне то лёгким, то тру́дным, то ра́достным, то мучи́тельным.	Kunst leek me soms eenvoudig, dan weer moeilijk, soms een feest, dan weer een kwelling.
92	Больно́й то спит, то про́сто лежи́т с закры́тыми глаза́ми.	De patiënt ligt nu eens te slapen, dan weer ligt hij gewoon met z'n ogen dicht.

19.2.16 De reeksvormers *то ли ... то ли* en *не то ... не то ... 'of(wel) ... of(wel)/misschien ... misschien, niet ... niet'*

Deze reeksvormers benadrukken twijfel bij de spreker. Ze worden gebruikt wanneer de spreker geen duidelijke uitspraak kan doen. Dit kan twee oorzaken hebben: (a) de spreker weet niet welk van twee (of meer) alternatieven met de werkelijkheid overeenkomt (93 – 95); (b) de spreker weet niet welk van twee (of meer) alternatieve formuleringen beter beschrijft wat hij wil zeggen (96, 97). Zowel bij mogelijkheid (a) als bij (b) kunnen beide reeksvormers gebruikt worden:

93	То ли придёт, то ли нет.	Misschien komt hij, misschien ook niet.
94	То ли ему это приснилось, то ли он слышал сквозь сон разговор родителей.	Misschien had hij het gedroomd, of had hij in zijn slaap het gesprek tussen zijn ouders gehoord.
95	И сколько лет ему, сказать было невозможно – то ли под тридцать, то ли за сорок.	En het was onmogelijk te zeggen hoe oud hij was: misschien tegen de dertig, misschien over de veertig.
96	На вопросы он отвечал кратко и не то угрюмо, не то насмешливо.	Op de vragen antwoordde hij kort en droefgeestig, of misschien zou je het spottend moeten noemen.
97	За станцией – не то лес, не то парк.	Aan de andere kant van het station lag iets wat je geen bos en geen park kon noemen.

19.2.17 Het voegwoord *a то* 'of; anders'

Het eenplaats-voegwoord *a то* kan twee betekenissen hebben:

- *a то* 'of' – herformulering. De spreker verbetert zich of prefereert het in het tweede lid genoemde boven wat in het eerste lid genoemd is. Het voegwoord wordt vaak gecombineerd met concretisatoren als *лучше* 'liever', *ещё лучше* 'nog beter';
- *a то* 'anders' – MOTIVATIE UIT HET TEGENGESTELDE. Het heeft dan dezelfde betekenis als *иначе* 'anders', *в противном случае* 'in het tegenovergestelde geval'.

Voorbeelden:

98	Ну, теперь выкушайте чаю, а то, ещё лучше, пойдите, отдохните.	Nou, drink nu uw thee maar, of nog beter, ga maar, rust maar eens goed uit.
99	Ты сегодня же должен поговорить с отцом, а то он будет беспокоиться о твоём отъезде.	Je moet vandaag nog met je vader gaan praten, anders maakt hij zich maar zorgen over je vertrek.

In constructies van het tweede type treedt *a то* op als synoniem van het voegwoord *не то* (*a не то*), dat wijst op de mogelijke gevolgen van het niet uitvoeren van het in het eerste lid genoemde:

100	Отвечай же мне, а не то буду беспокоиться.	Stuur toch antwoord, anders maak ik me zorgen.

19.3 Onderschikking

19.3.1 Algemeen over onderschikking

Onderschikking is de verbinding van syntactisch ongelijksoortige zinnen, waarbij de ene zin syntactisch afhankelijk is van de andere. De afhankelijke zin heet BIJZIN. De zin waar de bijzin afhankelijk van is, is hetzij een HOOFDZIN, hetzij een bijzin die op zijn beurt weer van een andere zin afhankelijk is. In (1) hieronder is de door *что* ingeleide bijzin afhankelijk van een hoofdzin, in (2) van een betrekkelijke bijzin:

1 Она сказа́ла, что Макси́м бо́лен.	Zij zei dat Maksim ziek was.
2 Она встрети́ла подру́гу, кото́рая ей сказа́ла, что Макси́м бо́лен.	Zij kwam een vriendin tegen, die haar vertelde dat Maksim ziek was.

In het volgende zullen we, bij het bespreken van de verschillende typen bijzinnen, de zin waarvan de besproken bijzin afhankelijk is ‘hoofdzin’ noemen. Hiermee bedoelen we niet alleen de hoofdzin, maar ook een bijzin waarvan de besproken bijzin afhankelijk is.

Bijzinnen vervullen dezelfde functie ten opzichte van de zin waarvan ze afhankelijk zijn als zinsdelen in een enkelvoudige zin; dat wil zeggen, ze vervangen het onderwerp, het gezegde, het meewerkend of lijdend voorwerp, een bijvoeglijke of bijwoordelijke bepaling, enz. In (1) en (2) hierboven zijn de *что*-zinnen lijdend-voorwerpszinnen. We kunnen verder nog onderscheiden: onderwerpszinnen, gezegdezinnen, meewerkend-voorwerpszinnen, bijvoeglijke bijzinnen, bijwoordelijke bijzinnen, enz.

Zoals aangekondigd in 19.1.7 worden de onderschikkende voegwoorden hieronder ingedeeld naar de semantische aard van de verbinding die ze tot stand brengen, bijvoorbeeld tijd, doel. Dit loopt niet altijd parallel met de indeling van de bijzinnen naar syntactische functie, bijvoorbeeld lijdend voorwerp, onderwerp. Om twee voorbeelden te noemen: de bijzinnen die in 19.3.2 besproken worden kunnen bijna elke syntactische functie hebben, de inhoudelijke bijzinnen in 19.3.3 hebben meestal de functie van lijdend voorwerp (o.a. voorbeelden 11 – 13) of onderwerp (o.a. voorbeeld 18).

19.3.2 Verbindingsmogelijkheden met *то, что/чтобы*

Een bijzin ingeleid door *что/чтобы* kan in een samengestelde zin vrijwel elke syntactische functie vervullen (lijdend voorwerp, onderwerp, voorzetselvoorwerp, enz.). Hiervoor is nodig dat in de hoofdzin als correlaat het zelfstandig gebruikte *то* voorkomt, in de naamval (al of niet vergezeld van een voorzetsel) die overeenkomt met die functie. Voorbeelden:

3 Он удиви́лся то́му, что мы опозда́ли.	Hij was verbaasd dat wij te laat kwamen.
4 Он горди́тся тем, что он ру́сский.	Hij is trots dat hij een Rus is.
5 То, что он с шестна́дцати лет нача́л рабо́тать, помо́гло узна́ть жизнь и люде́й.	Dat hij al op zijn zestiende was begonnen te werken, had hem geholpen het leven en de mensen te leren kennen.

Meer voorbeelden zijn te vinden in 4.6.3.2 (laatste bullet).

In het Nederlands is het in dit soort gevallen niet altijd nodig een correlaat in de hoofdzin te plaatsen, getuige de vertalingen van (1 – 3). Wel is het meestal mogelijk (resp. ‘Hij was er verbaasd over, dat ...’, Hij is er trots op, dat ...’ ‘Het feit dat hij was begonnen te werken ...’). Soms is in het Nederlands een correlaat wel nodig, bijvoorbeeld:

- 6 Он не согласен с тем, что она не придёт. Hij is het er niet mee eens dat ze niet komt.

Indien de handeling in de bijzin als wenselijk wordt voorgesteld, is het voegwoord niet *что* maar *чтобы*:

- 7 Трудность состояла в том, чтобы увеличить быстроту обработки. De moeilijkheid was daarin gelegen, dat de snelheid van de afwerking verhoogd moest worden.

In veel gevallen kan zelfstandig gebruikt *то* worden vervangen door een correlaat in de vorm van een substantief met (natuurlijk) een concretere lexicale betekenis, voorafgegaan door een vorm van bijvoeglijk *том*, bijvoorbeeld *том факт, что* ‘het feit dat’; *то обстоятельство, что* ‘de omstandigheid dat’. Ook deze combinaties kunnen verbogen zijn en voorafgegaan worden door voorzetsels. Voorbeeld:

- 8 Его приятно удивил тот факт, что в деревне есть хорошая библиотека. Hij was aangenaam verrast door het feit dat het dorp een goede bibliotheek bezat.

De meeste samengestelde voegwoorden (zie 19.1.5) zijn niets anders dan veelvoorkomende combinaties van het hier behandelde type. Als voorbeelden noemen we hier een paar voegwoorden van tijd: *до того, как* ‘voordat, totdat’; *перед тем, как* ‘voordat’ (zie 19.3.5.5); *между тем, как* ‘terwijl’; *по мере того как* ‘naarmate’ (zie 19.3.5.4).

De combinatie correlaat + voegwoord *то, что* die hier behandeld werd, moet niet verward worden met de gelijkkluidende combinatie van antecedent + betrekkelijk voornaamwoord. Het voegwoord is geen zinsdeel in de bijzin, het betrekkelijk voornaamwoord wel, zie respectievelijk voorbeelden (9) en (10):

- 9 То, что ты сказа́л это, мне не нра́вится. Het bevalt me niet dat je dat gezegd hebt.
10 То, что ты сказа́л, мне не нра́вится. Dat wat/ Wat je gezegd hebt bevalt me niet.

19.3.3 Inhoudelijke bijzinnen

In de hoofdzin is sprake van een ‘mentale handeling’ (bijvoorbeeld ‘weten’, ‘mededelen’, ‘waarnemen’, ‘vragen’, ‘twijfelen’, ‘wensen’), en in de bijzin wordt de inhoud van deze mentale handeling gegeven. De mentale handeling in de hoofdzin kan de vorm hebben van een werkwoord (zie bijvoorbeeld 11 – 13), maar ook van een substantief of adjectief (zie resp. 17 en 18). De mogelijke voegwoorden zijn *что, как, чтобы, (как) будто (бы), якобы* en *ли*. Behalve door voegwoorden kunnen de inhoudelijke bijzinnen ook ingeleid worden door vraagwoorden (bijvoorbeeld *куда, как*), die een indirecte vraag inluiden.

19.3.3.1 Voegwoorden

• *Что* 'dat':

11 <i>Он сказа́л, что он бо́лен.</i>	Hij zei dat hij ziek was.
12 <i>Он сказа́л, что он бы́л бо́лен.</i>	Hij zei dat hij ziek was geweest.
13 <i>Он сказа́л, что он ско́ро прие́дет.</i>	Hij zei dat hij gauw zou komen.

Zoals aan deze voorbeelden te zien is, wordt in de bijzin dezelfde werkwoordstijd gebruikt die gebruikt zou zijn als de mededeling gedaan was in de vorm van een zin met een directe rede, respectievelijk:

14 <i>Он сказа́л: "я бо́лен".</i>	Hij zei: 'Ik ben ziek.'
15 <i>Он сказа́л: "я бы́л бо́лен".</i>	Hij zei: 'Ik was ziek.'
16 <i>Он сказа́л: "я ско́ро прие́ду".</i>	Hij zei: 'Ik zal gauw komen.'

Meer voorbeelden:

17 <i>Сообщё́ние, что он серьё́зно бо́лен, потрясло́ всех.</i>	Iedereen was geschokt door de mededeling dat hij ernstig ziek was.
18 <i>Всем хоро́шо изве́стно, что он бо́лен.</i>	Het is iedereen welbekend dat hij ziek is.

Indien verwarring mogelijk is tussen het voegwoord *что* en het vraagwoord *что* (bijvoorbeeld in een indirecte vraag), wordt op het laatste een accent gezet:

19 <i>Он не зна́ет, что́ Ви́ктор пи́шет.</i>	Hij weet niet, dat Victor schrijft.
20 <i>Он не зна́ет, что́/что́ Ви́ктор пи́шет.</i>	Hij weet niet wat Victor schrijft.

- *Как* 'hoe'. Dit kan worden gebruikt indien de 'mentale handeling' in de hoofdzin waarneming betreft (*ви́деть* 'zien', *слы́шать* 'horen', *чу́ствовать* 'voelen'), maar ook bij bijvoorbeeld *вообра́зить*, *предста́вить себе́* 'zich voorstellen'; *по́мнить* 'zich herinneren'; *забы́ть* 'vergeten'; of *расска́зывать* 'vertellen'; *сообща́ть* 'mee-delen'; *описа́вать* 'beschrijven'. Voorbeeld:

21 <i>Он уви́дел, как ми́мо до́ма шёл незнако́мый ему́ мужчи́на.</i>	Hij zag hoe een man die hij niet kende het huis voorbijliep.

Wanneer sprake is van waarneming, kan de tijd in de bijzin gekozen worden op dezelfde manier als bij *что* (zie hierboven), maar dat hoeft niet. In het laatste voorbeeld is *идёт* 'loopt' dus ook mogelijk.

- *Что́бы* 'dat'. Dit voegwoord wordt gebruikt indien (a) sprake is van noodzaak of wens, (b) de inhoud van de bijzin niet zonder meer een feit is, maar hypothetisch, twijfelachtig of zelfs onwaar.

a) Voorbeelden:

22 <i>Я хочу́, что́бы ты э́то сде́лал.</i>	Ik wil dat jij dat doet.
23 <i>На́до, что́бы пришл́и все.</i>	Het is nodig dat iedereen komt.
24 <i>Его́ жела́ние, что́бы сын ко́нчил университет, испо́нилось.</i>	Zijn wens dat zijn zoon zou afstuderen, is vervuld.

Soms kan gekozen worden tussen *что* en *чтобы*. De keuze voor *чтобы* maakt dan duidelijk, dat de ‘mentale handeling’ in de hoofdzin opgevat moet worden als wens of noodzaak. Voorbeelden:

25 Он сказа́л, что́ Пётр пришёл.	Hij zei dat Pjotr gekomen was.
26 Он сказа́л, что́бы Пётр пришёл.	Hij zei dat Pjotr moest komen.
27 Гла́вное, что́ пришёл Пётр.	Het belangrijkste is dat Pjotr er was.
28 Гла́вное, что́бы пришёл Пётр.	Het belangrijkste is dat Pjotr komt (d.w.z. Pjotr moet komen, of het loopt allemaal mis).

b) Dit gebruik van *чтобы* komt het meest voor wanneer de ‘mentale handeling’ ontkend of beperkt wordt, bijvoorbeeld na *не думать* ‘niet denken’, *не слышать* ‘niet horen’, *редко видеть* ‘zelden zien’, *нельзя́ сказа́ть* ‘je kunt niet zeggen’. Voorbeelden:

29 Я никогда́ не слы́шал, что́бы он когда́-нибудь жил в Москвё.	Ik heb nooit gehoord dat hij ooit in Moskou gewoond heeft/ zou hebben.
30 Нельзя́ сказа́ть, что́бы он был глуп.	Je kunt niet zeggen dat hij dom is.
- (Как) *бúдто* (*бы*); *якобы* ‘dat, als zou’. Deze voegwoorden worden gebruikt na woorden die spreken, denken, voelen en gewaarworden uitdrukken, en dan vooral als ze betekenis-elementen van niet-objectiviteit, twijfel, onzekerheid of vooroordeel in zich hebben. De inhoud van de bijzin wordt als twijfelachtig gepresenteerd:
31 Уверя́ет, бúдто (<i>бы</i>) его́ задержа́ли.	Hij beweert dat hij opgehouden is/ zou zijn.
32 Говора́т, япо́бы он уёхал из го́рода.	Ze zeggen dat hij uit de stad vertrokken is/ zou zijn.
- *Ли* ‘of’. Dit leidt een indirecte vraag in. Het gaat hier om een ‘ja-nee-vraag’ (in tegenstelling tot de indirecte vragen die aan de orde komen in 19.3.3.2). Het voegwoord staat op de tweede plaats in de bijzin. Als in de vraag één woord bijzondere relevantie heeft, staat dat vóór *ли* op de eerste plaats in de bijzin. De keuze van de werkwoordstijd gaat op dezelfde wijze als bij het voegwoord *что* (zie hierboven). Voorbeelden:

33 Я спроси́л его, живёт ли в Амстерда́ме.	Ik vroeg hem of hij in Amsterdam woonde.
34 Я спроси́л его, в Амстерда́ме ли живёт, и́ли в Га́аге.	Ik vroeg hem of hij in <u>Amsterdam</u> woonde of in Den Haag.
35 Я спроси́л его, он ли живёт в Амстерда́ме, и́ли его́ брат.	Ik vroeg hem of <u>hij</u> in Amsterdam woonde, of zijn broer.

19.3.3.2 Vraagwoorden

- Werkelijke vraag. De ‘mentale handeling’ in de hoofdzin kan ook gevolgd worden door een indirecte ‘vraagwoordvraag’ (vergelijk de ‘ja-nee-vraag’ met het voeg-

woord *ли* hierboven). De bijzin wordt dan ingeleid met een vraagwoord, bijvoorbeeld *что* ‘wat’, *когда* ‘wanneer’, *откуда* ‘waarvandaan’, *почему* ‘waarom’. Voorbeeldzinnen:

36 Я не зна́ю, почему́ он не пришёл.	Ik weet niet waarom hij niet is gekomen.
37 Неизвѣ́стно, что он ска́жет.	Het is onbekend wat hij zal zeggen.
38 Он ломáл го́лову и не мог придúмать, какúм о́бразом ему́ избáвиться от э́того ру́сского офице́ра.	Hij brak zich het hoofd, maar kon niet bedenken hoe hij van die Russische officier af kon komen.
39 Он спроси́л, как пройти́ на вокза́л.	Hij vroeg hoe hij bij het station kon komen.

Что en *как* zijn hier dus vraagwoorden, en geen voegwoorden. In de hoofdzin kan het correlaat *то* voorkomen:

40 Он стал дúмать о том, кому́ бы нужны́ бы́ли э́ти произведе́ния.	Hij begon erover te denken, wie die werken nodig zou hebben.

- Vraagwoord bij wijze van versterking.

Sommige vraagwoorden (zoals *как* ‘hoe’, *како́й* ‘wat voor’, *что за* ‘wat voor een’, *наско́лько* ‘in hoeverre’, *что* ‘wat’, *ско́лько* ‘hoeveel’, *до како́й стéпени* ‘in welke mate’) kunnen, behalve als werkelijk vraagwoord, fungeren ter versterking van het kenmerk dat wordt uitgedrukt door werkwoord, bijwoord, adjectief of substantief. Dit kunnen ze zowel in een hoofdzin als in een verklarende bijzin. Voorbeeld:

41 Посмотрíte, како́й хоро́ший ве́чер.	Kijk eens wat een mooie avond.

In de hoofdzin kan het correlaat *то* voorkomen:

42 Говори́ли о том, как дúшно по́сле жа́ркого дня́.	Ze hadden het erover hoe benauwd het was na een warme dag.

19.3.4 Betrekkelijke bijzinnen

Een betrekkelijke bijzin fungeert over het algemeen als bijvoeglijke bepaling bij een substantief of voornaamwoord, het antecedent (zie 4.6.3.2).

Soms is het antecedent een hele zin. De betrekkelijke bijzin fungeert dan niet als bijvoeglijke bepaling: hij is geen zinsdeel meer, maar een uitbreiding bij de hoofdzin als geheel.

19.3.4.1 Het antecedent is een substantief of voornaamwoord

Deze zinnen kunnen ingeleid worden door een betrekkelijk voornaamwoord (*котóрый*, *кто*, *чей*, *что*, *како́й*, enz.) of door een betrekkelijk bijwoord (*когда́*, *где*, *куда́*, *откуда́*, enz.). Dit type betrekkelijke bijzin wordt behandeld in het hoofdstuk over het voornaamwoord (zie 4.8).

19.3.4.2 Het antecedent is een hele zin

Deze zinnen worden ingeleid door *что* of door daarvan afgeleide betrekkelijke bijwoorden (*почему* ‘waarom’, *отчего* ‘om welke reden’, *причём* ‘waarbij’, enz.). Voorbeelden:

43	Сóлнечные лучи ударили прямо в глаза гребцу́, что заставля́ло его́ опустить вёсла.	De zonnestralen vielen recht in de ogen van de roeier, wat hem dwong de riemen te laten zakken.
44	Одна́жды он пришёл ко мне в до́бром располо́жении ду́ха, чего́ с ним давно́ не бывало́.	Eens kwam hij bij me in een goede stemming, wat hem lang niet overkomen was.
45	Его́ не́ было́ до́ма, почему́ я и оста́вил запы́ску.	Hij was niet thuis, en daarom liet ik een briefje achter.

19.3.5 Bijzinnen van tijd

Deze worden altijd ingeleid door een voegwoord. Hieronder worden eerst de meerduidige voegwoorden *когда́*, *как* en *пока́* behandeld, vervolgens de eenduidige voegwoorden die gelijktijdigheid, voortijdigheid en natijdigheid aanduiden. Ten slotte komt een aantal vaste zinswendingen aan de orde.

19.3.5.1 *Когда́* ‘als, wanneer, toen’

Het voegwoord *когда́* wijst op (a) gelijktijdigheid of (b) onmiddellijke opeenvolging in tijd. Uit de context moet blijken van welk van de twee sprake is.

- Gelijktijdigheid wordt uitgedrukt door het gebruik van het imperfectief aspect in hoofd- en bijzin. Het kan daarbij zowel om eenmalige als herhaalde handelingen gaan:

46	Когда́ я был гимнази́стом, фами́лия “Маяко́вский” была́ мне уже́ извёстна.	Toen ik op het gymnasium zat kende ik de naam Majakovski al.
47	Когда́ поднимался ве́тер, то на пове́рхности о́зера вздува́лись ме́лкие коро́ткие во́лны.	Toen/Als de wind opstak, werden op de oppervlakte van het meer kleine korte golven opgestuwd.
- Opeenvolging wordt gewoonlijk uitgedrukt door het perfectief aspect (verleden of toekomstige tijd) in hoofd- en bijzin. De situatie van de hoofdzin volgt op die van de bijzin. In deze functie komt *когда́* overeen met *после́ того́ как* ‘nadat’:

48	Когда́ ко́нчились гро́зы и пришло́ ду́шно́е ле́то, в ба́зе появи́лись долгожда́нные и обо́ими люби́мые ро́зы.	Toen de onweersbuien voorbij waren en de benauwde zomer kwam, verschenen op de basis de langverwachte en beiden dierbare rozen.
49	Когда́ истечёт срок моего́ отлуче́ния от университе́та, я уеду́ в Москву́.	Als de termijn van mijn schorsing van de universiteit voorbij is, ga ik naar Moskou.

- Gedeeltelijke gelijktijdigheid wordt weergegeven door de combinatie van twee verschillende aspecten: de duurhandeling (achtergrondhandeling) wordt door het imperfectieve aspect weergegeven, de andere handeling door het perfectieve aspect:

50 Когда мы вышли с вокзала, синеватый свет уже брезжил над Феодосией. Toen we het station uit kwamen, gloorde er al een blauwachtig licht over Feodosia.

51 Когда я работал с Константином Сергеевичем над ролью Чацкого, то далеко не сразу нашёл верный путь к своему герою. Toen ik met Konstantin Sergejevitsj werkte aan de rol van Tsjatski, vond ik zeker niet meteen de juiste benadering van mijn held.

- Bij *когда* + imperfectief presens is meestal sprake van een herhaalde handeling. Het kan zowel om gelijktijdigheid als om opeenvolging gaan (zie resp. 52 en 53):

52 Когда он говорит, он говорит хорошо. Als hij spreekt, spreekt hij goed.

53 Когда пушки умолкают, приходят дипломаты. Als de kanonnen zwijgen, komen de diplomaten.

- Het aspectgebruik is niet altijd voldoende indicatie voor het betekenisondercheid gelijktijdigheid vs. opeenvolging. De context speelt soms een overheersende rol. Zoals hierboven werd getoond, kan het gebruik van het imperfectief presens in hoofd- en bijzin zowel gelijktijdigheid als opeenvolging aangeven. Omgekeerd kan het gebruik van het perfectief aspect in hoofd- en bijzin wijzen op gelijktijdigheid in plaats van opeenvolging. De betekenis van volledige gelijktijdigheid is evident in gevallen waarin de handeling van de hoofdzin als het ware de bijzinhandeling becommentarieert:

54 Когда он заговорил, голос его дрогнул. Toen hij het woord nam, trilde zijn stem.

19.3.5.2 Как

Soms is *как* het equivalent van *когда*, soms heeft het een eigen betekenis. In beide gevallen behoort het tot de spreektaal.

- *Как* als equivalent van *когда*. Voorbeelden:

55 Как научился я азбуке, вымолил у отца полтину, купил в городе книгу, стал читать. Toen ik me het alfabet eigen had gemaakt, vroeg ik mijn vader een halve roebel, kocht in de stad een aantal boeken en ging lezen.

56 Как умру, ты зарой моё тело за горой, под зелёною ивой. Als ik dood ben, begraaft mijn lichaam dan achter de berg, onder de groene wilg.

- Eigen betekenissen. In tegenstelling tot *когда* kan *как* ook ‘voordat’ betekenen. In dat geval wordt in de bijzin een infinitief gebruikt:

57 Вчера́, как нам в похóд идт́и, Gisteren, toen we op het punt stonden
разра́зилась гроза́. onze voettocht te beginnen, barstte het
onweer los.

Met behulp van *как* kan ook onmiddellijke opeenvolging uitgedrukt worden. Het voegwoord *как* komt daarin overeen met voegwoorden als *как то́лько* ‘zodra’:

58 А сейча́с, как глаза́ закрóю, ви́жу Maar nu zie ik, zodra ik mijn ogen sluit,
то́лько роди́тельский дом. steeds mijn ouderlijk huis.

Deze betekenis kan ondersteund worden door concretisatoren als *мо́тчас*, *сейча́с же*, *сра́зу* ‘meteen’, die wijzen op de afwezigheid van een interval tussen de genoemde gebeurtenissen:

59 Она́, как уви́дела его́, то́тчас же и Zodra ze hem zag werd ze verliefd.
влюби́лась.

Deze betekenis kan verder ingeperkt worden tot die van *с тех пор как* ‘sinds’:

60 Вишь, каки́м он фра́нтом сде́лался, Zie je wat voor fat hij geworden is sinds
как побыва́л в Петербу́рге. hij in Petersburg geweest is!

Как ... так (met volgorde bijzin – hoofdzin) kan aangeven op welk tijdstip of in welke situatie een bepaalde handeling gewoontegetrouw plaatsvindt:

61 Как по́льная луна́, так он засну́ть не Het hoefde maar volle maan te zijn, of
мог. hij kon niet in slaap komen.

In zinnen van het volgende type wordt de periode genoemd in de loop waarvan de bijzinhandeling reeds plaatsvindt:

62 Вот уже́ восьмо́й день, как нача́ли́сь Dit is al de achtste dag dat we op tournee
гастро́ли. zijn.

63 Прошло́ уже́ шесть лет, как мы не We hebben elkaar al zes jaar niet gezien.
ви́делись.

19.3.5.3 *Пока́* (до тех пор, пока́)

NB: *пока́* не wordt apart behandeld in 19.3.5.5.

In zinnen met *пока́* wordt de temporele betekenis aangevuld met een beperkende component: de situatie van de hoofdzin vindt plaats in de door de bijzin genoemde periode. Het verschil tussen gelijktijdigheid en opeenvolging wordt ook hier door aspect en context aangegeven.

Пока́ heeft een aantal synoniemen die in spreektaal of in verouderd taalgebruik voorkomen: *пока́мест*, *поку́да*, *поку́дова*, *доко́ле*, *доко́ль*, *поко́ле*, *поко́ль*.

In tegenstelling tot *когда́* geeft het voegwoord *пока́* altijd een duur aan, nooit een tijdstip.

- Volledige gelijktijdigheid wordt gewoonlijk door het imperfectief aspect in hoofd- en bijzin weergegeven:

64 Пока он собира́лся с мы́слями, посетите́ль присма́тривался к мебели́ровке кабинéта. Terwijl hij zijn gedachten bij elkaar aan het rapen was, bestudeerde de bezoeker het meubilair in het kantoor.

- Gedeeltelijke gelijktijdigheid wordt door verschillende aspecten in hoofd- en bijzin weergegeven, waarbij de duurhandeling in tegenstelling tot *когда́* uitsluitend in de bijzin gegeven kan zijn:

65 Пока́ мать гото́вила пиро́г, Петру́шка посади́л в печь чугу́н со щáми. Terwijl moeder een taart bakte, zette Petroesjka een pan met koolsoep in de oven.

66 Пока́ бу́дешь взбира́ться, лисá де́сять раз уйдёт. Voordat jij boven bent, is de vos er al tien keer vandoor.

- Opeenvolging kan in zinnen met *пока́* uitsluitend gegeven zijn in de betekenis van voortijdigheid. Daarbij gaat de betekenis van duur nooit verloren:

67 Пока́ приéхали пожа́рные, пла́мя удало́сь потуши́ть. Voordat de brandweer er was, was het gelukt de vlam te doven.

In *пока́ приéхали* zijn de betekenissen *к тому́ момéнту как приéхали* 'tegen de tijd dat ze er waren' en *за то вре́мя пока́ éхали* 'terwijl ze onderweg waren' beide aanwezig. Het gebruik van *когда́* in deze zin zou uitsluitend de betekenis van opeenvolging kunnen weergeven, waardoor de zin een tegenovergestelde betekenis krijgt:

68 Когда́ приéхали пожа́рные, пла́мя удало́сь потуши́ть. Toen de brandweer er was, lukte het de vlam te doven.

19.3.5.4 Eenduidige voegwoorden die gelijktijdigheid aangeven

По ме́ре того́ как 'naarmate' geeft een geleidelijke, proportionele ontwikkeling van twee handelingen aan. Vaak is de handeling in de hoofdzin het resultaat van de handeling in de bijzin. In de bijzin wordt gewoonlijk het imperfectief aspect gebruikt; in de hoofdzin ook, maar het perfectief aspect (resultatief) is mogelijk:

69 По ме́ре того́ как посту́пают но́вые све́дения, обстано́вка проясня́ется. Naarmate er nieuwe gegevens bekend worden, wordt de situatie duidelijker.

Ме́жду тем как en *в то вре́мя как* 'terwijl' kunnen gebruikt worden voor het aangeven van:

- gelijktijdigheid + tegenstelling tussen hoofd- en bijzin (ook *тогда́ как*);
- alleen gelijktijdigheid:

70 Безде́льничает, в то вре́мя как за́втра экза́мен. Hij voert niets uit, terwijl hij morgen examen heeft.

- 71 В то время как она готовила обед, он смотрел телевизор. Terwijl zij het eten klaarmaakte, keek hij televisie.

Bij *тогда как* staat de bijzin na de hoofdzin. Hetzelfde geldt voor *между тем как* wanneer een tegenstelling wordt aangeduid.

19.3.5.5 Eenduidige voegwoorden die voortijdigheid aangeven

Het gaat hier om *до того как*, *перед тем как*, *прежде чем*, (*до тех пор*) *пока не* en *как вдруг*.

Deze voegwoorden geven aan dat de situatie van de hoofdzin voorafgaat aan die van de bijzin. In zinnen met *до того как* wordt in de bijzin het perfectief aspect gebruikt, in de hoofdzin kan zowel imperfectief als perfectief gebruikt worden. In zinnen met *до того как*, *перед тем как* en *прежде чем* kan de bijzin een infinitiefconstructie hebben:

- 72 Перед тем как изложить на бумаге свой воспоминания, Рэпин рассказывал их несколькими людям. Voordat hij zijn herinneringen op papier zette, vertelde Repin ze aan enkele mensen.
- 73 Прежде чем выступать в большой и незнакомой аудитории, мне надо было поговорить с самим собой. Voordat ik in de grote, onbekende collegezaal sprak, moest ik even met mezelf praten.

(Voor voorbeelden zonder infinitiefconstructie zie verder in deze paragraaf.)

Indien de agens in hoofd- en bijzin dezelfde is, wordt hij in de bijzin niet genoemd. Indien de agens niet dezelfde is, staat hij bij een infinitiefconstructie in de datief:

- 74 Перед тем как растаять речке, к нам приехала тётушка Пелагея Дмитриевна. Voordat het ijs op het riviertje smolt, kwam tante Pelageja Dmitriëvna.

In zinnen met *до того как* en *перед тем как* (niet met *прежде чем*) kan de voortijdigheid aangevuld worden met een aanduiding voor de duur van het interval. Dit kan met lexicale elementen die onmiddellijk aan het voegwoord voorafgaan. Daarmee wordt de duur van het interval (*зadóлго*, *незадóлго*, *непосрédственно*, enz.) van het interval of alleen het bestaan ervan (*ещё*, *уже*) aangegeven.

Перед тем как geeft niet alleen voortijdigheid aan, maar ook dat de handelingen kort na elkaar plaatsvinden (vergelijk het voorzetsel *перед*, zie 13.8.20 sub 2). Daarom kan het niet gecombineerd worden met concretisatoren die een lange duur aangeven:

- 75 Непосрédственно перед тем как поднялся занавес, актёры заняли свой места на сцене. Vlak voordat het doek opging, namen de acteurs hun plaats op het toneel in.

In zinnen met *прежде чем* wordt het interval niet aangegeven. Het gebruik ervan heeft de voorkeur wanneer:

- de situatie van de hoofdzin de erop volgende situatie net voorkómt;

- in de hoofdzin wordt aangegeven of de in de bijzin genoemde handeling volgens de spreker nut of zin heeft:
76 Зóнтик вЫскользнул из её рук. Она поспéшно поймáла его, прéжде чем он упáл на дорóжку.	De paraplu glipte uit haar handen. Ze ving hem haastig op, voordat hij op het weggetje viel.
77 Прéжде чем осуждáть Тредиакóвского, нáдо всё-таки вспóмнить ту ужáсную шкóлу жízни, котóрую емú пришлóсь пройтí.	Voordat we Trediakovski veroordelen, moeten we toch bedenken wat voor verschrikkelijke levensschool hij heeft moeten doorlopen.
78 Изучíte азЫ нау́ки, прéжде чем пытáться взойтí на её вершíны.	Bestudeer de grondslagen der wetenschap, voordat ge poogt haar toppen te beklimmen.

In alle andere gevallen is *прéжде чем* synoniem met *до того как*.

Het voegwoord *пока не* (en zijn varianten *до тех пор пока не*, *до того пока не*) wijst op onmiddellijke opeenvolging: contact in de tijd van de twee handelingen/situaties. In zinnen met dit voegwoord kunnen dus geen concretisatoren gebruikt worden die wijzen op de duur van het interval. Dit voegwoord geeft informatie over het eindigen van de in de hoofdzin genoemde situatie, en wel onder invloed van de in de bijzin genoemde (kortdurende) handeling:

79 С минúту он остáлся неподвìжен, пока не убедíлся, что дал промáх.	Ongeveer een minuut bleef hij onbeweeglijk staan, totdat hij zich ervan had overtuigd dat hij gemist had.
80 Сёрдце лóбит до тех пор, пока не истрáтит сво́их сил.	Het hart heeft lief, totdat het zijn krachten opgebruikt heeft.

Het partikel *не* is dus een structureel element van het voegwoord en heeft – waar het ook in de zin staat – geen ontkennde betekenis.

In de bijzin wordt steevast het perfectief aspect gebruikt, tenzij er sprake is van herhaling. In de hoofdzin wordt het imperfectief aspect gebruikt. Gebruik van het perfectief aspect is zeer zeldzaam.

In zinnen met *как вдруг* wordt de betekenis van voortijdigheid aangevuld met die van onverwachtheid van de volgende handeling. De bijzin volgt altijd op de hoofdzin. De context geeft dikwijls (maar niet noodzakelijk) aan dat de voorafgaande handeling (of het voornemen daartoe) onderbroken werd:

81 Дéло шло хорошó, и больнáя ужé поправíлась, как вдруг однáжды у неё появ́ились сýльные бóли.	Het ging goed en de patiënte herstelde zich zelfs, totdat ze plotseling hevige pijnen kreeg.
82 Мы собирáлись вернúться в селó, как вдруг с нáми случíлось довóльно неприятное происшéствие.	We stonden op het punt om terug te gaan naar het dorp, toen ons iets nogal onaangenaams overkwam.

Maar:

- 83 Однажды утром сидел он в своём кабинете, как вдруг услышал громкое приветствие на французском языке. Eens zat hij 's ochtends in zijn werkkamer, toen hij een luide groet in het Frans hoorde.

In het geval van een niet gerealiseerd voornemen kan deze betekenis ondersteund worden door het partikel *было*:

- 84 Он уже ступил было шаг на лестницу, как вдруг опять послышались чьи-то новые шаги. Hij had al (bijna) een stap op de trap gezet, toen er alweer iemands voetstappen weerklonken.

In het voorbeeld hierboven wordt een voornemen (het beklimmen van de trap) niet gerealiseerd. Of de stap waarvan sprake is al dan niet is gezet, is uit de Russische zin niet op te maken.

19.3.5.6 Eenduidige voegwoorden die natijdigheid aangeven

Dit zijn *после того как* 'nadat', *с тех пор как* 'sinds' en *как только* 'zodra'.

De handeling van de hoofdzin volgt op de handeling van de bijzin. De lengte van het interval kan aangegeven worden door lexicale concretisatoren (bij *после того как*), door de context (bij *с тех пор как*), of door het voegwoord zelf (*как только* geeft geen of een minimaal interval aan).

- De betekenis van opeenvolging kan bij het voegwoord *после того как* gecompliceerd worden door een betekenis van oorzakelijkheid:

- 85 После того как актёр выполнил рекомендации режиссёра, монолог стал звучать лучше. Nadat de acteur de raadgevingen van de regisseur had opgevolgd, klonk de monoloog beter.

Gewoonlijk worden met *после того как* in de bijzin perfectieve werkwoorden gebruikt, terwijl in de hoofdzin zowel imperfectieve als perfectieve werkwoorden mogelijk zijn. Gewoonlijk wordt met *после того как* in hoofd- en bijzin dezelfde werkwoordstijd gebruikt. Alleen in zinnen met een voorwaardelijke betekenisnuance kan een verleden tijd in de bijzin gecombineerd worden met een toekomstige tijd in de hoofdzin:

- 86 После того как построили новый цех, завод увеличит выпуск продукции. Nu er een nieuwe werkplaats is gebouwd, zal de fabriek de productie kunnen vergroten.

- In zinnen met het voegwoord *с тех пор как* (*с того времени как*) is de betekenis van natijdigheid gecompliceerd door een specifieke beperking: de handeling van de hoofdzin vindt plaats binnen de gegeven tijdsbegrenzungen; het begin (genoemd in de bijzin) ligt in het verleden (*с тех пор*), het einde valt samen met het spreekmoment:

- 87 С тех пор как мы знаём друг друга, ты ничегó мне не дал, крóме страданий. Sinds we elkaar kennen heb je me niets dan ellende gebracht.

In zinnen met dit voegwoord worden dus geen concretisatoren gebruikt om een interval aan te geven, omdat dat er niet is.

Gewoonlijk wordt in hoofd- en bijzin het perfectief aspect gebruikt. Deze dubbele beperking van dit voegwoord wordt ondersteund door de werkwoordstijden in de bijzin: presens of verleden tijd.

- Как *то́лько* heeft een aantal synoniemen: *лишь то́лько, то́лько лишь, чуть то́лько, то́лько что, едва́ то́лько, едва́ лишь, чуть лишь, то́лько, лишь, едва́, чуть, сразу́ же после́ того́ как.*

Deze voegwoorden geven een onmiddellijke opeenvolging aan: er is contact in de tijd tussen de beide handelingen, of het interval is miniem. Deze betekenis kan ondersteund worden door concretisatoren als *мгнове́нно, сразу́ же, сейча́с же, уже́* of *то́тчас* in de hoofdzin; door gebruik van het werkwoord *успе́ть* in de bijzin; of door verdubbeling van het voegwoord (*то́лько-то́лько, едва́-едва́, enz.*).

Voegwoorden met deze betekenis kunnen zowel eenplaats- als tweelaatsvoegwoorden zijn. In het laatste geval hebben ze de correlaten *так и* of *как* in de hoofdzin (alleen *как то́лько* kan niet met het correlaat *как* gecombineerd worden):

- 88 Я вообража́л, что как то́лько придёу на ну́жную поля́ну, так и уви́жу знако́мые цвето́чки и ку́стики. Ik stelde me voor dat, zodra ik op de open plek zou uitkomen die ik zocht, ik mijn bekende bloemetjes en struikjes zou herkennen.
- 89 Едва́ Пу́шкин соверши́л полови́ну своегó поэти́ческого по́прища, как яви́лся Го́голь Poesjkin had nog nauwelijks de helft van zijn dichtersloopbaan achter de rug, toen Gogol verscheen.

In zinnen met deze voegwoorden gelden bepaalde aspectuele beperkingen. Gewoonlijk staat het gezegde in hoofd- en bijzin in het perfectief aspect. Het gezegde in de bijzin kan alleen in het imperfectief aspect staan, als ook het gezegde van de hoofdzin imperfectief is. Wanneer het gezegde van de bijzin perfectief is, is het gezegde van de hoofdzin dat gewoonlijk ook, maar dan is een imperfectief aspect in de hoofdzin ook mogelijk:

- 90 Как то́лько побли́зости появля́ется враг, пингви́ны выскáкивают из воды́. Zodra een vijand in de buurt is, springen de pinguïns uit het water.
- 91 Как то́лько он откры́л ста́вни, лу́нный свет ворва́лся в ко́мнату. Zodra hij de luiken had opengemaakt, drong maanlicht de kamer binnen.
- 92 Он то́лько просне́тся у себя́ в ко́мнате, как у постэ́ли его́ уже́ стои́т Заха́рка. Zodra hij in zijn eigen kamer wakker wordt staat Zacharka al bij zijn bed.

19.3.5.7 Vaste zinswendingen

- *He успéть* (+ infinitief) ... *как* (letterlijk) ‘... niet voor elkaar krijgen, voordat ...’

De infinitief *на успéть* heeft vaak een betekenis die snelheid en onverwachtheid benadrukt: *áхнуть* ‘een kik geven’, *рот раскрыть* ‘zijn mond openen’, *слово проронить* ‘een woord zeggen’, *моргнуть* ‘knipperen’, *оглянуться* ‘omkijken’, *дух перевести* ‘op adem komen’. Deze constructie geeft een onmiddellijke opeenvolging aan, waarbij benadrukt wordt dat het interval miniem is, en de tweede handeling als onverwacht wordt gepresenteerd:

- 93 Не успéли мы втроём выйти из сада, как за нами хлопнули ворота. We waren nog maar net met ons drieën de tuin uit gegaan, toen achter ons de poort met een klap dichtviel.

Как kan vervangen worden door *a*.

- *He прошло* ... *как* ‘er was nog geen ... verstreken, toen ...’

Hier kan zowel een persoonlijke als een onpersoonlijke constructie (zonder onderwerp in de nominatief) gebruikt worden: zowel *не прошло и недели, как* als *не прошла неделя, как*. Deze combinatie geeft een natijdige handeling aan met een expliciet minimaal interval. De betekenis van opeenvolging wordt gecompliceerd door een betekenis van onverwachtheid:

- 94 Не прошло и получаса с его приезда, как уж он с самой добродушной откровенностью рассказывал мне свою жизнь. Er was sinds zijn aankomst nog geen halfuur verstreken, of hij vertelde mij al volstrekt goedmoedig en openhartig zijn levensverhaal.

- *He ... как* ‘nog niet (iets gedaan hebben), toen ...’

Het eerste deel bevat altijd informatie over het onvoltooide karakter van de situatie. *He* behoudt zijn ontkennende betekenis:

- 95 Ещё не сошёл с лестницы, как меня догнали. Ik was nog niet de trap af of ik werd al ingehaald.

Как kan vervangen worden door *a*:

- 96 Ребёнок ещё не научился говорить, а его чистый слух уже ловит журчание бабушкиных сказок. Het kind kan nog niet praten, maar zijn zuivere oor vangt al het gemurmel van grootmoeders sprookjes op.

- *He (проходить/пройти) ... чтобы не* ‘er gaat geen ... voorbij, of ...’

Zinnen met deze constructie geven een regelmatig optreden van dezelfde situatie/handeling aan, waarbij het interval door het eerste deel van de zin wordt aangegeven. Beide delen hebben de vorm van een ontkennende zin, maar het partikel *не* heeft in geen van beide delen ontkennende betekenis. Het eerste deel is een werkwoordelijke constructie, bestaande uit een vorm van het werkwoord *проходить/пройти* en een substantief in de genitief:

- 97 Не проходит дня, чтобы не ... Er gaat geen dag voorbij, of ...

19.3.6 Bijzinnen van wijze of mate

De wijze waarop of intensiteit waarmee de handeling in de hoofdzin geschiedt, wordt omschreven door de bijzin. Dit kan op twee manieren.

- a) Vergelijking: de handeling in de hoofdzin wordt vergeleken met de handeling in de bijzin. De gebruikte voegwoorden vallen uiteen in twee groepen met verschillende modaliteit: *как* geeft een waarheidsgetrouwe vergelijking, het voegwoord *будто* en zijn synoniemen *будто бы, как будто, как будто бы, что будто, что как будто, что как будто бы, точно, ровно, словно, чисто, как бы, как если бы* geven een denkbeeldige vergelijking.
- b) Verwijzing naar het gevolg: de handeling in de hoofdzin wordt gekarakteriseerd door in de bijzin een gevolg (of uitblijven van gevolg) aan te geven.

Wanneer de vergelijking geen betrekking heeft op de handeling in de hoofdzin maar op een enkel element daaruit (bv. *het was weer zoals je in oktober nauwelijks kunt verwachten* of *moeder bakte zo'n taart als vader lekker vond*), rekenen we de betreffende bijzin tot de betrekkelijke bijzinnen (zie 4.8.5 en 4.6.5).

19.3.6.1 Vergelijking

- Zinnen met betekenis van maat en graad.

Het voegwoord is meestal *как*, de hoofdzin bevat in het algemeen een verwijzing naar een mate of graad, meestal *так (же)*. Combinaties als *настолько ... насколько ... столько ... сколько ...* zijn ook mogelijk.

98	В лесу так же тихо, как в поле.	In het bos is het net zo stil als in het veld.
99	Я столько же уважал её, сколько любил.	Ik respecteerde haar evenveel als ik van haar hield.
100	Насколько легче стало теперь мне, настолько тяжелее остальным.	Zo veel lichter als het nu voor mij was geworden, zo veel zwaarder was het voor de anderen.

In de zinnen hierboven was sprake van *dezelfde* maat en graad als in de hoofdzin. Natuurlijk kan het ook gaan om een meerdere of mindere graad dan in de hoofdzin. Dan krijgt men een comparatief of verkleinende trap in de hoofdzin en een bijzin ingeleid met *чем*, bijvoorbeeld:

101	Онí сделали больше, чем сделали (бы) вы.	Zij hebben meer gedaan dan u gedaan heeft/zou hebben.

Meestal wordt *чем* overigens niet gevolgd door een volledige bijzin (zie 3.14.6 sub 2 en 19.1.2).

- Zinnen die een karakterisering geven:
 - Door middel van een reële vergelijking. De handeling of situatie in de bijzin wordt gepresenteerd als iets dat werkelijk bestaat. Het voegwoord is *как*, in de hoofdzin vaak voorafgegaan door *так (же)* 'zo'; *таким образом, таким способом* 'op die manier'; *подобно тому* '(lett.) gelijkend op', enz.:
102	Я всё сделал так, как меня научили.	Ik heb alles zo gedaan als me geleerd is.

- 103 Да́ша проща́лась с ним так, как проща́ются навсе́гда. Dasja nam afscheid van hem zoals men voor altijd afscheid neemt.
- Door middel van een niet-waarheidsgetrouwe vergelijking. De handeling in de bijzin is denkbeeldig, hypothetisch, enz. Het voegwoord is *бúдно* of één van zijn synoniemen (zie boven). Als in de hoofdzin *так, та́ким о́бразом*, enz. staat, kan dit niet uitgebreid worden met het partikel *же*:
- 104 По́сле дождя́ ста́ло свежо́, как бúдно бы вся земл́я срáзу умы́лась. Na de regen was het fris, alsof de hele aarde tegelijk gewassen was.
- 105 Все́ это де́лалось так, бúдно Екате́рины Дми́триевны в ко́мнате нет. Dit alles gebeurde alsof Jekaterina Dmi-triëvna niet in de kamer was.
- 106 Она́ поверя́ет мне свои́ секре́ты, сло́вно одна́жды дам ей ва́жный сове́т. Ze vertrouwt me haar geheimen toe, alsof ik haar ooit een belangrijke raad zal geven.

De karakterisering in de voorbeelden in deze paragraaf kwamen neer op *overeenkomst* tussen hoofd- en bijzin. Het kan natuurlijk ook gaan om *verschil*. Dat kan op twee manieren: (1) ontkenning (*не так ... как ...*, *не та́ким о́бразом ... как ...*, enz.); (2) gebruik in de hoofdzin van een bijwoord waarbij in de lexicale betekenis de aanduiding van verschil al besloten ligt. In dat geval wordt de bijzin ingeleid met *чем*, bijvoorbeeld:

- 107 Он поступи́л ина́че, чем мы ожида́ли. Hij handelde anders dan wij verwachtten.

19.3.6.2 Verwijzing naar het gevolg

Het voegwoord *что* geeft een reëel gevolg aan, *что́бы* een gevolg dat niet gerealiseerd wordt.

- Zinnen van maat en graad:
- Hoge graad. Het voegwoord is *что*. In de hoofdzin kan *так, та́ким о́бразом, сто́лько, насто́лько, до того́, до тако́й сте́пени* ‘in die mate’; *с тако́й си́лой* ‘met een dergelijke kracht’, enz. met de hoofdzin corresponderen:

- 108 Он так волнува́лся, что ниче́го не слы́шал. Hij was zo geagiteerd, dat hij niets hoorde.
- 109 Глаза́ её, всегда́ полузакры́тые, расши́рились до того́, что ка́зались о́громными. Haar ogen, die altijd halfgesloten waren, waren zo wijd geopend, dat ze enorm leken.

Als opzet van de handelende persoon in de hoofdzin een rol speelt, is het voegwoord *что́бы*:

- 110 Ма́ть так ти́хо уме́ет ходи́ть по ко́мнате, что́бы никто́ не просну́лся. Moeder kan zo stil door de kamer lopen dat niemand wakker wordt (dat is ook haar opzet).

Behalve door het voegwoord kan deze betekenis ook weergegeven worden door partikels als *да́же, так да́же, прóсто, пря́мо, аж* en andere:

- 111 Но како́й же вы утонче́нный челове́к, Афа́насий Ива́нович, так да́же меня́ диви́те! Wat bent u toch een verfijnd mens, Afanasi Ivanovitsj, ik sta er gewoon versteld van!

- Voldoende, onvoldoende, te hoge graad. Het voegwoord is *чтобы*, in de hoofdzin kan daarmee corresponderen: *довольно, достаточно* 'genoeg, voldoende'; *не так* 'niet zodanig'; *не столько* 'niet zoveel'; *не в такой степени* 'niet in die mate'; *не настолько* 'niet zozeer'; *слишком, чересчур* 'te (zeer)':

112 Мы взяли столько денег, чтобы хватило на билеты.	We namen zoveel geld mee dat we genoeg hadden voor de kaartjes.
113 Ещё не сделано столько, чтобы можно было говорить об успехах.	Er is nog niet zoveel gedaan, dat we van successen zouden kunnen spreken.
114 Я не настолько занят, чтобы не пойти сегодня в кино.	Ik heb het niet zo druk, dat ik vandaag niet naar de bioscoop kan.
115 Он слишком изменился, чтобы его узнали.	Hij is te zeer veranderd dan dat men hem nog zou herkennen.
116 Он слишком устал, чтобы работать дальше.	Hij is te moe om verder te werken.

- Zinnen die een karakterisering geven. Het voegwoord is *что*, in de hoofdzin kan bijvoorbeeld *так* of *таким образом* staan:

117 Расписание построили так, что у курсантов было два свободных дня в неделю.	Het rooster was zo in elkaar gezet dat de cursisten twee vrije dagen per week hadden.
118 Девушка была одета так, что все на неё оглядывались.	Het meisje was zo gekleed, dat iedereen naar haar omkeek.

In de laatste twee voorbeelden kan men *что* vervangen door *чтобы*. Als men dat doet, kan men de zinnen op twee manieren uitleggen:

- a) Als zinnen die een karakterisering geven met daaraan toegevoegd dat het effect in de bijzin bedoeld was (de twee zinnen hierboven doen daar geen uitspraak over); de Nederlandse vertaling verandert dan niet. Je krijgt dan dus:

119 Расписание построили так, чтобы у курсантов было два свободных дня в неделю.	Het rooster was zo in elkaar gezet (bewust) dat de cursisten twee vrije dagen per week hadden.
120 Девушка была одета так, чтобы все на неё оглядывались.	Het meisje was zo gekleed (bewust), dat iedereen naar haar omkeek.

- b) Als zinnen met een doelaangevende bijzin. Het *так* in de hoofdzin verwijst dan niet langer naar *чтобы*, maar staat er los van. De Nederlandse vertaling moet dan wel worden aangepast. Je krijgt dan:

121 Расписание построили так, чтобы у курсантов было два свободных дня в неделю.	Het rooster was zo in elkaar gezet opdat de cursisten twee vrije dagen per week zouden hebben.
122 Девушка была одета так, чтобы все на неё оглядывались.	Het meisje was zo gekleed om ervoor te zorgen dat iedereen naar haar omkeek.

De bijzinnen in deze twee voorbeelden met *так, что* staan dicht bij bijzinnen van gevolg (zie 19.3.11). Het verschil is, dat in deze voorbeelden de bijzin een karakterisering geeft van de handeling in de hoofdzin, en dat is bij een bijzin van gevolg niet zo. Het laatste voorbeeld zou men op de volgende manier kunnen veranderen in een zin met een bijzin van gevolg:

- 123 Дѣвушка была красиво одѣта, так что все на неё оглядывались. Het meisje was mooi gekleed, zodat iedereen naar haar omkeek.

In het laatste voorbeeld is de hoofdzin onafhankelijk: hij bevat niet langer een *так* dat verwijst naar de bijzin.

- De maat en graad in de hoofdzin gaat gelijk op met die in de bijzin.

Dit zijn zinnen van het type:

- 124 Чем выше поднималось солнце, тем становилось жарче. Hoe hoger de zon steeg, hoe heter het werd.

19.3.7 Voorwaardelijke bijzinnen

De bijzin geeft de voorwaarde aan, de hoofdzin het gevolg. De modaliteit (mate van overeenkomst met de werkelijkheid) in de hoofdzin is afhankelijk van die in de bijzin. Er zijn twee mogelijkheden:

- IRREALIS: zowel voorwaarde als gevolg komen niet overeen met de werkelijkheid.
- POTENTIALIS: bij de voorwaarde en bij het gevolg is overeenkomst met de werkelijkheid in gelijke mate mogelijk.

19.3.7.1 Irrealis

De gebruikte voegwoorden bevatten allemaal het partikel *бы*: *если бы, когда бы, как бы, коли бы, эжели бы, кабы*. Ze betekenen allemaal 'als'. *Кабы* wordt beschouwd als plat, *коли бы* en *эжели бы* als hetzij verouderd, hetzij plat:

- 125 Если бы отец был жив, он бы радовался успехам сына. Als vader nog geleefd had, was hij blij geweest met de successen van zijn zoon.
- 126 Если бы не вырубили этот лес, Чайковский подарил бы нам ещё одну симфонию. Als ze dit bos niet gekapt hadden, had Tsjajkovski ons nog een symfonie geschonken.

De hoofdzin kan aangevuld/ingeleid worden met/door correlaten als *то, так, тогда*:

- 127 Если бы я была ласточкой, то сейчас же полетела бы. Als ik een zwaluw was, zou ik onmiddellijk wegvliegen.
- 128 Когда бы имел я сто очей, то все бы сто на вас глядели. Als ik honderd ogen had, zouden ze alle honderd naar u kijken.

Bij ontkenning komt een type bijzin zonder werkwoord voor, waarin niet een handeling, maar slechts een persoon of voorwerp wordt genoemd, die/dat een ongewenste ontwikkeling verijdeld heeft:

- 129 Если бы не солдаты, то сгорел бы весь город. Als de soldaten er niet waren geweest, was de hele stad in vlammen opgegaan.
- 130 Если бы не случайный грузовик, замёрзать бы мне среди снежного поля. Als die toevallige vrachtwagen er niet was geweest, was ik gedoemd geweest midden in het besneeuwde veld te bevriezen.

19.3.7.2 Potentialis

Hierboven werd reeds gezegd dat bij de potentialis zowel voor de voorwaarde als het gevolg geldt dat overeenkomst met de werkelijkheid in gelijke mate mogelijk is. Zo laat bijvoorbeeld de zin ...

- 131 Ёсли он приёхал, он придёт сего́дня Als hij gearriveerd is, komt hij vandaag
на рабо́ту. op zijn werk.

... twee mogelijkheden open:

- hij is gearriveerd en komt naar z'n werk;
- hij is niet gearriveerd en komt niet naar z'n werk.

Eerst een overzicht van de te gebruiken voegwoorden in de potentialis:

Voegwoord	Opmerkingen
ёсли	neutraal
ёжели, ко́ли/(ко́ль)	naaste synoniemen, stilistisch gemarkeerd
ко́ль ско́ро	boekentaal
бу́де	archaïsch, ironisch, alleen met toekomstige-tijdbetekenis
ли ... ли	reeksvormende voorwaarde
в (том) слúчае ёсли; при (том) усло́вии ёсли/что; на (тот) слúчай ёсли	neutraal, tendens te veranderen van voegwoord-groep in voegwoord, tenzij er een concretisator aanwezig is: лишь, то́лько, еди́нственно

Meer voorbeelden:

- 132 Ёсли я уёду от него́, он бу́дет рад. Als ik bij hem wegga, zal hij blij zijn.
- 133 Ёсли она́ отпра́вила письмо́, то оно́ уже́ пришло́. Als ze de brief heeft gestuurd, is hij al aangekomen.

De bijzin kan ook een infinitief-constructie bevatten:

- 134 Она́ высчи́тывала, хва́тит ли ей вре́мени, ёсли спать шесть часо́в. Ze rekende uit of ze voldoende tijd zou overhouden als ze zes uur zou slapen.

19.3.7.3 Pseudo-potentialis

Net als in het Nederlands heeft een potentialis-constructie soms niet werkelijk een hypothetische betekenis. In zulke gevallen spreken we van PSEUDO-POTENTIALIS. In de volgende zin is het niet meer de vraag of er wordt teruggekeken:

- 135 Ёсли огляну́ться наза́д, то вся мо́я жизнь представля́ется мне краси́вой, тала́нтливо сде́ланной компози́цией. Als ik terugkijk, zie ik mijn leven als een fraaie, kunstig vervaardigde compositie.

De zin ...

- 136 Ёсли она́ не хо́чет приня́ть ва́шей по́мощи, пусть она́ приме́т мою́. Als ze uw hulp niet wil aannemen, laat ze de mijne dan aannemen.

... kan geuit worden in een situatie waarin duidelijk is dat de voorwaarde gerealiseerd wordt. De zin komt dan overeen met een oorzakelijke constructie met *раз* (zie 19.3.9.2):

- 137 Раз она́ не хо́чет приня́ть ва́шей по́мощи, пусть она́ при́мет мою́. Als/Nu ze uw hulp niet wil aannemen, laat ze de mijne dan aannemen.

Het reële, niet-hypothetische karakter kan verder worden verduidelijkt door het gebruik van het partikel *уж* in de bijzin, of *значит*, *следовательно*, enz. in de hoofdzin:

- 138 Послу́шай, е́сли уж не хо́чешь соба́к, купи́ у меня́ шарма́нку. Luister, als je dan geen honden wilt, koop dan een draaiorgeltje van me.
139 Е́сли сра́зу не прие́хал, знач́ит, не так уж стре́мился к сы́ну. Als hij niet meteen gekomen is, is het duidelijk dat hij niet zo nodig zijn zoon hoefde te zien.

19.3.8 Oorzakelijke bijzinnen

Het gaat hierbij om bijzinnen die een oorzaak of reden uitdrukken. Omdat 'oorzaak' en 'reden' niet altijd gemakkelijk uit elkaar te houden zijn, zullen hieronder alleen de termen 'oorzaak' en 'oorzakelijk' worden gebruikt.

19.3.8.1 Eigenlijk oorzakelijk en argumenterend

De oorzakelijke zinnen vallen uiteen in twee groepen:

- EIGENLIJK OORZAKELIJKE ZINNEN, waarin een directe oorzakelijke afhankelijkheid wordt gesignaleerd:
- 140 Я надел ста́рую шине́ль и взял зóнтик, потому́ что шёл проливной дождь. Ik heb een oude jas aangetrokken en mijn paraplu meegenomen, omdat het stortregende.
- ARGUMENTERENDE ZINNEN, waarin sprake is van een al dan niet logische redenering. Deze zinnen geven een externe aanleiding aan die gebruikt wordt als argument, beweegreden, bewijsgrond of motief:
- 141 В ни́жнем эта́же, под балкóном, о́кна, вероятно́, бы́ли откры́ты, потому́ что отчётливо слы́шались же́нские голосо́а. Op de parterre onder het balkon stonden waarschijnlijk de ramen open, omdat er duidelijk vrouwenstemmen te horen waren.
142 Ве́рно, пу́ля попáла ему́ в плечо́, потому́ что вдруг он опу́стил ру́ку. Waarschijnlijk kwam er een kogel in zijn schouder terecht, omdat hij plotseling zijn arm liet zakken.

Zinnen van dit type kunnen 'omgedraaid' worden, zodat een eigenlijk oorzakelijke zin verkregen wordt:

- 143 Он опу́стил ру́ку, потому́ что пу́ля попáла ему́ в ру́ку. Hij liet zijn arm zakken, omdat hij in zijn schouder geraakt werd.

19.3.8.2 De meest gebruikelijke oorzakelijke voegwoorden

De meest gebruikelijke voegwoorden zijn *потому́ что* (volkstaal ook *потому́ как*) 'omdat', *так как* 'omdat', *поско́льку* 'daar, aangezien', *оттого́ что* 'omdat, doordat' en *из-за того́ что* 'omdat, vanwege het feit dat'. Hiernaast bestaat nog een klein

aantal niet-samengestelde en een groot aantal samengestelde voegwoorden (zie resp. 19.3.8.3 en 19.3.8.4).

De meeste van de hierboven gegeven voegwoorden zijn formeel gezien samengesteld, maar worden in het taalgevoel van de moedertaalsprekers als één geheel gezien en daarom in de meeste grammatica's ook als zodanig behandeld.

Потому что en *так как* hebben naast het aangeven van een oorzakelijk verband weinig betekenis van zichzelf; de andere voegwoorden hebben iets extra's: een toegevoegde betekenis, grotere explicietheid en/of een bepaalde stilistische kleuring. Soms behoeft dit weinig nadere toelichting. Bij *поско́льку* bijvoorbeeld is de eigen betekenis en stijl te zien aan de Nederlandse vertaling. In veel andere gevallen bevat het voegwoord zoveel Russisch lexicaal materiaal dat de betekenis zonder meer duidelijk is (hier gaat het natuurlijk om samengestelde voegwoorden). Soms echter is extra informatie over betekenis en stijl noodzakelijk. *Оммогó что* en *из-за тогó что*, bijvoorbeeld, duiden (in het algemeen) een externe, onvrijwillige oorzaak aan, waarbij *из-за тогó что* meestal deze oorzaak bovendien als ongunstig kwalificeert. Voorbeelden:

144	Егó исклю́чили из кома́нды, потому́ что он не прису́тствовал на трениро́вках.	Hij werd uit het team gezet, omdat hij niet op de trainingen aanwezig was geweest.
145	На у́лицах бы́ло мно́го наро́ду, потому́ что был пра́здник.	Er waren veel mensen op straat, omdat het een feestdag was.
146	Он бы́л сча́слив, потому́ что испо́нилась, наконéц, его мечта́.	Hij was gelukkig, omdat eindelijk zijn droom in vervulling was gegaan.
147	Так как мы рабо́тали без перерыва, мы уста́ли.	Omdat we zonder pauzeren hebben gewerkt, zijn we moe.
148	Он пополни́л и неохот́но ходи́л пешко́м, так как страда́л оды́шкой.	Hij was dikker geworden en hij liep niet graag, omdat hij aan kortademigheid leed.
149	Поско́льку ты согла́сен, я не бу́ду возража́ть.	Aangezien jij het ermee eens bent, zal ik geen bezwaar maken.
150	Оттогó, что здесь нет дере́вьев, у́лица ка́жется ши́ре и светлее́.	Doordat er hier geen bomen zijn, lijkt de straat breder en lichter.
151	Из-за тогó что я в ука́занный срок не верну́л книг в библиоте́ку, у меня́ бы́ли неприятности́.	Omdat ik de boeken niet binnen de vastgestelde termijn naar de bibliotheek heb teruggebracht, kreeg ik problemen.

Natuurlijk is in nevengeschikte zinnen aanduiding van oorzakelijkheid ook mogelijk, hetzij zonder verbinding (in geschreven tekst met een dubbele punt of ander leesteken), hetzij met behulp van bijwoorden als *и/а потому́*, *и по́тому* 'en daarom':

152	Печа́лен я: со мно́ю дру́га нет.	Ik ben bedroefd: mijn vriend is niet bij mij.
153	Возьми́ плащ: сего́дня бу́дет дождь.	Neem je jas mee: er komt regen vandaag.
154	Ты ещё́ мал, и/а потому́ не понима́ешь.	Je bent nog te klein en daarom begrijp je het niet.

19.3.8.3 Andere niet-samengestelde voegwoorden

Dit zijn (behoudens een aantal verouderde voegwoorden) alleen *ведь* en *ибо*. *Ведь* ‘toch, immers, want’ doet een beroep op de kennis van de hoorder en is daarom meestal expressief. *Ведь* hoeft niet aan het begin van de (bij)zin te staan:

155	Ведí нас, ведь ты знаёшь доро́гу.	Wees onze gids, jij kent immers de weg.
156	Конéчно умею стрелять из
винто́вки, служíл ведь в а́рмии.	Natuurlijk kan ik met een geweer schieten, ik heb toch in het leger gediend?

Ведь is eigenlijk een partikel, en zijn functie is niet beperkt tot het verbinden van zinnen:

157	Ведь тебе́ говорíли, а ты не
слу́шаешь.	Ze hebben het je nog gezegd, maar jij luistert niet!
158	Ведь э́то не но́вость.	Dat is toch geen nieuws?
159	Слу́шай! Ведь ты че́стный человек!	Luister! Je bent toch een eerlijk mens!

Ибо ‘want’ is kenmerkend voor boekentaal:

160	Мы оптимíсты, ибо́ б́удущее
принадле́жит нам.	Wij zijn optimisten, de toekomst behoort immers ons toe.
161	Всякий́ труд ва́жен, ибо́ он
облагора́живает челове́ка.	Elke arbeid is belangrijk, want zij verheft de mens.

19.3.8.4 Andere samengestelde voegwoorden

- Meestal bestaan deze uit:
 - voorzetsel met oorzakelijke betekenis, gevolgd door
 - een vorm van *то* + *что*:

Dit voorzetsel is heel vaak een secundair voorzetsel (zie 13.1.2), waarin (al of niet los geschreven) een substantief met oorzakelijke betekenis te herkennen is. In een enkel geval kan (de vorm van) *то* ontbreken. De belangrijkste voegwoorden van dit type zijn: *благодаря́ тому́ что* ‘dankzij het feit dat’, *за счёт то́го что* ‘dankzij het feit dat’, *вслéдствие то́го что* ‘ten gevolge van het feit dat’, *в результа́те то́го что* ‘ten gevolge/ als resultaat van het feit dat’, *по причи́не то́го что/ по той причи́не что* ‘vanwege het feit dat’, *в си́лу то́го что* ‘vanwege het feit dat’, *в связы́ с тем что* ‘in verband met het feit dat’, *под ви́дом то́го что* ‘onder voorwendsel dat’, *под предло́гом то́го что/ под тем предло́гом что* ‘onder voorwendsel dat’, *ра́ди то́го что* ‘omwille van het feit dat’, *на основа́нии то́го что/ на том основа́нии что* ‘op basis van het feit dat’, *ввиду́ то́го что* ‘gezien het feit dat’.

- Een andere structuur hebben *тем бо́лее что* en *тем па́че что* ‘(verouderd) temeer daar’. De meeste van deze voegwoorden hebben enigszins de stijl van boekentaal of een wat officieel karakter. Dit geldt niet voor *благодаря́ тому́ что*, *за счёт то́го что*, *в связы́ с тем что*, *под предло́гом то́го что/ под тем предло́гом что*, *тем бо́лее что*.

Voorbeelden:

162	Трава́ на лу́гу вы́росла зелёная и со́чная, благода́ря тому́ что всю весну́ шли дожди́.	Het gras in de wei was groen en sappig, dankzij het feit dat het de hele lente geregend had.
163	Спра́вился с задáнием за счёт того́, что мно́го рабо́тал.	Hij heeft zijn opdracht kunnen volvoeren dankzij het feit, dat hij hard gewerkt heeft.
164	Опозда́ли, в результа́те того́ что не рассчита́ли вре́мя.	Ze kwamen te laat, omdat ze niet op de tijd hadden gelet.
165	Отве́т заде́рживается, в си́лу того́, что отсут́ствуют необходи́мые све́дения.	Het antwoord blijft nog uit vanwege het feit dat er onontbeerlijke gegevens ontbreken.
166	Ввиду́ того́ что я во вре́мя о́тпуска был бо́лен, прошу́ продли́ть мне о́тпуск.	Gezien het feit dat ik tijdens mijn verlof ziek was, verzoek ik om verlenging van mijn verlof.
167	Ушёл под предло́гом того́, что его́ ждут до́ма.	Hij ging weg onder het voorwendsel dat er thuis op hem gewacht werd.
168	Утвержда́ю так, на основа́нии того́, что ознако́мился с де́лом.	Ik beweer dat op grond van het feit dat ik mij in de zaak verdiept heb.
169	Я хорошо́ относился́ к нему́, тем бо́лее что я чу́ствовал его́ приви́занность к себе́.	Ik was hem goed gezind, temeer daar ik zijn gehechtheid aan mij voelde.

19.3.8.5 Plaats van de bijzin

In principe is de volgorde van hoofd- en bijzin vrij. Een voorgeplaatste bijzin geeft een sterkere nadruk op de oorzaak/reden:

170	Мы уста́ли, так как рабо́тали без перерыва́.	We waren moe, omdat we zonder onderbreking gewerkt hadden.
171	Так как рабо́тали без перерыва́, мы уста́ли.	Omdat we zonder onderbreking gewerkt hadden, waren we moe.

NB. Als de oorzakelijke bijzin voorafgaat aan de hoofdzin, geldt gebruik van *потому́ что* of *оттого́ что* als stilistisch minder fraai. Bij *тем бо́лее что*, *ибо* en *ведь* is dit gebruik uitgesloten.

19.3.8.6 Opsplitsing

De voegwoorden met het element *что* kunnen opgesplitst worden in twee delen: de grens ligt dan voor het element *что*. Dit geeft het effect van nadruk op de oorzaak. Het eerste deel van het voegwoord wordt opgenomen in de hoofdzin (die dan altijd voor de bijzin staat) en krijgt logische nadruk, het tweede deel (*что*) vervult dan de rol van voegwoord in de achtergeplaatste bijzin:

172	Он не пришёл, потому́ что заболёл.	Hij is niet gekomen, omdat hij ziek is geworden.
173	Он не пришёл потому́, что заболёл.	idem

In gesproken taal blijkt de opsplitsing uit de intonatie (stijging op het eerste deel, gevolgd door een korte pauze), in geschreven taal door een komma voor *что*.

Deze opsplitsing treedt vooral op in combinatie met een van de volgende verschijnselen:

- Aanwezigheid van partikels voor het voegwoord. Dit kan ontkennend *не* zijn, maar ook versterkende, beperkende partikels als *лишь, только* ‘slechts’; *ещё и* ‘ook’; *в особенности* ‘in het bijzonder’; *будто бы* (voegt notie van onwaarschijnlijkheid toe).
- Aanwezigheid van modale concretisatoren voor het voegwoord: *может быть* ‘misschien’, *вероятно* ‘waarschijnlijk’.
- Aanwezigheid van andere voegwoorden, bijvoorbeeld als in de zin een reeks van aanvullende of juist tegengestelde oorzaken wordt gegeven, zoals in 174-176 hieronder:

174 Он занимáлся спóртом не потому́, что э́то доставля́ло ему́ удово́льствие, а потому́, что спорт укрепля́л его́ здоро́вье. Hij deed aan sport, niet omdat hem dat plezier verschaftte, maar omdat sport goed was voor zijn gezondheid.

175 Он занимáлся спóртом, не то́лько потому́, что э́то доставля́ло ему́ удово́льствие, но и потому́, что спорт укрепля́л его́ здоро́вье. Hij deed aan sport, niet alleen omdat hem dat plezier verschaftte, maar ook omdat sport goed was voor zijn gezondheid.

176 Он занимáлся спóртом, не сто́лько потому́, что э́то доставля́ло ему́ удово́льствие, ско́лько потому́, что спорт укрепля́л его́ здоро́вье. Hij deed aan sport, niet zozeer omdat hem dat plezier verschaftte, maar omdat sport goed was voor zijn gezondheid.

- Uiteenplaatsing van de beide delen, d.w.z. andere zinsdelen worden ertussen geplaatst. Wanneer het voegwoord *потому что* is opgesplitst, kan het wél zonder stilistische bezwaren in het begin van de zin voorkomen:

177 Потому́ он не вы́полнил свою́ рабо́ту в срок, что рабо́тал неравноме́рно. Hij heeft zijn werk dáárom niet binnen de termijn afgekregen, omdat hij niet regelmatig gewerkt heeft.

- Opsplitsing is verplicht wanneer de hoofdzin een predikaat van het type *это случилось/произошло/происходит* ‘dat gebeurde/gebeurt’ bevat. De hoofdzin vat dan het voorafgaande samen, de bijzin geeft de oorzaak of reden ervan.

19.3.9 Bijzondere gevallen van oorzakelijkheid

19.3.9.1 Motivatie

Oorzakelijke bijzinnen kunnen ook een ‘motivatie uit het tegengestelde’ geven (zie ook 19.2.17). Gebruikte voegwoorden: *иначе* ‘anders’, *в противном случае* ‘in het tegenovergestelde geval’; *а то, а не то, не то* ‘anders’. Samengestelde voegwoorden (behalve *потому что*) worden niet gebruikt:

178	Возьм́и с собо́й зóнтик, а то промóкнешь.	Neem je paraplu mee, anders word je helemaal nat.
179	На́до э́хать на такс́и, ина́че мы мо́жем опозда́ть.	We moeten met de taxi, anders komen we te laat.

De voegwoorden *a to*, *a ne to*, *ne to* komen gewoonlijk in spreektaal voor, *в противном случае* in boekentaal; *иначе* is neutraal. De voegwoorden *иначе* en *в противном случае* kunnen in combinatie met andere oorzakelijke voegwoorden of met een constructie als *всё равно* gebruikt worden:

180	Всю доро́гу он бежа́л, потому́ что ина́че опозда́л бы на по́езд.	Hij rende de hele weg, omdat hij anders de trein niet zou halen.

19.3.9.2 Oorzakelijk + toegeving

Oorzakelijke motivering met een aanvullende betekenisnuance van toegeving wordt uitgedrukt door het voegwoord *раз* 'omdat, nu'. De bijzin deelt een gebeurtenis mee die plaatsvond tegen de verwachting of wens in, of die in strijd is met algemeen aanvaarde normen. De hoofdzin bevat een gedwongen gevolg:

181	Раз опозда́л – бу́дешь ва́хтенным.	Omdat je te laat bent, heb je wacht-dienst.
182	Что же тепе́рь де́лать? Раз виновáт – отве́чу.	Wat moeten we nu doen? Omdat het mijn schuld is zal ik het antwoord geven.
183	Раз нет маши́ны, приде́тся тащи́ть на себя́.	Nu we geen auto hebben, zullen we de spullen zelf moeten slepen.

De tegenstelling tussen het verwachte en het reëel gebeurde houdt meestal een negatieve waardering in. Vandaar dat de hoofdzin vaak woorden met de betekenis 'straf' bevat. In de bijzin komt gewoonlijk het perfectief aspect voor. De imperfectieve verleden tijd wordt vermeden, omdat *раз* geen herhaling kan uitdrukken. In de hoofdzin wordt vaak een gebiedende wijs gebruikt in de betekenis van 'noodzaak'.

184	Раз прише́л в го́сти, дава́й чай пить.	Laten we maar thee gaan drinken, nu je er toch bent.

Раз komt gewoonlijk in spreektaal voor, maar dringt langzaam door in andere stijlen.

19.3.9.3 Oorzakelijkheid + twijfel (*ли*)

De oorzakelijke bijzin die twijfel uitdrukt, wordt ingeleid door de voegwoorden *оттого́ что*, *потому́ что* en andere, met het partikel *ли*:

185	Брат не писа́л мне, потому́ ли что оби́делся на меня́, и́ли по друго́й причи́не.	Mijn broer schreef me niet, of hij nou boos op me was of er een andere reden voor had.

19.3.10 Doelaangevende bijzinnen

In het Russisch komen als doelaangevende voegwoorden voor: *чтобы, для того чтобы, затѣм чтобы, с тем чтобы* en *ради того чтобы*.

In de Nederlandse spreektaal is alleen 'om' gebruikelijk (en constructies met 'dat', zie 189). In de schrijftaal kennen we nog *opdat* en *teneinde*.

De werkwoordsvorm in de bijzin is:

- een infinitief wanneer onderwerp in hoofd- en bijzin identiek zijn (186 – 188);
- een verleden-tijdsvorm wanneer onderwerp in hoofd- en bijzin verschillend zijn (189 – 190). Voorbeelden:

186 Я пою и смеюсь, чтобы не заплакать.	Ik zing en lach, om niet te huilen.
187 Пришёл, для того чтобы объяснить.	Hij kwam om zijn standpunt uiteen te zetten.
188 Приехал ради того, чтобы увидеть друга.	Hij kwam om zijn vriend te zien.
189 Поговорим с тобой тихо, чтобы никто не слышал.	Laten we zachtjes praten, opdat niemand het hoort.
190 Язык существует для того, чтобы люди могли общаться друг с другом.	Taal bestaat daarvoor, dat mensen met elkaar kunnen communiceren.

Na werkwoorden van beweging kan *чтобы* worden weggelaten voor een infinitief, indien de handeling in de bijzin direct volgt op die in de hoofdzin, niet ontkend is en niet door bijwoorden bepaald wordt:

191 Он пришёл поговорить. Маар:	Hij kwam een praatje maken.
192 Он ушёл, чтобы меня не разбудить.	Hij ging weg om me niet wakker te maken.

De partikels *лишь бы, только бы* en *лишь только бы* 'als ... (tenminste) maar ...', die een minimaal doel aangeven, kunnen ook gebruikt worden om zinnen te verbinden. In (193 – 194) zien we ze in hun functie als partikel, in (195 – 196) worden ze gebruikt als voegwoord:

193 Ему лишь бы уйти.	Ging hij maar weg!/ Als hij maar wegging!
194 Только бы не война!	Als er maar geen oorlog komt!
195 В сущности было всё равно куда ехать – лишь бы не домой.	Het kon hem niet schelen waar hij heen zou gaan, als het maar niet naar huis was.
196 Он решил идти в солдаты за Егора – всё равно, только бы дальше от Феклисты.	Hij besloot in plaats van Jegor het leger in te gaan, het maakte niet uit, als hij maar zo ver mogelijk van Feklisty was.

Opmerking: het gebruik van *чтобы* is zeer uitgebreid en beperkt zich allerminst tot doelaangevende zinnen (zie 10.3, 19.3.2, 19.3.3, 19.3.5.7, 19.3.6.2).

19.3.11 Bijzin van gevolg

Gevolg kan aangegeven worden door onderschikkende en nevenschikkende bijzinnen.

19.3.11.1 Onderschikkende zinnen met *так что*

Onderschikkende zinnen kunnen worden gevormd met het voegwoord *так что*, dat altijd in een nageplaatste bijzin staat en nooit opgesplitst wordt. Dit voegwoord treft men veelal aan in minder formeel taalgebruik:

- 197 Лёд местами стал тонким, так что Het ijs is plaatselijk dun geworden, zodat
кататься на коньках опасно. het gevaarlijk is om te schaatsen.
- 198 Он сейчас же уснул, так что на мой Hij viel meteen in slaap, zodat ik op mijn
вопрос я услышал только его vraag alleen zijn gelijkmatige ademha-
ровное дыхание. ling hoorde.

Так что wordt veel gebruikt in zinnen van het volgende type, waarbij het begrip 'gevolg' ruim genomen moet worden:

- 199 Ты сам просил рассказать, так что Je hebt zelf gevraagd of ik wilde vertel-
слушай. len, dus luister.

Twee opmerkingen:

- Behalve door *так что* kan de bijzin ook ingeleid worden door *отчего, вследствие чего, в силу чего, ввиду чего, благодаря чему*. Dit type zin wordt gebruikt in zakelijk, wetenschappelijk, politiek, specialistisch taalgebruik en in boekentaal. Deze constructies vallen onder het type dat beschreven werd in 19.3.4.2: betrekkelijke bijzinnen waarvan niet één zinsdeel maar de hele hoofdzin het antecedent is.
- Hierboven werd een type bijzinnen van maat en graad besproken waarbij de graad en maat van de handeling in de hoofdzin aangegeven werd door verwijzing naar het gevolg, bijvoorbeeld:

- 200 Вóздух был так редок, что было De lucht was zo dun dat het moeilijk was
бóльно дышать. om te ademen.

Dit type zin lijkt enigszins op de gevolgaanduidende zinnen die hier worden besproken. Het verschil is dat hier de handeling in de hoofdzin wordt gekarakteriseerd; bij de gevolgaanduidende zinnen gebeurt dat niet (zie 19.3.6.2).

19.3.11.2 Nevenschikkende zinnen

Natuurlijk kan gevolg ook worden uitgedrukt in nevenschikking. De zin waarin het gevolg genoemd wordt is gewoonlijk achtergeplaatst. Veel verschillende woorden kunnen de verbinding tot stand brengen, bijvoorbeeld *(a/u) по́тому, (a/u) пото́му, и то́гда, (a/u) знач́ит, слéдовательно, благодаря́ этому, в связи́ с этим, в результа́те это́го*:

- 201 Бы́ло о́чень темно́, по́тому мы с Het was erg donker, daarom konden we
трудом различа́ли доро́гу. de weg met moeite onderscheiden.

- 202 К утру́ гроза́ прошлá, и тогда́ весь лес, пронизанный со́лнцем, загорéлся. Tegen de ochtend was het onweer voorbij en toen, doordrongen door de zonnearmte, warmde het bos op.
- 203 Он тепёрь не жени́х тебе́, вы лю́ди посторон́ние, и, слéдовательно, вам в однóм до́ме жить нельз́я. Hij is nu je aanstaande niet meer, jullie zijn vreemden en mogen dus niet meer in één huis wonen.
- 204 Лингв́исты́ весьма́ смýтно представля́ли себе́ состоя́ние дрéвних языко́в, и в резу́льтате э́того санскри́ту придава́лось сли́шком большо́е значе́ние, егó однó вре́мя счита́ли праязыко́м. Taalkundigen hadden een zeer vage voorstelling over hoe de oude talen eruitzagen, en tengevolge daarvan werd het Sanskriet een te grote betekenis toegerekend, het werd zelfs ooit als oertaal beschouwd.

19.3.11.3 Verbindingen met *сто́ит/сто́ило* en *доста́точно*

Deze fraseologische uitdrukkingen hebben de betekenis 'er hoeft maar ...'. Met behulp van deze uitdrukkingen worden tweeplaats-voegwoorden *сто́ит/сто́ило ... что́бы/как/и* en *доста́точно ... что́бы/как/и* gevormd. Deze geven een voorwaarde aan die onmiddellijk tot een bepaalde reactie leidt. Zinnen die ingeleid worden door deze voegwoorden hebben overeenkomsten met bijzinnen van voorwaarde, van tijd en van gevolg. De woorden *сто́ит/сто́ило* en *доста́точно* staan bij voorkeur zo dicht mogelijk aan het begin van de zin. We moeten onderscheid maken tussen drie zinstypen:

1) *Сто́ит/сто́ило ... что́бы ...*

Hier heeft *что́бы* geen finale betekenis. In het eerste deel van de zin staat een (meestal perfectieve) infinitief, in het tweede deel een infinitief of conditionalis (dus een verleden-tijdsvorm), gewoonlijk ook perfectief. De zin heeft de betekenis van een onvermijdelijk gevolg dat onmiddellijk intreedt: het interval is minimaal of zelfs afwezig. Dit kan benadrukt worden door het gebruik van concretisatoren als *то́тчас*, *вско́ре*, *сра́зу*, *уже́*, enz. in het tweede deel. In het eerste deel staan vaak woorden die een beperking aangeven: *лишь*, *то́лько*, *хотя́ бы*:

- 205 Сто́ит ему́ то́лько прийти́, что́бы всё заговори́ло и напереры́в запроси́лось в ду́шу, наполня́я её сча́стьем. Hij hoeft er maar te komen, of alle dingen beginnen te spreken en om het hardst zijn geest binnen te dringen, die daarvan met geluk vervuld raakt.

2) *Сто́ит/сто́ило ... как/и ...*

Hier staat in het eerste deel een perfectieve infinitief, in het tweede deel kan – in tegenstelling tot zinnen met *что́бы* – ook een imperfectief werkwoord voorkomen. In dat geval wordt door de betekenis van herhaling de wetmatigheid van het gevolg benadrukt. De voegwoorden *как* en *и* kunnen weggelaten worden. Het tweede deel kan ingeleid worden door het correlaat *так*:

- 206 Стóит опя́ть трéснуть льди́не, и морóзная ночь вся содрогнётся, и загудит, и засто́нет. De ijsschots hoeft nog maar eens te kraken of de vriesnacht begint te trillen, te zoemen en te steunen.
- 207 Стóило мне то́лько очутиться в э́том знако́мом до́ме, как срáзу меня́ потяну́ло на улицу. Ik hoefde maar te verschijnen in dat bekende huis of ik kreeg weer behoefte om naar buiten te gaan.
- 208 Захо́чет чего́-нибудь Илья́ Ильич, ему́ сто́ит то́лько мигну́ть – уж трóе-чэ́тверо слуг кидáются исполнять егó желáние. Als Ilja Iljitsj iets wil, hoeft hij maar te knippen en meteen haasten drie of vier bedienden zich om zijn wens te vervullen.
- 209 Стóило мне постучáть руко́й, ёж вскóре же возвращáлся. Ik hoefde maar even te kloppen met mijn hand, en de egel kwam meteen weer terug.

3) *Достáточно* ... Deze zinnen vallen weer uiteen in drie groepen:

a) *Достáточно* + infinitief.

Deze zijn synoniem met de zinnen met *сто́ит/сто́ило*. In plaats van *достáточно* kunnen de synoniemen *довóльно* en *ну́жно* gebruikt worden:

- 210 Достáточно бы́ло ему́ то́лько пошевелиться́ или ка́к-нибудь не наро́ком мигну́ть брóвью, что́бы подпа́сть вдрут под гнев. Hij hoefde zich maar te verroeren of per ongeluk met zijn wenkbrauw te trekken om zich plotseling zijn/haar toorn op de hals te halen.

b) *Достáточно* + genitief. In deze zinnen wordt gewoonlijk het voegwoord *что́бы* gebruikt. De zinnen komen eveneens veelal overeen met die met *сто́ит/сто́ило*:

- 211 Достáточно малéйшего шóроха в сеня́х или кри́ка во дворе́, что́бы он по́днял го́лову и стал прислу́шиватьсь. Er hoefde maar het minste geluidje in het voorhuis te horen te zijn, of het zachtste kreetje op het erf, of hij richtte zijn hoofd op en begon te luisteren.

c) *Достáточно* + adjectief of bijwoord. Het betreft hier zinnen met de betekenis van maat en graad (zie 19.3.6.1). Het tweede deel wordt ingeleid door de voegwoorden *что́бы* of *для тогó что́бы*. Deze zinnen bevatten geen temporeel element (een onmiddellijke opeenvolging van gebeurtenissen) zoals in 3a en 3b: de graad van het in het eerste deel genoemde kenmerk sluit gewoonlijk de situatie van het tweede deel uit, of benoemt die als zinloos:

- 212 Он достáточно талáнтлив, что́бы решáть такие́ просты́е зада́чи. Hij is begaafd genoeg om zulke eenvoudige opgaven op te lossen (zijn talent zou zelfs beter besteed kunnen worden).
- 213 Я достáточно до́лго жил среди́ вас, что́бы ознако́миться с ва́шими обы́чаями. Ik heb lang genoeg tussen u gewoond om uw gewoonten te leren kennen (en het levert niets meer op als ik me er nog langer in verdiep).

In plaats van *достаточно* kan ook *слишком* voorkomen, dat wijst op de te hoge graad. In dat geval is de situatie van het tweede deel altijd irreëel:

- 214 Я *слишком* любил своё дело, для того, чтоб относиться к нему легкомысленно. Ik hield te veel van mijn werk om er lichtzinnig tegenover te kunnen staan.

19.3.12 Toegevende bijzinnen

19.3.12.1 Toegeving in onderschikkende samengestelde zinnen

- Zuivere toegeving.
- De meest gebruikte voegwoorden zijn *хотя* en *несмотря на то, что*. Ze wijzen erop dat de hoofdzinhandeling wordt uitgevoerd ondanks de in de bijzin genoemde belemmering, of dat hetgeen in de hoofdzin genoemd wordt waar is, ondanks de in de bijzin genoemde tegenspraak:

- 215 Ёду, *хотя* очень занят. Ik ga, hoewel ik het erg druk heb.
 216 *Хотя* наступил вечер, было очень жарко. Hoewel het al avond was, was het heel warm.
 217 Пошли, *несмотря* на то что шёл дождь. Ze gingen, hoewel het regende.
 218 *Несмотря* на то, что я слабá, я смогу быть полезной. Hoewel ik zwak ben, zal ik van dienst kunnen zijn.
 219 *Несмотря* на то, что альпинисты устали, они продолжали подъём. Hoewel de bergbeklimmers moe waren, zetten zij de beklimming voort.

Een spreektaalvariant van *хотя* is *хоть*.

Als *хоть* gebruikt wordt, kan het element van tegenstelling versterkt worden door de voegwoorden *но*, *однако*, *а*, *да* in de hoofdzin, wanneer deze nageplaatst is. Het toegevende element kan versterkt worden door (*и*) *всё же*, (*и*) *всё-таки*, *всё равно* 'toch' of *тем не менее* 'niettemin' in de hoofdzin. *Зато* 'toch, daar staat tegenover dat' wijst op een zekere compensatie:

- 220 *Хоть* на дворе было сухо, однако у порога стояла грязная лужа. Hoewel het buiten droog was, lag er bij de drempel een vieze plas.
 221 *Хоть* и строг он был с детьми, зато любил их безмерно. Hoewel hij streng was tegen de kinderen, hield hij mateloos veel van ze.

(Het gezegde in de bijzin kan soms de vorm hebben van een gebiedende wijs (zie 10.6.6.5).)

- Een aantal voorzetsels, zoals *независимо от* 'onafhankelijk van' en *невзирая на* 'in weerwil van', kan uitgroeien tot een voegwoord: *независимо от того, что/какой/где/енз.*; *невзирая на то, что/какой/где/*, enz. De dan verkregen toegevende zinnen krijgen een iets specifiekere betekenis:

- 222 Мы пойдём в поход независимо от того, какая будет погода. We gaan onze voettocht maken, onafhankelijk van wat voor weer het wordt.

- Ook een gerundium-constructie (meestal voorgeplaatst) kan een toegevende betekenis weergeven. Deze betekenis kan versterkt worden met de *всё же, всё-таки, всё равно, однако, тем не менее* en met de constructie *так (и) не*:
- 223 Получив долгожданный отпуск, он так никуда и не уехал. Hoewel hij zijn lang verwachte verlof had gekregen, ging hij toch nergens heen.
- Meer hierover in 10.4.11.5.
- Toegeving + gelijktijdigheid. Het gaat hier om de voegwoorden *между тем как, тогда как* en *в то время как*. Zie 19.3.5.4.
 - Toegeving + veronderstelling.
De voegwoorden zijn *пусть, пускай* en *даром что*. *Пускай* en *даром что* zijn kenmerkend voor spreektaal. Deze voegwoorden geven een versterkte tegenstelling, waardoor de zin dicht bij een nevenschikking komt. In de hoofdzin (gewoonlijk nageplaatst) wordt een sterke bewering gedaan. Deze voegwoorden komen vooral voor in expressief taalgebruik:
- 224 Пусть роза сорвана, она ещё цветёт. Laat de roos dan geplukt zijn, ze bloeit nog steeds.
- 225 Пускай я слаб, мой меч силен. Laat ik dan zwak zijn, mijn zwaard is sterk.
- In de hoofdzin kunnen tegenstellende voegwoorden en andere versterkende woorden staan:
- 226 Пусть я ошибся, но эту ошибку я давно исправил. Laat ik me dan vergist hebben, die vergissing heb ik allang goedge maakt.
- 227 Даром что молодой, а разумный. Hij mag dan jong zijn, hij is ook verstandig.
- Toegeving + pseudo-potentialis. In 19.3.7.3 werd uitgelegd wat pseudo-potentialis betekent: iets wordt als voorwaarde gepresenteerd, terwijl het duidelijk of hoogstwaarschijnlijk is dat aan die voorwaarde al voldaan is. Deze pseudo-potentialis kan ook een toegevende betekenis krijgen als gebruikgemaakt wordt van het voegwoord *если/эжели*, vaak in combinatie met *и* of *даже*. Dit alles komt redelijk overeen met het Nederlands:
- 228 Если в нашем прошлом и проявления сентиментальности, то искусство этого стыдилось. Als er in ons verleden al uitingen van sentimentaliteit geweest zijn, schaamde onze kunst zich ervoor.
- 229 Эжели я замечала иногда его внимательно-серьёзный взгляд, я не понимала его значения. Als ik zijn aandachtig-serieuze blik al heb opgemerkt, heb ik de betekenis ervan niet begrepen.

In het Nederlands kan het effect van 'vervulde voorwaarde' nog versterkt worden door de komma te veranderen in een dubbele punt en de volgorde in het tweede gedeelte van de samengestelde zin te veranderen: 'Als er in ons verleden al uitingen van sentimentaliteit geweest zijn: onze kunst schaamde zich ervoor'; 'Als ik zijn aandachtig-serieuze blik al heb opgemerkt: ik heb de betekenis ervan niet begrepen.'

- Toegeving met *как ни, куда ни*, enz. Een sterkere en meer expressieve tegenstelling wordt weergegeven door algemeen-toegevende bijzinnen, die ingeleid worden door combinaties van vragend bijwoord + *ни*, bijvoorbeeld *как ни* 'hoe ook', *сколько ни* 'hoe ook', *куда ни* 'waarheen ook', *где ни* 'waar ook', *какой ни* 'wat voor ook', *кто ни* 'wie ook', en *что ни* 'wat ook'. Deze zinnen benadrukken dat – ondanks de grote overtuigingskracht van de in de bijzin genoemde tegenargumenten, of ondanks de daar genoemde belemmeringen – dat wat in de hoofdzin gesteld wordt onweerlegbaar is.

De hoofdzin kan ingeleid worden door tegenstellende woorden als *но, однако* of *всё равно*. De algemene geldigheid kan benadrukt worden door het opnemen in de hoofdzinnen van (positieve of negatieve) woorden met universele betekenis als *все, всё, всякий, каждый, любой, всегда, везде, всюду, кругом, никто, ничто, никакой, никогда, нигде*. Ook het gebruik van een gebiedende wijs versterkt deze betekenis (zie ook 10.6.6.5):

230	Как их ни мой, добелá всё равно не отмóешь.	Hoe je ze ook wast, helemaal schoon krijg je ze nooit.
231	Когда я ни приходíл, его всё не было дóма.	Wanneer ik ook kwam, hij was nooit thuis.

In zinnen met *как ни* en *сколько ни* kan voor het scheppen van een scherp contrast tussen de inspanningen van de handelende persoon en het uiteindelijke resultaat *так и не* aan de hoofdzin worden toegevoegd:

232	Как он ни старáлся, так и не закончил своё исследование.	Hoe hij ook zijn best deed, hij kreeg zijn onderzoek toch niet af.
233	Скóлько он ни бíлся над этой рабóтой, так и не получил никаких результатов.	Hoe hij zich ook inspande om dat werk tot een goed einde te brengen, hij bereikte geen enkel resultaat.

- Toegeving met *как ни бы, куда ни бы*, enz. Deze combinaties kunnen ook gebruikt worden met het partikel *бы*. Zinnen zonder *бы* hebben betrekking op een concreet geval. Zinnen met *бы* hebben de betekenis van veronderstelling. Het gezegde van de hoofdzin kan in de tegenwoordige tijd, de toekomstige tijd of in de conditionalis staan, maar nooit in de perfectief verleden tijd. Het gezegde van de bijzin staat onveranderlijk in de verleden tijd:

234	Как бы он ни старáлся, а рабóту в срок не закончит.	Hoe hij ook zijn best doet, hij krijgt het werk niet op tijd af.

Met behulp van deze constructie zijn enkele staande uitdrukkingen ontstaan:

чегó бы (это) ни стóило	hoeveel het ook kost/ moge kosten
во что бы то ни стáло	koste wat het kost/ hoe dan ook
как ни судí	hoe je er ook over denkt
как это ни стрáнно/парадоксáльно	hoe vreemd/paradoxaal het ook is/ mag lijken

как бы то (там) ни было
что (как) ни говори́

hoe het ook zij
wat je er ook van moge zeggen

19.3.12.2 Toegeving in nevenschikte zinnen

Een zwak uitgedrukte toegeving wordt gevormd met *пράвда* 'het is waar', *допустим* 'laten we aannemen', *добро бы ... а то ...* (spreektaal) en *дивí бы ... а то* (verouderd/volkstaal):

235	Правда, день выдался прескверный, но неожиданного ничего не случилось.	Het is dan wel een ontzettende rottag geworden, maar er is tenminste niets onverwachts gebeurd.
236	Допустим, ему интереснее заняться другими вопросами, но он должен разобраться в этой теме.	Goed, hij mag zich dan liever met andere zaken bezighouden, maar van dit onderwerp moet hij toch iets afweten.
237	Добро бы было, в самом деле, что-нибудь путное, а то, ведь, елистратишка простой.	Als er nou nog iets bruikbaar uit hem gekomen was, maar hij is echt een domme sukkel.
238	Дивí бы умный был, а то ведь дурак дураком.	Als-ie nou nog slim was, maar hij is echt vreselijk dom.
239	Уж дивí бы охотник, а то и ружья-то никогда в руки не брал.	Als hij nou jager geweest was, maar hij heeft nog nooit een geweer in zijn handen gehad.
240	Добро бы сам делал, а то всё на других переложил.	Als-ie het nou zelf had gedaan, maar hij heeft de anderen overal voor laten opdraaien.

Dergelijke zinnen lijken sterk op toegevendende zinnen met het voegwoord *хоть бы*:

241	Хоть бы вы купцов каких-нибудь обманывали или жуликов, а то солдата.	Als jullie nou een stel kooplui hadden belazerd, of oplichters, maar een soldaat ...

(Zoals altijd met *бы*, heeft de verleden-tijdsvorm in deze zinnen geen concrete tijdsbetekenis.)

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

In tegenstelling tot de praktijk in de rest van het boek is hieronder de wetenschappelijke translitteratie van het Russisch gebruikt.

(a) Woordenboeken

- Alekseev, D.I., I.G. Gozman, G.V. Saxarov, *Slovar' sokraščenij russkogo jazyka*, Russkij jazyk, Moskva 1983³.
- Avanesov, R.I., *Orfoèpičeskij slovar' russkogo jazyka*, Moskva 1985².
- Baar, A.H. van den, *Nederlands-Russisch woordenboek*, Kluwer, Deventer 1989.
- Baar, A.H. van den, *Russisch woordenboek. Russisch-Nederlands*, Coutinho, Muiderberg 1992⁵.
- Baar, A.H. van den, *Groot Nederlands-Russisch woordenboek*, Pegasus, Amsterdam 2000³.
- Benson, M., *Dictionary of Russian personal names: with a revised guide to stress and morphology*, Cambridge 1992.
- Černyšev, V.I., et al. (red.), *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* (17 delen), Moskva 1948-1965.
- Dal', V.I., *Tolkovyj slovar' živogo velikorusskogo jazyka* (4 delen), Russkij jazyk, Moskva 1981.
- Dale, J.H. van, *Groot woordenboek der Nederlandse taal*, Van Dale Lexicografie, Utrecht 1999¹³.
- Daum, E., W. Schenk, *A dictionary of Russian verbs*, VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1974.
- Evgen'eva, A.P. (red.), *Slovar' russkogo jazyka v četyrex tomax*, Russkij jazyk, Moskva 1981-1984².
- Graudina, L.K., V.A. Ickovič, L.P. Katlinskaja, *Grammatičeskaja pravil'nost' russkoj reči. Opyt častotno-stilističeskogo slovarja variantov*, Nauka, Moskva 1976.
- Honselaar, W., *Groot Russisch-Nederlands woordenboek*, Pegasus, Amsterdam 2002.
- Kuznecov, S.A. (red.), *Bol'šoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka*, Sankt-Peterburg 1998.
- Lenngren, L., *Častotnyj slovar' sovremennogo russkogo jazyka*, Uppsala 1993.
- Ožegov, S.I., N.Ju. Švedova, *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*, Az" Ltd., Moskva 1992.
- Petrovskij, N.A., *Slovar' russkix ličnyx imen. Okolo 2600 imen*, Russkij jazyk, Moskva 1984³.
- Pierrot, J., *Russisch-Nederlands woordenboek*, Pegasus, Amsterdam 1968.
- Ušakov, D.N., *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka* (4 delen), Moskva 1934-1940.
- Zaliznjak, A.A., *Grammatičeskij slovar' russkogo jazyka. Slovoizmenenie*, Russkij jazyk, Moskva 1987³.

(b) Grammatica's

- Barentsen, A.A., F. Jansen, A. Voogd, *Russische grammatica (ten gebruike bij een inleiding in de Russische taal)*, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam 1978².
- Barnetová, V. et al. (red.), *Russkaja grammatika* (2 delen), Academia, Praha 1979.

- Borras, F.M., R.F. Christian, *Russian syntax*, Oxford University Press, Oxford 1971.
- Comtet, R., *Grammaire du russe contemporain*, Toulouse 1997.
- Gabka, K. (red.), *Die russische Sprache der Gegenwart* (3 delen), Düsseldorf 1975.
- Garde, P., *Grammaire russe, Tome 1: Phonologie, Morphologie*, Paris 1980.
- Isačenko, A.V., *Die russische Sprache der Gegenwart, Teil I, Formenlehre*, Max Hueber, München 1968.
- Janko-Trinickaja, N.A., *Russkaja morfologija*, Russkij jazyk, Moskva 1982.
- Marnitz, L. von, F. Häusler, E. Häusler, *Russische Grammatik*, Halle 1958¹¹.
- Mathiassen, T., *Russisk grammatik*, Universitetsforlaget, Oslo 1996².
- Mets, N.A. (red.), *Praktičeskaja grammatika russkogo jazyka – dlja zarubežnyx prepodavatelej-rusistov*, Russkij jazyk, Moskva 1985.
- Mulisch, H., *Handbuch der russischen Gegenwartssprache*, Langenscheidt, Leipzig 1993.
- Offord, D., *Modern Russian, An Advanced Grammar Course*, London 1995.
- Paffen, K.A., *Die Hauptregeln der russischen Grammatik*, Halle 1953-1960.
- Švedova, N.Ju., *Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Nauka, Moskva 1970.
- Švedova, N.Ju., *Russkaja grammatika* (2 delen), Nauka, Moskva 1980.
- Tauscher, E., E-G. Kirschbaum, *Grammatik der russischen Sprache*, Brücken-Verlag, Düsseldorf 1980¹³.
- Unbegaun, B.O., *Russian grammar*, Oxford 1957.
- Vinogradov, V.V., *Grammatika russkogo jazyka I: Fonetika i morfologija*, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1953.
- Vinogradov, V.V., *Grammatika russkogo jazyka II: Sintaksis* (2 banden), Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1954.
- Wade, T., *A comprehensive Russian grammar*, Blackwell, Oxford 2000².

(c) Andere taalkundige publicaties

- Barentsen, A.A., *Morfologie van het Russische adjectief*, Amsterdam 1978.
- Barentsen, A.A., *Het Russisch substantief. Overzicht van de flexie*, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam 1981.
- Barentsen, A.A., 'Aspect', 'Tijd' en de conjunctie POKA. Over betekenis en gebruik van enkele vormen in het moderne Russisch, Amsterdam 1985.
- Barentsen, A.A., *Basislijst werkwoorden*, versie 1.1, Leiden 1993.
- Barentsen, A.A., 'Trexstupenčataja model' invarianta soveršennoego vida v russkom jazyke', *Semantika i struktura slavjanskogo glagol'nogo vida 1*, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1995, 1-26.
- Birkenmaier, W., 'Die analytische Wiedergabe des Passivs im Russischen', *Linguistics* 204, 1978, 52-70.
- Bivon, R., *Element Order (= Studies in the modern Russian language 7)*, Cambridge University Press, Cambridge 1971.

- Bogdanov, S.I., *Morfologija nepolnoznačnyx slov v sovremennom russkom jazyke*, Izdatel'stvo Sankt-Peterburgskogo universiteta, Sankt-Peterburg 1997.
- Bondarko, A.V., *Vid i vremja russkogo glagola*, Moskva 1971.
- Bratus, B.V., *The formation and expressive use of diminutives*, Cambridge 1969.
- Bricyn, V.M., *Sintaksis i semantika infinitiva v sovremennom russkom jazyke*, Kiev 1990.
- Černov, V.I., 'Funktional'nye i semantičeskie svojstva predikativnyx prilagatel'nyx v forme imenitel'nogo i tvoritel'nogo padeža', *Russkij jazyk v škole* 6, 1983, 90-96.
- Comrie, B., G. Stone, *The Russian language since the revolution*, Oxford 1996.
- Comrie, B., G. Stone, M. Polinsky, *The Russian language in the twentieth century*, Clarendon, Oxford 1996.
- Comtet, M., *L'emploi des participes actifs russes d'aspect imperfectif dans le passé: tendances actuelles*, Paris 1987.
- Cubberley, P. *Handbook of Russian affixes*, Slavica, Columbus Ohio 1994.
- Dibrova, E.I., *Sovremennyj russkij jazyk. Analiz jazykovyx edinic* (3 delen), Prosveščenie/Vlados, Moskva 1995.
- Franks, S., 'Case considerations and argumenthood: reflections on the second dative', *Russian Linguistics* 14, 1990, 231-254.
- Franks, S., *Parameters of Slavic morphosyntax*, Oxford University Press, New York 1995.
- Garde, P., *L'emploi du conditionnel et de la particule 'by' en russe*, Orphrys, Aix-en-Provence 1963.
- Geist, L., *Kopulaverben und Prädikativkonstruktionen: ein deutsch-russischer Vergleich*, Magisterarbeit Humboldt Universität Berlin, Berlin 1998.
- Gerhart, G., *The Russian's world. Life and language*, Bloomington 2001³.
- Gerritsen, N., *Russian reflexive verbs. In search of unity in diversity*, (= *Studies in Slavic and General Linguistics* 15), Rodopi, Amsterdam 1990.
- Groen, B.M., 'On the phonological feature of palatalisation in contemporary standard Russian', *Studies in Russian linguistics* (= *Studies in Slavic and General Linguistics* 17), Rodopi, Amsterdam 1992, 95-110.
- Groen, B., *Adjectives* (ongepubliceerd manuscript), Leiden 1995.
- Guiraud-Weber, M., *Les propositions sans nominatif en russe moderne*, Paris 1984.
- Guiraud-Weber, M., *L'aspect du verbe russe: essais de présentation*, Aix-en-Provence 1988.
- Gvozdev, A.N., *Očerki po stilistike russkogo jazyka*, Moskva 1955².
- Harrison, W., *The expression of the passive voice*, *Studies in the modern Russian language* 4 (= *Studies in the modern Russian language* 4 & 5, 5-46), Cambridge University Press, Cambridge 1967.
- Hill, S.P., *The N-factor and Russian prepositions: their development in 11th-20th century texts*, Mouton, Den Haag 1977.

- Klima, E., Recensie van E.M. Galkina-Fedoruk: *Bezličnye predloženiya v sovremennom russkom jazyke* (Moskva, 1958), *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics* 6, 1963, 146-152.
- Knjazev, Ju.P., *Akcional'nost' i statal'nost': ix sootnošenie v russkix konstrukcijax s pričastijami na -n, -t*, Otto Sagner, München 1989.
- Kovtunova, I.I., *Sovremennyj russkij jazyk. Porjadok slov i aktual'noe členenie predloženiya*, Prosveščenie, Moskva 1976.
- Kristensen, A., 'Značenie i upotreblenie neopredelennyx mestoimenij s časticami -to i -nibud'. *Russkij jazyk za rubežom*, Moskva 1988.
- Krylova, O.A., S.A. Xavronina, *Porjadok slov v russkom jazyke*, Russkij jazyk, Moskva 1986.
- Maslov, Ju.S., *Očerki po aspektologii*, Leningrad 1984.
- Maurice, F., *Der modale Infinitiv in der modernen russischen Standardsprache*, München 1996.
- Morison, W.A., *Studies in Russian forms and uses: the present gerund and active participle*, Faber and Faber, London 1959.
- Mullen, J., *Agreement of the verb-predicate with a collective subject*, *Studies in the modern Russian language* 5 (= *Studies in the modern Russian language* 4 & 5, 47-59), Cambridge University Press, Cambridge 1967.
- Moerawjowa, L.S., *De werkwoorden van beweging in de Russische taal*, Moskva 1976.
- Padučeva, E.V., *Semantičeskie issledovanija*, Moskva 1996.
- Prokopovič, N.N., *Voprosy sintaksisa russkogo jazyka*, Vysšaja škola, Moskva 1974.
- Rassudova, O.P., *Upotreblenie vidov glagola v sovremennom russkom jazyke*, Russkij jazyk, Moskva 1982².
- Rathmayer, R., 'Aspektkonkurrenz in modalen Kontexten', *Slavistische Linguistik* 1976, Otto Sagner, München 1977, 186-201.
- Roemers, R., *Over taaluitingen zonder verbaal-predicaat in de Russische spreektaal*, doctoraalscriptie Rijksuniversiteit Groningen, Groningen 1992.
- Rozental', D.Ė., *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka*, Moskva 1957.
- Rozental', D.Ė., *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka*, Vysšaja škola, Moskva 1977.
- Rozental', D.Ė., E.V. Džandžakova, N.P. Kabanova, *Spravočnik po pravopisaniju, proiznošeniju, literaturnomu redaktirovaniju*, Moskva 1994.
- Rozental', D.Ė., I.B. Golub, M.A. Telenkova, *Sovremennyj russkij jazyk, Meždunarodnye otnošenija*, Moskva 1995².
- Rozental', D.Ė., M.A. Telenkova, *Praktičeskaja stilistika russkogo jazyka*, Russkij jazyk, Moskva 1975.
- Ščerba, L.V. et al., *Pravila russkoj orfografii i punktuacii*, Moskva 1962.
- Schlegel, H., *Kompendium lingvističeskix znaniy*, Volk und Wissen, Berlin 1992.
- Šmelev, D.N., 'Vneimperativnoe upotreblenie formy povelitel'nogo nakloneniya v sovremennom russkom jazyke', *Russkij jazyk v škole* 5, 1961, 50-55.
- Townsend, Ch.E., *Russian word-formation*, Cambridge 1975².

- Veyrenc, J., *Les propositions infinitives en russe*, Paris 1979.
- Vinogradov, V.V., *Russkij jazyk (grammatičeskoe učenie o slove)*, Moskva 1972².
- Volek, B., *Emotive signs in language and semantic functioning of derived nouns in Russian*, Benjamins, Amsterdam-Philadelphia 1987.
- Wade, T., *Prepositions in modern Russian*, University of Durham, Durham 1983.
- Wierzbicka, A., *Semantics, culture, and cognition. Universal human concepts in culture-specific configurations*, New York-Oxford 1992.
- Xavronina, S., A. Širočenskaja, *Russisch in oefeningen*, Uitgeverij Progress, Moskou 1974.
- Xrakovskij, V.S., A.P. Volodin, *Semantika i tipologija imperativa. Russkij imperativ*, Leningrad 1986.
- Zemskaja, E.A., *Slovoobrazovanie kak dejatel'nost'*, Moskva 1992.
- Zolotova, G., 'O russkix infinitivnyx predloženyjax', Martina Björklund et al. (red.), *Carina amicorum, Carin Davidsson septuagenariae 28.3.1990 oblata*. Åbo Akademis Förlag, Åbo 341-350.

Aan de werken die genoemd zijn onder (a), (b) en (c) is dikwijls ook voorbeeldmateriaal ontleend. In enkele gevallen is intensief gebruik gemaakt van inzichten van de genoemde auteurs:

- de indeling in accenttypen in hoofdstuk 2, 3 en 6 is ontleend aan Zaliznjak 1987; dit werk heeft ook verder vaak als uitgangspunt gediend bij vraagstukken op het gebied van de vormleer;
- de opzet van de gedeelten over reflexieve werkwoorden (hoofdstuk 11) en onpersoonlijke zinnen (15.2) volgt respectievelijk die in Gerritsen 1990 en in Guiraud-Weber 1984;
- voor 15.1 (predicatie) is intensief gebruik gemaakt van Franks 1990 en 1995, Geist 1998 en Černov 1983, voor hoofdstuk 17 van Kovtunova 1976 en Krylova en Xavronina 1986;
- hoofdstuk 19 is voor een belangrijk deel gebaseerd op Rozental', Džandžakova en Kabanova 1994.

(d) Literaire en journalistieke teksten, elektronische corpora

Voorbeeldzinnen zijn, behalve aan de hierboven genoemde werken, meestal ontleend aan eigentijdse of iets oudere Russische literatuur. Het gaat om werk van de volgende auteurs: Č. Ajtmatov, V. Aksenov, N. Aržak, V. Belov, M. Bulgakov, I. Bunin, A. Čexov, F. Dostoevskij, S. Dovlatov, V. Erofeev, A. Fadeev, N. Gogol', I. Gončarov, M. Gor'kij, A. Griboedov, I. Il'f en E. Petrov, F. Iskander, V. Kaverin, I. Krylov, V. Kunin, A. Kuprin, M. Lermontov, N. Mandel'stam, A. Marinina, V. Nabokov, Nekrasov, F. Neznanskij, F. Neznanskij en È. Topol', B. Pasternak, K. Paustovskij, L. Petruševskaja, A. Puškin, A. Rybakov, Ju. Semenov, K. Simonov, A. Solženicyn, A. en B. Strugackij, M. Šoloxov, V. Šukšin, A.N. Tolstoj, L. Tolstoj, I. Turgenev, A. Vampilov, G. Višnevskaja, V. Vojnovič, M. Zoščenko en een schrij-

verscollectief bestaande uit N.V. Gubernatorov, A.E. Evseev, L.K. Kornešov en G.P. Molodaja. Bovendien is gebruik gemaakt van Russische vertalingen van Nederlandse en Belgische auteurs: J. Geeraerts, M. 't Hart, Y. Keuls, T. de Loo, M. de Moor, H. Mulisch, A.M.G. Schmidt, T. de Vries en D. Walda.

De teksten van de hierboven genoemde auteurs zijn soms in gedrukte, soms in elektronische vorm geraadpleegd. Dit geldt ook voor journalistieke teksten: zowel gedrukte kranten en tijdschriften zijn gebruikt (bijvoorbeeld *Argumenty i fakty*, *Komsomol'skaja Pravda*, *Moskovskie novosti*, *Sem'ja*), als internetkranten (bijvoorbeeld *ITAR-TASS Express*) en elektronische corpora. Een voorbeeld van een zeer intensief gebruikt elektronisch corpus is het zogenaamde 'Uppsala-corpus' (<http://www.slaviska.uu.se/korpus.htm>; voor een beschrijving van dit corpus zie Lenngren 1993, 9-18). Ook teksten uit andere genres (omgangstaal, wetenschappelijke taal) in dit corpus en andere corpora hebben de auteurs van dit boek tot materiaal gediend. Een andere veelgebruikte bron van elektronisch tekstmateriaal is de website van Maksim Moškov (<http://kulichki.com/moshkow/>).

REGISTER

Soms bestaat een grammaticale term uit twee woorden, bijvoorbeeld 'samengesteld voegwoord' of 'terugtrekkend accent'. Zoek in zo'n geval bij beide woorden, dus niet alleen bij 'samengesteld' of 'terugtrekkend', maar ook bij 'voegwoord' en 'accent'.

a

aaneenschakelend 759
aanvullende tegenstelling 768
accent:
 terugtrekkend 252
 vast eind- 252
 vast stam- 252
accentregel, algemene 243
accenttype 19
accusatief 12
acroniem 24, 738
actief 280
actioneel 414
adjectief 95
affricaat 3
afstandelijk standpunt 652
agens 149
agentes 149
Aktionsart 355
algemeen-feitelijke betekenis 406
algemeen-persoonlijk gebruik 520
allofoon 2
antecedent 163
 ingesloten - 177
anticiperend gebruik 409
argumenterende zin 792
articulatieplaats 3
articulatiwijze 3
aspectpaar 313
aspect-trio 331
assimilatie 5
 progressieve 5
 regressieve 5
aterminatief 335
attributief 96
augmentatief 732

b

bedrijvende vorm 280
benefactief-wederkerend 553
bepaald 378, 621
betekenis:
 algemene 334
 invariante 335

betekenisnuance 334
betekenisonderscheidend 2
betekenisvariant 335
bezield 25
biaspectueel 331
bijwoord:
 primair 559
 secundair 559
bijzin 773
 beperkende betrekkelijke - 164
 inhoudelijke 430
 uitbreidende betrekkelijke - 164
bindvocaal 722

c

categoriaal 97
categoriaal gebruik 390
commentariërende aaneenschakeling 768
comparatief 96
complement 622
composita 237
compositum 237
conatief 343
concentratie op de handeling 406
concessief 425
concretisator 760
conditionalis 404
conditioneel 522
congrueren 20
congruentie 20
conjunctief 404
consonant 2
correlaat 760

d

datief 12
deelwoord 280
 actief 280
 passief 280
delimitatief 351
dentaal 3
derivatie 19
diminutief 732

directief gebruik 502
 disjunctief 759
 distinctief 2
 distributief 208
 dramatische gebiedende wijs 529

e

eenduidig 759
 eenplaats-voegwoord 761
 eigenlijk oorzakelijke zin 792
 eindaccent 31
 elatief 141
 elliptisch 448
 enkelvoudig voegwoord 760
 enkelvoudige zin 757
 exclusieve disjunctie 759
 exemplarisch gebruik 368
 existentieel 414
 extern-wederkerend 550

f

facultatieve secundaire predicatie 659
 fase-aktionsart 355
 fasewerkwoord 474
 femininum 19
 finaal 425
 finiet 403
 finitief 355
 flexie 19
 flexieklasse 19
 foneem 1
 fricatief 3

g

gedetermineerd 378
 geïmpliceerd object 553
 geneutraliseerd 4
 genitief 12
 partitieve - 53
 tweede - 51
 genitief van negatie 620
 gepalataliseerd 3
 gericht 378
 gerundium 281
 gerundiumconstituent 437
 gerundiumhandeling 437
 geslacht, (grammaticaal) - 19
 gesloten 33
 gesubstantiveerd adjectief 24
 getal 20
 gevolg aanduidend 426
 gewone aaneenschakeling 763
 glijklank 3

grammaticale categorie 20

h

half-passief 547
 handeling, centrale 436
 hard 3
 herhaling:
 gesloten 371
 open 366
 herhalingsvariant 338
 hoofdzin 773

i

idiomatisch 281
 idioom 281
 imperatief 277
 imperfectief, afgeleid 313
 imperfectivering 313
 indicatief 403
 infinitief:
 afhankelijke 471
 onafhankelijke 472
 infinitiefzin 487
 infinitivale uitdrukking 660
 infinitivus pro imperativo 498
 ingebed 623
 ingressief 345
 inleidende tegenstelling 768
 instrumentalis 12
 intensiverende aaneenschakeling 764
 intermitterend-attenuatief 356
 intern-wederkerend 551
 interpretatie 335
 intransitief 242
 inversie 691
 irrealis 790

k

karakteriserend-intransitief 552
 kerkslavisch 240
 kerkslavisme 240
 klasse 20
 klinker, vluchtige - 36
 klinkerinvoging 36
 klinkerreductie 8
 klinkerwisseling 59
 korte vorm 95
 kwalificerend substantief 656
 kwalitatief 96

l

labiaal 3

lange vorm 95

lateraal 3

lid 762

letterwoord 738

lexicalisering 640

lijdende vorm 280

locatief 12

tweede - 89

m

manifesterend 557

manifesterend-passief 548

masculinum 19

Maslov-criterium 363

medeklinkerwisseling 60

meerduidig 759

meerplaats-voegwoord 761

modaal 403

modaliteit 403

modificatie 647

modificeren 647

modus 403

momentaan-transformatief 344

morfologie 19

motivatie uit het tegengestelde 772

multiplicatief 350

n

narratief 404, 529

nasaal

nazetsel 566

necessitief 526

negatie 620

neutralisatie 4

neutrum 19

nevenhandeling 436

nevenschikkend voegwoord 758

nevenschikking 758, 762

niet-exclusieve disjunctie 759

niet-finiet 403

niet-gedetermineerd 378

niet-gericht 378

niet-productief 33

nomen 19

nomina 19

nominaal 19

nominale component 669

nominalisering 433

nominatief 12

nominatief-controle 662

notatie:

fonetische 2

fonologische 1

morfonologische 17

o

object 148

direct - 148

occlusief 3

onbepaald 378

onbezield 25

onderschikkend voegwoord 758

onderschikking 759

onderwerp-infinitief 662

onderwerpparticipant 545

onovergankelijk 242

onpersoonlijk reflexief werkwoord 546

onpersoonlijke zin 668

ontkenning, dubbele - 187

onverbuigbaar 20

oorspronkelijk 567

open 33

opponerende reeks 571

oppositie, fonologische 2

oudmoskouze uitspraaknorm 7

overdrachtelijk gebruik van de gebiedende wijs 502

overgaan tot de handeling 507

overgankelijk 242

p

palataal 3

paradigma 19

participant 545

participerend standpunt 651

particularisering 368

partikel 187

passief 280

perduratief 351

perfectivering 313

perfectum-gebruik 410

persoonlijk reflexief werkwoord 546

persoonlijke zin 668

plaatjesnomen 623

plofklank 3

plurale tantum 27

pluralia tantum 27

pluralis 12

possessief 97

potentialis 790

potentieel 526

predicatie 647

predicatief 96

prediceren 647

predikaat 96

predikaat2 647

prefigeren 19

prefigering 353

prefix 19, 313

prepositie 566

prepositionalis 12
 prepositioneel 566
 presens 238
 actueel 360
 presens historicum 360
 primaire predicatie 647
 primair predikaat2 647
 processueel-transformatief 342
 procesvariant 338
 productief 33
 pronomens 145
 pronomina 145
 pronominaal 145
 pseudo-potentialis 791

r

rangschikkende aaneenschakeling 764
 reactief 549
 reciproque-wederkerend 551
 rectie 212
 reductie 8
 reeksvormer 761
 regeren 212
 relationeel 96
 rest-controle 662
 retrospectief 404
 rhema 686
 ruisklank 3

s

samengesteld 19, 96
 samengesteld voegwoord 760
 samengestelde zin 757
 samenstelling 19
 saturatief 355
 secundair predikaat2 647
 secundaire predicatie 647
 semelfactief 349
 semi-predikaat2 659
 simplex 237
 simplicia 237
 singulare tantum 27
 singularia tantum 27
 singularis 12
 spellingvariant 33
 stam 19
 stamaccent 31
 standaarduitgang 33
 stemhebbend 3
 stemloos 3
 stofnaam 27
 subject 148
 logisch - 148
 subject van predicatie 647

substantief 19
 substantivisch 19
 suffigeren 19
 suffix 19
 superlatief 96
 suppletie 42
 syntactisch 20
 syntaxis 20

t

tegenstellend 759
 tegenstelling 759
 telwoord, onbepaald - 223
 temporeel 403
 terminatief 335
 terminus 335
 absolute 347
 relatieve 347
 thema 686
 thematisch principe 686
 tijdsbepaling, lokaliserende 364
 transitief 242
 triller 3
 tussenwerpsel 15
 tweelaats-voegwoord 761
 tweeslachtig 19
 type 20

u

uitgang 19
 uitgangen:
 e-- 250
 i-- 250
 uitgangsvariant 33

v

vadersnaam 88
 velaar 3
 verbindend woord 758
 vervangende tegenstelling 767
 verzamelnaam 27
 verzameltelwoord 220
 vocaal 2
 vocatief 46
 voegend woord 758
 voegwoord 757
 voornaamwoord:
 niet-reflexief bezittelijk 153
 reciproque - 145
 reflexief - 145
 reflexief bezittelijk 153
 wederkerend - 145
 wederkerig - 145

voorvoegsel, leeg 313

voorzetsel:

bijwoordelijk 567

primair 567

secundair 567

W

wederkerend 544

wederkerende betekenisvariant van de
reflexieve werkwoorden 544

werkwoord, reflexief 237

werkwoord van beweging 378

wijs, aantonnende 403

wisseling 59

woordvolgordepatroon 687

wortel 19

wrijfklank 3

Z

zacht 3

zelfnoemfunctie 23

zuivere tegenstelling 767

З

значéние, суммáрное 372

П

предложéние, ввóдное 710

С

слóво, ввóдное 710

словосочетáние, ввóдное 710

спóсоб (глагольного) дéйствия 355

ZOEKWOORDEN

Dit is een lijst van de Russische woorden en delen van woorden (uitgangen, voorvoegsels, etc.) die worden behandeld in de Russische Grammatica. Ze zijn bedoeld om in te voeren in de zoekfunctie van het leesprogramma dat u gebruikt. Houd er bij het zoeken rekening mee dat het betreffende woord in de tekst verbogen/vervoegd kan zijn. In dat geval is het handig om slechts de stam van het woord in te voeren. Als delen van woorden gevolgd of voorafgegaan worden door een streepje, moet dat streepje natuurlijk bij het zoeken worden weggelaten.

а

а вдруг
-аемый
аж
а значит
а именно
-айше
-айший
а не то
а потому
а поэтому
арестовать
арестовывать
а также
а то
ах

б

бегать
-бегать
-бегать
-бегнуть
-бедить
бедный
бежать
-бежать
без
без всякого
без ничего
белеться
беречь
беречься
биллион
-бирать
бить
благодарить
благодарный
благодаря
благодаря тому что
благодаря этому
ближайший

блистать
бобр
Бог
бог
Боже упаси
боле
боле или менее
боле того
болеть
больной
больше
большой
большой
борода
бороться
ботинок
бояться
-брасывать
брат
брать
-брать
брёмя
брести
брить
бродить
бросать
бросить
брюки
брюхо
будет
будить
будто
будто бы
будучи
будущий
будь бы
бы
бывать
было
было бы
быстрый

быть
-быть
быть буре

В

-в
важный
ваш
Ваш
вблизи
в виде
ввиду
вдали от
вдвое
вдвоем
вдоль
ведомый
ведь
езде
везти
-везти
велеть/
великий
величайший
вергнуть
вернуть
-вернуть
вероятно
вертеть
-весить
вести
-вести
вести себя
весь
ветер
вешать
-вешивать
-вертывать
вз-
вдохнуть
вдыхать
взрослый
взял и
взять
видеть
видно
висеть
висячая лампа
вить
в качестве
включая
в который раз
вкрадываться
вкрасься
владеть

влезать
влезть
в любую минуту
вместо
-вна
вне
внутри
во время
во всяком случае
вода
во дворе
водить
-водить
воз-
возвратить
возвращать
возить
-возить
возле
возьми
возьми да
возьму
возьму да
войско
войти
вокруг
волна
волос
вонять
вообразить себе
во-первых
вопреки
-ворачивать
ворота
восемнадцатый
восемнадцать
восьмь
восемьдесят
восемьсот
воскликнуть
восклицать
воскресенье
восхититься
восьмеро
восьмидесятый
восьмисотый
восьмой
вот кто
в отличие от
вот что
вошь
вперед
в пользу
впрочем
врать

врач
 в результа́те э́того
 вре́мя
 вре́мя от вре́мени
 вро́де
 вро́де бы
 вро́де как бы
 в са́мом де́ле
 в све́те
 в свою́ о́чередь
 в связа́и с
 в связа́и с тем что
 в связа́и с э́тим
 все
 всегда́
 всего́
 всех
 всё
 всё ещѐ
 всё же
 всё равно
 всё-таки́
 вслед
 всле́дствие
 всле́дствие того́ что
 в слу́чае е́сли
 встава́ть
 встре́тить
 встреча́ть
 в су́мерках
 в су́мерки
 всю́ду
 вся́кий
 вся́кое
 в течѐние
 в то вре́мя как
 в то же вре́мя
 в том слу́чае е́сли
 второ́й
 -вши
 -вшись
 вы-
 вы
 Вы
 вы́бросить
 вы́глядеть
 вы́гнать
 выгоня́ть
 вы́лезть
 вы́мя
 вынима́ть
 вы́нуть
 выраста́ть
 вы́расти
 вы́сший

в э́тот раз
Г
 гвоздь
 где
 где бы ни
 где-где
 где ни
 где-нибу́дь
 где-то
 гениа́льный
 ги́бнуть
 -гий
 глаз
 -гла́тывать
 -глоти́ть
 глубо́кий
 глухо́й
 гляде́ть
 глядя на
 -гляну́ть
 гляну́ть
 гнать
 гна́ться
 гнить
 -говари́вать
 говори́ть
 -говори́ть
 говоря́
 говоря́т
 года́
 годо́в
 го́ды
 голова́
 голубо́й
 гоня́ть
 гоня́ться
 гора́
 горди́ться
 гордо́й
 горѐть
 го́рький
 го́споди
 господи́н
 Госпо́дь
 госпожа́
 грамм
 грести́
 греть
 грози́ть
 грудь
 грузи́н
 грызть
 гусь

Д

да
 дабы́
 дабы́
 дава́й
 дава́йте
 -дава́ть
 дава́ть
 да вдоба́вок
 да ведь
 да́вний
 да ещё
 да́же
 да́же е́сли бы
 да за то́
 да и
 дай
 да к тому́ же
 да́лее
 да́льнейший
 да́льше
 да прито́м
 да́ром что
 да то́лько
 дать
 -дать
 два
 две
 дво́е
 двадца́тый
 два́дцать
 два́дцать дво́е
 два́жды
 двена́дцатый
 двена́дцать
 дверь
 двести́
 двига́ть
 дво́е
 двухсо́тый
 девяно́сто
 девяно́стый
 де́вятеро
 девятисо́тый
 девятна́дцатый
 девятна́дцать
 дева́тый
 дева́ть
 девятьсо́т
 де́ло в том что
 де́ньги
 дере́вня
 дере́во
 де́сятеро
 де́сятый

де́сять
 де́ти
 деть
 дешё́вый
 дирижи́ровать
 -дить
 дитя́
 длинноше́ий
 дли́нный
 для
 для того́ что́бы
 до-
 до
 до́брый
 дово́льно что́бы
 дожда́ться
 до за́втра
 до́лжен
 до́лжный
 до́льше
 до́ля
 допу́стим
 дорого́й
 дорожи́ть
 до сих пор
 доска́
 доста́точно
 доста́точно и
 доста́точно как
 доста́точно что́бы
 дости́гнуть
 дости́чь
 до тех пор пока́
 до тех пор пока́ не
 до того́ как
 дочь
 дража́йший
 дра́ть
 дре́вко
 дрова́
 друг
 друг дру́га
 друг дру́жки
 дуть
 душа́
 дыша́ть
 дядя

е

-е:
 -ев
 -ева́ть
 -евич
 -евна
 -ево

-евой
 -евый
 его
 -его
 едва
 едва-едва
 едва как
 едва лишь
 едва только
 -ее
 её
 ежегодный
 ёжели
 ёжели бы
 ёздить
 ей
 -ей
 -ейш-
 -ейше
 -ейший
 -ему
 -енный
 -ереть
 ёсли
 ёсли бы
 ёсли бы даже
 есть
 -еть
 ёхать
 -ёц
 ещё
 ещё и
 -ею

ё
 -ёв
 -ёво
 -ёж
 -ёк
 -ённый
 -ёнок
 -ёхонький
 -ёшенький
 -ёю

ж
 жалеть
 жалко
 жаль
 жареный
 жать
 жгучий вопрос
 ждать
 же
 женить

жениться
 жертвовать
 жечь
 живой
 жить

з
 за
 за-
 заболеть
 забывать
 забить
 завидовать
 зависеть
 зажать
 зажигать
 за исключением
 заменить
 замок
 замок
 заниматься
 занять
 запереть
 напоминать
 запомнить
 заслуживать
 заслужить
 заснуть
 застревать
 застрять
 за счёт того что
 засыпать
 затем чтобы
 зато
 заходить
 зачем
 заяц
 звать
 зверь
 звонить
 -здн-
 здороваться
 здоровый
 зевать
 земля
 зима
 зло
 злой
 злоупотреблять
 -знавать
 знаете
 знаете ли
 знать
 значит
 зрелый

-зті́
-зть
зуб

И

-и
-и-
і́бо
-ив-
-ива-
идём
идёмте
иді́
иді́ ты
идті́
-идті́
-ие
из
из-
избега́ть
из-за
из-за тогó что
измені́ть
и значі́т
-изова́ть
из-под
изумі́ться
-ий
-ико
і́ли
иль
і́менно
име́ть
-имый
і́мя
-ин
-і́на
-ина
ина́че
-і́нична
-ино
интересова́ть
интересова́ться
и по́тому
и по́этому
-і́ровать
-ировать
ис-
иска́ть
исключая́
і́скренний
испо́лниться
и так да́лее
и т.д.
и тогда

-ить
их
-ич
-ически
-і́ческий
-і́чный
-і́шко
-ище

Й

-йті́

К

-ка
кабы́
ка́ждый
ка́ждый раз
ка́жется
-каза́ть
-ка́зывать
как
как бу́дто
как бу́дто бы
как бы
как бы не
как бы ни
как вдруг
как е́сли бы
как ни
как ни бы
како́в
каково́й
како́й
како́й ни
како́й-нибудь
како́й-то
как пра́вило
как таково́й
ка́к-нибудь
как-нибу́дь
ка́к-то
как то́лько
ка́к-то раз
ка́мень
кани́кулы
-ка́нчивать
ка́рий
каса́ться
ката́ть
ката́ться
кати́ть
-кати́ть
кати́ться
-ка́тывать
-кий

килогра́мм
 -кля́дывать
 -кля́ниваться
 кля́няться
 -кля́няться
 класть
 -клони́ть
 -клоня́ть
 клясть
 -клясть
 князь
 -ко
 -ко́
 когда́
 когда́ бы
 когда́-нибудь
 когда́-то
 ко́е-
 ко́е-где́
 ко́е-ка́к
 ко́е-како́й
 ко́е-когда́
 ко́е-кто́
 ко́е-куда́
 ко́е-что́
 кой
 -кой
 колеба́ть
 коле́но
 ко́ли
 ко́ли бы
 коль
 кольцо́
 кома́ндовать
 конечно́
 конча́ть
 ко́нчить
 конь
 коро́че говоря́
 кото́рый
 кото́рый час
 ко́фе
 край
 красть
 кратча́йший
 кро́ме
 кро́ме того́
 круг
 круго́м
 кру́гом
 крыльцо́
 крыть
 -крыть
 к себе́
 к сожа́лению

кста́ти
 кто
 кто бы ни
 кто где
 кто как
 кто когда
 кто-кто
 кто куда
 к то́му же
 кто ни
 кто́-нибудь
 кто́-то
 кто что
 куда́
 куда́ бы ни
 куда́ ни
 куда́-нибудь
 куда́ ни бы
 куда́-то
 -купа́ть
 купи́ть
 -купи́ть
 ку́рица
 -куси́ть
 -кусы́вать
 ку́хня
 ку́чный
 ку́ча

л

-лага́ть
 ла́зать
 ла́зить
 -ла́мывать
 лгать
 -лега́ть
 лежа́ть
 лезть
 лет
 лета́ть
 лета́ющая кре́пость
 лета́ющая тарелка
 летéть
 Лету́чий Голла́ндец
 лечь
 лёгкий
 ле́жа
 ли
 ли́бо
 -либо
 лист
 лить
 -ли́чный
 лишáть
 лиши́ть

лиши́ться
ли́шний
лишь
лишь бы
лишь бы то́лько
лишь то́лько
лишь то́лько бы
-ло
-ложи́ть
ложи́ться
ложь
-лони́ть
лоша́дь
лу́чше
лу́чший
-луй
-ль
любовáться
любо́вь
Любо́вь
любо́й
люде́й
люди

М

мале́йший
ма́ло
ма́ло кто
ма́лый
Ма́льчик с па́льчик
ма́сло
ма́сса
ма́ть
махáть
махну́ть
ме́жду
ме́жду собой
ме́жду тем как
ме́лкий
мельча́йший
ме́нее
ме́ньше
ме́ньший
меньшинствó
меня́ зову́т
-мере́ть
ме́рять
мертве́ц
ме́сяц
мечта́
мешáть
миллиáрд
миллиóн
миллиóнный
ми́мо

мину́ть
мла́дший
мно́гие
мно́го
мно́гое
мно́го раз
мно́го сот
мно́й
мно́ю
мо́жет бы́ть
мо́жно
мо́й
мол
молодо́й
молóть
молча́
молча́
молча́ть
мо́ре
мост
мох
мочь
мстити́ть
му́ж
му́чить
мча́ть
мы
мы́слить
-мы́слить
мы с тобой
мы́ть
-мя
мя́гкий
мя́гко говоря́
-мяну́ть

Н

на-
на
на́!
навстрéчу
на всякий слóчай
над
на дворе́
на́до
на́до бы
надо́сть
на за́втра
наза́д
наи-
наибóлее
наимéнее
найти́
накану́не
наконе́ц

наперекóр
напóмнить
напримéр
напрóтив
нарядú с
на светú
на сегóдня
наскóлько
насладítься
на слúчай ёсли
настóлько
насчёт
на́те!
на тот слúчай ёсли
начáть
начáть с
начинáя с
наш
наш с вами
-на́шивать
на этот раз
не
не-
не́-
не́бо
небольшóй
не бывáет чтóбы
не бывáть
не бы́ло чтóбы
не бы́ть
невзира́я на
не́где
не до
недóбрый
неё
нежели
незавíсимо от тогó
незачем
ней
некий
некогда
некого
некому
некоторое вре́мя
некоторые
некоторый
некто
некуда
нельз́я
нельз́я сказа́ть чтóбы
немáло
немáлый
немно́гие
немно́го
немно́гое

не мо́жет быть чтóбы
не на́до
не настóлько
непóлный
не пóмня себя́ от
не по себе́
не потому́ что
не потому́ чтóбы
непростóй
не прошло́ как
не́сколько
не́сколько раз
не́сколько сот
несмотря́ на
несмотря́ на то что
несмотря́ на это
не спешá
несть
-несть
нестьсь
не стóлько чтóбы
нет
не так
не таким óбразом как
не так как
не так чтóбы
не то
не то́лько
не торопя́сь
не тот
не то чтóбы
не тудá
неужели
не успéть
не хвата́ет ещё́ чтóбы
не́чего
не́что
-нзítь
ни
ни-
-нибудь
ни в ко́ем слúчае
нигде́
-ние
нижа́йший
ни за что
ни́зший
-ний
ника́к
никако́й
никогда́
никогда́ не
нико́й
никто́
никуда́

-нима́ть
 ни о́дин
 ниотку́да
 ни ра́зу не
 ниско́лько
 ниче́го
 ниче́го себе́
 ниче́й
 ничто́
 ничья́
 ничья́ земля́
 ничья́ па́ртия
 но
 но́жницы
 ноль
 носі́ть
 -носі́ть
 носі́ться
 носо́к
 нра́виться
 -ну-
 ну
 ну́жно
 ну́жный
 нуль
 ну́те
 -нуть
 -ный
 -ня́
 -ня́ть

О

о-
 об
 об-
 о́ба
 о́бе
 обеща́ть
 оби́детъ
 обижа́ть
 о́блако
 о́блачко
 обману́ть
 обманыва́ть
 обня́ть
 обо́его по́ла
 обойти́
 обуча́ться
 -ов
 -овать
 -ова́ть
 овёс
 -ович
 овладéть
 -овна

-ово
 -ово́й
 о́вощи
 -овый
 -ого
 ограни́читься
 о́дин
 о́дин и тот же
 о́диннадцатый
 о́диннадцать
 о́дин раз
 о́днáжды
 о́днако
 о́днако ж
 о́дні
 о́дним сло́вом
 о́дно
 о́дновре́менный
 о́дно и то́ же
 ожида́ть
 о́зеро
 -о́й
 -о́к
 оказа́тся
 ока́зываются
 о́ко
 о́коло
 -ому
 -омый
 он
 она́
 оні́
 онó
 -о́нок
 организовáть
 организовыва́ть
 о́собенно
 о́стриё
 о́стрый
 -о́сть
 ось
 от-
 от
 Оте́ц
 от и́мени
 отку́да
 отку́да-то
 отку́да-нибудь
 отмерéть
 относі́тельно
 отня́ть
 оттого́ что
 отцо́в
 отцо́вский
 О́тче

отчегó
-отъ
ох
очкí
ошибíться
-ою

П

па́даты
-пада́ты
-па́сть
па́хнутъ
пе́рвый
пе́ред
пе́ред тем как
пересека́ты
пересе́чь
-перéты
пе́рила
пе́сня
петь
печь
пить
пла́ваты
пла́мя
плéмя
плести́
плечó
пли!
плóский
плохой
плыть
по
по-
по вас
пове́рх
пове́сить
погиба́ты
поги́бнуть
под
под-
по́длинный
подмасте́рье
подня́ты
подо́бно
подчи́нить
подчи́ниться
пое́дем
пое́демте
поезжа́й
поéхал!
поéхали!
поéхать
поже́ниться
позднее

по́здний
поздра́вить
по́зже
пойде́м
пойде́мте
пойти́
пока́
показа́ты себя́
поклони́ться
по ком
покупа́ты
пол
пол-
по́лдень
по́ле
по́лзаты
-полза́ты
ползти́
по́лночь
по́лный
полови́на
положи́ты
полтора́
полтора́ста
полтора́ су́ток
полторы́
полу-
полчасá
по́льзоваться
по ме́ре того́ как
по́мниться
помога́ты
по-мо́ему
помóчь
по нас
по нему́
по нём
поня́ты
пообеща́ты
по одному́
по отноше́нию к
поперёк
по по́воду
пора́
порази́ться
порт
по́ртить
поруча́ты
поручи́ты
поручи́ться
посади́ты
поско́льку
посла́ты
пóсле
пóсле того́ как

посмотре́ть
 по сравне́нию с
 посреди́
 посре́дством
 пото́м
 пото́му как
 пото́му что
 по це́лым дням
 поче́му
 поче́му-нибудь
 поче́му-то
 по че́м
 почём
 почти́
 пошёл!
 пошёл к че́рту!
 пошли́!
 поэ́тому
 пра́вда
 пра́вить
 предста́вить себе́
 предста́вить собо́й
 представля́ться
 пре́жде
 пре́жде всего
 пре́жде чем
 пренебре́чь
 препя́тствовать
 при
 при-
 прибли́зительно
 приви́кнуть
 прие́хать с визи́том
 признава́ть
 прийти́
 приме́рно
 приня́ть
 при по́мощи
 приходи́ть в себя́
 причём
 про
 про-
 пробíть
 прода́ть
 проклина́ть
 прокля́сть
 про себя́
 проси́ть
 проспáть
 прости́ть
 прóсто
 просыпа́ть
 прóтив
 проща́ть
 прóще говоря́

пруд
 пря́мо
 пуга́ться
 пуска́й
 пуска́й бы
 пуска́ть
 пусти́ть
 пусть
 пусть бы
 путём
 путь
 пя́теро
 пятидеся́тый
 пятисо́тый
 пятна́дцатый
 пятна́дцать
 пя́тый
 пять
 пятьдеся́т
 пятьсо́т

р

рад
 ра́ди
 ра́ди бо́га
 ра́ди того́ что
 ра́ди того́ что́бы
 ра́доваться
 раду́ется
 раз
 раз-
 ра́зве
 разда́ть
 разделíть
 разогна́ть
 разре́зать
 разреза́ть
 рана́ный
 ра́нить/
 ра́нный
 ра́ньше
 располага́ть
 распоряди́ться
 расти́
 рвать
 ребёнок
 ребя́та
 реве́ть
 ревнова́ть
 ревнова́ть кого́ к кому́
 ревнова́ть кого́ к чему́
 ре́дко ви́дел
 ре́дко слы́шал
 река́
 реша́ть

решить
 рисковать
 ровно
 род
 родить/
 родиться/
 роды
 рождать
 рожь
 роз-
 ронять
 -рубать
 -рубить
 ружьё
 рука
 рукав
 руководить
 -ручать
 ручаться
 -ручить
 ряд
 рядом с

С

с-
 садить
 -садить
 садиться
 сажать
 -саждать
 -саживать
 -саживаться
 сам
 самоё
 само собой разумеется
 сам по себе
 самый
 самый лучший
 самый худший
 сапог
 свадьба
 сведения
 сведущий
 свех
 светить
 -светить
 свечá
 своего рода
 своё
 свой
 свой
 сгорать
 сгореть
 себе
 себя

-седать
 седьмой
 сей
 сейчас же
 семеро
 семидесятый
 семисотый
 семнадцатый
 семнадцать
 семь
 семьдесят
 семьсот
 семя
 -сесть
 сесть
 сечь
 сжать
 сжечь
 сжигать
 сидеть
 синеться
 синий
 сиротá
 сию минуту
 сию секунду
 сказать
 -скакивать
 скамья
 сквозь
 -ски
 -ский
 -скóй
 сколько
 сколько
 сколько ни
 -скочить
 сладкий
 слать
 -слать
 след
 следовательно
 следовать
 слишком
 с лишним
 словно
 словно бы
 словом
 служить
 слышать
 слышно
 смелый
 сметь
 смеяться
 смотреть
 с меньшим

снѣться
 снять
 собой
 собою
 собственно говоря
 совершенно
 совсем
 согласно
 согласно с
 согласный
 содействовать
 создѣть
 солдѣт
 солёный
 солнце
 соответственно
 сорок
 сороковой
 сосѣд
 со сторонѣ
 сотня
 сотый
 сочувствовать
 спать
 спинѣ
 спустѣ
 сразу
 сразу же
 сразу же после того как
 средѣ
 среди
 -ставѣть
 стало быть
 -станѣвливать
 -становѣть
 становѣться
 старше
 старший
 -стѣть
 -стѣть
 стѣть
 -стѣнный
 -стѣие
 -стѣво
 -стѣво
 с тем что́бы
 стѣна
 стѣпь
 стѣснѣться
 с тех пор как
 -стѣ
 -стѣгнуть
 -стѣчь
 -стѣл-
 -стѣн-

сто
 стѣило
 стѣбит/
 стѣбить
 стѣль
 стѣлькѣе
 стѣлько
 стѣять
 стѣрадѣть
 стѣрѣмя
 стѣричь
 стѣул
 стѣупѣть
 -стѣь
 стѣдѣя
 стѣдно
 стѣдѣба
 стѣдѣя
 стѣдя по
 стѣтки
 стѣть
 стѣществѣвать
 стѣщѣий
 стѣходѣть
 с чѣм-то
 стѣчитѣться
 стѣчитѣя
 стѣшить
 стѣедѣть
 стѣѣздить
 стѣѣзжѣть
 стѣесть
 стѣн
 -стѣпѣть
 -стѣпать
 -стѣь
 -стѣя

Т
 так
 так дѣже
 так же
 так же
 такѣм образом
 так и не
 так как
 так не
 такѣв
 такѣва
 такѣво
 такѣвой
 такѣвы
 такѣе
 такѣой
 такѣой же

так что
там и сям
таска́ть
таска́ться
-та́скивать
тащи́ть
-тащи́ть
тащи́ться
твой
-те
те кто
-тель
тем бо́лее что
тем не ме́нее
тем са́мым
те́мя
тере́ть
терпе́ть
те́сный
те́тя
-ти́
-ти
-тие
-тить
-тка
-тко
то
-то
тобо́й
тобо́ю
тогда́
тогда́ как
то́ же
то и де́ло
то ли
то́лько
то́лько бы
то́лько лишь
то́лько-то́лько
то́лько что
то́лько что́бы
тому́ наза́д
тону́ть
то́ньше
-то́ргнуть
торгова́ть
тот
тот же
тот же са́мый
тот кто
тот са́мый
тот свет
то́тчас
точне́е
то́чно

то что
то что́бы
точь-в-точь
тре́бовать
тре́тий
треть
трёхсо́тый
три
тридца́тый
три́дцать
триллио́н
трина́дцатый
трина́дцать
три́ста
тро́е
труп
ты
ты́сяча
ты́сячей
ты́сячный
ты́сячью
-ть
тягча́йший
тяну́ть

У

-у
-у́
увиде́ть
увле́чься
уво́лить
увольня́ть
увы́
уго́л
уго́ль
уда́ться
удиви́ться
уж
уже́
у́зел
у́йма
-у́к
умере́ть
уме́ть
-у́н
унасле́довать
-у́нуть
у обо́их воро́т
упа́сть
упомина́ть
упомяну́ть
употребля́ть
управля́ть
урони́ть
у себя́

услы́шать
 успе́ть
 у́тро
 -у́ть
 у́хо
 учёный
 -учи
 учи́ть
 учи́ться
 у́шко
 ушкó
 -ушко
 -ую

ф

фру́кты

х

хвата́ть
 хва́тит
 хвата́ть
 -хва́тывать
 хлеб
 хло́поты
 -ходи́ть
 ходи́ть
 хозя́ин
 хоро́ший
 хоте́ть
 хоте́ться
 хоть
 хоть бы
 хоть убéй
 хотя́
 хотя́ бы
 Христо́с
 худо́й
 ху́дший
 ху́же

ч

цвести́
 цвето́к
 -це
 це́лый
 це́лыми дня́ми
 це́на
 це́рковь
 -цки
 -цкий
 -цкой
 -цо
 цыга́н

ч

час
 часы́
 -ча́ть
 чегó
 чей
 чéй-нибудь
 чéй-то
 челове́к
 чем
 червь
 че́рез
 черни́ла
 -честь
 че́тверо
 че́тверть
 четвёртый
 четы́ре
 четы́реста
 четырёхсо́тый
 четы́рнадцатый
 четы́рнадцать
 че́рт
 -чи
 -чий
 чини́ть
 -чини́ть
 чи́сто
 -читáть
 -чи́тывать
 -чн-
 -чт-
 что
 чтоб
 что бу́дто
 что́бы
 что́бы не
 что́бы то́лько
 что за
 что как бу́дто
 что как бу́дто бы
 что ни
 что́-нибудь
 что́-то
 что-что
 чу́ствовать себя́
 чу́до
 чуло́к
 чу́ть
 чу́ть лишь
 чу́ть то́лько
 -чь

Ш

шаг
 шар
 ша́хматы
 -ше
 -ше́д
 -ше́ий
 ше́стеро
 шестидеся́тый
 шестисо́тый
 шестна́дцатый
 шестна́дцать
 шесто́й
 шесть
 шестьдесят
 шестьсо́т
 -ши
 -шиби́ть
 -ший
 ши́ре
 ши́рокий
 -ши́сь
 шить

Щ

щекá
 щи
 -щий

Ы

-ы-
 -ы
 -ыв-
 -ыва-
 -ЫВАТЬ
 -ый
 -ын
 -ыно
 -ыть
 -ыч

Ь

-ь
 -ьевна
 -евич
 -ьи
 -ьми

Э

э
 эй
 э́ти
 э́то
 э́тот
 э́тот же са́мый
 э́тот са́мый
 эх

Ю

-ю
 -ю́
 -ю́к
 ю́ноша
 -ю́нуть
 -ючи

Я

-я
 яви́ться
 явля́ться
 яйцо́
 якобы́

Dit boek is het meest uitgebreide Nederlandstalige naslagwerk over de Russische grammatica.

Het is niet in de eerste plaats bedoeld voor beginners, maar voor gebruikers die een behoorlijke basiskennis van het Russisch hebben. Men kan hierbij denken aan gevorderde studenten of cursisten. Het boek is geschreven voor gebruikers met een meer dan oppervlakkige belangstelling voor het Russisch. De onderwerpen worden diepgaand behandeld en veel aandacht wordt besteed aan het leggen van verbanden die de gebruiker helpen om de taal te zien als een samenhangend geheel en niet als een verzameling van losse feiten.

Het boek is in principe ingedeeld zoals men van dit genre (niet-Russischtalige grammatica's van het Russisch) verwacht: eerst een hoofdstuk over schrift en uitspraak, dan de vormleer, uitgesplitst per woordsoort, en vervolgens de hoofdstukken die betrekking hebben op betekenis, gebruik van bijvoorbeeld voorzetsels en naamvallen, en zinsbouw.

Het Russische werkwoord is alom berucht om zijn complexiteit, zowel qua vorm als qua betekenis en gebruik. Deze grammatica bevat, na de vormleer van het werkwoord, aparte hoofdstukken over betekenis en gebruik van de verschillende vormen.

De auteurs zijn of waren allemaal betrokken bij het universitaire onderwijs Russisch in Nederland, België of Rusland.

Auteurs: Adriaan Barentsen, Koenraad Blansaer, Igor Bratus, Ben Groen, Peter de Groot, Wim Honselaar, Peter Houtzagers, Henk Proeme, Jos Schaeken, Maaïke Schoorlemmer, Theo Tielemans, Willem Vermeer, Vincent Wintermans. Correctie: Theo Veenhof

Dr. Peter Houtzagers, coauteur en redacteur van dit boek, studeerde Slavische Taal- en Letterkunde in Utrecht, promoveerde in Leiden op een onderwerp uit de Kroatische dialectologie en was tot zijn pensioen universitair hoofddocent Slavische Taalkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen. In die functie doceerde hij, onder andere, vele jaren Russisch op alle niveaus.

University of Groningen Press

